LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		30 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն: 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929 — 1 NOVEMBEE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1100 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՆԱՀԱՆՋ

Թէեւ ուշ, բայց հարկ է երկու խօսք ընել ռամկավարներու համագումարին առթիւ, փարատելու համար շարք մը պատրանքներ։

Իրենց Փարիզի պաշտօնաթերթին հրատարակած Յայտարարութենէն կ'իմանանք որ, Ռ. Ա. կուսակցութեան գերագոյն ժողովը,

1. Բոլորովին մէկդի դրած է անկախ եւ միացեալ Հայաստանի ծրագիրը՝ իրենց բառով՝ «Մեծ Տեսիլքը»։

Կարդանք բնագիրը.

— «Ժողովը վերահաստատեց այն որոշումը, որ կ'ընդունի հայ ազգային պետականութեան համար ռուսական օրիանթասիոն, եւ կուսակցութեան հիմնական նպատակներէն առաջինը կը նկատէ ամրապնդել խորհրդ. Հայաստանի զարգացման եւ բարգաւաճման, [illegible] հետ ֆետերաթիվ կապերով կապուած ազգերու Միութեան [illegible]»։

2. Մոռացութեան տրուած է, նաեւ, բուն Հայաստանի ժողովուրդին բաղձանքներն ու բողոքները։ Նոյնիսկ խեղաթիւրուած՝ անոր տրամադրութիւնները։

Կարդանք, նորէն բնագիրը.

— «Կուսակցութիւնն իր ազգային քաղաքականութեան ուղեգիծին վրայ Հայաստանի մէջ ապրող ժողովուրդին որդեգրածէն տարբեր քաղաքականութեան մը չպիտի հետեւի»։

Ցետին գիւղացին ալ գիտէ որ, ներկայ Հայաստանի մէջ, ժողովուրդը ոչ մէկ ձայն կամ իրաւունք ունի, ոչ մէկ մեղք՝ հաստատուած կարգ ու սարքին մէջ։ Հետեւաբար, ռամկավարները պիտի հետեւին — եւ կը հետեւին — ոչ թէ «ժողովուրդին որդեգրած քաղաքականութիւն», այլ դուրսէն պարտադրուած այլանդակ, բարբարոս իշխանութեան մը քմահաճոյքին։ Ուղղութիւն մը որ երբեք չի համապատասխաներ բուն ժողովուրդի ոչ կամքին ու շահերուն, ոչ երկրի պայմաններուն, ոչ ալ Հայկական Դատի պահանջներուն։

3. Մոռացութեան մատնած, թանգարան նետած է նաեւ Թրքահայ Դատը։

Նորէն վկայութեան կանչենք Յայտարարութեան բնագիրը.

— «Նկատի ունենալով հայ ժողովուրդին Թուրքիոյ մէջ ունեցած իրաւունքներուն եւ շահերուն հետապնդման պարտականութիւնը, պիտի շարունակենք այդ ուղղութեամբ մեր աշխատութիւնները, եւ այս նպատակով իսկ ուժ պիտի տանք նաեւ, ըստ առաջնոյն, Հայ Գաղթ. կեդրոն. Յանձնաժողովին»։

Երբ Ազգ. Պատուիրակութիւնը լուծուեցաւ եւ Գաղթ. Յանձնաժողովին փոխանցեց իր գործերը, պաշտօնական ազդով մը յայտարարուեցաւ թէ այլեւս չպիտի զբաղին քաղաքական գործերով։

Այդպէս ալ ըրին։ Քանի մը տարուան ընթացքին, Յանձնաժողովը ինք վերածուեցաւ Բարեգործականի գրասենեկին կցուած քարտուղարութեան մը, որուն վարիչը պարբերաբար միայն կ'երթեւեկէ, հետապնդելու համար «լքեալ» գոյքերու, [illegible], աննետացած Հայերու ապահովագրութեանց եւն. խնդիրներ։ Բոլորն ալ մասնակի հոգեր, ընդհանուր աղէտէն ծնած հարցեր, բայց ո՛չ քաղաքական գործեր։

Այնպէս որ, ռամկավարները այս ճակատին — Թրքահայ Դատի հետապնդման գետնին վրայ եւս հանդիսաւորապէս նուիրագործեր են իրենց անփառունակ նահանջը։

4. Չէ փոխած իր դիրքը՝ Դաշնակցութեան հանդէպ։ Աւելի՛ ճիշդ՝ չարափոխած է, հակակացողութեան, գործակցութեան ամէն դուռ փակելու առաջադրութեամբ.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանդէպ կը շարունակենք մեր յարդ ունեցած վերաբերումը, որքան ատեն այդ կուսակցութիւնը կը պահէ իր դաւադրական կազմակերպութեան բնոյթը, իր թշնամական դիրքը Հայաստանի հանդէպ եւ իր պառակտիչ ընթացքը գաղութներու մէջ»։

Բա՛ռ չենք ուզեր աւելցնել այս գարշելի տողերուն, մտքի այս նքաւորութեան վրայ, որ ամէն բանի կը նմանի, բացի քաղաքական բանաձեւէ։

5. Բոլորովին մէկդի նետած է գաղութներու ընդհանուր կազմակերպութեան, կեդր. իշխանութեան ծրագիրը, որուն կը հաւատար քանի մը տարի առաջ, որուն անհրաժեշտութիւնը կը շեշտէր իր մամուլն իսկ։ Միշտ վկայ՝ իրենց հրատարակած Յայտարարութիւնը.

— «Համագաղութային մարմնի մը կազմութիւնը կը գտնենք անգործնական եւ անկարելի։ Ասոր փոխարէն, պիտի շարունակենք մղում տալ, որ իւրաքանչիւր հայ գաղութ՝ համաձայն տեղական պայմաններուն՝ կազմակերպուի եւ վարէ իր ներքին գործերը»։

Ուրեմն, կորակոր նահանջ՝ բոլոր գլխաւոր ճակատներուն վրայ։ Ժխտում, ինքնուրացում եւ մեկուսացում։ Ինչ որ կը մնայ այս հինգ հիմնական կէտերէն դուրս, մանրամասնութիւն է,— արտասահմանի մէջ ընդդիմանալ համայնավար կարգապետութեան, քաջալերել Բարեգործականը, բարեհաճ դիրք «անկուսակցական» Հօկի հանդէպ, աջակցութիւն՝ Հայրենակցական եւ Ուսանողական միութեանց, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Տիկնանց Միութեան, Պետական կարմիր Խաչի եւն.։

Մեզի համար ո՛ր եւէ գաղտնի ծալք չունէր ռամկավարներու իրական դիմագիծը։ Բայց, պարտք սեպեցինք անգամ մըն ալ պարզել անոնց ամբողջ քաղաքական եւ հոգեկան կերպարանքը, իրենց իսկ Յայտարարութեամբ, եւ համաձայն իրենց պատգ. ժողովի որոշումներուն։

Այս բոլորէն յետոյ, տակաւին կա՞ն զարմացողներ, թէ ինչո՛ւ չենք հաշտուիր իրար, ամէնէն տարրական հարցերուն մէջ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԶՐՈՅՑ ՀԱՅ ՈՒՆԵՒՈՐԻՆ ՀԵՏ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրին տակ. (18 հոկտ.).

— «Երկիրէ երկիր [illegible] ենք մեր ժողովուրդին ստեղծագործ համբաւը, օտարներուն քով տիրացած առաջնագոյն դիրքերու, հարստութիւններ դիզած եւ հոյակապ կոթողներ կերտած աշխարհի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը։ Մանաւանդ մեր պատմութեան վերջին շրջանին։ Երեք պետութեանց մայրաքաղաքները — Պոլիս, Թիֆլիս եւ Պաքու — իրենց յքնդանքին ու հարստութեան մեծագոյն մասը կը պարտին հայկական հանճարին։ Իզմիր, Մոսկուա, Պետրոկրատ ու յաճախ շատ աւելի հեռուները հայկական շինարար բազուկը տասնամեակներու ընթացքին ստեղծագործած ու կուտակած է պատկառելի հարստութիւններ, դժբախտ օր մը այդ ամէնը օտարին ձգելու պայմանով։

Ցաւալի է հայ ունեւորը հայրենի երկրին մէջ եւ տարբեր անոր սահմաններէն դուրս. ներսը՝ ան կծծի է, իսկ դուրսը՝ առատաձեռն, հայրենիքի մէջ՝ անշնորհք ու անարի, իսկ անկէ դուրս՝ կորովի ու նախաձեռնող։

Նոյնն է պատկերը նաեւ այսօր։ Դժուար է յիշատակել տնտեսական ձեռնարկ մը, որ հայ ունեւորը կատարած ըլլայ արտասահմանի մէջ՝ նաեւ ազգային շահերը նկատի առնելով։ Կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ — ամառանոցէն մինչեւ առեւտրա-արդիւնաբերական ձեռնարկները — հայ արծաթատէրը միշտ եւ ամէն տեղ միայն իր միջազգային էութիւնը կը ցուցադրէ. իր առատաձեռնութիւնն ու նախաձեռնութիւնը ան երեւան կը բերէ ամէն տեղ, բացառութեամբ այն վայրերէն սակայն, ուր զանգուածօրէն Հայը կը բնակի։ Ահա Սուէտիան ու Քէսապը։ Հինաւուրց վայր մը, ուր անյիշատակելի ժամանակներէ Հայը կը բնակի, պահելով իր ազգային բարքերը, լեզուն, կրօնը եւ ցեղային արի, պարզ ու կաշառող նկարագիրը։ Լեռներուն փարած, դարերու ընթացքին ան մէկիկ մէկիկ մշակած ու ոռոգած է ամբողջ լեռնալանջերը, անբերրի հողերն ու անջրդի լեռնակատարները եւ բերդանման լեռնաշխարհի մը մէջ հրաշակերտած սքանչատիպ երկիր մը։ Սուէտիան ամէն բան ունի, — աշխատող բազուկ, առողջարար կլիմայ, գեղեցիկ բնութիւն, ամուր ու ապահով լեռներ եւ արի ու բարոյատիպ ժողովուրդ։ Ան միայն դրամ չունի։ Նախաձեռնող դրամատէր մը պիտի կարենար լաւագոյն պայմաններով օգտագործել հազարաւոր ազատ ու ստեղծագործ ձեռքեր, միաժամանակ շէնցնելով թէ՛ իր գրպանը եւ թէ Սուէտիան։

Ո՞վ պիտի ըլլայ այն առաջին հայ հարուստը, որ «արիութիւնը» ունենայ ոտք կոխելու այս կոյս ու հարազատ երկիրը՝ իր դրամագլխին ուժը նաեւ հոս փորձելու համար։ Բնաւ զոհողութեան առաջարկ չէ որ կ'ընենք։ Մեր նպատակն է, որ հայ ունեւորը, պարզապէս դրամ շահելու նպատակով, գէթ անգամ մը այցելէ այդ շրջանը, իր սրատես աչքով ինք դիտէ շրջապատը, ստուգէ բոլոր կարելիութիւնները եւ յետոյ միայն ճշդէ իր ընթացքը։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նախարարական տագնապը

ՔԼԷՄԱՆԹԷԼ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԿԱԶՄԵԼ ԴԱՀԼԻՃԸ

Տալատիէի ձեռնթափութենէն յետոյ, Հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնեց ծերակուտական էթիէն Քլէմանթէլի։ Աս վերջինը Ծերակոյտի ելմտական Յանձնաժողովի նախագահն է եւ կը պատկանի արմատական-ընկերվարական կուսակցութեան, որուն նախագահն է Տալատիէ։ Քլէմանթէլ ճանչցուած է իբրեւ չափաւոր, ոչ շեշտուած կուսակցական եւ բարեկամներ ունի բոլոր հոսանքներուն մէջ ալ։ Եթէ յաջողի կազմել դահլիճը, անոր մէջ պիտի մտնեն թէ՛ ձախ եւ թէ աջ տարրեր՝ հանրապետական-ընկերվարականներէն մինչեւ չափաւոր հանրապետականները։ Այս ձեւով նոր դահլիճին մասնակցած պիտի ըլլան հետեւեալ խմբակները.— Ընկերվարական-հանրապետական (18 հոգի), Ֆրանսացի ընկերվարական (12), արմատական-ընկերվարական (121), ձախ անկախ (18), ընկերային եւ արմատական ձախ (17), արմատական ձախ (52), ձախ հանրապետական (64), ժողովրդավար եւ ընկերային (29). գումար՝ 331 երեսփոխան, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել անկախներու խմբակէն բազմաթիւ անդամներ եւ չափաւոր տարրեր։

Ուրիշ խօսքով, Քլէմանթէլի դահլիճը պիտի ըլլայ վերակազմութիւնը Պրիանի նախկին դահլիճին, միայն մասնակցութեամբ արմատական ընկերվարականներու։

Միւս կողմէ վէճ մը սկսած է Տալատիէի եւ Պրիանի միջեւ։ Արմատական-ընկերվարական կուսակցութեան նախագահը կը պնդէ թէ ինք ձախողեցաւ՝ Պրիանի պատճառով, որովհետեւ խաբեց զինքը։ Մինչ Պրիան կը պատասխանէ թէ երբեք չէ խաբած Տալատիէն, ընդհակառակն իր աջակցութիւնը խոստացած է՝ ինչ տեսակ տարրերէ որ կազմելու ըլլար իր դահլիճը։

Կը կարծուի թէ նոր դահլիճը պիտի ունենայ հետեւեալ կազմը.— Քլէմանթէլ՝ վարչապետ եւ առեւտրական նախարար, Պրիան՝ արտաքին, Թարտիէօ կամ Շօթան՝ դատական, Ժան Տիւրան կամ Թարտիէօ՝ ներքին, Շէրոն՝ ելմտական, Հանրի տը Ժուվնէլ՝ պատերազմական, Ժորժ Լէյկ կամ Տիւմէնիլ՝ ծովային, Լուշէօր՝ աշխատանքի, Փիէթրի՝ գաղթային, Բիքոլֆի՝ թոշակներու, Լօրան Էյնաք՝ օդային, Ռոլէն կամ Ժէրմէն Մարթէն՝ Թղթատարական, Կաստոն Ժէրար՝ առողջապահական, Հանրի Փաթէ՝ ֆիզիքական կրթութեան, Մարիօ Ռուսթան՝ ծովային առեւտրական։

Նոր վկայութիւններ ի նպաստ Ալմազեանի

Ինչպէս գրած էինք, զանազան մասնագէտներ չորեքշաբթի օր հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆասի ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրները, բոլորն ալ ի նպաստ Ալմազեանի։

Միշօ հաստատեց թէ Բիկոտէնի դիակը պարունակող սնտուկին հասցէն ո՛չ Ալմազեանը գրած է, ոչ ալ Տիկին Ալմազեան։ Նմանութիւն կայ միայն M գիրին միջեւ, սակայն շատ մարդիկ այդ ձեւով կը գրեն M-ը։ Բացի իր գրաւոր տեղեկագրէն, Միշօ բերանացի բացատրութիւններ ալ տուաւ հարցաքննիչ դատաւորին, բացարձակապէս հաստատելով թէ Ալմազեան գրած չի կրնար ըլլալ խնդրոյ առարկայ հասցէն։

Այս ձեւով կ'անհետանայ զօրաւոր կասկածներէն մէկն ալ։

Յետոյ ներկայացաւ քիմիագէտ Ամի, որ պաշտօն ունէր քննելու Ալմազեանի խանութին մէջ գտնուած արեան հետքերը։ Ինչպէս կը յիշուի, Ալմազեան ձերբակալուեցաւ այն ատեն միայն, երբ Ամի հաստատեց թէ այդ հետքերը մարդու արիւն են։ Այժմ Ամի կ'ըսէ թէ պատին վրայի արիւնը հոսող արիւն է եւ ոչ թէ բերնէ կամ քիթէ ելած արիւն։ Սակայն ժամանակ պէտք է հաստատելու համար թէ ո՛րքան հնութիւն ունի ատիկա։

Ալմազեանի խանութին մէջ գտնուած էր նաեւ արիւնաթաթախ բամպակ մը։ Ամի բամպակին մէջէն գտած է այծի, աղուէսի եւ մարդու մազեր։ Այդ մազերը Բիկոտէնի չեն պատկանիր, այլ Ալմազեանի։

Խանութին մէջ գտնուած էր նաեւ ուռենիի կտոր մը։ Ժամանակ պէտք է հաստատելու համար թէ այդ կտորը Բիկոտէնի մարմինը պարունակող սնտուկի՞ն կը պատկանի թէ ուրիշ սնտուկէ մը փրթած էր։ Յետոյ խանութին ետեւը լաթ փռելու ծառայող թելը ո՛չ մէկ նմանութիւն ունի սնտուկը պատող երկաթ թելին հետ։

Տոքթ. Փօլ հարցաքննիչ դատաւորին հաղորդեց իր տեղեկագիրը՝ Ալմազեանի մարմնին վրայի ծեծի հետքերուն մասին։ Վարչական քննութիւն մը պիտի կատարուի՝ պատասխանատուները երեւան հանելու համար։

Հարցաքննիչ դատաւորը տակաւին որոշում չտուաւ՝ Ալմազեանը ազատ արձակելու մասին։

Նոր դատավարներ Ռուսիոյ մէջ

Թայմզի թղթակիցը Ռիկայէն կը հեռագրէ.—

Խորհրդային կառավարութիւնը հրատարակեց հրամանա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ լոյս կը տեսնէ կիրակի օր, օրուան տօնին առթիւ տպարանը փակ ըլլալով։

ՆՈՐ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Հալէպի «Եփրատ»ը կը գրէ թէ քանի մը շաբաթներէ ի վեր Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի շրջաններէն զանգուածային արտագաղթ մը սկսած է դէպի Սուրիա։ Հայ բեկորներ է որ կը հասնին Հալէպ կառախումբով, ինքնաշարժով եւ հետիոտն, ամենք խիստ թշուառ վիճակի մէջ։ Հոն հասած է նաեւ Խարբերդի Կորիւն քահանան՝ իր ժողովուրդին մէկ մասով։

Տիգրանակերտի շրջանէն հասած Հայ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ հոն տիրող կացութեան եւ այս նոր բռնագաղթին մասին.

— «Ուրջկուտանի մէջ 700 տուն Հայեր կային, Սիլվանի մէջ 300 եւ Լճէի մէջ՝ 25—30 տուն, որոնք Ընդհ. Պատերազմին կերպով մը ողջ մնացած ըլլալով երկագործութեամբ կը պարապէին կամ Քիւրտերու քով իբր ծառայ կ'աշխատէին։ Օգոստոսի վերջերը այս ընտանիքներուն այրերը հրաւիրուելով կառավարութեան կեդրոնները, իւրաքանչիւրին անդամները արձանագրուեցան անունով եւ տարիքով, ապա անոնց հաղորդուեցաւ որ 10 օրէն պարտին ամբողջ ընտանիքով հաւաքուիլ Տիգրանակերտի մէջ, ուր իրենց ճամբու անցագիր տրուելով արտասահման պիտի մեկնին։

Տեղահան եղողներուն թոյլ տրուեցաւ իրենց շարժուն գոյքերը ծախել, իսկ անշարժ կալուածները՝ ոչ։

Որոշեալ պայմանաժամին Տիգրանակերտ հասնողներու բոլորին ալ տուրքերը գանձուեցան եւ 3-4 ոսկիի փոխարէն ալ մէկմէկ անցագիր տրուելով դէպի Սուրիա ճամբայ հանուեցան։ Իսկ անոնք որ այդ ժամանակամիջոցին չկրցան մեկնիլ, ժանտարմաներու միջոցաւ բռնի քաղաք բերուեցան արտագաղթի համար»։

Տեղեկատուին հետ Սուրիա անցած են 14 ընտանիքներ Տըլքնէէն եկող ընտանիքի նեցուկ մը, Յովհաննէս, Թուրք գիւղի մը մէջ սպաննուած եւ գոյքերը թալանուած են։

Եկողներուն մէկ մասը Գամըշլը եւ Րաս իւլ Այն, ուրիշներ Հալէպ կուգան. ասոնք համեմատաբար բարեկեցիկ են, իսկ հետիոտն եկողները հետզհետէ Սուրիոյ սահմանագլուխը կը հասնին խիստ թշուառ վիճակի մէջ։

Տեղեկատուն կ'ըսէ որ արձանագրուած են նաեւ Թուրքերու հետ ամուսնացող Հայուհիները, իսլամացած Հայերը եւ ասոնց հետ ամուսնացող Թրքուհիները. առաջինները զերծ կացուցուած են այս տեղահանութենէն, իսկ վերջինները պարտաւոր են համակերպիլ կառավարական հրամանին։

Թուրք շրջանակները խիստ գաղտնի կը պահեն այս տեղահանութեան պատճառները, բայց Քիւրտերը կ'ըսեն թէ՝ արտասահմանի Հայերը համաձայնած ըլլալով քիւրտ «քոմիթէ»ներու հետ, Թուրք կառավարութիւնը յարմար դատած է, Հայերը հեռացնել երկրէն, որպէս զի ասոնք չթունաւորեն Քիւրտերը»։

ՊՈԼՍՈՅ Թրքուհիներու ընկերակցութիւնը որոշած է Կնոջ Ձայն անունով հանդէս մը հրատարակել։ Թրքուհիները իրենց օրկանով պիտի պայքարին որպէսզի քաղաքապետական գործերու մասնակցելու իրաւունք տրուի կիներուն։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԾԱԼԼՈՒԱԾ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐՈՒՆ ՓՈԽԱՐԷՆ

Երբ քաղքենի տեսաբաններն ու տնտեսագէտները, բարոյականի ծեր դասախօսներն ու բոլոր տեսակի հակայեղափոխականները, ընկերվարութեան յաջող մակընթացութեան առջեւ շփոթ, մտահոգ ու անկարող, ըստ էութեան, ընկերային արդարութեան, ժողովուրդներու ինքնորոշման ու ազատագրութեան եւ անհատին լիակատար ազատութեան ու ձերբազատումին ձգտող այդ վարդապետութեան որեւէ ուրիշ ամբողջական տեսաբանութիւն հակադրելու՝ հեգնութեան չըմմացող վստահութեամբ մը կը գոչեն,

—Ահա ձեզ Խ. Ռուսիան, ընկերվարական եւ խորհրդային հանրապետութիւններու միութիւնը, ահա՛ ձեր գաղափարական ձգտումներուն հարազատ զաւակը, ահա՛ ձեր ընկերային արդարութիւնը, ժողովուրդներու ինքնորոշումը եւ անհատի ձերբազատումը։ Նայեցէ՛ք ու հիացէ՛ք...

Երբ բարձր - դրամատիրութեան փշրանքներով սնանող բոլո՛ր երկիրներու ամբողջ ծախու եւ ապականած մամուլը սրտառուչ համաձայնութեամբ մը, երկրէ երկիր ու ամէ՛ն առաւօտ, կը կրկնէ նոյն եղանակը՝ անընդհատ խաթարելով ժողովուրդներու հոգին ու պղտորելով աշխատաւորներու միտքը, ընկերվարութիւնը հրապարակ չի գար այս բոլոր վայրահաչութիւններուն դիմաց նոյն կտրուկ ու վճռական պատասխանով։ Երեւութապէս մեր միջազգայինը, քննադատելով հանդերձ յեղափոխութեան մահացու արատները, կը թելադրէ իր շարքերուն, արտաքին ամէ՛ն յարձակումի դիմաց վճռականօրէն պաշտպանել զայն, Խ. Ռուսիան կը համարէ աշխատաւորներու եւ գիւղացիութեան երկիր, հայրենիք յեղափոխութեան ու ամէ՛ն ոտնձգութիւն Խ. Ռուսիոյ իրաւունքներուն դէմ ան կը նկատէ ուղղուած ամբողջ միջազգային աշխատաւորութեան դէմ։ Պրիւսէլի բանաձեւով ան քայլ մը եւս յառաջ կ'երթայ ու կը դատապարտէ ամէ՛ն արտաքին միջամտութիւն եւ պաշտօնապէս հրապարակ չի գար՝ ըսելու համար միջազգային բանուորութեան թէ ինչ ի՞նչ կը մտածէ —կուսակի՞ց է որ Ռուսիոյ բանւորներն ու գիւղացիները դիմեն բռնի ուժի տապալելու համար խորհրդային վարչաձեւը թէ կը հաշուէ այդ նոյն վարչաձեւի ներքին արատներուն եւ ներհակութիւններուն վրայ ի խնդիր դէպի ռամկավարութիւն խաղաղ բարեշրջումի մը...

Ասիկա երեւոյթն է, մեր Միջազգայինի պաշտօնական տեսակէտը։ Այլ է սակայն բուն եւ իրական կացութիւնը ու բանուորական այդ մեծ կազմակերպութենէն ներս կայ խոր տարակարծութիւն ռուսական խնդրին շուրջ։ Այդ տարակարծութիւնը արդիւնք է նոյնինքն յեղափոխութեան շուրջ գոյութիւն ունեցող գնահատութեանց և կարծիքներու տարբերութեան, որուն մասին համառօտակի խօսեցանք մեր նախորդ յօդուածով։ Պարզ է ու ըմբռնելի որ Ռընոտէլ՝ որ ռուսական յեղափոխութիւնը կը համարէ յետաշրջում ու հակայեղափոխութիւն, որովհետեւ խորապէս հակառամկավար, Փօլ-Ֆօր որ զայն կը բաժնէ երկուքի՝ նոյեմբերէն առաջ ու նոյեմբերէն յետոյ ու Օթթօ Պաուէր որ ներշնչողն է Միջազգայինի պաշտօնական կարծիքին, առանց խօսելու Պոնքուրի՝ պատուիրակ ազնուական Ֆրանսայի ու Մաքտոնըլտի մասին՝ հաւատարիմ քաղաքացի նորին Թագաւորական վեհափառութեան,— պարզ է որ այս բոլոր մարդիկը՝ չեն կրնար ունենալ նոյն կարծիքն ու նոյն գործելակերպը, նոյնիսկ իրենց գործածած լեզուն ու բառերը կը տարբերին։ Ոմանք «Ռուսական Յեղափոխութիւն» բացատրութիւնը կը գրեն առանց չակերտի, ուրիշներ չակերտներով ու այս փոքրիկ չակերտները, կ'ըմբռնէք անշուշտ, թէ կը պարունակեն հեգնութիւն, զզուանք, յաճախ թշնամութիւն, գրեթէ միշտ ընդդիմութիւն։

Ուրկէ՞ կը բղխին սակայն այս տեսակէտի տարբերութիւնները եւ գործնական տարակարծութիւնները։ Մակերեսային քննութիւն մը կրնայ մեզ առաջնորդել սխալ հետքերու։ Առաջին ակնարկով կը թուի թէ պատճառը պէտք է փնտռել համայնավար կուսակցութեան վարած բռնկեալ ու յարափոփոխ քաղաքականութեան մէջ. քիչ մը խորանալով սակայն կը հասնինք օրկանական պատճառներու՝ որ կապուած են նոյն ինքն նախապատերազմեան Միջազգայինի ծոցին մէջ գոյութիւն ունեցող հատուածներու, ձախ, աջ եւ կեդրոն, յեղափոխութեան տարբեր ըմբռնումներով, նոյնիսկ տարբեր ձգտումներով։ Եւ եթէ միջազգային բանուորութեան այս բոլոր ներկայացուցիչները հակախոհ են ու տարակարծիք յեղափոխութեան արժէքին, բնոյթին եւ բովանդակութեան մասին, եթէ շատերը պատրաստ են նոյնիսկ պաշտպանելու զայն քաղքենի ամէն յարձակումի դէմ, մինչդեռ ուրիշներ գուցէ ակնդէտ սպասեն անոր վերջնական հաշուեյարդարին, այս բոլորը սակայն միաձայն են, համախոհ ու բոլորովին համակարծիք համայնավար ղեկավարութեան սնանկութեան ու Գ. Միջազգայինի մեքենային վնասակար ու աղէտաբեր քաղաքականութեան շուրջ։ Բոլորն ալ համոզուած են որ Գ. Միջազգայինը վրիպած է գրեթէ իր հիմնական ձեռնարկներուն մէջ ու բարոյապէս սնանկացած։ Ասիկա չափազանց յատկանշական է ու արժանի շատ լուրջ ուշադրութեան, որովհետեւ Միջազգայինի բոլո՛ր հատուածներուն ու գրեթէ բոլո՛ր տեսաբաններուն այս եզրակացութեան նոյնութիւնը շատ աւելի պերճախօս է ու համոզիչ՝ քան ամբողջ քաղքենի մամուլին քինախնդիր ու շահագրգռուած հայհոյութիւններն ու քսու քարոզները։ Ահա՛ թէ ինչու կ'ըսենք որ Գ. Միջազգայինի դրօշակները ծալլուած են ու համայնավար բանակը կը նահանջէ, որ խորհրդային իշխանութիւնը աստիճանաբար կը լքէ իր ռազմական դիրքերը, քանի մը տարիէ ի վեր արդէն լքած ըլլալով, հակառակ իր վերջին համագումարին փքուռոյց կոչերուն, միջազգային յեղափոխութեան ամէն հեռանկար ու հաւատք։

Համայնավար կուսակցութեան այս յատկանշական տեղատուութեան շուրջ կ'արժէ շատ լրջօրէն խօսիլ, հանելով անհրաժեշտ դասերը ապագայ գործունէութեան մը համար, որ դէպքերը պիտի պարտադրեն մեզ։ Ատոր համար նախ պէտք է քննել յեղափոխութեան արատները, Գ. Միջազգայինի ամբողջ գործունէութիւնը, մէկ խօսքով դիտել ժամանակը ու հիմնականէն իսկ դատել պատմական այդ մեծ եղելութիւնը, առանց սպասելու որ հեռացող ժամանակը՝ հատուածական ժամանակակիցներու բոլոր ամբաստանագիրներէն եւ մեղադրականներէն պահէ ճշգրիտն ու արդարը ու պատմութեան աղբանոցը նետէ ենթակայական բոլո՛ր խորհրդածութիւններն ու աւելորդ բաները։ Կեանքը սակայն կ'երթայ արագ ու պատմութիւնը չի սպասեր մեզ։ Պէտք է համայնավար նահանջող ուժին դիմաց հանել ուրիշ ուժ մը։ Այդ ուժը, պէ՛տք է ըլլայ նոյնքան արագաշարժ, նոյնքան յարձակողական ու տենդոտ, առանց կորսնցնելու իր ցուրտ տրամաբանութիւնը, որքան համայնավար շարժումն էր։

Արդարեւ ընկերվարական-բանուորական Միջազգայինը որ վերջացող տարիներու ընթացքին, բանուորական ապագայի տեսակէտէն ու յեղափոխութեան մեծ ճամբուն վրայ կը խաղար լրացուցիչ. չըսելու համար յարակից դեր մը՝ ամբողջովին կլանուած ըլլալով աշխատաւորական անմիջական ու ընթացիկ պահանջներու հետապնդումով, խորհրդարանային խաղաղ ու բարենորոգչական աշխատանքներով, արիւնաքամ միջազգային բանուորութեան հերթական մտահոգութիւններով, բայց մանաւանդ բանուորական հերձուածի պատճառաւ տկարացած, կիսուած, հիասթափած միջազգային կազմակերպութիւններու վերակազմութեամբ, հիմա այլեւս պէ՛տք է իր ուսերուն վրայ վերցնէ բանուոր ու գիւղացի դասակարգերու վերջնական ազատագրութեան մեծ խնդիրը ու իր լրումին տանի ընկերային յեղափոխութիւնը որուն կը ձգտի անհա՛ աւելի քան կէս դարէ ի վեր։

Յաղթական ու լիրբ յետ-պատերազմեան քաղքենիութեան ու բարձր - դրամատիրութեան սպառնացող քաղաքներուն դէմ՝ պէտք է ոտքի հանել կազմակերպուած բանուորութիւնն ու իրաւազուրկ գիւղացիութիւնը, այլ մանաւանդ այս մեծ գործի ճակատագրին կապել մանր ու ճնշուած ժողովուրդներու արդար իրաւունքները, վերցնել գետնէն ու կրկին պարզել ծալլուած դրօշակները, վերակազմել նահանջող ու բաժան-բաժան բանակը, իրականացնել վերջապէս մեծ եղբայրութեան մը մէջ՝ աշխատաւորական տարրերու միացումը։

Այս աշխատանքը կը կատարուի ու կը կատարուի դանդաղութեամբ։ Պէ՛տք է շարժիլ արագ ու աւելի տենդոտ։

ՎԱՀԱՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՔԾՆԻԼ, ՔԾՆԻԼ ԵՒ ՆՈՐԷՆ ՔԾՆԻԼ

«Չոր, հակիրճ եւ անպաճոյճ լուրեր, առանց խոշոր վերնագիրներու, առանց պճնազարդ խորհրդածութիւններու»:

Փարիզի ռամկավարների պաշտօնական օրգանը խօսելով Հայաստանում կատարուող շինարարական աշխատանքների եւ նրա «Խորհրդային Հայաստանում» գտած արձագանքի մասին, գտնում է, որ «Խորհրդային Հայաստանը շինարարութեան վերաբերող լուրերը հրատարակում է «չոր, հակիրճ եւ անպաճոյճ, առանց խոշոր վերնագիրների, առանց պճնազարդ խորհրդածութիւնների» (16 հոկտեմբեր)։

Այդպէ՞ս է իրականութիւնը։

Ով կարդում ու հետեւում է խորհրդային մամուլին, ընդհանրապէս, եւ «Խորհրդային Հայաստան»ին մասնաւորապէս, շատ լաւ գիտէ, որ շինարարական ամենափոքր աշխատանքն անգամ այնտեղ հրատարակւում է խոշոր վերնագիրների տակ, հսկայ տառերով, սկսած նրա յղացման մտադրութիւնից մինչեւ ծնունդը ստանալիք բարիքների որակն ու... քանակը։

Եթէ խորհրդային իրակարգի անկումից յետոյ որոշ յիշատակներ պիտի պահեն՝ ապագայ սերունդներին ծանօթացնելու համար այդ իրակարգի հետ, դրանց շարքում, անշուշտ, կարեւոր տեղ պիտի գրաւէ խորհրդային մամուլը՝ իր եռայարկ վերնագիրներով եւ կարմիր սուտերի շարանով։

Մենք երբեք թոյլ չպիտի տայինք մեզ ռամկավարների օձիքից բռնելու եւ նրանցից հաշիւ պահանջելու, եթէ «Խորհ. Հայաստան»ի եռայարկ վերնագիրները մասնաւորապէս չվերաբերէին շինարարական աշխատանքներին։

Մի որեւէ ժողովրդի քաղաքակրթութեան եւ բարեկեցութեան գլխաւոր հիմնաքարը նրա տնտեսական դրութիւնն է։

Այս ութ տարիների ընթացքում ի՞նչ է անցնում-դառնում մեր հայրենիքում, տնտեսական ասպարիզում։ Այս հարցին մեր մամուլը պատասխանել է և շարունակում է պատասխանել չոր ու ցամաք թուերով, որոնք կոյրերն անգամ համոզում են, որ պետական կոչուած շինարարութիւնը նպատակ ունի ո՛չ թէ ժողովրդի ու երկրի տնտեսական դրութիւնը բարելաւել, այլ մի դաժան բռնակալութեան գոյութիւնը արդարացնել եւ միեւնոյն ժամանակ ժողովրդի ծով դժգոհութիւնը մեղմել։

Որովհետեւ այն, ինչ որ հայ ժողովուրդը պիտի կարենար խաղաղ պայմաններում կատարել, առանց մեծադղորդ աղմուկի, մի տարուայ ընթացքում, Հայաստանի ապիկար վարիչները չեն կարողանում անել ութ տարիների ընթացքում։

Ութ տարի անընդհատ Հայաստանը վերածուած է մի կատարեալ փորձադաշտի, ուր Մարքսի ու Լէնինի դեղատոմսերով հայ ժողովուրդը աւելի ու աւելի արիւնաքամ է լինում։

Այդ անհեթեթ, մեր պայմաններին միանգամայն խորթ իրաւակարգի պատճառով չէ՞, որ ութ տարի խաղաղ պայմաններում ապրելուց յետոյ եւս, իր մայրաքաղաքում անգամ մի կտոր սեւ հաց կամ մէկ մեթր կտաւ ձեռք բերելու համար ստիպուած է ժամերով «պոչ» բռնել։

Ինչո՞ւ պետական մի ողորմելի բիւջէն հաւասարակշռելու համար «դրսից» պէտք է «օգնութիւն» ստացւի։

Մի՞թէ մեր հայրենիքն այնքան աղքատ է ու ժողովուրդը՝ ապիկար, որ չեն կարողանում իրար գոհացնել։

Հայ ժողովրդի նախաձեռնող ոգին անապատներում անգամ աղբիւրներ կարող է բխեցնել։ Այդ ոգին ժամանակին Անիներ է կառուցել եւ մեր քաղաքակրթութիւնը տարածել հեռու-հեռուներ, իսկ այսօր, օտար հորիզոնների տակ, քարից հաց է հանում։

Ի՞նչ է պատահել իր իսկ հայրենիքում ապրող հայ ժողովրդին, որ մի կտոր հաց ձեռք բերելու եւ ազատօրէն վայելելու համար մտահոգ է ու անհանգիստ։

Այս բոլոր հարցերի բանալին, ընկերնե՛ր, գտնւում է այն իրաւակարգի մէջ, որ ութ տարի անընդհատ, կարմիր գլանի տակն առած, սեղմում է հայ ժողովրդի նախաձեռնութեան ոգին։

Այդ նախաձեռնող, ստեղծագործող ոգու աննիւթական, սակայն հսկայ հարստութեան փոխարէն այսօր հայ ժողովրդին հրամցնում են մի քանի առուներ, հատ ու կէնտ շինութիւններ եւ այն՝ մեծաղմուկ աղմուկով, շռնդալից վերնագիրների տակ։

Մեզնից խլւած այդ հսկայ հարստութեան մէկ հարիւրերորդը մեզ վերադարձնելով՝ Հայաստանի այսօրուայ վարիչները անպատկառօրէն հպարտանում են իրենց «շինարարական» աշխատանքներով։

Եթէ դիւրին է մտքի վրայ հաշւել (իսկ հայ կոմունիստները օրւայ մէջ մի քանի անգամ են հաշւում) մի Շիրկանալ, մի ելեկտրոկայան, մի հիւրանոց եւայլն, սակայն դժւար է (եւ ոչ մէկ կոմունիստ չպիտի կարողանայ) հաշւել, թէ քանի-քանի տներ, որ պիտի շինւէին՝ չեն շինւում, քանի-քանի արտեր ու այգիներ, որ լաւագոյն միջոցներով ու մեծ խնամքով պիտի մշակւէին՝ չեն մշակւում։

Կոմունիստական իրաւակարգը ոչ միայն աշխատաւորութեան տնտեսական վիճակը չբարելաւեց, այլեւ ամբողջ ժողովուրդը անտեսապէս նրա վիճակին հասցնելով՝ ի հաշիւ նրանց ստեղծել է տզրուկների մի նոր դասակարգ, յանձին համայնավար առկուապետութեան։

Այս բոլորից յետոյ, մտածել, որ դեռ մեր իրականութեան մէջ կան մարդիկ, ոչ միայն պարզ մարդիկ, այլ եւ «կուսակցականներ», որոնք այդ կործանարար իրաւակարգը հանդուրժելուց զատ, գտնում են, որ նրա արտադրած բարիքներն աւելի շատ են, քան որ գրւում է նրանց մասին, իրապէս ցաւալի է եւ վրդովիչ։

Մարդ ակամայ տարւում է մտածելու, թէ արդեօք ի՞նչ նիւթից են շաղախւած հայ ռամկավարները, որոնք որոշ կենդանիների յատուկ հաւատարմութեամբ, քծնում են անվերջ ու գովում հայ համայնավարների բոլոր յիմարութիւնները, ի հեճուկս... Դաշնակցութեան։

Այս տողերը գրի չենք առնում այն միամիտ հաւատով, որ ռամկավարները, չափաւորելով կուսակցական ատելութիւնը մի փոքր էլ նկատի ունենային հայ ժողովրդի գերագոյն շահերը։

Ո՛չ ընկերներ, միամտութիւն է այդ սպասել։

Մենք համոզւած ենք, որ պատմութեան երկաթէ աւելը մի օր պիտի մաքրէ ու լռութեան դատապարտէ թէ՛ դեղին եւ թէ՛ կարմիր դերակատարներին, որոնք այսօր, դիպւածի մի չար հեգնանքով, երեւում են հայկական բեմի վրայ՝ հերոսի պատմուճան հագած։

Իսկ մինչ այդ, շարունակենք յամառօրէն պայքարել երկրի ապազգայնացման եւ գաղութների ձուլման վտանգների դէմ ու մեր քաղաքական անկախութեան համար։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԴՈՆԻ

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ
ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՌՈՒԲԷՆ.— Դումանը քաջածանօթ անձնաւորութիւն մըն է. անոր կեանքն այնքան հարուստ է արկածներով եւ անոր դերը մեր յեղափոխական շարժման մէջ այնքան մեծ է ու բազմակողմանի, որ պէտք էր ամբողջ առանձին հատոր մը նուիրել զինքը եւ իր գործը ներկայացնելու համար։ Այստեղ կը բաւականանանք միայն ըսելով, որ Դումանը Դաշնակցութեան ամենահին մտաւորական ֆէտային էր։ Ան հեղինակութիւն էր մեր բոլոր ֆէտայիներուն համար, ամենահամեստ զինուորէն սկսած մինչեւ Հրայրը, Գէորգ Չաւուշն ու Անդրանիկը՝ բոլորն ալ հաւասար սիրով պատրաստ էին ենթարկուելու այդ ղարաբաղցի լեռնականին կամքին: Տես «Հայրենիք», Թիւ 3, 1925 Թ.:

—

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ.— Հոն էր 1891էն ի վեր մէկ ոտքը Պարսկաստանում, միւսը Վասպուրականում, Նիկոլ-Դումանը, Դաշնակցութեան ամէնէն ընտիր ռազմիկներէն եւ միանգամայն մտաւորական առաջնորդներէն մէկը, նոյնքան ուժեղ իր իմացականութեամբ, որքան հոգւով ու խառնուածքով։ «Հայրենիք» Թիւ 7, 1929 Թ.:

ԽՄԲԱՊԵՏ ՂԱԶԱՐ.— Մեր ռազմական շարքերուն մէջ Նիկոլ-Դումանի զինուորական փայլուն ծառայութիւնը երեւան եկաւ Խանասորի արշաւանքին առեն, որուն կը մասնակցէր յինապետի պաշտօնով։ Թէեւ հրամանատարութիւնը յանձնուած էր ուրիշներուն, գերակատարը կը հանդիսանար Դումանը։ («Յառաջ», Թիւ 993, 1929 Թ.)։

ՄԱՐՏԻՆ ՇԱԹԻՐԵԱՆ.—Դումանը յեղափոխական էր ամբողջ էութեամբ. Նա չէր հասկանում կեանքն առանց յեղափոխական գործունէութեան եւ միշտ կրկնում էր, թէ մարդ յիսուն տարեկանից անց արդէն անպէտքանում է յեղափոխական գործի համար. Նրա կեանքն անարժէք է դառնում. Այս մտայնութիւնը մեխւած էր նրա ուղեղի մէջ։ Շատ հաւանական է, որ այս մտայնութիւնը եւ թոքախտի օրէցօր բարգաւաճ... խիստ ճնշում էին նրան եւ նա չցանկացաւ այլեւս ապրել ա... գործ ու տառապել...

Դումանի բնոյթագիրը ... փազանց դժւար է ընդգծել հա... մառօտ կերպով.— Դումա... բնականից խելօք, զգաստ, հեռատես, ներողամիտ եւ բարի էր. յատկութիւններ, որ յատուկ ե... մեծ հոգու եւ խելքի տէր մար... կանց։ Նա անշուշտ եզակի դէմք էր մեր իրականութեան մէջ, ... միայն մասսայական ըմբռն... մով, այլ եւ ինտելիգենտներ... շրջանում։ Եթէ նա ղեկավարութեան տեսակէտից գերակշիռ դեր չխաղաց կուսակցութեան եւ ընդհանուր ազգային գործերում, միայն պէտք է վերագրել նրան, որ նա չափազանց համեստ էր եւ բացառիկ ռազմական հոգի ունէր. Ռազմասիրութիւնը նրա մէջ մեռցնում էր բոլոր միւս փայլուն ընդունակութիւնները. Նա հրաշալի նշան խփող էր և կատաղի որսորդ։ Չնայելով իր սոսկալի ըէվմատիզմին, նա ամէն շաբաթ գնում էր որսի եւ ... ճահիճների մէջ թափառում էր եւ վերադառնալիս անկողին էր ընկնում:

Ոչ մի բժշկական կամ ընկերական խորհուրդ՝ ազդեցութիւն չէին անում այդ տեսակէտից նրա վրայ։ Իր արածների վերաբերեալ նա երբեք մեծախօս չէր ... չեւ անգամ իբրեւ որսորդ՝ նա երբեք չէր չափազանցում իր պատմութիւնները, որոնք այնպէս ... անուշ էին ու հետաքրքիր։

Դումանը բնաւորութեամբ պարզ էր, մատչելի եւ ուղղամիտ. գործի ժամանակ նա դաժանօրէն խստապահանջ էր եւ յամառութեամբ գործը վերջացնում հասցնում։ Իր տղաներն որքան սիրում էին նրան սովորական ժամանակ, այնքան վախենում էին գործի միջոցին։ Նրա հերոսութիւնը զուրկ էր արտաքին փայլից։ Նրա ամենաբնորոշ էութիւնը՝ բնական խելքն էր եւ անյողդողդ կամքը, այդ տեսակէտից հազուագիւտ ... նա մեր մէջ։

—

ՅՈՎԱԿ.— Խմբապետներ ... զօրապետներ շատ եմ տեսել, կռիւներից էլ փառք Աստուծոյ խամ չեմ, ինքս էլ եղել եմ զի... ւոր, ենթասպայ, խմբապետ ... սպայ, բայց այնուամենայնիւ յիշողութեանս մէջ խոր ապա... ւորութիւն են գործել երկու ... արտաքոյ կարգի խմբապետներ, որոնցից մէկը Դումանն է, միւսը Անդրանիկը, մէկը Արցախի լեռների արծիւը, միւսը՝ Սասունի եւ Շապին-Գարահիսարի...

Առաջինը հայ հայդուկների կամ հայ ֆիդաների մարաջախտ ... է, երկրորդը նրանց զօրավարը ... առաջինը միշտ գործեց ան... հանգամանքներում, իսկ երկրորդը բախտ ունեցաւ գործելու եւ ... զատ պայմաններում. եթէ ... ազատ պայմանները վիճակւէին առաջինին, ո՞վ գիտէ, գուցէ ... նորագոյն պատմութեան էջեր ... ա՛յլ երանգներ ստանային, ... որ Դումանն արտակարգ ... էր եւ հեռատես մտքի տէր. ... անառարկելի հեղինակութիւն ... բոլորի համար՝ իր ռազմական ... րողութեամբ եւ կամքի վճռա... նութեամբ։ Համոզւած եմ, ... նա մեր բոլոր կամաւորական ... խմբերի մարաջախտը կը հանդի... սանար եւ շատ արագ կը հա...

դրանց Վան ու Բիթլիս, հետեւաբար եւ ծանխած կը լինէր շատ ու զէն եւ դանխած կը լինէր շատ ու շատ պատուհասներ ու գոլուլմներ. այս հաւանական ենթադրութեան մէջ համոզուած էր եւ ինքն Ընկերը։

Պարզ եմ համարում խոստովանելու, որ երբ ես կուինեւմ նրա մօտ էի ընկնում, հարկ էի զգում մի քիչ կշռադատելու անցնելու կացութիւնը եւ աւելի զգոյշ գալիս բերելու ինձ յանձնուած մարդկային զանգուածը խանգէց, միշտ մտքումս շողշողում էր Նիկոլ-Դումանի նիզակ եւ մռայլ գէմքը. Ես այդ դէպքերին մոռանում էի յայտնի զօրավարների պատմութիւնները, այլեւ մեր ազգային հերոսներին, մոռանում էի Սուվորովներին, Նապոլէոններին, Լորիս-Մելիքեաններին, Լազարեաններին, ինչպէս եւ Վարդաններին ու Վահաններին, քանի որ նրանք ինձ համար միայն գէմքեր էին, այլ միայն յիշում էի իմ տեսած խորհրդաւոր ռազմիկ Դումանին, մտաբերում էի նրա յանդուգն ժեստերը Խօզաց քեասանում, Դերիկում, Խանասորում, ապա եւ Բագուի ու երեւանի արիւնոտ փողոցներում ..

Դումանն ինձ համար ռազմական եւ յեղափոխական քաջի սիմբոլն է։

—

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ.— Դումանն այնպիսի ցայտուն անհատականութիւն էր, որ չէր կարող ամէն հանդիպողի վրայ, հէնց առաջին անգամից, խոր եւ ուրոյն տպաւորութիւն չգործելու Նրա նկարագրի մէջ յատկապէս երեք գիծ երբեք չեմ մոռանալ. Ա.— ճկուն եւ արագաշարժ միտք, օժտուած զօրեղ տրամաբանութեամբ. երբ ժողովը յաճախ փակուղու առաջ էր կանգնում, մեծ մասամբ նա էր իր խելացի եւ յարմար առաջարկներով դրութիւնը փրկում. Բ— կամակորութեան հասնող յամառութիւն ունէր, դրա հետ միասին նաեւ— Թող ներւի ինձ ասել— մի քիչ էլ կոպիտ... Գ.— Անօրինակ կազմակերպող էր եւ տաղանդաւոր ռազմիկ։ Անշուշտ իր այդ ընդունակութիւններին էր մեծ չափով պարտական, որ Խրեւանի նահանգի հայութիւնը յաղթեց եւ համեմատաբար քիչ կորուստներ ունեցաւ հայթաթարական ընդհարումների ժամին։

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ (Խանասորի գինուոր).— Նիկոլ-Դուման օժտուած էր մարդկային բարձր ու ազնիւ յատկութիւններով. Նա ունէր երկաթէ կամք եւ ուժեղ վճռականութիւն, նրա ձգտումն էր դէպի ազնիւը եւ բարին. այդ ուղղութեամբ հակառակել նրան անկարելի էր. հակառակորդը կը ջախջախէր նրա վճռականութեան առաջ. Դումանի կողմից զիջում անկարելի էր...

Որպէս յեղափոխական գործիչ եզակի էր մեր կեանքում. նրա հմայքի առաջ խոնարհւում էին բոլոր ընկերները. վճռական եւ ծանր րոպէներին բոլոր ընկերները կը սպասէին նրա վճռական խօսքին, որը ինչպէս օրէնք կէտ առ կէտ գործադրութեան կը դրւէր։ Վատին, ով ուզում է լինէր, կեանքի գնով նա կը պատժէր։

Որպէս մարտական ոյժ, մեր յեղափոխական կեանքում առաջին տեղն է բռնում, եթէ մեր ազգային կեանքն ունենար մեծ ժողովուրդների յարմարութիւնները, կասկածից դուրս է, որ Նիկոլ-Դումանը կը հանդիսանար համաշխարհային ընկնող մի զինուորական։

Նա ունէր մեծ ժողովրդականութիւն բոլոր խաւերում. ամէն անգամ նրա ներկայացած ժամանակ բոլոր հասարակական տարրերը նրա կողմից օգտագործւում էին ընդհանուր նպատակի համար։

Մարդկանց ճանաչելու մէջ նա եզակի էր, գիտէր ամէն մէկին իր տեղում գործի լծել. նա լաւ ուսումնասիրած էր եւ մեր գրացի ժողովուրդների հոգեբանութիւնը, նրանց բնաւորութիւնները։ Ամենածանր րոպէներին Դումանի տրած փորձերը պսակւել են մեծ յաջողութեամբ։

Նրա մեծութիւնը իմ հոգու խորքում պահում եմ ինչպէս մի անաղարտ սրբութիւն եւ խոնարհւում եմ նրա անմոռանալի յիշատակի առաջ...

Հաւաքեց
ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն)

ՋՈՒՐԻ ՀԱՐՑԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ ջուրի հայթայթման հարցը քննելու համար, արտակարգ ժողով մը գումարուած է, զանազան ընկերութեանց ներկայացուցիչներու, մասնագէտներու եւ ճարտարագէտներու մասնակցութեամբ։

Քաղաքի բնակչութեան, հիւսեղէնի ճարտարարուեստին եւ երկաթուղիի պէտքերուն բաւարար քանակութեամբ ջուր հայթայթելու, ինչպէս նաեւ աղբիւրներէն ջուր ստանալու մասին լսուած են զեկուցումներ. պարզուած է որ Լենինականի մէջ կարելի չէ ունենալ միասնական ջրմուղ՝ բոլոր պէտքերը գոհացնող։

Քաղաքի հիւսիս-արեւելեան լեռներուն վրայ կան բազմաթիւ աղբիւրներ, սակայն անոնք ցրուած են քանի մը տասնեակ քիլոմեթր տարածութեան վրայ եւ անոնց մէկ խողովակի վերածումը կը պահանջէ չափազանց մեծ ծախքեր։ Քաղաքը պէտք է ունենայ միայն իր պէտքերուն համար (նկատի առնելով բնակչութեան աճումը 25 տարուան ընթացքին) օրական 500 հազար դոյլ ջուր մատակարարող ջրմուղ։

Հիւսեղէնի համար նախատեսուած ներկի գործարանի կառուցումէն յետոյ, պէտք պիտի ըլլայ օրական մինչեւ 4 միլիոն դոյլ ջուր։ Երկաթուղիի ջրմուղի խողովակները հնարաւորութիւն չեն տար իրենց ծախքով աւելցնելու ջրի քանակը՝ գտնուած աղբիւրներով։ Այս հիման վրայ քաղաքն ու հիւսքի ճարտարարուեստը պէտք է ունենան իրենց յատուկ ջրմուղը։

Քաղաքին հիւսիսային մասին վրայ գտնուած լեռներուն մէջ, 12 քիլոմեթրի վրայ գտնուող Խառրոլի աղբիւրներուն ջուրերը, ըմպելի նկատուած են, համաձայն գիտական պեղումներու։ Ցորդ կը կարծուէր որ այդ աղբիւրներէն կարելի է ստանալ օրական 250 հազար դոյլ ջուր, սակայն կատարուած քննութիւններէն կը պարզուի որ այդ աղբիւրներէն կարելի է ստանալ մինչեւ 500 հազար դոյլ։

Որոշուած է շարունակել քննական աշխատանքները, վերջին խնդրին մասին վճռական որոշում մը տալէ առաջ եւ ընկերութեան մը պաշտօն յանձնուած է կազմել նախագիծ մը՝ քաղաքին ջրային ցանցին եւ աղբիւրներէն ջրմուղ անցընելու մասին։

ՇԱՂԱԽԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Շաղախի գործարանի կառուցման նախագիծը վաւերացուած է 1929 30ի կառուցումներուն համար յատկացուած է երկու միլիոն րուբլի։ Այս գործարանին վայրի մասին, սկիզբը երկու կարծիք կար։Ը մտածուէր շէնքը շինել Դովալլիի կամ Համամլըի մէջ։

Գիտական հետազօտումներու ընթացքին ապացուցուեցաւ որ Համամլըի մէջ կառուցումը շահաւէտ պիտի ըլլայ սպասուած օգուտը։ Այդ տեղի թէ կիրը եւ թէ կաւը իրենց որակով եւ քանակով անսպառ են։ Քննուեցան 3 հողամասեր եւ աւելի լաւ որակով, բայց քիչ քանակութեամբ կիր հանքեր գտնուեցան։ Համամլըի կիրը իրրեւ քանակ աւելի շատ է, բայց որակով վատ է քան Դովալլիինը։ Այստեղի կրահանքերու եւ կաւի որակը լիովին կը բաւարարեն շաղախի արտադրութեան։ Արտաքրի քանակը լիովին կը գոհացնէ արտադրութեան պահանջը։ Արդէն մէկ միլիոն թոնն կաւ կայ երեւան հանուած։ Իսկ երեւոյթին, կան 2,5 միլիոն թոնն եւ աւելի կաւ պարունակող հողամասեր, որոնք ներկայիս քննութեան առնուած են։

Փոխադրական պայմանները նպաստաւոր են։ Տեղը տափարակ է եւ շէնքի կառուցման համար նախատեսուած վայրը կը գտնուի երկաթուղիէն մէկ քիլոմեթր հեռու, որ նոյն երկաթագծով պիտի միացուի կիրի գործարանին։

Միջոցներ պիտի առնուին միաժամանակ օգտագործելու կրաքարի հանքերը թէ շաղախի եւ թէ կիրի գործարաններուն համար։ Կաւի շերտերն ալ շատ մօտ են կրահանքերուն։

Գալով գործարանի արտադրական կարողութեան, սկիզբը ան պիտի պատրաստէ 300,000 տակառ շաղախ։ Բայց նկատի ունենալով որ միայն Հայաստանի շինարարութեան շաղախի պէտքը 1929-30ին պիտի հասնի 250-300,000 տակառի, Ժող. Տնտ. Խորհուրդը անհրաժեշտ նկատած է շաղախի տարեկան արտադրութիւնը բարձրացնել 700,000 տակառի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

„ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 20ին՝ կիրակի օր կէս օրէ վերջ ժամը 3ին տեղւոյս Սամէնէն մեծ սրահին մէջ — Սինէմա փալաս — կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը։

Բեմը զարդարուած էր, «Մայր Հայաստան»ի, «Դէպի Ազատութիւն»ի,Դաշնակցութեան հիմնադիրներու եւ զանազան հերոսներու նկարներով։ Ցանկալ ունեցողութեան «Մշակ Բանւոր»ը,որմէ յետոյ նախագահ ընկեր Հ. Ուզունեան մի քանի խօսքերով վեր հանեց Դաշնակցութեան դերը հայ իրականութեան մէջ, ցոյց տալով զոհողութիւնները եւ անթիւ դժուարութիւնները, որոնց միրով ենթարկուեցաւ գաղափարի եւ պայքարի ճամբուն վրայ։

Ընկեր Ա. Ալիքսանեան արտասանեց «Ուխտաւոր»ը, Քրիստափոր յիշատակին։ Փոքրիկն Արամ Գիւլխանճեան շատ սիրուն շարժուձեւերով արտասանեց «Հայ եմ ես»ը։ Պրն. Ե. Ցիգրանեան երգեց «Մայր Հայաստան»ը, ընկեր Յ. Մաթոսեան արտասանեց օրուան պատշաճ արտասանութիւն մը երկար ծափերու մէջ։ Մեներգեց Պ. Ա. Գազանճեան, արտասանեց Լիոնէն ընկեր Հ. Վարդանեան, մեներգեց Ցիկին Նուարդ Սարգիսեան։

Օրուան բանախօս ընկեր Սէրենկիւլեան բեմ հրաւիրուեցաւ ծափերու մէջ։ Ահա իր ճառին գլխաւոր գիծերը.— Հայաստանը աւերակ է ու պաշարուած կարմիր եւ սեւ ձեռքերու սուիններով։ Կարմիր Ռուսաստանը իր թաթին տակ կը ճզմէ Մայր Հայաստանի սիրտը, քեմալական Թուրքիան — մեր դարաւոր թշնամին — պատրաստ է կուլ տալու Հայաստանը։ Մենք անոր հարազատ զաւակները, իրմէ նովերով ու մղձեններով հեռու կ'ուզենք եւ կը ջանանք պատրաստուիլ վերջ տալու անոր տառապանքին, մինչդեռ մեր մէջ կան մարդիկ եւ կազմակերպութիւններ, որոնք կը պոռան ու կ'ը պայքարին ընելով վե՛րջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գոյութեան եւ այս մարդիկը անոնք են, որ մեզ հետ էին եւ մեզ կ'օժանդակէին 1918ի մեր յաղթութեան օրերուն։ Մենք դաշնակցականներս սակայն չենք յուսահատիր ու լքեր մեր երեսուն եւ ինը տարուան յաղթական պայքարը, որքան ալ հակառակորդները ստոր միջոցներով պայքարին մեր դէմ։ Որքան ատեն որ՝ հայ թափառական բազմութիւնը չէ տեղաւորուած իր հաստատ եւ անկախ հայրենիքին մէջ՝ այնքան ատեն անոր տառապանքէն ծնող Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որ աւելի քան զօրաւոր է այսօր չի ուսափիր իր յեղափոխական պարտականութիւններէն ու զոհողութիւններէն։»

Լիոնէն հրաւիրուած ընկերներ Ղահպազեան եւ Եսայեան, մեծ յաջողութեամբ մէկ ընդ մէկ նուագեցին ազգային երգեր։

Քրիստափոր Միքայէլեանի եօթանասնամեակին առթիւ Շըլ՝ կոմիտէն անոր մեծագիր նկարը որ շատ գեղեցիկ շրջանակի մը մէջ յատկապէս պատրաստուած էր, աճուրդի դրաւ։ Ամերիկեան ձեռով ու գոյացաւ 1050 ֆրանք։

Ժամը 6ին փակուեցաւ հանդէսը «Բամ փորոտան»ով։

Ն. Եայլըեան

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ...

Մեզի եղած շատ մը հարցումներու օրը օրին կը պատասխանենք ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓով։ Կը խնդրուի ուշադրութեամբ հետեւիլ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Անցեալ կիրակի տեղի ունեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի ախոյեանութեան երկրորդ մրցումները «Սթատ Փէրշինկ»ի մէջ, հայ եւ օտար բազմաթիւ մարզիկներու ներկայութեան, մեծ կանոնաւորութեամբ։ Դաշտ ելան «Հօմ» և «Պիյանքուր» մասնաճիւղերը, որոնք հաւասար խաղաշկութիւն մը ունենալէ յետոյ, խաղը վերջացաւ «Պիյանքուր»ի յաղթութեամբ 1ով 0։ Երկրորդ մրցման «Ռոնի» պարտուեցաւ «Իթալի»էն 5ով 0։ «Սարսէլ» յաղթեց «Ալֆորվիլ»ին 2ով 1, եւ «Պուա Քոլոմպ»՝ «Անկիէն»ին 2ով 0։

*
* *

Այս կիրակի 27 հոկտեմբեր, վերակաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ախոյեանութեան մասնաճիւղային մրցումներու երրորդ «թիմ»ը, հետաքրքիր մարզիկներու եւ համակիր մարզիկներու շրջանակին մէջ, «Սթատ Փէրշինկ»։ Առաջին մրցումը «Իթալի» - «Հօմ» վերջացաւ «Իթալի»ի յաղթութեամբ 2ով 0։ «Պիյանքուր»ի մասնաճիւղը յաղթեց «Ռոնի»ի մարզիկներուն 2ով 0։ «Սարսէլ» ջախջախեց «Պուա - Քոլոմպ»ը 5ով 1, մեծ խանդավառութեան արժանանալով։ Վերջին մրցումը «Անկիէն» - «Ալֆորվիլ» որեւէ արդիւնք չտալով, խաղը վերջացաւ 0ով 0։ Յաջորդ կիրակի հանդիսատես պիտի ըլլանք «Սարսէլ»-«Իթալի»ի մրցումին, որ շատ մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է մարզական շրջանակներու մէջ։

Հ. Պագիրկեանեան

Հ. Մ. Ը. Մ. ՍԱՐՍԷԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. Սարսէլ մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբը յաղթեց S. O. Pantin Ա. խումբին 4-0ով եւ այսպէս իր կարգ մը յաջողութիւններէն վերջ այսօր պիտի մրցի (1 Նոյեմբեր ուրբաթ) S. A. Parisienne Ա. խումբին դէմ ժամը 2,30ին, 140 Avenue Gambettaի Stadeին մէջ Փարիզ Metro St· Fargeau, իսկ մասնաճիւղի երկրորդ խումբը յաղթած է, A. S. Gaziers de Paris (1 Jun) 2-1 S· S. Suedoise (2) 2-0։ Իսկ անցեալ կիրակի Paribas·A.C.(1 Jun) 6-0։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՎՌՕՇԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ, (20րդ տարի) 1920։ Զուարթ բովանդակութեամբ եւ ծանօթ արուեստագէտ Լաքքայի 200է մօտ սրամիտ ծաղրանկարներով։ Տպ. Մասիս։ Գին 40 Ֆրանք։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԷՋ, Շառլ Տիլի։ Թարգմանեց Հ. Պէրպէրեան։ Տպ. Հայ Դպրոցի։ Ժընեւ, 1929։ Գին 0,50 զ. ֆր.։

Փ. ՊՈԼՍՈՅ (Ֆիլիպէ) ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՏԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ (1675-1828-1929)։ Գրեց՝ Երուանդ եպ. Փէրտահճեան։ (Հասոյթը՝ ի նպաստ ազգ. անտուկի)։ Ֆիլիպէ։ 1929։

„ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 1 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ
ԲԱԽՏԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երկու մարդիկ դէմ առ դէմ նստած էին սեւ մարմարով ծածկուած գրասեղանի մը շուրջ։ Մէկը երիտասարդ էր, մօտ քսանըհինգ տարեկան եւ օրուան նորաձեւութեան համաձայն հագած էր շատ լայն տափատ մը եւ նեղ մէկքով բաճկոն։ Հակառակ այդ հագուստի ծիծաղելի ձեւին, երիտասարդը գեղեցիկ երեւոյթ մը ունէր։ Թէեւ հագուստին մէջ յուած բամպակը աւելորդ կերպով լայնցուցած էր անոր ուսերը, բայց կը տեսնուէր թէ ըմբիշի մը կառուցուածքն ունէր եւ դէմքն ալ շատ համակրելի էր։ Խնամով սանտրուած, փայլուն եւ թեթեւօրէն խուզուած մազերը ինկած էին անոր բարձր եւ ցայտուն ճակատին վրայ. աչքերը պայծառ եւ համարձակ էին եւ բերանն ալ տակաւին պահած էր մանկական խորշոմ մը։

Ցոնքերը կնճռած, երիտասարդը կը պրպտէր սեղանին վրայ ցրուած թուղթերը։

Միւսը յիսունըոց դէր մարդ մըն էր ածգոյն դէմքով. կլոր ակնոցներուն ետեւէն աչքերը անդադար կը շարժէին եւ կարծես որոշ մտատանջութեամբ մը կը սպասէր թուղթերու քննութեան արդիւնքին։

Գրասենեակը ընդարձակ էր, շքեղօրէն կահաւորուած եւ ունէր երեք պատուհան, որոնցմէ կարելի էր տեսնել հրապարակի միւս կողմը, Փարիզի Սակարանի վեհափառ շէնքը, որ գտնուէր էր այդ պահուն, ժամ արդէն չորսն ըլլալով։

Երիտասարդը բարձրացուց գլուխը եւ

— Բան չեմ հասկնար, ըսաւ։

— Շատ պարզ է սակայն, ըսաւ միւսը։

— Կարելի է, բայց տնտեսագիտութեան մէջ շատ զօրաւոր չեմ։

Եւ աւելցուց բարձրաձայն խնդալով.

— Թիւերն ինծի մեծ բան մը չեն ըսեր. անոնցմով պարծենալու իրաւունք չունեմ արդէն,այնպէս չէ՞, պարոն Բրանշէն։

Պարոն Բրանշէն անպատասխան մնաց։

— Թերեւս, պարոն Ցայեագ։

— Երբեք չեմ կրցած միտքս պահել թէ «Պարտքի»ն իմ պահանջէ եւ «Պահանջ»ն ալ ինչ։

— Եւ սակայն տնտեսականութեան հիմնական կանոնն է այդ եւ շատ ալ պարզ։

Երիտասարդն ընդհատեց զայն հեգնական շարժումով մը.

— Կ'աղաչեմ, ձեզմէ չպահանջեցի դաս տալ ինծի. անօգուտ է. ամփոփենք պարզապէս։

— Ինչպէս կը հաճիք։

Պ. Բրանշէնի ձայնը հանդարտ էր, բայց ուշադիր դիտող մը պիտի տեսնէր թէ ան ինչ անհաւատալի ճիգերով գոյութեամբ մը կը գոյլարկէր մտածելը։

— Վիճակս գէ՞շ է։

— Լաւ չէ։

— Մեղմաբանութիւնն աւելորդ է, պարոն Բրանշէն, շատ գէշ է կացութիւնս. այնպէս չէ՞։

Պ. Բրանշէն հաստատեց լռիկ։

— Որոշ է թէ շատ դրամ կորսնցուցած եմ։

Հաստատական նոր նշան մը։

— Որչա՞փ։

Պ. Բրանշէն վարանեցաւ սեւէ թիւ արտասանելու եւ խնամով փայլեցուած եղունգով ցուցամատը դրաւ թուղթին վրայ։

— Այնտեղ նշանակուած է...

— Սարսափելի՜... բացագանչեց Պ. Լը Ցայեագ. մէկ միլիոն ութհարիւր հազար ֆրա՞նք։

Պ. Բրանշէն երկրորդեց արձագանգի մը նման.

— Մէկ միլիոն ութհարիւր հազար ֆրանք։

Երիտասարդն յայտնի ըրաւ իր վրդովմունքը, խաչաձեւելով իրմէ գերու անթերիանարուածքը։

— Ուրեմն կործանո՞ւծ եմ...

Պ. Բրանշէնի լռութիւնն աւելի պերճաբան էր քան երկայն ճառ մը։

— Ամբողջովին կործանո՞ւծ...

Պ. Բրանշէն ժպտեցաւ,պաղարիւնմամբ իբր թէ սրտապնդելու նպատակաւ։

— Ոչինչ ձեր կալուածը կայ սակայն։

— Արժէքէն շատ աւելի գրաւ դրուած է արդէն ...։

— Նկարներու հաւաքածո՞ն։

— Ի՞նչ կը խօսիք... անոնք արդէն շատոնց ծախուած են ...։

Այս յայտնութիւնը զարմացուց Պ. Բրանշէնը։

— Եւ սակայն տակաւին ձեր սրահներուն մէջ կախուած են անոնք...

— Անարժէք պատճէններ...։

Սեղանէութն հազաց ձայնը բանալու համար։

— Այդ պարագային արդարեւ ձեր կացութիւնը շատ լաւ չէ։

— Ըսէք թէ սոսկալի է...։ Ճչեց Պ. Լը Ցայեագ, վայրկեանէն։ Ուրիշ ոչինչ ունիմ այլեւս։ Դո՞ւք ինծի պարտական էք թէ ես ձեզ...

— Դուք պարտական էք։

— Իրա՞ւ... ո՞րչափ։

— Ոչինչ գումար մը։

— Այսինքն։

— Ցիսուն հազարի չափ։

Երիտասարդն արդէն գտած էր իր պաղարիւնը։

— Ի՞նչ ընեմ... այդչափն ալ ձեր փոխուշահի հաշւոյն կ'անցընէք։

գիր մը, որով պարենաւորման շրջաններու բնակչութիւնը կը բաժնէ հինգ դասակարգերու։ Չորս դասակարգերու պատկանողները իրենց պարէնը պիտի ստանան գործակցականներէն, մինչ հինգերորդ դասակարգիններն իրենք իրենց գլխուն ճարը պիտի նային։

Առաջին դասակարգին մէջ կը մտնեն գործարանի բանուորները՝ անդամ գործակցականներու (կոոպերատիւ). երկրորդ դասակարգ՝ գործարանի բանուորներ, որոնք անդամ չեն գործակցականներու. երրորդ՝ ուրիշ կարգի բանուորներ և պաշտօնեաներ որոնք անդամ են գործակցականներուն. չորրորդ՝ ուրիշ կարգի բանուորներ եւ պաշտօնեաներ, որոնք անդամ չեն գործակցականներուն։

Պարէնի մաս կը կազմեն՝ հաց, միս, կարագ, իւղ, ձուկ, մաքարոնի, տառեխ (չոր ձուկ), շաքար, թէյ եւ հաւկիթ։ Անհատներու տրուելիք քանակը կը տարբերի իւրաքանչիւրի պատկանած դասակարգին համաձայն։

Այսպէս՝ առաջին դասակարգը, ըստ նոր հրամանագրի, Լենինգրադի մէջ կը ստանայ ամսական 600 կրամ կարագ, իսկ չորրորդ դասակարգը՝ 300 կրամ միայն։ Զանազան ուտեստեղէններու համար իւրաքանչիւր շրջանի համաձայն քանակ որոշուած է։ Մինչեւ հիմա միայն Մոսկուա եւ Լենինգրադ կը ստանային բարձրագոյն քանակը, սակայն այժմ Դոնէցի աւազանն ալ նոյն մակարդակին բարձրացուեցաւ։ Օրինակ, Դոնէցի հանքագործներու ընտանիքները, որ ցարդ 300 կրամ հաց կը ստանային, այսուհետեւ օրական 400 կրամ պիտի ստանան։

Նոր վճարումներ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն։— Խորհրդային Վերստուգիչ մարմինը համայնավար կուսակցութեան շարքերէն վտարեց «Կրասնայա Կազէտա»յի խմբագիր Զագինն ու նոյն թերթի իրիկուան տպագրութեան խմբագիր Օրլոֆը, որոնք խ. միութեան վիճակին մասին աննպաստ հրատարակութիւններ ըրած էին։ Անկէ զատ, հրապարակային ժողովի մը մէջ, որուն ներկայ էին աստիճանաւոր եւ շարքային համայնավարներ, քննադատած էին կուսակցութեան ներկայ քաղաքականութիւնը։

Երեք մահապարտներ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ մահուան դատապարտուեցան երեք օրթոտոքս քահանաներ՝ Վինոգրադով, Նուգրիմցեւ եւ Մաքսիմովիչ, որոնք վերջերս Օստրովի մօտակայ գիւղի մը մէջ հրդեհներու պատճառ դարձած էին։ Մահապարտները իրենք չէ որ կրակի տուած են խնդրոյ առարկայ շէնքերը, սակայն «կը պատկանին այն դասակարգին, որուն մէջ պէտք է փնտռել հրձիգները»։

Ըսմէթ փաշայի պտոյտները

Հաւաքէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ փաշա մօտ օրէն հոն պիտի համնի։ Փաշան յետոյ պիտի այցելէ եւրոպական ուրիշ քանի մը մայրաքաղաքներ ալ։

Մակեդոնացիներու եղբայրասպան կռիւը

«Թայմզ»ի Սոֆիայի Թղթակիցը ճաղորդելով Թոշքօ Փէթրոֆի սպանութիւնը Միխայլոֆի մարդոց ձեռքով, կուտայ ճետեւեալ տեղեկութիւնները.

Փրոթոկէրոֆի կուսակից Պայտարոֆ, նամակով մը, որ իր սպանութենէն վերջ հրատարակուեցաւ «Վարտար»ի մէջ, կ'ըսէ թէ Իվան Միխայլոֆ որոշած էր, ի մէջ այլոց, սպաննել նախկին վարչապետ փրոֆ. Ցանքոֆը, գնդապետ Տամիան Վէլչէֆը՝ նախկին տնօրէն զինուորական վարժարանին։ Միխայլոֆի պաշտօնաթերթը՝ «Սվոպոտա իլի Սմէրթ» («Ազատութիւն կամ Մահ») բացարձակապէս կը հերքէ այս պարագան։

«Ազատութիւն կամ Մահ» կը հրատարակէ նաեւ պատճէնը նամակի մը, գրուած Փոփ-Քոցէֆի կողմէ, որ վիրաւորուած էր Պայտարոֆի սպաննուած օրը։ Այս նամակին մէջ խօսքը կ'ըլլայ դաւադրութեան մը՝ սպաննելու համար Միխայլոֆը՝ մեղսակցութեամբ Փոփ-Քոցէֆի ու թերեւս նաեւ Պայտարոֆի։

«Վարտար» վերջերս հրատարակեց ցանկ մը Փրոթոկէրոֆի կուսակից 40 հոգիներու, որոնք սպաննուած են Միխայլոֆի խմբակին կողմէ, զօր. Փրոթոկէրոֆի սպանութենէն յետոյ։ Այս ցանկը կը լրացնէ Վիեննայի «Մակեդոնսկօ Տէլօ» թերթը, հրատարակուած բոլշեւիկամէտ Մակեդոնացիներու կողմէ, որոնք ճանչցուած են «Ֆէտէրալիստ» անունով։ 1924ին այս թերթը հրատարակեց անունները 400 «Ֆէտէրալիստ»ներու, որոնք սպաննուած էին Ինքնավարականներու խմբակին կողմէ, այն ատեն (1923-24) զօր. Փրոթոկէրոֆի եւ Միխայլոֆի վարչութեան տակ, մեծ մասամբ իբրեւ փոխ-վրէժ Թոտոր-Ալեքսանտրոֆի սպանութեան՝ բոլշեւիկամիտներու կողմէ։ Հիմա կը հրատարակուի 113 «Ֆէտէրալիստ» զոհերու նոր ցանկ մը։

Վասիլիեւ եւ Ավրամոֆ, որոնց համար սխալմամբ ըսուած էր թէ սպաննուած են մակեդոնացի հակառակորդներու կողմէ, ապաքինած են իրենց ստացած վէրքերէն։

Նիւ-Եորքի Սակարանը խանգարուած

Հինգ օրուան ընթացքին երեք անգամ անհելի ցնցումներ կրելէ յետոյ, Նիւ-Եորքի սակարանը չորեքշաբթի օր գտաւ իր հանդարտութիւնը։ Գիներու արտակարգ անկումէն օգտուելով բազմաթիւ դրամատէրներ փութացին աժեթուղթ գնել, և խնդրանքը այնքան շատ էր, որ գինները սկսան բարձրանալ։ Մէկ օրուան ընթացքին շուրջ 10 միլիառ տոլարի առուծախ եղաւ։

Սակարանի պաշտօնեաները 72 ժամ անընդհատ աշխատեցան առանց հանգստի եւ առանց քնանալու, այնքան խճողուած էին գործերը։ Հինգշաբթի օր Սակարանը բացուեցաւ կէսօրին։ Փակ պիտի մնայ այսօր, վաղը եւ կիրակի։ Երկուշաբթի պիտի բացուի, երեքշաբթի դարձեալ պիտի փակուի։

Նիւ-Եորքի Սակարանին այս ցնցումը մասնաւորաբար հակազդեց Սթոքհոլմի սակարանին վրայ, ուր բազմաթիւ դրամատէրներ կործանեցան։ Երկու սեղանաւորական տուներ սնանկացան եւ դադրեցուցին իրենց վճարումները։

Փարիզի Սակարանն ալ ցնցումներ կրեց։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի ժամը 2ին Հայկական եկեղեցիին մէջ 15 Rue Bayard
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ ներկայացում։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ 71 AVE. KLÉBER

Վաղը ժամը 9ին, Պ. Խատիսեան կը շարունակէիր զեկոյցը ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ մասին։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Պէլվիլի Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Templeի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Փարիզի Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին 184 Ave. Italie. Վիլժիւիֆի ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Իսի լէ Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները դասախօսական ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Բէնօ։ Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած դերը կայացումներու հարց, Վարչութեան հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն։ Կը խնդրուի միութեան բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս խիստ կարեւոր ժողովին։

Այրի Տիկին Յ. Մարգարեան, Օր. Արմէն Մարգարեան, Պ. Հրանտ Մարգարեան, Պ. Մարգար Մարգարեան, Օր. Արուսեակ Մարգարեան, ինչպէս եւ Աղջիկեան, Գարագաշ, Խօրասան ընտանիքները եւ պարագաները խորին վշտով կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

Պ. ՄԱՐԳԱՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

որ յանկարծամահ եղաւ Հոկտ. 29ին, իր բնակարանին մէջ, Նէօյեի-սիւր-Սէն։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, ուրբաթ, 1 Նոյեմբեր, առտուն ժամը 10.30ին, Հայոց եկեղեցին (15 Rue Jean Goujon), ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին 164 Rue des Bourguignons, Անիէռ։

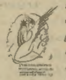

ՅԱՐԴԳՈՂ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այսօր ուրբաթ, ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահը։

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայրենակցական միութեան Հոկտ. 13ի ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, նոր ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 3ի կիրակի օրը, 40 rue de Belleville սրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպատճառ ներկայ գտնուիլ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի ճամարուի։

ՁԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Հայր. Միութեանց կեդրոնական վարչութիւնը ստիպողաբար արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամները այս կիրակի ժամը 2ին, ըիւ Քոլպէր թիւ 3, Պար տը լա Փոստի ներքնայարկը։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՏԷՍԻՆԻ՝ Զմիւռնիոյ նահանգային Հայր. Միութեան երկսեռ հայրենակիցները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին, այսօր Ուրբաթ կէսօրէ յետոյ ժամ ճիշտ 2ին ժողովարանի սրահը Rue Wilson։ Խիստ կարեւոր օրակարգ՝ կանոնագիր ծրագրի վաւերացում ու նորոյն վարչութեան մը ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 3ին Պառ տը լա Փոստին մէջ (Բուլ. Պէզլօնսի եւ րիւ տ'Էքսի անկիւն)։ Օրակարգ՝ Հանգանակիչ յանձնախումբի զեկուցում, Նահր էլ Օմարէն ստացուած նամակ, Ներ-

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կողմէ։
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30ԻՆ
Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը։

Ճաշարանի համար արհեստեան կերակուրներու և «տէօնէր քէպապ»ի փորձառու խոհարար մը գործ կը փնտռէ եւ կամ քիչ դրամագլխով ընկեր մը՝ ճաշարան մը բանալու համար։ Գրել Հայկ Աւյանեանի, 4 Rue Auguste Gervais, Issy-les Moulineaux, Seine.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանէն իրենց պարագաները բերել տալ ուզողներու օրինական ճետապնդումներ եւ խորհուրդներ, ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ գործողութիւն եւ վարչական զանազան գործերու կարգադրութիւն։

Դիմել՝ Kh. Kébabdjiaոի, 20 Rue de Bezons à Courbevoie (Seine)։ Tél. Défense 00-39։

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

3 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1101 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱ ԿՈՒԳԱՆ, ՓՐԿԵՑԷ՛Ք

Այս տարուան սկիզբէն, մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւեց Անատոլուի հայկական բեկորներուն փրկութեան գործը։

Թերթէ թերթ փոխադրուեցան վինակագրական տեղեկութիւններ, թշուառութեան պատկերներ եւ լեղապատառ ճիչեր։ Եւ ամէն մարդ պարտք սեպեց առաջարկ մը ներկայացնել, 1915ի սարսափներուն վերջին մնացորդները ազատելու համար։

Բոլոր կոչերն ու ծրագիրները անցան ապարդիւն։ Կարելի եղաւ միայն, կեսարիայէն վաթսուն որբեր փոխադրել Պէյրութ, ճամբու ծախքը հարելով։ Ոչ Երեւանցիները հետաքրքրուեցան մնացածով, ոչ ալ արտասահմանի ունեւորները կամ ազգային մարմինները։ Քանի մը Հայր. Միութիւններ մասնակի ձեռնարկ մը կատարեցին, իրենց հայրենակիցներուն օգնելու համար։

Արդ. այս գործին մէջ նեք մը ցոյց կուտայ նորէն... Թրքական կառավարութիւնը։

Անշուշտ կարդացիք լուրը. ուրբաթ օրուան «Յառաջ»ի մէջ։ Քէմալական իշխանութիւնը ձեռնարկած է տեղահանելու Թուրքիոյ հայկական բեկորները, սկսելով Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի նահանգներէն, վերջերս Խարբերդէն Հալէպ հասած են 80 հայ գաղթականներ։ Օգոստոսի վերջերը, Ուրֆայէն, Սիվանի եւ Լճէի հազար տնուոր Հայերը նահանգին կեդրոնը հրաւիրուելով, հրաման ստացեր են անմիջապէս արտասահման մեկնելու։

— «Արտօրականներուն թոյլ տրուեցաւ իրենց շարժուն գոյքը ծախել, իսկ անշարժ կալուածները՝ ոչ։ Բոլորին ալ տուրքերը գանձուեցան եւ 3—4 ոսկի փոխարէն մէկ մէկ անցագիր տրուելով դէպի Սուրիա ճամբայ հանուեցան։ Եկողներէն մէկ մասը Գամըշլը եւ Ռաս Իւլ-Այն, ուրիշներ Հալէպ կուգան։ Ասոնք համեմատաբար բարեկեցիկ են. իսկ անոնք որ քալելով Սուրիոյ սահմանագլուխը կը հասնին, խիստ թշուառ վիճակի մէջ են։»

Պատճա՞ռը։—Կարեւոր չէ։ Թուրքե՞րն են որ պիտի անճրկին պատրուակներ գտնելու, երբ ուզեն լախտի հարուած մը իջեցնել մեր գլխուն։ Այս անգամ ալ՝ քրտական խլրտումներուն հետ կը կապեն ամէն բան։ Մինչդեռ շատ լաւ գիտեն որ, այդ աւելի բեկորները ոչ երկինքէն լուր ունին, ոչ ալ երկրէն, եւ իբրեւ գաստ կը ծառայեն Անատոլուի տափաստաններուն մէջ։

Պատճառը չէ որ պիտի հետաքրքրէ մեզ, այլ բուն իրողութիւնը։ Հետզհետէ կը տեղահանուին, դէպի Սուրիա կը քշուին Անատոլուի հայ ժողովուրդին վերջին մնացորդները։ Ահա՛ կոպիտ իրականութիւնը։ Եւ մենք, եթէ անկեղծ ենք, ամօթալ բանակցութիւնն ու խոհանոցի վէճերը մէկդի դնելով, պէտք է ժամ առաջ գործի ձեռնարկենք, զանոնք փրկելու համար։ Ինչ որ պիտի փորձէինք մեր ձեռքով, ահա թշնամին կը կատարէ իրեն յատուկ միտումներով եւ մեթոտներով։

Չէ՞ որ կ'ուզէինք մաս-մաս Հայաստան կամ Սուրիա փոխադրել այս խլեակները։ Ահա կուգան կարաւան-կարաւան, լեռով կամ քալելով, առանց ճամբու ծախք սպասելու մեզմէ։ Բայց, սահմանին վրայ հասած ժամէն իսկ, անոնք պէտք ունին մեր բարոյական, այլ մանաւանդ նիւթական արագ օժանդակութեան։ Շատ-շատերը, ոչ հագնելիք ունին, ոչ ուտելիք։ Բարբարոս կառավարութիւնը կը քամէ զանոնք տեղին վրայ, իսկ մեկնակէտէն մինչեւ սահմանագլուխ, կրնաք նախատեսել թէ ինչ մնացած կ'ըլլայ իրենցվրայ։ Իրենց տեղին մէջ, գոնէ փոր մը կշտացնելու չափ հաց կը գտնէին։ Այդ պարտականութեան մէ՞ջ ալ պիտի անճրկինք, ազատ երկնքի տակ։ Պիտի անճրկի՞ն, մանաւանդ, անոնք որ տեսան 1915ի սարսափները, 14 տարի առաջ, իսկ այսօր և՛ւ կուշտ են, և՛ւ բարոյապէս ու նիւթապէս կազդուրուած։

Այս գործին հոգատարութիւնը կ'իյնայ, ամէնէն առաջ, Հայր. Միութեանց վրայ, որոնք ուշագրաւ համրանք եւ ուժ ունին Սուրիոյ մէջ, եւ մանաւանդ սերտ կապ՝ Ամերիկայի մեծ գաղութներուն հետ։

Կ'ուզէինք հաւատալ թէ անոնք Փարիզէն խրատի չեն սպասեր, մէջօրէն ստանձնելու համար տարագիրներուն պատսպարումը։ Մեծ մասով հողագործ եւ գիւղացի, այս բազմութիւնները պէտք է տեղաւորուին ոչ թէ կայաններու մէջ, այլ ազգային գիւղական շրջաններ, համախորհուրդ՝ տեղական իշխանութեանց հետ։ Ամբողջ գործը պէտք է կազմակերպուի ոչ թէ նպաստընկալներ պահելու դրութեամբ, ինչպէս մինչեւ հիմա, այլ անմիջապէս հողի, աշխատանքի կապելու առաջադրութեամբ։

Իսկ այս ծրագիրը կը յաջողի, երբ ձեռք ձեռքի տան բոլոր ուժերը, անմիջական եւ գործնական օժանդակութեան համար։ Ահա՛ ծրագիր մը, որուն առջեւ վայրենիները միայն կրնան վէճ յարուցանել, քէն կապել կամ քար նետել։

Սպանդանոցէն ազատուած բեկորներ են որ շեշտակի կը նային մեր աչքերուն, կարօտը կը զգան մեր եղբայրական բազուկին, ոտքի կանգնելու եւ նորէն շնչելու համար։ Արեան ճանապարհներու եւ տեւական սարսափի տակ անբանացած բազմութիւններ որոնք լոյս աշխարհ կուգան։

Թո՛յլ պիտի տա՞նք որ անոնք թրքական դժոխքը փնտռեն, սրտաշար յուսախաբուելով մեր ազատ երկնքի քար անտարբերութենէն կամ սառական կիրքերէն։

Ահա կուգան, ահա եկեր են. փրկեցէ՛ք, եւ թող թշնամին կարմրի, փոխանակ կարմիր քրքիջ մը արձակելու մեր երեսին։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թարտիէօ կը կազմէ նոր դահլիճը

Շօթանէն վերջ Քլէմանթէլ եւս ձախողեցաւ։ Ֆերակոյտի նիւթական գանձնաժողովի նախագահը գրեթէ կազմած էր իր դահլիճը, սակայն վերջին պահուն արմատական ընկերվարականները ձախողեցուցին զայն։ Քլէմանթէլ, որ նոյնպէս արմատական-ընկերվարական կուսակցութեան կը պատկանի, կ'ուզէր Ցալատիէն դահլիճին մէջ առնել՝ անոր յանձնելով պատերազմական նախարարութիւնը։ Սակայն Ցալատիէ կը պահանջէր ներքին նախարարութիւնը։ Միւս արմատական-ընկերվարականները՝ Քամիյլ Շօթան եւ Մոնթինեի, որոնց նոյնպէս նախարարութիւններ առաջարկած էր, պայման դրին, որ Ցալատիէ ներքին նախարար ըլլայ։ Մինչ Քլէմանթէլ, միւս խմբակցութեանց հետ բանակցելով, եկած էր այն եզրակացութեան որ եթէ ներքին նախարարութիւնը յանձնուի Ցալատիէի, խորհրդարանին մէջ չպիտի կրնայ բաւարար մեծամասնութիւն ձեռք բերել։

Այս պայմաններուն տակ, Քլէմանթէլ հրաժարեցաւ դահլիճը կազմելէ եւ Հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս իր մօտ կանչեց նախկին դահլիճին մէջ ներքին նախարար Անտրէ Թարտիէօն, որուն յանձնեց նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը։

Ցասներկու օրուան տագնապէ վերջ, Թարտիէօ կը յաջողի կազմել կառավարութիւն մը, որ պիտի շարունակէ Փուանքարէի եւ Պրիանի դահլիճներուն քաղաքականութիւնը՝ արտաքին թէ ներքին խնդիրներու մէջ։

Թարտիէօ երէկ ցորեկին շարունակեց իր խորհրդակցութիւնները զանազան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն հետ։

Արմատական-ընկերվարականներու խորհրդարանային խմբակը երէկ նիստ գումարեց երեսփ. ժողովին մէջ, վերջնական պատասխան մը տալու համար Թարտիէօի՝ իրենց մասնակցութեան մասին։

Մինչեւ թերթիս մամուլը դրուիլը, ոչ Ցալատիէի խմբակին պատասխանը յայտնի էր, ոչ ալ նոր դահլիճին կազմը։ Հաւանաբար նոր վարչապետը հետեւեալ կերպով պիտի կազմէ դահլիճը.—

Անտրէ Թարտիէօ՝ վարչապետ եւ պատերազմական նախարար, Պրիան՝ արտաքին, Քամիյլ Շօթան՝ դատական, Շէրոն՝ ելմտական, Ժան Ցիւրան՝ ներքին, Փոլ Ռէնօ՝ ծովային, Փիէռ Լավալ՝ հանրօգուտ շինութեանց, Քէօյլ՝ երկրագործական, Փալմատ կամ Լուի Ռոլէն՝ առեւտրական, Լուշէօր՝ աշխատանքի, Մաժինօ կամ Արշէնպօ՝ գաղթային, Ռընէ Ցէնար՝ կ Թակէն, Լօրան Էյնաք՝ օդային նախարար։

Կարմիր սարսափը սանձարձակ կը գործէ

ԻՆԸ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 146 ՀՈԳԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ

«Տէյլի Մէյլ»ի Րիկայի թղթակիցը կը հաղորդէ որ վերջին ինը օրուան ընթացքին խորհրդային միութեան մէջ առանց դատավարութեան գնդակահարուեցան 112 հոգի։ Ասկէ զատ 34 հոգի ալ գնդակահարուեցան՝ Գեպէուի անդամներուն կողմէ կեղծ ու ծիծաղելի դատավարութենէ յետոյ։ Ջոհերէն շատեր դատապարտուած են՝ իրենց ցորենը պահած կամ հունձքերը այրած ըլլալու ամբաստանութեամբ, զրաւումէ խուսափելու համար։

∴ Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Պրաւդա»ն ալ կը հաստատէ թէ վեց օրուան ընթացքին գնդակահարուած են 73 հոգի։ Ասոնց մէջ են Մոսկուայի երկու մեծահարուստ գոհարավաճառները՝ Պլայներ եւ Թոյց, որոնք գնդակահարուեցան Լուպիանքայի Չեկայի նկուղներուն մէջ։ Գոհարավաճառները ամբաստանուած էին թէ մաքսանենգութիւն կ'ընէին։

∴ «Թայմզ»ի թղթակիցն ալ Րիկայէն կը հեռագրէ թէ հոկտ. 29ին շատ մարդեր գնդակահարուեցան Գեպէուի կողմէ։

Նովօ Սիբիրսկի շրջանին մէջ գնդակահարուեցան 15 գիւղացիներ, այդ շրջանի մէջ հակախորհրդային գործունէութիւն ունեցած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Իվանովօ-Վոզնէսէնսկի շրջանին մէջ Վոյկին անուն քահանայ մը եւ հինգ գիւղացիներ գնդակահարուեցան առանց դատավարութեան՝ ներկայ գիւղացիական քաղաքականութեան դէմ շարժած ըլլալու ամբաստանութեամբ։

Արաբական համաժողովին որոշումները

Գրած էինք թէ հոկտեմբեր 25ին Անդրյորդանանի մայրաքաղաքին՝ Ամմանի մէջ բացուեցաւ համարաբական համաժողով մը, որուն կը մասնակցին պատուիրակներ Սուրիայէն, Եգիպտոսէն, Պաղեստինէն, Իրաքէն եւ Անդրյորդանանէն։

Համաժողովը իր վերջին մէկ նիստին մէջ ընդունեց բանաձեւ մը, որով կը բողոքուի Սուրիոյ Սահմանադրութեան ծրագրին ջնջուելուն դէմ Ֆրանսական մարզպան Հանրի Փոնսոյի կողմէ։

Պաղեստինի համայնավարներու հացադուլը

Գրած էինք թէ Երուսաղէմի մէջ կարգ մը համայնավար բանտարկեալներ հացադուլ ըրած են՝ պնդելով որ իրենք անմեղ են եւ պէտք է ազատ արձակուին։

Հ'ռագրի մը համաձայն, ամբողջ Պաղեստինի մէջ Օգոստոս 1ի «Կարմիր Օրուան» առթիւ ձերբակալուած էին 60 համայնավարներ։ Պաղեստինի վերջին խռովութեանց առթիւ ալ մեծ թիւով ուրիշ համայնավարներ ձերբակալուեցան եւ աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր բանտը կը մնան։

Հայֆայի եւ Աքքեայի բանտերուն մէջ գտնուած 20 համայնավարներ ալ իրենց Երուսաղէմի ընկերներուն օրինակին հետեւելով, հացադուլ յայտարարած են։

Թուրքիա ռումբ կ'ապսպրէ Անգլիոյ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն.— Չորեքշաբթի օր Սաւթէլի ոստիկանական պարզ դատարանին առջեւ կը դատուէր սպառազինման մեծ գործարանի մը մէջ աշխատող բանուոր մը՝ գեղծարարութեան ամբաստանութեամբ։ Երբ դատաւորը հարցուց յանցաւորին թէ արհեստը ի՞նչ է, մարդը պատասխանեց.

—Ներկայիս թնթանօթի ռումբեր կը շինեմ Թուրքիոյ համար։ Վերջերս կարեւոր ապսպրանք մը ստացանք։

Դատաւորը անմիջապէս ազդարարեց բանուորին՝ որ արտօնուած չէ երբեւէ հանելու պետական գաղտնիքները։

∴ «Թայմս» կը գրէ թէ այս յայտնութիւնը կարեւոր է, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ վերջերս անգլիական նաւաբաժին մը այցելեց Թրքական ջուրերը եւ սիրալիր ընդունելութեան արժանացաւ։

Րիկօտէնի սպանութեան շուրջ

Ալմազեանի մասին կասկածները թեթեւցած ըլլալով, հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս վերսկսաւ ուրիշ ուղղութեամբ շարունակել նոր քննութիւնները, գտնելու համար Րիկօտէնի իրական սպանիչը։

Այս առթիւ կրկին հարցաքննեց մուշտակավաճառ Էտուար եւ Հանրի Ցիւննէր եղբայրները, որոնց Շապանէ փողոցի խանութը գացած էր Րիկօտէն սեպտ. 9ին, սպանութեան օրը եւ որոնց խանութէն մեկնելէ յետոյ, հետքը կորսուած էր։ Րիկօտէն երբ Ցիւննէրի խանութը հասաւ, Ցիւննէրի քոյրը միայն կար. յետոյ եկաւ Էտուար Ցիւննէր, որուն հետ խօսեցաւ Րիկօտէն մօտ 10 վայրկեան։ Միւս եղբայրը՝ Հանրի, ժամը 9ին հասաւ խանութ, երբ Րիկօտէն մեկնած էր արդէն։

Ալմազեան եւս կանչուած էր հարցաքննիչ դատաւորին մօտ, սակայն իր վկայութեան պէտք չտեսնուեցաւ։ Միայն հագուստները փոխեցին, որովհետեւ վրայի հագուստները պիտի քննուին։

Ոստիկաններ սպաննուած Չաղրէպի մէջ

Զագրէպէն կը հեռագրեն թէ քանի մը ոստիկաններ ներկայացան Զիմէնսի գործարանը՝ ձերբակալելու համար կարգ մը կասկածելիներ, որոնք մեղսակից կը համարուին հրապարակագիր Շլէկէլի սպանութեան։ Երբ ոստիկանները գործարան հասան, ընդունուեցան ատրճանակի հարուածներով։ Սպաննուեցան երկու ոստիկաններ, երկուք ալ վիրաւորուեցան։

Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Զագրէպի մէջ եւ այլուր։

Ռուս օդանաւ մը Ամերիկայի մէջ

«Խորհրդային երկիր» անուն ռուսական օդանաւ մը, որ քանի մը հանգրուաններով Ամերիկա կ'երթար, առջի օր Նիւ Եորք հասաւ։ Աւելի քան 5000 հանդիսականներ ներկայ էին Քըրթիս Ֆիլտի մէջ։ Ցամաք իջած ատեն 12 հոգի վիրաւորուեցան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մօտ զինուորական 20 օդանաւեր վնասուեցան չորեքշաբթի օր՝ հելլէն զինուորական օդային կայանին մէջ պայթած սաստիկ փոթորիկի մը հետեւանքով։

ՓՐԻԶՐԷՆԻ մօտ Սերպերու կողմէ սպաննուեցաւ ֆրանչիսկեան կրօնաւոր մը, որ կը կարծուէր թէ ալպանական լրտես մըն էր։ Ալպանական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ներկայացուց Պելկրատի կառավարութեան։ Այս վերջինը պիտի ստուգէ թէ սպաննուողը ալպանակա՞ն հպատակ էր թէ եուկոսլաւ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ֆուատ թագաւորը նոր հրամանագրով մը վերահաստատեց Սահմանադրութեան այն յօդուածները, որ ջնջուած էին երեք տարուան համար։ Հրամանագիրը խորհրդարանային նոր ընտրութեանց պայմանաժամ կ'որոշէ դեկտ. 21ը, իսկ նոր խորհրդարանի բացման՝ 1930 յունուար 11ը։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ ուրբաթ առաւօտ ժամը 9ին երկրաշարժի զօրաւոր ցնցում մը զգացուեցաւ։ Ցնցումին բուն կեդրոնը կը գտնուէր 180 քիլոմեդր հեռուն։ Ռումանիոյ զանազան մասերուն մէջ ալ ցնցումներ զգացուեցան։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ պատահեցաւ նաեւ Ֆրանսայի մէջ Պըլթանեի շրջանը։ Օրէի մէջ տուներ վնասուեցան, տապանաքարեր ցեղքուեցան եւ գերեզմաններ կքեցան։

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետ Մաք-Տօնըլտ Ամերիկայի եւ Քանատայի իր ճամբորդութենէն Լոնտոն վերադարձաւ։ Անմիջապէս գումարուած նախարարական խորհուրդին առջեւ, վարչապետը պարզեց նախագահ Հուվըրի հետ իր տեսակցութեանց արդիւնքները։ Դահլիճը յետոյ զբաղեցաւ հանքային տագնապով, որ լուրջ համեմատութիւններ առած է վերջերս։

ՄՕՐԻՍ ՓԷՌՆՕ ստացաւ «l'Europe Nouvelle»ի այս տարուան մրցանակը՝ 10.000 ֆրանք, իր «L'Inquiétude d'Orient» նոր գրքին համար։

ԷՆԿԻՒՐԻԻ Ազգ. մեծ ժողովը բացուեցաւ առջի օր։ Ժամը 1ին Հանրապետութեան նախագահ Մ. Քէմալ խօսեցաւ ճառ մը, որ անթելի 1600 մեդր երկար կոհա՛լներով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ։

ՀԵԼԼԷՆ նախարարական խորհուրդը վերջնապէս որոշեց ազատ գօտի մը հաստատել Պիրէօնի նաւահանգիստին մէջ։

ԿՈՍՏԱՆՑԱ-Պուքրէշ ճեպընթացը Պրազայի կայարանին մօտ ճզմեց վեց գործաւորներ, որ գիծին նորոգութեան կ'աշխատէին։ Եօթներորդ գործաւորը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Մեքենավարը Պուքրէշ հասնելէ վերջ միայն հասկցաւ աղէտը։

ԿԱԹԸ սղեցաւ դարձեալ, Նոյեմբեր 1էն սկսեալ լիդրը կը ծախուի 1 Ֆր. 90։ Կը կարծուի թէ յառաջիկայ ամիս 2 ֆրանքի պիտի բարձրանայ։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՈՐ ՉԵԿԱՒ

(«Յառաջ»ի Հարցարանին առթիւ)

Երբ չորս տարուան սարսափներէ վերջ, հայ ժողովուրդը աչքերը արեւուն բացաւ նորէն՝ ամայութիւնը զգաց։

Ամէն մարզի մէջ նօսրացեր էին շարքերը։

Հայ ժողովուրդը կիսեր էր իր համրանքը, ու լքած էր որակը ծնողներուն։ Հանրային ամէն աշխատանքի համար մարդը կը պակսէր։ Կը պակսէին մանաւանդ առաջնորդները, անոնք որ պիտի վարէին մեզ ու մեր մտածումը։

Աղէտը զգացինք միայն այն ատեն, երբ տեսանք մեր շուրջի ահաւոր պարապը, փճացած մեր կէսը, ու ծնողներէն ամէն մէկուն տունը սուգը մտած, աշխատանքը, ծիղը լքուած իր բախտին, ու միջակութեանց յանձնուած մեր ճակատագիրը։

Ու մեր գրականութիւնը ցնցուած հիմէն։

* * *

Ցխուր էր մանաւանդ նոր սերունդին վիճակը։

Երբ, արդարեւ, աչքերը բացաւ ան՝ արդէն խրամատ մը կար իր եւ գաղողներուն միջեւ։

Չորս տարին ահաւոր անջրպետ մըն էր եղեր։

Անոնք որ նոր կը ծլէին աղէտին օրը՝ խամրեցան գացին։ Ու անոնք որ ծլեցան աղէտէն յետոյ՝ մեռնողներուն անունը միայն գիտցան։

Չգիտցան երբեք սիրտը որ զարկեր էր գաղողներուն կուրծքին տակ, անոնց հոգերը, անոնց ճիչն ու տեսիլքները։ Չգիտցան շունչը որ հոգիներու մէջ կը պտտէր աղէտը պայթած օրը։

Քանի մը բառ կորզել էին դպրոցներէն, քիչ մը բան ալ սորվեցան փողոցը, ու ամբողջ խառնուեցան անոնք։ Մեռնողները սերտելու ոչ փափաքը ունեցան, ոչ ալ առիթը։ Անոնք մեծցան ինչպէս ընկեցիկ մանուկը՝ որ իր ծնողքը չճանչցաւ, ոչ ալ փնտռեց։ Մեծցան առանց նախ գուրգուրանքը ճանչնալու՝ որովհետեւ փողոցը բացին իրենց աչքերը, անդորդներուն ժխորին մէջ։

* * *

Ու բնական էր այս խրամատը։

Ներկայ սերունդը հնարը չունի ճանչնալու համար իրմէ առջի սերունդը։ Մեր լաւագոյն գրագէտները գացին տանելով իրենց գիրերը մեզի ձգելու։ Անոնց հատոր անցնելու ճարպիկները միայն կրցան հատորի մէջ մտցնել իրենց երկերը, ու մնին տեղ գրաւել գրադարաններու մէջ։ Խոստական արժանաւորներէն քիչերը միայն բախտաւոր եղան։ Անոնց մէկ մասը ամուլ ալ գնաց, մինչ շատերը թերթերու մէջ միայն լոյս աշխարհ եկան։

Սիամանթօն, Վարուժանը, Մեծարենցը ու Թլկատինցին թերեւս ո՞ւր են։ Էն բախտաւորներէն եղան։ Ներկայ սերունդը կրնայ հատորի մէջ գտնել անոնց ամբողջ վաստակը, ու ճանչնալ զանոնք։ Զարդարեան, Զօհրապ, Չրաքեան, Պարթեւեան, Ճիգր է, հատորով հասան մեզի, բայց զանոնք լրիւ ճանչնալու համար պէտք է թերթերու հաւաքածուները եւս պրպտել։ Իսկ Հրանդը, Երուխանը, Եղիան գտնելու համար պէտք է թղթատել քառորդ դարու մեր պարբերական մամուլը։ Ու կան որ աւելի դժբախտ եղան, որովհետեւ քիչ գրեցին, ու այդ քիչն ալ դժուար է հիմա գտնել։ Ներկայ սերունդէն ո՞վ կը ճանչնայ, օրինակի համար, Գեղամ Բարսեղեանը, Տիգրան Գաստպեանը, Գրիգոր Խոսյեանը, որոնք պահ մը կրեցին սրբազան բոցը։

* * *

Մեր նոր սերունդը, այդպէս, չկրցաւ կապուիլ իր նախորդին։ Չկրցաւ զայն ճանչնալ, ու հիմա դժուար է իրեն համար զայն գտնելը։ Պէտք է տարիներ վատնել մեր հանդէսներուն եւ օրաթերթերուն ժողովածուները թղթատելու եւ անոնց մէջէն քիչ մը լոյս կորզելու համար։ Բայց ո՞ր քաջն է որ այդ տաժանելի աշխատանքին համար յանձն կ'առնէ Վիեննա ու Վենետիկ երթալ, զոհել քանի մը ամիս։ Ու չկա՞յ տակաւին բարի հոգի մը որ վանքերը պտտի ու մեր գրականութիւնը կորզէ փոշիներուն եւ ցեցերուն բերնէն։ Որպէսզի մեր այս սերունդը իր նախորդը ճանչնայ ու սիրէ, որպէսզի գիտնայ թէ՝ երբ աղէտը պայթած չէր դեռ մեր գլխուն՝ սերունդ մը ստեղծուելու վրայ էր արդէն, եւ թէ թթխմորը կը սկսէր արդէն հասուննալ հիներուն ու նորերուն, երէցներուն եւ կրտսերներուն մէջ զանոնք կանչելով աղուոր տեսիլքի մը, որուն ոտնաձայնը կուգար եւ որուն քաղցրութիւնը չգիտցա՛ւ ինքը՝ մեր այս սերունդը։

* * *

Առանց իտէալի արթնցաւ այս, մեր այս սերունդը։ Երբ աչքերը բացաւ՝ համատարած սուգ մը գտաւ շուրջը, արցունք ու ճառ։

Որբերը, տարագիրները, բանտէն ու աքսորէն եկողները պաշարեցին իր սիրտն ու ուղեղը, ու չկրցան աչքերը հորիզոն մը գտնել։ Գինովութիւնն էր որ թմրեցուցեր էր իր հոգին, ինչպէս եղեր էր, իրմէ առաջ, ուրիշ դժբախտ սերունդներու,— Ազգ. Սահմանադրութեան՝ Սերունդին, որ ծափ նշանաբաններով արբեցած պայքարի դաշտ էր իջեր եւ սակայն յոգներ, չքացեր գինովութիւնը դեռ չանցած, Յեղափոխութեան Սերունդին որ հայրենասիրական կանչերու եւ ճառերու մէջ բացաւ աչքերը ու դեռ չհասունցած հասաւ, Հուրիէթի Սերունդին՝ որուն գինովութիւնը շատ խորունկ եղաւ, աւա՜ղ, եւ սթափումը՝ դժուար։ Զինադադարի Սերունդն ալ գինովութեան մէջ արթնցաւ, ու քալել սկսաւ խարխափ։ Զինքը կախարդող անմիջական տեսիլք մը չկար՝ որպէսզի գինովութիւնը թօթվէր...

* * *

Հայաստանը ա՛լ իտէալ մը չէր։ Ան՝ կա՛ր արդէն։ Սերունդին համար որ Զինադադարին բացաւ աչքերը՝ Հայաստանը երազ մը չէ՛ր ալ։ Զայն կը տեսնէր ու կը շօշափէր։ Բնական բան մը կուգար ան իրեն։ Սերունդներ իրենց կեանքն էին տուեր անոր անունը լսելու համար, ու հիմա ալ քանինե՛ր կային որ անձկութեամբ, ալցունքով կը կանչէին անոր հողը երթալ համբուրելու պահը։ Զինադադարին իրենց աչքը բացող տղաքը անոր անունը տալու ատեն հրայրք մը չէին զգար իրենց ներսը, որովհետեւ չէին ապրած տեսիլքը որ սերունդները բերեր հասցուցեր էր անոր՝ խաւերուն ու արիւնին մէջէն։ Հայաստանը պարզ իրականութեան մը պէս կուգար իրենց, ինչպէս ազատ ժողովուրդներու տղոց՝ անոնց դժուար է հայրենիքը սիրցնել։

Հայաստանը թերեւս հաճելի էր իրենց որովհետեւ հեռուն էր տակաւին, ու դեռ չէին շօշափած անոր հողը։ Բայց անիկա չէր կրնար զիրենք կախարդել հիմա, գիծ գծել իրենց հոգիին եւ իրենց շէջտին մէջ, ու սերունդ մը ստեղծել իրենցմէ։

Ահա թէ ինչո՛ւ ճառերն ու երգերը որոնք Հայաստանը կ'առւեւէին գաղութէ գաղութ, չկրցան թափանցել նոր սերունդին ներսը, զանոնք բռնկցնելու համար այն աղուոր կրակով՝ որով երբեմն հինները ոգեւորուեր էին Հայաստանի անունն իսկ լսած ատեն։

* * *

Անցեալը եւս խորթ կուգար մեր նոր սերունդին։ Մեծմէ անցիններ Հայաստանը գտնելու համար դարերուն խորը կ'երթային, ու հին փառքերուն ուժով վառուած Հայաստանը կը կերտէին իրենց հոգիներուն մէջ։ Որպէս զի Հայաստանը տեսնեն, շօշափեն, կը սերտէին մէկիկ մէկիկ դարերը, կ'ոգեւորուէին մեր պատմութեան լուսաւոր էջերը թղթատած ատեն, ու կը վերապրէին դարաւոր պայքարը՝ զոր ցեղը մղեր էր արեւուն տակ անկիւն մը խլելու, պահելու համար։ Ճիշդ է՝ մեր գրականութեան գլուխ գործոց մը չապահովեց մեր անցեալը, ու հին օրերէն ներշնչուած թատերախաղերը, վէպերն ու երգերը, քիչ բացառութեամբ, միջակէն շատ վեր չելան։ Բայց աղէտը երբ պայթեցաւ՝ արդէն հոգիները տրամադիր էին անցեալը վառուած խառնելու։ Զինադադարի սերունդը հաճ չառաւ կարծես անցած բաներէն, որովհետեւ չկրցաւ հաղորդուիլ անոնց։ Նախ որ զանոնք չճանչցաւ, ու չկրցաւ ալ սերտել։ Ցեղոյ հաճոյքն ալ պակսեցաւ իրեն, ու մեծ քաղաքներու պողոտաները գլաւեցին իր երազները։

* * *

Մեր նոր սերունդը ոչ իսկ կրցաւ աղէտը երգել։ Հատերը շատերը սարսափներու մէջ բացին իրենց աչքերը, բայց չկրցան զայն տեսնել։ Ու անոնք որ կրցան աղէտը տեսնել ու զգալ՝ չունեցան ուժը զայն մարդոց պատմելու։ Սարսափը՝ ուրկէ մեր ժողովուրդը անցաւ՝ պիտի կրնար գլուխ-գործոցներ տալ մեր գրականութեան։ Իսկ մենք մեր քաշածները ոչ իսկ կրցանք պարզուկ, գեղջուկ լեզուով մը պատմել, ինչպէս գիւղացին պիտի պատմէր իր մէկ սուգը, ու հովիւը՝ մահը իր մէկ ոչխարին։ Շատ շատ մեր աչքերուն տեսածը ըսինք իրարու, ու չկրցանք բացատրել ճիւաղը որ մեր դուռը զարկաւ, եւ բուն որ նստեր է հիմա մեր քիւերուն վրայ։

Մեր նոր սերունդը, այն որ գրիչ ձեռք առաւ, չկրցաւ մեզի ըսել ճամբան ուրկէ կարաւանները գացին ու խեղճները դարձան, ոչ իսկ կրցաւ մեզի պատմել որբը որ իր մէջը կար։

Ահա թէ ինչո՛ւ նոր սերունդ մը կայ ու չկայ։ Անցի՛ր ճանչնար ուրկէ կուգայ ցեղը եւ ուր կ'երթայ, որը է, բայց իր որբութիւնը չի կրնար պատմել մեզի...

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Գրած էինք թէ Գեպէուն Հիւսիսային Կովկասի (Թերէքի եւ Դաղստանի շրջան) մէջ երեւան հանած է յակայեղափոխական կազմակերպութիւն մը՝ «Ռուս Հողագործական Կուսակցութեան» անունով, որուն վարիչն էր գիւղատնտես Պէշինեղի զաւակը հարուստ գիւղացիի մը։ Մոսկուա հաշուեյարդարի ենթարկած է աղդէն այս կազմակերպութիւնը, որուն նպատակն էր զինեալ ապստամբութիւն պատրաստել խորհրդային վարչաձեւին դէմ։ Անոր կ'անդամակցէին ունեւոր գիւղացիներ, տէր աշխարհ հօտերու եւ քանի մը տարի է ի վեր յարաբերութեան մէջ էին բոլշեւիկներու թշնամիներուն հետ։ Կազմակերպութեան բոլոր անդամները ալ ձերբակալուեցան։

.·. Գեպէուի փոխ նախագահը պաշտօնանկ եղած է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

"ՓՈՐՁԸ"

(Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ)

Երիտասարդ գրող մը եւս, որ իր մուտքը կը կատարէ վէպով։

Նկատի առնենք երեւոյթ մը։ Մեր երիտասարդ գրողները, բանաստեղծութենէն հեռացած, առաւելապէս վէպ կուտան հիմա։ Պատճառը թերեւս յոքնանքն է կեանքին, որ երկրէ երկիր կը նետէ այս սերունդին տղաքը։ Հետզհետէ կը հանդչին և— տեղն է այժմ սրբագրել ինչ որ ըսի երկու տարի առաջ գրական տարին վերլուծելու ժամանակ— այս անգամ խոր շունչով մը կը նստին աշխատանքի։ Շունչի կարճութիւնը, զոր նկատեր էի, երկու տեսակ է. ա) յուզումի,— այսպէս, քնքուշ կուրծքերու նման, շատեր շունչով մը կը լմցնեն իրենց ոտանաւորը կամ արձակը. բ) գործի,— այսպէս, յոգնած հոգիներու նման, շատեր կը պարպեն իրենց արուեստի աւազանը մէկ եւ առաջին իսկ գործով։ Երկրորդ պարագան դժուար թէ սրբագրուի քանի մը տարիներու ընթացքին։ Միւս կողմէ, սակայն, մեր երիտասարդ գրողները թերեւս կարենան երկարել իրենց յուզումն ու ներշնչումը։ Վէպի ծաղկումը,— կարգ մը տղոց մօտ, ծանօթ եմ նախ. ձեռագիր վէպերու,— կը հաստատէ այդ վկայութիւնս։

Որբունի եւս անոնցմէ է, որոնք ընդունակ են երկար շնչելու։ Անմիջապէս խոստովանինք, որ իր վէպը քիչ մը շատ «քաշուած է»։ Ամէն ճիգով երկարելու այդ փորձութիւնը կը պահանջէր քիչ մը պատմութիւն աւելցնել իր վէպին։ Կը տեսնուի որ, խմոր ունի,— ինչպէս կը հաստատէ իր այս գեղեցիկ նիւթին յղացումը,— բայց դեռ տկար է «թէքնիք»ով,— ինչպէս ցոյց կուտայ իր այս վէպին կառուցումը։

* *

Նիւթը։ Հերոսը զաւակն է աղքատ ընտանիքի մը։ Մայր մը եղբայր մը, քոյր մը.—ամբողջը 4 բերան, անօթի։ Հերոսը, անօթութեան զգայութիւններէն հալածական, կուտայ իր ձախորդ օրերուն պատկերը։ Այսպէս պատմութիւն չկայ։ Ամբողջ նիւթը պատկեր մըն է, զոր կը ներկայացնէ հեղինակը՝ առանց ձանձրացուցիչ psychologisme մը ընելու փորձութեան։

Պարզենք նիւթը.— Հերոսը ստամոքսն է։ Որբունի այդ մեծ զգայարանքին փոթորիկը կը բերէ գրականութեան։ Հին փիլիսոփաները, ինչպէս հին քննադատները, քիչ մը շատ մարդկայնական են։ Ի՞նչ է մարդը.— բա՛ռ մը միայն։ Փիլիսոփայ, ընկերաբան եւ գրագէտ խօսք մէկ ըրեր են, մեզի ներկայացնելու համար խրտուիլակ մը, անգոյ ստուեր մը,— մա՛րդը։ Ու հետզհետէ այդ մարդը հաւատաց իր գոյութեան, սկսաւ սիրել ինքզինք, ինչպէս Նարկիսը, կ'ըսէ աւանդութիւնը, սիրահար դարձաւ լճակին մէջ ցոլացած Նարկիսին, իր պատկերին։ Դեռ դարձան զգայարանքները, որոնք կը ներկայացնեն բո՛ւն կեանքը։ Եւ սակայն մէկ զգայարանքի ըմբոստութիւն բաւական է խորտակելու համար մարդը։ Եւ ա՛յս է տեսակը, որուն կը տանի Որբունի իր հերոսը։ Հեղինակը կենսապաշտ մըն է, որ իր վարդապետութիւնը կը հաստատէ զգայասիրութեամբ։ Երգելով զգայարանքներու ուժը։ Արդեւ երկու հզօր զգայարանքներ կան (ճաշակման եւ սեռային ախորժակներու), որոնք, հակառակ իրենց հալածուած վիճակին, (ամէնէն անողոք թշնամին էր կրօնքը, որ ուզեց հաստատել ծոմապահութիւն ստամոքսի եւ սեռային գործարանքներու,) արուեստ տուին պատմութեան։ Ճիշտ է, որ շատեր ստամոքսը կապած են նիւթապաշտ վարդապետութեան մը, սակայն առանց կարենալ բացատրելու ծագումն այդ զգայարանքին։ Ահա երիտասարդ մը, որ կողմնակալ կարծիք չունի եւ հաւատարմութեամբ կը ներկայացնէ ստամոքսին տարօրինակ զգայութիւնները։

Ստամոքսը, իբրեւ զգայարանք, կը ներկայացնէ երկու վիճակ՝ երբ ա) լեցուն է եւ բ) պարապ է։ Գրականութիւնը կը ճանչնայ այն զգայութիւնները, զորս կուտայ լեցուն կամ կշտացած ստամոքսը։ Վերջերս Ֆրանսացի գրողները, հետեւելով հելլենական եւ հռոմէական գրական աւանդութիւններուն, կը ներկայացնեն համեղ կերակուրներու պատճառած զգայութիւնները։ Մեր մէջ, Լ. Բաշալեան ալ փորձ մը ըրաւ այդ ուղղութեամբ։ Իսկ անօթի ստամոքսին զգայութիւնները, որոնք նոյնքան խորունկ են եւ բարդ, նախ Ֆլոպէրն էր որ ներկայացուց Սալամպոյի մէջ, անիկա երկա՛ր կը նկարագրէ այն զգայախառնութիւնները, յիմարական տեսիլքները, որոնց ենթարկուեցաւ Բարբարոսներու բանակը։ Որբունի կը ներկայացնէ անհատի մը անօթութեան վիճակը։ Այսպէս չափազանց կը մօտենայ Կնուտ Համսունի Քաղցը վէպին։ Դրեթէ միշտ անոր ազդեցութեան տակ կը մնայ։ Երկուքն ալ կը մեկնին անօթութենէն (faim) եւ կը հասնին քաղցին (boulimie)։ Սակայն Որբունի չէ կրցած հասկնալ Համսունի ճարտարութիւնը, որ կը կայանայ քմայքի մէջ։ Արդարեւ Նորվեկիացի գրողը միշտ ճամբայ կ'ելլէ քմայքի համար, այնպէս որ նոյն գրոշը կը մատնէ իր երգիծանքը, հակառակ Զարլի Չէփլինի արուեստին երանգներուն, որոնց միակ պատրանքը կուտայ։ Որբունի ինքզինք կը ձգէ ուղղակի Չէփլինի վրայ։ (Պէտք է յիշել, որ Զարլի Չէփլին եւս փորձած է անօթութիւնը ներկայացնել)։ Սակայն Կնուտ Համսունի ազդեցութիւնը այնքան հասու գիծով է, որ յաճախ կը տեսնուին նոյն նկարագրական պատկերները, (այսպէս խանութներուն զուռնէն ժամացոյց նայիլ, քաղցէն մղուած՝ քաղաքին մարդիկը տանջելու եւ վիրաւորելու փափաքն ունենալ)։

Հակառակ այդ լայն ազդեցութիւններուն, զորս Որբունի կրեր է Կնուտ Համսունէն, կարելի չէ ուրանալ գեղեցկութիւնը փորձին մի՛այն առաջին մասին ճշգրիտ նկարագրութիւններուն։ Համայն Որբունիի, քաղցին զգայութիւններուն կը խառնէ սատիրը անպայման։ Մայրը կ'առնէ տղան, եւ բոլորը իրար կը լլկեն տանկավառ, սպաննական։ Այդ զգացումները այնքան կ'աճին, որ «մարդիկը ծեծելու, քիթ-բերան արիւնելու, քաղաքին բնակչութիւնը փողոցէ փողոց քշելու» փափաքներու կը փոխակերպուին։ Ընտանիք, մարդկութիւն քանդուած են այլեւս։

Բոլոր այս նկարագրութիւնները համերաշխ են բժշկագիտական քննութիւններու եւ հոգեկան վերլուծութեան հետ։ Տոքթ. Մաթիէօ կը պատմէ թէ հիւանդ մը քաղցի պահուն անզուսպ մղում մը կը զգար խածնելու մարդիկը։ Տոքթ. Փրոնեւս, վերլուծելով ստամոքսին ազդեցութիւնները մտային կարողութեանց վրայ, կը հաստատէ թէ անօթի ստամոքսը կ'արթնցնէ բարկութիւն, մելամաղձոտութիւն եւ ջղայնութիւն։

Որբունի քաղցին կը միացնէ նաեւ եսապաշտութեան զգացումը։ Հերոսը սուր հեգնանք մը ունի տկարին ու զօրաւորին հանդէպ,— իր անձը ամէնէն առաջ։ Կը նախանձի, կը զզուի,— ամէն բան իրեն համար։ Այսպէս զարգացնելով իր հերոսին բացասական զգացումները, Որբունի զայն կը նետէ ախտաբանութեան մէջ, եւ կը հագուեցնէ նիհիլիստի շապիկով։ Փճացուցած է բարոյական ըմբռնումները, նոյնիսկ կեանքի նշանակութիւնը։ Ու երբ այդ վիճակին մէջ կ'արթնցնէ սեռային ախորժակը,(ա՛յս ալ ըրած է Համսուն), պատճառն այն է, որ այլեւս իր հերոսը, աւազախրումի յետին պահու մը մէջ, կը նմանի կախան բարձրացած բոլոր մարդերուն, որոնք, առանց բացառութեան, սերմնահոսութիւն կ'ունենան։ Ոչ ոք կրցած է բացատրել այս երեւոյթը, բնախօսութեան կը գիտեն, րիշներ՝ փիլիսոփայութեան.

* *

Բարոյակա՛ն։ Պատուհի չէ արուեստագէտը, բար։ Եւ ինչո՞ւ անպայման բարոյական փնտռել արուեստ մէջ։

Օրին մէկը, հին քննադատ կատաղի յարձակեցաւ Վ. Ս. լոյեանի Մայրը վէպին վրայ, յանուն իր այդ վարդապետ բարոյականին, Ուրիշներ ալ տեսնեցան նոյն տեսակէտէն քա կոծելու համար այդ վէպը, ակիզր կը դնէր մեր արդիական վիպագրութեան։ Միայն երիտասարդ մըն էր, Շ. Միսաքեան, որ պաշտպանեց զայն։ Եւ դէն այսպէս կը պատահի, բարոյականի պաշտպան են անոնք որոնք առած են իրենց տարիք Արդ, պէտք է ընդունիլ որ բարոյական հարց գոյութիւն չունի արուեստի մէջ, գործ մը կրնայ լաւ կամ գէշ գրուած ըլլալ կար Ուայլտ)։ Որբունիի նպատակն է ներկայացնել երեւոյթ ինչպէս որ է. եւ ըսել, որ քաղցը մարդը կը տանի քարքարոտ իմացական ու զգացական բոլոր կարողութիւններուն։ Մէկ զգայարանք կրնայ սպաննել ինչ մարդ կը կոչուի։ Որբունիի րոսը կը դիմէ գէշի այդ ինքնասպանութիւնը, հետզհետէ մոռնալով իր Ցարի վիճակին խեղճութեան ու նուաստութեան

* *

Կառուցումը։ Քիչ մը Մոպասանի Կորքիի ճաշակ, բայց աւելի յապէս Կնուտ Համսունի Քաղցին ազդեցութեան տակ։ Դեռ իր կառուցումը չունի Որբունի։ Ընդունակութիւնները լոյս կուտան, պիտի ստանայ մը կատարելագործ շինողական վրայէն, որուն կը հասնի յաճախ, կը բախի անոր բայց միշտ ետեւը կը մնայ

Լեզուն։ Ոճը՝ հինի ու նորի մալկամ։ Դեռ կազմուած ոճ չունի դանդաղ է ինչպէս համսունեան պարզուկ ու հեզասահ արուեստը։ Անհրաժեշտ երկար վարգանք։ Իր քերականութիւն հայերէն չէ, սրբագրելի՝ Մեր նոր սերունդը պիտի բռնէ՞ վերջապէս լեզուին գեղեցկագիտական արժէքը ուսումը չէնքին վրայ։ Իրաւունք ունի Պ. Ենովք Արմէն, երբ կը պնդէ թէ նորերը լեզու չեն տեր։ Ի՞նչ որ նորերուն մէջ գնահատելի իրենց արտայայտութեան տեսակէտէն, կենդանութիւնն է, թիւնը եւ կրակը։ Սակայն արժէքը կապուած է լեզուին րականութիւն), զոր պէտք է պայման ստանան նորերը։

Վէպին անունը։ Անհասկնալի կը մնայ փորձ խորագիրը։ Այս ինչ փորձութի՞ւն, ցոյց համար հերոսին վարանումին բնական վիճակին վերադառնա լու համար։ Նախընտրելի է րորդ խորագիրը։ Հալածուած ները, որովհետեւ ցոյց կուտ ոչ թէ թշուառութեան հալածուածները,— Որբունի երբ չէ տուած կեանքի դաժան անարդար խաղերը, թեան պատճառները։ Ընդհա ակն իր հերոսը դրած է մէջ,— այլ բացատրելու մար թէ քաղցը հալածուած (persécuté) վիճակին հասցու է ենթական։ Անօթութիւնը բագիրը կը մատնէ՛ր վարպետը։ Կ. Համսունը է գիտնալ, որ խորագիրը ալ արուեստ է։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄ

Մոսկուայի կոմունիստ Պրաւդա թերթը ուժգնօրէն պահանջէ ամբողջութեամբ բակազմել խորհրդային նաւա տորմը, որովհետեւ կ'ըսէ՝

— Իտալիոյ կամ Ֆրա դէմ պատերազմելու համար անհրաժեշտ է մեզի կարող նել շարք մը քաղաքներ երկ որոնք Թոյլ չպիտի տան զինուորներուն եւ ռազմ Թերուն անցքը։ Ուստի ժեշտ է մեզի զօրաւոր տորմ մը, Թշնամիին վրայ վէն յարձակելու համար։

ՍՐԲԱԶԱՆ ՔԵՐԹՈՂԸ

(Դուրեան Սրբ. ի յոբելեանին առթիւ)

Երուսաղէմի պատրիարքութիւն.— Երուսաղէմի պատրիարք եղիշէ Արք. Դուրեանի յիսնամեայ գործունէութեան յոբելեանին առթիւ, որ Ցարգմանչաց տօնին կատարուեցաւ փոխուածի, բացառիկ Թիւ մը հրատարակած է Պոլսոյ «Ազդարար»ը որմէ կ'արտատպենք ցեղային յօդուածը' յոբելեարին բանաստեղծութեան մասին.—

Դուրեան Ս.ի մտքի արտադրութիւններէն անոնք որ խոհականութեան բանաստեղծական են, և որոնք արուեստագէտի մը գիտութեան արժանիքը կը բնորոշեն, բուական են, որպէսզի արժանաւորութեամբ կինքը դասեն մեր ընտրելագոյն քերթողներու շարքին. ընդունինք անոնց գմայլելի փաղանգին առջեւ լռասատու աստղերէն մէկը յաւէտ սիրելի ու ջերմօրէն գուրգուրելի։

Երուսաղէմի Պատրիարքին քերթողական ինքնին քնարերգութիւնն է, և իր տաղերուն մէջ մենք կը գտնենք անուշ արբեցնող գերազանցապէս նուրբ, երաժշտական հոգիի մը արտայայտութիւններուն։

Իր երէց եղբայրը' Պետրոս Դուրեան կանխահասօրէն փթթեցաւ ամէնէն քնքուշ, գգուելի ու մելամոլ ծաղիկները հայ քերթողական բուրաստանին. բայց այդ ծաղիկներուն վրայ բողբոջեց հոգեպարար իղձերու, ցանկութիւններու մշտավառ ծիծաղին։

* *

Ինչ որ իրմէ պիտի մնայ անմեռ արժէք հզօր եւ անխորտակելի գաղթերու խաւութեան գէջ իր բանաստեղծական արժանիքն է, որով ան կրցած է իր բերել բովանդակ չքնաղութիւնը տարօրէն բարախուն և գրեթէ աստուածային արուեստի մը։

Մեր դէմ կը բացուին երկու հատորներ միայն, Շողուած Սրբոց եւ Դրուագներ Մանուկ Յիսուսի կեանքէն։ (Ասոնցմէ դուրս կան ցանուցիր քերթուածներ, որոնք ամէնքն ալ միւս ու խորքի միեւնոյն ինքնատպութիւնը ունին, միշտ նրբազգայ ու գեղեցկական)։

Առաջինը, լոյս տեսած 1909-ին, կրօնական քերթուածներ անուանի տակ, ամենանուրբ խոկման ու գաղափարական գեղեցկութեան հրաշալի դաշնութիւն մըն է, ուր կը դողայ, կ'այծկլտայ մտածման պրիսման անցած խորազգած սրտի մը ինքնաբուխ հեծեծանքը։

Իր սրբանուագ սրինգէն մեր հոգիներուն մէջ կը ծորի տրտում անուրջութիւնը բոլոր հին շըրջաններու կրօնաշունչ քերթողութեան։ Մեր էութեան մէջ կը ծնի բարկ ներխուժումը խնկոտ մեղեդիներու, որոնց անմոռանալի բոյրը կը խառնուի խոր հաւատքի մը գմայլելի ծիածանումին։

Դուրեան Ս.ի ներշնչման աղբիւրը գրեթէ միշտ եղած է դարաւոր կեանքը Նազովրեցի Յիսուսին։ Անոր հոգեկան ապրումներուն ու գերագոյն տառապանքին վերապրումը, իր գրչին տակ, միշտ համամարդկային խոհական տագնապին, մեծավայելուչ ու լուսաւոր անհատականութեան մը բարձրագոյն թռիչքը կը ստանայ, ու մեր էութեան ամէնէն մթին անկիւնները կ'ողողէ իմաստութեան եւ անանձնական ցանկութեան շողերովը։

Սրտի պահերու յաճախանքին մէջ իսկ նոյն ազնուականութեան բարձրութիւնը կը դիմաւորէ մեզ։ Ահա' Աւետարանի ցանկալիներէն կինը. «Մի' մերձենար յիս».—

Դեռ կրկլաւոր անուշութիւնը մեղրին
Ցամաւօրէն շրթներուդ քով կը յածի,
Երբ հեշտանքի հպումներէն կը Թմրին,
Մի' մօտենար դու ինծի:
Ցե'ս, գիշերի շաղն է Թրջեր հերքդ ազատ
Ու լնկալեր Թուփերուն մէջ խաւարծի
Մայրագորով, դեռ կ'զգլխիս սրտակաթ
Մի' մօտենար դու ինծի:
Պարանոցիդ այդ գոհարներն չափիւղայ
Կը խռովեն դեռ կուրծքըդ, ո՛վ Սոմնացի
Մեղքի նայուածքն անոնց մէջէն կը պսպղայ,
Մի' մօտենար դու ինծի:

Առանց մեղքին բոցը վառելու, սքանչելի ճարտարութեամբ մը կուտայ ամբողջական պատկերը կնոջ մը, որ ամբողջ թովչութիւն է ու կախարդանք։ Բայց ոչ մէկ ընկրկում եւ ոչ մէկ տկարութիւն կ'եղծանեն բանաստեղծին սիրտն ու հոգին։

Եւ որպէսզի կարելի ըլլայ մերձեցումը անոր, որպէսզի մարմինը լուացուի իր բոլոր մեղքերէն, «անիծի' տաճարին մէջ», ձգտումը կը ցանէ անոր երակներուն մէջ.

Խառնելով շունչդ հեշտամրմունջ զով սիւքին'
Մըտի'ր այն վայրն ուր ճառայ. նըրս ճանճցի
Աղօթքի ծայն մ'եղիր կամ ծիլ տրտմագին
Որ մօտենաս դու ինծի:
Դինւով լուացուած պատմուճանիդ ծալքերով
Իջի'ր հնծանն ուր իմ ողկոյզս ծմլեցի,
Կաթիլ մ'եղիր բաժակիս խորն անխռով,
Որ մօտենաս դու ինծի:

* *

Աստուածային շունչով արբշիռ, բանաստեղծ Պատրիարքը կը թափառի հրաշքով ու սրբութեամբ օծուն այն վայրերուն մէջ, ուր մեծ Վարդապետին կենդանի տեսիլը կը պարզուի իր հոգիի աչքերուն դէմ, եւ իրեն երկնել կուտայ գմայլելի տաղեր։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԵԶԵՐՔԸ

Եկայ տեսնելու քեզմէ զարհուրող
Դետը որ վազքին մէջ իր փառացի
Դեռ յուշքըդ ծրարած ցոյց կուտար ինծի
Իր զմայլախառն արտօսրանքն ու դող:

ՋՐՀՈՐԻՆ ՄՕՏ. ուր Յիսուս խօսեցաւ Սամարացի կնոջ հետ.

Եկայ խմելու հորէն Սիւքէմի...
Ու երջանկացայ դոյլիդ արծաթէն.
Ուսկից կենդանի շիթեր կը կաթին,
Ցօղեցնելով ծարաւս վաղեմի:

ԳԵՆՆԵՍԱՐԷԹԻ ԾՈՎԱԿԻՆ ԵԶԵՐՔԸ...

Եկայ դիտելու ծովուն դէմքը հեշտ'
Որ հրաշքներ երկնեց խորն իր աչքերուն,
Ու դեռ ծփանքին վրայ կարկառուն
Կը պահէ նաւուդ հետքն ու ծայնիդ շեշտ:
(Այս մէջբերումները հատորէն դուրս են)։

* *

Մանուկ Յիսուսի կեանքէն վերցուած Դրուագները, ձօնուած հայ մանուկներուն' երբ կաղանդչէքը լոյս տեսած են 1926ին։ Այս հատորը իր բարձր իմացականութեան երկրորդ լուսափունջն է, որ իր պարզութեան մէջ նոյնքան յատկանշական ու նրբերանգ փթթումներ ունի։

Խորունկ իմաստասիրութեամբ մը Յիսուսի մանկութիւնը կը լուսաւորուի։ Անոր աստուածային կոչումը կը յայտնաբերուի հաղորդական ու տեսանելի արտայայտութեամբ մը։ Աւետարանի բարբառը կարծես աղօտ մեկնութիւն կը մնայ բանաստեղծին հոգեկան ճառագայթումին, անոր գորովագին ու երկնային արտայայտութեանը մօտ

Ո՞վ է ան որ ճառագայթի մը վրրայ
Գայծառակերպ կը սուրայ,
Ու բարձրերէն կ'անցնի վազքով մը թեթեւ,
Ոսկեծանէ գիծ մը թողլով իր ետեւ:
Ճեշտ կ'ակնարկեն անոր աչքերը սիրուն
Ցինգերբի ծայրերուն,
Ու մերթ երկրի վրայ նայելով կը դիտէ
Խոտը դաշտին, ու մարդուն կեանքն ալ խոտէ:
Ցետոյ կ'իջնէ դէպի իր գիւղն' իրկուան դէմ
Նոյն այն ծամբով երկնաձեմ,
Բսպասելու համար շըջեղ այն սրուան'
Ուր լոյս ամպ մը տարաւ Ջինքն հօրն օթեւան:

* *

Թուով քիչ, սակայն իրենց արժէքին մեծութեամբ Դուրեան Ս.ի քերթուածները մեզ կը տանին խորունկ վերլուծումներու

Հոս մէկ երկու նմոյշ միայն կարելի եղաւ տալ։

Տակաւին վերդնահատումի արժանի են լեզուն, ոճը, այնքան կենդանի ու թելադրական։

Իր արտայայտութեան գերազանցապէս գեղեցիկ ու հարուստ միջոցը, որով մեր լեզուին վերածած է եւրոպացի մեծագոյն քերթողներու արտադրութիւնները, լեզուագէտի բարձր կարողութիւն մը կը յատկանշեն իր արժանիքներուն վրայ։

Իր բանաստեղծութիւններէն ու թարգմանութիւններէն զատ Դուրեան Ս. մշակած է նաեւ բանասիրական ու լեզուագիտական մէկէ աւելի ուսեր, ամէնուն մէջ ալ ի յայտ բերելով բարձրագոյն զարգացման ու խորապէս մշակուած իմացականութեան մը գնահատելի ապացոյցները։

Թ. ԱԶԱՏԵԱՆ

„ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ.— Հ. Յ. Դ. «Եռագոյն» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, այս տարի եւս մեծ ոգեւորութեամբ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օրը»։

Արտաքու ու հայրենաբաղձ ստուար բազմութիւն մը փութացած էր իր յարգանքի բաժինը բերել հանդէսին։ Բեմին ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով, որոնց մէջտեղ գետեղուած էր Դաշնակցութեան զինանշանը, Քրիստափորի նկարով։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով նուագախումբին կողմէ։ Նախագահ ընկեր Գառնիկ Յովհաննէսեան, անդրադառնալով «Մեր Հայրենիքի» առաջին տունին, ըսաւ թէ երկար տարիներ մենք երգեցինք այս երգը, միշտ ցանկալով ազատագրել մեր «անանկախ» հայրենիքը եւ վերջապէս եկաւ այն գեղեցիկ օրը ուր մեր խանդավառ ու ազատագրուած հոգիները երգեցին յաղթանակի հրաշունչ երգերը։ Բայց, ափսո՜ս, քիչ ժամանակ վերջ դարձեալ մեր հայրենիքը «մեր թշնամեաց ոտնակոխ» եղաւ ու մենք դառնօրէն կ'երգենք եւ պիտի երգենք մինչեւ վերջնական ազատագրումը։

Ցետոյ խօս հրաւիրեց ընկեր Մ. Գույումճեանը' որ պարզելով ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրական պայքարը, 18րդ դարէն սկսեալ, շեշտեց թէ հայն ալ չէր կրնար անտարբեր եւ անմասն մնալ այդ ազատատենչ շարժումէն։ Հայն ալ իր կարգին սկսաւ հետեւիլ, պայթկալ եւ իր մէջէն դուրս բերել յեղափոխական տիպարներ, որոնք սկսան գործել ի խնդիր ազգային անկախութեան, եկան վերջապէս, Քրիստափորներ, Ռոստոմներ, Զաւարեաններ, ի մի հաւաքեցին այդ գեղեցիկ ուժերը եւ հիմը դրին Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Այսպէս 39 տարիներ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կուրծք տալով արտաքին եւ ներքին թշնամիներու, պայքարի դրօշը միշտ բարձր բռնած, քալեց անվհատ, տեւեւ իր գոհաբերութեան լայն բաժինը հայ ժողովուրդի անկախութեան եւ ազատութեան։

Ցետոյ հրաւիրուեցաւ ընկեր Կարօ Սասունին, որ խօսեցաւ Հայուն պատմական արժէքներու և անոր նկարագրին գլխաւոր գիծերուն մասին։ Օրինակ բերաւ ըմբոստ մարտական ոգին Մամիկոնեաններու որոնք արքայից արքաներուն դէմ երբեք չընկրկեցան, մինչեւ Մուշեղ Մամիկոնեանը որ իր 2000 քաջերով համարձակած էր Յազկերտին բանակին մօտենալ եւ պարտութեան մատնել։

Բաղդատելով Հայուն հին եւ նոր նկարագիրը, զայն գտաւ անփոփոխ եւ հարազատ. վկայ' յեղափոխական պայքարներու իր Մամիկոնեան կեցուածքը' սուլթաններու եւ ցարերու դիմաց։ Ցետոյ խօսեցաւ Դաշնակցութեան դէմ ճակատող զանազան խմբակցութեանց մասին, որոնք հալածեցին երէկ եւ կը հալածեն տակաւին նոյնքան ուժգնութեամբ որքան թուրքերը եւ Ռուսերը, ներքին'ճակատ կը բանեն արտաքին թշնամիներու կողքին։ Վկայ' պատմութիւնը եւ ներկան։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Աւնազաժեան (մեներգ), Օր. Charlotte. (դաշնակ), Պ. Մէհտէրեան (մեներգ), որոնք քանիցս բեմ հրաւիրուեցան։ Զաբէհ Գարիպեան արտասանեց Սիամանթօի «Պարը» եւ «Վրէժ»ը, իսկ ընկեր Հայկ Մաճառեան Վալանդեանի «Հայ Հերոս»ը։

Ընկերներ Կիւրեղեան, Օհանեան եւ Թութճեան (նուագախումբ) հանդէսին մինչեւ վերջը մէջընդմէջ նուագեցին հայկական կտորներ։

Հանդէսէն վերջը տեղի ունեցաւ փոքրիկ զուարճութիւն մը' «Դղումի վաճառականը», մասնակցութեամբ ընկեր Ա. Սարաֆեանի եւ Պ. Պ. Գրիգոր Վահանի որ Սուրէնի։ Ժամը կէսին վերջացաւ գեղարուեստական բաժինը, որմէ յետոյ սկսաւ պարահանդէսը մինչեւ լոյս։

Քօմիտէի սրահներու մէջ ընկերներ եւ երիտասարդներ բոլորուած սեղաններու շուրջ լուսացուցին խանդավառ բաժակաճառերով եւ հայրենաշունչ երգերով, պահ մը մոռնալով իրենց տարագիր վիճակը։

Ներկայ մը

* * Եռագոյն ենթակոմիտէն շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որ իրենց մասնակցութիւնը բերին սոյն հանդէսին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՍՊԱՆ ԵՒ ՄԻՒԷԶԶԻՆԸ

Պէյրութի Ազդակէն.—

Անզեղշաբաթ շատ տարօրինակ եւ անհաւատալի դէպք մը պատահած է Դամասկոսի մէջ, ֆրանսացի նորեկ սպայի մը եւ միւէզզինի մը միջեւ։

Դեռ նոր Սուրիա ժամանած ֆրանսացի սպայ մը, երբ Սանանիէ թաղին մէջ մզկիթի մը դիմացէն կ'անցնէր, միւէզզին Շէյխ Մոհամմետ Մահմուտ սկսաւ աղօթքի հրաւիրել հաւատացեալները՝ Սպան զարմացած այս պոռչտուքէն, վեր նայեցաւ եւ տեսաւ որ փաթթոցաւոր շէյխ մը ձեռքը երեսը դրած իր ամբողջ ուժովը կը պոռայ։ Ֆրանսացին որ դեռ կեանքին մէջ առաջին անգամ կը հանդիպէր մահմետականներու աղօթքի այս եղանակին, կարծեց որ քաղաքական ներքին խառնակութեան մը հետեւանքն է այս երեւոյթը եւ անմիջապէս անկէ անցնող գլխարկաւոր քրիստոնեայի մը հարցուց թէ ինչո՞ւ կը պոռայ այդ մարդը այնքան բարձրը մագլցած. գլխարկաւորը կը պատասխանէ որ այդ հօճան ֆրանսացիներուն կը հայհոյէ եւ գրգռութիւն կը քարոզէ։

Սպան այս պատասխանը ստանալուն' անմիջապէս հրաման կուտայ պահապան միւէզզինին որ մինարէէն վար իջնէ։ Քիչ յետոյ զայն վար կ'առնէ եւ իր առջեւը առած կը յառաջանայ, երբ կը նշմարէ ոստիկան մը եւ անոր կը յանձնէ միւէզզինը, գինուորական բանտ տանելու։ Համար զայն, խեղճ հօճան ամէն կերպ կը փորձէ հասկցնելու թէ' ինք կրօնական արարողութիւն կը կատարէ եւ ոչ մէկ յանցանք գործած էր, բայց անօգուտ կը մնայ, որովհետեւ ֆրանսացին չէր հասկնար իր լեզուէն։ Դուրսէն միջամտութիւններ կ'ըլլան, դարձեալ ապարդիւն։ Խօճան բանտ կը մտնէ։

Վերջը բաւէմաներ եւ շէյխեր կը հաւաքուին եւ կը գիմեն մարզանի պատուիրակ Պ. Պրիւէբին, որ անմիջապէս կը հրահանգէ ազատ արձակել միւէզզինը։

ԱԿՌԱՑԻ ՑԱՒ ՌՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ. 29 Փուլվառ Սէն-Մարթէն, մեր հայրենակիցները պիտի գտնեն հայ համբաւաւոր ատամնաբոյժ մը, որուն դարմանատունը օժտուած է ատամնաբուժական վերջին կատարելագործումներով և որ բուրաքանչիւրը պիտի խնամէ իր պարագային համեմատ։ Ակռայ քաշել ծրի։ Կեղծ ատամներու և ատամնաշարերու չինութիւն' չափաւոր գիներով։ Երաշխաւորուած աշխատանք։ Ամէն օր ժամը 9էն մինչեւ կէսօր։ Հեռաձայն Archives 55—09։ (Ծ.)

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ԲԱԽՏԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— Բայց...

— Մի' գանգատիք, սիրելի Բրանչէն, ես ամբողջովին կարծեմ եւ յանցանքը ձերն է...

— Բայց, Պարոն Լա Ցայ...

— Այո՛, այո՛, յանցանքը ձերն է. Դուք էիք որ խորհուրդ կու տայիք ինծի քանի մ'ըլլալ գործառնութիւններով հաւասարակշռել ելեւմտական վիճակս, ծիշդ չէ...

— Թերեւս... բայց պայմանաւ որ ես ձեւէ պատասխանատու ըլլալու պիտի չունենայի...

— Ձեր խորհուրդներուն հաւանեցայ ես, աւելի ցնցուելով... դուք էիք որ իմ հաշուոյս խաղցիք... որով դուք էիք որ դէպի կործանում առաջնորդեցիք...

Պ. Բրանչէն գոյրացաւ.

— Ներեցէ՛ք... սակարանական շահագիտութեանց մէջ միշտ անակնկալներ կան։ Բախտը չժպտեցաւ ձեզ, ոչ ալ ինծի. հաւատացէ՛ք. դատապարտելի ոչինչ կայ իմ վարմունքիս մէջ... իբր գործակատար։

Պ. Լա Ցայեան հեգնական ակնարկ մը նետեց իր խօսակցին վրայ.

— Այդ մասին չեմ տարակուսիր, սիրելի Բրանչէն... Մինչեւ իսկ վստահ եմ թէ մէկ սանդիմ յանձնարարութիւն կամ լումայաչափ գանձած չէք...

— Ամբողջ գործառնութիւնները հաշուուած են կանոնաւոր սակերով, պատասխանեց Պ. Բրանչէն, անզգալապէս կարմրելով։

— Շատ լաւ. պատասխանեց երիտասարդը։ Ուրեմն մնաք բարով։

— Կը մեկնի՞ք ուրեմն։

— Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ այսուհետեւ աշխարհի մէջ։

— Փարիզէն պիտի հեռանա՞ք։

— Ցակաւին չեմ գիտեր. բայց հաւանաբար պիտի հեռանամ Փարիզէն, զոր այնչափ կը սիրեմ։

— Գաւառ պիտի երթա՞ք։

— Ո՛չ, եթէ երթամ, հեռու, շատ հեռու պիտի երթամ։

— Արտասահմա՞ն. գաղթավայրե՞րը։

Երիտասարդը տարտամ շարժում մը ըրաւ։

Պ. Բրանչէն անհանգստացաւ իր բազկաթոռին մէջ։

— Կը յուսամ, ըսաւ. թէ իր խորհիք նախապէս կարգադրել...

Պ. Լա Ցայեան տեղէն ելաւ յանկարծ.

— Մնաք բարով, Պ. Բրանչէն։

— Բայց... Ձեզ ո՞րչափ հաշի՞ւը, հարցուց Պ. Բրանչէն։

— Վճռաւ շահի հաշուոյն պէտք է անցնիլ, սիրելիս... արդէն բոր ձեզի...

— Լըջօրէ՞ն կը խօսիք։

— Այո՛. շատ լըջօրէն։

— Բայց ես ծախսեր ունիմ, պարոն Լա Ցայեան...։

— Ոչ ինծի չափ, Պ. Բրանչէն։ Մի' պնդէք, կ'աղաչեմ... ես հեգահամբոյր եմ, բայց կրնաք բարկութիւնս գրգռել եւ այն ատեն... Երրորդ անգամ ըլլալով, մնաք բարով։

Պ. Բրանչէն խոր հառաչ մը արձակեց։

— Պիտի անդրադառնաք, Պ. Լա Ցայեան։ Անհրաժեշտ է ինչ որ կ'ուզէք ընել... Դուք պարկեշտ մարդ մըն էք...

— Դուք ալ. պատասխանեց Պ. Լա Ցայեան. երկուքնիս ալ պարկեշտ ենք։

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Պ. Բրանչէն, այդ գովեստին լուրջ հանգամանք մը տալ կեղծելով։ Այս գծբախտ պատահարէն քաղուելիք բարոյականը այն է թէ բնաւ Սակարան ոտք կոխել պէտք չէ։

Աեղանաւորին այս եզրակացութիւնն այնչափ անպատեհ էր որ Պ. Լա Ցայեանի աչքերը պաղցան պղտորութենէ։

— Իրաւունք ունիք. սիրելի Պ. Բրանչէն, բայց ձեր խորհուրդը անժամանակ է. պէտք է լռեցնեմ. Սակարանին մէջ բնաւ խաղալ պէտք չէ ձեզ նմաններու միջոցաւ. մարդ իր հարստութիւնը պէտք է վստահի միայն լուրջ նմանակներու։

— Կատա՞կ կ'ընէք, թոթովեց Պ. Բրանչէն.

— Ինչպէս կ'ուզէք այնպէս մեկնեցէք։

Եւ Պ. Լա Ցայեան վար իջաւ սանդուղէն առանց սեղմելու իր խօսակցին կեղծաւոր սարսափէն երկարած ձեռքը։

Պ. Բրանչէն գոցեց դուռը, ներսերը գրաւ եւ փռուեցաւ բազկաթոռին մէջ, բազգաճչելով։

— Վերջապէս՜ կարծածէս աւելի լաւ դուրս եկանք գործէն. պարկեշտ երիտասարդ մըն է...

Պարկեշտ երիտասարդը առանց շտապի գնդաղ քայլերով կ'երթար դէպի պուլվար։ Այնչափ մտազբաղ էր եւ այնչափ վրդովուած որ քիչ մնաց ինքնաշարժի մը տակ պիտի ջախջախուէր Սէն Մարկ փողոցն անցած ատեն եւ չլսեց իսկ կառապանին բարձրաձայն հայհոյանքը։

Ուրեմն Լա Ցայեան կը խորհէր իր անձին վրայ, ինչ որ յաճախ չէր պատահեր։

Իր անցեալը կարճ էր, բայց յուզումնալից։ Ցանորվեց տարեկանին որբացած, Ուրէն գրուած էր իր հօր մէկ ծեր եղբօրորդւոյն անտարբեր խնամակալութեան տակ. այդ ազգականը Ռուսիոյ բնակութիւն հաստատած գիւղացի ազնուական մըն էր, որ միայն արձակուրդներուն կը տեսնէր Ուրէն։

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ
որ պիտի կատարէ Ապուշի դերը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ «Տրամա - Օփերէթ» խումբը՝ ղեկավարութեամբ

ծանօթ դերասան Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆի

կը ներկայացնէ ուրախ օփերէթ

"ԱՊՈՒՇ„Ը

երեք արար

10 Նոյեմբեր կիրակի գիշեր ճիշդ ժամը 8.30ին, վերջ 11 30

THÉATRE ALBERT Ier

* 64 Rue du Rocher, Paris (Gare St- Lazare)

Գ. արարին Տիկ. Մ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ կը պարէ Կովկասեան Լէզկինկա

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԺՈՐԺի

ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք

Դիմել բոլոր հայ ճաշարանները եւ ներկայացման իրիկունը Թատրոնի կիշէն։

Cirque de Paris	Էրոլ Միլինէր	ամենալաւն ու ամենը	2-14 ֆրանք

EMPIRE Մեւգիւ-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

ԵԹԷ կ'ուզէք փոխառութիւն կնքել ձեր շինել տալիք տուներուն համար, ձեր շահը կը պահանջէ դիմել՝ Գ. Նշանեանի եւ իմանալ անոր ձեռնտու պայմանները: 51 Bld. Blanqui. Paris (13e).

Ցք. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՋԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիրակի ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է։ 62 Ruede la Rochefoucauld բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ. Nord-Sud: Pigalle.

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ, Ցատուկ յարկաբաժին վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ Ցօդացաւ։

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

COMPTOIR RÉGIONAL, 3 RUE D'ITALIE

Պատեհութիւն մը Մարսէյլի եւ արուարձաններու Հայութեան

Եթէ կը փափաքիք գնել կալուած մը, հողամաս մը, ձեր կալուածին վրայ կնքել փոխառութիւն մը, գնել խանութներ, վարձել բնակարաններ, կը թելադրենք դիմել նախապէս մեզ։ Ձեր պահանջքներուն գոհացում կը տրուի շուտով։ Միեւնոյն ատեն կ'օգտուիք նիւթապէս։ Մինչեւ այժմ մեր գործառութիւնները լաւագոյն երաշխիքն են մեր պարտաճանաչութեան։ Փափաքողները դիմեն Comptoir Régional. 3 Rue d'Italie, ժամը 9—12 եւ 15—18. ՄԱՐՍԷՅԼ։

Ս. ԹԵՐԶԵԱՆ
ՇԻԽՍՈՒԱՃԵՂԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

17 Rue de l'Equerre, Paris 19me R. C. Seine 452,447

Métro: Buttes-Chaumont

Փարիզի և գաւառներու հայ առեւտրականներու մասնաւոր ուշադրութեանը կը յանձնենք մեր արտադրութիւններուն որակը եւ անմրցելի գինները։

ԹԵՐԶԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ մէջ պիտի գտնէք լաւագոյնը ամէն տեսակ թրիքոներու, ժիլէ ֆանթէզի, pull-over, բուրդ կամ պուքլէթ, եռագոյն բուրդ վզնոցներ, եւն. եւն.։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կ'առաքենք կանոնաւորաբար։ Մասնաւորներու ապսպրանք չենք ընդունիր։

ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ O. M. MELKONIAN

Marque déposée: MELKON

ԵԹԷ կ'ուզէք ճաշակել արեւելեան համեղ անուշեղէններ, փնտռեցէք ամէն տեղ միայն MELKON վաճառանիշով ԼՕՔՈՒՄ, ՓԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ, ԹԸՐԹ (պէօրէկի), ԱԴԻՏԷ ՇԱՔԱՐ, ՀԷԼՎԱ, ՍՈՒՍԱՄՈՎ ՀԷԼՎԱ, Իզմիրի համբաւաւոր ՓԻՇՄԱՆԻԷ ՀԷԼՎԱՆ, որոնց կեդրոնատեղին է՝

25 Rue Vilin, PARIS (20e) Հեռաձայն MENIL. 69—15

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառէն եւ արտասահմանէն

ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԹՂԹԱՎԱՃԱՌ ԵՒ ՓԵՐԵՋԱԿ
ԵՐՋԱՆԻԿ ԱՊՐԱՋԵԱՆ

3 Rue Palikao, մէթրօ Couronne, Paris (20e)

Ունինք արանց եւ կանանց գուլպաներ, թրիքոներ, ժիւփեր, շապիկներ, դերձակներու եւ դերձակուհիներու վերաբերեալ ամէն տեսակ իրեղէններ եւայլն։ Չափաւոր գին։

ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ «ՅԱՌԱՋ», ինչպէս նաեւ հայերէն եւ ֆրանսերէն թերթեր։

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԱԶԱԶԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

4, Rue Poissonnière Métro: Sentier
Tél: Gutenberg 74-64

Դերձակներու վերաբերեալ ամէն կարգի պիտոյքներ, աստառներ, մետաքս, դերձաններ, կոճակներ, եւայլն, աժան եւ անմրցելի գիներով։

Անթրբրրընէօրներու եւ մեծաքանակ գնողներու համար մասնաւոր զեղչ։ Գաւառներէն նաեւ ապսպրանքներ կ'ընդունուին։ ԴԻՄԵՑԷՔ եւ ՓՈՐՁԵՑԷՔ։

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

ՆԱԽԿ. ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԹԻՖԼԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ
ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻՋԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
42 Rue des Acacias, PARIS (17e) Մէթրօ՝ Etoile

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ իսկ կիրակի օրերը միայն ժամադրութեամբ

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան 1930ի պատկերազարդ պատի օրացոյցը, որ կ'ամփոփէ ազգային եւ քաղաքական դէպքերու յիշատակագրութիւնը եւայլն։

Ճաշարանի համար արեւելեան կերակուրներու և «տէօնէր քէպապ»ի փորձառու խոհարար մը գործ կը փնտռէ եւ կամ քիչ դրամագլխով ընկեր մը՝ ճաշարան մը բանալու համար։ Գրել Հայկ Ասլանեանի, 4 Rue Auguste Gervais, Issy-les Moulineaux, Seine.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանէն իրենց պարագաները բերել տալ ուզողներու օրինական հետապնդումներ եւ խորհուրդներ, ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ գործողութիւն եւ վարչական զանազան գործերու կարգադրութիւն։

Դիմել՝ Kh. Kébabdjianի, 20 Rue de Bezons à Courbevoie (Seine): Tél. Défense 00-39։

ՀԱՄՈՎ ՍԻՄԻԹՆԵՐ
ՏԱՔՈՒԿ ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Հացագործ LA GARDE
1 Rue St. Lazare, PARIS (9e)
Téléphone-Trudaine 95.21

Հրապարակ ելաւ Սահակ - Մեսրոպ Գրադարանի

1930Ի ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

Գին՝ 6 ֆր., դիմել՝ Hissayanի 22 Ave. Rouveyrol, Asnières, Seine.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճերմակիք.) եւ վարախի։ Մասն. լաբորաթուար։ Ակնամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12։

L'ATELIER ԹԱՏՐՈՆԸ

կը ներկայացուի՝

VOLPONE

ՃԱՇԵՑԷ՛Ք ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷ՛Ք

BOULANT
ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

Հետեւեալ չափաւոր գիներով

12 ֆրանք՝ 34 Bld. St. Michel

16 ֆրանք՝ 1 Bld. Montmartre

18 ֆրանք՝ 35 Bld. des Capucine

ԴԱՇՆԱԿԻ ԵՒ ՍՈԼՖԷԺԻ ԴԱՍԵՐ

ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ՄԷԹՈՑՈՎ

ՕՐ. ԺԱՆ ՃԱՄՊԱՋ

61 rue de Flandre Paris (19)

Հայրենակիցներու համար զեղչուած գին։

ԲԺՇԿ. եւ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)
Մէթրօ՝ Beaugrenelle
Տօքթ. MICHINEAU
Միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ։ Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9։ կիր. եւ տօն օրեր 10 12։

WAGRAM AUTO
75 Av. de Wagram
63 Av. Gde. Armée
149ter Bd. Villette,
84 Rue de l'Aqueduc

Արտօնագիր՝ թուրիսթ 150, քամիոն 220, մոթօ-սայտ 100, թաքսի 50, մասն. դաս 15, մեքեն. դաս ձրի։

ՀԵՐԱԹԱՓ "ՔԻՍ„

Ամէնէն գործնականը եւ ամէնէն ազդեցիկը ներկայ հերաթափիչ (մազ թափող) արտադրութիւններէն։

Երեք վայրկեանը բաւարար է թափելու եւ մաքրելու մազերն ու աղուամազերը, առանց գրգռելու վերնամաշկը։

Գին 5 ֆր. 60 (Imp. Comp.)
Լապորաթուար՝ «Քիս»
159 Rue Pierre Corneille, Lyon

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

tailleur

A.BERBERIAN

24. RUE BERGERE
Paris 9.
Tel.: Prov. 05-49

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՄԵՆԱՆՈՐ ՓԼԱՔՆԵՐ

18 ֆրանք Columbia 18 ֆրանք

ԼԱՒ ՏՈԿՈՒՆ ԵՒ ԱԺԱՆ ՓԼԱՔՆԵՐ

Պիտի գտնէք ճաշարան VAHRAM

ՀԱՅԵՐԷՆ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

երգուած համբաւաւոր եւ նոր արուեստագէտներու կողմէ։ Ունինք ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆի բոլոր փլաքները։ 8 Rue Jouy-Rouve. PARIS (20e) մէթրօ՝ Պէլվիլ, թրամվ. 26 եւ 50 օթօպիւս BF BN և N

ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ ԲՈՆՍԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

ՄԷԹՐ Պ. ՎԱՀԷ
(ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

ԻՐԱՒԱԳԷՏ ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ (10րդ շրջան)
18 Rue Dauphine, PARIS (VI) Tél. Danton 73 97

Իրաւագէտ խորհրդատու ՅԷֆանս Թեօմօպիլ է Սրօրթիվ եւ Միւթիւէլ Միլիթէր ֆրանսական մեծ ընկերութեանց։

Կը ստանձնէ քաղաքային, առեւտրական եւ պատժական դատարաններու առջեւ ամէն տեսակ դատեր, կը հետապնդէ փողոցի արկածներու առթիւ վնասուց հատուցումը առանց կանխիկ վճարումի, կը խմբագրէ աղերսագրեր եւ պայմանագրեր, կուտայ certificats de coutumes եւ կը կատարէ նաթիւրալիզասիոնի եւ քաղաքային ամուսնութեան ձեւակերպութիւնները, ու ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։

Հայերու համար դիւրամատչելի պայմաններ.

Խորհրդակցութեան ժամեր.— Ամէն առաւօտ ժամը 8—9, եւ երեկոները 7էն 8 եւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ
MAISON JOLIVET

17 Rue St. Lazare (Rue St. Georgesի անկիւնը)
Nord-Sud: N. D. de Lorette. Թէլ. Trudaine 24-83

ՍԻՄԻԹՆԵՐ ՀԱՄՈՎ ՀՈՏՈՎ ՏԱՔՈՒԿ

Եթէ կ'ուզէք առանց վտանգի նիհարնալ, գործածեցէք հացի տեղ մեր մասնաւոր եղանակով պատրաստուած GRESSIN JOLIVET հացերը։

Ունինք խաշխաշով, շուշմայով, ճապուռով եւ քիմիոնով պատրաստուած հացեր։

Փարիզի մէջ ապսպրանքները կը յանձնուին բնակարան
Ներկայ կտրօնը ներկայացնողին հարիւրին 15 զեղչ

ՀԱՑԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Ցեր եւ ցնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը՝ 4—6։ Քիթ, կոկորդ եւ ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3. ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

TOUT POUR LE CONFORT

ԳԵՂԱՄ ՆԱՒՆԻՔԵԱՆ (K. Nanique, ingénieur E. T. P.)
26 Rue de Maubeuge, PARIS (9e) Tél. Trudaine 43 41

կեդրոնական ջեռուցիչ (chauffage central) եւ ventilation sanitaire: երկար տարիներու փորձառութիւն։

Մեր միջոցաւ կատարեցէք ձեր սալամանտրներու և խոհանոցի վերաբերեալ ամէն տեսակ ջեռուցիչներու գնումը եւ պիտի օգտուիք կարեւոր զեղչէ։

Կը ծախենք նաեւ T. S. F.ներ, ֆոնոկրաֆներ, լուսանկարչական գործիքներ, դիտակներ, ակնոցներ եւայլն։

ՓԱՍՏԱԲԱՆ
ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳԻՒՄԻԹԵԼ)

Contentieux Général, (Accidents) R. C. Seine 423631

Հասցէ՝ 72 Rue de Ménilmontant, Paris (XX)
Հեռաձայն Ménilmontant 96-74

Ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր եւ պալտնական գրութիւնք, դիւրամատչելի պայմաններով։

ՓՈՂՈՑԻ ԱՐԿԱԾԻ ԴԱՏԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ԱՌԱՆՑ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐԻ,

Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէ վերջ 2 3, իրիկուան 7էն 8.30։

Մէթրօ՝ Ménilmontant եւ Martin Nadaud, թրամուէյ 5 եւ 62, Օթօպիւս BC, BG, O եւ Q.

SEULE AGENCE EXCLUSIVE EN FRANCE

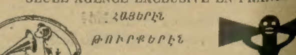

ՀԱՅԵՐԷՆ
ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ
ՅՈՒՆԱՐԷՆ
COLUMBIA MARK
18 ՖՐ.

H. ARTINIAN, 26 28 rue Lesage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

Այս երեք աշխարհահռչակ ընկերութիւններու այս տարուան նոր եղանակները, նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ երգուած եւ նուագուած, գեղարուեստ. ամէնավերջին փլաքներ, ինչպէս նաեւ Հայերէն նոր եղանակներ եւ Արշին մալ ալանի բոլոր կտորները եւ Մարտիրոսեանի փլաքները։

Արեւելեան նպարեղէններու լաւագոյնը, զեղչուած գինով.

ՄԱՏԹԷՈՍ ՃԻԼՊԻՐԵԱՆ

Կը ստանձնէ հին եւ նոր ամէն տեսակ ապահովագրական գործեր (Հրդեհի, Կեանքի եւ Արկածներու), ինչպէս նաեւ առեւտրականներու տոմարներու կարգադրութիւն, հողերու եւ տուներու գնում եւ վաճառում, կալուածներու վրայ փոխառութիւն եւ նմանօրինակ յանձնառութիւններ։

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ,

36, Rue de Bellefond. PARIS (IX)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

5 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1102

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՒԾՈՒՄ ԹԷ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ

Տասնըկու օրուան տագնապէ մը յետոյ, որուն լուծման համար երկու արմատական վարիչներ ի զուր գիշերը ցորեկին խանեցին, քառորդ ժամուան մէջ դահլիճ մը կազմեց Պ. Թարտիէօ, «Վագր»ին գործակիցն ու բարեկամը։

Բազմանդամ կառավարութիւն մը — 28 հոգի — որուն մէջ թէեւ խառն ի խուռն կ'երեւան անծանօթ եւ երիտասարդ անուններ, բայց բուն կորիզը կը կազմեն աջակողմեան-ազգայնականներ։ Մասնաւորապէս աչքի կը զարնեն նոյն ինքն վարչապետը, Պ. Թարտիէօ, Վերսայլի դաշնագրին հեղինակներէն, որ կը պահէ Ներքին Նախարարութիւնն ալ, Պ. Մաժինօ, պատերազմական նախարարը, որ դեռ վերջերս մեծ աղմուկ հանեց Հնդկաստանի պարպումին դէմ խօսած ճառով, Լուշէօր, Փիէթրի եւն։ Ամբողջ կազմին մէջ, ամէնէն բարեխառն դէմքն է Պօրիան, «անփոխարինելի» կը համարուի իբրեւ արտաքին նախարար, ներկայ պարագաներուն մէջ։ Փուանքարէ այս գործակիցէն չբաժնուեցաւ մինչեւ իր վերջնական հրաժարումը։ Թարտիէօէն առաջ, Տալատիէ եւ Քլէմանթէլ պարապ սպասեցին նախ անոր աջակցութիւնը ապահովել, դահլիճ կազմելու համար։ Եւ Պօրիան բոլորին ալ խոստացաւ աջակցիլ, անշուշտ իր քաղաքականութիւնը վարելու համար։

Ուրեմն, Ֆրանսան կ'ունենայ Թունդ ազգայնական կառավարութիւն մը, աւելի աջ քան Փուանքարէի եւ Պօրիանի վերջին դահլիճները։ Մինչդեռ, Պօրիանի անկումէն յետոյ, բոլորին աչքերը ուղղուած էին դէպի ձախ, եւ հանրապետութեան նախագահն ալ առաջին անգամ կոչ ուղղեց արմատական-ընկերվարականներուն, որոնք 121 երեսփոխան ունէին խորհրդարանին մէջ։ Ընկերվարականներուն մերժումը, արմատականներուն ներքին վէճերը եւ միւսներուն ձեռնպահութիւնը անկարելի դարձուցին ձախակողմեան դահլիճի մը կազմութիւնը, եւ ասպարէզը մնաց հիներուն եւ ծերերուն։

Կ'ապրի՞ այս դահլիճը։ Հինգշաբթի պիտի որոշուի անոր ճակատագիրը։ Բայց, հիմակուընէ յոռետես են մինչեւ իսկ պահպանողականները, անոնք որ կ' աւետէին թէ «ազգին խմբը» յաղթեց, Թարտիէօի դահլիճին կազմութեամբ։

Արդարեւ, շատ խոր են տագնապին պատճառները, եւ աւելի արտաքին քան թէ ներքին։

Երկրին մէջ, խմորումները կը սաստկանան քաղքենի-պահպանողական տարրերու տիրապետութեան դէմ։ Ֆրանսա ինքզինքը եւ մնացած կը կարծէ, բաղդատելով կարգ մը դրացի երկիրներու հետ։ Համայնավարութեան դէմ մղուած պայքարը չի մխեր ընկերային բարենորոգումներու պահանջը։

Բայց, այդ գետնին վրայ յաջողելու համար, ձախակողմեան տարրերն ալ կ'ուզեն որ իսկապէս վերջանայ պատերազմի հաշուեյարդարը։

Արդ, ներքին եւ արտաքին ուժերու ճնշման տակ, Ֆրանսան ստորագրեց Եընկի ծրագիրը, եւ յանձն առաւ ժամանակէն առաջ պարպել գերմանական հողերը։ Հիները դեռ չեն գիջումէ գիջում յանգող այս քաղաքականութեան, որ կը համարուի խախտում Վերսայլի դաշնագրին։ Եւ հէք ծանօթ ժողովէն ի վեր, կը շեշտուի այս դժգոհութիւնը, որ անուղղակի պատճառ եղաւ Պօրիանի դահլիճին տապալման։

Այս քաղաքականութեան մեղքը, աջերուն կարծիքով, կ'իյնայ ձախերուն վրայ։ Պօրիան ալ պատասխանատու կը նկատուի, բայց քանի Պ. Փուանքարէն իշխանութեան գլուխ էր, զգած կը խօսէին, իսկ հիմա որ ան չկայ, ուղղակի պայքար կը մղուի նաեւ արտաքին նախարարին դէմ։ Տագնապին սկիզբէն ի վեր, աջերը մէկ բերան կը պահանջէին հեռացնել Պօրիանը, իբրեւ չափազանց յարմարող եւ անձնական քաղաքականութիւն մը վարող։ Եւ հիմա միեւնոյն տարրերը կը զարմանան, կը արտնջան որ, Թարտիէօի եւ Մաժինոյի պէս անհաշտ, վրճական մարդիկ իրենց հետ առեր են նոյն Պօրիանը։

Այս դժգոհութեան վրայ իւղ կը լեցնէ, նաեւ, Գերմանիոյ մէջ կատարուած հանրաքուէն։ Տասնըհինգ օրէ ի վեր, Գերմանիոյ ազգայնականները քուէ կը ժողվեն, Եընկի ծրագրին վաւերացման դէմ, միեւնոյն ատեն պահանջելով դատի յանձնել զայն ստորագրող նախարարները, իբրեւ պետական դաւաճան։ Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, ո՛ր եւ է խնդիր երկրին ժողովուրդի կամքին ենթարկուիլ, եթէ բոլոր քուէարկողներու հարիւրին տասը համաձայն ըլլան։ Ազգայնականները յաջողած են ժողվել 4.136.384 քուէ, ինչ որ կը ներկայացնէ հարիւրին 10.08, ամբողջ քուէարկողներու թիւն ըլլալով 41.019.810։

Ուրեմն, Եընկի ծրագիրը ընդունելու կամ չընդունելու խնդիրը պիտի ենթարկուի գերման ժողովուրդի կամքին (հանրաքուէ)։ Հաւանական չէ որ յաղթեն մերժումի կուսակիցները, բայց, այս երեւոյթն իսկ խորապէս ազդած է Ֆրանսայի քաղքենի-պահպանողական տարրերուն վրայ, որոնք իրենց աչքերը յառած են նոր դահլիճին։

Այսպէս կամ այնպէս, առերծուած է այնպիսի կացութիւն մը, որ երկարատեւ տագնապի մը լուծումէն աւելի, նոր տագնապներ նախատեսել կու տայ։

Եւ այս բոլորը՝ իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի խորհրդարանի ներկայ կազմին, որ հաւասարակշռութեան մէջ կը պահէ բոլոր հոսանքները։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՐ ՊԱՐՏՔԸ

«Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Երուսաղէմի Միաբանութեան 23 անդամներուն բողոքագիրը, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ ալ, գիտել կու տայ (22 հոկտ.).

— «Այս գունդ ու ժխոր ոճը ոչինչ չի պակսեցներ սակայն բողոքագրի արժէքէն։ Ընդհակառակն, 23 միաբաններու խաղաղ ու անկիրք«վշտապատումը»կու գայ վկայելու, որ իրապէս «բան մը հոտած է Ցանիմարքայի մէջ»։

Եւ իսկապէս, անկարելի է առանց վրդովմանքի լսել, թէ ինչպէս մեծափարթամ հաստատութիւն մը, որուն հարստութիւնը միլիոնաւոր ոսկիներու կը հասնի, այսօր կքած է իր մէջքը պարտքերու ծանր բեռան մը տակ։ Նախապէս կը խօսուէր 56 հազար ոսկի պարտքի մասին, յետոյ 56ը բարձրացաւ 80ի, քիչ վերջը 80ը եղաւ 92 հազար, իսկ այժմ արդէն կը խօսուի 120 հազար ոսկի պարտքի մասին։ Դժուար է ստուգապէս ըսել, թէ այս թիւերէն ո՛ր մէկն է ճիշդը եւ թէ ի՛նչպէս գոյացած է ան։ Հանրութեան միակ մխիթարանքն առայժմ — Դուրեան սրբազանի ներկայութիւնն է Երուսաղէմի մէջ։ Պատրիարքին անբասիր անձը, ան անվերապահ վստահութիւնը, զոր հանրութիւնը ունի իրեն հանդէպ, իր անաչառ նկարագիրն ու արթուն խիղճը լաւագոյն երաշխիքներն են, որ միաբաններու բողոքը պիտի չմնայ «ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Երուսաղէմն այսօր այն վիճակի մէջ չէ՛, որ նոր պատրիարք մը նորէն շղթայ նետէ իր վզին, գաղութէ գաղութ դրամ մուրայ վանքին համար, զայն կորուստէ փրկէ եւ իբրեւ նոր Շղթայակիր մը՝ յաւերժանայ վանքին պատմութեանը էջերուն վրայ։ Եթէ օր առաջ կապանք նետելու ըլլանք այն ձեռքերուն, որոնք «անհաշիւ եւ անպատասխանատու ծախքերով» կ'ուզեն շղթայ նետել ուրիշներու վզին, ապա մենք կանխած կ'ըլլանք բազմաթիւ չարիքներ, որոնք միշտ ալ փլուզումով կը վերջանան։

Հաւատանք, որ վանքին բուն վարիչները, որոնք պարտքի հարցը հրապարակ դրին եւ հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցին իրենց վրայ, քաջի պիտի ըլլան նաեւ հանրութեան ըսելու. — Թէ ի՛նչ պարտք է այս, ե՛րբ եւ ի՛նչպէս գոյացած է եւ ի՛նչ միջոցներով պիտի գոցուի։»

ՊԱՂՏԱՑԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ընդհ. պատերազմի ընթացքին Պարսկաստանի Ուրմի, Սալմաստ եւ Ալտուզ նահանգներէն բաւական թիւով Հայեր եւ Ասորիներ գաղտաա գաղթեցին։ Անոնք թէեւ ուզեցին իրենց երկիրը վերադառնալ, բայց պարսիկ իշխանութիւնը չթոյլատրեց։

Այժմ Պաղտատէն կ'իմացնեն թէ պարսիկ կառավարութիւնը թոյլատրած է ներգաղթ, սակայն գաղթականներուն մեծ մասը չուզեր վերադառնալ։ Մինչեւ հիմա 45 Հայեր փափաք յայտնած են դառնալու, եւ կը կարծուի թէ այս թիւը հազիւ 250ի պիտի կրնայ բարձրանալ։

ԴՈՒՐԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երուսաղէմի պատրիարքին յիսնամեայ գործունէութեան առթիւ Ա. Ահարոնեան շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղած ըլլալով, հետեւեալ պատասխանը ստացած է.—

«Զգածուած շնորհակալութիւններ եւ բարեմաղթութիւններ ձեր առողջութեան եւ բարօրութեան համար»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Փարիզի Ռուսներու գաղտնի ժողովը

«Շիքակօ Տէյլի Թրիպիւն» իր երէկուան թիւով կը գրէ թէ Փարիզի Ռուսերը քանի մը օր առաջ գիշերային գաղտնի ժողով մը գումարած են՝ նախագահութեամբ նախկին յեղափոխական կառավարութեան վարչապետ Ալեքսանդր Կէրէնսկիի։ Ժողովին ներկայ էին երիտասարդ Ցարականներու խմբակին ներկայացուցիչները։ Այս վերջինները կարդացին գրաւոր գեկոյց մը, ուրկէ վերջ Կէրէնսկի բուռն քննադատութիւններու ենթարկուեցաւ իր իսկ կուսակցութեան (էս էր) անդամներուն կողմէ։ Կէրէնսկիի դէմ ուղղուած մեղադրանքն այն է, որ լքած է քաղաքական սկզբունքները եւ պատեհապաշտ դարձած։

Կէրէնսկի բոլոր քննադատութեանց պատասխանեց ուժգնօրէն՝ շեշտելով որ բոլշեւիկեան իշխանութեան անկումէն վերջ գալիք կառավարութեան մէջ ներկայացուցիչներ պէտք է ունենան բոլոր հոսանքները։ Այս առթիւ նախ իրաւախոհութիւն մը պէտք է կնքուի զանազան կուսակցութեանց պատկանող ռուս տարագիրներուն միջեւ, յետոյ նաեւ իրաւախոհութիւն մը՝ իրենց միացեալ ծրագրին եւ քաղաքական սկզբունքներուն միջեւ Ռուսիոյ ժողովուրդին, որ աւելի քան տասը տարիէ ի վեր բոլշեւիկեան վարչաձեւին վարժուած է։

Կէրէնսկի աւելի առաջ երթալով շեշտեց որ, բոլշեւիկներու անկումէն յետոյ տարագիրները պէտք է երթան ռուս ժողովուրդին եւ բսեն անոր.— «Մենք կուսակից ենք խորհրդային վարչաձեւին, կ'ուզենք պահել զայն։ Միայն թէ պիտի տապալենք պրոլետարիատի դիկտատուրան եւ անոր տեղ հաստատենք ժողովուրդին քուէն՝ իբրեւ վերջնական իրաւարար։»

Կէրէնսկի իր հաշտարար ու «պատեհապաշտ» քաղաքականութիւնը բացատրեց անով, որ ինք չի գիտեր թէ բոլշեւիկեան անկումէն յետոյ Ռուսիան տնտեսական եւ ընկերային ի՛նչ վիճակ պիտի ներկայացնէ։ Իր կարծիքով, փոխանցման շրջանին համար պէտք է գործադրել լաւագոյն վարչաձեւը, որ օգտակար կրնայ ըլլալ Ռուսիոյ։ Նախատեսեց որ անիկա ո՛չ յեղափոխութենէն առաջուան վարչաձեւը, ոչ ալ ֆրանսականը պիտի ըլլայ։

Երիտասարդ ցարականներու խմբակը, որ իր գրաւոր գեկոյցով պատրաստակամութիւն կը յայտնէ գործել որեւէ վարչաձեւի տակ, կը բաւէ որ օգտակար ըլլայ Ռուսիոյ», կը գտնուի նախագահութեանը տակ Մեծ Դուքս Կիրիլի, ցարերու գահին ժառանգորդ։

Թուրք գաղթականներու զետեղումը
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Էնկիւրիէէն կը հաղորդեն թէ գաղթականներու զետեղման ընդհ. տնօրէնութեան նախահաշիւը պատրաստուած է։ Այս նախահաշիւին մէջ 300.000 ոսկի յատկացուած է այս տարի Արեւելեան նահանգներ զետեղուելիք գաղթականներուն համար։

Գաղթականներու զետեղման անցեալ տարուան ծրագիրը նոյնութեամբ պիտի գործադրուի նաեւ այս տարի։

Նոր դահլիճը

Արմատական-ընկերվարականները մերժած ըլլալով իրենց մասնակցութիւնը Անտրէ Թարտիէօի դահլիճին, նոր վարչապետը կազմեց աջ դահլիճ մը, հետեւեալ կերպով.— Անտրէ Թարտիէօ՝ վարչապետ եւ ներքին նախարար, Լիւսիէն Իւպէռ՝ փոխ-վարչապետ եւ դատական, Պրիան՝ արտաքին, Շէրոն՝ ելմտական, Մաժինօ՝ պատերազմական, Լէյկ՝ ծովային, Մարօ՝ կրթական, Ժորժ Փէռնօ՝ հանրօգուտ շինութեանց, Ֆլանտէն՝ առեւտրական, Հէնըսի՝ երկրագործական, Փիէթրի՝ գաղթային, Լուշէօր՝ աշխատանքի, առքթ. հալէ՝ թոշակներու, Լօրան Էյնաք՝ օդային, Ժէրմէն-Մարթէն՝ թղթատարական, Լուի Րոլէն՝ ծովային առեւտրական։

Հրաժարեալ դահլիճը կը բաղկանար 12 նախարարէ եւ 4 փոխ-նախարարէ։ Նոր դահլիճը կը բաղկանայ 16 նախարարէ եւ 12 փոխ-նախարարէ։ Նոր նախարարութիւններն են՝ թղթատարական-հեռագրականն ու ծովային առեւտրականը։ Նոր փոխ-նախարարութիւններն են՝ վարչապետութիւն, ներքին, ելմտական, ծովային, երկրագործական, հանրօգուտ շինութեանց, պատերազմական, գաղթային եւ գեղարուեստից։ Նախորդ դահլիճին մաս կը կազմէին Թարտիէօ, Պրիան, Մաժինօ, Լէյկ, Շէրոն, Լօրան Էյնաք, Մարօ, Հէնըսի եւ Լուշէօր, իսկ փոխ-նախարար էին Ժէրմէն-Մարթէն, Օպէրքիրշ, Ֆրանսուա Փոնսէ եւ Հանրի-Փաթէ։

Նոր դահլիճի անդամներէն 10 հոգի փաստաբան են, 2՝ բժիշկ, 3՝ համալսարանի փրոֆէսէօր, 2՝ ճարտարագէտ, 4՝ հրապարակագիր եւ գրագէտ, 1 կալուածատէր, 1 գործարանատէր 5՝ պետական պաշտօնեայ։

Թարտիէօի դահլիճը հինգշաբթի օր խորհրդարանին առջեւ պիտի պարզէ իր ծրագիրը։

Մեծ ցոյցեր Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի մէջ հրէական Ազգային Տուն մը հաստատելու մասին Պալֆըրի ծանօթ Յայտարարութեան (1917 նոյ. 2) 12րդ տարեդարձին առթիւ, ամբողջ Պաղեստինի մէջ նոր ընդհ. գոր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի

Թիւ 11 (Նոյեմբեր) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մի ծրագրի տխուր վախճանը (*խմբ.*)— Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին (*Ն. Հանգոյց*). — Քուռցիկ ցուշեր քրիստափորի կեանքից (*Ռ. Սեւեան*).— Տնտեսական քաղաքականութեան խնդիրներ (*Ն. Բաղալեան*).— Նիկոլ Դուման (*Յ. Սահաֆեանեան*).— Թուրքիոյ շուրջ.— Գերասիմ Աթաջանեան (*Աշոտ Արծրունի*).— Թղթակցութիւններ։

ՏՈՄՍԵՐ

ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Լուրը դարձեալ Նոր Աշխարհէն է։ Եւ նուազ տարօրինակ չէ քան իր նախորդները։

Դուք դատեցէք.— Ծննդաբերութիւն մը օդին մէջ։

Ահաւասիկ թէ ինչպէս կը պատմէ հեռագիրը.

«Նիւ Եորք 28 հոկտ.— Երէկ առաջին անգամ ըլլալով ծննդաբերութիւն մը տեղի ունեցաւ օդանաւի մը մէջ։ Կէս ժամ առաջ, նորածինին հայրը ինքնաշարժով մինչեւ օդանաւ փոխադրել տուաւ իր կինը։ Օդանաւին մէջ իրենց կը սպասէին երկու հիւանդապահուհի, բժիշկ մը եւ երկու օգնականներ։ Օդանաւը ցամբայ ելաւ եւ մանուկը ծնաւ երբ կը թռչէին 360 մեդր բարձրութեան մը վրայ»։

Ահաւասիկ ուրեմն մանուկ մը՝ որուն կը պարտադրուի իր կեանքին առաջին օրէն, ի՛նչ կ'ըսեմ, առաջին երկվայրկեանէն իսկ, օդերու տիրապետութիւնը։

Բայց ի՛նչ հեգնանք իր ծնողքին, եթէ, երբ վաղը մեծնայ, չուզէ կամ չկրնայ անգամ մըն ալ բարձրանալ հոն ուր իր աչքերը առաջին անգամ հանդիպեցան արեւու լոյսին։

Չէ՞ք տեսնած հարուստի տղաք՝ որոնք ոսկեզօծ անկողիններու մէջ ծնած ու փափուկ վերմակներու տակ մեծցած, իրենք զիրենք գիշեր մըն ալ գտած են փողոցի մը անկիւնը կամ կամուրջի մը տակ, չունենալով ոչ իսկ վերարկու մը։

Վ. Մ.

ՇԹԻՆԻՆ ԱՆՈՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ

Ալպէր, Մաթէօ եւ Հիւսնի անուն երեք անձեր եւրոպայէն Պոլիս բերել տուած են մանկական ֆիլմ մը, որուն մէջ գտնուող շունը Թուրք անուն մը ունի։ Այս պարագան Թրքութեան դէմ անարգանք նկատուելով, ֆիլմը քննուած եւ դատական քննութիւն կատարուած է։ Որոշուած է դատի ենթարկել յիշեալ անձերը։

ԽԱԽԱՄԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

Պոլսոյ Տէֆթէրտարութիւնը 30 հազար ոսկի տուրք կը պահանջէր խախամապետարանէն, Պալաթի հիւանդանոցին համար եղած հանգանակութիւններուն առթիւ։ Այս տուրքը գանձելու համար, Տէֆթէրտարութիւնը «հաճզ» ըրած է յիշեալ հիւանդանոցին գոյքերը։ Խախամապետարանը պետական խորհուրդին դիմած է այս որոշումը բեկանելու համար։ Միւս կողմէ դիմած է կուսակալութեան, խնդրելով որ հիւանդանոցին գոյքերը չծախուին, մինչեւ որ պետական խորհուրդը իր որոշումը տայ։ Այս դիմումը անհետեւանք մնացած է՝ եւ պատասխանուած է թէ տուրքը պիտի գանձուի, հիւանդանոցին շարժուն գոյքերը ծախուելով։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՍԱՆԿԱՐԱՆԻ ԽԱՂԵՐԸ ԵՒ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Նիւ Եորքի Սակարանի սոսկալի վերիվայրումները այժմէութիւն մը կուտան սակարանական շահագիտութեանց:

«Յառաջ»ի ընթերցողներէն քիչեր, կարծեմ, որոշ գաղափար մը ունեցան Նիւ Եորքի վերջին անցուդարձերուն, որովհետեւ, բարեբախտաբար շատ քիչեր մօտէն շահագրգռուած կրնան ըլլալ ամերիկեան արժեթուղթերով:

Հարեւանցի գաղափար մը տալու համար այդ վերիվայրումներուն մասին, կ'արժէ քանի մը թիւ յիշել: Հոկտ. 29ի երեքշաբթի օրը 24 միլիոն արժեթուղթ ձեռքէ ձեռք անցած են, այսինքն գնուած կամ ծախուած են, ինչ որ մրցանիշ մըն է ոչ միայն Նիւ Եորքի, այլ եւ ամբողջ աշխարհի սակարանական տարեգրութեանց մէջ: Այնչափ մեծ էր կործանումը, այնչափ յանկարծական էր ընդհանուր երկիւղը, որ շատեր հրաման տուած էին ծախելու որ եւ է գնով. կը հաշուեն թէ միայն Նիւ Եորքի Սակարանի բացուելու եւ փակուելու գիներուն մէջ 300 միլիոն տոլար, իսկ ամբողջ աշխարհի վրայ մօտ մէկ միլիառ տոլար, այսինքն 25 միլիառ ֆր. տարբերութիւն եղած է: Ուրիշ խօսքով, մէկ օրէն միւսը, օրինակ 50 միլիառ ֆր. արժէքով թուղթեր արժած են կէս գինը, 25 միլիառ ֆրանք: Եւ, այս միայն մէկ օրուան տարբերութիւնն է. շաբաթ մը առաջ առէք աւելի գումար մը արդէն կորսուած էր միեւնոյն Սակարանին մէջ:

Բոլոր մեծ եւ հարուստ երկիրներու մէջ սակարանները ելմտական մեծագոյն հրապարակներն են եւ այնտեղ է որ կը դիզուին մեծագոյն հարստութիւնները: Արեւելքի մէջ սակարանները կը նկատուին իբրեւ պարզ խաղարաններ եւ գէշ աչքով կը նային ամէն սակարան յաճախողներուն վրայ: Անշուշտ կայ որոշ ճշմարտութիւն այդ գաղափարին մէջ, քանի որ ընդհանրապէս արհեստին անտեղեակներն են որ կը կորսնցնեն, մինչդեռ գործին հմուտները միշտ կը գտնեն անվնաս դուրս գալու: Ուրիշ որ եւ է պարագայի մէջ, տէրը իր գործին գլուխն է եւ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն անընդհատ կը հսկէ անոր վրայ, ուսումնասիրած է ամէն թեր ու դէմ կողմերը, ապրանք եղած գինը, վճարելիք տոկոսը, ընդհանուր ծախքը եւ իր տարեկան առուծախի գումարը: Սակարանական գործառնութեանց համար միեւնոյն ձեւով չեն վարուիր: Նախ՝ միայն առանձնաշնորհեալ մարդիկ են որ կրնան բուն Սակարանը մտնել, այնուհետեւ՝ առհասարակ գնելու եւ ծախելու հրամանը կը տրուի, որեւէ լրագրական յօդուածի ազդեցութեան տակ եւ գործին հսկողութիւնը կը յանձնուի միջնորդներուն, որ բժիշկներու նման վարժուած են ամէն տեսակ հիւանդութեանց եւ մահերու ներկայ ըլլալու:

Յաճախ միեւնոյն արժեթուղթը մէկ օրուան մէջ հարիւրին տասէն մինչեւ քսան անկում կամ բարձրացում կ'ունենայ եւ ուրեմն տասը քսան տարբեր գիներով կը ծախուի կամ կը գնուի: Ինչպէ՞ս կարելի է ապահով ըլլալ թէ որ եւ է հրաման ի՛նչ սակով գործադրուած է: Օրինակով մը բացատրենք — Ք. թուղթը երէկուան սակարանին մէջ բացուած է 90 ֆրանք գնով եւ արժած է հետզհետէ 92, 95, 100, 110 եւ այնուհետեւ իջած է 100ի կամ 95ի: Եթէ մէկը հրաման տուած էր գնելու առանց գին մը որոշելու, միջնորդը իրաւունք ունի 110ով հաշուեցոյց պատրաստելու, թէեւ կրնայ 90ի կամ 92ի գնած ըլլալ: Մինչեւ իսկ եթէ յաճախորդը որոշած է գինը, օրինակ 95, միջնորդը կրնայ գնած ըլլալ 90ի եւ 95էն հաշուել, քանի որ գնած եւ վաճառած սակարներու ձեռքով անցած կ'ունենան:

Այս եւ ուրիշ շատ մը պատճառներով լաւագոյն է անշուշտ հեռու մնալ այդ գործառնութիւններէն, երբ որեւէ մէկը ժամանակ եւ միջոց չունի անձամբ հսկելու եւ մանաւանդ երբ բաւականաչափ տրամադրելի գումար չունի ի հարկին գնուած արժեթուղթը վճարելով լաւագոյն օրերու սպասելու համար:

Ընթերցողները գիտեն անշուշտ թէ սակարանի գործառնութեանց մեծ մասը ապա յանձնելի կատարուած են, այսինքն, օրինակ՝ մէկը ծախած է 100 հատ այսինչ արժեթուղթէն, առանց մէկ հատ իսկ ունենալու եւ միայն հաշուեյարդարի օրը տարբերութիւնը վճարելու համար: Երբ այդպէս շատեր ծախած ըլլան առանց ունենալու, եւ հաշուեյարդարի օրն ալ գնողները պահանջեն որ արժեթուղթերն յանձնուին իրենց, ծախողներն ստիպուած պիտի ըլլան աժան գիներ վճարել գնելու համար, քանի որ խաբկան ծախողներ պէտք է գտնել, ինչ որ դժուար է յաճախ:

Այս պայմաններու տակ, սակարանի մէջ խաղալ կը նշանակէ շնչին չափ յայտով մեծկակ վտանգներու ենթարկուիլ: Կան անշուշտ ընդհանուր բարձրացման շրջաններ, երբ առհասարակ ամէն արժեթուղթ կը բարձրանայ, բայց զգոյշ ըլլալ պէտք է այդ շրջաններն իբր օրինակ առնելէ: Առողջ բարձրացում մը պէտք է աստիճանական եւ դանդաղ ըլլայ: Զգոյշ պէտք է ըլլալ այն արժեթուղթերէն, որոնք արագ եւ յանկարծական բարձրացումներ կ'ունենան: Առողջ չեն այն արժեթուղթերը որոնց առաւելութիւնները միայն կը կարդաք ելմտական թերթերու մէջ, որովհետեւ ամէն ձեռնարկ, ամէնէն ապահովն իսկ, իր տկար կողմերն ալ կ'ունենայ:

Պէտք չէ երբեք խաղալ որոշ թուականի մը մէջ ծախելու մտադրութեամբ: Պէտք է գիտնալ սպասել, օգտուիլ կարենալու համար: Պէտք չէ գնել յանկարծական բարձրացումէ մը անմիջապէս յետոյ, որովհետեւ ապահովաբար շահագիտութեան առարկայ է այդ արժեթուղթը: Առաջնակարգ արժեթուղթերը երբեք յանկարծակիի չեն գար. անոնց թէ՛ անկումը թէ բարձրացումը տեղի կ'ունենան կանոնաւոր կերպով:

Սակարանի շուրջը տարածուած լուրերէն ազդուիլ պէտք չէ. վճարուած շատ մարդիկ կան— բացի շատ մը վճարուած թերթերէ— որ սուտ լուրեր կը տարածեն, իբր թէ այսպէս լաւ են կամ այնպէս, թէ այսինչ արժեթուղթը մօտ օրէն այնչափ պիտի բարձրանայ կամ իջնէ եւայլն, եւայլն:

Ինչպէս ամէն գործի, նոյնպէս եւ սակարանի մէջ պէտք է բախտին չձգել ամէն ինչ. պէտք է տրամաբանել գիտնալ եւ ճանչնալ այն արժեթուղթերը որոնց վրայ կ'ուզուի գործառնութիւն կատարել: Պէտք չէ մոռնալ թէ, ինչպէս ըսինք, միշտ կայր զանգուածն է որ կը վճարէ հոգուագիտա ձեռնահասներուն ի նպաստ:

Առանց նկատի առնելու մանաւանդ պարագաները, որոնցմէ են՝ օրինակ՝ Նիւ Եորքի Սակարանի վերջին փլուզումները, կարելի է ըսել թէ գիտակցութեամբ եւ խոհեմութեամբ գործող մը մեծ վտանգներու չենթարկուիր սակարանին մէջ: Դիւրաւ կարելի է հաշուել թէ ինչ է որեւէ արժեթուղթի իրական գինը, եթէ գիտնանք թէ ինչ եղած է բաշխուած վերջին շահաբաժինը եւ հրապարակի տոկոսի սակը: Այսպէս, օրինակ, ըստ այսօրուան սակին, որ հարիւրին 5—6 է, 50—60 ֆրանք իրական շահաբաժին վճարող արժեթուղթ մը պէտք է որ արժէ 1000 ֆր.:

Բացի տոկոսէն, նկատի պէտք է ունենալ նաեւ ընկերութեան պահեստի գումարն եւ ունեցած շարժական կամ անշարժ կալուածներու ինչ գինով հաշուուած ըլլալը եւայլն: Երբ մէկն այս ամէն ուսումնասիրութիւններն ընելու կարող է եւ մանաւանդ ի վիճակի է ի հարկին դրամը վճարելով գնելու, կրնայ մօտենալ Սակարանին, շահելու մեծ հաւանականութեամբ: Հակառակ պարագային լաւագոյնը այդ գործառնութիւններէն հրաժարիլն է:

Ամերիկայի եւ Գանատայի մէջ հազարաւորներ սնանկացան կամ բոլորովին կործանեցան այս վերջին երկու շաբաթուան մէջ: Ապահովաբար քիչեր կան անոնց մէջ որ գիտակցաբար եւ պէտք եղած խոհեմութեամբ շարժած են:

Մ. Տ.

"ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՉԿԱՅ,,

200 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԽՈՒՄԲ-ԽՈՒՄԲ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ԱՐԱՔՍԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 21 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.)— Քանի քանի անգամ մեզ վիճակւեց գրել Հայաստանից ամէն օր խմբերով եւ հազարաւոր եկողների եւ նրանց բերանով արձանագրել երկրում տիրող կացութեան մասին:

Այդ եկողների թիւը գնալով այնքան է շատանում, որ մարդ դժւարանում է գէթ դրանց մէկ չնչին մասի հետ հանդիպել ու վերջիններիս պատմածներից հազիւ տասից մէկն մամուլին յանձնել:

Գալիս են անվերջ. Նախկին հարուստ, նէպման (նոր օրերի առեւտրական), պաշտօնեայ, մասնագէտ, արհեստաւոր, գիւղացի, բանւոր եւ հզօր չէկայի «աղաւնիներ»: Գալիս են նրանք, որոնք գրպանում փող ունեն, բայց գալիս են նաեւ —եւ մեծ մասը սրանցից են— առանց կոպէկի, կօշիկն ու շապիկը Արաքսն անցկացնող «վալադ»ին որպէս վարձ տալով: Դրանցից մի մասը այսպէս տասծ «ձայնազուրկ»ներ են, որոնք պաշտօնապէս որակւած են որպէս հակայեղափոխականներ եւ բոլշեւիկեան իշխանութեան անուղղելի թշնամիներ: Բայց կան նաեւ «ձայնաւորներ», որոնք ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը ունին, բայց կամովին հրաժարւել են այդ հաճոյքից եւ իրենց շունչը Արաքսի այս ափին առել:

Սրանք բոլորն էլ թողել են իրենց տունն ու տեղը, ընտանիքը, ձեռք քաշել իրենց ապագայից ու գլուխները առած աշխարհի չորս հովերին են աւել:

Սրանց, այս իրենց գաղթականութեան, ընկերային դիրքով եւ քաղաքական համոզումներով տարբեր մարդկանց պատմածներին— որ զարմանալիօրէն միեւնոյնն է ու լրացնող— չհաւատալու համար, իրենք իրենց ականատես կուրութեան եւ խլութեան դատապարտած պարոններին պէտք է նմանիլ, կամ «պաշտօնէ չլսել եւ չտեսնել» տողերին ընկեր լինել:

Հանդիպում եմ նոր միայն Արաքսն անցած 12 հոգուց բաղկացած մի խմբակի: Բոլորն էլ Երեւանի շրջանի Դ. գիւղից են: Մի մասը տարիքն առած ու դէպի գերեզմանը նայող մարդիկ են, իսկ մի մասը երիտասարդներ՝ 30-35 տարեկան:

Մէկիկ-մէկիկ պատմել բոլորի փախչելու պատճառներն ու ճանապարհին կրած տանջանքները— նշանակում է տասներկու սիրտ կտրատող պատմութիւն գրել:

Թէեւ զանազան պատճառներով, բայց փախել են միմիայն բոլշեւիկից: Մի մասը անմեղ զոհ չդառնալու համար, մի մասը հիւսիս աքսորւելուց ազատւելու համար, մի մասն էլ... «ուղղակի բոլշեւիկի երես չտեսնելու համար»— ինչպէս ասաց 30 տարեկան երիտասարդը:

Եկողների մեծ մասը, ինչպէս ասացինք, թողել են իրենց ընտանիքները: «Ոչ միայն թողել ենք»— ասում էր ծերունին, այլ մեր անեցիք ուղղակի փայտերով մեզ դուրս վանեցին տնից՝ ասելով.

— «Մենք ինչպէս էլ լինի գլուխ կը պահենք, դուք ձեզ ազատեցէք, որ ես գէլերի ձեռքը չընկնէք»:

Լսէ՛ք մ՛վ կամաւոր եւ անկամ խաղեր. նոյն ականատեսը պատմում է.

— «Եթէ հնար լինի Հայաստանի տղամարդկանց հարիւրին 90ը կը թողնի իր տունն ու տեղը ու որեւէ ուղղութեամբ կը կորչի, միայն թէ ազատագրի բոլշեւիզմից»:

Նա պատմում է, որ ծերունիներից շատերի աղօթքն է «Տէ՛ր մեր հոգին առ, որպէսզի ազատւինք սրանցից»:

Ստիպւած եմ լինում ընդհատել խօսակիցներիս եւ երկրի կացութեան մասին մի քանի հարցումներ անել:

— Սեպտեմբեր 30ի լոյս հոկտեմբեր 1ի գիշերը՝ Հայաստանի չեկան Երեւանում ձերբակալեց 200 հոգուց աւելի անմեղ մարդկանց: Երկու օրից յետոյ հերթը հասաւ շրջաններին՝ Ղամարլուում, Աղ-Համզալուում, Դարզալուում, Դւինում, Աղբաշում, Բաշգեառնում եւ այլ գիւղերում սկսւեցին խմբական ձերբակալութիւններ:

Այդ ձերբակալութիւնները այնքան ընդհանրական բնոյթ էին կրում, որ չորն ու թացը հարցնող չկար: Խուճապի մատնւած գիւղացիք ցերեկները անց էին կացնում իրենց դաշտերում: Այս խումբը (տասներկու հոգի) հէնց դաշտում որոշում է, այլ եւս գիւղ չվերադառնալ եւ իրենց բախտը յանձնել քամիներին: Ու յաջողւում է անվտանգ անցնել հիւրընկալ Պարսկաստանը:

Թէ իրենցից յետոյ ձերբակալւածների թիւը որքանի հասաւ եւ ինչ եղաւ նրանց վիճակը, պատմողները չը գիտեն: Միայն այսքանը ասացին, որ իրենց շրջանից մօտ 100 հոգի է բռնւած:

— Գիւղի տնտեսական կացութիւնը անցեալ տարւայ հետ համեմատած ծանրացել է: Տուրքերը կրկնապատկւել են, փոխառութիւն, հանգանակութիւն, ամսավճար, եւ այլն, ծանր քարի պէս նստել են գիւղացու կրծքին: Սրանց վրայ աւելանում է նաեւ հողահաւասարեցման մէջ «դասակարգային գծի» կիրառումը, հողերի լաւագոյն մասը ստանում են կուսակցականները եւ էս ու էն պատասխանատու կոմունիստի բարեկամը կամ հաճոյակատարը:

— Ամէն չնչին առիթով համ. գամանք քեզ կասկածելի է դարձնում Չեկայի աչքում: Ինչո՞ւ այսինչ ժողովին ներկայ, ինչո՞ւ այն տեղն էիր գնացել չէիր, ինչո՞ւ այն ձայնազուրկի հետ խօսեցիր, ինչ միջոցներով գնեցիր երեք ֆունդ պանիր, ինչո՞ւ եզդ մորթեցիր եւ այլն եւ այլն: Արաքսին մօտիկ գտնւող հայկական գիւղերում լողալ իմացողն էլ կասկածի է ենթարկւում: Այս օրերում մեր հարեւան գիւղում մօտ 18 հոգու, որոնք լողալ գիտէին — մեղադրեցին դաշնակցութեան հետ կապ պահպանելու մէջ եւ ձերբակալելով խեղճ ու անմեղ մարդկանց, շրջանից աքսորեցին:

Զգում եմ, որ խօսակիցներս իրենց հոգում արցունք են լալիս Ուստի հարց ու փորձս դադարեցնում եմ:

Եւ այսպէս «Հայաստանում հալածանք չկայ» բայց մինակ մէկ գիւղից 12 հոգի է փախչում: Իսկ Երեւանում մէկ գիւղից 200 հոգի է ձերբակալւում: Դեռ շրջանների մասին չենք խօսում:

Այս բոլորից յետոյ, նորից արդեօ՞ք պիտի գտնուի հայ մարդ, որ առանց իր շիտակութեան մասին կասկածներ յարուցանելու, պնդի, թէ Հայաստանի մասին գրածները չափազանցութիւններ են եւ այնտեղ հանգիստ ու շինարարական աշխատանքի հետ միասին գայլն ու գառը եղբայրացած ապրում են:

Եթէ այդ մարդիկ նորից պիտի խլանան եւ կուրանան, այն ժամանակ խորհուրդ կուտայինք Պարսկաստան անցնել եւ խլացած ականջներով լսել ու կուրացած աչքերով էլ տեսնել այն ամէնը, ինչ որ մենք ենք տեսնում ու ապրում:

Բայց միթէ՞ այդպիսիները ի վիճակի են ճշմարտութիւններ լսելու:

ՔԻՐՍ

ՊՈԼՍՈՅ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ ճամբաներու շինութեան ծրագիրը մեծ շահագրգռութիւն արթնցուցած է պատկան պաշտօնատուններուն մէջ: Աոֆայէթ ճամբաներու շինութեան համար բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան: Անոնց կարգին, իտալական խմբակի մը ներկայացուցիչը եկած է Պոլիս եւ կարգ մը առաջարկներ բրած է, յատակագծի նմոյշ մըն ալ ներկայացնելով:

Այդ խմբակը պատրաստակամութիւն յայտնած է քաղաքապետութեան կողմէ ցոյց տրուած փողոցներն ու հրապարակները ասֆալթով շինել, ապառիկ կերպով եւ վճարումի երկար պայմանաժամերով: Միայն թէ, մեծ դրամատան մը երաշխաւորութիւնը ուզած է:

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ...

Մեզի եղած շատ մը հարցումներու օրը օրին կը պատասխանենք ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓով: Կը խնդրուի ուշադրութեամբ հետեւիլ:

Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ...

(Տ. Նարդունիին՝ առանց չարութեան)

Բարեբախտաբար, Նարդունիի հետ բերան բերնի տեսակցութիւնները չեն պակսիր գրեթէ ամէն օր. եւ յաճախ՝ օրը քանի մը անգամ: Զիրար կը ճանչնանք եւ երբ գիտողութեան մը համար ճանկերը վրաս կը փորձէ, չեմ զարմանար: Ան գիտէ թէ արժէքը միայն եւ միայն Նորութեան մէջ չէ որ կը փնտռեմ, թէ Նորին կը հետեւիմ հետաքրքրութեամբ ու հինը կը սիրեմ իբր փորձառական դասերու անհուն շտեմարան ու կը ծծեմ զիս բոլոր անոնց վրայ, (որ մանաւանդ հայ են) որոնք հինը կը դրժեն՝ առանց զայն գոնէ հարեւանցի ճանչնալու: Նարդունի գիտէ թէ «հայրիկներու» խրատը մտիկ կ'ընեմ, անոնց համար ինչ որ այսօր կ'արժէ դեռ. իսկ ես գիտեմ թէ Շ. Նարդունի՝ երկիւղածօրէն պահուած մեծ-հայրիկներու, կը փորձէ հասնիլ անոնց թանձ բուն, եւ ճիշդ ասոր համար ալ մինչդեռ իր քննադատութիւններուն մէջ երեւան կուգայ իբրեւ վերջին Նորը, իր գրականութեան մէջ կը մնայ արժանի գաւառական մը: Գիտեմ թէ երբ «դատալ» եւ «միտ բանի» կը վերագրէ ինծի, իր խօսքին այնքան ալ չի հաւատար, որովհետեւ գիտէ թէ՝ որեւէ յաւակնութիւն խնամելու եւ ծախելու անընդունակ եմ. իսկ ես գիտեմ թէ հակառակ իր գրական համեստութեան, Նարդունի համեստ մարդ է, ինչպէս պէտք է ըլլալ կատարեալ հակառակն մարդ մը:

Նարդունի կը գրէ «Նահանջը առանց երգի» գրքի մասին. «Շահնուրի այս գործը տեսեր էի երբ դեռ ձեռագիր էր: Պարզ թղթատումով մը եւ հոտառութեամբ՝ ըսի թէ յաջող է» (Յառաջ, 5 հոկտ.):

Ոչ. ինքզինքիս թոյլ չեմ տար ըսելու թէ Նարդունի ալ՝ ճիշդ նման մէկու մը որ ինքը լա կը ճանչնայ՝ կը գնահատէ առանց կարդալու: Բայց ինչ մեղքս պահեմ, «պարզ թղթատում»ին եւ «հոտառութեան» վրայ հաւատք չունիմ: Այդ պատճառով ալ հոտառութեամբ չեմ գոհանար. հաճի ալ կը նայիմ մանաւանդ: Եւ այդպէս ալ ըրի. ծայրէ ծայր կարդացի Շահնուրի անհամբեր, վազող ձեռագիրը երբ «Յառաջ»ի խմբագիրը ինծի յանձնեց՝ կարծիք մը բերելու: Ձեռագիրը վերադարձուցի մանր դիտողութիւններով, գլխաւորաբար լեզուական: Այդ օրերուն Շահնուրի ձեռագիր վէպին մասին ո՛չ ոք կարծիք յայտնեց ինծմէ եւ Յ. Տէր Յակոբեանէ զատ, որ գործը ներկայացուցեր էր «Յառաջ»ի, ո՛չ իսկ Նարդունի, որ անշուշտ չէր կրնար կառակ բոլոր յաւակնութիւն բուն, «պարզ թղթատումով» «հոտառութեամբ» կարծիք կազմուիլ 300 էջնոց ձեռագիր մը մասին: Նախա՞նձ: Մեր գրողներու գործերուն մէջ, նիցս մատնանշելէ յետոյ ժամանակակից հոգիին բացակայութիւնը, ինչո՞ւ այդ վերագրումը ինծի ալ, երբ Նարդունի գիտէ թէ, «Նահանջը» իբր թերթօն հրատարակուելէ պնդած եմ, ու զայն նկատած նոր սերունդի հոգիին խորացման լուրջ փորձ մը, առաջինը տարողութեամբ ամէնէն Պերճունի Բարսեղեանի մէկ նի մանրավէպերէն յետոյ ընկեր ամսագիր եւ Ցաւ

Նարդունի գիտէ այս բոլոր բայց կը փորձէ դիտմամբ օ լել (ո՞վ ալ նորութիւն է) իրեն ուղղուած ակնարկութիւ մը կ'ուզէ բաժին հանել գրք Ըսել թէ «շատ եւ գովեր» նշանակեր «գիրքը անարժէք» Այս խօսքը գոնէ ես չէի կրնար ըսել:

«Ի՞նչպէս կը քննադատեն

Պատասխանեմ «Փրացէ միշտ մը: Ամէն պարագայի ոչ Նարդունիի հետեւողութեան Եթէ քննադատել կը նշանակ

...միայն գովել կամ պարսաւել... քննադատներ։ Աւելի պարզը ... քննադատ չեմ. իսկ եթէ ան... ... պէտք է դասակարգի ... մնալ ու տիտղոս մը ... թող Նարդունի գտնէ շնոր... ... գիտ նկատելու «Թերթե-... ...վրագրող մը (chroniqueur)... ... մըն էր։ Բայց ... թող բարի ըլլայ յիշելու ... շատ առաջ, եւ իր ... պայութեան, առհասա-... քննադատը նկատած եմ ... թեան մակաբոյծը, ե-... թենէ զուրկ, անշարժ ... մը, որ ուրիշներու ... գործութեան փշրանք-... կ'ապրի եւ երբուղէ իր-... մը աւելցնել՝ անպատ-... կը խաթարէ։ Բայց, այս ... ալ իմս չէ. ո՛չ ալ ... Ինձմէ եւ իրմէ ... առաջ, ուրիշներ յղացեր և ... են։

...ըսեմ, քննադատ չեմ. այլ ... ներկայացնող։ Բայց Նար... ... համար, ունիմ առ... ... բեր եւ ըմբռնումներ, ... նոյնպէս իմս չեն. ուրիշ-... սորված եմ։ Եթէ Նար-... յուզումով կարդացած չըլ-... ... պիտի նշմարէր ... քննադատութեան էութեան ... չեմ կրցեր ըսել»... ... այդ մասին չէ որ ... Մանաւանդ, թող այդ-... ալ միամիտ չըլլայ հաւ-... եւ հաւատացնելու համար ... ամէն արտայայտութիւն ... հոգեբանախօսու-... նորութիւն է եւ իրն է։ ... սկսած է ցինանալ։ ...ինչ. արդեօ՞ք ընթերց-... մէջ ալ կը փորձէ նորու-... խաղալ, եւ առտո՞ր համար ... կը կարդայ։ Ի՞նչպէս ... ուրեմն վրան-բաց ... մը։ «Կ'ըսէ թէ ... այլ կը գիտէ»։ Ո՞ր ... «Յառաջ»ի ո՞ր էջին ... վրայ։ Սթանտալի ... մը իմացեր եմ, երբեւ... ... (որ նորէն ըսեմ, ... չէ, այլ հին, շատ հին եւ ... Սողոմոն կը հոտի), ... եմ անմիջապէս յետոյ, ...— «Այս երկու ... (համակրանք եւ հա-... ճիշդ լծորդումն է որ ... պիտի տանի հաւա-... եւ անհրաժեշտ վճի-... Ուրեմն այս եղանա՛ ... (ո՛չ թէ «էութիւն») գա-... եմ իրենը զոր կը ... վառն գտնել-փա՛ստ ... գրախօսականը, վստա... Թոյլ չի տար հեղի-... կամ գործ մը քննել ... մէջ, անպատճառ կը ... բաղդատութեան եզ ... դէմ առ դէմ դնելու եւ ... համար, եւ անձար-... համակրանքով կամ հա-... եւ ահա՛ Ֆրագէո-... մը եւս Նարդունիի եղա-... սուղակ մըն է որուն մէջ ... քննադատն ինքը, ... իր ձեռքով լարելէ յետոյ ... Նոյն իր այդ գրախօ-սականը։ Շահնուրի արժէքը պանծացնելու համար ի՞նչ պէտք ունի գրչի մէկ հարուածով չքացնելու հինները։ «Այսօր հին սերունդը պարպուած է ամբողջովին, ճիշդ ինչպէս կ'ըլլան պարապուները սոփինքները»։ Իրա՞ւ։ Տեսնե՛նք քիչ մը։ Ահարոնեան, Լեւոն Շանթ, Թէքէեան Վահան կուտան միշտ աւելի շատ քան ինքը նոր Նարդունին եւ թերեւս ո՞վ գիտէ, աւելի նոր։ Զարեան, Օշական, Ահարոն, որոնք ըստ Նարդունիի տեսաբանութեան պէտք է որ «պարպուած սերունդ»ին պատկանին, նոյնպէս ի՞նչ ընենք որ ասոնցմէ զատ ուրիշ չունինք։ Թուրքը առ-բաւ։ Եւ ի՞նչ ընենք որ ուրիշ առթիւ, Նարդունի միայն գովեստի խօսքեր ունի անոնց ամէն մէկուն համար։ Կարդացէք «Երկունք»ի մէջ՝ Թէքէեանի մասին իր մէկ գրութիւնը եւ եթէ կրնաք՝ քակեցէք Նարդունիի թնճուկը։

... Բայց այսքան եւ ամէն։ Ուրիշ կէտերու չեմ պատասխաներ, որովհետեւ չեմ սիրեր իմ վրաս խօսիլ։

Այսքանն ալ ըրի առ հարկի։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ

Մարսէյլ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Այս հարցերուն մասին, Օ. Գովէն կը գրէ «Ցէպա»յի մէջ.—

Ազգերու Դաշնակցութիւնը այս տարի եւս պարտաւորուեցաւ զբաղիլ ցաւոտ եւ կնճռոտ խնդրով մը, — ռուս, հայ, ասորի, քաղդէացի, Թուրք գաղթականներու ճակատագրով։

«Ֆրանսա իր կարելին ըրած է։ 1926էն ի վեր, 3000 գաղթականներ, գրեթէ բոլորն ալ հայ (2000ը երկրագործ) հաստատուած են եւ կանոնաւոր կ'աշխատին իր երկրին մէջ։ Ասկից զատ 10,000ի չափ Հայեր հաստատուած են Սուրիա, գոհացուցիչ պայմաններով։ Վերջապէս, ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է յատկացնել 3 միլիոն ֆրանքի գումար մը, Սուրիոյ մէջ նոր տեղաւորումներու ծրագրի մը իրագործման համար։ Որքան Ֆրանսայի նոյնքան Սուրիոյ մէջ, գոհ են երկրագործութեան մէջ՝ Հայերու ըրած օժանդակութենէն։

«Համիլթընի տեղեկագրին վրայ, Ազգերու Դաշնակցութեան 10րդ Ընդհ. Ժողովը որոշեց որ գաղթականներու գործը կարգադրուի առառաւելն 10 տարուան ժամանակամիջոցի մէջ։ Այս Ընդհ. Ժողովը խնդրեց կառավարութիւններէն որ ընդունին եւ կիրարկեն 1922. 24ի, 26ի եւ 28ի միջկառավարական համաձայնութիւնները։ Քաջալերեց Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու վաճառումը եւ վաճառումէն գոյացած գումարին մէկ մասը արտօնեց որ յատկացուի՝ օգնութեան արժանի գաղթականներու ի նպաստ ստեղծուած ձեռնարկին։

Աշխատանքը որ կը մնայ կատարել այս գործին մէջ, ընդարձակ է եւ ցաւոտ։ Սակայն կայ դեռ ուրիշ մըն ալ, որուն մասին յաճախ չի խօսուիր եւ սակայն կ'արժէ որ ուշադրութիւն գրաւէ։ «Լքեալ» կոչուած գոյքերու հարցն էր որ մանաւանդ կը ծագի Թուրքիոյ մէջ, Հայերուն եւ Յոյներուն համար։ Յոյներու շահերը կը պաշտպանուին յոյն կառավարութեան կողմէ։ Բայց հայերը չունին որեւէ պետութիւն որ ներկայացնէ եւ պաշտպանէ իրենց իրաւունքները։ Անոնք շատ աւելի ցաւալի կացութեան մը մատնուած են անոր համար որ, մանաւանդ Պոլսոյ և եւրոպական Թուրքիոյ Հայերը, ակամայ գաղթականներ են։ Չորս տարիէ ի վեր Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը խնդրագրեր կ'ուղղէր Ազգերու Դաշնակցութեան։ Մինչեւ վերջին սեպտեմբեր ամիսը անփոփոխ կերպով անոր կը պատասխանուէր թէ Ա.Դ.եան որեւէ մէկ անդամը խնդիրը ներկայացուցած չըլլալով, կարելի չէր անով զբաղիլ։

Սակայն, Ժ. Միւռէյի, Ա. տը Լափրատէլի, Լուի Լը Ֆիւռի եւ Ա. Մանտէլշթամի կարծիքները բովանդակող գիրք մը (տպ. Մասիս, Փարիզ) խմբագրուած այնքան ամբողջէն՝ կը հաստատէր խնդրարկուներու իրաւունքը, որ պէտք եղաւ զբաղիլ անով։ Պատմական եւ իրաւաբանական տեսակէտով, ան կը պարունակէ կատարեալ տեղեկութիւններ եւ դժուարաւ վիճելի ամուր մեկնաբանութիւններ։ Հարցը ուրեմն պաշտօնապէս մէջտեղ դրուած է։ Անշուշտ գործնական դժուարութիւններ կան Անատոլուի մէջ լքուած գոյքերու գնահատման համար։ Բայց իրաւունքի հաստատումը անկախ է կիրարկումի դժուարութիւններէն։ Ասկից զատ, քաղաքներու եւ մանաւանդ Պոլսոյ մէջ գտնուած բազմաթիւ կալուածները կարելի է դիւրաւ գնահատել եւ երեւան հանել անոնց տէրերը։ Արդարութեան դէմ աններելի ոտնձգում մը պիտի ըլլար եթէ այդ կալուածները կամ անոնց փոխարժէքը չվերադարձուին իրենց օրինաւոր տէրերուն։ Այն պետութիւնները որ մարդասիրական պարտականութեամբ, ստանձնած են գաղթականներու տեղաւորման հոգը, մանաւանդ պարտաւոր են ճնշել Թուրք կառավարութեան վրայ, որպէսզի գոհացում տայ արդար պահանջներու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

Բացը գոցելու համար.— Լենինականի Գաւառ. Գործ. Կոմիտէն նկատի ունենալով որ գաւառի, քաղաքի եւ գաւառակներու կոոպերացիաները տասը մէկ միլիոն 200,000 րուբլի բաց ունին, որոշեց խնդրել կառավարութենէն՝ այս տարուընէ 600 հազար րբ.ի Արթիկի չէչաքարէն եւ 60.000 րբ.ի պեմզայէն արտահանումներ կատարել, բացին գոնէ կէսը գոցելու համար։

Թուրք աշակերտներու համար.— Լենինականի Գաւ. Կոմիտէն 2000 րբ. յատկացուց Աղբաբայի Թրքաբնակ շրջանին, 20 չքաւոր Թուրք աշակերտներ պահելու համար։

Լենինականի ամերիկեան գիւղատնտեսական դպրոցը ընդունուած են, այս տարի, 162 մանչ եւ 82 աղջիկ։ Աշակերտներուն 75ը ընդունուած են ամերիկեան մանկատունէն, իսկ միւսները՝ զանազան գաւառներէ։

Մահափորձ պաշտօնեայի մը դէմ.— Ապարանի Շիրագլու գիւղի խորհուրդին նախագահ Ղազար Գալստեան, որ չափազանց եռանդով կը կատարէր տուրքերու գանձումը եւ հացահատիկներու հաւաքումը, յարձակման կրած է Շահոյեանի տանը մէջ։ Նախ դանակով հարուածեր, յետոյ կռնակէն զարկեր են։ Վէրքերը ծանր են։ Շահոյեանը փախած է, իսկ ուրիշ հինգ գիւղացիներ բանտարկուած են իբրեւ «կուլակ»։

Ելեկտրական հանրակառք.— Երեւանի մէջ խորհրդակցութիւններ կատարուած են, ելեկտրական հանրակառք հաստատելու մասին։ Որոշուած է մինչեւ երեք ամիս ծրագիր մը պատրաստել եւ ներկայացնել կառավարութեան։ Ծրագիրը պատրաստուած ատեն նկատի պիտի առնուին նաեւ Քանաքեռի եւ Նորագաւիթի հաղորդակցութիւնները։

Ջնջում.— Սովետական պետական պաշտօնեաներէն Սիմոն Սարգսեանը, որ նախապէս վռնտուած էր Ամերիկեան Նպաստամատոյցէն, 10.000 րուբլի իւրացուցած է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՐՏՕ.— Հոս ալ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը հոկտ. 27ին, Մուլէն-Պլէօի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ներկայ էին կոկիկ բազմութիւն մը։ Բեմը զարդարուած էր հայկական եռագոյններով ու անմահն Քրիստափորի եւ հայդուկներու խմբանկարներով։ Նախագահ ընկեր Ն. Չէլեպեկեան «Մեր Հայրենիք»ը երգել տալէ յետոյ։ Բացման խօսքէն վերջ, տղերուս գրօղը ուղերձ մը կարդաց։ Մէջ ընդ մէջ եղան խմբերգներ, ջութակով նուագեց Գ. Ա. Իւլբարմաքեան, մեներգեց Օր. Անուշ Կարապետեան, արտասանեց փոքրիկն Շաքէ Քէնտիրեան ու կատակերգութիւն մը ըրաւ ընկ. Գ. Հալլաճեան։ Յետոյ խօսք առաւ ընկեր Ա. Քէնտիրեան, պարզելով Դաշնակցութեան 39 տարուան գործունէութիւնը. «Մենք հերոսներ պաշտողներ չենք, այլ կը պաշտենք անոնց գաղափարը։ Ապացոյց որ անոնց գաղափարներով սնած են ամբողջ սերունդներ»։ Աճուրդի դրուեցաւ Գ. Միքայէլեանի ձեռագիր նըկարը, եւ ընկերոջ մը սեփական ձեռքով գործած սեղանի ծածկոց մը։ Երջ. Կոմիտէն 50 ֆրանքով բացուած յայտարարեց աճուրդը որ հետզհետէ բարձրանալով 500ի ելաւ 10 ֆրանքով շահեցաւ Գ. Մ. Տէր Մարտուպեան։

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Ուշ լինի, նուշ լինի» օփերէթը՝ մասնակցութեամբ Գ. Մ. Իւլբարմաքեանի, օր. Ա. Կարապետեանի եւ օր. Օ. Պապիկեանի, որոնք ջերմապէս գնահատուեցան։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

∴ Այս առթիւ, արհամարհելով փողոցային լրբութիւնները, կ'ուզէինք հարցնել մեր հակառակորդներուն.— ո՞րմէ լսեցիք թէ նախկին «Արաքս» Միութեան 37.60 Ֆր.ը Դաշնակցութեան գանձը մտած է։

Այդ 37,60 Ֆր-ը Զ. Ե. Ռ. Մ. մասնաճիւղին յանձնուած է պաշտօնապէս եթէ չէք գիտեր իմացէք։ Դուք չէի՞ք որ Մարզական Միութեան ֆութպօլի խումբին համար հանրութեան դրամներով գնուած գոյքերը առուք տուիք, ու քաջութիւնը չունեցաք ձեր մօտ պահելու, այլ յաջորդ օրն իսկ Սընան փոխադրեցիք... Նախ ձեր ճակատին արատը մաքրեցէք, յետոյ աշխատաւորութեան անունով խօսեցէք։

Կ. ՑՕՆԷՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԾ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Մարտինի երեսփոխան Եագուպ Գատրի պէյ այս վերնագրով կը գրէ Իգտամի մէջ.

— «Անատոլուի հարաւը կատարած վերջին ուղեւորութեանս ընթացքին հասկցայ որ Թուրքիա-Սուրիական սահմանագլուխը զուրկ է կայուն ու խաղաղ դառնալու ընդունակութենէն։

Մեր հարաւային նահանգներու տնտեսութիւնը անդադար կը կոխոտուի գծուած սահմանին կողմէ։ Գիւղերը երկուքի բաժնուած են, տէրը աստին է, իսկ արտը՝ անդին։ Եւ այս պատճառաւ, Ուրֆան, Մարտինը եւ ուրիշ քաղաքներ կը նմանին անդամալոյծներու, որոնց սրունքները կտրուած են։ Անոնց արիւնը անդադար կը հոսի դէպի անապատը, ո՛վ գիտէ ո՛ւր երթալու, ո՞ր հողերը ոռոգելու կամ փորերը կշտացնելու համար։

Ո՛չ, ո՛վ գիտէ չըսի։ Աչք մը նետենք այս անդամալոյծ սրունքներուն ծայրը վխտացող ճճիներուն վրայ։ Անոնցմէ ոմանք որդերու պէս կը կրծեն, մէկ մասը տզրուկի պէս կը ծծէ, մէկ մասն ալ օձի պէս կը խայթէ։ Մօտէն դիտեցէք եւ անպատճառ պիտի ճանչնաք բոլորը։

Սա երկար գլխանոցով մարդը Այնթապցի Հայ մըն է։ Սա ճերմակ էնթարիով մարդը՝ Նուսէյպինէն փախած Հրեայ մըն է։ Ո՞վ է հապա սա տարօրինակ տարազով մարդը.— արբանեակներէն մէկը այն քիւրտ ըմբոստ ցեղապետներուն, որոնք զէնք քաշեցին Թուրք հանրապետութեան դէմ։

Սուրիական սահմանին վրայ, ամէն օր հարիւրաւորներ կը տեսնէք ասոնցմէ։ Պէտք չկայ հարցնելու թէ ի՞նչ կ'ընեն։ Ոմանք մաքսանենգութեամբ կը զբաղին, ոմանք աւազակութեամբ, մէկ մասն ալ պարզապէս քաղաքական եւ զինուորական լրտեսութեամբ։

Բայց հարկ եղած միջոցները ձեռք չենք առներ՝ հասկնալու համար թէ այս սահմանին վրայ անդորրութեան հաստատումը որքան դժուար, սուղ եւ կարգ մը կէտերու մէջ նոյնիսկ անկարելի է, կը բաւէ նկատի առնել որ դիմացի անապատը ընդարձակ, անսահման եւ մութ հորի մը պէս փռուած է»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Անցեալ կիրակի, 27 հոկտ. Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը կատարեց իր չորրորդ պաշտօնական մրցումը եւ զերոյի դէմ 6ով ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ Սէն Լուի ֆրանս. խումբին դէմ։

∴ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը այս տարի ունի ֆութպոլի հինգ կանոնաւոր խումբեր, որոնք ամէն կիրակի կը կատարեն մրցումներ։

Իր Junior խումբը՝ կազմուած տասնեւութ տարեկանէն վար պատանիներէ, կը մասնակցի Փրովանսի շրջանի համապատասխան խումբերու ախոյեանական մրցումներուն։

Կիրակի օր այդ խումբն ալ կատարած է իր առաջին պաշտօնական խաղը եւ յաղթած C. A. S. G.ի խումբին։

Բացի Հ. Մ. Ը. Մ.էն, Մարսէյլի մէջ կը գործէ նաեւ «Արծիւ» մարզական միութիւնը։ Ունի ֆութպոլի երկու խումբեր, որոնք կը մասնակցին չորրորդ կարգի խումբերու ախոյեանական խումբերուն։

Այս հայ խումբերէն դուրս կայ ֆրանս. խումբերու մէջ խաղացող հայ մարզիկներու բաւական թիւ մը։

Վ. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԵԼԷԿԵԱՆ-ՍԻՍՈՒԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ։ Գրեց՝ Սուրէն Պաշլաւունի։ Գին 10 սուր. ղրշ։

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ (Բ. Տպ.)։ Գրեց՝ Լեւոն Հ. Շահոյեան։ Պաղտատ։ Գին կէս տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 3 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ՃԱԽՏԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

...սաստաբանական վկայական... ...րին՝ երիտասարդը մեկնած ... վաճառական ծառայութեան ... ալ դուրս եկած էր պաշ... - տեղական ... ժամանակ էր որ տիրա... իր հօրենական կալուա...

... կալուածն արդէն մըս... էր ոչ թէ որովհետեւ Ռը... էր այլ շատ թոյլ էր ... կարենալու համար ... կեանքի մը փորձու... Ըստ խորհրդատուի, ... բարեկամներու, ... էր ապիկարու... միամիտ վստահու...

Հիմա կը խորհէր.

— Եթէ գիտնայի...

Բայց շատ ուշ էր, աւա՜ղ։ Ռընէ անհուն շարժում մը ըրաւ եւ

— Ի՞նչ ընեմ, եղածն եղած է... ըսաւ, երթամ քոքթէյլ մը խմեմ եւ ճաշեմ։

Եւ ժպիտը շրթներուն, հարեւս դրամապանակը ոսկիով լեցուն ըլլար, մտաւ գինետուն մը ուր յաճախ կ'երթար։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՎԱՐԱՆՈՒՄ ՇԱՏ ՄԸ ԴԺՈՒԱՐ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ռընէ Լը Ցոյեագի ընտանեկան դղեակը կը գտնուէր Սոլոնի մէջ, բայց երիտասարդը գիւղը բնաւ չէր երթար այնտեղ. առանձնակեցութիւնը ոեւէ հրապոյր չունէր իրեն համար։ Հազիւ տարին երկու երեք անգամ կ'երթար Սոլոնը, իսկ առհասարակ կը բնակէր Շամբոլ փողոց ընդարձակ յարկաբաժինի մը մէջ, կահաւորուած շատ նուրբ ճաշակով մը, թէեւ առանց պերճանքի։

Ժամը ութն անցած էր երբ Ռընէ Լը Ցոյեագ տուն հասաւ։ Քառասունէնց սենեկապան մը երեւցաւ նրբանցքին ծայրը։

— Ա՜հ... ահաւասիկ վերջապէս պարոնը...

— Այո, բարի Սէլէստէն, ես եմ ահա...

— Ուշ է սակայն... Պարոնն ինծի ըսած էր թէ ժամը եօթնին տունը պիտի գար։

— Ներէ, որ ուշացայ...

— Պարոնին համար կարկանդակ մը պատրաստած էի, համեղ կարկանդակ մը...

— Հոգ չէ. ան ալ կ'ուտեմ։

Սէլէստէն նիհար էր եւ մելամաղձիկ երեւոյթով։ Կը տանջուէր ստամոքսի յամառ հիւանդութենէ մը եւ որովհետեւ իրնէ շատակեր եւ փափկաճաշակ էր, դատապարտուած էր յաւիտենական սերութեան. կը սիրէր լաւ բաներ ուտել եւ ստիպուած էր միայն խաշած բանջարեղէն եւ խմորեղէն ուտել. կը պաշտէր պատուական գինին. բայց միայն ջուր կը խմէր։

Քսան տարիէ ի վեր Լը Ցոյեագ ընտանիքին կը ծառայէր եւ իր երիտասարդ տիրոջ հանդէպ կը տածէր անսահման անձնուիրութիւն։ Կը խնամէր զայն, կը գուրգուրար վրան, եւ անոր համար կը պատրաստէր ամենապատուական կերակուրներ՝ խոհարարական վերջին կատարելագործումներով։ Թէ՛ յարգալից եւ թէ ընտանի վերաբերում ունէր անոր հանդէպ եւ չէր նեղուեր ի հարկին արդարացի դիտողութիւններ ալ ընելու։

Ռընէ անցաւ ճաշարանը եւ հաստատեց կարկանդակի պատուականութիւնը. Սէլէստէն անոր մէջ դրած էր հաւի լեարդ եւ ճերմակ միս, համեմուած՝ մեծ գարուն, այսինքն ճըլի խոհարար մեծ վարպետներուն համաձայն։

Սէլէստէն անձկութեամբ կը դիտէր երիտասարդը. բարկ սրտնեղութիւն մը խորշոմած էր անոր մագաղաթեայ դէմքը, որուն վրայ փռուած էր փառաւոր քիթ մը։

— Պարոնը Օփերա-Քոմիք չպիտի՞ երթայ։

— Ո՛չ, Սէլէստէն։

— Եւ սակայն պարոնին բաժանորդագրուած երեկոն է։

— Հոգ չէ, Սէլէստէն,... տրամադրութիւն չունիմ Մանոնը մտիկ ընելու։

Սէլէստէն վրդովեցաւ։

— Պարոնին ստամո՞քսը կը ցաւի արդեօք։

Սէլէստէն որովհետեւ ստամոքսէն կը նեղուէր, չէր կրնար ենթադրել թէ ուրիշ մը կրնայ ստամոքսէն զատ ուրիշ գործարանէ տառապիլ։

— Ոչ. հիւանդ չեմ... ունեցածս հիւանդութենէ աւելի է...

— Ուրիշ կայ հիւանդութենէն աւելի ծանր, պատգամեց վճռաբար Սէլէստէն։

— Կա՛յ, պատասխանեց երիտասարդը։

— Ո՞րն է այդ. պարոն։

— Կործանումը...

Սէլէստէն սեղան բերաւ խորոված պատուական վառեակ մը, կանկառի իւղոտ խիւսի մը վրայ զետեղուած։

— Պարոնը կործանո՞ւած է։

— Բոլորովին կործանած։

— Անկարելի է... ես հաշուած եմ որ այս ընթացքով պարոնին ունեցածը տասը տարի կը բաւէ։

ծագում մը տեղի ունեցաւ շաբաթ օր՝ արաբական գործադիր մարմնի հրահանգով։ Ցոյցերը վրդովիչ հանգամանք ունէին մանաւանդ Երուսաղէմի, Հայֆայի եւ Եաֆայի մէջ։

Բոլոր քաղաքներու մէջ ամբողջ օրը Արաբները սեւ դրօշակ պարզեցին իրենց տուներուն, խանութներուն եւ մզկիթներուն վրայ։ Զանազան թաղերու մէջ մեծ վերտառութիւններ փակցուած էին պատերը՝ «Անկցի՛ Պալֆուրի Յայտարարութիւնը» մակագրութեամբ։

Թափօրներ շրջեցան քաղաքին մէջ, առանց սակայն կարգը խանգարելու։

Հայֆայի մէջ հարիւրաւոր իսլամ եւ քրիստոնեայ Արաբներ համախմբուեցան կառավարչատան մօտ եւ պոռացին. «Անկցի՛ Պալֆուրի յայտարարութիւնը»։ Պզտիկ տղաներ ալ փողոցներու մէջ կը պտտէին՝ «Սպաննեցէ՛ք Հրեաները» գոչելով։

Անգլիական քննիչ մարմինը, որ քննական պտոյտներ կը կատարէ Պաղեստինի մէջ՝ երկու ամիս առաջուան խռովութեանցպատասխանատուները երեւան հանելու համար, Գէյզանի մօտ դիմաւորուեցաւ արաբ ձիաւորներու կողմէ, որոնք նոյնպէս կը կրէին «Անկցի՛ Պալֆուրի Յայտարարութիւնը, կեցցէ՛ անգլեւարաբ միութիւնը» վերտառութեամբ դրօշակներ։

Եգիպտոսի ազգայնական թերթերը սեւ շրջանակներով հրատարակուեցան շաբաթ օր, Պաղեստինի արաբ բնակչութեան եւ իսլամական աշխարհի բուռն զայրոյթը արձանագրելով Պալֆուրի Յայտարարութեան ՝տարեդարձին առթիւ։

Անգլիական կառավարութիւնը՝ նոր խռովութեանց առաջքն առնելու համար, Մալթայէն դէպի Եաֆա ճամբայ հանեց Թամիլլիըս զրահաւորը, 32.500 թոնօ տարողութեամբ, զինուած 15 մատնաչափնոց թնդանօթներով, որուն մէջ կան 1000 անգլիացի սպայ եւ զինուոր։

Կը յուսացուի թէ այս զրահաւորին ներկայութիւնը Պաղեստինի ջուրերուն մէջ, պիտի կրնայ արգիլել հրէական նոր ջարդերը։

Մահապատիժներ Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն նոր հեռագրի մը համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնները մահուան դատապարտեցին 14 հոգի, որոնց 2ը քահանայ։ Պէնզայի նահանգին մէջ, հրացանազարկ եղան երեք գիւղացիներ, որոնք կրակի տուած էին շուրջ քսան հաւաքական ագարակներ, պատճառ դառնալով 10 հոգիի մահուան։ Երկու քահանաները կ'ամբաստանուին թէ գրգռած են Պակոֆի շրջանի բնակիչները։

Մոսկուայի թերթերէն մէկը կը գրէ թէ ելմտական գործավարութեան մէջ երեւան հանուած է «խորհրդային իշխանութեան թշնամիներու ամբողջ բոյն մը»։ Այս «թշնամի»ներու կարգին կը գտնուին գիտնական Զարիէցկի եւ Սմիռնոֆ։ Այս վերջինը՝ բոլշեւիկեան ցոյցի մը մասնակցելու համար ստացած հրաւէրին պատասխանելով ըսած է. «Պիտի երթամ՝ երբ կախեն համայնավարները»։

Ո՞վ սպաննեց Ռիկօտէնը

Լիլի դատական իշխանութիւնները, Ռիկօտէնի դիակը գտնուելէ 52 օր յետոյ,վերջապէս դրկեցին իրենց տեղեկագիրը։ Կը հաստատուի թէ Ռիկօտէնի բաճկոնակին վրայ արեան հետք մը կայ եւ հագուստին վրայ գտնուած են փոշի եւ մուշտակի մազեր, ինչ որ ենթադրել կուտայ թէ սպաննուած ատեն Ռիկօտէն կը գտնուէր մուշտակավաճառի մը խանութին մէջ։ Ռիկօտէն զաւազանի կամ բիրի ինը հարուած ստացած է գլխուն՝ երբ դեռ գլխարկը գլուխն էր, յետոյ խեղդուած է իր իսկ վզնոցով։ Սպանութիւնը տեղի ունեցած է առտուան նախաճաշէն երեք ժամ կամ կէսօրուան ճաշէն հինգ ժամ յետոյ։ Ստամոքսին կամ աղիքներուն մէջ թոյնի հետք չէ գտնուած։

Ռիկօտէնի կօշիկներէն մէկուն կրունկին վրայ գտնուած է ձեռքի հետք մը, որ կարեւոր կը նկատուի։

Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս լսեց քանի մը նոր վկաներ, որոնք բոլորն ալ Ալմազեանի ի նպաստ վկայութիւններ տուին։

Փարիզ հասան Լիլի հարցաքննիչ դատաւորն ու դիակը քննող բժիշկը, մանրամասնութիւններ տալու համար Գ. Մաթիֆասի։

Ալմազեանի պաշտպան փաստաբանը՝ Լըկրան այսօր պաշտօնապէս պիտի պահանջէ հայ դերձակին ազատ արձակումը։

Պէչէի Սաքա գնդակահարուած

Քապուլէն հասած անթել հեռագիր մը պաշտօնապէս կը հաստատէ թէ Պէչէի Սաքա (Աֆղանիստանի երբեմնի տէր ու տիրական էմիր Հապիպուլլահը) եւ իր զինակիցներէն քանի մը հոգի գնդակահարուած են Շէրփուրի մէջ Նատիր թագաւորի հրամանով։ Հարաւային նահանգներու ցեղախումբերը, որոնց յանձնուած էին Ջրկիրի տղան եւ ընկերները, պահանջած էին մահապատիժի ենթարկել զանոնք։ Գնդակահարուածներուն մէջ են Պէչէի Սաքայի եղբայրը, ինչպէս նաեւ իր գլխաւոր զինակիցը Սէյիտ Հիւսէին։

Բռնակալութիւնը Լեհաստանի մէջ

Լեհաստանի խորհրդարանը (Տիէթ կամ Սէյմ) փակ կը մնայ եօթը ամիսէ իվեր՝ ժամանաւոր կարգադրութիւնովը կառավարութեան, որուն իրական դեկը կը գտնուի պատերազմական նախարար մարաջախտ Փիլսուտսքիի ձեռքը։ Խորհրդարանին վերաբացումը արտօնուեցաւ հինգշաբթի օր, վճարաւորութեան ենթարկելու եւ վաւերացնելու համար նոր ելմտացոյցը։ Նոյն օրը, ժողովի բացման ներկայ ըլլալու համար կառավարութեան կողմէ խորհրդարան եկաւ մարաջախտ Փիլսուտսքի, ընկերակցութեամբ 100 (ոմանք կ'ըսեն 500) զինեալ սպաներու, որոնք դիրք գրաւեցին խորհրդարանի զանազան նրբանցքներուն մէջ։

Այս պայմաններուն տակ, խորհրդարանի նախագահը՝ ընկերվարական Տաշէնսքի՝ մերժեց բանալ ժողովը եւ յայտարարեց երեսփոխաններուն թէ խորհրդարանի բացումը յետաձգուած է մինչեւ նոր տնօրինութիւն։ Կը կարծուի թէ կա՛մ խորհրդարանը լուծուելով նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին եւ կամ պիտի ջնջուի խորհրդարանային դրութիւնը։

Լիոնի մեր նոր գործակալն է ԵՂԻԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

169 rue Duguesclin, որուն պէտք է դիմել «Յառաջ»ի վերաբերեալ գործերու համար։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Վրէժ խումբի ընկերա դաստիարակչական ժողովը վաղը Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը Ցին Հ. Յ. Դ. ժողովրդային Գրադարանը։ Կը խօսի ընկեր Բաբկէն Ազարէկեան, նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. Ծրագիրը»։ Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները։ Դրահին դուռը կը փակուի ժամը ճիշտ 8.30ին,Ներկայանալ անդամատետրով։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի եւ Զորեքշաբթի ժամը 7—8 եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 7 8.30։ Դիմել՝ դրապան ընկ. Գուրգէն Յովհաննէսեանի

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ անդամները եւ մասնակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը։ Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օտէօնի դիմաց։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Կ. Քէօսէեան.— Դրօշակի տարեկանն է 25 ֆր.։ Հասցէ՝ Mlle S. Agopian, 5 rue des Gobelins, Paris (13e).

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանէն իրենց պարագաները բերել տալ ուզողներու օրինական հետապնդումներ եւ խորհուրդներ, ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ գործողութիւն եւ վարչական զանազան գործերու կարգադրութիւն։

Դիմել՝ Kh. Kébabdjianի, 20 Rue de Bezons à Courbevoie (Seine)։ Tél. Defense 00-39։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929 — 6 NOVEMBRE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1103 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒ ՏԵՍԱՒ, ԼՈՒՍԻՆ ՏԵՍԱՒ...

«Արեւ տեսաւ, լուսին տեսաւ, աստղեր տեսան, աշխարհ տեսաւ եւ Աստուած տեսաւ, այլ վկայ՞ք խնդրէ՞ք, ո՛վ աշխարհի ատենակալ դատաւորներ»։

Խրիմեան Հայրիկ

Այս տարուան սկիզբէն ի վեր, խումբ խումբ հալածականներ կը թափին Արաքսի պարսկական ափը, թօթուելով Հայաստանի փոշին։ Եւ երթալով կը ստուարանայ թիւը։

Խօսքը տանք Թաւրիզի մեր թղթակցին, որ ամենօրեայ ականատեսն է խուճապին.

— «Գալիս են անվերջ. նախկին հարուստ, նէպման (Նոր օրէնքի առեւտրական), պաշտօնեայ, մասնագէտ, արհեստաւոր, գիւղացի եւ հիմի ցեկայի «աղաւնի»ները։ Գալիս են նրանք որոնք գրպանում փող ունին։ Բայց գալիս են նաեւ — եւ մեծ մասը սրանցն են — առանց կոպէկի, կօշիկն ու շալիկը Արաքսն անցկացած «փալատա»ին որպէս վարձ տալով»։ (Յառաջ, 5 Նոյեմբեր).

Թղթակիցը պարտք սեպեր է հարցումներ ուղղել փախստականներուն, առանց դասակարգային խտրութեան, եւ գրի առնել անոնց տեղեկութիւնները։ Դժբախտաբար բոլորն ալ իրարու կը նմանին եւ իրար կը լրացնեն։

— «Սեպտեմբեր 30ի լոյս Հոկտեմբեր 1ի գիշերը՝ Հայաստանի Երեւանում ձերբակալեց 200 հոգուց աւելի անմեղ մարդկանց. դուրս շրջանների մասին չենք խօսում։

— «Տուրքերը կրկնապատկուել են, փոխառութիւն, հանգանակութիւն, ամսավճար եւայլն ծանր քարի պէս նստել են գիւղացու կրծքին»։

Այս դեռ ոչինչ։

«Ամէն չնչին առիթ եւ հանգամանք ձեզ կասկածելի է դարձնում ցեկայի աչքում։ Ինչո՞ւ այսինչ ժողովին ներկայ չէիր, ինչո՞ւ այն տեղն էիր գնացել, ինչո՞ւ եզդ մորթեցիր, ի՞նչ միջոցներով գնեցիր երեք ֆունտ պանիրը...»

Ու վերջապէս.

— «Արաքսի շրջակայ գիւղերուն մէջ լողալ գիտցողն ալ կասկածելի է։ Այս օրերս մեր հարեւան գիւղին մէջ 18 հոգի, որոնք լողալ գիտէին, ամբաստանուեցան իբրեւ Դաշնակցութեան մեղսակից եւ ձերբակալուելով աքսորուեցան»։

Մեր թղթակիցը ամփոփելով Փարիզ ղրկեր է այս տեղեկութիւնները, այն միամտութեամբ թէ ազատ երկնքի ազգայինները, շնորհքով մարդիկը պիտի հաւատան ու պիտի սթափին։

Սթափի՞լ... Եթէ միայն հաւատային, արդէն մեծ բան էր։ Նոյնիսկ շնորհակալ պիտի ըլլայինք, եթէ քանիչորս ժամուան մէջ հերքել չփորձէին։

Ոչ առաջինն է այս լեզապատառ ճիչը, ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ, ժամանակի դէպքերու ներկայ ընթացքով։ Եւ սակայն, — սարսափեցէ՛ք աղբրտի՛ք Հայոց աշխարհի, ձեր այս պատմութիւններուն, ձեր անասելի տառապանքին եւ չարչարանքին այստեղ ձեր հարազատները կը հաւատան այնքան, որքան «քաղաքակիրթ եւ քրիստոնեայ» Եւրոպան կը հաւատար հայկական սարսափներուն։ Եւ դեռ աւելին։ Ինչպէս Թուրքիոյ մէջ, Թուրք մամուլը, այս ազատ պողոտաներուն վրայ ալ ունինք թերթեր, որոնք նուիրական պարտականութիւն կը համարեն մխտել այդ բոլորը իբրեւ առասպել, իբրեւ թշնամիներու յերիւրանք։

Իմացէք եւ սարսափեցէք, որովհետեւ այս աշխարհը այն է ինչ որ կ'երազէք։ Եւ բոլորովին տարբեր հաւատալիքներ ունին այսօրուան «ազգասէր»ները։ Մինչեւ անգամ անոնք որ յեղափոխական կը կոչեն իրենք զիրենք։

Խրիմեան մը պէտք էր, որպէսզի գոռար անոնց երեսին.

— «Արեւ տեսաւ, լուսին տեսաւ, աստղեր տեսան, աշխարհ տեսաւ եւ Աստուած տեսաւ. այլ վկայ կը խնդրէ՞ք, ո՛վ աշխարհի ատենակալ դատաւորներ» (Հայգոյժ)։

Այո՛ արեւը տեսաւ ձեր խաչելութիւնը՝ աքսորի ճամբուն վրայ, Երեւանէն մինչեւ Սիպերիա ու մինչեւ Սոլովեան սառուցները. լուսինը սահմռկեցաւ ձեր չարչարանքէն՝ Ցեկայի նկուղներուն մէջ. աստղերը դողդղացին ձեր հառաչանքներէն ու արցունքներէն եւ աշխարհն ու Աստուածը քարացան, տեսնելով եղբօր նահատակումը եղբօր ձեռքով։

Բայց, չտեսան, կամ տեսան ու չհաւատացին — քու հարազատներդ, դպիրներն ու փարիսեցիները «մաքուր եւ հարազատ ազգասիրութեան», եւ կարմիր ժամկոչները համաշխարհային յեղափոխութեան...

Վկա՛յ, վկա՛յ կը պահանջեն անոնք — ինչպէս եւրոպացի ծերունին որ Պոլիսով կը ճանչնար Թուրքիան եւ չէր հաւատար Սասունի ջարդին — «Մի՞թէ կարելի է...»։

Բայց գոնէ, կը գտնուէր մէկ եւրոպացի, բժիշկ, հնախոյզ կամ կրօնաւոր, իր տեսածն ու լսածը աշխարհին հաղորդելու համար։ Եւ կը գտնուէին բարի մարդիկ, ճշմարտութիւնը երեւան հանելու եւ աշխարհի խիղճը ցնցելու համար։

Այդ առաքինութիւնն ալ չունին ձեր հարազատները, աքսորականներ եւ կալանաւորներ Հայոց աշխարհի, մայրեր, քոյրեր եւ մանուկներ որ փախչելու կը մղէք ձեր տղամարդիկը.

— «Մենք ինչպէս էլ լինի գլուխ կը պահենք. դուք ձեզ ազատեցէք, որ չեկիստների ձեռքը չընկնէք»։

Եթէ ունենային այդքան առաքինութիւն, մէկն ու մէկը ճամբայ կը հանէին դէպի Թաւրիզ, կամ ձայն կուտային ո՛ւ եւ է մէկուն, որպէսզի մօտենայ փախստականներուն։ Մօտենայ եւ հարցնէ թէ — ինչո՞ւ կը փախչին...

Արեւը տեսաւ, լուսինը տեսաւ, գետն ալ տեսաւ ու պատմեց սարսափը հայրենիքի զաւակներուն։

Չտեսա՛ն, չհաւատացին ու չպատմեցին միայն — ազատ որդիք Հայոց ազգի...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՃԱՌ ՑԱՂԱԳՍ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

Ռամկավարները վերջերս ժամանակ եռանդով մը կը խօսին իրենց ազգասիրական զգացումներուն վրայ, վիրաւորուելով Երեւանէն արձակուած ալաքներէն։

Իբրեւ նմոյշ՝ Ամերիկայի «Պայքար»էն կ'արտատպենք հետեւեալ որոտա՛ցող հատուածները որ ամբողջութեամբ տեղ գտած են նաեւ Եգիպտոսի «Արեւ»ին մէջ (21 Հոկտ.).

— «Ռամկավար Ազատականութիւնը միակ քաղաքական կազմակերպութիւնն է հայ ժողովուրդին մէջ, որ մաքուր ու հարազատ ազգասիրութեան վրայ հիմնուած է, եւ իր ամբողջ կեանքին ու գործունէութեան մէջ հաւատարիմ դրօշակիրն ու պաշտպանը եղած է ազգային ոգւոյ ու արժէքներու։

Երբ բոլոր ազգերը ունին սեփական հայրենիք, իրենց լեզուն կը խօսին, աւանդութեանց հաւատարիմ կը մնան ու յատուկ մշակոյթ կը զարգացնեն, ի՞նչ պատճառ ու իմաստ կայ, որ Հայը արեւուն տակ իրեն յատուկ տեղ մը չունենայ, իր լեզուն չխօսի, անցեալին հետ իր կապերը խզէ, ինչ որ ժառանգութիւն մնացած է իր նախահայրերէն արհամարհէ, մէկ խօսքով իր ազգութիւնը ուրանայ իբրեւ նախապաշարում, ինչպէս այսօր կը քարոզեն ծայրայեղ համայնավարները, եւ ինչպէս երէկ կը պահանջէին ինքզինքնին ընկերվարական կոչող տարրերը։

Բայց չի բաւեր միայն որ ժողովուրդը ազգային զգացում ունենայ ու պահէ իր հայրենի աւանդութիւնները ու բարքերը, պէտք է որ անոնք մշակուին եւ գործօն ուժ ու ազդակ մը դառնան հանրային կեանքի մէջ, եւ ասիկա կարելի է միայն կազմակերպութեամբ։ Ռամկավար Ազատականութիւնը այդ կազմակերպութիւնն է հայ իրականութեան մէջ, հաւատարմաբար կը շարունակէ բոլոր յառաջդիմական ու ազատախոհ ազգասէրներու գործը եւ կը դիմէ դէպի անոնց նպատակը։ Իր դերն ու առաքելութիւնը հիմա մանաւանդ մեծ է ու կարեւոր, երբ Հայաստան պատմութեան մեծագոյն յեղափոխութեան ազդեցութեան ենթակայ է եւ փոխանցման շրջանի մը մէջէն կ'անցնի, իսկ հայ գաղութներու մէջ, մայր երկրին մօտիկ թէ հեռու, ամէն այլասերման եւ ուծացման վտանգ կը ծագի։ Այդ բոլորին կուրծք տալու, ազգային ոգին ու նպատակները անեղծ ու ամուր պահելու համար, պէտք է որ յարատեւ կերպով բազմապատկուին Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան ոյժերն ու միջոցները։ Ռամկավար Ազատականութիւնը միշտ ջանադիր եղած է որ չթերանայ իր առաքելութեան մէջ, ատոր համար սակայն, պէտք է աւելի բարոյական կորով ու նիւթական ուժ, եւ բոլոր հայ ազգասէրներու նուիրեալ ու անխոնջ գործակցութիւնը։ Մենք ասիկա կ'ակնկալենք հայ ժողովուրդէն, որպէս զի կարենանք՝ լաւագոյնս ծառայել Հայ ազգութեան եւ աւելի մեծ չափով ու յաջողութեամբ պսակել անոր ակնկալութիւնները։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ երէկ առաւօտ հրդեհ ծագեցաւ։ Այրեցան քանի մը մեծ շէնքեր։ Վնասը քանի մը միլիոն ֆրանք կը հաշուուի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞վ սպաննեց Րիկօտէնը

ՔՕՀԷՆ ԱՆՈՒՆ ՀՐԵԱ՞Յ ՄԸ.— ԱԼՄԱԶԵԱՆ ԱՆՄԵՂ

Դատական իշխանութիւնները երկու ամիսէ ի վեր չկրցան գտնել դեռ Րիկօտէնի իրական սպանիչը։ Ալմազեանի վրայ ծանրացած կասկածներն ու ամբաստանութիւնները մէկիկ մէկիկ փարատեցան, ու իսկական ոճրագործը կը շնչէ ազատ։

«Շիքակօ Տէյլի Թրիպիւն» իր երէկուան թիւով կ'ըսէ թէ գտնուած է բուն մարդասպանը որ Քօհէն անունով հրեայ խաչագող մըն է, Ամերիկայէն եկած։ Ու այս հաւաստումը՝ հիմնուած նամակի մը վրայ, զոր իրեն ուղղած է Պլումէնշթայն անուն ուրիշ հրեայ մը։ Ահա՛ թէ ի՛նչ կ'ըսէ նամակագիրը, իր կիսկատար անգլիերէնով.

«Րիկօտէնի սպանութեան մասին կարգ մը տեղեկութիւններ տուած էի ձեզի։ Երկու շաբաթ առաջ ալ գրեցի Հուայթչէփըլի ոստիկանութեան, ենթադրելով որ հոն կրնայ փախած ըլլալ այս անօթի ոճիրին հեղինակը։ Անունն է Քոհէն, կրօնքով հրեայ։ Ամերիկայի մէջ դատապարտուած է քանի մը անգամ, իբրեւ դրամաշորթ, խաչագող եւ առեւ-փախաւ։

«Բոլորովին վստահ եմ թէ անիկա կը փնտռուի իբրեւ սպանիչը Շիքակօյի պառաւ կնոջ մը՝ Սմէյլինկի, որ կ'ապրէր իր եկամուտներով։ Վերջին նամակիս մէջ յայտնած էի ձեզի թէ ինչպէ՛ս հանդիպեցայ անոր իր ծննդավայրը Փարիզի Րիվոլի փողոցին մէջ՝ այն ճաշարանը, ուր կը ճաշէ։ Իր կեղծ անունն է «Սլըկ»։ Աճապարեցէք։ Վստահ եմ թէ Ալմազեան յանցաւոր չէ։

«Գիտեմ թէ անիկա շատ ճարպիկ է եւ կրնայ փախչիլ ոստիկանութեան ձեռքէն. սակայն անունը արձանագրուած է տոմարներուն մէջ ու եթէ աճապարէք, կրնաք ձեռք անցրնել զայն քանի մը օրէն։ Այն ատեն բազմաթիւ երկիրներու դատարաններուն առջեւ իր ոճիրներուն հաշիւը պիտի տայ։

«Խաչագող, աւազակ, դրամաշորթ ու թափառաշրջիկ, այս մարդը նոյնպէս գործած է երեք մարդասպանութիւն, մէկը Շիքակոյի, երկուքը Փարիզի մէջ։

«Յաջորդ նամակովս աւելի մանրամասնութիւններ պիտի տամ»։

Թերթը կ'ըսէ թէ «Պլումէնշթայն»ի առաջին նամակը չէ ստացած, ու այժմ կը սպասէ յաջորդին՝ աւելի լուսաբանութիւն ստանալու համար։

∴ Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս այսօր պիտի փակէ Ալմազեանի հարցաքննութիւնը, յետոյ միայն պիտի որոշէ թէ պէտք է ազա՞տ արձակէ զայն թէ Սէնի ամբաստանիչ ատեանին յանձնէ գործը։

Երէկ կրկին հարցաքննուեցաւ մուշտակավաճառ Տիւննէր, որուն խանութը գացած էր Րիկօտէն՝ սպաննուած օրը։ Տիւննէր եւ Ալմազեան դէմ դէմի բերուեցան։ Դատաւորը լսեց նաեւ Բոզանէս անուն մարդ մը, որ յարաբերութիւն ունէր Ալմազեանի հետ։

Լիլի հարցաքննիչ դատաւորը Հէնօ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մաթիֆասի հետ։ Խօսակցութեան արդիւնքը գաղտնի կը պահուի։

Թերթերը կը պահանջեն ազատ արձակել Ալմազեանը եւ ոճրագործը փնտռել ուրիշ տեղ, մանաւանդ անիշխանական շրջանակներու մէջ։

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ ԾԵԾՈՒԵԼՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ընկերվարական երեսփոխան Ժօրժ Մոնէ խորհրդարանի վերաբացման հարցապնդում պիտի ուղղէ վարչապետ եւ Ներքին Նախարար Անտրէ Թարտիէօի, ինչպէս նաեւ դատական նախարարին՝ ամբաստանեալ քաղաքացիներու ծեծի ենթարկուելուն մասին։ Ընկերվարական երեսփոխանին այս հարցապնդումին առիթ կ'ընծայէ Ալմազեանի ծեծուիլը։

Գլխարկի դէմ ցոյց մը Իզմիրի մէջ

Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ, միջադէպ մը պատահած է Զարշըզափուի մզկիթին մէջ, նամազի միջոցին։ Իսլամ հաւատացեալներ յանկարծ հետեւեալ ձայնը լսած են.

— Այս գլխարկը անիծեալ է. պէտք է գլխարկները հանենք այլեւս, ահա ես կը հանեմ, ես ազգիս ֆէտային եմ...

Այս խօսքերը արտասանողն էր Նատիր էֆ. անուն թղթատարական պաշտօնեայ մը, որ խօսքէն գործի անցնելով գրպանէն ֆէս մը հանած եւ գլուխն անցուցած է։

Ոստիկանութիւնը լուր առած է դէպքի մասին եւ քննութեան միջոցին, պէտք տեսնուած է բժշկական քննութեան ենթարկելու Նատիրը։

Աշխատաւորականները եւ գործազրկութիւնը

Ինչպէս կը յիշուի, Անգլիոյ Աշխատաւորականները մայիսի ընտրութեանց մէջ յաղթանակը տարին մանաւանդ տնտեսական այն տագնապին պատճառով, որուն ենթարկուած է Անգլիա տարիներէ ի վեր՝ անգործութեան դատապարտելով շուրջ մէկ միլիոն աշխատաւոր։ Եւ ընկերվարականները կը խոստանային դարման տանիլ այս փշոտ հարցին։

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ գործատութեան նախարար Թոմաս երկարօրէն պարզեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը գործազրկութեան տագնապին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 20ին Թիֆլիսէն Երեւան հասան եւրոպայի յեղափոխական գրագէտներէն Լուտվիկ Ռէն, Մատէ Զալկա եւ Վայսկոպֆ։ Այս առթիւ ընդունելութիւն մը կատարուեցաւ կուլտուրայի տան մէջ, ուր խօսեցան Ազատ Վշտունի, Մռաւեան (այժմ հանգուցեալ), Դերենիկ Դեմիրճեան, Սիմոն Յակոբեան եւ Յակոբ Յակոբեան։ Միջազգային յեղափոխական գրականութեան բիւրոյի քարտուղար Լուտվիկ Ռէն պատասխանեց ողջոյնի ճառերուն, փառաբանելով յեղափոխական գրականութեան կատարած աշխատանքը դրամատիրական երկիրներու մէջ։ Չեխ գրողներու ներկայացուցիչ Վայսկոպֆ ռուսերէն լեզուով նկարագրեց իրենց տպաւորութիւնը խորհրդային երկիրներէն։ Իսկ հունգար բոլշ. գրագէտներու կողմէ խօսեցաւ Մատէ Զալկան, որ պատմեց թէ 1920ին եղած է Հայաստան եւ տեսած՝ երկրին կրած դժբախտութիւնները։

Հիւրերը մեկնեցան յաջորդ օրը։

Այս առթիւ, Երեւանի պետական հրատարակչականը որոշած է յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին տպագրել արեւմուտքի յեղ. գրողներուն հետեւեալ գործերը,— «Ցիան կ'այրի», «Ես կը հրդեհեմ Փարիզը», «Պատմուածք յաւիտենական խաղաղութեան մասին», «Պատերազմ», «Փակուղիի մէջ»։

∴ Այցելուներէն Մատէ Զալկան հունգարացի է։ Մասնակցած է Ռուսաստանի քաղաքացիական կռիւներուն եւ ձերբակալուած՝ Կոլչակի կողմէ։ Պատերազմի ընթացքին գրած է հակապատերազմեան շատ գործեր, իսկ 1917-24ին նուիրուած դաւադրական աշխատանքներու։ Իր գլխաւոր գործերն են— «Առաջին, երկրորդ, երրորդ», «Պատանեկան պատմուածք», «Ազնիւ դերձակուհի», «Կոտիա», «Երանելի աշխարհ» եւլն.։ Հայերէնի թարգմանուած է «Հունգարացի աղջիկը»։ Լուտվիկ Ռէնը գերմանացի է։ Պատերազմի ատեն եղած է զինուոր։ Գտնուած է Թուրքիա եւ Աֆրիկէ։ Իր մեծահատոր վէպը՝ «Պատերազմ», թարգմանուած է 13 եւրոպական լեզուներու, իսկ գերմանական բնագիրը տպուած է 125,000 օրինակ։ Կարլ Վայսկոպֆը չեխ է եւ նոյնպէս բոլշեւիկ։ Բանտարկուած է երկու տարի եւ 7 ամիս։ 1920ին գրած է թատերախաղ մը՝ «Ցաք մըրիկ», 1924ին՝ «Զա'րկ, Թմբուկ» բանաստեղծութիւններու ժողովածուն, 1928ին՝ «21րդ դարու հարիւրամեակ» ժողովածուն եւլն.։

ՆՈՐ ԱՐԿԱԾ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ, 1 Նոյ. (Սեփ. Թղթ.).—Հոկտ. 31ին կէս օրէն յետոյ պայթում մը տեղի ունեցաւ Կարտանի ածխահանքին մէջ (Մարսէյլ)։ Յառաջ եկած փլուզումին զոհ գնաց չեխ բանուոր մը, 25 տարեկան, որ անտէր կը ձգէ կինը եւ 12 տարեկան տղան։ Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէին նաեւ իր հայ ընկերները, ծաղկեպսակով։ Ողբացեալ ընկեր Ա. Քէշիշեանի եղերական մահէն յետոյ, այս նոր դէպքը ծանր տպաւորութիւն ձգեց բանուորներուն վրայ։

Ա. Ա.

ՄՈՆԱՔՈՅԻ «Իտալական Տան» առջեւ պայթեցաւ ռումբ մը, գրուած հակաֆաշիստներու կողմէ։ Անձի կորուստ չկայ։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի պարենաւորման եւ անհրաժեշտ կենսանիւթերու մատակարարման գործը, միշտ ալ նկատուած է մէկը մեր երկրի գլխաւոր մտահոգութիւններէն։

Նախապատերազմեան շրջանին, այս բացը համեմատաբար նուազ վրդովիչ էր, շնորհիւ Թուրքաստանի առատ ալիւրին, շաքարին, քարիւղին եւ զանազան տեսակի նիւթերուն։ Անկէ զատ ազատ առեւտուրը, տնտեսական բնականոն կապերը արտասահմանեան երկիրներու հետ, եր կարգին կը նպաստէին երկրի աղքատ տնտեսութեան հաւասարակշռման, մնձաքանակ ներածումներու միջոցով։

Համաշխարհային պատերազմի հետեւանքով ծագած ընդհանուր տակնուվրայութիւնները, նորանոր երկիրներու կազմութիւնը, եւ առհասարակ Հայաստանի ներքին քայքայումը եւ տկարացումը ներքին եւ արտաքին պատերազմներէն, բնականաբար ալ աւելի չեշտուած ձեւով երեւան պիտի հանէին այս բոլոր կարիքները, որոնք ինչպէս ըսի, առաջ ալ կային։

Հայաստանի խորհրդայնացման առեն, եւ մասնաւորաբար վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին հայ համայնավարները ըստ երեւոյթին իրենց բովանդակ ուժերը լարած են կռուելու երկրի այս հին եւ մասամբ ալ բնական աղքատութեան դէմ։

Ո՞ր աստիճանի յաջողութիւն ձեռք պիտի բերեն անոնք իրենց զանազան տնտեսական ձեռնարկներով, երկիրը ինքնապահ դարձնելու առաջադրութեամբ, դեռ վաղահաս է գուշակութիւններ ընել։ Պարզ է մէկ իրողութիւն, որ Հայաստանը իր ներկայ սահմաններուն մէջ, և համեմատաբար կատարելագործուած գիւղատնտեսական միջոցներով, ի վիճակի չէ ո՛չ այսօր եւ ո՛չ ալ վաղը գոհացնելու գոնէ հացը, երկրի տարեկան պահանջի համեմատութեամբ։ Այս կասկածը, հիմնուած իրենց իսկ տուեալներուն վրայ, կ'ամրանայ աստիճանաբար նկատի ունենալով, որ դեռ այս տարի եւս Հայաստանի պարենաւորման համար հարկ եղաւ ներածել աւելի քան 30 հազար թոնօ հացահատիկ, մինչ ըստ պաշտօնական վիճակագրութեան, Հայաստանի բերքը դեռ 1928ին ո՛չ միայն հաւասարեցուած է նախապատերազմեան շրջանին, այլ եւ մօտած է որոշ զարգացման աստիճանի մը։

Այս երրակացութիւնը սակայն պատճառ մը չէ անտեսելու օրուան աշխատանքները, որոնց վերջնական արդիւնքի գնահատութեան համար դեռ եւս պէտք է սպասել։

Բայց մինչ այդ, պարենաւորել երկրի ազգաբնակչութիւնը, եւ մասնաւորաբար բանուորները եւ կուսակցական ու պետական աշխատաւորները, արդէն իսկ ծանրակշիռ հանգամանք մըն է, եւ նիւթ օրուան խորհրդակցութիւններուն։

Հայաստանի մէջ սեպտեմբերի վերջերը գումարուած «բանկոոպներու (բանուորական կոոպերատիւներ) ժողովը գտած է որ բանուորական կեդրոններ գործարանային եւ մանաւանդ գիւղատնտեսական ապրանքներ մատակարարումը անմխիթար դրութեան մէջ է եւ վատ է կազմակերպուած. թէ հայ գիւղկոոպը եւ թէ հայկոոպը նախատեսուած պլանը չեն իրագործելը։ Այսպէս ուրեմն տագնապը ո՛չ միայն ընդհանուր է, այլեւ չեշտուած ներկայ եղանակի համար, շնորհիւ այն իրողութեան որ համագործակցականները չեն իրագործած նախատեսուած ծրագիրը, կամ աւելի պարզ չեն ամբարած բանուորական շրջանակներու համար ձմեռուան անհրաժեշտ նիւթերը։

Թէ ի՞նչ չափով թոյլ է կատարուած մթերումի աշխատանքները Հայաստանի գանազան շրջաններուն մէջ, գաղափար կազմելու համար լաւ է յիշել քանի մը թիւեր.

— «14,000 փութ պանիր պատուէր ենք տուել, մեզ 4000 փութ պանիր են յատկացնում, 8000 փութ խոզի փոխարէն՝ 1000 փութ են տրամադրում»

Այսպէս կը գանգատի Լէնինականի բանուորական գործակցականի նախագահը։

Քաղաքի ձմեռուան փայտի համար կանխավճար տրուած է 80,000 րբ., իսկ մինչեւ այժմ «Լէնինականը պայմանաւորուած փայտի հարիւրին 13ն է միայն ստացել։

Ղափանի ներկայացուցիչը կը յայտնէ թէ «2000 քիլօ պանիրի փոխարէն ստացած է70 քիլօ. «հայգիւղկոոպը 50,000 փ. կարտոֆիլի (գետնախնձոր գինաց դեռ 24 հազար փ. է յանձնել. մէկ միլիոն ձուի (հաւկիթ, փոխարէն՝ 496 հազար, 1000 փութ մեղրի փոխարէն՝ 500 փ., իսկ 500 փութ շրջանակաւոր մեղրից ոչ մի փութ չի յանձնել դեռ»։

Թիւերը բաւական պերճախօս են։ Առով սակայն հարցը չի լուծուիր։ Ի՞նչն է պատճառը այս թերացումներուն, այսքան կենսական խնդրի մը մասին։ Մանաւանդ, որ այս կարգի դէպքերը ոչ միայն կը սասանեցնեն տնտեսական տագնապը, կը կազմալուծեն բանուորական շրջանակներու մէջ աշխատանքը, արգելք կը հանդիսանան «աշխատավարձերու եւ ինքնայ ժէքի նուազեցման ,այլեւ կը նպաստեն «մասնաւորներու չարաշահութեան» և գներու արհեստական բարձրացման։

Բազմաթիւ են պատճառները որոնք մատնանշուած են զանազան առիթներով, անգամ պատասխանատու «աշխատակիցներու» կողմէ։ Ցիշենք սակայն քանի մը ընդհանուր պատճառներ.—

Ա.) Մթերման գործը փոխանակ մէկի, բազմաթիւ հաստատութիւններու է թողուած. պարագայ մը, որ յաճախ խաչաձեւումներու պատճառ կը դառնայ։

Բ.) Նիւթական միջոցներու պակասութիւնը. «բանկերը կրճատում են վարկերը»։

Գ.) Մասնաւոր շուկայի քայքայումը, իսկ անոր փոխարէն անճոզ համագործակցականներու «անպարողջ ցանցը»։

Դ.) Գիւղատնտեսական նիւթերու հետ, գիւղացիութեան անհրաժեշտ նիւթերու պակասը։

Ե.) Մթերման նիւթերու համար սահմանուած չափազանց անհամապատասխան եւ վար գիները. յաճախ «շուկայի գնից այնքան ցածր են եղել, որ անգամ ամառուայ ազատ սեզոնում դժուարութեամբ է կատարուած մթերում մը»։

Զ.) Եւ վերջապէս ընդհանուր այն ապստամբութիւնը, որ կայ տարաբախտաբար հայ գիւղացիութեան մէջ, կառավարական ներքին տնտեսական քաղաքականութեան մասին, կ'ազդէ իր կարգին այս կացութեան վրայ։

Կան անշուշտ բազմաթիւ ուրիշ երկրորդական պատճառներ, այսպէս՝ օրինակ փոխադրական միջոցներու պակասը, պահեստներու եւ շէնքերու բացակայութիւնը «Զօրագետի վարչութիւնը մարտ ամսին 12 վակոն ալիւր ..ստացել ..ցեղ չլինելու պատճառով այդ ալիւրը փճանում է դրսում եւ նրա արժէքը Բանկոապը գժուարանում վճարելու» Խնդիր է նոյնպէս «որ իրար հետ կապ ունեցող կենսամթերքներ միաժամանակ չեն ստացւում. օրինակ բրինձ ստանում ենք՝ բրինձ չկայ. բրինձ ենք ստանում, իւղ չկայ»։Զկայ կարգ անհրաժեշտ եւ այժմէական նիւթերու գնման եւ առաքման մէջ. «Կարտոֆիլի (գետնախնձոր) փոխարէն ապակեղէն են բերում։ Նոյնիսկ մի ամբողջ շաբաթ մեր Բանկոապը ծխախոտ չունեցաւ. իսկ մեզրը 20 24 բուշկինեց մանուֆակտուրան սխտեղ քնում էս։

Ահա կացութիւն մը, եր ընդհանուր գիծերով, մթերման գործին, այլ խօսքով այն կազմակերպութիւններուն, որոնք պատասխանատու են Հայաստանի աշխատաւորութեան պարենաւորման կարեւոր գործին։

Տարաբախտաբար ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ խորհրդային վարիչները ունին իրենց յատուկ եղանակներ, որոնցմէ անդին նայիլ իսկ չեն ուզեր երբեք։ Իբրեւ դարման այս հիւանդագին կացութեան, որ նոր չէ եւ ո՛չ ալ մասնաւոր երեւոյթ, չկան արմատական ձեռնարկներ, Այս մարդիկ ստեղծուած կացութեան մէջ, ո՛եւէ գնով չեն ուզեր մաս մըն ալ բաժին հանել իրենց ներքին տնտեսական քաղաքականութեան. այլ ընդհակառակն ամէն թերացումի մէջ նորանոր միջոցներ կը խորհին խառնացնելու իրենց ձեռնարկները, ճնշելու, «վարչական» միջոցներով կողոպտելու գիւղացիութիւնը, լեցնելու համար պարենաւորման գործի մէջ յառաջ եկած բացը։

Եւ այս ամէնը այն ժամանակ երբ աւելի քան երբեւիցէ թոյլ գինովցած է «Հայաստանի ճարտարարուեստացման» հեռանկարներով, այն ժամանակ երբ «անընդհատ աշխատանքի շաբաթ»ը կը նկատուի իբրեւ «անհրաժեշտութիւն», երբ վերջապէս այս բոլորն իրականացնելու համար բանուորական ուժի, մասնաւորաբար «մասնագէտներ»ու պատրաստման ծրագիրներ կը մշակուին անդադար։

Այս բոլորէն կը նկատուի մեր երկրի վարիչներու չափէն աւելի անապարանքը, «յեղափոխական» վազքը, որ սակայն կ'անտեսէ միջավայրը, հնարաւորութիւնները, եւ վերջապէս ամէնէն առաջին պահանջը — պարենաւորումը — առանց որու հեկայական նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնները համեմատաբար շատ քիչ չափով կրնան արդիւնաւորուիլ։

Ս. ՏԹԱԹՈՒԼ

... ԵՒ ՀԻՆԵՐՈՒՆ ԼԵԶՈՒՆ

Ճշմարի՞տ է, որ նորերը լեզու չեն գիտեր։ Ուսուցիչս Ենովք Արմէն մեղմօրէն գրաւ այդ ճշմարտութիւնը, միեւնոյն ատեն լռելեայն յայտնելով որ քիչ մը չոր եմ հիներուն հանդէպ եւ բարի՝ նորերուն հանդէպ։

Կը սիրեմ չարութիւն գործել հինին ու նորին հանդէպ անխտիր, ամէն անգամ որ առիթը գայ։ Բայց։

Երբ դեռ պզտիկ էի, մեր տունը մտած տատեր սանդուղ չէին գործածեր, այլ կարմիր թութին ծառէն բարձրանալով մինչեւ պատուհանը, ներս կը ցատկէին կատուի պէս։ Ցածախ, ճիշդ կէսօրին, մեր տանը գագաթը ելած, աքլորի պէս կը խօսէի, խաբելու համար փարիզեցիներուն ․․․ նրը։ Կամ գիմացի փողոցին թուրք գիւղին իմամին հետ մրցելու ճիգով, Աստուծոյ մեծութիւնը կը գոչէի մեր տանը կատարէն, որ Աստուծոյ մօտ էր։ Ցանկարծ կը լսէի հօրս ձայնը, Աստուծոյ ձայնէն աւելի ուժեղ.

— Վա րի՞ջիր, չա՛նլակոտ, վարն արդէն գո՞ղ ի՞նչ ա՛ընենք։

Արդարեւ, տասը-քսան կըզմինար կոտրելէ յետոյ, թութին ծառին վրայ կը ցատկէի եւ կը կորսուէի պարտէզներուն մէջ։ Եւ այդ մութ ծառերուն տակ, քանի անգամ, ջուրի գոյն ապարանջանով մը աղւոր թռչնիկ տուած ենք միամիտ հարսի մը։ «Միայն գիտելու համար», առանց աչք թարթելու ամբողջ կէս ժամ, բերաննիս ճաթած՝ ճիշդ նաւի պէս։ Մեր գիւղը ամիսը մէկ անգամ, հրեայ մը կուգար, վախկոտ փերեզակ մը, որ սակայն երբեք չէր խոստովաներ թէ կատուն չորս ոտք ունի։ Մենք ալ կը ծեծէինք։ Եւ ամիսնե՞ր փերեզակ չէր գար մեր գիւղը եւ հարսներուն անէծքը կը թափէր մեր վրայ։ Դեռ ի՞նչ չարութիւններ, հազա՛, հազա՛։

Հիմա գիւղը չեմ բնակիր։ Գրականութեան մէջ կը նստիմ։ Սովորութիւնը հետս է եկած, մեր գիւղէն։ Եւ մեր այս օրաթերթին խմբագրապետը յաճախ կը բարկանայ

— Այսինչին գպար նայէ։

— Չէ՛, չգպա՛յ։

— Գպա՛ր, տեսա՛կ, գպա՛ր։

— Ես գպիլ չուզեցի, բայց խօսքս գնաց գպաւ։

Եւ այսպէս գրական անհանգստութիւնները գրպանս գըրած, կը սպասեմ։ Ցաճախ, կարծելով թէ մեր խմբագրապետը լռնգած է, դուրս կը հանեմ գրական չարութիւններս, որոնք գրպանս, ձեռքիս մէջ քրտնած կ'ըլլան։ Ու չարութիւն կը խաղամ։ Ցանկարծ կը զգամ որ ակռաս կ'երթայ։ Գլուխս ալ հետը։ Եւ ալ հետը։ «Յառաջ»ի խմբագրապետը քանի՜ անգամներ քաշած է ակռաս, ո՜չ ալ, ձո՛ւն ալ։ Շարունակ կ'ըսէ — Մի՛ գպիր մառադոշ տղոց։

Ես ալ գերեզման կ'երթամ, վրէժս լուծուած գրագէտներէն կը լուծեմ։ Ճամբան կաց ու հին բանաստեղծի մը ոտքը շոկել կը փորձեմ։ Եթէ թոյլ տան, պիտի ըսեմ նաեւ որ սխալ է պնդել թէ նորերը լեզու չեն գիտեր, այլ պէտք է ըսել թէ ո՛ր նորը լեզու չի գիտեր։ Եւ յետոյ, հիմա որ Ենովք Արմէն հրաժարած է ուսուցչութենէ եւ են՝ աշակերտութենէ, հետեւաբար պատիժի վախ չունիմ, կ'ըսեմ նաեւ թէ հինե՛րն ալ լեզու չեն գիտեր։ Երեւակայեցէք, անուն հանած, նոյնիսկ աւագանդաւոր բազմաթիւ գրագէտներ ունինք, որոնք քիչիկ մը մաքուր հայերէն գրած չունին։ Եթէ մելանն ալ փոխէք, գրիչն ալ փոխէք, նորէն մաքուր չեն կրնար գրել սա մեր քա՜ղցր հայերէնը։ Բայց հայերէնը ազեղ լեզու չէ, ազեղը ա՛յդ գրագէտներն են։ Տեսէք, Շիրվանզադէ «Ըզատամարտի մէջ կը գրէ (1911, թիւ 49).— «իմ կարծիքով՝ մըտածել ճայերէն, կը նշանակէ մտածել գռեճկորէն»։ Մեղա՛, քեզ, ո՜վ եմ սուրբ հայերէնս։ Ցետոյ կարդացէք Հեռեւեանն ալ, զոր անմիջապէս կ'աւելցնէ կովկասէն մինչեւ Ամերիկա եւ Ամերիկայէն մինչեւ կովկաս պնակ լզելով ճամբորդող այս հին գրագէտը

— «Ողորմելի չէ՞ր լինիլ արդեօք մեր գրականութեան վիճակը, եթէ ժամանակակից հայ գրողը մը նուրբ բանաստեղծութիւն, վէպ կամ դրամա գրելիս՝ մտածէր հայ ժողովրդի ԳՌԵՀԻԿ ԼԵԶՈՒՈՎ»։

Սիրելի ուսուցիչս, որ կը նեղանաս հիներուն դէմ գործած չարութեանս համար, ըսէ՛, շէքթութիւնքիս մէկ անկիւնով պզտիկ մը հայհոյե՞մ, գոնէ՛ այս հին գրագէտին։ Բայց ուրիշնե՞ր ալ կան։ Եւ գիտե՞ք, ծերունիին ո՞րն է — Շիրվանզադէ, որ հայերէն չի գիտեր, կը պնդէ թէ «քաղաքակիրթ» (օտար ըսել կ'ուզէ) լեզուով աւելի լաւ կրնայ գրել։ Ըսիսո՞ւ, այս մարդը ո՛չ լաւ ռուսերէն գիտէ, ո՛չ ալ լաւ ֆրանսերէն։ Այս հաստատումը կը պատշաճի նաեւ բոլոր անոնց որոնք կը յաւակնին թէ իրենց մայրենի լեզուէն աւելի լաւ գիտեն օտար լեզու մը։ Եւ կ'ընդունիմ, պանվիլի հետ, թէ ոչ ոք իր մայրենի լեզուէն աւելի գեղեցիկ եղանակով մը կրնայ օժտուիլ օտար լեզուով մը։

Բայց այս հարցը դուրս կ'իյնայ մեր ճամբէն։ Շարունակենք մեր չարութիւնները։ Հայ գրականութեան պատմութեան, ինչպէս հայերէն ընթերցանութեան բարձրագոյն դասընթացքի գիրքեր ունինք, որոնց մէջ յաճախ ցոյց կը տրուին «գեղեցիկ գրագէտներ», «գեղագէտ քննադատներ», «բիւրեղ լեզուով բանաստեղծներ»։ Պարոնա՛յք եւ տիկնայք, սո՛ւտ են բոլոր (եթէ չեն սխալած) այդ հեղինակները։ Մէկ կողմ կը նետեմ Վրթ. Փափազեանի վկայութիւնները, որովհետեւ հաւատք չունիմ իր լեզուին, ինչպէս նաեւ իր այն զգայութիւններուն վրայ, զորս պիտի տանար ուրիշ մը լեզուէն։ Առնենք Ռուբէն Զարդարեանը, օժտուած՝ բիւրեղ լեզուով մը, որուն շինուածքն իսկ պրուեստ մըն է։ Արդ, ազամանդեայ լեզուի մը այս տէրը քանի մը բանաստեղծներու համար. վկայութիւն է տուած թէ «գեղեցիկ հայերէն կը գրեն անոնք»։ Ապահովաբար սխալ կարդացած է Զարդարեան։ Իր վկայութեններէն մէկը այսօրէ է, այդ մարդը կը գրէ խղճալի հայերէն մը, որ չի կարդացուիր, չի հասկցուիր, այլ յարդախառն ցեխի մը պէս կը ծեփէ.. իր քիթն ու բերանը։

Այժմ կ'ուզէ՞ք, որ շարունակեմ։ Ներկայացնե՞մ Գ. Զօհրապի կամ Ջ. Խաչեանի հայերէնը, խօսեցնե՞մ մեռած կամ ողջ հայ գրագէտները իրենց լ'ցուովը, ազե՛ղ, միշտ ազեղ, հակառակ որ ժողովուրդ ունէին իրենց ականջին տակ, մինչդեռ նորերը այդ ալ չունին եւ հայերէն կը գրեն գժբախտ ազգեցութիւններու եւ պայմաններու տակ։ Եզրակացնելու առեն կը կրկնեմ թէ ճիշդ է Ե. Արմէնի վկայութիւնը «Նորերը լեզու չեն գիտեր»։ Այո՛, հիները լեզու չէին գիտեր, նորե՛րն ալ չեն գիտեր։ Բայց նորերը բան մը ունին, առաւելութիւն մը, զոր կ'ուզեմ վեր բերել։ Ու՞ր հարցն է առիկա։ Ցաջորդով պիտի ներկայացնեմ լեզուի հարցին մէջ եղբերը քերականութեան եւ գեղեցկագիտութեան, առարկայականին եւ ենթակայականին.— այսինքն երկու քի պիտի բաժնեմ լեզուն, ա) ուղիղ գրել, բ) ոճ գնել։

Հ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԵՆԴԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ՄԵՐ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հանրութեան և մասնաւորապէս Մարսիլիահայ գաղութին միտքը լուսաբանելու եւ շահագրգռութիւնն արթնցնելու համար, կը փութամ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել այս ժողովրդական եւ օրինակելի հաստատութեան առաջին տարեշրջանի գործունէութիւնը, քաղելով պաշտօնական տեղեկագրէն.—

Ձեռնարկին յղացումը.— Այս տարուան սկիզբը Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կ'որոշէ քոյր մարմիններու աջակցութեամբ Գիշերային Դպրոցի մը բացման ձեռնարկել։

Ծրագրին պատրաստութենէն եւ զանազան խորհրդակցութիւններէ յետոյ, հակառակ թափուած ջանքերուն կարելի չեղաւ Վասպուրականի, Սիվրիհիսարի, Մարաշի, Զարսանճագի եւ Եօզղատի Հայր. Միութիւններէն զատ, Միացեալ տասէ աւելի քոյր միութիւններու մասնակցութիւնն ապահովել։ Եւ վերոյիշեալ հինգ քոյր Միութիւնները դպրոցի նիւթական եւ բարոյական պատասխանատուութիւնն ստանձնելով, գործի [illegible] ցան։ Հինգ հոգինոց յանձ[illegible] խումբը անմիջապէս վարձ[illegible] յարմար սրահ մը, Սալոն Մ[illegible] եօլը (46, Rue Tapis Vert [illegible]

Կարճ ժամանակի մէջ արձ[illegible] նագրուող աշակերտներու թի[illegible] մօտ 150ի հասնելով բացմ[illegible] կատարուեցաւ հանդէսով մ[illegible] ապրիլ 28ի իրիկունը այ[illegible] դպրոցական դասերը հեր[illegible] հութեամբ եւ ամէն յաջողու[illegible] թիւններով։

Համաձայն նախօրօք պատրաստուած դասացուցակի, առաջին շրջանին կը դասա[illegible] դուէին՝ բացի շաբաթ իրիկուն[illegible] րէն՝ միացեալ բոլոր օրերը [illegible] կոյեան ժամը 7—9։ Հետեւ[illegible] դասերը.— Ֆրանսերէն՝ երկու կարգ, հայերէն՝ երկու կարգ, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն՝ մէկական կարգ. ֆրանսերէն երկու կարգերու համար՝ ամէն օր, հայերէն շաբաթը երեք օր, իսկ թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն երկուական [illegible] կը դասաւանդուէին. [illegible] Ֆրանսերէն եւ հայերէն դասերուն հետեւողներու թիւը բաժանելով, պէտք տեսնուեցաւ [illegible] թէ՝ կարգերը եւ թէ պահերը աւելցնել։ Այսպէս ուրիշ փոփոխութիւններ կատարուեցան, [illegible] րոնց մանրամասնութիւնը [illegible] զանց կ'առնեմ։

Ըսինք թէ առաջին օրն իսկ արձանագրուած աշակերտներու թիւը 150ի կը հասնէր։ Հետագային այս թիւը բարձրանալով երկարիս հասած է մօտ 250ի։ Արձանագրուող աշակերտները [illegible] ներկայացնեն հետեւեալ շրջանները — Վասպուրական, Սիվրիհիսար, Եօզղատ, Զարսանճագ, Մարաշ, Արաբկիր, Քղի, Խարբերդ, Բարձր Հայք, Թուլլու Բիլեոնի գիւղ, Ամասիա (բոլորն ալ իրենց Միութիւններէն պաշտօնապէս յանձնարարուած), Խարբերդ, Կիլիկիա, Անատոլիա, Բէշկին-Մաատ[illegible] կէլվէ, Մալաթիա, Նիկոմիդիա, Պոլսոյ, Չորլու, Ատանա, [illegible] գի, Տրապիզոն, Պոլիս, Կեսարիա, Սեբաստիա, Սամսոն, Իզմիր, Փախրի Մատէն, [illegible] Բէօլթահիա, Հաճըն, Կիլիկիա եւ Կովկաս։

Բայց պէ՛տք է ընդգծել [illegible] տեղ, որ հակառակ արձանագրուողներու թիւի մեծութեան, շարունակ հետեւող եւ դասերուն օգտուողներու թիւը սկզբնական շրջանին 70-75, իսկ վերջին շրջանին 30 35 է եղած, [illegible] միջին թիւը կարելի է ընդունիլ 45 50։ Այս նուազումը կարելի է վերագրել մեծ մասով ամառնային եղանակին եւ անգործութեան։

Դպրոցին հետեւող աշակերտները կարելի է երկու կարգի դասել. առաջին՝ չափահաս բանուոր երկսեռ երիտասարդներ՝ ընդհանրապէս ֆրանսերէն լեզուին հետեւող, երկրորդ մասով ֆրանսական դպրոց յաճախող 8էն 14-15 տարեկան երկսեռ աշակերտներ՝ գրեթէ բոլորն ալ հայերէն լեզուին հետեւող։ Իսկ աշխարհագրութեան, թուաբանութեան կամ պատմութեան դասերուն հետեւողները այս երկու կարգերէն առասարապէս մասնակցող [illegible] կերտներ են եղած։

Այժմ անդրադառնանք [illegible] հարցին թէ այս աշակերտները ի՛նչպէս եւ ո՞րքան [illegible] տուած դասերէն։

Ֆրանսերէն դասին հետեւողները 25-30 հոգի են, երեսուն եւ 18-30 տարիքի։ Բաժնուած են երեք կարգի.— Ա. Սկսնակ առաջիններ. Բ. Սկսնակ երկրորդներ. Գ. [illegible] բորդ կարգի աշակերտներ։

Հայերէն դասին հետեւողները 28-33 հոգի են, բոլորն ալ ֆրանսական դպրոց յաճախող 8 - 14-15 տարեկան երկսեռ փոքրիկներ, բաժնուած դասերու երեք կարգի.—

Ա. Սկսնակ առաջիններ. [illegible] այն օրըօրին վերջերս արձանագրուած քանի մը փոքրիկներ, որոնց ձեռքին այբբենարան [illegible] լով աշխատանք կը տարուի առանձին ուշադրութեամբ [illegible]

խնամքով՝ իւրացնել տալու տառերու եւ պարզ բառերու առոգանութիւն ու ընթերցումը։

Բ. Միջնակ երկրորդներ, ա-ւելի քան աւելի բազմամարդ կարգ, ... 22 հոգի երկսեռ փոքրիկ-ներ, որոնք գիշերային դպրո-ցի մէջ այբբենարանը լրա-ցուցած ու կ'ուսանին Լուսա-բերի առաջին գրքին վրայ։ Դպ-րոցի ակզբնական շրջանին մեր լեզուին բոլորովին ան-ծանօթ եւ միայն ֆրանսերէն գիտցող այս աշակերտները, այ-սօր նախակրթարանի երրորդ կարգի աշակերտի մը չափ վար-ժութիւն ձեռք բերած են՝ թէ հայերէն գրելու, թէ կարդալու եւ թէ խօսելու ու պատմելու մէջ։

Գ. Երկրորդ կարգ, որոնք կը կազմեն հինգ հոգիէ բաղկացեալ չափահասներ եւ որոնք կը սորվին քերականական ու ... վարժութեանց։

Այժմ անցնինք դպրոցի ... բաժնին։

Նախապէս որոշուած էր որ ... ական շրջանին քաշուե-... լլալու եւ դժուարութիւն-... վերցնելու նպատակով, մին-... երեք ամիս ժամանակով ... Հայր. Միութիւնները ի-... վրայ պիտի առնէին պիտ-... նպաստ։ Երրորդ ա-... աշակերտներու վրայ ... ամսական տասը ֆր-... մը սահմանելով (ինչ ... ընդունուեցաւ) ... յետաձգուեցաւ այլեւս Միութիւններուն այդ գանձու-... ընել։ Բայց տարեվերջին, ... որ հազիւ հազ մօտ 20 ֆրանքի բաց կը մնայ, ... ներկայացուցչական ժո-... որոշեց հաւասարապէս ... Հայր. Միութիւններէն ... նաեւ այս բացը։

Մանրամասն հաշուետուու-թիւնը Ներկ. ժողովին մէջ տրը-ուած ըլլալով, եւ միեւնոյն ժա-մանակ թերթին սիւնակները ... ըլլալու համար, կը բա-ւականանամ այդ հաշուետուու-թեան գլխաւոր կէտերը միայն ...։

Մուտք.— Հինգ Հայր. Միու-թիւններէն ընդամէնը 1813 ֆր. անհատներու նուիրատուու-թիւն 80.30, բացման հանդէս-էն 88.00, աշակերտաց թոշա-կէն 960, գումար՝ ընդհ. մուտ-ք 2941.30, Հայր. Միութիւն-ներէն դեռ եւս գանձելի 251.80, ընդհ. գումար 3193.10 ֆր.։

Ելք. Գիշեր. դպրոցի սրահին ... ընդամէնը 1275 ֆրանք, ... ական պիտոյքներ եւլն. ...0, դասատուներուն 1740 ... ընդհ. ելքի՝ 3193.10 ֆր.։

Ներկ. ժողովը գնահատանքի ... շնորհաւորանքի իր բանաձե-... գիտցաւ վարձատրել յանձ-... տարած այս մէկ ... պէս օրինակելի ... ջանքը։

Վերջացնելէն առաջ այս տե-... կագիրը՝ երկու խօսք։

Նախ՝ որ գիշերային այս վըլ-րոցը ո՛չ թէ հոգատարութեան առարկայ պիտի դառնար միայն հինգ Հայր. Միութիւններու, այլ բոլորի՛, եւ ամէնէն աւելի Ա-նատոլուի խորերը ապրած ու Թրքական լեզուն եւ միջավայրը իւրացուցած հայրենակիցներուն։ Մինչեւ այսօր, ես չկրցայ ըմ-բռնել թէ ո՞րն է այն գլխաւոր պատճառը որ միւս քոյր Միու-թիւնները հեռու կը պահէ այս հաստատութենէն։ Եթէ դրամա-կան մասնակցելու խնդիրն է, առիկա բոլորովին աւելորդ է, որովհետեւ ո՛չ մէկ Միութիւն պարտաւորեանքի տակ է դրա-մապէս օժանդակելու, բաւական է ստանալ միայն անոնց բա-րոյական օժանդակութիւնը։

Երկրորդ ա՛յն գիտելի պա-րագան՝ թէ քանի որ ծախսեր են եղած, յարմարութիւններ է ստեղծուած փոխանակ 50 70ի 200 250 աշակերտներու հա-մար տրամադրելի եւ օգտակար դարձնելու դպրոցը, ո՞ւր են միւս աշակերտները։ Այսօր 1000էն աւելի կը հաշուուին ֆրանս. դպ-րոց յաճախող հայ փոքրիկները, իսկ քանի մը հազար՝ հայ այն գործաւոր եւ գործաւորուհիները որոնց համար հայցի չափ ան-հրաժեշտ է թէ ֆրանսերէն լեզ-ուի ուսուցումը եւ թէ հայերէնը կամ միւս գիտութիւնները։ Ի՞նչ կը մտածեն արդեօք այդպիսի-ները, ժամանակ փոքրերու ծնող-ները։ Իրենց զաւակներու ապա-գային համար իսկ բարիք մը բրած չե՞ն ըլլար՝ եթէ օգտուին գիշեր. դպրոցի հայերէնի եւ մայ-րենի պատմութեան դասերէն։

ՓՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ՇԱՀԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, (Սեփ. Թղթ.) — Ռիզա Շահն Շահը Սինա-սաքքեզ, Սովուջ Բուլաղ, Ուրմիա, Սալ-մաստ քրդական սահմանները անցնելէ եւ որոշ տեղերում էլ մի քանի օր մնալուց յետոյ, Ջուլ-ֆայի վրայով Հոկտեմբեր 21ին հասաւ Թաւրիզ։ Դիմաւորելու էին գնացել կայարան, բոլոր պետա-կան հիմնարկութիւնների ներկա-յացուցիչները, պարսիկ եւ հայ վաճառականութեան ներկայացուցիչ-ները, Հայոց առաջնորդը, մոլլա-ները եւ զօրքը իր բարձրաստիճան սպաներով հրաւիրուած էին նաեւ բոլշեւիկեան հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչները իսկ եւրո-պական առեւտրականներին, որոնք պակաս թիւ չունին Թաւրիզի շու-կայում, մասնակցութեան էին տուել ինչպէս եւ տեղիս հիւպատոսները։

Ընդունելութիւնը ժողովրդա-կան հանդամանք էր կրում։ Կա-յարանում Շահը բոլոր ներկա-յացուցիչներին ըստ իրենց դիրքի ու կացութեան հարցեր է տալիս եւ համապատասխան հրահանգ-ներ ուղղում։ Հերթը հասնելով Հայոց Առաջնորդին, բռնում է ձեռքը եւ առողջութիւնն է հարց-նում։ Առաջնորդը իր շնորհակա-լութիւններն է յայտնում։

Ներկայացուցիչներից ամէն մէկը շատ համառօտ մի բան է խօսում, իսկ հայ վաճառականնե-րի կողմից մի ուղերձ է կարդաց-ւում։

Այս բոլորին լսելուց յետոյ, Շահը անցնում է զօրքի մէջ եւ ապա խանդավառ «Զինտա՛»ների տակ իր շքախումբով, զինւորա-կան պատւով եւ հեծեալների ու-ղեկցութեամբ անցնում է քա-ղաք։

Կայարանից մինչեւ նահան-գապետարանը (որ մօտ 10 վերստ տարածութիւն է) նոր բացուած պողոտայի երկու կողմերը լեփ լեցուն էր երկսեռ հասարակու-թեամբ. Զափազանցութիւն չպիտի համարել եթէ ասեմ, որ ամբողջ Թաւրիզը դուրսն էր գտնւում։ Ուղեկցութեամբ տեղիս զօրքերի հրամանատարի, նահանգապետի (երկուսն էլ ձիաւոր) բարձրաս-տիճան սպաների եւ հրաւիրուած ներկայացուցիչների. Շահը իջնում է նահանգապետարանի շէնքը կա-յարանից քաղաք գալու ժամա-նակ, մի տարիքոտ պարսկուհի, առանց քաշւելու վազում է դէպի Շահի ինքնաշարժը եւ ինչ որ խնդրագիր է տալիս։

Կարգապահութիւնը կատար-եալ էր, ամէն 25 քայլից ոստի-կանները հսկում էին։

Ըստ լուրերի, Շահը երկու օ-րից պիտի մեկնի Արդաբիլ եւ ա-պա Թեհրան։

Գալու գլխաւոր նպատակը նախ քրտական սահմաններով անցնիլն ու քիւրտ ներկայացու-ցիչների հետ տեսակցիլն է եղել եւ երկրորդ՝ ժողովուրդի աչքին երեւալը։

Նախ քան Շահի գալը, Ատր-պատականի մէջլիսի անդամները, թւով 20 հոգի, Թեհրանից եկել էին այստեղ։ Վերջին պահուն մեր պատգամաւոր Ցօրան էլ ե-կաւ։

Ք.

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՕՁ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կրթական վերատեսչութիւնը որ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ աւանդուած Թուրքերէն դասախօսութեանց, որոշած է այս մասին աւելի խիստ հսկողութիւն մը ի գործ դնել ներ-կայ տարեշրջանին, Թուրք մշա-կոյթը աւելի մեծ չափով տարա-ծելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, Թուրքերէն ընթերցանութեան դասէն զատ, աշխարհագրութեան եւ պատմութեան դասերն ալ Թուրքերէն լեզուով կ'աւանդուին ոչ-իսլամ փոխ ժարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ քաղաքացիական կրթութիւնը։

Փոքրամասնութեանց վարժա-րաններու վարչութիւնները, կ'ըսէ «Միլլիէթ», անցեալները կրթա-կան վերատեսչութեան դիմելով, արտօնութիւն խնդրած էին որ ֆրանսերէնով աւանդուին պատ-մութեան եւ աշխարհագրութեան դասերը, մէկն ըլլալով նաեւ Թուր-քիոյ պատմութիւնը։ Այսպէս, անոնք կ'ուզէին Թուրք ուսուցիչ-ներէ խնայողութիւն ընել եւ զեղ-չել անոնց թիւը։ Կրթական վերա-տեսչութիւնը սակայն, մերժած է այս պահանջումը։

Փոքրամասնութեանց վարժա-րանները, կը շարունակէ «Միլլիէթ» Մէարիֆի հետ իրենց ունեցած գործերը հեշտացնելու եւ Թուր-քերէն դասերու աւանդման հսկե-լու համար, մէյմէկ Թուրք տեսուչ ո ներ։ Վարժարանին աշ-տաքին գործերով կը զբաղին այս տեսուչները, իսկ ներքին գործե-րով բուն տնօրէնները։ Թուրք տեսուչէն վերջ, Թուրքերէնի դա-սաւանդութեանց մէջ, ամէնէն կարեւոր դերը կը վիճակի ամէնէն բարձր կարգի Թուրքերէնի ուսուցչին, որ իրաւունք ունի տեսակ մը հսկիչի ի գործ դնելու միւս կարգերու Թուրք ուսուցիչներուն վրայ։

Փոքրամասնութեանց վարժա-րանները երեք դասակարգի կը բաժնուին - նախնական, միջնակարգ եւ լրացուցիչ։ Ասոնց Թուրքերէնի ուսուցիչները, իրենց աստիճանին համեմատ ամսաթոշակ կը ստա-նան։ Նախակրթարանի Թուրքերէ-նի ուսուցիչներուն կը վճարուի՝ իւրաքանչիւր դասաժամի համար՝ 75էն մինչեւ 90 ղրշ. միջնակարգ վարժարանի ուսուցիչներուն 100էն 150 ղրշ. իսկ լրացուցիչ դասա-տուներուն՝ ընդհանրապէս 150 ղրուշէն սկսեալ վճարում կ'ըլլայ, ամէն մէկ ժամուան համար։

Որչափ կարելի է, ուշադրութիւն կ'ըլլայ որ՝ փոքրամասնութեանց վարժարաններու Թուրքերէնի ու-սուցիչները համալսարանական երիտասարդներ ըլլան։ Այս տարի աննախընթաց կերպով, խիստ բազ-մաթիւ դիմումներ եղած են կըր-թական վերատեսչութեան, փոք-րամասնութեանց վարժարաննե-րուն մէջ Թուրքերէնի եւ պատ-մութեան, աշխարհագրութեան ու քաղաքացիական կրթութեան դասերը աւանդելու պաշտօնը խնդրե-լով։ Կ'աշխատուի, կարելի եղած չափով, գոհացում տալ այս դիմումներուն։ Պոլսոյ մէջ, մօ-տաւորապէս, 300է աւելի փոքրա-մասնութեանց վարժարաններ եւ անոնց մէջ դասախօսող 1200է աւելի Թուրք ուսուցիչներ կան։ Կրթական վերատեսչութիւնը բա-ւարար նկատած ըլլալով այս ու-սուցիչներուն տրուած վարձքը, թոշակի յաւելումի մասին կատար-ուած պահանջումները չպիտի ըն-դունուին։

ՊՈԼՍՈՅ ՇՈՒՆԵՐԸ

Շուները հետզհետէ շատցած են դարձեալ Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, ուր խումբերով կը պտտին։ Քաղաքապետական պաշտօնեանե-րը թէեւ կը թունաւորեն շուները բայց այս արդիւնք չի տար, որով-հետեւ ժողովուրդէն շատեր պաշտ-պան կը կանգնին անտէր շուներուն եւ հաւաքելով կ'ազա-տեն զանոնք։ Որոշուած է որ շու-ները որսի հրացաններով սպան-նուին եւ գիշեր ատեն, որովհետեւ շուները ցերեկին կը պահուըտին։

ՆՈՐ ԿԵՍԱՐԻԱ

Կեսարիոյ Վերաշինական Մի-ութիւնը (Ամերիկա) որոշած է «Նոր Կեսարիա» մը շինել Հա-յաստանի մէջ։ Այս առթիւ մե-զի ղրկուած կոչէ մը կը քաղենք հետեւեալ հատուածը.—

— «Խորհրդային Հայաստանի մէջ կառուցուելիք Կեսարական աւանը ոչ միայն Կեսարացինե-րու նիւթական գոհացումը պիտի մարմնացնէ, այլ մանա-ւանդ անոնց ստեղծագործող կո-րովի արժէքները։

Այդ Աւանի առաջին բնակիչ-ները պիտի ըլլան Թուրքիոյ, Սուրիոյ, Յունաստանի եւ այլ օտար վայրերու մէջ քաղաքա-ցիական իրաւունքներէ եւ տն-տեսական միջոցներէ զուրկ մեր հայրենակիցները։

Աւանի կառուցումը պէտք չէ նկատել ժամանակաւոր նպա-տակ մը։ Մեր կազմակերպու-թեան բուն գործը կը սկսի ան-կէ յետոյ։ Մեր աւանը չսկսիր և չի վերջանար, այլ կը սկսի եւ կը զարգանայ։ Եւ մենք հետզհետէ հոն կեդրոնացող մեր հայրենա-կիցներուն հետ պիտի ըլլանք իրենց տնտեսական և կրթական գործունէութեան բոլոր ասպա-րէզներուն մէջ։

Առաջնորդուելով այս խորհու-թիւններէն, մենք կոչ կ'ընենք գաղութներու բոլոր Կեսարացի-ներուն, կազմակերպուիլ Կեսա-րիոյ Վերաշինական Միութեան դրօշին տակ։

Ամէն հինգ Կեսարացի կրնան մասնաճիւղ մը կազմել եւ նուիր-ուիլ մեր առաջադրած մեծ գոր-ծին։

Այդ կը նշանակէ, թէ ուր որ հինգ Կեսարացի կան, այնտեղ ալ մեր Միութիւնը մասնաճիւղ մը պէտք է ունենայ։

Ուր որ հնարաւոր չէ կազմա-կերպութիւն յառաջ բերել, ա-մէն Կեսարացի իր պարտակա-նութիւնը պէտք է համարէ կապ հաստատել ուղղակի Կեդրոնա-կան Վարչութեան հետ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր առաջին ախոյեանական մրցումը կատարեց Յոկտ. 27ին, Foot Ball Club Chaponnayի Ա. խումբին դէմ, Յակառակորդին մարզադաշտին վրայ։ Կիրակի առաւօտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը մասնաւոր օթոքարով մեկնեցաւ Chaponnay քաղաքը։

Հակառակ աննպաստ օդին, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր դաշտը, քաջալերելու համար ֆութպոլիստները։ Մրցումը սկսաւ ժամը 2.45 անց ու ֆրանսական յառաջապահները յարձակումով սկսան նեղել Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդը։ Առաջին նշանակէտը բացաւ Գարօ գեղեցիկ վայրէջ-քով մը։ Քիչ յետոյ Մարտիկ նշա-նակեց երկրորդ նշանակէտը։ Ա-ռաջին խաղամասը լրանալու տասը վայրկեան մնացած Գաբ-րիէլ նշանակեց երրորդ նշա-նակէտը, եւ յետոյ միւսները։ Ա-ռաջին խաղամասը լրացաւ Հ. Մ. Ը. Մ. 5, U. S. Chaponnay 0։

Երկրորդ խաղամասը սկսաւ ֆրանսական յառաջապահներու կոպիտ յարձակումով։ Բայց խա-ղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղ-թանակով, 10ի դէմ 0։

Մ. Փափազեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ ՄԸ

Թոյլ տուէք ձեր թերթի մի-ջոցաւ ընթերցող հասարակու-թեան ներկայացնել համեստ առաջարկ մը։

Մեր դպրոցակից ընկերներէն մէկը, որ ներկայիս կը գտնուի Մոնտէվիտէօ (Ուրուկուայ) վեր-ջերս մեզի գրած նամակով մը խնդրած էր իրեն ղրկել հայե-րէն գրքեր կամ հանդէսներ, տրամադրելու համար այդ շըր-ջանին մէջ գտնուող պաղթական հայ երիտասարդներու։

Այս պահանջը միակը չէ ան-շուշտ եւ ոչ ալ վերջինը։

Գարակէօզեան սաներս որո-շած ենք գոհացնել մեր ընկե-րակիցը։ Հետեւաբար կոչ կ'ը-նենք. բոլոր բարեացակամ ըն-թերցողներուն որ ստորեւ նշա-նակուած հասցէին ղրկեն հա-յերէն գրքեր կամ հանդէսներ։

Գարակէօզեան մայր հաստա-տութիւնը պիտի ստանձնէ ա-ռաքման ամբողջ հոգը։

Հասցէ՝ Փիլիպպոսեան՝ 8 place du Danube, Paris (19)։

* * *

Ցաւ ի սիրտ կուգամ յայտա-րարել որ ստիպուած եմ բժիշկ-ներու խորհուրդին վրայ Cambo մեկնիլ sanatoriumի մը մէջ դար-մանուելու համար։ Հետեւաբար դադրեցուցած եմ իմ ներկայա-ցումներս։

Հիմնադիր-ղեկավար
ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՎԱՐԱՆՈՒՄ ՇԱՏ ՄԸ ԴԺՈՒԱՐ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— Հաշիւդ ճիշդ է, սիրելի ...էն, բայց դուն նախատե-...ես Սաքարենի արկածներ... ...յ շահերու պաշտպանու-... ...նք որեւէ մը յանձնելով ...ժեթուղթերու վրայ շա-... ...թիւններ ընել տուա... ...եւ ամբողջ ունեցածս կորսուե-...

— Եւ սակայն, պատասխանեց ...էն, այդչափ ալ գէշ չէ ե-...։

Իր տխրաշունչ երեւոյթին տակ ...էն լաւատես էր. ինչ անհա-... ալ պատահէր, միջոցը ...ներ լաւ կողմէն դատելու եւ ...պէս խելացի լուծում մըն ալ ...ներ նոյնհետայն։

— Ա՛հ կը խորհիս թէ գէշ չէ՞ այս, հարցուց Ռընէ, շղղակրա-տօրէն։

— Ոչ, որովհետեւ պարոնը պիտի կրնայ քաշուիլ իր կալուած-ները, գաշտի օդը շատ աւելի ա-ռողջ է քան մայրաքաղաքինը պարոնը հարիւր տարի կրնայ ապ-րիլ այնտեղ, վստահ եմ։

Վայրկեան մը Ռընէի գիմա-գծերը մթագնեցան

— Զարմանալի պիտի ըլլար, մրմռաց

Եւ շարունակեց միեւնոյն կուարթ շեշտով

Իմ այդ կալուածս պիտի ծախուի պահանջատէրերուս կող-մէն... հազիւ թէ կրնան ինծի փոխ տուած գումարնին գանձել...

— Այդ ալ գէշ չէ, պատաս-խանեց Սէլէստէն։

— Կը ծաղրե՞ս զիս...

— Բնաւ երբեք. քանի որ պարոնը ոչինչ ունի, պիտի ստիպ-ուի ուրեմն աշխատիլ. եւ մարդուս համար աշխատանքէն աւելի լաւ բան չկայ։

— Իրաւունք ունիս. բայց ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ։ Ոչ մէկ արհեստ սորված եմ։

— Պարոնը փաստաբան է։

— Երկրորդ աստիճանի միայն (licencié) ճշդեց Ռընէ. ճարտա-սան չեմ եւ շատ խեղճ փաստաբան մը միայն կրնամ ըլլալ։

— Ուրեմն ի՞նչ կ'որոշէ պա-րոնը։

— Կ'որոշեմ նախ եւ առաջ, բարի Սէլէստէնս, քեզի ազատու-թիւն տալ։

— Այսինքն..

— Թէ, այսուհետեւ աղաս եմ իմ ծառայութենէս. դուն ան-պայր սպասաւոր մըն ես եւ հրա-շալի խոհարար մը, որով դիւրաւ պիտի կրնաս լաւագոյն պաշտօն մը գտնել այլուր։

Սէլէստէն գլուխը ծռեց։

— Ո՛չ, պարոն. ես երբեք չպիտի հեռանամ պարոնին քովէն։

— Կը կրկնեմ թէ կործանած եմ եւ մինչեւ վերջին սանտիմս կորսնցուցած. կը հասկնա՞ս թէ ինչ ըսել է այս. ի վիճակի չեմ մին-չեւ իսկ ամսականդ վճարելու։

— Կարեւորութիւն չունի այդ, յայտնեց Սէլէստէն, հա-տատուն շեշտով մը։ Ես պիտի շա-րունակեմ ծառայել պարոնին, եւ երբ պարոնը վերստին հարըս-տանայ, պիտի վճարէ յետնեալ պահանջներս։

— Ի՞նչպէս կ'ուզես որ հա-րստանամ վերստին։

— Պարոնը խելացի է. մի-ջոցը պիտի գտնէ։

— Աւա՜ղ իմ արժէքիս վրայ պատրանքներ միայն ունիս. անը-կարող եմ ազորելու։

— Պարոնը կրնայ ամուս-նանալ։

— Ամուսնա՜լ ինքզինքս... եր բեք։ Ես շատ հպարտ եմ որ հա-րուստ դրամօժիտի մը համար ինքզինքս կնոջ մը լուծին տակ դնեմ... կը տեսնես թէ ոեւէ մի-ջոց չունիմ վատնած հարստու-թիւնս վերակազմելու. աններելի յանցանքներ գործած եմ եւ արդար է որ հետեւանքները կրեմ։

Այդպէս չէր խորհեր սակայն Սէլէստէն, որ անձկութեամբ կը ճորհրդածէր ազանդերը բերած տանը։

— Պարոն, բաւ, բաւնդք-ները աքցերուն կոթնցուցած, ո-րոշումս տուի. չպիտի մեկնիմ պա-րոնին քովէն։

— Մի՛ պնդեր, պատասխանեց Ռընէ, յոգնած երեւոյթով մը. քու անձնուիրութիւնդ եւ գորովդ խորապէս կը յուզեն զիս, բայց...

— Բա՞յց... հարցուց հաւա-տարիմ ծառան։

— Ոչինչ... ըսաւ Ռընէ։ Վաղը կը խօսինք այդ մասին։

— Պարոնը գո՞հ պիտի ըլլէր

— Ո՛չ. պիտի հանգստանամ, թէեւ գլխու ցաւ մը ունիմ։

Սէլէստէն հեռացաւ։ Ռընէ ի-մացաւ անոր խոհանոցի ամաննե-րով զբաղիլը եւ յետոյ լռութիւ-նը տիրեց յարկաբաժնին մէջ։

Ռընէ անցաւ իր սենեակը։ Ինչպէս ամէն երեկոյ, անկողինը պատրաստ էր եւ գիշերանոցը դրուած բարձին վրայ։

— Ի՞նչ ընել, կը մտածէր Ռընէ։

Մեքենաբար բացաւ գարանի գզրոցը։ Իր ատրճանակը դրուած էր անոր մէջ։

— Այս լուծումն ալ կայ, ըսաւ ինքնիրեն։

Առաւ զէնքը, շօշափեց եւ հաստատեց թէ լեցուած չէ։ Գրե-թէ վստահ էր սակայն որ փամ-փուշտները հանած չէր անկէ։ Բայց շատոնց ձեռք առած չէր զայն եւ կրնար ըլլալ որ յիշո-ղութիւնը կը խաբէր զինք։

մասին։ Ըսաւ թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ նախ թէ՝ 1. անգլիացի հարկատուներու դրամը ինչպէս կարելի է գոր ծածել անգործներուն գործ հայթայթելու համար, ոչպէսզի բարձրանայ ժողովուրդին կեանքի մակարդակը, առանց աւելցնելու ճարտարարուեստի բեռը. 2. կառավարութիւնը ինչպէս կրնայ օգնել արտածումի առեւտուրին եւ զարկ տալ ճարտարարուեստի արտադրական կարողութեան, 3. ինչպէս կարելի է զարգացնել եւ քաջալերել բրիտանական կայսրութեան հասոյթի մեծ աղբիւրները։

Եւ ոչպէսզի խսպառ վերացուի անգործութիւնը, որ կը քայքայէ երկիրը, Նախարարը կ'առաջարկէ հետեւեալ նոր ծախքերը.— 10 միլիոն անգլ ոսկի յատկացնել հանրօգուտ ձեռարկներու. 11 միլիոն ոսկի՝ շինելու համար հսկայ ընդունարաններ՝ ոչպէսզի երկիրը ջուրի սովի չենթարկուի.ինչպէս անցեալ ամառ. երկաթուղիի նոր գիծեր շինել՝ աջակցութեամբ շահակից ընկերութեանց. երկարել ստորերկրեայ ելեկտրական գիծերը. երկաթուղիի ձողերուն մէջտեղ գրուած փայտերուն տեղ պողպատէ ձողեր գնել. ելեկտրաբաշխ սպասարկութեան զարկ տալ. մեծ խճուղիներ շինել. դիւրութիւններ տալ երկրագործներուն՝ հող գնելու համար. Լոնտոնի մէջ նոր կամուրջ մը շինել Թէյմիզի վրայ։ Նկատի առնուած է նաեւ Մանշի տակ փապուղի շինելու խնդիրը։

Եզրակացնելով. Նախարարը յայտնեց թէ այս բոլոր աշխատանքներուն համար հարկ պիտի ըլլայ ծախսել 42 միլիոն ոսկի։

Պահպանողականներն ու ազատականները պաղ ընդունելութիւն ըրին Նախարարի ճառին։

Թուրքուհիներու գործադուլը

Պոլիս 4 Նոյ.— Երկու հազար Թրքուհիներ, որ իրբեւ փայտահատ կ'աշխատէին Սեւ ծովի մօտակայ անտառի մը մօտ, երէկ դադրեցուցին աշխատանքը։

Ասիկա Թրքուհիներու առաջին գործադուլն է։ Բանթողներ այլերու հաւասար օրավարձք կը պահանջէին։ Թրքուհիները թափօր կազմած շրջեցան Գասթէմունիի փողոցներուն մէջ, տապարները շարժելով օդին մէջ այնպիսի ձեւով, որ գործի տէրերը անմիջապէս ընդունեցին պահանջուած յաւելումը։

Բոլշեւիկ զեղծարարներ Պերլինի մէջ

Պերլինի խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութեան մէջ նոր զեղծարարութիւն մը երեւան հանուած է։Ամբաստանուած են քանի մը պաշտօնեաներ։ Մոսկուա վերադառնալու և հաշիւ տալու հրաման ստացած են մասնաւորապէս ներածումներու բաժնին եւ ծովային բաժնի պետերը։ Ասոնք մերժած են հնազանդիլ Մոսկուայի հրամանին։ Ասկէ զատ փախուստ տուած են ուրիշ երկու պաշտօնեաներ՝ շարժանկարի բաժնին եւ ընկերային գործերու բաժնին վարիչները։

Դամասկոսի ցոյցերը

Յուքիոյ Թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Դամասկոսի ծանօթ ցոյցերուն մասին.—

Առաջին ցոյցը կազմակերպուած էր քրիստոնեաներու ներքին թաղերուն մէջ, օրթոտոքսներու պատրիարքարանէն ներս։ Ցուցարարները հազիւ փողոց ելած էին երբ ոստիկանները հասան, փակեցին եկեղեցիի մեծ դուռը եւ ցրուեցին ցուցարարները։

Նոյն ժամուն մեծ մզկիթին մէջ բազմաթիւ իսլամներ կը պատրաստուէին ցոյց մը կազմակերպել. հոն եւս ոստիկանները միջամտեցին եւ թոյլ չտուին ոեւէ մէկուն դուրս ելլել մզկիթէն։

Կէսօրին բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ մեծ մզկիթ, ղեկավարութեամբ բոլոր մեծ թերթերու տնօրէններուն ու խմբագիրներուն։ Հակառակ ոստիկաններու արգելքին, ցուցարարներու թափօրը սկսաւ յառաջանալ «Անկցի Պալֆըրի Յայտարարութիւնը, Անկցի Սիոնիսմը» պոռալով։ Եւ երբ թափօրը դէպի Ճէմալ փաշա փողոցը կը քալէր, ոստիկաններու եւ ժանտարմաներու զօրաւոր ջոկատներ եկան եւ զանոնք փողոցէն դուրս քշեցին։ Կռիւ մը սկսաւ ժողովուրդին և կառավարական ուժերուն միջեւ.«Էքօ» թերթի տնօրէնը երբ «Դէպի առաջ» հրամանը կ'արձակէր, ոստիկանապետ մը ապտակեց զայն։ Սկսաւ ընդհարում մը, որու ընթացքին 15է աւելի հոգի վիրաւորուեցան։

Դամասկոսի բոլոր թերթերն ալ գործադուլ յայտարարեցին եւ դադրեցուցին իրենց հրատարակութիւնները։ Մամուլի ընկերակցութիւնը բողոքագիր մը յանձնեց վարչապետ շէյխ Թաճէտտինի՝ պահանջելով որ թերթին տնօրէնը ապտակող ոստիկանապետն ու յանցաւոր ոստիկանները պատժուին եւ պաշտօնանկ ըլլան, այլապէս բոլորովին պիտի դադրեցնեն իրենց հրատարակութիւնները։

Ցիմար կատակ մը

Աօջի գիշեր փարիզեան անթելի կայան մը՝ նաւազահանդէսի պահուն հաղորդեց Անգլիոյ թագաւոր Ճորճ Ե.ի մահը։ Այս սուտ լուրը, որ վայրկեանապէս լսուեցաւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ, մեծ յուզում առաջ բերաւ մանաւանդ Լոնտոնի մէջ, ուր շատեր՝ անթելի նուագահանդէսը կէս ձգելով, փողոց նետուեցան լուրեր ստանալու համար։

Կարախան Էնկիւրի կ'երթայ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային միութեան արտաքին փոխ-գործավար հայազգի Կարախան մօտ օրէն Էնկիւրի կը սպասուի։

Այս այցելութեան մեծ կարեւորութիւն կը տրուի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՐԻՍԷԼԻ ոստիկանութիւնը իտալական Աւետարանական Եկեղեցին առջեւ գտաւ չպայթած ռումբ մը։ Կը կարծուի թէ հակաֆաշիստներու գործն է։

ԺՈՐԺ ԱՆՔԷԹԻԼ, Լա Ռիւմէօրի տնօրէն խմբագիրը առողջական պատճառներով 150.000 ֆրանք երաշխաւորութեամբ առժամաբար ազատ պիտի արձակուի, հակառակ Կազէթ տիւ Ֆրանի հիմնադիր-տնօրէն Ցիկ Հանոյի բողոքներուն։

ՐԻՇԱՌ ՔՈՐՊԷԹ, որ իր հիւանդ մայրը տառապանքէ փրկելու համար սպաննած էր, ազատ արձակուեցաւ Ֆրակինեանի եղեռնադատ ատեանին կողմէ։

ՍԱՐԱԿՈՍԱՅԻ մէջ (Սպանիա) ցլամարտի մը ընթացքին, կառուցած ցուլ մը պատնէշէն անցնելով մտաւ հանդիսականներուն մէջ, ընդհ. խուճապ առաջ բերելով։ Սպաննուեցան 4 եւ վիրաւորուեցան 8 հանդիսականներ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
"ԴՐՕՇԱԿ"Ի
Թիւ 11 (Նոյեմբեր) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մի ծրագրի տխուր վախճանը (խմբգ.)— Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին (Ն. Հանգոյց).— Քռուցիկ ցուշեր Քրիստափորի կեանքից (Ռ. Սեւեան).— Ցնտեսական քաղաքականութեան խնդիրներ (Ն. Բաղալեան).— Նիկոլ Դուման (Յ. Ստեփանեան).— Թուրքիոյ շուրջ.— Գերասիմ Աթաջանեան (Աշոտ Արծրունի).— Եղթակցութիւններ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Ալֆորվիլ, Յ. Յ.— 35։
Թաւրիզ. Գարծ — 900։
Վիրոֆլէ, Մ. Մ.— 105։
Լիոն, Գ. Ն.— 35։
Լա Ռուայեալ.— Յ. Ա.— 70։
Ափթ, Յ. Հ.— 35։
Լիոն, Կ. Ս.— 35։

ՄԵՐ ՄՕՏ նամակ ունին՝ Գ. Գ. Սեղբակ Սուրաբեան, Հայկազուն Հալաճեան, Պազտասար Չիթճեան, Մելքոն Ալէմշէրեան եւ Նեւտոն Մահշիկեան։ Դիմել խմբագրատուն։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Վրէժ խումբի ընկերա-դասախօսական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Գրադարանը։ Կը խօսի ընկեր Բաբկէն Ազարէկեան, նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. Ծրագիրը»։ Կը հրաւիրուին քոյր խումբերու բոլոր ընկերները։ Սրահին դուռը կը փակուի ժամը ճիշտ 8.30ին, ներկայանալ անդամատոմսով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ անդամները եւ մասնակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը։ Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օտէօնի դիմաց։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արաբկիրի Հայր. Միութեանց Երեկոյթը տեղի կ'ունենայ Դեկ. 14ին Շաբաթ իրիկուն 84 Rue Chape։ Բոլոր քոյր միութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ յիշեալ թուականը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 16—18 տարեկան պատանի մը, թեթեւ աշխատանքի համար։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ՍԱԿԱՐԱՆ
5 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.83
Տոլար,	Dollar	25.38
Մարք 100	Mark	607.25
Թրք. Թղթ.	L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի	» » or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8 75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.25
Լիր »	Lire	132.95
Պելժ. ֆր. »	Fr. Belge	71.
Զուից. »	Fr. Suisse	491.75
Լէյ »	Leï	15.15

ԱՐԺԷԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.	2260.—
»	II »	1610.—
»	III »	1600.
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		130 ֆ.	260 ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

7 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1104 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԷՆԿԻՒՐԻ

Գարախանի ճամբորդութիւնը դէպի Թուրքիա՝ մեզի ծանօթ էր իբրեւ զրոյց, և այսօր կը հաստատուի պաշտօնապէս։ Լրագրական գործակալութիւնը այս ճամբորդութեան իբրեւ նպատակ ցոյց կուտայ Թուրքեւռուս բարեկամական դաշնագրի վերանորոգման հարցը։ Հաւանական է, բայց ոչ լրիւ։ Բաւական ատենէ ի վեր, տաք ու պաղ հովեր կը փչեն, Քէմալապետութեան և Խորհրդային իշխանութեան միջեւ հարս կեսուրի վէճեր, եթէ կարելի է ըսել։

Յարաբերութիւնները լաւ չեն, գլխաւորապէս տնտեսական առեւտրական պատճառներով։ Մոսկուա զանազան զիջումներ ըրած էր Թուրք առեւտրականներուն, բայց, ժամանակի ընթացքին, սեղմեց օղակները։ Օրինակ, Ռուսիոյ Թուրք վաճառականները իրաւունք ունէին ազատօրէն փոխադրելու իրենց ստակ դրամները։ Երբ չերվոնէցը ինկաւ, Ռուսերը ետ առին այս արտօնութիւնը։ Եւ Թուրքերը ոչ միայն աղմկեցին հրապարակը, այլ և կառավարութեան միջամտութիւնը խնդրեցին։ Այս առթիւ շատ կծու խօսքեր փոխանակուեցան մամուլին մէջ, մանաւանդ քէմալական թերթերուն մէջ։ Թուրք յայտնի հրապարակագիրներ վէճը փոխադրեցին քաղաքական գետնի վրայ, և շանթեր տեղացին խորհրդային կարգ ու սարքին դէմ։ Մինչեւ որ, անշուշտ վերէն տրուած հրամանի մը վրայ, Մոսկուայի պաշտօնաթերթը պարտք սեպեց չքմեղանքներ հրատարակել և անգամ մըն ալ փառաբանել Թուրքեւբոլշեւիկ անխախտ բարեկամութիւնը։

Այս մեծարանքին նոյնքան սիրալիր պատասխաններ գրեցին Թուրք թերթերը, ու թէեւ կիրքերը իջան, բայց վէճերը չհարթուեցան։ Մոսկուան, որ երբեք չուզեր կորսնցնել Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, նորէն բռնեց զիջումներու ճամբան, մինչեւ վերջնական կարգադրութիւն։ Եւ այս նահանջը ոչ միայն ներքին պատճառներով, այլեւ անոր համար, որ Էնկիւրի որոշ միտումներ կը մատնէ աւելի և աւելի մօտենալու արեւմուտքի, մասնաւորապէս Անգլիոյ։ Փաստ՝ անգլեւթուրք մերձեցման վերջին ցոյցերը՝ բրիտանական ծովակալին այցելութեան առթիւ։

Ուրեմն, երկու երկիրներու միջեւ եղած վէճերը հարթելու, և Թուրքեւբոլշեւիկ զինակցութեան կապերը անգամ մը եւս ամրապնդելու համար է որ, Էնկիւրի կ'երթայ «հայազգի» Գարախան, շանտատակ Էնվէրի պահապան հրեշտակը։

Համաձայն իրազեկ եւ արժանահաւատ անձի մը տեղեկութեանց, այս փափուկ պաշտօնը յանձնուած է Գարախանի, որովհետեւ ան մեծ համբաւ կը վայելէ Արեւելքի մէջ։ Հռչակ մը որ կը հասնի մինչեւ Չինաստան եւ Ճափոն։ Եւ յետոյ անոր համար որ, Լիտվինոֆ, Չիչերինի փոխանորդը, շատ ալ չախորժիր Գարախանի դրացնութենէն։ Այս իսկ պատճառով, հաւանական է որ Գարախան Էնկիւրի երթայ ոչ միայն իբրեւ բանակցող, այլեւ հոն մնայ իբրեւ դեսպան, ըլլալով աւելի ճարպիկ դիւանագէտ քան Սուրիցը։

Տարակոյս չկայ, որ Գարախան յաջողութեամբ գլուխ պիտի հանէ իրեն յանձնուած պաշտօնը։ Նախ՝ իբրեւ ասպարէզի մարդ։ Կատարեալ աշխարհաքաղաքացի մըն է, գերծ՝ որ և է դաւանանքէ և խղճահարութենէ։ Երկրորդ, որովհետեւ շատ լաւ գիտէ «յարմարիլ»։ Մոսկուայի ամբողջ քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ՝ անոր բաղձանքներուն յարմարիլն է։ Չկորսնցնել զայն, ինչպէս ըսինք։ Անոնք որ հակառակը պիտի պնդեն, կա՛մ տեղեկութիւն չունին անցուդարձէն, և կամ 70ական թուականներու հէքեաթներով կ'ապրին։

Իշխանութիւն մը որ Թուրքիոյ պարգեւեց Կարսն ու Արտահանը, որ Անիի աւերակներն անգամ չկրցաւ փրկել Թըրքական ժանիքէն, և «ինքնավար», հռչակեց Նախիջեւանը, իբրեւ կամուրջ համաթրքական մարզանքներու, պատրաստ է տակաւին, ուրիշ պատառներ ալ հրամցնելու։ Միայն թէ չխզուի բարեկամութիւնը։ Այո՛, Ռուսաստանի մէջ կան տարրեր մեծ ազդեցիկ զինուորականներ, որոնք դժգոհ են այս քաղաքականութենէն եւ զայն վնասակար կը գտնեն բուն Ռուսաստանի շահերուն համար։ Բայց անոնք ձայն չունին այսօր, և տիրապետող գիծը ան է ինչ որ բացատրեցինք։ Բոլշեւիկեան իշխանութիւնը կը դողդղայ իր սահմաններուն ապահովութեան եւ ներքին խաղաղութեան վրայ, Պաթումէն մինչեւ Չինաստան։ Ժողովներու եւ թերթերու մէջ, փողոցներու պատերուն վրայ արձանագրուած շռնդալից յոխորտանքները բան մը չապացուցանեն։ Աւելի ճիշդ՝ ներքին անհանգստութիւնը կը մատնեն։ Վախկոտներ չկա՞ն որ բարձրաձայն կը պոռան մութին մէջ, իրենց վախը փարատելու համար։

Այսպէ՛ս է որ, մինչ համաթրքական խմորումներն ու շարժումները կը շարունակուին Կովկասի մէջ, յեղափոխական Մոսկուան չի համարձակիր ձեռք զարնել հիմնական միջոցին։ Չուզեր հաշիւ պահանջել չարիքի բուն աղբիւրէն։ Այլ կը գոհանայ տեղական հետապնդումներով եւ պարբերական ձերբակալութիւններով։ Մինչդեռ Թուրքերը աւելի համարձակ են, երբ համայնավարական բջիջ մը երեւան հանեն իրենց հողին վրայ։

Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ ոչ միայն Թուրքիոյ միջազգային կացութիւնը ռուսականէն աւելի ապահով է այսօր, այլ և, Կովկասի աշխարհագրական սահմաններուն և վարչական բաժանումներուն ներկայ վիճակը շատ աւելի նպաստաւոր է Թուրքիոյ, քան Ռուսիոյ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՈՂՋՈՅՆԸ

Երկունք, օրգան Հ. Ռ. Միութեան, իր հոկտեմբերի խմբագրականը նուիրած է Մշակոյթի Օրուան այս խորագրով. կ'արտատպենք նոյնութեամբ

— «Այս ամիս, բոլոր երկիրներու Հայերը տօնեցին «Հայ Մշակոյթի Օրը»։ Մենք եւս, որբերս, խօսք կ'առնենք ամսուան տօնին առթիւ, ներկայացնելու համար մեր ողջոյնը։

∴

Պատառ մը հացի համար չէր, որ ազգին գիրկը վերադարձան բազմաթիւ որբեր, կուշտ ու կուռ ապրելէ յետոյ Թրքական եւ արաբական հարուստ տուներու մէջ։ Տնտեսական փայլուն պայմաններու ակնկալութեամբ չէր, որ հայ որբերը հեռացան օտար ժողովուրդի մը ծոցէն, ուր ապահովաբար չպիտի տեսնէին այս վերջին զրկանքները եւ թշուառութիւնը։ Հայ քաղաքակրթութի՛ւնն էր, որ զանոնք ետ կանչեց։

Պատերազմի դէպքերը խլեցին մեզմէ ի՛նչ որ ունէինք։ Կարելի չէ հաշուել զանազանութիւնը եւ հարստութիւնը այն «լքեալ գոյքերուն», զորս գրաւեց թշնամին։ Հայ մշակոյթը եւս պահ մ'ատեն մնաց «լքեալ գոյքի» պէս։ Այն ատեն պատմութիւնը բացաւ դռները իր ատեանին, եւ ներկայացան ժառանգորդները։ Ոչ ոք կրնար գրաւել եւ իւրացնել Հայ Մշակոյթը։ Ահա նոր սերունդը, որ չունի Արտաւազդի դառնութիւնը, ընդհակառակն հայրենի մշակոյթին աւերակներուն մէջ կանգնած, երդում կ'ընէ թէ պիտի շարունակէ գործը։

∴

Ու, երդումէն յետոյ, հայ որբերուս աչքերը, արցունքի ծիածանի մը ընդմէջէն, կը դիտեն փառքերը մեր մեծ Մշակոյթին.— ահա Գողթան երգիչները, բոսորէ վերարկուներով եւ մարգարտահիւս մօրուքով, շրթներուն մէջ եղէգնե՜ր.— ահա աբեղաները հայ վանքերուն, Աստուծոյ պէս գեղեցիկ եւ Աստուծոյ պէս իմաստուն, շրթներուն մէջ շարականնե՜ր.— ահա պալատները Բագրատունեաց հարստութեան եւ տաճարները Անի քաղաքին, ոսկի՜, խորհուրդո՜վ թրթռուն.— ահա հայ մայրերը, որոնք իրենց տառապած աչքերով եւ արիւնաքամ մատներովը ցոյց կուտան լուսնկայի պէս անուշ մանուկներու *այբ, բեն, գիմ*.— եւ ահա գլուխները գերեզմանէն վեր բարձրացող ազգասէր հայ որբերուն, որոնք կ'երգեն.

Մեր Հայրենիք, թշուառ անտէր
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ...,

մինչ, անոնց դէմը ողջոյնի կանգնած՝ ողջ հայ որբերու ձայնն է, ամրան անձրեւին պէս յորդ.

Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու,
Ո՛վ հեշտ բարբառ մայրական,
Քաղցրահնչիւն բառերուդ
Նման արդեօ՞ք այլ տեղ կան։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1ին Պոլսոյ մէջ բացուեցան 700 ժողովրդական դպրոցներ, նոր այբուբենը սորվեցնելու համար ժողովուրդին։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ հրատարակուող եբրայեցերէն *Տավար* թերթը արաբ երեւելիներու անունները պարունակող գաղտնի պաշտօնաթուղթ մը հրատարակած ըլլալով, դադարման դատապարտուեցաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անգլեւռուս յարաբերութիւնները

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը 199ի դէմ 324 քուէով ընդունեց արտաքին նախարար Հէնտըրսընի մէկ բանաձեւը, որով կ'առաջարկուէր դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատել Անգլիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ։ Հէնտըրսըն այս առթիւ ճառ մը խօսելով, հաւաստեց թէ Մոսկուայի կառավարութիւնը եւ Գ. Միջազգայինը յանձն առած են չմիջամտել Անգլիոյ ներքին գործերուն եւ չզբաղիլ բոլշեւիկեան պրոպագանդով։

Նախկին վարչապետ Պօլտուին եւ Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն հակառակ արտայայտուեցան դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումին, առարկելով որ անցեալին մէջ Մոսկուա նոյն խոստումը տուած է, բայց չէ կատարած։ Լոյտ Ճորճ կառավարական բանաձեւին ի նպաստ արտայայտուեցաւ եւ ըսաւ թէ Անգլիոյ մէջ ոեւէ վախ չկայ համայնավարութեան։ Այս ձեւով կը յուսան թէ անգլեւռուս առեւտուրը մեծ զարկ պիտի ստանայ։

Թուրք Սահմանադրութիւնը կը փոխուի

Մ. ՔԷՄԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Էնկիւրիէն Նոյեմբեր 5 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը քուէարկեց օրէնք մը, որով փոփոխութեան կ'ենթարկուին Սահմանադրութեան կարգ մը կէտերը։ Ըստ այս փոփոխութեան, Հանրապետութեան Նախագահը միաժամանակ կը դառնայ վարչապետ եւ գործօն կերպով կը վարէ կառավարութեան գործերը, ինչպէս Միացեալ Նահանգներու Նախագահը։

Այսպէս, Մուսթաֆա Քէմալ միաժամանակ թէ Հանրապետութեան Նախագահ պիտի ըլլայ եւ թէ կառավարութեան պետ։ Վարչապետ Ըսմէթ փաշա կամ բանակին մէջ պաշտօնի պիտի կոչուի եւ կամ Փարիզի դեսպան պիտի անուանուի։

Մուսթաֆա Քէմալի ճառը

Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովի Գ. նստաշրջանի բացման առթիւ Մ. Քէմալ ճառ մը խօսելով ըսաւ՝

— Վերջին տարուան ընթացքին, երկրին ներքին կեանքը անցաւ խաղաղ եւ ապահով։ Բարձր Ժողովը պէտք է գնահատէ այն ծառայութիւններն ու զոհողութիւնները զոր երեւան բերին ոստիկան զինուորներն ու ոստիկանութիւնը։

Երկրին տնտեսական եւ մտաւորական զարգացման մէջ, մեր նպատակն է աշխատիլ որ երկիրը դառնայ յառաջդիմութեան ընդունակ կեդրոն մը։ Մեր դատական մարմինները որոնք օժտուած են ամէնէն արդիական օրէնքներով, ուշադիր եւ անշալուրջ կերպով կ'աշխատին, ինչ որ բաւարար երաշխիք մըն է հանրային կարգի եւ հանդարտութեան պահպանման։

Հանրային առողջութիւնը ոեւէ է լուրջ վտանգի ենթարկուած չէ։ Առողջապահական պայքարը պէտք է կազմէ մեր գլխաւոր նպատակակէտներէն մէկը։

Ամբողջական վարչական կազմով նահանգներու դրութիւնը պէտք է ընդարձակուի, տրուած ըլլալով անոր գոհացուցիչ արդիւնքները։ Միւս կողմէ, կարգ մը նահանգներու տեղական պիւտճէի վճարումները անկանոն եղած են։ Այս անպատեհութիւնը վերցնելու համար պէտք է նահանգային պիւտճէներ կազմել թուական հաշիւներու եւ ոչ թէ երեւակայական տուեալներու վրայ։

Թրքական տառերը, որոնք այս ժողովին հոյակապ գործն են, ամբողջովին ընդգրկուած են ժողովուրդին կողմէ։ Առջի օրերու դժուարութիւնները հարթուած են շնորհիւ, ազգին գաղափարական ոյժին եւ սիրոյն։ Ժողովրդական դպրոցներու շնորհիւ, հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ գրել-կարդալ սորվեցան։ Պէտք է շարունակել այս գործը։

Հանրապետութեան ցամաքային, ծովու եւ օդային ուժերը ամէն տեսակէտով արժանի են ձեր թանկագին գնահատանքին եւ վստահութեան։ Ասիկա կրնամ հաստատել կատարեալ համոզումով։

Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը որ ուղղամիտ եւ անկեղծ է, մասնաւորապէս հիմնուած է խաղաղութեան գաղափարին վրայ։

Տնտեսական գործերը մեր մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած են։ Վերջին տարիներս կարգ մը շրջաններու մէջ երկրագործութիւնը կարեւոր կորուստներ կրեց, կլիմայական աննպաստ պայմաններու հետեւանքով։ Բայց եւ այնպէս, նախկին տարիներու հետ բաղդատելով, կարելի է ըսել թէ կացութիւնը ընդհանուր առումով կը մօտենայ բնականոն վիճակին։ Ջանքեր կը թափենք որ երկրագործական հիմնարկութիւններ ստեղծուին կարճ ատենէն։ Այս տարի իսկ ձեռնարկեցինք երկրագործական համագործակցականներու կազմակերպութեան։

Առեւտրական ասպարէզին մէջ պիտի շարունակուին թափուած ջանքերը։ Անցեալ տարուան ընթացքին հիմնուած Թուրք ընկերութիւններու դրամագլուխը 15 միլիոն ոսկիէն աւելի է։ Գոհունակութեամբ կը յիշեմ ծովային առեւտուրի եւ մասնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ իրականութեան չի համապատասխաներ «Շիքակօ Թրիպիւն»ի այն լուրը թէ ռուս տարագիր գործիչները գաղտնի ժողով մը գումարած են Փարիզի մէջ, նախագահութեամբ Պ. Կերէնսկիի։

Կերէնսկիի կուսակիցները եւ առհասարակ ռուս ժողովրդավար տարրերը շատոնց է որ կ'ունենան պարբերական խորհրդակցութիւններ եւ դասախօսութիւններ, առանց ո՛րեւէ դաւադրական ձգտումի։

ՍՊԻՏԱԿ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

Պոլիս գտնուող սպիտակ Ռուսերը եւ պոռնիկ կիները դուրս դրկելու ձեռնարկներ կ'ըլլան։ Այս գործը սակայն մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, որովհետեւ Հարաւային Ամերիկայէ զատ ուրիշ ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի զանոնք։ Այս երկիրներն ալ կ'ընդունին միայն անոնք որոնք, մարմնապէս կատարեալ առողջ են եւ 400 տոլար ալ պահեստի դրամ ունին։

Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցչութիւնը այս գործին կը նպաստէ, բայց սահմանափակ միջոցներով։ Ներկայացուցչութիւնը վերջերս 20 սպիտակ ռուս կիներու 400ական տոլար տուած եւ դրկած է։ Ոստիկանական տնօրէնութիւնն ալ 20 ռուս պոռնիկներուն թուղթերը կը պատրաստէ, Ամերիկա դրկելու համար զանոնք։

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Իզմիրի մէջ, Ֆրդեթի աւերակներուն տակէն երեւան ելած են զանազան թանկարժէք հնութիւններ։ Գտնուած առարկաներուն մէջ կան հին դրամներ, ոսկի եւ արծաթ, որոնցմէ շատերը կը պատկանին մեծն Աղեքսանդրի եւ նախաքրիստոնէական շրջաններուն։ Հակառակ որ դարեր անցած են, դրամները մնացած են անվթար, որպէս թէ նոր ելած ըլլային փողերանոցէն։

Անոնց շատերուն վրայ փորագրուած է Աղեքսանդրի կիսադէմքը։ Հնավաճառ մը անոնցմէ միայն մէկուն 3000 ոսկի տուած է։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱՐԶՊԱՆԸ

Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ այս օրերուն Էնկիւրի պիտի երթայ, իր շրջանակի գործերու մասին խորհրդակցելու համար պատկան գործավարութիւններուն հետ։

∴ Արեւելեան նահանգներու արտադրութիւնը Պաթումի ճամբով թրանզիթ ընելու մասին կարգադրութիւններ կ'ըլլան։ Այս խնդիրը քննութեան պիտի ենթարկուի Թուրքեւռուս առեւտրական դաշնագրի բանակցութեանց միջոցին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետ իշխան Մաքսֆոն Պատէն մեռաւ երէկ առաւօտ։

ԿԱՐԱԽԱՆԻ Թուրքիա այցելութիւնը կապ ունի Թուրքեւռուս բարեկամական դաշնագրին վերանորոգուելուն հետ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ճեպընթացը (Պոլիս Փարիզ) Սլովէնիոյ մէջ ընդհարում մը ունեցաւ վաճառաբարձ կառախումբի մը վարչաշարժին հետ։ Ճեպընթացին մեքենավարն ու օգնականը մեռան, ինչպէս նաեւ վաճառաբարձ կառախումբին մեքենավարը։

ՄԻ ԾՐԱԳՐԻ ՏԽՈՒՐ ՎԱԽՃԱՆԸ

Խմբագրական «Դրօշակ»ի, 1929 Նոյեմբեր)

Լօզանի դաշնագրի ստորագրութիւնից անմիջապէս յետոյ, երբ հայ հասարակութիւնը ուղղակի շշմած էր իր նկատմամբ գործուած ահաւոր անիրաւութիւնից, մեր ազա-ազգայնականների նախաձեռնութեամբ հրապարակ դրուեց Սարդարապատի ոռոգման եւ յիսուն հազար գաղթականներ Հայաստան փոխադրելու հարցը: Որքան եւ ծանր չփոխի մառնուած ու յուսալիք՝ հայ հասարակութիւնը, աննշան բացառութեամբ արժանաւոր գնահատութիւն արաւ եւ բացասական վերաբերում ցոյց տուեց դէպի այդ ծրագիրը ոմանք սրբապղծութիւն էին համարում ազգային իդէալների խորտակման յաջորդ օրն իսկ նման խնդիրներ յարուցանելը, ուրիշներ՝ կարծում էին, թէ Սարդարապատի ծրագիրը կարող է վնասել հայկական դատին քաղաքական տեսակէտից քիչ չէին եւ այնպիսիներ, որոնք, առհասարակ, անիրագործելի, ցնորական էին համարում այդ ծրագիրը: Ընդհակառակն, մեծ պետութիւնները ու խորհրդային իշխանութիւնը բաւական ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուին հայ ազգայնականների մտայղացումին, իբրեւ իրենց յանցաւոր խիղճը հանգստացնելու մի միջոցի: Ազգերի Լիգան այդ առթիւ մէկից աւելի բանաձեւեր քուէարկեց, յանձնախումբեր ու ծրագիրներ կազմեց, խորհրդային իշխանութիւնը մի շարք խոստումներ տուեց ու յանձնառութիւններ ստանձնեց: Բազմաթիւ թղթեր ու հեռագիրներ փոխանակուեցին Ժընեւի, Մոսկուայի ու Երեւանի միջեւ, բազմաթիւ համբորդութիւններ եղան. ինքը գաղթականների բարձր կոմիսար Դր. Նանսէնը ստիպուած եղաւ գնալ Երեւան, խնդիրը տեղն ու տեղը կարգադրելու համար:

Տարիներ սահեցին ու անցան: Գաղթականները սպասելուց յուսահատ՝ սկսեցին իրենց գլխի ճարը տեսնել ով ո՛ւր կարող էր տեղաւորուեց նզովելով ե՛ւ իրենց բախտը, եւ իրենց բախտը շահագործողներին: Հայաստանը, կարօտ թէեւ պէս, անհասանելի երազ դարձաւ նրանց համար: Հետզհետէ յօդս ցնդեց եւ Սարդարապատի ծրագրի հեղինակների խանդավառութիւնը: Նախ՝ պարզուեց, որ բոլշեւիկների դաշնակից քեմալականները թոյլ չեն տալիս օգտագործել Արաքսի ջուրը, ապա՝ երեւաց, որ Մոսկուան, թէեւ բաց չի խոստովանում, դէմ է ծրագրին՝ պատրւակ բռնելով, որ Ազգ. Լիգայի հեղինակութիւնը կարող է բարձրանալ Հայաստանի ժողովրդի աչքին: Ցետոյ, յայտնի դարձաւ, որ Ազգ. Լիգայի անդամ պետութիւններն էլ յօժար չեն դրամ տալու, որ «խորհրդային իշխանութիւնը ուժեղանայ»: Վերջապէս, հէնց ծրագրի հեղինակներն իրենք՝ հայ բուրժուազիան, յանձին Բարեգործականի ու անհատ ներկայացուցիչների, չի հաւատում գործին եւ տրամադիր չէ առանձնապէս մեծ զոհողութիւններ անելու:

Հետզհետէ Սարդարապատի ոռոգման եւ 50,000 գաղթականների տեղափոխութեան մեծ ծրագիրը փոքրացաւ, մանրացաւ ու վերածուեց մի խղճուկ հարցի— 300,000 անգլիական ոսկիի փոխառութեան՝ Սարդարապատի «փոքր ծրագիրը» իրականացնելու կամ Երեւանի ղռերը, այսինքն՝ մի քանի հազար օրավար հող ոռոգելու համար: Եւ, ի վերջոյ, այս էլ ջուրն ընկաւ:

Սարդարապատի ծրագրի մահ- տիրոստագրութեան պատմութիւնը արաւ Դր. Նանսէնը նոյն տարուայ սեպտ. 19ին, Ազգ. Լիգայի 10րդ համագումարի առջեւ: Եւ պարզուեց, որ, հակառակ բազմաթիւ ու թախանձագին դիմումների, պահանջուած 300,000 ոսկուց կարելի է եղել ճարել հազիւ 155,720ը. մնացած 150,000ը մնացել է բաց: Այս պայմաններում Երեւանի կառավարութիւնը մերժել է ընդունել ծրագիրը, թէեւ Դր. Նանսէնը համոզուած է եղել, որ աշխատանքների սկզբնաւորութիւնի, յետոյ պակասած գումարը կը ճարուի:

Դր. Նանսէնի առաջարկին վրայ, Ազգ. Լիգան որոշեց դադարեցնել զբաղուել ոռոգման եւ հայ գաղթականներին Հայաստան փոխադրելու ծրագրով եւ «հրաւիրել բարձր կոմիսէրին շարունակել շարժումը ի նպաստ հայ տարագիրների վերադարձի դէպի Երեւանի հանրապետութիւնը եւ մտնել յարաբերութեան մէջ խորհրդի հետ, երբ բարձր կոմիսարութեան գործակցութիւնը երեւայ նպատակայարմար»:

Փաստօրէն այս նշանակում է վերջ տալ այն ձեռնարկին, որի հետ այնքա՜ն մեծ յոյսեր էին կապել հայ ազա-ազգայնական խաւերը եւ որը այսպէս ճարպիկ կերպով շահագործեցին մեծ պետութիւնները եւ խորհրդային իշխանութիւնը:

Հայ ազա-ազգայնականների մասին խօսելը աւելորդ է: Նրանց ազգասիրութիւնը եւ քաղաքական որպիսութիւնը հանրածանօթ են: Ընչիք ու անհեռատես՝ նրանք մի օր ջատագովում են ծովից ծով Հայաստանի պահանջը, եւ չեն բաւականանում անգամ «Արարատեան Հանրապետութեամբ», միւս օր շատ են համարում նոյնիսկ «Երեւանի Հանրապետութիւնը» խորհրդային փափախի տակ եւ պատրաստ են գոհանալ մի քանի առուներ փորելով: Անհամոզում եւ անողնաշար մարդկանց պատկերն է այս միշտ ու ամէն տեղ..

Աւելի կարեւոր է Ազգերի Լիգայի եւ մեծ պետութիւնների պարագան: Հէնց սկզբից էլ նրանք չէին հաւատում Սարդարապատի ծրագրին՝ քաջ գիտենալով, որ խորհրդային իշխանութիւնը չի ընդունի իրենց պայմանները եւ իրենք էլ չեն կարող դրամ տալ բոլշեւիկներին: Բայց երկար տարիներ հայ ազգայինչիների քթից բռնած զբաղուեցին այդ հարցով, որպէսզի ցոյց տան, թէ հայ ժողովրդի սիրոյ համար պատրաստ են ամէն զոհողութեան, եւ միայն Մոսկուայի ու Երեւանի վարիչներն են որ թոյլ չեն տալիս: Հակառակ յարուցած աղմուկին ու շռայլուած խոստումներին է պարզ էր ամէնքին, որ երբ բանը հասնի գործի, դրամ տուող չի գտնուի: Այդպէս էլ պատահեց. պահանջուած 300,000 ոսկուց 100,000ը խոստացան տալ հայասիրական ու հայկական կազմակերպութիւնները, իսկ մնացած 200,000 ոսկին կարելի չեղաւ հաւաքել. Ազգ. Լիգայի անդամ 54 պետութիւնները — Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, որոնց ձեռքերը թաթախուած են Հայերի արիւնով, անճրկեցին այդ գումարի առջեւ... Եւ դեռ աւելին, տարիներ շարունակ խաղցնելուց, ամէնքին յոյսեր ներշնչելուց յետոյ անգլիական կառավարութիւնը յայտարարեց, թէ ինքը դրամ չի տայ, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր. ուժեղացնել բոլշեւիկներին: Մեկնութիւնները աւելորդ չե՞ն:

(Շար. յաջորդ թիւով)

ՊԱՍՔԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

. Սեպտեմբերի լուսացնցող օր մը Ֆրանսայի հարաւ արեւմտեան մէջ անկիւնը քանի մը ժամ ապրեցայ, ովկիանոսին հետ դէմ դիմաց...

Մարդոց ճամբաներէն խուսափելով քալեցի ու կեցայ, կեցայ ու քալեցի տարաշխարհիկ ափունքի մը վրայ, ինչպէս մէկը որ յոգնած է աշխարհի բոլոր անցաւոր արագութիւններէն:

Ահա ծովը իր անծայրութեամբ, խուճապահար ալիքներով, ահա արեւմուտքի երկինքին տակ անհիւթական ձեւերը լազուարթ սարերուն.. վերջապէս ահա անմիւքը յաւերժական գեղեցկութիւններուն, որոնց առջեւ մարդ պիտի ուզէր մնալ, քարանալ իբրեւ յափշտակութեան անհուն պահ մը:

Ատլանտեանի այս ափերուն վրայ — Պայօնէն մինչեւ հոն ուր Պիրենեանները Ֆրանսան կը զատեն Սպանիայէն— ոչ շատ ժամանակ առաջ կ'ապրէին միայն ձկնորսներ: Ասոնք ալ ծովերէն պէս իրենց խեղճ կեանքի պատեանին մէջ փակուած, անոնք չէին տեսներ անհրաժեշտութեան խաղերը իրենց շուրջ. բայց ժամանակին վայրաշարժը անցաւ անկէ եւ ահա ամայի ափերը ծաղկեցան հոյակերտ քաղաքներով, զարավերշիկ ամարանոցներով.— Պիյարից, Սէն-Ժան-տը-Լիւզ, Հէնտէյ, պերճանքի, մեքենապարանոց ճոխութեանց, ինքնամատոյց հրապոյրներու ոստաններ...

Սէն-Ժան-Լիւզէն երկաթուղային գիծ մը կը զատուի եւ կ'երկարաձգուի մինչեւ առապատը աէզ բարձունքի մը,— Ռիւնի— որ տեսակ մը յառաջապահ պահակն է Պիրենեաններուն: Ատամնանիւ ելեկտրական գնացք մը կը շուլլուի, կը մագլցի մինչեւ գագաթը. հոն, այդ երկնահայեաց խարակներուն վրայէն անակնկալ յայտնութիւնը ամբողջ աշխարհի:

Ռիւնի գագաթէն երկրային բոլոր սահմանները, առուերները, վանքերը կը խուսափին. լռութիւն մը, անդորրութիւն մը որ կարծէք վերէն, անտեսանելի աստղերէն կուգայ. խորհրդաւոր քամեր կը փղձկին մարդուն սրտին մէջ եւ չեն համարձակիր բարձրանալ մինչեւ շրթունքը...

Հեռուն, արեւմուտքի կողմը միապաղաղ, անեզր կապոյտ մը, Ատլանտեանը. աղին, աջին, Լանտերու կանաչ ծովը, ու ետին գագաթներ, բարձունքներ, որոնց մէկը միւսի ետեւէն մտայլ ճակատներն տնկած, կը դիտեն օրերու թափօրը:

Այդքան բարձունքէն ծովեզերեայ քաղաքները կ'երեւին իբրեւ կարմրորակ մազալիքներ, կպած հողին. ո՜վ զղջորիկ համեստութիւն մարդկային գործերուն, երանի կարենայինք միշտ հեռուներէն դիտել ձեզ, առանց մօտենալ կարենալու...

* *

...Ռիւնի գագաթին շուրջ տարածուող լեռնակուտակ այդ աշխարհը— որ իր փէշերը փռած է ովկիանոսին ու լայն դաշտավայրերուն մէջ— հայրենիքն է վաղնջական ցեղի մը, Պասքերու:

Լեռնաստան մը ուրենն Պասքերու այդ երկիրը, մէկ մասը Սպանիա ենթակայ, մէկ մասը Ֆրանսայի,— մի եւ անբաժան Ծառուն մը՝ երկու դրօշի տակ— եօթը նահանգներ՝ եօթը գաւառներու վրայ, բայց ինչպէս իրենք կ'ըսեն,— Zazpiak bat— եօթը միասին կ'ընեն մէկ:

Եւրոպական խելակորոյս մշակոյթի խառնարանին մէջ ահա անկիւն մը, ուր բնութիւնն ու մարդը հաւատարիմ մնացեր են իրարու եւ Անցեալը պահած է իր իրաւունքները:

Պասքերը.ի՜նչ եղական ժողովուրդ, որ իր սարերէն բաժնուիլ չէ ուզած երբեք եւ հոն, ժայռերու շուքին տակ, հեղեղներու ափին, ձորերու, հովիտներու տեսարանին առջեւ շինած է նահապետական իր տուները, ուր մարդիկ իրենց թոռնիկներուն կը պատմեն իրենց պապերուն կեանքը:

Այդ ժողովուրդը ոչ միայն իր բարքերով, աւանդութիւններով, իր ալլաձերժ եւ անսասան նկարագրով կը մնայ Եւրոպայի մէջ իբրեւ բացառիկ երեւոյթ մը, այլ եւ իր լեզուն միակն է գրեթէ աշխարհի մէջ, զոր իր բառերու յօրինուածքով եւ քերականութեամբ կարելի չէ եղած մօտեցնել եւ նոյնացնել ոեւէ ծանօթ լեզուախումբի կամ բարբառի հետ: Հեռաւոր նմանութիւններ կարելի եղած է գտնել Պասքերու, Ճափոնցիներու եւ Մեքսիկայի ինչ որ անհետացած ցեղի լեզուներուն միջեւ, որու պատճառաբանութիւնը առիթ տուած է տարօրէն վարկածներու.

Այո, արդարեւ, ուրկէ՜ եկած, հոդ հաստատուած են Պասքերու նախնիքը, ի՞նչ ցեղերու հետ շփումներ ունեցած են. ո՞րքան իրենց լեզուն կը թոյլատրէ բացատրելու իրենց պատմութիւնը: Ահա հարցեր, որոնք կը կազմեն ցեղագրական արդի գիտութիւններու խռովիչ առեղծուածներէն մէկը. անոնց անյայտ ա՛յդ անցեալը շահագրգռած է խորապէս միջազգային յայտնի ցեղա-լեզուաբաններ, որոնցմէ ոմանք, ինչպէս Հումպոլտ կամ Փրաֆ. Մառ յայտնի են մեզ իրենց հայագիտութեամբ:

Իրենց ցեղային հպարտութիւնը լուծած է կնճիռը.

— «Մեր երկիրը, Էուսքարին, մենք, Էուսքարիէններս, դուրս ենք թուականներէ»:

Աւելցա անշուշտ լուծում մը չէ: Պատմական ապացոյցներու չգոյութիւնը փոխարինուած է ենթադրութիւններով, որոնցմէ ոչ մէկը կը կարծի ամուր հիմքերու:

Կան բանասէրներ, որոնք կ'ենթադրեն թէ Պասքերը մնացորդներն են ամենահին, նախապատմական ցեղի մը որ միշտ, քարէ դարէն նոյն իսկ, ապրած է նոյն այդ երկրամասին վրայ եւ երբեք տեղափոխուած չէ:

Թերեւս անոնք մաս կը կազմէին նաեւ այն անծանօթ ցեղին, Ատլանտներուն, որոնց երկիրը, Ատլանտիտը, ցամաքամասի մը չափ ընդարձակ, կը տարածուէր Սպանիոյ ափերէն մինչեւ Ասորեան կղզիները եւ որ ընկղմեցաւ աստուածներու ցասումի մէկ օրը, կապոյտ խոր ջուրերուն տակ: Ցեղը բնաջնջուեցաւ իր լեզուով եւ մշակոյթով, ու Պասքերը մնացին իբրեւ նմոյշ... թերեւս:

Բայց այս պարզ ենթադրութիւնը չի գոհացներ. որովհետեւ ուշագրաւ նմանութիւններ մը կարելի եղած է գտնել Պասքերու տեղագրական կարգ մը անուններուն եւ Եւրոպայի ասդին ու անդին ցրուած անուններուն միջեւ. պարզ զուգադիպութիւն մը չի կրնար ըլլալ այդ, այլ ապացոյց մը թէ Պիրենեաններու կողերուն կառչելէ շատ առաջ, Էուսքերիէններու նախահայրերը թափառած են աշխարհի քառուղիներուն վրայ:

Կարծիքներուն այդ թոհուբոհին մէջ ինչ որ մեզ կը շահագրգռէ առաւելապէս, Փրոֆ. Մառի, յայտնի հայագէտին տեսակէտն է ապահովաբար: Այս վերջինը հիմնուած լեզուախնամական տեղագրական անուններու նոյնութեանց վրայ, կ'ենթադրէ թէ Պասքերու կամ իրենց նախահայրերու սկզբնական բնավայրը եղած է... Հայաստանը:

Վանի լճին շուրջն է որ կ'ապրէին անոնք. ուրկէ անյայտ պատճառներով, իրենք ալ Իպէրներու հոսանքէն քշուած, նախ շարժում մը ըրին, դէպի հիւսիս, Արաքսի հովիտը, Վրաստան եւ այնուհետեւ Սեւ ծովու հիւսիսէն ու կեդրոնական Եւրոպայի մէջէն, տեղ տեղ ձգելով անուններ եւ լեզուական յիշատակներ, շարունակեր են իրենց ճանապարհը մինչեւ իրենց այժմու հայրենիքը:

...Ահա այսպէս. Ռիւնի գագաթէն հրաժեշտի ողջոյն մը կուտամ սա խրախտ աշխարհին, որուն հանդէպ առհաւական, մթնշաղային յուզմունք մը կ'անցնի ոսկորներէս:

Ո՜վ Էուսքարա, կոյս երկիր, անոնց քաղաքակրթութիւնը եկած է սողալ ափերուդ վրայ, շուլլուիլ կողերէդ վեր, ու ի զուր երգիչը կ'աղաղակէ ցեղին հոգին

…«Որ կը քնանալ վեր, սառուցիկ
օդին մէջ,
ինչպէս արծիւր սիգապանծ,
իր թեւերը լայնօրէն բացած...»

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

„ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 22 Նոյեմ (Սեփական թղթակ)— Կիրակի 20 Նոյեմ իրիկուան ժամը 8 ու կէսին, ժողովրդային Ցան սրահին մէջ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը: Սրահը նեղ կուգար երիտասարդներու բազմութեան, որ կ'ուզէր իր յարգանքի հարկը մատուցանել Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի եւ բոլոր նահատակներուն, որոնք ինկան ազատագրութեան ճամբուն վրայ:

Շատեր «Թաղեցին» Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, եւ դամբանականներ կարդացին, բայց այսօր գլխիկոր տեսան թէ աւելի քան 600 երիտասարդներ կան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատանեկան ճիւղին մէջ. չհաշուելով երէց-ընկերները

* *

Օրուան նախագահ ընկերը տալով կենսագրութիւն Դաշնակցութեան Պէյրութի գոյգ կոմիտէներու կազմակերպութեան մասին, ըսաւ. «Ընկերները միշտ աջակից եղած ու աշխատած են մեր ամէն մէկ ձեռնարկին», չեշտեց թէ մեր պատանեկան շարքերը աւելի խտացած են եւ այսօր թեկնածուները կ'աւելնան

Ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց առաջին բանախօսը, ընկեր Արամ Սահակեան, որ խօսեցաւ երիտասարդներու դերի մասին: Պարզեց Դաշնակցութեան ներկայ կեանքը, եւ գտաւ որ գաղութներու մէջ Դաշնակցութեան ամէն մէկ ձեռնարկը խանդավառ ընդունելութիւն գտած է ժողովուրդի գիտակից տարրին կողմէ: Ու վերջապէս ներկայացուց դաշնակցական զոհաբերութեան ոգին

Ազգային կարգ մը երգերէ յետոյ, որոնք երգուեցան պատանիներու կողմէ, խօսք առաւ երկրորդ բանախօսը, ընկեր Արշակ Յովհաննիսեան. Ընկերը ներկայացուց Դաշնակցութիւնը իբրեւ քաղաքական միակ կուսակցութիւնը, որ կը հետաքրքրուի ու կ'ուզէ դարման գտնել այս ժողովուրդի բիւր ցաւերուն: Ցիշեց պատմութիւնը Ցունաստանի մեծ բանաստեղծին՝ Իվիկի, որ ճամբորդութեան մը ընթացքին կը սպաննուի ու կը կողոպտուի աւազակներու կողմէ, ու իր խողխողման պահուն կռունկներու երամ մը կ'անցնի: Բանաստեղծը իր վերջին խօսքը կ'ուղղէ կռունկներուն.

— «Կռունկներ, դուք եղէք իմ վկաս, երբ ոչ ոք կայ, ու պատմեցէք Ցունաստանին:» Յաջորդ օր «Սուգի Օր» կը յայտարարուի ամբողջ Ցունաստանի մէջ, ու երբ գագաղը պետական շէնքին առջեւէն կ'անցնէին, նոյն երամը կռունկներուն, երկնքի վրայ կը թեւածէր: Աւազակներէն երկուքը որոնք կը գտնուէին յուղարկաւորներու մէջ, իրարու նայեցան եւ մէկը միւսին այսպէս խօսեցաւ

«Ընկե՛ր, ահա նոյն այդ կռունկները»:

Ու նոյն վայրկեանին կը ձերբակալուին ոստիկանի մը կողմէ, որ լսած էր իրենց այդ խօսքերը, եւ վերջապէս գանազան շարչարանքներու ենթարկուելէ … կը խոստովանին թէ՝ այո, իրե… են սպանիչները:

Այսպէս ա՛լ, կուգայ … գայ կռունկ պատմութեան … կ'ըսէ իր խօսքը Հայ Յեղափո… կան Դաշնակցութեան մասի… կը վարէ հայ ժողովրդի ճակ… տագիրը.

Ցնծաց եւ գերմանացի բանա… տեղծ Շիլլէրի մէկ քերթուած… ուր մեռած զանգակը կը … մահը, կ'աւետէ յաղթանակ… կը հրաւիրէ մահուան.

Վերջին բանախօսն էր ը… Գրիգոր Գուտուլեան:

— «Ընկերնե՛ր, Դաշնակ… թիւնը 39 տարուան կուսակ… թիւն չէ՛, այլ աւելի քան … 4000 տարուան: Այն օրէն ի … երբ հայ ժողովուրդը ծնա… տուաւ յեղափոխութեան … օրուընէ ծնաւ Հայ Յեղափոխա… Դաշնակցութիւնը: Դուք … որ Արարատեան դաշտին … կռուեցաւ Վարդանի բանակ… տարիներ յետոյ նաեւ Մայ… Անկախութեան բանակը … Դաշնակցութիւնը սխալ գործ… ուրեմն սխալ գործեց հայ ժ… վուրդը»

Ընկերը Ներկայացուց քաղ… քական դէպքերը Հայոց պա… մութեան մէջ, եւ գտաւ պատ… բութիւնն ու յեղափոխութի… միակ միջոց ստրկութեան … երբ կենդանին անգամ կ… տամբի իր ընկերոջ կորուստ… ոտքի:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պա… տանեկան գոյգ խմբերը … ցուցին մեր յեղափոխական … գերէն «Պանք Օսմանեան», «Համայասայի երգը», «Մ… Ընկեր Ջինուոր ենք», «Կարմ… Ցեղացեղ եւ այլն

Հանդէսին գրական երաժշ… կան մասը վերջ գտնելով, … հայկական եւ եւրոպական պա… րը, որոնք մինչեւ ուշ ժամեր… երիտասարդական տաք մթնոլոր… մը մէջ անցան խիստ հաճելի … ղովուրդը մեկնեցաւ խոր … րութեամբ:

ՊԱՐ-ՍԱՄ.

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Ինչպէս նախո… թղթակցութեամբս տեղեկացու… ցի, Գաղթային վարչութեան հրաժարումով, Պրիւսէլի … ժամանակէ մը ի վեր ազգայ… ամէն գործունէութիւն դադրա…

Նկատի առնելով այլասեր… ման ու ապազգայնացման … խուսափելի վտանգը, մանաւա… նորահաս սերունդին համար, … ամէնէն ստիպողական պահա… կը ներկայանայ հայկական … ժարանի կամ մանկապարտէ… մը բացումը: Սակայն, … առջեւ ունենալով նմանօրինա… ձեռնարկի մը դժուարութիւ… ները, նիւթական զոհողութ… տեսակէտով, կը թելադր… կազմակերպել Հայ Ակումբ… մէջ հայերէն լեզուի եւ հա… պատմութեան դասախօսութի… ներ, որպէսզի օտար վարժար… յաճախող հայ տղաք … իրենց մայրենի լեզուն եւ … զային պատմութիւնը:

Այս նպատակին իրագործ… համար, կարելի է կազմել … ժամեայ կրթական մասնախում… մը, բաղկացած այրերէ եւ … կիններէ, որոնց պաշտօնը պ… տի ըլլայ հսկել դասախօս… թեանց վրայ եւ ապահովել … սախօսին ամսաթոշակը: Տէփանեան, բեր կարգ … չունի, յարմարագոյն թեկն… ծուն է ստանձնելու դասա… սութիւնները, իսկ Տիկնա… Միութեան մէջ չեն պակս… գործօն անդամուհիներ. … քանի մը այրերու օժանդա… թեամբ կրնան մեծ յաջող… թեամբ գլուխ հանել սոյն … օգտակար ձեռնարկը:

...թերեւս առարկուի թէ հրխա-...ը մաս չի կազմեր Միու-...ան ծրագրին։ Սակայն դիտել ...անք թէ ամէն ծրագիր կա-...է պատշաճեցնել ժամա-...ն պահանջներուն։ Այս մա-... ընկեր ռիկկինները կրնան ...ի տանել Բարեգործական ...ի, որ վերջերս նա-...ինեն, Փարիզի եւ ...ներու մէջ կազմակեր-... հայերէն լեզուի դասա-...թիւններ։

...ատա՞նք թէ մեր թելա-...թիւնները արձագանգ պիտի ...անն գաղութիս սրտցաւ հայ-...նքներու կողմէ, եւ առանց ...կ կորսնցնելու կարելի ...ի ըլլայ խօսքէն գործի ...։

Հ. ՏԵՐՈՍԿԻ

... Ս ԾԵԾԵՑԻՆ ԱԼՄԱԶԵԱՆԸ

...րեւոյել Ալմազեանի պաշտ-... փաստաբան Ժան-Շարլ Լը-... ժեռուեալ յայտարարու-...ւններն ըրած է «Լիւմիէր»ի ...ագիրին.

— Ահա՛ թէ ինչպէս ծեծեցին ...մազեանը։ Ուրբաթ օր ժամը ... արգիլեր յետոյ գինքը ճա-... այն պատրուակով թէ ընե-... ուելի հետաքրքիր գործեր ... Ալմազեան տարուեցաւ գա-... ոստիկանութեան սրահներէ ... մէկը, ուր կային հինգ ... ոստիկաններ։ Առնցմէ ... հանեց Ալմազեանի վերար-... եւ ըսաւ անոր. «Հիմա պիտի ... մեզի։ Խոստովանէ ... դուն սպաննեցիր Ռիկոտէնը»։ Ալմազեան ըսաւ թէ ինք չէ գոր-... անիրը։ Բայց խօսքը չէր ... դեռ, երբ բռունցքի ... հարուած մը ստացաւ ... երեսին, ետեւէն հարուած ... աչքին։ Պակաս չեղաւ որ ... ոստիկանները միանգամայն ... են վայն։

Ալմազեան բազմաթիւ հար-... ստացած է փոյին — ոս-... ները կը նախընտրեն մարմ-... այս մասը, որովհետեւ ոեւէ ... չի ձգեր։ Ինքնապաշտպա-...թեան համար, Ալմազեան ... ձեռքերը կոնակին կապուած ... դէպի աջէն ծռեցաւ։ Այն ... գլխուն, քունքին եւ կըռ-... վրայ ստացաւ գրպանի բի-... անդատարափ մը։ Այն ... Ալմազեան սկսաւ «Պոյնու-...» պոռալ։ Վախնալով որ ...ը դուրսէն կը լսուի, ընդհա-... «Հարցաքննութիւնը» եւ ... լրագրողներէ, որոնք ... արդիւնքին կը սպասէին։ Ու ... Ալմազեանը փոխադրեցին երրորդ ...։

Այդ միջոցին Ալմազեանի ... վրայ գոյացած էին երկու ..., որ արգելք կ'ըլլային

գլխարկ դնելուն։ Երրորդ յարկին վրայ ծեծը վերսկսաւ աւելի սաստիկ կերպով եւ շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ ժամը 2։ Կէս գիշերին, գատական ոստիկանութեան պետ Պընուա, «Ամօքինկ» հագած եկաւ անձամբ ներկայ ըլլալ այս «Հարցաքննութեան»։ Ծեծէն շաբաթ մը վերջ, վէրքերը յայտնի էին դեռ, հակառակ անոր որ Ալմազեան վրայէ վրայ հինգ «Թրիքօ» հագած էր։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈՂՈՔ ՄԸ

Մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներու Պաշտպան Լիգան բողոքի յայտարարութիւն մը հրատարակեց Ալմազեանի ծեծի ենթարկուելուն առթիւ։ Յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի.

— Առանց հետաքրքրուելու թէ Ալմազեան անմե՞ղ է թէ յանցաւոր, Լիգան կը հաստատէ թէ՝ անհատական ազատութիւնը երաշխաւորող բոլոր օրէնքները եւ հարցաքննութեան բոլոր կանոնները ծանրապէս բռնաբարուած են անոնց կողմէ որոնց պարտականութիւնն է գործադրել զանոնք։

Հաստատելով որ Ալմազեան երկու օր վար դրուած է դատական ոստիկանութեան շէնքին մէջ, առանց որ իրեն դէմ ձերբակալման օրինական հրամանագիր հրատարակուած ըլլայ, Լիգան կը յիշեցնէ որ քրէական հարցաքննութեան օրինագրքին 615րդ յօդուածին համաձայն, արգիլուած է ոեւէ մէկը արգելափակել տեղի մը մէջ, որ չէ սահմանուած ծառայելու իբրեւ բանտ, թէ 341րդ եւ յաջորդ յօդուածները քրէական պատիժ կը սահմանեն բոլոր անոնց, որ ոեւէ մէկը կը ձերբակալեն կամ կ'արգելափակեն, թէ 344րդ յօդուածը մինչեւ իսկ մահապատիժ կը սահմանէ անոնց, որ իրենց ձերբակալած եւ արգելափակած մարդիկը մարմնական տանջանքներու կ'ենթարկեն։

Հաստատելով որ Ալմազեան զոհն եղած է ծանր կեղեքումներու եւ թէ փորձուած է խոստովանութիւններ խլել անկէ՝ զայն չարչարելով, Լիգան կը բողոքէ հարցաքննութեան այս մեթոտին դէմ, որ անվայել է արդիական պետութեան մը։

Յիշեցնելով որ 1897 դեկտ. 8ի օրէնքը արգիլած է հարցաքննել ամբաստանեալները՝ առանց պաշտպան փաստաբանի ներկայութեան, գիտել կուտայ թէ՝ ամբողջ ժամեր կոպիտ միջոցներով հարցաքննելէ յետոյ ամբաստանեալը՝ առանց թոյլ տալու որ անիկա քնանայ եւ կերակուր ուտէ, առանց նոյնիսկ անոր յայտնելու ամբաստանութեան առարկան, հարցաքննիչ դատաւորը կեղծաւորութեամբ կը յայտնէ թէ չուզեր լսել ամբաստանեալը՝ առանց փաստաբանի ներկայութեան, մինչդեռ նոյն հարցաքննիչ դատաւորը յաջորդ հարցաքննութեան ընթացքին իբրեւ փաստ կը պահէ ոստիկանութեան քաղած յայտարարութիւնները»։

ՖՐԱՆՍ. ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ելմտատարական-հեռագրական նախարար Ժերմէն Մարթէն բոլոր նամակատուններու տնօրէններուն ուղղուած գաղտնի շրջաբերականով մը — որ թերթի մը կողմէ ձեռք անցուած ըլլալով հրատարակուած է — գանգատներ կ'ուղղէ պաշտօնեաներու անհոգութեան եւ զանցառութեան համար։ Կ'ըսէ թէ նամակատունները աղտոտ կը պահուին, պաշտօնեաները արագօրէն չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնը, յաճախորդին առջեւ կը ծխեն, պաշտօնակիցներու հետ կը շաղակրատեն, կամ հաշուական գործողութիւններով կը զբաղին՝ երբ յաճախորդները կը սպասեն «կիշէ»ին առջեւ։

Շատ պաշտօնեաներ կոպիտ սխալներ կը գործեն եւ ժողովուրդի բողոքներուն պատճառ կը դառնան։

Կարգ կանոն չկայ նաեւ նամակներու կամ թերթերու առաքման մէջ։

Յաճախ կը պատահի որ դէպքը կը կուտակուին իրարու վրայ եւ այսօր ցրուելիք նամակներն ու թերթերը յաջորդ օրուան կը մնան։ Նամակները չեն կնքուիր ժամանակին։ Կարգ մը նամակատուներու մէջ սովորութիւն դարձած է գործերը ձգձգել անվերջ։ Աւելի վատ գրուելու նախապատրաստական գործողութիւնները կ'երկարին անվերջ կերպով։

Այնպէս որ յապաղումները հազուադէպ բացառութիւններ չեն, ինչպէս երբեմն, երբ ամէն ոք կը ջանար անթերի կատարել իր պարտականութիւնը։

Կացութիւնը գոհացուցիչ չէ նաեւ հեռագրական եւ հեռաձայնական սպասարկութեանց մէջ։ Հակառակ անոր որ հեռագիրն ու հեռաձայն արագ հաղորդակցութեան միջոցներ են, մարդիկ ժամավաճառ կ'ըլլան եւ մեծ նեղութիւններու կ'ենթարկուին, հեռագիր մը գրկելու եւ կամ հեռաձայնով խօսակցութիւն մը ստանալու համար։

Կառավարութիւնը մեծ ծախքերով ամէն տարի նամակատան նոր շէնքեր կը շինէ, փոխադրութեանց արդիական միջոցներ ձեռք կը բերէ։ Անհրաժեշտ է որ պաշտօնեաներն ալ գիտնան արժեցնել այս զոհողութիւնները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Քաղուած Թուրք Թերթերէն

ՇԱՔԱՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Ուշաքի շաքարի գործարանը այս տարի 310 վակոն շաքար պիտի արտադրէ. անցեալ տարի 210 վակոն միայն հանած էր։ Ալփուլլուի գործարանն ալ այս տարի 320 վակոն շաքար պիտի արտադրէ։ Այսպէս, երկու գործարաններու կողմէ տարեկան 630 վակոն շաքար պիտի արտադրուի։ Յոյս կը յայտնուի որ այս քանակութիւնը տարուէ տարի աւելնայ որովհետեւ ճակնդեղի մշակութիւնը հետզհետէ կ'ընդարձակուի

Երկու գործարաններուն կողմէ ալ կանխավճարներ կ'ըլլան գիւղացիներուն ճակնդեղի բերքը շատցնելու նպատակով։ Կը կարծուի թէ քանի մը տարիէն շաքարի տարեկան արտադրութիւնը 1000 վակոնի պիտի բարձրանայ։

Երկրին մէջ տարեկան 6500 վակոն շաքար կը սպառի եւ ասոր համար 1927ին 13 միլիոն ոսկի դուրս ղրկուած է։

ԾՈՎԱՀԷՆՆՈՒԹԻՒՆ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒՄԷՋ

Հելլենական «Եւրիպիտէս» շոգենաւը Սեւ ծովու մէջ աւազակային յարձակման մը ենթարկուած է։ Նաւազներու տեղեկութեանց համաձայն, ծովահէնները վերջին կատարելութեամբ օժտուած նաւ մը ունէին, որուն մէջ սաւառնակ մըն ալ կար։ Ծովահէնները հելլէն նաւը կողոպտելու ատեն մէկ բառ իսկ արտասանած չեն։ Այնպէս որ անոնց ինչ ազգի պատկանիլը գաղտնիք մնացած է։

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԵՒՍ

ՌՈՄԱՆ — Նոյեմբեր 2ին այստեղ հաստ ֆրանսահայ արիներու Միութեան խմբապետը, Պարգէն Մեծատուրեան, որուն կ'ընկերակցէին Վալանսի հայ արիներու խմբապետ Պայեան եւ խմբապետուհի Ցուրպաքեան իր գայլուկներով Ռոմանի Զափահաս Որբերու կողմէն, տողերս ստորագրողը բարի գալուստ մաղթեց։ Հիւրերը ճաշեցին Զափահաս Որբերու ակումբին մէջ։ Յետոյ պտոյտ մը կատարեցին Ռոման քաղաքին մէջ։ Ռոմանի մէջ կազմուեցաւ գայլուկներու խումբ մը։ Խմբապետուհի ընտրուեցաւ Ցիկին Զապէլ Գիլալեան։ Հայ արիներու նոր խումբով Ռոմանը կ'ունենայ երեք հայ կազմակերպութիւն, միւս երկուքն ըլլալով Զափահաս Որբերու Միութիւնը եւ Մալաթիոյ Վերաշինաց։ Ուրիշ ուան խմբապետը գնաց Վալանս, իսկ խմբապետուհին փրիվա, ուր բանակում կայ։

Սարգիս Գիլալեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի «Սարպէլ»ի մասնաճիւղը անցեալ ուրբաթ, Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, մրցում մը ունեցաւ S. A. Parisienneի ֆրանսական խումբին հետ, «Սթատ Հանրի Փաթէ»ի ոգանչելի մարզարանին մէջ, ուր բազմաթիւ հայ եւ օտար հանդիսատեսներ տեղ գրաւած էին։ Հակառակ շատ մը բախտաւոր առիթներու, «Սարպէլ» չկրցաւ տակալ Ֆրանսացիներու խաղարկութեան, եւ մրցումը վերջացաւ այս վերջիններուն յաղթանակով 3—0։

⁂ Նոյն օրը կէսօրէն վերջ ժամը 3ին «Սթատ Պիւֆալօ»ի մէջ տեղի ունեցաւ 10—15 հազար բազմութեան մը ներկայութեան՝ Paris - Londresի միջազգային մրցումը, որ ուժերու հաւասար խաղարկութեանց պատճառաւ, որեւէ արդիւնք չտուաւ 0 — 0։

⁂ Կիրակի, 3 նոյեմբեր, վերսկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ախոյեանութեան մասնաճիւղային մրցումներուն չորրորդ «թիմը», «Սթատ Փէրշինկ»ի մէջ, հետաքրքիրներու ներկայութեան։ «Պիւյեանքուր» յաղթեց «Պուա-Քոլոմպ»ին 2—0։ Երկրորդ մրցման «Անկիէն» յաղթեց «Հօմ»ին 3—1, և երրորդ մրցումը, «Սարպէլ»—«Իթալի» որ ամենահետաքրքրականն էր, վերջացաւ 0 0։ Վերջին մրցումը «Ռանի»—«Ալֆորվիլ» վերջացաւ 3—0։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն արդիւնք տուող խումբերն են Սարպէլ, Իթալի Պիւյեանքուր։ Այս կիրակի տեղի կ'ունենայ «Իթալի»—«Պիյեանքուր մրցումը։

Հ. Պագիրկեանեան

⁂

Սեվրան.— 27 հոկտ. կիրակի օր. ASPTTի (IIIC) խումբը հրաւիրուած էր Սեվրան, խաղալու համար «Արագած»ի Ա. խումբին դէմ։

Խաղը սկսաւ PTTի յարձակողականով. հետաքրքիրներու մեծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Բայց մեր տղաքը կրցան անոնց յառաջխաղացումը կասեցնել եւ իրենց կարգին յարձակողականի սկսելով, առաջին նշանակէտը շահեցան։ Այս յաջողութիւնը խրախուսեց մեր տղաքը եւ շատ չանցած նշանակէտ մը եւս շահեցան։ Մեր տղաքը խանդավառուած կրկնապատկեցին իրենց ճիգերը եւ մինչեւ խաղին վերջը 11 հատ եւս շահեցան, իսկ Ֆրանսացիները 1 հատ շահեցան Ա. կիսախաղին եւ 1 հատ ալ Բ. կիսախաղին։

Ֆրանսացիները խոստովանեցան թէ 13—2ով երբեք յաղթուած չէին եւ փափաք յայտնեցին որ իրենց դաշտին վրայ պահեստի խումբին դէմ խաղանք։

Օ. Լ.

⁂

Տէսին.— Գնդախաղի եղանակի բացումէն ի վեր, հինգերորդ մրցումն է որ կը կատարէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը եւ գրեթէ միշտ ալ պատուաւոր դուրս եկած է բոլոր մրցումներէն։ Հոկտ. 21ին գնաց մրցելու Վիէնի «Արծիւ» խումբին հետ որուն հետ հաւասար եկաւ։ Անցեալ կիրակի Տէսինի «Սասիէթէ Լիոնէզ»ի Բ. խումբին հետ իրենց մարզադաշտին վրայ իր հինգերորդ մրցումը խաղաց ու պարտուեցաւ 0 1 ով։ Առաջին պարտութիւնն է այս։ 16էն 22 տարեկան պատանիներ են ամէնքը։ Առաջին խումբը գրեթէ գոյութիւն չունի եւ նոյնիսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի չեն անդամակցիր և սակայն կը պահեն առաջնութիւնը իրենց համար։ Բ. խումբը իր կանոնաւոր փորձախաղերու շարունակութեամբ կը պատրաստուի առպարէզ կարդալու։ Առայժմ Տէսինի Հ. Մ. Ը.Մ. ըսելով պէտք է հասկնալ 16 հոգինոց Բ. խումբը իր պահեստիներով, որոնց ջանքը նուիրուած է միայն գնդախաղի։

Մարգիկ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ, օրկան Գ. Ե. Ռ. Միութեան, ծոկանմբերի Թիւը, ձոխ բովանդակութեամբ։ Յօդուածներ ունին Է. Նարդունի, Ա. Դաբիկեան, Թ. Անասեան, Ե. Մաթոսեան, Մ. Ճատրեան, Կ. Սիսլեան, Ա. Որբուկ, Դ. Դարամանեան, Ասքանազ, Ա. Սողոմոնեան, Ս. Վարդերես, Մ. Սոլաքեան, Թ. Շանթ, Ա. Պ... հաղեան, Քրաֆթ-Պոնար։ Տարեկան բաժնեգինն է ֆրանսայ՝ 22 ֆր., արտասահման՝ 1 ուկես տոլար։ Դիմել M. Kurkdjianի, 247 Bld. Voltaire, Paris.

Les Dew Arméniens, Parsifal Iconographie Daniélique, par Frédéric Macler. (Petite Bibliothèque Arménienne). Librairie Ernest Leroux, Paris. 28 Rue Bonaparte. 1929. Prix 30 francs.

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, գրեց՝ Գ. Նժդեհ։ Տպ. Հրազդան։ Պէյրութ, 1929։ Գին 4 ֆրանք։

ՑԱՒ Ի ՍԻՐՏ...

Հակառակ մեր բոլոր բարեացակամութեան եւ կրկնակի նամակներուն, կարգ մը բաժանորդներ կը շարունակեն ձգձգել իրենց հին բաժնեգիններուն վճարումը։

Ստիպուած ենք դադրեցնել այդպիսիներուն թերթերը, պայմանաժամ տալով, Ֆրանսայի եւ մօտաւոր գաղութներու համար՝ 15 օր, աւելի հեռաւոր տեղերու համար՝ մինչեւ Նոյեմբեր 30։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋ..Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 5 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՎԱՐԱՆՈՒՄ ՇԱՏ ՄԸ ԴԺՈՒԱՐ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

...մփուշտները գտնելու հա-... Ռընէ պրպտեց բոլոր գզրոց-... յարաճուն անհամբերու-...թեամբ մը։ Մէկ հատ գտաւ իսկ ...։

— Ցիտուն համոզ տուփ մը ...ելու եմ, սակայն։

...րակի ձերմակեղէնները ...ն ու վրայ կ'ընէր, երբ Սէլէստ... ձայնն իմացաւ ետեւէն.

— Պարոնը բա՞ն մը կը փըն-...ւ արդեօք։

Ռընէ Լը Ցայեադ ցնցուե-...։

— Ոչ. շնորհակալ եմ...։

— Պարոնը կ'ուզէ՞ որ օգնեմ ..., պնդեց Սէլէստէն անխռով։

— Աւելորդ է...

Սպասաւորը դոյզ տեւաւ ան-կողնի սեղանին վրայ դրուած ատրճանակը եւ ըսաւ.

— Եթէ պարոնը գնդակները կը փնտռէ, իմ քովս են...։

— Ինչպէս թէ քու քովդ են։

— Քիչ առաջ վերցուցի։

— Ինչո՞ւ։

Սէլէստէն ուժգնօրէն փոխեց իր ձայնի շեշտը

— Արգիլելու համար պարոնը վատութիւն մը գործելէ..

— Սէլէստէն, իրաւունք չեմ տար քեզ իմ վարմունքս դատելու։

— Այդպիսով չես կրնար լըռեցնել զիս, յանդիմանեց ծառան, քայլ մը յառաջանալով. պարոնը կ'ուզէ կեանքին վերջ տալ։

Ռընէ Լը Ցայեադ շուարեցաւ։

— Ես յետո՞յ։

— Շատ լաւ կրնամ արգիլել պարոնն իր մտադրութիւնը գործադրելէ։

— Կը կարծե՞ս։

Այպանէ եմ քսանըհինգ տարեկանին չէ որ կեանքէն կարելի է հրաժարիլ ծուլաբար... Այո՛.. վատաբար.. շարունակեց Սէլէստէն հետզհետէ աւելի բորբոքած Միայն պարոնն է որ դրամ չունի.. Միլիոնատէր անձեր կան միեւնոյն վիճակին մէջ եւ սակայն անոնք չեն խորհիր անձնասպան ըլլալ

— Չէի գիտեր թէ բարոյական ուսուցիչ էք, հեգնեց Ռընէ՝ գլանիկ մը վառելով։ Ես անկարող եմ ոեւէ կերպով օգտակար ըլլալու ընկերութեան, որով իմ անհետացումս մեծ կորուստ մը չպիտի ըլլայ

Սէլէստէնի ձայնը դողդղաց յուզումէն.

— Ձեզ միայն ունիմ աշխարհի վրայ. պարո՛ն.. Եթէ դուք անհետանաք, կ'երդնում թէ ես ալ չպիտի կրնամ ապրիլ։

— Սէլէստէն, կ'արգիլեմ..

— Ոչ մէկ արգելք կրնայ կասեցնել զիս. պատասխանատու էք իմ կեանքիս։ Այժմ ըրէ՛ք ինչ որ կ'ուզէք։ Գիշեր բարի, պարոն։

Սէլէստէն կը հեռանար վայելչօրէն, երբ իր երիտասարդ տէրը կանգնեցուց զինքը.

— Բարի Սէլէստէն... ըսաւ, սիրալիր սեղմելով անոր ձեռքերը. իրաւունք ունիս, գէշ տղայ մըն եմ ես...

— Պարո՛ն գէշ չէ, այլ քիչ մը անձնասէր։

— Իրաւ է. միայն իմ անձիս վրայ կը խորհիմ։ Ի՞նչ կ'ուզես.. կործանման եզրին առնելէս ի վեր վհատած եմ... Ինծի այնպէս կը թուէր թէ չէր արժեր այլեւս ապրիլը..

— Ես համոզուած եմ թէ ապագան առկաւին լաւ վայրկեաններ վերապահած է պարոնին։

— Ես նոյնպէս համոզուած եմ այդ մասին քան դու, բայց պիտի տեսնենք.

Սէլէստէնի դիմագիծերը պայծառացան.

— Պարոնը կը խոստանա՞յ ինծի։

— Կը խոստանամ ապրիլ։

— Պարոնը այդ բանը ընելու համար պարտաւոր կը կարենայ՝ ըսէ թէ ուղիղ չընեմ զինքն ալլեւս, այնպէս չէ՞.

— Պատուոյ խօսք։

— Աւելին չեմ պահանջեր, ըսաւ հաւատարիմ ծառան, խոնարհելով։ Պարոնը կը փափաքի որ փամփուշտները վերադարձնեմ։

— Պէտք չունիմ, պատասխանեց Ռընէ գուարթօրէն։

— Ուրեմն կը պահեմ զանոնք։ Գիշեր բարի, պարոն։

— Գիշեր բարի, Սէլէստէն։

Երբ առանձին մնաց, Ռընէ երկրորդ գլանիկ մը վառեց եւ ծխեց մեծ հաճոյքով։

— Ի՜նչ փոյթ... ըսաւ երկար խորհրդածութենէ մը յետոյ Սէլէստէն իրաւունք ունի։ Թերեւս այդչափ գէշ բան մըն ալ չէ...

Պառկեցաւ եւ ամենահանդարտ կերպով քնացաւ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԲԺԻՇԿ ՃԷՔ ՏՐՕՒՆԴԼ

Յաջորդ առաւօտ որոշեալ ժամուն Սէլէստէն բերաւ իր տիրոջ նախաճաշը

— Բարե՛.. ըսաւ Ռընէ, տեսնելով հոգարձակ շոգոլայի գաւաթն եւ երկու կարագեայ հացիկները։ Պէտք է սակայն սկսիլ զրկանքի վիճակը։ Այս նախաճաշն արդէն պերճանք է եւ պէտք է որ հրաժարիմ անկէ։

— Վաղը, պատասխանեց Սէլէստէն։ Այսօր ոչինչ պիտի փոխուի։

ւորպէս Սէյրը Սէֆայինի կատարած յառաջդիմութիւնները,
Առեւտրական նոր դաշնագրերու մշակումը կը շարունակուի։

Անցնող տարուան ընթացքին 445 քիլոմեդր նոր երկաթուղի շինուած է երկրին մէջ եւ որոշուած է մէկ տարիէն 500 քիլոմեդր եւս շինել։ Էրզրումի գծին նախապատրաստական աշխատանքները եռանդով կը շարունակուին։ Մերսին-Ատանա գիծն ալ միացուած է պետական երկաթուղիներուն։ Պէտք է շեշտեմ որ բոլոր ծախքերը կը գոցուին սեփական հասոյթներով։

Ռազմուժներու առանձին վարչութիւն մը կազմուած է, այդ ճիւղը առաջ տանելու համար։ Միջոցներ ձեռք առնելու է արագօրէն բազմաթիւ ճարտարագէտներ եւ կարող բանուորներ հասցնելու համար։

Պետական գանձը յաջողութեամբ դիմաւորեց դժուար տարուան մը պահանջները։ Շնորհիւ մեր հիմնական հասատատուն վիճակին, կանոնաւոր կերպով կատարուեցան արտաքին պարտքերու հատուցումը եւ Անատոլուի երկաթուղիին մասնա վճարները։

Ձեր մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնեաներու կենսաթոշակի օրէնքին վրայ։ Ձեզի պիտի ներկայացուի նաեւ պետական դրամատան օրէնքը։

Նոր քննութիւն Ալմազեանի խանութին մէջ

Երեքշաբթի օր հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս, ընկերակցութեամբ դատական ոստիկանութեան վարիչներէն Պընուայի, Ամիի եւ Նիքոլի, մանրակրկիտ քննութիւն կատարեց Ալմազեանի Սէն-Ժիլ փողոցի խանութին մէջ։ Ներկայ էր նաեւ Ալմազեան, իր պաշտպան փաստաբան Լըկրանի հետ։ Գաղտնի ոստիկաններ խանութ բերած էին ուռենիէ մնտուկը, որուն մէջ դրուած էր Րիկօտէնի դիակը։ Ալմազեան՝ պատի մը կռթնած՝ անտարբեր ու պաղարիւն կը դիտէր անցած դարձածը։ Հարցաքննիչները նախ գացին խանութին ետեւի մասը եւ զանազան քննութիւններ կատարեցին. յետոյ նկուղ իջեցուցին մնտուկը՝ հասկնալու համար թէ անիկա դիւրութեամբ կրնա՞յ անցնիլ սանդուխէն։ Նկուղը մաս առ մաս քննութեան ենթարկուեցաւ. բազմաթիւ պատկերներ առնուեցան։ Հոս հոն նետուած խաւաքարտէ տուփեր կային. իւրաքանչիւրէն մէկ մէկ կտոր առնուեցաւ բաղդատելու համար ծանօթ հասցէի խաւաքարտին հետ։ Մանր մունր զանազան առարկաներ վերցուեցան՝ քննուելու համար։ Պատին վրայ արեան բիծեր տեսնուեցան դարձեալ։ Ալմազեան ըսաւ թէ սովորութիւն ունէր պատէն կախելու թոքը զոր ամէն օր կը գնէր իր կատուին համար։

Յետոյ փորձեցին թէ նկուղէն ելած ձայն մը կը լսուի՞ դուրսը։ Հարցաքննիչները խանութին ետեւի բակը ելան, մէկ մասն ալ քովի խանութը մտաւ։ Պընուա նկուղէն պոռաց «Օգնութի՜ւն, հասէ՛ք, մարդ կը սպաննեն»։ Ձայնը շատ որոշ լսուեցաւ թէ բակէն եւ թէ քովի խանութէն։ Սակայն. Ցին բազմաթիւ բանուորներ կ'աշխատէին բակին մէջ, եթէ նկուղէն ձայն հանէր, պիտի լսէին։

Ալմազեանէն յոյսը կտրած, հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս նոյն օրը հարցաքննեց մուշտակավաճառ էտուար Տիւնէրը։ Հասկցուեցաւ որ այս վերջինը Սէն-Մարթէն փողոց թիւ 99 բնակարան մը ունի։ Հարցաքննուեցաւ այդ շէնքի դռնապանուհին, որ յայտնեց թէ սեպտ. Ցին մնտուկ մը դուրս հանուիլը չտեսաւ։ Տիւնէրի հարցաքննութիւնը շարունակուեցաւ երէկ։

Ոստիկանական տեսչութեան ընդհ. քննիչ Քոսվիէ կիշարի պաշտօն յանձնուած էր քննել Ալմազեանի ծեծի պարագան։

Ոստիկանները պատմած էին թէ Ալմազեան անարգած է զիրենք, յետոյ գլուխը պատին զարկած է կատաղութենէն եւն.։ Ալմազեան պատմեց իրականութիւնը, աւելցնելով որ իր մասին ձերբակալման հրամանագիր հանուելէ առաջ ձեռնակապ դրին եւ ամբողջ 52 ժամ ձերբակալեալներու խցիկին մէջ վար դրին։ Կիշար տեղեկագիրը պիտի յանձնէ ոստիկանական տեսուչ Քիափի եւ Հանրապետութեան դատախազին։

∴ Ժորժ Մանէլն յետոյ, ուրիշ ընկերվարական երեսփոխան մը՝ էմնէսթ Լաֆոն եւս պիտի հարցապնդէ դատական նախարարը Ալմազեանի ծեծուելուն առթիւ։

Կիպրոսի Յոյները եւ Անգլիա

Անգլիոյ գաղթային նախարարը իր ներկայութեան ընդունած է Կիպրոսէն գացած յոյն պատուիրակութիւնը, որ կը գտնուէր Կիպրոսի յոյն մետրապոլիտին նախագահութեան տակ։

Պատուիրակութիւնը երկարօրէն պարզած է Կիպրոսի ժողովուրդին խնդրանքները, ինչպէս նաեւ անոր մնուցած ցանկութիւնը Յունաստանի հետ միացման մասին։ Բերանացի բացատրութիւններէն զատ, պատուիրակութիւնը նախարարին յանձնած է նաեւ յիշատակագիր մը։

Խօսակցութիւնը տեւած է կէս ժամ։ Գաղթային նախարարը ուշադրութեամբ մտիկ ըրած է բոլոր ըսուածները եւ կղզին Յունաստանի միացնելու մասին եղած խնդրանքը, եւ յայտարարած թէ ստիպուած է վերապահութիւն ցոյց տալ, մինչեւ որ նախապէս խորհրդակցի այս մասին իր պաշտօնակից նախարարներուն հետ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԷՆԿԻԽՐԻԻ իտալական դեսպան Օրսինի Պարոնէ Պերլինի դեսպան նշանակուեցաւ կոմս Ալտովիանտիի տեղ, որ վերջերս պաշտօնանկ եղած էր՝ ծածկագրի բանալիին գողցուելուն հետեւանքով։ Կոմս Օրսինի ամուսնացած է Ցրէգտնէր Պանքի հիմնադիր ճոժէն կուէթմանի աղջկան հետ։

ՎԻԼՀԷԼՄ կայսեր քոյրը իշխանուհի Վիքթորիա ամուսնալուծման դատ բացած է իր ամուսինին ռուս բախտախնդիր երիտասարդ Ալեքսանդր Զուպքոֆի դէմ։ Այս վերջինը 5 միլիոն մառք կը պահանջէ, մինչ իշխանուհին 10.000 մառք միայն կ'առաջարկէ՝ ետ առնելու համար իր գրած մօտ 200 սիրային նամակները։

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ
38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56 - 58
Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ։
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3 7, կիր. մինչեւ կէսօր.

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE
Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61
Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4-6։ Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ ամէն օր ժամը 9էն 19։

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Հաճի Մկրի սրճարանը, 72 rue Etienne Dolet։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՒԱՌ

Յեսինի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ցերեկ ժամը 2ին, Քաֆէ Ժաստէնի մէջ։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորներու։ Բացակաները նկատողութեան կ'առնուին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 2.30ին Հաճի Մկրի սրճարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Կեդր. Վարչութիւնը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր։

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ անդամները եւ մասնակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը։ Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օպէօնի դիմաց։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Յիւրիայի վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 16—18 տարեկան պատանի մը, խանութի աշխատանքի համար։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԵԹԷ կ'ուզէք փոխառութիւն կնքել ձեր շինել տալիք տուներուն համար, ձեր շահը կը պահանջէ դիմել՝ Գ. Նշանեանի եւ իմանալ անոր ձեռնտու պայմանները։ 51 Bld. Blanqui. Paris (13e).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատական նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ...) եւ վարակի։ Մասն. լաբորատուար. Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12.

ALLIANCE FRANÇAISE
101 Bld. Raspail, Paris (6e)
Գործն. վարժ. Ֆրանսերէն լեզուի
1. Ֆրանս. Դասընթացք. Ամէն շաբաթ ամենաքիչը 14 ժ. գործն. դասընթ. ֆրանս. լեզուի եւ հայերէնէ ֆրանս թարգմ. 1- գ ... մէկ գեղարուեստ.-պատմ.։ Ամիսը 185 ֆր. 4 ամիսը 475։
Մասն. քարտեր հրապարակ. ... Ամիսը 100 ֆր., 4 ամս. 325։ Մանրամ. համար դիմել անօրէն ROBERT Dupouey, 101 Bld. Raspail, Paris 6e):

Գրաս. Փարիզ | Մեծ. մէթեր | Ամենայան ու ամսեր | Ֆրանք
de Paris

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis. Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Երզնկացի Հանգուցեալ Միհրդատ Նորսիկեանի աղջիկը՝ Երանուհի Նորսիկեանը կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Բերուզ (մականունը չի յիշեր) որ հաստատուած է Ֆրանսա՝ իր երկու զաւակներով. Վերջինէ եւ Սուրէն անունով. 1912էն ի վեր։ Իմացնել Օննիկ Աղաճանեանի, Str. Regala 128, Braila, Romania:

— Կը փնտռեմ եղբայրս Եղիշէ Թաթարեան, հօրը անունը Գրիգոր, մօրը անունը Եղիսաբէթ, Եոզղատի էյլէնճէ գիւղէն, որ տարի մը առաջ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի միջոցաւ Եգիպտոս ղրկուեցաւ գործատուրաց որբանոցը։ Ով որ առողջ լուր մը տայ վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրեմ։ Գրել Aram Tatarian, 3 rue Edmond Rostand, Marseille.

— Պոլսեցեաւ Միհրան Յովհաննէս Կարապետեան կը փնտռէ իր կինը՝ Բրիտանիէ եւ զաւակները՝ Լեւոն, Գրիգոր, Սաթենիկ, Մարի, Եարկուլա Կարապետեան։ Վերջին նամակները Վալանսէն (Ֆրանսա) ստացուած է։ Գրել Youssoufian, 15 rue Paul Bert, Paris XI.:

— Թոգաթցի Ճէմալէտտին Թաղէն Փէհլիվանեան Խաչիկ, քոյրը Աղնիւ, այս վերջինին ամուսինը Յարութիւն, տղան Յովհաննէս, Թէլլալ Մարտիրոսին կինը՝ Մարիամ Կեսարացի, զաւակները Լեւոն եւ Պօղոս, աղջիկը Հռիփսիմէ, որոնք կորսուած են տարագրութեան շրջանին։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Եղիա Կիւրինեանի, Courignan, 37020, 1er Rgt. Ve. Cie. Saïda (Oran), Algérie.

— Պիթլիսցի Յովհաննէս Խաչատուրեան, որ երկու տարի առաջ Վիէն (Իզէր) կը բնակէր։ Կը կարծուի թէ Փարիզի շրջանին մէջ կը գտնուի։ Գրել՝ Ղազարոս Յակոբեանի, c/o Choulian, Minotier, Roustchouk, Bulgarie.

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ.— Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Conservatoireի սրահը, 2bis rue du Conservatoire: Դաշնակի վրայ՝ ժան Մասոն։ Յայտագրին մէջ՝ յայտնի կտորներ։ Տոմսերը՝ 5—25 ֆրանք։

ԼԻՈՆ. - 12 Նոյ. Երեքշաբթի գիշեր Conservatoireի սրահը, 21 Quai de Bondy. Տոմսերը 7.50, 16.25 ֆրանք։

EMPIRE մեթրօ-Հոշ՝ 37 Av. Wagram

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
Դ. ԼԷՄԱՆՍԿՈՅ
10 Rue Beaugrenelle, Paris (15
մէթրօ՝ Beaugrenelle
Տօքթ. MICHINEAU
Միզանցքի, փոսխածի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ։ Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9. կիր. եւ տօն օրեր 10 12։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանէն իրենց պաշտպանները բերել տալ ուզողներու օրինական հետապնդումներ եւ խորհուրդներ, ամուսնական ձեւակերպութեանց արագ գործողութիւն եւ վարչական զանազան գործերու կարգադրութիւն։

Դիմել՝ Kh. Kébabdjian, 20 Rue de Bezons à Courbevoie (Seine): Tél. Defense 00-39:

Լիոնի մեր նոր գործակալն է ԵՂԻԱ ՄՈՒՇ...
169 rue Duguesclin, որուն պէտք է դիմել «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան եւ ... բերել բոլոր գործերու համար:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՄԵՆԱՆՈՐ ՓԼԱՔՆԵՐ
18 ֆրանք Columbia 18 ֆրանք
ԼԱՒ ՏՈԿՈՒՆ ԵՒ ԱԺԱՆ ՓԼԱՔՆԵՐ
Գինի գանել Ցաշապան VAHRAM
ՀԱՅԵՐԷՆ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ
Երգուած համբաւաւոր եւ նոր արուեստագէտներէ։ Ունինք ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ բոլոր փլաքները։ 8 Rue Jouy-R...
PARIS (20e) մէթրօ՝ Պելվիլ, Թրամվ. 26 եւ 50 Օթօպիւս BF BN.
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ ԲՈՒԼԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

COMPTOIR RÉGIONAL, 3 RUE D'ITALIE
Պատեհութիւն մը Մարսէյլի եւ արուարձաններու Հայութեան... Եթէ կը փափաքիք գնել կալուած մը, հողամաս մը, ... վաճառել բնակարաններ, կը թելադրենք դիմել ... Ձեր պահանջքներուն գոհացում կը տրուի ... Ինչպէս նաեւ ... Comptoir Régional, 3 Rue d'Italie, ժամը 9—12 եւ 15—18. ՄԱՐՍԷՅԼ.

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԳԱԶԱԶԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՔ
4, Rue Poissonnière Metro: Sentier
Tel: Gutenberg 74-64
Դերձակներու վերաբերեալ ամէն կարգի պիտոյքներ, ... տաւներ, մետաքս, դերձաններ, կոճակներ, եւայլն ...
... դիմել ... ԳԻՆԵՐ ԵՒ ՓՈՐՁԵԼ։

ՓԱՍՏԱԲԱՆ
ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԹԷԼ)
Contentieux Général, (Accidents) R. C. Seine 423631
Հասցէ՝ 72 Rue de Ménilmontant, Paris (XX)
Հեռաձայն Ménilmontant 96-74
Ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր ... նական գործերով.
ՓՈՂՈՑԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐ ... ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ...
Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէ վերջ 2 3, իրիկուան 7էն 8.30.
Մէթրօ՝ Ménilmontant եւ Martin Nadaud, Թրամվէյ 62, Օթօպիւս BC, BG, O եւ Q.

Մ. ԱՐԵՒԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ... ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ (ՊՈԼԻՍ)
Ֆրանսայի մէջ կը գրաւի ... ապահովագրութեանց, ...
Ամուսնութիւն եւ ամուսնալուծում։
... Արեւելեան եւ եւրոպական փլաքներ։
Դիմել՝ 1 Villa Besset, Décines, Isère.
Կը փնտռուին թղթակիցներ Ֆրանսայի բոլոր ... մէջ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՋՈԽ ՄԹԵՐՔ

Քերական 2 ֆրանք, Լաւագոյն Այբենարան 6, Լաւագոյն ... Թերթարան Ա. Բ. Գ. տարիներ 10, 12, 14, Մայրենի ... քեր. ընթ. 5, Թանգարան Հ. եւ Զ. Ստատուր, ... դասընթացք 8, Թանգարան Բ. տարի 10, Թանգարան ... տարի 12, Թանգարան Դ. եւ Ե. տարի 17.50, ... Առաջնորդ Ա. եւ Բ. տարի 10. Թուաբանութեան ... Պատմութիւն հայոց 2 հատոր (Հ. Մովսէսեան) 40, ... տարի մեծագիր քարտէսը 20, Նամականի հայ ... Բառարան հայ. լեզուի 75, Ֆրանսահայ բառարան 75, ... Ֆրանս. բառարան 65, Զբօսցուցութիւն ֆրանս. ... 3, 6, 7.50, 25, Երգարաններ 5, 10, 25, 30.

Զանազան գիրքեր.— Հայաստան, Բ. ... 70, Աննա Քարէնին 35, Հազար եւ մէկ գիշերներ 2 ... 70, Կրագիէլլա 8, Ռաֆայէլ 18, Աբուլալա 5, ... Մասնաւոր երգեր 10, Տղու հոգիներ 6, Բժշկին գիրքը ... ցուած էջեր 10.

Պատուէրներ մեր դրացուցակը ինչպէս նաեւ ... գիրքեր։
Դիմել՝ Mme. Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux, Seine, France.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	3[illegible] ֆ.	[illegible]ֆ	1[illegible]0ֆ
ԱՆԳԼԻԱ		20 շ.	40 շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

“HARATCH”

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

8 NOVEMBRE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1105 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՌԵՐԷՆ ԵՒ ՃԱՓԵՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

Այս տարի ալ, ճառերով ու ծափերով տօնուեցաւ Մշակոյթի Օրը. բայց չունեցանք ո՛ր եւ է շօշափելի գործ։

Սխալ է ամուլ հռչակել նոր տօնը՝ իբրեւ հանդէս։ Ո՛ր եւ է գաղափար արմատ կը ձգէ, կը ծաղկի ու կը ծաւալի խանդավառութեամբ։ Խօսելով, գրելով, արծարծելով։ Երգերն ու ճառերը անհրաժեշտ, անփոխարինելի տարրեր են՝ մթնոլորտ ստեղծելու, ո՛ր եւ է շարժումի ընթացք տալու համար։ Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, ուր ոչ արեւն ու լուսինը մեր սրտին կը խօսին, ոչ ալ հողն ու ջուրը։

Այնպէս որ, Մշակոյթի Օրը, իբրեւ սոսկ յիշատակի տօն, իբրեւ փառաբանութիւնը մեր մտքի երկունքին ու վաստակին, — ունի, գարձեալ, իմաստ եւ արժէք։ Եւ հոգեկան պահանջի մը գոհացումն է այն, քանի որ, ընդամէնը երեք տարուան մէջ, արդէն գոյն ու ձեւ առաւ գրեթէ ամէն գաղութի մէջ, պարզ քարոզութեամբ։

Ո՛ր եւ է տօն կարելի չէ անպատճառ գնահատել շուկայի արժէքով, կամ իր անմիջական, գործնական արդիւնքով։ Տարոգիր Ռուսերն ալ ունին Մշակոյթի Օր, ինչպէս եւ Պուլկարները՝ Կիւրիլի եւ Մեթոտի տօնը, որ ամէն տարի կը կատարուի շքեղագին ցոյցերով եւ թափօրներով, պարզապէս ինքն իրեն համար։ Իբրեւ միջոց մը՝ ցեղային հպարտութիւնն ու արժանիքը հռչակելու եւ հոգիները թարմացնելու։ Բարեպաշտ քրիստոնեային համար, Ծնունդն ու Զատիկը ունի՞ն գործնական արժէք...

Բայց, հա՛րկ է որ Մշակոյթի Օրն ալ արգասաւորուի գործով մը։ Անոնք որ արծարծեցին այս գաղափարը, նկատի չունէին միայն անոր վերացական հմայքը, այլ եւ որոշ, կենդանի աշխատանք մը։

Նախ եւ առաջ, հարկ էր գիտակցութեան հրաւիրել ժողովուրդը, որ Սահակ-Մեսրոպը կամ Թարգմանիչները միայն կը ճանչնայ, այն ալ ոչ թէ իրենց իրական կերպարանքով, այլ իբրեւ սուրբեր, ուրիշներու կարգին։ Ուրեմն, հարկ էր բացատրել թէ ժամուն բակը, խունկն ու մոմը չեն որ իր արժանիքը պիտի տան Հայկական Մշակոյթին, այնքան տքնութիւններով կուտակուած գանձին։

Այդ աշխատանքն է որ կատարուած է մինչեւ հիմա, առանց իր լրման հասնելու։

Անցած երեք տարին երեք տարբեր պատկերներ պարզեց գաղութներու մէջ։ Նոյնիսկ միեւնոյն գաղութին մէջ տարբեր՝ մէկ տարիէն միւսը։ Շատեր թարթափումի մէջ են տակաւին։ Ուրիշներ Մշակոյթի Օրը կը շփոթեն հանդիսաւոր պատարագի հետ։ Ու կան ալ որ կը շարունակեն իրենց մեկուսացումը կամ կոպիտ խաչաձեւումը։

Արդ, որ եւ է գործնական ծրագրի մասին համաձայնելու համար, տարրական պայման է ապահովել տօնին համաժողովրդական հանգամանքը եւ ներդաշնակութիւն հաստատել, կարելի եղածին չափ։

Այս ալ, ինքնին, աշխատանք մըն է, որ չի դիւրանար հեռուէն գիտելով, քաշքշելով, կամ... կանխիկ դրամ պահանջելով։

Այսքանը՝ «ի պէտս զարգացելոց»։ Ինչ կը վերաբերի բուն գործին, ծրագիրներ շատ կան։ Այս թերթին մէջ արծարծուեցան զանազան առաջարկներ։ Թող մէկը միւսէն աւելի անմեղ երեւնայ, եթէ արդիւնքի մը չյանգեցան այդ բոլորը։ Ո՛րքան յանցաւոր է Փարիզը, նոյնքան մեղք ունին ուրիշ վայրերը։

Փոխանակ սպասելու յառաջիկայ տարուան, կը կարծենք թէ կարելի է ճամբան հարթել այժմէն, որոշ ծրագրի մը մասին համաձայնելու համար։

Մինչեւ այսօր առաջարկներ եղան՝ Գրական կամ Մտաւորական Միութիւն մը կազմելու, ամէն տարի նոր գործ մը հրատարակելու, սպառած կամ ցիր ու ցան հրատարակութիւններ վերակենդանացնելու, դպրոցներ բանալու եւլն.։

Առանց նախապաշարելու կամ պրպտումներու ճամբան փակելու, եւ նկատի առնելով օրուան պահանջը, մենք նախընտրութիւն պիտի տայինք համաժողովրդական Միութեան մը, որ բան գործ ընէր դպրոցներ բանալ։ Ուժ տալ եղածներուն, լրացնել անոնց պակասները, եւ հիմնել Նորեր։ Նման մը Միացեալ-Ազգանուէր։

Այսօր, գաղութներու մէջ, մեր ազգային գործունէութեան ամբողջ առանցքը նոր սերունդին դաստիարակութիւնն է։ Անոր կեցութիւնը, հետեւաբար եւ փրկութիւնը։ Բանկալը մեզ կը հեռքըքէ այնքան որքան կապ ունի այս կենսական գործին հետ։ Եթէ չպիտի կրնանք համաձայնիլ գաղութներու կեդրոնացման մը հաստատման մասին — որ կէս առ կէս պիտի դիւրացնէր այս գործը — եկէք մը գտնենք ա՛յս ճամբուն վրայ։ Մշակենք ա՛յս գետինը, քով քովի գալով եւ գտնելով ուագոյն ձեւը։

«Յառաջ»ի սիւնակները բաց են, ամէն տեսակ թելադրութիւններու համար։

Կը խնդրուի, միայն, ո՛րեւէ առաջարկ գրածատեն, յանձնուէջի աչքի առջեւ ունենալ գաղութներու իրական պատկերը, եւ մեր հնարաւորութիւնները։ Այլապէս, պիտի բացուի բանգլուութեան մարզահանդէս մը, ամուլ եւ յոգնեցուցիչ։

Պրպտենք ու գտնենք անմիջականը եւ կարելին, ոչ թէ հրապուրիչն ու ցանկալին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոլսոյ «Ժամանակ» լրագիրը գիտել կուտայ Հայաստանի կրթական գործավար Ասքանազ Մռաւեանի մահուան առթիւ (1 Նոյ.)

«Աւելորդ է ըսել թէ Խ. Հայաստանի մամուլը, Թարգման հանդիսանալով «բանուորական աշխարհին», ողբաց մահը այս գործավարին, որ իր ձեռքն ունէր երկրին կրթականգործը եւ կ'ըսուի թէ անոր օրով մինչեւ յետին գիւղը դպրոցներ հիմնուեր էին։ Սակայն դատելով իր վերջին մէկ յօդուածէն «Խ. Հայաստան»ի մէջ, Մռաւեան թթու համայնավար մըն էր եւ կատարեալ գլխաւոր մը, որ բացարձակ անմտութիւնը կ'ունենար նոյնացնելու Սուրիոյ գաղթական հայութեան կացութիւնը Պաղեստինի Սիոնականներուն վիճակին հետ, «իմպերիալիզմ»ի այլեւս ծիծաղելի յանկերգով, զոր իրենց բերնէն եւ գրիչէն չեն թողուր տարամերժ համայնավարները։

Երկրին դռները ամուր փակել գաղթականներու դէմ, դասակարգային խտիր հաստատել, եւ յետոյ տօն քիչոթական վճիռներ արձակել, -ասիկա յամառ պոլշեւիկներու յատուկ քաղաքականութիւն մըն է, որմէ չէր հրաժարած նաեւ հանգուցեալ կրթական գործավարը։ Հետեւաբար դատելով այսպիսի գրութիւններէ եւ ճառերէ, կրնանք գաղափար մը կազմել իր տուած կրթական ուղղութեան մասին։ Անիկա բնականաբար հաւատարիմ հետեւողութիւն էր ընդհանուր համայնավար ծրագրին, որուն հիմնական գիծն է ջանալ դասակարգային խտիրը շեշտել, ատելութիւն ներշնչել «աշխատաւորականութիւն»էն դուրս ձգուած դասակարգերուն հանդէպ, ատելի ընծայել ազգային ոլորտները, կրօնք, ազգային աւանդութիւններ, նուիրականութիւններ, բարոյականի բոլորովին տարբեր տեսութիւն մը ներշնչել, զուտ գործնական, տարամերժ ոգի մը տալ մատաղ սերունդին։ Պատանի համայնավարներու, Պատկոմներու գայթակղութիւնները բաւական բան կ'ապացուցանեն աւանդուած կրթութեան մասին, որուն Ալֆան եւ Օմեղան Լենինն է։ Մարքսին հետ, բայց քառալ Մարքս մը՝ Լենինի ոսպնեակէն անցած։ Թէ այսպիսի սերունդ մը ի՛նչ արդիւնք կրնայ տալ, թերեւս կանխահաս ըլլայ դատել անաչառ կերպով։

Այսպիսի բռնակալ ռէժիմ մը բնականաբար ամէնէն առաջ դպրոցը կը ճնշէ, մասնաւորապէս ծայրագաւառներուն մէջ, չքացնելու համար ազգային ոեւէ զգացում եւ անոր տեղ հաստատել տալու համար ռուսապաշտութիւն, Լենինի, այսինքն համայնավարութեան պիտակին ներքեւ։ Ռուսը նոյն Ռուսն է, համայնակոյլ, ծաւալապաշտ մոսկոֆը, որ իր ազդեցութիւնը կ'ուզէ հաստատել ամէն տեղ, աւելի յանդուգն քան Ցարերու Ռուսիան, որ գոնէ սլաւական երկիրները միայն իր ազդեցութեան ներքեւ առնել կը յաւակնէր։ Նոյն քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի հիմա եւ շատ աւելի ընդարձակ աստիճանի վրայ։ Եւ ռուսական ոգին կը ներշնչեն դպրոցներուն մէջ, զուտ ռուսական ոգին, վտարելով կրօնքն ալ, անոր աւանդն ալ, եւ անոր տեղ հաստատելով լենինական քրիստոնէականը։ Մռաւեան այսպիսի քաղաքականութեան մը ծառան էր պարզապէս»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայեր կը վտարուին Թուրքիայէն

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ այս խորագիրներուն տակ.—

Գամըշլըի Թաղ. Խորհուրդի անդամներէն երկու ազգայիններ ներկայացած են Հալէպի առաջնորդարանին՝ տեղեկագրելու թէ Պիշերիկ-Ռոշկոտանէն 100 ընտանիքի չափ Թրքախօս Հայեր տեղահան եղած են ու թալլուած վիճակի մը մէջ Գամըշլը (Սուրիոյ սահմանագլուխ) հասած։ Աննկարագրելի թշուառութեան մը մատնուած այս գաղթականները անօթի ու մերկ են, շատերն ալ հիւանդ։ Գամըշլըի ժողովուրդը արդէն աղքատ ըլլալով չի կրնար ոեւէ նիւթական օգնութիւն ընել, հետեւաբար կը խնդրեն ազգ. իշխանութենէն գոնէ գիւղ մը յատկացնել անոնց բնակութեան համար։

Կ'ըսուի թէ Ռաչքոտանի մէջ 23 հազար հայ ընտանիք կը գտնուին որոնք հետզհետէ տեղահան կ'ըլլան։

Նոր դահլիճը Խորհրդարանին առջեւ

Երէկ ժամը 3ին Թարտիէօի դահլիճը ներկայացաւ Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին առջեւ։ Կառավարական ծրագիրը Երեսփ. Ժողովին մէջ կարդաց վարչապետ Անտրէ Թարտիէօ, իսկ Ծերակոյտին մէջ՝ դատական Նախարար Լիւսէն Իւպէր։

Ընթերցումէն անմիջապէս յետոյ, խօսք տրուեցաւ հարցապնդում ուղղող երեսփոխաններու։ Առաջին ձայն ուզողներն էին Ալեքսանդր Վարէն, Ֆրանքլէն Պույեօն, Ֆրոսար, Քաշէն եւայլն։

Հարցապնդումները պիտի տեւեն երկու օր, որու հետեւանքով վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ Նոր դահլիճը։

Հոգատարութեանց Յանձնաժողովի նիստը

Ժընեւի մէջ առջի օր բացուեցաւ հոգատարութեանց յանձնաժողովին Հրդ նստաշրջանը։

Ժողովը բանալով, մարքիզ Թէոտոլի յիշեց այն կարեւոր փոփոխութիւնները, որոնք տեղի ունեցան անցեալ սեպտեմբերին Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին եւ Ընդհ. Ժողովին առջեւ Պաղեստինի վերջերս պատահած խռովութեանց մասին։ Ըսաւ թէ անգլիական կառավարութիւնը խաղաղութիւնը վերահաստատելով, առաջին քայլն առած է արդէն։ Երկրորդ քայլն է՝ նշանակումը քննիչ մարմնին, որ ներկայիս կը շարունակէ իր քննութիւնները։ Երրորդ քայլը պիտի ըլլայ այդ քննութեանց հետեւանքով տալիք որոշումը։

Պաղեստինի խնդիրը դեռ օրակարգի վրայ չէ, որովհետեւ յարմար նկատուած է սպասել քննիչ մարմնի եզրակացութեանց։

Գալով Իրաքի, նախագահը յիշեց թէ փոփոխութիւն մը մտած է անգլիական կառավարութեան քաղաքականութեան մէջ, այն իմաստով որ Անգլիա կ'ուզէ այժմէն իսկ յանձնարարել որ Իրաք ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Կը յիշուի թէ Մուսուլի խնդրին կարգադրութեան ատեն Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը որոշած էր խնդրել անգլ. կառավարութենէն որ 25 տարի եւս պահէ իր հոգատարութիւնը Իրաքի վրայ։

Արդ, անգլիական կառավարութիւնը նոյեմբեր 4 թուակիր ծանուցագիրով մը, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին միջոցաւ կը հաղորդէ Խորհուրդի անդամներուն թէ կացութիւնը ուշի ուշով քննելէ յետոյ, որոշած է հետեւանք չտալ 1927 դեկտ. 14ին Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ կնքուած դաշնագրին, մանաւանդ որ այս վերջինը ո՛չ վաւերացուած է եւ ոչ ալ գործադրուած։

Անգլ. կառավարութիւնը իր կողմէ կ'աւելցնէ թէ՝ համաձայն 1926 յունուար 13ի անգլեւիրաքեան դաշնագրին 3րդ յօդուածի առաջին հատուածին, մտադիր է յանձնարարել որ Իրաք ընդունուի իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ 1932ին։

Պաղեստինի դէպքերուն նոյնութիւնը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Սաֆէտի շրջակայքերուն կազմակերպիչ Արաբ մը մահուան դատապարտուեցաւ։ Ուրիշ երեք Արաբներ անպարտ արձակուեցան։ Հայֆայի մէջ ալ աղատ արձակուեցան ինը Հրեաներ, որոնց մասին ոեւէ փաստ չկար։

Հին Երուսաղէմի մէջ առջի իրիկուն յարձակումի ենթարկուեցան երեք Հրեաներ։

∴ Անգլիական քննիչ մարմինը լսեց քանի մը վկաներ, նախ հրեայ պաշտօնեայ մը, որ նկարագրեց օգոստոս 15ի առտուն պատահած դէպքը։ Այդ օրը Երուսաղէմէն, Թէլ-Ավիվէն եւ հրէական ուրիշ գաղութներէն բազմաթիւ Հրեաներ եկած համախմբուած էին Լացի Պատին շուրջ, զինուած բիրերով, կարգը պահպանելու համար։ Վկային կարծիքով, Ցուրիխի սիոնական համաժողովին որոշումները ոեւէ ազդեցութիւն չեն ունեցած օգոստոս 15ի դէպքին վրայ։

Քննիչ մարմինը յետոյ լսեց անգլիական ոստիկանութեան եւ զինուորական օդանաւորդութեան պետերը։

Սովետական կեղծիք դժոխքը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Հէլսինկֆորսէն կը հեռագրէ թէ 13 ռուս երիտասարդ գաղթականներ, մէկը կին, փախած են

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱԵՆՈՍԻ ՊԱՐՊՈՒՄԸ ԸՆԴՀԱՏՈՒԱԾ

Ընկերվարական պաշտօնաթերթ «Փօփիւլէր» կը տեղեկանայ թէ նոր կառավարութեան հրամանով անմիջապէս դադրած է Հռենոսիոյ գրաւեալ շրջանին պարպումը։ Գրաւման բանակի զօրագունդերը իրենց նախկին դիրքերը վերադարձած են։

Ֆրանսական կառավարութիւնը, կ'ըսէ «Փօփիւլէր», այս ձեւով կ'ուզէ պատասխանել գերման յետադիմականներուն, որոնք հանրաքուէ կազմակերպած են՝ երիտ ծրագիրը չվաւերացնելու համար։ «Այսպէս ուրեմն, անդրՀռենոսեան ազգայնականներու արարքին հակայարձակողականով մը կը պատասխանեն ֆրանսական ազգայնականները։ Կռիւը կրնայ ծանրանալ եւ շնորհիւ բանակներու կրնայ ուշանալ, եթէ ոչ վտանգուիլ մերձեցման գործը երկու ժողովուրդներու, որոնք բաժնուած են ատելութեան եւ արիւնի փոսով մը։ Ֆրանսական ընկերվարութիւնը իր բոլոր ուժերով պիտի ցցուի այս անհեթեթ քաղաքականութեան դէմ, որ կոչուած է միայն զէնքեր տալու գերման ազգայնականներու ձեռքը, ինչպէս այս վերջիններու յիմարութիւնները օգնութեան կը հասնին մեր ազգայնականներուն։ Ո՞վ կը վարէ արտաքին նախարարութիւնը։

Բրիա՞ն՝ որ պաշտօնի վրայ պիտի մնար վերջին օրերս կազմուելիք բոլոր նախարարութեա՛ց մէջ։ Հետաքրքրութեամբ կըսպասենք Լոքառնոյի մարդուն բացատրութեանց։»

Ընկերվարական երեսփոխանները որոշած են հարցապնդել նոր կառավարութիւնը այս մասին։

∴ Պերլինի ընկերվարական մամուլի դիւանը հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ Քրոյցնախի ֆրանսական պահակազօրքը, որ երկու շաբաթէ ի վեր կը պատրաստուէր պարպել այդ շրջանը եւ այդ մասին պաշտօնապէս հաղորդած էր, նոյեմբերին հրաման ստացած է մնալ։ Գումարտակ մը, որ արդէն կը սպասէր Մայանսի կայարանին քարափին վրայ եւ Ֆրանսա դառնալու համար կառախումբ կը նստէր, վերջին վայրկեանին հրաման ստացաւ դառնալ իր զօրանոցը։

Գերման ընկերվարականներու պաշտօնաթերթ *Ֆօրվէրց* կը գրէ թէ Մաժինոյի պատերազմական նախարար անուանումին հետեւանքով, վերջին վայրկեանին Փարիզէն հեռագիր հասած է —պարպումը կասեցնելու համար։

ՊԷՆՏԷՐՇԱՀ-ՍԱՐԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Թեհրան 6 Նոյ.— *Րիզա Շահ երէկ բացումը կատարեց երկաթուղիի նոր գիծի մը՝ Պէնտէրշահէն (Կասպից ծովու վրայ) դէպի Սարի։*

ՍՈՒՐԻԱ-ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Սուրիա Պաղեստինեան կոմիտէի համաժողովը մօտ օրէն տեղի պիտի ունենայ Երուսաղէմի մէջ։ Պէյրութի մէճլիսի միլլին իր կողմէ ներկայացուցիչներ նշանակած է «Աճտ իւլ ճէտիտ»ի տէր եւ տնօրէն Խայրէտտին պէյ Ահտապը եւ Նէլս Մուսթաֆա Ջէլէպին։ Դամասկոսի մահմետականներուն կողմէ պիտի մասնակցի Սայիտ Նասուհ Պապիլ։

ՄԻ ԾՐԱԳՐԻ ՏԽՈՒՐ ՎԱԽՃԱՆԸ

(Շար. երէկուան Թիւէն եւ վերջ)

Մեկնութիւնները աւելորդ կը լինէին եւ խորհրդային իշխանութեան վերաբերմամբ, եթէ վարագոյրի յետեւից կատարուած փաստերը ծանօթ լինէին նաեւ լայն հասարակութեան։

Խորհրդային իշխանութիւնն էլ Սարդարապատի ծրագրին փարեց միեւնոյն նկատումներով, ինչ որ եւ մեծ պետութիւնները, այսինքն՝ առանց անկեղծութեան ու հաւատի, միայն իր յանցաւոր խիղճը հանգստացնելու եւ հանրային վրդովուած միտքը հանդարտեցնելու նպատակով։ Նա գիտէր շատ լաւ, որ այդ ծրագրից բան դուրս չի գալու. մի կողմից լաւ էր ճանաչում մեծ պետութիւնների խոստումների արժէքը, միւս կողմից, անգամ եթէ պետութիւնները համաձայնէին էլ, ինքը միշտ առիթներ կը գտնէր մերժելու։ Այդպէս չեղա՞ւ Լօզանում, երբ Չիչէրինը հայկական հարցը ջուրը ձգելու դիտաւորութեամբ հանդէս եկաւ Հայերին Կուբանում տեղաւորելու յանցապարտ առաջարկութեամբ։ Այնտեղ էլ, այստեղ էլ Հայերը խորհրդային իշխանութեան համար լոկ գործիք էին արտաքին քաղաքականութեան։

Եւ վերջ տարւայ դէպքերը, անվերջ բանակցութիւններն ու փոխադարձ ամբաստանութիւնները կոյրերին անգամ համոզեցին, որ բոլշեւիկները երբեք գանկութիւն չեն ունեցել լուրջ կերպով զբաղուելու Հայերի վիճակով. հէնց այն փաստը, որ Թիւրքերը Թոյլ չտուին առնել Արաքսի ջուրը Սարդարապատի դաշտի ոռոգման համար եւ Մոսկուան մատը մատին չխփեց իր դաշնակցի այդ վրդովեցուցիչ արգելքը վերացնելու համար՝ բաւական է համոզելու, թէ որքան անլուրջ էր Մոսկուան, երբ ընդունում էր Սարդարապատի ծրագիրը։

Բայց կայ եւ աւելին. Երեւանում եղած ժամանակ, Նանսէնին յաջողուել է համոզել այն ժամանակուայ պատասխանատու վարիչներին, որ ընդունեն Ազգ. Լիգայի առաջարկած փոխառութիւնը, որի առաւելութիւնները Հայաստանի համար ակներեւ էին։ Խնդիրը միայն մի քանի հարիւր հազար ոսկու մէջ չէր, այլ որ Ազգ. Լիգայի ծրագրած փոխառութիւնը կնքելով եւ միջազգային պարտաւորութիւններ ստանձնելով՝ Հայաստանը, կը մտնէր միջազգային որոշ յարաբերութիւնների մէջ եւ դրանով կը դառնար միջազգային իրաւունքի ինքնուրոյն անձ։ Այս ինքնին կարեւոր նուաճում էր։ Սակայն, Երեւանը ենթադրում է՝ Մոսկուն կարգադրում է. Հայաստանի շահը բաւարար փաստ չէ Մոսկուայի համար. Ստալինը վճռական կերպով յետ մղեց Նանսէնի առաջարկները։ Պատրուակը պատրաստ էր. «միջազգային յեղափոխութեան յաջողութեան» եւ «խորհրդային իշխանութեան վարկի» տեսակէտից թոյլատրելի չէր, որ Ազգ. Լիգան խորհրդային միութեան սահմաններում կատարէր այնպիսի ձեռնարկներ, որոնք կարող էին ժողովրդի աչքին բարձրացնել Ժընեւի միջազգային միութեան հեղինակութիւնը…

Բայց նոյն խորհրդային իշխանութիւնը այդպէս չէր մտածում մեծ սովի ժամանակ, երբ թոյլ էր տալիս «ամերիկեան գիշատիչ իմպերիալիստներին» Նպաստամատոյց հսկայ կազմակերպութիւն առաջ բերել Ռուսաստանի զանազան կողմերում։ Հէնց ինքը Ստալինը բոլորովին այլ կերպ էր վարւում այն դէպքում, երբ խնդիրը վերաբերում էր ոչ թէ Հայաստանին, այլ՝ իր հայրենիք Վրաստանին։

1918 Թ. ամառը, երբ Բագուն օրհասական պայքար էր մղում Նուրի փաշայի հորդաների դէմ, մի պահ բոլշեւիկ հայկական խառն զօրամասերը յետ շպրտելով Թշնամուն, արշաւեցին դէպի Գանձակ ու Թիֆլիս։ Ստալինը որ այդ ժամանակ Ցարիցինից ղեկավարում էր, ի միջի այլոց, եւ Կովկասի նուաճման գործը եւ շատ լաւ գիտէր, թէ այն ժամանակուայ պայմաններում ինչ էր նշանակում «արշաւել» դէպի որեւէ երկիր, շտապեց ուղիղ հեռագրաթելի մօտ եւ Լենինի համաձայնութեամբ զինուած՝ հրամայեց Ստ. Շահումեանին՝ «Գանձակից աւելի հեռու չգնա՛ք, այսինքն՝ չմտնէք Վրաստանի սահմանները»։ Եւ «միջազգային յեղափոխութեան յաջողութիւնը», եւ «խորհրդ. իշխանութեան վարկն» ու շահը պահանջում էին «հարեւանային կարգով» գրաւել Թիֆլիսը, որովհետեւ Անդրկովկասի նուաճումով խորհրդային իշխանութեան առջեւ կը բացւէին լայն հորիզոններ Առաջաւոր Ասիայում — Շահումեանը համոզուած էր այդ — բայց Ստալինը արգիլեց առաջ շարժուել եւ Շահումեանը հնազանդեց։ Ինչու՞։ Որովհետեւ «միջազգային յեղափոխութեան» կողքին կար — եւ այժմ էլ կայ — «սեփական զանգակատան»՝ փոքրիկ Վրաստանի շահը։

Երկու չափ ու երկու կշռի քաղաքականութիւնը ակներեւ է։ Կարո՞ղ էր Ստալինը անտարբեր մնալ, եթէ Թիւրքիան գազանութիւններ գործէր ոչ թէ Հայերի, այլ Վրացիների վերաբերմամբ, կարո՞ղ էր պիղատոսեան դիրք բռնել, եթէ տարագրութեան մէջ տառապելիս լինէին ոչ թէ 700 հազար Հայեր, այլ Վրացիներ։ Ինչպէ՞ս կը վարուէր Կրեմլինը, եթէ Նանսէնը գար խնդրելու ո՛չ թէ Հայաստանի, այլ Վրաստանի համար։ Ամենեւին չենք կասկածում, որ Նանսէնը ձեռնունայն չէր հեռանայ։ Ստալինը, որ հողազուրկներով ու գաղթականներով ծանրաբեռնուած Հայաստանին մերժում է տրամադրել փոխառութիւն անկրգի անապատները ոռոգելու համար, անշուշտ մի «յեղափոխական» ու «միջազգային» ձեւ կը գտնէր նման մի փոխառութիւն տրամադրելու Վրաստանի։ Այդպէս մտածելու հիմքեր շատ կան։ Յիշենք հէնց առաջին պատահած օրինակը։

Հայաստանը ուղղակի խեղդւում է անհողութիւնից ու գաղթականների թշուառութիւնից, այդ մասին Մոսկուայում մտածող չկայ։ Բայց բաւական էր Թիֆլիսում ձայն բարձրացնել վրացի գիւղացիների անհանգստութեան մասին, որ Մոսկուան անմիջապէս շարժուէր ու Թուրքի շրջանից մի ահագին հողամաս տրամադրէր Վրաստանին, արտագաղթի համար — Թուրքի շրջանի այն հողերից, որոնք շատ մօտ են Վրաստանին, այլեւ Սոչիի շրջանից։ Ստալինը, Ենուկիձէների ու Օրջոնիկիձէների ձեռքով ձգտում էր իրագործել Մեծ Վրաստանի ծրագիրը — դուրս քշել Սոչիի շրջանի ծխախոտագործ հայ «կուլակներին», տեղը բնակեցնել վրացի աշխատաւորներ» եւ հետզհետէ Սոչին էլ միացնել Սուխումի ու բուն Վրաստանի հետ։ Այն որ չյաջողուեց Ժորդանիաներին ու Գվազաւաներին, գլուխ բերել կոմունիստական ձեռքերով։ Եւ նոյն Ստալինը արգելում է 300,000 ռուբլի փոխառութիւն կնքել Հայաստանին՝ հայ գաղթականներին մի քանի հազար օրավար հող պատրաստելու համար… Սրան ասում են խորհրդային միջազգայնութիւն եւ կոմունիստական արդարութիւն.

Իսկ ի՞նչ է Երեւանի վարիչների դիրքը այս ողբալի անիրաւութեան հանդէպ։

Ինչպէս ասացինք, Նանսէնը Երեւանում կարողացաւ համոզել, թէ Հայաստանի համար ինչ արժէք է ներկայացնում Ազգերի Լիգայի փոխառութիւնը Հայ բոլշեւիկներից ոմանք, անշուշտ, որոշ չափով եւ վրացի կոմունիստների թթու ազգայնամոլութիւնից գրգռուած, մտածեցին ընդունել այդ փոխառութիւնը, եւ այդքանը արդէն բաւական էր, որպէսզի Ստալինը փրփրէր կատաղութիւնից, եւ Երեւանցիները յայտարարւէին որպէս «ազգայնականներ», «ով թեքումի» քարոզիչներ, «ազգային գիծը» խանգարողներ, «Անդրկովկասեան դաշնակցութեան հաւատացողներ»… Եւ «հասարակական գործիչ» Լուկաշինները, Կարինեանները, Յովհաննիսեանները դուրս շպրտւեցին Երեւանից եւ նրանց տեղը գրաւեցին մի շարք ողորմելի խըրձիներ որոնց միակ առաքինութիւնը Մոսկուայի կամքը կուրօրէն կատարելու մէջ է։ Սեփական խելքից ու խղճից զուրկ, Հայաստանի ու հայ ժողովրդի համար օտար ու առելի, երկրի կարիքներին անհաղորդ ու ցաւերին անկարեկից — այդ մարդիկ, ի հարկէ, այլեւս փոխառութիւններով ու Նանսէնեան ծրագիրներով զբաղուելու չեն։

Այսպիսով ամէնքն էլ հասան իրենց նպատակին. «Մարդասէր» Եւրոպան տարիներ շարունակ «ձրից Թափեց» օգնելու հայ ժողովրդին, բայց ինչ մեղաւոր է որ «Հայաստանի վարիչները» մերժեցին։ Խորհրդային իշխանութիւնը իր տուած բոլոր խոստումները «յարգեց», բայց ի՞նչ անի, որ Ազգ. Լիգան չկատարեց ստանձնած պարտաւորութիւնները։ Եւ, վերջապէս, հայ ազգագրականները անյոգնում աշխատեցին Ազգերի Լիգայի մօտ, բախեցին մեծ պետութիւնների դուռը. Մոսկուա ու Երեւան աղաչական դիմումներ արին եւ մեղքը իրենցը չէ, որ ամէնքը խուլ ու անզգայ մնացին։ Ամէնքը կատարեցին իրենց պարտքը, բոլորի խիղճը հանգիստ է, իսկ հայ ժողովուրդը՜

Բայց միթէ՞ ժողովրդի մասին էին մտածում մեծ պետութիւնները, կամ Ազգերի Լիգան, կամ խորհրդային իշխանութիւնը, կամ Սարդարապատի ծրագրի անմիջական հեղինակներն ու ջատագովները։ Ի՞նչ է ժողովուրդը նրանց համար, ի՞նչ են նրանք ժողովրդի համար։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ ժողովուրդը ինքը պէտք է տանէ իր գլխի ճարը. ինքը պէտք է փնտռէ իր փրկութիւնը։ Ուրիշ ելք չկայ։

Դրօշակ

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ…

Մեզի եղած շատ մը հարցումներու օրը օրին կը պատասխանենք ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓով։ Կը խնդրուի ուշադրութեամբ հետեւիլ։

ԳՐԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆ

Հայկական Թատրոն կ'երթամ երբեմն։ Ինչո՞ւ չէ. կը պատահի, որ տաղանդաւոր դերասան մը կուգայ, մե՛ծ ազդեր կը տայ։ Կը փորձուիմ, կ'երթամ։ Առաջին ներկայացումին կը ծանօթանամ դերասանին ձայնին ու շարժումներուն, զորս կը կապեմ Համլէթի՝ եթէ Համլէթ կը խաղայ։ Շաբաթ մը յետոյ, երկրորդ ներկայացում։ Դերասանը, որքան ալ ծպտուած ըլլայ և դէրը փոխուած, բեմ կուգայ նոյն ձայնով և շարժումներով, խաղալու համար Վարդանը։ Սակայն իր ձայնը ուրի՛շ անձ կը թելադրէր իմ մէջս։ Կատղած, փափաք մը կ'ունենամ պոռալու.

— Ձայնդ փոխէ՛, մա՛րդ, մի՛ ձգեր որ ճանչնամ քեզ։

Արդարեւ, ձայնն ալ դերասանական արտայայտութիւններուն մէջ ձեւ մըն է, զոր պէտք է փոխել համաձայն նիւթին, ինչպէս կը փոխեն դիմագիծը, շարժումները։ Ձեւ՝ կը նշանակէ ոճ։

Գրականութեան մէջ եւս գոյութիւն ունին ձեւի խաղեր, որոնց ամբողջութիւնը կը կազմէ գրողին ոճը։ Արդ, ոճը բոլորովին տարբեր է լեզուէն։ Ինչպէս որ չենք կրնար պահանջել գրողէն փոխել իր լեզուն, երբ պէտք ունենայ, հարսնիքի մը նկարագրութենէն յետոյ, կատարել մահուան մը պատմութիւնը։ Այո, չի կրնար լեզուն փոխել, որովհետեւ մահը հայերէնով և հարսնիքն ալ ֆրանսերէնով չեն գրեր։ Մէկ լեզու ունինք, — հայերէնը, զոր պիտի գործածենք նկարագրելու համար մահն ալ, հարսնիքն ալ, լացողն ալ, խնդացողն ալ։ Ուրի՛շ բան մը կայ, զոր պէտք փոխել, անպայման։

— Ոճը։

Ի՞նչ է ոճը։

Գիտի պատասխանէի, սովորութեանս համաձայն, պարզապէս մթութիւն։ Բայց այս պատասխանը մեզ հեռուները կը տանի։ Ժողովրդական պատասխան մը տալու համար, ըսեմ թէ ոճը ստորագրութիւն մըն է։ (Ճիշդ է թէ ստորագրութիւնն ալ կը նշանակէ կնիք մը, որ անձի մը կը պատկանի, իր ներքնութիւններովը անհասկնալի, անօրինակելի պահելու համար անուրկան, ինչպէս էր սովորութիւն էր հին ատեն)։

Ոճը ենթակայական տարրն է լեզուին մէջ, անոր վրայ աւելցուած գեղեցկագիտական հարստութիւնը։ Այսպէս, ուրեմն, լեզուն կը ճեղքուի երկուքի.— 1.— Բուն լեզուն, չոր և կանոնաւոր օրէնքներու շէնքը, քերականութիւնը, 2.— Ոճը, կենդանի և յարաշարժ տարրը, գեղեցկագիտութիւնը։

Այս երկու տարրերը կը միանան իրարու կամ կը հեռանան իրարմէ, համաձայն գրողին ճաշակին կամ կարողութեան։ Այսինքն, կան.

1.— Գրողներ, որոնք ոճ ունին և ուղիղ է իրենց լեզուն.

2.— Գրողներ, որոնք ոճ չունին, բայց ուղիղ կը գրեն.

3.— Գրողներ, որոնք ոճ ունին, և սխալ կը գրեն։

Անշուշտ առաջին խումբն է, որ հասած է կատարելութեան։ Սակայն միւս երկու խումբերուն մէջէն, ես կը նախընտրեմ երրորդ խումբը, որ լեզու չի գիտեր եւ ոճ ունի։ եւ ոչ թէ երկրորդ խումբը, որ լեզուն ուղիղ կը գրէ և ոճ չունի։

Ոչ ոք կ'անգիտանայ թէ Կիւսթավ Ֆլօպէր, 19րդ դարու վէպին վարպետը, որուն ոճը աշակերտներ շինեց, «սխալ ֆրանսերէն» մը գրեր։ Էմիլ Ֆաքէ կը գրէ իր գիրքին մէջ (Կիւսթավ Ֆլօպէր. էջ 149) թէ «ամբողջովին սխալ շինուած է Ֆլօպէրի ֆրանսերէնը»։ Մինչ յաջորդ էջին վրայ կը փառաբանէ Ֆլօպէրեան ոճը։ Ալպէր Թիպօտէ, որ կարկառուն քննադատն է Ֆրանսայի, ակնարկելով Ֆլօպէրի լեզուին, գրեց թէ Սալամպոյին հեղինակը «ցեղային գրագէտ մը չէ»։ Մարսէլ Փրուսթ ևս, պաշտպանը Ֆլօպէրի, աւելցուց թէ Մատամ Պովարիի հեղինակին գրելու եղանակը ամէնէն ծանրաքարշն է և ամէնէն ռամկականը»։ Բայց կ'ընդունէր թէ գեղագէտ մըն է Ֆլօպէր։

Այս հարցը քանի մը տարիներ առաջ սուր վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ ֆրանսացի գրողներու միջեւ։ Շուտով հարցն առաւ հետեւեալ ուղղութիւնը.

— «Լեզուն ուղիղ գրել թէ սխալ, կարեւոր չէ։ Էականն է միայն ճշդել թէ արուեստագէտը աղէ՞կ կը գրէ թէ գէշ»։

Պարզապէս ոճը բաժնել քերականութենէն։ Սակայն ի՞նչպէս։ «Բաժանելի՞ տա՞րր մըն է ոճը։ Այո՛, կ'ըսեն շատեր։ Ես ալ կ'ընդունիմ։ Բայց և այնպէս այդ քժածին բաժանումը կատարել անկախութիւն չի տար ոճին։ Անպայման պիտի ստանայ լեզուին ազդեցութիւնը։

Քննենք թէ ի՛նչ ազդեցութիւններ ոճ կը շինեն։ Գուլանժէ ոճին կուտայ երեք տեսակ գեղեցկութիւններ, որոնք կը մատնեն ազդեցութիւնները (Բայց արուեստը դժուար է, բ. հատոր).— ա, քերականական գեղեցկութիւն, բ, երաժշտական գեղեցկութիւն, գ, ձեւաւորական (plastique) գեղեցկութիւն։

Առաջին գեղեցկութիւնը արդէն արտայայտութիւնն է այն ազդեցութեան, որ լեզուն ունի ոճին վրայ։ Այդ պատճառով դասականները կը նախընտրէին և ունէին միայն քերականական գեղեցկութիւն մը ոճի։ Ընդհակառակն, երկրորդ գեղեցկութիւնը կուգայ օտար ազդեցութենէ մը, որ ոճը կը հեռացնէ քերականութենէն։ Այդ պատճառով սէնպոլիսթները տուին ոճ մը, որ խանգարեց քերականական աւանդութիւնները։ Սակայն պէտք չէ ուրանալ, որ լեզուն ալ ունի իր երաժշտութիւնը։ Այս ներքին (intrinsèque) ազդեցութիւնը ոճը կը տանի դարձնել լեզուին։ Երրորդ գեղեցկութիւնը, զոր տուին տպաւորապաշտները և 20րդ դարը, չէզոք տարր մըն է և չի վնասեր քերականութեան կամ ոճին։

Այսպէս, Գուլանժէի դասաւորումը, կարելի է ըսել թէ, ոճին և լեզուին մէջ կը պահէ շաղախ մը, հակառակ իր պնդումին թէ ոճը անկախ է լեզուէն։ Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Գուլանժէ մաքուր լեզուի սիրահար մըն է։ Կ'ընդունի ոճին անկախութիւնը, որովհետեւ պէտք է վերջապէս ներել գիտնալ մեծ արուեստագէտներու լեզուական թերութիւններուն։

Հեղինակներ կան, որոնք ուրիշ ազդեցութիւններ ալ կը յիշեն ոճի կազմութեան առնէ։ Այսպէս առնենք «ասիական ոճը»։ Իմ կարծիքովս, երեք տեսակ «ասիական ոճ» կայ, համաձայն ազդեցութիւններու 1.— Բնութենական, 2.— Աշխարհագրական և 3.— Պատմական։ (Բնութիւն բառով կը հասկնամ Ասիոյ նկարչական գեղեցկութիւնները, աշխարհագրութիւն բառով՝ կլիման ու միջավայրը, պատմութիւն բառով՝ քաղաքակրթութիւնը)։ Կոնքուրները հետեւելով ճափոնական նկարչութեան աւանդութիւններուն, ունեցին տաղ «արուեստագէտ ոճ մը»։ Սակայն ճափոնական լեզուն եա, կ'ըսեն, նկարչական բառարան մըն է։ Կարելի չէ ուրանալ աշխարհագրական ազդեցութիւնները ոճին վրայ, ինչպէս ոչ ոք կ'ուրանայ աշխարհագրութեան ազդեցութիւնը լեզուին վրայ։ Էսքիմոսները սառն լեզու մը ունին, ձուկի և ճարպի ախորժակ մը, և իրենց գեղեցիկ բառերը կը բաղդատեն ձուկին ու ճարպին հետ։ Ոճն արդէն հոս կը հետեւի լեզուին։ Ասիոյ պատմական քաղաքակրթութիւնը եւ ազդած է ասիական ժողովուրդներու լեզուին վրայ, որ կը շողայ թանկագին քարերու հարստութեամբ, կը ծփայ անուշաւէտ խունկերու ամպով։ Ասիական ոճն ալ այդպէս է արդէն։

Պէտք չէ մոռնալ ազդեցութիւններու մեծ աղբիւր մը եւս, — մարդը։ Այս բառով կը հասկնամ զգայարանքներու գործը։ Ոճին կապը զգայարանքներու հետ չափազանց որոշ է։ Հիւկօ զգայուն աչք մը ունէր, ահա թէ ինչո՛ւ տեսողական մը ունի։ Զգայուն էր նաեւ ականջը։ («զգաքուն հետ փոխուած է մեր ականջն ալ սէր.) և փոխեց ֆրանսական տաղաչափութեան կշռոյթը։ Ֆլօպէր նախընտրէր մտիկ ընել իր կանչին։ Մ'օփասան կը պատմէ թէ անիկա ամբողջ օր յատկացնէր գրելու համար էջ։ Բարձրաձայն կ'արտասանէր նախադասութիւնները, սրբագրէր համաձայն իր ջին զգայականութեան։ հոգ կը տանէր ոճին, և լեզուին։ Ու խանգարեց սական քերականութեան նները։ Սակայն Ֆլօպէրն որ իր մէկ զգայարանքին է քերականութիւն։ զգայարանքները յարգեցին զուն, ինչպէս Վալթէրի բամարոութիւնը, ազդելով ղերձ իր ոճին վրայ, զուրին։ Բնագաստները, ներեցին Ֆլօպէրին, որ անոր սխալները «ներ» էին։ Արդէն լեզուն աւանդական խիդախ սխալներ, որոնք աւանդութիւն կը նան եղքէն։

Եզրակացնենք.— Մենք նեցինք ոճի կազմութեան մութիւնը։ Մինչեւ զուգահեռ քալած է լեզուին որովհետեւ երկուքն ալ թարկուին նոյն ազդեցութիւններուն։ Եւ սակայն արուեստագէտին համար էականը արտայայտութեան ինքնապութիւնը, գեղեցկութիւնը կենդանութիւնը։ Ասոնք համար զոհած են լեզուն, կայն միշտ պէտք է թելադրգրեթէ ստիպողաբար, որ ուեստագէտը մաքրէ իր լեզուն

1.— Որպէսզի առիթ տիրանալու ցեղային տարրերուն, որոնք կը լեզուին մէջ։ Արդարեւ կանութիւնը, որքան յական, նոյնքան ենթակայ դրոշմ ունի (Ֆիխթէի

2.— Որովհետեւ լեզուն արուեստ մըն է առանձին. րսալ խօսքեր կան, զորս բենք, որովհետեւ գեղեցիկ ռով մըն են բռուած (Օսքար այլտի ցենտոսմը)։

3.— Որովհետեւ շա՛տ գեղեցկութիւններ յաճախ կը գեղուան իրենց արտայայտ թեան զգեղկութեան պատ ռով (Հելլենական գպրոց)։

Յաջորդով մեր նոր բուն ոճն ու լեզուն, և պագան։

Հ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՇԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս գրած էր մեր կիցը, Պարսից Շահը Թաւր ցելեց վերջերս, երկար մը յետոյ։

Այս առթիւ թեռեւ մանրամասնութիւնները ղորդէն մեզի Թաւրիզէն.—

Շահը Քիրմանշահ հասա տեն հոգեւոր հովիւ Սահակ նամակ մը կը գրէ, շնորհ բելով նորին վեհափառութ մուտքը։ Թագաւորը իր կանչել կուտայ վարդապետ մտերմական զրոյց։ հարցու կ'ունենայ։ Առիթէն օգտ վարդապետը Շահին Շահ յայտնէ, թէ Սալմաստ տի շրջանի մօտ 80 հայկակ գիւղերը յետին թշուառութ մէջ կ'ապրին մանաւանդ սապէս։ Թագաւորը կը հրամ

— «Ըսածներդ բոլոր գր ներկայացուր, ցաւ կարգադրեմ»։

Թագաւորը հայ ժողով հանդէպ համակրանքով տալայտուած, աւելցնելով տրպատականի Հայոց նորը սիրուած ու յար դէմք մըն է՛ որ թէ իր վարդին եւ թէ մեր պետու շահերուն եւ զգացումներ բազում ներկայացուցիչ հանդիսանայ։

ԱՆՈՆՑ ՈՐ ՄԱՐՍԷՅԼ ԿՈՒԳԱՆ
ՄԻ ՀԵՌԱՆԱՔ ՁԵՐ ԳԻՒՂԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ 1 Նոյ.— Այս ... ցանց գած է թիւը մեր այն հայրենակիցներուն որ գիւղերէն եկած են։

Անշուշտ բոլորը նախապէս ... մը այցելած կրնան ըլլալ ... եւ անկէ անդին ծ գացած ... բայց պէտք եղած ու-սումնասիրութիւնը չեն կրցած կա-... մանաւանդ հիմա որ ... պայմանները շատ փոխուած են, ... կրնան բացարձակ անծա-նօթ մը ըլլալ այս բազմամարդ ... ժողովրդոտ քաղաքին։ Կ'ու-զենք օգնել իրենց, կարգ մը ծա-նօթութիւններով, որովհետեւ գի-տենք որ այդ եկողներէն շատեր ...ուրութեանց կը հանդիպին ... կը պէտքն։

... եկողներ, անկարելի է որ ... բնակարան գտնել, ոչ ... անմիջապէս, այլ ամիսներ ... իսկ։ Եթէ պանդոկներու ... սենեակներ գտնուին, անոնք ... մէկ յարմարութիւններ ունին։ ... սենեակները ոչ ջուր ունին, ... լոյս գիշերուան հա-... ոչ ալ կանոնաւոր լուսամուտ ... պատուհան։ Ցաւօք, այժմու ... օգտուելով բնա-... տագնապէն, այնքան ... ու անխուշա են դարձած ... ամէնէն լեցուն գինը ... եւ պահանջելով հան-... շատ չանցած նոր յաւե-... ընելու կ'ելլեն, եւ անկարե-... բաներու համար նեղութիւն ... պատճառեն։ Թերեւս արուար-... մէջ կարելի ըլլայ ... սակայն այդ ալ երկար ... քերու կը կարօտի։ Նա-... հոս հաստատուած եւ ան-... քաղծանօթ որքան հայրե-... ունինք, որ կանոնաւոր ... մը կարօտը կը քա-...

Անշուշտ եկողին երկրորդ ... պիտի ըլլայ գործ փնտռել։ Մարսէյլի մէջ, եղած գոր-... կամ արհեստի վրայ են եւ ... եղանակին դիւրաւ կ'ըն-... գիմողները եւ կամ գոր-... մէջ բանուորութիւն։ ... խնդիր, երբ զօրաւոր ... կը գտնուի լեզուա-... ու գործունեայ մարդոց ..., որովհետեւ մէկը առանց ... հրաշք չի կրնար գործել։ ... սիւնակներուն մէջ ... նկարագրուած է գործարա-... կեանքը, բայց անգամ ... ալ պարզենք, թերի մնացած ... լրացնելու համար։

Մարսէյլ քաղաքը իր գոյու-թիւնը կը պարտի իր ընդարձակ նաւահանգիստներուն, որ ցանցի մը պէս կ'երկարին ծովեզերքին վրայ, հազարումէկ կէտերու մը-ներով։

Անհաշիւ շոգենաւեր կը մտնեն ու կ'ելլեն, բեռ կ'առնեն, բեռ կուտան։ Այս նաւահանգիստնե-րուն մէջ հազարաւոր բանուորներ կ'աշխատին ժամավարձ ստանա-լով 4ֆր.75 ս։ Աշխատութիւն-ները կամ ձեռնակառքերով կը կատարուին որ շատ ծանր չի թուիր կամ շալակներով (80.100 150 քիլօ շալակը) որ երբեմն անտա-նելի կը դառնայ, մանաւանդ նիհարակազմ, տկար եւ անվարժ մարդիկ չեն կրնար աշխատիլ։Ամէն առաւօտ մարդկային բազմու-թիւններէ շուկաներ կը կազմուին եւ կ'ընդունուին պէտք եղած թի-ւով բանուորներ։

Երկու խոշոր աշխատանոցներ կան, մէկը Սէն Մարսէլ, միւսը Քափըլէթ, որոնք ըլլալով հզօ-րական կառաշինարաններ (վակոն) ունին բազմաթիւ գործաւորներ ամէն ազգէ, 30-35 ֆր. օրավար-ձով։ Բայց գործերը, մէկը ըլլա-լով նորոգութիւններ, շոգեմեքե-նաներու եւն., բաւական դժուար են, մանաւանդ ձմեռը։ Մուրի ու երկաթի հետ խաղալը, այն ալ երբեմն ինքնահաւան «շէֆ»երու հրահրոցով, մարդ կը զզուեցնէ, աղտոտութիւնն ալ ուրիշ։

Ունինք երեք շաքարի գոր-ծարաններ 4 5 հազար գործաւոր-ներով։ Սէն Շարլինը ամէնէն շատ բանուոր ունեցողն է եւ հիմա գրեթէ ամէն օր նորեկներ կ'ըն-դունի, քանի որ կամաց կամաց ոչ միայն հին բանուորները կը հեռանան այլեւ նորեկներ գործը ծանր եւ օրավարձը քիչ գտնելով կը ձգեն կ'երթան։ Այս գործա-րանը աւելի կանոնաւոր էր երէկ, մինչդեռ հիմա արդար վերաբե-րումի մը պակասը գործաւորնե-րուն ու «շէֆ»երուն կողմէ, ըս-տեղծած է այնպիսի վիճակ մը որմէ կը խրտչին շատերը։Հին բան-ուորներէն շատ քիչերը տպահո-ված են քիչ մը հանգիստ եւ գոհացուցիչ օրավարձով գործեր, իսկ նորեկներ անպայման կը գե-տեղուին 26,45 կամ 29 ֆրնոց տեղեր, ուր անոնց մեծ մասը չարաչարաշխատանք կատարելու կը պարտադրուի ընտրելով (փրէֆէրէ) եւ պարզեւաւոր (փրիմ) գործե-րու մէջ, ուր հին աշխատաւորներ կը ստանան 35-40 50 ֆր. ութ ժամուան համար։

Այս տարի աշխատանքը այս գործարանին մէջ աննախընթաց չափերու հասած է։ Օրավարձերու վրայ ոչ մէկ յաւելում եղած է, բայց արտադրութիւնը 30 առ հարիւր աւելցած է։ Եւ, երէկ-ուան արտադրութեան վրայ, բան-ուորներու թիւը կրճատուած ըլ-լալով, այսօր նոյն բանուորական ձեռքերը սարսափելի տաք, ճնշու-մի տակ եւ կամայ ակամայ ա-ւելցած աշխատանքները լրացնելու կը բռնադատուին։ Այնպէս, որ արեւ քրտինքի մէջ, ութ ժամ անընդհատ կը աքնին, թարշա-մած սաւնիի պէս դուրս գալու հա-մար գործարանէն։ Իսկ կէս ժամ նախաճաշի համար թոյլատուութիւ-նը գեղչուած է քառորդ ժամու, որ ջուր մը խմելու իսկ չի բաւեր։ Արտաքնոց մը երթալուդ կը սըր-տընէ, քիչ մը կամաց շարժե-լուդ կը սրտմտին։

Անցեալ օր տեսայ քանի մը հայ երիտասարդներ, որոնք նոր մտած էին այդ գործարանը եւ երկու երեք օր վերջ դուրս ելած։ Խոստովանեցան թէ շատ մեծ ըզ-խալ գործած են իրենց գիւղի գոր-ծերը ձգելով եւ շաքարի գործա-րանի մասին լսուածներուն հա-ւատալով։ «Ցեխանք որ Հայերը դժուար եւ անգոհացուցիչ գոր-ծերու մէջ կը դնեն. մենք նորէն գիւղ պիտի վերադառնանք»։ Երկար ծանրացայ այս գործարանին վրայ, որովհետեւ եկողները անոր դուռը կը փութան ամէնէն առաջ։

Այս առթիւ ուրիշ փակագիծ մը։ Գիւղի մը մէջ, ագարակա-պանի մը մօտ երեք տարիէ ի վեր կ'աշխատին Պուլկարիայէն պայ-մանագրութեամբ եկած 7-9 անուոր Հայեր։ Փափաքելով Մար-սէյլ գալ կը հարցնեն թէ 20 հա-զար ֆրանքով ինչ գործ կրնան բանալ, պանդոկ մը կարելի՞ է վար-ձել երնէ։ Ի պատասխանի նախ ը-սեմ որ հիմայ ոչ մէկ գործ կա-րելի է այդ գումարով եւ պանդոկ մը ամէնէն քիչ 50-100 հազար պէտք ունի։ Ցաւօք, մինչեւ տեղ գտնելը կէսը պիտի ծախսուի ան-պայման։ Իսկ ամէնէն կարեւորը՝ այս մեծափարթամ քաղաքին մէջ չկայ բանուոր մը որ իր աշ-խատանքով կարենայ խնայել 15-20 հազար ֆր. իր առողջութիւնն ալ վրայ տալով հանդերձ։ Ահա բաղդատութիւնը գիւղին եւ քա-ղաքին։

Մարսէյլի մէջ կը գտնուին, վերջապէս, ժամի բաւական մեծ գործարան մը, 25-30 իւղի եւ օ ճառի գործարան, ուր կան համա-նման գործեր։ Հերթով աշխա-տողները դարձեալ իւղերուն ու ճարպին մէջ թաթխուած, քրտ-նաթոր աշխատաւորները ամբողջ 8-9 ժամ անդադար կը յոգնեցնեն կը մաշեցնեն։ Եթէ նոյնը ձեռա ու հինգ վայրկեան բացակայիս, գոր-ծը կը դիզուի եւ իբրեւ քու բա-ժինը։ Վերադարձիդ պէտք է նը-ւիրուիս հեւ ի հեւ աշխատանքի, որպէսզի ժամանակին կարենաս լրացնել եւ դուրս գալ մաքուր եւ հանգիստ շունչ մը առնելու։

Կան շատ մըշինութեան գոր-ծեր որոնք ձմեռը յաճախ բացօթ-եայ կը կատարուին, անձրեւելու պարագային առն վերադառն լու պայմանով։ Այդ գործերուն մէջ ալ տանելի աշխատանքները շատ քիչ են. մանաւանդ որ թէեւ գործերը դիւրացնող ամէն տե-սակ գործիք՝ եր կան ու մեքենաներ հնարուած են աշխատանքը ան-վտանգ դարձնելու. բայց դեռ շատ տեղեր նահապետական ձե-ւերով կ'աշխատցնեն. կանակի վրայ հող քար, աղիւս փայտ կրել կուտան եւն։

Դեռ ուրիշ տեսակ գործեր կան Մարսէյլի մէջ, որոնք բո-լորն ալ նոյն ձեւերն ու կերպերը ունին, նոյն պայմաններով կը կառավարուին, հետեւաբար աւե-լորդ պիտի ըլլար թերթին սիւ-նակները գրաւել։

Մոտցայ ըսելու, թէ երեք հերթով աշխատող գործարանն-րու մէջ, մանաւորապէս գիշե-րային աշխատանքները, անքնու-թեան հետ գինակցած, բանուորին համար այնքան յոգնեցուցիչ, մաշեցնող եւ անտանելի կը դառ-նան, որ մարդ հիւանդագին վի-ճակ մը կը զգայ իր վրայ։ Ոչ ստամոքսը, ոչ ուղեղը եւ ոչ ալ միւս գործարանները կանոնաւոր կ'ըլլան այդ վիճակին մէջ։

Ուրեմն, Մարսէյլ գալէ առաջ, մեր հայրենակիցները թող աչքի առջեւ ունենան այս պարագա-ները։

ՇԻՐԶԱՌՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը անցեալ հինգշաբթի թէյասեղան մը սարքած էր, Ֆլորիդայի ճաշարանին մէջ, ժտերմական մթնոլորտի մը կա-թառով եւ իրենք իրենց մէջ ըլ-լալու փափաքով։ Որբերն էին միայն, որ իրենց քոյրերով կամ նշանածներով եկեր էին արդէն գրաւելու իրենց աթոռները։ Ներ-կայ էր Յառաջի խմբագրապե-տը, իբրեւ համակիր արբեւու միութեան, եւ ընթանակապետ Շահխաթունի, որ պատուոյ ան-դամ է Զ. Ե. Ո. Միութեան։ Քա-նի մը պարապ աթոռներ կը ներկայացնէին Փարիզի «Հայ մեծ մարդոց» տեղը։ Այդ աթոռն-ներուն վրայ երբեք չնստեցան որ-բերը եւ պարապ ձգեցին մինչեւ վերջ։

Ընկեր Մ. Կիւրեղեան սրինգով երգեց Մեր Հայրենիքը, որբերն ամբողջ ոտքի էին արդէն։ Ցե-տոյ Միութեան նախագահը խօսք առնելով ըսաւ.

— «Այս պարապ աթոռներուն տէրերն ալ թէյասեղան կը սար-քեն երբեմն, բայց անոնք լու-սազարդ եւ շռայլող սրահնե-րու մէջ կը հաւաքուին, Թաւշ-եայ թիկնաթոռներու մէջ կը բազմին։ Մենք, որբերս, թէյա-սեղան կը սարքենք համեստ սե-ղաններու շուրջ, ոչ թէ ցուցա-մոլութեան և շռայլութեան, այլ եղբայրութեան մեր կապը պահելու համար միայն։ Կազ-մակերպական խնդիրներու մա-սին վիճելէ զատ, մենք գիտենք զուարճանալ։ Պիտի զուարճա-նանք այս իրիկուն, որովհետեւ գիտակցութիւնը ունինք մեր կատարած գործին մեծութեան։ Արդէն ծայր տուաւ որբերու շարժումը. մասնաճիւղեր ունինք գրեթէ ամէն կողմ։ Ամէն ամիս նոր մասնաճիւղի մը կազմու-թեան լուրը կ'առնենք։ Ահա Ա-ղեքսանդրիոյ որբերն ալ մաս-նաճիւղ մըն են կազմեր 50 որ-բերով, ենթարկուելով մեզի։ Այսպէս շուտով կը լրանայ ա-ռաջին հազարեակը։ Միւս կող-մէ «Երկունք»ը եւս կը տարածէ մեր գաղափարները։ 1000 օրի-նակ կը տպուի եւ 1000ն ալ կը սպառի։ Առաջիկային պիտի տպուի 1500 օրինակ եւ տարին լրացած՝ 2000 օրինակ։ Մեր պարբերական հրատարակու-թիւններուն մէջ առաջին օրի-նակն է, որ այսքան շուտ տա-րածուած է։ Այս ամէնը ցոյց կուտան մեր շարժումին յաջո-ղութիւնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ ուրա-խանալու եկած ենք։»

Ցետոյ, թէյի գոլորշիներուն մէջ, սկսան երգերը, արտասա-նութիւնները, խաղերը։ Երգեցին ու արտասանեցին ընկերներ Մինասեան, Մաճառեան, Հան-տալեան, Սէօյլէմէզեան, Դա-սապեան, Զարեհ, եւ ուրիշներ։ Խաղերը շատ զուարճալի էին։ Երիտասարդ մը գետինը գինիի շիշի մը վրայ նստած, ոտքերը երկարած, մէկուն կրունկը միւսին մատներուն ծայրը դրած, երկու ձեռքերուն մէջ մոմեր բռնած, կ'աշխատէր մէկ մոմին լոյսովը վառել միւսը՝ հազա՛ր դժուարու-թեամբ։ Ու երբ Գ. Շ. Միսաք-եանի խօսք տրուեցաւ, ակնար-կելով այդ խաղին ըսաւ.

— «Մեր «երեւելի»ներու աշ-խատանքներն ալ յաճախ կը նմանին այս փորձին։ Անոնք զուր կը ճգնին լոյս մը վառել այս ժողովուրդի գլխուն վերեւ, մէկ աջ, մէկ ձախ, տատանելով և քրքիջներ պատճառելով։ Դուք, երիտասարդներ, ապրիլեան սա-ներ— «որբ» չեմ կոչեր ձեզ, «որբ»ը անբովանդակ է եւ կա-րեկցութեան խմասո ունի— որ բաց աչքերով կը մեծնաք այս պաղատաներուն վրայ, ամբողջ սերունդի մը բեռն ունիք ձեր ճիտին եւ պէտք է առնիք զայն հպարտօրէն, գերծ մեր վրի-պումներէն եւ տառապանքնե-րէն։ Ողջո՛յն ձեր կորովի կեց-ուածքին, ողջո՛յն ձեր ապա-գային»։

Ցետոյ խօսեցաւ Գ. Շահխա-թունի.

— «Ցաճախ կը մերժեմ հրա-ւէրները,որոնք կ'ընդունիմ ամէն օր։ Ձեզ երթար այս կամ այն երեկոյթին, բայց երբ որբե՛րն են որ կը հրաւիրեն զիս ան-պայման կուգամ։ Այդ առթիւ պատմութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ թէ ի՛նչպէս կը պատրաստուին սերունդները։ Եւ մաղթեց որ այս սերունդն ալ ըլլայ գերծ ամէն թերութենէ, զատ առնէ հին փորձերէն եւ առաջ քալէ անսայթաք, մարտնչելով ամէն անոնց դէմ, որ հակառակ են։

Կէս գիշերը հասած ըլլալով, երեկոյթը վերջացաւ։ Շատ ըն-կերներ կ'ուզէին գիշերը եւս շարունակել։ Սակայն որբերու-ցանկերկնելնման հաւաքոյթները եւ ցրուեցան որբերու ընտանի-քին անդամները։

ԹՈՒՁՆԻԿ

65 ՕՐ ՃՈՄ ՊԱՀԵԼԷ ՑԵՏՈՅ ՄԵՌԱՒ

Անգլիոյ Պլէքփուլ քաղա-քին մէջ մեռաւ Սաքքօ անուն հոլանտացի մը, որուն արհեստն էր ծոմապահութիւնը։ Վերջին անգամ յաջողած էր 65 օր ծոմապահել։ Սակայն այնքան տկարացած էր, որ գրեթէ կմախք դարձած էր։ Սաքքօ շատ դրամ շահած էր ծոմապահու-թեան մրցանիշը կոտրելով, սա-կայն աչքերը կը փակէ առանց կարենալ վայելելու զայն։ 48 տարեկան էր։

ԱԿՌԱՑԻ ՅԱՌ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ, 29 Պուլվար Սէն-Մարթէն, մեր հայրենակիցները պիտի գտնեն հայ համբաւաւոր ատամնաբոյժ մը, որուն դարմա-նատունը օժտուած է ատամնաբու-ժական վերջին կատարելագոր-ծումներով և որ իւրաքանչիւրը պիտի խնամէ իր պարագային համեմատ։ Ակռայ քաշել ձրի։ Կեղծ ատամներու և ատամնաշա-րերու շինութիւն՝ չափաւոր գի-ներով։ Երաշխաւորուած աշխա-տանք։ Ամէն օր ժամը 9էն մին-չեւ կէսօր։ Հեռաձայն Archives 55—09։ (Ծ.)

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՅԱՌԱՋ..Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 6 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Գ.
ԲԺԻՇԿ ՃԷՔ ՑՐՈՒՆԴԼ

— Աւելի լաւ, որովհետեւ ... անօթի եմ։ Կամակ կա՞ր...

— Ո՛չ. միայն լրագիրներ։

— Ցո՛ւր. աւելի մեծ հա-... պիտի կարդամ, վստահ ... թէ իմ մասս չեն ծանու-... ներ.

Այս կատակաբանութենէն ... Ռընէ խածու իւրու հացիկը ... բացաւ Grand journal։ Կ'ուզէր այնտեղ «Պաշտօնի ... մարիկներ» վերնագրին տակ ... գործ մը, որ իրեն յար-... կարելու հաւանականութիւն ու-... ննար։

Բայց իր ուշադրութիւնը գրա-... անմիջապէս առաջին էջի մէկ ... յօդուածը։ Լաւ է ամբողջութեամբ ... արտագրել զայն։

«ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉ ԳԻՒՏ ՄԸ

Կարելի է քնանալ հարիւր տարի եւ արթննալ նոյնչափ թարմ որչափ քնացած ժամանակ.

«Մեր ընթերցողները մոռցած չեն անշուշտ այն վիճաբանու-թիւնները, որոնց առիթ տուին, բաւական տարիներ առաջ, ամե-րիկացի բժիշկ Ճէք Ցրունդլի գի-տութեանց Ակադեմիային ըրած զե-կոյցները կեանքի զանազան երե-ւոյթներու, ուսուցմնական հետազօտութեան մասին։ Հետեւողութեամբ բազ-մաթիւ գիտականներու ըրած արդիւնաւէտ հետազօտութեանց, ան յաջողած է գաղրեցնել, աւելի ճիշդ դանդաղեցնել ողջ էակներու կենսական գործողութիւնները. ու թէեւ ամանք տարակոյսի տակ ձգեցին անոր փորձերու անկեղծութիւնը,բայց կը թուի թէ անոր ուղղամտութիւնը որեւէ լուրջ կասկածանքէ զերծ է, բայց,մին-չեւ այսօր բժիշկ Ցրունդլ իր փոր-ձերն ըրած էր բոլորովին նախա-տարրական էակներու վրայ, որով անոր գիւտը գործնական որեւէ կիրառութիւն չէին ունեցած։

Այնու ամենայնիւ ան կը շա-րունակէր աշխատիլ կատարեալ գաղտնապահութեամբ եւ հետ-զհետէ ընդլայնելով իր հետախու-զութեանց դաշտը։ Այսօր ան կը յայտարարէ թէ գտած է կարե-լիութիւնը որեւէ կենդանի, մին-չեւ իսկ մարդը քնացնելու անո-րոշ ժամանակի մը անուղղու-թեամբ, որմէ յետոյ ենթական ինքզինք պիտի գտնէ գրեթէ իր քնացած օրուան պայմաններուն մէջ։

Այս ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ արհեստական արտադրութիւնը հանրածանօթ երեւոյթին, ձմեռ-նաքուն կոչուած՝ որու շնորհիւ ող-ներնը. արջամուկերը, ջղջիկները եւայլն, կ'ընդարմանան. կը թմ-րին ամբողջ ձմեռուան եղանա-կին։ Այս երեւոյթը կը պահանջէ քանի մը բացատրութիւններ։

Ինչպէս մեծ բնագէտ Ժան-Հանրի Ֆաբր պարզած է հրա-շալի յստակութեամբ մը, բոլոր կենդանի էակները պարզին հա-հագներ երկու անհրաժեշտ պա-հանջներ — սնունդ եւ ջերմու-թիւն։ Կարելի է մինչեւ իսկ ըսել թէ շնչառութիւնն ալ տեսակ մը սննդառութիւն է, քանի որ օդն ալ կարելի է նկատել իբր սն-նդարութիւն պահանջման համ-մար քան հաստատուած կամ հե-ղուկ սնունդները։ Մինչեւ իսկ քննութեան ժամանակ ալ էակը կը շարունակէ շնչել ... կամ քիչ մը ... շնչառութեան եղանակը, այսինքն օդի քանակը որոշել, ինչպէս որ անոր կը թօ-ղու աւելու կամ նուազելու ... առութիւնը ուզուած ժամանակ եւ ուզուած քանակութեամբ։ Եթէ դադրի քանի մը վայրկեան ան-հրաժեշտ քանակութեամբ օդ ներմուծելէ իր թոքերուն մէջ, ան կը մեռնի անմիջապէս։

Բայց երբ կը քննենք մեր շնչառութիւնն ... աւելի կանուխ ... ժամանակ ... պէտք է ... պահանջը ... քանի որ ... ժամանակ ... կենդանիները ... մեր ... քանի մը ... ժամանակ ...

Բայց իրենց այդ երկարատեւ քունի միջոցին, ջղջիկները կամ արջամուկերը որ բոլորովին ան-շարժ են, այլեւս չեն շնչեր մի-եւնոյն ուժգնութեամբ. անոնց սիրտը շատ դանդաղօրէն կը բա-բախէ եւ անոնց մարմնի բարե-խառնութիւնն ալ մեծապէս կը նուազի։

Այս երեւոյթն է որ ձեզ Ցրունդլ կը մղէ թէ կրնայ վեր-արտադրել որեւէ էակի վրայ։

Ան հաճեցաւ անձամբ բա-ցատրել թէ ինչ ձեւով յա-ջողած է հասնիլ նպատակին։

Զարմանալի քանակով ներմուծ-ուած թմրեցուցիչ դեղի մը շնոր-հիւ ան նախ եւ առաջ կ'ընդար-մացնէ այն կենդանին, որուն վրայ պիտի փորձէ։ Ապա կը դնէ զայն ... օդի մը մէջ, որու բարեխառնութիւնը ճշգրտօրէն կը պահպանուի երեսուն աստիճան մօտ եւ ... թեթեւօրէն ... քիչ մը աւելի ...

Սոլովեան կղզիի — Ճերմակ ծով — պոլշեւիկեան բանտէն, ուր կը մնային քանի մը տարիէ ի վեր։ Վերջերս գիրենք տարած էին Ֆինլանտիոյ սահմանին մօտերը՝ պահականոցներ շինել տալու համար։ Իմանալով որ սահմանագլուխը մօտ է, տապարներով սպաննելէ յետոյ պահապանները, փախան դէպի Ֆինլանտիա, միասին առած ուտելիք եւ հրացան մը։ Երկար ճամբորդութենէ մը վերջ, գաղթականները հասան Ֆինլանտիա եւ այժմ տեղական իշխանութեանց պաշտպանութեան տակ կը գտնուին։

Գաղթականները մանրամասնութիւններ կուտան այն սարսափելի վիճակին մասին, որուն ենթարկուած են Սոլովեան կղզիի բանտարկեալները։ Այս վերջինները դրուած են սառոյցի պէս ցուրտ հիւղակներու մէջ. կերակուրը խեղճուկրակ է. բժշկական խնամք չկայ, ու աղտեղութիւնը՝ աննկարագրելի։ Ամենաթեթեւ յանցանքի համար ամէն օր չարչարանքի կ'ենթարկուին բանտարկեալները. կոպիտ վերաբերում ցոյց կը տրուի մանաւանդ կիներու հանդէպ։ Անցեալ փետրուարին 100 բանտարկեալներ, որոնք կրօնական աղանդի մը կը պատկանէին, բանտապաններուն հաճելի չըլլալով մահուան դատապարտուեցան։ Օր մը հրամայուեցաւ անոնց դաշտ երթալ եւ հոն իւրաքանչիւրին փորել տուին իր գերեզմանը։ Երբ վերջացուցին այս աշխատանքը, բոլորին ալ ոտքերն ու ձեռքերը կտրելէ յետոյ քշեցին փոսերուն մէջ, ուր անոնք մեռան հեւազնե՛ալ՝ զարհուրելի տառապանքներով։

Ալմազեան դեռ բանտն է

Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս չորեքշաբթի օր վերջին անգամ մը եւս հարցաքննեց Ալմազեանը։ Իր մասին ձեռք բերուած բոլոր փաստերը յիշելէ յետոյ, դատաւորը նկարագրեց թէ Ալմազեան ի՛նչպէս սպաննած էր Րիկօտէնը, ու հրաւիրեց զայն խոստովանիլ ճշմարտութիւնը։ Ալմազեան, որ քմծիծաղով մտիկ ըրած էր Մաթիֆասի խօսքերը, իր չորս զաւակներուն վրայ երդուըննալով յայտնեց թէ անմեղ է եւ չէ սպաննած Րիկօտէնը։

Երեքշաբթի օրուան քննութեան ատեն, Ալմազեանի խանութէն գտնուած էին երկաթ թելի կտոր մը, կնոջ գմելի մը եւ մուշտակի կտոր մը։ Ասոնք եւս պիտի քննուին մասնագէտներու կողմէ՝ Ալմազեանի յանցապարտութեան մասին նոր փաստ ձեռք բերելու յոյսով։

Առջի օրուան հարցաքննութեան ընթացքին խնդիր եղաւ կարգ մը մուրհակներու մասին, զորս Ալմազեան ստորագրած է։ Խայիմ Բոզանէս անուն Հրեայ կերպասավաճառ մը յայտնեց հարցաքննիչ դատաւորին թէ Ալմազեանի յանձնած է 102.000 ֆրանք արժէքով կերպասեղէն եւ փոխարէն ստացած քանի մը մուրհակներ, որոնք երբեք չեն վճարուած։ Ալմազեան, որ անցած շաբաթ յայտնած էր թէ չի ճանչնար Բոզանէսը, ըսաւ թէ Րիկօտէն իրմէ պահանջած էր ստորագրել քանի մը բաց մուրհակներ, Մոնթրէօյլի իր տան պարտքին ի հաշիւ կարգադրութիւն ընելու համար։ Կը կարծէր թէ 2-3000 ֆրանքի գումար մը պիտի արձանագրուէր այդ մուրհակներուն մէջ. մինչդեռ հիմա կ'ըսուի իրեն թէ գումարը 102.000 ֆրանքի կը հասնի։

Այդ մուրհակները, ըսաւ, բարեկամութեան համար տրուած են եւ իրական արժէք մը չեն ներկայացներ։ Մնաց որ Բոզանէս երբեք 102.000 ֆրանքի ապրանք չէ յանձնած իրեն։ Այժմ պիտի քննուի այս հարցը։

Ալմազեանի պաշտպան փաստաբան Շարլ Լըկրան, չորեքշաբթի օր պաշտօնապէս պահանջեց հայ դերձակին ազատ արձակումը, քանի որ անոր ձերբակալութեան պատճառ ծառայած բոլոր փաստերը ջուրն ինկած են։

Հարցաքննիչ դատաւորը յայտնեց թէ խնդիրը պիտի յանձնէ Հանրապետութեան դատախազ Փրէսարի, որ բոլոր փաստաթուղթերը ուսումնասիրելէ յետոյ պիտի տայ իր որոշումը։ Հետեւաբար հարկ պիտի ըլլայ քանի մը օր եւս սպասել։

∴ Փարիզի փաստաբանական կաճառի անդամ Լը Գոք Տը Քէռլանի նախաձեռնութեամբ բողոքագիր մը ուղղուեցաւ դատական իշխանութեանց՝ Ալմազեանի ծեծուելուն առթիւ։ Բողոքագրին տակ ստորագրած են բազմաթիւ փաստաբաններ։

Համաժողով մը օտարականներու մասին

Քանի մը օրէ ի վեր Փարիզի մէջ կը գումարուի դիւանագիտական համաժողով մը, կազմակերպուած Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ՝ կնքելու համար միջազգային պայմանագրութիւն մը՝ օտարականներու հանդէպ հետապնդուելիք քաղաքականութեան մասին զանազան երկիրներու մէջ։

Համաժողովին կը մասնակցին 40է աւելի պետութիւններ, որոնց 9ը անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան, ինչպէս Թուրքիա, Խորհրդային Միութիւն, Եգիպտոս, Պրազիլիա, Մեքսիկա եւն.։ Խորհրդակցական ձայնով կը մասնակցին Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական եւ հարկային յանձնաժողովներու, ինչպէս նաեւ Միջազգային Առեւտրական Սենեակի պատուիրակները։

Համաժողովին կը նախագահէ Պելճիքացի Ալպէր Տըվէզ, նախկին նախարար։ Իր բացման ճառին մէջ նախագահը յիշեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին 23րդ յօդուածը կը տրամադրէ որ իւրաքանչիւր պետութիւն արդար վերաբերում ցոյց պէտք է տայ միջազգային առեւտուրին։ Այս տրամադրութիւնը մեռեալ տառ պիտի մնայ, եթէ ընկերակից պետութեանց հպատակները միւս երկիրներու մէջ լայն երաշխաւորութիւններ չվայելեն իրենց մասնաւոր իրաւունքներու եւ տնտեսական գործունէութեան տեսակէտէն։ Ներկայ համաժողովին նպատակն է աւելի սերտ համագործակցութիւն ապահովել ժողովուրդներու միջեւ, շնորհիւ մարդոց, դրամագլուխներու եւ ապրանքներու ազատ երթեւեկին եւ շրջաբերութեան։ Այսպէս պիտի աւելնայ մարդկութեան բարօրութիւնը եւ պիտի ամրապնդուին զանազան ազգերը միացնող տնտեսական կապերը։

Համաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները։

Ռուսաչինական վէճը

Խարպինի չինական իշխանութիւնները ձերբակալեցին բոլոր համայնավար գործիչները՝ արգիլելու համար ամէն ցոյց պոլշեւիկեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ։

Միւս կողմէ խորհրդային ուժերու ընդհանուր յարձակողական մը կը նկատուի, մանաւանդ Պոգրանիչնայայի կամուրջին վրայ։ Չինացիները մեծ թիւով զինուորներ կը կեդրոնացնեն այս կէտին վրայ։ Պոլշեւիկները կարեւոր ուժեր փոխադրեցին Մանչուլիի շրջանը։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Նախկին պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ, 16 Նոյեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ 8 rue Jean Goujon, մէթրօ Champs Elysées եւ Alma:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ տիկիններ Աղոնց, Վարիա Լոսկա, Մ. Միրիմանեան, Մ. Սուրաբեան, Լ. Թումանեան, Օր. Ե. Միրիմանեան, Պ. Պ. Ալվազ, Ազգիբէկեան, Ս. Մակարեան, Ս. Նաւասարդեան, Կ. Տէր Աբրահամեան, Թառիստ Ժօրժ։ Հիւրերը կ'ընդունի ցիկ. Խառնուածք։ Մինչեւ լոյս պար։ Ջոխ պիւֆէ։ Մուտք՝ 15 ֆրանք, տոմսերու համար դիմել Պ. Առաքելեանի, 4 rue Darcet, Փարիզ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Հաճի Մկրի սրճարանը, 72 rue Etienne Dolet: Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Պուա Քոլոմպ Անիէռի Եռագոյն ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամ 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Վիշապեան խումբի ընկերները.

ԳԱՐՍԱՌ

Ցեսինի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ցորեկ ժամը 2ին, Քաֆէ Ժաստէնի մէջ։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորներու։ Բացակաները նկատողութեան կ'առնուին։

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, Միութեան Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ, 63 rue de la République:

Լիոնի Ժողովրդային Գրադարանի վարչութիւնը սրտագին ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներ՝ Արտաշէս Վանոյեան, Պետրոս Սահաթճեան, Գուրգէն Յովհաննէսեան եւ Գէորգ Գալֆաեանը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանի սրահը։

Լիոնի Զաւարեան խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Քիլիսցի Թովմաս Դայիրմանճեան, հօր անունը՝ Չէլօ, մօր անունը՝ Ջարիֆ։ 1924ին Հալէպի Ամերիկեան որբանոցէն փոխադրուած է Ֆրանսա։ Այժմ տեղեկութիւն չունինք իր մասին։ Իմացնել իր եղբօր՝ Աւագ Մարտիկեանի (Դայիրմանճեան), Atelier de la Bocca, Cannes de la Bocca, (A. M.) France: Լաւ տուողին արժէքաւոր նուէր մը։

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ եղբայրս Եդիշէ Թաթարեան, հօրը անունը Գրիգոր, մօրը անունը Եղիսաբէթ, Եոզղատի Չիլէնճէ գիւղէն, որ տարի մը առաջ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի միջոցաւ Եգիպտոս ղրկուեցաւ գործաւորաց որբանոցը։ Ով որ առողջ լուր մը տայ վկայանալ «Յառաջ» կը նուիրեմ։ Գրել Aram Tatarianի, 3 rue Edmond Rostand, Marseille.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՓՈՆՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Սեթանօցի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի ժամը 2ին Ցունական Ռըվէյի Թատերասրահին մէջ։ կը ներկայացուի՝

ՍԵՒ ՀՈՂԵՐԸ

երգախառն ողբերգութիւն եւ զաւեշտ մը՝ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Մուտք 4 եւ 5 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Երջ. կոմիտէի, այս երկուշաբթի ժամը 2ին, Լթապլիսըման Րէիւնի Թատրոնին մէջ, Port de Lyon. կը ներկայացուի՝

ԳՕՌԱՏՕ

յուզիչ տրամ
ղեկավարութեամբ դերասան
Յ. ՈՍԶՈՒՆԵԱՆԻ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ.— Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Conservatoireի սրահը, 2bis rue du Conservatoire: Դաշնակի վրայ՝ Ժան Մասոն։ Յայտագրին մէջ՝ յայտնի կտորներ։ Տոմսերը՝ 5—25 ֆրանք։

ԼԻՈՆ. — 12 Նոյ. Երեքշաբթի գիշեր Conservatoireի սրահը, 21 Quai de Bondy. Տոմսերը 7.50-16.25 ֆրանք։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս կիրակի ցորեկ ժամը ճիշդ 2.30ին Հաճի Մկրի սրճարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Կեդր. Վարչութիւնը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր։

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ անդամները եւ մասնակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը։ Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օտէօնի դիմաց։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Յ. Մարգարեան, Օր. Արմէն Մարգարեան, Պ. Հրանտ Մարգարեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ներկայ եղան իրենց ողբացեալ ամուսնին, հօր եւ ազգականին՝

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան եւ անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՆՏԱՑԱՆՔ

Սէն Թ'րուան, Տիկ. Մ. Գ — 35։
Պուրկուան, Մ. Ն.— 70
Աղեքսանդրիա, Մ. Խ.— 2 ոսկի։
Լիկրը, Գ. Խ.— Մէկ անգամը 5 ֆրանք է։

Ալֆորվիլ, Կ. Յակոբեան.— Կը խնդրուի հաղորդել ձեր ճիշդ հասցէն։

IMPRIMERIE · MASSIS · ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929 — 9 NOVEMBRE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1106 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԻ ԼՈ՛ՅՍ, ԿԱՐՄԻՐ ՃՊՈՒՌՆԵՐ

Ամբողջ ամառը— լման տասներկու տարի ճպուռի պէս մնացած յետոյ, Մոսկուայի լուսաւորիչները նոր կ'իմանան թէ իրենց կառավարած երկիրներուն Թուրքերն ու Իսլամները ոչ միայն կը ծաղրեն Մարքսն ու Լէնինը, այլ եւ լուրջ աշխատանքներ կատարած են, համաթրքական, համիսլամական պետութիւն, Միացեալ Թուրանիա հաստատելու համար։

Բուն իսկ Մոսկուայի հեղը. Վերստուգիչ Ցանձնաժողովին է որ երեւան կը հանէ այս չարաշուք իրողութիւնը։

Ցակաւին աչքի առջեւ չունինք Ցանձնաժողովին ամբողջական տեղեկագիրը, բայց այն ինչ որ կը հեռագրէ «Թայմզ»ի թղթակիցը, անուններով եւ չակերտներով, կասկած չի ձգեր ցանցին ծանրութեան մասին։ Մնացածը քանի մը օրուան խնդիր է, — մինչեւ որ հասնի Մոսկուայի թղթաբերը։

Այսպէս ուրեմն, վտարուեր են վեց առաջնակարգ Թուրք համայնավարներ, որոնք աւելի քան տասը տարուան անցեալ ունէին, բայց իրենց ամբողջ փորձառութիւնն ու եռանդը նուիրեր են ոչ թէ Լէնինի, այլ Մուհամմէտի աւետարանը տարածելու։ Ոչ թէ խորհրդային կարգ ու սարքը ամրապնդելու, այլ' քեմալական թակարդներ լարելու։ Կազմուեր է «Համաթրքական կուսակցութիւն» մը, խորտակելու համար ռուսական գերիշխանութիւնը, իբրեւ հարազատ թարգմանը... Մարքսի և Լէնինի։ Կուսակցութիւն մը, որ «բացորոշապէս կը համակրի քեմալականութեան» եւ «անխուսափելի ու ցանկալի» կը գտնէ խորհրդային իշխանութեան փլուզումը։ Կուսակցութիւն մը, միջնապէս, որ խոր արմատ եւ լայն ցանց մը փռեր է Մոսկուային մինչեւ Ուզպէկիստան եւ Խրիմէն մինչեւ Թազան։

Չխօսինք հայկական, եւրոպական եւ առհասարակ «հակայեղափոխական» վկայութեանց եւ յայտնութեանց վրայ։ Քանի մը տարի առաջ, երբ Նախիջեւան այցելեց Ռիկով, սարսափեցաւ իր տեսած իրականութենէն։ Բոլոր «նախկին մարդիկ», աղա, փաշա, բէկ, ջարդարար, գեղծարար, մուսավաթական, համիսլամական, թունդ յետադիմական, բոլորը հրաշիւք իթթ խորմեր եւ խորհրդային իշխանութեան մեքենան ձեռք առեր էին։ Ռիկով, իբրեւ պատասխան հարիւրաւոր բողոքներու տեղատարափին, քանի մը պաշտօնանկութիւններ հրամայեց եւ լռեցուց Մոսկուա, Կրէմլինի մենատանը, ձգելով որ ուրիշ կասկածելի մարդիկ նոյնքան տիրաբար վարեն Նախիջեւանի, ինչպէս Ազրբէջանի ճակատագիրը։

Ցակաւին անցեալ տարի, Թուրք համայնավար գործիչ մը, Հարսեւ, Մոսկուայի պաշտօնաթերթին բեմէն կը մատնանշէր նոյն վտանգը.— Թրքական շրջաններու դպրոցները կը կառավարուին Թուրք սպաներու կողմէ, դասեր կը տրուին և երգեր կ'սորվեցուին համաթրքական և համիսլամական ուղղութեամբ, որոնց կը դաստիարակուի՝ համաթրքական պետութիւն հիմնելու համար, եւայլն։

Երկա՛ր, է շարքը իրենց՝ կոմունիստ գործիչներու եւ վարիչներու կողմէ կատարուած մերկացումներու։ Այս տարի Թուրքն մանաւորապէս զբաղեցուց կուսակցութեան վերստուգիչ Ցանձնաժողովը եւ ուրիշ մարմիններ։

Արդի՛ւնքը.— Մէկ - երկու վարչական կարգադրութիւն, արտաքսում կամ յանդիմանութիւն, եւ լերան քարոզ։ «Աւելի ուժեղ պրոպագանդ դասակարգային պայքարի համար», ինչպէս կը յանձնարարէ խորհրդային մամուլը։ Ուրիշ խօսքով, զարդ մարգանք՝ անապատին մէջ. կամ բիւզանդական շատախօսութիւն։

Ճպուռնե՛ր, թշուա՛ռ ճպուռներ։

Այդ քարոզները աւելի հանդիսաւոր եղանակներով և գրգիռ ցոյցերով չկատարուեցա՞ն Բագուի համագումարին մէջ 1920ին, Էնվէր եւ Նուրի փաշաներու բարեհա՛ճ ներկայութեամբ, Արեւելքի բոլոր պոռոտաներէն հաւաքուած մոլլաներու, բէկերու եւ «շառլաթան»ներու մասնակցութեամբ։ Մեր է վստահ մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքներուն եւ թափուած պարգեւներուն։ Էնվէրը դաս չեղաւ, ոչ ալ Ճէմալն ու Թէպրիզ։ Մարդիկ «էզան» կարդացին ձեր քթին տակ, ինտերնասիոնալի աղմուկին մէջ, եւ բոյներ, որջեր կազմեցին բոլոր կենսական երակներուն վրայ, Էնկիւրիէն մինչեւ Նախիջեւան, մինչեւ Բագու եւ դեռ աւելի խորերը, տարածելով համաթրքական եւ համիսլամական սերմեր, եւ դուք տակաւին չէք ըմբռնած թէ «բանը ինչո՛ւմն է»։ Եւ չպիտի ըմբռնէք յաւիտեան, մինչեւ որ տապարը իջնէ ձեր գլխուն։

Արդարեւ, ի՞նչ կարելի է սպասել այն բթամիտներէն, որ հակայեղափոխական կը համարեն Կարլ Կաուցկին, իսկ յեղափոխական՝ Սուլթանօֆն ու նմանները։

Վարագո՛յր իջած է կարմիր լուսաւորիչներու աչքերուն։ Եւ ու թանձր վարագոյր մը, որ թոյլ չի տար տեսնել անողոք իրականութիւնը։ Եւ այս՝ Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան։

Ալ մանաւանդ Երեւան, ճպուռներու անմահ բոյն մը, ուր տարին տասներկու ամիս անդադար կը կատարեն ու կը դարձնեն աջի եւ ձախի, ուղղափառի եւ հերետիկոսի, կարմիր կամ դեղին գիծերու մասին, բայց մէկ վայրկեան իսկ չեն ուղղեր դէպի հարաւ կամ արեւելք, իմանալու համար թէ— ինչ կ'անցնի կը դառնայ իրենց բոլորտիքը։

Համիսլամական շարժո՞ւմ, համաթրքական կուսակցութի՞ւն, միացեալ Թո՞ւրանիա,— Բարի լո՛յս, կարմիր ճպուռներ։ Ինչո՞ւ այդքան իրար էք անցեր։

Շարունակեցէք նուագը, ինչպէս տասներկու տարի օրն ի բուն։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԻՄԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Պէյրութի «Ազդակ»էն (30 Հոկտ.)

— «Կիպրոսէն, պատահական թղթակից մը, մեզ կ'իմացնէ որ տեղական յոյն ժողովուրդը, որ Կիպրոսի բնակչութեան հարիւրին ութսունը կը կազմէ, թշնամական ոգիով մը լեցուած, սկսեր է՝ հրապարակաւ նախատել Հայերը։ Կիպրոսի մէջ թէ Կիպրոսէն դուրս յոյն թերթեր անվերջ հակահայ հրատարակութիւններ ընել սկսած են՝ Հայերը անուանելով ապերախտ եւ դաւաճան։ Նոյնիսկ յունական «Ֆօս» թերթը յօդուածի մը մէջ յայտարարած է՝ «Թուրքերը իրաւունք ունին եղեր Հայերը ջարդելու»։

Ըստ մեզի տրուած տեղեկութեանց, այս թշնամական վերաբերմունքին պատճառը եղած է վերջերս Կիպրոսի անգլիական կուսակալին միջոցաւ գաղթային նախարարութեան դրկուած յիշատակագիր մը, որ իբր թէ ստորագրուած է Կիպրոսի թիւրք, մարոնի եւ հայ բնակչութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ՝ բողոքելու նպատակաւ յոյն բնակչութեան այն ցանկութեանց դէմ՝ որոնք վերջերս ցոյց տուած են Կիպրոսը Յունաստանի կցելու իրենց աշխատանքներով։

Ինչպէս գրած էինք ժամանակին, Կիպրոսի Յոյները, քաջալերուած կարգ մը պատմական եւ իրաւական փաստերէ եւ իրենց տրուած խոստումներէ, մասնաւոր պատուիրակութիւն դրկած էին Լոնտոն՝ խնդրելու համար անգլիական գաղթային նախարարութենէն որ Կիպրոսը Յունաստանին կցուի։ Յոյն պատուիրակութիւնը դեռ Լոնտոնի պետական եւ դիւանագիտական անձնաւորութեանց դռները կը բախէ՝ օգնութիւն հայցելով։

Հայ ժողովուրդը բացարձակապէս չի հետաքրքրուիր թէ Անգլիան կը վճռէ՞ իր այս միջերկրականեան զինուորական կարեւոր կայանը եւ կամ թէ Յունաստա՞նկ'ըլլայ թէ Անգլիան այդ կղզիի տէրը. մեզ համար կարեւորը միայն այն է որ հոն ապաստանող մեր քանի մը հազար գաղթականութիւնը ֆիզիքապէս եւ տնտեսապէս ապահովութեան մը մէջ գտնուի եւ տեղական ժողովուրդին վստահութիւնն ու հիւրասիրութիւնը վայելէ։

Մենք ուրեմն այս համոզումով բացարձակապէս անհաւատալի կը գտնենք Կիպրոսի հայութեան անունով ներկայացուած նման բողոքագիրի մը պարագան եւ կը կարծենք որ ասիկա կարգ մը չարամիտներու կողմէ յերիւրուած դաւադրութիւն մըն է, հոն ապաստանող քանի մը հազար Հայերու հանգիստը վրդովելու համար։ Չենք կրնար երեւակայել ո եւ է միամիտ Հայ որ կարծէ թէ երկու երեք հազար Հայերու կամքը նկատի կ'առնուի նման կենսական կարեւորութիւն ունեցող խնդիրի մը կարգադրութեան համար »

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԸՆ ՀԻՒԱՆԴ

Հայազգի յայտնի գրագէտ Մայքըլ Արլըն (Տիգրան Գույումճեան) ժամանակէ մը ի վեր կը գտնուի Փարիզ։ Առջի օր Նէօյեիի ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ փոքրիկ գործողութեան մը ենթարկուեցաւ։ Գործողութիւնը անցաւ շատ յաջող, բայց քանի մը օր պիտի մնայ հիւանդանոցին մէջ՝ կազդուրուելու համար։

Մայքըլ Արլըն վերջերս Փարիզի մէջ սկսած էր գրել իր նոր գիրքը՝ Babes in the Wood.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԱԹՐՔ. ԵՒ ՀԱՄԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

Միացեալ Թուրանիա...

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Րիկայէն.—

Անդրկասպեան համայնավար կուսակցութեան պատկանող վեց Թուրք կամ Թիւրքմէն վարիչներ վտարուեցան Մոսկուայի հեղը. Վերստուգիչ Ցանձնաժողովին կողմէ, իբրեւ հակայեղափոխական եւ կազմակերպիչ համիսլամական եւ հակախորհրդային շարժումի մը՝ Թիւրքմէններու, Ուզպէկներու, Թազաքներու եւ Տաճիկներու խորհրդային հանրապետութեանց մէջ, առաջնորդութեամբ նախկին կոմունիստ Սուլթան-Կալիէֆի, որ վտարուեցաւ 1923ին։ Բոլոր արտաքսուածները աւելի քան տասը տարուան անցեալ ունէին։

Խորհրդային աղբիւրներու համաձայն, շարժումը խոր արմատներ ձգած է արեւելեան կոմունիստներուն մէջ, որոնք անջատ համաթրքական կուսակցութիւն մը կազմած են, ռուսական գերիշխանութիւնը տապալելու նպատակով։ Այս կուսակցութիւնը կը մերժէ դասակարգային կռիւը, բայց ինքզինքը կը համարէ ճշմարիտ թարգմանը Մարքսի վարդապետութեան, եւ «բացորոշապէս կը համակրի քէմալականութեան»։

Կուսակցութիւնը «անխուսափելի եւ ցանկալի» կը գտնէ խորհրդային իշխանութեան տապալումը եւ կը պատրաստուի Միացեալ Թուրանական Հանրապետութիւն մը հաստատել։

Դժուար է դատել շարժումին տարածութիւնը, բայց խորհրդային մամուլը անհրաժեշտ կը գտնէ ուժգին, ռազմական միջոցներու դիմել, քանի որ շարժումը համակիրներ ունի նոյն իսկ Մոսկուայի, Խրիմի, Թազանի եւ Խորհրդային Միութեան միւս եւրոպական մասերուն մէջ։ Մամուլը կը պահանջէ շարժումը խորտակել աւելի ուժեղացնելով դասակարգային պայքարը։

Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ շարժումը ուժ կը գտնէ խորհրդային սահմաններէն դուրս։

«Թայմզ» այս առթիւ դիտել կուտայ թէ միեւնոյն շրջանին մէջ էր որ, Էնվէր փաշա սպաննուեցաւ 1922ին, երբ կը փորձէր Թուրանական նոր պետութիւն մը հաստատել խորհրդային հողերուն վրայ։

Նոր դահլիճին ծրագիրը

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Թարտիէօի դահլիճը առջի օր ներկայացաւ խորհրդարանին առջեւ։

Նախարարական յայտարարութիւնը, որ կը պարզէ նոր կառավարութեան ծրագիրը ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, կ'ըսէ թէ 17 օրուան տագնապէ մը յետոյ, խորհրդարանը կը վերստանայ իր էական իրաւունքները, այն է՝ վիճաբանիլ, հակակշռել եւ քուէարկել։

Կը յիշէ թէ այսօր Զինադադարէն 10 տարի յետոյ, պատերազմին յարուցած խնդիրներէն շատերը լուծուած են. — Այսպէս՝ վերաշինուած են աւերեալ նահանգները, հիմնադրամը հաւասարակշռուած է, գանձը հարստացած, երկրուն պարտքը ամրապնդուած, դրամը կայունացած է եւ արտաքին պարտքերը կարգադրուած են։ Սակայն որքան ալ գնահատելի ըլլան այս արդիւնքները, ներկայ սերունդը իր պարտականութեան մէջ թերացած պիտի ըլլայ, եթէ վերաշինական աշխատանք չկատարէ, եթէ գոհ մնալէ յետոյ իր ձեռք բերած արդիւնքներէն, չձգտի իրականացնել ծրագրուած նպատակները, եթէ դէպի ետեւ նայելու պարտաւորութենէն ազատելէ յետոյ, չքալէ դէպի առջ։ Կառավարութիւնը ծրագրած է Ֆրանսան առաջնորդել դէպի առաջ։

Գալով արտաքին քաղաքականութեան, կառավարութիւնը ծրագրած է լուծել միջազգային ծանր խնդիրները, որոնց համար նախորդ դահլիճները միջազգային յանձնառութիւններ կնքած են եւ որոնց մասին խորհրդարանը քանիցս իր քուէն տուած է։ Կառավարութեան առաջնորդող սկզբունքներն են՝ Ա. չկնքել ոեւէ բան, որ վնաս հասցնէ խորհրդարանի ազատ քննութեան եւ վաւերացնելու գերիշխանութեան, Բ. խորհրդարանին չներկայացնել ոեւէ բան որ կրնայ նուազեցնել Ֆրանսայի նիւթական եւ բարոյական անկախութիւնը, Գ. չմերժել ոեւէ համաձայնութիւն որ կը ձգտի փարատել անցեալի տխուր յիշատակները, ամրապնդել համաշխարհային խաղաղութիւնը եւ ժողովուրդներու միջեւ հասկացողութիւնն ու վստահութիւնը։

Կառավարութիւնը այն կարծիքն ունի որ վերը յիշուած սկզբունքներուն հակառակ չէ, հետեւաբար եւ պէտք է վաւերացուի Եբնկի ծրագիրը, որ կը տրամադրէ պարտքերու կարգադրութիւնը, Հռենոսի երրորդ գօտիին պարպումը, կը կանոնաւորէ Սարի տնտեսական վարչաձեւը։ Ասկէ զատ, կառավարութիւնը գործօն կերպով պիտի հետապնդէ Ֆրանսայի սահմանագլուխներուն պաշտպանութիւնը, ուժ պիտի տայ նաւատորմին, ապահովելու համարգաղթավայրերու հետհաղորդակցութիւնը։ Զօրաւոր և հանդարտ ժողովուրդները միայն կրնան օգտակար կերպով աշխատիլ խաղաղութեան համար։ Այս նպատակով է որ կառավարութիւնը պիտի մասնակցի յառաջիկայ տարի Լոնտոնի մէջ գումարուելիք նաւային խորհրդաժողովին։

Խօսելով տնտեսական ծրագրին մասին, յայտարարութիւնը կը խոստանայ զարկ տալ երկրագործութեան՝ յատկացնելով 1,750 միլիոն ֆրանք, ընկերային ձեռնարկներու՝ 1,450 միլիոն՝ ազնուացնելու համար ցեղը. Թոքախտի դէմ պայքարի,

(Ուրիշ շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԵՍ ԿԸ ՊԱՐԵՄ... ԳԷՔՍԹԸՆ

Նոր պար մը՝— Cakstone:

Բառը անգլիերէն կը հոտի եւ առնուազն Ամերիկան կը յիշեցնէ, սակայն ծննդավայրն է փարիզ, այդ առաւելապէս միջազգային քաղաքը։

Հնարողը Ժոզէֆին Պէյքըրը չէ այս անգամ, այլ երկու անծանօթ երիտասարդներ՝ որոնք վաղը կրնան դառնալ հանրածանօթ։

Դէքսթընի ձեւերը շատ խրթին չեն։ կը բաւէ ունենալ քիչ մը մարմնի ճարպիկութիւն եւ կայթելու լայն յատկութիւն։

Զոյգ մը հաստատուն բայց նուրբ կօշիկներ, աւելորդ է ըսել, անհրաժեշտ են պարողներուն։

Գլխաւոր դժուարութիւնը նոր պարին սա է. — պէտք է քայլերը նմանին ջարլի ջէփլինի քալուածքին։ Մանչ ու աղջիկ իրար գրկած՝ պիտի յառաջանան կամ ետ երթան, կեղծելով շարժանկարի մեծ արուեստագէտին քալուածքը։

Առաջին ակնարկով այս խաղը ունի ամէն ինչ, գրաւելու համար մեր երիտասարդներուն սիրտը։ Նախ՝ նոր է եւ Չարլսթընէն քիչ մը աւելի այլանդակ։ Ցետոյ՝ իր անունը լաւ կը հնչէ ականջի եւ՝ ոչինչ ունի հայկական։

Թէ ի՞նչ չափով հաճելի է այս նոր պարը, այդ չափը անշուշտ կը տարբերի համաձայն ձեր քովը դարձող Լիլիին կամ Մարիին հրապոյրներուն։

Օգտակա՞ր է թէ՝ վնասակար։ Նման բոլոր պարերուն, այս ալ իր կարգին զուրկ չէ առաւելութիւններէ. կը թեթեւցնէ մարմինը, կը պարպէ քսակը եւ, իբրեւ կատարեալ մարմնակրթանք մը, կը զօրացնէ ու կը բազմացնէ մեր Թոքերուն սիրահար մանրէներուն քանակը։

Վ. Մ.

ՄՌԱՒԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի կրթական գործավար Ա. Մռաւեանի մահուան առթիւ, Անդրկովկասի գործավարներու խորհուրդը որոշեց ծաղկեպսակի փոխարէն վեց թոշակաւոր սաներ պահել, 4ը Երեւանի, մէկը՝ Թիֆլիզի, եւ մէկը Բագուի համալսարանին մէջ։ Վրաստանի կառավարութիւնը որոշեց պահել չորս թոշակաւոր, երեքը՝ Երեւանի եւ մէկը Թիֆլիզի համալսարանին մէջ։

Հայաստանի կրթական Գործավարութիւնը որոշեց. — 1. հիմնել գրական եւ գեղարուեստական գործերու մրցանակաբաշխութեան ֆոնտ մը. 2.— Լենինականի մանկավարժական վարժարանը կոչել Մռաւեանի անունով։ 3.— հաստատել 18 թոշակ զանազան հաստատութեանց մէջ։ 4.— Հրատարակել գրքոյկ մը՝ Մռաւեանի կեանքին եւ գործունէութեան մասին։ 5.— Հրատարակել Մռաւեանի նկարը եւ պատրաստել ու տարածել անոր կիսանդրին։ 6. — Ծաղկեպսակի փոխարէն դրամ հաւաքել նպաստ ֆոնտին։

ԵՐԵՒԱՆ-ՄՈՍԿՈՒԱ հեռախօսի շինութիւնները կ'աւարտին այս օրերս, համաձայն խորհրդային թերթերու։ Գիծը պիտի բանի Թիֆլիզ - Մոսկուա - Լենինգրադի ուղղութեամբ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՆԱԽԱՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ԴԱՏՈՒՄՆԵՐ ՅԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Արեւմտեան գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ եւ մարդկային գործունէութեան գրեթէ բոլո՛ր ասպարէզներէն ներս՝ առոյգ, ինքնավստահ ու յանդուգն սերունդ մը հետզհետէ արմունկներով ճամբայ կը բանայ իրեն համար ու կը պահանջէ ղեկավարութեան իր իրաւունքը աշխարհի գործերուն մէջ։ Այդ սերունդը տեսած է պատերազմը, հասակ նետած է արհաւիրքի ու սեւ յուսահատութեան եւ յեղափոխութեան ալիքներուն, թնդանօթի որոտներուն եւ յետպատերազմեան քաղաքացիական կռիւներու ժխորին մէջ։ Տուած է արեան իր տուրքը՝ իր երէցներուն սարքած սպանդին ու հիմա հպարտ ու խռտամբեր վստահութեամբ մը կեցած է որպէս դատախազ եւ կը պահանջէ ո՛չ միայն պատասխանատուութեանբաժին, քաղաքական նախապատերազմեան մտածողութեան արմատական փոփոխութիւն, այլեւ ղեկավարութեան իրաւունք, իմա՛ գերակշռութիւն նոր ուժերու՝ հին ուժերու վրայ։

Ճարտարարուեստի, գրականութեան, գիտութեան եւ այլ ազատ ասպարէզներու մէջ այդ սերունդը այս վերջին տասնեակներու ընթացքին կ'ընէ զարմանալի ու ցնցող յառաջդիմութիւն։ Քաղաքական ու հանրային կեանքի մէջ այդ յառաջխաղացութիւնը աւելի դանդաղ է ու դժուար, որովհետեւ քաղքենի իրաւակարգն ու ընկերային պահպանողական ուժերը ցոյց կուտան վայրագ ու յուսահատական ընդդիմութիւն։ Այլ սակայն յեղափոխական ու այլ քաղաքական կուսակցութիւններու մէջ, ուր ազատ մրցակցութիւնը կը դիւրացնէ երիտասարդներու վերելքը, կարելի է նշմարել յատկանշական երեւոյթ մը — տարիքը այս սերունդին արագ յաղթանակն է, այնքան անտեղիտալի որքան անդուլ։

Միայն զուր փառասիրութիւնը, արկածախնդրութեան ճաշակը եւ երիտասարդական կիրքը չեն բաւեր բացատրելու համար այս սերունդին յամառ ու վայրագ իշխանաբաղձութիւնը, արագօրէն բարձրանալու այս անպարտելի կամքը եւ տենդն ու խստութիւնը որ այս սերունդը կը դնէ իր պայքարին մէջ՝ ուղղուած հին սերունդին դէմ։ Կայ այլ բան։ Կայ վերջնական խզում մը մտածողութեան, գործելակերպի եւ զգացումներու՝ հայրերու եւ որդիներու միջեւ։

Այս բոլոր մտածումները խառն ի խուռն ու արագութեամբ կուգային մտքիս բեմին վրայ, կ'ընէին իրենց պզտիկ տրամախօսութիւնը ու ամբարտաւանութեամբ կը հեռանային զիս ձգելով շփոթ եւ երկմիտ, մինչդեռ բեմին վրայ նախապատերազմեան մարդիկ՝ երկիւղած ու ծեր մարդոց վայել հանդիսաւորութեամբ մը, ձեւերու եւ լեզուի կատարելութեամբ մը որ առ յաւէտ պիտի յատկանշէ զիրենք, կ'արտասանէին նախապատերազմեան ճառեր՝ նախապատերազմեան կնոջ մը մասին որ անցեալները հանգչած էր ի Տէր։

«Սոսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ էինք։ Յիշատակի երեկոն նուիրուած էր Տիկին Մենար Տորիանի։ Ներկաները մեծ մասամբ յարգելի եւ նախապատերազմեան մարդիկ էին։ Բեմին վրայ կային կարգ մը ազատօրինագիրներ, վարը՝ սրահին մէջ պատկառելի ծերուներ, սպիտակ մազերով քաղքենուհիներ ու բազմաթիւ օտարականներ։ Ես որ մտայ, խնամուած մօրուքով մարդ մը՝ անվիճելի ու զուսպ յուզումով մը շնորհալի նախադասութիւններ կ'արտասանէր։ Ամէ՛ն բան պայմանադրական էր իր վրայ, սկսելով իր անթերի հագուստներէն մինչեւ Պատուոյ Լեգէոնի ժապաւէնը՝ լամբակին վրայ։ Յանկարծ Վիքթոր-Պաշ, համալսարանի դասախօս ու գիտուն Հրեան իր չչացող ու դժուար ձայնովը՝ խօսքը փոխանցեց Հայու մը։ Հայը յառաջացաւ եւ սկսաւ խօսիլ հանդարտ, զուսպ ու ցած ձայնով։ Բարձրահասակ մարդ մըն էր։ Իր ազուոր հասակը սակայն քիչ մը կքած էր։ Ուսերուն վրայ Հայու խոհուն, դառնացած մարդու փղոսկրեայ դէմք մը կար ու երբ անընկճելի ու ամէ՛ն փորձութեան դիմացող գաղափարապաշտութեամբ մը կը խարանէր բռնակալութիւնը ու կը խօսէր Հայոց ժողովուրդին մասին՝ աչքերը կը շողային ու ամբողջ դէմքը կը ստանար հաւատաւոր մարդու պայծառ արտայայտութիւն։

Ի՛նչ որ կ'ըսէր՝ լաւ կ'ըսէր։ Կ'ըսէր յուզումով, հեղինակութեամբ, արդար դառնութեամբ։ Նոյնիսկ քաջութեամբ։ Ինչ որ կ'ըսէր՝ ճիշդ էր, անառարկելի։ Բայց ինծի կը թուէր թէ ուրիշ բան պէտք էր ըսել ու հայրերու եւ որդիներու միջեւ խզումի գաղափարը անընդհատ կուգար ու անհամար փաստեր կը փսփսար ականջիս։ Խօսողը մեր երէց ընկերն էր՝ Միքայէլ Վարանդեանը, վաստակաւոր ու ներհուն զինուորեալ մեր կուսակցութեան աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր։ Իսկ ես ո՛վ էի որ կ'ուզէի առարկել — Յետ-պատերազմեան երիտասարդ մը...

Նո՛յն դժուար տպաւորութիւնը կ'ընէ վրաս նաեւ իր վերջին յօդուածը եւ նո՛յն մտածումները կը խռնուին մտքիս բեմին վրայ, կ'ընեն իրենց պզտիկ տրամախօսութիւնը ու ամբարտաւանութեամբ կը հեռանան։ Եւ եթէ նման յօդուածի մը մէջ այս երկար նախաբանը կ'արդարանայ՝ տարիքս որովհետեւ այլապէս դժուար է բացատրել ամբողջ խրամատը որ կայ նախորդ սերունդներուն եւ մեր միջեւ։ Կայ պատերազմը եւ յետպատերազմը։ Ու մինչդեռ մեզի համար գոյութիւն չունի նախապատերազմը՝ երէցներուն համար հակառակն է։

* *

Ի՛նչ կը մեղադրեմ ընկ. Մ. Վարանդեանի յօդուածին։ Շատ բան, բայց մանաւանդ իր խնդիրներուն մօտենալու եղանակը։ Նախապատերազմեան դատումներ են իրենները՝ յետպատերազմեան հարցերու շուրջ։ Արագութեամբ պիտի ընեմ առարկութիւններս՝ ուրիշ առթիւ խոստանալով խորացնել։

Յօդուածին մէջ կ'ըսուի.— Արեւելքի թոյլ, հալածական ժողովուրդները կը փափաքին որ բրիտանական մեծ կայսրութիւնը միշտ անի, զօրանայ որպէսզի ապագային կարենայ դիմագրաւել ամէն տեսակ մութ, կործանարար հոսանքներու — դեղին վտանգ, համաթուրանականութիւն եւ ուրիշ նման պատուհասներ — որոնք ծայր կուտան Ասիայի, Ափրիկէի բազմամիլիոն տգէտ, յետամնաց զանգուածներուն մէջ...

Վտանգաւոր ու դժուարամարս միտք։ Որովհետեւ ո՛չ մէկ փոքր ժողովուրդ կրնայ հասնիլ քաղաքական ու ընկերային ազատագրութեան կայսերապաշտ ու հզօր պետութեան մը մականին տակ։ Ատոր համար է որ Եգիպտոսէն մինչեւ Հնդկաստան տեղի կ'ունենան արիւնահեղ կռիւներ բրիտանական իշխանութեան դէմ։ Եգիպտոսի կամ Հնդկաստանի անկախութիւնը յարաբերական ու խնդրական բան է, քանի որ «Ասիայի, Ափրիկէի բազմամիլիոն, տգէտ, յետամնաց զանգուածները» կը մնան ու պիտի մնան տնտեսական անսասանելի գերութեան մը մէջ, պիտի ճնշումին ուրիշ բռնակալութեան մը տակ որ միշտ կը հետեւի բրիտանական աշխարհակալութեան — տնտեսական գերութեան։ Չինաստանի ներքին կռիւները կը փաստեն յայտնօրէն մեր ըսածը։

Յօդուածին մէջ ըսուած է — «Վաղն ալ գուցէ պիտի իրականանայ մարդկութեան դարաւոր երազը — տիեզերական խաղաղութիւնը ընդհանուր զինաթափութեամբ եւ պարտադիր իրաւախոհութեամբ։ Վաղ. թէ ուշ, նաեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ուիլսոնեան իմաստով»

Մենք կը մերժենք այդ տիեզերական խաղաղութիւնը ընդհանուր զինաթափութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ուիլսոնեան իմաստով։ Այդ հաշտեւյարդարը որ պիտի սրբագործէ տիրող իրաւակարգը, մեզի կը թուի մեծագոյն անարդարութիւնը ուղղուած մանր ու գերի ժողովուրդներուն եւ միջազգային աշխատաւորութեան։ Պէտք է հաւատացած ըլլալ բոլո՛ր բռնաբարուած ժողովուրդներուն, պատմութեան բեմէն արբուի ընչաքաղց ու ահռագործ դրամատիրութիւնը, ապա միայն կարելի է խօսիլ տիեզերական խաղաղութեան մասին։ Ուիլսոնեան Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը վաւերացնէ statu quoն։ Ատիկա ծաղր է և հեգնութիւն, յաղթականի դառն ու եղերական կատակ...

Յօդուածին մէջ ըսուած է տակաւին...

Բայց ոչ, լա՛ւ է կանգ առնել։ Որովհետեւ մէկ չեն, երկու չեն, երեք չեն առարկելի մտքերը։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 31 Հոկտ.— Երուսաղէմի գաղութին համար տօնական օրեր էին վերջացող շաբթուան երեք օրերը։

Տարի մը առաջ կազմուած Դուրեան Յոբելեանի Կեդրոնական Յանձնաժողովը, վերջապէս յաջողած էր իր ծրագրին մէջ և հրապարակ կուգար յատուկ յայտագրով, Հոկտ. 26, 27 եւ 28ին տօնախմբելու համար Երուսաղէմի պատրիարք Դուրեան արք ին Քահանայութեան և գրական ու հանրային գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը։ Նոյն օրերուն ըստ նախապէս եղած կարգադրութեանց եւ կազմուած զանազան Յոբելինական Յանձնախումբերու ղեկավարութեամբ, արտասահմանի զանազան վայրերուն մէջ ալ հանդէսներ եւ հաւաքոյթներ տեղի պիտի ունենային, տօնելու համար այս յոբելեանը, որ համազգային արժէք մը կը ներկայացնէ։

Յոբելեարը, իր կրօնական, գրական ու հանրային գործունէութեանց ընթացքին, իր բեղուն եւ անբասիր կեանքովը, բոլորին յարգանքը վայելող եկեղեցական մը եղած է, եւ այդ է պատճառը, որ յոբելեանը մեծ արձագանգ գտաւ արտասահմանի մէջ։ Դեռ մինչեւ այսօր ալ խնդակցական հեռագիրներն ու նամակները անպակաս են։

Ինչպէս ըսի, յոբելինական հանդիսութիւնները, ըստ յայտագրի, երեք օր տեւեցին Երուսաղէմի մէջ։ Պիտի ջանամ հակիրճ բայց լրիւ նկարագրականը տալ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։

Հոկտ. 25, ուրբաթ օր, կէսօրէն վերջ, մասնաւոր «Հրաշափառ»ով պատրիարքը Ս. Յակոբայ տաճարը առաջնորդուեցաւ, ուր եւ տեղի ունեցաւ նախատօնակ, Թարգմանչացի տօնին առթիւ։ Ժամերգութենէն վերջ, Պատրիարքը կրկին թափօրով պատրիարքարան վերադարձաւ։

Հոկտ. 26, Շաբաթ օր, առաւօտեան մասնաւոր պատարագ մատոյց Ս. Յակոբայ տաճարին մէջ, ինքը Յոբելեարը, քահանայական զգեստաւորութեամբ։ Կը սպասաւորէին Զաւէն արք. եւ Բարգէն եպիսկ։ Պատարագէն վերջ Դուրեան գերդաստանի բոլոր ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ, եւ Յոբելեարը թափօրով պատրիարքարան առաջնորդուեցաւ, ուր միաբանութեան և ժողովրդեան կողմէ աջահամբոյր եւ շնորհաւորութիւններ տեղի ունեցան։ Միջանկեալ ըսեմ թէ, ճիշդ այսօրուան կը զուգադիպէր նաեւ Յոբելեարին անուանակոչութեան տօնը եւ Պատրիարքութեան 9րդ տարեդարձը, բայց, նախորդ տարիներու նման, այս տարի, յոբելեանի առթիւ, մասնաւոր հանդիսութիւններ չեղան, եւ բոլորը միացուեցան յոբելինական հանդիսութեանց։ Պարզ շնորհաւորութեամբ գոհացան բոլորն ալ։

Շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ, վանքի շրջափակին մէջ «Դուրեան Մատենադարան»ի հիմն օրհնէքը կատարուեցաւ, հանդիսապետութեամբ Յոբելեարին եւ մասնակցութեամբ ժողովուրդին։

Կիրակի օր, Հոկտ. 27ին, Ս. Յակոբայ տաճարին մէջ մասնաւոր եպիսկոպոսական պատարագ կատարուեցաւ։ Պատարագիչն էր՝ լուսարարապետ Մեսրոպ եպիսկ. Նշանեան։ Բարգէն եպիսկ. քարոզեց գրուատելով Յոբելեարը։

Բուն Յոբելինական հանդէսը տեղի ունեցաւ, կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, պատրիարքարանի ընդարձակ դահլիճին մէջ, մասնաւոր հրաւիրեալներով։

Դահլիճը պատշաճօրէն զարդարուած էր։ Ճիշդ ճակատը դրուած էր Յոբելեարին ոսկեզօծ գահը, պատուանդանի մը վրայ, իսկ կռնակը, պատին վրայ պարզուած էր արժէքաւոր վարագոյր մը՝ շրջապատուած կանաչութիւններով։ Դահլիճին առաստաղէն հարիւրաւոր ելեկտրական կոճգներ լոյսերով կ'ողողէին սրահը։ Ժամանակէն շատ առաջ, Միաբանութիւնն ու ժողովուրդն արդէն իրենց տեղերը գրաւած էին։ Մասնաւոր աթոռներ յատկացուած էին ազգային հաստատութեանց, մամուլի եւ Միութեանց ներկայացուցիչներուն, ինչպէս եւ Դուրեան գերդաստանի անդամներուն։

Հանդէսը սկսելու առեններ, բոլոր ներկաներու յոտնկայս ծափերուն մէջ, Յոբելեարը իր աշխատասենեակէն դահլիճ հրաւիրուեցաւ, և հանդէսը սկսաւ երգչախումբին երգեցողութեամբ։

Առաջին բանախօսն էր, ի դիմաց Արմաշի Դպրեվանքին, Զաւէն արք.ը, որ գաւառանական եւ երախտագիտական խօսքերէ վերջ, շնորհաւորեց պատրիարք Յոբելեարը։ Յետոյ, ի դիմաց հայ հոգեւորականութեան եւ Միաբանութեան, բերել ներկայացուցիչ Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի ազգ. իշխանութեանց, ուղերձ մը կարդաց Մկրտիչ եպս. Աղաւնունի։ Առաք քհնյ. (Քալիֆորնիայէն) մեներգեց «Ո՛չ եղբարք, ոչ, օտարներէն չկայ յոյսը»։ Ուղերձ մը կարդաց նաեւ Բարգէն եպս. Կիւլէսէրեան, ի դիմաց Պոլսոյ պատրիարքին, ինչպէս նաեւ շնորհաւորեց Յոբելեարը Նիւ Եորքի հայ աւետարանական եկեղեցւոյ հովիւ վեր. Գետիկեանի կողմէ։ Հետզհետէ ուղերձներ կարդացին Արտաւազդ եպս.՝ յանուն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ եկեղեցականութեան եւ ժողովուրդին։ Առաք քհնյ. Մելիքեան՝ Քալիֆորնիոյ առաջնորդին եւ հայութեան կողմէ։ Չմոռնամ յիշել այստեղ, թէ Քալիֆորնիոյ առաջնորդը Գարեգին եպս. Խաչատուրեան, իր շնորհաւորութեանց հետ միասին, Յոբելեար Սրբազանին յուրջ նկատառութեան կը յանձնէր եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցը։ Պ. Գրիգոր Մխալեան՝ ի դիմաց հայ ուսուցչութեան (Երուսաղէմ) եւ Եգիպտոսի «Արեւ» թերթի եւ Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան՝ ուղերձ մը կարդաց։ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան եւ վարչութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց իր ներկայացուցիչը՝ Պ. Կարապետ Ղազարեան։ Ի դիմաց Ընծայարանի եւ Ժառ. Վարժարանի, նոյնպէս սարկ. ուղերձ մը կարդաց, իսկ շնորհաւորեցին Յոբելեարը Դահիրէէն՝ Տիկ. Փօլատ՝ Փարիզի Դպրոցասէր Հայ Տիկնանց Միութեան եւ իրենց Դահիրէի մասնաճիւղին կողմէ Վեր. Խանդամուր՝ Հայ Բարեգործականին եւ Պ. Կ. Յարութիւնեան՝ Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան կողմէ։ Փոքրիկն Արեգ Դուրեան արտասանեց ի դիմաց Դուրեան գերդաստանին։

Շրջաններէն եկող պատգամաւորներէն ոմանք անձամբ Յոբելեարին յանձնելու համար նուէրներ բերած էին։ Օր. Այծեմնիկ Զարդարեան Դուրեանի կիսանդրին ձուակերտած եւ նուիրած էր Յոբելեարին։

«Ո՞վ ես զաւակ կ'անցնիս» Տ. Առաքի մեներգէն եւ «Մեր Հայրենիք» խմբերգէն վերջ, կարդացուեցան արտասահմանէն եկած հեռագիրներն ու ուղերձները, որոնց թիւը 90ի հասած էր եւ դեռ վերջացած չէր։ Ճավայէն եւ Էջմիածնէն մինչեւ Ամերիկայի հայ գաղութները հեռագիրներ ղրկած էին, իրենց զանազան մարմիններով եւ հաստատութիւններով։ Հեռագիրներ կային նաեւ Յոբելեարը ճանչցող կարգ մը օտարներէ։ Յետոյ, Յոբելինական Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ Նշանեան եպս. կարդաց Յանձնաժողովին տեղեկագիրն ու նուիրատուներուն անունները։ Նուիրատուութեանց գումարը մինչեւ հիմայ բարձրացած է մօտ 10,000 անգլ. ոսկիի։ Այս գումարին 7000ը նուիրած է Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, յատկացուելու համար «Դուրեան Մատենադարանի» շինութեան։ Մնացեալ գումարը իբր հիմնադրամ պահ պիտի դրուի, եւ ըստ Յոբելեարին ցանկութեան, գանձուած տոկոսով «Դուրեան Մատենաշար»ի անունին տակ արժէքաւոր երկեր եւ անտիպ գործեր պիտի հրատարակուին։

Յոբելինական Յանձնաժողովը որոշած է այս առթիւ գիրք մը եւս հրատարակել, որուն մէջ պիտի ամփոփուին բոլոր հաշիւները, նուիրատուներուն անունները, շնորհաւորական հեռագիրներն ու ուղերձները։

Հանդէսին ամբողջ տեւողութեան ընթացքին երգչախումբը մը օրուան յարմար երգեր կ'երգէր, ինչպէս նաեւ օրհներգ մը երգեց՝ ի պատիւ Յոբելեարին։

Հանդէսը փակուեցաւ Յոբելեարին մէկ գեղեցիկ ճառովը, որ իր շահեկանութեան համար կը ներփակեմ առանձին։

Երկուշաբթի օր, 28ին, ի պատիւ Յոբելեարին Զաւէն արք. մասնաւոր պատարագ մատոյց Ս. Յակոբայ եկեղեցին մէջ, եւ հոգեհանգիստ տեղի ունեցաւ Արմաշի դպրեվանքի նահատակներուն համար։ Ժամը 9.30էն մինչեւ 11՝ քաղաքիս կրօնական պետերու այցելութիւնները ընդունուեցան նոյն օրը, իսկ ժամը 11-12՝ հիւպատոսական մարմիններու եւ քաղաքային պաշտօնէութեանց։

Կէսօրէն ետք ժամը 1ին, Միաբանութեան սեղանատան մէջ Յոբելինական ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ, Միաբանութեան ներկայացուցիչներուն եւ հրաւիրեալներուն, որ խօսուեցան նաեւ բաժակաճառեր և եղան մաղթանքներ։

Ե. ՍԱՐՈՒՆԻ

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ...

Մեզի եղած շատ մը հարցումներու օրը օրին կը պատասխանենք ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓով։ Կը խնդրուի ուշադրութեամբ հետեւիլ։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

COMEDIE FRANÇAIS[E] «Le feu qui reprend mal», ժաք Դէշնար։
ODÉON, «Les ventres do[rés]» Էմիլ Ֆապր։

«Լռութեան Թատրոն»
տասարդ վարպետներէն է
ժաք Դէշնար։ Անոր գլուխ
գործը կը նկատուի «Փարիզն
տոյ շատ յաջող են «Էվիթ
օ վուայաժ»ը, «Ցենիֆ Փարի

«Լը Ֆէօ քի րըփրան
երեք պզտիկ արարուածով
քաւոր ուսումնասիրութիւն
յետ պատերազմեան քաղ
մտայնութեան մը։ 1921ին
առաջին անգամ ներկայացուեցաւ
եւ յաջողութիւն մը եղաւ
զգայուն գործին յատկանշ
մեծ տպաւորութիւն ձգեց
զինակը մեզ զոյգ կուտայ
միջապէս պատերազմէն
նախանձի յետաքարձ
մը Պլա՛շ, գաւառական լիսէ
փրոֆէսէօրին կինը, պատերազմ
վերջին ամիսները իր տունը
նած եւ կերակրած է ամերիկ
սպայ մը։ Ամուսինը երեք
գերի մնալէ վերջ, տուն կը վե
րադառնայ։ Պլանշ կը սիրէ
ամուսինը մաքուր եւ անվթ
պահ զգացումներով, պարզ
գործով եւ բոլորովին պարզ
իրաւ է որ պահ մը իր հիւ
լած սպան զինք խռոված է
թերեւս սիրոյ ստուերն
խեղճ կնոջ հոգին
փրոֆէսէօրը կուգայ եւ
նայ այդ օտարականին
թիւնը իր երդիքին տակ, իր
կողքին։ Նախանձը թոյնի
կը սահի ներսիդին եւ
յամառութեամբ մը որ
ինքն ալ կը զգայ իր
զգացումներուն այլասերո
դէպ իր կնոջ, մանաւանդ
միտքը կապուած է միայն
րոշ եւ տարտամ պատկեր
Եւ նախանձը երթալով կ
պաշարէ իր ցաւատանջ հոգի
գառնացնէ իր կեանքը
դառնայ անտանելի եւ
Այս ողբերգութիւնը կը
նայ ներքին երեւակայութեան
Եւ քանի ամուսինը
կ'ըլլայ իր վայրագ եւ
յին խստութիւններով,
սպայէն պատկերը
երանութեամբ կը
կնոջ աչքին բնական հ
թեամբ։ Եւ ա՛հա երկու
որոնք իրար սիրած են եւ
փոխադարձ գուրգուրանք
ժանի, կը բաժնուին
ու կը քանդուի իրենց ըն
երջանկութիւնն ու
Խաղը ծայրայեղ պարզ
գրուած է եւ հոգ է իր
Նպատակն է զուտ հոգեբան
ուսումնասիրութիւն մը
վերլուծման եւ արդէն
թեան տեսութիւնը»
մեկնաբանութիւն։ Այ
կոյանայ Դէշնարի
ուեստին հմայքը.—
հոգիներուն լռութեան մէջ
անոնց սրտաշարժ
վեր հանել մարդկային
ցաւերուն եւ կիրքերու
ւոր ազդակները։

* *

Քոմէտի Ֆրանսէզի
յայտնի թատերագիր է
ժամանակ եւ հիմնադիրներէն
Unanimiste դպրոցին
պետն է ներկայիս
«Լէ վանթրը տորէ» գործը
ջին անգամ խաղացուած է
ին Էմիլ Ֆաբր իր
գլուխ գործոց մը
հեղինակը դարձած
հետաքրքրական եւ
խաղ մըն է «Ոսկեզօծ

թէեւ չինցած եւ բաւական կորսնցուցած նախնական թափը, շարժումի, կենդանութեան մեծ աժամի, ունի, ազնւորութիւն կը տայ անոր, շարժանկարի մը հաղորդելով համանութեամբ։ Unanimismeը ժողովրդական կեանքի ցայտուն տարաբնոյթ պատկերացման արտայայտիչը պատրաստուած ժամանակ, բեմին վրայ առաջ ժամանանդ, բեմին վրայ արտադրութիւնները կ'անդրադառնային այժմ շարժանկարը գործածելով անցած է։

Այս թատրգութեան նիւթը առեւտրական եւ կամ գործի աշխարհէն առնուած է։ Էմիլ Ֆապր ներկայացուցած է ոչ միայն անձերը, այլեւ միջավայրն ու մթնոլորտը ցոյց տալու մեծ վարպետութեամբ — խոշոր գործերու կաթերթերու, քաղաքականութեան, գիտութեան եւ աշխարհի ընդհանուր ընկերային, իրական, դասակարգային եւլն ազդեցութիւնը դանդաղածային ուժերու վրայ բարոյական տեսակէտէ ստորակային կազմակերպութիւնը բարձր սեղանաւորութեան կը զգենուն։ Միայն թէ վերջին արարուածներուն Փապր նիւթէն կը շեղի եւ կ'իյնայ արկածային վիպականութեան մէջ։ Իր ցուցմունքները ծայրայեղ եւ կազմաւորումը անբնական են։ Հանրի Պէքի «Ուեկէ» Միրպօյի Թատրոնը, ուրիշ ազգու եւ մարդկային էր «Ռոթեկծ փորերը»ին մէջ հաշուական վարգագում մը կայ, տիպարները լաւ ճշգուած են եւ իրենց յանկարծ գործողութեան մը կ'առնեն։ Հեղինակը շատ փոփոխութիւններ մտցուցած է, խաղը արդիացնելու համար։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՈՐՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Վերջերս Փարիզէն Պէյրութ հասնող երկու վաստակաւոր ընկերներ, Ն. Աղբալեան եւ Լ. Շանթ, երկրորդական վարժարանի մը բացման ձեռնարկելու համար, համաձայն «Համազգային» ընկերութեան ծրագրին։ Հայ գրականութեան եւ դաստիարակութեան այս անխոնջ մշակները Աղեքսանդրիայէն անցան առնելով, Եգիպտոսի Միութիւնը յեյ յանձնած մը տարբեր էր (20 Նոյեմ.)։ Հոնկէ սեղի ունեցաւ տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ։ Նախագահ էր Մինաս Խաչատրեանի բացման ճառէն յետոյ, խօսք առին երկու հիւրերը։

Լ. ՇԱՆԹ.— Անէծք կայ ազգային վարժարաններու գլխին։ Ոչ մէ այս, Հայուն ճակատագիրն է այսպէս. մէկուն շինածը անպատճառ պիտի քանդէ միւսը, մէկուն ճիգը պիտի կազմալուծէ միւսը։ Քանի մը սեւ ղուշ կայ մէջտեղը, քանի մը ոսկի ազգային եկամուտ, եւ արդէն իրաւունք կուտայ ամէնքին՝ չհանելու դիմացինին գործը։

Դուք տեսաք, թէ ինչ խանդավառութեամբ որ աշխատեցան ոմանք, նոյնքան եռանդով եկան միւսները աւերելու, քանդելու, փճացնելու։ Ըսի արդէն, անէծք կայ ազգային վարժարաններու գլխին։ Գիտ այդ օրերէն, սակայն միշտ խօսած ենք Եղբայրեանի հետ մեր ձեռնարկի մասին, որ այսօր կերպարանք կ'առնէ. միշտ խօսած ենք ու ծրագրած եւ փայփայած գաղափարը։

Եւ այսօր դարձեալ այս սրահէն կ'անցնիմ, երթալու լծուելու առաքելութեան մը, որ մեր ամէնքս հաւասար չափով կը խանդավառէ։ Եթէ կրթական ձեռնարկին մէջ իսկ չկրցանք միասին աշխատիլ մեր հակառակորդներուն հետ, փորձենք աշխատիլ քով-քովի, առանձին, զատ-զատ, բայց այնպէս, որ մէկը միւսին այլեւս չխանգարէ, մէկը միւսին գործը քանդել չկարողանայ։»

Ն. Աղբալեան.— Հայը հայ պահելու հոգը հայ խոնարհ խաւերուն ինկած է, եւ հայ խոնարհ խաւերն են որ ամենէն աւելի պիտի լծուին այն բոլոր աշխատանքներուն, որոնք Հայը հայութեան պիտի կապեն, իսկ տարագիր ժողովուրդը՝ իր հայրենիքին։

«Համազգային»ի գաղափարը Դաշնակցութեան մէջ ծնունդ առաւ, անոր անհրաժեշտութիւնը ամենէն աւելի դաշնակցականներու մէջ արթնցաւ։ Բայց վաղը ան սեփականութիւնը պիտի ըլլայ համայն հայութեան։

Երկրորդական վարժարան մը հիմնելու մեր գաղափարը հող չգտաւ Եգիպտոսի ազգ. շրջանակներուն մէջ, մեր սկսած գործը ձախողեցաւ։ Միասին չուզեցին աշխատիլ, ուրեմն կը գործենք առանձին։

«Համազգային»ի գաղափարը առողջ է, բայց դեռ չէ գիտակցուած։ Վաղը ան պիտի գիտակցուի ամէնուն կողմէ։ Եթէ մենք հաւատքով լծուինք մեր գործին, վաղուան յաղթանակը մերը կ'ըլլայ անպայման։ Ամէն գործի մէջ յամառութիւնն ու յարատեւութիւնը յաջողութեան գլխաւոր երաշխիքներն են։ Եթէ կ'ուզէք որ ապրի, աճի ու տարածուի «Համազգային»ը, ուրեմն մի զլանաք ձեր աջակցութիւնը անոր»

«ՌՈՍՏՈՄ»Ի ԹԱՏԵՐԱ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ գիշեր «Ռոստոմ» Կրադարանի վարչութիւնը կազմակերպած էր թատերա-պարահանդէս մը՝ ի նպաստ գրադարանի ճոխացման։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հանդիսականներով։

Օրուան բանախօս ընկեր Հրանտ Սամուէլ հանդէսը բանալով քաջալերական խօսքեր ուղղեց Չարդերէն եւ անապատներէն ազատուած այն խումբ մը տղոց, որոնք հինգ տարիէ ի վեր բոլորուած «Ռոստոմ»ի շուրջ, հայ գիրին ու գրականութեան ծարաւի երիտասարդներուն պատեհութիւն կուտան զարգանալու եւ լրացնելու իրենց կէս մնացած ուսումը ու հրաւիրեց հանդիսականները քաջալերել ու նիւթապէս աջակցիլ «Ռոստոմ»ին։

«Ռոստոմ»ի անդամներն՝ ու խումբ մը սիրողներ, մասնակցութեամբ Ցէր եւ Ցիկին Բարիլոյեանի՝ ներկայացուցին «Գոյութեան պայքար»ը, տարագրութեան շրջանէն առնուած դրամ մը, որ մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերաւ։ Այս խաղին մէջ Հայուհին կը ներկայացուի մեծապէս նախանձախնդիր իր պատուին, արհամարհելով նոյնիսկ մահուան սպառնալիքը, իսկ հայ զինուորը՝ ըմբոստ թուրք դահիճներուն դէմ եւ պաշտպան իր ցեղային գոյութեան։

Միջնարարներուն հայկական ազգային երգեր կը նուագէր նուագախումբ մը՝ բաղկացած «Ռոստոմ»ի անդամներէն։

Ներկայացումէն յետոյ կըրկին բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ, որ ոգեկոչելէ յետոյ «Գոյութեան պայքար»ի հանդիսականներուն մէջ արթնցուցած ցաւագին յիշատակները, յայտնեց թէ հայ ժողովուրդին վիճակը երբեք յուսահատական չէ, յիշեց Պալքանեան ժողովուրդները, որոնք 19րդ դարու սկիզբը թրքական լուծի տակ էին, բայց հետզհետէ ազատագրուեցան՝ շնորհիւ իրենց թափած արիւնին եւ անհուն զոհողութեանց։ Վերջացնելով յիշեց անգլիացի մեծանուն բանաստեղծ Լորտ Պայրընի մէկ խօսքը՝ ուղղուած Յունաստանի քաջերուն.— "Չէ՞ք գիտեր թէ՝ ո՛վ որ կ'ուզէ ազատ ըլլալ, ինք պէտք է առայ հարուածը.— Ձեր աջ բազուկներով պէտք է առնէք յաղթանակը,,։

Ժամը 1ին սկսան եւրոպական պարերը, մինչ քովի սրահներուն մէջ՝ երիտասարդներ, բոլորուած սեղաններու շուրջ, կ'երգէին, կը նուագէին ու կը պարէին, բաժակներ պարպելով հայրենիքի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու երիտասարդութեան կենաց։

«Ռոստոմ»ի վարչութիւնը գոհունակութեամբ կը յիշէ Ցէր եւ Ցիկ. Բարիլոյեանի աջակցութիւնը իր երեկոյթին։

Մ. Կիւրեղեան

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆ

(Encyclopedia Britannica)

Անցեալ շաբաթ հրապարակ ելաւ Անգլիական Համայնագիտարանի 14րդ տպագրութիւնը, որ դարաշրջան մը կը բանայ նմանօրինակ գործերու հրատարակութեան մէջ։ Այս հսկայ գործը որ իւրաքանչիւրը 1000 էջնոց 24 հատոր հատորներէ կը բաղկանայ, անգլիական միտքին ու աշխատանքին ամենագեղեցիկ ստեղծագործութիւններէն մէկն է։

Համայնագիտարանի տնօրէնն է «Օպզըրվըր»ի հանրածանօթ խմբագրապետ եւ անգլ. մամուլի նախագահ Լ. Կարվին։ Ամենայն 4000 հեղինակութիւններ իրենց աշխատակցութիւնը բերած են այս գործին, որ արժած է 62 միլիոն ֆրանք։ Ունի 15000 պատկեր, մեծ մասը գունաւոր, 500 քարտէս։

Համայնագիտարանին մէջ յօդուածներ ունին աշխարհահռչակ դէմքեր. Քէլլոկ յօդուած մը ունի «Պատերազմը օրէնքէ դուրս» խնդրի մասին, Ֆորտ՝ ձարտարարուեստի մեծ արտադրութեան մասին, Ժիւլ Քամպոն՝ ապահովութեան խնդրի մասին, Չեխոսլովաքիոյ նախագահ Մազարիք՝ իր երկրին, Օլիվըր Լաճ՝ բնագիտութեան, Այնշթայն՝ յարաբերական օրէնքին, Էռիօ՝ Ցանթոնի, Տրոցկի՝ Լենինի, Պէնարտ Շօ՝ ընկերվարութեան, Սէնեպոս՝ Եւրոպայի պատմութեան, Մաքտոնալտ՝ բանակի բարոյականի, Լորտ Ռոպըրթ Սեսիլ Ազգերու Դաշնակցութեան. Ալպէր Թոմա՝ Աշխատանքի Միջազգային գիւանի. Էյինշտէ Ռուս՝ Լահէյի ատեանին, Պէյորն Փաուըլ սկաուտիզմի. գերմանացի Լոն Շանէյ՝ դիմայարդարումի մասին։

Անգլ. Համայնագիտարանի տնօրէնը եւ իր օգնականները, բոլորն ալ անուանի փրոֆեսօրներ, ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ ընկրկած են։

ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ՞Ք

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԻՆ

Միլիոնատէր մը որ խաղի մէջ կը կորսնցնէ ամբողջ հարստութիւնը, կը փորձէ անձնասպան ըլլալ, յետոյ...

Բայց կարդացէք

«ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ»

Ժիւլ Վէրնի վէպերու շարքէն, բայց բոլորովին արդիական հիւսուածքով։

ՁԱՓԷՆ ԱՒԵԼԻ «ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ»

Ռումանիայէն կը գրեն թէ ողբալի վիճակի մը հասած է մտաւորականներուն թշուառութիւնը։ Համալսարանները անդադար շրջանաւարտ կ'արտադրեն, իսկ բաց պաշտօն գրեթէ չկայ։ Թերթերը կը պատմեն թէ այս տարի ուսուցչական հազար թափուր աթոռներու համար դիմում կատարած են 7000 թեկնածուներ։ Կառավարութենէն կը պահանջուի միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի բացը մնացած 6000ը անօթի չմնան, մինչեւ գործ գտնելը։

Վերջերս առեւտրական տուն մը, որ պաշտօնեայ կը փնտռէր, հրատարակած ազդին մէջ կը շեշտէր թէ «նախապատուութիւն պիտի տրուի Գերմանացիի մը կամ Զուիցերացիի մը»։ Այս առթիւ զայրոյթի փոթորիկ մը փրթաւ եւ թերթերը գրեցին տուին թէ միայն Պուքրէշի մէջ երեք հազար ռումանացի մտաւորականներ անօթութենէ կը մեռնին, բառին բուն նշանակութեամբ...

Միւս կողմէ, բազմաթիւ բանուորներ կ'արձանագրուին, Ֆրանսա գալու համար։ Կառավարութիւնը պայմանագրութիւն մը կնքած է Ֆրանսայի հետ, 10 հազար բանուորներ փոխադրելու համար։ Անոնք մէկ տարի պիտի աշխատին Ֆրանսայի մէջ եւ պիտի վերադառնան, որպէսզի ուրիշներ գան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 նոյ.— Կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ը, երկրորդ դասակարգի, չորրորդ ախոյեանութեան մրցումը ունեցաւ U. S. Craussois խումբին դէմ։ Խաղադաշտը շրջապատուած էր հայ երիտասարդներու բազմութիւնով մը։

Խաղը սկսաւ 2.30ին. հակառակորդ խումբը նախապէս վըտանգաւոր երեւաց, սակայն քիչ վերջը սկսաւ հաւասար խաղարկութիւն մը, եւ կիսախաղին 10 վայրկեան մնացած Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ առաջին եւ վերջին նշանակէտը իր միջնապահներէն Հրանտ Աթարեանի միջոցով։

Երկրորդ կիսախաղին հակառակորդ խումբը շատ աշխատեցաւ հաւասարելու, սակայն իր յարձակումները եղան մղուեցան հայ կայտառ վերջապահներէն եւ խաղը վերջացաւ 1—0 Հայերուն յաղթանակով։

Վարդան Քիւրքճեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Թեքնիքական (Արհեստագիտական) Միութենէն ստացած ենք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Խ. Հայաստանի ժողովրդական Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդը խնդրած լինելով Փարիզի Հայ Թեքնիքական Միութիւնից ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերի պատկանող բազմաթիւ հայ մասնագէտներ գտնելու ու Հայաստան գնալու համար եւ աշխատելու Ժ. Տ. Գ. Խ.ի ձեռնարկներում, տալիս ենք ստորեւ՝ համաձայն Միութեանս 25 հոկտ. 1929ի ընդհանուր ժողովի որոշման՝ առաջին հերթին անհրաժեշտ մասնագէտների ցուցակը եւ խնդրում Փարիզի, գաւառների եւ արտասահմանի բոլոր այն ընկերներից, որոնք գնալու տրամադիր են, գրաւոր յարաբերութեան մէջ մտնել վարչութեանս հետ — յայտնելու համար իրենց պայմանները եւ ի հարկին ստանալու լրացուցիչ տեղեկութիւններ։ Հասցէ — V. Hovanissian, architecte, 34 rue Monge, Paris (V)

Ահաւասիկ այդ ցուցակը.

Հիւսուածեղէնի (տեքստիլ) արդիւնաբերութեան համար.— մէկ քիմիագէտ, մէկ մեքենագէտ, մէկ մանածի ճարտարագէտ, մէկ ելեկտրագէտ (ելեկտրոտեխնիկ)։

2) Մրգի եւ բանջարեղէնի պահածոներու արդիւնաբերութեան համար.— Մէկ մասնագէտ եւ մէկ մեքենագէտ։

3) Գինիի եւ կոնեակի արդիւնաբերութեան համար.. Մէկ առաջնակարգ մասնագէտ կոնեակի եւ մէկ՝ գինիի։

4) Փայտի մշակման արդիւնաբերութեան համար.— Մէկ մասնագէտ ճարտարագէտ։

5) Շաղախի (սիման) արդիւնաբերութեան համար.— Մէկ մասնագէտ «Փորթլէնտ սիման»ի պատրաստման համար։

6) Շաքարի արդիւնաբերութեան համար.— Մէկ մասնագէտ ճարտարագէտ (ճակնդեղի շաքարի պատրաստման համար)։

7) Ելեկտրական արդիւնաբերութեան համար.— Տասը հոգի ելեկտրագէտ ճարտարագէտ։

8) Ժ. Տ. Գ. Խ.ի գիտական հետազօտական աշխատանքներու համար.— Մէկ լեռնային ճարտարագէտ, մէկ ճարտարագէտ-մեքենագէտ, երկու քիմիկոս գիտական պատրաստութեամբ եւ գործնական յարմարութեամբ։

9) Շինարարական ճարտարագէտներ.— Երեք հոգի։

Խնդրւում է արտասահմանեան հայ թերթերից արտատպել։

Փ. Հ. Թ. Մ. Վարչութիւն

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

Հօկի Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութիւնը կը հաղորդէ.—

Ներգաղթողներու Գ. խումբը, որ կը բաղկանար 34 անձերէ, մեկնեցաւ Մարսէյլէն, 29 հոկտեմբերին, «Քարամանի» շոգենաւով։

*** Հօկի Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան հեռագրական հասցէն է. Cosecarmen, Paris.

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԲԺԻՇԿ ՃԷՔ ՏՐՈՒՆԴԼ

"Այնուհետեւ անոր մարմին ... կը ներարկէ իր հնարած մէկ հեղուկը որու ազդեցութեամբ աստիճանաբար կը պակսի սրտի բաբախումներու յաճախութիւնը։

Այս գործողութեան ամբողջ կրկնութեամբ կը յաջողի հետզհետէ աւելի նուազեցնել սրտի բաբախումները եւ միեւնոյն ժամանակ օդի ներշնչութիւնը, ... համեմատութեամբ եւ ... կենդանիի կեանքը վտանգի ... ենթարկելու։

Իր աշխատանոցին մէջ մենք տեսանք քանի մը ամիսներէ ի վեր քնացող մուկեր։ Բոլորովին նիհարցած եւ բացարձակ ընդարմացման մը մէջ խորասուզուած այդ փոքրիկ կենդանիները մեռած չէին սակայն։ Արձանագրիչ գործիք մը, պատրաստուած կատարեալ հանճարեղութեամբ մը, որոշապէս ցոյց կուտար սրտի բաբախումները, ծայրայեղօրէն դանդաղ — բայց բացարձակ կանոնաւորութեամբ։ Բժիշկ Տրունդլ միեւնոյն փորձին ենթարկած է հնդկախոզեր, շուն մը եւ կատու մը որոնք կը քնանան մօտ տարիէ մը ի վեր։

Ոչ՛ափ ալ որ դանդաղած ըլլայ կեանքը, այնուամենայնիւ պէտք է պահպանել զայն օգէն աւելի սննդարար բանով մը։ Հնարիչը այդ պահանջն ալ կը գոհացնէ մարմին մէջ ներարկելով հիւթ մը որու բաղադրութիւնը իր գաղտնիքն է եւ որ կատարեալ սնունդ մըն է, այսինքն ամբողջովին կը ծծուի մարմին միջոցաւ առանց ... եւ է մնացորդ թողելու։ Շաբաթական մէկ ներարկում կը բաւէ ամբողջ մարմնոյն մէջ յառաջացնելու համար բաւականաչափ կենդանութիւն՝ դանդաղացած ներշնչումներու օգնութեամբ պահպանելու համար արեան շրջանառութիւնը երակներուն մէջ։

Այժմ արդէն բժիշկ Տրունդլ, բոլորովին վստահ պատրաստած իր գիւտը գործածելու ... եւ է կենդանի էակի վրայ, ապահով է թէ կրնայ քնացնել բազմաթիւ ամիսներու, բազմաթիւ տարիներու տեւողութեամբ, մինչեւ իսկ դար մը՝ ... եւ է մարդ որ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ փորձին ենթարկուելու։

Բայց պիտի առարկուի, հաւանակա՞ն է որ այդչափ երկարատեւ քունէ յետոյ մարդ կարողանայ արթննալ եւ վերսկսիլ բնականոն կեանքը։

Գիտնականը կը վստահեցնէ թէ կարելի է։ Անշուշտ, մենք ներկայ չեղանք իր ենթականերու մէկին ու մէկին զարթումին, որով հետեւ սովորական պայմաններուն վերադարձն ալ հետզհետէական յառաջացմամբ տեղի կ'ունենայ եւ կը պահանջէ հակառակ ուղղութեամբ գործողութիւններ, որոնք շատ դանդաղօրէն կը կիրառուին, բայց բժիշկը Տրունդլ մեզ ցոյց տուաւ կատու մը որ մէկ տարուան քունէ վերջ ոչինչ կորսնցուցած էր իր նախնական կենդանութենէն։ Եւ արդէն, եթէ ընդունինք թէ — եւ մեր աչքերով տեսածը այդ մասին ... եւ է տարակոյս չի կրնար թողլ ... — արհեստական ձմեռնաքունը կարելի է, դժուար է չընդունիլ թէ կեանքի պայմանները որ կամաւոր կերպով դանդաղեցուած են, կրնան վերահաստատուիլ։

Ամերիկացի բժիշկը չէ ուզած իր աշխատութեանց գիւտի առաջնութիւնը միայն գիտական աշխարհին վերապահել այն կազմակերպութեամբ որով բնախօսները ընդունած էին իր առաջին արդիւնքները գրգռած են զինք այս անգամ հանրութեան դիմելու եւ Grand Journalի միջոցաւ ան կը փնտռէ առողջ մարդ մը, նախընտրաբար որ հաճի ենթարկուիլ իր փորձերուն։

Պիտի գտնուի՞ այդպիսի քաջ մը։

Երեւակայութիւնը հրապուրող դէպք մըն է այս։ Քնանալ 1927ին եւ արթննալ հարիւր տարի յետոյ, գտնել փոխուած աշխարհ մը, տեսնել իր թոռան թոռներու զաւակները, վայելել մէկ դարու շրջանին մէջ գիտութեան ներմուծած բոլոր նոր կատարելագործումները առօրեայ կեանքին մէջ — այս ամէնը փորձութեան չպիտի՞ ենթարկէ մեր ընթերցողներէն ոեւէ մէկը։»

***

Հազիւ թէ Ռընէ վերջացուց ան էր ընթերցումը այդ տարօրինակ յօդուածին, որ Սէլէստէն երեւաց։

— Ո՜հ... բացագանչեց հաւատարիմ սպասաւորը.. Պարոնը պարզօրէն է իր շուքյան...

— Շատ զգայացունց յօդուած մը կը կարդայի.

— Քաղաքականութիւն ... ըսաւ Սէլէստէն անարգական շեշտով մը.

— Քաղաքականութիւն չէ ա՛ռ. կարդա ինքդ...

Եւ Ռընէ վերջացուց իր նախաճաշը երբ Սէլէստէն աչքէ կ'անցնէր լրագիրը։ Ճէք Տրունդլի մասին գրուած յօդուածը այնչափ չհետաքրքրեց զինք։

— Է ուրեմն... հարցուց Ռընէ ... ի՞նչ կը խորհիս այդ մասին։

Սէլէստէն ուսերը թօթուեց անարգաբար։

— Ապուշ գաղափարներ պարոն։

հիւանդանոցներու եւ դպրոցներու շինութեան՝ 1.450 միլիոն, երկաթուղիի եւ խճուղիներու շինութեան՝ 1,797 միլիոն։ Ցետոյ տուրքերը պիտի թեթեւցուին զգալի կերպով— 3.340 միլիոն ֆրանք։

Նոր դահլիճը ուրիշ խոստումներ ալ կ՚ընէ ու կ՚ըսէ թէ նախարարական յայտարարութիւնը ակադեմական ճառ մը չէ, եւ ինչ որ կ՚ըսուի պիտի գործադրուի։

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ

Նախարարական յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ, առաջին հարցապնդումը ուղղեց Ալեքսանդր Վարէն, անկախ ընկերվարական։

Ցետոյ խօսք առաւ Ֆրանքլէն-Պույեոն, որ ծանրացաւ Լանէյի խորհրդաժողովին եւ Եընկի ծրագրին վրայ։ Ըսաւ թէ Ֆրանսա տեղի տուաւ ամէն կէտի, մասնաւորապէս Սարի խնդրին մէջ։ Գերմանիա պիտի գործադրէ՞ իր յանձնառութիւնները։ Եընկի ծրագիրը հիմնուած է միայն Գերմանիոյ բարի կամեցողութեան եւ ուղղամտութեան վրայ, ուրիշ երաշխաւորութիւն չկայ. ասիկա կրնա՞յ գոհացնել մեզ։ Ցիշեց գերման ազգայնականներու հանրաքուէն՝ Եընկի ծրագրին դէմ, առաջնորդութեամբ Հուկէնպուրկի։ Թիւը չէկարեւորը, այլ որակը։ Հանրաքուէի կուսակիցներն են սպաները, համալսարանականները եւ մեծ գործարանատէրերը։ Արդէն պարպուած հողամասը Ռայխսվէրի կողմէ կազմակերպուած են՝ փոխ-վրէժի պատերազմի մը համար։ Սահմանամերձ շրջանին մէջ երկաթուղիի նոր ցանցեր շինուած են, այնպէս որ օրական 100—120 կառախումբեր կրնան անցնիլ անոնց վրայէն։ Նոր կամուրջներ կը շինուին Հռենոսի վրայ, մինչդեռ տնտեսական ոչ մէկ պահանջ կայ ատոնց համար, առեւտրական գործառնութիւնները պակսած ըլլալով։

Ցետոյ Ֆոն Զէէքթ ինքն իսկ չի ծածկեր արագ պատերազմի մը անհրաժեշտութիւնը եւ հրաշալիօրէն կազմակերպած է գերմանական ինքնաշարժ կառախումբը եւ ինքնաշարժի կայանները՝ դէպի Պելճիքա, Ֆրանսա եւ Լեհաստան տանող ճամբաներու վրայ։ Այս մասնաւոր ճամբաներուն վրայէն մեծ ինքնաշարժներու 40 կառախումբեր 12 ժամուան մէջ երկու զօրաբաժին կրնան նետել Ֆրանսայի սահմանագլուխին վրայ։

— Ահա՛ այս պայմաններուն մէջ է որ կը կատարենք պարպումը, շեշտեց Ֆրանքլէն - Պույեոն: Ես իմ պարտականութիւնս կատարեցի զանոնք մատնանշելով: Ի՞նչ բրած են կառավարութիւնները մեր պաշտպանութեան համար՝ Ոչի՛նչ. ահա՛ ճշմարտութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ չենք ընդունիր պարպումը, մինչեւ որ պաշտպանողական նուազագոյն միջոցներ ձեռք չառնուին:

Թրքասէր երեսփոխանը աւելի առաջ տանելով ամբոխավարութիւնը, երեսփոխաններուն աչքին պատկերացուց Գերմանիան՝ ոտից գլուխ սպառազինուած եւ պատրաստ Ֆրանսայի օձիքին փակելու։

Նախարարական յայտարարութիւնը իր ընկերային բարենորոգումներու խոստումով լաւ տպաւորութիւն առաջ բերած էր ընկերվարական եւ առհասարակ ձախ տարրերու վրայ։ Ֆրանքլէն - Պույեոնի ճառով աջերն ու ազգայնականները դարձան նոր դահլիճին դէմ։

Ընկերվարական Ֆրոսար քննադատեց կառավարութիւնը, որու կազմին մէջ կը մտնեն ազատ-ռամկավարներէն մինչեւ կլերամիտները։ Նոր դահլիճը յետաշրջական է եւ ընկերվարականները յարձակողական ընդդիմադիրի դերը պիտի ունենան անոր հանդէպ։

Համայնավար Մարսէլ Գաշէն եւս կարգ մը քննադատական խօսքեր ըրաւ։

Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան նաեւ երէկ։

Միշտ գաղտնի փաստաթուղթեր

Խորհրդային իշխանութիւնը պաշտօնանկ ըրաւ Լէնինգրադի Գիտութեանց Ակադեմիային Թանգարանի քարտուղար Փրոֆ. Օլտէնպուրկը, իբրեւ հակայեղափոխական, ամբաստանելով թէ 12 տարի կառավարութեան չէ յայտնած շարք մը գաղտնի փաստաթուղթերու գոյութիւնը։ Այդ թուղթերը կը վերաբերին ցարին եւ Միխայիլ մեծ դուքսին հրաժարման, ցարական գաղտնի ոստիկանութեան եւ էս-էրներու կեդր. կոմիտէի գործունէութեան։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ՝ ճիշդ չէ փրոֆէսօրին վերագրուած յանցանքը։ Փրոֆ. Օլտէնպուրկ հրաժարական տուած էր Հոկտեմբերի սկիզբը, բայց խորհրդային իշխանութիւնը ջանաց համոզել զայն որ ետ առնէ եւ նոյնիսկ մասնաւոր յոբելեան մը սարքեց Հոկտ. 17ին, տօնելու համար անոր պաշտօնավարութեան 25ամեակը։ Այս առթիւ հռչակաւոր գիտնականը բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ստացաւ պաշտօնական հաստատութիւններէ, մէջն ըլլալով գործավարներու խորհուրդը եւ կեդր. գործադիր կոմիտէն։ Փրոֆ. Օլտէնպուրկ բացակայեցաւ Լէնինգրադէն եւ հանդէսը ջուրը ինկաւ։ Ասոր վրայ, կառավարութիւնը հակայեղափոխութեան պատմութիւնը յերիւրեց, եւ փոխանակ հրաժարականը ընդունելու, պաշտօնանկ ըրաւ զայն։ Մեծ գիտնականը միշտ հաւատարմօրէն կը կատարէր կառավարութեան հրամանները, բայց արտասահմանի ճամբորդութենէն վերադարձին խնդրեց որ ակադեմականներուն թոյլ տրուի կարդալ օտար գիտական նոր հրատարակութիւնները, որովհետեւ ռուսական Ակադեմիան շատ ետ մնացած է գիտական աշխարհի միւս մասէն, շնորհիւ իր մեկուսացման։ Այս խնդրանքին գոհացում տրուած չըլլալով, Օլտէնպուրկ հրաժարական տուաւ, բայց պոլշեւիկները ուրիշ խաղ սարքեցին իր գլխուն։

Ալմազեանի շուրջ

Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆասի հրամանով խուզարկութիւններ կատարուեցան Պըզոնի մէջ, ուր կը բնակի Ալմազեանի նախորդ կնոջ քոյրը։ Այդ տան մէջ գտնուեցան քանի մը պայուսակ կերպասեղէնի կտրօն եւ երկաթի երկու ձողեր, զորս օգոստոս 10ին, այսինքն Րիկօտէնի սպանութենէն մէկ ամիս առաջ հոն դրկած էր Ալմազեան։ Ասոնք ոճիրին հետ սեւէ կապ չունին եւ պիտի քննուին սնանկութեան խնդրին հետ։

Մասնագէտ Միշօ քննելով Ալմազեանի խանութէն գտնուած պզտիկ զմելին, յայտնեց թէ ծանօթ խաւաքարտը ատով քերթուած չէր։ Հիմա պիտի քննուի ուրիշ զմելի մը, որ գտնուած է Ալմազեանի գրպանէն, բանտարկուած օրը։

Ընդհ. դատախազ Փրէսար քննելէ յետոյ Ալմազեանի թուղթերը, այսօր պիտի տայ իր պատասխանը թէ պէ՞տք է ազատ արձակել զայն կամ ոչ։

Հարցաքննիչ դատաւորը կը շարունակէ լսել վկայութիւնը մուշտակավաճառ Տիւնէրի եւ Րիկօտէնի բարեկամներէն Տիկ. Շըվաքովիցի եւ Ժոզէփովիչի։

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ
որ պիտի կատարէ Ապուշի դերը

Le Gérant: H. STÉPHAN

ՖԼՕՐԱ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳԱԼՈՒՍՏ ՍԱՂՐԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Հաճի Մկրի սրճարանը, 72 rue Etienne Dolet: Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գուա Քոլոմպ Անիէռի Եռագոյն ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Վիշապեան խումբի ընկերները:

ԳԱՒԱՌ

Թոն տ՚Օպնայի շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը կիրակի ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորներու եւ կայանալ անդամատետրով։

Ցեսինի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ցորեկ ժամը 2ին, Քաֆէ Ժառոէնի մէջ։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորներու։ Բացակաները նկատողութեան կ՚առնուին։

Մարսէյլի Գասպարեան միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին, Միութեան Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ, 63 rue de la République:

Լիոնի Ժողովրդային Դպրոցի վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներ՝ Արտաշէս Վանոյեան, Գեորգ Սահաթճեան, Բիւզանդ Յովհաննէսեան եւ Գէորգ Պալըֆաեանը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանի սրահը:

Լիոնի Զաւարեան խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Ներկայանալ անդամատետրով:

մաց։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՓՈՆ-ՏԸ ՇԵՐԻՒԻ ՄԷՋ

Ի թ. Անօգնի Հայր. Միութեան կողմէ, վաղը կիրակի ժամը 2ին Յունական Ռըվէյի Թատերասրահին մէջ: կը ներկայացուի՝

ՍԵՒ ՀՈՂԵՐԸ
երգախառն ողբերգութիւն եւ զաւեշտ մը՝ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ
Մուտք 4 եւ 5 ֆրանք

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Երջ. կոմիտէի, այս երկուշաբթի ժամը 2ին, Էթապլի. սըման րէյինի Թատրոնին մէջ, Port de Lyon. կը ներկայացուի՝

ԳՕՌԱՏՕ
յուզիչ տրամը
ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ — Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Conservatoireի սրահը, 2bis rue du Conservatoire. Դաշնակի վրայ՝ Ժան Մասոն։ Յայտագրին մէջ՝ յայտնի կտորներ։ Տոմսերը՝ 5—25 ֆրանք։

ԼԻՈՆ.— 12 Նոյ. Երեքշաբթի գիշեր Conservatoireի սրահը, 21 Quai de Bondy. Տոմսերը 7.50-10 25 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ.— Երկրորդ տարուան մրցանակներու բաշխումը՝ հովանաւորութեամբ Պ. Պօղոս Նուպարի եւ նախագահութեամբ Վռամշապուհ եպսկ.ի այսերկուշաբթի ժամը 2.30ին, 184 Bld. St. Germain Salle de Géographieի մէջ։ Բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները վաղը կիրակի ցորեկ ժամը ճիշդ 2.30ին Հաճի Մկրի սրճարանը։ Ներկայ կ՚ըլլայ Փարիզի կեդր. Վարչութենէն։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օտէօնի դի-

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԴԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն: 235 Faub. St. Martin, PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929 — 10 NOVEMBRE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1107 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ...

Զօրահանդէս, թափօր, հոգեհանգստեան պատարագներ, Անծանօթ Զինուորի դամբարանին, մէկ վայրկեան լռութիւն, եւ — աշխարհ կը քալէ իր ճամբան։

Զինադադար՝ նոր զինարշաւներ կազմակերպելու համար։

Ճիշդ է. օրուան իշխանաւորները չունին տասնըհինգ տարի առաջուան ուժը, պատերազմներ առեղծելու համարձակ[ութիւնը]. [Վերջ]ին պատերազմը մեծագոյն հարուածը առաւ պատերազմի քաղաքականութեան։ Մարդիկ տակաւին չեն սթափած թնդանօթներու եւ հրասայլերու դժոխային ցնցումներէն։ Սիրտերը արիւն կը հոսին տակաւին, եւ գնդակին կամ ռումբին բացած վէրքերը, յօշոտուած ոտքերն ու թեւերը ամենօրեայ տեսարաններ են, աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ, եւ օրուան բոլոր ժամերուն։

Ու միայն չեն սպիացած վէրքերը, այլեւ աւելի խորութեամբ կը կսկծան, պատերազմէն յետոյ, զրկանքի, թշուառութեան, ընկերային անարդարութեան լեղին ալ խառնուած ըլլալով արիւնին։

Ճիշդ է, այսօր բոլորովին հարթ եւ սահուն չեն ճամբաները, որպէսզի բանակ բանակի ետեւէ հոսի մէկ ազդանշանի վրայ, եւ լեռներն ու դաշտերը ողողին մէկ մարտակոչով։ Կա՛յ յեղափոխութեան տենդը։ Կա՛յ դասակարգային յարաճուն գիտակցութիւնը։ Կա՛ն ուժեր, պատուարներ նոր եւ հետզհետէ անդիմադրելի։ Կառավարութիւնները տասը կը համրեն, մէկ հրաման արձակելէ առաջ։ Իրենց գրասենեակի պատուհաններուն տակ աւելի եւ աւելի ուժգնօրէն կը լսեն փոթորկաձայն ազդանշանը.— «Այդ մենք ենք գալիս»։

Եւ սակայն, ո՞ւր է պատերազմի բնազդը, եւ աւելի [...]ն չոր՝ վառօդը։ Ի՞նչ կ՚ըսենք.— Հրասայլ, օդանաւ, կազ, [...]ռազայթ, քիմիական ռազմարուեստ եւ տակաւին ինչ որ կրնայ յղանալ մարդկային միտքը, անյագ եւ անսահման։

Թերեւս պատերազմի ժխորը այնքան զարգացուցած, կատարելութեան հասցուցած չըլլար պատերազմի արուեստը, որքան ըրաւ տասը տարուան խաղաղութիւնը, զինարաններու եւ տարրալուծարաններու խորհրդաւոր, անթափանցելի կամարներուն տակ։

Եւ ո՞ւր են, մանաւանդ, պատերազմի առաջնորդող հում նիւթերը։ Պայթուցիկներ՝ քաղաքական, տնտեսական, տիրապետական։

Պետութիւններ կործանեցան եւ նորեր կազմուեցան։ Ազգեր [ազատ]ութիւն առին, գետին փոխելով ուրիշներ։ Հարեւան հարեւանը կը հրմշտկէ ափ մը հողի համար, մինչ ուրիշներ կը սուզ[ուի]ն ամայութեններէն։ Կան յղփացածներն ու անօթիները, գիշա[տիչ]ներն ու զրկուածները։ Եօթանասուն միլիոն ժողովուրդ [...]իւր պատին կը զարնէ չորս պատի մէջ, եւ քառասուն միլիոն իտալացիներ կը տրորուին սրունքի նմանող տարածութեան մը վրայ։ Վերջին խօսքը չէ արտասանած, տակաւին, [...]սիոյ, անթափանցելի զանգուած մը, Դոստոյեւսկիներու եւ [...]ոյներու հայրենիքը։

Ու կան, վերջապէս, մանրերը,— պատժուած, պարտուած, [...]ռտուած (Պուլկարիա, Յունաստան, Աւստրիա)։ Եւ Հայաստանը ոտքի կոխան, թռչունի մը վանդակով ու կերով...

Զինադադա՞ր։ Այո՛, մինչեւ հնչէ փողը նոր զինարշաւներու։

∴

Բայց, արդա՛ր է խոստովանիլ որ, ուրիշները, մեծերը, [...]ները տքնեցան ու կը տքնին թնդանօթներու լռութեան [շր]ջանին, իրենց ուժերը ամփոփելու, վերակազմելու, պատրաստուելու համար։ Հոգ չէ թէ բարի կամ չար նպատակով։

Լռութենէն եւ պատեհութենէն օգտուեցաւ, նոյնիսկ, [Թ]ուրքը։ Այն որ «լէշլէպիճի» հռչակեցինք ինքնագոհ դատարկամտութեամբ։

Չօգտուեցանք միայն մենք.— ազգովին տերեւ մը՝ աշխարհի ժխորին մէջ, բայց լերան չափ վիթխարի ու սէգ՝ երբ [մե]նք մեզի հետ ենք, մեր պատեանին մէջ։

Աշխարհ վերաշինական աշխատանքի նուիրուեցաւ գլուխը [...]ի եւ թեւերը բաց։ Մենք մեր գլուխները բարձրացուցինք [աւ]ելի բարձր պոռալու եւ իմաստութեան մրցահանդէսներ [...]ելու համար։ Իսկ մեր թեւերը երկարեցան, ոչ թէ բան մը [շի]նելու, այլ եղածն ալ քանդելու համար։

Ուրիշները իրար դիմաւորեցին կէս ճամբու վրայ, երբ հարկ [էր] արժէք մը, բեկոր մը փրկել հայրենիքին ու ժողովուրդին համար։

Մենք ներելի համարեցինք ամէն միջոց, մերձեցման բոլոր [...]ները փակելու, եւ անջատման ճամբաները տասնապատկելու համար։ Նոյնիսկ մեռելներու յիշատակին առջեւ։ Կամ երբ [...] դրուեցաւ ցիրուցան բազմութեանց հոգերը թեթեւցնելու, [...] սերունդը փրկելու, Անատոլուի բեկորները խնամելու, Հայաստանին իրապէս օգնելու։

Խառնաձայն եղանակներ։ Գարշելի խայտակրութիւն՝ սեւ ճերմակի վրայ։ Անամէջ աղմուկ եւ անվերջ վիճաբանութիւն— [«Ա]րե՞ւը առտուն կը ծագի թէ լուսինը»։

Մինչեւ որ ունկնդիրները քնանան եւ թշնամին բաց գտնէ ամէն դուռ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր դահլիճին յաջողութիւնը

Արտաքին Նախարար Պրիան՝ պատասխանելով երեսփոխաններու քննադատութիւններուն, խօսեցաւ երկար եւ կարեւոր ճառ մը՝ պաշտպանելով իր քաղաքական ասպարէզին եւ պարզելով իր հետապնդած խաղաղասէր քաղաքականութիւնը։

Այս ճառը մեծ յաջողութիւն գտաւ։

Վարչապետ Թարտիէօ եւս խօսեցաւ ընդարձակ ճառ մը եւ շեշտեց թէ համամիտ է Պրիանի քաղաքականութեան։ Դիտել տուաւ թէ՝ սխալ է կարգ մը երեսփոխաններու այն ակնարկութիւնը թէ՝ Հռենոսեան երկրորդ գօտին պարպուելու վրայ է։ Ներկայիս զինուորական տեղափոխութիւններ կը կատարուին միւս գօտիներու պարպումին հետեւանքով, իսկ Գ. գօտին պիտի պարպուի այն ատեն միայն, երբ Եընկի ծրագիրը գործադրուի ամբողջութեամբ։ Պատասխանելով Քաշէնի ըսաւ թէ երբեք չպիտի հանդուրժէ որ Ֆրանսայի մէջ ցոյցեր կատարուին օտար պետութեան մը հրահանգներով։ Եզրակացնելով ըսաւ.

—Խորհրդարանին մէջ տիրապետող կուսակցութիւն չկայ։ Բոլորդ պէտք է գործակցիք։ Մտածեցէք վայրկեան մը թէ երկրին մէջ ինչ անախորժ հակազդեցութիւն առաջ պիտի գայ, եթէ վաղը թերթերուն մէջ կարդան թէ նոր դահլիճն ալ տապալած է։ Ձեր վարդապետութիւնները ծոցի պահեցէք եւ ձեռք ձեռքի տուած միասին աշխատինք։ Ֆրանսա պէտք է առաջ երթայ։

Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան ամբողջ գիշերը։ Խօսք առին բազմաթիւ երեսփոխաններ, որոնք քննադատեցին կամ գովեցին նոր կառավարութեան ծրագիրը։

Ժողովը տեւեց մինչեւ շաբաթ առաւօտ ժամը 5, երբ 256ի դէմ 327 քուէով ընդունուեցաւ երեսփոխան Թոմսոնի բանաձեւը, որով վստահութիւն կը յայտնուէր դահլիճին։ Իսկ օրակարգին ամբողջութիւնը ընդունուեցաւ 253ի դէմ 333 ձայնով։

Հակառակ քուէ տուին ընկերվարականները, համայնավարները, արմատական-ընկերվարականները եւ կեդրոն-ձախէն քանի մը ցանցառ խմբակներ։ Կարգ մը արմատականներ դահլիճին ի նպաստ քուէարկեցին։

Վենիզելոս Քավալայի մէջ

Յունաստանի վարչապետ Վէնիզէլոս քանի մը օր առաջ այցելեց Քավալա, ուր խանդավառ ընդունելութիւն մը եղաւ իրեն։ 150.000 հոգինոց բազմութիւն մը ծափահարեց զայն։ Նաւահանգիստի բացման արարողութեան ընթացքին, Քավալայի մետրապոլիտ Քրիսոսթոմոս մաղթեց որ այս նաւահանգիստը կայանը ըլլայ յաղթութեան գացող բանակներուն։

Անմիջապէս Վէնիզէլոս ընդմիջեց մետրապոլիտը եւ դատապարտելով անոր խօսքերը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Քանի ես Յունաստանի գլուխն եմ, յունական բանակը երբեք պատերազմի չպիտի երթայ Քավալայի նաւահանգիստէն։ Մենք վճռած ենք խաղաղութեամբ ապրիլ մեր բոլոր դրացիներուն հետ, մեր գաղթականները տեղաւորելու եւ երկիրը զարգացնելու համար»։

Իտալիա կուսակից սուզանաւերը ջնջելու

Ինչպէս գրած ենք, յառաջիկայ յունուարին Լոնտոնի մէջ պիտի գումարուի նաւային զինաթափութեան խորհրդաժողով մը, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ճափոնի, Մ. Նահանգներու, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ։ Այժմէն նախնական բանակցութիւններ կ'ըլլան՝ օրակարգի հարցերուն մասին համաձայնութիւն գոյացնելու համար։ Խորհրդաժողովի լուծելիք կարեւոր խնդիրներէն մէկն ալ սուզանաւերու բարձումն է։ Անգլիա եւ Ամերիկա համաձայնած էին ջնջել սուզանաւերը։ Կը հակառակէին Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնք տկար պետութիւններու ձեռքը զօրաւոր զործիք մը կը նկատեն զայն։

Հեռագրի մը համաձայն, Մուսոլինի կը յարի անգլօ-ամերիկեան տեսակէտին՝ ջնջելու համար սուզանաւերը։ Փոխարէն՝ խոստում եղած է մեծ փոխատուութիւն մը ընել Իտալիոյ։

Նոր խուճապ Նիւ Եորքի Սակարանին մէջ

Հինգշաբթի օր Նիւ Եորքի Սակարանին մէջ, երեք ժամուան ընթացքին նոր եւ աւելի մեծ խուճապ առաջ եկաւ։ Առաջին կէս ժամուան ընթացքին ծախուեցան 2,400.500 արժեթուղթեր, կոտրելով բոլոր մրցանիշները։ Արժեթուղթերը կը ծախուէին 5 85,000նոց տրցակներով։ Երեք ժամուան ընթացքին փոխանակուեցան 7.859,000 արժեթուղթեր։

Սակարանը փակուելէ առաջ, մեծ դրամատուններէ գնումի կարեւոր ապսպրանքներ ընդունուեցան, որով սակը բարձրացաւ որոշ չափով։

Սակարանական շրջանակները այն կարծիքն ունին թէ այլեւս հրապարակը մաքրուած է եւ նման խուճապներ չպիտի կրկնուին։

Հայ ջութակ մը վնասուած

Վերջին օրերս Եւրոպայի եւ Ամերիկայի Սակարաններուն մէջ առաջ եկած աննախընթաց ցնցումներէն ազդուած են նաեւ կարգ մը հայ առեւտրականներ։

Զրոյց կը շրջի թէ Փարիզի ջոջերէն ծանօթ դէմք մը երեք միլիոն կորսնցուցած է, իսկ ուրիշ մը աւելի ծանր կորուստներու ենթարկուած։

Նոր վկայութիւն մը Ալմազեանի դէմ

Այն պահուն, երբ ընդհ. դատախազն ու հարցաքննիչ դատաւորը կը պատրաստուէին առժամաբար ազատարձակել Ալմազեանը, նոր վկայ մը եկաւ խանգարել գործը։

Ինքնաշարժի վարիչ մը՝ Գաբրիէլ Ֆլոթ, 58 տարեկան, առջի օր ներկայացաւ դատական ոստիկանութեան, ընկերակցութեամբ իր մէկ դրացիին՝ Ռոսէի։ Երկու մարդիկը կմկմալով եւ վարանումներով կարգ մը յայտարարութիւններ ըրին դատական պաշտօնեաներուն։ Ֆլոթ ըսաւ թէ մօտ երկու ամիս առաջ ոզորհնիէ սնտուկ մը փոխադրած էր Շապանէ փողոցէն դէպի Կառ տիւ Նոր։ Արդ, Շապանէ փողոցը կը բնակի մուշտակավաճառ Տիւննէր, որուն խանութը այցելած էր Րիկոտէն սպաննուելու օրուան առտուն։ Ֆլոթ կը յիշէ նաեւ, որ մօտաւորապէս նոյն թուականներուն, ժամը 18-20ի տեսնները պուլվար Պօմարշէէն անցած ատեն մարդ մը կեցուց զինքը եւ Սէն Ժիլ փողոց խանութի մը առջեւ տանելով, ոզորհնիէ սնտուկ մը բեռցուց կառքին մէջ եւ միասին Կառ տիւ Նոր գացին։ Ինքնաշարժի վարիչը կը յիշէ նաեւ սնտուկին վրայի հասցէն՝ Լիլ, րիւ տը Փարի։ Սնտուկը բացող մարդը մօտ 45 տարու էր եւ օտար հրեայի մը երեւոյթն ունէր։ Ճամբան իրեն ըսած էր թէ ինքն ալ կ'ուզէ ինքնաշարժի վարիչ ըլլալ։

Մէկ խօսքով, այս վկային ըսածները պարզապէս ցոյց կուտան թէ Րիկոտէնի սպանիչն է Ալմազեան։ Այս վերջինին քանի մը տեսակ լուսանկարները ցոյց տուին Ֆլոթի, որ ճանչցաւ անմիջապէս երկուքը։ Դատական պաշտօնեաներու ընկերակցութեամբ՝ Ֆլոթ տեղւոյն վրայ ցոյց տուաւ թէ մարդը ո՛ր կէտէն կեցուց իր կառքը եւ ո՛ր խանութին առջեւ տարաւ։

Այս վերջինը յայտնեց նաեւ թէ մէկ ամիսէ ի վեր գիշերը քունը չէր տանէր եւ խիղճը կը տանջէր զինքը. ի վերջոյ որոշեց՝ դրացիին աջակցութեամբ, ճշմարտութիւնը յայտնել դատական իշխանութեանց։

Հարցաքննիչ դատաւորը երէկ կէսօրէն վերջ դէմ դէմի բերաւ Ալմազեանն ու Ֆլոթը։ Փաստաբան Շառլ լը Կրանի առաջարկով, Ֆլոթի հետ դէմ դէմի պիտի բերուին նաեւ ուրիշ վկաներ։

Միւս կողմէ մասնագէտ Աժի կը հաղորդէ որ Րիկոտէնի հագուստին վրայ եւ Ալմազեանի խանութին մէջ գտնուած մուշտակի մազերը շատ կը նմանին իրարու։

Ընդհանուր դատախազը, քննելէ յետոյ Ալմազեանի թուղթերը, չգտաւ ոեւէ յանցանք, որ անհրաժեշտ դարձնէր զայն դրկել ամբաստանեալներու ատեանին առջեւ։ Սակայն, որպէսզի կարգ մը քննութիւններ ալ լրանան, Ալմազեան առայժմ պիտի պահուի Սանթէի բանտին մէջ։

Ցարձակում հրեայ գիւղի մը վրայ

Երուսաղէմէն նոյեմբեր 8 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ արաբ թալանողներու խումբ մը յարձակում գործեց Միգրահրէական պզտիկ գաղութին վրայ, Եզդրալոնի հովիտին մէջ։ Աւարառուները տարին արջառ եւ կրակեցին պահակի մը վրայ, առանց վնասելու։

Թուրքիոյ առեւտուրը

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ տնտեսական գործավարութիւնը Ռուսիա ապրանք ղրկելու համար արտօնագիր տալու դրութիւնը ջնջած է։ Այսուհետեւ արտածման արտօնագիրները պիտի տրուին ոչ թէ վաճառականներուն, այլ Երկրագործական եւ Արհեստից դրամատուններուն։ Անոնք է որ պէտք եղած ապրանքները հրապարակէն գնելով Ռուսիա պիտի ղրկեն։ Առաջ եկած շահը դրամատուններուն պիտի մնայ։ Այս կերպով առաջքը առնուած պիտի ըլլայ արտօնագրի վաճառման տգեղ երեւոյթին, որ պատերազմի ատենուան վակոնի վաճառականութեան կը նմանէր։

Ռուսերուն հետ ներածման եւ արտածման ցուցակներուն բանակցութիւնները աւարտած են։ Համաձայնութիւնը շուտով պիտի ստորագրուի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ կը հաղորդեն որ աւելի քան 200 Խրուաթներ եւ Սլովէններ ձերբակալուած են Իստրիոյ մէջ իտալական իշխանութեանց կողմէ։ Ձերբակալուածները մասնակցած էին Փոլայի մէջ գնդակահարուած սլովէն ուսանող Գորթանի յիշատակին կազմակերպուած ցոյցերուն։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ զէնքի եւ ռազմանիւթի խաչոր մթերանոց մը օդը ելաւ Լամփոյանքայի մէջ։ Պայթումը շատ ահռելի էր։ Զոհերու թիւը յայտնի չէ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անգլիական դեսպան պիտի նշանակուի Րիօ-տը Ժանէյրոյի դեսպան սըր Էսմընտ Օվէյ, որ շատ լաւ ռուսերէն կը խօսի։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ համայնավարները ցոյց մը կազմակերպած էին բոլշեւիկեան յեղափոխութեան 12րդ տարեդարձին առթիւ։ Ցուցարարները հաւաքուեցան ընկերվարական «Նէփոզաւա» հրատարակչական տան առջեւ եւ տրուած նշանի մը վրայ քարկոծեցին շէնքին ճակատը, կոտրելով բոլոր ապակիները։ Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալեց բազմաթիւ համայնավարներ, որոնցմէ 30ը վար դրուեցան։

ՇԻՇԹՈՅԹ անուն Մակեդոնացի մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ Սոֆիայի մէջ անծանօթներու կողմէ։ Եղբայրասպան կռիւը կը շարունակուի։

ԵԱՖԱՅԷՆ Փորթ Սայիտ հասաւ անգլիական Բամիլիըս զրահաւորը, որ վերջերս Մալթայէն պաղեստինեան ջուրերը գացած էր։

ՊՈՒՔՈՎԻՆԱՅԻ Չէրնօցի քաղաքին մէջ 20 բանտարկեալներ յարձակեցան իրենց պահակներուն վրայ եւ յաջողեցան փախչիլ։ Ոստիկան զինուորներ եւ բանտապահներ հետապնդեցին զանոնք եւ յաջողեցան ձեռք ձգել փախստականներէն 12ը։

ԱՆԴՐԹԱՐՍԿԵԱՆ երկաթուղին մօտ օրէն պիտի սկսի բանիլ։ Շահը աչքէ անցուց առաջին մասը, որ 110 քիլոմէթր երկայնք ունի։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ երկու, Սելանիկի մէջ ալ 23 համայնավարներ ձերբակալուեցան բոլշեւիկեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ
ՍԵՐՈՒՆԴԷՆ ՈՐ ԿԱՅ ՈՒ ՉԿԱՅ

Բայց վերջապէս, ինչ սերունդ մը չկայ այսօր, կան սերունդի մը բեկորները։ Սերմը ցրուած է հովը, ու գայն ցանած հազար ափերու վրայ։ Ցարբեր հողերէ ծծած իրենց աւիշը, ու տարբեր արեւու յոյսը խմած, սերմերը որ հիմա քիչ մը հասակ ունին ա՛լ իրար չեն իսկ ճանչնար։

Մեր նոր գրողները կամ փոթորիկին պահուն բացին իրենց աչքերը, արեան ու կրակի մէջ, եւ կամ երբ փոթորիկը զիրենք նետեր էր հեռաւոր ափ մը։ Անոնք ծլեցան իրարմէ հեռու, իրենց գաղտնիքը իրարու չըսած։ Իրար անգիտանալով։ Ամէն մէկը ինքն իր գլխուն, անգործներէն հաց ու գուրթ մուրալով։

Նախ քէնը կայ որ սերունդը կը բաժնէ մասերու։ Քաղաքական ու հանրային վէճերը արուեստն ու գիրն ալ լղրճած են մեր մէջ։ Քէնը որ թոյն կը դանէ մարդոց հոգիներէն ներս, այս սերունդին մեղքը չէ միայն։ Հիները գայն ժառանգ ձգեցին մեզի, ու մենք ալ վարակեցինք անով մեզմէ նորերը։ Իրար ատեցին մեր գրողներն ու արուեստագէտները։ Արուեստը չկրցաւ կապել ինչ որ կուսակցական կիրքը կը բաժնէր։ Ու մեր գրողներէն շատերը մնացին կամ գոհուելու գացին՝ իրարու համբո՛յր մը չտուած։ Նոր սերունդն ալ խորթ աչքով կը դիտէ զիրար։

Ու ամէն մէկը նորերէն՝ տարբեր լեզու մը սորվեց, ու սիրեց տարբեր մշակոյթ մը։ Ցարբեր պոզոտաներ կապուեցին անոնց ուշադրութիւնը, ու մարդը՝ անոնց մէջ՝ հասունցաւ տարբեր բարքերու սիրտը բացած։ Ու սերմերը՝ զոր հովը ցրուեր էր միեւնոյն ատեն գողնալով՝ տարբեր բերք կուտայ աճա։ Մեր նոր տղաքը իրար կը կարդան ինչպէս պիտի կարդային օտար հեղինակ մը։

Ժամանակագիրը չմոռցաւ որ մեր նոր սերունդը իրար ճանչնայ։ Չմոռցաւ որ քով քովի գայ, ու կորիզ կազմէ։ Ու միայն քէնն ու անտարբերութիւնն է որ կը բաժնէ մեր նոր տղաքը, այլ անջրպետը։ Նոյնիսկ միեւնոյն տեսիլքով բռնկած ու միեւնոյն ուխտով վարակուածները յաճախ խորթ կը մնան իրարու՝ որովհետեւ ծովերն ու սարերը հեռու կը պահեն զանոնք իրարմէ։ Չգիտեն անոնք իրարու ներսի ցաւը, ու գաղտնի բանը որ ամէն մէկուն ներսը կայ։ Չգիտեն իրարու հոգիի խորունկը՝ զոր նամակներ եւ գրական էջերը չեն կրնար պատմել։ Զանիկա աչքերը միայն պիտի կրնային իրարու ըսել։ Քանի մը մեծ քաղաքներու մէջ իրենց օրուան հոգերէն գողնալով եթէ պահ մը իրարու կը հպին ոմանք, իրարու ձեռք կը սեղմեն ու կը բաժնուին՝ չխօսելով։ Կորիզ չի կազմուիր առով։ Թթխմոր չի՛ հասուննար։ Հոգիները գարձեալ հեռու կը մնան իրարմէ, ու օտար։ Եղբայրական այդ քաղցր բարեւինձայնը կը խեղդուի աշխարհի աղմուկին մէջ։

Հոգիի եղբայրութիւնը չկայ։

Ա՛յս է մեր նոր սերունդին գլխաւոր գիծը։

* * *

Ա՛յո՛, օտարը պատ պատ մեր տղաքը կը գողնայ։ Օտար մշակոյթն է ու օտարին հացը որ մեր տղաքը կը հասունցնէ։ Հայ կեանքի մէջ ճեղքուած մարդիկը թեւերու յամառին հին օրերը որոնել մինչեւ իրենց մեռնիլը, բայց օտար երկինքի տակ իրենց աչքը բացող սերունդը ա՛լ մերը չէ, ո՛չ։ Թերեւս անոնք պահ մը մեր բարբառովը գրեն, ու ծամծմեն իրենց մանկութեան յիշատակները, բայց պիտի գայ ատեն մը որ անոնք իրենց ձորձերը նետեն, ու իրենց սիրտը գտնեն օտար աղջիկներու ափը։

Ու արդէն այսօր ալ մեր նոր գրողներուն տողերուն վրայ կը զգաս օտար համբոյրը։ Ճիշդ է՝ դեռ կը չիկնին անոնք պահ մը, երբ օտար աղջիկը իրենց դուռը զարնէ, բայց իրենց դիմադրութիւնը շատ մը կը փշրի։ Ու շատերը սկսած են արդէն օտարի պէս մտածել։ Ֆրանսայի երկինքին տակ հասակ նետողները ֆրանսերէնը կողպպար կ'ընեն, իրենց մտածումը հայ լեզուով ըսելու համար, իսկ Ամերիկան անգլիերէնն է որ իր ծոցը ինկած գրողներուն լեզուին ծայրը կը բերէ։ Մեր խօսքը դեռ իրենց մայրենի լեզուն լքած ու օտար մշակոյթի մէջ ապաստան գտած մարդոց համար չէ, այլ առայժմ հա՛յ ճաչողներուն, անոնց որ դեռ իրենց մայրենի լեզուին գլխաւոր բառերը գիտեն ու կ'ուզեն հայ լեզուով պատմել իրենց մաքին մէջինը, անոնց որ հիմա իրենց շուրջի օտարին պէս կը տեսնեն կեանքը ու անոր պէս կը ձեւեն իրենց մտածումները, սպասելով որ օրը գայ երբ օտարի պէս ալ զգան։ Անոնք կը սպասեն կարծես այդ օրուան։

Օտարն է որ հոգիներու մէջ բոյն կը շինէ։

Ահա մեր նոր սերունդին մէկ ուրիշ գիծը։

* * *

Բայց որովհետեւ կ'ապրին աշխարհի մը մէջ որ անընդհատ կը սուրայ ու կը գոռայ, ուր մեծատունները կը ծխացին ու խեղճերը կը ճչան, մեր նոր սերունդը կը փոխուի ներսէն։ Իր հայրենի երգիքէն փախած՝ եկեր է ինքը ապաստան մուրալ օտարէն, օրը հոգով ու տրտմութեամբ իրիկուն ընել ու գիշերը յուսցնել մղձաւանջներով, կը տեսնէ ինքը որ ապարանքներու մէջ ըմպանները եւ ծխացողները իրար կը բախին ցնծութեամբ՝ մինչ ինք կը խորհի իր վաղուան հացը, կը տեսնէ ու բան մը կը խլրտի ներսը։ Գործարաններու մէջ խեղճերու կեանքը կը փտորի, ու գարշներու մէջ ալքոլը կը խեղդէ մարդոց օրուան մը հոգը, մինչ ինքնաշարժերը դուրսը կը սուրան ու կոչնականները ինչոյքի կը տանին, կը տեսնէ ու կ'կրեէն, նախանձէն, ոխէն ափսանները կը կրծէ մեր նոր սերունդը։

Ու մեր գրողներուն մէջ խակալէս այդ գայրոյթը կը խորանայ։ Իրենց ցեղին առասպանքն է որ կը հասուննայ իրենց մէջ, աշխարհը կը սեւցնէ իրենց աչքին, ու զիրենք առելութեամբ, թոյնով կը լեցնէ առկաւ կ'ուզեն աշխարհին խառնուիլ ու իրենց բաղդը ճչալ։ Աշխարհը թէ կը հրապուրէ զիրենք եւ թէ կը զայրացնէ։ Կը մեղքնան իրենց ցեղը, բայց նեղ կը գտնեն զայն։ Գիտեն գողգոթան ուր խաչը կրած տարած են իրենց հայրերը, բայց զիրենք ալ չի փոթորկեր անոնց տեսիլքը։ Ցաճախ իրենց հայրը կ'ուրանան՝ որովհետեւ չեն ճանչցած զայն։ Քանի մը օտար արձաններու քովէն անցած՝ կը քամահրեն այդէն այն հէք բարի մարդիկը որ իրենցմէ առաջ թուղթերուն վրայ սպառեցին իրենց հոգիները։ Ցեղակ մը անանուն, անորոշ դժգոհութիւն կը խմորուի այսպէս իրենց ներսը ու ամէն բան սեւ ու տխեղծ գոյն կուտայ իրենց,— կեանքն ու մարդիկը, անցեալը, ներկան։

Այո, դժգոհութիւնն է այս սերունդին մէկ տարբեր, տիրական գիծը։

Ու այն որ կը հպարտացնէ զիրենք, աւա՞ղ։

* *

Գիծեր են ասոնք որ կը յատկանշեն մեր աս սերունդը՝ որ կը բուսնի տեղ տեղ, իրարմէ հեռու,

Դիմագիծ։ Ո՛չ, ան դեռ դիմագիծ չունի։ Ան հասունցած չէ դեռ, ու դժուար թէ հասուննայ այսպէս՝ առանց թթխմորին, որ պիտի շաղուէր, պիտի թրծէր բոլորը սրբազան մասունքի մը պէս։

Հրա՞շք մը պէտք է։

Յ Ճ ՍԻՐՈՒՆԻ

ՕՏԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

ՖԻԼԻՊ ՇԱԲԱՆԷ

Ֆրանսացի բանաստեղծական նոր զէմքերուն մէջէն այժմ ամէնէն ուշագրաւն է Ֆիլիփ Շաբանէ։ Ու թերեւս ամէնէն աւելի խակական բանաստեղծը։

Ու ինչ որ աւելի զարմանալի է, եւ գրաւիչ, Ֆիլիփ Շաբանէ մեզ կը յիշեցնէ Միսաք Մեծարենցը։ Իր առաջին տողէն իսկ կը կարծէք Մեծարենցը կարդալ Ֆրանսերէն։ Անոր նման Շաբանէ կ'երգէ վարդերուն ու լեյլակներուն գեղեցկութիւնները, խունկափուկ վայրկեաններու սարսուռները, գողունի համբոյրներու թովանդակ քաղցրութիւնը։ Երկուքին մինչեւ հոգեկան եղբայրակցութիւն մը, արուեստագիտական հանգիտութիւն մը կայ։ Մէկ տողով կը գծուի տեսարանը, կամ կը կազմուի շրջանակը, ուր բառ մը ետք պիտի իմանաք հոգիի մը հեծիւնը, կամ տխուր խոստովանանքը, ու որպէս աղբիւրի մը յստակ զուռին մէջէն՝ պիտի տեսնէք անուշ դէմք մը։

Անդրէ Դիւմա բանաստեղծը Շաբանէն կը ներկայացնէ հետեւեալ տողերով.

— «Ֆիլիփ Շաբանէ քերթող մըն է մանրակրկիտ ու խանդաղեալ։ Իր ամէնէն երկար բանաստեղծութիւնները տասնըվեց տող միայն ունին եւ բազմաթիւներ՝ հազիւ երկու տող։ Որդին Ժակ եւ Մարի Ներվանեան, Rêves Unisի յուզիչ քերթողներուն, Ֆիլիփ Շաբանէ ծընած է ուրիշ աստղերու տակ, շոգենաւի մը վրայ որ Ովկիանոսէն կը վերադառնար։ Երկչոտ, սիրակարօտ, կ'օգնէ իր քնքոյշ բարեկամութիւնները— ատիկա տեղադրած է իր առաջին փունջին—, քնքոյշ բարեկամուհիներ որոնք մերթ իմաստուն կոյսեր են՝ Լօր, Հելէն կամ Մարգրիտ, եւ մերթ յիմար կոյսեր՝ Կարմէն, Մանոն կամ Մագդլան։ Բայց այս սիրային բանաստեղծը յուզիչ նկարիչ մըն է ներքին աշխարհի եւ դաշտանկար. Ներսու Այս երիտասարդ բանաստեղծը որ յայտնաբերաւ իբրեւ զուտ արուեստագէտ, մեզ պարտի հիմա երկ մը աւելի ընդարձակ, աւելի ուժեղ եւ աւելի մարդկային։

Իրմէ կը թարգմանենք Le Bouquet d'Ophélia հատորէն Առանձնութիւն (Solitude) գեղեցիկ քերթուածը (*)

(*) Մտադրած ըլլալով թարգմանաբար տալ ուրիշ բանաստեղծներու քերթուածները, անհրաժեշտ կը նկատենք քանի մը բառով բացատրել մեր ընդգրկած թարգմանական մեթոտը։

Անշուշտ քերթուած մը չի թարգմանուիր։ Ան գրեթէ միշտ բոլորովին կը կորսնցնէ իր մեծագոյն գեղեցկութիւնները։ Ուրեմն թարգմանիչին առաջին ծիգը պէտք է ըլլայ կարելի եղածին չափ քիչ մեռցնել թարգմանեալ կտորը։ Այդ պարագային՝ անհարկի է, ինչպէս յաճախ, զայն թարգմանել յանգաւոր եւ չափաւոր։ Ու մանաւանդ, իր չափի կաղապարէն հանել եւ մտցնել հայկական չափի կաղապարին մէջ, ատիկա կերպ մը սեղմել, բռնադատել, մեռցնել է իսկականը։ Աւելի լաւ չէ՞ որ հայերէն բառերու մէջէն ընթերցողը կարենայ գուշակել բնագիրը, անոր խաղերը, կրկնութիւնները, համաչափութիւնը, երաժշտականութիւնը, եւայլն։ Միայն բառերն ըլլան հայերէն, եւ տողերն ըլլան լաւ հայացուած, ու ամէնէն կարեւորը՝ ճիշդ հայացուած հեղինակին մտքը։

Ա. Յ.

Ո՛ երազ այերային՝ սարսռուն՝
որպէս պերող,
Ո՛ բոյրեր լեյլակի, մուրտի եւ
նարնջենւոյ
Ո՛ ծեռներ գիրգ տաւղահար ո՛ր
տաւիղին,
Ո՛ յազուարթն ամենանուրբ՝
տիեզերքին լայնածիր,

Ո՛ ցրճօրներ յուսկեաց, ո՛ վարդաղջածին
Ո՛ մեռեալ կենդանաչուի՝ ապական՝ պատանքիդ մէջ
Ո՛ աղբիւր խոստովանանքներու
մոգական եւ չարաշուք,
Ջո՛ւր է որ ձեզ կը խորհիմ դալծեալ մնա՛կ եմ, մնա՛կ...

ՊՕԼ ՖՈՐ

Փօլ Ֆոր (Paul Fort) ֆրանսացի բանաստեղծներուն այժմու իշխանն է, Անխոնջ աշխատող մը, եւ խակառիպ դէմք մը։ Քիչ մը զարտուղի երեւութապէս Փորձած է արձակի ձեւով մշակել ժողովրդական բոլոր երանգները։ Մեծ սիրահար Իլ-դը-Ֆրանսի գեղեցկութիւններուն, քայլ առ քայլ ման է եկած։ Շատ քիչեր ծանօթ են իրեն չափ ժողովրդական զանձերուն։

Երեսունէ աւելի հատորներ արտադրած է մինչեւ հիմա։ Դժբախտաբար քիչ մը անհաւասար ուժով ու արժէքով։ Շրջան մը՝ ժամանանդ՝ երգած է ամէն կարգի նիւթեր, նոյնիսկ ո՛չ բանաստեղծական։

Բոլորպարը (La Ronde) եւ Ցարփուհին (L'Amoureuse) քաղուած են Ballades Françaises հատորէն, գրուած 1897ին, երկուքն ալ գրական գոհարներ են իրենց պարզութեան մէջ և խիստ գեղեցիկ։

ԱՐՏ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԲՈԼՈՐՊԱՐ

Եթէ ամէն աղջիկներն աշխարհին՝ ուզէին տալ ձեռք ձեռքի, կրնային բոլորպար մը խաղ գալ ո՛ղջ ծովին շուրջ։

Եթէ ամէն պարմաններն աշխարհին՝ ուզէին ըլլալ նաւաստի, պիտի կազմէին կամուրջ մը սիրուն՝ վերեւն ալիքներուն, իրենց նաւակներով։

Այն ատեն կարելի էր բոլորպար մը գալ շուրջն աշխարհին, եթէ ամէն մարդերն աշխարհին՝ ուզէին տալ ձեռք ձեռքի։

ՏԱՐՓՈՒՀԻՆ

Գեղեցի՛կ աչերս, իմ գեղեցի՛կ աչերս, բանտուած են վարսերուս տակ։ Հովը կիսովին կը բանայ, կը գոցէ եւ կը թօթվէ զանոնք։ կ'ընէ ցերեկ, կ'ընէ գիշեր։ Ես կը վազեմ դաշտերուն ընդմէջէն։

Ծիծե՛րս, իմ սպիտա՛կ ծիծերս՝ բանտուած են ձեռներուս տակ։ Հովը կը սուրայ վանդակներուն ընդմէջէն, հովը կը սահիմաններուս արանքէն, եռք կ'ընէ, ցուրտ կ'ընէ, ես կը վազեմ անտառներուն ընդմէջէն։

Բայց քու սիրտդ, ո՛վ քու սիրտդ, բանտուած է իմ սրբուտումս։ Հովը կ'երգէ եւ կը քրքջայ եւ կուլայ բանտին մէջ։— Լսէ՛ դուռներու բացուիլն ու գոցուիլը ծովին մէջ։— Վազէ՛ դաշտերուն ընդմէջէն, վազվզէ՛ անտառներուն ընդմէջէն, վազէ՛ ազատագրելու քու սիրտդ, վազվզէ՛ իմ ետեւէս...

ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԼԷՔԸ ՇՕԱՐԱ-ԲԸՀԱՐ

Անցեալ շաբթու համառօտակի գծեցի ժամանակակից պարսիկ մեծ բանաստեղծին, Մալէքը Շօարա Բըհարի կեանքն ու գործը, հայացնելով մէկ երկու սիրային քերթուածներ։

Միշտ բնագրէն, թարգմանելով, «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն կը ներկայացնեմ ուրիշ քանի մը կտորներ, անոր հայրենասիրական քնարէն։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

Եթէ մրցակից գայ իմ սիրուհիին 1)
Սիրտըս կը եռայ խանդից իմ ներսում.
Նենգութիւն, խարկանք է նրա զէնքը 2)
Իսկ իմ զէնքն է սէր եւ առաքինութիւն,
Ինձ՝ անվախիս ի՛նչ սարսափ դուշմանից, Աստուած—
Աստուած մեզ կըտայ
Յաղթանակ թշնամու վրայ։

Կամ ես նրա արեամբ կը ներկեմ իր անկողինն, է՛յ ջան,
Կամ նա իմ արիւնով կը ներկէ անկողինըս։
Այս թուրը, որ իմ ձեռքումն է, կոթը, է՛յ ջան,
Ձեզ տալ ձեռքից
Մինչեւ ինձնից ձեռք չվերցնի ախոյեանըս։

Ո՛վ հայրենիքի մրցորդներ, դէպ ռ՜ւր, դէպ ռ՜ւր.
Այս մեր տունն է.
Փոքր ինչ աւելի հեռո՛ւ, որ այս, որ այս
Ձեր տեղը չէ։
Ժողվի՛ր, ժողվի՛ր քղանցքըդ, վիզ չենք ծռելու,
Գնա՛, էյ յիմար, չենք ընկրկելու։

Նրա կրակից վախ չունի սիրտըս,
Թիթեռի վիճակ ունի իմ սիրտը,
Որսորդը 3) յոյսի փետուր ու թեւ է կապել,
Որ թռչի, բայց վախ չունի իմ սիրտը։

Ինձ՝ անվախիս ի՛նչ սարսափ թշնամուց, Աստուած—
Աստուած մեզ կը տայ
Յաղթանակ թշնամու վրայ։
Թէ անհաւատը ինձ, սրախողխող
Կուռքի 4) դաշոյնը, էյ ջան,
Փոքրիկ վախ անգամ այս կուռից չունէ իմ սիրտը.
Հայրենիքի թշնամիներին աչքը արնախրտ ինձնից՝ 5)
Սիրուհուս ալեւս ձեզ չի թողնի իմ սիրտը։

Ո՛վ հայրենիքի մրցորդներ, դէպ ռ՜ւր, դէպ ռ՜ւր.
Այս մեր տունն է.
Փոքր ինչ աւելի հեռո՛ւ, որ այս, որ այս
Ձեր տեղը չէ,
Ժողվի՛ր, ժողվի՛ր քղանցքըդ, վիզ չենք ծռելու,
Գնա՛, էյ յիմար, չենք ընկրկելու։

Բնագր. Թարգմ. Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

1) Գրուած է համաշխարհային պատերազմի վերջերը, երբ օտար զօրքեր ներս մտան չէզոք Պարսկաստանի սահմանները։ «Բայաթը Թօրքի» Թամնիի եղանակով առաջին անգամ երգուած է Թէհրանի մէջ, որբերու դպրոցի օգտին տրուած երեկոյթի ժամանակ։

2) Բնագրին մէջ՝ զօրք (լաշկար), որ կը գործածուի ոյժի, զէնքի իմաստով։

3) Կ'ակնարկէ թշնամիներուն։

4) Կռապաշտները հին Պարսկաստանի մէջ կուռքերուն նուիրուած դաշոյններ ունէին, որոնք, բստ աւանդութեան, առանց արիւն թափելու կրկին պատեան չէին մտներ։

5) Ցատուկ ոճ, այսինքն իմ կողմէ, որ սիրոյս արիւնով է լեցուն։

Վ. Ի.

«ՍԹԱՓՈՒՄԻ ԵՐԳԵՐԷՆ»

ՕՏԱՐԱԿԱՆ

1.— Անհորիզոն քո աչքերի ծիբրում
Այնքան խորն ու այնքան
Անվերադարձ հրաշքներ են պահւում
Եւ մտերիմ, ե՛ւ օտար..
Սիրտս է թնդում անհուն գով գինովի
Արբեցումի ի՛նչ ժամեր,
Հոգ չէ՛ բոլոր հայեացքներդ քո [illegible]
Ինձ կը հիւսեն շատ դաւեր
Նայիր հոգուս քո կախարդիչ [illegible] հերով
Նա մի յստակ հայելի,
Թող պատկերի ջահերմակ չար սիրով
Քո հայեացքը սիրելի.

2.— Թէ որ այդպէս քաղցր եւ [illegible]
Եւ ուզում ես զերել հոգիս,
Ահա՛, կը զգա՞ս դու քո սրտում
Անհուն վիշտը հայրենիքիս.

Ասա՛, ո՞ւր է կարմրաւ հոգուդ
Իմ Նայիրեան թախիծը նոյ
Մեր երգերը տրտմութեան մեջ
Ու քարեր լեռները վէս.

Ասա՛ ինձի, սա ի՞նչ սրտից
Շիրիմները մեր բիւրաւոր,
Եւ կը յուզի անցաւ հոգին
Հեծկլտանքովն իմ պատւաւոր.

Տեսնում եմ ես, դու ժպտում ես,
Սէրս է թառել քո աչքերին,
Բայց Նայիրեան ոչինչ չունես,
Չէ՛, չեմ լինի ես քո գերին.

Լիոն
Արամ [illegible]

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՃԱՌԸ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Դուրեան պատրիարքի [illegible] բիլեանին ճառ, էսը։ Երուսաղէմ մեր Թղթակիցը միեւնոյն [illegible] ղրկած ըլլալով պատրիարքի խօսած ճառը, կ'ամփոփենք [illegible] ստորեւ.—

— «Ի հարկէ չէք զարմանար, եթէ ըսեմ որ խորապէս յուզուած եմ յարգանքի ու բոլոր արտայայտութիւններէն Ուրիշներ թերեւս յարմար պիտի տեսնեն, որ այս ամէնը լռելով, լռէի եւ խօսէի, բայց կը վախնամ, որ այդպիսով «կոչ» մը գտնամ...։

Այսօր իմ քահանայութեան յիսնամեայ յոբելեանն է, ... տօնուի, ոչ աւելի ոչ պակաս բայց եթէ եղած աշխատութիւն ... ազնուութիւնն ունեցած իմ ... արժանիքներու մասին ալ խօսելու այս յոբելեանին մէջ, ... իմ ուզածս չէր։ Ես բացառապէս քահանայի պաշտօն միայն ... տարած իմ, եւ պիտի ուզէի ... ո՛չ միայն ես փառաւորուիմ, ... նաեւ իմ եկեղեցին փառաւորուի ... այսինքն ուզեցի որ ... տուած ըլլամ մեր հաւատացեալ ժողովուրդին, իմ եւ իր եկեղեցին փառաւորելու...։ Ես այդ եկեղեցին ծառայող ամենապարզ ... տեսնեալ եղած եմ միայն, ... համար հպարտ եմ։

Ես կը զգամ, որ այս եկեղեցին համար այսօր մեր ... ամենամեծ ծառայութիւնները ... պարզ մարդեր կան. անոնք ... ցէ բախտը չունենալով 50 ... աւելի տարիներ ... մէկմէկ յոբելեաններ ... սակայն այս ըսել չի նշանակեր որ անոնք ալ արժանիքներ ... ներկայացնեն։ Ուրեմն մեր ... վուրդին այսօրուան դառն, ... վեստը, հիացումը, ծափը, ... զակը, ասոնց ամէնքը կը ... մէկ կէտի վրայ, ո՛չ թէ իմ ... ձիս, այլ իմ եկեղեցիիս, ... ա՛յն եկեղեցիին, որ մեր ... նաեւ մայրն եղած է, որ ... գած է զմեզ, որ կաթ խմցուց ... է մեզի...։ Անկէ դուրս ...

ութիւն մըն ալ կատարած
ներու ուսուցիչ, եւ այս յօ-
եկեղեցիին գործեալ
կեանքս չէ որ պիտի պատ-
Արդէն իմ սիրելի եղբայ-
ները եւ ներկայացուցիչները
կան բան խօսեցան մեզի,
համար թերեւս պակաս,
ինծի համար բոլորը աւելորդ:
պարտ եմ անոնց, որ ան-
թեամբ ձայներնին միա-
իրենց խորունկ զգացում-
յայտնելով յարգած ըլլալու
Հայոց եկեղեցին: Ուրիշ-
ներ մը ուզեցին աւելցնել
իրին համաձայն եւ պա-
Այս յոբելեանը, ինչ-
իք, չարքերը ու իբրեւ
բանաւէր, բանաստեղծ,
ինծի համար գոնէ նշանա-
չունին իբրեւ եկեղեցիի
հանդէսին մէջ եթէ աստ-
կարծիք մը ունենալ
է, աւելորդ էին այս ամէնը..:
յոբելեանով ցանկացած
տարիներու ծառայու-
ներէս վերանորոգուելով՝
հանգրուան մը՝ աւելի առաջ
համար, եթէ Աստուած
տայ ինծի. :
անոնցմէ գոնէ եղած եմ,
ձեռքը մաճին վրայ դնելէ
իրենց ետին չեն նայիր:
ու ձանձրացողներն են,
բաները կ'ընեն: Ըսանկ
մեր Տէրը. «Ով որ մաճին
ձեռք դնէ, միշտ յառաջ
է. »:

Ընդրզաւանելով վերջերս կարգ
թերթերու մէջ իր մասին ե-
ակնարկութիւններուն եւ գո-
թէ՝ քան-
եւ շատ քիչ կ'ար-
եւայլն, ըսաւ.

— "Քանքար մը ունիմ, չի-
է, առիթ չենք կրնար ու-
Աւետարանի քան-
է անի: Ես, իմ խիղճս եւ
համաձայնած ենք իրարու
որով զայն ինծի տուած է
թէ 10ը ընելու. այլ պզտիկ
մը վճարելու համար, որ
տոկոսով տրուած է ինծի...:
ինչ բանի
ըսելէ. Հարկ չկայ
ինչպէս ակնարկութիւններով
շատ բաներ սպասուին: Ես
անով գոհ մնացած եմ,
կերպով պարտքս կատա-
եմ: Պարտականութեան կա-
է ինծի մեծագոյն յո-
մանաւանդ եթէ Աւե-
շնորհներով կատարուած
Արժանիքը չէ որ կը
այլ տարիներն են որ կը
Եթէ նախախնամութիւնը
տարիներու այս ծանր աշխա-

տանքը ինծի տուած չըլլար, կեանքիս օրերուն համար, ինչո՞վ պիտի օգտուէի եւ օգտակար գտնուէի ազգիս, որ ժամանակին շնորհն է, ժամանակներն են, որ շատ անգամ բաներ մը կուտան:

Իմ երկարամեայ ժամանակի ասպարէզս այսօր կը գոցուի: Աւելի լաւագոյն գործունէութեան մը մաղթանքները յառաջիկային համար բաւարար են ինծի, վասնզի պատրաստ եմ ինքզինքս վերստին տրամադրելու Հայոց եկեղեցիին, որուն պաշտօնեան ըլլալէ շատ առաջ, զաւակն էի եւ եմ, եւ իմ բոլոր կարողութիւններս անշուշտ մեծ բան մը չեն կրնար արժել: Աշխատանքներ մը ունիմ, բայց ոչ քանքար եւ արժէք:»

ԹԵՐԹԵՐՆ ՈՒ ՈՐԲԵՐԸ

Ինծնէ որբ, ծանօթ որբի բոլոր տառապանքներուն, եւ նկատի ունենալով ներկայ բոլոր քաղաքական եւ տնտեսական պայմանները, երկրին դուռը գոց, խոկ օտար ձուլարաններուն դուռը բաց, կը խորհրդածեմ թէ որքան դժբախտ ենք մենք:

Դժբախտ ամէն տեսակէտով: Բայց պէտք է սահման մը դնել այդ դժբախտութեան որ հնարաւոր է: Խօսքս կեդրոնացնելով Ֆրանսա բերուած որբերու շուրջ, կ'ուզեմ քանի մը դիտողութիւններ եւ առաջարկներ ընել: Անկէ առաջ ալ «Յառաջ»ի մէջ արտայայտուած եմ այդ մասին:

Իմ կարծիքով բոլորովին սխալ է այդ որբերը բերել Ֆրանսա եւ հոս հոս տեղաւորել ագարակներու մէջ: Մէկ վայրկեան ամփոփուեցէք եւ երեւակայեցէք թէ, «որբ» մը ի՛նչ հոգեկան չարչարանքներ կ'ապրի այդ մինակութեան մէջ: Ինքս 19 ամիս ապրելով առանձին ագարակի մը մէջ, գիտեմ բոլորը.. Երբեւ գործ կ'առաջարկեմ մէկ գիւղի մէջ առնուազն երկու հոգի տեղաւորել ոպէսզի իրարմով մխիթարուին.

Երկրորդ շատ որբեր կան որոնք գրել կարդալ չգիտնալով դուրսի աշխարհէն կը զրկուին: Որքան ցաւալի է անոնց վիճակը, երբ իրենց հեռաւոր ազգականին կամ ընկերոջ հետ չեն կրնար թղթակցութիւն մշակել: Երրորդ՝ որքան անգթութիւն պիտի ըլլար ձգել զանոնք միրտ ագարակապաններու ձեռքին տակ: Որդար տրտունջները լսելով. վարելի է փախուստներուն առաջքը առնել:

Չորրորդ, պայմանագրութիւնը չափազանց երկար է: Հինգ տարի կրնա՞ դիմանալ 15 տարեկան որբը: Մինչեւ 20 տարեկանը օտար ընտանիքի մը մօտ ծառայելով արդէն կը կորսուի: Շատ քիչեր կան որ կրնան պահել իրենց ազգային դիմագիծը: Ո՞վ գիտէ թիւը այն տղոց որ կորան անդարձ: Ես ինքս փաստեր շատ ունիմ: Միայն անունով հայ մնալը բաւական չէ:

Այսպէս կամ այնպէս հայ թերթերը թող տեղի անտեղի բերնի ծամոց չդարձնեն որբերը: Պէտք է նկատի ունենալ որբերուն կարծիքը: Որբին վիճակէն որբերը միայն կը հասկնան: Մենք ալ ունինք մեր խօսքն ու ցաւը: Աշխարհիս չորս կողմը ցրուած աւելի քան 50 000 որբերու ցաւն է այդ: Մինչեւ այդ օրը մենք կը կրենք մեր սեւ խաչը այն մեծ հաւատքով թէ մեր զգացումը անպայման պիտի յաղթանակէ:

Հա. Աբ. Ամանոսցի

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԿԻՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Պոլսոյ Թուրք կանանց Միութեան վարչական խորհուրդը նիստ գումարելով խորհրդակցութիւններ կատարեց կիներու՝ թաղապետական ընտրութեանց մէջ ընտրական իրաւունք ունենալու եւ ոստիկանական կազմակերպութեան մասնակցելու հարցերուն մասին: Նիստին ներկայ գտնուեցան նաեւ երեք վկայեալ փաստաբանուհիներ՝ Պէյհան, Սիւզիտէ եւ Սուատ հանըմները: Պոլսոյ քաղաքապետ եւ փոխ-կուսակալ Մուհիտտին պէյ անձամբ հաղորդեց թէ կիներուն ընտրական իրաւունք տրուած է կառավարութեան կողմէ, թաղապետական գործերու մէջ եւ շնորհաւորեց այս առթիւ Միութիւնը: Կանանց Միութիւնը պիտի հրատարակէ եւ ձրիօրէն պիտի բաժնէ գրքոյկ մը որուն մէջ պիտի բացատրուին թաղապետութեանց մէջ կիներուն սահմանելիք պարտականութիւնները:

Միութիւնը կը շարունակէ նաեւ իր գործունէութիւնը կանացի ոստիկանական կազմակերպութիւն մը առաջ բերելու համար: Ցինին Աչէն որ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ կին ոստիկաններու կազմակերպութիւններ կատարած է, Միութեան դիմելով փափաք յայտնած է Թուրքիոյ մէջ ալ նմանօրինակ կազմակերպութիւն ընել:

Կին ոստիկանները 25 տարեկանէն վեր եւ միջնակարգ վարժարանէ շրջանաւարտ պէտք է ըլլան: Իրենց պետը կին մը պիտի ըլլայ: Ըստ սինէմայի օթեակներու, պարտէզներու, պարի ու փարքի նման տեղերու մէջ գտնուող աղջիկներու ընթացքը պիտի հետապնդեն եւ 6 եւ 7 դէպք կամ անբարոյական արարք տեղի ունենալուն պէս, յանցաւորները պահականոց պիտի տանին:

Կին ոստիկանները մասնաւորաբար արգելք պիտի ըլլան գեղեցիկ կիներու եւ աղջիկներու առեւտուրին եւ առեւանգումի դէպքերուն, ինչպէս նաեւ պիտի հսկեն կանացի հիւանդութիւններ գըտնուող վայրերը: Ամբաստանեալ կիներն ու աղջիկներն ալ անոնք պիտի տանին դատարան եւ բանտ: Մօտերս Միութեան կեդրոնին մէջ ամուսնութեան, ամուսնալուծման, ժառանգութեան եւ ուրիշ ընկերային հարցերու մասին ազատ բանախօսութիւններ պիտի ըլլան ժողովուրդին, մասնաւորաբար վերոյիշեալ կին փաստաբաններու կողմէ.

ԱՐԱԲ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պէյրութի «Լա Սիրի» ֆրանսերէն թերթը «Մեր Հիւրերը» խորագրին տակ ցեղաբան կերպով կը ներկայացնէ իր ընթերցողներուն, ընկերներ Շանթն ու Աղբալեանը.

Պ. Լեւոն Շանթ Հայաստանի Խորհրդարանին նախկին նախագահն է. ան մանկավարժ է, գրագէտ եւ ամենամեծ հայ թատերագիրը՝ իր բազմաթիւ աշխատութեանց մէջ ամէնէն ծանօթներն են «Հին Աստուածներ», «Կայսրը», «Ինկած բերդի Իշխանուհին», որոնք թարգմանուած են գերմաներէն, ռուսերէն, անգլիերէն եւ իտալերէն լեզուներու: Իր քաղաքական աշխատութեանց մէջ նշանաւոր է «Մեր Անկախութիւնը»:

Պ. Նիկոլ Աղբալեան, Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին Լուսաւորութեան նախարար, հայ գրականութեան ամենաւեծ քննադատն է եւ գրական դէմք մը:

Երկուքն ալ կը վայելեն համակրանքն ու վստահութիւնը իրենց հայրենակիցներուն:

Անոնց Պէյրութ գալուն նպատակն է հաստատումը հայ երկրորդական վարժարանի մը, ֆրանսական լիսէի մը աստիճանով:

Պ. Պ. Շանթ եւ Աղբալեան, երկուքն ալ կը պատկանին «Դաշնակ» կուսակցութեան, բայց ոչ մէկ քաղաքական գործով կը զբաղին: Եկած են իրենց երիտասարդ ազգակիցներուն ազգային համար աշխատելու, առանց կուսակցական խտրութեան:

Մեծ յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց:

*
* *

Դամասկոսի ամենամեծ ազգայնական թերթը՝ Էլիֆ Պա. Դուրեան պատրիարքի յոբելեանին առթիւ կը գրէ.

«Հայերը առանց բացառութեան կը յարգեն ու կը մեծարեն այս պատրիարքը, որովհետեւ անիկա իր ամբողջ կեանքը նուիրած է ազգին: Անիկա ըլլալով հանդերձ նշանաւոր եւ տաղանդաւոր բանաստեղծ մը, միեւնոյն ժամանակ փիլիսոփայ մըն է եւ կրնայ խօսիլ ու գրել բազմաթիւ օտար լեզուներ:

Ութսուն տարեկան հասակին մէջ, այսքան տաղանդ եւ կարողութիւն ունեցող մարդ մը արժանի է ամէն յարգանքի: Հակառակ իր այնքան յառաջացած տարիքին եւ բարձր դիրքին, դեռ Դուրեան պատրիարքը գիրքն ու գրականութիւնը չէ ձգած եւ իր հսկայ եւ ճոխ գրադարանէն դուրս ելլել չուզեր: Իր գրադարանին մէջ կը գտնուին ամէն լեզուներով իմաստասիրական եւ փիլիսոփայական գիրքեր:

Հայ եկեղեցին այս յարգանքի արժանի մարդուն համար հանդէսներ պիտի ընէ եւ բանախօսութիւններ պիտի ըլլան այս փիլիսոփայ եկեղեցականին առաքինութիւնները թուելու համար:

Այս յոբելեանին առթիւ 10000 ոսկի տրամադրեցին իրեն, բայց պատրիարքը մերժեց եւ առաջարկեց մատենադարան մը կազմել այդ դրամով:

Ո՜վ Արաբներ, Հայերէն օրինակ առէք, մեր գրողի Հայերուն այս գովելի ձեռնարկը պէտք է լաւ դաս մը ըլլայ մեզի: Հայերուն իրենց դրամը այսպէս օգտակար բաներուն տալը, իրենց համար գնահատելի գործ մըն է:»

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Բոլշեւիկեան Յեղափոխութեան 12րդ տարեդարձի հանդիսութիւնները շատ պաղ անցան այս տարի ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ: Զանազան երկիրներէ օտար պատուիրակութիւններ գացած էին Մոսկուա, որոնց ի պատիւ ընդունելութիւն մը եղաւ մեծ թատրոնին մէջ: Հռետորները, որոնք «պրոլետարական ողջոյններ ու մաղթանքներ» բերին խորհրդային բանուորներուն, շատ քիչ ծափեր առացան այս անգամ: Հետզհետէ խօսեցան գերման, անգլիացի, ամերիկացի եւ լեհ պատուիրակները, որոնք խոստացան աւելի ջերմօրէն լծուիլ յեղափոխական գործին, երբ վերադառնան իրենց երկիրները:

•*• Այս տարեդարձին Ստա-

ՕՐ. ԶՈՒԱՐԹ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Փարիզ Լիոն

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

լին խզեց իր լռութիւնը եւ բոլշեւիկեան բոլոր թերթերուն մէջ հրատարակեց երկար յօդուած մը, որով գովեստ կ'ընէ իր ներկայ քաղաքականութեան, կը թուէ երկրագործութեան եւ ճարտարարուեստի մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւնները, ու եզրակացնելով կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է ապահովել դրամատէրներու աջակցութիւնը Ռուսիոյ, աւելցնելու համար երկրին մէջ ինքնաշարժներու եւ երկրագործական մեքենաներու քանակը: Ստալին կ'ըսէ.

«Ռուսիա կը դառնայ ճարտարագործութեան, ինքնաշարժի եւ երկրագործական մեքենաներու երկիր մը: Երբ յաջողինք բանուորը դնել ինքնաշարժերու եւ գիւղացին տրակտորներու վրայ, այն ատեն, թո՛ղ ոեւէ դրամատիրական երկիր փորձէ մեզի դէմ ելլել, եթէ կրնայ:»

ՃԱՓՈՆՑԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Թոքիոյի ոստիկանութիւնը քանի մը շաբաթէ ի վեր տենդոտ գործունէութեան լծուած է՝ ձերբակալելու համար այն համայնավարները, որոնք խուսափած էին անկէ առաջ երեք անգամ կատարուած զանգուածային ձերբակալութեանց ընթացքին:

Այս անգամ ձերբակալուեցան 825 հոգի, որոնց 20ը կիներ, գրաւուեցան 6000 գիրքեր եւ գրքոյկներ: Առաջին անգամ 1928 Ապրիլ 20ին բռնուած էին 307 համայնավարներ, որոնք Մոսկուայի մէջ մասնաւոր դասընթացքի հետեւելէ յետոյ իրենց երկիրը դարձած էին՝ պրոպագանդի համար: Մոսկուա քանի մը հարիւր հազար եէն դրամ յատկացուցած էր ճափոնի մէջ բոլշեւիկեան քարոզչութեան գործին:

Թոքիոյի կառավարութիւնը կը ծրագրէ բողոքի ծանուցագիր մը ուղղել Մոսկուայի:

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Գ.
ԲԺԻՇԿ ՃԷՔ ՏՐՈՒՆԴԼ

— Եւ սակայն.. եթէ ճիշդ … եթէ կարելի ըլլար հա… տարի վերջը միայն արթնանալ:

— Գեղեցիկ գործ.. ըսաւ Սէլէստէն.

— Խոստովանէ որ սովորական … մը չպիտի ըլլայ...:

— Արդարեւ, սովորական բան … հարիւր տարեկան ըլլալ, բայց … վերջոյ այդչափ ալ հե… քրքրական չէ: Ու արդէն կըր… ըլլալ ալ որ մարդիկը քնա… պատրուակաւ այդ բժիշկը … աշխարհը զրկէ զանոնք:

— Ո՜վ գիտէ.

— Տարակոյս չունիմ թէ այդ… է.

— Դու գիտական ոգի չունիս. գիտունները աւելի տարօրինակ բաներու մէջ յաջողած են:

Ռընէ Լա Տայեաղ վար ցատկեց անկողնէն:

— Սէլէստէ՛ն:

— Պարոն:

— Հեռաձայնի գրքին մէջ փնտռէ այդ բժիշկ Տրունդլի թիւը. ժամադրութիւն մը պիտի ուզեմ իրմէ.

— Ի՞նչ ընելու համար:

— Ինքզինքս քնացնելու համար:

Ցաւմունքէն Սէլէստէն ձեռքը բռնած զոյգ մը կօշիկը գետին ձգեց:

— Պարոնը կատակ կ'ընէ արդեօք:

— Բնաւ երբեք. կը փափաքիմ հարիւր տարի քնանալ:

— Ներողութիւն, բողոքեց Սէլէստէն. պարոնը խօսք տուած է ինծ անձնասպան չըլլալ:

— Անձնասպանութեան խընդիր չկայ, այլ տարօրինակ փորձի մը: Եթէ չյաջողի, մեծ բան մը չեմ կորսնցներ. ընդհակառակն եթէ յաջողի, անպայման հետաքրքրութեան արժանի նիւթ մը պիտի ըլլամ յաջորդ դարին մէջ, որ ապահովաբար դրամի նեղութիւն բնաւ չպիտի ունենամ. ամէն մարդ պիտի վճարէ զիս տեսնելու համար. հաշիւս ազանչելի չէ՞:

— Սքանչելի՜, այո, մրմռաց Սէլէստէն: Եւ սակայն կարելի է ուսումնասիրել խնդիրը: Ցամենայն դէպս ես նորէն պիտի ծառայեմ պարոնին հարիւր տարի վերջն ալ ինչպէս այժմ:

— Ի՞նչ կ'ըսես:

Պարկեշտ Սէլէստէնը բացատրեց.

— Եթէ այդ նշանաւոր Տրունդլը քնացնէ պարոնը, կ'ուզեմ որ զիս ալ միասին քնացնէ:

— Բայց ես չեմ ուզեր, բողոքեց Ռընէ յուզուած.

— Ես ալ անձիս տէրն եմ, ինչպէս պարոնը տէրն իրենին: Պարոնը աղքատ է. ես ալ հազիւ քանի մը հազար ֆրանք ունիմ խնայողական Սնտուկին մէջ: Պարոնը ընտանիք չունի. ես ալ: Ուրեմն ոչինչ կ'արգիլէ զիս պարոնին հետ հարիւր տարուան քուն մը քաշել: Եթէ արթննանք, անպատճառ կը փափաքիմ պարոնին շուքին պատրաստել...:

ԳԼՈՒԽ Դ.
ՍԷԼԷՍՏԷՆ ԿԸ ՄՏԱՏԱՆՋՈՒԻ ԱՊԱԳԱՅՈՎ

Բժիշկ Ճէք Տրունդլ հասարակ անձնաւորութիւն մը չէր: Քառասուն տարիէ ի վեր կը զբաղէր բնախօսութեամբ եւ ծանօթ էր իբր գիտական մասնագէտ թէ հին եւ թէ նոր աշխարհներու մէջ:

Իր պաշտօնակիցներէն մէկ քանին զինքը համարտակի տեղ կը դնէին, որովհետեւ ամերիկեան շարժուձեւ մը ունէր եւ քիչ մը կատակաբանութիւն անհաճոյ չէր իրեն: Իր փղոսկրեայ ճակատով, լերկ դէմքով, «ալլէլույեան» օծիքով եւ նիհար մարմինով շուրջ ծփացող վերարկուով կատարեալ եկեղեցականի մը կը նմանէր, բայց իսկապէս աշխարհի մարդ էր, կը սիրէր որ իր վրայ խօսին եւ երբեք չէր մերժեր լրագրական տեսակցութիւնները:

— Ինծի համար ծանուցումներ եւ յայտարարութիւններ ըրէք, կ'ըսէր լրագրողներուն:

Եւ անոնք ալ սիրով կը գրէին իր մասին, թէեւ չէին հասկնար բժիշկի մշակած խնդիրները:

Համաժողովի մը առթիւ Ֆրանսա գալով, Ճէք Տրունդլ շատ սիրած էր միջավայրը եւ վերջնապէս հաստատուած այնտեղ: Տուն մը վարձած էր Սէն-Քլուի մէջ եւ հաստատած էր տարրալուծարան մը ուր կ'աշխատէր առանձին:

Կեանքի առժամեայ դադարման մասին Grand Journalի յօդուածը մեծ շահագրգռութիւն յառաջ բերած էր հանրութեան մէջ: Անխոնջ [illegible] ամենամանրամասն բացատրութիւնները տուած էր լրատուներուն, որոնք շռնդալից բառերով հրատարակած էին զանոնք աւելի կամ նուազ ճշդութեամբ:

Տրունդլի թշնամիները, բնականաբար, պատասխանած էին թէ անհեթեթութիւն է այդ գիւտը, բայց Ամերիկացին պնդած էր: Ան մինչեւ իսկ առաջարկած էր ուսուցչապետ Սիլվէնին — Գիտութեանց Ակադեմիան — յիսուն տարի քնացնել զինքը: Սիլվէն որ արդէն ութսուն տարեկանէն աւելի էր, մերժեց եւ կծու յօդուած մը գրեց յանդիմանելով Տրունդլը թէ կ'ուզէ զինքը մեռցնել: Ասոր վրայ ուրիշ ուսուցչապետ մը կառավարութենէն հանդիսաւորապէս պահանջեց արգիլել Տրունդլին ոեւէ վտանգաւոր փորձ:

— Անհանգիստ մի՛ ըլլաք, պատասխանեց Տրունդլ յաջորդ օրը, ո՛չ մէկ ենթակայ ներկայացած է. կը գոհանամ իմ փորձերս կենդանիներու վրայ կատարելով:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Նախկին պատերազմիկ Հայ Ռազմիկներու Միութեան կողմէ, 16 Նոյեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ 8 rue Jean Goujon, Մեթրօ Champs Elysées. եւ Alma: Գեղարուեստական բաժինին սիրայօժար կը մասնակցին՝ ...: Տոմս՝ 15 ֆրանք, տոմսերու համար դիմել Գ. Առաքելեանի, 4 rue Darcet, փարիզ:

LE PREMIERE QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROP

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin PARIS (10e)
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

- Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929
12 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1108
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դարաւոր օրացոյցն ալ փոփոխութեան ենթարկելով և շաբաթը հինգ օրուան իջեցնելով, խորհրդային իշխանութիւնը նետեց դրսւ նոր նշանախօսք մը.— Անընդհատ Աշխատանք։ Ռուսիոյ բոլոր գործարաններուն, հիմնարկութիւններուն և ...ներուն մէջ, մարդիկ պիտի աշխատին չորս օր, իսկ մէկ օր հանգիստ պիտի ընեն։ Կիրակին ջնջուած է եւ զանազան ...մբեր կարգով հանգիստի օր պիտի ունենան։

Խորհրդային բոլոր թերթերուն մէջ կը լսուի նոր մարտակոչը.— «Կորչի՛ անմիտ Կիրակին»։ Հայ բանաստեղծի մը արտ...ւ՛ր զաւակն ալ կարաւանին խառնուելով, կը բացատրէ նոր կարգադրութեան բարիքները եւ կը ճչայ.

- «Մի քանի տարի յետոյ կը ծիծաղինք երկու հազարամեայ ...մար կիրակու վրայ»։ «Պրոլետար», թիւ 591։

Իրենց թողլով այս նոր մարգանքին բարիքն ու չարիքը, ...ելի չէ՞ր գաղութներուն համար օգտագործել նոր նշանաբանին միտքը. անընդհատ աշխատանք։

Խորհրդային իշխանութիւնը այս հրամանը արձակած է ...րին կազմալոյծ տնտեսութիւնը վերահաստատելու եւ ճարտարագործական արտադրութիւնը զարգացնելու համար։

Մենք ոչ օրացոյցը փոխելու պէտք ունինք, ոչ օրը քսան...ժամ ծխնելոյզներն ու մեքենաները շարժման մէջ դնելու, ...ալ չնչապատ արտադրելու։

Բայց, լրջօրէն կը կարօտինք անընդհատ աշխատանքի, ...րին լայն առումով։

Արդարեւ, եթէ քար քարի վրայ չէ մնացեր Ռուսաստանի ...էջ. եւ մարդիկ օր ու գիշեր աքնելու հարկադրուած են, տարաբախտ վիճակ չի ներկայացներ մեր գաղութներուն ներքին՝ ազգային կերպարանքը։ Խոշոր բացեր եւ ստիպողական պահանջներ կան, իսկ անոնց դիմաց՝ աւելի շատ ծուլութիւն, անհոգութիւն եւ ճամարտակութիւն։

Ահա Փարիզը՝ իր շողշողուն տիտղոսներով, հին եւ նոր ...քերով, եւ տաղտկալի շատախօսութեամբ։ Քիչ անդին՝ ...ոնը պաղարիւն եւ անսասան, որ կը նշանակէ նաեւ քարի ...փ անտարբեր։ Աւելի մօտ՝ Պրիւսէլը, ուր երիտասարդները ...ելի բազմաթիւ են քան Լոնտոնի մէջ, եւ սակայն մարդիկ ...գուր կը փնտռեն երիտասարդական որդը, կամ ո՛ր եւ գործ։ Աւելի հեռուն՝ Պերլինը, թէեւ պարբերաբար այս կամ այն ...նկատին վրայ ձայն կուտայ։ Փէշթան ու Վիեննան շատոնց ...փայլին «ամահանգոյն նիրհմամբ»։ Ի դիմաց ամբողջ ...ալիոյ, Միլանը կայ ու չկայ, թէեւ կ՚ըսեն թէ սեւ շապիկաւորները թմրածն ալ կ՚ողջնցնեն...

Հրաշագործ ո՞ւժի մը կը սպասեն այս շէն ոստանները, ...ր եւ է գործով խանդավառուելու, հանրային այնքան բազմազան պարտականութիւններուն մէջմէկ-մէկ բաժին ստանձնելու համար։

Անշուշտ կը հետեւին օրուան կեանքին եւ կը կարդան ...թերը — ի՛նչ դաւանանքի ալ պատկանին։ Իրենց կը մնայ ...յն ընտրել այս կամ այն գործը։ Ո՛չ իրենց կամքին վրայ ...նացող կայ, ոչ ալ իրենց կոկորդին փարող։ Բայց, չէ՞ որ ...րդ են եւ մարդու զաւակ», ունին միտք եւ սիրտ, եւ ձեռ... որ կրնան տալ առանց չորնալու։

Ո՞ր օրուան, ո՞ր ժամուան, ո՞ր սուրբին կը սպասեն։ Եթէ ...արած են ընտրութեան մէջ, կարելի է ցուցակ մըն ալ դնել ...ենց տրամադրութեան տակ, բոլոր մանրամասնութիւններով ...հաշիւներով։ Միայն թէ՝ տրամադիր ըլլան լսելու, ձեռք ...րկի տալու, ձեռքը գրպանը տանելու եւ գործելու։

Տէր Զօրը կարօտը կը քաշէ դպրոցի մը, եւ ափ մը հող ...մուրայ, իր մեռելները թաղելու համար։ (Մեզի կը հաւաստեն թէ Պերլինի գաղութը լրջօրէն նկատի առած է այս խնդիրը։

Հալէպի գաղթակայանին մէջ, հինգ հարիւր աշակերտներ ...թը տարիէ ի վեր կը խամրին փայտաշէն տաղաւարի մը, ...ղիներու, թիթեղի եւ քուրջի կտորներու մէջ, առանց նստարանի, առանց գրասեղանի։ Զրկուած նոյն իսկ թուղթէ, գրիչէ ...գիրքէ։ Վերջերս իրազեկ հայրենակից մը մեզի կը պատմէր ...թէ կարելի է երկյարկանի շէնք մը շինել հարիւր հազար ֆրանքով 4000 տոլարով։

Լաւ կարդացէք.— ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔ. — ծիծաղելի ...գումար մը, որուն երկու անգամը ճարեց «Յառաջ», Շիրակի ...եւ Ֆիլիպէի աղէտներուն առթիւ, պարզ ժողովրդային հանգանակութեամբ։ Միայն Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ առնուազն ...հարիւր հոգի առանձին-առանձին կրնային մէկ չէքով տրամադրել այս ողորմելի գումարը — նոյն իսկ անոր երկու անգամը — եւ դառնալ «ազգային բարերար»։ Եւ սակայն,— որո՞ւ ...հոգ. Հալէպը շատ հեռու է, իսկ հինգ հարիւր կամ հազար մանուկները՝ ոչ տէր ունին, ոչ ձայն։ Թող մեծնան եւ սորվին ինչպէս որ կ՚ուզեն...

Մարսէյլի մէջ առնուազն հինգ հարիւր աշակերտ իրենց ճամբան ...որ են դէպի ազգային դպրոց,— բայց չունին շէնք։ Ունին ...քէ բակ մը եւ սրահ մը, թէեւ, կեդրոնէն քսան վայրկեան ...հեռու, փառաւոր կաթողիկէ մը կը բարձրանայ աղուապետական պղոտայի մը վրայ...,

Սուրիան կը լեցուի ու կը պարպուի, կը նօսրանայ ու կը բազմանայ։ Ամբողջ աշխարհ մը կը գալարուի անտիրութեան եւ անճարութեան մէջ։

Անդին, Յունաստանի մէկ անկիւնը, ժանկապարտէզ մը կը փակուի. «առ ի չգոյէ» ամսական հարիւր ֆրանքի...

Ցիր ու ցան մէջտեղ դրինք մէկ երկու ցաւեր, որոնք ամէն բանէ առաջ կը պահանջեն անընդհատ աշխատանք։

Բայց չըսինք դեռ ինչ որ կը մտածենք։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹ

Հայրենիք դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 Հոկտ.).

—«Խորհրդային Հայաստան»ի 204 եւ 205 թիւերով յօդուածագիր մը, Դաշնակցութեան Ընդհ. ժողովի յայտարարութեան նկատմամբ շարք մը մտացածին եւ ենթադրական միտքեր յայտնելէ յետոյ, կը կցէ նաեւ շարք մը անպատասխանատու եւ արիւնածոտ վերագրումներ.

«Խ. Հ.»ի յօդուածագիրը ա. մենայն լրջութեամբ կը յայտնէ թէ՝

1.— Անցեալ տարի «քաղաքական գործունէութենէ հրաժարեալ» Ա. Ահարոնեան դիմած է է եղեր իտալական կառավարութեան, յայտնելով թէ Հայերը պատրաստ են Միջերկրական Արեւելքի մէջ օգտակար ըլլալ Իտալիոյ, եթէ միայն դիւրութիւններ տրուին Հայերուն համախմբուելու որոշ շրջանակի մը մէջ։ Խնդրոյ առարկայ շրջանակը Սուրիան կամ Կիլիկիան է եղեր։

2.— Դաշնակցութեան մէկ ներկայացուցիչը, Ազգերու Դաշնակցութեան տարագիրներու ցեղասպանման յանձնաժողովին առջեւ յայտարարած է եղեր թէ՝ Հայերը հոգատար պետութեան ձեռքին մէջ հզօր զէնք պիտի ըլլան՝ տեղական անկարգութիւններու դէմ, եւ *ամէն առթիւ նեցուկ պիտի հանդիսանան* զսպողական միջոցներու գործադրութեան՝ փոխարինելու համար իրենց վայելած պաշտպանութիւնը։

3.— Մէջբերում մը բրած է Ս. Վրացեանի մէկ գրութենէն, ուր կ՚ըսուի եղեր թէ՝ *«Փատեհ բաշէին Սուրիոյ Հայերը պէտք է գրաւեն Կիլիկիան»։*

Այս գրպարտական վերագրումները հերքելու պէտք կա՞յ, քանի որ ընթերցողներուն ծանօթ է որ անոնք ամբողջապէս սուտ եւ շինծու են։

Որ հայ բոլշեւիկներէն շատերը ընդունակ են գաղութահայ զանգուածներու արիւնը աճուրդի հանել, այդ գնով՝ իրենց ամենօրեայ սարսափը եղող Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար, ատոր տարակոյս չունինք։ Որ հայ բոլշեւիկները ընդունակ են ամենաարտառոց եւ վրան բաց սուտեր յօրինել՝ կապանքի տակ պահուած ժողովուրդը խաբելու չար դիտաւորութեամբ, ատոր ալ կասկած չկայ, այնքան հարուստ են փաստերը։

Որ հայ բոլշեւիկները կ՚աշխատին արտասահմանի հայ կեանքը քասի վերածել, առանց միջոցներու միջեւ խտրութիւն դնելու, ասիկա ալ շատոնց ապացուցուած է։

Եթէ այս անմտութեան հետեւանքէն արիւնի հոտ չգար, մեզի համար կարեւորութենէ զուրկ պիտի ըլլային բոլոր նախատինքները, որովհետեւ այլեւս վարժուած ենք վայրերաններէն միայն նախատինքներ ու հայհոյութիւններ լսելու։ Բայց այս գրպարտութիւնները իբրեւ իրականութիւն ցոյց տալով խնդրոյ առարկայ գաղութահայութեան կեանքը վտանգի տակ կը դրուի, զանազան շրջաններ հաստատուած Հայերուն դրացիական փոխյարաբերութիւնը կը խանգարուի, հիւրընկալ կառավարութեան ու ժողովուրդին միտքը կը թունաւորուի, թշնամանքներ կը սկսին եւ անոնց կը յաջորդէ արիւն ու աւեր։ Ահա թէ ուր կը յանգի մեր հակառակորդներու կիրք յագեցնելու անմտութիւնը։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Զինադադարի հանդիսութիւնը

Երէկ Զինադադարի առթիւ տօնական օրուան երեւոյթ ունէր Փարիզը։ Ամէն կողմ դրօշազարդուած էր, դրամատուններն ու գործարանները փակ էին։

Առաւօտուն ժամը 9.30ին Էնվալիտէն դէպի Էթուալի Յաղթական կամարը ճամբայ ելան հետեւակազօրքեր Էհեծեալներ, առաջնորդութեամբ զինուորական նուագախումբի։ Էնվալիտի թանգարանէն հանուեցան նաեւ լուծուած զօրաբաժիններու, պահեստի եւ քաղաքապահ գունդերու 250 դրօշակներ, որոնցմով շրջանակ մը կազմուեցաւ Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին շուրջ։

Ժամը 10.15ին Էթուալ հասաւ Փարիզի զինուորական կառավարիչ զօր. Կուրօ՝ իր սպայակոյտով։ Նախկին պատերազմիկները նոյնպէս հաւաքուեցան Յաղթական կամարին շուրջ՝ տողանցք կատարելու համար։ Անոնց կարգին տողանցք կատարեցին նաեւ հայ կամաւորները՝ իրենց հայկական եռագոյն դրօշակով։

Ժամը 10.55ին հասան Հանրապետութեան Նախագահը, պատերազմական նախարարը, Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահները։ Տողանցքը վերջացաւ ժամը 11.30ին։

Երբ ժամը 11 հնչեց, ամէն երթեւեկ դադրեցաւ փողոցներու մէջ եւ բոլորը մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին՝ ի յիշատակ մեռելներուն։ Այս տարի ոստիկանական տեսչութիւնը մասնաւոր հրահանգ տուած էր՝ մէկ վայրկեանի լռութիւնը յարգելու համար։

Ըսմէթ փաշայի ճառը

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա Ազգային Մեծ Ժողովին առջեւ ճառ մը խօսելով, լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ Թուրքիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ապագային մասին։ Աւելցուց թէ մօտ օրէն պետական դրամատուն մը բանալու ծրագիր պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին։

Ըսմէթ փաշա ըսաւ թէ Թուրքիոյ հետ խորհրդային միութեան յարաբերութիւնները կը պահեն վաղեմի բարեկամութեան մը դրոշմը։ Իտալիոյ հետ յարաբերութիւնները, հիմնուած փոխադարձ վստահութեան մը վրայ, կը շարունակեն զարգանալ։

Գալով մասնաւորաբար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ վիճելի խնդիրներուն, բանակցութիւնները յանգեցան լաւ արդիւնքի և երկու երկիրներուն միջեւ յարաբերութիւնները պիտի կրնան զարգանալ առանց արգելքի։

Անգլիական նաւատորմին այցելութիւնը բարեկամութեան գեղեցիկ գրաւական մը կազմեց։

Յունաստանի հետ բանակցութիւնները կարգ մը դժուարութեանց հանդիպեցան, սակայն հակառակ Յունաստանի կողմէ եղած կարգ մը հրատարակութեանց և արարքներու, Վէնիզէլոս անկեղծ փափաք կը տածէ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու Թուրքիոյ հետ։

Պուլկարիոյ հետ յարաբերութիւնները հիմնուած են լաւ զգացումներու վրայ։ Թուրքիա ջերմօրէն կը փափաքի Պուլկարիոյ բարօրութիւնը։

Հունգարիոյ հետ յարաբերութիւնները նոյնպէս հիմնուած են երկու երկիրներու բարեկամութեան վրայ։

Եզրակացնելով, Ըսմէթ փաշա ըսաւ թէ Թուրքիա լաւ յարաբերութիւններ կը մշակէ բոլոր երկիրներու հետ։

Գալով ներքին քաղաքականութեան, կառավարութիւնը հող բաժնեց գիւղացիներուն եւ նախաձեռնարկ եղաւ արտադրողական գործակցականներ կազմելու. կարգադրեց ներքին եւ արտաքին պարտքերը. վճարումներ կատարեց եւ հաւասարակշռեց իր ելմտացոյցը. աւելի քան 100 միլիոն ոսկի յատկացուց երկաթուղիներու շինութեան։

Ազգ. Մեծ Ժողովի 264 քուէարկողները միաձայնութեամբ վստահութեան քուէ տուին դահլիճին։

Չիչերին կը խաշուի

Մոսկուայէն գերման թերթերու կը հաղորդեն թէ համայնավար կուսակցութեան քաղաքական բիւրոն ընդունած է Չիչերինի հրաժարականը խորհրդային միութեան արտաքին գործավարութենէն, առողջական պատճառներով։ Չիչերին պիտի շարունակէ Վիսպատըն բնակիլ։

Նոր վկային ձախաութիւնները

Ալմազեանի խնդիրը կը շարունակէ առատ նիւթ մատակարարել դատական իշխանութեանց, մանաւանդ տեղական մամուլին։

Ինչպէս գրեցինք, հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս դէմ դէմի բերաւ Ալմազեանը՝ ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթի հետ, որ կը պնդէր թէ Սէն ժիլ փողոցէն Կար տիւ Նոր փոխադրած է անտուկ մը։ Երբ դատաւորը հարցուց Ֆլոթի թէ Ալմազեա՞նն էր մնտուկը բեռցնողը, ինքնաշարժի վարիչը առանց նոյնիսկ հօյ դերձակին երեսը նայելու, ըսաւ.

— Բացարձակապէս կը հաստատեմ թէ այս մարդն էր։

Ալմազեանի փաստաբանը արձանագրել տուաւ այն փաստը թէ՝ վկան այդ խօսքն արտասանեց, առանց նոյնիսկ ամբաստանեալին երեսը նայելու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԸ ՊԻՏԻ ՓՐԿՈՒԻ՞

Ինչպէս յայտնի է, Էսկիշէհիրի վճռաբեկ ատեանը անցեալ Յուլիսին բեկանած էր Պոլսոյ քաղաքային Բ. ատեանին որոշումը, որով կը յայտնուէր թէ նարօյեան Պատրիարք չի լրացներ միւթեվէլլիութեան պայմանները եւ հետեւաբար չի կրնար դատ բանալ Սանասարեան խանի մասին։ Կուսակալութեան փաստաբանները դիմեցին Էսկիշէհիր, պահանջելով որ սրբագրուի այդ վճիռը։

Վճռաբեկ ատեանը, սրբագրութեան համար օրինական պատճառ չգտնելով կուսակալութեան փաստաբաններուն ներկայացուցած գրութեան մէջ, մերժած է այդ պահանջը։

Վճռաբեկին նոր որոշումը երբ պաշտօնապէս հաղորդուի Պոլիս, նոր դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ։

Վճռաբեկ ատեանին անցեալ Յուլիսին տուած որոշման եզրակացութիւնն էր հետեւեալը.—

«Թէեւ ակնդումին եղանակը եւ ներկայացուած թուղթերը ցոյց կուտան թէ Հայոց Պատրիարքութիւնը գոյութիւն ունի եւ դատարանը անբաւական կը գտնէր այս փաստաթուղթերը, պէտք է պատկանեալ իշխանութեան հարցնել թէ Հայոց Պատրիարքութիւնը գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ, եւ եթէ գոյութիւն ունի, դատախազ Մեսրոպ Էֆ. Հայոց Պատրիա՞րք է թէ ոչ։ Եւ եթէ եկած պատասխանին մէջ հաստատուէր թէ Հայոց Պատրիարքութիւնը գոյութիւն ունի եւ Մեսրոպ Էֆէնտին ալ Պատրիարք է, դատարանը պէտք է ընդունէր Մես. րոպ Էֆ.ի դատախազութիւնը եւ դատը տեսնելով տար իր վճիռը։ Որովհետեւ, քանի որ ներկայացուած «վագֆիէ»ին (կտակագիր) մէջ գրուած է թէ «օրուան Պատրիարքը Սանասարեան խանին միւթեվէլլին է», գոյութիւն ունեցող սկզբունքներու համաձայն՝ այս տեսակ միւթեվէլլիութիւններու մէջ միւթեվէլլիութիւնը ինքնին կը տրուի։ Մինչդեռ փոխանակ այսպէս շարժելու, դատարանը սխալմամբ որոշած է դատը մերժել, ինչ որ ապօրինի նկատուած է։ Հետեւաբար վճռուեցաւ բեկանել յիշեալ որոշումը։»

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Նախագահ Հուվըր հաղորդեց թէ 1930 31 տարեշրջանին համար Միացեալ Նահանգներու ելմտացոյցը պիտի ներկայացնէ 3,830,000,000 տոլարի գումար մը, անցած տարուանէն մօտ 111,000,000 տոլար պակաս։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պէյլանի եւ Իսքէնտէրունի միջեւ Ցէրին Ցէրէ ըսուած վայրին մէջ ութ զինեալ աւազակներ յաջորդաբար անցնող 31 ինքնաշարժերը կեցնելով ճամբորդները կողոպտած են։ Այս յարձակումին ենթարկուած են նաեւ ֆրանսացի նաւազներ։ Կ՚ըսուի թէ 1500 ոսկիի մօտ աւար մը ձեռք անցուցած են։

Ոստիկանութիւնը գործի վրայ է։ Կը կարծուի թէ այս աւազակները Թուրքիայէն եկած են։

ԼՈՆՏՈՆ-ՊԱՂՏԱՏ Ցեպլինթացին սպասարկութիւնը պիտի սկսի փետրուար 15ին. այս առթիւ հանդիսութիւններ պիտի ըլլան Պոլսոյ եւ Լոնտոնի մէջ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ իսլամ Գերագոյն խորհուրդին կողմէ Լոնտոն հասաւ պատուիրակ մը՝ իսմայիլ Հիւսէյին էֆէնտի, արաբական տեսակէտը պարզելու համար վերջին խառնակութեանց մասին։

ՆՈՐ ԳԱՂԹԸ ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ

«Յառաջ» խմբագրականով անդրադարձաւ Սուրիայէն հասած ծանրակշիռ լուրի մը, որ կը հաղորդէր թէ Թուրքիայէն վտարուած հայ բեկորները սկսեր են հասնիլ Սուրիա, եւ թէ Թրքական կառավարութիւնը վճռած է վերջնապէս դուրս թափել Անատոլուի մէջ մնացած հայութիւնը։

Կ'արժէ լրջօրէն անդրադառնալ այս խնդրին եւ անոր շուրջը համախմբել հանրային հաստատութիւնները, որոնք թմրած վիճակ մը ունին եւ կարծես երկրաշարժներու ու հեղեղներու կը սպասեն, քիչ մը աւելի արթուն խորհրդածելու համար։

Թրքական կառավարութիւնը վճռած է դուրս վտարել Անատոլուի մէջ մնացած հայ բեկորները, որոնց թիւը մօտաւոր հաշուով 35,000ի կը հասնի։ Եթէ հաւատանք վտարման հրահանգի մանրամասնութեան, մեր հաշիւներու տակ ինկած բազմաթիւ խլեակներ եւս ստիպուած պիտի ըլլան բռնելու Սուրիոյ ճամբան։

Անկէ առաջ ալ, քէմալական վարչութեան անպաշտօն ստիպումներուն տակ, բազմաթիւ Հայեր անցած են Սուրիա, կերպ մը ապահովելով իրենց գոյութիւնը։ Օգնութեան գործը պատահական եղած է ու շատերը դառն փորձութիւններէ յետոյ միայն տանելի վիճակ մը կրցած են ստեղծել իրենց համար։ Իսկ հիմա, երբ գաղթականութեան հոսանքը սկսած է եւ հազարաւորներ կրնան հասնիլ Սուրիա, անիր պիտի ըլլար չխորհիլ օգնութեան գործի լուրջ կազմակերպութեան մասին։

Նման ծանրակշիռ երեւոյթ մը, փոխանակ նոր վէճերու, պիտի մղէր հայ հանրային բոլոր օրգանները մտածելու անմիջական օգնութեան վրայ, եթէ մեր ազգային կեանքը մատնուած չըլլար այսօրուան քաոսին։ Այդ ծանրակշիռ լուրը հազիւ հասած՝ ոմանք, կարծես չարախնդութեամբ Դաշնակցութիւն, քրտական կոմիտէ եւն. եւն. իրար խառնեցին, պատճառը գտնելու համար Թրքական կառավարութեան բռնած ընթացքին։

Մարդ կը տարուի կարծելու որ քէմալական Թուրքիան «բարեխնամ» ու «հոգածու» էր այդ որբերուն հանդէպ, սակայն Դաշնակցութեան երեւլն, «ստիպուած էր քիչ մը կոպիտ վարուիլ»...

Այս արդէն անտրամաբանելի ծաղրանք մըն է, ստրկական ստորացում մը այն անհեթեթ բռնաշնչումին ու հալածանքին, որոնց ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը Թալէաթներու ձեռքով եւ որոնց այսօր կը շարունակուին Քէմալներու կողմէ։

Հայ ժողովուրդի ողբերգութեան հեղինակներն իրենց ընթացքը գիտեն։ Մենք գոնէ տարրական առաքինութիւնն ունենանք օգնութեան հասնելու տառապանքէ տառապանք զարնուած այս բեկորներուն, փոխանակ արդարացնելու դահիճներու ընթացքը։

Եւ օգնութեան գործը պատահական նպաստի եւ ողորմութեան ձեւ պէտք չէ առնելու. այլապէս քշուած ժողովուրդը մեր աչքերուն առջեւ պիտի հալի, ու մենք հաշիւը չպիտի գիտնանք այս ճանապարհով կոտորածներուն ու պիտի գոհանանք մնացորդ բեկորներու երանելի թշուառութիւնը դիտելով։

Կովկասեան ճակատներուն վրայ, 1914էն մինչեւ 1918 թուականը գաղթականական հոսանքներու տեղաւորման ու նահանջներու տարիներ եղան։ Կովկասահայ հանրային հաստատութիւնները երբեմն անզօր, երբեմն միացեալ ուժերով հրապարակ եկան դիմաւորելու գաղթականական հոսանքները եւ ընդունելութեան մէջ դրին մօտաւորապէս հինգ միլիոն ռուբլի գումար մը, անհրաժեշտ կարիքները գոհացնելու համար։ Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել պետական օգնութիւնը (Քաղաքներու Միութեան ձեռնարկները) եւ մանաւանդ Կովկասեան Հայաստանի գիւղացիներուն գրկաբաց ընդունելութիւնը։ Այդ բոլորը միասին՝ հազիւ կրնային կուրծք տալ գաղթականութեան անթիւ պահանջներուն։ Այսուհանդերձ հիւանդութիւններն իրենց անհուն հետեւանքներն ունեցան, ու ցրուած եւ անկազմակերպ կեանքը քանի մը շրջաններու գաղթականութեան կոտորակման պատճառ դարձաւ։

Երբ այդքան նպաստաւոր պայմաններու եւ հարազատ հայրենական միջավայրի մէջ անհագին դժուարութիւններով կարելի եղաւ փրկել 200,000է աւելի հայկական զանգուած մը, որ կուգար Տաճկահայաստանէն, հիմա դժուարութիւնները կրկնակի պիտի նկատենք Սուրիոյ մէջ, ուր հայութիւնը գաղթաշարժի մէջ է եւ կազմակերպուած հաստատութիւններ չկան որ նիւթական եւ բարոյական խոշոր դրամագլուխով մը դիմաւորեն Թուրքիայէն եկած հալածականները։ Այդ պատճառով, Սուրիայէն դուրս գտնուող մարմինները շատ արագ պէտք է շարժին, իրենց ուժերը միացնեն, նիւթական բոլոր աղբիւրները կեդրոնացնեն մէկ վարչութեան ձեռքը. եւ այդ վարչութիւնը հաստատեն Սուրիոյ մէջ, տեղին վրայ ու անմիջականօրէն կազմակերպելու տեղաւորման եւ օգնութեան գործը։

Տեղաւորումը եւ օգնութիւնը պէտք է կատարել զուգահեռաբար, կանխորոշ ծրագրով մը, որպէս զի խուսափինք գաղթականական կայաններու խռնումներէ, որոնք անհագին մեռնումներու դուռ կը բանան եւ բազմութիւնները կը գրկեն ամէն նախաձեռնութենէ։

Իսկ այսպիսի ծրագրուած հիմնական օգնութիւն մը կը պահանջէ դրամական լուրջ յատկացումներ եւ ոչ թէ ողորմութեան մաղով տրուած փշրանքներ։

Յստակօրէն պատկերացնենք պահանջը որ կը ներկայանայ։ Եթէ Քէմալի վարչութիւնը մինչեւ վերջը գործադրէ Թրքական պետութեան հրահանգը, մօտ 35,000 հայութիւն մը հետզհետէ պիտի հասնի սուրիական սահմանը։ Կար ատեն մը, երբ կովկասեան ճակատի վրայ մէկ Հայը մէկ ոսկիով փրկելու աշխատանք մը կը կատարուէր։ Հիմա, երբ այդ Հայը հալածուած, իր երախաներու հետ կը հասնի Սուրիա, արտասահմանի հայութիւնը հրապարակ պէտք է գայ եւ ամէն մէկ Հայուն կեանքը երկու ոսկիով ապահովելու աշխատանքին լծուի։ Ամէն մէկ անհատին գոնէ երկու ոսկի եթէ յատկացուի, մենք պարտաւոր պիտի ըլլանք 70,000 ոսկի, այսինքն, 7 միլիոն ֆրանքի գումար մը նախատեսել այն աշխատանքներու համար, որ Սուրիա հասած նոր գաղթականական հոսանքէն կը թելադրուի։

Հայրենակցական Միութիւններու գործունէութեան ասպարէզ մը չէ որ կը բացուի։ Այս գործին Հայրենակցական Միութիւնները նիւթապէս կրնան աջակցիլ. բայց բոլորովին անընդունակ են գործը կազմակերպելու եւ նպատակայարմար հետեւանքներու հասցնելու։ Որովհետեւ Հայրենակցական Միութիւնները անզօր կազմակերպութիւններ են եւ մեծ ցանկութիւն ունին անզօրօրէն գործելու, մինչդեռ մեզի ներկայացած գործը կը պահանջէ գերազանցապէս կեդրոնացում եւ [illegible] գործելակերպ (նկատի առնելու է որ Սուրիոյ ազգայնական մթնոլորտին մէջ պիտի կատարուի այդ աշխատանքը)։

Այս պարագաներուն մէջ, [illegible]իս, հրապարակ պէտք է գան Բարեգործական ընկերութիւնը եւ գաղթականական կէս-պաշտօնական մարմինները, իրենց միջոցները միացնեն, դիմեն մեծահարուստ եւ ունեւոր Հայերուն, Հայրենակցական եւ այլ բարեսիրական միութիւններուն, ու գոյացնեն անհրաժեշտ գումարը, որ պէտք է տրուի Սուրիոյ մէջ այդ պարտականութեամբ կազմուելիք յանձնաժողովի մը տրամադրութեան տակ։

Պէտք է շեշտել, վերջացնելէ առաջ, որ հրապարակային հանգանակութիւններէ, շռնդալից յայտարարութիւններէ եւ լրագրական աւելորդ վիճաբանութիւններէ զգուշանալու ենք։ Նախ որ ժողովրդական հանգանակութիւնները, ներկայիս նիւթական մեծ արդիւնք մը չեն տար, միւս կողմէ հանգանակութիւնները ժողովրդական ցոյցի մը կերպարանքը կ'առնեն եւ դէշ անդրադարձումներ կրնան ունենալ։

Ազգահաւաքման եւ ազգապահպանման գերազանց գործ մըն է հրապարակ նետուած խնդիրը եւ անոնք որ դրամ եւ ազգային գիտակցութիւն ունին, անյապաղ մէջտեղ պէտք է գան ու գործին մղում տան, որքան կարելի է առանց աւելորդ աղմուկի։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՈՃԻՆ ԱՊԱԳԱՆ

Մեր նորերուն գրականութեան մէջ եւս ոճը բաժնուած է լեզուէն։ Կարելի է երեք խումբի բաժնել մեր նորերը.

1.— Գրողներ, որոնց ոճն ու լեզուն համերաշխ է.

2.— Գրողներ, որոնք ուղիղ լեզու ունին եւ ոճ չունին.

3.— Գրողներ, որոնք ոճ ունին եւ լեզու չեն գիտեր։

Մեր նոր գրողներուն մեծամասնութիւնը կը պատկանի այս երրորդ խումբին։ Այս պատճառաւ ճիշդ է Նշան Արմէնի մեղադրանքը թէ նորերը լեզու չեն գիտեր։ Կ'ըսէի թէ կը նախընտրեմ այն գրողը, որ ոճ ունի, բայց լեզու չի գիտեր, քան այն գրողը, որ լեզուն ուղիղ կը գրէ, բայց ոճ չունի։ Ընդհակառակն, մեր նորերուն մէջ տգեղ լեզուն այնքան աչք կը ծակէ, որ ոճն ալ կը մեռցնէ։ Այս վերապահութեան կողքին, կարելի չէ ուրանալ փլաստիք և տինամիք գեղեցկութիւնը, որ հետզհետէ զգալի կը դառնայ անոնց գրագիտութեան մէջ։

Ոճը ընդհանրապէս ձիրք մըն է, չունեցողն ալ կրնայ ստանալ, բայց դժուար։ Ընդհակառակն, քերականութիւնը ստացական բան մըն է, կը սորվինք հետզհետէ։ Այդ պաշտօնական քերականութենէն զատ կայ նաեւ անբացատրելի քերականութիւն մը, ոճին եւ պարզ քերականութեան միջեւ լեզուի տարօրինակ եղանակ մը։ Օրինակ մը.— «Հէքիաթ մեծաւզանց» բացատրութիւնը լեզուական տեսակէտէն սխալ չէ, թէեւ արդի աշխարհաբար քերականութիւնը կը թելադրէ ածականը դնել միշտ գոյականին առջեւ։ Բայց ես կը նախընտրեմ [illegible] գոյականը դնել առջեւը։ Ընդհակառակն, երբ գոյականը հասարակ է եւ ածականը կարճ, անկարելի է գոյականը դնել առջեւը։ Տգեղ է ըսել, «Գրասեղան մեծ»։ Դարձեալ, երբ գոյականը շարժում կը ստանայ բայով մը, հաւասարակշռութիւնը կը խանգարուի և անհրաժեշտ կը դառնայ ածականը դնել խօսքին այն կողմը, ուր կշռոյթը տկար է։ Երկար մտածեր եմ աս նախադասութեան վրայ. «Փիլիսոփայ մը նուիրեց զայն ինծի»։ Այս խօսքին մէջ յարգուած է հայերէն քերականութիւնը, բայց [illegible] չի գոհացներ այդ ձեւը։ Ուրեմն ինչպէ՞ս գրել, չեմ գիտեր, փորձած եմ բոլոր ձեւերը, բառերը տեղափոխելով ետեւ առաջ. ի զո՛ւր։ Կը նշանակէ թէ քերականութիւնը եւս իր գաղտնիքները ունի, այսինքն քերականութեան մէջ գոյութիւն ունի տարբեր եւ խորհրդաւոր քերականութիւն մը, անկախ ոճէն։ Ատեն մը սովորութիւն էր գործածել կրաւորական բայերը։ Երբեք սխալ չէ, քերականական տեսակէտով, կրաւորական բայերով պատմել գործողութիւն մը, սակայն տգե՛ղ է, չափազանց տգեղ։ Այսպէս. «Հօրը կողմէ կը սրբագրուէին անոր շարադրութիւնները»։ Ո՛չ, տգեղ է։ Պէտք է գրել. «Հայրը կը սրբագրէր անոր շարադրութիւնները»։ Այս ձեւով հերոսը, ուժ եւ մարմին կը ստանայ եւ իբրեւ ներկայ՝ կը կանգնի ձեր աչքին առջեւ։ Ուրիշ օրինակ մը։ Հին ատեն սովորութիւն էր վէպերը գրել անկատարով. «Երկու հոգի գիշեր ատեն կը վազէին փողոցներուն մէջ»։ Աւելի գեղեցիկ է ըսել, ինչպէս հիմա, կատարեալով կամ ներկայով. «Երկու հոգի գիշեր ատեն վազեցին փողոցներուն մէջ»։

Այս երկրորդ տեսակի քերականութիւնը կը կազմէ ոճին «նախատարերքը»։ Լաւագոյն արուեստագէտը չի գոհանար միայն պարզ ու ուղիղ լեզուով, կամ գեղեցիկ ոճով մը։ Անհրաժեշտ է նոյնիսկ փնտռել ձեւին խորքը, այսինքն «ձեւը ձեւին մէջ» տարազին իմաստը։

Մեր նորերը պիտի փնտռե՞ն զայն, ու պիտի յաջողի՞ն ունենալ իրենց նոր ոճին հետ նոր բայց մաքուր լեզու։ Կանուխ է դեռ պատասխանել։

. .

Այս առթիւ ծանր հարցեր կը շփոթեն զիս։

Այս միջոցիս ապրումի պատերազմ մը կայ երկրի վրայ։ Մարդը—զգայարանք կը կռուի մարդը—ճարտարարուեստինքէն։

Հին մարդը բոյսի մը պէս էր. ունէր իր հողը եւ երկինքը։ Ահա թէ ինչո՛ւ հին արուեստը կը նմանի աթոռի մը վրայ տնկուած երազին։ Արուեստագէտը չէր ճամբորդեր, օտար ազդեցութիւններ չէր կրեր։ Նոր մարդը ո՞ր միջավայրը պիտի արտայայտէ, ո՞ր զգայնութիւններուն պիտի պատասխանէ։ Ես ծնած եմ Արմաշի մէջ, մեծցած եմ Ատափազար եւ Պոլիս, կ'ապրիմ Փարիզի մէջ, վաղը պիտի երթամ արեւելք։ Վաղուան երիտասարդը առտուն ֆրանսերէն պիտի խօսի Փարիզի մէջ, ցորեկին՝ գերմաներէն Պերլինի մէջ, եւ իրիկունը՝ ռուսերէն Մոսկուայի մէջ։ Վաղուան երիտասարդը պիտի սորվի, հսկայ շէնքերու ճարտարապետութեան պատճառած զգայութեամբ, անդունդներու եւ լայն գետերու վրայ անշարժ կամուրջներու պատճառած հիացումով։ Եւ վերջապէս ճարտարարուեստը հետզհետէ կը խեղդէ անհատը։ Լեզուները պտոյտութեան են ելած, մէկը միւսին ծոցը կը մտնէ, հակառակ ակադեմիաներուն սաստերուն։ Հաղորդակցութեան միջոցները ինչքա՞ն դիւրին են հիմա։ Երկիրները որքա՞ն տարածած են - իրենց սահմանները։ Նահանգապետութիւնները թագաւորութիւններ էին երէկ, այսօր երկրի մը փողոցին արժէքն ունին։ Ընթերցանութիւնը աւելի եւս տարածուած է հիմա եւ օտար գրականութեան մասին մամիկս ալ, քիչ թէ շատ, տեղեկութիւն ունի։ Մեքենան մէկ վայրկեանի մէջ հազար գեղարուեստական նման առարկաներ կը շինէ։ Ո՞ւր է անհատը, ո՞ւր է իր ոճը։

Եւ յետոյ,— օ՛ դժբախտութիւն մեզի հիներուս համար,— ո՞վ է քննեց բանաստեղծութեանց վիճակագրութիւնը։ Ֆրանսայի մէջ վէպին քանակէն եօթն անգամ նուազ քերթուածի գիրքեր լոյս կը տեսնեն։ Վաղը վէպն ալ նուազ պիտի գրեն՝ շնորհիւ շարժապատկերին (սինէմա), որ աւելի դիւրին եւ աւելի արագ կը պատմէ ու կուտայ կեանքը։ Բայց Փարիզի մեծ վաճառատուններուն տէրերը կը պոռա՛ն իրենց ցուցափեղկերէն. «Պարոնա՛յք եւ տիկնայք, ահա թէ ի՛նչ գեղեցկութեամբ շարած եմ առարկաները, լոյսը գունաւոր ջուրի պէս կ'օծէ պուպրիկները, եւ անուշահոտ բոյրերը՝ հին մեհեանի մը պատրանքը կուտան ներսը՝ գինովցնելով գնորդները։ Արուե՞ստ կ'ուզէք, ո՞հ կ'ուզէք։ Եկէք ներս, տեսէ՛ք, ի՛նչ գեղեցիկ է։ Այս ամէնը կը շինեն մարդիկ, զորս փակած եմ վաճառատանս ներքնայարկին մէջ, ուր անոնք կը շինեն մոտէլի վրայ՝ պատրաստուած գործեր։ Արուեստի գլուխ-գործոցներ։ Արգիլուա՞ծ է ոճը։ Բոլորը պիտի շինեն նման, որպէսզի ժամանակ չվատնուի»։

.

Մինչ, անդին, ծանր վիճաբանութիւն մը կայ։ Նախ ոճը պէ՞տք է, աւելորդ չէ՞։ Անհատական ոճը կարելի՞ է մշակել այսուհետեւ։ Կամ գոնէ կարելի՞ է ունենալ ազգային ոճ։ Վերջապէս մարդը պէ՞տք է թէ ոչ։ Պէ՞տք է երգել անհատին թագաւորութիւնը կամ իշխանութիւնը, իր անկախութեամբ եւ ինքնուրոյն կեանքով։

Այս վէճին մասին ալ առանձին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԱՄՈՒՍՆԱՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Ֆրանսական օրէնքին գլխաւոր գիծերը)

Նիւթական հարցը ամուսնական շրջանակին մէջ՝ սկսած է հետաքրքրել մեր հայրենակիցները։ Ինծի եղած հարցումներու առթիւ, պարզ սեպեցի հրապարակաւ տալ ամփոփ եւ յստակ լուսաբանութիւններ։

Նախ պէտք է ճշդել գլխաւոր կէտ մը,— բոլոր այն հարցերը որոնք զուտ անձնական հանգամանք ունին, եւ կամ աւելի ճիշդը անհատի մը statut personnelի դասակարգին կը պատկանին, ենթակայ են անհատին ազգային օրէնքին (loi nationale) տրամադրութեանց, եւ իրենց լուծումը կը գտնեն այդ օրէնքով։ Ուրեմն, ամուսնական, ամուսնալուծական, ժառանգական, որդեգրական եւ ուրիշ շատ մը հարցեր որոնք վերոյիշեալ դասակարգին կը վերաբերին, կը հպատակին անհատին ազգային օրէնքին։

Այս իրաւական սկզբունքը, ամէնուն կողմէ ընդունուած ըլլալով, անցնինք բուն հարցին։ Մենք, Հայերս, եթէ ունենանք դատական դժուարութիւններ մեր «statut personnel»ի վերաբերեալ խնդրոյ մը շուրջ, ո՞ր օրէնքը պիտի նկատուի իբրեւ մեր ազգային օրէնքը։

Առայժմ չեմ ուզեր պատասխանել այս չափազանց կարեւոր հարցումին, նիւթէս չշեղելու համար։ Սակայն, այդ հարցումը, որուն պատասխանը պէտք է փնտռել միջազգային իրաւագիտութեան մէջ, պիտի պարզուի, կարելի եղածին չափ յստակ եւ հասկնալի կերպով, որովհետեւ իւրաքանչիւր հայ պարտաւոր է, գիտակից ըլլալ, իր իրաւական վիճակին միջազգային տեսակէտով։

Ֆրանսական օրէնքը կատարելապէս լուսաբանած է նիւթական յարաբերութիւնները ամուսնացեալներու միջեւ, անոնց տրուելիք կարգադրութիւնները ամուսնութենէ առաջ, կարգադրութիւններ որոնք արդէն ֆրանսական բարքերու մաս կը կազմեն։

Ամուսնական ծրագրին յղացումէն յետոյ երկու կողմէն, քննութեան կ'առնուի ապագայ նիւթական յարաբերութիւնները ճշդող պայմանագրին բնութիւնը (Contrat de mariage. Contrat matrimonial), քանի որ ֆրանսական օրէնքը կը նախատեսէ գլխաւոր չորս տեսակ [illegible] մանագիրներ։ Այս ընտ[illegible] մասին եղած առաջարկը եւ [illegible] առթիւ վիճաբանութիւնն[illegible] կազմեն ամէնէն փափ[illegible] ը ամուսնութեան մը [illegible] կան կնքման համար, [illegible] իւրաքանչիւր կողմ կը [illegible] պայմանագիրը ստորագրե[illegible] ռաջ, պաշտպանել իր [illegible] նիւթական դիրքը [illegible] պայմաններու մէջ. եւ [illegible] դժուարութիւններէն [illegible] կած անհամաձայնութիւն[illegible] որ շատ անգամ ամուսն[illegible] ծրագրի մը ձախողման [illegible] ը կը դառնան։

Ֆրանսացի օրէնսդիրը հա[illegible] տած է հետեւեալ չորս [illegible] պայմանագրութիւնները, [illegible] օրինական արժէք մը ստան[illegible] համար պէտք է ստորագրուի[illegible] մուսնութենէն առաջ եւ [illegible] գրուին նոտարին կողմէ —

1.— Régime de la commu[illegible] légale. 2.— Régime de la [illegible] munauté réduit aux acquets. [illegible] Régime de la separation de [illegible] 4.— Régime Dotal.

Փոխանակ այս բառերը թարգ[illegible] մանելու, պիտի ջանանք [illegible] տալ իւրաքանչիւր ձեւի [illegible] նիշները, միայն նախնական [illegible] կայն յստակ գաղափար մը [illegible] համար —

Ա.— Régime de la communauté légale: Կը նշանակէ թէ [illegible] ամուսնութենէն առաջ, որ [illegible] պայմանագիրը չստորագրուած [illegible] նիւթական հարցերու մասին [illegible] քենքը նախատեսելով այս [illegible] գան, կազմած է [illegible] մը, որ պէտք է յարգուի [illegible] նութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, կնոջ եւ ամուսինին կողմէ։

Այս Régimeին համաձայն ամուսինին եւ կնոջ ունեցած եւ ունենալիք բոլոր շարժուն ինչքերը (մէօպլը) կը խառնուին եւ կը կազմեն մէկ մաս, որ կը կոչ[illegible] ուի «քոմինօթէ»։ Այս վերջինը կը բաժնուի կէս առ կէս [illegible] միջեւ, երբ ամուսնութիւնը վերջ գտնէ. ապահարզանով, կամ [illegible] ժառանգորդներու միջեւ՝ մահ[illegible] ուան պարագային։

Իսկ բոլոր անշարժ ինչքեր[illegible] կը մնան այդ հասարակաց գոյ[illegible] քէն դուրս, իւրաքանչիւրին [illegible] սեփականութիւնը։ Այսպէս, [illegible] ամուսնանան երկու [illegible] որոնց մէկը [illegible] միւսը միայն [illegible] ռաջինին շարժուն հարստութ[illegible] ամբողջութիւնը կը մտնէ [illegible] րակաց գոյքին մէջ, իսկ [illegible] դին անշարժ հարստութիւնը [illegible] մայ իր բովանդակ սեփական[illegible] թիւնը։ Այս անարդար հետեւ[illegible] քէն զգուշանալու համար, [illegible] ւոր դասակարգը, ընդհանրա[illegible] կ'ընտրէ Régime de la Commu[illegible] nauté réduite aux acquets [illegible] ուած ձեւը։

Բ.— Այս ձեւը կը նշանակէ որ, կնոջ եւ ամուսինին ամուս[illegible] նութենէն առաջ ունեցած շարժ[illegible] կամ անշարժ ինչքերը կը [illegible] իւրաքանչիւրին իր առանձին [illegible] փականութիւնը։ Հասարակ[illegible] գոյքին մէջ կը մտնեն միայ[illegible] այն ինչքերը, շարժուն կամ [illegible] շարժ, որոնք հայթայթուած [illegible] ամուսնութեան ընթացքին ձեռ[illegible] ձգուած խնայողութիւններ[illegible] ջոցաւ։ Ասկէ՝ պայմանագ[illegible] տրուած անունը՝ réduite [illegible] acquets.

Գ.— Régime de la separation de biens. Այս ամենապարզ [illegible] թիւնն է։ Ամուսինին եւ կնոջ [illegible] նեցած եւ ունենալիք հարստու[illegible] թիւնը (շարժուն թէ անշարժ) [illegible] մայ իւրաքանչիւրին իր սեփական[illegible]

...ւթիւն՝ Մեկինքն՝ այս ձեւին տակ հասարակաց գոյք գոյութիւն չունի. ... է, որ էրկնոսվալ է ... ինքերը եւ սակայն սակա... է, իր եկամուտներուն մէկ ... յանձնել իր ամուսինին՝ իբրեւ ... բաժինը ընտանեկան ծախքե... մէջ:

3.— Regime dotal. Այս կը ... թէ, կինը կը բերէ իր ... կարգ մը ինչքեր, ... օժիտ (dot), որուն վար... յանձնուած է ամուսի..., եւ որ անոր եկամուտները կը ... ընտանեկան ծախքերու: ... օժիտը կը մնայ կնոջ սե... եւ ամուսինը, ... է զայն վերադարձնել ... լուծման պարա...

Ամուսինը, ըստ օրէնի, իրա... չունի ծախելու օժիտին ... առարկայ: Ընդ... կինը կը յանձնէ իբրեւ ... միայն մէկ մասը իր ... մասին սեփա... ու եկամուտները ի... biens para... ձեւը շատ գործա... չէ:

Այս գլխաւոր ձեւերը տալէ ... պէտք է աւելցնել, որ ... կնոջ, ըստ ... անկարելի է ոեւէ փոփո... մտցնել ստորագրուած ... մէջ: Այս ... թէ ամուսինը իր ընթաց... կամ շռայլութեամբ վտան... կը դնէ իր կնոջ բերած ... եւ անկա... կը գործէ անոնց վերա... լուծման պա... կինը կրնայ դատա... պաշտպանելու համար ... իրենց ամուսնական պայմա... փոխուի Séparation de biens.

ԳԷՈՐԳ ՑԱՆՈՐԵԱՆ
(Իրաւագէտ)

... ՀՐԵՏԵՒԻ Ք

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԻՆ

... միջնադէպ մը որ խաղի մէջ ... կը դրոշմէ ամբողջ ճարտասու... կը փորձէ անձնասպան ... ըլլալ...

... կարդացէք

«ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ»

... վէպերու շարքէն, ... բոլորովին արդիական ... ջով:

... ՄՈՌՆԱՔ..

Մեզի եկած շատ մը հար... օրը օրին կը պատաս... ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓով: ... ուշադրութեամբ ...

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ 1930 ԱՊՐԻԼԻՆ

Ա. Ահարոնեանի յոբելինական կեդրոնական յանձնաժողովի Գործադիր Մարմինը այժմու կը յայտնէ հայ հասարակութեան եւ յոբելինական յանձնաժողովներուն, որ որոշուած է Աւետիս Ահարոնեանի գրական քառասնամեայ գործունէութեան յոբելեանը տօնել հանդիսաւորապէս ապրիլ 6ին, կիրակի օրը, Փարիզի մէջ:

Այս առիթով յոբելինական գործադիր Մարմինը կը խնդրէ որ զանազան շրջաններու մէջ կազմուած եւ կամ տակաւին կազմելի տեղական յանձնաժողովները ինչպէս եւ այն անձնաւորութիւնները որոնք յօժարութիւն են յայտնած գործել անհատաբար կամ անդամակցի իրենց տեղւոյն մասնաժողովին, հաճին փութացնել կազմակերպչական աշխատանքները եւ սկսիլ իրենց գործունէութիւնը, հետամուտ լինելով գլուխ հանելու նուիրատուութիւններու ժողովման գործը:

Կը յուսանք որ այն շրջաններուն մէջ ուր կեդրոնական յանձնաժողովը դիմում չէ կատարած մոռացութեամբ կամ անգիտութեամբ, տեղական մարմինները կամ անհատներ իրենք կը ստանձնեն նախաձեռնութիւնը կազմելու իրենց տեղական յանձնաժողովը:

Կասկած չունինք որ յոբելինական յանձնաժողովները ոչ մէկ ջանք պիտի խնայեն եւ ամէն միջոց պիտի գործադրեն ապահովելու լայն հասարակական խաւերու մասնակցութիւնը, բարոյական եւ նիւթական, որպէս զի երախտագիտական պարտքը մեծագոյն չափով կատարած ըլլանք առ վաստակաւոր յոբելեարն ու անոր անուան հիմնել գրական հիմնադրամը:

Բոլոր գրութիւնները ուղղել նախագահ փրոֆ. Ն. Ադոնցին. հետեւեալ հասցէով՝ Prof. N. Adontz, 8 Rue Jacques Mawas Paris (16e): Իսկ դրամական բոլոր առաքումները ուղղել գանձապահ Գ. Արմ. Համբարձումեանի անունին, հետեւեալ հասցէով՝ M. Arm. Hampartzoumian, 53 Fbg. Montmartre, Paris (9e):

Յոբելեանական Գործադիր Մարմնոյ ատենապետ՝ Ն. Ադոնց
ատենադպիր Ա. Չանըմեան,
Փարիզ, 2 Նոյեմբեր 1929

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Մարզական մրցումները գրել ԱՄՓՈՓ եւ խմբագրութեան դրկել ՕՐԸ ՕՐԻՆ:

Նոյնը՝ առ հասարակ տեղական հանդէսներու համար:

Ներելի չէ որ Փարիզի, Մարսէյլի, Տէսինի կամ Լիոնի մէջ կատարուած մրցումի մը կամ հանդէսի մը նկարագրութիւնը հրատարակուի մէկ շաբաթ յետոյ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՇԷՆ ԳԻՒՂ ՄԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— *Փարիզէն 16 քիլ. դէպի հիւսիս կը գտնուի մեր գիւղաքաղաքը ուր, մեր հայրենակիցները մուտք գործեցին 1925ին: Նախ շատ զանգուած թիւ մը կը կազմէին, տարուէ տարի նորեկներ եկան հաստատուեցան ու այսօր երեք հարիւրի մօտ հայութիւն մը կը հաշուուի, մեծ մասով սեփականատէր եւ բոլորն ալ անաստպէս բարեկեցիկ:*

Հայերը իրենց բնակութիւնը հաստատած են երկու գլխաւոր տեղեր՝ փոքր մաս մը կայարանին մօտ, իսկ մնացեալ մասը Lotissement des écoles *բառուած վայրը: Այս վերջինը ամայի անտառ մըն էր հոկայ ծառերով: Հինգ տարի առաջ տեսնող մը եթէ այսօր գայ բոլորովին անճանաչելի եւ կերպարանափոխուած պիտի գտնէ: Երեկուան հսկայ ծառերուն տեղ, մէկ, երկու յարկով տուներ շինուած են, պարտէզներ մշակուած, ճամբաներ բացուած: Առանց չափազանցութեան կրնամ ըսել որ այս ամայի վայրը Սարսէլի ամէնէն մաքուր, շէն ու բազմամարդ փողոցներէն մէկն է: Ինչ որ մեզ համար տատուելութիւն մըն է, Հայերը ամփոփ կ'ապրին ու իրենց սովորութիւնները անխախտ կը պահեն:*

Ափսո՜ս որ այս բոլոր ազնուաջան աշխատութիւնները կը ծառայեն օտար երկիրներ ծաղկեցնելու, փոխանակ մեր տարաբախտ հայրենիքին որ այնքան պէտք ունի վերաշինութեան:

Գաղութը ունեցած է ծնունդներ ու մահեր ալ: Կան բաւական թուով երիտասարդ ու երիտասարդուհիներ, որոնք տեղին մէջ աշխատանք չգտնելով Փարիզ եւ շրջանները կ'երթան գործելու: Անոնք ընդհանրապէս հետեւեալ արհեստներուն կը հետեւին.— գեղձակ, կօշկակար, հիւսն, որմնադիր, տաղձագործ, ոսկերիչ եւ շրջիկ առեւտրականներ:

Ունինք հինգ զանազան կազմակերպութիւններ — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հրայր ենթակոմիտէն, Արարատ Միութիւն, Հօկ, Մասիս Միութիւն եւ Հ. Մ. Ը. Մ ի Սարսէլի ֆութպոլի մասնաճիւղ: Այս վերջինը հազիւ մէկ տարուան գոյութեամբ շարժում ստեղծած է իր շուրջը: Ներկայիս հայ եւ օտար Մարզական Միութիւններ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին անոր խաղերուն:

Սարսէլցիները պարտաւոր են ուշադրութիւն դարձնել այս սիպար խումբին եւ պէտք եղած օժանդակութիւնը չխնայեն: Նաեւ պէտք է խրախուսել բոլոր երիտասարդներն ու պատանիները որ արձանագրուին ու խաղցնեն մարզական շարքերը: Դժբախտաբար կարգ մը ծնողքներ ծա ռ գաղափար կազմած են մարզական խաղերու մասին եւ կը զգուշացնեն իրենց զաւակները, նախընտրելով սրճարանը կամ պարարահը:

Գաղութը ունի կարեւոր գաւ մը.— մանկապարտէզի հարցն է որ երկար ժամանակէ ի վեր կը շարչրկէ միտքերը, առանց որոշ արդիւնքի: Բոլորն ալ կը զգան պակասը, կը խօսին, կը վիճին, յետոյ ալ անկիւնը կը քաշուին, սպասելով գերբնական զօրութեան մը որ գայ հարցը լուծէ. մինչդեռ այլասերումը օրէ օր սպառնալից կը դառնայ: «Արարատ» միութիւնը տարին մը բաւական հետաքրքրութիւն ցոյց տուաւ, հանգէսներ կազմակերպեց, իր անդամներուն մէջ հանգանակութեան ձեռնարկեց եւ ընտրեց երեք հոգինոց յանձնախումբ մը, հանգանակութիւնը շարունակելու համար եւ յանկարծ մոռացութեան տրուեցաւ ամէն բան: Քանի որ Նախաքայլը առնուած է եւ 2500 ֆր է աւելի գումար մը հանգանակուած, ինչո՞ւ վերջին պահուն ընկրկիլ: Պէտք է յառաջանալ եւ ամէն գուռ զարնել, այս գործը գլուխ հանելու համար: Ուզողին մէկ երեսը սեւ, չտուողին երկու երեսը: Եթէ չկարենանք աւելին ընել, գոնէ մեր տառերը ճանչցնենք նոր սերունդին, որպէսզի մեր գլխուն չի յնայ ժողովրդական առածը.— Մինչեւ որ աղը հասաւ, մսացը հոտաւ:

Օննիկ Կարապետեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ, *8 նոյ.— Ամիսներ առաջ մեր խումբին խմբապետուհին եւ խմբապետ Պօյեան ժամանակներ քաղաքիս 15 զանազան միութիւններուն կողմէ կազմուած (քոմիթէ տը լա ֆէ) միութեան.*

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ խնջոյք հանդէս մը ուր ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ մօտ երկու հազարէն աւելի ֆրանսացիներ:

Հայ Արիներու կողմէ խօսք առաւ մեր խմբապետուհին, Օր. Ցուրպաք, որ ունէր կախած էր հայկական եռագոյնը: Հայ պատգամաւորը խօսեցաւ բուռն ծափերու մէջ:

Վալանսի մէջ մեր Միութիւնը իր տեղը ունի եւ գրաւած է հանրային համակրանքը: Մենք Վալանսցիներս՝ մեծ գոհունակութեամբ յաջողեցանք խումբ մը կազմել Արաէշի մէջ, կապելով մեր կազմին հետ: Շնորհակալութիւններ փռիվայի մեր հայրենակիցներուն՝ իրենց ընդունելութեան համար: Անոնք մեզ հիւրասիրեցին սիրուն սրահի մը մէջ, ուր պատրաստուած էր ճոխ սեղան մը, եռագոյնի հովանիին տակ: Կերանք տաք, նահապետական պուրը, խմեցինք հայկական ազատ Հանրապետութեան կենացը: Խմբապետուհին խօսեցաւ մեր աշխատանքի մասին, քաջալերեց մեզ եւ օգեւորեց մեր հայրենակիցները: Ներկայիս ունինք Փռիվայի մէջ Հայ Արիներու խումբ մը, գայլուկներ եւ խմբապետուհի մը:

Տ. Կիրակոսեան

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓՈՆ Տ'ՕՂՆԱ.— Տ'Օղնայի Հ. Մ. կայծակ խումբը վայսի Շանփիոն խումբի երկրորդ խումբին հետ մրցեցաւ եւ հաւասար մնացին մէկով մէկ: Երկրորդ խաղը տեղի ունեցաւ Հ. Մ. կայծակ խումբը դաշտին մէջ Օղնայի առաջին խումբին դէմ, եւ մինչեւ առաջին կիսախաղը հաւասար մնացին երկու խումբերը: Մերինները սկսան նեղել հակառակորդ խումբը եւ ցարպիկ խաղով մը շահեցան նշանակէտ մը: Հակառակորդները սկսան աւելի կատաղիխաղալ եւ նշանակէտ մը շահեցան: Մերինները նոր խանդով յառաջ նետուեցան եւ շահեցան երկրորդ նշանակէտ մը եւս, խաղը վերջացաւ «կայծակ»ի յաղթութեամբ:

∴ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շրջանային կոմիտէն միշտ կը ջանայ օգտակար ըլլալ մեր խումբին եւ կը տրամադրէ իր սրահը ամէն ժամանակ: Կան կազմակերպութիւններ ալ, բայց անտարբեր են:

Միսաք Մառալեան

ՍԷՎՐԱՆ.— *Այս կիրակի Արաքս Մարզական Միութեան Առաջին խումբը մրցում մը ունեցաւ Ս. Օ. Փանթէնի պահեստի խումբին դէմ, որուն յաղթեց 5-3ով:*

Խաղը սկսելէն քանի մը վայրկեան վերջ, Արաքս, հրաշալի վայրէջքով մը շահեցաւ Ա. նշանակէտը: «Փանթէն» իր կարգին ուզեց հաւասարցնել, բայց չկրցաւ եւ մենք երկրորդ նշանակէտը շահեցանք: «Փանթէն»ցիները չէին ուզեր պարտուած մեկնիլ եւ ամէն ճիգ փորձելով կրցան հաւասարցնել: «Արաքս»ի տղաքը այս արդիւնքին վրայ աւելի եռանդով խաղալ սկսան եւ երրորդ նշանակէտը շահեցան:

Երկրորդ կիսախաղին, դաշտը շրջապատուած էր մառախուղով մը: Մեր տղաքը շարունակելով յարձակողականը չորրորդ նշանակէտը շահեցան, մինչ քիչ վերջ «Փանթէն» ալ իր կարգին հատ մը շահեցաւ: «Արաքս» հակառակորդին բերդէն չէր հեռանար եւ վերջին պահուն շահեցաւ հինգերորդ նշանակէտը:

Օ. Լ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ ԲԱԼՈՒՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ.— *Այսու կուգանք իմացնելու մեր հայրենակիցներուն թէ Լիոնի մէջ գոյութիւն ունի Բալուի եւ յարակից գիւղերու Միութիւն մը, որ կազմուած է 1928ի սկիզբները, եւ մինչեւ այսօր ունեցած է լաւ գործունէութիւն. ունի մօտ քսան անդամ:*

Վերջերս կ'իմանանք որ ուրիշ շրջաններէ հայրենակիցներ այս կողմերը կուգան: Պարտք կը համարենք հրաւիրել բոլոր հայրենակիցները որ գան անդամակցին Միութեան եւ իրենց պարտականութեան բաժինը բերեն այս գործին:

Միութիւնս լիազօրուած է յայտարարելու որ, այս տեղ Բալուի Հայր, Միութիւն գոյութիւն չունի եւ երկու երեք մարդիկ իրաւունք չունին այդ անունը գործածելու եւ կնիքը պահելու:

Բալուի եւ յար. Գիւղերու մարմին
(կնիք)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՐԻ, օրկան Ֆրանսայի Հայ Սկաուտներութիւ 2 Նոյեմբեր 1929: Բաժնեգին՝ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 25 ֆր., ուրիշ երկիրներ 2 տոլար: Հասցէ Գուրգէն Մեծատուրեան, 3 Rue Gustave Tricard, Bagneux (Seine) France:

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ Սահակ Մեսրոպ գրադարանի, 1930, Փարիզ: Գին 6 ֆր.: Հասցէ.— Hissayan, 22 Av. Rouveycole, Asniéres (Seine).

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ, 29 Պուլվառ Սէն-Մարթէն, մեր հայրենակիցները պիտի գտնեն հայ համբաւաւոր ատամնաբոյժ մը, որուն դարմանատունը օժտուած է ատամնաբուժական վերջին կատարելագործումներով և որ բուժքանչիւրը պիտի խնամէ իր պարագային համեմատ: Ակռայ քաշել ձրի: Կեղծ ատամներու և ատամնաշարերու շինութիւն՝ չափաւոր գիներով: Երաշխաւորուած աշխատանք: Ամէն օր ժամը 9էն մինչեւ կէսօր: Հեռաձայն Archives 55—09.
(Ծ.)

ՅԱՌԱՋ..Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 9 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՍԷԼԼԷՍՏԷՆ ԿԸ ՄՏԱՏԱՆՋՈՒԻ ԱՊԱԳԱՅՈՎ

Բայց կէսօրէն յետոյ, ժամը ... տասնները, վանդակորմի ... հնչեց: Բժիշկն որ ուխ... գաւաթ մը կը փայփայէր, ... մեց.

— Լրագրող մը եւս: ... եւ անցաւ իր աշխատանոցը ... նելու համար անտիպ ծանօ... թութիւններ:

Բայց եկողը լրատու չէր, այլ ... ինքն Ռընէ Լա Ցայեար, Սէ... լէստէնի ընկերակցութեամբ: Պար... ոնին մէջէն դէպի տան դուռն ... առաջնորդելու ժամանակ, հաւա... ... ծառան մտահոգ դէմքով ... հարցուց.

— Կը կարծէ՞ք թէ այսօր ... պիտի քնացնէ մեզ:

— Ապահովաբար ոչ:

— Դէշ չպիտի ըլլար, սրովհետեւ սոսկալի կը տանջուիմ ստամոքսէս:

— Քիչ մը համբերութիւն, սիրելի Սէլլէստէն: Չե՞ս վախնար:

— Ինչու:

Ինկապէս Սէլլէստէն շատ կը վախնար, բայց չէր ուզեր խոստովանիլ:

Ռընէ եւ Սէլլէստէն հազիւ թէ ներս մտած էին հիւրասրահէն, Ամերիկացին եկաւ եւ բարեւեց զիրենք:

— Բժիշկ Տրօ՞նզլ:

— Ես իսկ: Որո՞ւն հետ խօսելու պատիւն ունիմ.. ըսաւ բժիշկը անգրաւլանական կարծր շեշտով մը:

— Ռընէ Լա Ցայեար եւ Սէլլէստէն Մարկ/գո:

Սէլլէստէն խոնարհութիւն մը ըրաւ, որ կը մտնէր իր խոր յուզումը.

— Նստեցէք խնդրեմ, պարոններ... Ինչպէս կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի:

— Մենք կուգանք ծանուցուած փորձին համար, պատասխանեց երիտասարդը պարզօրէն:

Բժիշկն անմիջապէս դրաւ ակնոցները:

— Փորձին համա՞ր:

— Այո՛. պարոն բժիշկ:

— Կը յօժարի՞ք որ քնացնե՞մ ձեզ:

— Այո:

— Երկու՞քնի՞դ ալ:

— Այո, պատասխանեց Սէլլէստէն սկար ձայնով մը:

Ճէք Տրօնզլ, ձեռքերը շփեց ուժգնօրէն:

— Վերջապէ՜ս, բազգաւանչեց, մեծ հաճոյք մը կը պատճառէք ինծի, պարոններ:

— Բարեբախտաբար, թոթովեց Սէլլէստէն.

— Վտանգելի ոչի՞նչ ունի՞ք:

— Ոչ մէկ վտանգ կրնայ կասեցնել մեզ, ըսաւ Ռընէ: Պրատ չունինք, որով.

— Լաւ, շատ լաւ, ըսաւ Տրօնզլ, ուրախութեւ մը. շատ չպիտի սպասցնեմ ձեզ:

— Շատ շտապելու պատճառ չկայ, յարեց Սէլլէստէն երկչոտ եռեւայթով մը:

— Ուր օրէն պատրաստ պիտի ըլլաք: Որովհետեւ ձեզ քնացնելէ առաջ պէտք է որ մանաւոր գործողութեան մը ենթարկեմ ձեզ նախապէս:

— Ցուցնե՞ղ գործողութիւն մը, հարցուց սպասաւորը:

— Բնաւ երբեք, պարոն:

Եւ զուարթօրէն դառնելով Սէլլէստէնի ականջին:

— Շատ աղէկ էք որ կը վստահիք ինծի:

— Վստահութեան խնդիր չկայ խոստովանեցաւ Սէլլէստէն: Քանի որ անքս կը փափաքի քնանալ, ես ալ կ'ուզեմ: Եթէ սպաննէք զիս, հոգեկա պիտի տեսնեմ:

Տրօնզլ սկսաւ խնդալ, ցուցադրելով երկատանեակ մը ոսկեպատ ատամներ:

— Որչա՞փ ժամանակուան համար կ'ուզէք որ քնացնեմ ձեզ:

— Հարիւր տարուան համար, պատասխանեց Ռընէ, այնչափ բնական շեշտով մը, որ կարծես բնակարան մը կը վարձէր երեք, վեց կամ ինը տարուան պայմանաժամով:

— Հարիւր տարուան համար, երկրորդեց Սէլլէստէն, տկարացած արձագանգի մը նման:

— Շատ լաւ, ըսաւ բժիշկը, վերջին ծայր զօր շեշտով մը հարիւր տարի վերջ դուք պիտի արթննաք. իսկ ես մեռած պիտի ըլլամ արդէն:

— Ինչո՞ւ դուք ալ մեզի հետ չէք քնանար:

— Նախ, որովհետեւ իմ գրութիւնս իմ անձիս վրայ չեմ կրնար կիրարկել. երկրորդ որովհետեւ ներկան զիս աւելի կը շահագրգռէ քան ապագան: Այսօր կրնամ հպարտանալ թէ գիտուն մըն եմ եւ կը ստորեմ գիտութեան յառաջդիմութեան հարիւր տարի վերջ ապահովաբար ես տգէտ մը պիտի նկատուիմ:

Այս խօսակցութեանց միջոցին բժիշկը դուրս ելած էր հիւրասրահէն, իր երկու այցելուներուն ընկերակցութեամբ:

— Իրաւունք ունիք բացատրութիւն պահանջելու, ըսաւ: Հետեւեցէ՛ք ինծի եւ շատ պիտի շահագրգռուիք:

Ինկական պալատի մը կանաչութեանը մէջ անծրեւութացած էր փոքրիկ տնակ մը:

— Աշխատանոցս իմ աշխատանոցս, ըսաւ Տրօնզլ:

Անհամբոյ սարսուռ մը զգաց Սէլլէստէն:

Ալմազեան առանց պաղարիւնը կորսնցնելու անմիջապէս պատասխանեց.

— Երբեք տեսած չեմ այս մարդը։ Անիկա կը ստէ և սուտ վկայ մըն է։

Ալմազեանի երիտասարդ փաստաբանը Շառլը հրան վկային բոլոր հակասութիւնները արձանագրել տուաւ։ Իր կարծիքով, այս վկան կասկածելի է, որովհետեւ միշտ շրջապատուած է ոստիկաններով եւ հնարաւորութիւն չկայ անոր մօտենալու։ Ասկէ զատ, նոյն մարդը սեպտ. 28ին դատական իշխանութեանց նամակ մը գրելով, յայտնած էր թէ Շապանէ փողոցէն մնտուկ մը փոխադրած է հառ տեւ Նոր. նամակին կցած էր նաեւ փողոցին յատակագիծը։

Այս բոլոր հակասութիւնները ի վերջոյ պիտի յանգին դարձեալ արդարացնելու Ալմազեանը, որուն դէմ ցարդ ո՛չ մէկ ջախջախիչ փաստ կարելի եղաւ գտնել։

Ցլոթ չկրցաւ ոեւէ մանրամասնութիւն տալ այդ օրը Ալմազեանի կրած հագուստին եւ գլխարկին գոյնին մասին, նոյն իսկ չի յիշեր թէ ակնոց ունէ՞ր թէ ոչ։

Հարցաքննուեցան նաեւ Ցլոթի աղջիկը եւ փեսան՝ Ռընէ Պէրլի։ Այս վերջինը յայտնեց թէ ինք այնպէս գիտէր որ Ցլոթ խնդրոյ առարկայ սնտուկը կայարան փոխադրած էր Շապանէ փողոցէն (ուր կը գտնուի մուշտակավաճառ Տիւննէրի խանութը)։ Միայն վերջին օրն է որ ըսուեցաւ իրեն թէ Շապանէ չէ, այլ Սէն Ժիլ փողոցէն պիտի ըլլայ Ալմազեանի խանութին փողոցը ։

Փաստաբան Լը հրան հետեւեալը կը յայտարարէ.

— Բազմաթիւ հակասութիւններ կան վկայի խօսքերուն մէջ։ Կը զարմանամ նախ թէ ինչո՛ւ այսքան մեծ հսկողութիւն կը կատարուի այս վկային շուրջ։ Ամբողջ օր մը տեղւոյն վրայ պատցուելէ յետոյ, վկան Պ. Մաթիֆասի ներկայացուեցաւ նոյնինքն Պ. Պ. Պընուայի և Նիքոլի կողմէ, ընկերակցութեամբ երեք գաղտնի ոստիկաններու։ Նոյնպէս հասկնալի չէ թէ ինչպէս դատական ոստիկանութիւնը կրցած է իր ձեռքն առնել վկայ մը, որ ուղղակի հարցաքննիչ դատաւորին պէտք է ներկայանար։

«Գալով Ալմազեանի խանութին մէջ կատարուած խուզարկութեանց, շատ ալ ծանր չեն անոնք, ինչպէս կ'ուզեն ենթադրել։ Սա՛ ըսեմ միայն, որ առաջին խուզարկութեան բան չէին գտած. երկրորդին թամպակի կտոր եւ արեան հետքեր գտան. երրորդին երկաթի կտոր մը եւ սնտուկ մը։ Զեմ համարձակիր մտածել թէ չորրորդին ինչ պիտի գտնեն։ Ոգորենիէ նշանաւոր սնտուկը տեղէ տեղ շատ կը ճամբորդէ։ Ցաւալի է որ զայն Սէն Ժիլ փողոց տարին՝ առանց պաշտպան փաստաբանի ներկայութեան։ Ցետոյ սնտուկը լուացին եւ հականեխեցին, շաբաթներով Լիլի մէջ պահեցին. ձեռքէ ձեռք անցաւ։ Կարեւոր պարագայ մըն ալ այն է, որ շղթայի հետք չկայ սնտուկին վրայ, մինչ վկան կը պնդէ որ ամրօրէն կապած էր զայն ինքնաշարժին»։

Փաստաբանը կասկածով կ'արտայայտուի նաեւ մասնագէտներու քննութեանց մասին, որովհետեւ կարելի չէ անոնց իրերու վրայ եզրակացութիւններ հանել։

⁖ «Իւմանիթէ» կը գրէ՝ իբրեւ խորագիր. «Պընուայի եւ իր մեղսակիցներու բռնութիւնները ծածկելու համար, ոստիկանութիւնը կը ջանայ ապացուցանել դերձակին յանցաւորութիւնը։»

Ու պատմելէ յետոյ Ցլոթի վկայութիւնը, կ'եզրակացնէ.«Դատական ոստիկանութիւնը, գէշ գիրքի մէջ գրուած ըլլալով, կ'ուզէ ամէն գնով իր վրէժը լուծել այն մարդէն, որ համարձակեցաւ բողոք բառնալ գինք չարչարողներուն դէմ։ Պընուա կ'աշխատի փրկել իր պաշտօնը»։

Կոմս Վոլփի էնկիւրիի մէջ

Իտալիոյ նախկին ելմտական նախարար Նոյեմբեր 5ին էնկիւրի հասաւ։ Կոմսին ի պատիւ հացկերոյթներ պիտի տրուին Առեւտրական եւ Ելմտական գործավարութիւններու եւ Իշ դրամատան կողմէ։

Իտալացի պետական մարդը ընդունուեցաւ Մ. Քէմալի կողմէ։

Կոմս Վոլփի սեղանաւորական խմբակի մը անունով կը գործէ։ Զրոյցի մը համաձայն, այս խմբակը կ'ուզէ փոխառութիւն մը ընել եւ կոմսը պաշտօն ունի այդ մասին բանակցելու։ Ցայտնի չէ թէ Թուրք կառավարութիւնը պիտի ընդունի՞ այս առաջարկը։

Կոմսը Նոյեմբերի կիսուն Աթէնք պիտի երթայ։ Կիսապաշտօնական «Մէսաժէ տ'Աթէն» թերթը կը գրէ թէ այս ճամբորդութիւնը տեղի կ'ունենայ առեւտրական նպատակով։ Կոմս Վոլփի ձեռնարկներ պիտի ընէ ջրվէժներէն ելեկտրական հոսանք արտադրելու մասին։

Միջազգային դրամատունը

Եընկի ծրագրով նախատեսուած Միջազգային կարգադրութեանց դրամատան կազմակերպիչ մարմինը այդ դրամատան կեդրոն նշանակեց Զուիցերիոյ Պալ քաղաքը։ Ցուրիխի վրայ նախապատուութիւն տրուեցաւ Պալի, որ իբրեւ երկաթուղային եւ հեռագրական կեդրոն, աւելի նպաստաւոր դիրք մը կը ներկայացնէ։

Աւազակները Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Պէրքովատիայի երկաթուղիին վրայ, Եուկոսլաւ սահմանագլուխէն 20 քիլոմեդր անդին, հինգ զինեալ մարդիկ կառախումբին մէջ մտնելով կողոպտեցին ճամբորդները, յետոյ անհետացան։ Կը կարծուի թէ Ուզունոֆի աւազակախումբն էր։

Լուրեր Ռուսիայէն

Մոսկուա 10 Նոյ.— Խէրսոն նահանգի խորհուրդը որոշեց փակել բոլոր եկեղեցիներն ու սինակոկները եւ սինէմայի, թատրոնի եւ բանուորական ակումբներու վերածել զանոնք։

Ժողովրդային գործավարներու խորհուրդը շնորհաւորական հեռագիր ղրկեց Խէրսոնի խորհուրդին՝ այս կարգադրութեան համար։

⁖ Խորհրդային իշխանութիւնները գրաւեցին երկու օտար շոգենաւեր՝ որոնք ալքոլի մաքսանենգութիւն կ'ընէին Ռուսիոյ ցամաքային ջուրերուն մէջ։ Նաւապետներն ու նաւազները Լէնինգրադ ցամաք հանուեցան պիտի դատուին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

Հեղինակ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Շքեղ տպագրութեամբ, Ահարոնեանի վերջին նկարովը զարդարուած այս ստուար հատորէն չտապեցէք ունենալ օրինակ մը։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ, Սուրիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւ Ռումանիա 25 ֆրանք. Ամերիկա, Անգլիա և ուրիշ երկիրներ 1.50 տոլար։

Կը պատասխանուի կանխիկ ապսպրանքներուն միայն, առանց բացառութեան։

Դիմել հեղինակին՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18e :
«Յառաջ»ի, L. Kévonian, 235 Fbg. St. Martin, Paris (10e):
Պալենց գրատուն՝ 233 Fbg. St. Martin. Paris (10e):

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

Լիոնի Կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը՝ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԴԵԿՏ. 28ին երեկոյթ - պարահանդէս՝ ի նպաստ Հայ Թոքախտաւորներու, կազմակերպուած Եօզղատի եւ շրջականներու Հայր. Միութեան կողմէ։ Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէ նկատի առնել սոյն թուականը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Քիլիսցի Թովմաս Դայիրմանջեան, հօր անունը՝ Ջէլօ, մօր անունը՝ Զարիֆ։ 1924ին Հալէպի Ամերիկեան որբանոցէն փոխադրուած է Ֆրանսա։ Այժմ տեղեկութիւն չունինք իր մասին։ Իմացնել իր եղբօր՝ Աւագ Մարտիկեանի (Դայիրմանջեան), Atelier de la Bocca, Cannes de la Bocca, (A. M.) France: Լուր տուողին արժէքաւոր նուէր մը։

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ եղբայրս Եղիշէ Թաթարեան, հօրը անունը Գրիգոր, մօրը անունը Եղիսաբէթ, Եօզղատի Էյլէնճէ գիւղէն, որ տարի մը առաջ Ամերիկեան նպաստամատոյցի միջոցաւ Եգիպտոս ղրկուեցաւ գործաւորաց որբանոցը։ Ով որ առոյգ լուր մը տայ վերցամանել «Յառաջ» կը նուիրեմ։ Գրել Aram Tatarianի, 3 rue Edmond Rostand, Marseille:

— Պոլսեցնակ Մշեցի Յովհաննէս Կարապետեան կը փնտռէ իր կինը՝ Քրիստինէ եւ զաւակները՝ Լեւոն, Գրիգոր, Սաթենիկ, Մարի, Եսրկուլա Կարապետեան։ Վերջին նամակները Վալանսէն (Ֆրանսա) ստացուած է։ Գրել Youssoufian, 15 rue Paul Bert, Paris XI.:

– Թօզատի Հէմալէտոին Թաղէն Փէհլիվանեան Խաչիկ, քոյրը Ազնիւ, այս վերջինին ամուսինը Յարութիւն, տղան Յովհաննէս, Թէլլալ Մարտիրոսին կինը՝ Մարիամ Կեոարացի, զաւակները Լեւոն եւ Պօղոս, աղջիկը Հռիփսիմէ, որոնք կորսուած են տարագրութեան շրջանին։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել՝ Եղիա Կիւրիւնեանի, Courignan, 37020, 1er Rgt. Ve. Cie. Saïda (Oran), Algérie.

—Տիկին Եսթեր Սազաեան որ Թուրքիայէն նոր հասած է Հալէպ, կը փնտռէ Արղնցի (Խարբերդ) Նարգուհի եւ Բենիամին Սազաեանները։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին։ Իմացնել Agopian Ohanèsի, 14 rue Ortolan, Paris (5):

— Ճապին Գարաճիսարցի եւ Թուրքիայէն նոր ազատուած Սմբատ Շէրպէթեան 19 տարեկան, հօր անունը՝ Ճապուճ, մօր անունը՝ Աղաւնի կը փնտռէ իր քոյրը Լուսազարդ Շէրպէթեան: Կը կարծուի թէ Նիւ-Եորք կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բ. Տէրտէրեանի, 18 Rue Denoyez, Paris (20e):

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Տիկ. Տիգրանուհի Մէքինեան կը փնտռէ իր ամուսինը Յովհաննէս Մէքինեան որ Ուրլայի մէջ Ռէժիի հաշուակալ էր։ Իզմիրի ջարդէն 20 օր վերջ Ուրլայի բանտէն նամակ ստացած է իրմէ։ Անկէ վերջ լուր չեայ։ Իմացնել՝ Mme D. Mekinianի, 12bis Ave. de l'Espérance, Bondy, (Seine), France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

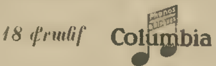

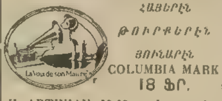

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շրջիկ Մատոնան 15 ֆր., Վերջին Մովահէնը 12, Թէ... 10, Վէնտիքթա 15, Կէս Կայսեր 20, Վահագնածնունդ 5, Ինչպէս Որ է 8, Լաած Ջրաղացը 12.50, Ճեպընթաց Նարածինը..., Մանկութեանս Մեղքերը 15, Մանչ-Աղջիկը 15, Յեղափոխութեան Մակարոյծները 5, Պէքրի Մուսթաֆա 5, Սիրոյ Խորանին 4, Տիկ. Ռոժէ 5, Տք. Մուրի Վրէժը 5, Փանջունի 5, Քէօր Արկածները 2.50։ Ֆլավի 10, Փեթօրիկը 2, Պղնձէ Քաղաք..., լիոն ու Արտակը 10, Քամելիազարդ Կինը 15, Աշուղ Ղարիպ..., Շահ Իսմայիլ 5, Աշըգ Քէրէմ 7, Էէնովէվա 6, Ալէքսանդր..., րեկենդանի Անկատինները 2, Մոլորեալ Ճամբորդը 2, Պէպիկ..., Սքարէն 6, Կայսրը 10, Նամուս 12, Պատուի Համար 12, Հաֆէզ..., Օմար Խայեամ 4, Երգեր ու Տաղեր (Պ. Դուրեանի) 2, Նոմուս (Իսարա) 7, Երգարաններ 30, 25, 15, 10, 6, 5, և 3 ֆր., ... խոսակցութիւններ 10, 8, 6, ֆր., Սեռային Առողջապահութիւն (կազմուած) 30, Մանուկներու Առողջապահութիւն 10, ... 2, Ջերմաչափութիւն 2, Բժիշկի մը Խրատները 3, Ինչպէս ... ամէն տեսակ գիրք և հայկական քարտ-փոստալներ ծախք չառնուիր։ Պահանջեցէք գրացանկը։

Դիմել հետեւեալ հասցէին.—L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris

LE PREMIERE QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROP

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

13 NOVEMBRE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1109 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՅԾԵՐ՝ ԴՈՒՐՍԷՆ, ՈՐԴԵՐ՝ ՆԵՐՍԷՆ

Անընդհատ աշխատանքի պահանջը զգալի է բոլոր ճակատներուն վրայ։ Երէկ մենք ծրագիր չպարզեցինք, այլ զանազան — եւ ցիրուցան — իրողութիւններ, հոգեր եւ անհոգութիւններ մատնանշեցինք։

Ծրագիր կազմելու համար, տարրական պայման է նախ ամփոփել գործի ճակատները։

Արդարեւ, մեր ուժէն վեր է հասնիլ ամէն ցաւի, եւ պայքար մղել խառն ի խուռն ճակատներու վրայ։ Երուսաղէմի խնդիր մը կայ մէջտեղը։ Փոխադարձ ամբաստանութիւններ կ'ըլլան, տեղի կամ անտեղի։ Ի՛նչքան պոռանք, ինչ միջոցներ ալ առաջարկենք, — անօգուտ է։ Երուսաղէմը պիտի մնայ իր վանականներով, իր պորտաբոյծ ութիւններով, իր պարտքերով ու պահանջներով։ Մարդիկ պիտի գտնուին որ կտակներ պիտի ընեն, նուէրներ պիտի տան եւ օրհնութիւններ պիտի ստանան։ Մեր բոլոր բողոքները, անզանին ու չորրորդականը զատելու մեր խրատները ոչ մէկ արդիւնք ունին։ Այնպէս որ, լաւ է երբեք չզբաղիլ եւ ուրիշ ճակատի մը վրայ կեդրոնացնել մեր եռանդը։

Կաթ. վարդապետներ եպիսկոպոս պիտի ձեռնադրուին։ Հալէպի մէջ (?) Վարժարանը կը փակուի նիւթական անձկութեան պատճառով։ Ծրագ մը կը մարի ճիշդ այն պահուն երբ երկու հազար ոսկի կը մսխուէր երկու վարդապետներ եպիսկոպոսութեան բարձրացնելու համար։ Թուրքիոյ մէջ, վարդապետ մը որ կրցած էր օգտակար ըլլալ քէմալական իշխանութեան ամէնէն սեւ օրերուն, քանի մը տարի առաջ Պոլիս եւ յետոյ Էջմիածին կ'անցնի, եպիսկոպոս դառնալու համար։ Միայն զաւառէն Պոլիս անցնիլը՝ արդէն պատճառ է որ այլեւս չկարենայ իր տեղը վերադառնալ։ Տակաւին չենք յիշեր այս առթիւ եղած ուրիշ ծախքերը, որոնց գումարով մանկապարտէզ մը կարելի էր պահել։ Այստեղ ալ եպիսկոպոսներ կ'երթան ու կուգան կամ հանգիստ նստած կը ծախսեն, «վասն փառաց ազգին հայոց»։

Ու այսպէս բազմաթիւ մանր այլ ընդվզեցուցիչ իրողութիւններ, որոնց դէմ որքան ալ պերճախօս կոչեր ու կանչեր արձակենք, անօգուտ է։ Մարդիկ այսպէս են եկեր, այսպէս ապրեր, այսպէս ալ պիտի երթան մինչեւ դատաստանի օրը։

Այնպէս որ, լաւ է խնայել մեր եռանդը, եւ քրտինք թափել այն ճակատներուն վրայ, ուր իսկապէս օգտակար է մեր գործունէութիւնը, ուր գիտենք թէ արմատ կը բռնէ մեր ցանած սերմը։

Մեր քաղաքական աշխատանքին հետ զուգընթաց, նոյն իսկ անոր յաջողութեան համար, մեր բոլոր ճիգը պիտի կեդրոնանայ գաղութներու մէջ։ Անընդհատ աշխատանք՝ նուազող զաղութները փրկելու, զարգացնելու, զօրացնելու համար գաղութները։

Եթէ ուրիշները մեզի հետ չեն գար, մենք առանձին կատարենք ինչ որ կը պահանջէ ժողովուրդին շահը եւ ինչ որ հասանելի է մեր կարողութեան։ Այս աշխատանքին մէջ, կուսակցական մենք ոչ թէ բանկալին տիրանալու, այլ դպրոցը փրկելու համար։ Եթէ չկայ, պիտի ջանանք բանալ։ Եթէ կայ, պիտի ջանանք բարելաւել։ Մարսէյլի մէջ որոշեր են ժամուն եկեղեցիներուն հարիւրին 60ը յատկացնել դպրոցներուն։ Եկեղեցի զարգացուցիչ դրութիւն մը, որուն դէմ քրթմնջողներ պակաս չեն մինչեւ իսկ «ինտէլիգէնտ» դասուն մէջ։ Ի հարկէ տխմարութիւն պիտի ըլլար տեղի տալ։

Գաղութներու մէջ ո՛ր եւ է աշխատանքի ձեռնարկած ատեն, միշտ աչքի առջեւ պիտի ունենանք անվիճելի իրողութիւն մը։— Երեւանը ամէն միջոց կը փորձէ ոչ միայն խափանել գաղութներու ընդհանուր կազմակերպութիւնը, այլ եւ քայքայելու եղածը։

Ինչո՞ւ, ի՞նչ հեռանկարներով։— Իրենց հարցուցէք։ Եւ տուր առաքելութեան մէջ, իրեն հետ ունի խայտաբղէտ գործակալներ, նոյնիսկ հասարակ «ազգայինճի»ներ։ Քանի մը տարի առաջ, Գարախանի տիպարէն «հայազգի» մը, խոշոր գումարներ ունէր իր տրամադրութեան տակ, այս գործին մէջ յաջողութեան խրախուսելու համար։ Եւ գոյնզգոյն «հայ լուսաւորչական»ներ, տեղացի կամ դրսեցի։ Երբ հեռացաւ, իր տեղը նշանակեց ուրիշ մը, իբրեւ կովկասեան ներկայացուցիչ։ Բայց մարդը մէկ շաբաթ պաշտօնավարելէ եւ գործին էութիւնը հասկնալէ յետոյ, հրաժարեցաւ։ «Չեմ կրնար հաշտուիլ այսքան զարշելի պաշտօնի մը հետ»։

Այդ «զարշելի պաշտօնը» այժմ աթոռակալ ունի՞ թէ ոչ—չենք գիտեր։ Բայց մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ գործը կը քալէ աւելի համեստ վարկով մը, ամսական տոլար, որ կը գտնուի դարձեալ հայազգի «ինտէլէգէնտ»ի ձեռքը...

Այնպէս որ, մի զարմանաք, երբ շատերը ջուրը պղտոր կը տեսնեն։ Կամ «ազգասէր»ի հռչակ հանած երեւելիներ, Խորունկ ճերմկած մարդիկ պարտականութիւն կը սեպեն խոչընդոտ յարուցանել, գաղութներու կազմակերպութեան ո՛ր եւ է փորձ վիժեցնելու, ո՛ր եւ է շինարար աշխատանք խափանելու համար։ Տակաւին քանի մը տարի առաջ էր որ Փարիզի մէջ, ռամկավար «շէֆ» մը, Երեւանցի մը եւ նախկին ջոջիկ մը ձեռք ձեռքի տուած՝ կը սպառնային կաթողիկոսին, Եւրոպայի թեմական կազմակերպութեան աշխատանքներուն առթիւ։

Այո, հայրենակիցներ, եղեր են եւ տակաւին կա՛ն հայ մարդիկ, որոնք ոչ միայն աչք և ականջ կը խցեն Հայաստանէն արձակուած քոմինթերնի ճիչերուն առջեւ, սեւ ճերմակ ներկելով, այլ եւ միտք ու սիրտ կը պղտորեն գաղութներու մէջ, եւ քար քարի վրայ կը շարեն ճամբուն վրայ։

Խայծեր՝ դուրսէն, որդեր՝ ներսէն։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը պարզելով Դաշնակցութեան Օրուան հանգրուանութեանց խնդիրը, կը շեշտէ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 Նոյ.).

— «Ժողովուրդը հետաքրքրութեամբ կը լսէ Դաշնակցութեան խօսքը, իր բարոյական սնունդը կը ստանայ անկէ ու երբ հանդիսաբանները կը թողու, վերանորոգուած կը զգայ եւ աշխուժութիւն կը տեսնէ իր մէջ։

Ամէնէն կատաղի հակառակորդն անգամ, Դաշնակցութեան խօսքը լսելէ յետոյ կը կակուղնայ, գլուխ կը ծռէ, այն պատճառով որ այդ խօսքը ժողովուրդին խօսքն է, հայութեան խօսքը։

Ի՞նչ կ'ըսենք մենք բեմերէն եւ մամուլի էջերէն.—

1.— Թէ Հայաստանը անկախ եւ միացեալ ըլլայ, որպէսզի աշխարհի չորս ծագերը ցրուած հայութիւնը կարենայ մէկ երկինքի տակ համախմբուիլ, հանգիստ ապրիլ ու զարգանալ։ Ո՞ր Հայը հակառակ է այս գաղափարին։ Ոչ ոք։ Հետեւաբար՝ Դաշնակցութեան քաղաքական դաւանանքը ժողովուրդին դաւանանքն է։

2.— Թէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը ունենալու համար անհրաժեշտ է հայութեան բոլոր ուժերը լարել, շարժման մէջ դնել ու պահել մեր ցեղին յեղափոխութեան ոգին։ Կրնա՞յ գտնուիլ մէկը որ չբաժնէ այս տեսակէտը։ Մեր իտէալներուն հասնելու գլխաւոր ու միակ միջոցը ուժերու գործակցութիւնն է։ Գիւտ մը ըրած չենք ըլլար ասիկա յայտարարելով։

3.— Թէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը իրականացնելու համար միայն ուժերու գործակցութիւնը բաւական չէ, այլ պէտք է չէզոքացնել մեր մէջ գործող այն տարրը — համայնավար — որ դէմ է հայութեան քաղաքական իտէալներուն եւ բոլոր միջոցներով կ'աշխատի կազմալուծել ազատագրական ձեռնարկները։ Գիտակից Հայ մը չի կրնար չխոստովանիլ համայնավարներու աւերիչ գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ եւ Հայաստանէ դուրս։ Չի կրնար գտնուիլ Հայ մը, որ ձեռքը խղճին վրայ դրած՝ ըսէ թէ համայնավարները կը ձգտին հայութեան հայրենիքը կերտել, վերաշինել եւ հայութեան քաղաքական ու տնտեսական զարգացման համար աշխատիլ։ Արդէն համայնավարները հրապարակաւ կը խոստովանին թէ այդ նպատակներուն համար չեն աշխատիր։

4.— Թէ՛ դէպքերու բերումով նետուած ենք մեր հայրենիքէն դուրս, ենթակայ բազմաթիւ վտանգներու, նիւթական ու բարոյական, որով անհրաժեշտ է ձեռք ձեռքի տուած, կողք կողքի կեցած՝ գուրգուրալ մեր համայնքին վրայ, պահել մեր մշակոյթը եւ անողոք կռիւ մղել ամէն կողմէ փչող այլասերման փոթորիկներուն դէմ։ Բոլորին սրտին կը խօսի այս նշանախօսքն ալ։ Ժողովուրդը կը ցնծայ եւ կը ծգտի ասոր։

Ահա Դաշնակցութեան խօսքը՝ գլխաւոր գիծերուն մէջ։ Ժողովուրդին մեծամասնութիւնը հասկցած է այդ խօսքին խոր նշանակութիւնը եւ կուգայ, տարբեր քանի մը անգամ, հանդիսաւոր առիթներով, իր հաւանութիւնը տալու եւ սրտապնդելու մեր կուսակցութիւնը։

Հաւատացէք մեզի, բարեկամներ եւ թշնամիներ, որ եթէ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը չունենայինք մեզ հետ, Դաշնակցութիւնը շատոնց հեռացած էր ասպարէզէն։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ալմազեանի բարեկամներուն փորձը

Երկուշաբթի, Զինադադարի տարեդարձի արձակուրդէն օգտուելով, Ալմազեանի հայ եւ օտար բարեկամները փորձ մը ըրին, հրաւիրելով տեղական 20 թերթերու խմբագիրներ, տեսնելու համար թէ ճի՞շդ են Ֆլոթի վկայութիւնները։ Կ'ուզէին որ փորձին ներկայ ըլլայ նաեւ դատական պաշտօնական ներկայացուցիչ մը (huissier), սակայն այդ օրը ամէն կողմ փակ ըլլալով կարելի չեղաւ գտնել։

Իրիկուան ժամը 8ին Ալմազեանի բարեկամները, լրագրողներն ու Տիկ. Ալմազեան գացին Սէն-Ժիլ փողոց, ծանօթ խանութին մօտ եւ հոն նախապատրաստական աշխատանքները կատարեցին սրճարանի մը մէջ։ Նախ գտան ոզորենիէ սնտուկ մը, Բիկօտէնի դիակը պարունակող սնտուկին մեծութեամբ. մէջը դրին արեւելեան գորգեր, կղմինտր եւ ածուխ, ամէնը մօտ 70 քիլօ ծանրութեամբ։

Յետոյ կանչեցին ինքնաշարժ մը՝ G7, որ կը պատկանի նոյն ընկերութեան, որուն մօտ կ'աշխատի ծանօթ վկայ Ֆլոթը. այս կառքը Ֆլոթի կառքին հետ նոյն ձեւն ու մեծութիւնն ունէր, հետեւաբար փորձը տեղի կ'ունենար շատ ուղղամիտ պայմաններու տակ։

Ինքնաշարժին վարիչը եւ ներկաներէն մէկը սնտուկը կապեցին կառքին քովը։ Սնտուկը շատ դիւրութեամբ տեղաւորուեցաւ, մինչ Ֆլոթ կ'ըսէր թէ Բիկօտէնի դիակը պարունակող սնտուկը շատ դժուարաւ մտնելուն՝ ինք ուզած էր շեղակի դնել եւ Ալմազեան արգիլած էր։ Ֆլոթ կը պնդէր նաեւ որ սնտուկին մէկ մասը դուրսը մնաց եւ արգելք եղաւ ուրիշներու երթեւեկին, մինչդեռ փորձը ցոյց տուաւ թէ սնտուկը բոլորովին հաւասար եկաւ ինքնաշարժի լայնքին եւ ոեւէ մաս չմնաց դուրսը։ Յետոյ շղթայով և չուանով կապեցին սնտուկը, ինչպէս ըրած էր իբրեւ թէ Ֆլոթ։ Այս վերջինը հարցաքննիչ դատաւորին ըսած էր նաեւ թէ Ալմազեանի խանութին դիմացը կեցած էր ուրիշ ինքնաշարժ մը եւ այդ պատճառով ալ երթեւեկը դժուար էր։ Մինչդեռ նախ սեպտ. 9ին (անգոյգ օր) ըստ օրէնքի ոեւէ ինքնաշարժ չէր կրնար կենալ Ալմազեանի խանութին դիմացի կողմը (զոյգ թիւ)։ Ասկէ զատ, փորձի պահուն երեք օթոպիւսներ անցան նոյն փողոցէն, առանց խանգարելու երթեւեկը։

Սնտուկը պարունակող կառքին մէջ մէկ հոգի նստաւ, Ալմազեանի բարեկամներն ու լրագրողները ուրիշ ինքնաշարժերով հետեւեցան անոր մինչեւ Կառ տիւ Նոր։ Հոն բոլորին ներկայութեան սնտուկը վար առնուելով, տեսնուեցաւ որ շղթան շատ որոշ կերպով նշաններ ձգած էր սնտուկին անկիւններուն վրայ։

Բոլորը համոզում գոյացուցին թէ Ֆլոթի ըսածները շատ հեռու են ճշմարտութեան մօտենալէ։ Վկային հակասութիւնները տեղւոյն վրայ հաստատելէն յետոյ, տեղական թերթերը սկսան պաշտպանել Ալմազեանը։

Ալմազեանի փաստաբանը կը յայտարարէ թէ թերթերը շատ բաներ գրեցին իր պաշտպանեալին մասին, զայն ներկայացնելով իբրեւ կասկածելի ծագումով օտարական մը, ըսին թէ անիկա Պուլկար է կամ Ռուս է, սակայն մոռցան աւելցնելու թէ Ալմազեան 18 տարիէ ի վեր Փարիզ կը բնակի, ֆրանսական քաղաքացիութիւնը ընդունած է եւ ֆրանսական զինուոր եղած, նոյնիսկ կ'անդամակցի նախկին պատերազմիկներու ազգային միութեան։

Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս երէկ շարունակեց իր քննութիւնները եւ լսեց կարգ մը վկաներ։

Գ. Միջազգայինը ուրիշ բան է...

Ինչպէս կը յիշուի, Անգլիոյ արտաքին նախարար Արթըր Հէնտըրսըն, անցած շաբաթ Երեսփ. Ժողովին մէջ խօսելով անգլօ-ռուս յարաբերութեանց վերսկսումին մասին, ըսած էր թէ Մոսկուայի կառավարութիւնը որոշած է հրաժարիլ բոլշեւիկեան քարոզութիւններ ընելէ Անգլիոյ հողին վրայ։ Այս առթիւ շեշտած էր թէ անգլիական կառավարութիւնը Գ. Միջազգայինը կը նկատէ իբրեւ լրացուցիչ մէկ մասը Մոսկուայի կառավարութեան, հետեւաբար եւ բոլշեւիկեան պրոպականտէն հրաժարելու խոստումը կը պատկանի նաեւ համայնավար կուսակցութեան այդ գերագոյն մարմինին։

Արդ, «Իզվեստիա»՝ խորհուրդներու պաշտօնաթերթը, խօսելով նախարարին յայտարարութեանց վրայ, կը գրէ թէ Հէնտըրսըն մեծապէս կը սխալի, երբ կը կարծէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը յանձնառու եղած է հակակշիռ ենթարկել Գ. Միջազգայինի պրոպականտը։ «Խորհրդային կառավարութիւնը երբեք չէ խոստացած եւ չի կրնար խոստանալ սեղմել գործունէութիւնը Գ. Միջազգայինին, որ անկախ կազմակերպութիւն մըն է եւ երբեք չենթարկուիր կառավարութեան հակակշռին։

Իր կարգին «Պրաւդա»՝ պաշտօնաթերթ համայնավար կուսակցութեան, որոշ զոհունակութիւն յայտնելով անգլօ-ռուս յարաբերութեանց մօտալուտ վերսկսումին համար, կը յայտարարէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար ա՛յնքան շուտ մոռնալ խուզարկութիւնները որ կատարուեցան անգլ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Հ Մ Ը Մ Ի

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԸ

Զինադադարի տարեդարձին առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւս մասնակցեցան Յաղթական կամարի ընդհանուր տողանցքին եւ ծաղկեպսակ մը դրին անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ։

Ժամը 10.30ին սկաուտները հաւաքուած էին Ave. Wagram եւ ծունկէ միանալով հայ նախկին կամաւորներու խումբին, թափօր մը կազմեցին եւ ուղղուեցան դէպի Յաղթական կամար։

Շատ ուշագրաւ էր սկաուտներու առոյգ քայլուածքը։

ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐ

Համալսարանի վերաբացման առթիւ Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը, որու ընթացքին «պատուակալ վարդապետ»ի տիտղոս ստացան՝ ծանօթ գիտնական Այնշթայն, Լոնտոնի իրաւաբանական վարժարանի պատուակալ տնօրէն Էտուարտ ճէքս, Պրիւսէլի թանգարանի տնօրէն Ֆրանց Քիւմոն, Լօզանի վիրաբուժական դարմանատան փրոֆ. ցոքթ. Րու, Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահ Մոսիցքի։

Մասնաւորաբար ջերմ ծափերով ողջունուեցաւ Այնշթայն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Էնկիւրին պաշտօնապէս կը հերքէ ճիւմհուրիյէթի, Թայմզի եւ Թանի հրատարակած այն լուրը թէ Ազգային Մեծ Ժողովը կը ծրագրէ փոխել Թուրքիոյ Սահմանադրութիւնը եւ ընդունիլ Ամերիկեան դրութիւնը, որուն համաձայն Հանրապետութեան նախագահը միաժամանակ իբրեւ վարչապետ կը վարէ պետութեան ընթացիկ գործերը։

Ներկայիս այդպիսի մտադրութիւն մը չկայ։

ԳԱՐԱԽԱ՞Ն ԹԷ ԼԻՏՎԻՆՈՖ

Երէկ գրեցինք թէ խորհրդային միութեան արտաքին գործավար Չիչէրինի հրաժարականը ընդունուած է Մոսկուայի գործավարներու խորհուրդին կողմէ։

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Գարախանի եւ Լիտվինոֆի միջեւ պայքար կը մղուի՝ արտաքին գործավարութիւնը ձեռք բերելու համար։

Լիտվինոֆ գլխէն նետելու համար Գարախանը, կ'աշխատի համոզել զայն, որ ընդունի Լոնտոնի դեսպանութիւնը։

ՇԹՐԷԶԷՄԱՆԻ ՅԱՋՈՐԴԸ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարին մահէն ի վեր ցոքթ. Քուրթիուս փոխանորդաբար կը վարէր արտաքին նախարարութիւնը։ Այժմ Քուրթիուս պաշտօնապէս նշանակուեցաւ արտաքին նախարար, իսկ իբրեւ առեւտրական նախարար իրեն յաջորդեց Մոլտէնհաուէր։

Շթրէզէմանի պաշտօնին համար թեկնածու էին Փարիզի գերման դեսպան պարոն ֆոն Հէօշ եւ Հռոմի դեսպան ֆոն Նոյրաթ։

Ցոքթ. Քուրթիուս 52 տարեկան է, նախկին փաստաբան Պերլինի մէջ։ 1920էն ի վեր Րայխսթակի մէջ երեսփոխան է եւ 1926էն ի վեր՝ առեւտրական նախարար։

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍի մէկ սինէմային մէջ *«Այսօրուան Իտալիան»* անունով շարժանկար մը կը ներկայացուէր, երբ քովնտի ձախիչին մէջ ռումբ մը պայթեցաւ։ Զոհ չկայ։ Կը կարծուի թէ ռումբին հեղինակներն են հակաֆաշիստները։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

''ՄԻԱՆՁՆՅԱ ՍԻՍՏԵՄԸ,,

Համայնավարական յեղաշրջումը որ արդէն տասնամեակի իր շրջանը բոլորած է ալ, կ'ապրի փորձութիւններու ծանօթ եւ երկար շրջան մը։

Ճիշդ է, որ փորձութեան այդ հսկայ դաշտը (Խորհրդ. Հանրապետութիւնները) այսօր շատ մը տեսակէտներով կերպարանափոխուած կ'երեւայ, սակայն ո՛չ ոք կրնայ գուշակել այն իրական կերպարանափոխումը որ տակաւին ծրագրային է, «Լենինլոց»։ Եւ արդէն Խ. երկիրներու ամենօրեայ կեանքին մէջ նշմարուող երեւոյթները, ճիշդ այս եզրակացութիւնը կը թելադրեն ամէն մէկ դիտողին։ Աներնական չէ անշուշտ այս իրողութիւնը, եթէ նկատի ունենանք, որ համայնավարութիւնը յեղափոխական միջոցներով միայն կուած է կերպարանափոխելու համար դարերու ստեղծած մշակոյթը, ընկերային, ընտանեկան, ազգային, կրօնական զանազան աւանդութիւններն ու սովորոյթները, եւ անգամ նախապաշարումները։ Ու մինչդեռ այս ամէնը դարերու կեանք ունին, ստեղծուած եւ արմատացած սերունդներու ջանքերով, որոնց բնական դաշնակիցը եղած է միշտ ժամանակը։

Փոխելու համար այդ ամէնը, եւ կեանքը իր բոլոր երեւոյթներով առնելու՝ «Լենինեան կարմիր գծին» մէջ, ինքնին նոյնպէս պէտք ունի սերունդներու եւ երկար ժամանակաշրջաններու։ Մանաւանդ, որ նոր կացութեան, այլ խօսքով նոր կեանքի համար բուն հողը դեռ շատ անմշակ է եւ անպատրաստ։

Այսպէս տրամաբանել սակայն, արդէն իսկ «հինցած ժառայօնութիւն» է, «բուրժուական հասկացողութիւն», որ կը հալածուի շարունակ համայնավարներէն։ Կեանքի բնական նկատուած կարգերն ալ պէտք է փոխուին, «յեղափոխական» միջոցներով, ի գին բոլոր զոհողութիւններու։

Ահա՛ բուն խնդիրը.— փոխել, կերպարանափոխել ամէն ինչ, միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնելու, զոհողութիւններու առաջ կանգ չառնելու գնով։ Այս գերազանցապէս «յեղափոխական» նշանախօսքերով զինուած «կարմիր դրախտ»ին մէջ ամէն մէկ լուրջ ցնցում, ներքին հալածանք, սովորական դարձած տնտեսական տագնապները, եւ մանաւանդ նիւթական եւ բարոյական անհաշիւ զոհողութիւնները պէտք է բացատրել այս հիմնական ըմբռնումով։ Սխա՞լ թէ շիտակ, այս չէ մեր առաջադրած հարցը, այլ այն, որ այս մոլուցքին մէջ, փորձի այս երկար շրջանին մարդկային եւ նիւթական դրամագլուխը կը հալի անդադար, կը նուազի շարունակաբար, միշտ առանց վերջնական արդիւնքի, առանց յաջող փորձի։

Եւ եթէ Ռուսաստանը իր հսկայական տարածութիւնովը, եւ մարդկային անհամեմատ խոշոր համրանքովը տակաւին ընդունակ է նման փորձերու ենթարկուելու, ցաւը հոն է, որ մեր երկիրը չի կրնար երկարատեւ տոկալ իրեն պարտադրուած այս բռնի փորձերուն։

Այս դատողութիւններու այսօրուան անմիջական առիթը «Միանձնյա կառավարչական սիստեմ» հաստատելու ծանօթ որոշումն է, Մոսկուայի վարիչներու կողմէն, հրահանգուած բոլոր Խ. Հանրապետութիւններուն ի գործադրութիւն։

Ի՞նչ է այս «Միանձնյա սիստեմ»ը։ Պատասխանելէ առաջ, քանի մը խօսքով պարզենք վիճակը, որ գոյութիւն ունէր այս կարգադրութենէն առաջ։

Համայնավարութիւնը «քաղաքական յեղափոխութենէն» ետք, ուժեղ թափով եւ եռանդով լծուած է «տնտեսական յեղափոխութեան»։ Երկրի քաղաքական ղեկի տիրապետութենէն ետք իրենց գոյութեան պահպանման հարկադրանքին տակ, անոնք ստիպուած են ո՛չ միայն գործածելու պատերազմներու եւ իրենց իսկ ձեռքով քանդած երկրի արտադրութիւնը, այլ եւ այդ ամէնը շինելու ''Լենինեան,, աւետարանի տասնաբանեաններով։ Խնդիր է սակայն շինել, մանաւանդ ''Նոր,, հիմքերով եւ ծրագիրներով։

Անհրաժեշտ է խոստովանիլ, որ Համայնավար ղեկավարութիւնը անվերջ ''շինարարութեան,, մէջ է. հոգ չէ թէ այսօրուանը՝ վաղը քանդելու համար։ Չէ՞ որ այդ ալ սորվելու, փորձառութիւն ձեռք բերելու միջոց մըն է։

Այս ուղղութեամբ որոշ փորձառութիւն ձեռք բերած կ'երեւան ''արտադրութեան ղեկավարութիւնը կանոնաւորելու գործին մէջ,,։

Յեղափոխութեան ընթացքին եւ անկէ ետք առանձին ուժգնութեամբ հալածուեցան եւ կոտորուեցան Ռուսաստանի ամէն տեսակի արտադրութիւններու կառավարիչները, իբրեւ վտանգաւոր տարրեր։ Բազմաթիւ մասնագէտներ եւ փորձառուներ զոհ գացին այս փոթորիկին։ Եւ իբր յաջորդ, զանազան գործարաններու եւ մեծ ու փոքր արհեստանոցներու գլուխն իբրեւ ղեկավար-վարիչ նշանակուեցան ագէտ, անգործ, անտեղեակ եւ անծանօթ «Հաւատարիմ»ներու ' խորհուրդներ»։ Այսպէսով կը կատարուէր առաջին փոփոխութիւնը, արտադրութեան ղեկավարութեան կառավարութիւնը անհատէն կ'անցնէր ''Խորհուրդներուն,, այն հիմնական տարբերութեամբ, որ մինչդեռ անհատ վարիչը ինքն էր բուն պատասխանատու իրեն յանձնուած գործարանին կամ արհեստանոցի ընդհանուր գործերուն, հիմա այս պատասխանատուութիւնը գրեթէ կը վերնար մէջտեղէն, որովհետեւ 'խորհուրդներ,, իրենք ալ իրենց կարգին կը կառավարուէին կուսակցական եւ պետական անհատներէն եւ կազմակերպութիւններէն։

Այս ձեւով կատարեալ անիշխանական վիճակ էր ստեղծուած խորհրդային երկիրներու բազմազան արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններուն մէջ։ Ո՞վ էր բուն ղեկավարը, պատասխանատուն — բանուորական խորհուրդնե՞րը, այս կամ այն մարմնի ներկայացուցի՞չը, թղթակի՞ցը, լրտե՞սը,—բոլորը, եւ ի հարկէն ո՛չ ոք։ Եւ իբր հետեւանք այս կացութեան, "թափթփածութիւնը, խառնաշփոթութիւնը եւ անիշխանականութիւնը" կը քանդէր այն ամէնը, ինչ շինել կը կարծուէր ջարդիչներու եւ անսահման զոհողութիւններու վառնումի գնով միայն համայնավար վարիչները անդրադարձան իրենց այս սխալին։ Եւ այս անգամ ''արտադրութեան ղեկավարութիւնը կանոնաւորելու եւ միանձնյա սիստեմ սահմանելու,, իրենց նոր հրամանագրով վերականգնեցին նախկին վիճակը, որոշ փոփոխութիւններով։ Համաձայն այս հրամանագրին, աւելի ետք արտադրութիւնները պիտի կառավարուին անհատ վարիչներու կողմէն։ Այս վերջինները ազատ պիտի ըլլան իրենց ներքին գործերուն մէջ աւելորդ միջամտութիւններէ եւ պատասխանատու իրենց առանձնած պարտականութեան։ Ասիկա արդէն մեր հասկցած ղեկավարութիւնն է ընդունուած բոլոր երկիրներու արտադրութիւններուն մէջ։ Խորհրդային իշխանութիւնը վախնալով սակայն տասը տարի շարունակ այս ուղղութեան դէմ գաղափարական իր ընկեր. բանուորներէն— այս նոր հրամանագրով կը կարգադրէ բուն կառավարիչներու փոխանորդ նշանակել բանուորական խորհուրդներէն ընտրած ներկայացուցիչը, որ միջնորդ պիտի հանդիսանայ բանուորութեան եւ բուն վարիչին ի հարկին պաշտպան իշխանութեան մօտ, բանուորութեան պահանջներու եւ արտադրութեան անհրաժեշտ նկատուած ձեռնարկներու համար։

Այս կարգադրութեամբ խորհր իշխանութիւնը կը կարծէ թէ հնարաւորութիւն պիտի ունենայ ոչ միայն վերցնելու նախկին անիշխանականութիւնն ու թափթփածութիւնը, այլ եւ «աւելի ապահով հիմքերու վրայ,, պիտի դնէ ''մեծ աշխատանքներու պլանի կատարման եւ գերակատարման գործը,, (''Խ. Հ.,, թիւ 243)։

Բայց կ'երեւայ թէ այս կարեւոր անհրաժեշտութիւնը այնքան ալ չի շահագրգռեր բուն բանուորութիւնը։ Անոնք վախեր ունին, որ այս նոր սիստեմը կրնայ փճացնել իրենց շահերուն, եւ ինչո՞ւ չէ իրենց անպատասխանատու եւ անիշխանական գործունէութեան։

Թէ ինչ բանաձեւուած առարկութիւններով կը ժխտեն բանուորները, դժուար է ճշդել մեզի համար, բայց նկատի ունենալով ''Խ. Հայաստան,,ի հոկտ. 28ի խմբագրականը՝ կրնանք վստահօրէն ըսել, որ այս դժգոհութիւնները մեծ են եւ լուրջ։

Ի՞նչ ալ որ ըլլան սակայն, ըսի արդէն որ իշխանութիւնը համոզուած է իր ըրած կարգադրութեան կարեւորութեան եւ անհրաժեշտութեան մասին. դժգոհները լռեցնելու իր բազմաթիւ միջոցներուն հետ, կը հարցնէ, ''միթէ,, քիչ են եղել դէպքեր երբ կոմբջիջները ու տեղկոմները ատմինիստրացիայի վերաբերմամբ, իրենց մանր ''խնամատարութեամբ,, անվերջ եւ անտեղի միջամտութիւններով ուղղակի խանգարել են տուեալ ձեռնարկի անկաշկանդ զարգացման գործին,,։ Եւ իբրեւ թելադրանք կը յանձնարարէ ''փոխանակ մանր մունր միջամտութիւններով խառնելու՝ խանգարելու ղեկավարման ընդհանուր գործը,, իրենց պահանջներն ու դիտողութիւնները պէտք է լուրջ ձեւով քննեն եւ ընդհանրացնեն լայն ''մասսաներին,,։

Անտարակոյս, որ ամէն տեսակի դժգոհութիւններ պիտի յաեցնեն ի վերջոյ. որովհետեւ նախկին անիշխանական վիճակի պահպանումը խորհրդային արտադրութեան մէջ անհնար է այլեւս։ Եթէ գիւտ մը չէ այս անհրաժեշտութիւնը, կրկնուած տարիներ շարունակ ընդդիմադիր մամուլի կողմէն. գիւտ է սակայն, անհրաժեշտութեան խոստովանումը՝ ''կարմիր առաքեալ,,ներէն։

Եւ որքան կեանքերու եւ նիւթական զոհողութիւններու գնով միայն այս փորձառական դասը...

Ս. ԹՈՒԹՈՒԼ

Ց. Գ.— Նախորդ յօդուածին մէջ, բ. սիւնակ, Զ. կէտ, «ընդհանուր ապստամբութիւնը» — կարդալ «անվստահութիւնը»։

ՀԱՅԿ. ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Մշակոյթ» ասելով չպէտք է հասկանալ միայն գիր եւ գրականութիւն։ Ճիշդ է, մշակոյթի գլխաւոր բաղադրիչ մասերը գրով եւ գրականութեամբ են պայմանաւորուած. բայց մշակոյթ հասկացողութիւնն աւելի լայն բովանդակութիւն ունի։ Մշակոյթի անբաժան տարրերն են՝ գրականութիւն, պատմութիւն, ճարտարարուեստ, գեղարուեստ, նկարչութիւն, քանդակագործութիւն, երաժշտութիւն, թատրոն, դպրոց եւայլն, արուեստներ ու արհեստներ, նիստ ու կաց... Մի խօսքով ա՛յն բոլորը, որ մարդ անհատը իւր մտքի, հոգու եւ սրտի թռիչքներով արտադրում է, ստեղծագործում իւր տաղանդով..

Կան կարգի անհատներ, որոնք նոյնիսկ կեանքի ամենադժնդակ պայմաններում կարողանում են ստեղծագործել, այդպէս էլ կան տոկուն ազգեր, որոնք իրենց բնաւոր ձիրքերը կարողանում են արտայայտել եւ մշակել ամենէն աննպաստ պայմաններում։ Այդպիսի տոկուն եւ չարքաշ հաւաքականութիւններից մէկն է եւ հայ ազգը. Առաջաւոր Ասիայի այդ չահակիրը, որին շատ երբեւ պատմական բանասէրներ եւ գիտնականներ համարում են փոքր Ասիայի քաղաքակրթութեան յառաջապահը, մշակոյթի առաջնորդը եւ տարածողը։ Սխալուած չենք լինի, եթէ ասենք, որ հայ ազգն արեւելքի արեւածաղիկն է, ինչպէս որ արեւածաղիկն իր գլուխը միշտ թեքում է դէպի կենսատու լոյսն ու ջերմացնող արեւը, այնպէս էլ հայ ժողովուրդը իր պատմական անցեալում միշտ ապրելով արեւելքում, շարունակ թեքուել է դէպի լոյսն ու քաղաքակրթութեան արեւը։

Սկզբում քաղաքակրթութեան օրրաններն էին հին Ասորեստանը, Բաբելոնը, Փիւնիկէն, Պարսկաստանը, Եգիպտոսը, ապա Յունաստանը, Հռոմը, իսկ յետագայում արդէն բովանդակ Եւրոպան ու Ամերիկան։ Եւ մենք տեսնում ենք, որ Արմէն-Հայերն իրենց մէջ ձուլելով տոկուն եւ քաղաքակիրթ Խալդ-Հիթիթներին, Ալպեան կոչուած ցեղի այդ ժողովրդին, կազմում են պատմական հայ ազգը, որ չորս հազար տարուց ի վեր ապրում է Արաքս եւ Կուր, Եփրատ ու Տիգրիս գետերի հովիտներում եւ իւր սեգ լեռների լանջերին իբրեւ մի ինքնուրոյն միաւոր՝ իր սեփական մշակոյթով եւ երբեմն քաղաքական անկախ կեանքով։ Այս քաղաքակիրթ ժողովրդի ուշիմ ու ընդունակ զաւակներն էին շարան-շարան դիմում անցեալում դէպի լուսաւոր Աթէնք, Աղեքսանդրիա, Հռոմ, Կոստանդնուպոլիս, Նինուէ ու Բաբելոն, իսկ յետագայում դէպի Հոլանդա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Ռուսաստան, Անգլիա եւ նոյնիսկ Ամերիկա։ Նրանք այդ երկրներում ժրաջան մեղուների նման հաւաքում էին գիտութեան հիւթերը եւ իմացականութեամբ լցուած վերադառնում էին իրենց մայր հայրենիքը ուր ամենատխուր հանգամանքներում իսկ վառում էին լոյսի ջահերն իրենց թախծոտ մենաստաններում, վանքերում ու դպրոցներում, ենթարկուելով անլուր տանջանքների ու բռնութիւնների...

Մեր սիրուն հայրենիքը իւր աշխարհագրական անյաջող պայմաններով միշտ էլ սեւ է կապել մեր բախտի եւ մեր ազգային մշակոյթը շղթայել է ողբ ու լացով։ Մեր Անիներն իրենց հոյակապ ճարտարապետական յաճախ բարբարոսների տանակոխ են դարձել, աւերուել մեր գրականութեան վառարանները, Աղթամարները, Տաթեւները, Ս Կարապետները ու Հաղբատ-Սանահինները թալանուել են եւ անգամ կործանուել, այնուամենայնիւ հայ երկրից չի խուսափել գիրն ու գրականութիւնը եւ մի արտակարգ կենսունակութեամբ հայ հանճարը կերտել է իւր զարգացման թափով 5րդ ոսկէ, 12րդ արծաթէ եւ 19րդ վերածնութեան դարերը...

Մեր գրերը ձեւակերպող Ս Մեսրոպին, նրա մեծ աջակից Ս Սահակին, ապա Եղիշէ, Եզնիկ, Կորիւն, Ղազար Փարպեցի, Մովսէս Խորենացի, Դաւիթ Անյաղթ եւայլ պատմիչներին ու թարգմանիչներին յաջորդեցին Նարեկացիներն ու Շնորհալիները, Արծրունիներն ու Րաֆֆիները, Խրիմեաններն ու Ալիշանները... Երբ հայ հանճարը ճնշուել ու տառապել է հայ երկրում, իւր հայրենի օդը դարձել է նրա համար հեղձուցիչ, նա կարօտը սրտում թողել է իւր հայրենի տնակը եւ խոցուած թռչունի նման իւր բոյնն է հիւսել օտար բայց հիւրընկալ հորիզոնների տակ՝ Ս. Ղազար, Դորպատ, Նոր-Ջուղա, Մոսկւա, Կալկաթա, Պոլիս ու Թիֆլիս... Այդ վայրերում էլ հայ հանճարը շարունակել է ստեղծագործել տոկունութեամբ՝ զարգացնելով հայկական մշակոյթը եւ աշխարհի բախտաւոր ազգերի կողքին՝ այսօր մեծ իրաւունքով իր մշակոյթի տօնն է փառաբանում Արեւելքի նահատակը քրիստոնէութեան եւ քաղաքակրթութեան միջնորդը, ոսոխներից հալածուած եւ բզկտուած հայ ժողովուրդը, որ շատ անգամ զուրկ է եղել գոյութեան, պատւի ու գոյքի սեփականութեան ամենատարրական իրաւունքներից եւ որի գիտակից զաւակները յաճախ ստեղծագործելու փոխ. րէն՝ յաւելեալ արեան տուրքը վճարելու անհրաժեշտութեան մթնոլորտում են գնել...

Այդպիսի դժոխային պայմաններում է ստեղծագործել հայ հանճարը, ուստի եւ զարմանալի չէ, որ հայկական ինքնուրոյն մշակոյթ ունենալով հանդերձ՝ այսօր մենք չունենք մեր ազգային մշակոյթի գրած ու տպած պատմութիւնը։ Անգլիական ազգի մշակոյթի պատմութիւնը մի ստուար հատորի մէջ է ամփոփել հռչակաւոր Բոկլը, ռուս ազգի մշակոյթի պատմութիւնը գրել է պրոֆեսոր Միլիւկովը եւ ամփոփել երեք հատորների մէջ, միւս լուսաւոր ազգերը եւս ունին իրենց մշակոյթների գրաւոր յուշարձանը։ Մնում է որ մենք էլ ունենանք «Հայ Մշակոյթի պատմութիւնը» ի գիտութիւն եւ ի խրախոյս հայ սերունդների։

Այդ խոշոր գործն ի վիճակի են կատարելու անշուշտ մեր բազմավաստակ Մխիթարեան հայրերը՝ շնորհիւ իրենց յարմարութիւնների եւ գիտութեան։ Ինչպէս որոշ գիտնականներ, հայ եւ օտար ազգի, կարող են մասնակից լինել այդ պատասխանատու գործին. ու իբրեւ մի հասունացած պահանջ, իբրեւ մի կարեւոր եւ անհրաժեշտ խնդիր՝ հրապարակ եմ բերում, Հայ Մշակոյթի տօնակատարութեան օրերում։

Համոզուած եմ, որ հայ ազգն այսուհետեւ, դարերի փորձութիւնների եւ քննութիւնների բովից անցնելուց յետոյ, ո՛չ միայն չի անյայտանալու աշխարհիս երեսից, այլ եւ բախտ է ունենալու կրկին ստեղծագործելու եւ ապրելու աւելի ազատ ու անկաշկանդ հանգամանքներում, իւր անկախ եւ ազատ հայրենիքում, իւր ազգային եռագոյնի հովանու տակ.

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱԽ ՄԵՐ ՃԱՄԲԱ[illegible] ՓՆՏՐԵՆՔ

Մեզի համար անհրաժեշտ [illegible] միշտ փնտռել մեր ճամբան դժբախտաբար բազմաթիւ [illegible] սերու բաժնուելով, կը շուարին եւ կ'երթանք դէպի հոն ուր [illegible] տանգ կայ, ուր մահը անխուսափելի է։

Հայ ժողովուրդը ստիպուած եղեր բազմաթիւ անգամներ [illegible] զուլ իր տաքուկ բոյնը [illegible] մել անծանօթ հեռուներ կամ [illegible] ծայր անապատը, նոր բոյն [illegible] նելու, նոր բուխերիկ [illegible] լու։ Ջարդաշ ժողովուրդ, [illegible] հեց ու հնազանդ, երբեմն [illegible] բոստ՝ կեղեքիչներու դէմ, [illegible] կայնէրեւ՛ք հաւատքը չէ կորսնցուցած, երբե՛ք չէ մոռցած [illegible] ծագման ու գոյութեան խասոց [illegible] Եղէլ պատմութիւնը շատ [illegible] է եւ լեցուն կենդանի օրինակներով, բայց լաւ է գրած [illegible] կայով, որ աւելի կարեւոր [illegible] ստիպողական։ Մեծ մասով [illegible] գուելէ կամ անապատներու [illegible] գին մէջ վառելէ յետոյ, [illegible] նոր շրջան մը ունինք [illegible] նման օրգեկորույս մը [illegible] ճակին։ Մայր մը երբ իր [illegible] կը կորսնցնէ, կը կորսնցնէ իր հաւասարակշռութիւնը [illegible] տեղ, Ֆրանսայի մէջ եօթ [illegible] րին մեծ, շատ մեծ պատմութիւն մը ունի եօթը գլուխներով։

Ֆրանսա մտնող հայերուն [illegible] ծամաստութիւնը երկրագործ [illegible] րէ կը բաղկանար, որ վարձուեր հողէն ստանալու ապրուստ [illegible] Արդ, ոչ մէկ հայ երկրագործ [illegible] ուգեց հողագործութեամբ զբաղիլ։ Ինչո՞ւ. միթէ գցուա [illegible] հողէն։ Երբե՛ք, միթէ չէր կրնար ապրիլ։ Շատ լաւ կրնար ապրիլ եթէ ուզէր։ Պատճառները շատ են։

Հայը ազատ չէ, սակայն [illegible] ռապած ժողովուրդ մը իր [illegible] մօքսի պարապութեան [illegible] թիւնը զգալէ յետոյ, ստիպուած է քիչը միշտ առնել եւ միշտ [illegible] երկիրներ փնտռելու ելէ [illegible] զինք ստիպեցին գաղթելու [illegible] սօր իրեն համար սովորութիւն դարձած գաղթը։ Այսպէս, [illegible] սամթիւ բնտանիքներ տարի [illegible] Մարսէյլ բնակելէ յետոյ [illegible] մեկնին Լիոն եւ անկէ ալ [illegible] րիզ։ Կը գաղթեն գիւղէ գիւղ եւ քաղաքէ քաղաք, միշտ [illegible] լաւը գտնելու յոյսով [illegible] ճամբայ, հայ մարդ... Ինչո՞ւ [illegible] հասկնար այս թափառումներու [illegible] միասը։ Երբ տեղ կը փոխէ [illegible] կորսնցնէք ձեր բարոյական [illegible] վորութիւններուն մէկ [illegible] մասը, որովհետեւ ամէն [illegible] նորութիւն մը ունի, որուն [illegible] տեղյանալու համար [illegible] պէտք են։ Կը կորսնցնէք [illegible] նիւթականն ալ, որ ինչքան [illegible] մեծ ըլլայ, մեծ է։ Կը [illegible] ընկերոջ մը խօսքը.

— Մեր շահածը Բ. Լ. [illegible] (երկաթուղիի ընկ.) համար [illegible] զու Ֆրանսա գալէս ի վեր [illegible]

Որովհետեւ միշտ կ'ուզէ [illegible] ւը, շատը գտնել, բայց [illegible] ցուց բոլորը այս անհաշիւ [illegible] տախտին մէջ։ Յունաստան [illegible] ալ սապէս կը գրեն.

— «Մեզի կը ծաղրեն [illegible] ըսենք թէ Ֆրանսայի մէջ [illegible] գականներ ունինք որոնք [illegible] չեն տանիր իրենց եղած [illegible] գիտենք որ Ֆրանսան [illegible] հարկաւ մեզի ալ անկէն [illegible] միայ տապլուելու... կ'ապ [illegible] որ մեզ երես վրայ չձգէ

Դժբախտաբար ախտ [illegible] այս որ վարակած է մեզ [illegible] մէկը Ամերիկա է, Ֆրանսա [illegible] իր բարեկամը կը կարծէ [illegible] իր ձեռքին տակ ունի [illegible] կայր զանձեր։ Իսկ [illegible] տանի տարագիրը նոյն [illegible] կարծիքը կազմած է [illegible] բնակողին վրայ։ «Էն», [illegible] օրերն ալ կ'անցնին։ [illegible] մեզի որ երբ առք կախ [illegible] միջապէս վճարենք մեր [illegible] քերը։ Ո՞վ պատմեց թէ [illegible] սայի կամ Ամերիկայի մէջ [illegible] ձեր կան եւ առքը [illegible] տարիէն պիտի հարստ [illegible] Ֆրանսայի աշխատանքի [illegible] մանները շատ աւելի [illegible]

[illegible]

ԱՐԱՄ ՍԷՊԷՐ

"ՈՍԿԻ ԵՐԱԿԸ"

ՕՏԷՐՈՆ

[illegible]

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՆԱՀԱՏԱԿ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

[illegible]

Հաւաքոյթին մէջ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարուեցան՝ այս պարահանդէսին յաջողութիւնը ապահովելու միջոցներուն մասին։

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԴԷՄ

Անցեալ օր արտատպեր էինք պաշտօնական յայտարարութիւնը Հնչակեան նոր հրատարակութեան մը, «Հնչակեան Մամուլ»ի, որ ապօրէն կը հռչակէր Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմինը։

Այս վերջինը, իր շաբաթաթերթին մէջ (10 Նոյ.), կը հրատարակէ հետեւեալ յայտարարութիւններն ու շանթերը, նոյնքան պաշտօնական եւ ահեղաստ.

"Ս. Դ. Հնչակեան բոլոր Շրջաններու Մարմիններուն, մասնաճիւղերուն եւ ընկերներուն, ինչպէս նաեւ հայ հասարակութեան, պաշտօնապէս կը յայտարարենք որ

1.— Ֆրանսայի Շրջանի պատասխանատու միակ գերագոյն մարմինը Հերթական Պատգամաւորական ժողովէն ընտրուած վարիչ մարմինն է։

2.— "Նոր Երկիր" Ս. Դ. Հնչ. Ֆրանսայի Շրջանի պաշտօնական օրգանն է (կազմ. կան. Յօդ. 78)։

3.— Ընկ. Բ. Վարդգէս Շրջանային պատգամաւորական ժողովի կողմէն միաձայնութեամբ

[illegible]

[illegible] 1920 [illegible]

[illegible]

ԹԻԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

[illegible]

Ճամբորդութիւնը կ'արժէ աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք։ Ա՛յդ է պատճառը, որ Ֆրանսայի գաղթային նախարարութիւնը կը սպասէ՝ մինչեւ որ շոգենաւը լեցնելու չափ յաճախորդ հաւաքուի։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՑԷՍԻՆ.— Նոյ. 1ին Ե. մրցումը Ցէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ի, որ կասարուեցաւ՝ իր մարզադաշտին մէջ Վօ-ան-Վըլէնի Հունգարական Ախումբին հետ, սպասուած արդիւնքը չտուաւ։ Հունգարական խումբը ամբողջ խաղին տիրեց «Թէքնիք»ի գերազանցութեամբ, յաղթութիւնը տանելով 1ի դէմ 3ով։ Այս անգամ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր իսկական կազմով դաշտ ելաւ, բայց չունեցաւ ներդաշնակ խաղարկութիւն մը թէ յարձակողականին եւ թէ պաշտպանողականին մէջ։

Մեր ֆութպոլիստները դանդաղ են. փոխանակ իրենք գնդակին վազելու, կը սպասեն որ անիկա գայ իրենց ոտքին։

∴ Նոյեմբեր 3ին Մօնշայի խումբը (Լիոնի արուարձան) հայկ. քլիւպին դէմ խաղաց փոխուած կազմով. երկու օր առաջուան պայտութիւնը բարի լսթան մը եղած էր։ Իրենց ջանքն ու եռանդը պսակուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 0—3ով։

Մարզիկ

ՅԱՌԱՋ.,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 10 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՍԷԼԷՍՏԷՆ ԿԸ ՄՏԱՏԱՆՋՈՒԻ ԱՊԱԳԱՅՈՎ

[illegible]

Ասոր կ'իյնար Այս կենդանին տարիէ մը ի վեր կը քնանայ եւ երբ ուզեմ կրնամ արթնցնել։ Միայն թէ այդ վերադարթման գործողութիւնը [illegible]

ոստիկանութեան կողմէ Լոնտոն՝ Արգոսի առեւտրական կեդրոնին մէջ, ինչպէս նաեւ ուրիշ «անգլիական կեդրոններ»։ կ'աւելցնէ որ խորհրդային կառավարութիւնը բոլորովին համոզուած չէ տակաւին թէ աշխատաւորական կուսակցութիւնը վերջնապէս հրաժարած է պահպանողական կուսակցութեան հետապնդած քաղաքականութենէն ու կը պնդէ կարծել թէ Անգլիոյ զինուորական սպայակոյտերը Ներկայիս հակախորհրդային պաշարում մը կը կազմակերպեն։

Չեկայի նոր պետը

Չեկայի նախկին փոխ-նախագահ Թրիլիսէր, որ վերջերս պաշտօնանկ եղած էր, ձերբակալուեցաւ, ու հաւանաբար իր մասին չպիտի լսուի այլեւս։ Վերջերս Չեկայի պաշտօնեաները հակառակած էին Կրէմլինի հրամաններուն։ Ստալին Չեկայի նոր պետ նշանակեց Եագոտան՝ անսահման իրաւունքներով։ Եագոտայի օգնական տրուեցաւ Մէսսինգ, նախկին պետ Լենինգրադի Չեկային, որուն համար կ'ըսուի թէ իր պետէն նուազ վայրագ է խառնուածքով։ Եագոտա մեծ բարեկամ մըն է Մաքսիմ Գորկիի։

Ի՞նչ կ'ուզէ Ուզունովի խմբակը

Երէկ գրեցինք թէ Ուզունոֆի հրոսախումբը յարձակում գործած է Պէրքովիցայի կառախումբին վրայ։

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Ուզունոֆի ընկերները կողոպտելէ վերջ ճամբորդները, անոնց ուղղած են ճառ մը, ըսելով որ իրենք կը հետապնդեն հողագործա-համայնավարական քաղաքականութիւն մը եւ բացարձակ կռիւ յայտարարած են ներկայ կառավարութեան եւ անոր վարչաձեւին դէմ։

Ուզունոֆ կառախումբին մէջ ձգած է նաեւ երկու նամակներ, ուղղուած «պուլկար կառավարութեան եւ ժողովուրդին»։ Պուլկար մամուլը կը հրատարակէ պատճէնը այս նամակներուն, որոնց մէջ Ուզունոֆ ինքզինքը կը հռչակէ Սթամպուլիսքիի աշակերտ եւ կը շեշտէ թէ միայն հողագործական վարչաձեւը խաղաղութիւն պիտի բերէ Պուլկարիոյ։ Անխնայ պատերազմ կը յայտարարէ պետական բոլոր պաշտօնեաներուն դէմ։

Նոյն ոճով նամակ մըն ալ ուղղուած է թագաւորին։ Հրոսախումբը յաջողած է անցնիլ սահմանին միւս կողմը։

Հողագործ. կառավարութեան տարեդարձը

Ռումանիոյ բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, անցեալ օր հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ հողագործական կառավարութեան իշխանութեան գլուխ հասնելուն առաջին տարեդարձը։ Ժողովրդային խանդավառ ցոյցեր տեղի ունեցան, ինչ որ ցոյց կուտար թէ ներկայ կառավարութիւնը ո՛րքան համակրանք կը վայելէ երկրին մէջ։ Դրացի երկու նահանգներէ 30,000 գիւղացիներ հետիոտն գացին Պուքրէշ, ուր Ցաչիա սրահին մէջ, հրապարակային հաւաքոյթի մը ընթացքին խօսք առին վարչապետ Մանիու եւ Մաճարու։

Հակաքաղէքոնիկ շարժումներ

Վորոնէժի դատարանը սկսած է դատավարութիւնը 42 անդամներուն հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը, որ կը գործէր կրօնական աղանդի մը երեւոյթին տակ։ Ամբաստանեալները քանի մը տարիներէ ի վեր հակայեղափոխական միապետական գործունէութիւն կը մղէին, ահաբեկումներ եւ կանխամտածուած հրդեհներ կը կատարէին։

Կազմակերպութեան 11 վարիչները, իրենց պետին՝ Դիմիտրի Պարխոմէնկոյի հետ, նախկին հրամանատար ճերմակ պահակներու, դատարան բերուեցան, հագած ճերմակ գլխանոցներ, վրան խաչով մը։ Դատաւորներու բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէին, գոչելով. «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»։ Սակայն ամբաստանեալներու երկրորդ խմբակի մը խոստովանութիւններէն յետոյ, վարիչները որոշեցին պատասխանել հարցումներուն։

Զինադադարը եւ համայնավար ցոյցեր

Առջի օր, Զինադադարի տօնին առթիւ, համայնավարները փորձեցին խռովութիւններ յարուցանել զանազան տեղեր։

Փարիզեան շրջանին մէջ որոշ թիւով համայնավարներ հաւաքուեցան Փորթ տը Պանթոլէն, ժամը 11ին, եւ ուղղուեցան դէպի Մոնթրէօյ-Սու-Պուայի գերեզմանատունը, խանգարելու համար նախկին պատերազմիկներու ցոյցը։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց զանոնք եւ 16 հոգի ձերբակալեց։

Ցունաստանի մէջ եւս քանի մը ցոյցեր փորձուեցան։ Վոլոյի ոստիկանութիւնը ցրուեց խումբ մը համայնավարներ, որոնք կ'ուզէին ցոյց կատարել։ Քանի մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

Փլորինա Պիի (Մակեդոնիա) ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երեք համայնավարներ, որոնք Թռուցիկ կը բաժնէին։ Ուրիշ համայնավարներ, որ կը փորձէին ազատել իրենց ընկերները, ցրուուեցան եւ անոնցմէ ալ 10 հոգի ձերբակալուեցաւ։ Կարգը վերահաստատուեցաւ։

Համայնավար նոր պառակտում

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ պառակտումը հետզհետէ աւելի կը խորանայ։

Այս անգամ վարիչ մարմնին դէմ կը ծառանան վեց կարեւոր դէմքեր, Կարշըրի, Լուի Սէլիէ. Քամիյլ Րընօ, Ժոլի, Քասթէլլազ եւ Ժէլիս, վեցն ալ անդամ Փարիզի թաղապետական ժողովին, որուն մէջ ութ ներկայացուցիչ ունէին համայնավարները։

Կիրակի կէսօրէ վերջ Պէլվիլուազի մէջ հաւաքոյթ ունէին փարիզեան շրջանի թաղապետական խորհրդականները։ 400ի վրայ ներկայ գտնուեցան 94 հոգի արուարձաններէն, իսկ բուն փարիզցիները կը բացակայէին։ Այս վերջիններուն ցոյցը շատ ուշագրաւ էր։ Անոնք կը յայտնեն թէ շատոնց ի վեր հակառակ են համայնավար կուսակցութեան վարիչ մարմնի քաղաքականութեան եւ չեն ուզեր հպատակիլ անոր հրամաններուն։

Մասնաւորապէս հակառակ են «Իւմանիթէ»ի նոր վարիչ Ֆլորիմոն Պոնթի, որ քմահաճ կարգադրութեամբ պաշտօնէ դադրեցուցած էր կարգ մը խմբագիրներ։

Թաղապետական ժողովին մէջ Փարիզի համայնավարները այսուհետեւ կ'ունենան երկու անդամ՝ Մարթի եւ Սալօմ։ Ու անոնցմէ Մարթի ալ բանտն է դեռ։

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Իսի լէ Մուլինօ

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՐԻԱՌ

Լիոնի Կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Դրաշարանի սրահը։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՇԱՊԻՆ Գարահիսարի եւ Շրջանի «Թաղվիկ» Հայրենակցական Միութեան երեկոյթը տեղի կ'ունենայ 4 յունուար 1930 շաբաթ երեկոյ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐ

Լիոնի Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 1021՝ գոգնոց, 944՝ հովանոց, 18՝ 0 տը Քոլոնեա, 616՝ փողկապ, 1143՝ ծաղկաման, 592՝ անուշի դդալ, 1113՝ տուփ մը սիկարէթ, 561՝ գուլպայ, 1103՝ 1 պրոշ, 1030՝ ժամացոյց, 395՝ 1 տուփ սիկարէթ, 278՝ վզնոց, 169՝ բռնձափոշի, 1105՝ թաշկինակ, 648՝ Գոնեաքի սպաս, 837՝ գորգ մը, 639՝ ելեկտրական լամբ, 708՝ Շանփանեա, 685՝ ժամանոյին մը, 829՝ 1 տուփ լօգում։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Համպուրկ, Ս. Յ.— 100։
Րէթէլ, Գ. Ս.— 70։
Մարսէյլ, Յ. Ա.— 100։
Քլէրմոն Ֆէրան, Գ. Թ.— 35։
Երուսաղէմ, Ա. Տ.— 117.87։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Անուշ Սարայտարեան, հօր անունը Գրիգոր, մօր անունը Մարգարիտ, կը փնտռէ իր մայրը եւ եղբայրները՝ Ստեփան, Յարութիւն եւ Սամուէլ, որոնց հետքը կորսնցուցած է 1920ին՝ Մարաշի դէպքին առթիւ։ Գրել «Յառաջ»ի։

— Թողատի Ճէմալէտտին Թաղէն Փէհլիվանեան Խաչիկ. քոյրը Ազնիւ, այս վերջինին ամուսինը Յարութիւն, տղան Յովհաննէս, Թէլլալ Մարտիրոսին կինը՝ Մարթամ Կեսարացի, զաւակները Լեւոն եւ Փօղոս, աղջիկը Հռիփսիմէ, որոնք կորսուած են տարագրութեան շրջանին։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել՝ Եղիա Կիւրքճեանի, Courignan, 37020, 1er Rgt. Ve. Cie. Saïda (Oran), Algérie:

—Տիկին Եսթեր Սագաեան որ Թուրքիայէն նոր հասած է Հալէպ, կը փնտռէ Արզնցի (Խարբերդ) Նարգուհի եւ Բենիամին Սագաեանները։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին։ Իմացնել Agopian Ohanèsի, 14 rue Ortolan, Paris (5):

— Շապին Գարահիսարցի եւ Թուրքիայէն նոր ազատուած Սմբատ Շէրպէթեան 19 տարեկան, հօր անունը՝ Շապուհ, մօր անունը՝ Աղաւնի կը փնտռէ իր քոյրը Լուսազարդ Շէրպէթեան։ Կը կարծուի թէ Նիւ-Եորք կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բ. Տէրտէրեանի, 18 Rue Denoyez, Paris (20e):

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Տիկ. Տիգրանուհի Մէքինեան կը փնտռէ իր ամուսինը Յովհաննէս Մէքինեան որ Ուռլայի մէջ Ռէժիի հաշուակալ էր։ Իզմիրի ջարդէն 20 օր վերջ Ուռլայի բանտէն նամակ ստացած է իրմէ։ Անկէ վերջ լուր չկայ։ Իմացնել՝ Mme D. Mekinianի, 12bis Ave. de l'Espérance, Bondy, (Seine), France.

Կը խնդրուի լուսնհայ թերթերէն արտատպել։

— Աղաւնի Գրիգորեան կը փնտռէ Մեզրէցի (Խարբերդ) Գրիգոր Գրիգորեան, 28 տարեկան, հօր անուն՝ Գասպար, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1923ին կը գտնուէր Մարսէյլ։ Այժմ տեղեկութիւն չունինք իր մասին, իմացնել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր։

— Գիթլիսցի Յովհաննէս Խաչատուրեան, որ երկու տարի առաջ Վիէն (Իզէր) կը բնակէր։ Կը կարծուի թէ Փարիզի շրջանին մէջ կը գտնուի։ Գրել՝ Ղազարոս Յակոբեանի, c oChoulian, Minotier, Roustchouk, Bulgarie:

— Երզնկացի հանգուցեալ Միգարէլ Նորաիկեանի աղջիկը՝ Երանուհի Նորաիկեանը կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Բերուզ (մականունը չի յիշեր) որ հաստատուած է Ֆրանսա՝ իր երկու զաւակներով, Վերգինէ եւ Սուրէն անունով, 1912էն ի վեր։ Իմացնել Օննիկ Աղաճանեանի, Str. Regala 128, Braila, Romania:

— Կը փնտռուի Հիմքարծում Խաչերեան, կեսարիոյ Գարահիսարցի գիւղէն։ Լուր տուողին 100 ֆրանք նուէր։ Գրել Hagop Khatcherianի, chez Mr. Laplagne, Maire, Ste Christie par Auch (Gers), France.

— Օր. Էլմաս Օճախեան (Ներկայիս Տիկ. Էմմա-Հայկ Արծիւ) Շապին - Գարահիսարի Բուրք գիւղէն՝ կը փնտռէ իր ազգականներէն մէկը մէկը։ Հօր անունն է Գրիգոր Օճախեան, մօրը՝ Մարիամ, քոյրերը՝ Ովսաննա, Գոհար, Արեգնազ եւ Հայկանոյշ, եղբայրները՝ Յարութիւն, Արամ, Համբարձում, եւ Ղուկաս։ Տեղեկացնել Յառաջ»ի։

IMPRIMERIE · MASSIS · ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIERE QUOTIDIEN ARMÊNIEN EN EUROP

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

14NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1110 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԿՈՂԸ ՈՒ ԳԱՑՈՂԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ, Փիլիպէի մեր Թղթակիցը կը գրէր թէ 45 երիտասարդներ իրենց երդումի արարողութիւնը կատարեցին Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, մտնելով կուսակցութեան շարքերը։

«Յուսաբեր» (Նոյ. 5) կը նկարագրէ 68 երիտասարդներու մկրտութիւնը Աղեքսանդրիոյ մէջ, դարձեալ Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ։ Իրողութիւն մը, որ «փառաւոր եւ աննախընթաց էջ մը կը բանայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Աղեքսանդրիոյ կազմակերպութեան տարեգրութեանց մէջ»։

Նոր չէ այս երեւոյթը, թէեւ բացառիկ հանգամանք ունին Փիլիպէի եւ Աղեքսանդրիոյ «մկրտութիւնները», իրենց թուական համեմատութեամբ։

Վերջին չորս տարիներու ընթացքին, «Յառաջ»ը յաճախ արձանագրած է հինգով-տասնով երդումներ, մասնաւորապէս Փարիզի եւ հարաւային Ֆրանսայի մէջ։ Առօրեայ մխորին մէջ, որոնք ընդհանրապէս կանգ չեն առներ այս կարգի լուրերու վրայ, կը կարդան ու կ'անցնին, զանազան հանդէսներու նկարագրութեանց առթիւ։ Մենք իսկ, արձանագրած ու մոռցած ենք։

Ուրեմն, աջէն եւ ձախէն կատարուած հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւններէն, «թաղում»ներէն եւ դամբանականներէն վերջն ալ, Դաշնակցութեան շարքերը ոչ թէ կը նօսրանան, այլ կը լեցուին, կ'ուռին դարմանալի համեմատութեամբ։ Մեր տարժան հակառակորդները, որ խոշոր խորագիրներով եւ ...ի սիւնակի վրայ «Դաշնակցութեան քայքայումը» կ'աւետեն պարբերաբար, մեղապարտի մը վտարման, մոլորածի մը ...ով ողորմելի դասալիքի մը «հրաժարման» առթիւ, քաջութիւնը պիտի ունենա՞ն, արդեօք, այս իրողութիւնն ալ արձանագրելու։ Կրնա՞ն համրել, 1921էն ի վեր գացողները — երթին բարով — եւ եկողները։ Համրել, բաղդատել եւ եզրակացնել ճիշդ այնպէս ինչպէս կ'ընեն թուանշաններ շարելով եւ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան «աճում»ը բաղդատելով տարուէ տարի։ Ռամկավարներուն խօսքը չենք ըներ, որովհետեւ անոնց «շարքերը» շատոնց սառուցեալ կէտին հասած են։

Բայց թուանշաններէն աւելի, ուշագրաւ է՝ բուն իսկ երեւոյթը։

Արդարեւ, անքան գնահատելի չէ հեռանալու տրամադրութիւնը որքան՝ մօտենալու ձգտումը։ Ներկայ պարագաներուն մէջ, մէկ նոր թեկնածուի դիմումը Դաշնակցութեան, բարոյապէս շատ աւելի արժէք ունի, քան տասը հոգինոց խումբի ...ուտքը Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան մէջ։ ...նաել մարդիկ ստիպուած են համայնավար գրուելու։ Ոչ միայն զանազան հրապուրիչ խայծեր, այլեւ առօրեայ պատճառներ կը հարկադրեն հաւատք փոխել, կամ այնպէս ձեւանալ։

Այստեղ ոչ ոք հարկադրուած է Դաշնակցական ըլլալու ... կը լսէ, կը համոզուի եւ կ'արձանագրուի — իր ազատ կամքով։ Իր առջեւ չունի ո՛ր եւ է շօշափելի օգուտ — մարդիկ ... մանրացած հիմա։ Չունի վախ՝ գիրք, պաշտօն կամ ... կորսնցնելու։ Ընդհակառակն, մտնելով մեր շարքերուն մէջ, ստիպուած է չարքաշութեան, կարգ կանոնի, աշխատանքի եւ զոհաբերութեան վարժուիլ։

Պատերազմէն առաջ, երբ մեր հողին վրայ էինք, մարդիկ ... դիւրաւ Դաշնակցական կ'ըլլային։ Հայրենի լեռն ու ջուրը, ... ու անոնց վերեւ սաւառնող սարսափը, Թուրքին մղձաւանջը կը մղէին յեղափոխական դառնալու։ Հողը կար, ազատութիւն եւ կռիւ կը թելադրէր։ «Ֆէտայի»ները կային, զէնքերը, որոտումը եւ մարտագոռ երգերը։ Արիւնը կը քաշէր։

Ի՞նչ ունի այսօրուան երիտասարդութիւնը, դէպի այս ճամբան մղուելու համար։

Աւելի շատ բացասական քան դրական երեւոյթներ։ Փառապորտումներ, որոնց լոյսն իսկ սայթաքելու, սահելու կը ...։ Շրջապատ մը, որ կը կապտէ ուշադրութիւնը, կը ...ցնէ աչքերը, կը հարթէ ու կը հալեցնէ։ Արաքսն ու Եփրատ շատ հեռու են, իսկ Նեղոսն ու Սէնը, նոյնիսկ Մարիցան ...ցանց պչրոտ։ Աշխարհ մը, վերջապէս, ուր շատ շուտ կը ...ին աչքերը, ուր 17 տարեկան պատանին շատ աւելի ...կունակ է, քան տասը տարի առաջուան քառասունոցը՝ ...ոտ ու վիպաշունչ…

Եւ սակայն, կուգա՛ն։ Կուգան խումբ խումբ, երդում ընելու եւ մկրտուելու։ Կուգան գերագոյն խենդութեան խենդերը ...ալու։ Թրծուելու, խորհելու, գործելու։ Մատղաշ ծիլեր ... կը նետեն կաղնիներուն բոլորտիքը։ Թարմ շունչ մը կը ... յոգնածներուն եւ պակասծներուն պարապը։

Բացառիկ է այս երեւոյթը նաեւ անոր համար, որ տեղի ...ենայ ճիշդ այն պահուն, երբ կատաղութեան հասած է ...դաշնակցական «ճիհատ»ը։ Պայքար՝ եօթը ճակատի վրայ ...ձարձակ անբարոյականութեամբ.— ժողովուրդին կրած ... աղէտները, 1915ի հայաջինջ սարսափներն անգամ ...ցութեան վզին փաթթելու ատրճանը։ Եւ նորեկները ...որդան այդ հրատարակութիւնները Օրուան ընթացքին կը ...կապուռեմէկ պատմութիւններ՝ Դաշնակցութեան «ոճիր»... մասին։ Յաճախ աւելի շատ շփոթ կ'ունենան հակառակորդներու, քան մեզի հետ։

Եւ սակայն, կուգան։ Կուգան խումբ խումբ։ Մէկ է գացողը — երթայ բարով — տասը-քսանով կը համրուի եկողը։ ...ր է գաղտնիքը այս անսովոր իրողութեան։

...Մի հրապուրեց այս տղաքը։ Ինչո՞վ։ Ինչո՞ւ չեն լսեր այն...կերճախօ՛ս զառում գոչումները, ամբաստանութիւններն ու ...։ Եւ կուգան մեր ետեւէն, իրենց ճակատագիրը կը ... Դաշնակցութեան հետ։

Պատասխանը թող տան — օրուան խաչակիրները, կարմիր, ... կամ դեղին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՏՐԿԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի խմբագրականէն (Պուքրէշ, 31 Հոկտ.).

— «Անցեալ անգամ տեսանք որ կը գերագնահատենք օտարն ու կը ստորագնահատենք հարազատն ու սեփականը: Այս ախտաւոր հոգեբանութիւնն այ ստրկամտութեան մկան է մեզ: Չենք ուզեր տարբերել վնասակարն ու օգտակարը եւ կուրօրէն կը խաղանք մեր ճակատագրին հետ:

Այդպէս էր երէկ, այդպէս է եւ այսօր: Հայաստանի անկախութեան ամենալուսաւոր օրերուն անգամ, գիտակից Հայը իր հայեացքը ուղղեց միշտ խարխափող հիւսիսին ու նոյն իսկ չխաշուեցաւ տմարդի ծայր ու ծանակի ենթարկել մարմին աւած դարաւոր երազը: Ու հայ ժողովուրդի հացն ուտող տարրերն էին որ անհամբեր կը սպասէին Ռուսին՝ թէկուզ ան ըլլայ միապետական: Անոնք պատրաստ էին համբուրելու օտարի հարուածող ձեռքը: Հարազատ իշխանութեան՝ հանդէպ տարրական պատկառանք չունեցող Հայը *օտար ոստիկանի մը* մտրակին առջեւ հլու եւ խոնարհ էր, ստրուկ ու կամակատար:

Ըմբոստ ու «քաջ» իւրայիններու հանդէպ եւ ստրուկ ու վախկոտ՝ օտարներուն առջեւ.— Դառն ճշմարտութիւն մը որ կ'իշխէր ամենուրեք՝ ծուարուած Հայաստանի բոլոր մասերուն մէջ:

Այսօր ալ նոյնը չէ՞: Քի՞չ են, բռնութեան երկրպագող ու Հայու արժանապատուութեան (ալ չինք ըսեր ազատ ու անկախ գոյութեան) վրայ թքնող հայանուն մարդիկ: Պոսթընէն մինչեւ Փարիզ կը տարածուին գետնաքարշ ստրկութեան քարոզիչները.— անոնք, որոնք իրենց հանգիստէն ժամ մը զոհած չունին:

Մինչեւ ե՞րբ, սակայն, այս ստրկամտութիւնը: — Ահա հարց մը, որուն պատասխանը պէտք է տալ *կենդանի գործով*: Անողոք պայքար բոլոր անոնց դէմ, որոնք գիշատիչ առիւծները կը գերադասեն անվնաս իւրայիններէն: Մարդ մը որ կ'արհամարհէ հարազատն ու սեփականը, այլեւս Հայ չէ: Անոր հետ պէտք չէ ունենանք ո եւ է կապ ու շփում: Ան՝ աւելի վտանգաւոր է քան օտարը: Ան ներսէն կը զարնէ ու չես տեսներ յաճախ: Եւ որքան շուտ ազատուինք այս ներքին չարիքէն, այնքան աւելի շահած կ'ըլլանք: Դէթ պէտք է փրկել հասունցող սերունդները ապականիչ ստրկամտութեան ճիրաններէն:»

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Նոյեմբեր մէկին Սոֆիայի մէջ տեղի ունեցաւ Պուլկարիոյ Թուրք մշակութային եւ ազգային միութիւններու առաջին համագումարը, նախագահութեամբ Ռուսճուքի երեսփոխան Հաֆըզ Սատըք Ահմէտ պէյի, որ պարզեց համագումարին նպատակը:

Համագումարի անունով, հեռագիր մը ղրկուեցաւ վարչապետ Լիափչէֆին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

«Պուլկարիոյ Թուրքերուն մշակութային առաջին համագումարը տեղի կ'ունենայ ձեր ռամկավարական կառավարութեան օրով: Զգածուած մեզ նկատմամբ ձեր ցոյց տուած բարեացակամութենէն, մենք պատգամաւորներս, ներկայացուցիչներ ամբողջ Թուրքգաղութին, կը ներկայացնենք ձեզ ու կառավարութեան,— որ հաւատարապէս կը սիրէ իր զաւակները— մեր ամենէն անկեղծ շնորհակալութիւններն ու յարգանքները»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր վկայութիւն մը ի նպաստ Ալմազեանի

Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս, երկու օրուան դադարէ մը յետոյ, երեքշաբթի դարձեալ զբաղեցաւ Ալմազեանի խնդրով։ Ոստիկանութիւնը խուզարկած էր Ալմազեանի նախկին կնոջ քրոջ՝ Տիկ. Մօթէի տունը որ կը գտնուի Պրզօն ուր և գտնուած էր քանի մը ծրար կերպասեղէնի կտոր։ Վերստին ոստիկանութիւնը տակաւին Փարիզ զրկած չըլլալով այդ կտորները, կարելի չեղաւ դէմ դէմի բերել Ալմազեանն ու հրեայ Նաջիմ Բոզանէսը, որ կը պնդէ թէ 102.000 ֆրանքի ապրանք տուած է հայ դերձակին եւ փոխարժէքը չէ ստացած։

Յետոյ դարձեալ լսուեցաւ ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթ, որուն ցոյց տրուեցաւ ծանօթ մնտուկը։ Այս անգամ Ֆլոթ երկար բարակ քննելէ յետոյ, հաստատեց թէ այդ սնտուկն էր Սէն-Ժիլ փոխադրածը։ Ինքնաշարժի վարիչը սակայն չկրցաւ ոեւէ պատասխան տալ Ալմազեանի փաստաբան Շառլ լը Կրանի կարգ մը շփոթեցնող հարցումներուն։ Փաստաբանը զարմանք յայտնեց որ ի՛նչպէս Ֆլոթ մանրամասնօրէն կը յիշէ սխալ. 9 ժամը 16-20 պատահած դէպքերը եւ բան չի յիշեր անկէ առաջ պատահածներէն։

Յետոյ լսուեցան Ֆլոթի կինն ու աղջիկը։ Այս վերջինը հաստատեց թէ հայրը շարունակ կը խօսէր Շապանէ փողոցին մասին եւ 15 օր առաջ միայն անգամ մը յիշեց Սէն-Ժիլ փողոցի անունը։

Ամէնէն կարեւոր դէպքն այն է սակայն, որ ուրիշ ինքնաշարժի վարիչ մը՝ էօժէն Գիլոթէ, 50 տարեկան, Կարժ-լէ-Կոնէսի բնակիչ, ստիպողական նամակ մը գրելով հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆասին, կը պահանջէր որ լսէ իր յայտարարութիւնները։ Գիլոթէ յետոյ անձամբ ներկայացաւ դատաւորին եւ ըսաւ թէ ամիս մը առաջ ինքը նամակ գրած է եւ ուզած է վկայութիւն տալ, սակայն կը զարմանայ որ մինչեւ հիմա չէ կանչուած։ Ալմազեանի փաստաբանը իմանալով խնդիրը, անմիջապէս դիմեց Մաթիֆասի, սակայն այս վերջինը ուրբաթ որուան յետաձգեց՝ Գիլոթէյի վկայութիւնը։

Ահա՛ թէ ինչ կը պատմէ Գիլոթէ.

— Ամիս մը առաջ դատական ոստիկանութեան հարցաքննիչներուն պատմեցի գիտցածներս, բայց անոնք չուզեցին կարեւորութիւն տալ ըսածներուս։ Արդ, ես բացարձակապէս համոզուած եմ, որ Րիկօտէնի դիակը պարունակող սնտուկը ես փոխադրեցի Մոնթրէօյլէն Կաա տիւ Նոռ եւ ոչ ուրիշը։ Երկար մտածեցի, եւ հաստատ կը մնամ համոզումիս մէջ։ Բոլորովին վստահ եմ թէ սխալ. 9ին կէսօրին Մոնթրէօյլի մէջ, Տիտրօ փողոց թիւ 9ի առջեւ, կառքիս մէջ բեռցուցի ոզոբենիէ սնտուկ մը, որուն կ'ընկերանար մարդ մը։ Այս վերջինը ըսաւ որ գինքը Կաա տիւ Նոռ տանիմ սնտուկին հետ։ Ուղղակի կայարան գացինք եւ հոն վար իջաւ մարդը, սնտուկն ալ հոն իջեցուցինք։ Ոստիկանները առարկեցին թէ դիակը պարունակող սնտուկը արձանագրուած է իրիկուան ժամը 6-7։ Սակայն չի՞ կրնար ըլլալ որ մարդը նախ ժամանակաւոր մթերանոցը յանձնած ըլլայ սնտուկը եւ յետոյ միայն արձանագրել տուած՝ Լիլ ղրկուելու համար։ Սնտուկին վրայ ոեւէ հասցէ չկար։ Անիկա շատ հասկնալի է։ Կասկածելի յաճախորդս բնական է որ չպիտի ուզէր իմ աչքիս առջեւ ցուցադրել այսքան կարեւոր փաստ մը։

«Ոստիկանութեան հետ հաղորդակցութեան մտնելէ առաջ, գացի այցելեցի այդ տունը, ուսկից բեռցուցած էի սնտուկը։ Այդ տան մէջ կը բնակի Տիկ. Շէվաքովից, նապաստակի մորթ ծախող կինը, որմէ նոյն թաղին մէջ տուն մը գնած էր Րիկօտէն՝ սպաննուելէն ոչ շատ ժամանակ առաջ։

«Առանց վարանելու ճանչցայ այն նրբանցքը որ կը յանգի գետնայարկի վրայ բնակող լուացարարուհիի բնակարանին։ Այդ նրբանցքին մէջ է որ՝ խնդրոյ առարկայ մարդը, որուն մօտ երկու կիներ կեցած էին, ցոյց տուաւ ինծի կայարան տարուելիք սնտուկը։

∴ Գ. Գրնուա եւ ոստիկանական տեսչութեան կողմէ պաշտօնեայ մը առջի օր ներկայացան փաստաբանական կաճառի նախագահ Փայէնի եւ բողոքեցին փաստաբան Լը Կրանի մամուլին ըրած կարգ մը յայտարարութեանց դէմ, զորս վարկաբեկիչ կը նկատեն դատական ոստիկանութեան հանդէպ։

∴ Գ. Ամի եւ գրի ժամագէտ Միշօ երէկ ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրները։

∴ Կը կարծուի թէ Մաթիֆաս շուտով պիտի վերջացնէ հարցաքննութիւնը եւ Ալմազեանը պիտի ղրկէ ամբաստանիչ ատեանին առջեւ, որպէսզի դատը տեղի ունենայ Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ։

Ինչո՞ւ Էնկիւրի գնաց Կոմս Վոլփի

Իտալիոյ նախորդ ելմտական նախարար Կոմս Վոլփի Էնկիւրիի մէջ այցելած է ելմտական գործավարութեան եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուրդի նախագահ Նուրուլլահ Էսատ պէյի հետ։ Կոմսը այցելած է նաեւ վարչապետ Ըսմէթ փաշայի եւ Մ. Քէմալի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ գ. էջ)

ԹՈՔԱԹԼԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Մօն Սաաթ կը գրէ թէ Լըքեալ Գոյքերու վարչութիւնը ձեռք առած է Թոքաթլեան պանդոկին սեփականատիրութեան խնդիրը, լուր առած ըլլալով որ պանդոկին մէկ մասը միայն— այն որ վերջէն աւելցած է շէնքին վրայ— *վագըֆ* է: Մնացեալ մասերը, այսինքն պանդոկին մեծ շէնքը եւ կարասիները կը պատկանին անձերու, որոնք ներկայիս հոս չեն: Այս պայմաններուն մէջ, Լքեալ Գոյքերու վարչութիւնը անհրաժեշտ պիտի դատէ գրաւել պանդոկը:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, մինչեւ հիմա Լքեալ Գոյքերու տնօրէնութիւնը սխալ ճամբով քննութիւն կը կատարէր Թոքաթլեանի մասին: Իր քննութիւնները միշտ կ'ըլլային Մկրտիչ Թոքաթլեանի մասին եւ միշտ ժխտական արդիւնքի կը յանգէին:

Այժմ, Լքեալ Գոյքերու վարչութիւնը սկսած է զբաղիլ ուղղակի «վագֆ»ի խնդրով եւ հաստատուած է որ «վագֆ»ը Գրիգոր Նուպարեան (?) անուն մէկուն կը պատկանի: Սակայն հաստատուած է որ այս մարդը ժամանակին Ղալաթիոյ Եէլիի դատարանէն «վագֆնամէ» (կտակագիր) մը առած եւ անոր կալուածը եկեղեցիի մը կտակած է: Այդ բոլոր գործողութիւնները օրինական սահմանի մէջ կատարուած են:

Միայն պանդոկին քովի 300 կանգուն հողին վրայ շինուած խանութ մը կայ, որուն սեփականատիրութեան մասին քննութիւն կը կատարուի:

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑ ՄԸ ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Անդրյորդանանի մայրաքաղաք Ամմանի մէջ Հայերու թիւը վերջին երկու տարիներուն զգալի յաւելում մը ունեցաւ: Երուսաղէմի Պատրիարքարանը մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ ատեն ատեն, յատկապէս տօնական օրերուն, իր միաբաններէն այցելու վարդապետներ ղրկելով Ամման:

Աստուածեան Յովհ. վրդ. տեղւոյն հայութեան մատուռ մանկապարտէզ մը ունենալու ցանկութեան ընդառաջելով, տեղացիներէն մասնաւոր հոգատար մարմին մը կազմած եւ հանգանակութեան սկսած է: Դրամին մէկ մասը ձեռք բերելով շէնքը վարձած, անհրաժեշտ նորոգութիւններ ընել տուած եւ տեղէն վկայեալ վարժուհի մը ամսական 4 ճնչուն ոսկի թոշակով վարձելէ ետք, դպրոցը 33 երկսեռ աշակերտներով բացած է:

Դարձեալ Անդրյորդանանի շրջանէն Ըրաաֆայ գիւղաքաղաքին մէջ, ուր 11 հայ ընտանիքներ կը գտնուին, անոնց 11 փոքրիկներուն համար ալ առանձինն դպրոց մը բացած եւ տեղէն, որպէս դասատու, օրիորդ մը ուսուցչութեան հրաւիրած է:

Սոյն երկու դպրոցներու ուսուցչուհիներուն թոշակը ամբողջ տարին պիտի հոգայ Երուսաղէմի Պատրիարքարանը:

ԷՆԿԻՒՐԻԻ իտալ. դեսպան Օրսինի Պարոնէի տեղ պաշտօնի կոչուեցաւ Թոքիոյի դեսպան Թոմփեօ Ալոիզի:

ԱՏԱՆԱՅԻ մէջ, պելճիքական ընկերութեան մը սեփական սեփերանոցէն հրդեհ ելած եւ 80 հազար ոսկի արժէքով 622 հակ բամպակ այրած է:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՌՈՒՍԵՒՊԱՐՍԻԿ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, Մոսկուայի պարսիկ դեսպանը, Գ. Օնսարի յաջողութեամբ առաջ կը տանի ռուս-պարսկական առեւտրական նոր դաշնագրի շուրջ բանակցութիւնները։ Նոյնիսկ հիմնական խնդիրներու դժուարութիւնները վերցուած համարելով, անհրաժեշտ տեղեկութիւնները ուղարկած է Թեհրան, ուր թէ պարսիկ եւ թէ ռուս պետական մարմիններ զբաղած են նախադծի մշակման նախնական աշխատանքներով։

Գ. Օնսարիի ձեռք բերած յաջողութիւնները տակաւին հանրութեան սեփականութիւն չեն դարձած։ Առայժմ սեղանի վրայ է նախկին դաշնագրի անփոփոխ նորոգման անընդունելի ըլլալու խնդիրը, որ կը զբաղեցնէ բոլորը, մանաւանդ առեւտրական խաւերը, ռուսական առեւտուրով անմիջականօրէն շահագրգռուած շրջաններու մէջ։

Նախկին անարդար դաշնագրին, անոր հետեւանքով ծագած կորստաբեր վիճակին եւ առհասարակ ռուսեւպարսկական առեւտուրի մասին յաճախ խօսած եմ այս էջերուն մէջ, ուստի կը գոհանամ իբրեւ լրացում ծանօթացնել «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն Առեւտրական Սենեակի նամակը՝ ուղղուած Առեւտրական Նախարարութեան։

∴

Խորհուրդներու հետ կնքուած Առեւտրական դաշնագիրը, որ այս երկու տարիներուն կը գործադրուէր, ունէր թերութիւններ որոնց գործնականին մէջ երեւան եկան, ինչպէս գործառնութիւններու քանակը րուբլիով որոշելը, որ Ռուսաստանի մէջ 5 դռան եւ Պարսկաստանի մէջ առաւելն 2 դռան 50 սէնթ է եւ այս պատճառով ներածումները արտածումներու դէմ միշտ կըկնակի են եղած։ Առկէ զատ յիշեալ դաշնագրին մէջ Պարսկաստանի արտածումներու տեսակները որոշուած են, մինչդեռ խորհրդային ապրանքներու տեսակները չեն որոշուած եւ այս հիման վրայ խորհրդային հաստատութիւնները պարտաւոր չէին տալ այն տեսակի ապրանքներ զորս կուզէին պարսիկ վաճառականները։

Նոյնպէս դաշնագրի յօդուածներու կարեւոր մասը, ինչպէս 10 առ 100 կանխիկ վճարումը եւ այլն, խորհրդային հիմնարկութիւնները չեն կատարած կամ ծգձգած են եւ ի վերջոյ պարսիկ առեւտրականներու վնաս պատճառած են։ Եւ ամէնէն դժուարն այն է, որ խորհրդային երկիրներու առեւտուրը իբրապէս պետական մենաշնորհ է, մինչդեռ պարսիկ վաճառականներու առեւտուրը անհատական հանգամանք ունի եւ յիշեալ մենաշնորհի դիմաց, անհատական առեւտուրը չի կրնար դիմանալ եւ իր իրաւունքները պաշտպանել։ Ուստի Առեւտրական Սենեակը կ'առաջարկէ, որ նոր դաշնագիր կնքելու ժամանակ հետեւեալ կէտերը ուշադրութեան առնուին.—

Պարսկաստանի ներածումներն ու արտածումները երկուքն ալ կայուն րուբլիով ըլլան։

Երկու կողմերու ապրանքներու տեսակները դաշնագրին մէջ բացորոշ ըլլան։ Երկու կողմերու արտածումներու եւ ներածումներու զուգակշիռներուն հաշուեկցումը, որ այժմ 9 ամիսը լրանալէ յետոյ կը գործադրուի, իւրաքանչիւր երեք ամսուան վերջը կայանայ, որպէսզի յայտնի ըլլայ, թէ բոլոր տեսակի նիւթերէն ո՞րքան էջարտածուած եւ ո՞րքան ներածուած։

Պարսիկ վաճառականները իրենց ապրանքները Ռուսաստանի մէջ խորհրդային հիմնարկութիւններն զատ ուրիշ հիմնարկութիւններու եւս վաճառելու ազատ ծգուին։ Նաեւ խորհրդային հիմնարկութիւնները պարտաւորուին իրենց տրուած դրամներու դիմաց, խորհրդային ապրանքները պարսիկ վաճառականներուն ծախելու։

Ցուրքերու եւ պատահականութիւններու չափը, որ խորհրդային երկիրներու մէջ պիտի գանձեն բնդունելիք ապրանքներէն, նախօրօք հաղորդուի պարսիկ վաճառականներուն։ Առկէ զատ, պահեստներու վարձը, որ այս երկու տարիներուն տարապայման շատ էր, արդարացի ձեւով որոշուի եւ նոր դաշնագրին մէջ պարզաբանուի։

Ապրանքներու փոխադրութեան միջոցը իրենց պարսիկ վաճառականները որոշեն։ Առկէ զատ, արտածումներու եւ ներածումներու քանակը, որ մինչեւ հիմա 50 միլիոն էր, 80 միլիոն սահմանուի(*)։

∴

Ահա մեր կառավարութեան կողմէ պաշտօնապէս ճանչցուած զուտ առեւտրական հիմնարկութեան մը պահանջները։ Եթէ փորձէք հանել պաշտօնական շապիկը, պիտի տեսնէք թէ ինչպէս երկու տարի շարունակ օրինաւոր դաշնագրի վրայ կռթնած, Մոսկուայի «ընկերները» կողոպտեր են ու թալանեցին հարեւան երկիրը, թէ ինչպէս տկլորեր են պարսիկ վաճառականը։

Առեւտրական սենեակի պահանջը, ամէն կողմէ եղած բողոքները, Գ. Օնսարիի հետաքրքրութիւնը եւ վերջապէս մեր կառավարութեան աշալուրջ հետեւիլը ազգու միջոցներ են ստացած մը զսպելու ընչաքաղց հարեւանը, մեղմելու անոր ագահութիւնը։ Ոչ մէկ կասկած, որ Գ. Օնսարի այս անգամ առաւելութիւններ պիտի կորզէ, ինչպէս 50 միլիոնը 80 միլիոնի բարձրացնելու խնդիրը, որ ըստ ժամանակի լուրերու արդէն ընդունուած է։ Բայց քանի դեռ Ռուսիոյ մէջ ազատ առեւտուր չկայ, քանի դեռ մեր երկիրը կախուած ունի Ռուսիայէն, խնդիրը հիմնապէս չի կրնար լուծուիլ եւ մեր առեւտրականներու վնասները, անանկացումները միշտ ալ անխուսափելի են։

Կան առաջարկողներ, որ խորհրդային միացեալ հիմնարկութիւններու դէմ հիմնուի առեւտրական մեծ ընկերութիւն մը՝ որու միջոցով կատարուին գործառնութիւնները Ռուսիոյ հետ։ Կան որ աւելի առաջ երթալով, անհրաժեշտ կը գտնեն պարսիկ կառավարութեան ուղղակի հսկողութեան տակ վարել առեւտուրը, այսինքն իւրացնել սովետական առեւտրական ձեւը։ Կան բոյկոտի առաջարկներ եւ այլն։ Միւս կողմէն, շատեր անգործնական եւ անցանկալի գտնելով նման միջոցները, կը նախընտրեն ներքին արդիւնաբերութիւն ստեղծել եւ զարգացնել, որպէսզի կախում չունենան Ռուսաստանէն։ Օրինակ, նաւթահանքերու շահագործումը, նոյնիսկ օտար դրամագլխի միջոցով, միանգամայն պիտի փրկէր Պարսկաստանը ռուսական քարիւղի տիրապետութենէն։ Շաքարի, թուղթի, ժանեակեղէնի գործարաններու հիմնումը, որ հնարաւոր է դլխու բերել ներքին դրամագլխով, պիտի վերցնէր այդ ապրանքները դրսէն բերելու պահանջը։ Այս նպատակը իրագործելու համար բոլոր արտաքին արգելքները, որ անցեալին գոյութիւն ունէին վերցուած են, իսկ երկրի ներքին ընդհ. ապահովութիւնը, հաղորդակցութեան օրէ օր զարգացող միջոցները, պետական գանձը Միլլէի զարգացումը եւ այլն նպաստաւոր յենարաններ են պարսիկ դրամատէրները գործի մղելու տեսակէտէն։

Դժբախտաբար պարսիկ վաճառականը եւ դրամատէրը զուրկեն համագործակցելու գաղափարէն։ Հազար տարիներու յետամնացութիւնը խորացուցեր է անհատական ինքնապաշտպանութեան բնազդը, զօրացուցած՝ ինքն իրմով եւ իրեն համար շինելու հոգեբանութիւնը, մեռցուցած՝ հաւաքական աշխատանքի, ձեռներէցութեան ոգին եւ փոխադարձ վստահութեան հասկացողութիւնը։ Հետեւաբար դժուար է մտածել, թէ քանի մը պարսիկ վաճառականներ ինքնաբերաբար կրնան կողք կողքի նստիլ, միացնել իրենց դրամագլուխը եւ անհատաբար, իրարու դէմ մրցելու փոխարէն, միացած, աւելի խոշոր գործառնութիւններ կատարել։

Սակայն, նստեղծուած նորագոյն պայմանները, Խորհուրդներու եւ միւս հարեւաններու հաւաքական տնտեսական հարուածները, այդ ուղղութեամբ մղուած պրոպագանդը կը թելադրեն ըսել թէ հետզհետէ պիտի արթննայ համագործակցութեան գաղափարը, պիտի հիմնուին մեծ ու փոքր ընկերութիւններ, իբրեւ անխուսափելի արդիւնք այս երկրի տնտեսական կեանքի զարգացման պահանջի։ Բնականաբար անհատական ձեռներէցութիւնը տեղի կուտայ անզգալաբար եւ դանդաղօրէն, այն չափով, որչափով պարսկական աւատականութիւնը կ'ուզէ իր տեղը զիջիլ նոր անխուսափելի գալիքին։ Առանց արիւնի եւ առանց «յեղափոխութեան» աւատականութիւնը դանդաղ քայլերով կը մտնէ իր վախճանին։ Եւ որքան բնական է ու անվերադարձ հինի մահը, առանց ջղաձգումներու, նոյնքան անվիճելի ու հաստատուն պէտք է համարել անոր փոխարինելու կոչուած նորին ծնունդը, առանց ծանր երկունքներու։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

(*) Տես «Թրջարաթ» ամսագիր երկրորդ շրջան թիւ 13։

Վ. Ի

ՎԷՃԻ ՄԸ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

Մկրտիչ Երիցանց կը խուսափի վիճաբանութենէ։ Շատ մեղմ «ի միջի այլոց»ներով համբիչ էր շինեց, շփոթութեան մատնելով զիս եւ ընթերցողը վէճին էութեան մասին։ Ճարահատ, որոշեցի վիճաբանիլ ինքզինքիս հետ. Կատուի խաղ։ Ոլոմհետեւ կը փափաքիմ որքաղկել կարգ մը թերութիւններ եւ ներքող կարգալ քննադատութեան, ուրուն «մարը լացուցեր էր» Երիցանց։

Դասաւորենք իր «ի միջի այլոց»ները.—

1.— «Հինը կը դրժեն՝ առանց դայն գոնէ ծիրեւանցի ճանչնալու»։

2.— «Նարդունի իր քննադատութիւններուն մէջ երեւան կուգայ իբրեւ վերջին նորը, իր գրականութեան մէջ կը մնայ արժանի դասական մը»։

3.— «Նարդունի կը գրէ թէ Շահնուրի գիրքը գնահատեր է թղթատուելով եւ հոտառութեամբ»։

4.— «Շահնուրի գիրքը նոր սերունդի հոգիին խորաչափման լուրջ փորձ մըն է, առաջինը եւ տարողութեամբ ամէնէն մեծը, Փերճանի Բարսեղեանի մէկ քանի մանրավէպերէն յետոյ» sic։

5.— «Նարդունիէն առաջ, առհասարակ քննադատը նկատած եմ գրականութեան մակաբոյծ։ Երեւակայութենէ զուրկ, անշարժ արարած մը, որ ուրիշներու ստեղծագործութեան փշրանքներով կ'ապրի եւ երբ ուզէ իր կողմէ բան մը աւելցնել՝ անպատճառ կը խաթարէ։ Բայց այս գաղափարը ինծմէ եւ Նարդունիէն շատ առաջ ուրիշներ յղացեր և արտայայտեր են»(!!!)։

6.— «Ամէն արտայայտութիւն բացատրել հոգեբանութեամբ, նորութիւն չէ եւ արդէն սկսած է ցիմինալ»։

7.— «Կը դատապարտեմ եւ վատ կը գտնեմ Նարդունիի քննադատութեանենդանակը փաստ ա՛ն իր գրախօսականը» (Շահնուրի գրքին մասին)։

8.— «Հինները պարպուած են, կ'ըսէ Նարդունի։ Իրա՛ւ։ Տեսնե՞նք քիչ մը։ Աճառեան, Լեւոն Շանթ, Վ. Թէքէեան, կուտան միշտ աւելի շատ քան ինքը նոր Նարդունին։ Եւ ի՞նչ ընենք, որ ուրիշ ասթիւ զովեստի խօսքեր ունի անոնց ամէն մէկուն համար»։

∴

Կը տեսնէ՞ք, առատ նիւթեր, ութ վիճաբանութեան հարցեր, մէկը միւսէն անկախ։ Հարաւ եւ հիւսիս։ Կամ «ի միջի այլոց»։ Բայց վէճն ի՞նչպէս սկսաւ, չմոռնա՛նք։

Շահնուրի վէպին մասին նպաստաւոր յօդուած մը գրեցի։ Երիցանց, ուրիշ գիրքի մը մասին խօսած ատեն, մեկնաբանելով իմ յօդուածս եւ «առնձարձակ համակրանքս», «կաշկանդել» զգաց քննադատի դիրքս։ Այժմ կ'ըսէ թէ ինք ալ հաւնած է եւ կը հաւնի այդ վէպին (թիւ 4)։ Սակայն չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ վատ կը գտնէ իմ գրախօսականս (թիւ 7) եւ իրեն կասկած կը ներշնչէ համակրանքս գրքի մը մասին, որուն ինք՝ Երիցանց ալ կը համակրի։ «Դուն մի՛ սիրեր, ես սիրեմ» զարձաւ։ Այո՛, չեմ հասկնար, չեմ հասկնար։ Ամբողջ յանցանքը կ'իյնայ մեր գիւղացի Տէր Պօղոսին վրայ, որ, երբ զիս կնքեց, ապահովաբար կէս կարգաց աղօթքը։ Այդ է պատճառը չհասկնալուս։ Բայց այս ասթիւ գիտել կուտամ Երիցանցին, թէ ես ալ հիմա կը կասկածիմ իր համակրանքին մասին, որ Շահնուրի վէպը եւ Փերճանի Բարսեղեանի «մանրավէպերը» կը դնէ նոյն գիծին վրայ։ Ընդհակառակն կը պնդեմ իմ համակրանքիս արժէքին մասին։ Թղթատուելով եւ հոտառութեամբ չէ որ համակրանք եւ կարծիք կը շինեմ (թիւ 3), սակայն չեմ ուրանար թղթատող եւ հոտառու քննադատին արժէքն ալ։

∴

Թիւ 5 և 6 կէտերը, երկուքն ալ կը վերաբերին քննադատութեա՛ իբրեւ գրական սեռ ու ձեւ, ուստի կ'արժէ որ անոնց մօտենամ առանձին յօդուածով մը։ Այժմ խօսինք սա յաւիտենական հարցին, հինին ու նորին մասին (թիւ 1 եւ 8), ինչպէս նաեւ քննադատութեանս և գրականութեանս հակասութիւններուն մասին (թիւ 2)։ Հապա՛, իմ գրականութիւնս ալ վէճի կանչուեցաւ։

Հինի եւ նորի հարցը լուրջ հարց մըն է, եւ գոյութիւն ունի սկիզբէն ի վեր։ Եթէ կ'ուզէք՝ Ադամէն ի վեր։ Սակայն գիտութիւնը, թէ «հինը կը դրժեն՝ առանց զայն գոնէ ծիրեւանցի ճանչնալու», ա՛լ անհամ դարձաւ։ Ճա՛տ կրկնեցին Սիրունի եւ Գարսամեան։ Հաւատացէք, որ յաճախ փափաք մը կ'ունենամ բռնելու հինները խորունկ ճանչցողներուն օձիքէն եւ հարցնելու թէ ի՞նչ կարդացած են մեր հին գրականութենէն, հինները՝ աւելի հիններէն։ Քանի մը հոգի չեն կրնար փրկել ծոյլ սերունդի մը պատիւը։ Կ'ընդունիմ թէ կային ուրիշ պատճառներ ալ, որոնք կ'արգիլէին ընթերցումը։ Բայց ես կը հաւատամ աւելի այն աղոց, որոնք, 1912—1914 շրջանին, կարդալու տարիքն ունէին։ Պէտք է գիտնալ, որ կարդալու տարիք մը կայ, ինչպէս տարիք մը՝ երբ այլեւս չեն կարդար կամ դժուար է կարդալ։

Միւս կողմէ խոստովանինք, որ այժմ բազմաթիւ նորեր կան, որոնք չեն ճանչնար հինները։ Պատճառներ կան անշուշտ, ամէնուն ծանօթ։ Խնդիրն այն է, որ այդ նորերը երբեք ձայն ձուն հանած չունին հիններու մասին, Անհարկութիւնը որո՞ւ է ուղղուած, կը հարցնե՛մ։

Սակայն հինի եւ նորի հարցը, զոր մէջտեղ կը դնեմ, տարբեր պատճառաբանութիւն ունի եւ տարբեր մեկնաբանութիւն։ Նախ ռազմաբար հինները սահման եղած նորերուն հանդէպ։ Ամէն նոր սաղանդ հրապարակ գալու ատեն ստիպուած է եղեր քմահաճ դաւեր փնտռելու կամ բարեկամ առաջնորդ մը գտնելու։ Սովորութիւն է նաեւ զամբիւղ նետել անծանօթ ստորագրութիւնները, եւ սիւնակնե՛ր փոխ տալ անուն ունեցող սափակութիւններու։ Դժբախտաբար մեր գրականութեան պատմութիւնը չէ արձանագրած այդպիսի բազմաթի՛ւ դրուագներ նորերու կրած արհամարհանքէն եւ լուռ տառապանքէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ նորերուն ըղձերն մը տալու ատեն՝ հիններուն ստքին վրայ կոխելու երջանիկ անճարակութիւնն ունիմ ես։

Եւ յետոյ,— այժմ մտնենք գիտութեան մէջ,— հինի եւ նորի հարցը բնական հարց մըն է։ Թերեւս օր մը առիթ կ'ունենամ պատմելու հինի եւ նորի կռիւները օտարներու գրականութեան մէջ։ Առայժմ այսքան միայն.—

Հինի եւ նորի հարցը բնախօսական բացատրութիւն մը ունի։ Արուեստը պտուղ մըն է, զոր մարդը կուտայ։ Կուգայ ժամանակ մը, երբ մարդը այլեւս պտուղ չի տար, ինչպէս կինը՝ զաւակ չունենար։ Թերեւս վինելի ըլլայ շատերուն համար, սակայն խորապէս հաւատացած եմ, որ արուեստի մանիան (այս բառը առնել իր հելլենական իմաստին մէջ) կը հետեւի սեռային կեանքին։ Կինները ունին արբունքի եւ դաշտանադադարի որոշ շրջաններ, արուեստը եւս ունի շրջան մը, որ առաւել կամ նուազ հաւատարմութեամբ կը հետեւի այդ շրջանին։ Ուրիշ խօսքով, արուեստը սեռային գեղձերու գործունէութեան հետ մեծ աղերս ունի։ Այս տեսութեան մէջ կայ թէ Ֆրոյտ, թէ Վորոնոֆ։ Նպատակ չունիմ հոս ուսումնասիրութիւն մը գրել այս շատ կարեւոր տեսութեան մասին։ Ես միայն բացատրել ուզեցի «սերունդը պարպուած է» խօսքս։ Մեղաւորը ես չեմ, եթէ ուրիշներ սխալ հասկնան զիս եւ այս մեկնաբանութիւնս, մերժելով այլեւս հիններուն... սեռային ախորժակն ալ։ Այդ թերեւ։ Բժշկութիւնը արգիլելու համար՝ ըսեմ թէ սեռային գեղձին ներծորման բնախօսութիւնը տարբեր է սեռային գեղձին սերնդագործական դերէն։ Արդ, այս տեսութեան մասին կանուխէն խորհեր եմ եւ ուսումնասիրեր (Նաւասարդ, 1925)։

Բայց Երիցանց իրապէ՛ս կ'ընդունի թէ հին սերունդը տակաւին կրնայ տալ, առանց ինքզինք կրկնելու։

Եւ յետոյ, ո՞վ կրնայ զիս ամբաստանել՝ թէ «պարպուած սերունդ» բացատրութեամբ կը ժխտեմ հին սերունդին տուած գործը։ Շա՛տ պայծառ է կարծիքս.— եթէ նոր բան չեն կըրնար տալ հինները, չեն կորսնցներ իրենց հին տուածներուն արժէքը։ Անշուշտ պէտք է վերադնահատութիւն մըն ալ ընել, ինչ որ ժխտում չէ երբեք։

Քանի մը խօսք եւս այն հակասութեան մասին, որ կը գտնէ իմ մէջ (թիւ 2)։ Անոնցմէ չեմ, որոնք խայս կուտան հակասութիւններէն։ Ինքնաստիպ մարդը միշտ հակասականն է, որուն հոգին շարունակ վէճի մէջ՝ կ'աշխատի նոր ճշմարտութիւն մը գտնելու։ Հանգչած ճշմարտութիւնները կը խորտակեն զիս։ Ի՞նչ խօսք, որ ես իմ գրականութեանս մասին չէի գրած երբեք։ Պատճառը յաւակնոտ երեւալու վախը չէ։ Օ՛, գիւղի հարսերուն պէս, որոնք բարձր ձայնով չեն խօսիր իրենց կեսրայրին հետ, ինչո՞ւ լռէի՛ երբ գիտեմ թէ խոստովանուած յաւակնութիւնը միշտ գեղեցիկ է աւելի քան չխոստովանուած եւ թաքուն յաւակնոտութիւնը։ Ամէն մարդ յաւակնոտ է, մէկը կը յայտնէ, միւսը կը պահէ։

Սակայն կը խնդրեմ, ո՞վ ըսաւ թէ քննադատը միայն իր գործին ուղղութեան եւ գիծին համաձայն պիտի դատէ ուրիշին գործը։ Եթէ ես նոր չեմ, բայց կը հաւնիմ նոր գրականութիւնը, կը փափաքիմ որ նորերը նոր գրականութիւն ընեն։

Գալով իմ գրականութեանս, ղիւրին է ըսել «դասական»։ Կ'ընդունիմ, որ դասական թեթեւ շունչ մը կայ հեքեաթներուն մէջ, իբրեւ դրոշմը լեզուին [illegible] կայ չեմ հաւատար թէ [illegible] որեւէ մէկը կրնայ, նոյնիսկ [illegible] գելով եւ աշխատելով, դասական ըլլալ։ Հաւատացողը [illegible] տեր թէ ի՛նչ է դասականութիւնը։ Եթէ մէկը կ'ուզէ [illegible] անպայման դպրոցի մը կապել [illegible] ախալած չըլլալու համար [illegible] նայ տանիլ տպաւորապաշտութեան, փաստ ունենալով [illegible] նաւոր զգայնութիւնս [illegible] հանդէպ։ Արդարեւ, իմ հեքեաթներուս մէջ ensembleին [illegible] եմ տալ «առիական ոճ» [illegible] յատկական եւ պերճաստ [illegible] սելով գոյներու երանգ [illegible] թեամբ եւ վերջացնելով [illegible] ճակատապրապաշտութեամբ [illegible] Ասիացիի վրէժխնդրութեան [illegible] այնպէս որ երբեմն շեղումն [illegible] եան վերջաւորութիւն մը [illegible] ստանան հեքեաթներս, որոնց [illegible] «հերոսները» անպայման [illegible] մեռնին, կը սպաննուին, կամ [illegible] պատժուին։

Իսկ այն գրականութիւնը [illegible] գլխուս մէջ կը շարժակի,— [illegible] րինակ՝ Տէր Ողորմեան, զոր [illegible] ոք հասկցաւ,— անշուշտ [illegible] կրնար տալ օրաթերթերու [illegible] հետը բոլոր այն հրատարակ[illegible] ներուս, որոնք լեզուի եւ [illegible] խաղեր են միայն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

Փարիզի Հայ Թեքնիքական Միութիւնը տեղական բոլոր [illegible] թերթերում յայտարարութիւն [illegible] տեղ, հրաւիրելով մասնագէտ[illegible] մի շարք մասնագիտական աշխատանքների համար Հայաստանում։

Տրւած յայտարարութիւնից պարզ չի երեւում թէ Միութեան ցանկացած մասնագէտները ի՞նչ դաւանանքի պիտի պատկանին։

Եթէ հրաւէրը վերաբերում է կոմունիստ մասնագէտներին, այս դէպքում հարցը պարզ է միանգամայն, իսկ եթէ յայտարարութիւնը վերաբերում է նաեւ անկուսակցական կամ [illegible] ունէ հակառակ կուսակցութեան պատկանող մասնագէտների, այս դէպքում էլ Միութիւնը պէտք է որ պարզ ու որոշ կերպով [illegible] ներ Միութեան անդամները [illegible] հետ միասին շատ լաւ գիտեն որ մինչեւ օրս խորհրդային [illegible] լոր միութիւնների մէջ գործ[illegible] կերպով հալածւում են բոլոր մասնագէտները որոնք չեն մտն[illegible] ռեւէ կոմբջիջի մէջ։

Իշխանութեան ռեւէ անդամ եւ Չեկայի քմահաճոյքի [illegible] կայ դարձած մասնագէտները խուզարկւում են, բանտարկւ[illegible] աքսորւում։ Սա նորութիւն չէ մեզ բոլորիս համար ինչպէս Միութեան անդամներին. [illegible] շատ լաւ գիտեն այդ ամէնը։

8-9 ամիս առաջ իմ բա[illegible] կամ անկուսակցական մասնա[illegible] գէտներից մէկը, որ մի [illegible] յաջողել էր անցնել Պարսկաստան[illegible] ահա ինչեր ասում է իր [illegible] գրած նամակում.

— '' Սիրելիս, կեանքը [illegible] տեղ անտանելի է դարձել [illegible] եւ գոյքի ապահովութեան [illegible] հանգստութիւն չկայ միշտ [illegible] սափի տակ ենք, որ [illegible] ձերբակալեն կամ կը խուզ[illegible] կամ թէ կ'աքսորեն Հայաս[illegible] չկարողացայ տանել այդ [illegible] մթնոլորտը եւ թողի ու [illegible] մի կերպ։ Սիրելիս, այս [illegible] տանը Հայաստան չէ այլ [illegible] տան է, ինչպէս միշտ [illegible] չում էին Երեւանի [illegible] ները,, եւայլն։

Արդ, փարիզի թեք[illegible] թիւնը ի՞նչ երաշխիք [illegible] ձեռքին, որ կամենում է [illegible] նի ,,անկութիւնը կասար[illegible] արտասահմանից մասնագ[illegible]

աշխարհիկ Հայաստան, որոնք ան-ած նոյն վիճակի պիտի հաս-ն ինչ վիճակի հասան եւ հաս ւմ են խորհրդային միութիւ-ւմ ամբողջ մասնագէտները։

Այս հարցն է որ ցանկալի էր, Փարիզի թերթ. Միու-ւնը, թերեւս ինձ նման ան- մասնագէտներ շատ որոնք տասնեակ տարիների ութիւն ունին եւ խնդիրը, առաջինը կը լինէր որ ։

Խորհրդային միութիւններից բոլոր կենդրոննե- հազարաւոր հայ մասնա-տներ կային, որոնք ղեկավա-ւմ եւ կառավարում էին Բագուի, եւ Երեւանի արդիւնա-րական բոլոր գործերը։

Այսօր մեր փոքրիկ Հայաս-անում անգամ կարիք է զգաց-ւմ մի քանի մասնագէտների։

Փարիզի Հայ Թերթ Միութիւ-նը ինչու նեղութիւն չի վերցնում վրայ, հարցնելու Երեւանի վա-րիչներից, թէ ապա ո՞ւր են հա-զարաւոր այն հայ մասնա-գէտները, որոնք դեռ ձեր իշխանութիւնից մի քանի ամիս-ներ առաջ գտնւում էին Երեւան, Թիֆլիս եւ Բագու։ Ի՞նչ եղան, ո՞ւր գնացին եւ ինչո՞ւ չկան այժմ, երբ այսօր նրանց փնտռելու հա-մար դիմումներ էք անում ար-տասահման։

Յարգանքներով՝

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՄԸ

ԽՈՐՀԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(…ուած խորհրդ. Թերթերէն)

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՃՈՒԽՋ

Խորհրդային գործարաններու …ագրած ապառումի նիւթերու …ին, վերջերս կատարուած …թիւն մը տուած է հետեւե-ալ եզրակացութիւնը։

Հաստատուած է թէ 1929ի …ածքին արտադրութեան որակը …երպանց ինկած է։ Ուկրայ-…ձնուած պրկանքները մեծ …ամբ անպէտ են եւ փճացած։ …արտադրութեան ընթացքին, նա-…ութի կորուստը պէտք չէ … հարիւրին 4,5ը, սակայն …անութեան մէջ անցած է …իւրին 25ը, մինչեւ հարիւրին … Այս վիճակը տեսնուած է … բոլոր ճիւղե-… մէջ։ Հիւսկեդէնի գործարանի … մէջ, չէ գտնուած անաղարտ … մէկ մեդր կտաւ։ Նոյնն …, հիւսկեդէնի զանազան գոր-…աններու մէջ։ Ապակեղէնի … մը մէջ, արտադրուած …րկաններուն հարիւրին 50ը … կը կրէին։ Այնպէս որ, խորհրդային թերթերու իսկ խոստովանութեամբ, ռուսական արտադրութիւնը ծանր ճգնաժամ մը կ'անցնէ։

ՀԱՑԻՆ ԽՑԵՒԻՆ

Պոլշեւիկեան «Ցրուգ» թերթը ցնցիչ համագործակցականներուն պատկերը կու տայ, հետեւեալ կերպով, որ նշանակալից է։

— Առաւօտ կանուխ. Թափօրները կը սկսին խռնուիլ ամէն մէկ վաճառատան առջեւ։ Առաջին հարցումը որ մարդիկ իրարու կ'ուղղեն հետեւեալն է։

— Ո՞վ է ամէնէն վերջինը։

Յետոյ կուգայ երկրորդ հարցումը։

— Ի՞նչ կը ծախեն։

— Կը ծախեն հաց, քարիւղ, գետնախնձոր, օճառ, կօշիկ, կաթ, կաղամբ։ Ամէնէն այլազան ապրանքները։

Նորը ճգած յաճախորդը կը վազէ մէկ պոչէն միւսը, ժամեր եւ օրեր կը կորսնցնէ եւ յաճախ բան ձեռք չի ձգեր։

Հացի պակաս չկայ երբեք. բայց շատ դէշ կը կատարուի բաշխումը։ Հոս մարդ չկայ։ Հոն բազմութիւնը խռնուած է։ Վաճառատունը այն ատեն կը բացուի երբ բազմութիւնը արդէն լեցուած է։ 50,000նոց քաղաքի մը մէջ, միայն մէկ վաճառատուն կայ որ քարիւղ կը ծախէ։ Նոյնն է կաթին համար խնդիր ընող չկայ որ կաթը եւայլն, միեւնոյն ատեն վաճառուի զանազան խանութներու մէջ։ Ուկրայինի մէջ, մասնաւորներ կ'օգտուին այս կացութենէն եւ կաթի քառորդ լիտրան կը ծախեն 13 ֆրանքի։

Ամիսուէս է որ գետնախնձոր կը խոստանան. բայց կամ չկայ եւ կամ, գործաւորի մը համար անմատչելի է (2.60 կամ 3.25 ֆրանք քիլօն)։

Գալով արտադրութեան որակին, աւելի վար է հացի տեսակը եւ ամէն օր կը փոխուի։ Աւելի գէշն ալ կայ։ Յաճախ կը պատահի որ նոյն կտորը «երկու խաւերէ» բաղկացած ըլլայ — վրան տարբեր տեսակէ եւ գոյնէ,— ներքեւը նոյնպէս։

Բաշխումը շատ վատ կը կատարուի, որովհետեւ, համագործակցականները չեն գիտեր իրենց յաճախորդներուն թիւը։

ՄԻՇՏ ԿՌԻԼԱԿՆԵՐԸ

Խորհրդային իշխանութիւնները միշտ կը պայքարին կուլակներուն դէմ։ Բայց ո՞ւր են այս մարդիկը։ Իրականութիւնն այն է որ կուլակ կը նկատուին ոչ միայն քիչ շատ հանգստաւէտ պայմաններու տիրացած տարրերը, այլ միջակ գիւղացիներն ու նոյնիսկ երբեմն, ամէնէն աղքատները։ Այս կերպով, կը պատահի որ կռիւ բացուի գիւղերու ամբողջ բնակչութեան դէմ։ Ահա օրինակներ։

«Իզվէստիա» թերթը դալբոյթով դիտել կու տայ թէ Վորոնէժի նահանգին մէջ, տեղական կազմակերպութիւնները կը ջանան կուլակները ձուլել ժողովրդական խաւերուն մէջ։ Զգտում մը կը նշմարուի կուլակները պաշտպանելու։ Ցեղ մը մասնաւոր բաժանում մը ենթարկուած են կուլակները,— կուլակ-կուլակներ, միջակ կուլակներ եւ աղքատ կուլակներ։

«Պրավդա» կը խոստովանի թէ կուլակները կ'անհետանան.

Օրէլի նահանգին համայնավարները բացէ ի բաց կ'ըսեն.

— Կուլակներուն հետ, գործը շատ դժուարացած է։ Օձաձուկի պէս կը սահին ձեռներուն մէջտեղէն։ Բռնեցէք եթէ կրնաք։

Կուլակը որ իր հողերէն մաս մը վարձու կու տայ, կամ կարգ արտադրող գործիքներ, եւ չաղացքներ ունի, կամ աղքատ գիւղացիները կը շահագործէ, արդէն անհետանալու վրայ է։ Ըստ բոլշեւիկեան թերթին, կուլակներն արդէն կը սնանին իրենց սեփական հողով եւ աշխատանքով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՈՍԿԵՂՋԻՒՐԸ ԿԸ ԼԵՑՈՒԻ

Ոսկեղջիւրի լեցուելուն առթիւ նոր վտանգներ կը մատնանշուին շահագրգռուող շրջանակներուն կողմէ։ Կ'ըսեն թէ այս ձմեռ անվտանգ նաւարկութիւնը անկարելի պիտի ըլլայ, եթէ այս վիճակին մէջ ձգուի։ Ձմեռ ատեն վտանգը կը սպառնայ նոյնիսկ նաւակներու երթեւեկութեան։ Ասկէ զատ, Ոսկեղջիւրի եզերեայ բնակչութեան վտանգ մըն է նաեւ մշտատեւ գարշահոտութիւնը որ առաջ կուգայ լճացած մասերէն եւ հոսող կոյուղիներէն։

Հակառակ այս վիճակին, ոչ մէկ իշխանութիւն կը ստանձնէ Ոսկեղջիւրը մաքրելու հոգը, որովհետեւ հանուելիք իրերուն սեփականութեան խնդիրը անլոյծ կը մնայ։ Շահագրգռուող վարչութիւնները նոր բանակցութիւն մը պիտի կատարեն այս խնդրին շուրջ եւ պիտի համաձայնին մաքրութեան միջոցին դուրս հանուած նիւթերը կէս առ կէս բաժնել։

Ինչպէս յայտնի է, բազմաթիւ հին նաւեր ընկղմած են Ոսկեղջիւրի մէջ եւ երկաթէ ու պղինձէ մեծաքանակ կազմածներ թաղուած կը մնան ջուրին եւ յատակի ցեխին տակ։

ՏՈՒՐՔԻ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Թուրքերու օրէնքները այս տարի կարգ մը փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուին, Ելմտ. գործավարութեան առաջարկով։ Ուղղատուրքի եւ արքունի տուրքին մէջ թեթեւ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան, ժողովուրդին աւելի դիւրութիւն տալու եւ գանձումը աւելի ապահով ընելու նպատակով։

Ժառանգութեան եւ փոխանցման օրէնքը քաղաքային օրէնքէն առաջ ընդունուած ըլլալով, կարգ մը յօդուածներու միջեւ հակասութիւններ նշմարուած են։ Այս յօդուածները պիտի փոխուին։

Զբօսավայրերու եւ ժամաւոր հաստուրքի օրէնքին մէջ ալ կարգ մը փոփոխութիւններու պէտք տեսնուած է։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

La Macédoine թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Սելանիկի Ֆրանս. վարժարանին մէջ, յունարէնի ուսուցիչ մը կոպիտ ընթացքին հետեւանքով ծագած վէճ մը, պատճառ դարձած է որ յունական թերթերը գրգռիչ յօդուածներ հրատարակեն Սելանիկի Հրեաներուն դէմ եւ հրաւիրեն ամէն մէկ յոյն որ «Չըֆըդ» մը նետեն ազատութեանց ամանի մը մէջ եւ իբր թղթատարական ծրար գայն ղրկեն Պաղեստին»

Այս գրգռութիւնները մեծ արձագանգ գտած են յոյն ժողովուրդին մէջ, ինչպէս կը հաստատեն պաշտօնատարներու, պահեստի փոխ սպաներու եւ այլ միութիւններու տուած որոշումները Հրեաներուն դէմ։

Յոյն մամուլին այս ընթացքը մտատանջութեան մատնած է Սելանիկի Հրեաները, որոնք կը վախնան արիւնահեղ միջադէպերէ։

ԵՐԿՐԱԽՈՅԶ ԿԻՆԵՐ

1925ին, Ամերիկայի մէջ հիմնուած ''Աշխարհագրագէտ կիներու ընկերակցութեան,, տեղեկագիրը կը պարունակէ շահեկան տեղեկութիւններ անոնց գործունէութեան մասին։

Նախ կը հաստատէ թէ կիներու տեղը միայն բնանկարներու մէջ չէ, այլ Ադամի թոռներուն պէս, անոնք ալ գիտեն ամէն տեղ քալել, պրպտել եւ փառքը տալ յաջողութեան մը, որմէ յաճախ զուրկ են շատ այրեր։

Այս ընկերակցութիւնը օղակ ձգած է աշխարհի հինգ մասերուն վրայ բնակող կիներու միջեւ, պարտադրելով զանոնք որ իրարու հաղորդեն իրենց աշխատութեան արդիւնքները։ Անոնց ուսումնասիրութեան արդիւնքները այլազան են։ Սումաթրայի մէջ՝ վագրի որսորդութենէն կ'անցնին ամէնէն բարձր գագաթը մագլցելու գործին, եւ Սատանայի կղզիին մէջ, թիապարտներու պայմաններու ուսումնասիրութենէն կը գտնեն եգիպտական մումիաներ երեւան հանելու աշխատանքին։

Անոնցմէ մէկը ձեռնարկած է Ափրիկէի մէջ երեւան հանելու՝ սպանիական հին քաղաքակրթութեան հետքեր, ուրիշ մը արդէն նօթեր հաւաքած է Սումաթրայի մասին եւ ներկայիս՝ Ֆրանսական Ափրիկէն կը չափչփէ։ Ուրիշ մը շահեկան պրպտումներ կատարած է Պրազիլիոյ եւ Վենեզուելայի մէջ եւ բազմաթիւ են այն կիները որոնք ուսումնասիրական ճամբորդութիւններ կը կատարեն ամբողջ աշխարհի մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻ ԽԱԲՈՒԻՔ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— Վերջերս Յունաստանէն (Պիրէօս) մեր հայրենակիցները սկսած են քանդել իրենց տուն եւ տեղը եւ մեկնիլ Ֆրանսա, խաբուելով զանազան միջնորդներու խօսքերէն։ Մի խաբուիք, հայրենակիցներ։ Պիրէօսի մէջ ձեր տուած հինգ հազար դրախմին վճարելէ յետոյ, այստեղ ալ դրամ պիտի վճարէք եւ շատ մը նեղութիւններ պիտի կրէք։ Առանց աշխատանքի նախարարութեան վաւերացման, իրաւունք չունիք հոս մնալու եւ գործ գտնելու։ Մի քանդէք ձեր բոյները, որքան ալ համեստ ըլլան։ Յետոյ չարաչար կը զղջաք, ինչպէս շատեր որ այժմ կը թափառին Մարսէյլի, Լիոնի եւ Սէն Շամոնի փողոցները։ Խօսքս մասնաւորապէս Ցարօնցիներուն է։

Գ. Ն.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 11 Նոյ.— Զինադադարի տարեդարձին առթիւ, Հայ Արիները մասնակցեցան սրբազան տօնին. եռագոյնը կը ծածանէր խումբին առջեւէն, զոր կ'առաջնորդէր խմբապետուհին Օր. Ցուրպախ։ Պայլուկներու թափօրը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց։ Տեղացիները համակրանքի ժպիտներով կը դիտէին Հայ Արիները։ Անծանօթ Զինուորին յարգանքի տողանցքէն յետոյ, թափօրը գնաց գերեզման, ուր վերջացաւ պաշտօնական արարողութիւնը։

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Կիրակի օր Stade Perschingի մէջ տեղի ունեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի ախոյեանական վեցերորդ մրցումները։ Դաշտ ելան «Մարսէյլ»ի եւ «Անկիէն»ի մասնաճիւղերը, որոնք շատ կոկիկ խաղարկութիւն մը ունեցան։ Խաղը վերջացաւ «Մարսէյլ»ի յաղթութեամբ (2-0)։ Երկրորդ մրցման «Լիոն»ի խումբը բացակայ ըլլալով՝ «Պուա-Գոլոմպ» յաղթական հռչակուեցաւ, ախոյեանական մրցումներուն օրէնքին համաձայն։ «Իթալի» մեծ դժուարութեամբ յաղթեց «Պիյեանքուր»ին (1-0)։ Վերջին մրցումին, որ ուշագրաւ էր, Գարակէօզեան «Հօմ»ի մարզիկները յաղթեցին «Ալֆորվիլ»ի մասնաճիւղին (3-0)։ Յաջորդ կիրակի տեղի կ'ունենայ «Մարսէյլ-Պիյեանքուր»ի շատ հետաքրքրական մրցումը։

.˙.

Զինադադարի տօնին առթիւ, կարգ մը միջազգային մրցումներ տեղի ունեցան Փարիզի եւ շրջականերու մէջ։ Ժամը 1ին Stade Buffaloի մէջ, քսան հազար երկսեռ բազմութեան ներկայութեան, տեղի ունեցան Club Françaisի եւ R. F. C. de Belgiqueի մրցումները, որ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերին։ Կիսախաղին ֆրանսացիները 1ով 0 յաղթական էին, կիսախաղէն յետոյ թէեւ ուժերը հաւասար էին, սակայն խաղը վերջացաւ Club Françaisի յաղթութեամբ (2 0)։

Ժամը 3ին քառորդ մնացած քսան հազար հանդիսականներ ոտքի ելան, վայրկեան մը լռութիւն պահեցին, մեռնողներուն յիշատակին ու յետոյ սկսաւ «Սթատ տը Ֆրանս»ին եւ V. Z. ve Tchèqueի մրցումները։ Չեխոսլովաքները խաղի մեծ թեքնիքով եւ ֆրանսացիները իրենց արագ վայրէջքով որեւէ արդիւնք չտուին։

.˙. Փարիզի եւ Լոնտոնի մեթրոյի մարզիկներուն մրցումը, որ շատոնց յայտարարուած էր, տեղի ունեցաւ «Սթատ Փերշինկ»ի մէջ։ Լոնտոնցիները շատ ճկուն եւ կոկիկ խաղարկութիւն մը ունեցան. Կիսախաղին 2—0 յաղթած էին։ Կիսախաղէն յետոյ հակառակ հովի աննպաստ հոսանքին 3 նշանակէտ եւս շահեցան։ Խաղը վերջացաւ Լոնտոնի յաղթանակով (5—1)։

Հ. Պազիրկեանեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Մարզական մրցումները գրել ԱՄՓՈՓ եւ խմբագրութեան ղրկել ՕՐԸ ՕՐԻՆ։

Նոյնը՝ առ հասարակ տեղական հանդէսներու համար։

Ներելի չէ որ Փարիզի, Մարսէյլի, Տէսինի կամ Լիոնի մէջ կատարուած մրցումի մը կամ հանդէսի մը նկարագրութիւնը հրատարակուի մէկ շաբաթ յետոյ։

ՅԱՌԱՋ..Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 11 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՍԷԼԷՍԹԷՆ ԿԸ ՄՏԱՏԱՆՋՈՒԻ ԱՊԱԳԱՅՈՎ

Ասկէ կը հետեւի թէ երեսուն-հինգ անգամ նուազ արագ կը …նայ քան կեանքի սովորական …մաններու մէջ, ուրիշ խօսքով՝ …ն վիճակին մէջ երեսունըմէկ …րուան աշխատանք միայն կա-…ած պիտի ըլլան։

— Ուրեմն, ըսաւ Ռընէ, եթէ …նոյն արդիւնքը ստանաք …համար, մէկ դար յետոյ, …միայն երեք դարի ծերա-… պիտի ըլլանք։

— Ճիշդ այդպէս, պատասխանեց յաղթականօրէն Տրունդլ, …աւելի գոհ չեղաւ մը, …ի՞նչ տարեկան էք։

— Քառասունհինգ, պատասխանեց Ռընէ։

— Քառասուն, ըսաւ Սէլէսթէն։

— Ուրեմն, եզրակացուց Տրունդլ, երբ 2027 թուին արթննաք, մէկերնիդ պիտի ըլլաք քսանըութը եւ միւսը քառասուներեք տարեկան։ Հաշուեցէք թէ այժմ ինչ կենսական խնայողութիւն պիտի ընէք։

— Ընտանիքի հօր մը արժանի շահագիտութիւն, ըսաւ երիտասարդը։

Սէլէսթէն գլուխը կը ցնցէր։

— Ես ալ կ'ուզեմ հաւատալ, ըսաւ բայց բան մը կայ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ ինծի։

— Ինչ, հարցուց Տրունդլ։

— Ձեր վրայ վստահութիւն ունիմ, բայց իմ կարգիս ես ալ ձեզ հարցնեմ թէ քանի՞ տարեկան էք։

— Վաթսունըհինգ, պատասխանեց Ամերիկացին։

— Ուրեմն հարիւր տարի յետոյ դուք պիտի ըլլաք հարիւր վաթսունըհինգ տարեկան։

— Դժբախտաբար ոչ, ըսաւ Տրունդլ, ծիծաղելով, հաւանական չէ որ այդչափ կարենամ ապրիլ։

— Ուրեմն ո՞վ պիտի խնամէ եւ արթնցնէ մեզ։

— Անհոգ եղէք, այդ ամէնը պիտի կարգադրուի, ես պիտի հսկեմ ձեր վրայ օրչափ ատեն որ ի վիճակի ըլլամ գործելու։ Եւ, ձեզ քնացնելէ առաջ, կտակ մը պիտի գրեմ որով իմ ամբողջ հարստութիւնս պիտի յատկացնեմ ձեր պահպանման ծախքերուն։

— Անունդը շատ սուղ պէտք չէ արժէ, գիտել տուաւ Ռընէ։

— Դրամագլխի տոկոսները լիովին պիտի բաւեն իբր թոշակ վստահելի անձի մը, որ պաշտօն պիտի ունենայ հսկելու ձեր գոյութեան նշաններու արձանագրող մեքենաներուն վրայ։ Այդ միեւնոյն անձը կամ անոր յաջորդները պիտի ընեն նաեւ անհրաժեշտ շիճուկներու պարբերական ներարկումները։ Գալով արթննալու, պիտի թողում գրաւոր մանրամասն հրահանգներ եւ դուք կրնաք վստահ ըլլալ թէ աշխարհի ամենամեծ գիտնականները իրարու հետ մրցման պիտի ելլեն անոնց գործադրութեան պատուին արժանանալու համար։ Երբ տեսնեն թէ դուք հարիւր տարի քնացած էք, փորձը շատ հաճոյքիչ պիտի ըլլայ, որ անոնք չփափաքին ներկայ ըլլալ անոր վախճանին։

Սէլէսթէն նայեցաւ Ռընէին, բայց ան շատ բնական կը գտնէր Տրունդլի բոլոր բառերը։ Հաւատարիմ ծառան խոկոյն հառաչ մը արձակեց։

Ամերիկացին զանոնք պտտցուց իր ամբողջ աշխատանոցը։

Անոնց ցոյց տուաւ օդահան մեքենայ մը եւ ճնշիչ մը, որոնցմով ինքնաշարժաբար կրնար կանոնաւորել օդի ճնշումը՝ իր փորձերու պահանջներուն համեմատ. ելեկտրական գոլարձակներ ապակեգաւաթներու մէջ միշտ միեւնոյն բարեխառնութիւնը պահպանելու համար եւ վերջապէս սրուակներ որոնք կը պարունակէին սրտի բաղադրութիւններու գանգազնցումի եւ քունի պահուն սննդառութիւնը պահովելու համար ներարկելի մասնաւոր շիճուկները։

Դուրս ելան աշխատանոցէն։

— Պարոնիս որոշումը վերջնական է, հարցուց Սէլէսթէն ցած ձայնով, ուղղուելով Ռընէին։

— Բոլորովին, պատասխանեց երիտասարդը։ Այժմ շուարած եմ, չեմ գիտեր ինչ պիտի ընեմ։ Բայց հարիւր տարի խորհրդածելէ վերջ շատ զարմանալի պիտի ըլլայ որ գոյութիւնս օգտակարապէս գործածելու ս եւ է միջոց չգտնեմ

Սակայն դու, յարեց ան, դու միշտ կատարելապէս ազատ ես եւ շատ լաւ կ'ըմբռնեմ որ դու չուզես ինծի պէս ընել, ժամանակ ունիս մերժելու...։

— Պարոնին հրամաններուն տակ եմ, ըսաւ պնդօրէն Սէլէսթէն։ Եւ եթէ պարոնը ինծմէ առաջ արթննայ, թող հաճի զանգակը զարնել եւ ես ապահով եմ թէ անոր զանգակի հարուածը գիս ալ պիտի արթնցնէ։

ԳԼՈՒԽ Ե

ՄԵԾ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Բժիշկ ճէք Տրունդլի փորձին ենթարկուելու յօժարակամութիւն ունեցող ենթակայ մը գտնելու համար մամուլին մէջ երեւցած բազմաթիւ յօդուածներն ընդհանուր շահագրգռութիւն յարուցած էին ամէնուրեք։ Ամէնքն ալ այդ նիւթին վրայ կը խօսէին։

Գինչերը կոմսին ի պատիւ հացկերոյթ մը տրուած է արտաքին գործավարութեան կողմէ։ Ներկայ եղած են նաեւ ելմտական գործավարը, Խալքի ընդհ. քարտուղարը, երեսփոխաններ, Իշ դրամատան տնօրէնը, իտալ. գործակատարը եւ ուրիշներ։ Ելմտական գործավարութիւնն ալ ճաշկերոյթ տուած է կոմսին ի պատիւ,իսկ Իշ դրամատունը՝ թէյասեղան մը։

Կ'ըսուի թէ կոմս Վոլփիի այս ճամբորդութիւնը կապ ունի թրք. թղթադրամին կայունացման եւ պետական դրամատան հիմնումին հետ։ Զրոյցի մը համաձայն, կոմս Վոլփի փոխառութեան առաջարկ մը պիտի ընէ Թուրք կառավարութեան։ Կ'ըսուի նաեւ թէ անգլիական խմբակ մըն ալ այս մասին կարգ մը առաջարկներ ներկայացուցած է։

Կոմսը իր քննութիւնները կը շարունակէ, այցելելով ելմտական եւ տնտեսական գործավարներուն, ինչպէս նաեւ Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուրդի ընդհ. քարտուղար Նուրուլլահ Էսատ պէյի։ Կոմս Վոլփի քննութիւն կը կատարէ պետական դրամատան հիմնումին եւ թղթադրամի կայունացման մասին։

Դրամատան դրամագլուխը բաժնեթուղթերով պիտի ապահովուի։ Կառավարութիւնն ու դրամատուները գործին պիտի մասնակցին բաժնեթուղթ գնելով։ Այս գնումին կարեւոր մասնակցութիւն մը պիտի ունենայ «Պանքա Գոմէրչիալէ Իթալիանա» դրամատունը։

Թուրքիա-Ռուսիա գաղտնի զինակցութիւն

Աթէնքի արքայական թերթերէն «Աթինայիքի» կը պնդէ թէ Ռուսիա եւ Թուրքիա 1925ին գաղտնի զինակցութիւն մը կնքած են եւ կը հրատարակէ այդ զինակցութեան պատճէնը։ Թուրք եւ ռուս սպայակոյտները համաձայնած են որ արտասահմանի մէջ օտար պետութեանց զինուորական գաղտնիքները առնեն եւ իրարու հաղորդեն։

Աթէնքի խորհրդային դեսպան Ուստինոֆ, որ այժմ Մոսկուա կանչուած է, Յունաստանի մէջ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ հաշուին կազմակերպութիւն մը ստեղծած է։

Հելլէն նաւատորմը

Յունաստան երկու նոր սուզանաւի ապսպրանք պիտի ընէ Իտալիոյ նաւարաններուն։ Երբ հասնին այս երկուքը, Յունաստանի սուզանաւերուն թիւը 7ի պիտի բարձրանայ։ Հելլէնական կղզիներու բնակչութիւնները մէկ մէկ դրօշակ պիտի նուիրեն նոր սուզանաւներուն։

Գարախան ե՞րբ պիտի երթայ Էնկիւրի

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ Ռուսիոյ արտաքին փոխ-գործավար Գարախան այս ամսու 20ին Էնկիւրի պիտի հասնի։ Գարախանին սիրալիր ընդունելութիւն մը կատարելու համար ծրագիր կը պատրաստուի։

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Մոսկուա պիտի երթայ, Գարախանին այցելութիւնը փոխադարձելու համար։ Հաւանական կը նկատուի որ արտաքին գործավարը այս այցելութիւնը գարնան կատարէ եւ այս առթիւ եւրոպական կարգ մը մայրաքաղաքներ ալ հանդիպի։

Մահափորձ մը Ամմանի մէջ

Երուսաղէմէն հեռագիր մը կ'ըսէր թէ Արաբ մը դաշոյնով մահափորձ կատարած է Անդրյորդանանի վեհապետ՝ էմիր Ապտուլլահի վրայ, որ գործողութեան ենթարկուած է անմիջապէս եւ վիճակը ծանր է։

Ուրիշ հեռագիր մը կուգայ ճշդել որ մահափորձի ենթարկուողն է ոչ թէ էմիր Ապտուլլահը, այլ ծանօթ ակնաբոյժ Տոքթ. Աբրահամ Թիխօ, որ աչքի հիւանդանոցին առջեւ կռնակէն դաշունահարուեցաւ Արաբի մը կողմէ, երբ ինքնաշարժէն վար կ'իջնէր։ Բժիշկը կ'երթար խնամելու մօտ 50 Արաբներ ու Հրեաներ, որոնք կը սպասէին հիւանդանոցին մէջ։

Ահաբեկիչը յաջողեցաւ փախչիլ։ Բժիշկին վիճակը ծանր է։

Նոպելի պսակաւորները

Նոպէլեան մրցանակներու նոր պսակաւորները որոշուեցան։ 1930ի գրական մրցանակը տրուեցաւ գերման գրագէտ Թոմաս Մաննի, 1929ի բնագիտութեան մրցանակը՝ ֆրանսացի գիտնական դուքս Լուի Վիքթոր տը Պրոյլիէի, իսկ 1928ի բնագիտական մրցանակը՝ անգլիացի փրոֆէսօր Րիչարտսընի։

Վիլհէլմ կայսեր քոյրը մեռած

Տիկին Ալեքսանդր Զուպքոֆ, քոյր Գերմանիոյ Վիլհէլմ կայսեր, երէկ՝ առաւօտ ժամը 7ին մեռաւ Պոննի հիւանդանոցին մէջ։ Տիկ. Զուպքոֆ, իրական անունով իշխանուհի Վիքթորիա ֆոն Շաումպուրկ-Լիփփէ, 1927ին Նոյեմբերին, երբ 59 տարեկան էր, ամուսնացաւ ռուս երիտասարդ բախտախնդիրի մը՝ Ալեքսանդր Զուպքոֆի հետ, որ պնակ լուացող էր պերլինեան ճաշարանի մը մէջ։

Ամուսնութենէն վերջ, իշխանուհին հաստատուեցաւ Պոնն՝ Շաումպուրկի պալատին մէջ, Զուպքոֆի հետ։ Այս վերջինը մեծ շռայլութիւններ ըրաւ եւ իշխանուհին պարտաւորուեցաւ ծախել իր գեղարուեստական առարկաները՝ պարտքերը վճարելու համար։ Վերջերս ամուսնալուծման դատ բացած էր Զուպքոֆի դէմ։

ՔԱՆԻ ՀՈԳԻ Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ամերիկեան խմբագրատան մը մէջ կ'աշխատին 1350 հոգի։ Այսպէս, տնօրէնութեան եւ վարչութեան 48, լրաբեր 466, յայտարարութիւն 366, մեքենավարներ 135, տպագրողներ 260, նկարչական բաժնէն 30, փորագրիչ 30, լուսանկարիչներ 17 եւն.։

Կարգ մը թերթերու մէջ, որոնք օրական մէկէ աւելի անգամներ լոյս կը տեսնեն, կ'աշխատին երկու հազարէ աւելի անձեր։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորը վաւերացուց դեսպանական երկու անուանումներ։ Ուաշընկթընի դեսպան նշանակուեցաւ Սըր Ռոնալտ Լինտսէյ, Յնայուն արտաքին փոխ նախարար, որուն պիտի յաջորդէ Սըր Ռոպըրթ Վանսիթթարթ, Լինտսէյի օգնականը։ Մոսկուայի դեսպան նշանակուեցաւ Սըր Էսմոնտ Օվէյ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Սակարանին մէջ նոր անկում առաջ եկաւ երեքշաբթի օր, ուր երեք ժամուան մէջ 6,441,000 արժեթուղթի առուծախ եղաւ։ Քանի մը միլիառ տոլար կը հաշուուի վնասը։

ՓԱՐԻԶԻ վրայ եւ Եւրոպայի կարգ մը մասերուն մէջ սաստիկ փոթորիկ մը պայթեցաւ անցի գիշեր։ Մեծ կորուստներ կան։

Լիոնի մեր նոր գործակալն է Խ. ԿԷՆՃԵԱՆ,

226 Rue Boileau, որուն պէտք է դիմել Յառաջի վերաբերեալ բոլոր գործերու համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՊԻՆ Գարահիսարի եւ Երզաֆնի «Ռազմիկ» Հայրենակցական Միութեան երեկոյթը տեղի կ'ունենայ 4 յունուար 1930 շաբաթ երեկոյ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նաճր էլ Օմարի տարագիր հայրենակիցները Մուսուլի շրջան փոխադրելու առթիւ, նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան.—

Նախորդ գումարներ՝ 1860 ֆրանք, Պ. Պ. Ա. Շուշանեան 10, Վ. Աշճիպաշեան 25, Ե. Մարգարեան 25, Մ. Թէլալեան 50, Մ. Վարդանեան 50, Պ. Մարգարեան 20, Ատոեան հայր եւ որդիներ 50, Մ. Աւիկեան 20, Ոմն («Յառաջ»ի միջոցաւ)50, Մ. Գրիգորեան 30, Ս. Յակոբեան 20. Ա. Փանոսեան 25, Մ. (Կարտան) 25, Ն. Յովհաննէսեան 25 ֆր. Ռէս Մարտիրոս Աննավանցի եւ որդիք 50, Ա. Տէր Մարտիրոսեան 60, Ս. Յակոբեան 30, Մ. Կարապետեան (կրկին) 25, Յ. Ասլանեան 20, Պ. Հիւսեան 50, գումար 2520 ֆրանք։

(Շարունակելի)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Անուշ Սարայտարեան, հօր անունը Գրիգոր, մօր անունը Մարգարիտ, կը փնտռէ իր մայրը եւ եղբայրները՝ Ստեփան, Յարութիւն եւ Սամուէլ, որոնց հետքը կորսնցուցած է 1920ին՝ Մարաշի դէպքին առթիւ։ Գրել «Յառաջ»ի։

— Շապին Գարահիսարցի եւ Թուրքիայէն նոր ազատուած Սմբատ Տէրպէթեան 19 տարեկան, հօր անուն՝ Շապուհ, մօր անուն՝ Ազատնի կը փնտռէ իր քոյրը Լուսազարդ Տէրպէթեան։ Կը կարծուի թէ Նիւ-Եորք կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բ. Տէրտէրեանի, 18 Rue Denoyez, Paris (20e)։

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Տիկ. Տիգրանուհի Մէքինեան կը փնտռէ իր ամուսինը Յովհաննէս Մէքինեան որ Ուրլայի մէջ Ռէժիի հաշուակալ էր։ Իզմիրի Հրդեհէն 20 օր վերջ Ուրլայի բանտէն նաւակ առնուած է իրմէ։ Անկէ վերջ լուր չկայ։ Իմացնել՝ Mme D. Mekinian, 12bis Ave. de l'Espérance, Bondy, (Seine), France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Աղաւնի Գրիգորեան կը փնտռէ Մեզրէցի (Խարբերդ) Գրիգոր Գրիգորեան, 28 տարեկան, հօր անուն՝ Գասպար, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1923ին կը գտնուէր Մարսէյլ։ Այժմ տեղեկութիւն չունինք իր մասին, իմացնել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր։

— Երզնկացի հանգուցեալ Միգարէչ Նորսիկեանի աղջիկը՝ Երանուհի Նորսիկեանը կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Բերուզ (մականունը չի յիշեր) որ հաստատուած է Ֆրանսա՝ իր երկու զաւակներով, Վերգինէ եւ Սուրէն անունով, 1912էն ի վեր։ Իմացնել Օննիկ Աղաճանեանի, Str. Regala 128, Braila, Romania։

— Կը փնտռուի Համբարձում Խաչիրեան, կեսարիոյ Գարահալլըցի գիւղէն։ Լուր տուողին 100 ֆրանք նուէր։ Գրել Hagop Khatcherianի, chez Mr. Laplagne, Maire, Ste Christie par Auch (Gers), France.

— Օր. Էլմաս Օճախեան (Ներկայիս Տիկ. Էլմա-Հայկ Արծիւ) Շապին - Գարահիսարի Բուրք գիւղէն՝ կը փնտռէ իր ազգականներէն ոեւէ մէկը։ Հօր անունն է Գրիգոր Օճախեան, մօրը՝ Մարիամ, քոյրերը՝ Ովսաննա, Գոհար, Արեգնազ եւ Հայկանոյշ, եղբայրները՝ Յարութիւն, Արամ, Համբարձում, եւ Ղուկաս։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի։

ՀԱՅԿ. ԲԱՑԻԿ-ՓՈՍՏԱՆԵՐ

Յետեւեալ քարտ-փոստալները կը ծախուին հատը 50 սանթիմի։

Րաֆֆի, Քամառ-Քաթիպա, Խրիմեան, Ղ. Ալիշան, Խ. Աբովեան, Մ. Նալպանդեան, Սա. Նազարեանց, Գ Սունդուկեանց, Կոմիտաս վրդ. Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պ. Դուրեան, Ս. Տիւսաբ, Պ. Ադամեան, Յ. Պարոնեան, Մերենց, Ա. Արփիարեան, Աղանուր, Ս. Պալասանեան, Տիգ. Զուհաճեան, Պռոշեանց, Այվազովսքի, Ռ. Զարդարեան, Գ. Զօհրապ, Դ. Վարուժան, Ս. Պարթեւեան, Ռ. Սեւակ, ինչպէս նաեւ հայ թագաւորներու, թագուհիներու, եւն. բացիկ-փոստալին գինն է 0.50 սանթիմ.

Ինչպէս նաեւ գրոշմաթուղթեր «Հայաստան»ի եւ հայկ. դէմքերու 10 հատը կ'արժէ 1 ֆր.։ Փոստի ծախք չառնուիր։ Դիմել հետեւեալ հասցէին.—L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20).

IMPRIMERIE • MASSIS • ÉDITIONS
308bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊ.		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

15 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1111 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՔԻՉՈՎ ՇԱՏ ՀԱՍԿՑԷՔ»

Կարելի չէ առանց սրտի սեղմումի կարդալ փախստականի մը երկու նամակները՝ Հայաստանի կացութեան մասին: (Տես 4 էջ)։

Այդ վրդովիչ իրողութիւնները նորութիւն չեն մեզի համար։ Դաշնակցական մամուլը տարիներէ ի վեր կը մատնանշէ համատարած չարիքը։ Ոչ թէ հասարակ ոգը ու կածով, այլ փաստերով կը ներկայացնէ մեր հայրենիքի գլխուն կախուած մղձաւանջը, քաղաքական եւ տնտեսական կազմալուծումը, ներքին թշուառութիւնն ու այլասերումը։

Մամուլին ձեռքը չէ բարելաւել այդ կացութիւնը։ Բայց, որ եւ է թերթ մեղանչած պիտի ըլլար իր կոչումին դէմ, ծածկելով իրականութիւնը։

Մենք մեր պարտականութիւնն է որ կը կատարենք, օրը օրին արձանագրելով հայրենիքի չարն ու բարին։ Մեղքը մերը չէ եթէ աւելի շատ սեւ լուրեր կը հասնին։ Մենք ուրիշներուն պէս ենք սեւը ճերմակ ներկելու արհեստը, հոգ չէ թէ մեզ կոչեն... «հակահայաստանեան»։

Ինչպէս ըսինք, մեզի համար նորութիւն չկայ հրատարակուած երկու նամակներուն մէջ։ Միայն մէկ պարագայ — այս անգամ վկան ոչ թէ «դաշնակ» թղթակից մըն է, այլ Հօկի մտերմագ հաւատացեալ մը, որ հազիւ քանի մը ամիս առաջ մեկնած էր Ֆրանսայէն, երկրորդ կարաւանին հետ, եւ հիմա չունի Թաւրիզ առեր է։ Ու հազիւ Արաքսն անցած, պարտք սեպեր է ի լուր աշխարհի հռչակել իր յուսախաբութիւնն ու հիասթափումը։

– «Յառաջ»ի գրածները Հայաստանի մասին ճիշդ էն եղեր։ Ուր մենք չէինք հաւատար, «դաշնակ սուտ է» ըսելով։»

Արդ, «Յառաջ»ը այնքան սեւ, յուսահատական չէ ներկայացուցած մեր հայրենիքը, որքան Հօկի ուխտաւորը, մէկ սիւնակի մէջ։ Հակառակ անհնարին խոչընդոտներու, «Յառաջ»ը — ինչպէս մեր միւս պաշտօնակիցները — աշխատած է տալ իրականութեան բուն պատկերը։ Կարելի եղածին չափ ստոյգ եւ փաստացի տեղեկութիւններ, որոնք դժբախտաբար մռայլ են, հազիւ կէտկիտուած՝ քանի մը լուսաւոր երեւոյթներով։

Կը հասկնանք դարձի եկած փախստականին ցնցումը։ Տակաւին ճամբայ չելած, իր ականջները լեցուցեր էին կախարդական, հրաշապատում նկարագրութիւններով։ Վարագոյր իջեցուցեր էին իր աչքերուն, եւ հայրենապաշտ տարագիրը ճամբայ ելած էր դրախտ մը ողջունելու հաստատ հաւատքով։ Ու սակայն— կարդացէք իր նամակները։

Ճիշդ այստեղ ալ երեւան կուգայ մեր եւ մեր անարժան հակառակորդներուն տարբերութիւնը։

Անոնք բան-գործ ըրեր են սուտ սուտի հետ շաղուել, թխել ու գլխու պտոյտ պատճառել, մոռնալով որ ամէնէն հանճարեղ սուտն ալ քանի մը օր, քանի մը ամիս միայն կը տեւէ։ Ու ճիշդ ասոր համար, աւելի շատ վնաս կը պատճառեն հայրենիքին, քան մենք, մեր ամէնէն անողոք մերկացումներով։

Այստեղ է, մեր հակառակորդներուն այս խարդախ քաղաքականութեան մէջ է բուն «հակահայաստանեան» ուղղութիւնը, որուն աւերները չեն դարմանուիր մէկ-երկու աւետաբեր լուրերով։

Մանաւանդ որ, սուտը ծախեր են ոչ թէ Անատոլուի գիւղերէն փախած թշուառի մը, այլ քիչ-շատ ազատ եւ բարեկեցիկ ապրած մարդոց, Ֆրանսան տեսած հայրենակիցներու։ Անշուշտ մեղաւոր է նաեւ նամակագիրը, որ դարաւոր պետութեան մը մէջ վայելած հանգիստը կը բաղդատէ նորահաստատ խարխուլ երկրի մը պայմաններուն հետ, եւ առաջին տագնապին փախուստ կուտայ, լեղապատառ ճիչեր արձակելով։ Ո՛վ որ Հայաստան կ'երթայ, պէտք է գիտակցաբար յանձն առնէ շատ մը նեղութիւններ, որոնք անխուսափելի են։ Մանաւանդ ներկայ կարգուսարքին մէջ, որմէ կը բխին շատ մը չարիքներ։ Եղ ու մեղրի երազներով գացողը դատապարտուած է կէս ճամբան մնալու, կամ խուճապահար փախչելու։ Արդարացուած չէ «խաբուեցանք» ըսել եւ անիծել ճակատագիրը։ Մանաւանդ Հօկի անդամի մը համար, որ տեսակ մը գիտնուորեալ կը համարուի...

Աս փակագիծէն յետոյ, նորէն դառնալով Հայաստանի կեղծ բարեկամներուն, կարմիր կամ դեղին մունետիկներուն, եւ մանաւանդ արտասահմանի մէջ գրիչ շարժող փերեզակներուն, յիշեցնե՞նք թէ պարզապէս ոճիր կը գործեն իրենց բռնած ընթացքով։

Ի՞նչ կը շահի հայ ժողովուրդը, երկրի կամ արտասահմանի մէջ, երբ ստրկօրէն, գիտակցաբար կը խեղաթիւրեն փաստերը, կ'ուրանան անպարտկելի չարիքներ։ Պարզապէս— ի հեճուկս Դաշնակցութեան։

Արդէն հարիւրներու հասած է Թաւրիզ ապաստանողներուն թիւը։ Ինչո՞ւ չեն հետաքրքրուիր, չեն հարցաքններ, չեն պրպտեր, թուն պատճառները հասկնալու համար։

Հայաստանը կը պարպուի, կը ծխուի, կը խեղդուի ափ մը խելագարներու ձեռքով։ Աղճի խայթ չե՞ն զգար, մռայլութեան տալով այս ահաւոր իրողութիւնը, եւ հէքեաթ պատմելով Եւրոպայի ու Ամերիկայի սալայատակներուն վրայ։

Քեմալական Թուրքերն անգամ, յայտնի երեսփոխաններ եւ հրապարակագիրներ արիաբար մէջտեղ կը դնեն ներքին վէրքերը, վարչական անկանոնութիւնները, տնտեսական քայքայումը եւն., դարման փնտռելով։

Հայ մարդը,— մանաւանդ գրչի մարդը—Թուրքին չա՞փ ալ սիրտ չպիտի ունենայ իր հայրենիքին իրական վիճակը, լաւն ու գէշը համարձակօրէն պատմելու, չարիքին աղբիւրները մատնանշելու, անարդարութեան եւ բարբարոսութեան դէմ ըմբոստանալու։

«Քիչ գրոյս շատ իմացէք»— պիտի ըսէին մեր պապերը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻՋԱՄՏԷ», ՆԵՐՍԻՆ ԵՐԴՈՒՄԸ

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (5 Նոյ.).

— «Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն իր անդամներուն համար երդումի որոշ արարողութիւն ունի։ Այս երդումը նաեւ ռամկավարներն ունին աշխարհի վրայ եւ ոչ մէկ կուսակցութիւն սակայն իր երդմնագրին մէջ յիշատակութիւն ունի կուսակցական շահերու մասին։ Մինչեւ իսկ բոլշեւիկները, ամէնէն կատաղի կուսակցամոլները, իրենց երդմնագրին մէջ երբե՛ք չեն խօսիր կուսակցական շահերու մասին։ "Հանդիսաւոր խոստում կուտանք հաւատարիմ մնալ բանուոր դասակարգի պայքարին Իլիչի (Լենին) աւանդներուն», — սովորաբար այսպէս կ'երդնուն բոլշեւիկները, ամէնէն մոլի կուսակցականները։ Հոս յիշատակութիւն չկայ կուսակցական շահու մասին, որովհետեւ այդ շահը նոյնացած է «բանուոր դասակարգ»ի շահուն հետ եւ խտացած Իլիչի «աւանդներուն մէջ։ Նոյնն է նաեւ միւս կուսակցութեանց պարագան, այն տարբերութեամբ միայն, որ «բանուոր»ի փոխարէն հոն յիշատակուած է անունը ընկերային այլ խաւի («ազգ», «աշխատաւոր ժողովուրդ» եւ այլն), իսկ «Իլիչի աւանդներու» փոխարէն, յիշատակուած են բոլորովին տարբեր աւանդներ, առանց, սակայն, երբեք որեւէ է կուսակցական շահու մասին խօսելու։

Կայ, սակայն, «կուսակցութիւն» մը, որ հաւատարմութիւնը կուսակցական շահերուն իր երդմնագրի անբաժան մասը կը դարձնէ։

Մեր խօսքը ռամկավար ազատականներու մասին է։

Բացէք անոր «Հիմնական կանոնագիր»ը, եւ այդ կանոնագրին մէջ, անոր վերջին (16րդ) էջին վրայ, «Երդմնագիր» խորագրին տակ, ի թիւս այլ կեղծ ու պատիր ցափուտուքներու, հետեւեալ խորապէս ուշագրաւ ու չափէն աւելի յատկորոշ բառերը կը կարդաք.

— «Կ'երդնում պատւոյս վրայ եւ հայրենիքիս անունով... աշխարհօրէն հսկել ռամկավար-ազատական կուսակցութեան շահերուն վրայ...»։

Որ եւ է երդմնագրի մէջ հայրենիքը ա՛յսքան տմարդօրէն սրբապղծուած չէ երբեք։ Երբե՛ք ու ո եւ է կուսակցութիւն իր անդամին պարտադրած չէ երդուիլ հայրենիքին վրայ.. «Աշխարհօրէն հսկելու համար կուսակցական շահերուն վրայ»։

Սակայն մենք մոռցանք որ այս Թայֆան... կուսակցական շահ չունի»։

Այո՛, ճիշդ էր Պիզմարքը.

— Երբ կ'ուզես բան մը քօղարկել, անոր դէմ բարձրաձայն խօսէ։

ՍԻՐԿԷ՞ ԻՄԱՑԱՆ

Ազգարարի Նոյեմբեր 10ի թիւին մէջ զարմանքով կարդացինք թէ «փարիզեն հեռագիր մը կը գուժէ մահը Գ. Գօզոս Նուպարի»։

Կը թուի թէ մեր պաշտօնակիցը զոհ գացած է տգեղ կատակի մը, քանի որ Գ. Գ. Նուպար ողջ առողջ է եւ կը գտնուի Փարիզ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իզմիրի Հայերու տուները կը ծախուին

«Աքշամ» կը գրէ թէ Իզմիրի զանազան վայրերուն մէջ գտնուած Հայոց «լքեալ» գոյքերէն 400 տուներ ծախու պիտի հանուին։ Լքեալ գոյքերու վարչութիւնը գրաղած է որոշելու այն հայապատկան տուները որոնք գետեղման վարչութեան տրամադրութեան տակ չեն գտնուիր։

Հայերու «լքեալ» գոյքերը ամբողջութեամբ և մէկ անգամով ծախու հանելու որոշում տրուած է, որպէս զի այս գործը խակոյն աւարտի եւ պաշտօնեաները ուրիշ գործերու մէջ աշխատին։

Յառաջիկայ շաբթուան մէջ 120 հայապատկան տուներ պիտի ծախուին։

Ռուսաերբուլ գաղտնի դաշնագրին շուրջ

ԵՐԵՔ ՀԱՅ ԼՐՏԵՍՆԵՐ

Երէկ գրեցինք թէ՝ ըստ Յոյն թերթերու, 1925ին գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ՝ արտասահմանի մէջ լրտեսական կազմակերպութեամբ գրաղելու համար։ Այս առթիւ Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ (5 նոյ.)

— Կառավարական ու քաղաքական շրջանակները զգայացունց տպաւորութեան տակ կը գտնուին «Էլլինիքի» եւ «Փաթրիս» թերթերուն ըրած լրտեսական յայտնութեանց հետեւանքով, որոնք կապ ունին Աթէնքի խորհրդային դեսպան Ուստինոֆի հետ։

«Էլլինիքի» հրատարակած էր դեսպան Ուստինոֆի եւ դեսպանատան առաջին քարտուղարին ստորագրութիւնը կրող գաղտնի նամակներ, մէկը ուղղուած յոյն՝ համայնավարի մը, որմէ՝ դրամի փոխարէն կը պահանջուի բանակի եւ նաւատորմի մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ եւ միւսը գրուած Թուրք դեսպանատան առաջին քարտուղարին, ըսելով թէ ուզուած գաղտնի տեղեկագիրները մօտ ատենէն պիտի ղրկուին։

«Փաթրիս» հրատարակեց զգայացունց յայտնութիւններ, վաւերաթուղթերու պատճէններ եւ լուսանկարներ, խորհրդային դեսպան Ուստինոֆի ղեկավարութեամբ կազմակերպուած լրտեսական գործին շուրջ։

Հայու անունն ալ խառնուած է այս դաւաճանական արարքին մէջ, թէեւ իշխանութիւնները բոլորովին վերապահութիւն ցոյց կուտան։

Ծանօթ համայնավար Ունճեանի լուսանկարը «Փաթրիս» հրատարակած էր կիրակի թիւին մէջ, զայն ներցայացնելով իբրեւ յոյն, որ աշակերտած է Էվէլփիրի սպայից վարժարանին։ Տեղեկատուները կամ ապահովութեան պաշտօնեաները յաջողած են ունենալ Ունճեանի լուսանկարը, առանց գիտնալու ծագումը, գրագումը եւ անունը։

Ասիկա անոր համար որ Ունճեան, ինչպէս կը հաւաստեն, քանի մը տասնեակ անուններ եւ նոյնքան ինքնութեան թուղթեր կը գործածէ իր հետքը կորսնցնելու համար։

Լրտեսական գործին մէջ ուրիշ քանի մը հայ համայնավարներ ալ օգտագործուած են, բարեկամները եւ խրատատուները Մազլըմեան եպիսկոպոսին, որոնք կը հետապնդուին իշխանութեանց կողմէ։

Դեսպան Ուստինոֆ արձակուրդով մեկնեցաւ ուրբաթ։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը պիտի պահանջէ Մոսկուայէն ետ կանչել զինք եւ նոր մը նշանակել։

Թերթերը կը գրեն թէ դեսպան Ուստինոֆի կողմէ Թուրք դեսպանատան հաղորդուած գաղտնի տեղեկութիւնները կը վերաբերին Թրակիոյ զինուորական եւ օդանաւային ուժերուն, ինչպէս նաեւ նաւատորմի կազմակերպութեան։

.˙. «Փաթրիս» կը շարունակէ զգայացունց մերկացումներ ընել խորհրդային լրտեսական դաւադրութեան եւ համայնավարներու դաւաճանական գործունէութեան մասին։ Ան հրատարակէ նաեւ երեք Հայերու անունները՝ Գօզոս Ունճեան, խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան պաշտօնեայ եւ տեղեկատու պալքանեան պետութեանց զինուորական գաղտնիքներու։ Մ. Թագւորեան, դեսպանատան պաշտօնեայ եւ խորհրդային Հայաստանի գործակալ։ Սահակ Միսաքեան, նախկին աւագակ եւ մտերիմ Ուստինոֆի։

Ալմազեան կեղծարար չէ

Առջի օր դէմ դէմի բերուեցան Ալմազեան եւ հրեայ վաճառական Խայիմ Բոզանէս։ Այս վերջինը կը պնդէր թէ 102.000 ֆրանքի ապրանք տուած է Ալմազեանի եւ փոխարէնը առած մուրհակներ, որոնք անվճար մնացած են։ Դատական իշխանութիւնները կը կարծէին թէ Բոզանէսի կը պատկանին այն ապրանքները, որոնք գտնուած էին Ալմազեանի նախկին կնոջ քրոջ՝ Տիկ. Մօթէի տունէն։

Նախ քան ապրանքները պարունակող սնտուկները բանալը, Ալմազեանի փաստաբանը՝ հարցաքննիչ դատաւորին արտօնութեամբ կարգ մը հարցումներ ուղղեց Խայիմ Բոզանէսի, եւ պարզուեցաւ թէ Բոզանէս 21000 ֆրանքի ապրանք առած է Լէոնի Տրէյֆիւս եւ ընկ. տունէն, թէ Բոզանէս սնանկացած է եւ սնանկանալէն օր մը առաջ այդ ապրանքները ծախած է իր տղուն՝ Ժաք Բոզանէսի, թէ Տրէյֆիւս եւ ընկ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ԼՈՔԱՌՆՕ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղար սըր Էրիք Տրըմմընտ, Պալքաններու մէջ կարճ պտոյտէ մը յետոյ անցաւ Լոնտոն, ուր արտաքին նախարար Հէնտըրսըն պիտի ներկայացնէ կարգ մը առաջարկներ՝ Միջերկրական Լոքառնոյի մը համար։

Այս ծովային Լոքառնոյին առանցքը պիտի կազմէ դարձեալ Անգլիա։ Այս վերջինը, որ ըստ Լոքառնոյի դաշինքներուն, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կուտայ երաշխաւորութիւն մը, երբ այս պետութիւններէն մէկը յարձակումի ենթարկուի միւսին կողմէ, այժմ ալ երաշխաւորութիւն պիտի տայ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ, երբ ասոնցմէ մէկը յարձակումի ենթարկուի միւսին կողմէ։Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ համոզել Ֆրանսան եւ Իտալիան որ նաւային սպառազինումին մէջ հաւասարութեան սկզբունքն ընդունին, ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէ հինգ պետութեանց համաձայնութիւնը, յունուարին Լոնտոնի մէջ գումարուելիք խորհրդաժողովին ընթացքին։

Սըր Էրիք Տրըմմընտ պիտի աշխատի նաեւ որ Լոնտոնի խորհրդաժողովին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ սերտ կապ պահուի, քանի որ մէկը լրացուցիչն է միւսին։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է նոյնտեղ քաղաքապետ Գ. Մանոսի եւ հետեւեալ խնդրանքներն ըրած.—

1. Խնդրուած է որ քաղաքապետութիւնը ասկէ վերջ տարեկան 200,000 տրախմիի նպաստ մը յատկացնէ ազգ. վարժարաններուն, որոնք ցարդ իբրեւ քաղաքապետական նպաստ կը ստանային միայն 15,000։ Դիտել տրուած է այս առթիւ, որ քաղաքապետութիւնը երկու տարիէ ի վեր չի վճարեր այդէն տարեկան 75 հազարի նպաստը Մինասեան աղջկանց որբանոցին, որ փակուած է։ Հետեւաբար, քաղաքապետութիւնը կրնայ յայն նպաստով մը օժանդակել հայ կրթական հաստատութիւններուն։

2. Գ. Մանոսին պարզուած է նոյնպէս բազմաթիւ հայ գաղթականներուն թշուառ ու բժշկական խնամքէ զուրկ վիճակը եւ խնդրանք եղած է անոր որ բարեխօսելով քաղաքապետական Հիւանդանոցի եղբայրութեան, տեւական կերպով 5—6 անկողին տրամադրուի չքաւոր հայ գաղթականներուն, յիշեալ հիւանդանոցին մէջ։

3. Իբրեւ վերջին խնդրանք, Թաղ. Խորհուրդը Գ. Մանոսի ուշադրութեան յանձնած է Սելանիկի երեք ազգ. վարժարաններուն յատկացուած շէնքերուն անբաւարարութիւնը, որուն հետեւանքով շատ մը երախաներ կը զրկուին ուսումէ եւ խնդրած է բացառիկ նպաստ մը, աւելի յարմար շէնք մը վարձելու համար։

Գ. Մանոս լսելէ վերջ այս խնդրանքները, խոստացած է զանոնք ներկայացնել քաղաքապետական խորհուրդին, անմիջապէս որ այս վերջինը զբաղի բարեսիրական նպաստներու բաշխումին վերաբերեալ խնդիրներով։

ԻՐԱՔԻ վարչապետը Սըր Ապտիւլ Մուհսին առջի գիշեր ժամը 10.30ին ընտանեկան հաւաքոյթէ մը ընթացքին անձնասպան եղաւ։ Պատճառը յայտնի չէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊՌԻԱՆԷՆ ԹԱՌՏԻԷՕ-ՊՌԻԱՆ

«Ցառաջ»ի ընթերցողները օրը օրին հետեւեցան Ֆրանսայի Նախարարական տագնապին, որ վերջացաւ Անտրէ Թառտիէօի դահլիճին կազմութեամբ։

Խորհրդարանական աջ ու ձախ ուժերու բախումին մէջտեղ, հաւասարակշռութիւնը պահելու ձանր փորձ մըն է որ կը կատարէ Թառտիէօ։ Ծանր՝ ոչ բովհետեւ հակառակ իր ուժեղ անհատականութեան ու հանրածանօթ կորովին, դժուար թէ կարենայ երկար տոկալ այլազան եւ հայ յաճախ ուղղութիւններու ճնշումին։ Հանրապետական երկիրներու մէջ, ժողովրդավար սկզբունքներու ազատ եւ լայն կիրարկումը՝ իր բոլոր թերութիւններով ու առաւելութիւններով, քիչ տեղ ձգած է անհատական քաղաքականութեան։ Կուսակցական քաղաքականութիւնն է որ ժանաւանդ կը յանձնուի յարմարագոյն ձեռքերու, որոնք որքան ալ օժտուած ըլլան ճարպիկութեամբ ու նըրբութեամբ, չեն կրնար չզիջիլ մեծամասնութեան մը կոթնելու անհրաժեշտութեան։ Ու հակառակ երեւոյթին՝ բիւրեղացած ու կեդրոնացած այդ մեծամասնութիւնն է որ կը պակսի ու թերեւս միշտ ալ պիտի պակսի Թառտիէօի։

Փուշակութիւն մը փորձելէ առաջ անոր սպասող վիճակին վրայ, ակնարկ մը նետենք տագնապին տուն տուող պատճառներուն եւ նոր դահլիճին ուսերը ճնշող պարտքերուն վրայ։

Ըստ երեւոյթին, ձեւական անհամաձայնութիւն մըն էր որ կը տապալէր Պոիանի դահլիճը — ներքին քաղաքականութեան շուրջ՝ հարցապնդման թուականի տարբերութիւն մը։ Բայց իրականութեան մէջ՝ Պոիան կը զոհուէր քուէներու համր խաղի մը, աւելի ճիշդ, աջ ու ձախ զմբոստ զինուորներու դիպուածական, անզիտակից զուգադիպման մը։ Պոիան ընդունած էր Հռենոսիոյ պարպումը։ Իսկ աջակողմեան մեծամասնութիւնը որուն կը կոթնէր Պոիան, դէմ էր նման կարգադրութեան մը։ Անոր քուէները ընդդէմ Պոիանի բարդուելով ձախակողմեան քուէներուն, որոնք պաշտպանելով միշտ Պոիանի արտաքին քաղաքականութիւնը, կը պարտէին զայն ներքին քաղաքական պատճառներով։

Ներքին ու արտաքին այս պատճառները որ յանգեցան Պոիանի անկումին, գոյութենէ չեն դադրած սակայն, ու մէկ պահէն միւսը կրնան հարուածել Թառտիէօն։ Իրարու յաջորդող երկու թեկնածու-նախարարապետները՝ Տալատիէ եւ Քլէմանթէլ՝ կոչ ըրին Պոիանի աշխատակցութեան։ Անոր ներկայութիւնը Թառտիէօի դահլիճին մէջ՝ իբր Արտաքին նախարար՝ ցոյց կուտայ թէ ոչինչ կայ փոխուած Ֆրանսայի արտաքին քաղաքական ուղղութեան մէջ, ինչ որ կրնայ դժգոհութեան մատնել աջերը։ Միւս կողմէ՝ Թառտիէօ որուն չեն կրնար համակրիլ ձախերը, իր գիրքը ամրացնելու համար, ստիպուած պիտի ըլլայ անընդհատ զիջումներ խոստանալ անոնց, հետզհետէ թըլնամացնելով աջերը... որոնց կը կոթնի այսօր։

Տնտեսական եւ հաւասարիմ մեծամասնութիւն մը ապահովելու հոգերուն վրայ կը բարդուին նաեւ արտաքին եւ ներքին դըժուարութիւններ։ Կրնանք ըսել թէ Ֆրանսա՝ ներկայիս՝ դարձած է եւրոպական քաղաքականութեան առանցքը։ Արտաքին քաղաքական ուղղութիւնները որ կը մեկնին Փարիզէն, ուժգնօրէն կ՚արձագանգեն զանազան պետութիւններու մէջ, ու կ՚անդրադառնան Ֆրանսայի վրայ՝ համաձայն իւրաքանչիւր երկրի պահանջներուն։ Ֆրանսա ստիպուած է հրաժարիլ զուտ ֆրանսական-ազգային քաղաքականութեան մը պահանջներէն եւ իր շահը փնտռել եւրոպական ընդհանուր ու միացեալ ուղղութեան մը մէջ, որ ներկայիս կը վարանի քառուղիի մը բերանը։ Մէկ կողմէն, իբր փրկութեան ելք՝ անխուսափելի պէտքը կը շեշտուի եւրոպական համադաշնակցութեան, որուն իրականացման հիմնական պայմանն է ֆրանքօ-գերման գործակցութիւն մը բոլոր ճակատներուն վրայ՝ կոթնած ժողովրդավար տարրերու ուժին։

Ինչ որ սակայն ամիս մը առաջ մեծ յոյսեր կը ներշնչէր, այսօր կը ներկայանայ կասկածի մթութիւններով։ Շթրէզըմանի մահը խոշոր ճեղք մը կը բանայ Պոիանի ձեռնարկին վրայ եւ աւելի ազատ կը ձգէ գերման ազգայնականներու ձեռքերը։

Միւս կողմէ, հակառակ Աշխատաւորականներու գահակալութեան, անգլօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները աւելի սիրալիր չեն քան առաջ։ Մագտոնըլտի երկմիտ ընթացքը, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ երկընտրանքի իրավարանումները դժուարութեան կը մատնեն Ֆրանսան՝ որ ամէնէն աւելի այս պահուս՝ պէտք ունի յստակ քաղաքականութիւն մը ու թերեւս, մինչեւ ծովային ուժերու սահմանափակման յառաջիկայ խորհրդաժողովը, անգլօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները չգտնեն իրենց հաւասարակշռութիւնը։

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, Ֆրանսա պէտք պիտի ունենայ դահլիճի մը, որ կոթնած ըլլայ ուժեղ եւ կայուն մեծամասնութեան մը։

Միւս կողմէ կարելի չէ անտեսել վտանգը որ Ամերիկայի տնտեսական անօրինակ զարգացումն է եւ որ կը ձգտի ստրկացնել Եւրոպան։ Պատերազմը նիւթապէս քայքայեց Եւրոպան եւ զայն պարտական ձգեց Ամերիկայի, որ իր ցանի մը հարիւր հազար մարդկային կորուստը փոխարինեց չտեսնուած բարգաւաճումով մը։ Վտանգը հո՛ն է սակայն որ Ամերիկա իր ճարտարարուեստի նուաճումներուն կուտայ քաղաքական զունաւորում մը ու կը ձգտի համաշխարհային գերակշռութեան մը, որմէ փրկուելու համար, Ֆրանսա պարտաւոր է իր գերագոյն ճիգերուն կապել համեւրոպական գործակցութիւն մը։

Իսկ այս բոլոր արտաքին դժուարութիւններ կը պահանջեն ներքին համապատասխան քաղաքականութիւն մը, որուն տարրերը եթէ ճշդուին։

Իսկ յստակ ու ժանրամասն, միշտ պիտի զարնուին խոչնդոտներու, քանի խորհրդարանական խայտաբղէտ խմբակցութիւններու վէտվիտում մըն է որ պիտի ապահովէ դահլիճին յենարանը։ Իրօք, հոն ուր Տալատիէ ձախողեցաւ, Թառտիէօ չէր կրնար յաջողութիւն յուսալ։ Ձախ դահլիճ մը կազմելու փորձը եթէ յաջողէր իսկ, դատապարտուած էր առաջին քայլին սայթաքելու։ Թուաբանական պարզ հաշիւ մը աւելի պերճախօս է քան ամէն ենթադրութիւն։ Խորհրդարանը բաղկացած է 612 անդամներէ։ Թառտիէօ եթէ կըսթնէր միմիայն ձախին, 612ի վրայ պիտի ունենար 305 ձայն, (121 արմատական, 102 ընկերվարական, ձախ-արմատական 52, անկախ 18, հանրապետական ընկերվարական 12)։ Այս չէր որ պիտի ապահովէր իր գոյութիւնը։ Անկից զատ, ձախէն ուժ քաղելու իր փորձերը միացին ապարդիւն։ Իրօք, Թառտիէօի համբաւը իբր աջի կուսակից, չէր կրնար հաշտուիլ արմատականներու քաղաքականութեան հետ։

Ստիպուած կը դիմէր, ուրեմն Խորհրդարանի չափաւոր եւ աջ տարրերուն, որոնք կասկածելի մեծամասնութիւն մը կ՚ապահովեն իրեն, եթէ նոյնիսկ ամբողջ բալորուին իր շուրջ։ Առկէ զատ, եթէ Թառտիէօ պիտի ճգնի իրականացնել իր մեծամասնութեան ձգտումները, չի կրնար ի հարկին մէկ քանի փախած քուէներ սպասել ձախերէն։ Մեծամասնութիւնը իր քաղաքական ըմբռնումներով չի կրնար միաթեան գիծ մը ձգել ձախերուն առջեւ։ Ան կը մերժէ Հռենոսիոյ «անմիջական եւ անպայման պարպումը» ու կը պահանջէ որ այդ պարպումը ենթարկուի մասնաւոր պայմաններու եւ «Եընկի ծրագրին գործադրումը ստորադասուի գերմանական պարտքի մէկ մասին առեւտրականացման»։

Բայց ահա պարագայ մը եւս որ աւելի կը ծանրացնէ Թառտիէօի դահլիճին գոյութեան պայմանները։

Պոիանի ներկայութիւնը պիտի կրնար գրաւական մը ըլլալ ձախերու աջակցութեան, եթէ արդէն կասկածը բունած չըլլար անոնց միտքը։ Ըսինք թէ Պոիանի ներկայութիւնը դահլիճին մէջ փաստ է թէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ ոչինչ կայ փոխուած։ Բայց Պոիան պիտի կրնա՞յ նոյն ազատութեամբ հետապնդել իր ուղղութիւնը։ Աջակողմեան թերթերը արդէն սկսած են ճնշել վարչապետը ընդդէմ Պոիանի հետապնդումներուն։ Միւս կողմէ, ձախակողմեան մամուլը կը պնդէ թէ Թառտիէօի դահլիճը եկած է աւելի եւս սծանրացնելու արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւններու հակադրութիւնը՝ որմէ մեռաւ Պոիանի դահլիճը»։

Ընկերվարականները որոնց կրնան հետեւիլ նաեւ արմատականները, արդէն կը յայտարարեն ընդդիմութեան բաց պայքար մը։

Կարճ, կրնանք հիմակուց ըսել թէ՝ բոլոր այն նկատումները որ յանգեցան Թառտիէօ-Պոիան դահլիճին կազմութեան, տուն պիտի տան նաեւ անոր անկման։

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՊԱՍՔ ՀՈԳԻՆ՝ ՎԷՊԻ ՄԸ ՄԷՋ

Իմ հազուադէպ ճամբորդութիւններուս ընթացքին կը սիրեմ կանգ առնել ոեւէ անծանօթ, իր հրապոյրներով ինքնուրոյն անկիւն, ուր բնութիւնը ինծի կը թուի իբրեւ յայտնութիւն եւ մարդիկ ալ՝ իբրեւ հոգեկան տեսարան... Ու կը սիրեմ այդ պահուն կարդալ վէպ մը, բանաստեղծութիւն մը, տաղ մը, զոր ներշնչած ըլլան այդ մարդիկ, այդ բնութիւնը։ Այո, ինծի կը թուի թէ, ճանչնալու եւ ապրելու համար ոեւէ վէպ, ոեւէ գրական գործ, փոխադրուիլ կարենալու է նոյն այդ միջավայրին, այն մթնոլորտին մէջ, ուր այդ երկը զգացուած ու յղացուած է... Որովհետեւ ամէն գործ խորապէս միախառնուած է այն բնաշխարհին որու կեանքը ներկայացնել կը ջանայ. եւ հեղինակ մը — թերեւս անգիտակցաբար — բան մը կ՚աւելցնէ անջնջելիօրէն արժէքներուն, իմաստներուն վրայ այն բնավայրին, ուրկէ կ՚առնէ իր գործին առաջքը։ Հայրենիք մը եւ իր գեղարուեստը մէկ են եւ անբաժան, ինչպէս ֆիզիքական կեանքը եւ զգայուն խորքը մարդուն մէջ։

Այս տպաւորութիւնը իմ մէջ կը պայծառանար երբ առիթը ունեցայ կասքոնական բլուրներուն դիմաց կարդալու Ժան Ռամոյի վէպը՝ «Մունըր կամ Ռինի զաղաթէն վերապրելու Փիէռ Լհանտի պասքեան վէպը՝ «Միրէնչիւ»ն։ Երկու վէպերուն մէջ կը տեսնէի պատկերը այս երկու բնութիւններուն որ կը տարածուէին շուրջս. իմ կենդանի զգայնութիւններս կը տարածուէին, կը նոյնանային գիրքին հետ. հովը կ՚անցնէր էջերու մէջէն, հեռաւոր պարականերու մրմունջը, շուրջէս անցնող մարդերու հծծիւնը կը թուի թէ կ՚իմանայի հոն, բառերու յուսաթեան տակ...

Ով խորհո՛ւրդ... Ո՞ւր կը վերջանայ մեր սահմանը, ո՞ւր կը սկսի սահմանը բոլոր յայտնի և անյայտ մարդոց, որոնց հետ, հոգի հոգիի դիմաց, կը քալենք կ՚ապրինք միասին։

⁂

Ծիրդ Ռինի գագաթէն, սպանիական ափերու հեռաւորութեան վրայ կը կանգնի լեռնազանգուած մը, մէկը պասքեան աշխարհի բարձունքներէն, «Ժայռ Կիպէլո», «Վերջին Ժայռը», որ ովկիանոսին դիմաց կը փռէ իր զառիթափները։ Անոր կողերուն վրայ ցանուցիրեւ կը փռուին պասքեան հնաւանդ ընտանիքներու ագարակներ, այնքան ծերանի, որքան երիտասարդ։

Փիէռ Լհանտ ծնունդով պասք իր վէպին՝ «Միրէնչիւ»ի իբրեւ նիւթ առած է ահաւասիկ «Ժայռ-Կիպէլո»ի վրայ արմատացող ընտանիքի մը կեանքը։

Բարձրադիր, հնօրեայ կալուած մըն է կիւզտիգ Էտէրրան, հողմակոծ կաղնիներու շուքին տակ, ուր համանուն ընտանիքը անխզատակ օրերէն ի վեր ապրած է, եւ տեւական ճիգերով, արիւն քրտինք մտած, ժայռերու կլափէն խլած է արտեր, մշակելի պարտէզներ։

Ու «Կիւտտիգ-Էտէրրան» այլեւս նուիրագործած է իր անունը, որ կը նշանակէ «բոլորովին գեղեցիկ»։

Ընտանիքին հայրը, Նիքագիօն, իր անունին եւ հողերուն հպարտութիւնը ունի. տարիները անոր գիծերուն, ժեստերուն եւ խօսքերուն տուած են չոր, կորուկ հեղինակութիւն մը. իր լուռ ակնարկին իշխանին տակ իր տունեցուոցները ամէն մէկ անգամ, մեծերը եւ փոքրերը, կը գտնեն իրենց գործը, իրենց պարտքը։

Պասքերու անգիր մէկ օրէնքին համաձայն, անիկա շատ վաղուց գրած է իր կտակը եւ որոշած է՝ իր տան ժառանգորդը, իր յաջորդը, այն միակ զաւակը որ իրաւունք պիտի ունենայ տիրանալու ամբողջութեամբ կալուածին, միակ զաւակը որ այլեւս պիտի սատանձէ ընտանեկան անունին եւ աւանդութիւններուն պատասխանատուութիւնը։

Պետի մը կողմէ գրուած կտակ մը վճռական է եւ անդառնալի, որ քաղաքային իշխանութիւններուն միջամտութեամբ իսկ չեղծանիր աւանդապահը կը մնայ տան տէր եւ Միւս զաւակները կը հեռանան ընդմիշտ նոր բոյներ կազմելու։

Նիքագիօ, իր անդրանիկ մանչուն, Ժոզէֆ Անթոնիոյի ճակատին գրած է այդ իրաւունքը, անոր ծնած օրէն իսկ. այդ կէտը ծանօթ է տղուն, ինչպէս նաեւ իր երկու եղբայրներուն, Ժոզէֆ-Մարիին եւ Միկէլշիւին։ Անոնք արդէն իրենց ապագայի ատահոգութիւնը կը կրեն եւ աչքերնին դուռնէն դուրս է։ Ժոզէֆ-Մարին դժբախտ ամուսնութիւն մը կնքելէ վերջ Ֆրանսաիի մը հետ, իբրեւ անառակ որդի, վերադարձած է հօր գիրկը եւ յանձն առած է մնալ տան մէջ մինչեւ իր մահը, իբրեւ պարզ մշակ։

Փոքրը՝ Միկէլշիւն, կը պատրաստուի իր զինուորական ծառայութեան սպանիական դրօշին տակ, որմէ վերադարձին, վստահ է թէ պիտի գտնէ իր սիրուհին, Միրէնչիւն, սարերու եղնիկի մը պէս զուարթ, անտանկիտ եւ անմատչելի այդ աղջիկը, հաւատարիմ սակայն իրեն, որուն խօսք տուած է։

Կիւզտիգ Էտէրրայի կալուածին աջք տնկած է սակայն նենգ սպանիացի հասարակ մը, Տոն Փանթալիոնը, որ կառավարական ծածկամիտ յոլլոտուութեամբ իր ուռկանը ձգած է սարերու վրայ եւ աւրշակած է քանի քանի պասք տուներ եւ ընտանիքներ։ Նիքագիոյի խրոխտ կալուածը սակայն անառիկ խայծի մը նման կը տանջէ իր շահամոլութիւնը։ Իր խարդաւանանքի բոլոր ուժովը ան իր անդղի հայեացքը ուղղած է դէպի վեր, դէպի Կիւզտիգ-Էտէրրան, որ անգիտակ է վտանգին։

Նեկազիոյի անդրանիկը, Ժոզէֆ-Անթոնին սակայն ծոյլ եւ արկածախնդրութեան կիրքը ունի, զոր բերած է նաւազի իր թափառումներէն. հոգին ձայնը տկար է իր մէջ։ Իր սրտին խորը կըթուալի մէկ զրուագրպասք հոգիին, յափտենական զաղթականի մը հոգին որ սակայն պապականն ունի կայունութեան»։

Տոն Փանթալիոնի հատառութիւնը կը զգայ անոր թոյլ կողմը եւ իրիկուն մը, գինետան մը անկիւնը, կը յաջողի անոր ձեռքէն խլել ստորագրութիւն մը։ Համաձայնութիւն մըն է այդ, որով Ժ. Անթոնի կը խոստանայ իր կալուածին գնով մտնել նաւային ընկերութեան մը մէջ ուր ինք կը ստանձնէ ձկնորսական նաւերու ղեկավարութիւնը։

Դաղտնի պայմանագրութեան մէկ նմոյշը նոյն գիշերն իսկ, ճակատագրին մեղսակցութեամբ կ՚իյնայ լերան կածաններուն վրայ։ Միրէնչիւն, լերան աղջիկը կը գտնէ զայն...

Տոամ մըն է որ կը սկսի հնաւանդ տան մը երդիքին տակ. ինքնապաշտպանութեան բոլոր բնազդները կ՚արթննան, կը պոռթկան յանկարծ. պատին վրայ ճեղք մը բացուած է, որ կրնայ լայննալ, վտանգել ոճախին գոյութիւնը, անունը, ամենայն ինչ. իրենց ժառանգորդը սթափած է եւ իր սխալին գիտակցութիւնն ունի, բայց իր դառն զղջումը անկարող է սրբելու ստորագրութիւն մը, թէեւ զրուած գինովութեան նոպայի մը պահուն, եւ որ սակայն իր պատիւին չափ կշիռ ունի...

Բայց ոչ, անհրաժեշտ է փրկել տունը. պէտք չէ թողուլ որ զարաւար ընտանիք մը զոհ երթայ զաւազիր խաղի մը։ Ու դժբախտաբար կարեւոր է յարգել նաեւ ստորագրութիւն մը։

Ծերունի Նիքագիոն դէպքերու զաւաճան ընթացքին առջեւ պահ մը կը պահէ իր անայլայլ հաւատքը.

«Աղնիւ վստահութիւն մը զաւակներու հնազանդութեան մասին, քիչ մը խրոխտ ապահովութիւն ապագայի մասին, ներքին անդորրութիւն մը կ՚օգնեն անշուշտ բարձր պահելու տանուտիրոջ մը հմայքը՝ հիմնուած հեղինակութեան անկիւնաքարին վրայ։ Բայց այդ անխռով կեցուածքը, զոր պետ մը կրնայ անպատիժ կերպով պահել կարգապահ զունդի մը հանդէպ, կը դադրի խոհեմ ըլլալէ ապստամբութեան եւ խառնակութեան մը պարագային»։

Ծիրդ է որ օր մը ան յանկարծակի կը բռնէ իր անդրանիկ զաւակը ծովեզերքը, նաւակի մը վրայ երազկոտ ու իր տիրական հրամանին հլու, ծովի սիրահար տղան կացինով մը ջարդուփշուր կ՚ընէ անկայուն կեանքի այդ խորհրդանշան նաւակը։

Բայց Նիքագիօ հայրական խոհեմ հեղինակութեան մը սահմանէն անդին անցնելու վարժութիւնը չունի. ան կը զգայ որ անկարող է կասեցնելու իրերուն ընթացքը. ու այդ տխուր գիտակցութիւնը կը փութացնէ իր վախճանը։

Մեռելացի օրը, ուր ան սովորութիւն ունէր միակը մնալ տան յիշատակներուն և ստուերներուն հետ, գինքը կը գտնեն զգետնուած իր ցաւէն։

Ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդը։ Տոն Փանթալիոն հասած կը նկատէ րոպէն պահանջելու որ յարգուի Ժոզէ-Անթոնիոյի ստորագրութիւնը։

Բայց ընտանիքին բոլոր թաքուն զօրութիւնները կը խլրտին. Ժոզէֆ-Մարին, այն որ իր անեցիութեան իրաւունքը կորսնցուցած էր, յառաջ կը նետուի. իր միտքը շատ պարզ է.

«... Ոչ, կ՚ըսէք թէ ի՞նչ գիտենք ապագայի մասին, քանի որ ան մեզի չի պատկանիր. սխա՜լ... մեզի կ՚իյնայ զայն պատրաստելը, ինչպէս որ մեր ձեռքն է զայն վտանգելը»։

Ապա ուրեմն իրենց. իրեն կ՚իյնայ չարատանջ կերպով աշխատիլ, որպէսզի անդրանիկ եղբայրը կարենայ յարգել իր յանձնառութիւնը առանց որ տունը ծախուի։

Սրտառուչ է եւ Միրէնչիւի զոհաբերութիւնը. լերան այդ պարզ աղջիկը ինքնաբերաբար կը հրաժարի իր նշանածէն, որպէսզի ան կարենայ աւելի նպաստաւոր ամուսնութեամբ մը փրկել վտանգուած տան գոյութիւնը։

Ողբերգական կարգ մը դրուագներէ վերջ, օրէնքի ուժով հնաւանդ կալուած մը կը հանուի աճուրդի. ընտանիքին բոլոր զաւակներութիւնները կը միան անզօր՝ անխուսափելիին առջեւ։

Իրերուն արդարութիւնը կը յանգի սակայն տարբեր ելքի մը։

Միրէնչիւն, լերան աղջիկը իր գերագոյնը, իր սիրտը զոհաբերելէն վերջն անգամ, պատան մը — խնդիր չէ թէ իրը չըլլայ ան — գոյութիւնը փրկելու համար, կոչ կ՚ընէ բուն իսկ Տոն Փանթալիոնի աղջկան, Մարիչիւի, որ իրեն հետ կաթնաքոյր եղած է ժամանակին։

Սպանիացի այդ աղջկան պասք մօր մը ստինքէն խմած կաթը հարամ չէր եղած արդարկաթը խօսեցաւ անոր երակներուն, անոր սրտին մէջ. ու մինչ ամէն բան կորսուած կը թուէր, ահա երկու կաթնաքոյր աղջիկներու միջամտութիւնը չանամօլ վաշխառուին զգացումներուն մէջ, բաւական կ՚ըլլայ որ խնդիրը կարգադրուի բարեկամաբար...

Ժոզէֆ-Անթոնի կը վերադառնայ կրկին հողին, իր ձեռբազատուած տան իրաւունքներուն, ու լերան աղջիկը կը վերագտնէ իր նշանածը, զոր երբեք կորսնցուցած չէր իր սրտին մէջ։

Վէպը կը փակուի տարալխարհիկ տեսիլքով մը. Տեսան ընդարաջի իրիկունը — մինչ գիշերը կը յառաջանայ Պասկերէնէն մինչեւ աստղերը ... բարձունքներու, անմատչելի ծերպերու, լեռնալանջերու վրայ կը սկսին բոցավառիլ աւանդական կրակները — Սէն-Ժանի [...] ցերը — ու անոնցմէ ամէն մէկը խորհրդանշանն է օճախի մը [...] կոճղի մը նման պիրկ է եւ [...] եւ որ կրնայ վերածուիլ հրաբխ[...] խարոյկներու։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ 12 Նոյ.— Ին[...]պէս ուրիշ տեղեր, մեր գաղութին մէջ ալ, միշտ ինքն իր գլխուն ձգուած, ժողովուրդը իր ծիգերով կը ջանայ իր անտեսական վերանորոգել եւ մէջքը շտկելբայց, կը մոռնայ կամ գիտակ [...] զաբար մոռացութեան կուտայ ուրիշ կարեւոր պահանջ մը, [...] առողջապահութիւնը։

Այս իրողութիւնը մասնաւորաբար Մարսէյլի մէջ շատ աչքի կը զարնէ։

Մարսէյլի հայ գաղութէն շատ շատեր քիչ շատ կայուն վիճակի տիրացած են, թէեւ դեռ բազմաթիւ հայրենակիցներ ալ [...] օգնութեան կարօտ։ Սակայն, [...] ցորոշապէս կը տեսնուի որ առողջապահութեան կենսական խնդիր անտեսուած է, ու կ՚անտեսուի նոյնիսկ տնտեսականը շտկողներու կողմէ։ Ալ չենք խօսիր կարօտեալներու մասին, որոնց կացութեան պատճառով զանազան գէշ [...] ականատես կ՚ըլլանք ամէն օր։

Մեկը ապագայի մտահոգութիւններէն դերծ մնալու համար, գումար մը պահելու, կամ [...] մը, սեփական կալուած մը ունենալու արդար ցանկութեամբ, կը մոռնայ իր առողջութեան հոգատանիլ։ Նախանձելի խնայողութեամբ, չուտեր, չի խմեր, եւ

...աքէս կը փսսուի: Ցնորյ ...թեան երեսէն եւ կամ ...ագիտութեան գարմանի չի ...չունենալով ...հիւանդանայ եւ գե...ը կը ...ամբան կը մնէ:

...նման իր երիտասարդութեան ...ուլ, գուարճութեան ու խրախ... մէջ անցնելով, կարեւոր ...անոր առողջապահութեան ...ը մըն ալ կը գտնուի, կը ...ւ, եւ բանը բանէն անց...նայ, կը հասկնայ, թէ ...ախտ մը մտած է իր ...ներուն մէջ:

...նչներ, թէեւ ուշէ, բայց ...ունենալով հանգերձ ...առողջապահութեան ...իրը, իրենց միջոց չու...չեն կրնար օգտուիլ, եւ ...կ'իյնան անգութ հի...թեան մը անողոք ճիրան...ւ տակ:

...Մեր իգական սեռը, թէեւ ...բարոյական սայ...ձերէ զերծ է, բայց ազի...պառաւական միջոցներով ...փորձութեան մէջ ...յանախ, եւ կը խաթարէ ...ական գործարանները:

...է թիւը առաջիններուն, ...որէ որ կ'աճի ախտա...թիւը: Աչքի առջեւ չու...հիւանդանոց կամ բժիշկներու ...ճզգրիտ վիճակագրու...սակայն ամէն օր կը տես...ւ բռնամթիւ հայրենա...բերնէն կը լսեմ բժշկ...գամութիւններ:

...այսպէս շարունակուի, ...պատմութեան պիտի անց...ամբուն համբաւը:

...երեւոյթը մատնանշեցի, ...թիւն արթնցնելու հա...պատասխանատու շրջանակ...մէջ: Ամենէն առաջ մեր ...ները պարտաւոր են հետա...: Գոնէ չե՞ն կրնար շաբա...դասախօսութիւններով, ...իգական սեռին սորվեցնել ...անհրաժեշտ է:

Կ. ՍԵՒԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

...ամուլէի շաքարի գործա...երկու ամսուան գործունէու...ընթացքին, այս տարուան գործը ...ցած է: Այս շրջանին մէջ ...ը 31500 թոնօ ճակն...ործածած եւ 500 վակոն ...արտադրած է:

...քէ գաս, հիւթը հանուած ...ներէն ալքոլ կը հանուի՝ ...երէն յարակից թորիչին ...Մինչեւ հիմա 300հա...ի արժէքով ալքոլ հան...է եւ դեռ կը հանուի:

ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ ԵՒ ԴԱՐՁԻ ԿՈՒԳԱՆ ԼԵՂԱՊԱՏԱՌ ՃԻՉ ՄԸ

ԽՄԲ.— Հետեւեալ նամակները կը հրատարակենք առանց որեւէ մեկնութեան, ընդօրինակելով կարգ մը կսկծալի մանրամասնութիւններ: Նամակագիրը մոլեռանդ հօկեան մըն էր՝ Հայաստան գացած ատեն:

ԹԻՖԼԻԶ 27 Հոկտ.—...գանք Հայաստանի: Հայաստան բառանը բացարձակապէս սուտ է. աւելի շիտակ պիտի ըլլայ Ռուսաստան ըսել. մէկ խօսքով ժողովուրդը արիւն կուլայ. բացարձակապէս թոյլ մի տաք որ ձեր ծանօթները Հայաստան գան: Բարեբախտաբար նոյնէնեան անցագիր ունէինք որով միջոցը գտանք Պարսկաստան անցնելու. եթէ ոչ պիտի այրէինք, լմննայինք: Ինչպէ՞ս դուրս ելլեն կարելի չէ, միայն, ամուրիներուն համար միջոց կայ. այն ալ փախելով: Արաքս գետը կարելով Պարսկաստան կ'անցնին: Ամէն օր 8 10 հոգի կը փախին, հայ, ռուս, վրացի, ասորի ամէն ազգէ, տեսակ տեսակ:

Թիֆլիս, «Փարիզէն-Երեւան եւ Բ կարաւանին հետ մեկնող մէկու մը Նամակները» խորագրով «Յառաջ»ի մէջ գրեմ բոլոր պարագաութիւնները, գողութիւնները, անօթութիւնը, թշուառութիւնը, կողոպուտները, անգործութիւնը: Կիներու անպատուութիւնը փարիզէն աւելի վատ է. իրիկունը կը կարգուին, առաւօտ արշալոյսին կը բաժնուին: Ըլլայ ուտելիք, ըլլայ զգեստեղէն, շատ բաներ կը պակսին, ամէն ինչ արտօնագրով է: Խանութներուն առջեւ, իրարու ետեւէ կարգով կը շարուին, ճիշդ մեծ պատերազմի Պոլիսը յիշեցնելով: Հիւանդութիւններ շատ կան: Ժողովրդեան հարիւրին 90ը մալարիայէ կը տառապի: Ցրտոյ յառաջ հիւանդութիւնները աւելի շատ են, այնպէս որ մեռնող մանուկները համրանք չունին: 14 տարու աղջիկը 55 տարու կնկան կը նմանի: Ճամբան՝ գացող կիներուն կը նայիս, ոտքերնին կոնակը ձգած, հաս մը ձեռքէն բռնած, հաս մը գիրկը, վրայ գլուխ չկայ. աղտու կեղտոտ: Անոր համար ալ հիւանդութիւնն անպակաս է աղոց մէջ. մէկ կողմէ կը ծնին, միւս կողմէ կը մեռնին: Կերածնին ջրախառն մածուն է, առատ կաթ անգամ չկայ. օր մը կը գտնես, օր մը չես գտներ, այն ալ, ամանը ձեռքդ փողը է փողոց պիտի թափառիս, որպէսզի կառավարական կաթնավաճառներուն հանդիպիս եւ քառորդ լիտրը կաթ առնես: Վերջապէս ո՞ր մէկը պատմեմ հինգ տասը նամակով պատմելիք բաներ չեն:

Մենք սուտ պրոպագանդներէն խաբուեցանք, բարեբախտաբար, մաս մը դրամ եւ անցագիր ունէինք, որոնց շնորհիւ կրցանք մեր դիրքը ազատել:

Շատերը երանի կուտան մեռողի: Ամբողջ ժողովուրդը պատերազմի մը կը սպասէ, որպէսզի ժամ առաջ ազատին: Միայն Հայերը չեն որ այսպէս կը մտածեն, ամբողջ Ռուսիոյ բնակչութիւնը ձանձրացած է: Սակայն, բոլշեւիկները զէնքի ուժով կը զսպեն, պահապանիժ, աքսոր անծանօթ վայրերու մէջ, ամէն օր:

Բ ՆԱՄԱԿԷՆ

— «Ականջը խօսի այն մարդոց որ մեզի «մի՛ երթաք» ըսին. բայց ես այնքա՞ն համոզուած էի որ ո՛չ մէկուն խօսքին կարեւորութիւն կուտայի: Հիմա, սակայն, իմ կողմէս կը խրատեմ ձեզ որ հեռանաք Հօկէն, չհաւատաք սուտ պրոպագանդներուն որոնք Հայաստանը կը ներկայացնեն արքայութեան վերածուած: Ընդհակառակն, խեղճուկրակ ժողովուրդ, օրուան հացին դրամը դժուարաւ կը ճարէ եւ այդ սեւ «մաճուն»ի պէս հացը ուտելու համար, ժամ մը կարգի կենալու է որ կարենայ մարդ գլուխ՝ աշխատող բանուորի համար 800 կրամ, իսկ գործազուրկ բանուորի համար 400 կրամ, սեւ «ճամի մաճուն»ի պէս հացճարել մեր մեկնելիք օրերը խօսք եղաւ որ կէսի պիտի իջեցնեն: Քիչով շատ հասկցէք. աւելի մանրամասնութիւն եթէ կ'ուզէք, մօտ օրէն «Յառաջ»ի մէջ կը կարդաք: Ժողովուրդը շատ ուտելիքներու համը, հոտը, գոյնը մոռցած է:

ԸՄԻՒՈՆ

Յ. Գ. «Յառաջ»ի գրածները Հայաստանի մասին ճիշդ են եղեր: Բայց մենք չէինք հաւատար «դաշնակ սուտ է» ըսելով:

ՀՈԳ ՏԱՐԷՔ ՁԵՐ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսական ամէն մէկ քաղաքի, գիւղաքաղաքի եւ փարիզի ամէն մէկ թաղին մէջ գոյութիւն ունին մասնաւոր հաստատութիւններ, գարմանատուներ, (dispensaire) մանուկները խնամել սորվեցնող: Այդ հաստատութիւնները հիմնուած են մասնաւորաբար ժողովուրդին լայն խաւերուն սորվեցնելու համար իրենց երախաները առողջ մեծցնել:

Ամենամատաղ տարիքին է որ հիմը կը դրուի ապագայ առողջութեան ընդհանրապէս, ինչպէս եւ թոքախտի մանրէին մասնաւորապէս: Եւ այժմ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի մատղաշ սերունդի առողջութեան:

Սովորաբար քաղաքապետութիւններն են որ կը հայթայթեն շէնքը եւ ծախքերը, երբեմն ալ բարեգործական հիմնարկութիւններ կամ բարերարներ: Իսկ աշխատանքը այդ հաստատութիւններու մէջ, բացի քանի մը վարձու աշխատաւորներէ, ընդհանրապէս կը կատարեն «կամաւորներ», այսինքն գործին նուիրուող տիկիններ եւ օրիորդներ:

Այդ բոլոր հաստատութիւնները՝ մայրերը քաջալերելու համար, որպէսզի ուշադիր ըլլան իրենց երախաներու առողջութեան, փոքր նուէրներ կուտան դրամական, հագուստեղէնի կամ սնունդի վերաբերեալ:

Գաղթական Հայերուս համար անկարելի է ունենալ նման հիմնարկութիւններ, բայց ոչ ոք կ'արգիլէ մեզ օգտուելու հիւրընկալ պետութեան բարիքներէն:

Որչափ տեղահանուած ժողովուրդ, մենք պէտք ունինք հոկելու մեր պզտիկներու առողջութեան: Քիչ շատ մեր գաղթականներու կեանքով հետաքրքրուողներուն յայտնի է որ շատ վատ են մեր մանուկները: Ինչպէս Ֆրանսացի բժիշկ մը դիտել կուտար, «Հայ պզտիկներու հարիւրին 50ը ոսկրաթեքութիւն ունին, գլխաւորաբար արեւէն զրկուած ըլլալով եւ մանաւանդ կանոնաւոր եւ բաւարար սնունդ չստանալով»:

Մեր երիտասարդ մայրերէն շատերուն ծանօթ են այդ ''կշռելու,, տուները, ինչպէս կ'անուանեն իրենք: Միայն թէ լեզուին ծանօթ չըլլալով եւ քիչ մըն ալ պէտք եղած կարեւորութիւնը չտալով նման հաստատութիւններու կատարած փրկարար դերին, չեն կըրնար օգտուիլ բժշկական թելադրութիւններէն:

Ա. Խ. Հ. Կ. Խաչը

Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջանակներու Հայ մայրերուն կ'օգնէ ամէն շաբաթ մէկ օր, որպէս առաջնորդ եւ թարգման: Իր գործունէութեան ընդարձակումը ուրիշ զանազան հայաշատ կեդրոններու համար պիտի իրագործուի հետզհետէ:

Մինչ այդ Ա. Խ. Հ. Կ. Խաչը հայ մայրերու ուշադրութեան յանձնելով այս հոյզ՝ կը թելադրէ օգտուիլ անպայման այդ կարգի հաստատութիւններէն ոչ թէ իրենց հիւանդ երախաներուն համար, այլ մանաւանդ իրենց առողջ երախաները միշտ առողջ մեծցնելու համար:

Ա. Խ. Հ. Կ. Խաչ

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋը

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՄԸ ՓԱԿՈՒՄԸ

Պոլսոյ առեւտրական տնօրէնութեան որոշումով պիտի փակուի ռուսական այն դրամատունը որ գեռ ձորական կառավարութեան հպատակութիւնը կը պահէ: Առեւտրական տնօրէնութիւնը այս մասին տեղեկութիւն տուած է ոստիկ. տնօրէնութեան, որպէս զի ոստիկանական միջոցով փակուի այդ դրամատունը:

Նախապէս դրամատան դէկոյց եղած է որ Ցարական Ռուսիա անունով կառավարութիւն մը չկայ ներկայիս եւ թէ օրինական չէ իր գոյութիւնը այդ անունին տակ: Անոր վրայ, դրամատունը պայմանաժամ ուզած է ուրիշ հպատակութեան մը տակ մտնելու համար, բայց ոչ մէկ ձեռնարկ ըրած է դեռ:

ՍՊԱՌՆԱԳԻՐ ՏՈՔԹ. ԳԱՍԱՊԵԱՆԻ

«Աքշամ» կը գրէ թէ Պոլսոյ Ս Ցակոբ Հայ կաթոլիկ հիւանդանոցի բժշկապետ Գասապեան մահու սպառնալիքի խիստ նամակ մը ստացած է: Նամակին տակ կեղծանունով ստորագրած են վանեցի եւ մշեցի Հայեր: Նամակագիրները կը պահանջեն Գասապեանէն որ հրաժարի հայ կաթոլիկ վարչական խորհուրդէն եւ հիւանդանոցի բժշկապետութենէն: Նամակին առաջին մասին մէջ «Պատրիոտ քաջուէ հայ համայնքը շահագրգռող երկու պարտականութիւններէդ» գրուած է:

Վերջացնելով կը յայտնեն որ եթէ չհրաժարի, բռնի դուրս պիտի նետեն զինքը: Տոքթ. Գասապեան ոստիկ. տնօրէնութեան Բ ճիւղին լուր տուած է, որ իսկոյն քննութեան ձեռնարկած եւ ոստիկանատուն հրաւիրած է փաստաբան Պ. Մանուկ Մարիկեան եւ գեղագործ Պ. Սիրունեանը: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Պոլսոյ կրթական տեսչութեան մօտ եղած գանգատներու վրայ, հասկցուած է որ կարգ մը Ֆրանս. եւ հայ վարժարաններ ի վզուց անտի Թուրքերէնի ուսուցիչներուն պակաս ամսական կուտան: Կրթական վարչութիւնը ասկէ վեց տարի առաջ բոլոր դըպրոցներուն շրջաբերականով մը հաղորդած էր թէ ուսուցիչներուն իւրաքանչիւր դասաժամին համար պիտի վճարուի 75 ղրշ. Եւ տարին հաշուուի 52 շաբաթ. Եւ սակայն վերոյիշեալ դպրոցները 48 շաբաթի հաշուով կը վճարեն: Այժմ կրթ. վերատեսուչ Մուզաֆֆեր պէյ հարկ եղած զեկուցումը ըրած է դպրոցներու տեսչութեանց որ չվճարուած գումարները վճարուին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Վիէն. 11 Նոյ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր երկրորդ ախոյեանական մրցումը կատարեց Նոյ. 10ին իր սեփական մարզադաշտին վրայ իտալական S. S. Italteone Parilly խումբին դէմ:

Հակառակ ցուրտ օդին դաշտը լեցուած էր ցանդիսատեսներու բազմութեամբ:

Առաջին խաղամասը լրանալու հինգ վայրկեան մնացած՝ Հ. Մ. Ը. Մ. շահեցաւ նշանակէտ մը: Երկրորդ խաղամասին իտալական խումբը ուզեց արդիւնքը հաւասարեցնել, բայց քսան վայրկեան անցած, Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ երկրորդ նշանակէտ մը: Ցետոյ խաղը աւելի հետաքրքրական դարձաւ: Իտալացիներ իրենց արագավազութեան շնորհիւ շահեցան նշանակէտ մը, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ երրորդ նշանակէտ մը որ դատաւորի կողմէ անընդունելի հռչակուեցաւ եւ խաղը վերջացաւ 1—3 Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ: Նոյ. 24ին Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի կատարէ իր երրորդ ախոյեանական մրցումը Լիոնի մէջ Cité Vaulx en Velin-ի դէմ: Ցարդ կատարած է երկու ախոյեանական մրցում, Ա. 10—0, Բ.ը 2—1 յաղթանակ:

Մարտիկ Փափազեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՎԺԻՌ ՄԸ ՈՐ ԼՍՈՒՐՁ Է.— Երիտասարդ մը իր ինքնաշարժ հեծանիւով կ'ուղղուէր դէպի Մերլինկէն (Զուիցերիա), երբ ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ երեք կիներու: Երիտասարդը ձայն տուաւ, կիներէն մէկը ահաբեկ՝ գտնեց աջ, միւսը ձախ. երրորդը մնաց կեցած տեղը ու ճզմուեցաւ: Գործը եկաւ դատարան որ յայտարարեց թէ երիտասարդը յանցաւոր էր այն պարզ պատճառով, որ ամէն մարդ որ կառք մը կամ հեծանիւ մը կը վարէ, պարտաւոր է գիտնալ թէ երբեք կարելի չէ նախատեսել թէ ինչ ուղղութեամբ կը դառնեն կիները, կատուներն ու հաւերը...,,:

ԳՈՀԱՐԱԶԱՐԴ ՄՈՒԿԸ.—Լիմոժի մէջ տարի մը առաջ, կին մը կորսնցուցած էր իր ամուսնական մատանին: Ամէն տեղ փնտռտուքներ կատարելէ յետոյ, զայն գտնելէ յուսահատ, քարը սրտին՝ համակերպեցաւ. բայց ի՜նչ եղաւ զարմանքը իր տանը տիրոջ երբ քանի մը օր առաջ, նշմարեց կոյուղիի մուկ մը, որուն վզին վրայ կը փայլէր մատանի մը: Մուկը բռնուած էր: Մարդը մօտեցաւ, խլեց մատանին եւ վրան կարդաց իր վարձակալ տիկնոջ անուան սկզբնատառերը: Երեւակայեցէք նաեւ տիկնոջ զարմանքը, երբ իրեն ներկայացուցին իր մատանին եւ անոր գողը: Դեռ չէ կրցած լուծել հանելուկը՝ թէ ինչպէս իր մատանին անցած է մուկին վիզը:

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Ե. ՄԵԾ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

...թերթերը շատ զուար... ...պրանկարներ հրատարա... ...փարիզեան երաժշտավայրի ...էջ ներկայացուցին անձ մը ...քնանալ վերջին դասաս... ...պասելու համար.. Ցրունդլ ...ին ամէն կողմերէն նամակ... ...գաւ. որոնցմէ շատերը կը ...ակէին կամ անայգանքներ, ...անճաշակ կատակներ. գրեթէ ...ինչպէս կը մօտենար լրջօ... ...ի Ռընէէն ու Սէլեսդէնէն, ...ու ոչ մէկ թենաձու ներ... ...

...նական աշխարհին մէջ յու... ...աւելի ուժգին էր, բայց ...աւելի ընդհանուր էր ...քան ալլուր: Գիտութեանց ...մրան մերժեց վիճաբանիլ այդ խնդրին շուրջ, յայտարարելով թէ խնդիրը լուրջ կրնար նկատել միայն այն պարագային երբ ձեռք բերուած արդիւնքները կը հաստատէր եւ միջոց կ'ունենար զանոնք հսկելու: Բժշկական Ակադեմիան աւելի առաջ գնաց. պահանջեց որ հանրային իշխանութիւնը միջամտէ եւ արգիլէ այդ լիրբ ճամարտակութիւնը:

Ցրունդլ ձեռքերը կը շփէր:

— Անոնք շատ կը փափաքին, կ'ըսէր զալ փորձերս վարելու, բայց իմ առաջին գիտուցաններու շատ գէշ ընդունելութիւն ըրին, որով չեմ ուզեր այլեւս գործ ունենալ իրենց հետ: Երբ ենթականերս քնանան, այն ատեն պիտի սորվին ընդունիլ եղելութիւնը եւ այն ատեն է որ մեծ մարդ պիտի ըլլամ:

Սէլեսդէն երբեք թերթերն այնքան յարատեւութեամբ կարդացած չէր. հոյին յօդուածներ ուր նշանաւոր փիլիսոփաններ երկու անգամ «երկու քնող մարդ կ'ըսէ»ի պէս կ'ապացուցանէին փորձի անկարելիութիւնը եւ Սէլեսդէնը կը ձգէին սոսկալի անձկութեան մը մէջ:

— Պարոնը կարդա՞ց այսինչ ուսուցչապետի գրածը այսօրուան Parisien թերթին մէջ, կը հարցնէր ան իր տիրոջը:

— Այո, կարդացի, կը պատասխանէր Ռընէ:

— Եւ պարոնը միշտ հաստա՞տ է իր որոշման մէջ:

— Միշտ, սիրելի Սէլեսդէն:

— Եւ սակայն ուսուցչապետը որոշապանական փաստեր կը բերէ...

— Քեզ չեմ արգիլեր համոզուելէ, բայց իմ մասիս ես արդէն ըրած եմ եւ աշխարհի բոլոր ուսուցչապետները չպիտի կրնան փոխել մտադրութիւնս:

Սէլեսդէն կը հառաչէր եւ կը վերադառնար խոհանոց:

Բժիշկ Ցրունդլի հետ համախորհուրդ ոչ Ռընէ ոչ ալ ծառան որ եւ է մէկուն բան մը յայտնած էին իրենց մտադրութեան մասին: Ըստ անոր հրահանգներուն, անոնք կը հետեւէին շատ խիստ սննդառութեան՝ պատրաստուելու համար մեծ փորձին: Այս ձեւը Սէլեսդէնի գործին չէր գար, որովհետեւ իր տիրոջ համար այլեւս չէր կրնար պատրաստել այն համադամ կերակուրները զորս կը պատրաստէր սովորաբար եւ որոնց բոլորը միշտ հաճելի էր իրեն, եթէ ոչ համը, գոնէ որ իր գժգախտ ստամոքսին պատճառաւ անոնց բնաւ չէր դպչէր ինք:

— Պարոնը պիտի ներհարնայ, կ'ըսէր, բերելով խաշած արքով (nouilles) պնակը. պարոնը հաւնիւր տարուան անօթութեան դիմանալու կարող պայմաններու մէջ չպիտի գտնուի...

— Շատ աւելի պիտի ներհարնանք մենք մեր քնանալու ժամանակ, կը պատասխանէր Ռընէ: Բայց հարիւր տարի յետոյ խոհակերական շատ նոր ձեւեր հնարուած պիտի ըլլան անշուշտ, որպէսզի այժմեան ճաշը հանենք:

Ամէն օր երկուքը մէկ կ'երթային Սէն-Քլու, ուր բժիշկ Ցրունդլ զիրենք կը քննէր մանրակրկիտ կերպով: Ան զիրենք գտած էր կատարելապէս առողջ եւ ի վիճակի դիմադրութեամբ փորձին տոկալու:

Սէլեսդէնի ունեցած դժուարամարսութիւնը բնաւ արգելք մը չէր ծրագրի գործադրութեան:

— Ընդհակառակն, կ'ըսէր Ամերիկացին. կատարեալ պահեցողութիւնը նման պարագաներու մէջ լաւագոյն բուժումն է:

Բայց Սէլեսդէն դէմքը կը ծռէր:

— Գիտեմ, կ'ըսէր, որ մահը կը բուժէ բոլոր հիւանդութիւնները: Բայց պիտի նախընտրէի ապրիլ խանգարուած ստամոքսով մը քան անգիր աշխարհն երթալ ստամոքսէ չտառապելու համար:

Հետզհետէ գիտնականի առաջարկին առթիւ ծագած աղմուկը հանդարտեցաւ: Դիւանագիտական բարդութիւններ, այնուհետեւ ալ մեծ անձնաւորութեան մը մահը գրաւած էին հանրութեան ուշադրութիւնը եւ լրագիրներն այլեւս բնաւ չէին խօսեր Ցրունդլի մասին, երբ 1927 մայիս 3ի առաւօտեան ժամը 10ին առնները Ռընէ եւ Սէլեսդէն անցան Ցրունդլի պարտէզը շրջապատող վանդակորմէն:

Այդ օրը օդը հրաշալի էր: Արեւը կը փայլէր, թռչունները կը դայլայլէին ախորժով եւ ծառերու նորածիլ եւ նուրբ կանաչ տերեւները բնութեան կուսային մեծ տօնի մը երեւոյթը:

տունը դատ բացած է Բոզանէսի դէմ՝ իբրեւ դրամաշորթի եւ այս պահուս դատին քննութիւնը կը կատարէ հարցաքննիչ դատաւոր Տարօ։ Այսպէս ուրեմն, ամբաստանողը կը նստի ամբաստանեալի աթոռին վրայ։

Ցետոյ բացուեցան մնտուկները։ Բոզանէսի մէջի ապրանքները քննելով, բսաւ անմիջապէս թէ անոնք իր ծախածները չեն։ Ալմազեան բսաւ թէ զանոնք գնած է Հէրցոկ եւ Տոնէօյլ վաճառատուններէն եւ թէ հաշուեցուցակը պահած է Ավրնիւ-ժան-ժօռէսի իր բնակարանին մէջ։

Այն ատեն հարցաքննիչ դատաւորը հարցուց Ալմազեանի թէ ինչո՞ւ կերպասի այդ կտորները իր քնիրին տունը դրկած էր։ Հայ դերձակը պատասխանեց թէ կնոջը հետ գժտուած էր եւ չէր ուզեր որ անիկա գործածէ զանոնք. յետոյ այդ կերպասներու մէկ մասով կ'ուզէր հագուստ շինել Պրզոն մնացած իր զաւակներուն։ Մաթիֆաս դիտել տուաւ թէ Ալմազեան իր սնանկութենէն վերջ իրաւունք չունէր գործածելու խանութին մէջ մնացած ապրանքները։

— Շատ ժամանակ ունէի, պատասխանեց Ալմազեան, դրամ շինելու եւ պարտքերս վճարելու համար, քանի որ առաջին վճարումս պիտի կատարէի 1930 յուլիսին։ Հակառակ ներկայ դժբախտութեանցս, դարձեալ հաստատ յոյս ունիմ թէ՝ ճիշդ պայմանաժամին պիտի կրնամ փրկել ստորագրութեանս պատիւը։

Տէր եւ Տիկ. Մօթէ հաստատեցին Ալմազեանի բսածները։ Ժաք Բոզանէս եւ Խայիմի պաշտօնեան՝ Ազրիէլ շփոթ վկայութիւններ տուին։

Ու Ալմազեան բոլորովին մաքուր դուրս եկաւ իրեն դէմ եղած զեղծարարութեան ամբաստանութենէն։

Այսօր ամէնէն կարեւոր խնդիրը պիտի ըլլայ ինքնաշարժի վարիչ Պիլոթէյի վկայութիւնը հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ։ Այս վերջինին ուղղած իր նամակին մէջ Պիլոթէ շատ հետաքրքիր մանրամասնութիւններ կուտայ սեպտ. 9ին Մոնթրէօյլ-սու-Պուայի ծանօթ տան մէջէն բեռցուած մնտուկին մասին։

Թերթերը կը բողոքեն ընդհ. դատախազի եւ հարցաքննիչ դատաւորի այն որոշումին դէմ որով կ'ուզեն անմիջապէս փակել հարցաքննութիւնը եւ Ալմազեանը ղրկել ամբաստանիչ ատեանին առջեւ։ Դիտել կը տրուի թէ երբ խնդիրը դեռ շատ մութ ծալքեր ունի եւ ոեւէ բան չէ լուսաբանուած, ինչպէ՞ս կարելի է փակել հարցաքննութիւնը։

Երեսփ. ժողովը որոշեց առաջին առթիւ զբաղիլ ընկերվարական երեսփոխան Մոնէի եւ Ժոնէսթ Լաֆոնի հարցապնդումով, Ալմազեանի ձերբակալութեան մասին։

Անգլօ-պարսկական նաւթը

Թէհրանէն կը հեռագրեն Թայմզի.—

Շահը վերջացուց իր քննական պտոյտը անգլօ-պարսկեան երկաթուղիի հիւսիսային մասին մէջ— մաս՝ որ կը շինուի գերման խմբակի մը կողմէ։ Ճամբորդութիւնը կատարեց մասնաւոր կառախումբով մը, երկաթուղիի ձեռնակէտ Սարիէն մինչեւ Պանտարշահ, նոր նաւահանգիստը, 65 մղոն հեռու, Կասպիցի վրայ։

Կառավարութեան եւ ամերիկեան Ուլըն եւ ընկ. տան ներկայացուցիչներուն միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին գիծը երկարաձգելու համար։ Ամերիկեան խմբակին պետը, որ կը շինէ հարաւային մասը, Թէհրան հասաւ։

Անգլօ-պարսկեան երկաթուղին, որ Րիզա Շահի յիշատակելի գործը պիտի ըլլայ, պիտի արժէ 13,000,000 անգլիական ոսկի։ 1928 ապրիլին Մէջլիսը քուէարկեց 100,000 ոսկի վարկ՝ նախապատրաստական աշխատանքներու համար։ Իսկ այս տարուան յունուարին 600,000 անգլ. ոսկի կանխավճար բրաւ խմբակներուն (որոնց մէջ շահեր ունին անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ գերման ընկերութիւններ)՝ անհրաժեշտ նիւթերը գնելու համար։ Հարաւային մասը Տիսֆուլ պիտի հասնի 1930ի գարնան։

Թուրքիոյ պետական դրամատունը

Իտալիոյ նախկ. ելմտական նախարար Վոլփի էնկիւրիէն Պոլիս դառնալով կը շարունակէ իր մասնաւոր տեսակցութիւնները «Պանքա Քոմէրչիալէ Իթալիանա»ի տնօրէններուն հետ եւ միեւնոյն ատեն քննութիւններ կը կատարէ սակարանին մէջ։

Իտալական շրջանակներէն ալ կը հաւաստուի թէ պետական դրամատան դրամագլխին մէջ կարեւոր բաժին մը պիտի ունենայ իտալական դրամատունը։ Կոմս Վոլփիի կցորդներէն Կինօ Ռավէննա, որ Իտալիոյ յայտնի ելմտագէտներէն մէկն է, մասնաւորապէս քննութիւններ պիտի կատարէ թրքական դրամին ելեւէջին շուրջ։ Կոմսը իր յայտարարութիւններուն մէջ բսած է թէ Թուրքիոյ տնտեսական յառաջդիմութեան եւ ընդարձակումին մէջ եթէ իտալական դրութիւնը ամբողջութեամբ կիրարկուի, կատարելապէս լաւ արդիւնք առաջ պիտի գայ։ «Այս ձեւով մասնակցութիւն մը, բսած է կոմս Վոլփի, գոհունակութիւն առաջ պիտի բերէ իտալական տնտեսական եւ ելմտական շրջանակներուն մէջ։ Ես ալ այս բանը շատ կը փափաքիմ եւ կը մաղթեմ»։

Հայ կաթոլիկներու վէճը

Այսօր Գ. էջին մէջ գրած ենք թէ Պոլսոյ Սուրբ Յակոբ հիւանդանոցին բժշկապետ Տոքթ. Գասպարեան ոստիկանութեան դիմած է յայտնելով թէ կարգ մը անձեր սպառնագիր ղրկած են իրեն, որպէսզի քաշուի իր պաշտօնէն։

«Վագըթ», խօսելով այս մասին, կ'ըսէ թէ Թուրքերու բարեկամ բժիշկի մը մահուան սպառնագիր եղած է։ Նամակին մէջ կան եղեր նաեւ հետեւեալ տողերը. «ո՛վ թրքական լրտես, կը բաւէ որքան կերար ազգատներուն հացը։ Եթէ մինչեւ հինգ օր չքաշուիս, գլխակդ գետին կը փռենք, աւելի լաւ գիտցիր եւ լուր մի՛ տար կառավարութեան»։

Տոքթ. Գասպարեան ալ, այս առթիւ, ի մէջ այլոց յայտարարած է նոյն թերթի խմբագրին. «Երկար պայքարներէ յետոյ ջնջեցինք պատրիարքութիւնը եւ տեղը միւթէվէլլիութիւն հաստատեցինք։ Մեր նպատակն է Հանրապետական կառավարութեան հաւատարիմ մնալ, բայց կարգ մը դատարկապորտներ սկսան ինծի հակառակիլ։ Երկու տարի առաջ ալ մեր պետին, Տոքթ. Եաղուպեանին սպառնացին սպաննել փարիզ գտնուող իր տղան, եթէ չքաշուի։ Տոքթ. Եաղուպեան վախնալուն փարիզ գնաց»։

Ոստիկանութեան կողմէ հարցաքննուած են նաեւ Վարչ. Խորհուրդի անդամներէն Պ. Պ. Հաճեան եւ Տիւյմէճեան։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 4 Rue St. Jacques, Salon St. Jacques: Ներկայանալ անդամատետրով։

Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորի։

Լիոնի մեր նոր գործակալն է Խ. ԿԷՆՃԵԱՆ,

226 Rue Boileau, որուն պէտք է դիմել Յառաջի վերաբերեալ բոլոր գործերու համար:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ 71 AVE. KLÉBER

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Վիճաբանութիւն նախորդ դասախօսութեան մասին՝ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ»

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

Լիոնի Քրիստափոր խումբը ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. ակումբը։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի ընկերները իրենց անդամատետրով, այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Դրամատանի սրահը։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի զեկուցումը։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆլորիտայի մէջ։ Օրակարգ՝ Պատգամ. ժողովի օրակարգի հարցերու վիճաբանութիւն եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն։ Բոլոր անդամները պարտաւոր են ներկայ ըլլալ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քօլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 164 Rue Bourguignon, Bois Colombes. կարեւոր օրակարգ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քօլոմպի մասնաճիւղի երեկոյթ-պարահանդէսը Դեկտ. 14 Շաբաթ իրիկուն։ Նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ճապին Գարահիսարցի եւ Թուրքիայէն նոր ազատուած Սմբատ Ճէրպէթեան 19 տարեկան, հօր անուն՝ Ճապուհ, մօր անուն՝ Աղաւնի կը փնտռէ իր քոյրը Լուսազարդ Ճէրպէթեան: կը կարծուի թէ Նիւ-Եորք կը գտնուի: Իմացնել՝ Բ. Տէրտէրեանի, 18 Rue Denoyez, Paris (20e):

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Տիկ. Տիգրանուհի Մէքինեան կը փնտռէ իր ամուսինը Յովհաննէս Մէքինեան որ Ուրլայի մէջ Ռէժիի հաշուակալ էր։ Իզմիրի Հարդէն 20 օր վերջ Ուրլայի բանտէն նամակ ստացած է իրմէ։ Անկէ վերջ լուր չկայ։ Իմացնել՝ Mme D. Mekinianի, 12bis Ave. de l'Espérance, Bondy, (Seine), France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Աղաւնի Գրիգորեան կը փնտռէ Մեզրէցի (Խարբերդ) Գրիգոր Գրիգորեան, 28 տարեկան, հօր անուն՝ Գասպար, մօր անուն՝ Թագուհի: 1923ին կը գտնուէր Մարսէյլ: Այժմ տեղեկութիւն չունինք իր մասին, իմացնել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

Լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ

Կը ծախենք հետեւեալ թիւերը.—

Ա. տարի՝ թիւ 2 3 4 6 8 9 11 12։ Բ. տարի՝ թիւ 1 2 6 7 8 11 12։ Գ. տարի՝ թիւ 8 9 10 11 12։ Դ. տարի՝ թիւ 1 2 3 7 8 9 10 12։ Ե. տարի՝ թիւ 2 3 4 5 6 7։

Վերի թիւերէն ունինք մեծաքանակ. իւրաքանչիւր թիւը կ'արժէ 15 ֆրանք։ Փոստի ծախքը մեր վրայ։ Վճարումը կանխիկ է։ Դիմել՝ M. Tchadrjian, Papeterie, Bab-Yaoub, Beyrouth.

Հրապարակ ելաւ Սահակ-Մեսրոպ Գրադարանի

1930Ի ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

Գին՝ 6 ֆր., դիմել՝ Hissayanի 22 Ave. Rouveyrol, Asnières, Seine.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration
Խմբագ. եւ վարչութիւն

235 Faub. St. Martin
PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
16
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1929

16 NOVEMBRE 1929

Ե ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1112

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԻՏՈՐ, ՄԻՇՏ ՊԻՏՈՐ

«Միջնաբերդն(?) պաշտօնաթերթը վերջին թիւով կը ծանուցանէ թէ Արսէն վրդ. Ղլտճեան Էջմիածնի մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրուելով, պաշտօն ստացած է «մեկնիլ Թաւրիզ եւ տեղւոյն վրայ համերաշխութիւն գոյացնելով վերակազմել ազգային մարմինները»։

Արտատպենք լուրին մնացած մասն ալ.

— «Ինչպէս յայտնի է, Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի որոշմամբ, նա կանչուած է Ներսէս եպիս. Մելիքթանգեանը, որ իր առաջնորդի պաշտօնէն մեկուսացուած է եւ կը մնայ Թաւրիզի մէջ իբրեւ սոսկ եկեղեցական»։

Խոստովանինք որ այս լուրը բոլորովին նորութիւն մըն է մեզի համար։

Երեւանը 1922էն ի վեր ամէն միջոցի կը դիմէ, հեռացնելու համար Թաւրիզի առաջնորդը։ Ութ-տասը անգամ «պաշտօնանկ» ընել տուեր գայն Էջմիածնի միջոցաւ։ Ցանցիմանութիւններ՝ կաթողիկոսին ստորագրութեամբ։ Մինչեւ անգամ պատմելիք եղաւ կարգալոյծ հռչակելու։

Մելիքթանգեան արք., ճանչալով հանդերձ այս անարգ խաղերուն բուն հեղինակները, հրաժարական տուաւ քանի մը անգամ, որպէսզի Հայաստանի Չեկան պատրուակներ չունենայ աւելի ճնշելու Էջմիածինն ու կաթողիկոսը։ Ցանձն առաւ քաշուիլ Երուսաղէմ, ինչպէս «պատուիրած էր» իր հոգեւոր գլուխը։

Բայց, Էջմիածինէն, կաթողիկոսէն, Չեկայէն ալ վեր՝ կայ իշխանութիւն մը Ատրպատականի մէջ։ Թեմական Խորհուրդ եւ վարչութիւն, որ դէմ են առաջնորդէն, եւ բացարձակապէս չեն հանդուրժեր արտաքին միջամտութեան։ Առաջնորդը ընտրուած է համաձայն սահմանադրական օրէնքներու։ Ժողովուրդին կամքով, ոչ թէ կաթողիկոսական կոնդակով կամ Չեկային հրամանով։ Հետեւաբար, կրնայ պաշտօնէ արձակուիլ նոյն օրէնքներուն հիման վրայ, եւ Թեմական Խորհուրդին կամքով։

Արդ, քանի մը տարի առաջ, երբ Երեւանցիները կատղեր էին եւ Ատրպատականի առաջնորդը ուզեց քաշուիլ, ամբողջ Թաւրիզը ոտքի ելաւ եւ դղրդագին ցոյցերով, անգամ մը եւս յայտնեց իր վստահութիւնը։

Դաւադիրները այս անգամ դիմեցին կառավարութեան, որ միջեց անցագիր տալ առաջնորդին։ Պ. Դաւթեան, Թէհրանի Խորհրդային դեսպանը, դիմեց իրաւասու նախարարին, որպէս զի հեռացնէ աչքի փուշը։ Պարսիկ նախարարը, աւելի սրատես քան սա թափթփուք «յեղափոխականները», քաղաքավարաբար խորհուրդ տուաւ չխառնուիլ այսքան ճղճիմ խնդիրներու, մանաւանդ որ սովետները ոչ Աստուած կը ճանչնան, ոչ եկեղեցի, ոչ կղեր։

Եւ սակայն, չյուսահատեցան Երեւանցիները։ Գործի կանչեցին Մեսրոպ արք.ը,— այն որ կամաւորներուն զէնքերը կ'օրհնէր 1914ին,— եւ ուրիշ կասկածելի տարրեր, անպատճառ իրենց նպատակին հասնելու համար։

Այս տարի յունիս 26ին, Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը Ատրպատականի թեմերուն կ'ուղղէր ծիծաղելի եւ վտանգաւոր շրջաբերական մը, որուն հիւսուածքն իսկ բացորոշապէս կը մատնէր թէ ո՛վ է շարադրողը։ Միեւնոյն ատեն խիստ նամակ մը ուղղեր էին Ատրպատականի առաջնորդին, պահանջելով կա՛մ Էջմիածին դառնալ, կամ Երուսաղէմ քաշուիլ։ Այդ նամակով, կաթողիկոսը — անպատասխանատու ծերուկ — կը յայտնէր նաեւ թէ՝ «պաշտօնապէս յայտնուած է պարսիկ կառավարութեան ձեր պաշտօնէն արձակման մասին»։

Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդը, իր յուլիս 12ի նիստին մէջ, պատասխանելով այս շրջաբերականին եւ նամակին, կը յայտարարէր.

«Ուստի եւ որոշեց՝ վճռապէս Թողնել անհետեւանք եւ խնդրել Գերագոյն Խորհուրդէն այլեւս այդպիսի կոչերով չխառնել մեր ժողովուրդի շահերին, խնդրելով վեհափառ Հայրապետէն անսալ ժողովուրդի ձայնին եւ թեմ առաջնորդի տեղափոխութեան հարցը դադարեցնել, յարգելով ժողովուրդի կամքը, նրա ժողովրդապետական կարգերը, այլապէս ժողովուրդը կ'սրթայ շատ հեռուն...»

Այս պատասխանն ալ չյուսահատեցուց դաւադիրները։ Եւ ահա նոր պատմութիւն.— Էջմիածինէն Նորայսակ եպիսկոպոս մը — հին ազուէս մը — պիտի երթայ Թաւրիզ, «տեղւոյն համերաշխութիւն գոյացնելով վերակազմել ազգային մարմինները»։

Ուրիշ խօսքով, նոր փորձ մը կը կատարուի, խառնակելու համար խաղաղ շրջան մը, որ տարիներէ ի վեր ծանօթ է իր ազգային համերաշխութեամբ եւ շինարար գործունէութեամբ։

Մելիքթանգեան արք. կրնայ «մեկուսացուած» կամ «մեկուսացած» ըլլալ։ Մենք անձի խնդիր չունինք։ Բայց համոզուած ենք որ շատ արկածալի գործի մը կը ձեռնարկէ Երեւանի Նորայսակ առաքեալը։ Ահաւասիկ երկու եպիսկոպոսներ, Մեսրոպ եւ Արսէն, որոնք լիովին ծանօթ ըլլալով հանդերձ ամբողջ կացութեան, կուրաբար գլուխ կը ծռեն ոգէտ սատանայական չէկիստներու առջեւ, եւ կը յանդգնին ոտքի կոխել ամբողջ ժողովուրդի մը կամքը։

Կը նշանակէ թէ Երեւանի Չեկան ո՛ւժ ունի կազմալուծելու եկեղեցիները։ Իսկապէ՞ս։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԱՆԻ՜ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը գիտել կու տայ նոր ուղղագրութեան բարեփոխման առթիւ (25 Հոկ.).

Գտնուեցան մարդիկ եւ նոյն իսկ պետական վարիչներ, որոնք հայ գրերը ժամանակավրէպ, անպէտ եւ աւելորդ բան մը նկատելով առաջարկեցին «արխիւը նետել»։ Կ'ընդունինք թէ Հայաստան այսօր կ'ապրի յեղափոխութեան շրջան մը։ Եւ պետական, տնտեսական թէ կրթական տեսակէտով կը կառավարուի սովիէթական ուղղութեան համեմատ։ Հետեւաբար բնական է որ տեղի ունենան դէպքեր որոնք այնքան ալ ստիպողական կամ հաճելի չըլլան ոչ միայն մեզի՝ գաղութահայերուս, այլ նոյնիսկ երկրի հայութեան։

Հայ Ա. Բ. Գ.ի փոփոխումը եւ անոր շուրջ յարուցուած անտեղի աղմուկը երբեք չպիտի վրդովեցնէր մեզ, եթէ անիկա կրթական, զարգացական եւ լեզուական տեսակէտներով անյետաձգելի պահանջ մը ըլլար։ Ուրիշներու կարգին մենք ալ պիտի գնահատէինք փոփոխման ձեռնարկը եթէ անիկա կարենար օգնել է կերպով բան մը աւելցնել եղածին վրայ։

Ժամանակի ընթացքին կ'երեւի թէ Հայաստանի վարիչները ապրուած իրականութենէն թելադրուելով իրենք ալ համոզուեցան թէ կանխահաս եւ անօգուտ ու անտեղի են նման ձեռնարկներ։

Յեղափոխական շրջանի յատուկ հռետորական պատգամներէ ետք Հայաստանի վարիչները հասած են այն եզրակացութեան թէ բոլշեւիկեան ներկայ ուղղագրութիւնը անօգուտ է, եւ հետեւաբար արգելք մը ժողովրդական հոսանքներու մտքին ու սրտին թափանցելու։ Ուստի անոնք որոշած են *արագ եւ արդիական կարգ մը բարեփոխումներով* վերադառնալ հին ուղղագրութեան.

Վստահ ենք թէ հետզհետէ ապրուած իրականութիւնը շատ բաներ պիտի սորվեցնէ մեր վարիչներուն։ Վստահ ենք նմանապէս թէ հակառակ միջազգայնականութեան երազային սկզբունքներուն, մեր վարիչներուն մէջ չեն պակսիր առողջ դատողութեան տէր անհատներ որոնք կը զգան ցեղին վիշտը եւ կ'աշխատին կերպով մը դարման գտնել անոր ցաւերուն։

ԳՂԽԱՏՈՒԱԾ ՀԱՅ ԱՒԱԶԱԿ ՄԸ

«Իգտամ» կը հրատարակէ պատկերը երեք գլուխներու, որոնք կը պատկանին երեք աւազակներու։ Աւազակները կը կոչուին Ալի, Խաւո եւ Կարապետ։

Ասոնք, կ'ըսէ նոյն թերթը, անցեալ տարի Ցիալպէքիրի կողմերը ասպատակելէ վերջ, ներման արժանացած էին։ Հակառակ ասոր, աւազակները իրենց նախկին ընթացքը շարունակած ըլլալով ոստիկան զինուորներու հետ ընդհարում մը ունեցած եւ երեքը մէկ սպաննուած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ԹՈՒՂԹԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻՆ

Արտաքին գանազան հաստատութիւններու կողմէ Ամերիկա ղրկուած թուղթերուն հարիւրին 50ը ետ ղրկուած են, ընդունուած չըլլալով։ Ասոր մէկ հասկցողական պատճառն ալ թուղթերուն ընդհ(?)եւութիւն վրայ(?) հոն ... Այտօնի հաշուաբարդականներ ... ։ Նմանապէս ... մեքենաներ ... պատրաստուած չըլլալուն համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ալմազեան դատ պիտի բանայ

ՁԻՆՔԸ ԾԵԾՈՂՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Հրեայ Խայիմ Բօզանէսի ամբաստանութենէն յաղթական դուրս գալէ վերջ, Ալմազեան հիմա դատ կը բանայ դատական ոստիկանութեան շէնքին մէջ զինքը ծեծի ենթարկողներուն դէմ։ Ալմազեանի փաստաբան Շառլ Լը-Կրան այս առթիւ տեսնուեցաւ հարցաքննիչ դատաւորներու մեծաւորին՝ Վիլէթի հետ եւ յայտնեց թէ իր պաշտպանեալը դատ պիտի բանայ՝ համաձայն Պատժական օրինագրքի 311, 186 եւ 198րդ յօդուածներուն։ Վիլէթի որոշումով, Տիկին Ալմազեան 300 ֆրանքի երաշխաւորագին յանձնեց դատարանի քարտուղարին։ Ալմազեան երէկ Սանթէի բանտէն դատարան տարուելով, կրկնեց իր ամբաստանութիւնը եւ մանրամասնութիւններ տուաւ ինչ ձեւով ծեծի ենթարկուելուն մասին։

Երէկ ժամը 2ին Մաթիֆասի կողմէ լսուեցաւ ինքնաշարժի վարիչ Էօժէն Գիլոթէ, որ ուժգնօրէն կը հաստատէ թէ սեպտ. 9ին սնտուկ մը փոխադրեց Մոնթրէօյլ-Սու-Պուայէն Կառ տիւ Նոռ։ Գիլոթէ դէմ դէմի բերուեցաւ Մոնթրէօյլի Տիտրօ փողոց թիւ 9ը բնակող երկու կիներուն հետ, զորս ճանչցած էր արդէն ամիս մը առաջ, եւ սակայն ոստիկանութիւնը կարեւորութիւն չէր տուած այս վկայութեան։

«Ամի տիւ Փէօփլ»ի թղթակիցը Լիլի մէջ մասնաւոր քննութիւն մը կատարելով, կը հաստատէ թէ տեղւոյն դատական իշխանութիւնը եւ մասնագէտ բժիշկը իրենց պարտականութիւնը լիովին կատարած են սեպտ. 13ին՝ երբ Բիկօտէնի դիակը գտնուեցաւ։ Սակայն յաջորդ օրը Սէնի դատական իշխանութիւնը ինք ձեռք առած է գործը՝ իբրեւ միակ իրաւասու։ Հոկտ. 17ին Լիլ գացած են դատական ոստիկանութեան տնօրէն Անտրէ Գընուա եւ դատական ինքնութեան տնօրէն Ամի, որոնք առանց կանոնաւոր հրամանագիր ունենալու, առանց նոյնիսկ տեսնուելու հարցաքննիչ դատաւորին հետ, գացած են ուզգակի դիազննարանը։ Հոն Ամի բժիշկ Միւլլէրէն ուզած է Բիկօտէնի մազերէն մաս մը եւ թերթ մը այն բամպակէն, որ ծածկած էր Բիկօտէնի գլուխը։

«Երկու օր վերջ, տարօրինակ զուգադիպութի՛ւն, կ'ըսէ «Ամի տիւ Փէօփլը», մազեր եւ բամպակի կտոր մը գտնուեցան Ալմազեանի բնակարանին մէջ։ Պ. Ամի կ'ուզէր նաեւ որ Բիկօտէնի հագուստները խոզանակուին, որպէսզի անոնց փոշիէն եւ մազերէն մաս մը հետը տանի, սակայն տոքթ. Միւլլէր չկատարեց այս խնդրանքը, ըսելով որ հագուստին խոզանակուիլը կրնայ խանգարել իր քննութեանց արդիւնքը»։

ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿԸ

Ալմազեանի խնդիրը վերջին ծայր հետաքրքրութիւն առաջ բերած է Ֆրանսայի հանրային կարծիքին մէջ։ Հարցաքննիչ դատաւորը, փաստաբան Ժան-Շառլ Լըկրան եւ թերթերը ամէն օր զանազան նամակներ կը ստանան։ «Ամի տիւ Փէօփլը» կը հրատարակէ պատճէնը նամակի մը, որ ղրկուած է նոյ. 12ին Պրիւքսէլէն՝ «Ֆրանքօ-պելժ անիշխանական ընկերակցութեան»-կողմէ։ Ահա՝ այդ նամակը.

«Պարոն.— կը խնդրուի յայտնել մեծանուն դատաւոր Մաթիֆասի թէ Բիկօտէն եւ իր մայրը սպաննուեցան մեր հրամանով, որովհետեւ վատութիւն գործած էին.

Ըսէք ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթի որ սնտուկը Կառ տիւ Նոր փոխադրուեցաւ սայլակով մը եւ ոչ թէ ինքնաշարժով։ Վարիչ Ֆլոթ հաճոյակատար վկայ մըն է, որովհետեւ սատանայական ոստիկանութիւնը ամէն ցիգ կ'ընէ կիլեոթինով մահապատիժի ենթարկելու համար Ալմազեանը, որ իրապէս անմեղ է։

Եթէ այս վերջինը բողոք քաշած չըլլար դատական ոստիկանութեան քննիչներուն դէմ, այս բանը չպիտի պատահէր։

Ասիկա՝ յանուն ճշմարտութեան»։

Մեծ դրամաշորթ մը ձերբակալուած

Փարիզի ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց միջազգային դրամաշորթ մը՝ Միքայէլ Քորրիկան, բնիկ Քանատացի որ տարիներէ ի վեր կողոպտած է զանազան հարուստներ՝ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ։ Իր երիտասարդութիւնը Քանատայի մէջ անցընելէ յետոյ Քորրիկան անցաւ Փորթ Սայիտ եւ 1915ին անկէ գնաց Անգլիա, հոն բազմաթիւ մարդեր կողոպտելէ յետոյ 1922ին անցաւ Մեքսիկա, ուր յեղափոխութիւն պայթած էր։ Իբրեւ զօրավար 10000 ապստամբներու գլուխն անցաւ՝ կռիւ մղելով, յետոյ Մեքսիկայի մէջ յաջողեցաւ ձեռք բերել բազմաթիւ ոսկիի եւ քարիւղի հանքի մենաշնորհներ։

1926ին դարձեալ Անգլիա գնաց եւ հոն կոստանս Տընքըր անուն կնոջ մը մեղսակցութեամբ բազմաթիւ մարդեր կողոպտեց։ Հոն քանիցս դատապարտուելէ յետոյ, անցաւ Օսթանտ (Պելճիքա), ուր ռումանացի Պարտու Եռնէսքուէ կողոպտեց 590,000 ֆրանք, ու գնաց Նիս։ 1928 մարտին Եռնէսքուի հետ դէմ դէմի եկաւ, սակայն փոխանակ օձիքը ձեռք տալու, յաջողեցաւ 50,000 անգլ. ոսկիի չէք մը առնել անկէ։ Այնուհետեւ գնաց Անգլիա, ուր 600,000 ֆրանք շորթեց Լոնտոնցի դրամատէրէ մը։ Քանի մէջ կողոպտեց հարուստ Ամերիկացիներ, յետոյ գնաց Հոլանտա։

(Ուրիշ լուրեր շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Երէկ յիշեր էինք թէ Պոլսոյ «Ազդարար»ը գոհ գացած է տգեղ կատակի մը, իր նոյ. 10ի թիւին մէջ ծանուցանելով Պ. Պօղոս Նուպարի մահը։

Երեւան կուգայ որ այդ սուտ լուրին աղբիւրն է «Ժամանակ»ը որ նոյ. 9 թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը, Մարսիլիայէն, Եռովք Արմէնի ստորագրութեամբ.

—«Պօղոս Նուպար մեռաւ...

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՔԵԿՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ՎԱՐՏՈՒԻՆ

Արաբական «Էլ Պարք» թերթի Թուրքիոյ թղթակիցը հետեւեալ ուշագրաւ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Վերջերս կառավարութիւնը Թուրքիա գտնուող Հայերուն հանդէպ խիստ անվայել ու ագռոռ ընթացք մը առնել սկսած է։ Մանաւանդ արեւելեան նահանգներու մէջ այդ հալածանքը աւելի սաստկացած է եւ հոն գտնուող փոքրաթիւ Հայերը ենթարկուած են ամէն տեսակ հալածանքի եւ զրկումներու։ Զոր օրինակ Խարբերդի եւ քրտական նահանգներու շրջակաները գտնուողները ահ ու սարսափի մատնուած են եւ գաղթելու ստիպման ենթարկուած։ Շատ որոշ կերպով հասկցուած է թէ կառավարութիւնը իր այս քաղաքականութեամբ կ'ուզէ պարտադրել այդ խեղճ Հայերը որ ստիպուին հեռանալ Թուրքիայէն։ Արդէն Անատոլուէն եկող ծամբորդէ մը կը տեղեկանանք որ հոս ու հոն գտնուող Հայեր բոլորն ալ կը պատրաստուին հեռանալ արտասահման։

Կառավարութեան Հայերու հանդէպ ձեռք առած այս խիստ քաղաքականութիւնը արդիւնքը կը նկատուի, առ հասարակ արեւելեան նահանգներու ամէն կողմը գտնուող քիւրտ բնակչութեան սնուցած ապստամբական ախորժակներուն, որոնք վերջերս լուրջ մտահոգութիւն պատճառել սկսած են կառավարութեան։ Ընդհանուր ապստամբութեան մը վախը կառավարութիւնը կը մղէ նաեւ խեղճ ու դժբախտ Հայերը դէպ հալածելու քաղաքականութեան։

* * *

Ցիարպէքիրէն կը հաղորդեն.— Հոգեւոր հովիւ Աշոտ քհյ. կ'իմացնէ թէ Ցիարպէքիրի շրջակայ գիւղերու Հայերը քաղաք կուգան։ Հովիւը Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյի ներկայացած ըլլալով, մարզպանը ըսած է թէ «կառավարութեան փափաքն է որ Հայերը վարժուին հետզհետէ քաղաքի կեանքին եւ թէ մտակայ վայրերու մէջ հողեր պիտի տրուին անոնց։ Հայերուն հանգիստը պիտի ապահովուի, աւելցուցած է քննիչը. — Եթէ անհանգիստ ընողներ ըլլան, ինծի իմացուցէք.»

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՏՐԻՊՈԼԻՍ

Սուրիական Տրիպոլիսէն խումբ մը երեւելիներ հեռագիր ուղղած են Ֆրանս. մարզպան Հանրի Փօնսոյին խնդրելով որ իրենց քաղաքը կցուի Սուրիոյ։

Նոյնիմաստ հեռագիրներ ղրկուած են նաեւ արաբ ազգայնական թերթերուն։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ ՉԷ ԱՅԼ ԻՍԹԱՄՊՈՒԼ

Պոլիս 14 Նոյ.— Թղթատարական տնօրէնը հրաման տուաւ, որ արտասահմանէն Պոլիս հասած բոլոր այն նամակները որոնց վրայ Constantinople գրուած է փոխանակ Istamboli, պէտք է վերադարձուին իրենց եկած տեղը։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

ՀԱՅ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿՑՄԱՆ ԴԷՄ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

1929ի սկիզբները տեղի ունեցաւ Ազրբէյճանի խորհուրդներու համագումարը։ Համագումարի օրակարգին մէջ գրուած էր ի միջի այլոց Ազրբէյճանի վարչական բաժանման հարցը։ Այս առթիւ եղած զեկուցման մէջ կը յիշուէր նաեւ ինքնավար Լեռնային Ղարաբաղը։ Համաձայն նախնական խորհրդակցութեան, վարչական նոր բաժանման ժամանակ, Նախիջեւանը եւ ինքնավար Ղարաբաղը պէտք է մնային իրենց նախկին սահմաններուն մէջ։

Հակառակ ատոր, խորհուրդներու համագումարին մէջ զեկուցանող կուլիէվը միայն Նախիջեւանը թողուց իր նախկին սահմաններուն մէջ, իսկ ինքնավար Ղարաբաղը հաշուեց վերաքննութեան ենթակայ շրջան, որ «ժողովուրդի ցանկութեամբ» պիտի միացուի Գանձակի Ղարաբաղին։

Այդ զեկուցումէն մէկ շաբաթ յետոյ, Բագուի հայ բանուորութիւնը, գլխաւորապէս Ղարաբաղցիներու, ժողով ունեցաւ եւ 25 լիազօրուած բանուորներու անունով կազմուեցաւ բողոք մը, Ինքնավար Ղարաբաղը Ազգամի գաւառին միացնելու դէմ։ Որոշուեցաւ բողոք-յօդուածը տալ Բագուի հայերէն «Կոմունիստ» թերթին։ Այդպէս ալ եղաւ։

Չեմ գիտեր թէ խմբագրութիւնը ի՞նչ ըրաւ այդ բողոք-յօդուածը։ Բայց կրնամ տալ բողոքին բովանդակութիւնը։ Բողոքողները կը պահանջեն ամբողջ Անդրկովկասի շրջանային բաժանումը կատարել, որու շնորհիւ պիտի վերցուի ընդմիշտ ազգային հակամարտութիւնը Կովկասի մէջ։ Այն բաժանումը որ հիմա կը կատարուի առանձին հանրապետութիւններու մէջ, անարդար է եւ հակառակ ազգային ինքնորոշման սկզբունքին։

Պէտք է Կովկասի մէջ ազգային հարցը լուծել այնպէս, որ Կովկասի երեք գլխաւոր ժողովուրդները, Հայ, Վրացի եւ Թուրք այլեւս ազգային հողի հարց չյարուցանեն։ Ազգային հարցի պատճառով է որ Կովկասի ժողովուրդներուն մէջ ատելութիւն կը տիրէ։

Ահաւասիկ Բագուի բանուորութեան բողոք-յօդուածին գլխաւոր կէտերը.—

Մեր պատասխանը ընկեր կուլիէվին.—

Երբ այսօր Ազրբէյճանի շրջանային նոր բաժանման հարցն է դրուած խորհուրդներու համագումարին առջեւ — զեկուցման ժամանակ յուզուեցաւ ինքնավար Լեռնային Ղարաբաղի հարցը կը նկատենք օր Ղարաբաղի միացումը Ազգամի գաւառին պէտք է ըլլայ Լեռնային Ղարաբաղի ժողովուրդին ազատ կամքով։

Մենք Բագուի Ղարաբաղցի հայ բանուորներս կը պահանջենք ամբողջ Անդրկովկասի երկրամասի բաժանումը ազգային ինքնորոշման հիման վրայ։ Քանի որ մեր երկրին մէջ չեն իշխեր Դաշնակցական, մենշեւիկ եւ մուսաւաթ կուսակցութիւնները, այլ միայն մէկ կուսակցութիւն, կոմունիստական կուսակցութիւնը, որ կազմուած է Կովկասի երեք ազգերու աշխատաւորներէն, այդ հարցը մենք պէտք է լուծենք աւելի արդար կերպով եւ ցոյց տանք որ մենք աշխատաւորներս կ'ընենք այն ամէնը ինչ որ չկրցան ընել մեր հակառակորդները։

Եթէ մենք ազգային հարցը չլուծենք արդարութեամբ, կը նշանակէ թէ մենք, չենք կանգնած միջազգայնականութեան ճամբուն վրայ։

Մենք կ'առաջարկենք Անդրկովկասը սահմանագծել հետեւեալ կերպով

1 Գանձակի գաւառի լեռնային մասը իր 62 հազար հայ ազգաբնակութեամբ միացնել ինքնավար լեռնային Ղարաբաղին։

Ղարաբաղին միացնել նաեւ Քիւրտիստանը իր 37 հազար ազգաբնակութեամբ։ Այդպիսով ինքնավար Ղարաբաղը կը դառնայ մէկ շրջան, 224 հազար ազգաբնակութեամբ։ Մենք Քիւրտիստանը միացնելու առաջարկ կ'ընենք հետեւեալ պատճառներով —

Ա. Քիւրտիստանի միացումը Ազգամի գաւառին պէտք է ըլլայ ինքնավար Ղարաբաղի վրայով, որ վարչական տեսակէտէն շատ անիմաստ է։

Բ. Ցնտեսական տեսակէտէն ալ աւելի հակառակ բան գուցէ կուգայ այդ միացումէն. Քիւրտիստանը ըլլալով գերազանցապէս լեռնային, իսկ Ազգամը գերազանցապէս դաշտային, ոչ մէկ տնտեսական յարմարութիւն չունին եւ

Գ. Ազգային տեսակէտէն ալ ոչ մէկ կապ կայ Քիւրտիստանի եւ Ազդամի միջեւ։ Ազգային տեսակէտէն Քիւրտը որքան հեռու է Հայէն, նոյնքան հեռու է Թուրքէն։ Իսկ կրօնը ոչ մէկ դեր չունի Ս.Խ.Հ.Մ.-ի մէջ։ Այդ բանին ալ վկայ կրնայ ըլլալ այն որ Վրացիները, Վրաստանի վրացախօս Հայերը, գեմտեմբերեան մարդահամարին արձանագրեցին իբրեւ Վրացիներ։ Լեռնային ինքնավար Ղարաբաղին միացնելու ժամանակ ան կը պահէ իր ինքնավար վարչաձեւը։ Ուրեմն երեք գլխաւոր պատճառներով՝ այն է վարչական, տնտեսական եւ ազգային, պէտք է միանայ ինքնավար Ղարաբաղին։

2 Ախալքալաքի գաւառը եւ Բորչալուի գաւառի կէս միացնել Հայաստանին։

3. Նախիջեւանը միացնել Հայաստանին, պահելով իր ինքնավար ձեւը այնպէս, ինչպէս Ղարաբաղն է միացուած Ազրբէյճանին։

Այս մեր առաջարկը չընդունելու պարագային, մենք կը մերժենք Ղարաբաղի միացումը Ազդամի հետ եւ կը համարենք բանի կցում, առանց ժողովուրդի ցանկութեան եւ այլն։

Ի դիմաց 25 լիազօրուած բանւորներու՝ Սարգսեան

Ինչպէս կը տեսնէք, շատ համեստ ձեւով է կազմուած այս սահմանագծումը, որ գործնալ չի գոհացներ հայ ժողովուրդի ցանկութիւնը։ Բողոքող բանւորները իրենք Ղարաբաղը չեն բաժներ Ազրբէյճանէն։ Առով օրինակ կուտան հարեւաններուն։ Ապացոյց մը եւս թէ Հայը, բանւոր կամ ոչ, միշտ ուզած է լեզու գտնել իր հարեւաններուն հետ։ Իսկ մեր հարեւանները, ըլլան Թուրք կոմունիստ թէ բէկ, վրացի կոմունիստ թէ թաւադ, կը մնան անհաշտ։ Նոյնինքն Ղարաբաղի մասին պարզ խօսակցութիւն մը բաւական է մեր հարեւան կոմունիստներուն դիմակը ցոյց տալու։ Վրացի եւ Թուրք կոմունիստները գիտեն որ իրենց երկուքը միասին կը խեղդեն հայ ժողովուրդը։ Փոխանակ Նախիջեւանը Հայաստանին միացնելու, կը կապեն Ազրբէյճանի, ինչպէս հարաւ Օսէթիան Վրաստանի։ Նոյնիսկ Աջարիայի կամ Աբխազիայի պէս ինքնավարութիւն մը շատ կը տեսնեն Ախալքալաքին։

Բայց, երկար չի կրնար տեւել այս անարդարութիւնը, նոյնիսկ խորհրդային կարգերու տակ։ Մուսկուայի մէջ միշտ վրացի Օրջոնիկիձէներ, Ենուկիձէներ եւ Էլիավաները չպիտի նստին, ոչ ալ Մուսաբէգովներ եւ Աղամալի Օղլիներ։

Ա. ՈՒՐԱՄԻԿ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի էլ Ահրար արաբերէն թերթը, իր Հոկտեմբեր 25ի թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը, գրուած Էմիր Սիւրէյեա պէյ Պէտրխանի կողմէ

Պոլսոյ ձեր թղթակիցը իր նամակներուն մէջ կ'ըսէ թէ Թուրք կառավարութիւնը կը փափաքի քաղաքակիրթ ազգ մը դարձնել Քիւրտերը։ Կը պատմէ թէ իր այս փափաքը իրագործելու համար Թուրքիոյ ձեռք առած զինուորական եւ վարչական միջոցները լաւ արդիւնքներ տուած են, ու մանրամասնութիւններ կուտայ Քիւրտիստանի մէջ ձեռնարկուած բարենորոգումներուն, շինարարական աշխատանքին եւ մարդկայնութեան մասին։

Շատ զաւեշտալի է անշուշտ որ ժամուլը երկարօրէն կը գրադի քիւրտ ազգով, որ Պարսկաստանի, Թուրքիոյ, Իրաքի եւ Սուրիոյ հողերուն վրայ ցրուած է եւ ընդհանուր գումարը կը հասնի տասը միլիոնի։ Միայն թէ այս առթիւ կատարուած ուսումնասիրութիւնները պէտք չէ պրոպագանդի գործիք ծառայեն պետութեան մը ձեռքին մէջ՝ ու ճշմարտութենէ բոլորովին հեռու, մութ ճամբաներու առաջնորդեն ընթերցողը։

Իբրեւ Քիւրտ, աւելին՝ իբրեւ անկողմնակալ մարդ, կ'ուզեմ բացատրութիւններ տալ Թրքական գրաւման ենթակայ Քիւրտիստանի մասին, որբացրելու համար ձեր թղթակցին կարգ մը սխալ տեղեկութիւնները։

Նախ՝ բացատրեմ թէ Քիւրտիստանի մէջ բառացին պէս տէրէպէյլութեան գերիշխանութիւն չկայ։ Քիւրտ գիւղացին ի վաղուց անտի ազատ է իբրեւ միակ ու գործնական տէրն ու տիրականը իր տան եւ արտին։ Գալով աշիրէթներուն, անոնց մէջ ալ իւրաքանչիւր Քիւրտ ունի իր տունը, վրանը եւ հօտը։ Քիւրտիստանի մէջ ստրուկ (serf) չկայ եւ երբեք չէ գտնուած։ Մեծ կալուածները (domaine), թիւով շատ քիչ, կը մշակուին ընկերովի, սակայն ո՛չ մէկ ատեն ժողովուրդը կալուածատիրոջ սեփականութիւնը կը նկատուի։ Թէ՛ քաղաքի երեւելիները եւ թէ ցեղապետները ո՛չ մէկ ատեն ազդեցութիւն բանեցուցած են՝ ժողովուրդին հողային սեփականութիւնն ու այլ իրաւունքները կապտելու համար. իրենց ազդեցութիւնը աւանդական եւ բարոյական եղած է միայն։

Իւրաքանչիւր ազգի հոգին կը կազմեն մտաւորականները։ Թուրք կառավարութիւնը, որ գիտէ թէ ազգ մը մեռցնելու ամենակարճ ճամբան այդ ազգը իր մտաւորականներէն զրկելն է, հաւկնալի պատճառներով կը խեղաթիւրէ ճշմարտութիւնը։

Թուրք կառավարութիւնը, տեսնելով որ քիւրտ ժողովուրդին մէջ արթնցած է անկախութեան գաղափարը, Արեւելեան նահանգներուն համար մարդկայնութիւն մը ստեղծեց, Քիւրտերը հալածելու եւ ջնջելու համար թէ մասնաւոր վարչաձեւ պիտի տրուի Քիւրտիստանի։ Մինչդեռ իրականին մէջ, նպատակն էր քաղաքային եւ զինուորական բոլոր ուժերը մէկ կեդրոնի կապելով, այդ ուժերուն քանակն աւելցնել եւ ունենալ կեդրոն մը՝ ուսկից կարենայ պայքարիլ Քիւրտերուն դէմ, որոնք ամէն վայրկեան կրնան ըմբոստանալ՝ կեղեքումի եւ ծանր տուրքերու ճնշումին տակ։ Այդ կարգադրութիւնը սակայն ժողովրդական կարծեցեալ բարենորոգումները ուրիշ նպատակ չունին։

Հին օսմանեան պետութիւնն ալ ժամանակին այսպիսի մարդկայնութիւններ կը ստեղծէր. ինչպէս Ռումելիի դէպքերէն վերջ, այդ շրջանին մարդկայն նշանակած էր նախկին վարչապետ Հիւսէյին Հիլմի փաշան։ Այս մարդկայնութեան հետեւանքն այն եղաւ, որ Ռումելին բաժնուեցաւ Թուրքիայէն։

Ահա՛ թէ ինչ է Թուրքիոյ տեսակէտը քիւրտ ազգի մասին. — Եթէ Քիւրտը ընդունի Թուրք դառնալ, պիտի ապրի. իսկ եթէ յամառի Քիւրտ մնալ, պիտի մեռնի։ Տեսէ՛ք թէ ինչպէս կը գործադրուի այս սկզբունքը։ 1926ին հրատարակուած հրամանագրով մը Քիւրտերուն արգիլուեցաւ քրտերէն խօսիլ։ Անսաստողները նախ տուգանքով, յետոյ ալ բանտարկութեամբ կը պատժուին։

Բացարձակապէս արգիլուեցաւ նաեւ քրտերէն հրատարակութիւններ ընել՝ թերթ, գիրք եւայլն տպել, քրտական դպրոցներ բանալ. եղած դպրոցներն ալ փակուեցան։

1914ին Պոլսոյ Թիւրք Օճաղըին մէջ գումարուած համաժողովի մը ընթացքին քուէարկուած էր օրէնք մը, որ ընդհանուր պատերազմի ընթացքին մասամբ գործադրուեցաւ։ Ըստ այդ օրէնքին, Քիւրտերը պէտք է ցրուէին Թրքական քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը կրկին ձեռք առաւ այդ օրէնքը և սկսաւ գործադրել զայն։

Բազմաթիւ աշիրէթներ, ի միջի այլոց Հայտարան, Րըշվան, Միլլի, Օֆճեան, Մոտկան, Աչէմի եւ Ջաղա աշիրէթներէն կարեւոր մաս մը Թրքական հող տարագրուեցան։

Այս նոր տիպականներուն մէջ կարելի չէ բացատրել թէ ինչքի ու կեանքի ի՛նչ մեծ կորուստներու պատճառ դարձած է այս տեղահանութիւնը, որուն բռնադատուած է քիւրտ ժողովուրդը ձմրան ձիւնին ու բուքին երկրի մը մէջէն, ուր փոխադրութեան ոչ մէկ միջոց կայ, եւ վարչութեան մը ձեռքով, որ ո՛չ մէկ կազմակերպութիւն ունէր,

Մասնաւոր հրամանագրով մը Թրքական նահանգները ապաստրուեցան բոլոր մեծ ընտանիքները, որոնք մեծ քաղաքներու մէջ կ'ապրէին եւ մտաւորական ու տնտեսական տեսակէտով Քիւրտիստանի հոգին կը կազմէին, անոնց շարժուն գոյքերը աւարի տրուեցան։

Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովի 40 քիւրտ երեսփոխաններուն պաշտօնին վերջ տրուեցաւ. անոնց տեղ նշանակուեցան Թուրք երեսփոխաններ, որոնք ո՛չ մէկ կապ ունէին Քիւրտիստանի հետ։

Այս բացատրութիւնները բաւական են զիւրաւ որակելու համար Թուրք կառավարութեան ընթացքը։

Թերեւս ըսողներ ըլլան թէ Թուրքիա իրաւունքին մէջ է՝ երբ կ'ուզէ Քիւրտերը Թրքացնել զանոնք հպատակելով Թրքական քաղաքակրթութեամբ։ Սակայն ներկայիս աշխարհի ո՞ր կողմը կը տեսնուի ժողովուրդները ձուլել՝ տեղահանութեան եւ ջարդի քաղաքականութեան միջոցաւ։ Ինչպէս կարելի է պետութիւն անունը տալ այն ուժին, որ կ'արգիլէ ժողովուրդի մը՝ խօսիլ իր մայրենի լեզուն, բան մը որ մարդկութեան ամէնէն նախնական իրաւունքն է, ու ի՞նչպէս կարելի է քաղաքակրթութիւն անուանել անոր գործերը։

Գալով այն պնդումներուն թէ՝ Թուրքիա մեծ օժանդակութիւններ ըրած է քիւրտ ազգի տնտեսական կեանքին, թէ երկիրը երկաթուղիի և խճուղիներու ցանցի մը մէջ առած է, երբ քննենք Թուրքիոյ հարստութեան աստիճանը, այն ատեն զիւրաւ կրնանք տեսնել թէ այդ շինարարութիւնները կարելի՞ են թէ ոչ։

Թուրքիոյ մէջ շրջաբերութեան դրուած թղթադրամին քանակն է 157 միլիոն Թրքական ոսկի, այսինքն 15 ուկէս միլիոն անգլ. ոսկի։ Թուրքիոյ ելմտացոյցը կը հասնի 230 միլիոն Թրքական ոսկիի։ Այս հաշուով, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ ելմտացոյցի հասոյթները օգտագործել, պէտք է որ իւրաքանչիւր Թրքական թղթադրամ տարին երկու անգամ կառավարութեան գանձը մտնէ։ Տնտեսագէտ ըլլալու պէտք չկայ՝ հասկնալու համար թէ որքա՛ն աղքատ պէտք է ըլլայ ազգ մը, — հետեւաբար եւ անոր կառավարութիւնը— որ այնքան քիչ դրամ ունի շրջաբերութեան մէջ եւ այնքան շատ տուրք՝ վճարելիք։

Թուրքիան անուն ունի իբրեւ երկրագործական երկիր։ Սակայն վիճակագրութեան ըստ. տնօրէն Պելճիքացի Գ. Ժաքարի հաշուով, Թուրքիոյ հողին 100-ին 5ը միայն մշակուած է. այսինքն ընտանիք պլուխ երկու հեկտար կ'իյնայ եւ տարեկան հասոյթն ալ 198 Թրքական թղթադրամ է։

Սակարանական հաշուով, Թրքական դրամը ամէն տարի իր արժէքին 100ին 10ը կը կորսնցնէ։ Թուրքիոյ ներածումները, եւ ամէնէն առաջ ալիւրն ու այլ ուտեստեղէնները, ամէն տարի 100ին 10 կ'աւելնան, Այդ է պատճառը որ թղթադրամն ալ նոյն համեմատութեամբ կ'իյնայ։ Երեք տարի առաջ, անգլիականը կ'արժէր 800 Թրքական դրուշ. այսօր 1020 դրուշ է։ Նկատական այս կացութեան պատճառաւ, բացի այն դրամատուններէն որոնք Թուրք կառավարութեան կողմէ նպաստ կը ստանան եւ քաղաքական նպատակներ կը հետապնդեն, շահու համար բացուած միւս բոլոր դրամատուններըն հետզհետէ կը փակեն իրենց մասնաճիւղերը։ Այսպէս՝ փակուած է Banque Belge pour l'Etranger, Ionian Bank, Guaranty Trust, Marmarosch Bank, Banque Française pour la Méditerranée եւայլն։

Թէեւ 200,000 անգլ. ոսկի ծախսելով Էնկիւրիի մէջ պետական դրամատուն մը համար շէնք շինած են, սակայն դրամագլուխ չգտնուելուն, այդ դրամատունը դեռ չէ բացուած, հետեւաբար և անիկա չէ որ պիտի օժանդակէ տնտեսական դժուարութիւնները բառնալու համար։ Այս մանրամասնութիւնները արդէ չափով ցոյց կուտան Թուրքիոյ ելմտական վիճակը։ Երկրագործական Պանքան, որուն անուանական դրամագլուխն է 30 միլիոն, իրականին մէջ 10 միլիոն դրամագլուխ միայն ունի շրջաբերութեան մէջ։ Սուրիացիները շատ լաւ տեղեակ են Քիւրտիստանի երկրագործական վիճակին, քանի որ անիկա կապ ունի Հալէպի շուկային հետ։ Քիւրտիստանի դաշտերու բնակչութիւնը ամբողջութեամբ երկրագործ է։ Մեծ քաղաքներու քիւրտ հարուստները փոխ դրամ կուտային քիւրտ երկրագործներուն։ Սակայն 1926էն ի վեր անոնք աքսորուած եւ գոյքերը թալանուած ըլլալով, ամբողջ Քիւրտիստան ներկայիս աննախընթաց աղքատութեան մատնուած է։ Ուրեմն՝ Թուրք կառավարութիւնը ո՛չ մէկ ձանձրոյթ յանձն առած է քիւրտ ժողովուրդին սերմնցու տալու, դրամական փոխատուութիւն ընելու կամ երկրագործութեան մղելու համար։ Արդէն ատոր ի վիճակի ալ չէ։

Թուրք կառավարութիւնը քիւրտ ժողովուրդին համար ուրիշ բան չըրաւ, բայց եթէ Անկախութեան Դատարաններ ու կախաղաններ դրկել Քիւրտիստան եւ փակել դպրոցներն ու մզկիթները։ Թուրքը ո՛չ մէկ արհեստանոց, ո՛չ մէկ խճուղի կամ երկաթուղի շինեց հոն։ Պոլիս, որ բաղդատաբար Թուրքիոյ ամէնէն խաղաղ տեղն է, թշուառութեան ու թշւառութի ճիրաններուն մէջ կը գալարի. Անցած տարի առողջապահական ըստ. տնօրէնութեան հրատարակած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, Պոլսոյ մէջ պատահած մահերու 100էն 40ը թոքախտի հետեւանք են։

Իսկ Անատոլուն կը ... հազարումէկ ... թեան մէջ— գլուխն ըլլալով ... կախտը— սպառնալով ցեղին ... ճիտմանն։

Այս պայմաններուն տակ ... մանալի պիտի ըլլար հաւատ... թէ Թուրքերը պիտի կրնան ... զաքակրթութիւն տանիլ ... տերուն եւ Քիւրտիստանի ... ուզեր մոռնալ Թուրքիոյ ... երկար երկաթուղիներն ու ... խճուղիները Քիւրտիստանի ... Միայն թէ անոնք ... թուղթի վրայ են եւ շինութ... չէ ձեռնարկուած։ Անոնք ... Պէյլէր-Մալաթիա եւ Մ... —Տիարպէքիր-Արղնի գիծ...

Մէկ կողմէ Նաւէտացին... Թուրքերուն հետ բանակց... թեան մէջ են այդ գիծերը ... նելու համար, միւս կողմէ ... դրամատունը Արղնիի հանքի ... նաշնորհն առած Գերմաններ... հետ գործակցաբար կ'ուզէ ... նել Մարտին-Տիարպէքիր-Արղնի գիծը։ Այս երկաթուղիները ... քիլոմեթր երկայնք պիտի ... նան. ասիկա պետական դաշ... նիք չէ որ գաղտնի պահուի։

Քիւրտիստանի մէջ նորո... ուած — ոչ թէ նոր շինուած — մէկ հատիկ խճուղի կայ, ... ալ Տիարպէքիր — Մարտին խճուղին է։ Սակայն վասն ... դէք թէ ձմեռ ատեն հաղորդ... կցներս լեռնային ճամբաներ ... այս խճուղիէն կը նախընտ...

Թուրքիա 1922էն ի վեր հազարումէկ դժուարութիւններով կ'աշխատի քանի մը երկաթուղիներ շինել՝ առանց ... Սամսոն — Սվազ — Էնկիւրի գիծը, որ կը գտնուի Թրքական հողի վրայ։ Շինութիւնը դեռ չէ աւարտած։

Թուրքերը, որ Սուլթան Մահմուտի օրով փաթթոցը ... ֆէսը ընդունեցին, Մուստաֆա Քէմալ փաշայի օրով ալ ֆէսին տեղ գլխարկ սկսան դնել։ Սակայն ուրիշ բան է գլխանոց փոխել, ուրիշ բան՝ մարդկային բաւունքները յարգել, արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը հասկնալ ու սիրել, ... բարիքները տարածել վերջ... ցնելով ըսեմ որ փաթթոցի, ֆէսի եւ գլխարկի շրջանները մի... հակառակ արդիւնքներ կուտան...

ԷՄԻՐ ՍԻՒՐԷՅԵԱ ՊԷՅ...

ՕՐԹԻԱՆ ԴԻՐՔԵՐԸ

ՀԵՔԵԱԹՆԵՐ

(Contes), փոխադրուած ... Բուխորէ (Maurice Bouch... հրատ. Armand Colin ... Ֆրանք։ Հատոր երրորդ ... արեւելեան եւ ափրիկեան ... ւանդութեան։

Ա.

Մորիս Բուխոր...

Գեղեցիկ ու ազնիւ դէմք ... Ֆրանսական գրականութեան ... մէջ, Հագուագիւտ դէմք մը ... գիտակից առաքելութեամբ ... պաշտելի նուիրումով, ... լի հաւատարմութեամբ մը ... ուած մնացեր էր իր առաքել... թեան մինչեւ իր մահը, որ ... դի ունեցաւ անցեալ տարի ...

Մորիս Բուխոր, քիչ մը ... նուն նման, ճամբայ էր ... թափթփելով իր հոգիին ... ումները, իր ներքին երազ... յուզումները։ Ցետոյ յանկ... կանգ էր առեր, հեւագնայ ... նապարհորդի մը նման ... թեան մէկ հոյակապ տեսար... նին առջեւ։ Ֆրանսայի ... զան նահանգներու ժողով... կան երգերն էին որ գրաւեր ... իր յափշտակութիւնը։ Աչ... ներով զանձ կար անոնց մէ...

Սակայն անոնք կը ... գրեթէ անծանօթ՝ հարաւի ... հիւսիսէն, կամ արեւելքէն ... գրոնական Ֆրանսային ... նօթ. — անմատչելի՝ Փարի... Անմատչելի ... աութիւններ ... բառերու արժէքներուն ...

թեամբ, գաւառաբարբառնե- ու պատճէնով: Երբեմն նոյն երգը բուսեր էր, չես գիտեր ինչպէս, իրարմէ լեռներով հե- ռու գաւառներու մէջ, տարբեր բառերով, տարբեր հմայքներով, տարբեր գեղեցկութեամբ:

Մօրիս Բուխար նպատակը ըրեր բովանդակ Ֆրանսայի ժողովրդական երգը հաւաքելու, ու կ՚ուզէր ժողվել անոնց մէ- ջէն բոլոր անոնք, որոնք ար- ժանի էին՝ բերնէ բերան՝ ապա- գային երթալու, ու մանաւանդ՝ մանուկներու բերանով:

Մանուկնե՛րը...՝ Անոնք եղան իր երազը, իր նպատակակէտը: Պէտք էր անոնց անմեղուկ բե- րաններուն երգ տալ, զուարթու- թիւն ու յուզում տալ: Պէտք էր նոյն առեն անոնց տալ ժողովր- դական զարմանալի իմաստութիւնն ու գեղեցկութիւնը, մատչելի ձեւերով ու բանաձեւերով: Պէտք էր անոնց գեղեցկութիւն տալ, սիրցնել գեղեցկութիւնը իրենց մատղաշ տարիքներուն մէջ, նոյն առեն պատրաստել զանոնք առաքինութեան համար, ներդաշնակ համակերպումի եւ գթութեան համար:

Իր նպատակն էր մէկ բառով՝ ազնուութիւն տալ մանուկներուն, առանց զգուշ ըլլալով թունաւո- րել անմեղութիւնը անոնց շրթ- ներուն ու հոգիներուն:

Ու բացարձակ յաջողեր էր իր առաքելութեան մէջ:

Տուեր էր հատորներով եր- գեր, գրական լեզուով: Տուեր էր երգեր ո՛չ թէ հայ երգարաննե- րու խեղճուկ դրութեամբ ի- րարու առեւէ, շարելով անկապ ո- տանաւորներ, այլ իրենց եղա- նակներով միասին, յարմար- ցուած ամէն կարգի նուագա- րաններու, եւ միշտ՝ մատչելի ձեւերով:

Դարձեալ տուեր էր մանուկ- ներուն, յարմար թատերախա- ղեր, արձակ կամ ոտանաւոր, ա- մէն կարգի ցուցմունքներով, տղոց համար, թատրոն՝ դպ- րոցներու համար, եւ ուրիշներ ամէն կարգի տիտղոսներով:

Ու հմայուած ժողովրդական հեքիաթի գեղեցկութենէն, ուզեր էր կազմել տ՚յնպիսի փունջ մը հեքիաթներու, որ կարելի ըլլար յանձնել մանուկներուն, ու կար- դալ տալ անոնց:

Այնքան պարզ չէր իր ձեռ- նարկը: Մանաւանդ մէկու մը համար որ կը սիրէր մանուկնե- րը, եւ կը հասկնար զանոնք: Հեքիաթները, պէտք էր որ բնականապէս կազմէին ժողո- վրդականները, հարկ չէր սա- կայն կոյր զկուրայն հետեւիլ ա- նոնց: Պէտք էր սրբագրել ժա- մանակի ներմուծած սխալները: Պէտք էր անգթութիւններ նկա- րագրող, ոճիրը, անիրաւութիւ- նը փառաբանող հեքիաթները մէկդի դնել, մանուկներու հո- գին չխաթարելու համար, տա- լով միայն մարդկային յուզում- ներ եւ զգացումներ: Միայն չոր նպատակը չունէր մանուկները զուարճացնելու, այլ զուարճա- ցնելով հանդերձ կ՚ուզէր կազ- մել անոնց հոգին:

Իր բուն ծրագիրը ու հետա- պնդած նպատակը կը գտնենք խիստ յատակօրէն բացատրուած ներկայ հատորին մանուկներու ուղղուած յառաջաբանին մէջ, ուր կ՚ըսէ.

— «Ունկնդրելով կամ կար- դալով զանոնք (առակներ եւ աֆ- րիկեան հեքիաթներ), ձեզ պի- տի թուի ընել սքանչելի ճանա- պարհորդութիւններ հեռաւոր եր- կիրներու ընդմէջէն: Հոն պիտի գտնէք շողշողուն պատմութիւն- ներ երեւակայութեան համար, հնարամիտ հեքիաթներ, որոնք, զուարճացնելով հանդերձ՝ ձեզ պիտի տան գրոյցներ՝ արտա- շարժ, վսեմ, զգուական, նրբին: Գեղեցիկ աւանդութիւններու ընդմէջէն, դուք պիտի կրնաք նշմարել Ասիոյ մեծ քաղաքա- կրթութիւնները, տարօրինակ դիւթականութեամբ պատմուած- ները ձեզ պիտի ծանօթացնեն աֆրիկեան ցեղախումբերը, եւ ամէն տեղ դուք պիտի գտնէք, նոր եւ գրաւիչ ձեւերու տակ, մտածումներ, զգացումներ, որոնք ձերինն են: Այսպէս, դուք պի- տի գիտնաք թէ՝ հակա- ռակ բոլոր տարբերութիւննե- րուն, դէմքի, զգեստի, լեզուի, կլիմայի, սովորութիւններու, մարդը մարդ է միշտ, եւ թէ ա- մէն տեղ նոյն բաներն են որ կը կազմեն կեանքի արժէքն ու հմայքը»:

Իր առաջին հատորը նուիրած էր ֆրանսական աւանդութեան: Երկրորդը՝ եւրոպականին: Իսկ ներկայ հատորը, երրորդը, արե- ւելեան եւ աֆրիկեան աւանդու- թեան: Ու միշտ ամէն հատորի վրայ դնելով՝

Մանուկներուն կարդալիք ու կարդալ տալիք ամէնէն գեղե- ցիկ պատմութիւնները:

Յաջորդով բովանդակութեան մասին:

ԱՐՏ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՎԱՂՈՒԱՆ ԿԱՐԳՈՒՍԱՐՔԸ

Պելճիքայի ընկերվարական Համագումարին առջեւ որ տեղի ունեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, Վան- տերվէլտ քաղաքական կացու- թեան մասին տեղեկագիր մը ներ- կայացնելով, հետեւեալ կերպով բնորոշած է ընկերվարութեան դիրքը՝ հանդէպ կառավարու- թեան:

— Այս կռիւը (ընկերվարու- թեան եւ կառավարութեան մի- ջեւ) վերջ պիտի գտնէ այն օրը միայն, երբ կառավարութիւնը ստիպուի տեղի տալ ու քաշուիլ ժողովրդային կամքին առջեւ:

Կարելի է այլապէս մեծա- մասնութիւնը քայքայելու ելլել, նման անոր որ մեր դէմն է կանգ- նած, զայն քայքայել՝ միանալու համար կառավարութեան, անոր մէկ կամ միւս հատուածին:

Կայ նաեւ ուրիշ եղանակ մը, որ ձերը պէտք է ըլլայ.— անհաշ- տութիւն: Կառավարութեան հետ միասին մեր հակառակորդները պէտք է պարտուին եւ անոր հետ ալ փտտուին:

Եթէ մեր ընդդիմադրութիւ- նը պիտի ըլլայ բարեկրթական, պէտք է ըլլայ նաեւ յեղափոխա- կան: Ոչ թէ յեղափոխական, բըռ- նութեան իմաստով, այլ յեղա- փոխական՝ այն իմաստով որ արդի դրամատիրական ընկերութեան մէջ, կ՚ուզենք ընկերվարական ըն- կերութեան, նոր ընկերութեան մը հիմերը հաստատել.

Եթէ կ՚ուզենք որ աշխատա- ւոր դասակարգը կանգնի ազա- տագրութեան խանդավառ թա- փով մը, պէտք է անոր առաջա- դրել ո՛չ միայն մասնակի բարե- փոխումներ, այլ նաեւ մեր վեր- ջին նպատակը:

Անգամ մը կրկնենք,— մեր նպատակն է իշխանութեան ամ- բողջական նուաճումը աշխատա- ւորներու կողմէ, ծնունդ տալու համար նոր ընկերութեան մը, որ հակառակ պիտի ըլլայ քաղքե- նի կարգերուն:

Այսօր, թագաւորութիւնն է դրամապետական անունով ընկե- րութեան, ի նպաստ անհատական շահու՝ արտադրութեան, յարաճուն անհաւասարութեան, գործատիրա- կան միապետութեան:

Վաղը, պիտի տիրեն աշխա- տաւորներու համագործակցական դաշնակցութեան կարգը, փոխա- նակութեան եւ արտադրութեան մեծ միջոցներու ընկերային սե- փականութիւնը, բոլորին համար արտադրութիւնը յարաբերական հաւասարեցում մը աշխատանքի վարձատրութեան եւ վերջապէս, ճարտարարուեստական ժողովրդա- վարութիւնը, եւ հասարակաց բա- րիքին համար, հանրային ձեռ- նարկներու մատակարարումը՝ բո- լոր աշխատաւորներուն կողմէ:

Վերջապէս, վիհ մը կայ այսօրուան կարգին եւ վաղուա- նին միջեւ, որուն կը ձգտինք: Բայց, նայեցէք ձեր շուրջը: Ար- տադրութեան բարեկարգում մը մեր հաշուոյն կ՚աշխատի: Արտադրու- թիւնը ընկերային կը դառնայ շնոր- հիւ թրըսթներու կազմութեան, որոնք նեղ կը գտնեն սահմանն- րը եւ իրենց ազդեցութիւնը կ՚ամ- րացնեն ամբողջ աշխարհի վրայ:

Աշխատաւորներու թիւը կ՚աճի ճարտարարուեստի զարգացման հետ, իսկ գործատիրութիւնը կը ջանայ օրավարձքերը իջեցնել նուազագոյն չափին:

Բայց աշխատաւորները կը պաշտպանուին եւ անոնց վարձքե- րը, իրականութեան մէջ, բարե- լաւուած են:

ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ԽՌՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ դրամատէրները կը նուազին, եթէ զարհուրելի թըրսթ- ները կը դիզեն դրամագլուխները, պէտք է ուրեմն գիտնալ թէ դրա- մատիրական աշխարհը կը բաժնուի երկու մասերու: Պլուտոկրատները՝ անոնք որ դրամագլուխ կը հայ- թայթեն. ասոնք մակաբոյծներ են՝ յաճախ ժառանգական. ասոնց կողքին, կայ նշանակելի խումբ մը մարդերու, մեծ մասամբ փոքր քաղքենիներ, որոնք իրենց խնայողութիւնները կը յանձնեն Սակարանին, ճարտարարուեստի պետերուն:

Վերջապէս, կան նաեւ թըրս- թի պետերը ճարտարարուեստի եւ դրամատուններու մեծ հրա- մանատարները. ասոնք են աշխար- հի իսկական տէրերը, կը տիրա- պետեն եւ կը շահագործեն փոքր դրամատէրները, գրեթէ նոյն- քան որքան աշխատաւորները:

Ամէն տեղ, դրամատիրական յեղաշրջումը կը յանգի սակաւա- թիւ մագնատներու բռնապետու- թեան, ասոնք են որ կ՚իշխեն քաղքենի կառավարութիւններու վրայ եւս:

Պահ մը, Վանտերվէլտ կ՚անդրա- դառնայ Ֆաշիզմին, ռամկավա- րութեան: Ժողովուրդը զարգացնե- լու պէտքին եւ հաստատելէ յե- տոյ թէ ընկերվարութեան յա- րաճուն զարգացման եւ նուաճում- ներուն հանդէպ քաղքենիու- թիւնը կանգ չպիտի առնէ որեւէ միջոցի առջեւ, իր անխախտ հա- ւատքը կը յայտնէ ընկերվարա- կան Միջազգայինին ուժին եւ կատարելիք գործին վրայ:

— Միջազգայինը մեծ հմայք ձգած է. նախ շնորհիւ իր ուժին եւ երկրորդ անոր համար որ ան կառավարական գործ կը կատարէ, ինչպէս Անգլիոյ մէջ:

Բոլոր երկիրներուն մէջ, ա- պագային մասին հաւատքը շատ- ցած է, որովհետեւ ամէն տեղ, զանազան լեզուներով խօսող մար- դիկ նոյն դրօշն ունին, նոյն եր- գը, նոյն տառապանքները, նոյն յոյսերը, նոյն պայքարը քաղա- քական եւ ընկերային իտէալի մը համար, որովհետեւ այս իտէալը մեզ կը յափշտակէ ապագայի, ազատութեան, միջազգային ըն- կերվարութեան մասին նոյն հա- ւատքով:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՏՈՎԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

«Իզվասդի» մէջ Աճէմ Ճէվ- տէթ այս խորագրով յօդուած մը մէջ գիտել կու տայ թէ Հելլէննե- րն ալ կարծուածին չափ գործնա- կան մարդիկ չեն, քանի որ մեծ գումարներ կը յատկացնեն պա- տերազմական գործերու: Ասիկա ալ կ՚ընեն, խորհելով կարգ մը մը քաղաքութիւններէ թէ Թուր- քիա հաւանաբար իրեն կցէ Անա- տոլուի մօտիկ գտնուող Հելլենա- կան կղզիները:

«Ցուցադրուած տեսակէտը կը խոստովանի թէ Լոզանի մէջ անի- րաւութիւն եղաւ Թուրքիոյ, այդ կղզիներու հարցին առթիւ: Գիտէ նաեւ որ, հակառակ եղած անիրա- ւութեան՝ Թուրքիա խաղաղասէր է: Եւ սակայն, նորէն ուժ կու տայ իր նաւային սպառազինութեան:

Թուրքիա ամէն առթիւ յայտ- նած է իր խաղաղասիրութեան փա- փաքը: Եւ հարեւան Յունաստանին կ՚ուզեմ ըսել որ մեզ նման մեծ ճարտարարուեստ չունեցող ազգե- րու համար քանդիչ ծախքերու դուռ կը բանան պարզապէս, երբ պատերազմական զէնքեր կը գնեն Ամերիկայէն եւ Եւրոպայէն:

Եւրոպական երկիրները չեն են- թեւ անցեալ տարի, եւ այդ տե- ղերու մէջ չհանդիպեցայ պատըռ- տած փօշիով եւ հագուստով բան- ուորներու: Անգամ մըն ալ մեր վիճակին նայեցէք: Եթէ աչքի առջեւ բերենք այդ ազգերը, ո- րոնք կը տիրապետեն գիտութեան, մեզի կ՚իյնայ միայն անձնապաշտ ըլլալ: Եթէ խելքերնիս գլուխնիս ժողվենք, պատերազմի պիտի պատրաստուինք ըսելով չենք փը- ճացներ մեր ունեցած քիչ մը հա- ւայթն ալ:

Անգամ մը դառնալով նայինք մեր երկրին, եւ մեր տեսածները բաղդատենք քաղաքակիրթ եր- կիրներու տեսարաններուն հետ: Երբ աչքի առջեւ բերենք մեր երկրին աղքատութիւնը, կը ստիպ- ուինք խոստովանելու որ այս դա- րուն վայել մարդիկ չենք: Անոնց եւ մեր երկրագործութիւնը հա- մեմատենք: Անոնք միլիոնաւոր ոսկի դրամագլուխով մեծ գործա- րաններ կը հիմնեն, իրենց արտերը արուեստական աղբով պարարտաց- նելու եւ արգիւնաւորելու համար, Ցորեան չեն գիտեր թէ ո՞ւր դնեն ձեռք բերուած արդիւնքը: Իսկ մենք, մեզի բաւելու չափ իսկ գործ չենք կրնար հասցնել:

Բոլոր Պալքանները այս վիճակին մէջ են: Պուլկար երկրա- գործները, երբ վերջերս Ջենովար- քա գացին, իրենց տեսած յառաջ- դիմութեան առջեւ խոստովանեցան իրենց անկարողութիւնը:

Եօթը հարիւր հազար քիլօ՝ մեզի հող ունինք: Նոյն պէտք է շէնցնել այս հողը: Ցետոյ, պա- տերազմով աւերակ չպիտի դար- ձնենք այս շինութիւնները:

ԱՅԾԱՄԱԶԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Այծամազի առեւտուրի շրջա- նակներէն կը հաղորդուի թէ այս տարի 38,000 հակ այծամազ արտադրած է: Անցեալ տարուընէ ալ մնացած էր 17,000 հակ: Այս քանակութեան 31 հազար հակը ծախուած է եւրոպական եւ ա- մերիկեան հրապարակներուն մէջ:

Ներկայիս 24 հազար հակ այծամազ կայ, իսկ նոր ապրան- քը դեռ եօթը ամիսէն կուգայ: Այս առթիւ գիտել կը տրուի որ հինգ ամսուան մէջ 31 հազար հակ ծախուած է, եւ թէ ասկէ կարելի է հետեւցնել մնացեալ ապրանքին վիճակը:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԱՅԵԼՔ ՄԸ

Յառաջիկայ Չորեքշաբթի ի- րիկուն, (20 Նոյեմբեր) ժամը 9ին յայտնի դաշնակահարուհի Տիկին Մարգարիտ Միրիմանեան կու- տայ նուագահանդէս մը՝ ճոխ յայտագրով: (Salle Chopin, 8 Rue Daru):

1922էն ի վեր, Տիկին Միրի- մանեան կը փայլի Եւրոպայի ա- մէնէն դժուարահաճ կեդրոննե- րուն մէջ —Գերմանիա, Իտալիա, Չեխոսլովաքիա եւն.: Անցեալ տարի կը գտնուէր Գահիրէ, ուր նոյնքան խանդավառ գնահատու- ման արժանացաւ:

Մանրամասնութիւնները յա- ջորդով

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Ե.
ՄԵԾ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Երկու բարեկամներն որեւէ բեռ չունէին իրենց հետ:

— Սակայն, ըսած էր Սէլէս- տէն, կարելի չէ այնչափ երկայն ճամբորդութեան մը երթալ բո- լորովին պարապ: Պարոնը չուզե՞ր որ ես պայուսակը պատրաստեմ:

— Ի՞նչ ընելու համար, հար- ցուցած էր Ռընէ խնդալով: 1927ի նորաձեւութեան համաձայն պատ- րաստուած մեր հագուստները բո- լորովին ծիծաղելի պիտի ըլլան հարիւր տարի յետոյ եւ սրուակ մը քոլոնի ջուրը բաւական ժա- մանակ պիտի ունենայ ցնդելու մինչեւ մեր զարթման օրը:

Տրուիլ, որ անոնց կը սպա- սէր իր աշխատանոցին մէջ, ամե- նասիրալիր ընդունելութիւնն ըրաւ անոնց:

— Ուրեմն ձեր որոշումը վերջ- նական է, չէ՞, հարցուց:

— Ինչպէս միշտ, պատաս- խանեց Ռընէ, լաւ տրամադրու- թեամբ:

Սէլէստէն չպատասխանեց, բայց համաձայնութեան նշան մը ըրաւ կարծես ակամայ:

Բժիշկը գոհ մնաց եւ ըսաւ.

— Կը խոստովանիմ որ մինչեւ վերջին վայրկեանը քիչ մը մտա- հոգ էի կը հարցնէի ինքնիրենս թէ պիտի չփոխէ՞ք արդեօք ձեր որոշումը... Եւ սակայն չպիտի զղջաք ձեր որոշման համար:

Ռընէն նստեցաւ իր գրա- սեղանին առջեւ:

— Խուսափելու համար որեւէ հաւանական դժուարութենէ, ը- սաւ, հաճեցէ՛ք ընդօրինակել եւ ստորագրել ձեր ձեռքով հետեւ- եալ բանաձեւը.

«Ես ստորագրեալս, Ռընէ Լը Ցայեաց հոգւով եւ մարմնով կատարելապէս առողջ, կը յայ- տարարեմ թէ իմ յօժար կամ- քովս եկած եմ բժիշկ Տրուիլի մօտ եւ խնդրած՝ այսօրուընէ սկսեալ հարիւր տարի ժամանա- կով քնացնել զիս, կը յայտարա- րեմ թէ կը ստանձնեմ իմ այս որոշման ամբողջ պատասխանա- տուութիւնը եւ որոշապէս կը հրա- ժարիմ թէ իմ եւ թէ իմ ժա- ռանգորդներուս անունով, անոր պատճառաւ յառաջ գալիք հե- տեւանքներու մասին որեւէ բո- ղոք կամ պահանջ յարուցանելէ:

Փարիզ, երեք մայիս, հազար ինն հարիւր քսանըեօթը:»

Ռընէ ընդօրինակեց այդ բա- նաձեւը հաստատուն ձեռքով մը, ստորագրեց եւ ոտքի ելաւ ժպտե- լով:

— Կարգը քուկդ է, Սէլէս- տէն, ըսաւ իր ծառային:

Սէլէստէն վարանեցաւ վայր- կեան մը եւ նայեցաւ Ռընէին եւ յետոյ Տրուիլի:

— Շատ կարեւո՞ր է որ այս ամէնը գրեմ, հարցուց:

— Անհրաժեշտ է, պատաս- խանեց ձէք Տրուիլ.

— Անհրաժեշտ է, կրկնեց Ռընէ, եթէ երբեք որոշումդ փո- խած չես:

— Ուրեմն...

Եւ նստելով իր կարգին, ըն- դօրինակեց պատրաստուած բանա- ձեւը, երբեմն երբեմն վարանման նշաններ ցոյց տալով:

— Ամէն ինչ կատարեալ է, ը- սաւ բժիշկը: Այժմ արդէն կըր- նանք երթալ:

Անցան պարտէզէն:

— Օդը գեղեցիկ է, ըսաւ Սէլէստէն, որ կը քալէր տիրոջը քովէն:

— Շատ գեղեցիկ, պատաս- խանեց Ռընէ:

— Ո՛վ գիտէ, սիրելի Սէլէս- տէն: Բայց մենք առաւելութիւն մը ունինք մեր ժամանակակից- ներուն վրայ մենք պիտի տես- նենք թէ ինչ պիտի ըլլայ:

— Եթէ երբեւիցէ արթըն- նանք, պատասխանեց Սէլէստէն հեգնական ժպիտով մը, որ կը մատնէր իր տարակուսանքը:

— Հարկաւ... Բայց ինչու չպիտի արթննանք:

Սէլէստէն չպատասխանեց, բայց իր կեցուածքը որոշապէս ցոյց կու տար թէ չէր բաժներ իր տիրոջ հաւատքը: Կանգնեցաւ բլրակի մը առջեւ, ուր տարբեր գոյներով ծաղիկներ պարզած էին իրենց գեղեցիկ բաժակները:

— Որչա՜փ գեղեցիկ են այս ծաղիկները, ըսաւ մտախոհ:

— Հարիւր տարի յետոյ ու- րիշներ ալ պիտի գտնուին, պա- տասխանեց Ռընէ: Շտապէ՛, եկուր..

Աշխատանոցի սեմին ետ դար- ձաւ, դիտեց պարտէզին ծառերը, անտառախիտ բլրակները, վճիտ երկինքն եւ ներս մտաւ: Սէլէս- տէն հետեւեցաւ անոր:

Ընդարձակ սենեակին մէջ, իբր մէկ մեթր բարձրութեամբ պատ- ուանդանի մը վրայ զետեղուած էր հաստ ապակիով շինուած տե- սակ մը զոյգ դագաղ:

— Ասո՞ր մէ՞ջ է որ պիտի դնէ մեզ, հարցուց Սէլէստէն, սոսկումով:

Անտարբեր շարժում մը ը- րաւ Ռընէ: Բժիշկը պատասխանեց անոր տեղ.

— Շատ հանգիստ պիտի ը- նէք անոր մէջ. կ՚ապահովեմ ձեզ:

Անոնց ցոյց տուաւ ճերմակ բուրդէ երկու մեծ գիշերանոց:

— Հաճեցէ՛ք հանել ձեր զգեստները եւ հագնիլ ասոնք, ը- սաւ:

Զերբակալուած առեն, մեծ դրամաշորթութիւն մը կը կազմակերպէր՝ Ֆրանսայի մէջ թուղթի գործարան մը բանալու պատրուակով եւ յառաջիկայ շաբաթ 40 միլիոն ֆրանք պիտի անցնէր ձեռքը։

Նոր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ աղջի գիշեր ծանր խռովութիւններ ծագեցան Սաֆէտի մէջ, ուր խումբ մը Արաբներ յարձակեցան հրեայ գաղութին վրայ։ Երկու ժամէն աւելի զինդակներ փոխանակուեցան յարձակողներուն եւ քանի մը զինուորական քաղաքապահներու միջեւ։

Խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ այն ատեն միայն երբ հասան օգնական ոստիկաններ եւ քանի մը զրահապատ ինքնաշարժներ, որոնք ստիպողաբար ղրկուեցան մօտակայ Ռոզփինա գաղութէն։ Զինուորական պահակներէն մէկը սպաննուեցաւ եւ քանի մը հոգի վիրաւորուեցան։

Յարձակողները ծանր կորուստներ կրեցին։

∴ Թէլ-Ավիվի մէջ (Յաֆայի հրէական թաղը) մաոգործները կը մերժեն օգտագործել արաբական սպանդանոցը։ Կառավարութիւնը մերժեց արտօնել հրէական սպանդանոցի մը շինութիւնը Թէլ-Ավիվի մէջ։

Բոլշեւիկեան պրոպագանդ Հնդկաստանի մէջ

Թայմզի Թղթակիցը Րիկայէն կը հեռագրէ.—

Գ. Միջազգայինի գործադիր կոմիտէն յայտարարութիւն մը ուղղեց Հնդիկներուն՝ ազդարարելով անոնց որ չվստահին «Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան անդամներուն, որոնք աշխարհակալութեան պնակալէզներն են» ու հրաւիրելով որ ազատագրուին անգլիական տիրապետութենէն եւ իրենք իրենց ձեռքով հաստատեն սեփական կառավարութիւն՝ համայնավարական սկզբունքներու վրայ։

Անդրշիրիմեան պատգամ մը

Երէկ գրեցինք թէ անձնասպան եղած է Իրաքի վարչապետ Սըր Ապտիւլ Մուհսին փաշա էս-Սաատուն։ Այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած է ամբողջ Միջագետքի ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ։ Մեռնելէն առաջ, վարչապետը իր անդրանիկ տղուն՝ Ալիի ուղղուած նամակի մը մէջ կ'ըսէ.

«Սիրելի զաւակս Այլեւս ոչ մէկ պատճառ ունիմ կապուելու կեանքին, որ ոչ ուրախութիւն տուաւ ինծի ոչ ալ պատիւ։ Ազգը կը խնդրէ որ ծառայութիւն մատուցուի իրեն, բայց Անգլիացիները չեն ուզեր հաւանիլ ատոր։ Ո՛չ մէկը կ'աջակցի ինծի եւ Իրաքի ժողովուրդը տկար է։ Հայրենակիցներս զիս կը նկատեն դաւաճան եւ Անգլիոյ ծառան։ Երկրիս անկախութիւն եւ երջանկութիւն ապահովելու համար ըրած բոլոր ջանքերուս արդիւնքն եղաւ նախատինք եւ անարգանք հաւաքել։

Մեռնելէ առաջ, կը խնդրեմ քեզմէ որ բարի գտնուիս պզտիկ եղբայրներուդ հանդէպ, անձնուէր՝ մօրդ եւ բացարձակապէս ուղղամիտ՝ Ֆայսալ թագաւորին եւ անոր գերդաստանին։ Այս յանձնարարութիւններէն յետոյ կը խնդրեմ որ ներես ինծի արարքս»։

Թուրքիոյ ընտրական դրութիւնը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացնել նոր օրինագիծ մը՝ ընտրական դրութիւնը բարեփոխումի ենթարկելու համար։ Նոր օրէնքին համաձայն, անուղղակի ընտրութեան ձեւը պիտի վերցուի եւ ընտրութիւնները պիտի կատարուին ուղղակի քուէարկութեամբ։ Յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութիւնները այս ձեւով պիտի կատարուին։

Օրինագիծը կը տրամադրէ նաեւ քուէի իրաւունք տալ կիներուն։ Խորհրդարանի նախագահ Քեազիմ փաշա յայտարարեց թէ ինք շատ կուսակից է որ թաղապետական ընտրութեանց մէջ կիները ձայնի իրաւունք ունենան։ Կը յուսայ սակայն թէ խորհրդարանային ընտրութեանց մէջ եւս իրաւունք պիտի ունենան անոնք եւ ոչ միայն պիտի ընտրեն, այլ իբրեւ երեսփոխան պիտի նստին Ազգային Ժողովին մէջ։

Պուլկարիոյ պարտքը

Սոֆիայէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.— Փարիզի հատուցումներու յանձնաժողովը 670 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ որոշեց Պուլկարիոյ պատերազմական պարտքը։

Առաջին հինգ տարիներու ընթացքին, պիտի վճարէ տարեկան 5 միլիոն ֆրանք։ Յետոյ 5 միլիոնի յաւելում պիտի ըլլայ իւրաքանչիւր հինգ տարին՝ մինչեւ 20րդ տարին, որմէ յետոյ պիտի կայունանայ։

Պուլկարական բոլոր շրջանակները կը քննադատեն այս կարգադրութիւնը։

Անգլօ-ռուս յարաբերութիւնները

Րիկայէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.— «Իզվէստիա», խորհրդային կառավարութեան պաշտօնաթերթը, անգլօ-ռուս յարաբերութեանց մասին խմբագրականով մը դարձեալ կ'անդրադառնայ Անգլիոյ արտաքին նախարար Հէնտըրսընի, նոյեմբեր 5ին Երեսփ. Ժողովին մէջ ըսած այն խօսքին թէ՝ «երկու կողմերն ալ փոխադարձաբար յանձնառու եղած են հրաժարիլ պրոպագանդէ»։

«Իզվէստիա»յի համաձայն, Հէնտէրսըն ի զուր կը պնդէ որ այս յանձնառութիւնը ռուս. կերպով կը պատկանի Գ. Միջազգայինին, քանի որ խորհրդային կառավարութիւնը ո՛չ իրաւունք ունի խօսելու Կոմինտէրնի անունով, ոչ ալ ռուս. կերպով պատասխանատու է անոր գործունէութեան համար։ 1924ի համաձայնագիրը եւ 1929 հոկտ. 4ի պրոտոկոլը ո՛չ մէկ բառ կը պարունակեն եւ չեն ալ կրնար պարունակել Գ. Միջազգայինի համար, սակայն աշխատաւորական կառավարութիւնը կը շարունակէ յափշտակուիլ պահպանողականներու այն պատմութիւնով թէ յարաբերութիւններ կան խորհրդային կառավարութեան եւ Կոմինտէրնի միջեւ ու չի քաշուիր նոյնիսկ խեղաթիւրելէ նոր կնքուած համաձայնագիրը։ Անգլօ-խորհրդային յարաբերութիւններուն համար նոր էջ մը կը բացուի հիմա, ու ապագայի համար վերջին ծայր կարեւոր է որ անգլիական կառավարութիւնը չկրկնէ իր նախորդներու ոճրապարտ սխալները։

«Պրաւդա» եւս իր նոյեմբեր 14ի թիւին մէջ կ'արտայայտուի նոյն իմաստով եւ կ'ըսէ թէ Մաքտոնըլտի տուած խոստումները չեն կապեր Մոսկուայի իշխանութիւնները։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ճիշդ առաւօտ

Brasserie Harola, 3 rue Lavieuville, մէթրօ Pigalle կամ Abbesses

կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» (4 արար)

կը մասնակցի Տրամա Օփերեթային խումբի գերասանուհի Տիկ. Գ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՆՈՒԱԳ. ԵՐԳ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ՈՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ ԵՒ ՃԱԶ ՊԱՆՏ

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ 4, ԱՅՐԵՐՈՒ 6 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 4 Rue St. Jacques, Salon St. Jacques: Ներկայանալ անդամատոմսով։

Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորի։

Լիոնի մեր նոր գործակալն է Խ. ԿԷՆՃԵԱՆ,
226 Rue Boileau, որուն պէտք է դիմել Յառաջի վերաբերեալ բոլոր գործերու համար։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ 71 AVE. KLÉBER

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Վիճաբանութիւն նախորդ դասախօսութեան մասին՝ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ»

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Մարսէյլի Քրիստափոր Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը չորեքշաբթի իրիկուն (21 Նոյ.) ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին 63 Rue République։ Կը խօսի ընկեր Բ. Միլոնեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ու համակիրները։ Տեղի պիտի ունենայ նաեւ վիճաբանութիւն։ Իսկ ենթակոմիտէական հերթական ժողովը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի ընկերները իրենց անդամատոմսով, վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Գ. Թագակոտարեանի Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի զեկուցումը։

Լիոնի Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը 20 Նոյ. Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Գրադարանը։ Կը խօսի Ընկ. Բ. Ա., Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ծրագիրը»։ Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերները. Ներկայանալ անդամատոմսով։ Սրահին դուռը կը փակուի ճիշդ ժամը 8.30ին,

---

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ

կը ծախենք հետեւեալ թիւերը.—

Ա. տարի՝ թիւ 2 3 4 6 8 9 11 12։ Բ. տարի՝ թիւ 1 2 6 7 8 11 12։ Գ. տարի՝ թիւ 8 9 10 11 12։ Դ. տարի՝ թիւ 1 2 3 7 8 9 10 12։ Ե. տարի՝ թիւ 2 3 4 5 6 7։

Վերի թիւերէն ունինք մեծաքանակ, իւրաքանչիւր թիւը կ'արժէ 15 ֆրանք։ Փոստի ծախքը մեր վրայ։ Վճարումը կանխիկ է։ Դիմել՝ M. Tchadrjian, Papeterie, Bab Yaoub, Beyrouth.

Հրապարակ ելաւ Սահակ - Մեսրոպ Գրադարանի

1930Ի ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

Գին՝ 6 ֆր., դիմել՝ Hissayani 22 Ave. Rouveyrol, Asnières, Seine.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆլորիալի մէջ։ Օրակարգ՝ Պատգմ. ժողովի օրակարգի հարցերու վիճաբանութիւն եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն։ Բոլոր անդամները պարտաւոր են ներկայ ըլլալ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 164 Rue Bourguignon, Bois Colombes. Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅԿ ՔԱՐՏ-ՓՈՍՏԱԼՆԵՐ

Հետեւեալ քարտ-փոստալները կը ծախուին հատը 50 սանթիմ.

Րաֆֆի, Քաժառ-Քաթիպա, Խրիմեան, Ղ.Ալիշան, Խ.Աբովեան, Մ.Նալբանդեան, Ստ.Նազարեանց, Պ Սունդուկեանց, Կոմիտաս վրդ., Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Ե.Տէմիրճիպաշեան, Պ.Դուրեան, Ս.Տիւսաբ, Գ.Ազամեան, Յ.Պարոնեան, Սերենց, Ա.Արփիարեան, Աղանուր, Ս.Պալասանեան, Տիգ.Չուհաճեան, Պռոշեանց, Ալվազովսքի, Ռ.Զարդարեան, Պ.Զօհրապ, Պ.Վարուժան, Ս.Պարթեւեան, Ռ.Սեւակ, ինչպէս նաեւ հայ թագաւորներու-թագուհիներու, եւն.։ Քարտ-փոստալին գինն է 0.50 սանթիմ.

Ինչպէս նաեւ գրոշմաթուղթեր «Հայաստանեան հայկ. գեղ. քերու 10 հատը կ'արժէ 1 ֆր.։ Փոստի ծախք չառնուիր։ Դիմել հետեւեալ հասցէին.—L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20).

L'ATELIER
Ամէն իրիկուն ժամը 8.30ին
L'Admirable visite
et Bilora
օր ընդ մէջ
VOLPONE

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Շապին Գարահիսարցի եւ Թուրքիայէն նոր ազատուած Սմբատ Շէրպէթեան 19 տարեկան, հօր անուն՝ Շապուհ, մօր անուն՝ Աղաւնի կը փնտռէ իր քոյրը Լուսազարդ Շէրպէթեան։ Կը կարծուի թէ Նիւ-Եորք կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բ. Տէրտէրեանի, 18 Rue Denoyez, Paris (20e.։ Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Աղաւնի Գրիգորեան կը փնտռէ Մեզրէցի (Խարբերդ) Գրիգոր Գրիգորեան, 28 տարեկան, հօր անուն՝ Գասպար, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1923ին կը գտնուէր Մարսէյլ։ Այժմ տեղեկութիւն չունինք իր մասին, իմացնել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։ Լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր։

— Կը փնտռուի Համբարձում Խաչերեան, Կեսարիոյ Գարահիսարցի գիւղէն։ Լուր տուողին 100 ֆրանք նուէր։ Գրել Hagop Khatcherian, chez Mr. Laplagne, Maire, Ste Christie par Auch (Gers), France.

— Երզնկացի Հանգուցեալ Միգարէք Նորսիկեանի աղջիկը՝ Երանուհի Նորսիկեանը կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Բերուզ (մականունը չի յիշեր) որ հաստատուած է Ֆրանսա՝ իր երկու զաւակներով, Վերգինէ եւ Սուրէն անունով. 1912էն ի վեր։ Իմացնել Օննիկ Աղաճանեանի, Str. Regala 128, Braila, Romania:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում աչքանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճերմակեղ.) եւ վարքափ։ Մասն. լաբորատուար։ Խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 12

Կ'ուզուին ձեռքով թրիքօ հիւսող մասնագէտ գործաւորուհիներ, լաւ վճարում։ Դիմել ամէն օր ժամը 9 12 եւ 3 5՝ 25 Rue Henai Chevreau տիկին Սուքոեանին։

ՀԵՐԱԹԱՓ "ՔԻՍ"

Ամէնէն գործնականը եւ ամէնէն ազդեցիկը ներկայ հերաթափիչ (մազ թափող) արտադրութիւններէն։

Երեք վայրկեանը բաւարար է թափելու եւ մաքրելու մազերն ու աղուամազերը, առանց գըրգռելու վերնամաշկը։

Գին 5 ֆր. 60 (Imp. Comp.)
Լապորատուար՝ «Քիս»
159 Rue Pierre Corneille, Lyon

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

ԵԹԷ կ'ուզէք փոխադրուիլ [illegible] կնքել ձեր շինե[illegible] տուներուն համար, ձեր [illegible] պահանջէ դիմել՝ Գ. Ն[illegible] եւ իմանալ անոր ձեռնհա[illegible] մանները։ 51 Bld. Blanqu[i, Pa]ris (13e).

EMPIRE միւզիք-հոլ՝ 37 Av. [illegible]

Cirque de Paris | Եզակ միւթէք | ամենայն [illegible]

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. J[illegible]

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ, յատուկ յարկաբաժին Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ Յօդացաւ։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, Կիր. մինչեւ կէսօր

ԿԱԼՈՒԱԾԱՏԵՐ ԵՂԷՔ

2 «ՓԻԷՍ»ՆՈՑ 12 ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Սենեակ եւ խոհանոց, պզտիկ բակով, ջուր եւ ելեկտրականութիւն, հանրակառքի մօտ, Pt. Vivaux թաղին մէջ

Գին՝ 12'000 ֆր., կէսը կանխիկ. Մնացածին համար դիւրութիւններ։ Դիմել՝ վարիչին՝ 6 rue Rouvière, Marseille

---

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ԵՂԲԱՐՔ

4, Rue Poissonnière Métro: Sentier
Tél: Gutenberg 74-64

Դերձակներու վերաբերեալ ամէն կարգի պիտոյքներ, աստառներ, մետաքս, դերձաններ, կոճակներ, եւայլն, աժան եւ անմրցելի գիներով։

Անթրըբրընէօրներու եւ մեծաքանակ գնողներու համար մասնաւոր զեղչ։ Գաւառներէն նաեւ ապսպրանքներ կ'ընդունուին։ ԴԻՄԵՑԷՔ եւ ՓՈՐՁԵՑԷՔ։

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆԵՐ

Տուն մը՝ 300 քառ. մեթր տարածութեամբ հողով, 3 սենեակ, խոհանոց, մառան, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Գին՝ 26.000, կէսը կանխիկ, մնացեալ գումարին համար՝ վճարման դիւրութիւններ։

Ծախու է նաեւ 300 քառ. քիլ. տարածութեամբ հող մը, 2 սենեակոց պարաքըմանով։ Գին 18.000։ Կէսը կանխիկ։

Դիմել՝ Գ. ԱԿՍԵՆԵԱՆի, 86 Ave. de l'Union, Arnouville-en-Gonesse (S. et O.)։ Երկաթուղի՝ կառ տու նորէն։

ՀԱՑԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Ցեր եւ Ցնորէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուի ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քիթի, կոկորդի եւ ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3. ՃԱՌԱԳԱՅԹԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ամէն օր ժամը 9էն 12։

ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յաճախորդներուս փափաքին գոհացում տալու համար անձամբ պիտի այցելեմ Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ, միասին բերելով արեւելեան ամենանոր փլաքներու ճոխ մթերք մը որ գոհացում տայ նոյնիսկ ամենադժուարահաճ երաժշտասէրներուն։ Փափաքողները պիտի մեն հետեւեալ հասցէներուն՝

ԼԻՈՆ. Գ. Ճնկտրեանի, 211 Rue Creq ui, նոյեմբեր 15էն 20։

ՎԱԼԱՆՍ.— Գ. Գրիգորեանի ճաշարանը, 31 Rue Belle Image, նոյեմբեր 20էն 25։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գ. Թաշճեանի, 25 Rue des Dominicaines, նոյեմբեր 25էն 30։

ԱՐԹԻՆԵԱՆ

SIROUNAK ARABIAN & Cie

24 Rue de Vintimille (Place Clichy) 2ème Etage

ԲՐԴԵՂԷՆ ԵՒ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ NOUVEAUTÉ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

Երջազգեստի, մանթոյի, քոսթիւմի, փալթոյի սմոքինկի եւ ֆրաքի համար

Ձեռմակեղէնի յատուկ ճոխ գոյներով մեծ մթերք Crèpe de Chine, Georgette, Satin, Toile de soie եւն.

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ԳԻՆՈՎ, ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՊՐԱՆՔ   ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ եւ դերձակուհիներու համար մասնաւոր պայմաններ

Ցրամադրելի վարպետ դերձակ, փափաքողներու համար

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՄԵՆԱՆՈՐ ՓԼԱՔՆԵՐ

18 ֆրանք   Columbia   18 ֆրանք

ԼԱՒ ՏՈԿՈՒՆ ԵՒ ԱԺԱՆ ՓԼԱՔՆԵՐ
ՀԱՅԵՐԷՆ   ՅՈՒՆԱՐԷՆ   ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Երգուած հանրածանօթ եւ նոր արուեստագէտներու կողմէ

Պիտի գտնէք ճաշարան VAHRAM

Ունինք ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆի բոլոր փլաքները։ 8 Rue Jouy-Rouve, PARIS (20e) մէթրօ՝ Պէլվիլ, Թրամվ. 26 եւ 50 Թօպիւս BF BN[illegible]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

17 NOVEMBRE 1929

Ե ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1113

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿԻՐԱԿԻ ԽՕՍՔ

Ի ԽՆԴԻՐ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի բովանդակ մամուլը սիւնակներ կը նուիրէ դերձակ Ալմազեանի թնճուկին։

Հայ դերձակը իբրեւ վկայ կանչուեցաւ դատական ոստիկանութեան կողմէ, բայց վար դրուեցաւ. քանի մը կասկածելի ապացոյցներու վրայ եւ շաբաթներէ ի վեր դարձած է օրուան խորը. Մեղաւո՞ր է, անմե՞ղ է։ Մեծեցի՞ն։ Սո՞ւտ կը խօսի եւն։ ...ձանր կ՚աւշանայ քննութեան վերջնական ելքը, այնքան նոր հարցեր կը բացուին, թեր ու դէմ իրողութիւններ եւ վկայութիւններ երեւան կը հանուին։

Թերթերը մրցումի ելած են իրարու հետ. մէկ ժամ առաջ լուր մը տալու, պատմութիւն մը աւելի պատմելու համար։ Կրնայի է ըսել թէ որքան ոստիկանութիւնը ի պաշտօնէ կը հետապնդէ այս գործը, նոյնքան լրագրողները իրենց մասին հետապնդումներ եւ քննութիւններ կը կատարեն, եւ յաճախ [illegible] կ՚ընեն։

Անշուշտ այս բոլորին մէջ մեծ տեղ կը գրաւէ արհեստին պահանջը,— դիրքագլին լուրեր տալու եւ թերթ սպառելու ստիպումները։

Միւս կողմէ, կան քաղաքական, կուսակցական, նոյնիսկ անձնական համակրութիւններ եւ հակակրութիւններ։ Ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ոստիկանութեան եւ արդարադատութեան պատիւը բարձր պահելու ձգտումներ։

Բայց եւ այնպէս, այս հակամարտ, խառնիճաղանճ մթնոլորտին մէջ անգամ, երբեւան կուգայ լուսաւոր կէտ մը,— ճշմարտութիւնը երեւան հանելու ճիգը։

Դիտենք թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ այսօրուան մամուլը։ Մամուլ ... այն որ ծանօթ է իբրեւ «Մեծ» կամ դեղին եւ որ իր ներկայացուցիչները կը ստանայ ճարտարարուեստական եւ սեղանաւորական հաստատութիւններէ, քաղքենի-դրամատիրական կամ [...]ական գրասենեակներէ։ Այդ մամուլին համար սկզբունքները այնքան ելեւէջ ունին, որքան սակարանի արժեթուղթերը։ Եւ սակայն, այդ բաբելոնին մէջ անգամ, մարդիկ ահա [...] ճշմարտութիւնը երեւան հանելու։

Աւելի բացորոշ խօսինք։ Թերթեր կան որ ուղղակի պայքար բացած են ոստիկանական եւ դատական իշխանութեանց դէմ եւ նոյնիսկ ծանրակշիռ ամբաստանութիւններ կ՚ընեն։ Թերթեր կը ծաղրեն հետապնդողներուն եւ հարցաքննողներուն անկարողութիւնը կամ անաչառութիւն կը վերագրեն։ Տա[...] ուրիշներ՝ եղած փաստերուն վրայ դատաստան կազմելով կը պահանջեն ազատ արձակել Ալմազեանը։ Ու վերջապէս կան ալ որ — ընդհանրապէս կիսապաշտօնական — կը թելադրեն կարճ կապել եւ դատի յանձնել հայ դերձակը։

Ինչ նկատումներէ ալ առաջնորդուած ըլլան այս բոլոր հակառակութիւնները, կ՚օգնեն երեւան հանելու ճշմարտութիւնը։

Նախ որ, անարդար է յետին միտք վերագրել բոլորին ալ։ [...] ձախակողմեան մամուլը աւելի պայծառ է իր պայքարին [...]. աջակողմեան թերթեր ալ կան, որոնք շատ աւելի առաջ [...], ոչ թէ Ալմազեանը պաշտպանելու, այլ կատարուած [...]ութեան թերի կամ ծուռ կողմերը բանալու եւ արդարութեան պահանջելու համար։

Եւ յետոյ, քաղաքական կուսակցական համոզումները չեն [...]եր մարդոց միտքը։ Ալմազեանի փաստաբանը արքայա[...] մըն է, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի խմբակէն։ Եւ սակայն, ամէ[նէն] ձախակողմեան թերթերն ալ քաղաքացիական քաջութիւնը [ու]նենան պաշտպանելու զայն դատական իշխանութեան [...]. Սեւին սեւ եւ ճերմակին ճերմակ ըսելու։

«[Ազ]գայնական» զգացումներէ՞ կը բխին այս բոլորը։ Ի՜նչ միամտութիւն... Երկու ամիսէ ի վեր է որ կ՚արծարծ[ուի] այս խնդիրը, եւ տակաւին թերթերուն կէսն անգամ չի [գիտ]եր թէ ի՛նչ ազգի կը պատկանի կարծեցեալ ոճրագործը։ Հիմա բաղդատեցէք փարիզեան մամուլին այս դիրքը՝ մեր [...]ական հրապարակին հետ։

Սիրտ ունեցէք եւ բաղդատեցէք։ Ան ալ ոչ թէ հասարակ [...] մը, այլ շատ աւելի լուրջ, կենսական, ճակատագրական [խնդ]իրներու առթիւ։

Աչքի առջեւ բերէք, օրինակ, Հայաստանէն հասած լու[րեր]ը — ահ ու սարսափ, այլասերում, թշուառութիւն, աքսոր, [...]ուած եւն. — եւ եթէ կրնաք, շարժման մէջ դրէք հայ[կակ]ան մամուլը, ի խնդիր ճշմարտութեան։

Բաղդատեցէք ուրիշ հարցերու առթիւ — կամաւորական [...]ում, հայաջինջ սարսափներ, տեղահանութիւն, եւն։

Առանց չափազանցութեան, պիտի տեսնէք որ, փարիզեան [...]նէն ապականած թերթը շատ աւելի բարձր կը մնայ, քան [...]կցական կիրքէն կուրացած, անբարոյացած «հայաթեր[թեր]ը», որոնք պատրաստ են արեւուն ծագումն անգամ իրիկուան [...]մարցնելու։ Միշտ ի հեճուկս։

Եւ բնական է որ, ոչ միայն ո՛ր եւ է հարց չի լուծուիր մեր [...], այլեւ տարին տասներկու ամիս ջուր կը ծեծենք, յաճախ [...] յիսուն տարի ետ երթալով։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր յայտնութիւններ

ՐԻԿՕՏԷՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Վերջին հարցաքննութեան ընթացքին կարեւոր յայտնութիւններ եղան զանազան վկաներու կողմէ։ Այդ յայտնութիւնները մեծ մասամբ նպաստաւոր են Ալմազեանի։

Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս նախ լսեց ինքնաշարժի վարիչ Գիլոթէն, որ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս սեպտ. 9ի կէսօրին Մոնթրէօյլ-սու-Պուայի մէջ Ցիտըօ փողոց թիւ 9էն ծանր սնտուկ մը փոխադրեց կառ-տիւ-նոր, 25—30 տարեկան մարդու մը ընկերակցութեամբ։ Տան մէջ կը գտնուէին երկու կիներ՝ մէկը երիտասարդ, միւսը տարիքոտ։ Գիլոթէ դէմ դէմի բերուեցաւ Ցիկ. Շէվաքովիչի եւ աղջկան՝ Սառայի հետ։ Առանց քացարձակապէս կարենալ անդելու, Գիլոթէ ըսաւ թէ «անոնք շատ կը նմանին ինչ. եալ տան մէջ տեսածներուն։ Օր. Սառա Շէվաքովիչ դիտել տուաւ թէ իրենք ինքնաշարժ մը ունին արդէն եւ սնտուկը փոխադրելու համար դուրսէն ուրիշ կառքի պէտք չունին։ Աւելցուց թէ իրենք առաջին յարկը կը բնակին եւ գծուած են յուսցարարուհիին հետ, որ գետնայարկը կը բնակի, ասկէ զատ կէսօրները ինք հօրեղբօրը մօտ կ՚ըլլայ եւ տունը չի գար։

Գաղտնի ոստիկանները յուրջ քննութիւն պիտի կատարեն Մոնթրէօյլի տան մէջ։

Գիլոթէ յայտնեց Մաթիֆասի թէ իբրեւ վկայ ներկայանալէն ի վեր զանազան տեղերէ սպառնալիքներ կ՚ըլլան իրեն։ Գիլոթէ ըսած էր թէ սնտուկը չուանով կապուած չէր եւ վրան հասցէ չկար, երբ կայարան տարաւ։ Անհաւանական կը նկատուի որ մարդասպանը կայարանին մէջ կապած ըլլայ զայն եւ հասցէն փակցուցած։

Ուրիշ ինքնաշարժի վարիչ մը՝ Հանրի Թրանփոն՝ Անկիէնէն եկաւ յայտարարել հարցաքննիչ դատաւորին թէ սեպտ. 9ին ժամը 19.25ին ինքն էր որ Անկիէնի կայարանէն Մոնմօրանսի տարաւ Ալմազեանը։ Թրանփոն շատ վստահ է իր ըսածին, որովհետեւ երբեք ժամը 20.02ի կառախումբէն յետոյ յաճախորդ չառներ։ Սակայն Էրմիթաժ պանդոկի տիրուհին Տիկ. Մանշըրոն եւ աղջիկը՝ Օր. Ռոզ Մանշըրոն կը պնդեն թէ Ալմազեան այդ իրիկուն ժամը 19ն ին սասը մնացած Մոնմօրանսի հասաւ։ Ինքնաշարժի ուրիշ վարիչ մը՝ որ կը ճանչնայ հայ դերձակը, ըսաւ թէ այդ օրը Ալմազեան ընտանիքը ոեւէ արտակարգ երեւոյթ չէր ներկայացներ։

Ոստիկանութիւնը նոր քննութիւններ կատարեց Անկիէնի եւ Մոնմօրանսիի մէջ, սակայն չկրցաւ ոեւէ լուսաբանութիւն ձեռք բերել։

∴ Ընդհանուր դատախազը պաշտօն տուաւ հարցաքննիչ դատաւոր Ժանթիլի՝ գրաղիլ Ալմազեանի ծեծի խնդրով։ Ժանթիլի յանձնուեցաւ անմիջապէս տեղեկագիրը ոստիկանական տեսչութեան ընդհանուր քննիչ Քուավիէ Կիշարի, որ հարցաքննած էր ոստիկանապետ Նիքօլը եւ գաղտնի ոստիկաններ Գալըրան, Լըրուան եւ Շմիտը։

ՐԻԿՕՏԷՆԻ ՄՆՏՈՒԿԻՆ ՄԷՋ Ո՛Չ ԲԱՄԲԱԿ ԿԱՐ, ՈՉ ԱԼ ՄԱԶ

«Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը Լիլէն կը հեռագրէ թէ՝ երբ Րիկօտէնի դիակը գտնուեցաւ, Լիլի Ապահովութեան տնօրէն Քուասար անձամբ սնտուկէն դուրս առաւ Րիկօտէնի դիակը եւ զայն հանուեցուց, յետոյ սնտուկը մարմար սալայատակին վրայ դարձնելով, յատակին ուժգնօրէն զարկաւ մէջինները պարպելու համար։ Յետոյ ուշադրութեամբ քննեց սնտուկին մէջը, ուր ո՛չ բամպակ գտաւ, ո՛չ մարդու եւ ոչ ալ մուշտակի մազ։ Արդ, ի մեծ զարմանս Լիլի ոստիկաններուն եւ դատաւորներուն, ամիս մը վերջ, Փարիզի դատական ոստիկանութեան տնօրէն Գընուայի, Նիքոլի եւ Ամիի գալէն օր մը յետոյ, սնտուկին մէջէն գտնուեցան մարդու եւ մուշտակի մազ, բամպակ եւայլն.

«Փարի Միտի» եւս թղթակից մը ղրկած է Լիլ՝ Րիկօտէնի խնդիրը քուն աղբիւրէնստուգելու եւ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար։ Իր առաջին հեռագրին մէջ թղթակիցը կը յայտնէ թէ Լիլի դատական իշխանութեանց կարծիքով Ալմազեան անմեղ է։ Լիլի ընդհանուր դատախազը՝ Պառնէ իր գրասենեակին մէջ հաւաքած է հարցաքննիչ դատաւոր Հէնօն, Ապահովութեան տնօրէն Քուասարը, իր փոխանորդն ու քարտուղարը, ինչպէս նաեւ բոլոր դատական պաշտօնեաները, որոնք զբաղեցան Րիկօտէնի խնդրով եւ ըսած անոնց.

— Թոյլ պիտի տա՞ք որ դատական սխալ մը գործուի։

Բոլորը միաբերան պատասխանած են՝

— Ո՛չ։

∴ Երկուշաբթի օր Լիլ պիտի երթայ Ալմազեանի փաստաբանը Լըկրան՝ առեւտրական նախարար Ֆլանտէնը ներկայացնելու համար Հիւսիսի Առեւտրական խմբակցութեանց հացկերոյթին։ Այս առիթէն օգտուելով, քննութիւններ պիտի կատարէ Րիկօտէնի դիակին մասին։

«ԸՍԷ՛ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԹԷ ԵՍ ԱՆՄԵՂ ԵՄ»

Ալմազեան, Սանթէի բանտէն նամակ մը գրելով իր հայ մէկ բարեկամին, կ՚ըսէ թէ խիղճը բոլորովին հանդարտ է եւ վստահ է թէ շուտով պիտի յայտնուի ճշմարտութիւնը։ Յետոյ կ՚աւելցնէ.

«Հանրային կարծիքը փոխելու համար ըսէ՛ բոլոր Հայերուն թէ ես անմեղ եմ, թէ երբեք չեմ մտածած եւ կեանքիս մէջ չեմ ըրած այդպիսի բան մը։ Ըսէ՛ բոլոր Հայերուն թէ կրնա՛ն վկայել իմ անմեղութեանս, որովհետեւ շատ մեծ արժէք կուտամ ազգիս եւ զաւակներուս պատւոյն։ Միայն մէկ բան կը նեղէ զիս, ա՛ն որ Աստուած գիտէ դեռ ո՛րքան պիտի քաշքշուի այս գործը։ Զաւակներուս միակ պաշտպանը ես եմ, այդ է որ շատ կը չարչարէ զիս։

Բարեւ ըրէ բոլոր Հայերուն»։

Ցունաստանի Հայերը յունահպատակ

Գ. Գէորգ Փափազեան որ մօտիկ կապեր ունի հելլէնական շրջանակներու հետ, Սելանիկի «Հորիզոն»ին մէջ կը գրէ թէ հելլէն կառավարութիւնը սկզբունքով ընդունած է Ցունահայերը զանգուածօրէն քաղաքացի հռչակել։ Յօդուածագիրը կ՚ըսէ թէ մինչեւ 1924, հելլէն կառավարութիւնը մասնակի դիմումներ առացաւ հպատակ դառնալ ուզող Հայերէ եւ գրեթէ բոլորն ալ ընդունեց։ 1925էն յետոյ, բոլոր դիմումները անհետեւանք թողուց, առաւելապէս միջազգային նկատումներով։ 1928ին, Ազգերու Դաշնակցութեան մասնաւոր մէկ յանձնաժողովը զբաղեցաւ հայրենազուրկ գաղթականներու խնդրով եւ առաջարկեց որ պետութիւնները հպատակ ճանչնան զանոնք։ Ինչպէս միւս պետութիւնները, Ցունաստանն ալ մերժեց։

Այս տարի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրկնեց իր առաջարկը եւ Ցունաստան իր սովորական բարեացակամութեամբ, սկզբունքով ընդունեց զայն։

Բոլշեւիկեան «մաքրագործում»

«Թայմզ»ի Ռիկայի թղթակիցը Ռիկայէն կը հեռագրէ.

Խորհրդային իշխանութիւնները սկսան ընդհանուր «մաքրագործում»ի ենթարկել գործակցականներու, թրըստներու եւ այլ հիմնարկութեանց անվստահելի պաշտօնեաները։ Ծրագրած են Մայիս 1էն առաջ պաշտօնանկ ընել աւելի քան 10000 պաշտօնեաներ, մեծ մասամբ նախկին մտաւորական եւ քաղքենի տարրեր, որոնց տեղ պրոլետարներ պիտի առնեն։ Հրահանգ ղրկուած է բոլոր արհեստակցական միութեանց՝ ընտրութիւն կատարել բանուորներու մէջէն՝ յառաջիկայ քանի մը ամսուան ընթացքին 15,000 պաշտօնեայ տեղաւորելու համար պարապ պաշտօններու։

Այս կարգադրութեան նպատակն է մէկ կողմէն առաջքն առնել զեղծարարութեան, որ մեծ համեմատութիւններ առած է ելմտական եւ հարկային ճիւղերուն մէջ, միւս կողմէ կ՚ուզեն կաշառել պաշտօնեաներէն ամէնէն աւելի ըմբոստ տարրերը եւ զանոնք բանուորութենէ բարձրացնել պաշտօնեայի աստիճանին։ Բանւորական շարքերու մէջ ըմբոստ ոգին կը զարգանայ՝ ուտեստեղէնի պակասին հետեւանքով։

Պուլկարիա չի ճանչնար պարտքը

«Թայմզ»ի Սոֆիայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ պուլկար կառավարութիւնը որոշած է մերժել Փարիզի Հաշտութիւններու Յանձնաժողովին վերջին կարգադրութիւնները՝ Պուլկարիոյ պատերազմական պարտքին մասին։

Նախապէս Պուլկարիոյ պարտքը որոշուած էր 670 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ, ետքէն այս թիւը զեղչուեցաւ 450 միլիոնի, վճարելի 36 տարիէն։ Պուլկար կառավարութիւնը կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ իրաւարարութեան մը յանգիլ։ Դահլիճը գոհ է Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի ընթացքէն, ամէնէն աւելի ցաւ զգացած է Իտալիոյ անհաշտ դիրքէն։

Իտալիոյ դէմ ցոյցեր

Վերջերս Պելկրատի գիշերային մէկ կապելային մէջ, Իտալիոյ օդանաւային կցորդ գնդապետ Քասսոնէ ապտակած էր սերպ երիտասարդ վաճառական մը՝ Ռատոյլովիչ։ Այս վերջինը փոխադարձաբար բռունցքի հարուած մը իջեցուցած էր սպայի երեսին։ Այս միջադէպը ոեւէ քաղաքական հետեւանք չպիտի ունենար, սակայն դէպքէն երկու օր վերջ իտալական դեսպանատունը բողոք ներկայացուց սերպ կառավարութեան՝ հատուցում պահանջելով։ Սերպ դատարանը մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտեց Ռատոյլովիչը, որ այժմ ութ օրէ ի վեր հացադուլ կ՚ընէ բանտին մէջ։ Վիճակը ծանրացած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

Մինչ այդ, Պելկրատի եւ Զագրէպի թերթերը դարձեալ կը յարձակին Իտալիոյ դէմ եւ կ՚ըսուի թէ բոյկոտ պիտի սկսի իտալական ապրանքներուն դէմ։ Միւս կողմէ իտալացի ուսանողներ Հռոմի մէջ ցոյցեր ըրին սերպ դեսպանատան առջեւ։

Ո՞Վ ՀԵՌԱԳՐԵՑ Պ. Պ. ՆՈՒՊԱՐԻ ՄԱՀԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 14 Նոյ. 1929

Խմբագրութիւն «Յառաջ»ի

Այս առտու ստացուած «Ժամանակ»ի մէջ զայրոյթով կը գտնեմ որ անխիղճ զուարճասէր մը իմ ստորագրութեամբ կեղծ հեռագիր մը ուղղած է պոլսական այդ թերթին, գուժելով անգոյ մահը Պ. Պօղոս Նուպարի։ Կը խնդրեմ որ հաճիք հերքել այս կեղծաբարական անշնորհ արարքով տրուած սուտ լուրը, որուն յիրը հեղինակը երեւան հանելու համար հարկ եղած հետապնդումը պիտի կատարեմ հեռագրական տնօրէնութեան միջոցով։

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԷՅՐՈՒԹ-ՄԱՐՍԷՅԼ թղթատարական սպասարկութիւնը կատարող Հըռողանաւ մը Քորֆուէն դէպի Նափոլի ճամբայ ելլելէն քիչ վերջ մեքենայի խանգարում ունենալով, Սալէռնայի ծոցին մէջ վար իջաւ, առանց վնասուելու։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԶՈՒԳՔՈՖ, Վիլհէլմ կայսեր քրոջ ամուսինը, որ իր կնոջ յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալու համար Գերմանիա գացած էր, ձերբակալուեցաւ և պիտի դատուի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ զանազան կողմերը երկու օրէ ի վեր սկսաւ ձիւնել։ Մոնփէլիէ, Պէլֆոր, Շարոլ, Լորիան ձիւնի առաջին համբոյրը առացան։ Պրըթանեի մէջ ջերմաչափը զերոյէն 2 աստիճան վար իջաւ։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ ալ առատ ձիւն տեղաց։ Ձմեռնային եղանակը բացուած է արդէն, որովհետեւ Էնկատինի եւ Պէռնէզէ Օպէրլանտի մէջ ձիւնը մէկ ոտք բարձրութեամբ խաւ կապած է։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ 1930 յունուար 21ին բանալու համար անգլ. կառավարութիւնը հրաւիրագիր ուղղեց Ամերիկայի, Ճափոնի, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴԵՄՔԵՐ ՈՐ ԿԸ ԲԱՆԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Սերունդը որ կայ, այո՛, դիմագիծ չունի։ Բայց կան քանի մը տղաք որ արդէն կը ցցեն իրենց հասակը։

Անոնք կը բանան սերունդը որ Թերեւս վաղը գայ։

Եթէ անոնք հոգեկան կապ, ներքին առնչութիւն չունին այսօր իրարու միջեւ, սակայն անոնց մէջ տաղանդը չէ որ կը պակսի։ Այո՛, նորերէն շատերուն քով տաղանդ կայ։ Ու այս միակ սփոփանքը բաւ է որ յուսահատութեամբ չլեցուինք։

Սփոփիչ է արդարեւ տեսնել որ այնպիսի պահու մը երբ հայ ժողովուրդի ամբողջ մէկ հատուածը քայքայուեցաւ Թիւով ու արժէքով, ու աղէտէն վերապրողները կամ ծնեցին իրենց քամակը կամ օտար ցեղերու հողն ու հացը մուրալու գացին, տեսնել որ հայ տաղանդը ծիլ կը բուսցնէ նաեւ օտար հողերու վրայ։ Ի՜նչ փոյթ որ շատերը իրենց հոգին խլած են արդէն մայր երակէն, եւ ուրիշներ չեն ճանչնար իրենց երէկը, իրենց հայրերը, իրենց բարբառն իսկ։ Բաւ է որ կայծը ծիլ կուտայ, շատ մը կէտերէ. ու նորերուն մէջ կը բռնկի սրբազան ծարաւը. բաւ է որ այսքան վէրքերու եւ այսքան հոգերու մէջ դեռ կա՛ն իրենց սիրտը թուղթին կապող, երազէ ու տքնութենէ համ առնող տղաք, ու անոնց մէջ տաղա՛նդ կայ։

Տաղանդը, երբեմն, ժա՛յռը կը գլորէ։

* * *

Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար՝ ըսենք թէ գաղութը միայն նկատի ունինք. մեր նոր սերունդը գծած ատեն։ Հայաստանը շատ հեռու է մեզմէ, ու հեռուէն չի՛ լսուիր անոր սրտին զարկը։ Ոչ թէ միայն գիրն ու արուեստը հայրենի հողին վրայ կը զարգանան ինքն իրենց գլխուն, առանց մեր ալ ճիգը, տքնութիւնը կանչելու, այլ եւ մեզմէ գաղտնի կը պահեն իրենց հեւքն ու տեսիլքները։ Լրաթերթերու տուած նօթերէն ու հարեւանցի նմուշներէն զատ՝ բան մը չգիտենք։ Ոչ իսկ լրիւ կը ճանչնանք Հայաստանի նոր գրողները, որոնց մէջ անշուշտ տաղանդաւորները կան։ Հայ գրականութեան մէջ հատուածներու անջրպետը երբեք այսքան խորունկ եղած չէ։ Երբեք այսքան խորթ չենք եղած իրարու։

* * *

Ու նկատենք զարմանալ՝ որ մեր նոր սերունդը, նոյնիսկ անիկա որ գաղութներուն մէջ կը նէչէ, դեռ մեզի ամբողջութեամբ պարզած չէ իր դէմքը։ Զայն յաճախ կը ճանչնանք իր ճիչերուն, իր հատկտուն երգերուն մէջ միայն։ Քիչեր միայն մեզի երեւցան իրենց երկերով, եթէ ոչ ամբողջական գոնէ մասնակի ցուցնելու իրենց հոգիին դիմագծութիւնը մեզի։ Ոմանք հազիւ երգ մը ըսած՝ մարեցան։ Ու Թերեւս կան ալ որ ուժը կամ առիթը չունեցան լոյսին հանելու իրենց վաստակը։ Այնպէս որ մեր նոր սերունդը լրիւ յայտնուած չէ, նոյն իսկ իր ներկայ արժէքին մէջ։ Ու եթէ կը փորձենք այդ սերունդին մէջ նո՛րը փնտռել՝ դժուար է վճիռներ տալ կամ բանաձեւեր քաշել դնել։ Դեռ տեսնել, քննել, վիճիլ պէտք է, մինչեւ որ հարցը հասուննայ։ Մինչեւ որ սերունդը ըսէ իր վերջին խօսքը։

* * *

Պատերազմէն ետքի սերունդին մէջ ամէնէն բախտաւորը Համաստեղն է անշուշտ։ Ան արդէն երկու հատոր ունեցաւ, ու պարզեց իր դիմագիծը լրիւ։ Ան իր տաղանդին ուժովը կրցաւ կարճ ատենէն իր տեղը շինել մեր նոր գրականութեան մէջ։ Այնպէս որ քիչ մը երէց կը սեպուի արդէն ան, գոնէ նոր սերունդին երէցը։ Նոյնիսկ մարդ կը տարուի զինքը խառնել իրմէ առջի սերունդին։ Ու Թող զարմանալի չթուի այս բանը։ Գաղութի մէջ հասակ նետած եւ դեռ երիտասարդ՝ բայց հին սերունդն է որ կը խօսի իր մէջ։ Ան կը գրէ հայրենի հողէն հետը տարած տպաւորութեան ուժովը։ Յիշատակներն են որ կը պայթեցնեն իր տաղանդը։ Օտար հողի վրայ կ'ապրի մարմինը, բայց իր տեսիլքները հեռուներէն կուգան։ Անցեալն է որ կ'ապրի իր մէջ, ու իր հերոսները ոսկոր ու միս կ'առնեն իր հոգիին խորը պահուած տպաւորութեանց եւ աւանդութեանց մէջէն։ Չէ՛, ան նոր սերունդինը չէ որ պիտի բռնկէր յանկարծ մոխիրներուն մէջէն, վազուան քալելով։ Ան հինն է, հի՛ն օճախը, որ չուզեր փուլ գալ։ Ու ինչպէս բանաստեղծը կ'ըսէ

դեռ կը տեսնեմ Աւանդութիւնն
որ կուլայ
Նստած կոճղի մը վրայ...

* * *

Նոր մը եւ Շաւարշ Նարդունին։ Բայց ո՞վ ըսաւ ձեզ։ Անո՞ր համար որ պատերազմէն յետոյ բուսաւ ան, ու մտածելու, արտայայտելու նոր եղանակ մը շինեց իրեն։ Անո՞ր համար որ գիտութեան նորութիւնները, գրականութիւնն ու արուեստը նոր մեթոտներով վերլուծելը կը սիրէ։ Անո՞ր համար որ ինքը նոր եմ կ'ըսէ։ Ան ալ հինէն կուգայ։ Ամկիէն. ան ժառանգած կը հատի։ Ոչ միայն բառերը զոր գիտէ ընտրել ծերուկ զառակռանի մը պէս, ոչ միայն ոճը որ դասական շունչ ունի, եւ իբրեւ նորութիւն իր ինքնատիպ կեցուածքը, այլ նաեւ հինն է որ կը կուտայ իր հոգիին մէջ, հին սարսուռները, հին զգայարանքները, հին տեսիլքները։ Շաւարշ Նարդունին ալ հին սերունդէն կուգայ մեզի։ Փարիզի տարազով Արմաշցին է, Արմաշը հետը Փարիզ տարած։ Դի՛ւղն է որ Փարիզի պողոտաներուն վրայ կը դեգերի սմոքինկ հագած։ Դի՛ւղն է՝ իր հոգիին մէջ սեղմած հին աղուոր աւանդութիւնները, սեղմած կարօտով, վերջի՛ն զուրգուրանքով մը, որովհետեւ ա՛լ հասնին պիտի վաղը այդ աւանդութիւնները, ու զանոնք ա՛լ չպիտի ըլլայ յիշող մը։

* * *

Ու եթէ պէտք է նոր սերունդը փնտռել՝ պէտք է սկսիլ Վազգէն Շուշանեանով։ Լեզուի, ոճի տիրացած, լի՛ յուզումներով, պոռթկուն, արգասաբեր, անընդհատ կը պարպէ ան իր հոգին։ Իր մէջ կ'եռայ մեծ կռիւը։ Հինն ու նորը կը զուգարին հոն զմայլելի Թափով մը։ Հայրենի երկիրներէն բա՛ն մը տարաւ ան իր հոգիին հետ, բայց տարաւ աւելի վէրքեր ու յուսախաբութիւն, տրտմունք ու զարշանք, ու երբ մեծ պողոտաներու վրայ ալ տեսաւ Թշուառութիւնը, քրտինքը որ երանութիւն չէր բերեր, ու մարդիկ որ միշտ կը զգետնէին իրար, բան մը սկսաւ խլրտիլ մէջը։ Սկսաւ գրկախառն կռիւը աղուոր լեռներուն, որոնց պատկերը հետը էր բերեր եւ տառապանքին, լացին, անկումին միջեւ, որ կը պլլուէին իր քայլերուն։ Պայքարը միշտ կայ, ու դեռ մէկը յաղթական չէ։ Աղուո՞ր է հայրենիքը զոր հեռուէն ձգեց, բայց եւ ուժով են նոր նշանաբանները զորս անընդհատ կը յեղյեղեն իր շրթունքները։ Այո՛, դեռ ան ալ չէ ապաստանած նորը, որովհետեւ հին աստուածներն են որ զինքը կը կապեն կեանքին։ Անցեալն է որ իր մէջ դեռ կը շնչէ, ու չի թողուր որ վաղը արթննայ հոն։

* * *

Յառաջի մէջ հետեւեցայ Նորի մը վէպին ու անոր վրայ ըսուածներուն։ Տաղա՛նդ ունի այդ Շահան Շահնուրն ալ՝ ու բարի՛ ըլլայ իր գալուստը մեր գրականութեան։ Բայց ի՞նչն է որ իր մէջ նորը։ Շարադրելու ձե՞ւը, ըսելու յանդգնութի՞ւնը։ Ան քայլ մը կ'առնէ դէպի նորը, ա՛յո, բայց կը «նահանջէ»։ Շարժանկար մըն է իր վէպը՝ որ Փարիզ նետուած հայ տղուն կեանքի բովէն կ'անցընէ։ Այո՛, նորութեան ճիգը կայ՝ պատմելու ձեւին մէջ, ոճին մէջ, բառերու եւ բացատրութեանց ընտրութեան մէջ։ Բայց խորքը նորութիւն չունի. չկա՛յ նոր ճիչը անդունդ նետուած տղուն սրտին մէջ։ Հա՛յ է հերոսը, որ Փարիզ կ'ապրի, գիրկէ գիրկ կ'անցնի, բայց հինէն բան մը կը պահէ ներսը, թել մը զինքը միշտ անցեալին կը կապէ. իր կարօտովը տոչորող մօրկանը գիրը միշտ կուգայ կը գտնէ զինքը։ Հայ մայրերն են որ իրենց հեւքն ու արցունքը թափած են գրողին հոգիին մէջ, ու ան մեծ քաղաքը կը դիտէ այդ հեւքին ու արցունքին մէջէն։ Հայ մայրն է որ իր Թոռնիկը կը կշտամբէ,— ա՛ն որ լալով Փարիզ կուգայ ցեխին մէջ ինկած իր զաւակը փնտռելու, ու ան որ Պոլսէն կարօտի գիրեր կը ղրկէ իր զարիպ տղուն...

* * *

Նշան Պէշիկթաշլեանը պատերազմէն չի սիրեր, բայց պատերազմէն յետոյ էր որ ան իր սեռը փոխեց։ Ան իր մէջ արձակագիր մը ստեղծեց արդէն և ստեղծելու վրայ է երգիծանքի նոր սեռ մը։ Աղուոր արձակ մը գիւտերով, մտքի եւ բառի խաղերով լեցուն։ Ատեն ատեն ճախրելու կ'ելլէ իր միտքը, ու հորիզոն կը փնտռէ իրեն։ Հոգին կ'ուզէ իր կեղեւը պատռել, բայց կը զգայ որ բան մը կը կաշկանդէ զինքը։ Մտածումը կը կասի զօրաւոր չզգալով, ու զգայարանքները պահ մը կը պճլտան դեռ, բայց կը կորսուին բառերու աղուոր խաղին մէջ։ Այո՛, բան մը կայ իր մէջ որ պոռթկալ կ'ուզէ, բայց եւ կայ անտես ուժ մը որ կը զսպէ պոռթկումը։ Ան կարծես երգիծանքին մէջ է որ ինքզինքը կը պարպէ՝ որովհետեւ հոն զինքը զսպող մը չկայ. ու ասկէ Թերեւս որ իր երգիծական հերոսներ կը ստեղծէ, կը ցցէ անոնց դէմքը, գոյները կը շեշտէ, բայց չես գիտեր ինչու չեն կրնար վախճանի մը հասցնել։ Մանրամասնութեանց կրկնութեանց մէջ սպառած երգիծաբանը չի կրնար կարծես վերջին ձեւը տալ իր հերոսներուն։ Պէշիկթաշլեան ամէնէն տարէցն է մեր նորերուն մէջ, բայց դեռ ան հուն կը փնտռէ։

* * *

Ու դեռ ուրիշները կան որ անցեալէն կը բխին ու կ'արտադրեն տպաւորութեանց ուժով։ Դժուար է Թուել զանոնք բոլորը, նոյնիսկ գտնելը։ Բայց կ'ուզէի տալ քանի մը անուն, գոնէ անոնցմէ՝ որոնց կրցեր եմ հանդիպիլ պարբերականներու կամ թերթերու մէջ։ Հաճելի եղաւ ինծի ասկէ առաջ հանդիպիլ Նորի մը որ Տիգրան Փիրանեան կը ստորագրէ, եւ որուն մէջ դեռ ուժով կը բաբախէ հայրենի հողը։ Ան դիտել ու գրել գիտէ, ու կրնայ օր մը առաջին դասը գալ։ Հաճոյքով հանդիպեցայ Հայրենիք ամսագրի մէջ Արամ Հայկազ անունին՝ որ նոյնպէս վերցգալ եւ պատմել գիտէ։ Թ. Ազատեանի մէջ ալ կը շնչէ դեռ գաւառը իր հէքեաթներով ու խորհուրդներով, ու կը փորձէ յամենալ իր սրտին մէջ հայրենի բոյրը։ Ու համակրանքով պէտք է յիշել դարձեալ Ռաֆայէլ և Հրաչ Զարդարեանը, Սիրան Զարիֆեանը, Վ. Զօրեանը, և դեռ ուրիշներ՝ զորս յիշողութիւնս չի բերեր հիմա ինծի։ Բայց ո՞րն է ասոնց մէջ նորը, գլխագրով Նորը, որ սերունդ մը պիտի բանար իրեն հետ։ Ո՛չ, դեռ այդ Նորը չկայ։

* * *

Շահեկան է հաստատելը այստեղ որ քերթուածէն կը խորշի մեր նոր սերունդը։ Արձակ գրողներու աղուոր բոյլ մը ունինք արդէն, բայց բանաստեղծութիւնը հետզհետէ կը լքուի։ Վազգէն Շուշանեան առաջին գծին վրայ է, ու տաք են իր երգերը ու անկեղծ։ Թ. Ազատեան կրցաւ արդէն իր ձեւը գտնել, ու կը փորձէ հիմա խորքը։ Զաւէն Սիւրմէլեան անուշ մը շողաց, բայց արդէն չկայ։ Օհան Կարօ ճիչեր միայն տուաւ դեռ արձակ քերթուածներու ձեւով, ու կը վախնայ պարպուիլ։ Հմայեակ Շէմս պահ մը երգեց խորունկէն, կրկնեց ու կրկնեց քանի մը աղուոր երգ, ու արդէն փրցուց քնարին թելը։ Դժուար է Թուել բոլոր միւսները այստեղ, անոնք որ հիմա կը վխտան պարբերականներու մէջ և որոնցմէ ոմանք անշուշտ որ շնորհ ունին։ Բայց բոլոր ասոնց մէջ չկայ մէկը որուն յառին մեր աչքերը, և որ մեր սիրտը բացառիկ յոյսով մը լեցնէ։

* * *

Հանենք եզրակացութիւն մը։ Նոր սերունդը դեռ չկայ։

Պիտի գա՞յ նոր սերունդ մը վաղը։ Կամ այս սերունդը պիտի գտնէ՞ ի վերջոյ իր նոր դիմագիծը։ Դժուար է ըսել։ Բայց սերունդ չի ստեղծուիր։ Սերունդները կը հասուննան երբ երկունքի մէջ է ցեղը ինքը։

Եւ, անշուշտ կուգայ այդ օրը։

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

118 — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ԳԵՂՋԿՈՒՀԻԻՆ ԵՐԳԸ

Սրտըս մութ, միտքըս յուզած,
Ջինջ աշխարհէն համ մը առած,
Ես աղջիկ եմ շատ նազ կ'անիմ,
Երբ ուզածըս ըլլայ կ'անիմ։

Պարտէզին մէջ պըտղի ծառեր,
Վրաները թոլուն Թառեր,
Այն մանչուկը որ ես կ'ուզիմ,
Իմ մարդոցմէս հեռու փախեր։
Ես աղջիկ եմ շատ նազ կ'անիմ,
Երբ ուզածըս ըլլայ կ'անիմ,
Հայր-մայրըս այն ատեն յարգիմ,
Երբ սրտիս սիրած է որ գտնիմ։

Հաւաքեց՝ Կ. ՍԵՒԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾՈՒՑԱՆԸ

Պաղեստին ծնած, ծագ[...] ծերեայ, ֆրանսացի մեծ [...] ժողովրդական դրագ[...] մըն է Միրեամ Հարրի [...] Սուրիոյ գրաւումին [...] Միրեամ Հարրի մաս կա[...] էր ֆրանսական առա[...] Թեան մը։ Հիմա, ժամ[...] մը ի վեր, Թան օրաթ[...] մէջ ընթերցողներուն կը [...] ցունէ, շաբթէ շաբաթ, [...] շողութիւններն ու տպա[...] Թիւնները En Terre d'[...] (Աղոնիսի երկրին մէջ) [...] նագիրին տակ։

Այս շաբաթուան, 12 [...] բերի Թիւին մէջ, իր [...] նուիրուած է Թայ [...] բուհիներու, Le Lys d'Ar[...] nie (Հայաստանի Շուշա[...]) վերնագիրով։ Միրեամ [...] որբուհիներէն մէկուն [...] շանի անունը, փոխա[...] լով՝ Հայաստանի Շուշան[...] սրտաշարժ տողերու մէջ [...] տայ այդ մարդկային [...] ներու ձեռ անցուցած [...] եւ սարսուռի պահեր [...] ապրեր էր այցելութեան [...] թիւ Ֆրանսական Ալիքսա[...] կան Առաքելութեան Դա[...] Աղջիկներու Դպրոցին։

Ցօղուածին առաջին [...] նուիրուած է մանր[...] նկարագրութեան գաղ[...] տաքին երեւոյթին, [...] շէնք մը, նախկին պալատ[...] թերեւս կանանոց մը։

ԱՐՏ. ՅՈՎՀ[...]

... Կը բախեմ կամար[...] գաղտնի դռներէն մէկը [...] անհաւասիկ ես առաջին [...] թէ բանտի մը կամ կանանց[...] մը մէջ, այլ քառասուն [...] բոլորովին ֆրանսական [...] րանի մը, իր սեւ գրատախտակով, պատկերներով, նստարաններով եւ գրակալներով, սիրուն ուսուցչուհիովը, Տորմանուսկի մը մանուշակագոյն [...] Դպրոցին [...]

Աշակերտներն ալ, գրեթէ [...] մէնքն եւս կը ճանչնամ [...] իմ փոքրիկ թափառականներ[...] Ուսեճեան, «Երկիր-Երկիր» դարձած զարգացականներուն [...] ամէնէն ուսումնասէրը. [...] ուրիշ փոքրիկ գրագէտ[...] քան խարտեաշ, ա՛յնքան [...] ա՛յնքան երկար որ չեմ կրնար համրութիւն զայն [...] հի կարծելու, եւ աւելին, փարելագին [...] ամէնէն յէշ աշակերտն է [...] սերէնի մէջ. ուղղամիտ [...] րու փունջ մը, երեք [...] Կամելիա, Ժասմէն, Անիտան [...] եւ զուարթ Մելքի մը, [...] բարան (Վարվառէ) Մարան [...] բոլորովին շուար-մոլոր [...] նական Իվոն անունը կը [...] եւ դեռ ուրիշներ՝ քրիստոնեա[...] հի, հրէուհի, մահմետական [...]

ԱՍԻԱ՛, Ո՛Վ ՄԵԾԴ ԱՍԻԱ...

L'Orient a tout préssenti
et tout commencé.
GŒTHE

Պարզ մտածում մը— Թէ պիտի համբորդեմ դէպի խորերն Ասիոյ, մտածում մը, որ հոգիիս մէջ նստած է պատանեկութենէս ի վեր,— կը սարսռացնէ բոլո՛ր զգայարանքներս, ինչպէս շամբուշ հովը՝ ծառերն անտառին։ Եւ երկու ձեռքերս կզակիս տակ դրած, կատուի աչքերով կը դիտեմ երկրագունդը, որուն մօտ է գլուխս՝ կարծես լափուելու համար։

* * *

Ասիացի եմ, հոգիո՛վ ու հաւատքով։

Ալ հիմա գիտեմ թէ ի՛նչ է ցեղը։ Մանաւանդ Ասիացին, իբրեւ ժողովուրդ։

735ին (Ք. Ա.), Ասորեստանի Տուգուլտիպալէշար Գ. թագաւորը արշաւեց Հայաստան եւ ժողովուրդը տարաւ բնակեցնելու փիւնիկեան ծովեզերքը։ 725ին, Շալմանասարիդ Ե. ապստամբեց Իսրայէլի թագաւորութիւնը եւ ժողովուրդը տարաւ բնակեցնելու Մեդացւոց սահմանին վրայ, Խաբուր և Գոզան քաղաքներուն մէջ։ 940ին, Եգիպտոսի Շէշոնք թագաւորը կողոպտեց Երուսաղէմը և գերի տարաւ ժողովուրդը։ 512ին, Դարեհոսանի Դարեհավուս թագաւորը զարկաւ Հնդկաստանը և աւարեց երկիրն ամբողջ։ 377ին, Արտաքսերքսես հաւաքեց 200.000 Ասիացիներ ու 20.000 Յոյներ և ինկաւ Եգիպտոսի վրայ։ 325ին Մեծն Աղեքսանդր իրար շաղուեց Ասորեստանի, Պարսկաստանի եւ Հնդկաստանի ժողովուրդները։ Աղեքսանդրեան անթուելի զինուորները հրաման առած էին կին առնել տեղացիներէն՝ աւելի արագ սորվելու համար երկրին լեզուն։ Եւ կը պատմուի թէ Բուքեփաղիայի արձանները բուսած են այն օրէն ի վեր, երբ հելլէն զինուորները հոն կուռ նետեցին։ Հնդկական գիրքերը կը հաւաստեն թէ Աղեքսանդրեան ճամբէն պուտտայական կրօնքը անցաւ Պարթեւաստան, Կապադովկիա, Փռիւգիա, Եգիպտոս։ Հաւանաբար հնդիկ կրօնական երգերու, աւելի Մահարախոհիրայի Ջանքերով 150.000 հոգի դաւանափոխ եղան Եգիպտոսի մէջ։

Վերջապէս Ասորիին երակներուն մէջ քալեց Եգիպտոսի փարաւոնը, հայուն արեան մէջ քնացաւ պարսիկ զինուորը, Թոզղէացիին անկողինին մէջ պառկեցաւ Հայը։ Մշակոյթ և արիւն։ Կամենովայի(?) շունչը եւ երկրին կաւը։ Կարծես Աշամ(?) այսպէս ստեղծուեցաւ։ Եւ այսպէս է որ ընդհանրական է արուեստը, միասնական է նկարագիրը Ասիոյ ժողովուրդներուն։

Ես Ասիացի եմ։

Եթէ չհասկցաք, պանիր փաթթեցէք այս էջով։

* * *

Կը քնանո՞ս տակաւին, Մե՛ծդ Ասիա։ Երկա՛ր տեւեց քունդ։ Սակայն ես վստահ եմ, որ դուն պիտի արթննաս առտու մը, առիւծի՛ նման։ Գիտե՞ս, Ֆրանսացի գրագէտ մը, Քամիլ Մօքլէր վէպ մը գրած է, եւ կը նկարագրէ թէ ի՛նչպէս Եւրոպայի բոլոր ազգերը միացած, պատերազմ են յայտարարած Ասիոյ դէմ։ Եւրոպական բոլոր ազգերու զինուորներուն ընդհ. հրամանատարը, «Մեծն Աղեքսանդրի» խոյրը գլխին, Հնդկաստանի սահմաններուն հասեր՝ ճա՛ռ կը խօսի։

Ասիա, երիտասարդութի՛ւնս վկայ, կ'ըղձայի տեսնե՛լ այդ պատերազմը։ Եւ վստահ եմ, որ, այն ատեն, դուն չպիտի գոհանաս խարազանելով Միջերկրականի ջուրերը։ Այն ատեն, բայց միայն ա՛յդ ատեն Քաղաքակրթութեան Ծովին ասիական ագռը պիտի ծաղկազարդուի, նորէ՛ն ու նորէն, հրաշագեղ քաղաքներուդ դրասանդներով եւ կանանչ գիւղերուդ ողկոյզներով։

Կ'ատե՛մ Եւրոպան։ Ու երբ ոտքս դրի այս օտար ցամաքին վրայ, «անէ՛ծք» պոռացի մեր հին սերունդին, որ Եւրոպա կը զովէր ճանչցած չճանչցած։ Ափսո՜ս, մեր երիտասարդ բանաստեղծներն ալ հիմա սիրուն բառերով ժանեակ կը հիւսեն այստեղ, փոխան ոսկեայ հատուածի մը ասկէ կամ անկէ։ Ո՞ւր է անդնդային խորքը, ո՞ւր են զօրեղ ու բիրտ զգայութիւնները, ո՞ւր է վայրենի լեզուն, ո՞ւր են կայսրեր եւ աստուածներ ստեղծող աւանդութիւնները խորախորհո՜ւրդ Ասիոյ։ Եթէ Եւրոպա, առանձնելով գրել Ասիոյ պատմութիւնը, սուտ ու սխալ գրեց զայն եւ փառաբանեց միայն իր քաղաքակրթութիւնը, որ գողօն մըն է պարզապէս, ինչո՞ւ Ասիոյ հացովն ու ջուրովը մեծցած տղաքներ ճշմարտութիւնը չհարցուցին իրենց ներսեկ զգայութիւններուն։

Օ՛ անգթութիւն, յարգա՛նք քեզ։

Օ՛ տիրատենչութիւն, փա՛ռք քեզ։

* * *

Հայրս մեծ ջաղացք մը կը բանեցնէր հովիտ մը խորը։ Դեռ մանուկ, կը սիրէի ամառներ ալ քնանալ հօրս կողքին, ջաղացքի մեքենաներուն մօտիկ։ Լուսնկայ գիշերները հայրս ձուկ բռնելու կ'երթար ջաղացքին ետին, առուին բերանը։ Մինակ չձգելու համար, կ'արթնցնէր զիս ու հետը կը տանէր։ Լուսնկան աչխարի պէս ինծի կը նայէր։ Դաշտերը թիթեղով պատած էին, բլուրներէն ճերմակութիւն մը կը բխէր եւ կը հոսէր վար։ Հայրս կը լարէր Թակարդը,— մազի նման հիւսուած երկար պարկ մը բուրգի ձեւ, բերանը շրջանակ մը, որուն մէջ պիտի թափէր առուին ջուրը,— եւ քիչ մը կը հեռանար առուին երկայնքն ի վեր, «ձուկերը վախցնելու վար փախցնելու համար»։ Այն ատեն, դիմացի բլուրը [...] կը շարժէր, կարծես [...] վրան մ'ըլլար, ներքեւը [...] թիւ վայրենիներ, կրակէ [...] ներով, փշարձակ աղեղներով [...] Բարեկամ ծառերս իսկ [...] մի կը դառնային ինծի. [...] միւսին քով կ'երթար եւ [...] գաւոր ծրագիրներու մասին [...] խորհրդակցէին, միշտ ինծի [...] Վախը անգթութիւն կ'արթնցնէ[...] Ու ես, այդ պահուն, կ'ուզէի [...] լալ ապետ մը, որ, կրակէ [...] ձիու մը վրայ, գրահապատ [...] տի սուրա՛ր, պիտի սուրար [...] կոխկրտելով բոլորը։

* * *

Ընդհ. պատերազմին, [...] վարժարան գացի։

Քրիստոնէութիւն? [...] էր ինչ որ բնութիւնը, [...] գիշերները, անտառախոյզ [...] ներս էին տուեր ինծի [...] կան մարդանքները [...] դարձուցին ինչ որ կրօնք [...] էի։ Ըստու մը, Դ. Հրչանի [...] Մանատարը փորձի համար [...] տուաւ Ջոկատը, հրահանգ [...] կատարել քանի մը շարժումներ [...]

...որ հետ ամէնէն աւելի նմա... ...մէջին չունեցող զէմքեր, բայց ...ներն ալ նոյն կերպ հագած ...պարզականութիւններու սեւ գոգ... ...ները կարմիր ժապաւէնով մը ...ւոր, կարմիր ժապաւէնով մը ...գրուն, Արեւելքին եղած ...գրութիւն մը։ Մազերնին, ...ւոր տակաւին, բանտուած են ...ար վարսակալի մը մէջ որ ...րնացի կիներուն համար մեծ ...ւ մը կը նշանակէ գէշի քա... ...ւ կրթութիւն, այնպէս որ ...ւ բոլորովին պիտի զար... ...նոր մազին իրենց ապի... ...մետաքսէ պերոզի (écharpe) ...ւ ժառանգութենէս, պահուած ...ւթիւններու մէջ, եւ, զոր... ...ւթման տանն, գլուխնին ...ւր փաթթէին։

...ւոց անուանիկ երկու նոր ...ութիւններ, իրար քով ...ւած, եւ որոնք կը յուզեն ...ւ իրենց իմաստուն եւ մելա... ...ւ գեղեցկութիւնով։

— Անոնք հօյե՞ր են, կը բա... ...ւ ինծի ուսուցչուհին։ Ան... ...ւնիկը՝ Արաքսին, այո՛, ճըշ... ...ւ Արաքսին՝ ինչպէս հա... ...ւ գետը, խիստ լաւ գի... ...ւ ֆրանսերէնը։ Պարտ էր որ ...ւ կարգն ըլլար. սակայն ...ւ փոքրիկ քոյրիկը, Շուշանը, ...Lys», չուզեր զայն թողուլ։ ...ւ կը կառչի շարունակապէս ...ւ կը զողայ սարսափահար ա... ...ւ չըուկէն։ Մազ մնաց ...ւ երբ որ զուռը բախե... ...ւ խեղճ փոքրիկները ան... ...ւ զարհուրանքներէ եւ սար... ...ւ անցան։ Բիչ վերջ, ...ւ կ՚ուզէք, ‶ Արաքսին ձեզ ...ւ պատմէ...

...ւ կը շարունակուի։ ...ւ Լըմետրի յետ մահու ...ւթեններու մէջէն, լուսա... ...ւած Ա. Բ. Գ.ի մը մէջէն ...ւ գեղատիպ սուրիացի աղջիկ... ...ւ ֆրանսերէն կարդալ կը ...ւ Մեծ զուարճանք կը ...ւ անոնց, մանաւանդ ...ւ մանուհիներուն, որոնք ...ւ տեսած պատկերազարդ ...։

Փոքրիկ Ռուաճիհաս, երբ որ ...ւ ցոյց կը տրուի մանիշակը՝ ...ւ դէմքով, իր ցօղունին ...ւ օրօրուն, զարմացական ...ւ մը կ՚արձակէ եւ կը հարցնէ ...ւ հիացմայլ.

— Այս տեսակ փոքրիկ աղ... ...ւ կա՞ն Փարիզի մէջ։

...ւ տխրութեամբ կը խորհիմ ...ւ այս միամիտ պատասխանը ...ւ պիտի դիւթէր բանաս... ...ւ Petites Orientalesի ...ւ (Արեւելուհիներ)։

...ւ կ՚անցնին երգի։ Այդ ...ւ հիւկոյի Chanson de ...nd-Pèreը (Մեծ-Հօր երգը), ...ւ օրիորդները կ՚եր... ...ւ զարմանալի ճշգու... ...ւ մը.

...ւ՛ք, փոքրի՛կ աղջիկներ,
Շուրջպար կազմած,
...ւ ա՛յնքան սիրուն,
...ւ պիտ՝ իրցուին...

Գրուեր է այդ պարերգը՛ եւ կ՚ունկնդրեմ յափշտակութեամբ, թէեւ չեմ կրնար բոլորովին մոռնալ երկու հայուհիները։ Ի՞նչքան նրբին են, ազնիւ եւ տխրին։ Անդրանկուհին՝ Արաքսին, կը բանայ բերանը, մտածումս այլուր եւ նայուածքն՝ աղօտ։ Սակայն փոքրիկ Շուշանը, le Lys d'Arménie (Հայաստանեան Շուշանը) փարած իր քրոջ, ինծի կը նայի, շրթները սարսռուն, այնքան տխրօրէն անհաբեկ իր խոշոր աչերով, որ ես ալ կը սարսռամ իմ կարգիս։

Գեղանի հիւսքեր սեւ մազերու, կանացի հիւսքեր որոնք կը կախուին մանկական այտերուն ի վար։ Ան ինծի կը յիշեցնէ, աւելի կակծալի, իմ սիրելի եւ հմուտ Արմէն Օհանեանս, որ, անդարմանելիօրէն վշտահար, գրեց ամէնէն յատակ, ամէնէն ոսկեզօծ պատմուածները Արեւելքի։ Danseuse de Shamakha (Շամախցի Պարուհին)։ Ա՜խ, աշխարհագրութեան դասը Տուտուզի բլուրին վրայ, կովկասեան զով առաւօտով մը։

Ասատուած իմ, տակաւին կա՞ն, Հայաստանի լեռներուն մէջ, փոքրիկ աղջիկներ որ կը խընդան, փոքրիկ աղջիկներ որ կ՚երգեն, փոքրիկ աղջիկներ որ կը լողնան պաղպաջուն ջրվէժներու տակ, առանց ջարդերու տեսիլին։

... Դարեցէ՛ք, փոքրի՛կ գեղանի-
ներ,
Շուրջպար կազմած...

Ա՜հ, ո՛րքան հեգնական կը թուի ինծի հիմա զուարթ պարերգը մեծ-հայրիկին...

. . . .

Զբօսանքի ժա՛մն է։

Դուրսը, փոքրիկ Արաբուհիները կը խաղան աւազին հետ ճիշդ ֆրանսական տղաքներուն նման, մինչդե՛ռ մեծերը, «désenchantée»ներու (յուսախաբ) քայլերով կը պտըտին վարդերու եւ լիմոնի ծառերու մէջ։

Դիրկընդխառն, երկու Հայուհիները կը նստին քարի մը վրայ, արմաւենիներու շրջափակին մէջ։

Կը հետեւիմ անոնց։ Կը հասցնենք անդրանիկը։ Ժուժկալ ճարտասանութեամբ մը, Արաքսին — կը խորհիմ վեհափառօրէն հոսանուտ գետին վրայ որուն անունը կը կրէ — Արաքսին կը պատմէ՝ թէ ի՛նչպէս իր մեծ հօրեղբայրը, եպիսկոպոս Երուսաղէմի, բանտ նետուեցաւ, ի՛նչպէս իրենք եւ իրենց բոլոր ընտանիքը, անապատէ անապատ քշուեցան, Դամասկոս, Հալէպ, ուր մարդերը բաժնեցին կիներէն, Եդեսիա, ուր իրենց փոքրիկ եղբայրները, ամբաստանուած՝ երբ ժանտախտաւոր — մինչդեռ յօգնաբեկ էին միայն — կենդանի նետուեցան կրակարանի մը տակ. Մարաշ, ուր իրենց աչերուն տակ, քարիւղ եւ կրակ թափեցին իրենց մօրաքոյրներէն մէկուն վրայ։ Դանիտ, ուր հարիւրներով արգելափակեցին, ո՛ղջ գիշերուան մը ընթացքին, ծայրատիճան տաքցուած բաղնիքի մը մէջ, առանց, բանալու համար դռները, եւ դուրս նետելու զանոնք, սառնանման ցուրտին մէջ, ձիւնին մէջ։ Իր մայրը եւ աքսորեալներէն շատեր մեռան արեան խռնումով։ Արաքսին եւ Շուշանն ազատեցան ատարիքացի պայքի մը կողմէ, յետոյ յանձնուեցան Ամերիկուհիներու, որոնք Պէյրութ տարին, ուր գտան երկու հոգի իրենց ազգականներէն եւ մեծ հօրեղբայրը, եպիսկոպոս Երուսաղէմի։

— Եւ հիմա, կ՚ըսեմ, մեծհօրեղբայրդ եպիսկոպո՞ս է ձեր եկեղեցիին, հո՛ս։

— Ո՛չ այլեւս եկեղեցի չունինք. Թուրքերը զայն փլցուցին։ Նախընտրելի է այդ։ Տան մէջ կ՚աղօթենք։ Չէ՞ որ մենք շատերը եկեղեցիներու մէջ ջարդեցին։ Հայրս կոտորեցին Քրիստոսին առջեւ։

Եւ Արաքսին կը լռէ, սարսափներէ սպառած, մինչ փոքրիկ Շուշանը որ ունկնդիր էր, աւելի տժգոյն քան թէ շուշան մը, կը շարունակէ դողդղալ եւ ինծի նայիլ իր կսկծալի խոշոր աչուըներով։

Եւ հոգիս խռովեալ, կը խորհիմ. «Այս ամէնը ճիշդ է»։ Մուրիտ զոհուելէ» ի վեր, ականատես վկաներ ինծի պատմեցին գեռ աւելի զաժան վայրագութիւններ։ Բայց ի՛նչպէս հասկնալ ահաւոր վիճակը Հայաստանին։ Ի՛նչպէս բացատրել թէ մեր օրերուն, կը ձգուի որ այդ կերպ բնաջնջուի ցեղ մը խելացի, ազնիւ, մշակեալ, շահաւէտ, միստիք, ցեղ մը հի՛ն, ո՛րքան Ջրհեղեղը եւ Արարատ լեռը, Շամիրամն ու Զրադաշտը եւ որ իբր պահապան ունեցաւ Անահիտը, վարդերու Աստուածուհին ..

Այո՛, ինչպէս բացատրել ճակատագիրը հէ՛ք Հայաստանին...

Մեր շուրջ մանուկները կ՚երգեն

...Դարեցէ՛ք, փոքրիկ խեւեր,
Շուրջպար կազմած...

Սուրիոյ վարդերը կը բուրումնաւէտեն հեշտականօրէն...

Ոտքի կ՚ելլեմ, եւ համբուրելով տառապակոծ փոքրիկը, կը մրմնջեմ.

«Ո՛վ Անահիտ, վարդերու աստուածուհին, պահպանէ՛ փոքրիկ Շուշանը, պահպանէ Հայաստանի շուշանը։»

ՄԻՐԵԱՄ ՀԱՐՐԻ

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԽԱՅԵԱՄԻ ՀԵՏ

ՆՈՒԷՐ ՊԱՐՍԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԻՆ

Վեր կաց խայեա՛մ, գինի խմենք ես ու դուն,
Իրանի վարդաստանները ծաղկել են կրկին,
Վարդ շիրազին բոյր է տիրել ամէն դին,
Վեր կաց խայեա՛մ, գինի խմենք ես ու դուն...

Վառ բաժակս քո բաժակին թող զարնեմ,
Խմենք, տակի մրուրն իսկ թող չը մնայ,
Կեանքն էլ քեզ եւ ոչ մէկիս կը մնայ,
Վե՛ր, բաժակս քո բաժակին թող զարնեմ...

Խայեա՛մ, գինին յաղթեց թանին թթուծամ,
Սադին դարձաւ իր բերկրանքից խելագար,
Գինեծծնի արշալոյս է ե՛լ խայեա՛մ,
Թէր երկիրը այս չէ, ինչ որ առաջ կար...

Քաւիչ մարգերն անուշաբոյր ծաղկունքով
Նոր բոյր կը տան բանաստեղծի քո հոգուն,
Հեզ պարսկուհու հեզ ու թովիչ հայեացքով
Կը զգայ սիրտդ նո՛ր կեանք, նոր սէր ու խնդում...

Դու կը լսես ուրախ երգեր քաղցրալուր,
Նման ծայնին քո սիրասուն առուակի,
Գուսէնները դու կը տեսնես ամենուր
Մեծ Իրանի արշալոյսի ու փառքի...

Վեր կաց խայեամ, գինի խմենք ես ու դուն,
Ցաղթ Իրանի այս մեծ օրին վարդագոյն,
Խնդութեամբ լի բաժակ զարնենք իրարու,
Նոր Իրանի փառքը երգենք ես ու դուն...

ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹՈՄԱՍ ՄԱՆ՝ ՆՈՊԵԼԵԱՆ ՊՍԱԿԱՒՈՐ

Թոմաս Ման որ առաջ 1929ի Նոպելեան գրական մրցանակը, Գերմանիոյ ամէնէն մեծ վիպագիրներէն մէկն է։ Ահա թէ ինչպէս ինքզինքը կը ներկայացնէր 1927ին, գերմանական հանդէսի մը մէջ։

«Անցեալս բաւական մութ է եւ ամօթալի, այնքա՛ն որ ինծի համար չափազանց աչմձեւի է այդ մասին խօսիլ իմ ընթերցողներուս։ Իբր պարոնական, համբերէն չըզեպ... ...։ Իբր... էի, թեթեւամիտ, ամէն բանի վրայ հեգնանքով կը նայէի։

«Դպրոցէն փախայ եւ գացի բնակելու Միւնիխ ուր մայրս հաստատուեր էր հօրս մահէն յետոյ եւ որովհետեւ չէի կրնար բացէ ի բաց եւ ամիջապէս ծուլութեան յանձնուիլ, օրագրող ըլլալ կեղծեցի եւ ատոր համար, առեն մը հետեւեցայ Միւնիխի Բարձր Ուսմանց վարժարանին, պատմութիւն, քաղաք. տնտեսագիտութիւն եւ գեղարուեստ, այս բոլորը խառն ի խուռն եւ ապարդիւն։ Ցանկարծ, լքեցի այս բոլոր ուսումները եւ մեկնեցայ թափառելու երկրէ երկիր։ Օրերս կ՚անցնէի գրելով, չափելով ամէն բան որ գրականութիւն կը կոչուի։ Երկոյեան պահելս կը յատկացնէի խմելու եւ «տամինօ» խաղալու։

«Միւնիխ գարձիս, սկարագած եւ գրեթէ քայքայուած էի։ Պաշ մը թերթի մը աշխատակցեցայ, — ատոր ձանաւոր կը հետեւիք անկումս —եւ արդէն քառասունիս կը մօտենայի։

«Իսկ հիմա՞։ Այսօր, կը տեսնէ՞ք զիս ընկճուած, աչքս մարած, վզնոց մը կոկորդիս, «հօրուսեալ» երիտասարդներով շրջապատուած՝ անիշխանականներու սրճարանի մը մէջ, կամ գետը ինկած, ինչպէս ըլլալու էր։

«Ո՛չ։ փառք մը կը պարուրէ զիս։ Երջանկութիւնս անհաւատալի է։ Ամուսնացած եմ, կինս երիտասարդ է, անօրինակ կերպով գեղեցիկ, համալսարանի ուսուցչի մը աղջիկը իր կարգին վկայեալ բարձրագոյն կրթութեամբ եւ որ, այդ պատճառով ալ շարհամարհեր զիս եւ ինծի պարգեւած է հինգ զաւակներ, կատարելապէս առողջ եւ խոստմնալից։ Հոյակապ եւ ճոխ բնակարան մը ունիմ։ Ամէն մէկ ձամբորդութիւնս յաղթանակ մըն է։ Գաւառի ակադեմիաները կը հրաւիրեն զիս. բոլորը կը ծափահարեն զիս, անմիջապէս որ երեւնամ։

«Եւ այս բոլորը ի՞նչպէս։ Ի՞նչ միջոցներով ինչո՞ւ։ Չեմ փոխուած, չեմ բարելաւուած։ Շարունակեց ընել, ինչ որ միշտ ըրած եմ, — երազել, բանաստեղծներ կարդալ եւ գրել անոնց նման։ Անոնք որ գրութիւններս կարդացած են, նշմարած ըլլալու են ծայրայեղ թերահաւատութիւնը որ երբեք չեմ գագրած ցոյց տալէ հանդէպ գրագէտի, արուեստագէտի կեանքին։

«Շիտակը, պատիւը որ մարդիկ գոյց կուտան հանդէպ տառնց, զիս զարմանքի կը մատնէ։ Գիտեմ թէ ի՞նչ է բանաստեղծ մը, քանի որ ես ալ այդ կարգէն եմ։

«Երկու բառով ըսեմ թէ, բանաստեղծը լուրջ մարդոց գործունէութեան բոլոր շրջանակներուն մէջ՝ բացարձակապէս անօգտագործելի մէկն է։ Ան միայն անպէտ բաներու վրայ կը խորհի. ո՛չ միայն չի ծառայեր պետութեան, այլ նաեւ ըմբոստ խորհուրդներ կը սնուցանէ։ Մինչեւ իսկ նշանաւոր կերպով խելացի ըլլալու պէտք չունի. ընդհակառակն կը պատահի որ ան գանգաղամիտ եւ բթամիտ ըլլայ, ինչպէս ես։»

Ահա ուրեմն աշխարհահռչակ գրող մը, որ իր եւ իր նմաններուն մասին ամենէն գէշ կարծիքն ունի եւ սակայն կ՚արժանայ ամէնէն մեծ փառքին եւ պատուին։

Հայերէնի մէջ, բան չէ թարգմանուած Մանէն։ Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ կարելի է գտնել անոր հետեւեալ գործերը. Մահը վենետիկի մէջ, Թրիսթան, Անկարգութիւն (տպ. Kra). Թոնիօ Գրէօկէր (տպ. stock)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

REVUE DES ETUDES ARMÉNIENNES, Tome IX, fascicule 1, Paris, Imprimerie Nationale 1929, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, rue Jacob, 13 Paris (VIe), Xe Année. Հայագիտական Ընկերութեան կազմութեան տասնամեակին առթիւ այս թիւը հրատարակուած է շքեղ տպագրութեամբ եւ գեղարուեստական նկարներով, որոնց մէջ նմոյշներ Մարաշի, Մալաթիոյ եւ Այնթապի հայկական ձեռագործներէն,գունաւոր։

Տարեկան բաժնեգին՝ 60 ֆր.։
Մէկ թիւը կ՚արժէ 30 ֆր.։

— Ես եմ ձեր հրամանա... ...րը. Շաւարշ Արմաշցի։

Սովորութիւն էր, այսպէս, ...կայ նել ինքզինք, ամէն ...ւմ որ մէկը հրամանատար ...ւնար։ Աշաղակեցի, բայց վախ... ...ւ ցինուորներու այդ հակայ ...ւ չփոթութիւն պատճառեց ինծ... ...ւ կէտ մը։ Անոնց աչքերը ...ւ կը նայէին՝ հրացաններու ...ւ նման։ Սակայն բոլորը պար... ...ւր էին կատարել հրամաններս ...ւ կամ չիտակ։ Առաջին հրա... ...ւ տուի աղեկտուր ձայնով մը։ ...ւ քրիստոնէութիւն կար ձայ... ...ւ մէջ, եւ աղջիկութիւն՝ շեշտիս ...ւ շունչերս մամի պէս կը ...ւին, ու ես կարծես պիտի ...ւ պիտի հակէի գետին. Քըր... ...ւ հոտն առի արդէն։ Երկ... ...ւ հրաման։ Ու մարդկային ...ւ համաստրմութեամբ կը ...ւէր ինծի։ Երրորդ հրաման։ ...ւ գիծը, որ կը քալէ։ Պողպատէ ...ւ քանակ մը, հսկայական ...ւթեամբ, կը սողայ դաշտին ...ւ հրամանատարը, ձիուն վրայ, ...ւ հետեւի ինծի։ Ու մէկ միջար... ...կութիւն։ Ուրեմն լաւ է։ Այլեւս քաջութիւն առած, կարծես իմս ըլլային զինուորները, երջանկութիւն մը ձայնիս մէջ, անընդհատ կը խօսիմ գիծին հետ։ Ու գիծը կը հպատակի ինծի, կ՚երկարի, կը կարճընայ, թեւ կ՚արձակէ, կը տարածուի, նորէն կը շակի, ճամբուն մէջ կը մտնէ.

— Ռա՛փ, ռա՛փ, ռա՛փ։

Ու փափաք մը կը ծնի ներսս։ «Բանակս» արձակել գիմացի բլուրին դէմ, յառաջխաղալ տարափ եւ ճչուն։ Ցանկարծ հրամանատարն է, որ կը պոռայ։ Փորձը աւարտած է։ Ու գոհ, ես կ՚առնէ ‶բանակս,,։ Այդ պահուն, դեռ կը յիշե՛մ, ի՛նչ զայրոյթ զգացի հրամանատարին դէմ։ Ու մանուկը, որ իր բարկացոտ արիւնին խուժումովը կը կարմրի՝ երբ ձեռքէն առնեն խաղալիքը, ոչ ալ կատուն, որ անմիջապէս կը ճանկէ՝ երբ բերնէն առնեն ձուկին փուշը, երբե՛ք չունեցան այն զգացումը, որ պահ մը փորձութեան մէջ ձգեց զիս։ Կատաղի՛ թշնամութիւն մը զգացի հրամանատարին դէմ։

*
* *

Անցեալ տարի, ատենական օր մը ինծի յանձնուեցաւ յիմարանոցը, որուն ներքին բժիշկն էի։ Ցնօրէնը, բժշկապետը եւ արուեստակիցներս մեկնեցան իրենց ընտանիքին մօտ։ Ես, օտարական, մնացի մինակ։ Ցօնական օրերուն դժուար է կառավարել յիմարները. այդ օրը ուրիշ ամէն օրէ աւելի, անոնք կը զանկան ազատութեան։ Երբեմն ըմբոստութիւն կը ծագի, ամէն գինով դուրս գալու համար յիմարանոցէն։ Կը պոռան, կը կանչեն, կը կռուին, կը վիրաւորուին։ Ու ես մինակ, մէկ բաժինէն միւսին կը վազեմ՝ գարմանելու համար վէրքերը, սթափեցնելու համար նուաղած լուսնոտները, թմրեցնելու համար կատաղածները։

Իրիկո՛ւն էր արդէն, իրիկո՛ւն՝ մանիշակներու ընդարձակ դաշտի մը գոյնովը։ Յոգնած, սենեակս կը վերադառնամ։ Մտածումն եւ տեւէն անցած պահուս, գիտեցի որ լոյսերը վառած են արդէն։

Լա՛ւ էր այլեւս ամբողջ յիմարանոցը։ Խաղաղութի՛ւն ամէն կողմ։ Քիչ մը առաջ ձեռքս էր աչքը, որով թմրեցուցիչ կը ներարկէի։ Հիմա աս թուփերուն պէս խելօք են բոլորն ալ։ Եւ սպիտակ շապիկին առ՝ խայտաց սիրտս։ Լոյսը, պատուհաններէն թափելով, կը կտրէր ծառերուն ճիւղերուն մէջ։ Մինչ ես կը մտածէի ուժին մասին։ Երկու ուժեր կռուեցան։ Մէկը յաղթեց։ փա՛ռք յաղթողին։

*
* *

Եւ փա՛ռք քու յարութեանդ ու յաղթութեանդ, Մե՛ծդ Ուժ։

Ես կը սիրեմ քեզ. որովհետեւ գեռ կը կրեմ զգայնութիւնները, զորս գո՛ւն տուիր ինծի։ Կը սիրեմ քեզ, որովհետեւ գիտեմ թէ քեզի կը պատկանիմ։ Ու կը սիրեմ քեզ դարձեալ, որովհետեւ հիմա հոգիս բարեկամ է այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնք մեծցան հողերուդ վրայ։

Ահա կատարեցի եւ աւարտեցի մարզանքները, զորս գուն պիտի հարցնէիր ինծի։ Այլեւս քրիստոնէութենէն հեռք չմնաց վրաս։ Հոգիս ուժեղ է եւ մարմինս ճկուն։ Հիմա աւելի լաւ կը հասկնամ վարդապետութիւնները քու երբեմնի իմաստուններուդ։ Ալ այսուհետեւ աղջիկ մը չի կրնար ճկել զիս այնպէս, ինչպէս հովը կը ծռէ եղէգը։ Խրոխտ ինչպէս արձան մը, հպարտ ինչպէս լեռ մը, պատրաստ ինչպէս ձիաւոր մը, ահա աշխ ուշով կը քննեմ սահմաններդ։ Եթէ գա՛մ...։ Ո՛հ, եթէ գամ, ի՛նչպէս պիտի համբուրեմ առաջին քրտուհին կամ Ասորուհին, որոնց նախահայրերուն հետ կռուեր են իմ նախահայրերս։ Ու պիտի ըսեմ թէ այսուհետեւ չպիտի բաժնուինք իրարմէ եւ վէճ չպիտի ունենանք։ Անցեալ օր քաղդէացի աղջիկ մը տեսայ այստեղ. եւ հին մտերիմի մը պէս խօսեցայ հետը։ Ուզեցի պատմել այն բոլոր բաները, զորս գիտեմ քաղդէական արուեստին ու աշխարհին մասին։ Ի՛նչ տաք էին անոր աչքերը ։

Ո՛հ, եթէ գամ...։ Հոն ուր մեծ եմ, բան մըն է խմորուեր, հոն ուր խօսեր եմ, եօթն անգամ արձագանգ է լուեր, հոն ուր քալեր եմ, երկար ու բազմամթիւ ոտնաձայներ են համբեր։ Ասիա՛, եթէ ծոցդ մտնեմ, պիտի ուրանամ ամէն բան եւ թող մայրս շուշանա՛յ ուրանալ զիս։

Կը բաւէ որ, ա՛խ, կը բաւէ որ հեռացնե՛ս զիս այս օտար հողերէն։

Ասիա՛, գո՛ւն կըզի՝ լոյսի ծովու մը մէջ, գո՛ւն սեղան, թագաւորներու առջեւ, գո՛ւն բնակարան բազմաշուք ամպհովանիի մը տակ, գո՛ւն գանկալի հող, ա՛ռ զիս, երկարէ՝ թեւդ։ Ցե՛ս, ի՛նչպէս կը կլլենամ, մանուկի պէս կը խփեմ աչքերս, կատուի պէս կը կծկուիմ ինքս իմ վրաս, ու կը սպասե՛մ։ Թող իջնէ՛ ձեռքդ ու սեղմէ մէջքէս։ Ու, այդպէս տա՛ր զիս թռչունի մը պէս Միջերկրականի ջուրերուն վրայէն։ Օ՛, հրճուա՛նքս հիմա Միջերկրականի ալիքներուն երգին ի լուր...

Ասիա՛, Ասիա՛, Ասիա՛

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ

Կոզմէ 20 Նոյեմբեր Չորեքշաբթի

Իրիկուն ժամը 9ին

Salle Chopin. (Maison Pleyel)

8 Rue Daru

Լիոնի մեր նոր գործակալն է Խ. ՄԻՆՃԵԱՆ,

226 Rue Boileau, որուն պէտք է դիմել Յառաջի վերաբերեալ բոլոր գործերու համար:

Մ. ԱՐԵՒԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ (ՊՈԼԻՍ)

Ֆրանսայի մէջ կը զբաղի կեանքի, հրդեհի, արկածներու, օթոմոպիլներու եւլն. ապահովագրութեամբ: Իրաւագիտական զբաղմունք, կալուածական առուծախ, դատական հետապնդումներ, թարգմանութիւն, Յանձնումներ, Ֆրանսայի մէջ ընկերութիւններու փոխատուութիւն եւլն. Ամուսնութիւն եւ ամուսնալուծում:

Նպաստ․ ․․ առեւտուր եւ նպարավաճառութիւն

Արեւելեան եւ եւրոպական փլաքներ:

Դիմել՝ 1 Villa Besset. Décines. Isère.

Կը փնտռուին թղթակիցներ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու մէջ:

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՑԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր կան մը մասնագէտ բժիշկներ կը խնամուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ: Ակռայի մասնագէտը կ'ընդունի Եշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Թէթ. խորհուրդ ․․․ մասնագէտ ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3. ՕԱՄՆԱՐՈՒԹԻՒՆ ամէն օր ժամը 9էն 19:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ

կը ծախենք հետեւեալ թիւերը.— Ա. տարի՝ թիւ 2 3 4 6 8 9 11 12; Բ. տարի՝ թիւ 1 2 6 7 8 11 12; Գ. տարի՝ թիւ 8 9 10 11 12; Դ. տարի՝ թիւ 1 2 3 7 8 9 10 12; Ե. տարի՝ թիւ 2 3 4 5 6 7:

Վերի թիւերէն ունինք մեծաքանակ, իւրաքանչիւր թիւը կ'արժէ 15 ֆրանք: Փոստի ծախքը մեր վրայ: Վճարումը կանխիկ է: Դիմել՝ M. Tchadrjian, Papeterie, Bab-Yaoub, Beyrouth.

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՍԱՐՔԱՒՈՐ․ ․․․

․․․ Au Moulin, 45 R. ․․․

Մոզաղի ծնւած ․․․ Փորձագէտ գործաւորութիւններ, լաւ վճարում: Դիմել ամէն օր ժամը 9 12 եւ 3 5՝ 25 Rue Henri Chevreau ․․․ Մեթրօ՝ Couronnes.

ԴԱՇՆԱԿԻ ԵՒ ՍԻԼՖԷՅԻ ԴԱՍԵՐ

ՄԻՐԱՔԵԱՆ ․․․

Օր. ԺԱՆ ․․․

61 rue de Flandre Paris (19)

Հայրենակիցներու համար զեղչուած գին:

WAGRAM AUTO

75 Av. de Wagram

63 Av. Gde. Armée

149ter Bd. Villette.

84 Rue de l'Aqueduc

Արտօնագիր՝ Քուրիսթ 150, քաղիոն 220, Թոփօ-սայա 100, Թաքսի 50, մասն. դաս 15, մեքեն. դաս ․․․

EMPIRE ․․․ 37 Av. Wagram

ՔՈՒԹ․ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՅԺԱԿԱՆ ԴԵՂԱՏՈՒՆ

10 Rue Beaugrenelle. Paris (15)

Մեթրօ՝ Beaugrenelle

Միզանցքի, փոռնիկ ․․․ ․․․ կանացի հիւանդութիւններ եւ Ֆրանսակսում: Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9: կիր. եւ տօն օրեր 10 12.

ԵԹԷ կ'ուզէք փոխադրութիւն կնքել ձեր զինել տարիքը տուներուն համար, ձեր չափը կը պահանջէ դիմել Գ. Նշանեանի եւ խմանալ անոր ծեռնտու պայմանները: 51 Bld. Blanqui. Paris (13e).

Cirque de Paris	Եթոյ Մէթրօ	․․․	2-14

Ձր. գաղտ. փնտռ. ․․․

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՉԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, ․․․ ․․․ ․․․ կը գուշակէ ապագան, ․․․ մէջ ․․․ ․․․ ․․․ մեծ օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3 7, բացի Եշ.էն: 62 Ruede la Rochefoucauld ․․․ Métro ․ Nord Sud: Pigalle.

ՍԱՍՆԱՑԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ. Արմատ. եւ նոր մեթոտով ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ օր 9—12, 2—8

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

4, Rue Poissonnière Métro Sentier

Tél: Gutenberg 74-64

Դերձակներու վերաբերեալ ամէն կարգի պիտոյքներ, աստառներ, մետաքս, դերձաններ, կոճակներ, եւայլն, աժան եւ անմրցելի գիներով:

Ընթերցողներուն եւ մեծաքանակ գնողներու համար մասնաւոր զեղչ: Գաւառներէն նաեւ ապսպրանքներ կ'ընդունուին: ԴԻՄԵՑԷՔ ԵՒ ՓՈՐՁԵՑԷՔ:

Tailleur

A.BERBERIAN

24, RUE BERGERE

Tél.: Prov. 05-69 Paris, 9.

ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ցաճախորդներուս փափաքին գոհացում տալու համար անձամբ պիտի այցելեմ Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ, միասին բերելով արեւելեան ամենանոր փլաքները եւ ձեռք մեծերք մը որ գոհացում տալ նոյն իսկ ամենադժուարահաճ երաժշտասէրներուն: Փափաքողները դիմուն հետեւեալ հասցէներուն՝

ԼԻՈՆ. Գ. Քնկոտրեանի, 211 Rue Crequi, Նոյեմբեր 15էն 20:

ՎԱԼԱՆՍ.— Գ. Գրիգորեանի ճաշարանը, 31 Rue Belle Image, Նոյեմբեր 20էն 25:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գ. Թաշճեանի, 25 Rue des Dominicaines, Նոյեմբեր 25էն 30:

ԱՐԻՒՆԵԱՆ

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Contentieux Général, (Accidents) R. C. Seine 423631

Հասցէ՝ 72 Rue de Ménilmontant. Paris (XX)

Հեռաձայն Ménilmontant 96-74

Ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր եւ պաշտօնական գրութիւններ, գիւրամատչելի պայմաններով:

ՓՈՂՈՑԻ ԱՐԿԱԾԻ ԴԱՏԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ԱՌԱՆՑ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐԻ:

Ընդունելութեան ժամեր. առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէ վերջ 2-3, իրիկուան 7էն 8.30:

Մէթրօ՝ Ménilmontant եւ Martin Nadaud. Թրամուէյ 5 եւ 62. Օթօպիւս BC. BG. O եւ Q.

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆԵՐ

Տուն մը՝ 300 քառ. մեթր տարածութեամբ հողով, 3 ․․․ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Գին՝ 26.000. կէսը կանխիկ, մնացեալ զուտակտներով պարտքով ․․․ մեծ դիւրութիւններ:

Ծախու էնաև 300 քառ. քիլ. տարածութեամբ հող մը, 2 սենեակով պարագծավակ ․․․ Գին 18.000: կէսը կանխիկ:

Դիմել՝ Գ. ԱՀԱՆԵԱՆ, 86 Ave. de l'Union, Arnouville-les-Gonesse (S. et O.): Երկաթուղի՝ կառ մը. Նորեն:

ՄԵԹՐ Պ. ՎԱՀԷ

(ՊԵՕՐԷՔՃԵԱՆ)

ԻՐԱՒԱԳԷՏ ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ (10րդ շրջան)

18 Rue Dauphine. PARIS (VI) Tél. Danton 73 97

Իրաւագէտ խորհրդատու ․․․ ․․․ գեղարուեստ է ․․․ եւ միւսներուն կը ․․․

Կը սատնէ քաղաքային, առեւտրական եւ պատժական դատարաններու առջեւ ամէն տեսակ դատեր, կը հետապնդէ փողոցի արկածներու առթիւ վնասուց հատուցումը առանց կանխիկ վճարումի, կը խմբագրէ ․․․ եւ պայմանագրեր, կուտայ certificats de coutumes եւ կը կատարէ նաթուրալիզասիոնի եւ քաղաքային ամուսնութեան ձեւակերպութիւնները, ու ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ:

Հայերու համար դիւրամատչելի պայմաններ.

Խորհրդակցութեան ժամեր.— Ամէն առաւօտ ժամը 8—9, եւ երեկոներ 7էն 8 եւ ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

MAISON JOLIVET

17 Rue St. Lazare (Rue St. Georges ի անկիւնը)

Nord Sud: N. D. de Lorette. Թէլ. Trudaine 24.83

ՍԻՄԻԹՆԵՐ ՀԱՄՈՎ ՀՈՏՈՎ ՏԱՔՈՒԿ

Եթէ կ'ուզէք առանց վտանգի նիհարնալ, գործածեցէք հացի տեղ մեր մասնաւոր եղանակով պատրաստուած GRESSIN JOLIVET հացերը:

Ուխիկ խաղլաշավ, շուշմալով, ճապատով եւ քիմիոնով պատրաստուած հացեր:

Փարիզի մէջ ապսպրանքները կը յանձնուին բնակարան: Ներկայ կարօղը ներկայացնողին հաւիրներն 15 զեղչ:

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

ՆԱԽԿ․ ․․․ ՊՈԼԻՍԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱԿԱՆ, ՄԻԶԱՍԵՌԱՑԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

42 Rue des Acacias, PARIS (17e) Մէթրօ՝ Etoile

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ իսկ կիրակի օրերը միայն ժամադրութեամբ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. J.

Tél. TRUDAINE 56-58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ. Ցաւոտուկ յարկաբարժին վեններական եւ Մորթի հիւանդութիւններ ULTRA-VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ կոքի, ջղային, Արեան հիւանդութիւնները եւ Թոքախտ. Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. միայն կէսօր․․․

ՀԱԼԷՊԻ ՊՈՒԼՂՈՒՐ. ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Հասած է Հալէպի պուլղուրը, ամենարնտիր տեսակէն: Ծախուի մեծաքանակ (պարկով): փափաքողներուն նմուշ դրկուի: Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

H. BABIKIAN

8A Rue Francis de Pressensé. MARSEILLE

ՄԱՏԹԷՈՍ ՃԻԼՊԻՐԵԱՆ

կը ստանձնէ հին եւ նոր ամէն տեսակ ապակիով ․․․ գործեր (Հորթի, Կեանքի եւ Արկածներու), ինչպէս նաեւ առեւտրական տունները ․․․ կարգադրութիւն, ․․․ եւ ․․․ գնում եւ վաճառում, կալուածներու վերա․․․ խառնութիւն եւ նմանօրինակ յանձնառութիւններ:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ,

36, Rue de Bellefond. PARIS (IX)

SIROUNAK ARABIAN & Cie

24 Rue de Vintimille (Place Clichy) 2ème Etage

ԲՐԴԵՂԷՆ ԵՒ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ NOUVEAUTÉ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

Հրաշագեղ տարազ, մանթոյի, ըոպերի, փալթոյի սիրքերի եւ Փրաչի համար

Ընտրովի ․․․ ․․․ գոյներով մեծ քանակ Crèpe de Chine, Georgette, Satin, Toile de soie եւն.

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՊՐԱՆՔ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ եւ դերձակուհիներու համար մասնաւոր պայմաններ

Ցրամադրելի վարկով գործով. փափաքողներու համար

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՄԵՆԱՆՈՐ ՓԼԱՔՆԵՐ

ԼԱՒ ՏՈԿՈՒՆ ԵՒ ԱԺԱՆ ՓԼԱՔՆԵՐ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՑՈՒՆԱՐԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Երգուած ․․․ եւ նոր արուեստագէտներու կողմէ զինի գտնել ճաշարան VAHRAM

Ունինք ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆԻ բոլոր փլաքները: 8 Rue Jouy-Rouve PARIS (20) մէթրօ՝ Պէլվիլ, Թրամ. 26 եւ 50 Օթոպիւս BF ․․․

SEULE AGENCE EXCLUSIVE EN FRANCE

ՀԱՅԵՐԷՆ

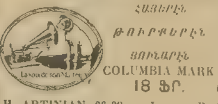

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

ՅՈՒՆԱՐԷՆ

COLUMBIA MARK

18 ՖՐ. REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN. 26 28 rue Lesage. Paris XX. Tél. Ménil 61-․․

Այս երեք աշխարհահռչակ ընկերութիւններու այս ․․․ նոր եղանակները, նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ ․․․ գուած եւ նուագուած, գնդարուեստ. ամենավերջին փլաքներ ինչպէս նաեւ Հայերէններ եղանակներ եւ Արշին մալ ալան ․․․ բոլոր կտորները եւ Մարտիրոսեանի փլաքները:

Արեւելեան նպարեղէններու լաւագոյնը, զեղչուած գինով

TOUT POUR LE CONFORT

ԳԱՂԱՄ ՆԱԽԻՒԵԱՆ (K. Nakhnikian, ingénieur E. T. P.)

26 Rue de Maubeuge. PARIS (9e) Tél. Trudaine 43․․

Կեդրոնական ջեռուցիչ (chauffage central) եւ ventilation sanitaire: Երկաթ տաքուցիչներու փորձառութիւն:

Մեր մէջ կը գտնուին ձեր սալամանդրներու ․․․ եւ ․․․ որոնք կը վերաբերեալ ամէն տեսակ ․․․ գեղջ պիտի օգտուիք կարեւոր զեղչէ:

Կը ծախենք նաեւ T. S. F.ներ, ․․․ փոնոկրաֆներ, ․․․ ․․․ գործիքներ, գինովներ, ․․․ եւայլն:

COMPTOIR REGIONAL, 3 RUE D'ITALIE

Զատուածութիւն մը Մարսէյլի եւ արուարձաններու Հայութեան

Եթէ կը փափաքիք գնել կալուած մը, հողամաս մը, ․․․ ․․․ մանէն վրայ կնքել փոխատուութիւն մը, գնել խանութներ, ․․․ ․․․ վարձել բնակարաններ, կը ․․․ ․․․ ․․․ Ձեր պահանջքներուն գոհացում կը տրուի շուտով: Միեւնոյն ատեն կ'օգտուիք նիւթապէս. Մինչեւ այժմ մեր գործառնութիւններ լաւագոյն երաշխիք են մեր պարտաճանաչութեան: Փափաքողները դիմեն ComptoirRégional, 3 Rue d'Italie, ժամը 9—12 եւ 15—18. ՄԱՐՍԷՅԼ.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

19 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ Թիւ 1114 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԶՂՋԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նորքերէն մինչեւ պաշտօնեաներն ու անգործները «գաղափարական քաղաքականութիւնը, որ ամիսներէ ի վեր կը շարունակուի խորհրդային իշխանաւորներու կողմէ, կը սպառնայ ջնջումի մը մասնել կոմինտերնը։

Ու չանցնիր առանց զղջագին յայտնութիւններու։ Ոչ ալ առանց զանազան պատիժներու, արտաքսումէն մինչեւ բանտարկութիւն։

Եւ այս՝ խորհրդային բաբելոնի ամբողջ տարածութեան վրայ ինչպէս եւ կարմիր գիծէն դուրս։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը այսօր կը հաղորդէ Բուխարինի վտարումը Քաղաքական Բիւրոյէն։ Յետոյ կու գայ մը յանդիմանութիւններ ուրիշ յայտնի դէմքերու, որոնք մեղադրուած են իբրեւ կուսակից «աջ թեքման»։ Մեղապարտներուն մէջ են նաեւ Ռիկով, գործավարներու խորհուրդին նախագահը, Տոմսկի, Կարմիր Արհեստակցականներու վարիչը։

Անշուշտ այս բոլոր տնօրինութիւնները կ'ըլլան բանուորներու եւ գիւղացիներու «ազատ կամքով», «ինքնաբերաբար» առաջարկուած բանաձեւերով։ Ճիշդ այնպէս ինչպէս Երեւանը ընտրեց Հայաստանի բանուորներուն և գիւղացիներուն միաձայն եւ միասիրտ որոշումով...

Արտասահմանի մէջ, այս զղջացութեան ամէնէն պատկերաւոր ցուցանմուշը կը ներկայացնէ կոմինտերնի ֆրանսական հատուածը։ Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ պաշտօնէ դադրեցաւ «եղբայր» Ֆլորիմոն, նախկին ժէգիւիթը. իբրեւ լրտես Մոսկուայի, կապելու եւ արձակելու բոլոր իրաւասութիւններով։

Առաջին առթիւ, Ֆլորիմօն Պոնթի մտրակին զոհ գացին «Իւմանիթէ»ի վեց խմբագիրները. ճամբուելով իբրեւ հասարակ ծառաներ։ Տեղը մնաց միայն Մարսէլ Քաշէն, կծկուելով իր պատեանին մէջ։

Այդ իշխանասաստ արշաւէն ի վեր, նախկին ժէգիւիթը ոչ միայն կրակ ու բոց կը տեղայ «Իւմանիթէ»ի էջերէն, այլ եւ քննական լապտերն ու ջերմաչափը ձեռքը. յառաջ կը տանի «մաքրագործումը»։ Ու միշտ որսեր կ'իյնան իր ճամբուն վրայ։

Վերջին զոհերն են դարձեալ վեց հոգի.— Լուի Սէլիէ, Կարլ..., Ժան..., Քամիլ Ռընօ, Քասթէլլազ եւ Լուի Ժէլլի։ Բոլորն ալ անդամ՝ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին։ Բոլորն ալ մէկ եւ արդէն դատապարտուած։ Վտարման գործողութիւնը պարզ ձեւակերպութիւն է այլ եւս։

Վեց դատապարտեալները ամբաստանուած են իբրեւ անհնազանդ կուսակցութեան հրամաններուն։ Այնքան արտասովոր, յետոյ, դիւրին է շարել միւս ածականները, որոնց ամէնէն թեթեւներն են — պատեհապաշտ, ծառայ՝ դէպի ընկերվարութեան եւ քաղքենի դասուն եւայլն։

Վեց ամբաստանեալները յայտարարութիւն մը ուղղած էին կուսակցութեան վարիչ մարմինին, իրենց տեսակէտները պաշտպանելու համար։ Յայտարարութիւնը լոյս տեսաւ «Իւմանիթէ»ի երէկի օրուան թիւին մէջ (17 Նոյեմբեր), 5րդ. էջ, իսկ պատասխանը՝ Ա. էջին մէջ, Քաղաքական Բիւրոյին ստորագրութեամբ։

Ի՞նչ կ'ըսեն ամբաստանեալները— Բոլոր այն բաները որ կրնայ ըսել դուրսէն դիտող մը, բոլշեւիկեան ներքին բարքերուն քաջածանօթ ընդդիմադիր մը։

— «Չերիք է որքան ատքի սրբիչ եւ միայուն նշանակէտ դարձնենք դրոյկերցի կարգ մը վարիչներ խուսափին իրենց պատասխանատուութենէն։

— «Կուսակցութեան գլուխը մալ դիկ կան որոնք պէտք ունին ...։»

Եւ յետոյ ծանրակշիռ ամբաստանագիր մը.— «Ամբողջ կուսակցութեան համար, քննութեան ամէնէն կարեւոր եւ ամէնէն առիպողական խնդիրն է գտնել միջոցներ պայքարելու.— «Ներքին շահագործական-համայնավարական փտախտին դէմ.

...ական Ծառայողներու դէմ (մանրչներ են բանտարկուած...) որոնցմով վարակուած է կազմակերպութիւնը վերէն վար։

...անակալ եւ դարանակալ պաշտօնեաներու դէմ, որոնք ...ներ կուտան եւ դասալիք կ'ըլլան իրենց իսկ հրամայած ...ի պահուն։

Բոլոր այն բաներուն դէմ որո՛ք կուսակցութիւնը կը պարպեն ...ռոյց բովանդակութենէն։

Բոլոր այն բաներուն դէմ որ կը վհատեցնեն ամէնէն վճռական աշխատաւորները, որոնք տասնեակ հազարներով եւ խանդավառութեամբ մտան կուսակցութեան մէջ, երեք տարիէ ի վեր, եւ ...այն գարշանքով հեռացան։

...որ այն մեթոտներուն եւ մարդերուն դէմ, որոնք ամէնէն ...կագին օժանդակներն եղան քաղքենի զսպումին, անդադար ...ելով տ'կսր այտելով, զինաթափ ընելով կուսակցութիւնը»։

Բնականաբար Քաղաքական Բիւրոն շանթեր կ'արձակէ այս յայտարարութեան առթիւ, եւ լեղապատառ ճիչ մը՝ փրկեցէք Իւմանիթէն։

Երեք սիւնակ ազդարարութեան մը մէջ, երկու տեղ, սեւ տառերով, կ'ազդարարուի բանուորներուն, թէ վեց խորհրդականները եւ վերջերս արտաքսուածները հակահամայնավարական կուսակցութեան մը կազմելու ձեռնարկած են, խափանելու հակառակ կուսակցութեան յեղափոխական քաղաքականութիւնը. ... ուզեն անոր ձեռքէն առնել պայքարի գլխաւոր զէնքերը. ...նք յանձնելու համար «դաւաճաններու կամ բանուոր դասակարգի թշնամիներուն ձեռքը։

Վարիչ Մարմինը նոյն օրն իսկ խիստ կարգապահութեան ...իրելով վեց ըմբոստները, կը պահանջէր եւ առնել իրենց ...տուածական յայտարարութիւնը եւ հրաժարիլ քաղաքապետական խորհուրդի անդամակցութենէն։

Վեց ամբաստանեալները ներկայ չեղան կիրակի ...ուան ժողովին, եւ ապա ուրեմն կը համարուին անջատուած։

Բայց այս պատմութիւնը տակաւին ամբողջական գաղափար չի տար ֆրանս զղջագրգռութեան մասին։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (6 Նոյ.)

— «Ամէնուն ծանօթ է այսօր որ Թուրքիան տարիներէ ի վեր իր ոսկորները կը կրծէ եւ տոպրակ մը ունի՝ երկրէ երկիր կը թափառի մուրալու համար։ Օտար դրամատիրական բազմաթիւ ընկերութիւններ եկան Թուրքիա, ուսումնասիրութիւններ կատարեցին, բայց ոչ մէկը համարձակեցաւ դրամագլուխ թափել այդ երկրին մէջ՝ շահագործութիւններ կատարելու համար։ Հետզհետէ իրենց գործառնութեանց վերջ տուին դանիական, պելճիգական, ֆրանս. միջերկրականեան, մարմարոշ եւ այլ դրամատուները, որոնք քաղաքական ապահովութիւն չտեսան Թուրքիոյ մէջ։

Բացի տնտեսական չափազանց դժնդակ եւ տագնապալից կացութենէն եւ արտաքին վտանգներէն, Թուրքիա ներքնապէս ալ խաղաղ վիճակ մը չունի։ Ժողովուրդ մը որ աւերակներու վրայ նստած է եւ զրկուած արտադրողական միջոցներէ, չի կրնար հաւատարիմ ըլլալ իշխանութեան հանդէպ, երբ մանաւանդ այդ հարազատ իշխանութիւնն ալ մակաբոյծի պէս անօթի ժողովուրդէն կը սնանի։ Ինչպէս կը գրէ արաբ թղթակիցը, քրտական ապստամբութեան սարսափն է որ կը մղէ Թուրք իշխանութիւնը բոլոր Հայերը Թրքական սահմաններէն հեռացնելու որոշման։ Թուրքիայէն առնուած բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն այս պարագան եւ կը յայտնեն որ ժողովուրդը կը հիւծի տնտեսական եւ բարոյական ճնշումներու տակ։

Ալի Ղալիպ պէյի յայտարարութիւնները շատ պերճախօս փաստեր են ապացուցանելու որ Թուրքերը քէլ Հասան փաշաներու օրերէն տարբեր քաղաքականութիւն չեն ունեցած եւ իրենց բոլոր գործունէութիւնները կը կայանան ծրագիրներու եւ փայլուն խօսքերու մէջ։

Եւ որքան ատեն Թուրքերը շարունակեն իրենց այս այլամերժ եւ կեղծ քաղաքականութիւնը, ոչ մէկ դրամատիրական ընկերութիւն պիտի համարձակի Թուրքիոյ մէջ ձեռնարկներ ընելու եւ դրամագլուխ թափելու։ Թուրք հանրապետութեան հիմնուած օրէն ի վեր մշակուած ծրագիրները դեռ գզրոցներու մէջ կը մնան եւ մերթ ընդ մերթ ծառեւրու ընթացքին յիշատակութեան կ'արժանանան։

«ՀԱՅԵՐԸ ԿԵՐԹԱՆ»

Եէնի Ասսըր Թերթը այս խորագրին տակ կը գրէ.— Լուր առնուած է որ Արեւելեան նահանգներու մէջ գտնուող Հայերը իրենց կամքով ժամ ժամ դուրս կ'ելլեն սահմանէն։

... Սուրիահայ Թերթերու համաձայն ալ, 100 ընտանիքներ մեկնած են Տիարպէքիրի գիւղերէն եւ Սուրիա գացած։ 23 հազար հոգի ալ կը պատրաստուին մեկնելու։

... Սվազէն Պոլիս հասած նոր գաղթականները կը հաղորդեն թէ տեղւոյն եւ Տիվրիկի Հայերը նիւթական անձուկ վիճակ ունին եւ սոսկ հետեւանքով կը պատրաստուին մեկնելու։

ՇԷՐԲՈՒՐԿԻ մէջ երէկ ծով իջուցուեցաւ աշխարհի ամէնէն մեծ սուզանաւը՝ *Սիւրքուֆ*, որ ունի 3250 թոնօ տարողութիւն, 110 մեդր երկայնք եւ 9 մեդր լայնք։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ռուսիոյ գաղտնի գործակցութիւնը

Աթէնքի համայնավար պաշտօնաթերթ «Ռիզոսփասթիսոի» նախկին խմբագրապետ Հաճիանասթասիու կը շարունակէ «Էլէնիքի»ի մէջ իր մերկացումները։ Կը ծանօթացնէ Էնկիւրիի եւ Աթէնքի նախկին խորհրդային գործակալ Պոտէմկինը, այլ անունով Պաւլոֆ կամ Վլիսքի, որ առաջին անգամ կ'երեւի 1921ին, ռուսեւթուրք գաղտնի բանակցութեանց ընթացքին։ Այդ Թուականին է որ Գարախան-Կամենէֆ և Բիւշտի-Բէքէթ հիմը դրին Թուրքեւխորհրդային գործակցութեան։

Պոտէմկին առաջին անգամ Էնկիւրիի մէջ կը ներկայանայ իբրեւ գաղտնի խորհրդական՝ Պաւլոֆ կեղծ անունով։

1920-22ին կը լրտեսէ համաձայնական բանակի նաւատորմի շարժումները։ Սեւ ծովի մէջ, ռազմամթերք կը հայթայթէ Նիկոմիդիոյ եւ Մուտանիոյ Թուրք. լազ ապստամբներուն։

Փոքր Ասիոյ հելլէն պարտութենէն յետոյ Պոտէմկին, Թուրք սպայակոյտէն զինուորականներու հետ կ'երթայ Պիրէօս եւ կը տեսակցի Ուստինոֆի հետ։ Այն ատեն առաջին անգամ ըլլալով Պիրէօս հասած էր խորհրդային «Խրիմ» նաւը։ Այս տեսակցութեան ընթացքին է որ ճշդուեցան Էնկիւրիի եւ Աթէնքի խորհրդային դեսպանատանց աշխատանքի բաժանումները։

Այնուհետեւ Պոտէմկին «Չիչէրին» նաւով Աթէնք կը ղրկէ խորհրդային յայտնի լրտես Կակոլիէֆը, որուն միջոցով Աթէնքի Թուրք դեսպանատունը կը յաջողի ձեռք անցնել ֆրանսական զինուորական պատուիրակութեան մէկ տեղեկագիրը, ուղղուած պատերազմական նախարարութեան։

«Էլէնիքի» կ'ըսէ թէ Պոտէմկին Թուրքերու մտերիմը նկատուած է և Էնկիւրիի կարեւոր մէկ գործակալն է։

Ուստինոֆ կանոնաւոր կապ պահած է Թուրք ընդհ. սպայակոյտին հետ՝ Էնկիւրիի դեսպան Սուրիցի միջոցաւ։ Ստուգուած է թէ Թուրք դեսպանատան պաշտօնեաները եւ համայնավարները սերտ գործակցութիւն ունեցած են Աթէնքի մէջ։ Օրը օրին խիստ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդուած են Թուրք կառավարութեան Յունաստանի ցամաքային եւ նաւային ուժերուն մասին։

Բոլշեւիկեան նոր մաքրագործում

Մոսկուայի գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ թէ՝ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն Նոյեմբեր 10-17 լիակատար նիստ գումարելով քննեց կարգ մը խնդիրներ եւ ի մէջ այլոց զբաղեցաւ աջ խմբակի գործով։ Կոմիտէն՝ նկատելով որ աջակողմեան պետերը՝ Բուխարին, Ռիկով, Տոմսկի եւն. ցարդ դարձի չեն եկած, որոշեց Բուխարինը հեռացնել Քաղաքական Բիւրոյի անդամներու շարքէն։ Կոմիտէն միեւնոյն ժամանակ միւս աջ տարրերուն ազդարարեց որ, կուսակցութեան քաղաքականութեան կամ որոշումներուն դէմ պայքարի ամենափոքր փորձի մը պարագային կարգապահական խիստ պատիժի պիտի ենթարկուին։

Ուգլանով եւ ուրիշ աջեր յայտարարեցին թէ կը խզեն իրենց կապերը աջ խմբակին հետ։

Ուրբաթի տեղ կիրակի

«Ճայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ 17 Նոյ. թուականով.

Էնկիւրիի կառավարութիւնը շուտով Ազգային Մեծ Ժողովին պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի Թուրքիոյ մէջ իբրեւ հանգիստի օր ընդունիլ կիրակին՝ փոխանակ ուրբաթի։ Այս ձեւով Թուրք ելմտական սեղանաւորական շրջանակները յարմարելով եւրոպական կեանքին, պիտի կրնան հետզհետէ զարկ տալ իրենց առօրեայ գործառնութեանց։

Ոչ մէկ դրական փաստ Ալմազեանի դէմ

ԼՈՅՍԸ ՀԻՒՍԻՍԷՆ ԳԻՏԻ ԾԱԳԻ

Հարցաքննիչ դատաւորը, ընկերակցութեամբ դատական ոստիկանութեան տնօրէն Գրնուայի եւ ընկերներուն, փորձ մը կատարեց երէկ Ալմազեանի ծանօթխանութին մէջ, Սէն-Ժիլփոդոց։

Ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթ, որ կը պնդէր թէ սեպտ. 9ի իրիկունը սնտուկ մը բերուց Ալմազեանի խանութէն եւ կառքով Նոր տարաւ, նոյնպէս հոն էր իր ինքնաշարժով։ Բիկոտէնի դիակը պարունակող սնտուկը եւ նոյն մեծութեամբ ուրիշ սնտուկ մը բերած էին, մէջը 70 քիլօ ծանրութիւն դրուած։ Այս վերջին սնտուկը բերցուցին կառքին վրայ։ Փողոցին միւս կողմը կեցած էր ոստիկանական բեռնատար կառք մը։ Սնտուկը սանդուխին հետ հաւասար եկաւ, նոյնպէս երկու կառքերու մէջտեղէն օթոպիւս մը անցաւ, այնպէս որ ո՛չ սնտուկը, ո՛չ ալ փողոցին երկու կողմերը կեցած կառքերը արգելք կ'ըլլային երթեւեկին։ Այս կէտին մէջ ջրուեցաւ Ֆլոթի հաւաստումը։ Յետոյ սնտուկը տարին խանութէն ներս։ Տեսնուեցաւ որ սրնտուկին պատուանդանները հեռք կը ձգէին մոմլաթին վրայ։ Մինչդեռ նման հետք երբեք չէր տեսնուած Ալմազեանի խանութին մէջ։ Այնուհետեւ երկու յաղթակազմ ոստիկաններ կարգով փորձեցին սնտուկը շալկելով նկուղ իջեցնել. երկուքն ալ չյաջողեցան։ Այս ալ նպաստաւոր էր Ալմազեանի համար։ Որովհետեւ սեպտ. 9ին Թափ անուն մարդ մը երկու անգամ Ալմազեանի խանութը գացած էր՝ գայն վարձելու համար եւ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ էջ)

ՓԱԽՈՒՍՏ՝ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԷՆ

Գերման կառավարութիւնը որոշած է նիւթական օգնութիւն հասցնել 130,000 ռուս գիւղացիներու, բոլորն ալ ծագումով գերմանացի, որոնք այս միջոցիս պատսպարուած են Մոսկուայի դռներուն առջեւ, խրճիթներու մէջ։ Այս օգնութեան շնորհիւ կը մտածուի զանոնք տեղաւորել Բրազիլիա, Փերու կամ Քանատա, պայմանաւ որ այդ երկիրներու կառավարութիւնները ընդունին զանոնք։ Մինչ այդ՝ գիւղացիները պիտի հիւրասիրուին Գերմանիոյ մէջ. մաս մը անոնցմէ կարելի պիտի ըլլայ տեղաւորել Արեւելեան Փրուսիոյ գաղթային շրջաններուն մէջ։

Կարմրախտի եւ ծաղկախտի համաճարակ մը ինկած է գաղթականներու այս կարաւանին մէջ, որ քիլի առջեւ կը սպասէր դէպի Քանատա մեկնող շոգենաւուն։

Այս գիւղացիները 150 տարի առաջ մեկնած էին Գերմանիայէն եւ հաստատուած Ռուսիա, ուր անջատ համայնքներ կազմած կ'ապրէին։ Ստալինի երկրագործական քաղաքականութեան հետեւանքով, անոնք փճացեր էին. այդ պատճառով, իրենց ինչքն ու կալուածները լքած, ուղղուեր էին Մոսկուա, անկից անցնելու համար արտասահման։

50.000 ՅՈՅՆԵՐ

ՄԵԿՆԻԼ ԿՈՒԶԵՆ ԿՈՎԿԱՍԷՆ

ՄՕՍԿՈՒԱ, 17 Նոյ.— Գերմաններէն յետոյ, յոյն գաղթականները, թիւով 50,000, որ կը բնակին Կովկասի եւ Խրիմի մէջ, Մոսկուայի Յոյն հիւպատոսին դիմելով անցագիր խնդրեցին Ռուսիայէն մեկնելու համար։

Յոյն գաղթականներէն շատեր կը զբաղին ծխախոտի մշակութեամբ...։

Հիւպատոսը արդէն «վիզա» տուաւ 3000 անցագիրներու։

ՀԱՅԵՒԱՐԱԲ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Դամասկոսի ազգայնական «Ալիֆպա» Թերթը կը գրէ.— Հայերը աղքատ եւ թշուառ վիճակի մը մէջ մեր երկիրը եկան եւ շուտով հաստատուեցան հոս եւ մեր երկրին քաղաքացիները եղան։ Շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան եւ ընդունակութիւններուն, անոնք սկսան տնտեսապէս զարգանալ, մեծ հաւասար դիրքեր շինեցին եւ առուտուր ստեղծեցին։ Անոնցմէ շատեր առեւտրական հրապարակին վրայ բարձր դիրքեր գրաւեցին եւ ամէն տեսակէտով օգտակար հանդիսացան մեր երկրին բարգաւաճման.

Այսօր Հայերը ամէն ջանք ի գործ կը դնեն հաւատարիմ ըլլալու այս երկրին շահերուն եւ հասկացողութեան գալու Արաբներուն հետ։ Անոնք կը ջանան նաեւ բարւոք յարաբերութիւններ մշակել մեզ հետ։ Եւ այս նպատակին յաջողութեան համար Հայերը իրենց վարժարաններուն մէջ օտար լեզուներէն աւելի մեծ կարեւորութիւն կուտան արաբերէն լեզուի ուսուցման։ Քանի մը տարի վերջ, Հայերը արդէն արաբախօս պիտի դառնան եւ դիւրաւ պիտի հասկնան մեր փափաքներն ու քաղաքականութիւնը եւ պիտի կարդան մեր Թերթերը։

ՈՍԿԻԻ ԵՒ ՓԼԱԹԻՆԻ ՀԱՆՔ

Սելանիկէն կը հաղորդեն որ Էքաթէրինիի շրջանին մէջ ոսկիի եւ փլաթինի հանքեր երեւան հանուած են։ Փլաթինի հանքը երեք քիլոմեթր երկարութիւն ունի։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՆԵՐՔԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Ստալինականներու ծայրայեղ եւ դաժան միջոցները Տրոցկիի ընդդիմադիր խմբակին դէմ, որքան ալ պաշտօնապէս յայտնուած հռչակուի, իրականութիւնը կը հաստատէ այդ շարժումին խորացումը: Այսօր աւելի քան երբեք խախտած է համայնավարական «միաձական ուժը», որ ժամանակի մը համար, մասնաւորաբար Ռուզվական Յեղափոխութեան շրջանին ճակատագրական դեր կատարեց բովանդակ երկրին մէջ:

Յեղափոխութեան շրջաններուն յատուկ այդ երեւոյթին կրկնութիւնը այսօր գրեթէ անհնար է, որքան ալ ծիգ ու ջանք գործադրեն երկրի պատասխանատուները: Ասիկա ոչ միայն անոր համար, որ կրնան ըլլալ ընդդիմադիրներ օրուան իշխանութեան դէմ զուտ վարդապետական չեռնի վրայ, այլ եւ օրուան կեանքի եւ նոր պահանջներու ստեղծած միջոլորտն իսկ իր կարգին կը ստեղծէ ընդդիմադրութիւն, այս անգամ գործնական հարցերու շուրջ:

Տնտեսական եւ կուսակցական բոլոր ձեռնարկները, որոնք արագօրէն կը ներուին խորհրդային ընդարձակ հրապարակին վրայ, «Նոր կեանք» վերստեղծելու միտումով, ի՛նչ խօսք որ պիտի բազմացնէ ընդդիմադիրներու խմբակներ զանազան հոսանքներէն, խաւերէն եւ նոյնպէս զանազան ուղղութիւններով:

Համայնավարութիւնը այս իրողութեան դէմ ներքին ճակատի վրայ իր «դաժան պայքար»ին հետ կը ջանայ արտաքին աշխարհին զոյց տալ ասոր հակառակը:

Խորհրդային երկիրներէն «աքսորուելու» համատարած հռչակութիւնը, վերջին շրջաններուն գնդակահարութիւններու նոր թափը, «հակայեղափոխական կազմակերպութիւններու» գոյութիւնը, եւ վերջապէս խմբական ձերբակալութիւնները եթէ իւրաքանչիւրը իր կարգին փաստեր են ներքին խռոված կեանքին, աւելի կարեւոր իրողութիւններ են սակայն մամուլի մէջ արծարծուած հարցերը, կուսակցական եւ պետական ընդհանուր խնդիրներուն շուրջ:

Այս տեսակէտէն աւելորդ չէ ծանրանալ քիչ մը այս անգամ «Բոլշեւիկեան սերունդներու փոխյարաբերութեան» հարցին վրայ, որ այս վերջի շրջանին դարձեալ կ՚արծարծուի մամուլի միջոցով:

Տրոցկին տարիներ առաջ քննելով կուսակցութեան ղեկավարութեան եւ բուն շարքայիններու փոխյարաբերութիւնը, ըսած է.

«— Կուսակցութիւնն ապրում է երկու յարկում, վերեւում որոշում են եւ ներքեւում միայն իմանում են որոշումների մասին»:

Ըսել կ՚ուզէր թէ համայնավար ղեկավարութիւնը վերի յարկերուն մէջ խծկուած կ՚որոշէ իր ուզածը, առանց վարի յարկի բնակիչներու գիտութեան եւ իր որոշումը կը թելադրէ անոնց ի գիտութիւն եւ ի գործադրութիւն:

Այս գնահատութիւնը անշուշտ չէր կրնար անարձագանգ մնալ թէ՛ վարի եւ թէ վերի խաւերէն:

Վերջինները որքան ալ լաւ էութեան անկարող ըլլային հերքել այս ճշմարտութիւնը, որ բնորոշումն է միաժամանակ համայնավարական բացարձակապետութեան, չէին կրնար սակայն հանդուրժել այս մտայնութեան խարազանումին ու ծաւալումին, որ ամէն բանէ առաջ ուղղուած էր «հին գվարդիայի գիկտատուրա»յի դէմ, այլ խօսքով իրենց ղեկավարներու դէմ: Անթոյլատրելի էր նաեւ անով, որ այս մտայնութեան խորացումը արդէն իսկ պիտի ձգէր համայնավար կուսակցութեան «վարի յարկի բնակիչներ»ը ապստամբելու իրենց նոր օրերու բռնաւորներուն դէմ:

Եւ տեսանք արդէն ժամանակին այն դաժան միջոցները, որ գործադրուեցան բոլոր նման խլրտումներու հեղինակներուն հանդէպ: Բայց ինչպէս ըսի, այդ միջոցները որքան ալ ծանր ըլլան եւ դաժան, չեն կրնար արմատախիլ ընել նման խնդիրներ

Բոլորին յայտնի է առհասարակ համայնավար ղեկավարութեան այն արդէն անհամազած յոխորտանքը թէ իր հետ է «բովանդակ բանւորութիւնն ու գիւղացիութիւնը, եւ խորհրդ. երկիրների մաքի աշխատաւորութիւնը»: Իրենց համար շինած այս «րէքլամ»ը կը գործածուի անզամ հոն, ուր հաւատացող չկայ: Այսպէս օրինակ, որեւէ ձեռնարկ— պետական թէ կուսակցական յայտարարուած պարզգային անխուսափելիօրէն կը սկսուի «ընդառաջելով մեր բանւորական եւ գիւղացիական շրջաններից եղած բուռն ցանկութիւններին եւ առաջարկներին» բանաձեւով:

Օրինակ, կառավարութիւնը պէտք ունի դրամի, անհնար է որեւէ փոխառութիւն արտաքին աշխարհէն, հարկ է ուրեմն դիմել ներքին փոխառութեան: Եւ ահա՛, մէջտեղ կ՚ըլլուին «ինտուստրիացման» փոխառութիւններ, կարգով Ա. Բ. Գ. եւ միշտ ալ «բանւորներու եւ գիւղացիներու պահանջներով»:

Եւ այսպէս զանազան կարգադրութիւններ, ներքին թէ արտաքին կեանքին մէջ, միշտ միեւնոյն բանաձեւով:

Այս բացարձակ սուտը, շատ շուտ իր երեսը լոյս աշխարհ կը հանէ սակայն: Որեւէ ձեռնարկի պաշտօնական հրամանագրերուն կը յաջորդեն իսկոյն շրջաբերականներ, որոնք կը թելադրեն «միջոցներ ձեռք առնել ժողովրդական լայն շրջանների մէջ բացատրել կարեւորութիւնը» այս կամ այն ձեռնարկին, «մասնաւորաբար բանւորական եւ կուսակցական բջիջների մէջ գրոյցներով եւ զեկոյցներով պիտի պարզաբանել ձեռնարկի նշանակութիւնը մեր երկրի սոցիալիստական շինարարութեան եւ խորհրդային Հայրենիքի ինքնապաշտպանութեան տեսակէտից»:

Եւ վերջապէս աւելի յետոյ, այս անգամ քիչ մը աւելի երկար ընդմիջումով կը հրապարակուին նոր շրջաբերականներ, այս անգամ «տեղերից մեր ստացած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ անբաւարար վիճակի մէջ է մասսայական շարժումը» այս կամ այն ձեռնարկի հանդէպ: Գիտակցելի է առհասարակ, որ մեր բջիջներն ու աշխատակիցները անհրաժեշտ կարեւորութիւն չեն ընծայած ձեռնարկի լրջութեան, եւ իրենց այդ վերաբերմունքով ընդհանուր անտարբերութիւն են առաջացուցած լայն խաւերու մէջ ձեռնարկի հանդէպ...

Եւ իբրեւ վերջին արարուած, կը հրահանգուի՝ «ամէն միջոցով պէտք է գործադրել տրուած հրահանգները. ոեւէ մէկը չպէտք է խուսափի իր պարտականութիւնից:»

Ասիկա արդէն այն միջոցն է, որմէ նոյնքան սարսափահար ճիչեր կը լսուին խորհրդային գրականէն, վերջերս մասնաւորաբար սահմանամերձ երկիրներ փախչողներէն:

Հարց մը խնդրոյն. եթէ իրօք «բանւորութեան եւ ժողովրդական տրամադրութիւններ»ու թարգմանն է եղած կառավարութիւնը եւ կամ կուսակցութիւնը իր այս կամ այն ձեռնարկին մէջ, ապա ինչո՞ւ է որ այդ տրամադրութիւնները կը փոխուին արագօրէն, որուն կը յաջորդեն նախնական ապպարարութիւններ եւ սպառնալիքներ, ի վերջոյ «վարչական կարգադրութիւններ»:

Եւ որովհետեւ վերջաւորութիւնը միշտ նոյնն է, անհնար է չընդունիլ, որ համայնավար իշխանաւորները կը գործեն անպատասխանատու, անտեսելով ո՛չ միայն անկուսակցական ժողովուրդի, այլ եւ բուն կուսակցականներու, այսպէս ըսուած «վարի յարկի բնակիչներ»ի կամքը: «Զաւոդ»ի եւ «Կոռուզում»ի շրջաններին զանազան բջիջներու դէմ հանուած խիստ որոշումները, մամուլներու մէջ մղուած փոփոխութիւնները, որոնք չափով արդէն ցոյց կուտան այս բացուած ճեղքը որ կը խորանայ աստիճանաբար «նոր սերունդ»ի եւ «հին ղեկավարութեան» մէջ:

Եւ եթէ այսօր շատ աւելի յաճախ կը կրկնուի «բոլշեւիկեան գծի»ի անշեղ պահպանման անհրաժեշտութիւնը, այդ արդէն նշան է, որ շեղումները կը խորանան արագօրէն: Տրոցկիէն ետք Բուխարինի անկումը արդիւնք էր այս շարժումի ծաւալումին: Չէ՞ որ եթէ առաջինը իր ընդհանուր գնահատութիւնով վտանգը կը մատնանշէր, վերջինը կը թելադրէր արդէն ըմբոստացում, իր ծանօթ յայտարարութիւնով թէ «ամէն ինչ կասկածի պիտի ենթարկել»:

Հիմա երբ այս ամէնը իրենց արձագանգներ կը գտնեն, մանաւանդ «կոմյերիտականներ»ու շրջանակներուն մէջ, մեծ ու փոքր ղեկավարները գործի են անցած «ուղղելու մոլորածներ»ը: Մէկը ասոնցմէ «Խ. Հայաստան»ի (Թիւ 244) մէջ:

Բուխարինի նշանախօսքը գտնելով ուղիղ «կապիտալիստական կարգերի դէմ մղւող պայքար»ի ընթացքին, եւ կամ «բուրժուազիայից մնացած ժառանգութեան նկատմամբ» կը գրէ

«Երբ ներկայ պայմաններում առաջարկւում են կասկածի ենթարկել ամէն ինչ, այստեղ մենք տեսնում ենք սոսկ մեր ստեղծագործ աշխատանքը խանգարելու փորձ եւ այդպիսի փորձին պէտք է խփենք անողոքաբար»:

Սակայն հակառակ այս սպառնալիքին «կուսակցութեան գծի ճշգութիւնը», կասկածելի կը դառնայ աստիճանաբար ոչ միայն Մոսկուայի եւ Լենինգրադի ընդդիմադիրներու, այլեւ աւելի հեռուներ, Անդրկովկասի մէջ:

Անտարակոյս Հայաստան եւս պիտի ունենայ իր «մոլորեալ»ները, որոնք իրենց կարգին սաիթ պիտի ստեղծեն նոր հոլածանքներու եւ անձարձակութիւններու: Ասոնց այս կարգի «երոյթներ»ուն ալ, արդէն չափէն աւելի եռանդի զուցադրումը մեր երկրի ղեկավարներէն իրական դժբախտութիւնն է մեր հայրենիքին, հիմա որ նման առիթներ կը ստեղծուին, պիտի կրկնապատկուի այդ եռանդը:

Ցնցումները, որ այսպէս կը զգացուին յաճախակի, որքան ալ բնական եւ անհրաժեշտ նկատուին, կը հիւծեն տարաբախտաբար մեր երկիրը եւ կուլ կուտան բազմաթիւ կեանքեր:

Ս. ԹՐԹՈՒՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՕՍՈՒԼԻՍ

ԲԱՐԱԿ ՑԱՒ

Փարիզի Հայ Կարմիր Խաչի բուժարանին մէջ, Տոքթ. Սոլաքեան կ՚ըսէր ինծի.

— Մեր հայերէն թերթերը ձուլումի վտանգիմը մասին շատ կը խօսին: Սակայն գիտե՞ն արդեօք, որ ձուլումի այդ վտանգէն առաւապարիկ աւելի ահաւոր է Թոքախտին աւերը: Գրեթէ Փարիզի բոլո՛ր հիւանդանոցներուն մէջ հայ հիւանդ մը կայ, որ Թոքախտ ունի:

Արդարեւ, միա՛յն բժիշկները գիտեն թէ որքա՛ն մեծ վտանգի մը դէմ կը գտնուի հայ գաղութը Ֆրանսայի մեծ քաղաքներուն մէջ: Ձենք գիտեր թէ ի՛նչ պիտի ըսէր վիճակագրութիւնը բոլոր հայ Թոքախտաւորներուն: Բաղդատութեան համար, կ՚առնեմ ֆրանսական վիճակագրութիւն մը: Հաստատուած է որ տարեկան 125,000 հոգի կը մեռնի Ֆրանսայի մէջ, միա՛յն Թոքախտէն: Սակայն, նկատելով որ ոչ ոք ստիպուած է տեղեկագրել Թոքախտաւորներու մահը, այնպէս որ շատեր կը մեռնին՝ առանց վիճակագրութեան մէջ մտնելու, կարելի է հետեւցնել, որ Թոքախտաւորներու մահուան տարեկան Թիւը 125,000էն շատ աւելի է:1920էն ամերիկեանպատուիրակութիւնը հաշուեց ըսաւ, որ Ֆրանսայի մէջ Թոքախտը մէկ հոգի կը սպաննէ իւրաքանչիւր վեց վայրկեանը անգամ մը: Միայն Փարիզի մէջ, 1925 տարուան ընթացքին Թոքախտէ մեռնողներուն Թիւը կը հասնի 7862ի:

Մեռնող Հայերուն Թիւն ալ զուք երեւակայեցէք:

* *

Անշուշտ հասկցաք Թէ ո՛ր հրէշն է այս հիւանդութիւնը, որ կը սպաննէ մասնաւորաբար երիտասարդները: Ռոքախտ կ՚ըսէ ժողովուրդը, սակայն բժիշկները կ՚ըսեն Թէ սխալ է այդ անուանումը: Հիւծախտ կ՚ըսէին ժամանակին, Թերեւս Թարգմանելով ֆրանսերէն ժողովրդական անունը, consomption: Ուրիշներ ուռականութիւն ըսին, հետեւաբար վէրէմին, սանձ՝ խնդահարութիւն (Տոքթ. Թորգոմեան) կամ ուռույիդ (հայր Տաշեան), փոխադրելու համար ֆրանսերէն tuberculose բառը: Եւ եղան բժիշկներ ալ, որ ուզեցին ֆրանսերէն բառը գործածել, գրելով Թիւպէրքիւլոզ կամ տիւբէրկիւլոզ, ինչպէս կը գործածենք ուրիշ օտար բառ մը, սիֆիլիզ Սակայն հնչումի տարբերութիւնը եւս չփոթութիւն կը պատճառէ, եւ միւս կողմէ ֆրանսերէն այդ հին բառը այնքան ալ ճիշդ չէ՝ եթէ նկատի ունենանք զանազան հիւսուածքներու մէջ հիւանդութեան տեղաւորման եղանակը: Մեր ժողովուրդը բարակ ցաւ կ՚անուանէ զայն, Թերեւս անոր համարար այդ սարսափելի ախտը կը նիհարցնէ՛, կը նիհարցնէ՛ ու Թափանցիկ կը դարձնէ մարդկային մարմինը: Ու նոյնիսկ Թոքախտաւորներուն հաղն ալ կ՚անուանէ բարակ հազ: Բանաստեղծական անուններ,— ժողովուրդով բանաստեղծ ենք արդէն,— սակայն աւելի յատկանշական եւ արտայայտիչ քան վերը յիշուած գիտական անունները:

* *

Այսպէս, քառասուն անուն ունի այս քառասուն անգամ անիծուած հիւանդութիւնը: Եւ հի՛ն է, հին ու հին, սիֆիլիզին չափ հին: Եթէ սիֆիլիզը առաջին անգամ Ադամ տուաւ Եւային, կամ— Ներողութի՛ւն— Եւան տուաւ Ադամին,— չեմ գիտեր,— եւ կամ երկուքը մէկ առին լամա կենդանիէն, կ՚աւանդուի որ Թոքախտն ալ ներկայ էր, եթէ ոչ արեգերամնութեան, գոնէ Բաբելոնի աշտարակին շուրջը: Արդարեւ, ընդունուած է որ Թոքախտը մեծ քաղաքներու, բազմամարդ հաւաքոյթներու հիւանդութիւնն է: Եգիպտոսի ամէնէն զեղեցիկ, ամէնէն խմատուն եւ ամէնէն զգայուն փարաւոնը Թոքախտաւոր էր: Արուեստագէտներն ալ, տեսակ մը պարծանքութեամբ, կ՚ըսեն Թէ մեծ բանաստեղծները, մեծ երաժիշտները եւ մեծ նկարիչներն ալ Թոքախտաւոր են եղած: Ապահովաբար անոր համար, որ անոնք ամէնէն աւելի տառապած են, ապրելով դժնդակ պայմաններու մէջ: Արդարեւ, Թոքախտը աղքատներու հիւանդութիւնն է: Կարելի է ըսել՝ մեր հիւանդութիւնն է: Իր ցուպը բռնած՝ ճամբայ կը քալէ հայ գաղթականներուն հետ, որոնք, քիչ մը հաց, քիչ մը արեւ փնտռելու համար, ցուպն առին ու երկրէ երկիր Թափառելու ելան: Զարմանալու բան չկայ, Թոքախտիմանրէն մանրադիտային, մանտրտիկ ցուպ մըն է (bacille), զոր առաջին անգամ տեսաւ Քոխ Գերմանացին: Այս պատճառաւ, մանրէն կը կոչուի Քոխին ցուպիկը, և հիւանդութիւնը՝ տասիլոզ (այդպիսիցուպեր ունեցող): Դարբականին ցուպէն զատ, ահա դժբախտ Հայերը ճանչցան նաև Քոխին ցուպը: Պակա՛ս ըլլար: Ի՛նչ պակաս, բժիշկները կը հաստատեն, որ ամէն մարդ քիչ մը կլլած է այդ ցպիկէն, այսինքն Թէ ամէն մարդ առաւել կամ նուազ աստիճանով մը Թոքախտաւոր է: Հայերը քիչ մը աւելի:

* *

Ի՞նչ պէտք է ընենք հիմա, ուրեմն, լա՞նք, կոտակնիս զրե՞նք, Քոխին ցպիկի՞ն հայհոյենք, աշխարհին դէմ քէ՞ն ընենք, Դուրեանի Տրտու՞նջը արտասանենք:

Ո՛չ այս, ո՛չ այն: Այս հիւանդութիւնը զարմանելի հիւանդութիւն մըն է: Կը խնդրեմ, որ ինծի հաւատաք. եկածը ենուենդ է, սատ խօսելու եւ մեղք գործելու միտք չունիմ: Փրոֆ. Կրանշէ կը պնդէ Թէ «բոլոր յամրընթաց հիւանդութիւններուն մէջ ամէնէն աւելի բուժելին է Թոքախտը»: Ինչպէ՞ս բուժել։ Մեթոտները բազմաթիւ են, նորն ալ կայ, հինն ալ կայ: Սակայն հայ ժողովուրդը կը սիրէ միշտ նոր մեթոտը, ամէնէն արդիականը: Այսպէս, ներկայիս շատ կը յիշեցուի շողաքննութիւնը (radioscopie) եւ մեր բոլոր հիւանդները, որոնց կը հանդիպիմ Հ. Կ. Խաչի բուժարանին մէջ, մէկ խնդրանք միայն ունին.— «Տոքթէ՛օր, ճառագայթէ անցուր զիս»: «Հայելիէ անցնիմ»: Մէկուն փորը կը ցաւի, կ՚աղաչէ որ «հայելիէ»է անցնի, գլուխը կը ցաւի, «հայելիէ»է անցնի, կը փախէ, «հայելիէ»է անցնի:

Միշտ անծանօթ, խորհրդաւոր բաներն են, որ վստահութիւն կը ներշնչեն մեր ժողովուրդին: Ոչ ոք գիտէ Թէ «հայելին» ի՛նչ է: Բայց միշտ «հայելի» կ՚ուզէ: Ու եթէ բժիշկը պնդէ Թէ «հայելիի» պէտք չկայ, հիւանդը անդին կը դառնայ եւ ընկերոջ կ՚ըսէ.— «Բժիշկը չհասկցաւ հիւանդութիւնս»: Արդ, հիւա՛նդ հայրենակիցներ, պարզ է ըսելիքս.— Թոքախտը դարմանելի է, բայց դարմանումի եղանակները շատ պարզ են:

1. Դժբախտաբար, երբ բժիշկը իմանայ Թէ իր յաճախորդը հիւանդ է, արդէն ախտը աւերներ գործած կ՚ըլլայ: Այս պատճառով, փոխանակ սպասելու որ փոքրիկ տկարութիւն մը ձեզի Թելադրէ բժիշկին քով երթալ, նախապէս զբաղեցէք ձեր առողջութեան անհրաժեշտ բոլոր պայմաններով: Այսինքն, աւելի լաւ է հիւանդ չըլլալու, Թոքախտէ չվարակուելու աշխատիլ, քան Թէ հիւանդանալէ յետոյ դարման խնդրել: Կանխազգուշական միջոցները եւս շատ պարզ են.— Հեռու ապրիլ քաղաքներէն, մաւմկալ կեանք, լաւ սնունդ, լաւ քուն: Այս առթիւ ըսեմ, որ Թոքախտը ժառանգական չէ, բայց հող կը պատրաստէ, այսինքն Թոքախտաւորին զաւակը ընդունակ կ՚ըլլայ — եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին — վարակուելու: Ընդհանրապէս վարակումը, տեղի կ՚ունենայ մանկութեան շրջանին: Եթէ առաջին վարակումին ենթական դիմացաւ, կը նկատուի Թէ տեսակ մը անդիմադրութիւն (immunite...) ցաւ: Երկրորդ անգամ վարակուածները սակայն, կը բուժուին Թաղուած կրակը: Այս պատճառով, Թոքախտաւոր ծնողներ իրենց շրջանակէն պէտք է հեռացնեն զաւակները:

2 — Եթէ բժիշկը բաւ... Թէ վարակուած էք, ան... պէտք է մտիկ ընէք բոլոր խորհուրդներուն, զորս բ... կուտայ կամ գրքոյկներ... կը կարդաք: Փարիզի Հ. Կ. ... վերջերս լոյս ընծայեց գրքոյկ մը, զոր գրած է Տոքթ. Բոյաճ... Զափազանց ժողովրդական ... հասկնալի լեզուով մը հոն ... տրուած են առողջապահակ... դարմանաբանական մեթոտ... Թոքախտի դէմ: Հ. Կ. Խ... ձրիաբար կուտայ զայն ուզողն...

Պէտք է, որ Ֆրանսայի ... կողմը ցրուած մեր գաղթ... ժողովուրդը կարդայ զայն ... բովհետեւ Թոքախտը, որ ... յայտնուի նիհարութեամբ, ... մոքսի անհանգստութիւն... կուրծքի Թեթեւ ցաւերով ... տուան Թեթեւ հազերով, ... ձայնով, արիւն Թքնելով ... տանի անկանոնութեամբ, ... քութեան եղեւէջներով, ... ծանօթ ձուլումի եւ ալ... մի վտանգէն աւելի իրակ... է եւ սարսափելի:

Ով կրկնեմ, դարմանը դիւր... է,— բայց օդ, արեւ եւ սնունդ...

«Սննեւ կ՚ըզ պատուհանն... գիշեր ցերեկ բաց պահէ... հատ հագուստներով մ՚... կուեր: Գիշերները կանուխ պառ... կէ, առաւօտները կանուխ ել... Աշխատութեան ժամերէդ դուրս պարապոյ ժամերուդ հանգիս... ըրէ: Սննդառութեան մէջ ... շաղրութիւն տար: Ախտ... բունակող սնունդները, բազ... շաքարոտ կերակուրներու ... քեզի համար ամէնէն սննդար... ները են եւ ամէնէն աժանը: ... օրը մէկ անգամ կեր, ձուկ... օր կրնաս ուտել, ինչպէս ... հաւկիթ եւ պանիր: Գինի ... սուրճ քիչ գործածէ: Մի ... մարմինդ մաքուր պահէ ... աժան է, Ջուրը ձրի: Հ... պարահանդէսներէն, եւ ... քնատ մնաք:

Դէպի գի՛ւղ, դէպի բաց ... Յիշեցէք, որ Ֆրանսայի ... իւրաքանչիւր վեց վայրկեանը մէկ անգամ մէկը կը մեռնի ... քախտէն:

Բժ. Ն. ԱՅՎԱԶ...

ՆՈՊԷԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՒԸ...

ԹՈՄԱՍ ՄԱՆ

Այս տարի Նոպէլի գրակա... մրցանակը ստացաւ գերմա... ցի վիպասան Թոմաս Ման... ինչպէս հաղորդեց «Յառաջ»...

Թոմաս Ման եղբայրն է Հ... տաւորապէս ծանօթ վիպ... Հայնրիխ Մանի: Ծնած 18... Լիւպէքի մէջ, Թոմաս Ման ... գրական կեանքը սկսած է ... պաշտ նորավէպերով: Իր ... ջին գործը «Buddenbrooks»... գրած է 26 տարեկանին ... եւ ունեցած մեծ յաջողու... Իր գլուխ գործոցը կը նկատ... այս վէպը, որուն նիւթը ... րային-դասակարգային ... մանք ունի: Ընտանիքի մը ... ման պատմութիւնն է, ... երեք սերունդը կը վեր... մանրակրկիտ եւ գիտակից ... պետութեամբ: Միջին ... կարգի պատկանող այս ... նիքը, վաճառական Թոմաս ... խորապէս ուսումնասիր... նկարագրած է ճարտար ... բանի մը դասաւմներով: ... վէպին մէջ կը պարզէ ... գական խնդիրը, ընտան... ընկերային եւ քաղաքական ... եւ անոր անկման պատկ... յետոյ 19րդ դարու ... յեղաշրջումը եւն:

Tristanը (1903) մէջ ... կը հանդիպինք միջին ... պատկանող ընտանիքի... nigliche Hoheit»ը 1909 ... Թագաւորական կամքի... տուն մը քայքայումէ ... համար Ամերիկուհիի մը ...

...ա գրասը կը խառնուին: «Der Tod in Venedig»ի (1913) մէջ, ...երկրորդ գլուխ գործոցը, Մանն ...նկարագրէ տաղնապը մտա-...ականի մը որ կը հաւատար ...ը կազմակերպած ներդաշնակ ...կանքին, համաչափ ապրումնե-...րուն, եւ որ յանկարծ կը խռովի, ...ակնոծի, կը քայքայուի դիւա-...կներու յաճախանքին հեշ-...ութեան ճիրաններուն տակ: Նա-...ոյ Պարէսի կամ Օսքար Ուայլ-...ի ...ւանը դրած են, իսկ ուրիշ-...ներ Ֆլօպէրի յուսահատ կիրքե-...րուն կրկնումը այս չքնաղ գոր-...ծին մէջ։ «Tonio Kroeger»ի (1914) ...նկարագրէ գործնական ...ուանդեզի մը կորուստը՝ ար-...ուեստագէտի աշխատանոցի մը ...րինթոսին մէջ, տեսակ մը ...առեւտրականի և մտաւո-...րականի անհաշտ ըմբոստումին:

...Մանն գրած է նաեւ ...մը վէպեր պատերազմի ...քին։ Նշանաւոր է իր Der Zauberberg» — 1924 — գոր-...ծը որուն նիւթը՝ պատերազմա-...կան վիրաւորներ, Թոքախտա-...ւորներ են, Զուիցերիա ապաս-...տանած։ Շատ գեղեցիկ են իր ...նկարագրութիւնները Տաւոսի ...ոցքինարաններուն մէջ հան-...գիստ վնտռող եւրոպական ...ոգին տագնապներուն մասին։

...Մանի գործերուն ամ-...բողջութիւնը հակառ եւ անվեր-...ջանալի վէպի մը տպաւորու-...թիւնը կը ձգէ ընթերցողին վրայ։ ...հեղինակը ձգտում ունի իր դա-...րաշրջանին հետ հաւասար քա-...լելու թէեւ. հակառական բան ...կայ, յատկանշական երե-...ւոյթ մը. — կեանքին աղմուկը կը բանէ եւ փոխանակ ...աղջացնելու, պայքար կը մղէ ...օրկանի մը դէմ։

Յետոյ, վախկոտ կեցուածքը ...երայի բարքերու յարաճուն ...անգին առջեւ։ Իր հերոսները ...ար եւ վտանգուած էակներ են, մինչդեռ իր եղբօրը Հայն-...րիխ Մանի գործերուն մէջ ա-...ական շունչ մը կը բանկի։ Իր ոճը հաճելի է, բայց ոչ ...ատիպ կամ սանդղաչորդայ, ...հաւատարիմ աւանդութիւն-...ներու։ Իր փիլիսոփայական ...սքները Նիցչէական են, ...թէեւ Վակնէրեան հեշտալուր ...ութիւնները եւ Կէօթէի ...ական ձգտումները իր իմա-...ցական փոթորկումին տուած ...ն խռովիչ ազնուականութիւն ...։

«Սփիւռքահայ Միացեալ Նա-...հանգներու» ջերմ պաշտպանն է ...անգամ գերմանական Ակա-...տեմիային։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ...

Մեզի եղած շատ մը հար-...ցումներու օրը օրին կը պատաս-...խանենք ՆԱՄԱԿԱՏՈՒփով: ...կը խնդրուի ուշադրութեամբ ... առնել։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 2 նոյ (Սեփ. Թղթ.)— Հ. Յ. Դ. «Վրէժ»ի Աշակերտական Միութեան նախաձեռնութեամբ հոկտ 26ին Լիլաւայի դպրոցի Թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը՝ նուիրուած Յորոնի Առիւծ «Սերոբ Աղբիւր»ի յիշատակին, անոր նահատակութեան 30ամեակի առթիւ (1899-1929)։

Աշակերտ. Միութեան կողմէ հանդէսի բացման խօսքն ըսաւ Հ. Գրիգորեան։ Եղան աւուր պատշաճի արտասանութիւններ եւ նուագներ։ Յետոյ ընկ. Միհրան Գրիգորեանը համառօտակի ուրուագծեց Աղբիւր Սերոբ փառաւոր կեանքն ու ռազմական-յեղափոխական գործունէութիւնը եւ անոր կատարած հսկայական գերը հայկական ազատագրական շարժումներու մէջ ընդհանրապէս եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտական գործունէութեան մէջ մասնաւորապէս։

Ապա աշակերտներ ներկայացուցին փոքրիկ թատերախաղ մը։

Հոս տեղն է յիշել, որ անցեալ տարի «Յառաջ»ը երկու Թիւեր նուիրեց Յոլստոյի ծննդեան հարիւրամեակին։ Զանազան առիթով «Յառաջ»ի մէջ կը յիշատակուին օտարազգի մեծ գէմքերու յոբելեաններն ու տարեդարձները, բայց մոռացութեան կը տրուին մեր ազգային դէմքերու տարեդարձները, որոնք այնքա՜ն դաստիարակիչ են նոր սերունդի համար։

Սերոբ - Աղբիւրի մահուան 30ամեակի առթիւ մէջ բերենք, Աւ. Իսահակեանի գրած մէկ հոյակապ քերթուածէն այս երկու տուները եւ իբր ծաղկեպսակ դնենք Սերոբ-Աղբիւրի գլխուն վրայ, որ թաղուած է Բաղէշի կարմրակ եկեղեցւոյ բակին մէջ —

Ոսկէ գագաթը բանձրիկ Նեմրութայ
Վ սռ. վառ կը շողայ մէջ վանայ ծովուն,
Ազիզ անունդ քաջ Սերոբ փաշա
Ալմաստով փէլուն մէջ մեր սրտերուն,
Թող արարքներուդ արժանի գովքն էլ
Խղճուկ գուսանիս անզարդ երգերում
Ջինջ աղբիւրի պէս գլայ, գլգլայ:
Նեմրութայ սարը ճագարակն ունի՛
Հազարն էլ Մշու դաշտն ի վար կ'իջնի,
Մինակ Աղբիւրի աղբիւրը սրտի
Խեղճ ժողովրդի սրտի մէջ կ'երթայ,
Ազատ օրերի, դալար օրերի
Ծարաւ վաթանի սրտի մէջ կ'երթայ...։

Այնքան ժամանակ մինչեւ որ «բազուկին գոներն յուսայ,, եւ ծոցի հայաստանի ազատութեան արշալոյսը.

Մասիս

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Իտալացի ելմտագէտ, կոմս Վոլփի մեկնելէ առաջ յայտարարեց թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ մէջ առեւտրական սերտ յարաբերութիւն կայ եւ թէ այս յարաբերութիւնը աւելի պիտի ընդարձակուի Թրքական դրամին կայունացումով։

Գրուած էր թէ պետական դրամատան դրամագլուխին մէջ իտալական մասնակցութիւն ալ պիտի ըլլայ. այս լուրը կը հերքուի Ենկիւրիէն ուրկէ կը հեռագրեն թէ կոմս Վոլփիի շփումներուն հետեւանքով. պետական դրամատան խնդիրը աւելի վճռական փուլի մը մէջ մտած է։ Այս կամ այն դրամատան կողմէ գումար գրուելու խնդիր չկայ։ Դրամատան անհրաժեշտ դրամագլուխը կառավարութեան կողմէ պիտի ապահովուի։ Օտարներուն մասնակցութեան պիտի դիմուի Թղթադրամին կայունացման եւ դրամատան փոխառական խնդիրներուն մէջ։ Վերջնապէս որոշուած է պետական դրամատան օրինագիծը Ազգ. Ժողովին ներկայացնել այս նստաշրջանին։

ԱՐՏԱԾՈՒՄՆ ՈՒ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ

Մաքսային ընդհ. տնօրէնութիւնը հրատարակած է 1928 տարուան արտածումներուն ու ներածումներուն թիւերը, ինչպէս նաեւ անոնց տարբերութիւնը 1926 եւ 27 տարիներու թիւերուն հետ։

1927ի Սեպտեմբեր ամսուան ընթացքին, 17,287,071 ոսկիի ներածում եղած է, եւ 9,387,599 ոսկիի արտածում։ 1929ի նոյն ամսուան ներածում 19,248,141, արտածում՝ 13,086,303 ոսկի։

1927ի հոկտեմբեր ամսուան ներածումը եղած է 15,403,952 ոսկի, արտածումը՝ 20,882,633 ոսկի։ 1928ի նոյն ամսուան ներածում 22,962,106 արտածում՝ 14,171,821 ոսկի։

1927ի նոյեմբերի ներածումը եղած է 18,061,599 ոսկի, արտածումը՝ 16,761,353 ոսկի։ 1929ի նոյն ամսուան ներածում՝ 19,895,635, արտածում 23 միլիոն 505,021 ոսկի։

Գալով 1926, 27 եւ 28 տարիներու ընդհանուր թիւերուն, ահա ցուցակը.—

	Ներածում	Արտածում
1926	234,699,735	186,422,755
1927	211,398,184	158,422,998
1928	223,533,775	173,573,489

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ— Այս կիրակի նոյեմ. 10ին Սթանոցի Հայր. Միութիւնը ներկայացուց Պետրոս Դուրեանի «Սեւ Հողերը» յունական Թուրքանօ պարասրահին մէջ։

Ժամանակին սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ։ Ժամը 2ին սկսաւ ներկայացումը տեղական ուժերով։ Թէեւ դերակատարները այնքան փորձառու չէին, բայց ներկայացումը շատ յաջող անցաւ։ Ներկայացումը լաւ տպաւորութիւն ձգեց։ Յետոյ խաղցին «Երկու խուլերը» ծիծաղաշարժ պաւէսթը։

Ահաւասիկ գաղութ մը որ ամէն ջանք կը թափէ գոնէ ամիսը մէկ անգամ ներկայացում կամ հանդէս տալու ժողովուրդին։ Հակառակ գաղութիս մէջ առաջնակարգ ուսում առած մարդ չկենալուն, գնահատելի են Միութիւններու թափած ջանքերը այլասերման դէմ։ Բոլորն ալ իրարու հետ մէկտեղ սիրով կ'ապրին եւ իրարու պակաս կը լրացնեն մէկը միւսին դիմելով։

Հայր. Միութիւններուն ամէնէն բազմանդամը եւ գործունեան Սթանոցի Հայր. Միութիւնն է շնորհիւ իրենց ատենապետ Գ. Սիւրքմէնեանի, որ ջանք չի խնայեր օգտակար ըլլալու թէ իրենց հայրենակիցներուն եւ թէ գաղութին։ Իսկ ամէնէն յետամնացը կը համարուի Մարաշի Հայր. Միութիւնը, որուն գործունէութիւնը չենք տեսած մինչեւ հիմա։

Գ. Երամեան

ԹԻՒՐՔՄԷՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Հայաջինջ սարսափի օրերուն, Պիլէճիկի 700 տուներէ բաղկացեալ զուտ հայաբնակ Թորգոմ (Թիւրքմէն) գիւղն ալ աւերակ դարձաւ։ Աւելի քան 4000 երկսեռ ժողովուրդէն հազիւ 120-130 հոգի ազատեցան։

Երկրորդ տեղահանութեան միջոցին իւրաքանչիւրս մէյմէկ տեղ ձգուած, տնտեսական եւ անհատական պատճառներով չէինք կրցած գիւղիս յիշատակը վառ պահելու միջոց մը խորհիլ։ Այժմ կարտանի մէջ, միեւնոյն գիւղէն տասնեակ մը վերապրողներս բոլոր մեր հայրենակիցներու բազմապիսի պահանջներու բաւարարութիւն տալու համար կազմած ենք Հայր. Միութիւն մը։ Մեր առաջադրած նպատակին հասնելու համար, կոչ կ'ընենք Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մէջ գտնուող բոլոր մեր հայրենակիցներուն, որպէսզի առանց բա ատութեան փութան կապ հաստատել Միութեանս հետ։ Հասցէ —

Nichan Adjemian, cordonnier 31, rue Faubourg de Gneydan, Gardanne (B. du Rh.)։ Հետաքրքրուողներուն փութով կը ղրկուի Միութեանս ծրագիր - կանոնագիրը։ Ի դիմաց Վարչութեան դիւանի փոխ - Ատենապետ՝ Ն. Աճէմեան, Ատենադպիր՝ Մ. Նշան Փափազեան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ձմրան եղանակին անգործ չձգելու համար իր մարզիկները, մասնաճիւղս որոշած է զարկ տալ «Քրոս Քընթրի»ի։ Այս խաղը,— վազք դաշտերու եւ անտառներու մէջ— քիչ մը դժուար, բայց խիստ օգտակար մարզանք մըն է և կը յարմարի առաւելապէս չափահասներու։ Այն երիտասարդ մարզիկները որոնք ամրան կը հետեւէին 1500—5000 մեդր վազքի փորձերու՝ կրնան մասնակցիլ կարճ «Քրոսներու» եւ օգտուիլ։

Կրընոպլի, Վալանսի եւ Լիոնի շրջաններէն ամէն անոնք որոնք կը փափաքին կիրարկել այս բացօթեայ մարզանքը, կրնան գրաւոր կերպով դիմել վարչութեանս— U. G. Arménienne 37 Rue d'Alembert, Grenoble։ Իրենց պիտի տրուին հարկ եղած բոլոր ծանօթութիւնները, և նաեւ՝ լիազօրներ՝ որոնցմով իրաւունք կ'ունենան իրենց գտնուած շրջաններուն մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով մասնակցելու «Քրոս Քընթրի»ի մրցումներուն։

∴ Լիոնի եւ Վալանսի շրջանի ֆութպոլի այն հայ խումբերը՝ որոնք կը փափաքին մրցումներ կատարել Կրընոպլի մէջ, կը հրաւիրուին յարաբերութեան մէջ մտնել վարչութեանս հետ։

Տիգրիս

ՍԷՎՐԱՆ.— Արագ մարզականը շարունակելով իր մրցումներուն շարքը, Red Star Olympiqueի Միջնեռնակ խումբը հրաւիրած էր Սէվրան, որուն յաղթեց 3—0ով։ Ուշագրաւ են Արաքսի շարունակական յաջողութիւնները։ CAի խումբը մինչեւ հիմա Սէվրան եկած խումբերէն շատ աւելի մեծ արժէք կը ներկայացնէ։

Նոյն օրը Սէվրանի (2) խումբը 7ի դէմ 2ով յաղթեց C.A. Françaisի պահեստի խումբին։

Օ. Լ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՌԱՄՆԱԿ (Պատմուածքներ գեղի կեանքէն)։ Գրեց՝ Թ. Ազատեան։ Արդիական արուեստով գեղանկարեց՝ ծանօթ արուեստագէտ Մելքոն Քէպապճեան։ Կ. Պոլիս, 1930։ Գին՝ 1.50 տոլար կամ 35 ֆրանք։ Հեղինակին հասցէն՝ Péra, B. P. 182 (Istambol).

ՏԻԿԻՆ ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ինչպէս գրեցինք, յայտնի դաշնակահարուհի Տիկ. Մարգարիտ Միրիմանեան-Նազարեանի նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ, վաղը չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին Salle Chopin 8 rue Daru.

Յայտագրին մէջ կան կտորներ դասական մեծ վարպետներէ՝ Շոփէնէ, Լիսթէ, Ցըզարիսիէ Պրահմսէ, Պէթովէնէ, Շուպերթէ եւն.։

Հայ արուեստագիտուհին միջազգային համբաւ կը վայելէ արդէն եւ բոլոր օտար թերթերը համակրանքով եւ հիացումով կ'արտայայտուին իր արուեստին մասին։

Մեր հայրենակիցներուն կը մնայ երթալ եւ վայելել իր նուրբ արուեստը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՃԱՄԲՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ.— Երբ մարդ կը ճամբորդէ, չի բաւեր քսակը լաւ պահել, պէտք է որ մանաւանդ խելքը գլուխը պահել։ Այս դասն էր որ առաւ աչքի օր ճամբորդ մը, Եւ պէս կորսիս, որ գործով՝ Փարիզ էր եկեր եւ ուր մեծ ուրախութիւնն ունեցաւ ծանօթանալու երիտասարդի մը եւ անոր երկու ընկերուհիներուն։ Կորսիս բարեկամութեամբ կապուեցաւ երեքին հետ եւ հաւանեցաւ անոնց ընկերակցութեամբ եւ առաջնորդութեամբ, յաջորդաբար այցելել Փարիզի կապելաները։ Կէս գիշերին՝ չորսը մէկ ինքնաշարժ մը վարձեցին, կայարան երթալու համար։ Կորսիս որ խմած էր, քնացաւ ինքնաշարժին մէջ եւ արթնցաւ երբ կառքը կանգ առաւ։ Երանի թէ սակայն, դեռ չարթննար, կամ շարունակէր հանդարտօրէն քնանալ։ Արդարեւ գէշ բախտ զարթօնք մը ունեցաւ։ Հազիւ աչքերը բացած, երբ կը փորձէր աճապարանքով վար իջնել, ձեռքի դաւաճան շարժումով մը կոտրեց կառքին դրան ապակին ու վիրաւորուեցաւ բազուկէն։ Այս անակնկալ դժբախտութենէն դեռ բոլորովին չէր սթափած, երբ նշմարեց թէ կառքին մէջ մինակ էր։ Երիտասարդը թռցուցեր էր աղջիկները. եւ անոնց հետ ալ իր գլխարկը, դաւազանը, վերարկուն եւ դրամապանակը, որուն մէջ բարեբախտաբար մեծ գումար մը չկար։ Այս ցաւալի հաստատումներէն յետոյ, կորսիս ստիպուեցաւ հատուցում մը ընել իր կոտրած ապակիին համար, յետոյ բողոք տալու ոստիկանութեան, որմէ վերջ միայն խելք ըրաւ հիւանդանոց մը երթալ՝ իր վէրքերը դարմանելու։

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՄԵԾ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Եւ մինչդեռ անոնք կը հանգչէին, Ցրունդլ վերջին անգամ մըն ալ կը քններ իր գործիքները։ Կոկնադագաղի ապակիայ որմերուն ամրացուած էին առաքնաւոր շրջանակներ, զանազան մեքենաներ, խողովակներ եւ ելեկտրական թելեր։

Սէլէստէն աչքերը չէր կրնար հեռացնել անոնցմէ։

— Ցաւցնելիք բան մը չպիտի ընէք, այնպէս չէ՞, հարցուց վախճանտ շեշտով մը։

— Բնաւ երբեք, պատասխանեց բժիշկը, ոչինչ պիտի նշմարէք հազիւ թեթեւ խայթուածք մը։ Չպիտի զգաք անգամ եւ պիտի քնանաք ինչպէս ձեր անկողնին մէջ։

— Խայթուածքները չեմ սիրեր, ըսաւ Սէլէստէն տրտմալից շեշտով մը։

— Ցամենայն դէպս սամոքսի խիթերէն նախընտրելի են, ըսաւ Ռընէ ծաղրական կերպով։

— Ճիշդ այս առաւօտ ալ ստամոքսս չի ցաւիր, ըսաւ Սէլէստէն թերեւս լաւագոյն կ'ըլլար սպասել որ ցաւերը սկսին...

Ռընէ արդէն պատրաստ էր։

— Օ՜ն, Սէլէստէն, ըսաւ, հագուէ՛. եւ կամ սպասէ, եթէ կ'ուզես, մինչեւ որ ես քնանամ եւ յետոյ հետեւէ։ Երբեմն երբեմն պիտի գաս այցելելու ինծի։

Սէլէստէն սիրտ առաւ։

— Ոչ, ըսաւ. չպիտի կրնամ հանդուրժել ձեզ մամի վերածուած տեսնել, կը նախընտրեմ ձեզ հետ մնալ։

Յետոյ, յանկարծ ձեռքը ճակատին զարնելով.

— Տղոցմաւ, ըսաւ, կոզի համարտոյցի ծորակը գոցել։ Լաւ չէ՞ որ երթամ սուռն անմիջապէս վերադառնամ...

— Ես կը գոցեմ, ըսաւ Ցրունդլ, այդ մասին մի մտածէք։ Խորհեցէք թէ սքանչելի ճամբորդութիւն մը պիտի ընէք, պիտի մոռնաք բոլոր ձեր վիշտերը եւ պիտի վերադարթնուք նոր աշխարհի մը մէջ։ Շատ բախտաւոր էք։

— Յոյսութիւն, Սէլէստէն, ըսաւ Ռընէ, անոր ձեռքերը սեղմելով, հարիւր տարի՜ն, այսինքն վաղը, որովհետեւ մենք չպիտի զգանք ժամանակի անցնիլը։

Եւ երկնցաւ ապակեդագաղին մէջ պատրաստուած անկողնին վրայ։

— Ես կ'ուզեմ առաջ քնանալ, ըսաւ հաւատարիմ ծառան, այսպէսով ես տիրոջմէս առաջ պիտի արթննամ եւ պատրաստ պիտի ըլլամ օգնելու իրեն։

— Բայց, պատասխանեց Ցրունդլ, դուք ձեզի չպիտի արթննաք, այնպէս որ կարելի է նախ ձեզ արթնցնել։

Եւ անոնց երկնցուց երկու դագաղներ որ կը պարունակէին գինիի նման հեղուկ մը։

— Խմեցէ՛ք, ըսաւ։

— Գէշ բան մը չէ հարկաւ, հարցուց Սէլէստէն, կասկածոտ դէմքով մը։

— Ընդհակառակն, ընտիր է, ըսաւ Ամերիկացին։

— Կենացդ, ըսաւ Ռընէ, մէկ ումպով պարպելով գաւաթը։

— Քու կենացդ, պարոն, պատասխանեց Սէլէստէն։

Երկուքն ալ պառկեցան եւ փակեցին իրենց աչքերը։

Ցրունդլ գիտեց գանոնք բոլորովին գոց դէմքով մը։

— Ահաւասիկ կեանքիս ամենագեղեցիկ վայրկեանն, ըսաւ հանդիսաւոր շեշտով մը, ահաւասիկ կեանքի ապարէզիս պսակումը։ Իմ անունս պիտի յիշուի բոլոր մարդոց մէջ եւ ձեր փառքը պիտի հաւասարի իմինիս։ Պարոն Լա Ցայեադ, Պարոն Մարկիզօ, այլեւս զիս չպիտի տեսնէք, բայց պիտի խորհիք իմ վրաս եւ պիտի օրհնէք զիս ձեր նոր կեանքին մէջ։

— Կը տեսնենք... մրմնջեց Սէլէստէն։ Քանի մը վայրկեան յետոյ Ռընէ եւ Սէլէստէն կը քնանային խոր քունով մը։

Գիտնականը երկարօրէն քննեց անոնց բազկերակը եւ հաստատեց թէ անոնց բաբախումները կանոնաւոր էին։

— Այժմ, ըսաւ, գործի սկսինք։

Ինչպէս տեսած էինք, Ցրունդլ ոչ միայն մէկ նպատակ միայն ունէր բաւական ժամանակ պիտի ունենար իր երկու ենթականերուն երկարատեւ ներարկումներ ընելու, անոնց սրտի բաբախումները դանդաղեցնելու նպատակով։

Եթէ, ինչպէս կը յուսար Ցրունդլ, դեպքեր տեղի ունենային մարդոց համար այնպէս ինչպէս կենդանիներուն, այդ խայթուածքները կատարեալ անզգայացում մը պիտի յառաջացնէին եւ աւելորդ պիտի ըլլար թմրեցուցիչ նոր ներարկում մը ընել։

Իր յոյսը ի դերեւ չելաւ։ Ներարկումներէն անմիջապէս յետոյ երկու մարմիններն անշարժութեան դատապարտուեցան կատարեալ դիակներու նման եւ կրցաւ ուժգնօրէն սեղմել անոնց մորթը եւ մատը դնել անոնց աչքի խնձորին վրայ, առանց ամենաթեթեւ հակազդեցութիւն մը յառաջ բերելու։

Այնուհետեւ յարմարցուց սրտի բաբախումները արձանագրող գործիքները, շարժման մէջ դրաւ զարիչ մեքենաներն որոնք դագաղին պիտի տային կատարելապէս մաքուր եւ չոր օդ, կանոնաւորեց բալեխաառնութիւնն եւ սպասեց։

ոեւէ մնտուկ կամ արտակարգ բան չէր տեսած հոն։ Ոստիկանութիւնը կ'ենթադրէր որ մարդուն եկած առենը Ալմազեան Րիկօտէնի մարմինը պարունակող մնտուկը նկուղ իջեցուցած էր . . .

Հարցաքննիչ դատաւորը եւ դատական ոստիկանութիւնը շաբաթ կէսօրէն վերջ կրկին գացին Ալմազեանի խանութը եւ չկրցան ոեւէ դրական փաստ գտնել՝ հայ դերձակին յանցապարտութեան մասին։ Քննիչներէն մէկը կոտրած ապակի մը գտաւ Ալմազեան, որ լուռ ու անտարբեր կը դիտէր, բսաւ.

— Լու մը գտան եւ կ'ուզեն ուղտ շինել զայն։ Չեմ հասկնար թէ ինչո՛ւ ոստիկանութիւնը անպատճառ կ'ուզէ գլուխս իր քննութեանց մէջ կը դնէ այնպիսի կատաղութիւն մը, որ զայրոյթ կը պատճառէ։

Յետոյ բսաւ ժպտելով.

— կարծես թէ սինէմայի մէջ եմ։ Թո՛ղ զուարճանան։ Երբ փոքրիկները զուարճանան, դայեակները զոհ կ'ըլլան։ կը փնտռեն ու կը փնտռեն։ Ի՞նչ է փնտռածնին։

∴ Ալմազեանի փաստաբանը Շառլ Լը Կրան Լիլ մեկնեցաւ երէկ առաւօտ՝ դատական իշխանութեանց մօտ անձամբ կարգ մը անհրաժեշտ քննութիւններ կատարելու նպատակով։ Որպէսզի ազատ ըլլայ իր շարժումներուն մէջ. փաստաբանը հրաժարեցաւ առեւտրական Նախարարութեան կցորդի իր պաշտօնէն։

Տեղական թերթերուն համաձայն, լոյսը պիտի ծագի հիւսիսէն, այսինքն Լիլէն, ուր գտնուած էր դիակը։ Լիլի ընդհ. դատախազը կը հերքէ կարգ մը թերթերու իրեն վերագրած այն յայտարարութիւնները թէ՝ Րիկօտէնի սնտուկը բոլորովին պարապ էր երբ Փարիզ ղրկուեցաւ, սակայն ետքէն Փարիզի մէջ բամպակ, մուշտակի եւ մարդու մազ գտան անոր մէջ։

Այս ձեւով կ'ամբաստանուէին հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս, Անտրէ Պընուա եւ Ամի։ Մաթիֆաս հինգշաբթի օր պիտի լսէ Լիլի Ապահովութեան տնօրէն Քրուասարը և դատական բժիշկ Միւլլէրը, որոնք քննած էին դիակն ու սնտուկը։

Այսօր պիտի լսուին Անկիէնէն քանի մը ինքնաշարժի վարիչներ, վերջնապէս ճշդելու համար թէ ո՞վ էր Ալմազեանը Անկիէնէն Մոնմորանսի տանողը, ժամանակ ստուգելու համար կառք նստելու ժամը։

∴ Ոստիկանական տեսչութիւնը տեղեկագրով մը կը յայտնէ թէ ծեծի ենթարկուելուն մասին Ալմազեանի բողոքը անհիմն է։

∴ Ցլոթ ըսած էր թէ սեպտ. 9ին Շապանէ փողոցէն սնտուկ մը փոխադրած է։ Թերթերը երկար քննութիւններով զբաղած էին այս պարագան։ Սակայն ոստիկանութիւնը գտած է Տոյչ անունով մուշտակավաճառ մը, Շապանէ փողոց թիւ 1, որ այդ օրը օգափոխութեան ղրկած է իր աղջիկները։

Սոկոլնիկով Լոնտոնի խորհրդային դեսպան

Մոսկուայէն պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Լոնտոնի խորհրդային դեսպան նշանակուած է Գրիգորի Սոկոլնիկով, նախագահ քարիւղի կառավարական սէնդիկային։ Նորընտիր դեսպանը 42 տարեկան է։

Իր քաղաքական ասպարէզը կը սկսի 1917էն, երբ կէրէնսկի տապալեց ցարիսմը։ 1921ին երբ ընդունուեցաւ տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը, ելմտական գործավար նշանակուեցաւ։ Մաս կը կազմէր այն խմբակին որ կը քննադատէր կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը, այդ պատճառաւ ալ դուրս ձգուեցաւ գործավարներու խորհուրդէն։ Նկատելով որ Սոկոլնիկով ելմտական եւ տնտեսական գործերու մասնագէտ է, այն կարծիքը կը տիրէ թէ Մոսկուայի նպատակն է քաղաքական պրոպագանդէն աւելի առեւտրական գործերով զբաղիլ Անգլիոյ մէջ։

Անգլիա եւ Աֆղանիստան

Անգլիոյ արտաքին նախարար Հէնտըրսըն հեռագիր մը ուղղելով Նատիր խանի, պաշտօնապէս կը ճանչնայ զայն յանուն անգլիական կայսրութեան։ Նատիր խան գահ բարձրանալուն Նատիր շահ անունը պիտի առնէ։

Զինքի գաղտնի մթերանոց մը Պէյրութի մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ տեղւոյն ոստիկանութիւնը երեւան հանած է հրացանի, փնդացիրի եւ ձեռնառումբի գաղտնի մթերանոց մը։

Տասնեակ մը կասկածելիներ ձերբակալուեցան։

Մահ Անգլիացի երեսփոխան Օ'Քոնորի

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ երէկ առաւօտ ժամը 3ին մեռաւ Իրլանտացի յայտնի հայասէր երեսփոխան Թ. Փ. Օ'Քոնոր, 81 տարեկան հասակին մէջ։ Հանգուցեալը եղած է մեծ հրապարակագիր մը, որ հիմնած է զանազան թերթեր։ Երեսփոխան էր 1880էն սկսեալ։ Իր ձայնը բարձրացուցած է ամէն առթիւ՝ Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ պաշտպանելու համար Հայկական Դատը։ Երեսփոխաններու «հայրիկ»ը կը կոչուէր՝ իբրեւ ամէնէն տարէցը։

Իրմով կ'անհետանայ մեծ ու ազնուական դէմք մը։

Նոր հրէշ մը

Տիւսէլտորֆի մէջ հրէշ մը 17 ամսուան ընթացքին բռնաբարած եւ սպաննած է 19 աղջնակներ եւ կիներ։ Ոստիկանութիւնը դեռ չէ կրցած ձեռք անցրնել զայն։ Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ խոր. յուզում կը տիրէ։ Կառավարութիւնը 90,000 ֆր. պարգեւ խոստացած է մարդասպանին հետքը գտնողին։ Դպրոցներու մէջ խիստ պատուէրներ տրուած են աշակերտներուն, որպէսզի չթափառին փողոցները։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Էտկար Քինէ յածանաւը քանի մը օր առաջ Պոլիս հասաւ։ Պոլսոյ ֆրանսական գաղութին կողմէ պաշտօնական ընդունելութենէ մը յետոյ, ծարտանաւը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Պիրէոն մեկնեցաւ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ծերէն դեսպան Թոլիխրոնիատիս Էնկիւրի մեկնեցաւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ վերջին տասը ամսուան ընթացքին գանձուած է 39,144,963,200 ֆրանք տուրք։ Այս գումարը ելմտացոյցին մէջ նախատեսուածէն 5,742,419,000 ֆրանք աւելի է։

ԿԱՐՏԻՆԱԼ Տիւպուայի տեղ Փարիզի արքեպիսկոպոս պիտի նշանակուի Վէրտիէ, ընդհանուր մեծաւոր Սէն-Սիւլփիսի միաբանութեան։ Ծնած է 1864ին եւ քահանայ ձեռնադրուած՝ 1887ին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի ընկերներն ու ընկերուհիները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի։

Օրակարգ՝ Զեկոյց 7րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին 63 Rue République։ Կը խօսի ընկեր Բ. Միլտոնեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։ Տեղի պիտի ունենայ նաեւ վիճաբանութիւն։ Իսկ ենթակոմիտէական հերթական ժողովը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։

Լիոնի Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Դրադարանը։ Կը խօսի Ընկ. Բ. Ա., Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ծրագիրը»։ Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերները։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Սրահին դուռը կը փակուի ճիշդ ժամը 8.30ին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Շապին Գարահիսարցի եւ թուրքիայէն նոր ազատուած Սմբատ Չերպէթեան 19 տարեկան, հօր անունը՝ Շապուհ, մօր անունը՝ Աղաւնի կը փնտռէ իր քոյրը Լուսազարդ Չերպէթեան։ կը կարծուի թէ Նիւ-Եորք կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բ. Տէրտէրեանի, 18 Rue Denoyez, Paris (20e)։

կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Աղաւնի Գրիգորեան կը փնտռէ Մեզրէցի Խարբերդ) Գրիգոր Գրիգորեան, 28 տարեկան, հօր անունը՝ Գասպար, մօր անունը՝ Թագուհի։ 1923ին կը գտնուէր Մարսէյլ։ Այժմ տեղեկութիւն չունինք իր մասին, իմացնել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր։

— Երզնկացի հանգուցեալ Միգարէք Նորսիկեանի աղջիկը՝ Երանուհի Նորսիկեանը կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Բերուզ (մականունը չի յիշեր) որ հաստատուած է Ֆրանսա՝ իր երկու զաւակներով, Վերգինէ եւ Սուրէն անունով, 1912էն ի վեր։ Իմացնել Օննիկ Այվաճանեանի, Str. Regala 128, Braila, Romania։

— կը փնտռուի Պիլէճիկցի (Պրուսա) Գրիգոր Մութաֆեան (ատաղձագործ) որ 1924ին կը գտնուէր Սէրէզ (Յունաստան)։ Իմացնել՝ իր եղբօր Սողոմոն Մութաֆեանի, 14 Rue Ortolan, Paris (5).

— Մուշի Գուլանըգ Հըմզաշեխ գիւղացի Տիկ. Աննա Յարութիւնեան կը փնտռէ իր որդին Մխիթար Յարութիւնեան։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի նիս։ Իմացնել Գէորգ Միրոեանի, 6 Rue Blanqui, Kremlin-Bicêtre, Seine.

— Տիկ. Տիգրանուհի Մէքինեան կը փնտռէ իր ամուսինը Յովհաննէս Մէքինեան՝ որ Ուրլայի մէջ Ռէժիի հաշուակալ էր։ Իզմիրի ջարդէն 20 օր վերջ Ուրլայի բանտէն նամակ ստացած է իրմէ։ Անկէ վերջ լուր չեայ։ Իմացնել՝ Mme D. Mekinian, 12bis Ave. de l'Espérance, Bondy, (Seine), France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

ԳՏՆՈՒԱԾ

«Յառաջ»ի միջոցաւ փնտռուած Գրիգոր Գրիգորեանի հասցէն ունենալու համար գիմել Գ. Միհրան Գալէյեանի 84 Rue Michelet, Sevran (S. et O.)

ՍԱԿԱՐԱՆ

18 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.86
Տոլար	Dollar	25.40
Մարք 100	Mark	607.25
Թրք. Թղթ.	L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի	» » or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8 75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.25
Լիր »	Lire	132.90
Պելժ. ֆր. »	Fr. Belge	71.—
Զուից. »	Fr. Suisse	492.25
Լէյ »	Leï	15.15

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.	2100.—
»	II »	1510.—
»	III »	1500.—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	82.—

ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ցածախորդներուս փափաքին գոհացում տալու համար անձամբ պիտի այցելեմ Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ, միասին բերելով արեւելեան ամենանոր փլաքներու ճոխ մթերք մը որ գոհացում պիտի տայ իսկ ամենադժուարահաճ երաժշտասէրներուն։ Փափաքողները պիտի ման հետեւեալ հասցէներուն՝

Լիոն, Գ. Ճնկտրեանի, 211 Rue Creqi, Նոյեմբեր 15էն 20

Վալանս.— Գ. Գրիգորեանի ճաշարանը, 31 Rue Belle Image Նոյեմբեր 20էն 25։

Մարսէյլ.— Գ. Թաշճեանի, 25 Rue des Dominicaines Նոյեմբեր 25էն 30։

ԱՐԹԻՆԵԱՆ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929 — 20 NOVEMBRE 1929

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1115 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՂՆ ՈՒ ՄԱՏԱՂԸ

Անատոլուի բեկորներուն նոր բանագնացի իրականութիւն է ...

...չարիքներով ճամբայ ինկած են դէպի Սուրիա, յետին ...ութեան մէջ։ 1915ի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, ...այի սահմանափակ աստիճանով, եւ այն տարբերութեամբ ...չկայ։ Արդէն, մեծ մասով կիներ եւ երախաներ են, եւ ...ներ Թուն արմատը չորցնելէ յետոյ, Թուրքերը այլեւս ...ներքքրուիր զօսանալու դատապարտուած ճիւղերով։ ...միայն եղածն ալ քերթել եւ քշել երկրէն դուրս։ Այդ... ալ կ՚ընեն։

...նաց որ, տակաւին լրիւ տեղեկութիւն չունինք ամբողջ ...գաղթի մասին։

Ուրեմն, հարիւրներով կուգան կը խռնուին Սուրիոյ ...անին վրայ։ Իսկ մե՞նք։ Ի՞նչ կ՚ընենք։ Ի՞նչ ըրինք մինչեւ ... Ամիսներու պատմութիւն է այս նոր ելքը, եւ լրագրա... տեղեկութիւններ միայն կը տեսնենք հրապարակի վրայ։ ...Հալէպի առաջնորդարանը, ոչ կաթողիկոսութիւնը, ոչ ալ ...ն ո՛ր եւ է պաշտօնական հաստատութիւն պարտք սեպեց ...ել կացութիւնը։

Կը թուի թէ մեր աչքին առջեւ չէ որ տեղի կ՚ունենան այս ...երը, այլ բոլորովին տարբեր աշխարհի մը, հեռաւոր ...ներու երկրին մէջ...

Քանի մը թերթեր լուրը արտատպեցին, եւ, իբրեւ գերա... իմաստութիւն եւ ազգասիրութիւն, մատնանշեցին չարի... արմատը — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Չէ՞ որ մեր կուսակցութիւնը կը համակրի քրտական դա..., ինչպէս բոլոր ազատագրական շարժումներուն։ Ահա, ...ն, Թուրքիան ալ իր վրէժը կը լուծէ, երկրէն դուրս քշելով ...ական բեկորները։

Տարօրինակ է որ այս նոյն մարդիկը նոյն գիւտը չըրին, ...ր Խարբերդն ու Սեբաստիան, Արաբկիրն ու Գամաթէմուռնին ...ուեցան քանի մը տարի առաջ։ Կամ հաւուկտոր դպրոց... ու եկեղեցիները փակուեցան։ Կամ քէմալական կառավա...ութեան կողմէ իսկ ճանչցուած ազգային կալուածներ գրաւ...ուեցան։ Եւ չեն ըներ հիմա, երբ «լքեալ» գոյքերու աւարը ...օրէն կը շարունակուի ոչ թէ Անատոլուի խորերը, այլ ...ոյ փողոցներուն մէջ, հակառակ բոլոր վաւերա...ութեան, հակառակ միջազգային օրէնքներու եւ ... Լօ...ի դաշնագրին։

Այսպէ՛ս է մեր պատմութիւնը։ Երբ աղէտ մը պատահի, ...րդիկ չեն աճապարեր կրակը մարելու, այլ օրը իրիկուն ...ն դուռ-դրացի մրոտելով։

1923էն ի վեր, երբ ոչ քրտական խնդիր կար, ոչ ալ ար...քին ո՛ր եւ է պատրուակ, խումբ խումբ գաղթականներ կը ...ին Պոլիս, կամ Սեւ ծովու ափերը։ Նոյն թերթերը Պոլ...ամուլէն կ՚արտատպէին այս լուրերը իբրեւ լուր, եւ կը ...ային։ Որո՞ւ հոգ, Պոլիսը ազգային մարմիններ ունի, թող ...ք մտածեն։ Եթէ հաշիւ բռնած ըլլային, պիտի տեսնէին ...խումբ-խումբ հասած այս թշուառներուն թիւը աւելի ... չէ, քան ինչ որ Սուրիա կը հասնի հիմա, հարիւր...ով։

Եւ չկար մէկը որ բարեբախտութիւն չհամարէր այս ելքը։ Իսկ հիմա՞։ Ի՞նչ պատահեցաւ։

— Այն՝ որ, Սուրիա հասած բազմութիւնները կարօտ են ...մքի, հացի եւ բնակարանի։ Անոնց թշուառութեան ձայնը ...ասնի մինչեւ Փարիզ, եւ «ազգասէրները» անհանգիստ ...ն։ Պոլսոյ կայանները շատ հեռու են, եւ մարդ չի համար...ր ձայն հանել. Հալէպը կրնայ աշխարհ գրգռանել։

Այս ուրեմն, անէ՛ծք պատասխանատուներուն։ Եթէ, հրաշք ...ով, Թուրքիան յանձն առնէ նորէն իրենց տեղերը վերա...ել այս թշուառները, ամէն ինչ կը վերջանայ, «ազգ»ն ալ ...ծափահայ է եւ հանգիստ քուն կը քաշէ։

Իսկ հիմա՞։ Ի՞նչ ընել —փութացնե՛նք նոր աւաններու շի...թիւնը Հայաստանի մէջ, «իբրեւ մէկ մէկ կոթող հայ ցեղին ...ելու, աճելու եւ տեւելու անխորտակելի կամքին։»

Ապրի՛ս, վարժապետ։ Ուրեմն, շուտ աղերսագիր մը քէ...ական բարեխնամ իշխանութեան, որպէսզի բարեհաճի իր ...ածութեան տակ պահել Անատոլուի մնացեալ բեկորները, ...ինչեւ որ կարենանք դրամ հաւաքել, քար ու ատաղձ գտնել ...որ առաջ բարձրացնել Նոր Կեսարիան, Նոր Խարբերդը, Նոր Սեբաստիան, Նոր Ակնը, Նոր Մալաթիան, Նոր Հաճընը։

Մինչեւ շինութիւն սպասելու պէտք ալ չկայ։ Հայաս...ը կը պարպուի արդէն — հեռագրեցէք Թաւրիզ եւ իմա...։ Ուրեմն, ինքնաբերաբար տեղ կը բացուի։

Բայց նորէն անհրաժեշտ է աղերսագիրը, մինչեւ որ Երե...ը բարեհաճի բանալ դուռները։ Այսինքն, առնուազն մէկ ...րի թղթակցութիւն՝ Մոսկուայի հետ։ Այնուհետեւ բանակ...ութիւններ՝ Թիֆլիսի հետ։ Վերջապէս վայրի որոշում, գաղ...ականներու ցուցակագրութիւն, «վիզա», շոգենաւ եւն։ Ի՞նչ ...ք աճապարելու։ Քանի մը տարի ալ թող այդպէս անցնի, ...ն թէ «ազգ»ին գլուխը ողջ մնայ։

Եւ դուք, հալածականնե՛ր որ արդէն հասեր էք Սուրիա, ...թի-ծարաւ եւ ցնցոտիներով փաթթուած, համբերեցէք քիչ ...ալ։ Շատը գնաց, քիչը մնաց։

Ըսէք միւսներուն ալ որ համբերեն։ Քի՛չ մըն ալ։

Մինչեւ որ իրարու ետեւէ բարձրանան Նոր Կեսարիան, Նոր Խարբերդը, Նոր Սեբաստիան, Նոր Ակնը, Նոր Մալաթիան, Նոր Հաճընը։

Մինչեւ որ հասնի աղը... Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (9 նոյ.)՝

— «Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Րիզօսբաթիս»ի նախկին խմբագրապետ Թ. Հաճիանասթասիու կարեւոր յօդուածաշարք մը սկսած է արքայականներու պաշտօնաթերթ «Էլլենիքի»ի մէջ, սովիէթ դեսպան Ուստինօֆի լրտեսական գործունէութեան մասին։

Իր կողմէ, «Փաթրիս» թերթը սկսաւ վաւերական տեղեկութիւններ տալ դաւադրութեան մասին, յիշելով թուականներ եւ անուններ, որոնց մէջ նաեւ յայտնի մը քանիհայ համայնավարներ։

Մինչ եւ այսօր հրատարակուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուի թէ սովիէթ դեսպանատան կազմակերպութեամբ լրտեսական կարեւոր աշխատանք տարուած է Յունաստանի մէջ, զինուորական գաղտնիքներ կորզելու եւ Թուրք կառավարութեան տեղեկացնելու նպատակաւ։

Մենք չզարմացանք երբեք, կարդալով քանի մը հայ համայնավարներու մասին տրուած տեղեկութիւնները յոյնէն մամուլին մէջ, ոչ ալ ցաւեցանք որ հայ անունն ալ կը խառնուի այս աղտոտ գործին մէջ։

Համայնավարները ազգային նկատումներ չունին. անոնց համար Հայը, Յոյնը, Ռուսը, Պուլկարը տարբերութիւն չեն ըներ, կը բաւէ որ համոզուած համայնավար ըլլան եւ անշեղօրէն կատարեն վերէն ղրկուած հրահանգներն ու հրամանները։

Եթէ քանի մը ապասերած Հայեր անթերի կրնան կատարել չեկիստի պաշտօնը, ինչպէս տխրահռչակ Աթարբեկօֆ, ինչո՞ւ չվտանգել, մանաւանդ որ հաւատարմութեան տեսակէտով մեր փանջունիները մրցանիշը կըկոտրեն, բաղդատմամբ ուրիշ ազգութիւն ունեցող համայնավարներու։

Ինչպէս ըսինք, կարեւորութիւն չենք տար. բայց դժբախտաբար այդպէս չեն մտածեր յոյնէն շրջանակները, որոնք արդէն կասկածամիտ մեր հաւատարմութեան մասին, անմիջապէս մեծ համեմատութիւններ կուտան որեւէ խնդրի, որուն խառնուած է Հայու մը անունը։

Հարցուցէք Հայերը ճանչցող ո եւ է պատահական Յոյնի մը եւ անկեղծ պիտի ըսէ թէ շատ համայնավարներ կան մեր գաղթականութեան մէջ։ Սկիզբէն ի վեր պաշտօնական շրջանակները այս թիւր կարծիքը ունեցած են մեր մասին եւ մենք ոչ մէկ միջոցի դիմած չենք ուղղելու զայն։

Ծանօթ ազգային մը՝ Գ. Թ. անցեալները՝ երբ գործի մը համար ներքին գործոց նախարարութեան ընդհ. տնօրէնին կը դիմէ, վերջինս դիտել կուտայ թէ Յունաստանի Հայերու մեծամասնութիւնը համայնավարներ են։ Բաւական դժուար կ՚ըլլայ հակառակին համոզել, որովհետեւ նախարարութեան ներկայացուած բոլոր տեղեկագիրները կը վկայեն ի նպաստ իր կարծիքին։

Մեղադրելի չեն։ Որովհետեւ մեր կողմէ ոչ մէկ աշխատանք տարուած չէ թիւր կարծիքները ուղղելու։

Թիւր կարծիքներուն հետեւանքով է որ Հայերու հպատակափոխութեան դէմ այնքան դժուարութիւններ կը յարուցուին կամ հազար անգամ մաղելէ յետոյ քաղաքացի կ՚ընդունուին։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Զինաթափ խորհրդաժողովը

Ֆրանսա, Ամերիկա, Իտալիա եւ Ճափոն ընդունեցին անգլիական կառավարութեան առաջարկը, նաւային զինաթափութեան խորհրդաժողովը բանալու համար յառաջիկայ յունուար 21ին Լոնտոնի մէջ։

Նկատելով որ խորհրդաժողովի աշխատանքները բաւական պիտի երկարին, անհրաժեշտ է ժամանակ չկորսնցնել եւ շուտով կազմել յանձնաժողովներ ու մասնաժողովներ, որոնք անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկեն, որպէսզի բոլոր աշխատանքները վերջանան Զատիկէն առաջ։

«Թայմզ»ի համաձայն, Լոնտոնի ու Ուաշինկթընի դահլիճները խնդրած են ֆրանսական, իտալական եւ ճափոնական կառավարութիւններէն ընդունիլ այն սկզբունքը թէ խորհրդաժողովին պատուիրակ չնշանակուին նաւային սպաներ, այլ միայն ոչ-զինուորական նախարարներ ներկայացնեն պաշտօնապէս հինգ մեծ պետութիւնները, իսկ սպաները օգնեն պատուիրակներուն՝ իբրեւ փորձագէտ։

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար Սթիմսըն, որ ամերիկեան պատուիրակութեան նախագահն է, նախագահ Հուվըրի կողմէ պիտի արտօնուի կարգ մը «սակարկութիւններ» ընել միւս օտար պատուիրակութեանց հետ, մինչ նաւային փորձագէտները կը պահանջեն որ ամերիկեան պատուիրակութիւնը ամուր ծրագիր մը ներկայացնէ։

Ֆրանսիական քանակցութիւններ

Ֆրանս. կառավարութիւնը Թուրք կառավարութեան դիմելով ուղած է Սուրիոյ բոլոր կալուածներուն եւ հողերուն կալուածահամարի (թափու, գրութիւնները։ Կալուածահամարի վարչութիւնը ցարդ 200է աւելի շէնքերու արձանագրութիւնները ճշդած եւ ցանկը պատրաստած է։

Որովհետեւ այս գործողութեան համար պէտք կայ բազմաթիւ պաշտօնեաներու, նոր առնուելիք պաշտօնեաներու տրուելու համար իւրաքանչիւր արձանագրութեան 10 դրուշ տուրք կը գանձուի։ Այս պարագան հաղորդուած է ֆրանս. կառավարութեան։

Փաստաբանը գոհ է իր ճամբորդութենէն

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Ամազեանի փաստաբանը Ժան-Շարլ Լը Կրան երկուշաբթի Լիլ գնաց՝ տեղւոյն վրայ կարգ մը անհրաժեշտ քննութիւններ կատարելու համար։

Տեսնուեցաւ զանազան դատական պաշտօնական անձնաւորութեանց հետ եւ իրիկունը Փարիզ վերադարձաւ։

Փաստաբանը հետեւեալը յայտարարեց լրագրողներուն.

— Ճամբորդութենէս շատ գոհ մնացի եւ կը կարծեմ թէ ի զուր ժամավաճառ չեղայ։ Մէկ ժամ տեսակցեցայ հարցաքննիչ դատաւոր Նէքթուի հետ, մէկուկէս ժամ Ապահովութեան տնօրէն Քուասարի եւ մէկ ժամէ աւելի ալ դատական բժիշկ Միւլլէրի հետ։ Այս այցելութիւններէս այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ բոլորովին անիրաւ է Փարիզի հարցաքննիչներուն այն ամբաստանութիւնը թէ Լիլի դատական իշխանութիւնները շատ դանդաղ գործած եւ զանցառու գտնուած են։ Ընդհակառակն, Լիլի դատաւորներն ու ոստիկանները բացարձակապէս տրամադիր են փաստելու թէ, իրենց բոլոր գործողութիւններն ալ եղած են կանոնաւոր, օրինական եւ արագ։ Եթէ թերութիւններ կան հարցաքննութեան մէջ, անոր պատասխանատուն Լիլի մէջ պէտք չէ փնտռել։ Նպատակս քննութիւն կամ փնտռտուք կատարել չէր։ Ուզեցի ձեռք բերել միայն կարգ մը ցուցմունքներ, որոնց շնորհիւ պիտի կրնամ որոշ հարցումներ ուղղել վկաներուն՝ երբ Փարիզ գան։

«Փարի-Միտի»ի թղթակիցը եւս կը հաստատէ թէ փաստաբան Լը Կրան վերջին ծայր գոհ մնացած է Լիլ այցելութենէն։ Թղթակիցը՝ հակառակ պաշտօնական հերքումին՝ կը հաստատէ նախապէս իր ըրած այն հաւաստումը թէ ընդհանուր դատախազը իր գրասենեակին մէջ հաւաքելով հարցաքննիչ դատաւորը, մասնագէտ բժիշկը եւ Ապահովութեան տնօրէնը՝ բաած է անոնց.

— Թոյլ չպիտի տանք որ դատական սխալ մը գործուի։

Թղթակիցը փոքրիկ սրբագրութիւն մը կ՚ընէ միայն ու կ՚ըսէ թէ այդ խօսքերը արտասանուեցան հարցաքննիչ դատաւորի գրասենեակին մէջ եւ ոչ թէ ընդհ. դատախազին։

Փաստաբանը հաստատած է Լիլի մէջ թէ՝ Բիկօտէնի պատկանող զանազան առարկաներ առանց կնքուելու փոխադրուած են Փարիզ։ Հասնողը բան մը առած եւ տարած է հետը, ինչ որ անհասկնալի է։

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի վաղուան հարցաքննութեան, երբ հարցաքննիչ դատաւորը պիտի լսէ Լիլի Ապահովութեան տնօրէն Քրուասարի եւ դատական բժիշկ Միւլլէրի վկայութիւնը։

Արիւնալի ընտրութիւն Մեքսիկայի մէջ

Կիրակի օր Մեքսիկայի մէջ տեղի ունեցաւ Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնը։ 800.000 քուէի առաւելութեամբ ընտրուեցաւ Ազգային Յեղափոխական կուսակցու-

(Ուրիշ ...րու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՍՈՎԻ ՎԱԽ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

ՉԼՐՎՈՆԵՑԸ ԱՆԱՐԺԷՔ

Թաւրիզի մեր թղթակիցը կը գրէ նոյ. 7 թուականով.

— փախստականներու ծայրը չի կտրւում։ Նորէն ութ հոգի Ռուսաստանից եւ Բագւից անցել են այս կողմը։ Ըստ եկողների պատմութեան, ռուսեւչինական պատերազմը սկսուած է պաշտօնապէս...։Կիեւում, Խարկովում եւ ուրիշ քաղաքներում անվերջ միտինգներ են տեղի ունենում։ Այդ առթիւ կառավարութիւնը կոչ է արել ժողովուրդին կամաւոր բանակներ կազմել եւ չինական ճակատը մեկնել, բայց արձագանգ տուող չի եղել. դէպի չինական ճակատը անվերջ զօրքեր են տեղափոխւում։ Մոսկւայում եւ այլ քաղաքներում բազմաթիւ ձերբակալութիւններ եւ գնդակահարութիւններ են տեղի ունեցել, մեծ մասով զինուորականների մէջ։

Կովկասի կացութիւնը քանի գնաց վատանում է։ Չերվոնեցը իր արժէքը կորցրել է։ Ապրանք բոլորովին չի ճարւում։ Ամբողջ Կովկասում հացը լիովին բռնագրաւուած է կառավարութեան կողմից։ Կովկասում նոյնպէս ձերբակալութիւններ են տեղի ունեցել։ *Ինչ խօսք, որ Հայաստանում աւելի շատ։ Էջմիածնի եւ Երեւանի շրջաններից շատ շատերին աքսորելեն։* Ըստ պատմողների, ձերբակալուածներին ուղարկում են դէպի չինական ճակատ։

Կովկասում էլ միտինգներ են կազմակերպել։ Բագւում կոչ են արել բանւորութեանը կամաւոր գրուել. սակայն ով ոք է գրուել։

Ձմեռը սով է սպառնում ամբողջ Կովկասում։

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

Պ. Պօղոս Նուպարի մահուան մասին Պոլսոյ ժամանակ թերթին հրատարակած սուտ լուրը արձագանգ գտած է նաեւ թուրք թերթերուն մէջ, որոնք հետեւեալ կերպով կ՚արտայայտուին Ազգային Պատուիրակութեան նախկին նախագահի մասին.

Միլլիյէթ կը գրէ «Թուրքերու թշնամի Պօղոս Նուպար մեռաւ Փարիզի մէջ» խորագրով.—

«Պօղոս Նուպար մեզի անծանօթ մը չէ։ Պօղոս, որ յաջողեր էր փաշայութեան տիտղոս կցել իր անունին, Եգիպտոսի մէջ երբեմն դերեր կատարեր էր, եւ յաջողեր էր խոշոր հարստութեան մը տիրանալ։ Ջաւակն էր Նուպար անուն մէկու մը։

Պօղոսի անունը մեր մէջ համբաւ հանեց, երբ Զինադադարէն ետքը Թրքութեան դէմ գործած ծրագրին մնացած եւ Եգիպտոսի մէջ շահուած դրամները։

Պօղոս Նուպար շատ դրամ վատնեց մեծ Հայաստան մը կազմելու երազով եւ շատ դրամ կերցուց դատարկապորտ քոմիթէճիներու։ Բնաւ չդադրեցաւ գործակցելէ անոնց որ կ՚աշխատէին մեր երկիրը ջնջել աշխարհի քարտէսէն։ Բայց այսօր գոյութիւն ունի ազատ, գերիշխան Թուրքիա մը։ Իսկ ասոր փոխարէն Պօղոսի եւ անոր նմաններուն մնաց պարզապէս յաւիտենական նախատինք»։

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.—

Հանգուցեալը հարուստ Հայ մըն էր որ իր հարստութիւնը յատկացուցած էր Թրքութեան թշնամութիւն ընելու»։

«Աքշամ» կը գրէ «Պօղոս Նուպար, Թուրքի այս կատաղի թշնամին մեռաւ» խորագրին տակ

«Վերջերս Փարիզի մէջ մեռած է Եգիպտահայ Պօղոս Նուպար, որ մեզի դէմ ամենավատ պրոպագանդներ կատարած էր տարիներէ ի վեր, մեծ Հայաստանի մը ցնորքին տարուած։ Այս մարդը Թուրքի թշնամի մը եղած էր իր ամբողջ կեանքին մէջ։»

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԵՐԵՒՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Հայ հանրային կեանքի մէջ կուտակուած այնքան կիրք կայ, այնքան ազատագրութիւն, դասալքութիւնները այնքան դիւրին են ու սովորական որ այլեւս դժուար է հաւատալ անկեղծ յետակոչումներու, անշահախնդիր արարքներու եւ յեղափոխական «ելք»երու (sortie՝։ Դժուրաշնչելի ու թունաւոր մթնոլորտ կայ Երկրի մէջ։ Մարդիկ խեղդուած են ու կորսնցուցած ազատատենչ քաղաքացիի իրենց բոլոր զալբոյթները։ Ստոր ու դատապարտելի հպատակութիւն մը որ ամէ՛ն բանութիւն կ'ընդունի յանուն հանապազօրեայ կտոր մը հացին՝ հայ մտաւորականութիւնը, երկրի մէջ, վերածած է թշուառ ու անարի հօտի մը որ կը շարժի քանի մը բախտախնդիրներու խարազանին տակ։

Գաղութներու մէջ, խորհրդային կառավարութեան ազդեցի դրամը, քանի մը տարիներ առաջ սկսած էր ստեղծել նոյն խեղդիչ ու անշնչելի մթնոլորտը։ Աւուր հացի կարօտ ու մեծ քաղաքներու ժխորին մէջ փտող, մաշող, դժուար ու տաժանելի աշխատանքներու վրայ հիւծող ու վհատող հայ մտաւորականութիւնը, կտրուած ժողովրդական զանգուածներէ, սկսած էր բռնել դասալքութեան ու ինքնուրացումի ճամբան։ Այս դժուար ու տաժանելի կացութեան մէջ էր որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վերսկսաւ արու եւ հզօր վստահութեամբ մը իր դրօշակին տակ վերախմբել հայ մտաւորականութեան ցանուցիր բեկորները, կանգնեցնել զանոնք սայթաքումի ու հոգեկան ոչնչութեան զառիթափին վրայ եւ խանդավառել կրկին հայ աշխատաւոր ժողովուրդի ազատագրութեան պայքարի առաջադրութիւններով։ Տարիներէ ի վեր անսասան հաւատքով մը այլեւ անկարեկիր վճռականութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կատարէ այս աշխատանքը։ Փոքրիկ դէպքեր սակայն կուգան ապացուցանել որ դժբախտաբար մթնոլորտը դեռ հեռու է մաքրուած ըլլալէ, հայ մտաւորականութեան հոգեկան վիճակը դեռ պղտոր է ու անակնկալներով յղի ու դեռ հսկայ աշխատանք կայ կատարելիք համախմբելու համար հայ թուլամորթ, անարի ու տարաբախտ մտաւորականութիւնը՝ հայ աշխատաւոր ժողովուրդի ազատագրութեան կարմիր դրօշին շուրջ։

Զինուոր մը պակաս՝ զինուոր մը աւելի, անտարակոյս մենք պիտի շարունակենք մեր ճամբան, բայց պէ՛տք է խստօրէն ուշադիր ըլլանք դասալքութեան իւրաքանչիւր դէպքի առջեւ ու քննենք պատճառները։

Նախ՝ հետզհետէ մեզ համար պարզ կը դառնայ որ խորհրդային վարչաձեւի տակ ապրող մարդիկ, նոյնիսկ Դաշնակցականներ, որոշ չափով կորսնցուցած են իրենց հոգեկան պայծառութիւնը, նկարագրի տոկունութիւնը եւ գաղափարներու հանդէպ զգացուած անհրաժեշտ հաւատարմութիւնը, առանց որու յեղափոխականութիւնը կը դառնայ պատեհապաշտութիւն։ Առաջին դժուարութեան առջեւ մարդիկ կը պարզեն անձնատուութեան դրօշ: Առաւօտը կ'արթննան ու հրաժարագիր մը կը գրեն որ միայն կրնայ նուաստացնել զիրենք ու պատիւ բերել Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ գաղթահայ տաժանելի պայմաններու մէջ, կը շարունակէ աշխատիլ այլապէս գովելի տոկունութեամբ մը։

Երկրորդ՝ պարզ կ'երեւի որ երկրէն դուրս եկած մարդիկ չեն կրնար տոկալ գաղթահայ կեանքի դժուարութիւններուն։ Իրենց հողէն խլուած, արմատախիլ եղած ծառերու պէս՝ կը կործանին առաջին իսկ հովէն։ Կը դիմեն կամ յուսահատական միջոցներու (ինքնուրացում, քանդ, աքսոր եւայլն) եւ կամ կը դաւաճանեն անասելի, անհասկնալի դիւրութեամբ մը։ Դիւրին է առաւօտը արթննալ, հրաժարագիր մը գրել, դնել պահարանի մէջ ու ղրկել որեւէ թերթի, ինչ որ դժուար է՝ մնալն է հոս, հայ տարահալած ու ցանուցիր ժողովուրդին հետ, երբեմն անօթի միշտ զրկուած՝ երբ շուրջդ մարդոց ու քաղաքներու հարստութիւնը աչքերդ կը խտղտացնէ։ Այս ալ տեսակ մը հերոսութիւն է. ամենօրեայ տաժանելի հերոսութիւն։

Երրորդ՝ պարզ է նոյնպէս որ, երբ մարդիկ կը յուսահատին ու այլեւս չեն հաւատար սեփական ժողովրդի ազատագրական կարելիութիւններուն, չեն հաւատար մեր մղած պայքարին կամ դասալիք կ'ըլլան՝ ազատելու համար սեւ թշուառութենէ, կը դիմեն անմիջապէս խորհրդային իշխանութեան որ վերջին ապաւէնն է բոլոր տկարներուն, կեանքէն պարտուածներուն, դասալիքներուն ու անկարողներուն, հոգեպէս փլած մարդոց, թշուառներուն, բոլո՛ր տեսակի Զապէլ Եսայեաններուն, տարաբախտ Գերասիմներուն եւ հայրենի հողէն արմատախիլ ու թօշնած վհերոտ երիտասարդներուն։ Ահա՛ նման մարդոցմով է որ մեր երկրէն ներս մարդիկ «Սօցիալիզմ են կառուցեր...»։

Այդ մարդիկը յաճախ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ճակտին կը քսեն իրենց դասալքութեան մեղքը, իբրեւ «ֆաշիստ» կամ «սոֆիստ» ամբաստանելով մեր կուսակցութիւնը։

Մինչդեռ գիտեն, շատ լաւ գիտեն որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գերազանցապէս աշխատաւորական կուսակցութիւն է եւ աշխատաւորական եղած է։ Գաղթահայ մեր շարքերուն համբերին իննսուն տոկոսը սեւ աշխատաւորներ են, իրական ընչազուրկներ։ Անտարակոյս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դասակարգային կազմակերպութիւն չէ. բայց իր ընկերային ծագումով աշխատաւորական է ու մանր գիւղացիական ու մեծ վրէպ է, չըսելու համար անբարոյութիւն, հակառակը պնդել։

Գաղութներու մէջ ուր Հայոց ժողովուրդը ամէ՛ն երկրի մէջ իր ինքնութենէն բան մը կը թողու, կը շփուի անընդհատ օտար ու գերազանց մշակոյթներու հետ ու կը մաշի, տարօրինակ չէ որ մեր շարքերուն մէջ մարդիկ հետզհետէ աւելի մեծ սիրով փարին հայ ազգայնութեան գաղափարին, հայեցի արժէքներու։ Կրնայ ըլլալ որ այդ ձգտումը ստանայ հիւանդագին բնոյթ, դառնայ նեղ ազգայնական շարժում։ Քաջութիւնը միայն է ու կատաղութեամբ կռուիլը այդ անխուսափելի շարժումին դէմ, զսպելու համար անոր անպատասխանատու եւ վտանգաւոր ջղաձգութիւնները։

Գաղթահայ զանգուածին լաւագոյն մասը մեզի հետ է։ Երկրի ժողովուրդը նոյնպէս մեզի հետ է, գէթ իբրեւ մտայնութիւն։

Իսկ երիտասարդներու ճամբան աւելի քան որոշ։

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԴԱՂԹՈՂՆԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ

Լիբանանի կառավարութեան կողմէ պատրաստուած վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ թէ 8000 Լիբանանցիներ կը գտնուին զանազան երկիրներու մէջ, որոնք դժգոհ են իրենց վիճակէն.—3000 Պրազիլիա, 2000 Արժանթին, 3000 Աւստրալիա, Ափրիկէ եւ Մեքսիկա: կառավարութիւնը 5000 ոսկի տրամադրած է անոնց վերադարձին համար եւ ելմտական փոխ Նախարար Մինասա սկսած է բանակցութիւններ վարել նաւային ընկերութիւններու հետ, անոնց վերադարձը ապահովելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ"

Բ.

Ներկայ հատորը կը բովանդակէ տասնըչորս հէքեաթներ։

Գիրքը կը բացուի Ալատին հէքեաթով, որ խիստ ժողովրդական է ամէն երկիրներու մէջ Ալի պապա կամ Քառասուն [illegible] դերը հէքեաթին հետ, քաղուած Հազարումէկ գիշերներէն։ Մօրիս Բուշոր Ալատինի հէքեաթը միայն առած է այդ հրաշալի գիրքին հարիւրաւոր պատմութիւններուն մէջէն, որովհետեւ ամէնէն կատարեալն է որպէս հրաշապատում, իսկ իբրեւ փիլիսոփայական եւ երգիծական՝ պատմուածքները նուազ յարմար են ու մատչելի մանուկներուն, ինչպէս են օրինակի համար, «Շնաքամիտ ոստայնանկը՝ հայկական հէքեաթ, կամ Երիտասարդացման աղբիւրը՝ ճափոնական հէքեաթը»։

Ալատինէն ուղղակի վերջ կուգան հայկական երեք հէքեաթներ, որոնց մասին պիտի խօսինք ամէնէն վերջ։

Քունաալայի աչքերը խիստ յուզիչ հէքեաթը քաղուած է հնդիկ պուտտայական գրականութենէն։ «Ըստ հաւատալիքի մը,— կը գրէ Բուխոր հէքեաթին սկիզբը—, տարածուած Հնդիկներու մէջ դարերէ ի վեր, ամէն էակ կոչուած է ապրելու բազմաթիւ գոյութիւններ, իւրաքանչիւրն ըլլալով առաւել կամ նուազ երջանիկ կամ դժբախտ, նայելով թէ նախորդ կեանքերու ընթացքին գործած է աւելի բարի՞ք թէ չարիք։ Անհրաժեշտ է այս հաւատալիքը մտքի առաջ ունենալ ըմբռնելու համար Քունաալայի պատմութիւնը»։

Հնդիկ Ասոքա թագաւորին տղան է Քունաալա, որուն խորթ մայրը, Սիդհի կրցեր էր փրկել թագաւորը՝ ծանր հիւանդութենէ մը։ Իբր վարձատրութիւն Սիդհի Ասոքայէն խնդրեր էր գահը իր հարազատ որդիին համար։ Ասոքա՝ հաւատարիմ իր երդումին՝ մերժեր էր այդ առաջարկը, միայն արտօնելով մէկ օրուան իրաւունք թագաւորական իշխանութեան։ Խորթ թագուհին, օգտուելով այդ իրաւունքներէն, պատգամաբերեալ փորել տուեր էր Քունաալայի աչքերը։ Թողլով զայն հեռաւոր նահանգներու մէջ անտէր ու անպաշտպան։ Կ'անցնին օրեր, կոյր ու թշուառ կը շրջի աստ ու անդ, մինչեւ որ կը հասնի հօրենական պալատը, իբրեւ մուրացկան, ուր տեղ կը տրուի իրեն ախոռի մը մէկ անկիւնը։ Քունաալայի ձայնէն հայրը զայն կը ճանչնայ եւ մէջտեղ կ'ելլէ ոճիրը։ Եւ երբ Ասոքա զայրացած կը հրամայէ պատժել թագուհին, Քունաալա հօրը ներողամտութիւնը կը խնդրէ ըսելով.

«Ո՛վ հայր իմ, այդ կինը միակ յանցաւորը չէ հոս։ Ես պատիժը կը կրեմ անցաւ՝ արարքի մը զոր գործած եմ նախորդ գոյութիւններուս ընթացքին։ Ես երկարատեւ փնտռեր եմ ոճիրը որով հիմա պատժուած եմ։ Զայն կը նշմարէի քունիս մէջ։ Սակայն, այդուն, չէի յիշեր բնաւ։ Բայց, այս գիշեր, երբ քուն էի, տեսայ դէմ դիմաց չար արարքը որուն ծանրութիւնը կը կրեմ։

«— Ինչ ոճիր, ըսաւ Ասոքա, կրնաս գործած ըլլալ դուն, դո՛ւն որ մարդերուն ամէնէն լաւն ես։

«— Առենօք, յարեց Քունաալա, որսորդ մը կար որ լեռներ կ'ելլէր վայրի անասուններ սպաննելու համար։ Օր մը, անձաւի մը խորքին մէջ անակնկալի բերաւ յիսուն վիթեր, որ հոն հաւաքուած էին, ամէնքն ալ թակարդը ձգեց։ Այն ատեն հեռաւոր խորհրդածութիւնն ըրաւ. «Եթէ զանոնք սպաննեմ, չեմ գիտեր այդ ամբողջ միսն ի՞նչ ընելիքս, բայց եթէ զրկեմ իրենց տեսողութենէն, անոնք անկարող պիտի դառնան խուսափելու, եւ դիւրութեամբ պիտի կարենամ զանոնք քաղաք տանիլ»։ Այն ատեն, առանց գթալու այդ քաղցրիկ արարածներուն վրայ, որոնց նայուածքները ի զուր կը պաղատէին, անոնց աչքերը փորեց։ Այդ որսորդը, ո՛վ հայր իմ, ե՛ս էի։ Ուշ կուգամ քաւել մեղքս։ Յանցաւոր եղայ որքան այդ կինը։ Մի՛ արատաւորէք ձեր ձեռքերը իր արիւնով»։

Ընդկրնկոյզը հնդկաչինեան խիստ սիրուն պատմուածք մըն է, որուն սկզբնաւորութիւնը քիչ մը կը նմանի կարգ մը հայկական հէքեաթներու։ Նոյնպէս եւ Թոթիսէն հէքեաթը որ քաղուած է Լաոսի շրջանէն, յուզիչ մանրամասնութիւններ ունի, և ցոյց կուտայ այդ ժողովուրդներու կարգ մը սովորութիւններ։

Վիմեղէն Առիւծը չինական հոյակապ հէքեաթ մըն է, եւ որուն առաջին մասը բացարձակ կը նմանի Ջրհեղեղի աստուածաշնչական աւանդավէպին։

Ջինգ մաքուր եւ ուղղամիտ Ջինացին անծանօթ բանդէ մը յայտարարութիւն էր ստացած որ պատրաստուի բովանդակ ընտանիքով և կենդանիներով ապաստան մտնել,— երբ քաղաքին մէկ փողոցին մէջ գտնուող վիմեղէն առիւծը արիւնի կաթիլներ հեղու, միայն թէ զգուշանար մարդեր առողջակալելէ, որովհետեւ ապականեալ եւ չար էակներ էին անոնք։ Աղէտը կը հասնի։ Ջինգ կը փրկէ հեղեղէն՝ թռչուններ, կապիկ մը, եւ նոյն իսկ երիտասարդ մը, Լիէձու, հակառակ բանդի խորհուրդին եւ իր կնոջ զգուշական ազդարարութեան, եւ նոյն իսկ աղէտէն վերջ իր քով հոգեզաւակ կ'առնէ զայն։ Օրեր վերջ, Ջինգ եւ բազին մէջ հրաման կը ստանայ երթալ գտնելու յաւէրժ քարեյով կնիքը որ թագուհիին մօրը մատնէրէն պորփիւրեայ աւազանին մէջ ինկեր էր։ Լիէձու, տեսնելով ծերունի Ջինգի տատամսումը ուղարկելու համար իր դեռատի զաւակը, կ'առաջարկէ ինք մեկնիլ։ Լիէձու հաւատացնելով թագաւորը թէ ինք իսկ էր որ կրցած էր գուշակել յաւէրժ քարով կնիքին տեղը, կ'արժանանայ մեծ պատիւներու եւ կը հասնի մեծ դիրքի։

Ջինգ երկար սպասէ վերջ կ'ուղարկէ իր Ծուի-Ծուէն որդին, Լիէձու ամբարտաւանօրէն չուզեր ճանչնալ զայն եւ զանակոծել վերջ բանտ նետել կուտայ։ Ծուի-Ծուէն ահագին տառապանքներով՝ ազատի մը միջոցաւ՝ կը յաջողի լուր տալ իր հեռաւոր հօրը, որ իսկոյն ճամբայ կ'ելլէ իր որդիին օգնութեան։ Երբ Լիէձու զինքն ալ կը մերժէ ճանչնալ, Ջինգ կ'երթայ բողոքելու Պաօ-Քանգ անաչառ դատաւորին, որ քննութենէ մը վերջ ձերբակալել կու տայ ապերախտ ու չար Լիէձուն, ու զաւազանի երեսուն հարուածէ վերջ բանտ կը նետուի, մինչ Ծուի-Ծուէն արքայական պատիւներու կ'արժանանայ։

Հայելին ճափոնական խիստ փոքրիկ հէքեաթ մըն է, սիրուն ու միամիտ։ Մինչդեռ Երիտասարդացման Աղբիւրը աւելի խորունկ հոգեբանութիւն ունի։ Իր խորքին մէջ բացարձակ նմանութիւն ունի Ռ. Զարդարեանի հիանալի մէկ պատմուածքին՝ Մարդը չէր մոռներին հետ։ Եօշիդա բարի ծերուկը, խմելով երիտասարդացման աղբիւրէն, առեր էր երիտասարդի թէ՛ կերպարանք եւ թէ՛ առուգութիւն։ Սակայն իր կինը վախնալով առիթը կորսնցնելէ, ա՛յնքան խմեր էր որ մանուկ էր եղեր։ Այն ատեն Եօշիդա ըմբռներ էր մեծ ցաւը առանձին մնալու փոքրիկ հոգիի մը քով, որուն հետ կարելի չէր բաժնել ո՛չ իր ցաւերը եւ ո՛չ իր հրճուանքները, ու ըմբռներ էր թէ՝ իրական իմաստութիւնն է կամքին ընդունիլ ա՛յն ինչ որ անխուսափելի է։

Ափրիկեան հէքեաթներէն Ռոբերը, Թաքանէն յուզիչ են, Ո՞վ է ամէնէն ուժեղը իմաստալից է, իսկ Աման գլխուն հէքեաթը՝ զուարճալի։ Այդ չորսն ալ ա՛յնպիսի մասեր ունին եւ ա՛յնպիսի նմանութիւններ մեր մանկութեանը իմացած կարգ մը հէքեաթներուն հետ, որ մեր զարմանքը կը շարժեն եւ հետաքրքրական խորհրդածութիւններու կը տանին մեզ։

ԱՐՏ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ.— ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— «ՀԱՅԵՐԸ Ո՞Վ ԵՆ, Ո՞ՒՐ Կ'ԱՊՐԻՆ...»

ՊԵՐԼԻՆ, 17 Նոյ — Եւրոպայի մէջ Պերլինի հայ գաղութը միակն է որ այս տարի չորրորդ անգամ ըլլալով կը տօնէ «Մշակոյթի Օր»ը, որովհետեւ Թաւրիզէն վերջ հոս տօնուեցաւ մեր Մշակոյթը, առաջին անգամ։

Այս տարի, Նոյ 12ի Գչ. իրիկունը Գաղթային եւ Եր. Միութեան վարչութիւնները ձեռք ձեռքի կազմակերպեր էին հանդէսը, նպատակ ունենալով տօնելու Եր. Միութեան հաւաքոյթներու նոր շրջանի վերաբացումը եւ «Մշակոյթի Օր»ը։

Շառլօթէնպուրկի քաղաքապետարանի ներքին սրահին մէջ հաւաքուած էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Եր. Միութեան կողմէ Պ. Մ Ալեանաքեան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ բացատրեց Միութեան մինչեւ հիմակուան գործունէութիւնը, մարմնակրթական բաժնին ուժ տալու պարագան եւն. Ցետոյ խնդրելով որ գաղութը քաջալերէ երիտասարդութիւնը, մաղթեց որ Եր. Միութիւնը իր սեփական հաւաքատեղին ունենայ։ Երիտասարդները երգեցին «կռուի առա» եւ «Իմ չինարի եարը», Օր. Դաւիթեան արտասանեց «Ո՞վ մեծաքանչ»ը, իսկ Օր. Գալիկեան նուագեց «Ո՞հ ինչ անուշ»ը եւ ուրիշ եղանակներ մէջ ընդ մէջ։

Ցոքթ Ա. Աբեղեան բեմ առաջնորդեց Գաղթ. վարչութեան կողմէ յատկապէս հրաւիրուած գերման յայտնի նոր գրող Ցոքթ. Արմին Վէկ'նէրը: Ցարգելի հիւրը փափաք յայտնած էր իր անցեալ երկու տարի առաջ դէպի Հայաստան կատարած ճամբորդութեան առթիւ գրած եւ հրատարակուելիք գրքէն («Fünf Finger über Dir») մասեր կարդալ։ Ներկաներուն ալ հաճելի եղաւ այս, որովհետեւ հայրենի երկրէն բան մը պիտի լսէին օտարի մը բերնով։ Գեղեցիկ նկարագրականներ էին Սեւանի եւ Արարատի մասին գրուած, որոնց պիտի անդրադառնամ ուրիշ առթիւ։

Հանդէսը շարունակուելով, անկնկալ փանթէզի մը եղաւ Պ. Վ. Սեւաչունեան, իսկ Պ. Դաւիթեան, եան որ իբրեւ հիւր կը գտնուէր, յուզիչ կերպով արտասանեց 'Դէպո.,էն մաս մը եւ ուրիշ գեղօն մը։ Կ'արժէր որ շատ մտիկ կազմուէր գերասանական խումբ մը խնամուած դրամա մը տալու համար իր մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ։

Ամէնէն վերջ բանախօսեց Ցքթ. Արտ. Աբեղեան, նիւթ ունենալով «Հայոց առաջին գաղութները»։ Շատ հետաքրքիր պատմական տեսութիւններ եւ գիտելիքներ վերարծարծեց հայ մշակոյթի եւ գրերու սկզբնական շրջանին մասին, եւ համառօտ կերպով ծանօթացուց «Պարոյր Հայկազն»ը, աշխատանք թելադրելով այժմ Պերլին եւ ուրիշ լուսաւոր կեդրոններ հաւաքուող հայ ուսանողութեան։ Ցետոյ ձրի քարտեր բաժնուեցան՝ մեր մշակոյթի եւ ռահվիրաներու պատկերներով։

Ցետոյ տեղի ունեցան եւրոպական պարեր մինչեւ ուշ ատեն։ Ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ, իր հետ տանելով հայ կեանքով ապրելու յոյսի կայծ մըն ալ։

*** Հինգ տարի առաջ, երբ Հայ Երիտասարդական Միութեան հիմը դրին ափ մը տղաք, տակա յարմար դասեցին վարչութեան կողքին, Միութեան անդամներէն երկու մասնախումբ, գեղարուեստական եւ «Մարմնակրթական»։ Եւ մինչ գեղարուեստականի անդամները գաղութին մէջ գրեթէ ամէն հանդէսի մասնակցութիւնը բերին, գոյութիւնը գէթ պար[…] ցոյց կուտային, մարմնակրթ[…] մինչեւ անցեալ տարի, կը […] ֆութպոլի անկանոն խաղեր[…] Նախորդ վարչութիւնը […] ուանը մասնաւոր հոգածու[…] առարկայ ընելով մարմնակրթ[…] աւելի ուժ տալէն մարմն[…] որոնք Միութեան հոգածու[…] եւ գնդակով ունեցան պար[…] ֆութպոլի խաղեր ձեռներ[…] գնետէ բարձրանալով […] եռանդը, անոնք սկսեր են […] նոր կազմակերպել եւ յա[…] նոր տանիլ։

Եր. Միութեան մարմ[…] թականն ի անունը փոխ[…] դարձած է Armenischer Verein. Հայկական մարմնա[…] կան միութիւնը ունեցեր […] ժողով եւ վերընտր[…] «Մարմնակրթականի» […] կազմեր է առանձ[…] գիմեր Ընդհ. […] (Պրանտըն պուրկ) Միութեան […] ցուելու համար իր […] Այսօրեղ փափկանկատութեան […] կասմը կայսեւ […] պիտի ըսէ Ընդհ. […] բարեբախտութիւնը […] տղաքը կը պնդեն իրենց […] գրութեան մէջ թէ իրենց […] կը կազմեն պերլինի […] Միութեան: Եւ նկատելով […] ւանդ որ «Մարմնակրթականի» […] վերածումը բարի նպատ[…] կարելի է ներողամտօրէն […] է յիշեցնել սակայն թէ […] ձանագրուած խաղացողներ[…] քին մէջ գտնուող […] գամանքը ժամանակա[…] ութիւն մը պիտի ըլլ[…] գային գիծը պահել […]

Խմբապետ Պ. Արամ Ցո[…] որ գովելի է Պ. Պ. Նո[…] կամպարեանի հետ թաքն[…] քերուն համար, կը յայտ[…] հայ անունով ներկայան[…] օրինական պայմանները […] խումբ մը չէր յաջող[…] տղաքը այնչափ […] կ'ըսեն եւ ամէնքը […] դաշ կ'ուզեն եւն... Արհեստ[…] այլեւս Եւրոպա […] տղոց վայել չէ եւ պէտք […] գնով համախմբուիլ […] դէպ յարգանք ունենալ […] համոզումով […] խումբ մը զուտ հայ […] ա՛յսպէս պանծացնել հայ […] կրնամ ըսել թէ գաղթ[…] հետաքրքրութիւնը մար[…] թական գործին համար […] բար պէտք է գոհացնել […] յոյսերը։

Գերմանացիները […] համակրանքով կ'ողջունեն […] ֆութպոլի խումբը եւ […] թիւ կը սկսին գաղափար […] նաեւ մեր վրայ։ Ինչ […] գիրքով ու ձեռքով […] սփռուած միջոցով կրնայ […] այս գործոյ։

Մեր տղաքը ունեցան […] մրցումներ ունեցած […] խումբերու հետ, որոնց […] մէջ յաղթական եղած են […] մրցում մը, որ տեղի ունեցաւ […] բակի 10 Նոյ քէօփենիք […] 'Ունկարիա, ի առաջին […] 5ի դէմ 3ով անյաջող […] բայց մեր տղաք եռանդ […] նոր պատրաստել […] կարգի փոքր պարտութիւն […]

բազմաձայնութեան մէջ ուշադրաւ էր հակառակորդներու (խմբագիր եւ գառաւոր) գովեստը մեր ազգ համար՝ իբր լաւ խաղացողներ: Հրաւիրուած ըլլալով հանդէսին, "Յառաջ,,ի կողմէ կարճ քաջալերականով մը փափաք յայտնեցի երկու Միութիւններու բարեկամական յարաբերութեանց եւ յաջող խաղերու: Ու հարցումներ եղան ինծի թէ Հայերը ո՞վ են, ո՞ւր կ'ապրին, Ռումանացի՞ են եւն.

Ա՜հ այս գաղտնութիւնը՝ ըլլալ եւ չըլլալու․ ժողովուրդ ենք, կա՛նք ու չի կանք: Հինգերորդ դարերէն մեր հետ բերած մշակոյթ ունինք, բայց մեր անունն անգամ չեն գիտեր: Մեր երիտասարդութիւնը պիտի գիտնայ անշուշտ կատարել իր պարտքը, այս անարդարութիւնը դարմանելու համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Հայաստանի Ժող. Գործ. խորհուրդը վերջնապէս հաստատած է Երեւանի մէջ՝ ժողովրդական Տուն կառուցանելու նախագիծը, Նախահաշիւը եւ աշխատանքներու ծրագիրը:

Ժողովրդական տան ճարտարապետը Թումանեան՝ Թիֆլիս գացած է, որպէսզի հոն՝ Անդրկ. Կառավարութեան առջեւ պաշտպանէ նախագիծն ու նախահաշիւը:

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

Պետական Թատրոնը Միքայէլ Նալբանդեանի մեռած եղբօրորդւոյն կնոջմէն ստացած է հետեւեալ առարկաները:

Մ. Նալբանդեանի լուսանկարներուն նախնական օրինակները, որոնց մէջ կան հազուագիւտ օրինակներ եւ բանաստեղծին եղբայրներուն ու քոյրերուն լուսանկարները:

Հնդկաստանի գումարներուն վերաբերեալ կարեւոր թուղթ մը գրուած Լոնտոնի մէջ՝ 1861ին որ ուղղուած է Նոր-Նախիջեւանի քաղաքապետ Կարապետ Հայրապետեանի:

Դէպի Հնդկաստան ճամբորդութեան ընթացքին՝ իջեւաններու հաշուեգրերը, որոնցմով կը պարզուի Նալբանդեանի անցած վայրերը դէպի Հնդկաստան:

ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(«Խորհրդային Հայաստան»ի 30 հոկտ. թիւէն)

1925էն մինչեւ 1929ի փետրուարը, Երեւանի գաւառ. ելմտական բաժնի դրամական հաշիւները ո՛չ միայն անկանոն եղած են, այլ զանազան պատճառներով կորսուած են:

Հաշուետուներու խառնդրութիւնը եւ դրամական հաշիւներու փճացումը պատճառներ ունի. 1925 օգոստոսին գաւառ ելմ բաժինը Թիֆլիսի ազարանէն կը ստանայ իր առած գրոշմանիշերու պատուէրը. 660 հազար րուբլի արժէքով, որպէսզի քաղաքի շուկային մէջ գրոշմանիշերու գրութիւնը բարելաւէ: Ընդունուած նոր ձեւը կանոնաւոր կերպով կը կիրարկուի երկու ամիս, սակայն առկից յետոյ, հաշիւները կը խառնուին եւ մինչեւ այսօր, գրոշմանիշերու հաշիւը խառնաշփոթ վիճակի մէջ է: Անկասկած, խոշոր գեղծումներ կատարուած են եւ այդ գեղծումները ծածկելու համար, գեղծարարներն իբր թէ իրենց անփութութեան հետեւանքով դրամական հաշիւները խառնած ու անյայտացուցած են: Այս խնդրով հետաքրքրուած է քրէական բաժինը եւ կալանքի տակ առած Հրանդ Պօղոսեանը իբր գլխաւոր հերոս այդ գեղծումներուն:

Երկու տարի առաջ, կէս միլիոն րուբլիի գրոշմանիշ կը փոխանցուի Պետ. դրամատան եւ ելմտ. ժող. գործավարութեան: Սակայն այդ գրոշմանիշերը չեն ընդունուիր եւ կը վերադարձուին շուկայի վարիչին, որ ստացածին պէս կ'առնէ եւ կը յանձնէ հարկահաւաքներուն, անոնցմէ ստանալով կանխիկ դրամ: Բայց ի՛նչ քանակութեամբ այդ դրամները կը մտնեն դրամատուն: Յայտնի չէ: Իւրացումի մեծ մասը կատարուած է շուկայի վարիչին եւ հաշուապահին կողմէ, քանի որ ոչ հաշիւ կայ, ոչ ալ հակակշիռ կատարուած է:

Հաշուապահը եւ հարկահաւաքները յաճախակի խնջոյքներ են սարքած: Ցարեվերջին, հաշուետուութիւն չներկայացնելու պատրուակով, վերջին տարիներս, փոխուած են քանի մը վարիչներ, սակայն, նոյն կացութիւնը շարունակուած:

Գործին խառնաշփոթ վիճակին հետեւանքով՝ դեռ կարելի չէ եղած քննութիւնը աւարտել:

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԱՌԿԱԽ ԿԱՄՈՒՐՋ

Առկախ կամուրջ մը շինելու մասին վերջերս մեծ շահագրգռութիւն առաջ եկած է Պոլսոյ Նաւահանգիստի տնօրէնութեան եւ Առեւտրական Սենեակին մէջ: Անոնք անհրաժեշտ կը նկատեն առկախ կամուրջին շինութիւնը Պոլսոյ Նաւահանգիստի ամէնէն յարմար տեղին, Ոսկեղջիւրի մէջ:

Առեւտրական Սենեակի ընդհ. քարտուղարը յայտարարած է թէ «Ոսկեղջիւրը Պոլսոյ գոհարն է եւ առկախ կամուրջ մը անոր արժէքը աւելի պիտի բարձրացնէ: Եթէ Ոսկեղջիւրը չգտնուէր, պէտք է որ շինէինք: Ուստի, քանի որ կայ արդէն, յարգը գիտնանք:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱԼԱՏ

Էնկիւրիէէն կը հաղորդեն թէ Ազգ. Ժողովին համար հոյակապ պալատ մը շինելու պատրաստութիւններ կը տեսնուին: Աշխարհի ամէնէն նշանաւոր ճարտարապետներուն պիտի յանձնուի յատակագծին պատրաստութիւնը այս պալատին որ պիտի շինուի Էնկիւրիի հին բերդին տեղը: Բերդին շուրջը գտնուած հողերը պիտի գնուին եւ պարտէզ ու պուրակներ պիտի շինուին: Բերդը եղծելու համար ալ գեղեցիկ ճամբաներ ու քաղաքին հետ կապող ելեկտրական շոգեկառք մը պիտի հաստատուի: Պալատը շինուելէ վերջ, Ազգ. Ժողովի ներկայ շէնքը Էնկիւրիի քաղաքապետութեան պիտի տրուի:

ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ

Օֆի գաւառակին (Տրապիզոնի շրջան) աղէտեալները Մաչքա եւ Բաբերդ գաւառակները պիտի տեղաւորուին, ուր իրենց հող պիտի տրուի: Այս որոշումը տրուած է համալսարանի դասախօսներուն քննութենէն վերջ, որովհետեւ յիշեալ վայրը վտանգաւոր նկատուած է, փլուզումի հակամէտ ըլլալուն համար:

Ներքին գործավարութիւնը հրահանգ տուած է փոխադրելու բնակչութիւնը, որ 6 7 հազար հոգիէ կը բաղկանայ:

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖԻ ՀՐԷՇԸ

17 ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ 19 ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշուի թէ քանի մը տարի առաջ Գերմանիոյ Հանովըր քաղաքին մէջ գտնուեցաւ Հաարման անուն հրէշ մարդ մը, որ ձեռք անցուցած մարդիկը կը մորթէր եւ անոնց միսը կը ծախէր իր յաճախորդներուն: Հաարման քաւեց իր ոճիրը եւ հանրային կարծիքը հանդարտեցաւ:

Ինչպէս գրեցինք երէկ, այս անգամ ուրիշ հրէշի մը մասին լուր կուգայ Գերմանիայէն — Տիւսէլտորֆ քաղաքէն: Այս նոր հրէշը, որ դեռ չէ բռնուած, աւելի սահմռկեցնող ոճիրներ գործած է, սարսափի ու զարհուրանքի մատնելով այդ շրջանի բոլոր բնակիչները:

Այս խորհրդաւոր մարդասպանը իր ոճիրներու շարքն սկսած է 1928 յունիսին եւ 17 ամսուան ընթացքին սպաննած է 19 հոգի, կին, աղջնակ և մանչ: Տարօրինակ քմահաճոյքով մը՝ այս վամփիրը նախ կը սպաննէ փոքրիկ մը, ետեւէն ալ կին մը, ու այսպէս փոխն ի փոխ եւ շարունակաբար:

Առաջին զոհն եղաւ փոքրիկն Եոհան Ֆոն Վէց: Ամիս մը յետոյ՝ 1928 յուլիս 9ին բռնաբարուելէ յետոյ խեղդամահ եղաւ Մարիա Լաֆիէ անուն սպասուհի մը: Երրորդ զոհն էր Ռոզա Օլիէկէր, վեց տարու, որ դաշունահար սպաննուեցաւ 1929 փետր. 3ին, իսկ փետր. 9ին դանակի հարուածներու տակ ինկաւ Տիկին Քիւն: Չորս օր յետոյ՝ փետր. 13ին դաշունահարուեցաւ Ռուտոլֆ Շէէր, 7 տարու 1929 ապրիլին գօտիով բռնուեցաւ եւ խեղդուեցաւ անծանօթ կին մը: Յուլիս 9ին դաշունահարուեցաւ Աննա Կոլտհաուզէն անուն աղջնակ մը: Օգոստոս 21ին խեղդուեցաւ Էմմա Կրոս անուն հանրակին մը: Օգոստոս 31ին խեղդուեցաւ Հայնրիխ Քորնպլու անուն պզտիկ մանչ մը: Սեպտեմբեր 5ին դանակով սպաննուեցաւ Տիկ. Մանթէլ: Սեպտ. 15ին խեղդուեցաւ Կէրթրուտ Համախէր: Տիկ. Շուլց. դանակի հարուածներուն տակ ինկաւ սեպտ. 20ին: 14 տարու աղջնակ մը՝ Լուիզա Լէնցէր դաշունահարուեցաւ Սեպտ. 25ին: Հոկտ. 7ին մուրճի հարուածներով սպաննուեցաւ Իտա Րոյթէր, 25 տարեկան: Հոկտ. 15ին խեղդուեցաւ Էլիզա Տէօրնէր, վեց տարու Հոկտ. 25ին խեղդուեցաւ Տիկ. Միքայէլ Մայրէր: Հոկտ. 30ին դանակի 37 հարուածներով սպաննուած գտնուեցաւ Կէրթրուտ Ալպէրման, 5 տարու: Նոյ. 3ին սպաննուեցաւ սպասուհի մը՝ Մարիա Ֆրան: Իսկ քանի մը օր առաջ խեղդուեցաւ Ֆրանց Նուլց:

Այս բոլոր ոճիրներու հեղինակն է նոյն անձը: Իրաւաբաններ ոճիրէ վերջ կատարուած ոստիկանական քննութիւնները մնացին անհետեւանք: Ոստիկանութիւնը սկիզբը 1000 մարք (6000 ֆրանք) խոստացաւ ոճրագործը գտնողին: Յետոյ քանի ոճիրները շատցան՝ այդ գումարն ալ բարձրացաւ հետզհետէ՝ 3000, 5000, 10.000 մարքի ու վերջին անգամ ալ 15.000ի 90 հազար ֆրանք): Հաւանաբար դեռ յաւելուած ըլլայ այս գումարին վրայ:

Ոճրագործը հոկտ. 30ին Կէրթրուտ Ալպէրմանը սպաննելէ յետոյ, Ֆրայհայթ (Ազատութիւն) թերթին ղրկեց փոքրիկ յատակագիծ մը՝ որ ցոյց կուտար Տիւսէլտորֆի մօտակայ անտառի մը մէջ անոր դիակին թաղուած տեղը: Ոստիկանութիւնը խուզարկելով, պեղումներ կատարեց անտառին մէջ եւ ցոյց տրուած տեղը գտաւ խեղճ աղջնակին դիակը: Երբ ոստիկանները կը փորէին գերեզմանը՝ անծանօթ մը— հաւանաբար նոյն ինքն ոճրագործը— հեռաձայնով տեղեկութիւն տուաւ նոյն թերթին և յանձնարարեց որ լրաբեր մը ղրկեն անտառը:

Կին մը եւ երկու աղջնակներ վկայեցին ոստիկանութեան մօտ թէ՝ ճամբան հանդիպեցան մօտ 40 տարու կնոջ մը՝ որ աւելի շատ առնական երեւոյթ ունէր կնոջական տարազի տակ եւ որ առաջարկեց իրենց՝ միասին պտոյտ կատարել: Կը կարծուի թէ ոճրագործը իբրեւ կին ծպտուած է որ կ'որսայ իր զոհերը:

Անտառի ուրիշ մասերուն մէջ ալ պեղումներ կատարուեցան եւ գտնուեցաւ Մարիա Հանի դիակը: Երբ այս վերջինը դագաղի մէջ կը դրուէր, հետաքրքիրներու մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր: Ոստիկան մը յանկարծ գոչելով գոչեց. «Ոճրագործը անպայման այս ամբոխին մէջ է»:

Իրաւ ալ մօտակայ բլուրի մը գագաթին վրայ տեսնուեցաւ մարդ մը, որ դիտակով կը հետեւէր գերեզմանափորներու աշխատանքին: Քանի մը գաղտնի ոստիկաններ փութացին դէպի բլուրը, բայց երբ հոն հասան, մարդ չգտան:

Ամբողջ Տիւսէլտորֆ խոր յուզումի մէջ է: Հեծեալ ոստիկաններ պահակ կը պտտին եւ ամէն կողմ կը խուզարկեն: Ժողովուրդը ջղայնացած է: Եւ սակայն ոճրագործը դեռ կը պտտի:

ՀԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

Journal Asiatique իր յունուար մարտ միացեալ թիւին 186-192 էջերուն մէջ, հրատարակած է ուսումնասիրութիւն մը, նուիրուած՝ Ժաք տը Մորկանի «Հին Պարսկաստանի Դրամագիտութիւնը» գրքին, որ վերջերս լոյս տեսաւ: Յօդուածին հեղինակն է Colonel Allote de la Fuye, որ հանրածանօթ է իր Պարթեւ-Արշակունիներուն նուիրուած դրամագիտական հետազօտութիւններով: Աւելցնենք որ անիկա ունի իր դրամական հաւաքածոյին մէջ միակ ծանօթ պղինձ դրամներէն մէկը.— շատ լաւ պահուած օրինակ մը՝ որ կը ներկայացնէ Մեծն Տիգրանը՝ հայկական գդակով: Գիտնական գնդապետը իր գրախօսականին մէջ կ'ըսէ.

«Այս առաջին հատորին առաջին պրակը, որ լոյս կը տեսնէ այսօր, յետ մահու գործ մըն է, որ հաւանօրէն կարգ մը անճշդութիւններ եւ թերութիւններ պիտի ունենար, եթէ հեղինակին մէկ բարեկամը, Կ. Յ. Բասմաճեան՝ հանրածանօթ Հայաստանի և Առաջաւոր Ասիոյ մասին իր հրատարակած պատմական և հնագիտական երկասիրութիւններով, յանձնառու եղած չըլլար ձեռագիրները աչքէ անցընելու, անոնց մէջ նոյնիսկ քանի մը յաւելումներ ընելու, նոր յիշատակարաններու գիւտերէն հարկադրուած եւ վերհսկած չըլլար գործին տպագրութեանը...»

Մէկ խօսքով, Արշակունեաց այս դրամագիտութիւնը, որուն մէջ Ժաք տը Մորկան ուժեղ կերպով դրած է իր անձնական դրոշմը, աշխատանքի թանկագին գործիք մըն է»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մրցումներուն եօթներորդ կիրակին մեծ հետաքրքրութեամբ բացուեցաւ ժամը առաւօտեան 9ին, փոխանակ 8ին:

«Իթալի»ի մարզիկներուն արագ «փաս»երովը եւ Անկիէնին կոկիկ խաղարկութեամբը սկսաւ մրցումը, որ վերջացաւ 2 - 2: Ժամը 10ին արդէն մարզիկ եւ համակիրներու հոծ երիտասարդութեան մը ներկայութեան, շաբթուան, ամենահետաքրքրական խաղը տեղի ունեցաւ Սարսէլի եւ Պիյեանքուրի մասնաճիւղերուն միջեւ: Սարսէլի մարզիկները մեծ առաւելութիւն եւ խաղի կատարեալ «թեքնիկ»ցոյց տուին եւ յաղթութիւնը տարին 5 - 1ով: Այն մրցման Պիյեանքուր պարտուելով բոլորովին կորսնցուց իր ախոյեանութեան յոյսը: Պուա Քոլոնպ յաղթեց Ալֆորվիլին 2 - 0: Գարակէօզեան Հոմի մարզիկները 3-0 յաղթեցին Ռօնիի մասնաճիւղին որ 8 հոգիով դաշտ ելած էր:

Յաջորդ կիրակի կը վերջանան Հ. Մ. Ը. Մ.ի ախոյեանութեան մասնաճիւղային մրցումները.— Յաղթական չորս մասնաճիւղերը պիտի խաղան հասարակութեան աչքին, նոյեմբերի վերջին կիրակին:

Հ. Գազիրկեանեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Ի ՎԵՐՋՈՅ, ՍՈՍԻՆ ՀՈՏՆ ԵԼԱՒ.— Այս վերջերս, Փարիզի եւ արուարձաններու ոստիկանապետները կը ստանային վաթսունի չափ բողոքագրեր, նոյն անծանօթին դէմ, որ նոյն միջոցներով կը կողոպտէր իր զոհերը:

Մարդը որ մեծ վաճառատան մը յանձնակատարի համազգեստը կը կրէր, կը ներկայանար վաճառականի մը, ձեռքը խնամքով կապուած ծրար մը, եւ կ'ըսէր.

— Ձեր դրացի պարոնը հոն չէ: Այս ծրարը իրն է. կ'ուզէ՞ք իրեն յանձնել երբ գայ:

Ընդհանրապէս վաճառականը կը յօժարէր եւ կը վճարէր նաեւ ներկայացուած հաշուեթուղթը. պահանջուած գումարը կ'ըլլար առհասարակ 600-1500 ֆրանք: դրամը գանձելուն՝ մարդը արագօրէն կ'անհետանար: Այս կերպով կրցեր էր կողոպտել 60ի մօտ անձեր՝ որոնք իրենց անունին յանձնուած ծրարներուն մէջ կը գտնէին... կէս քիլօ մանր սոխ...:

Մարդը դեռ չէ ձերբակալուած:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 15 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Ե.
ՄԵԾ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Երեկոյին արդէն, սրտի բաբախումներու թիւն իջած էր վայրկեանը քառասունը հինգ անգամի՝ Ուրնէին եւ քառասուն Սելեստէնին: Յաջորդ օրը նոր ներարկում մը կ'իջեցնէր այդ թիւերը քսանըհինգի, առանց երբեք խանգարելու անոնց կանոնաւորութիւնը:

— Այժմ արդէն, ըսաւ ինքնիրեն, կրնամ հանրութեան յայտնել փորձս:

Նոյն «Grand Journal»թերթն եղաւ որ կարեւոր գումարի մը փոխարէն առաջնութիւնն ունեցաւ այդ լուրը հրապարակելու: Անոր խմբագիրներէն մէկը ընդունուեցաւ աշխատանոցին մէջ եւ Ցրունդլի թելադրութեան տակ, մանրակրկիտ նկարագրութիւն մը ըրաւ երկու քնացողներու եւ կատարուած գործողութեան մանրամասնութեանց մասին: Յօդուածը, լուսանկարներով ճոխացուած, ահագին աղմուկ բարձրացուց:

Հարիւրաւոր բժշկաշխարհը եկան Ցրունդլի վանդակորմին առջեւ, բայց ոչ ոք ներս ընդունուեցաւ: Ամերիկացին ընդունեց միայն բժշկական Ակադեմիայի մէկ պատուիրակութիւնը որ կրցաւ հաստատել թէ Ուրնէ եւ Սելեստէն կ'ապրէին թէեւ այնչափ դանդաղ կեանքով մը որ անոնց սիրտը հազիւ տասն անգամ կը բաբախէր մէկ վայրկեանի մէջ:

— Եւ դեռ աւելի հեռուն պիտի երթամ, յայտարարեց Ցրունդլ հպարտութեամբ:

Բայց գիտուն բժիշկները ի զուր փորձեցին գիտնալու գաղտնիքն այն հիւթին, որու շնորհիւ Ցրունդլ հասած էր այս արդիւնքին:

— Ոչ անմիջապէս, ըսաւ, առ այժմ գոհացէք ցոյց տուածներովս բացատրութիւնն աւելի վերջը:

Հինգերորդ օրը, Ուրնէի եւ Սելեստէնի սրտի բաբախումներուն թիւն իջած էր վայրկեանը չորս կամ հինգ անգամի: Ցրունդլ այլեւս չէր հեռանար իր աշխատանոցէն ոչ գիշերը ոչ ցերեկը: Այս նոր թիւն ստուգելու վրայ էր երբ իմացուցին իրեն թէ քանի մը մարդիկ անպատճառ կ'ուզէին խօսիլ հետը:

— Չեմ ընդունիր, ըսաւ. ոչինչ ունիմ հաղորդելու:

Բայց դուռը բացուեցաւ եւ մարդ մը երեւցաւ եռագոյն շղարշով մը զարդարուած՝ երկու ոստիկաններու ընկերակցութեամբ:

— Ես ոստիկանապետն եմ, ըսաւ, եւ կուգամ քննութիւն կատարելու երկու ֆրանսական քաղաքացիներու վրայ կատարած ձեր փորձերուն մասին:

Ճէք Ցրունդլ սկսաւ խնդալ:

— Իրենց կամքն է որ կը գործադրեմ, պատասխանեց:

— Այդ է որ պէտք է ապացուցանել, ըսաւ ոստիկանապետը, խիստ շեշտով մը:

Առանց բառ մը աւելցնելու, Ցրունդլ գնաց բերելու այն երկու տոմսերը որոնք կը կրէին Ուրնէի եւ Սելեստէնի ստորագրութիւնները եւ երկարեց զանոնք ոստիկանին՝ հեգնական ժպիտով մը:

— Շատ լաւ, յարեց ոստիկանը. բայց ո՞վ կ'ապացուցանէ ինծի թէ այնտեղ գտնուող երկու անձնաւորութիւններն իրօք Ուրնէ Լը Ցայեան եւ Սելեստէն Մարկիզօն են. անոնց ստորագրութիւնները վաւերացուած իսկ չեն: Մենք վարժուած ենք աւելի կանոնաւոր կերպով գործելու, անհրաժեշտ է որ հարցաքննեմ զիրենք:

— Հրամեցէք, ըսաւ Ցրունդլ

Նեղը մնացած, ոստիկանը չկրցաւ պատասխանել վայրկեան մը:

— Պէտք է որ արթնցնէք զիրենք ըսաւ վերջ ի վերջոյ:

— Եթէ կ'ուզէք մահացնել զիրենք, յայտնեց Ցրունդլ, այդ միջոցն ապահով է... Այս պարոնները փափաք յայտնեցին հարիւր տարի քնանալու եւ ես գործադրեցի իրենց կամքը. Ես պատասխանատուութիւն ստանձնեցի զանոնք քնացնելու, բայց չեմ կրնար որոշուած պայմանաժամէն առաջ զիրենք արթնցնելու յանձնառու ըլլալ:

Ոստիկանը խորհրդակցեցաւ իր երկու ընկերներուն հետ, իսկ Ցրունդլ անոնց ներկայութիւնն անգիտանալ ձեւացնելով գործիքները կը քննէր:

— Բոլորովին նոր պարագայ մըն է այս, ըսաւ ոստիկանը. պիտի կնքեմ այդ սենեակը եւ Ներքին գործերու Նախարարութեան հրահանգը պիտի խնդրեմ:

— Խնդրեմ, ըսաւ Ցրունդլ:

Ոստիկանը քակեց ճերմակ կտաւէ նեղ երիզ մը, անով շրջապատեց դագաղը եւ խնամով միացուց երկու ծայրերն ու կնքեց մեղրամոմով:

— Այժմ ամէն ինչ օրինաւոր է, ըսաւ գոհ դէմքով մը:

Երկու ոստիկանները հաւանութեան նշաններ ըրին եւ ոստիկանապետը դուրս ելաւ ծանր քայլերով:

ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Այս միջոցիս կատարելագործուելու վրայ է գիւտ մը, որով կարելի պիտի ըլլայ դիւրաւ եւ օրուան որ եւ է մէկ ժամուն, հեռաձայնել Եւրոպայէն Ամերիկա:

Այս գիւտը պիտի կրնայ ուղղակի ընդծովեայ գիծով հազարաւոր քիլոմէթր ծաւալութեան փոխանցել մարդկային ձայնը:

թեան թեկնածուն փաստաբան Օրթիզ Ռուպիօ։ Իր․ հակառակորդն էր նոզէ Վասքանչէլոս, որ բողոքեց թէ այս ընտրութիւնը անընդունելի է, քանի որ կատարուած են գեղծումներ և սպանութիւններ ամբողջ երկրին մէջ։ Ո՛չ մէկ տեղ ժողովուրդը ազատօրէն տուած է իր քուէն։ Առաջին անգամ է որ Մեքսիկայի մէջ Նախագահ մը կ՚ընտրուի ձայներու այսքան ջախջախիչ առաւելութեամբ։

Ընտրութեանց առթն ծանր ընդհարումներ պատահեցան գլխաւոր կեդրոններու մէջ։ Մայրաքաղաքին մէջ Նախագահական պալատի պատերուն տակ տեղի ունեցաւ բուռն կռիւ մը։ Հակառակորդները ասֆալթի կտորներ կը նետէին իրարու վրայ. հոս սպաննուեցան 10 հոգի եւ վիրաւորուեցան 50 հոգի։ Վէրա Քրուզի մէջ սպաննուեցան 4 եւ վիրաւորուեցան 20 հոգի։ Այս ձեւով ընտրութեանց առթիւ սպաննուածներու թիւը կը հասնի 19 հոգիի։ Ամբողջ երկիրը զինուորականհսկողութեան տակ առնուած էր, այլապէս մահերու թիւը աւելի մեծ պիտի ըլլար։ Ռուպիօ թէեւ կը յաջորդէ Նախագահ Փորթէս Ժիլի, սակայն պիտի պաշտօնավարէ միայն 4 տարի, 9 ամիս եւ 23 օր, որովհետեւ կը նկատուի իբրեւ ուղղակի յաջորդը զօրավար Օպրէկոնի, որ Նախագահ ընտրուելէն յետոյ սպաննուած էր՝ դեռ պաշտօնի չձեռնարկած։

Ռուպիօ ճարտարագէտ է եւ կը պատկանի հարուստ ընտանիքի մը։

Բոլշեւիկեան յարձակողական
ՄԱՆՋՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Մուքտէնէն կը ծեռագրեն թայմզի.—

Արեւմտեան Մանչուրիոյ ճակատին վրայ օգտուելով շարք մը հետազօտութիւններէ յետոյ, խորհրդային զինուորները սկսան իրենց նախատեսուած յարձակողականին։

Առաջին լուրերը ցոյց կուտան թէ բուռն կռիւներ կը մղուին Ցալայ-Նորի եւ Մանչուլիի մէջ, ուր բոլշեւիկները ինը ժամ անընդհատ թնդանօթաձգութիւն կատարեցին։ Ռումբեր ինկան մինչեւ Հայլար։

Մանչուլիի եւ Հայլարի միջեւ երկաթուղին քանդուեցաւ 32 քիլոմեդր տարածութեան վրայ։

Ռուս զինուորները յանկարծակիի բերին ճամբորդներու կառախումբ մը՝ զոր կողոպտեցին։ Արեւելեան ճակատին վրայ, հեռագրական եւ հեռաձայնական հաղորդակցութիւնները խզուեցան։ Օդանաւեր ռմբակոծեցին Միշանն ու Պոգրանիչնայան, ու հակառակորդներու հետ շփման մէջ մտան։

Ցոյցեր Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ տեղւոյն մէջ մեծ ցոյցեր տեղի ունեցան՝ բողոքելու համար Պուլկարիոյ հատուցումներու ծրագրին դէմ։ Ինչպէս գրեցինք, պատերազմական հատուցումներու միջդաշնակցային յանձնաժողովը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզ, Պուլկարիոյ պարտքի ընդհ․ քանակ որոշած էր 450 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ, վճարելի 36 տարիէն։

Երկուշաբթի առաւօտ հրապարակային հաւաքոյթ մը ունեցան մեծ թիւով ցուցարարներ, որոնց մէջ կային ազգայնական ուսանողներ, արհեստաւորներ, արհեստակցական միութեանց անդամ բանուորներ, երկաթուղիի պաշտօնեաներ եւ կառապաններ։ Ցետոյ թափօր կազմած գացին ֆրանսական, անգլիական եւ հուկոսլաւ դեսպանատուններուն առջեւ եւ ցոյցեր ըրին։

Թափօրը անցած ատեն 15 վայրկեան ամէն երթեւեկ դադրեցաւ, մինչ զանգակները կը հնչէին անընդհատ։ 10 Սեպտեմբեր փողոցին մէջ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ամբոխին եւ ոստիկանութեան միջեւ, որ կ՚ուզէր ցրուել ցուցարարները։ Ատրճանակներ պարպուեցան։ Զոհ չկայ։ Միայն քանի մը ցուցարարներ վիրաւորուեցան։

Զանազան կազմակերպութեանց կողմէ բողոքի հեռագիրներ ղրկուեցան աշխարհի ամէն կողմը։

Ցոյցերը մասնաւորապէս շատ բուռն եղան Եուկոսլաւիոյ դեսպանատան առջեւ։ Ազգայնական ուսանողներ փորձեցին ճեղքել ոստիկանական շղթան եւ շէնքէն ներս մտնել։ Քանի մը ուսանողներ եւ ուրիշ ցուցարարներ վիրաւորուեցան։

Սոֆիայի մէջ բոլոր խանութները երկու ժամ փակուեցան՝ ի նշան բողոքի։

Ցուցարարները ֆրանսական դեսպանատան առջեւ «Անկցի՛ն հատուցումները» պոռացին եւ ազգ․ երգեր թնդացուցին։

Պուլկարիոյ միւս քաղաքներուն մէջ եւս ցոյցեր կատարուեցան՝ կառավարութեան հրահանգով եւ մասնակցութեամբ եկեղեցական իշխանութեանց։ Ամէն տեղ բողոքի հրապարակային հաւաքոյթներ կատարուեցան։ Եկեղեցիներուն մէջ քահանաները քարոզ խօսեցան հատուցումներուն դէմ։ Պուլկար մշակութային եւ տնտեսական կազմակերպութիւնները բողոքի բուռն հեռագիրներ ուղղեցին դաշնակից երկիրներու նման կազմակերպութեանց։

∴ Սոֆիայի անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական դեսպանները երկուշաբթի օր հաւաքական դիմում մը կատարեցին պուլկար վարչապետին մօտ, որուն հաղորդեցին պարտատէր պետութեանց որոշումները Պուլկարիոյ հատուցումներուն մասին։ Պուլկարիա տարեկան 12ական միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ պիտի վճարէ 36 տարի շարունակ։

Վարչապետը յայտնեց թէ իր պատասխանը պիտի տայ հինգշաբթի օր երբ Փարիզէն Սոֆիա վերադառնայ Պուլկարիոյ արտաքին նախարար Պուրօֆ։

Լինտպէրկ վիրաւորուած

Ինկլվուտէն (Նիւ Ճըրզի նահանգ) կը հեռագրեն թէ կիրակի օր օդանաւի արկած մը անցուցած է գնդապետ Չարլս Լինտպէրկ։ Մեքենայի խանգարման հետեւանքով, ստիպուած է անմիջապէս ցամաք իջնել եւ վիրաւորուած է ուսէն։

Լինտպէրկի միլիոնատէր բարեկամները հեռաձայնով տեղեկութիւն կ՚ուզեն թերթերու խմբագրութիւններէն՝ առողջութեան մասին։

Հրէշին մէկը գտնուա՞ծ

Տիւսէլտորֆէն կը հեռագրեն թէ գերման ոստիկանութիւնը յաջողած է գտնել ծանօթ հրէշին հետքը։ Կ՚ըսուի թէ 19 սպանութեանց հեղինակը ակնոցաւոր երիտասարդ մըն է որ կը յաճախէր Հրաֆէնպէրկի պարասրահը եւ իր զոհերը կ՚որսար անկէ։ Այս պարասրահը կ՚երթային առհասարակ սպասուհիներ։ Հաստատուած է թէ Մարիա Հան, Էլիզապէթ Տէօրնէր եւ Իտա Ռոյթէր պարահանդէսի հագուստ կը կրէին՝ երբ սպաննուեցան։ Վամփիրը իր զոհերը կը տանէր պարասրահին մօտակայ անտառ մը, ուր կը բռնաբարէր զանոնք եւ յետոյ կը մորթէր։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի ընկերներն ու ընկերուհիները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Օ Փլէս տը Լիւնի վերնայարկը. Փլաս տ՚Իթալի։

Օրակարգ՝ Զեկոյց 7րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ

ԱՅՍՕՐ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

իրիկուն ժամը 9ին

Salle Chopin, (Maison Pleyel) 8 Rue Daru

կը նուագէ կտորներ՝ Brahmsէ, Gluck - Brahmsէ, Beethovenէ, Schubertէ, Chopinէ, Albeniz-Godowskyէ, Debussyէ, Lisztէ:

ՄՈՒՏՔ 8—50 ՖՐԱՆՔ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

SALLE VOLTAIRE, PLACE DE L'ODEON, ՄԷԹՐՕ ODÉON

ԵՐԳ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԳ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած ֆրանսայիհայ Սկաուտներու

Փարիզի շրջանի սկաուտական խումբերու կողմէ

Այս Կիր. ժամը 2.30ին La Démocratieի սրահը, 38 Raspail, Paris (7)

Գեղարուեստական յայտագիր, անակնկալներ

Պիւֆէ եւ ցուցահանդէս

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Բարձր Հայքի Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր կազմութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի ժամը 2ին 48 Րիւ թափի Վէր, սալօն Սքանեօլի մէջ։ Երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Հ. Սէրէնկիւլեան եւ Ա. Աչոեան։

Մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին 63 Rue République։ Կը խօսի ընկեր Բ. Միլտոնեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։ Տեղի պիտի ունենայ նաեւ վիճաբանութիւն։ Իսկ ենթակոմիտէական հերթական ժողովը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։

Լիոնի Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. ժողովրդային Գրադարանը։ Կը խօսի Ընկ. Բ. Ա., Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ծրագիրը»։ Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերները։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Սրահին դուռը կը փակուի ճիշդ ժամը 8.30ին։

Պ. Պ. Նուպար Ռէյվանեանէ և Նուպար Կիրակոսեանէ (Պոլիս-Սան-Սթէֆանոսցի) կը խնդրուի իրենց հասցէները իմացնել Պ. Ղեւոնդ Հայրունիի, 22 Rue du Vieil Abrevoir. St. Germain en Laye. (S. et O.).

ՆԱՄԱԿ ունի Պ. Գրիգոր Յակոբեան։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Հրապարակ ելաւ Սահակ-Մեսրոպ Գրադարանի

1930Ի ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

պատմական եւ տօնական մանրամասնութիւններով։ Խնամուած աշխատանք եւ մաքուր տպագրութիւն։ Գին՝ 6 ֆր.։ 20 օրինակէ աւելի գնողներուն հարիւրին 20 զեղչ։

Դիմել՝ Hissayanի 22 Ave Rouveyrol. Asnières. Seine.

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

ԵԹԷ կ՚ուզէք փոխառութիւն կնքել ձեր շինել տալիք տուներուն համար, ձեր շահը կը պահանջէ դիմել՝ Պ. Նշանեանի եւ իմանալ անոր ձեռնտու պայմանները: 51 Bld. Blanqui. Paris (13e).

Cirque de Paris	Եղբ. Միլթնէր	ամենայաւն ու ամանը	2-14 Ֆրանք

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ

կը ծախենք ցետեւեալ թիւերը.—

Ա. տարի՝ թիւ 2 3 4 6 8 9 11 12։ Բ. տարի՝ թիւ 1 2 6 7 8 11 12։ Գ. տարի՝ թիւ 8 9 10 11 12։ Դ. տարի՝ թիւ 1 2 3 7 8 9 10 12։ Ե. տարի՝ թիւ 2 3 4 5 6 7։

Վերի թիւերէն ունինք մեծաքանակ, իւրաքանչիւր թիւը կ՚արժէ 15 ֆրանք։ Փոստի ծախքը մեր վրայ։ Վճարումը կանխիկ է։ Դիմել՝ M. Tchadrjian, Papeterie, Bab-Yaoub, Beyrouth.

Կ՚ուզուին ձեռքով Թրիքօ ցիւսող մասնագէտ գործաւորուհիներ, լաւ վճարում: Դիմել ամէն օր ժամը 9 12 եւ 3 5՝ 25 Rue Henri Chevreau Տիկին Սուքօեանի: Մէթրօ՝ Couronnes.

Կ՚ուզուին մէջքէ սալ կարող վարպետ եւ աշկերտ գործաւորուհիներ։ Տեւական գործ եւ լաւ վճարում։ Դիմել առաւօտները ժամը 10-12 իսկ կէսօրէ վերջ 3 5, Պ. A. Mergeanի, 118 Rue d'Avron: Մէթրօ՝ Avron.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատական նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճերմակ.) եւ՝ վարիսի։ Մասն. լաբորաթուար։ Խղճամիտ եւ արագ խնամք։ Այցելութիւն ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 12

ՍԱԿԱՐԱՆ

19 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ			Ֆր.
Սթերլին,		L. St.	123.86
Տոլար,		Dollar	25.40
Մարք	100	Mark	607.50
Թրք. Թղթ.		L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի		» » or	106.90
Մէճիտիէ		Médjidié	8 75
Լէվա	100	Léva	18.62
Տրախմի	»	Drachme	33.25
Լիր	»	Lire	132.90
Պելժ. ֆր.	»	Fr. Belge	71.10
Զուից.	»	Fr. Suisse	492.50
Լէյ	»	Leï	15.15

ԱՐԺԷԹՈՒՂԹ			
Եգ.Քր.Ֆոնս.	I	Cr. Fonc. Eg.	2190.—
»	II	»	1520.—
»	III	»	1500.
Թուրքի երկթղ.		Lots turcs	82. -

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԱԶԱԶԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

4, Rue Poissonnière Metro: Sentier
Tél: Gutenberg 74-64

Դերձակներու վերաբերեալ ամէն կարգի պիտոյքներ, աստառներ, մետաքս, դերձաններ, կոճակներ, եւայլն, աժան եւ անմրցելի գիներով։

Անթրըբրընէօրներու եւ մեծաքանակ գնողներու համար մասնաւոր զեղչ: Գաւառներէն նաեւ ապսպրանքներ կ՚ընդունուին: ԴԻՄԵՑԷՔ ԵՒ ՓՈՐՁԵՑԷՔ:

SIROUNAK ARABIAN & CIE

24 Rue de Vintimille (Place Clichy) 2ème Etage

ԲՐԴԵՂԷՆ ԵՒ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ NOUVEAUTÉ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

Շրջազգեստի, մանթոյի, քոսթիւմի, փալթոյի սմոքինկի եւ ֆրաքի համար

Ձերմակեղէնի յատուկ ճոխ գոյներով մեծ ստոք
Crèpe de Chine, Georgette, Satin, Toile de soie ե.ն.

ՄԾԱՔԱՆԱԿԻ ԳԻՆՈՎ. ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՊՐԱՆՔ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ եւ դերձակուհիներու համար մասնաւոր պայմաններ

Յրամադրելի վարպետ դերձակ. փափաքողներու համար

ՎԱՐՁՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

վարձու է տր կամ ծախու առ գծ դրուած Արշամ Պէհլուլեանի արհեստանոցը, 197 Bld. Voltaire, Impasse Delepine 12, առաջին յարկ։ Արհեստանոցը կը բաղկանայ մէկ սրահ եւ երկու սենեակներէ ընդամէնը 114 քառակուսի մեթր տարածութեամբ: Կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն։ Յարմար ամէն տեսակ գործի եւ բնակութեան։ Պայլ 13 տարի, տարեկան վարձ 5500 Ֆր., Րըփրիզ 20,000 Ֆրանք։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել առաւօտները 8–1, եւ երեկոները 5էն վերջ 12 Impasse Delepine, միւս ժամերուն 31 Rue Aumaire, մէթրօ Arts et Metiers, Թէլ. Archives 84-10.

Մ. ԱՐԵՒԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ (ՊՈԼԻՍ)

Ֆրանսայի մէջ կը զբաղի կեանքի, հրդեհի, արկածներու, օթոմոպիլներու եւայլն ապահովագրութեամբ։ Իրաւագիտական գրասենեակ, կալուածական առուծախ, դատական հետապնդումներ, թարգմանութիւն, Գոմիսիոն, Ֆրանսա մուտքի հետապնդումներ, տուն շինողներու փոխառութիւն եւայլն։

Ամուսնութիւն եւ ամուսնալուծում։

Նպարեղէններու առեւտուր եւ նպարավաճառատուն։
Արեւելեան եւ եւրոպական փլաքներ։

Դիմել՝ 1 Villa Besset, Décines, Isère.

Կը փնտռուին թղթակիցներ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու մէջ։

ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ցաճախորդներուս փափաքին գոհացում տալու համար անձամբ պիտի այցելեմ Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ, միասին բերելով աշխարհի ամենանոր փլաքներու ճոխ մթերք մը որ գոհացում տայ, նոյն իսկ ամենադժուարահաճ երաժշտասէրներուն: Փափաքողները դիմեն հետեւեալ հասցէներուն՝

ԼԻՈՆ. Պ. Ճնկտորեանի, 211 Rue Crequi, նոյեմբեր 16էն 20

ՎԱԼԱՆՍ.— Պ. Գրիգորեանի ճաշարանը, 31 Rue Belle Image նոյեմբեր 20էն 25.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Քաշճեանի, 25 Rue des Dominicaines, նոյեմբեր 25էն 30:

ԱՐԹԻՆԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԻ ՊՈՒԼՂՈՒՐ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ
ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Հասած է Հալէպի պուլղուր, ամենարնտիր տեսակէն. կը ծախուի մեծաքանակ (պարկով)։ Փափաքողներուն նմոյշ ղրկուի։ Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

H. BABIKIAN

8A Rue Francis de Pressensé, MARSEILLE

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes. Paris. XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ՚ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6 Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը 2—3, ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929 — 21 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1116 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄ

...կը թուի թէ զօրաւոր, արտակարգ ցնցումի մը պէտք ունինք, ըմբռնելու համար մեր իրական կացութիւնը։

Ցնցում մը, որ ընդոստ արթնցնէր մեզ, բանար մեր աչքերը եւ ցոյց տար իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը։

Չենք խօսիր Հայաստանի մասին։ Առանձին խնդիր է այդ, ու ողբերգութիւն մը, որ խօսելով ու գրելով չի բացատրուիր։

Ամփոփուինք միայն գաղութներուն մէջ։ Ժողվենք մեր գաղութները, եւ դիտենք ինչ որ տեղի կ'ունենայ։

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, կը յիշէ՞ք շրջան մը ուր այսքան մանրացած ըլլային մարդիկ։ Ամէն մէկը իր գլուխն, եւ ամէն գլուխէ ձայն մը։

Ահա՛ կուսակցութիւնները։ Դաշնակցութիւնը, թողլով ամէն զօրաւորն ու գործօնը, կը ձգնի ելք մը գտնել, եւ լեզու գտնել գոնէ հիմնական հարցերու մասին։ Բայց անօգուտ։ Փուքն ու խութերը չեն որ կը ջղագրգռեն մեր կուսակցութիւնը, այլ ճամբուն երկարութիւնը։ Այլ սա բութ անհասկացողութիւնն ու քինախնդրութիւնը, որ տուն կը քանդեն։

Համայնավարներն ու ռամկավարները, ուրիշ ամէն հող կորսնցնելով, հնգամեայ կամ տասնամեայ «պլան» մը մէջտեղ նետեր են, Դաշնակցութիւնը կործանելու համար։ Ուրիշ ...ուքով, աւելորդ եռանդ կը վատնեն, պարզապէս ի հեճուկս ... մը վրայ որ չափազանց դիւրուկ է եւ արկածալից։ ... դարձած են եւ մարդիկ չեն տեսներ ոչ հայրենիքին մնացող վտանգները, ոչ ալ տարագիր բազմութիւններուն ...ռապանքն ու ծիւրումը։ Հնչակեանները կը հեւան միշտ ... գլուխի բաժնուած։ Բոլորն ալ «յայտնի ընկերական մարքսիստ» եւ «անզուգական հռետոր»։ Բոլորն ալ «օրինաւոր վարչութիւն», եւ փոխադարձաբար, «դաւաճան, դաւաճան եւ խաբեբայ»։ (Ածականները կ'օրինակենք Փարիզի երկու հնչակեան թերթերէն, երկուքն ալ օրկան միեւնոյն կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանին եւ մէկը միւսէն աւելի «հարազատ»)։

Ահա Միութիւնները։ Գրեթէ չկայ մէկ հատ որ երկուքի բաժնուի։ Թող քովի, դէմ դիմաց, մրցակից կամ ժառանգորդ։

Գիւղեր կան որ երկու Հայրենակցական Միութիւն կը պահեն, երկուքն ալ «օրինաւոր»։ Եւ թուղթ-գրիչ ալ կը գտնեն, ...իրք հանելու համար։

Կար ու չկար Հ. Մ. Ը. Մ. մը։ Հիմա դուք համրեցէք թէ ...նի մարզական միութիւն բուսած է սա վերջին քանի մը ...միսներու ընթացքին։ Եւ համրեցէք նաեւ թերթերը։ Ամէն մէկը իր հաշուոյն։ Եւ յաճախ միեւնոյն քաղաքին մէջ։ Միշտ անձին։

Որբերու սերունդ մը հասաւ։ Դարձեալ երկու միութիւն եւ երկու օրկան։ Եւ մէկը մրցակից միւսին։ Հատ մըն ալ անշուշտ Բարեգործականը պիտի հասցնէ։ Ինչո՞ւ չէ, քանի որ ...աստ մը հաց հրամցուցած է։

Ազգային Միութի՞ւն։ Մատո՞ւռ։ Տէրտէ՞ր։ Ո՛րքան կ'ուզեմ եթէ տեղ մը ոչ դպրոց, ոչ ժամ, ոչ ալ տէրտէր գտնուի, ուր մարդու մազին չի դպիր։ Բայց եթէ մէկն ու մէկը խելք ... մատուռ մը վարձելու, ա՛լ ճամբան կը բացուի երկրորդին եւ երրորդին համար։ Եւ եթէ Մարսէյլի տէրտէրը պատմեցաւ ժողքի մը համար, ո՛ղջ միայ Փարիզի ժամը։ Ո՛չ կարելի է վրէժ լուծել նոյն իսկ տեղին վրայ, մատուռ մը տնկե... առտուն կանուխ։

Մեր Թաղը, ձեր Թաղը։ Մեր ժամը, ձեր ժամը։ Մեր միութիւնը, ձեր միութիւնը։ Մեր ժամկոչը, ձեր ժամկոչը...

Մի խնդաք, ընկերներ եւ քաղաքացիներ։ Զուարճալիք չէ որ կը պատմենք։ Ընդհակառակն, շատ աղօտ, խառն ի խառն, պատահական մէկ պատկերը կացութեան մը որ անունը չունի։ Որ իր նմանը չունի մեր պատմութեան մէջ։ Կամ եթէ ունեցեր է, շատ հեռաւոր, խաւարեալ շրջանի մը յիշատակն է։ Մինչդեռ այսօր, «ազգովին» կը լողանք լոյսերու մէջ...

Տակաւին չենք խօսիր լրագրական եւ գրակա՛ն հրատարակութեանց մասին, որոնց թիւը հարիւրի կը հասնի երբեմն։ ...ն պարագայի մէջ 70էն պակաս չէ։ Այսինքն աւելի շատ, ...ն մեր հրապարակագիրները, գրագէտներն ու բանաստեղծները։

Եւ հիմա, այս հարեւանցի պատկերին դիմաց, աչքի առջեւ ... մեր իրական կացութիւնը— միայն գաղութներուն ...ակը։

Անկերպարան, անիշխանական քաշքշուք մը։ Իրենք իրենց ...ուած բազմութիւններ, որ կը տրորուին հարթիչ գլանի մը ...։ Ֆրանսայէն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա։ Շան-քարոզ ...ջան կ'ուզէք։ Իրական գործ— կախուած է իւրաքանչիւր ...ղու խղճմտանքէն։ Սուրիան կը գաղթէ։ Սելանիկն ու Պիրէն կը պարպուին։ Անատոլուի բեկորները Սուրիա կը խուժեն անօթի-ծարաւ։ Հազարաւոր մանուկներ փողոցները կը ...փառին, կամ ուսում կ'առնեն թիթեղի եւ քուրջի կտորներու տակ։

Հազարներ կը մսխուին անհաշիւ, մինչ Տէր Զօրը վարժապետին թոշակն անգամ չի կրնար վճարել։ Ուրո՞ւ հոգ։

Այս այն ժողովո՞ւրդն է որ կը հաւատայ իր ապագային...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՂԾԻՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Քալիֆորնիայ «Մշակ»ը—անկուսակցական— հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (18 հոկտ.)

— «Պայքար» իր սեպտ. 27ի խմբագրականով («Ամէն Հայու Պարտքը») կարգ մը չնաշխարհիկ պատգամներ արձակած է կրկին, ու այսպէս քնորոշած ռամկավար ազատական կուսակցութեան «վարքագիծ»ը.—

«Ռամկ. Ազատականութիւնը միակ քաղաքական կազմակերպութիւնն է հայ ժողովուրդին մէջ, որ մաքուր ու հարազատ ազգասիրութեան վրայ հիմնուած է, եւ իր ամբողջ կեանքին ու գործունէութեան մէջ հաւատարիմ դրօշակիրն ու պաշտպանը եղած է ազգային ոգւոյ ու արժէքներուն»:

Խոր վերլուծումներու պէտք չկայ բարեբախտաբար, այս անբովանդակ ու ծանծաղ արտայայտութեան արժէքը չափելու համար՝ կը բաւէ միայն հարց տալ «Պայքար»ի խմբագրութեան թէ՝ արդեօք ի ձայն փողոյ եւ թմբուկի օրն ի բուն Երեւանի խորհրդային հայանուն վարիչները փառաբանելու քաղաքականութիւնը ո՞ւր պէտք է թողուլ։ Անոնց հայ լեզուին, հայ կրօնին ու եկեղեցիին, «հայ ազգային ոգւոյ ու արժէքներու» հասցուցած ծանր հարուածներու մեծամասնութեան ծառայական համակերպութիւնը ի՞նչպէս կարելի է հաշտեցնել վերոյիշեալ պոռոտ յայտարարութեան հետ։

Համայնավարներու հետ ձեր ունեցած համակրական ու խնամիական կապերու բերմամբ՝ կ'ակնկալուի որ դուք աւելի լաւ տեղեակ ըլլաք թէ ինչեր կը կառուցուին եւ ինչեր կը քանդուին այսօր դժբախտ Հայաստանի մէջ։

Կարմիր բռունցքի ստիպումին տակ Գերագոյն կրօնական խորհուրդի կողմէ չքացուցութեան հանուած թելադրանքին հակառակ, դուք լաւ գիտէք թէ ի՛նչպէս Էջմիածնէն խլուած է ամենավերջին արտավար հողն անգամ։ Թէ՝ ինչպէս գրաւուած են պտուղի ծառաստաններն իսկ։ Թէ՝ լծկան անասուններու վաճառումէն ետք՝ ալրուստի համար պահուած կաթնտու կենդանիներն ալ շուկայ հանուած են, ու ճարահատ, Էջմիածին ստիպուած է ալրուստի համար օգնութեան կոչեր ղրկել ռուսահայ եւ գաղութահայ իր հաւատացեալ զաւակներուն։

Եւ դեռ ինքնախաբէութիւնը ունիք ըսելու թէ՝ «մենք գիտենք որ հայ ժողովուրդի ստուար մեծամասնութիւնը, ամենուրեք մեզի պէս կը զգայ ու կը խորհի, հայութիւնը շահագրգռող բոլոր խնդիրներու մէջ»։

Պատրանքներ մի՛ սնուցանէք։

Ոչ թէ հայութեան ստուար մեծամասնութիւնը, այլ նոյնիսկ ռամկավար շարքերու պարզ մեծամասնութիւնը ձեզի պէս չի խորհիր եւ չի կրնար խորհիլ, մինչեւ որ քաղաքական առողջ նկարագիրը եւ ազգային սրբութիւններու եւ արժէքներու անկեղծ գիտակցութիւնը զգաստութեան հրաւիրէ ձեզ»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդանաւորդներ Քոսթ եւ Պէլոնթ, որոնք վերջերս կոտրեցին ուղիղ գիծով տեւողութեան մրցանիշը, Սիպերիայէն հանգրուաններով Փարիզ կը դառնան։ Երկու օրէ ի վեր լուր չկայ իրենց մասին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր ձեռնարկներ Սուրիոյ մէջ

ՋՐՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ԿԱՅԱՆ ՄԸ ՍՈՒՐ. ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թան կը հրատարակէ հետեւեալ զեկոյցը.

Երբ ֆրանսական հանրապետութեան մարզպան Պ. Փոնսօ անցեալ հոկտ. 15ին Մերձաւոր Արեւելք մեկնեցաւ, մամուլը հաղորդեց թէ միասին կը տանի տնտեսական զարգացումի ընդարձակ ծրագիր մը։

Արագ հաղորդակցութեան միջոցները առաջնակարգ ազդակ մը կը կազմեն երկրի մը օգտագործման համար։ Պ. Փոնսօ յարմար դատած է հետեւիլ այս փորձառու դասին, ու իր գաղափարին իրականացումը յանդգնօրէն առաջ տանելով, որոշած է Տրիպոլիսի մէջ սահմանել ջրօդանաւերու խարիսխ մը, օժտուած արդիական բոլոր յարմարութիւններով։ Այս կերպով նախաձեռնարկ կ'ըլլայ օդային յարաբերութեանց զարգացման։

Սուրիա եւ Լիբանան, իրենց աշխարհագրական դիրքով, կարծես այս ճամբուն մէջ կոչուած են ունենալ մեծ ապագայ մը։ Չէ՞ որ անոնք կը գտնուին երեք ցամաքամասերու քառուղիին վրայ, հանգրուան մըն են Հնդկաստանի ճամբուն վրայ եւ դէպի Ծայրագոյն Արեւելք։ Եւրոպայի հետ է որ հաստատուած են ամէնէն հին եւ ամէնէն կարեւոր յարաբերութիւնները. Եւրոպայի հետ է որ օդի ճամբով փոխանակութիւնները աւելի յաճախադէպ պիտի ըլլան։ Արդ. Լիբանանի եզերքը— շատ մը կէտերով անհիւրընկալ— ապահով, ընդարձակ եւ դիւրաւ շահուելիք ապաստաններ կը ներկայացնէ։ Բոլոր ճանչցողները երբ օդանաւորդութեան մասին կը խօսին, իրենց մտքին առջեւ կը պատկերացնեն Տրիպոլիսը։

Տրիպոլիս մասնաւորապէս լաւ դիրք ունի։ Ո՛չ միայն ծովը խաղաղ է հոն, ո՛չ միայն դէպի երկրին ներսը հաղորդակցութիւնները դիւրին են, այլ ունի եզերքին մօտ ընդարձակ բաց գետիններ՝ տափարակ ինչպէս ջուրին մակերեսը։ Ան է որ պիտի ըլլայ Մերձաւոր Արեւելքի օդային մեծ նաւահանգիստը։

Ջրօդանաւերը հոն պիտի մտնեն առանց դժուարութեան, պայմանաւ սակայն որ կանոնաւոր կազմաւորումներ ըլլան։ Մարզպանին ծրագիրը մասնաւորապէս կը նախատեսէ հազարմեդր երկայնութեամբ ամբարտակ մը։ Ընդհանուր ծախք կը հաշուուի շուրջ 15 միլիոն ֆրանք։ Շինութիւնը մօտ օրէն աճուրդի պիտի դրուի Պէյրութի մէջ։

Ալմազեանի անմեղութիւնը կը շեշտուի

Գրի մասնագէտ Միշօ Ալմազեանի գրին մասին իր տեղեկագիրը հինգ օր առաջ ներկայացուցած էր արդէն հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆասի։ Այս վերջինը երեքշաբթի փաստաբան Լը Կրանի հաղորդեց անոր պարունակութիւնը։ Միշօ մանրամասն քննելէ յետոյ Բիկոտէնի սնտուկին վրայի հասցէն տէր եւ տիկին Ալմազեանի ձեռագիրները, եկած է այն եզրակացութեան թէ՝ 1. Հասցէի խաւաքարտը բոլորովին տարբեր է Ալմազեանի խանութին մէջ գտնուածներէն. 2. Մելանը նոյնպէս տարբեր է. 3. Հասցէն գրողը ո՛չ Տիկ. Ալմազեանն է, ոչ ալ այս գործին մէջ խառնուած ուեւէ մէկը. 4. Հասցէին գրին եւ Ալմազեանի գրին միջեւ քանի մը նմանութիւններ կան, սակայն ատոնք դիպուածական են եւ բոլորովին անբաւարար՝ հաստատ ամբաստանութիւն մը ընելու համար. 5. Խաւաքարտը կտրուած է փոքրիկ մկրատով եւ ոչ թէ դերձակի մկրատով. 6. Խաւաքարտին հակառակ կողմը քերթուած է դանակով մը, որ Ալմազեանի մօտ գտնուած դանակներուն չի նմանիր. 7. Խաւաքարտին եռեւը մատի ուեւէ որոշ նշան չկայ։

Այս ձեւով Ալմազեանի հաշուոյն կ'արձանագրուի նպաստաւոր նոր վկայութիւն մը։

Ալմազեանի անմեղութիւնը շեշտուեցաւ նաեւ կարգ մը կարեւոր վկաներու բացարձակ եւ ինքնավստահ յայտարարութիւններով։ Այսպէս Պ. Մաթիֆաս լսեց Պ. Թափը, որ, ինչպէս կը յիշուի, սեպտ. 9ին այցելած էր Ալմազեանի խանութը։ Թափ կրկնեց թէ այդ օրը երկու անգամ գնաց Սէն-Ժիլ փողոցի խանութը, ժամը 11.30ին եւ 5.30ին։ Թուականի մասին բնաւ չի սխալիր, որովհետեւ տետրակին մէջ արձանագրուած է։ Հարցաքննիչ դատաւորը մանրակրկիտ հարցումներ ուղղեց անոր՝ հասկնալու համար թէ սնտուկ կամ արիւնոտ բամպակ տեսա՞ծ էր խանութին մէջ։ Թափ յայտնեց թէ ո՛չ սնտուկ կար խանութին մէջ, ո՛չ ալ բամպակ, միայն գետինը աղտոտ էր։

Նոյնքան նպաստաւոր վկայութիւններ տուին նաեւ Սէն-Ժիլ փողոցի դռնապան տէր եւ տիկին Բիոմ, որոնք հաստատեցին թէ իրապէս սեպտ. 9ին երկու անգամ խանութ եկած էր Թափ, եթէ խանութին մէջ սնտուկ մը պահուած ըլլար, անպայման պիտի տեսնէին։

Փաստաբանը հարցուց Տիկ. Բիոմի թէ երբ խանութը լուար, աղտոտ ջուրը ուսկից կը վազէր։ Կինը բացատրեց թէ սրբիչը բակին մէջ կը տանէր կը քամէր։ Խանութին մէջի լուացարանը բնաւ չէր գործածուէր այս նպատակին համար, որովհետեւ ծակը կրնար անմիջապէս գոցուիլ ցեխոտ ջուրէն։ Տիկ. Ալմազեան միայն շապիկ կամ թաշկինակ կը լուար հոն երբեմն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ- էջ)

ՀՐԴԵՀ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Երէկ առաւօտ ժամը 4ին հրդեհ ծագեցաւ Պէլվիլի Սէն Ժորժ եկեղեցիին մօտերը, Հանրի Միւրժէ փողոց թիւ 3, 5, 7, 9, եւ ավընիւ Պոլիվար թիւ 118 եւ 120, Շունի մը հաչոցով է որ արթնցան դրացիները եւ կրցան ժամանակին լուր տալ հրշէջներուն։ Այրեցան կարգ մը փայտաշէն շէնքեր.— ատաղձագործարան մը, զինուորական կազմածներու գործարան մը, ներկի մթերանոց մը, հիւսուածեղէնի գործարան մը, երկաթեղէնի գործարան մը եւ ուրիշ քանի մը խանութներ։ Միայն երկու բնակարաններ կային այրած շէնքերուն վրայ։

Հրշէջները հասան շուտով եւ անմիջապէս 20 խողովակներէ ջուրը սկսաւ ժայթքել՝ մարելու համար կրակը։ Շէնքերը շատ բարձր չըլլալով, կարելի եղաւ վերէն ջուր տալ։ Ազատուեցան կառատուն մը եւ երկու գործարաններ, որոնք այրելու վտանգին տակ էին։ Ժամը 9ին կրակը մարած էր արդէն եւ թանձր մուխ մը կը բարձրանար քանի մը տեղերէ։ Պատճառը յայտնի չէ։

200 բանուորներ անգործութեան դատապարտուեցան։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Տրապիզոնէն կը հաղորդեն թէ տեղւոյն դրամատուները վարկը կտրած ըլլալով, հրապարակը նեղ կացութեան մը մատնուած է։ Կարգ մը վաճառականներ շատ գէշ կացութեան մը մէջ կը գտնուին։

Համպուրկի դատարանը սեւ ցանկին մէջ անցուցած է կաղինի այն վաճառականները, որոնք իրենց յանձնառութիւնները չէին կատարած։

ԱՏԱՆԱՅԻ ԲԱՄՊԱԿԸ ՉԻ ԾԱԽՈՒԻՐ

Ատանայի բամպակի բերքը շատ առատ եղած է այս տարի, բայց մինչեւ հիմա կարելի չէ եղած ծախել։ Ատանայի երկրագործները անցեալ օր ժողով գումարած են այս մասին եւ հետեւեալ հեռագիրը ղրկած Տնտեսական գործավարութեան.—

«Մեր բամպակներուն շուկայ գտնելու մասին դժուարութիւն կը քաշենք։ Գիները ամէն օր կ'իյնան։ Հակառակ անոր որ բերքը առատ եղաւ, մինչեւ հիմա չտեսնուած նեղութեան մը մէջ կը տապլտկինք»։

Հակառակ այս կացութեան, սակայն, յայտնի եղած է որ Իզմիրի մանածի գործարանները պէտք եղածին պէս չեն բանիր, բամպակի նուազութեան պատճառով։

ԻՆՉՈ՞Ւ

«Իգտամ» կը գրէ այս խորագրին տակ.— Հրէական վարժարաններու մէջ, գիտութիւնը եւ ուսողութիւնը Թուրքերէն կ'աւանդուին, որովհետեւ Հրեաները Թուրք են, ըստ սահմանադրութեան. Նոյն սահմանադրութեամբ Յոյներն ու Հայերն ալ Թուրք են։ Եւ սակայն, յունարէն եւ հայերէն կ'աւանդուին գիտական եւ ուսողական ճիւղերը։ Ինչո՞ւ։

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Ռուսիա արտածում կատարելու արտօնութիւնը Արհեստից եւ Երկրագործական դրամատուններուն տրուած է։ Անոնք արտածուելիք ապրանքները հրապարակին գնով պիտի ղրկեն եւ շահը իրենք պիտի առնեն։

Երկու դրամատուները մասնաւորաբար գրասենեակ մը պիտի կազմեն այս գործին համար։ Այս գրասենեակը Պոլիս պիտի գտնուի, իսկ Ատանայի, Տրապիզոնի, Իզմիրի եւ Կարսի մէջ ալ այս գործը պիտի կատարեն տեղւոյն Երկրագործական դրամատունները։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՉՔԷ ՀԵՌՈՒ, ՍՐՏԷ ՀԵՌՈՒ

Ամիսներ առաջ (17 օգոստ.) այս էջին մէջ տուի ընդհանուր պատկերը Նոր Ջուղայի եւ Սուլթանապատի շրջակաները բրուած հարիւր հայկական գիւղերու։

Կ'արժէ քիչ մը աւելի մանրամասնել 30.000ի հասնող այդ հայութեան ներքին վիճակը, որ ճորտութեան օրերը կը յիշեցնէ։

Գիւղերու մէջ քահանաները եւ «քէշիշւղաները» գինուորագրութեան խնդիրը չարչարանք են դարձուցած։ 21 տարեկան գինւորցուն հայրը դրամ տալով ազատած է տղան, իսկ 25, 30, մինչեւ իսկ 40 տարեկանը որ դրամ չունի, անոր փոխարէն արձանագրուած է 21 տարեկան եւ գինուոր գացած։ Այսպէս՝ 2143 տուն Փէրիան տուած է 543 գինուոր, 593 տուն Քէօէքբէն տուած է 39 գինուոր, 604 տուն Քեադազը տուած է 63 գինուոր։ Ամէնէն աւելի տուժած է Փէրիան։

Հայ գիւղացին աւելի քան 300 տարի ապրելով այս միջավայրին մէջ, պահեր է իր արտաքինը։ Բարձրահասակ է, առողջ, կայտառ, բայց ներքնապէս փոխուած։ Պարսկաբնակ շրջաններու մէջ ստախօս, զգոյշ, սորկամած, իսկ Լօռերու մէջ պարզ, միամիտ, շիտակ։ Առաջինները երբ կռիւէն յետոյ կը հաշտուին, կը համբուրուին, բայց քէն ու ոխ կը պահեն մինչեւ վերջ, մինչդեռ վերջինները բաւականէր հաշտուեցան, կը մոռնան երէկուան թշնամութիւնը։ Հագուստի, մաքրութեան եւ կենցաղի տեսակէտէն Պարսիկները աւելի յառաջադէմ են, քան կողք կողքի ապրող հայերը։ Հայ գեղջկուհին վրայէ վրայ կը հագնի վեց հատ հագուստ, գլուխը ծածկուած, քիթն ու բերանը լաթով փակած։ Հայ գիւղացին մէկ անգամ նոր ծնած ատեն կը լուացուի, մէկ ալ մեռնելէ յետոյ։ Մինչդեռ պարսիկ կինը կը պատի բարակ, տանելի հագուստներով, առանց գլխի կամ բերնի լաթերու։ Պարսիկ գիւղացին բաղնիք ունի եւ կը լուացուի գոնէ շաբաթը մէկ անգամ։

«Թայֆայականութիւնը խոր արմատներ ձգած է գիւղերու մէջ։ Շատ գիւղեր կէս առ կէս բաժնուած են երկու թշնամի մասերու։

Ամէն առիթով մէկ կողմը միւսին անասելի վնասներ կը պատճառէ, գիւղատիրոջ կամ ուէչ կեղեքողի հացին իւղ քսելով։ Տուժող կողմը ուրիշ առիթով չի մոռնար վրէժ լուծել եւ այսպէս անվերջ։ Կաթոլիկ եւ բողոքական պրոպագանդիստներ կ'օգտուին առիթէն։ Առաջինները նոր են մտած Փէրիա, բայց բողոքականները, որ վաղուց գոյութիւն ունին մասնաւորաբար Քէմէրէի մէջ, կը շարունակեն պառակտել։

Փէրիայի եկեղեցիներուն մէջ կան 36, Բուրվարի 6, Քեառաչիմէջ 1 ձեռագիր աւետարաններ, գրչագիրներ, մագաղաթներ։ Նաորաբաղ գիւղին մէջ կը գտնուի մագաղաթեայ աւետարան մը, Ռ. Ճ. Ի. թուականով, որու վրայ պատմական կարեւոր յիշատակութիւններ կան Դաւիթ անուն քահանայի մը ձեռքով գրուած։ Վերին Խոյզանի մէջ կայ ձեռագիր աւետարան մը Ռ. Ժ. Է. (1015) թուականով, ստացւած Սուլէյմանի ժամանակէն։ Ուրիշ մը՝ Ումրիանի մէջ՝ Ի. Ջ. Ծ. Ը. «Շահ Իսմայիլի Թաւրիզայ թախթի» մակագրութեամբ եւ այլն։ Մեծ մասամբ կը պահուին անխնամ։ Կ'երեւայ Քեադազի եւ Շափլուղի եկեղեցիներն ալ ունեցած են նման հնութիւններ, որոնք ժամանակին ածան ածան ծախուեր են հայ ու հրեայ շահամոլներու։ Կը պատմեն Բէզլար Աղայեան անուն թաւրիզեցի առեւտրական մը մասին, որ Քեադազի հին ձեռագիրները գողցեր եւ Եւրոպայի մէջ ծախեր է խոշոր գումարներով։ Սահակ վրդ. Պժկերտ գիւղի եկեղեցիին փոշիներուն մէջէն հաներ է Յովհաննէս Մկրտիչի գլխատման մէկ հնարժէք իւղանկարը, գործ հոլանտացի աշխարհահռչակ նկարչի մը որ տասնեակ հազարներ կ'արժէ։ Ահա թէ հիներէն ի՛նչեր թողուցին եւ նորերը ինչպէս պահեցին պապերէն մնացած հնութիւնները։

Հայ շրջաններու տնտեսական վիճակը նախանձելի չէ։ Ընդհանուր չքաւորութիւն չկայ, ոչ ալ ամբարուած հարստութիւններ կան։ Տեղ-տեղ կը գտնուին հարուստներ։ Փէրիայի եւ Բուրվարի մէջ գիւղատնտեսութիւնն է ապրուստի աղբիւրը, մինչդեռ Ջափլաղ, Քէրէմէ եւ Քեադազ կը զբաղին նաեւ գորգագործութեամբ, որ եթէ մէկ կողմէ մեծապէս կը վնասէ մանուկներու առողջութեան, միւս կողմէ յաւելեալ դրամ կը քաշէ քաղաքէն դէպի գիւղ։ Վերջին երկու շրջաններուն մէջ փոքր չափերով կը զարգանայ առեւտուրը հայերու մէջ։ Կան գիւղացի հայ առեւտրականներ, որոնք քաղաքներու՝ Սուլթանապատի, Խումէյնի հետ կանոնաւոր գործառնութիւններ ունին։ Բոլոր շրջաններու գիւղացիութեան տնտեսական վիճակը շատ աւելի լաւ կ'ըլլար, եթէ գոյութիւն չունենար ներկայ հարկային դրութիւնը, որ հաւասարապէս կը ծանրանայ ինչպէս հայ, նոյնպէս պարսիկ ռայայի վզին։ Հարկը կը վճարուի գիւղատէրերուն։ Ամէնէն սովորական հարկը բերքի մէկ երրորդն է, որ կը ստանայ գիւղատէրը ոչ միայն հացահատիկներէն, այլ եւ բամպակէն, բանջարեղէնէն, մրգեղէնէն, ծառերէն եւայլն։ Կան նաեւ անուղղակի հարկեր, ժամանակի ընթացքին յղացուած եւ պարտադրուած գիւղատէրերու ագահութեան հետեւանքով։ Աւելի քիչ բերք տուող վայրերու մէջ մէկ քառորդի եւ մէկ հինգերորդի սովորութիւնը կայ։ Տեղ-տեղ՝ սակաւաթիւ գիւղացիներ սեփականատէր են իրենց մշակած հողերուն։ Քանի մը գիւղեր Ջուղայի վանքին կամ դպրոցներուն սեփականատիրութիւնն են, ինչպէս Չիկանի կէսը, վերին Խոյզանի մէկ մասը, Բոլորան եւն.։ Տնտեսութիւնը կը տարուի հին օրերէ մնացած ձեւերով։ Նորագոյն գիւղատնտեսութեան կամ մեքենաներու գոյութեանը բոլորովին անծանօթ են։ Հայ գիւղացին, ինչպէս եւ պարսիկը, մեծամասնաբար ըլլալով սեփականազուրկ, բնազդօրէն կը խուսափի աղաներու պատկանող հողերուն վայ այնպիսի աշխատանք թափել, որու արդիւնքը տարիներ, տասնեակ տարիներ յետոյ պիտի ստանայ, այն իրաւացի մտավախութեամբ, որ մինչ այդ թերեւս ինքը այդ հողերը լքելու հարկադրանքին տակ գտնուի, հետեւաբար ուրիշներն են, որ պիտի քաղեն իր աշխատանքին պտուղները։ Այդ հոգեբանութեան հետեւանք պէտք է համարել նաեւ հիմնաւոր, քիչ շատ տանելի բնակարաններու բացակայութիւնը։ Մէկ խօսքով ռայյան մէկ օրն ալ ինքզինքը իր տան մէջ չի զգար. հիւր է այնտեղ ուրկէ այսօր չէ վաղը պիտի հեռանայ։ Այսպէսով իր տարագրութեան չորրորդ դարը ապրող պարսկահայ գիւղացին բնազդաբար իր հայեացքը կ'ուղղէ դէպի Արարատ եւ ագահութեամբ կը լսէ ամէն նոր լուր, որ պատահաբար կը հասնի հեռաւոր, շղթայուած հայրենիքէն։

Հակառակ աւատական կարգերէ մնացած բոլոր աննպաստ պայմաններուն, պարսկահայ գիւղը պէտք չէ որ այս աստիճան յետամնացութեան մատնուէր։ Յանցաւորը միայն հոգեւոր իշխանութիւնը չէ, այլեւ պարսկահայ մտաւորականութիւնը, որ քաղաքներու մէջ տեղաւորուած, շատ քիչ կը հետաքրքրուի 30.000ի մօտեցող այս զանգուածով։ Հարաւային Պարսկաստանի մէջ անձնասիրութիւնը եւ միայն սեփական կաշին մտածելու հոգեբանութիւնը այնքան ուժեղ է որ, գաղափարական շունչ լապտերով պէտք է փնտռել։ Մինչեւ իսկ ժողովուրդի անունով խօսող, անոր ցաւերուն դարման տանելու կոչեր խմբագրող անհատներ ու հաւաքականութիւններ գործնականին մէջ կը տատանին։ Կը տատանին մինչեւ դաւաճանութիւն։ Մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, մասնաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կատարած են աշխատանքներ, բայց շատ անգամ անկազմակերպ, ընդհատումներով, աւելի կուսակցական այս կամ այն անհատի միջոցով։ Այնպէս որ երբ քաշուեր է աշխատանք կատարողը, մինչեւ նոր մարդոց հրապարակ իջնելը, անցեալի ջանքերու հետքերը հազիւ կը նշմարուին։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԴԵՊԻ
ՆՈՐ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

Այս յօդուածս ընդհանուր ակնարկ մըն է քննադատութեան վրայ, զոր այնքան քէչ կերպով դատապարտած էր Մկրտիչ Երիցանց։

Նախ մերժելով կը մերժեմ իր վկայութիւնը թէ ե՛ս ալ մակաբոյծ կը նկատեմ քննադատը։ Երբե՛ք եւ ամենեւին։ Քննադատը տարբեր է և օրագրողը (chroniqueur) տարբեր։ Չշփոթել հրապարակագիրը (journaliste)։ Օրագրող կ'անուանեմ այն կեղծ քննադատը, որ օրաթերթերու մէջ ածան կարծիքներ կը ձեւէ օրուան գիրքերուն կամ դէմքերուն մասին, սիւնակի մը մէջ նետելով, մակերսյթի պէս խօսք մը հեղինակէն, խօսք մըն ալ իրմէ։

Դժբախտաբար օր մը Կոստան Զարեան եւս, ակնարկելով Աղեքսանդրեան շրջանի քննադատներուն, ըսաւ թէ գրողները քննադատ կը դառնան՝ երբ իրենց մէջ կը նուազի ստեղծագործական կարողութիւնը (սխա՞լ կը յիշեմ արդեօք)։

Ո՛չ, ճշմարիտ քննադատը ստեղծագործող մըն է։ Ըսած էի արդէն թէ քննադատութիւնը ստեղծագործական սեռ մըն է, և ունի նոյն արժէքը, որքան վէպն ու թատրոնը։ Սակայն այս սեռը բոլորովին նոր է եւ, ինչպէս Ա. Թիբոտե ու Փ. Սուտէ կ'ըսեն, գրական սեռերուն ամէնէն կրտսերը եւ վերջինը։ Սակայն, կը կրկնեմ, պէտք է ճշդել ճշմարիտ քննադատն ու կեղծ քննադատը, ինչպէս նաեւ այն «օտար մարդիկը», որոնք քննադատութիւն են ըրած՝ զարծանելով գրականութեան եւ արուեստի թշնամի եղանակներ։ Ճշդելու համար ճշմարիտ քննադատին դիմագիծը, ֆրանսական գրական պարբերականները երկու անգամ լուրջ անքէթներ կատարեցին, (ամէնէն կարեւորը 1912ին՝ La Renaissance contemporaine պարբերականին մէջ,) առանց երբեք եզրակացութեան յանգելու։ Շատեր գրասենեակի խօսքեր ըսին,— մէկը պատասխանեց թէ քննադատ չկար՝ երբ Հոմերոս կ'երգէր, (հասկցնել ուզելով թէ քննադատը միջնորդ մըն է այն օրէն ի վեր, երբ ընթերցումը սկսած է), ուրիշ մը աւելցուց թէ Հռոմի մէջ «քերականներ» կը կոչուէին քննադատները եւ Կատոն vitilitigateur կ'անուանէր զանոնք, (ակնարկելով թէ ոչ ոք կը նայի գործին բուն արժէքին). իսկ այժմ շատեր կան որ քննադատներուն կուտան դատաւորի հանգամանք,— ի՛նչ յիմար խօսք։

∴

Երկու թեւի կը բաժնեմ արդի քննադատութիւնը. ա.) լատին եւ բ.) սլաւ:

Սլաւ քննադատութիւնը առարկայական է, աւելի ճիշդ բացատրութեամբ մը՝ պատճառապաշտ (déterministe)։ Սլաւ քննադատները կ'ըսեն թէ արուեստագէտը կրաւորական տարր մըն է, որ ստիպուած է ընդունելու շրջապատի ազդեցութիւններուն դրոշմը։ Այսինքն բնաշրջական վարդապետութեան (évolutionnisme) օրէնքներուն համաձայն, որուն կը հպատակին բոյսերն ու կենդանիները, արուեստագէտը եւս կը շինուի միշտ ձեւափոխուելով եւ ազդուելով։ Հէքէլի վարդապետութիւնն էր այս, որ անցաւ սլաւական հողը, վարակելով ռուս քննադատները։ Հէքէլի վարդապետութիւնը անցաւ նաեւ լատինական հողը, շնորհիւ Թէնի, որ մէկ կողմէ Հէքէլի, միւս կողմէ Բիւֆէի մեթոտներուն կռթնած, սերունդներ վարակեց։ Պրիւնթիէր եւ, ազդուելով Տարուինէն, աւելի ուժ տուաւ Թէնի քննադատական եղանակներուն, որոնք հիմնեցին գրական պատճառապաշտութիւն մը։ Այդ շրջանին, ուրեմն, սլաւ եւ լատին հողերը հաւասարապէս ընդունած էին պատճառապաշտ վարդապետութեան անսխալականութիւնը։ Նաւսով սլաւ քննադատները ընդունեցին նաեւ Կարլ Մարքսի վարդապետութիւնը։ Պլեխանով եւ Ֆրիչէ բացարձակ կը յայտարարեն թէ արուեստը կրաւորական արտայայտութիւն մըն է, նոյնիսկ արտադրեալը (résultante) ընկերային պայմաններու։ Պլեխանով այնքան հեռու չի թուիր գրականութեան եւ արուեստի, որքան Ֆրիչէ, որ մեռաւ վերջերս։ Ֆրիչէի գործերուն թարգմանութիւնը շատ խղճալի է, այնպէս որ դժուար կը հասկցուին, բայց եւ այնպէս անմիջապէս կը տեսնուի, որ իր արուեստագէտը տարբեր չէ Թէնի բոյս-արուեստագէտէն։ Համայնավար Ռուսիոյ արուեստի մեկնաբանութեան այս վարպետը անհատին կուտայ պատմութեան տախտակի մը դիրքը և նշանակութիւնը: Առէք, կ'ըսէ, հելլենական հին արձան մը եւ դրէք անոր վրայ պիտի կարդաք ժամանակաշրջանին պատմութիւնը։ Ուրիշ խօսքով, արուեստագէտը կամ արուեստի գործ մը ճակատագրական արդիւնք մը կամ հետեւանք մըն է։ «Ընկերա-հոգեբանական» ազդեցութիւններն են, որ կը շինեն գրական շրջաններու «ոճը»։ Նո՛յն պատճառապաշտիկ բացատրութիւնները, երկու կողմէն։ Ու մինչդեռ անդին սլաւ միտքը անխռով սարկութեամբ մը այժմ եւս հպատակ կը մնայ Հէքէլ-Մարքսեան վարդապետութիւններուն, ազնիւ լատին միտքը, քանի մը սերունդ մնանելէ յետոյ մեթոտի եւ դասաւորման գերմանական ճաշակով, զոր Հէքէլ տուաւ Թէնի, յանկարծ յաղթեցաւ ենթակայական քննադատութեան։ Արդարեւ, անցեալ տարի, երբ Թէնի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուէր, տեսնուեցաւ որ շնորհազուրկ եղած է այս մեծ իմացականութիւնը։ Շատեր նոյնիսկ «պարտիզպան» կ'անուանէին «ցեղի, միջավայրի և պահի» տեսաբանը։

Բուն լատինական քննադատութիւնն էր, որ գրաւեր էր հրապարակը։ Ենթակայական այդ քննադատութեան վարպետներն էին Ժիւլ Լըմէթր եւ Անաթոլ Ֆրանս, որոնք իրենց քննադատական եղանակին կուտային տպաւորապաշտ անունը։ Այս դպրոցը քննադատութեան կը շնորհէր արուեստի յատկանիշ, ստեղծագործութեան արժէք։ Քննադատը այն է,— կ'ըսէին անոնք, որ վայելք ու հաճոյք կը զգայ յաջողած գիրքերէն։ Անաթոլ Ֆրանս, աւելի առաջ երթալով, կ'ըսէր. «Քննադատութիւնը, ինչպէս փիլիսոփայութիւնը և պատմութիւնը, տեսակ մը վէպ է»։ Համաձայն այս նոր քննադատներուն, անհատը երբեք չի կրնար դուրս ելլել ինքն իր պատեանէն։ Այսինքն արուեստագէտը կ'արտայայտէ ոչ թէ արտաքին, այլ ներքին ազդեցութիւնները միայն։

Յանկարծ ենթակայական այս քննադատութիւնն ալ պատճառապաշտիկ գոյն մը առաւ։ Եւ սակայն տարբեր էին սլաւական եւ լատինական պատճառապաշտութիւնները։ Կարելի է անուանել զանոնք այսպէս.— ենթակայական պատճառապաշտութիւն (déterminisme subjectif) եւ առարկայական պատճառապաշտութիւն (déterminisme objectif) կամ ներքին պատճառապաշտութիւն (d. intrinsèque) եւ արտաքին պատճառապաշտութիւն (d. extrinsèque)։ Այս անուանումները, զորս կը կատարեմ քմայաբար, նպատակ ունին պարզապէս բացատրել թէ երկու կողմերն ալ արուեստը կը դնէին պատճառներու բանականութեան տակ, պատճառներ՝ որոնք ներսէն կամ դուրսէն կուգային։ Եթէ սլաւները կ'ըսէին թէ արուեստագէտը կը հպատակի արտաքին ընկերա-հոգեբանական ազդեցութիւններու, լատինները կ'ըսէին թէ կ'ենթարկուի ներքին բնախօսա-հոգեբանական պայմաններու։ Այս վարդապետութիւնը եկաւ Իտալիայէն, ծագում առնելով Լոմպրոզոյի ուսումնասիրութիւններէն։ Սակայն ինչ որ «բնախօսա-հոգեբանական» պայմաններ կոչուած են, պարզապէս ախտաբանական երեւոյթներ են։ Այդ քննադատութիւնը երբեք բացատրութիւնը չէր հոգեբանութեան, այլ «հանճար=հիւանդութիւն» տարազին։ Պէտք է ընդունիլ, որ մինչեւ Արիստոտէլ կը հասնի այդ տարազը։ Հինէն փիլիսոփան կը հաւատար թէ հանճարը արդիւնք է ուղեղին արիւնախռնումին։ Ու նոր բժիշկ քննադատներ եւս, քննելով բազմաթիւ մեծ դէմքեր, կ'եզրակացնէին թէ անոնց հանճարը նուէրն է կամ քմայքը... [illegible]։ Շատեր խուլութեանը վերագրեցին Պէթհովէնի հանճարը, ուրիշներ՝ կուրութեանը՝ Հոմերոսի գործերուն գեղեցկութիւնը։ Ֆրանսական դպրոցը պահ մը ընդունելէ յետոյ այս մեթոտը, կատաղի յարձակում մը սկսաւ ետքէն։ Վէնշոն, Վուավրընէյ, Անթօմ եւ Տրոմար (բոլորը բժիշկներ) խիստ եւ լուրջ հարուածներ տուին։

Ապահովաբար այս մեթոտն է, որուն համար «արդէն հինցա՛ւ» կը գրէ Երիցանց։ Ո՛չ, հինցած չէ, հակառակ որ նոր ալ չէ։ Այսուհանդերձ կը կրէ ձեւափոխութիւն մը։

Այժմ աւելի նոր դպրոց մը կայ, դեռ ի յղեալութեան։ Այդ դպրոցն է, որ կը կոչուի «հոգեբնախօսական»։ Անոր խարիսխը կը կազմեն ներծոր գեղձերու եւ զգայարանքներու բնախօսութիւնը, եւ անոնց անդրադարձը «հոգիին» վրայ։

Պիտի ներկայացնեմ այդ դպրոցն ալ առանձին, բացատրելով թէ քննադատութիւնը ստեղծագործական սեռ մըն է, եւ ունի իր նոր մեթոտները։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԵՌԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՀՈԳԵՐԸ

12000 ՏՈԼԱՐԻ ՄՍԽՈՒՄ

ՓԷՀԼԵՎԻ (Պարսկաստան) 20 Նոյեմ.— Ամսուան սկիզբին տեղւոյս կատարուած հոգաբարձական ազգային ընտրութիւնների մասին պարսկահայ բոլոր հանրային մարմինները տեղեկութիւն ունեցան։ Փէհլեւու բազմաթիւ ծխականների «Շրջաբերական բողոքին» գրութիւնը մանրամասն պարզեց կատարուած իրողութիւնները.

Ապօրինութիւնը այնքան աղաղակող էր որ, Թեմիս առաջնորդը, բողոքող ծխականների գրութիւնը ստանալով, իր պաշտօնական № 170 գրութեամբ բեկանման վճիռը ուեց։ Այս անգամ սակայն իր լուռ եղբայրները առանց աչք դարձնելու առաջնորդի կարգադրութեանը, իրենց սխալ ճամբէն չշեղեցին։

Փէհլեւին միակ վայրն էր, որ առաջնորդի կարգադրութեամբ ու հրահանգներով էր շարժւում, սակայն վերջին դէպքը եկաւ ապացուցելու, որ Մեսրոպ Մագիստրոսը իր ոտքի տակի հողը կորցրել է. Փէհլեւիում [illegible] կարգադրութիւնը ու [illegible] միջամտութիւնը մեր [illegible] ազգային գործերում [illegible] ունեցութեան:

Ցեղիս դպրոցը որոշ մարդ[illegible] շահերին փառատենչութեան [illegible] է դարձել՝ ահա բուն [illegible]թիւնը։

Մինչ օրս 12 հազար թ[illegible] (12 հազար տոլարի) [illegible] մսխուել է առանց հաշւի [illegible] պատասխանատուութեան։ [illegible] երեք տարի է ինչ լսում [illegible] հոգաբարձութիւնը հաշիւ [illegible] ներկայացնի հասարակութ[illegible] սակայն միայն լսում ենք [illegible] կանում հասարակութեան [illegible] մսխումը, անտէրութիւն [illegible] պիկարութիւն է միայն [illegible] փաստեր որքան ուզէք [illegible] այս նեղ սիւնակները [illegible] տայ մանրամասն նկարագր[illegible] հեռաւոր գաղութի [illegible] այլանդակ կեանքը։

Այստեղ գաղութներում [illegible] «քիք» է վարում ազգայ[illegible] ծերը։ «Քիք»ի պարագլուխ[illegible] հոլակ Յովակիմ [illegible] ջոքով է կատարել 12 հազար [illegible] լարի ծախսը առանց որեւէ [illegible]

Լսում ենք որ եկեղեցական հնութիւն ներկայացնող [illegible] մէջ փիլոնը այդ պարոն[illegible] սենեակն է գտնւում։ [illegible] գորգերը շահագործւում են [illegible] ծանօթների տներում։

Առիթ կ'ունենանք [illegible] այդ պարոնի օծիքից [illegible] շիւնից պահանջելու գեռ [illegible] նոր-նոր է սկսել շարժուել

ԱԼ. Վ[illegible]

ԹԱՏՐՈՆ

«ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ»
(THÉATRE DE L'APOLLO)

Էլմէր Ռայս Ամերիկացի նոր թատրերագիր մըն է [illegible] «Հաշուակալ մեքենան» [illegible] ցուեցաւ երկու տարի առաջ [illegible] թոն պաթիի կողմէ — [illegible] Շան. զ'Էլիզէի մէջ։ Ունի [illegible] քանի գործեր, ինչպէս «[illegible]», «Երկաթեայ խաչը», «[illegible] մարդոց տունը», «[illegible] նաթան», «Օրէնքը այսպէս [illegible]» [illegible] ներգաշնակութի[illegible] եւն. եւն. ընդհանրապէս [illegible] իր խաղերուն մէջ դրած է [illegible] պայքարին մեքենական [illegible] նակը՝ նոյնիսկ մինչեւ [illegible] դժբախտ հերոսները, [illegible] եւ ողորմելի, կը գալարուին [illegible] քենայի երկաթեայ թաթերու[illegible] տակ։ Ամերիկեան գրուած[illegible] ոչ բացարձակ սխուր են [illegible] զուարթ։ Զուարթ չէր [illegible] միշտ, պաղ եւ մտածուած [illegible] կասեցնէ յուզումնը [illegible] մէջ, այն պահուն երբ [illegible] կան կը կակուղնայ։ [illegible] դէպս, նորութիւն են [illegible] թատերախաղերը եւ [illegible] քրութիւն կը պատճառեն։

Նիւ-Եորքի մէկ փողոցին [illegible] 87րդը. թիւ 137 քարաշէն [illegible] կայ տուն մը որուն մէջ կը [illegible] կին գործաւորներ եւ [illegible] նկր. իրիկուան դէմ մարդ[illegible] շաղակրատեն թէ պատուհ[illegible] բէն եւ փողոցին վրայ, [illegible] օրուան չափազանց [illegible] գանգատին եւ դուրս կը [illegible] եւ իրար կը խառնուին, [illegible] ամերիկեան ներկայ [illegible] թոսը, շատ մը ազգեր[illegible] զուներու զարմանալի [illegible] մարդոց կարծիքներու, [illegible] կարգերու եւ զգացումներ[illegible] բովինակ խառնարան մը [illegible] կազմէ այժմու Ամերիկ[illegible]

Առաջին յարկին վրայ [illegible] կի հրեայ [illegible] որ [illegible]

...խօսութեան եւ ընկերվարական մարգարէութեան շղաթան է, առով կը սնանի։ Աղջիկը ...դուհի մը, կ'աշխատի եւ տունը կը պահէ, կը գոհացնէ իրեններուն ...ամար զաւակը մեծ փառա...ան մը ըլլալուն յաւակնութիւնը ...ն եւ սակայն սիրահարուած է ... Օր Ռոզին՝ Մօրանի աղջկան ա...նք նմանապէս այդ տունը կը ...նակին։ Մօրան խստասիրտ եւ ...կեաց մարդ մըն է որ կը տան...է իր աղջիկը երբ գրասենեակէն ...ւ կը վերադառնայ տուն, եւ կը ...ծէ իր զաւակը Ռ. Իլլին, երբ ա...նակ ողոք հետ կը պտտի. իսկ ...ւկանանքով կը վարուի կնոջը ...նա որուն գուրգուրոտ բնաւորութիւնը զինք կը ջղայնացնէ։ ...նչ կինը միշտ կը յուսայ թէ ...նքը պիտի ժպտի օր մը...։ ...նփարծ Ցիկ. Մօրանի երազը ...մարմին կ'առնէ. կաթնավաճառին սիրահարութիւնը տան բոլոր ...ղածներուն բերնին ծա...ող կը դառնայ։ Ցիկ. Մօրան ա...ունին բացակայութեան կը ...խիթարուի կաթնավաճառին ու...լիք բազուկներուն մէջ։

Առաջին յարկին վրայ կայ ...ւ խաղացի ընտանիք մը, հա...յի եւ զուարթ, ինչպէս ուրիշ ընտանիք մը որուն այրը, արհեստով ինքնաշարժի վարիչ է, չար ...ւ փայրենի, ամուսնացած անտա...կի կնոջ մը հետ։ Ունին երկու զաւակներ մէկը մանչ, միւսը աղջիկ որ յղի է եւ ծննդաբերութեան տանջանքի կանչերը կը ...անուին երգի դասերուն հետ։ ...նչ ընտանիք մը կ'արտաքսեն ...նէն եւ կահկարասիները փո...ը կը մնան։ Վերջապէս կատուները կը մլաւեն, շուները կը հաջեն, շատ մը մարդիկ կուգան ու կերթան անհոգ։

Մօրան հետեւեալ առաւօտ գործին երթալ կը ձեւացնէ եւ յանկարծ կը վերադառնայ տուն, երբ իր կինը կը դաւաճանէ կաթնավաճառին գիրկը նետուած։ Կը սպաննէ եւ կինը ե՛ւ սիրականը՝ ...աչա խելագար՝ չփոթութիւն մը ...ան մէջ եւ փողոցին վրայ. ոստիկանները կը հասնին եւ մէկ ...ըմ կը հրեն ամբոխը, տիկին Մօրանը պատգարակի վրայ հիւանդանոց կը փոխադրեն եւ Ռոզ աղջիկը վրայ հասնելով մօր դիակին կը զարնուի։ Կը բռնեն Մօրան ...փախած էր. ողբերգական հանդիպումը աղջկան հետ արդէն ...սիրահարուած եւ յետոյ ...կեանքը կը տանայ իր սովորական հանդարտութիւնը. Մարդիկ կը նոր...կայանան արդէն պարապ մնացած բնակարանը վարձելու, երիտասարդ հոեան կ'աղաչէ Ռոզին՝ միասին փախչիլ այդ չարաշուք եւ անծանօթ փողոցէն. աղջիկը չընդունիր. ոչ թէ որովհետեւ չի սիրեր այդ գաղափարական տղան այլ ամուսնութեան մասին գէշ կարծիք ունի տեսնելով ծնողքին կեանքը յետոյ իր գրասենեակին պետը խոստացած է զինք թատրոն տանիլ. Թերեւս ընդունի նաեւ ուրիշ առաջարկներ. Թերեւս նաեւ ապրի տարբեր կեանք մը։ Ցամենայն դէպս կ'ուզէ մտածել, երկար մտածել. Այնպէս որ չենք գիտեր թէ ինչպէս որոշում կուտայ, որովհետեւ փողոցին կեանքը կը գոցուի այդ ողբերգութեան վրայ, ինչպէս ծովուն ջուրը կը գոցուի խեղդուողներու վրայ։

Բեմական յարդարումը շատ ճոխ է եւ յիսունէ աւելի դերասաններ կը խաղան Ըբոլլոյի սիրուն թատրոնին մէջ։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԽՈՐՀԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն.

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Համաձայն խորհրդային սահմանադրութեան, բանակին մէջ ծառայութեան «պատիւը» կը պատկանի միմիայն աշխատաւորներուն։ Քաղքենիները եւ կուլակները զրկուած են այդ փառքէն... Խորհրդ. Ռուսիոյ 147 միլիոն բնակչութեան մօտ 8,5 միլիոնը՝ այսինքն հարիւրին 5,7 կը կազմեն քաղքենիներուն եւ կուլակները։ Հետեւաբար բնակչութեան մեծագոյն մասն է որ կը կատարէ զինուորական պարտաւոր ծառայութիւնը եւ որովհետեւ բնակչութեան 104 միլիոնը կը կազմեն գիւղացիները, կարելի է ըսել թէ ռուսական բանակը էապէս գիւղացիական է։

Երեւոյթ մըն է, որուն պարտաւոր են լրջօրէն անդրադառնալ բոլշեւիկները, մանաւանդ որ իշխանութեան եւ գիւղացիներու միջեւ յարաբերութիւնները լարուած են, գիւղացիներու հանդէպ կառավարութեան բռնած խիստ ընթացքին հետեւանքով։ Ըստ պաշտօնական վիճակագրութեան մը, տարեկան նորակոչ զինուորներու թիւին հարիւրին 83 95ը կը կազմեն գիւղացիները։ Այս բազմութիւնը մեծ մասամբ լեցուած է բոլշեւիկներու դէմ։ Խլրտումներու առաջքն առնելու համար, բանակին գիւղացիներուն մէջ գետեղուած են չեքիստներ՝ որոնք կը հաստատեն թէ՝ բանակին մէջ կայ «դէպի աջ թեքում» մը։ Կարմիր բանակի պաշտօնաթերթը իր կողմէ կը հաւաստէ թէ այս «աջ հակումները» գոյութիւն ունին ամէն ուր որ համայնավար կուսակցութեան մէջ մեծ թիւը կազմուած է գիւղացիներէ։ Այս վերջիններուն ազդեցութիւնը այնքան մեծ է որ մինչեւ իսկ կարմիր բանակի հրամանատարները պէտքը կը շեշտեն գոհացում տալու անոնց գաղափարներուն եւ հետապնդումներուն։

Իսկ հասարակ զինուորներուն մէջ, դժգոհութիւնը բոլշեւիզմի դէմ՝ երթալով կը շատնայ։ Անոնք բացէ ի բաց գրգռութիւն կը ստեղծեն։ Ուքրայնիոյ զինուորական պաշտօնաթերթը կը գանգատի թէ՝ «Զինուորներ կան որ ամօթալի պրոպագանդ մը կը մղեն խորհրդային իշխանութեան, համայնավար կուսակցութեան եւ բանակի պետերուն դէմ»։ Ցեռնուած է որ այս մտայնութիւնը ո՛չ միայն վարակած է գիւղացիները, այլ նաեւ բանուորական ծագում ունեցող զինուորներն ալ։

Բոլշեւիկ գիւղացիական քաղաքականութիւնը ընդհանուր դժգոհութեան տեղի տուած է։ Կարմիր բանակը որ մեծամասնութեամբ կազմուած է գիւղացիներէ, ճակատագրօրէն կը ձգտի իր թշնամութիւնը յայտնելու հանդէպ բոլշեւիզմին։ Այս երեւոյթը չի կրնար անտարբեր ձգել բոլշեւիկները, որոնք համապատասխան միջոցներու խառնութեան կը դիմեն դարձեալ։

Ռուսիա՝ մարդկային հսկայ պահեստ մը ունի։ Ցարեկան նորակոչներու թիւը կը կազմէ մէկ միլիոն 200 հազար. բայց իրականութեան մէջ միայն կէսն է որ կը կանչէ զէնքի, որովհետեւ հոն ալ, ինչպէս Ցարերու օրով, վիճակի կը դիմեն։ Բայց ահա, բոլշեւիկները զինուորագրութեան այս եղանակն ալ կը լքեն, եւ վիճակով ընտրութեան տեղ, պարզապէս կը դիմեն պարզ, նշանակովի ընտրութեան։ 1929ի ընթացքին, պատերազմական գործավարութեան շրջաբերականները կը հրահանգէին որ նորակոչներու քննութեան ընթացքին, նախընտրութիւնը տրուի գործաւորներու եւ համայնավարներու, գիւղէն եկած նորակոչներու մտայնութիւնը մանէն հսկողութեան ենթարկուի եւ կիրարկուի «դասակարգային ընտրութեան» եղանակը։ Այսպէս, հետզհետէ կը փոխեն նաեւ զինուորական պարտաւորիչ ծառայութեան եղանակը։

Ապագան ցոյց պիտի տայ թէ՝ պիտի յաջողի՞ն չէզոքացնել գիւղացիներու ազդեցութիւնը կարմիր բանակին մէջ։ Բայց, կարելի է արդէն կասկածիլ որովհետեւ շատ դժուար է գիւղացիներու թիւը սահմանափակել կարմիր բանակին մէջ, սա լուրջ պատճառով որ, երկիրը իր խոշոր զանգուածով գիւղացիներէ բաղկացած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՍՆԵԱԿ ՀԱՅԵՐ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՌՋԵՒ

ՀԱՒԱՆԱԲԱՐ ԱՍՈՆՔ ԵՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ինչպէս կը յիշուի, հեռագիրը տակէ առաջ հաղորդեց թէ Սուխումի (հիւս. Կովկաս) մէջ հայկական դաւադրութիւնը երեւան հանուած է եւ բազմաթիւ անձեր գնդակահարուած են։ Վերջին թղթաբերով հասած բոլշեւիկեան թերթերը (մինչեւ հոկտ. 24) կը լուսաբանեն թէ ատոնք ինչո՞ւ էին։ Կը ներկայացնենք դատավարութեան գլխաւոր մասերը, քաղելով Պրոլետարէն (19—24 նոյեմբեր).

Հոկտ. 20ին, Սուխումի պետական թատրոնի շէնքին մէջ սկսաւ Երելղայի շրջանի կուլակներու դատավարութիւնը։ Մեղադրեալի աթոռի վրայ նստած են 44 մարդ։ Մեղադրեալներէն երկուքը՝ Գրիգոր Թոփճեան եւ Խաչիկ Օֆլեան փախստական են։

ԻՆՉՈ՞Վ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻՆ

Ամբաստանուածները, որոնք գրեթէ ամբողջովին հայեր են եւ ծխախոտի վաճառական, կը մեղադրուին թէ արբանեակներ եւ մեղսակիցներ են սպանութեանց եւ այլ յանցանքներու մէջ։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ պետական ծխախոտի վարչութեան լիազօր Սոֆիանով Իվան։

Թոփճեանները, կ'ըսէ «Պրոլետար», միշտ կը յաջողէին իրենք զիրենք դուրս հանել ունեւորներու ցուցակէն եւ այս ձեւով զերծ մնալ տուրքէն՝ Իվանն ալ պետական դրամ կը հայթայթէր անոնց, որպէսզի միայն շահագիտութիւն ընեն։

1924ին, Թոփճեանները դաւով սպաննեցին Երելղայի գիւղական խորհուրդի քարտուղար Լեւոն Յակոբեանը։ Նոյն տարուան մէջ կը սպաննեն նաեւ ոստիկանապետ Տօմա Գրիխչեանը։

1925ին, Արգամ Թոփճեանը թալան կուտայ տեղւոյն համագործակցականը (քոօփէրաթիվ) սակայն կաշառքով կ'ազատի դատական իշխանութենէն։

1921ին Թոփճեանները կը սպաննեն համայնավար բժիշկի քարտուղար Փափազեանը, եւ յետոյ՝ համայնավար Քոնտաքճեանը։

Միւս կողմէ, Թոփճեանները կ'ապահովագրէին իրենց ծխախոտի պահեստները եւ յետոյ մահուան սպառնալիքի տակ գիւղացիներուն այրել կուտային, որպէսզի զանձեն ապահովագրութեան փոխարժէքը։

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԿԸ ԺԽՏԵՆ

Բոլոր ամբաստանեալները յայտնած են թէ իրենք ոեւէ մասնակցութիւն չունին մատնանշուած արարքներուն մէջ։ Մասնաւորապէս Արգամ Թոփճեան յայտնած է թէ սուտ է որ ինք դիտմամբ կրակի տուած է իր տունը եւ նախապէս բոլոր գոյքերը դուրս հանած է։ — Այդ գիշեր, մեր տունը հիւր կը գտնուէր նաեւ համայնավար մը, որ ինծի հետ հազիւ ազատուեցաւ բոցերէն։ Անգիտէ թէ որ եւ է առարկայ չկրցանք փախցնել։

ԵՐԿՈՒ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրիշներու կարգին, դատարանը հարցաքննած է երկու աւազակներ եւս, Գալուստ Աթաճեան եւ Գելակչեան։ Ասոնք ժամանակին գործած են նաեւ Թուրքիոյ մէջ։ Աթաճեանի ըսելով, ամբաստանեալներէն Մարկոս Թոփճեան իր նախկին աղային զէնքը գնած է(՞) 2000 րուբլիի։ Ցետոյ, Աթաճեանի նախկին տէրերը աւազակներ կը հայթայթէին Մարկոս Թոփճեանին, որ զանոնք կը գործածէր զանազան նպատակներու։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԻՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ...

Սուխումէն 22 Հոկտեմբեր թուականով կը հաղորդեն Պրոլետարի.— Դատարանը հարցաքննեց ծխախոտի շահագէտները, որոնց մէջ գլխաւոր դերը կը խաղար Ներսէս Թոփճեանը։ Այս մարդը փորձեց ծածկել այն միջոցները, որոնցմով ինք շահագիտութիւն կ'ընէր։ Շահագէտներու կորիզը կը կազմէին Մարկոս, Արգամ եւ Մեսրոպ Թոփճեանները, Գելակչեան, Ամպիկ Թոփճեան, Սոֆիանով եւն.։ Այս խումբը ոչ միայն ծխախոտի շահագիտութիւն կ'ընէր, այլ եւ ամէն տեսակ խարդախ գործեր։

Իրիկուան նիստին ժամանակ, թատրոնի շէնքին մօտեցաւ բանուորներու բազմամարդ թափօր մը պահանջելով ամենաբարձր պատիժը «կուլակ» (ունեւոր) Թոփճեաններուն համար։

Դատավարութիւնը կը շարունակուի։

ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Իրապէս մեծ հաճոյք կը զգայ մարդ երբ մտիկ կ'ընէ ջութակահար Գէորգ Սինանեանը։ Քսանըհինգ տարուան հազիւ բոլորած այս երիտասարդը՝ արդէն իսկ տիրացած է ջութակի, մանաւանդ ճշտի գաղտնիքին։

Երբ զոյգ լարի վրայ կը նուագէ, կարելի չէ որեւէ ձայնական թերութիւն գտնել. ձայները չափազանց ուղիղ կ'ելլան։ Սինանեան բացառապէս օժտուած է դաստակի ճկունութեամբ։ Ատոր ապացոյցը տուաւ իր հատուկտորներով (Staccato), ցատկոտուն հատուկտորներով (Staccato Sautillé, զորս կ'ընէ մեծ յաջողութեամբ։ Ճշտի հանգիստ եւ սահուն տարուբերումով աղեղ ֆիլէները հարազատ եւ կենդանի կը դարձնէ։ Տպաւորիչ են նաեւ անոր արմնիքները իրենց անուշութեամբ, մանաւանդ trilleները եւ cadaneeները զորս կ'ընէ չափազանց կանոնաւոր տաղաչափութեամբ։

Բառին բովանդակ իմաստով արուեստագէտ է Գ. Սինանեան։ Իր նուագելու արուեստին մէջ առաւելագոյն տեղը կը գրաւեն կատարեալ կշռոյթը, երանգաւորումը, արագութիւնն ու նրբութիւնը։

Ցաւալի է որ Լիոնի հայ հասարակութիւնը չօգտուեցաւ այս թանկագին պատեհութենէն, գեղարուեստական վայելք մը ունենալու համար։

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

* * *

Գ. Գ. Սինանեան 9 նոյ. շաբաթ գիշեր ալ Փարիզի Երաժշտանոցի սրահին մէջ տուաւ նուագահանդէս մը և մեծ յաջողութիւն ձգեց իր յայտագրին շատ դժուար եւ գեղեցիկ կտորներով, մանաւանդ Corelliի, d'Ambrosioի, Schumannի և Ravelի կտորներով։

Schumannի Sonate en la mineurը խրթին եւ բանաստեղծական հեղինակութիւն մը, միւս կտորներուն պէս նուագուեցաւ ամբողջովին զոց (մինչեւ այսօր հազուագիւտ են ջութակահարներ որ Sonateները զոց նուագեն)

Միւս կտորները — d'Ambrosioի Concerto en si mineurը, մանաւանդ Maurice Ravelի Tziganeը որ կը պարունակէ ռոսկալի «violonistique» դժուարութիւններ — նուագուեցաւ երիտասարդ ջութակահարին կողմանէ եռանդով եւ աշխոյժով։

Գ. Սինանեան ունի գեղեցիկ հնչականութիւն ճկուն, ճշդու և մեծ յիշողութիւն։

* * *

Երիտասարդ արուեստագէտը Թուլուզի մէջ ալ մեծ յաջողութիւններ ունեցած է։

Տեղւոյն ամէնէն կարեւոր թերթը՝ «La Dépêche» մեծ գովեստով կը խօսի մեր հայրենակիցի արուեստին մասին, վեր հանելով անոր տաղանդը։

Express du Midi թերթը եւս գեղեցիկ խօսքեր ունի Սինանեանի համար։

— «Իր յայտագրին բոլոր կտորները, կ'ըսէ, նուագեց շնորհալի եւ տաք կերպով։ Երիտասարդ վարպետին հաճելի կարողութիւնները նկատեցինք մասնաւորապէս Փիէթրօ Նարտինիի (1722-1793) մէկ concertoին մէջ։ Վստահ արուեստ, տաք եւ առինքնող հնչականութիւն, ճպոտը ամրօրէն լարին վրայ, staccato, ներդաշնակութիւն... այս բոլորը վստահօրէն ու վարպետօրէն ունի Գ. Սինանեան»։

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՍԻՐՈՒՆ ՊԶՏԻԿ ՈՍՏՈՒՄ ՄԸ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԱՆՀՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աննի Թոմսըն, Նիւ Եորքի Ռոքֆելլըր Թանգարանին տեսչուհին տուն կուտար իր նամակները։ Անոր առջեւը, սեղանին վրայ, զետեղուած էր դոմինոյի տուփի մեծութեամբ գործիք մը։ Այս գործիքը, միեւնոյն ժամանակ թէ՝ պարզ. եւ թէ հանճարեղ, կ'արձանագրէր Աննի Թոմսընի խօսքերը, անմիջապէս որ կ'արտասանէին որոշ եւ կարճ ձայնով մը։

Սկզբունքը ճիշտ ձայնագիր գործիքին նման էր, բայց կիրարկութիւնը կը տարբերէր. ձայնի թրթռացումները կ'ազդէին մանրաձայնի մը վրայ, բայց փոխանակ առաւել կամ նուազ խորութեամբ ակօսներ յառաջ բերելու, ինչպէս ձայնագրի սկաւառակներուն վրայ, անոնք շարժման մէջ կը դնէին ծակիչ սլաք մը, որ թուղթի շերտի մը վրայ ծակեր կը բանար։ Այդ ծակիչի շարժումները փոխանակ հորիզոնական ըլլալու, ուղղահայեաց էին։

Խօսիլը լմննալուն պէս, բաւական էր այդ թուղթի շերտը դնել ելեկտրական գրի մեքենայի մը վրայ եւ գիրերը կը տպուէին ինքնաշարժ, առանց մեքենագրի մը միջամտութեան։ Անշուշտ այսպիսով կարելի էր ստանալ միայն ձայնական պարզացած ուղղագրութիւն մը, բայց ան արդէն ընդունուած էր գործի վերաբերեալ թղթակցութեանց եւ մինչեւ իսկ առեւտրական նամակներու համար։ Հին ուղղագրութիւնը կը գործածուէր միայն շտապելու պէտք չունեցող հազուագիւտ մարդոց կողմէ։

Աննի Թոմսըն հազիւ երեսուն տարու կար։ Գեղագէտ պիտի ըլլար, եթէ հետաքրքրուէր արդուզարդով։ Իր շէկ մազերը թէեւ կտրուած, բայց միշտ խառնաշփոթ վիճակի մէջ էին եւ կապոյտ աչքերն ալ պահուած էին ուրանիումով ներկուած ակնոցներու ետին։ Իր արեւակէզ մորթը — Աննի Թոմսըն մարզիկուհի էր անպատճառ — զերծ էր ոեւէ շպարէ կամ անուշահոտ փոշիէ։

Տեսչուհին հագած էր օձիքը վեր բարձրացած գորշ շապիկ մը եւ կարճ տափատ մը. այս հագուստը անոր կուտար տղամարդկան կերպարանք մը, բոլորովին զուրկ ոեւէ հրապոյրէ։

Ներդաշնակ փողի ձայն մը ընդհատեց իր աշխատանքը։ Անձայն հեռաձայնի ազդարարն էր։

Աննի Թոմսըն կոխեց կոճակի մը վրայ։ Ցոյց տախտակի մէջ պզտիկ փեղկի մը ներքեւ ամփոփուած էր անփայլ ապակի մը։ Անմիջապէս այդ ապակին լուսաւորուեցաւ եւ վրան երեւցաւ որոշ պատկեր մը։ Տեսչուհին տեսաւ թուխ երիտասարդ մը, որ բարեւեց զինքը եւ ժպտեցաւ սիրալիր կերպով։

— Ըլլօ՛ ըսաւ հրամայական շեշտով մը... Ո՞վ էք եւ ի՞նչ կ'ուզէք։

Հեռաւոր բայց յստակ ձայն մը պատասխանեց.

— Գաբրիէլ Պէռ, Փարիզի Informateur թերթին խմբագրութենէն։ Տեսակցութիւն մը կ'ուզեմ ունենալ։

Հեռաձայնի հին գործիքները շատոնց անհետացած էին եւ անոնց տեղ կը գործածուէին խօսաձայնները, որ շատ աւելի գործնական էին եւ պէտք չէր այլեւս ծանր գործիքներ բռնել ականջի բարձրութեան։

— Տեսակցութիւն մը ի՞նչ նիւթի վրայ։

— Ձեր Թանգարանի երկու մումիա ֆրանսացիներուն մասին։

Աննի Թոմսըն յենեցաւ բազկաթոռին վրայ եւ շարունակեց խօսակցութիւնը Informateurի խմբագրին հետ, մօտ հինգ հազար քիլոմեթր հեռաւորութենէ։ Խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար անգլիերէն եւ օրիորդ Աննիի ռնգային շեշտը կը մատնէր ամերիկեան հնչումը։

Գաբրիէլ Պէռ պարզ խօսքերով ժամավաճառ չեղաւ։

— Ըսեմ ձեզի ինչ որ գիտեմ այդ մասին, ըսաւ, մումիաները Ռընէ Լա Ցայեացի եւ իր սպասաւոր Սէլէսթէն Մարկիզօի մարմիններն են երկուքն ալ ֆրանսացի

— Այո՛։

— Դարը լրանալու վրայ է, որով անոնց զարթնումը մօտալուտ է։

— Զարթնում... չեմ գիտեր։ Ցամենայն դէպս փորձը պիտի սկսի վաղը չէ միւս օր, ապրիլ 25ին՝ քնացնող բժիշկի պատուէրին համաձայն։

— Ցրուեցք բաւականաչափ որոշ հրահանգներ թողա՞ծ է։

— Երկայն տեղեկագրով մը ամենամանրամասն կերպով բացատրած է թէ ինչպէս պէտք է արթնցնել.

— Կը խորհի՞ք թէ մումիաները պիտի վերակենդանանան։

Աննի Թոմսըն վարանեցաւ։

— Չեմ գիտեր, պարոն. շատ լաւ պահպանուած են մարմինները եւ թարթիչ մը իսկ պակսած չէ, բայց...

— Բա՞յց...

— Անոնք մումիաներ են եւ այդ չորցած մարմիններուն մէջ շատ քիչ կեանք կայ ապահովաբար։ Եւ սակայն, ոչինչ պիտի զանցառենք զանոնք վերակենդանացնելու եւ այդ նպատակով ամէն ինչ պատրաստուած է։

Փաստաբանը հարցուց նաեւ թէ Ալմազեան առանց բաճկոնակի թեւերը սոթտած դուրս կ'ելլէ՞ր բնաւ։ Դռնապանուհին վստահ կերպով պատասխանեց թէ երբեք փողոց չէր ելլեր այդ վիճակին մէջ։

Այս բոլոր նպաստաւոր վկայութիւնները լսելէ յետոյ, Մաթիֆաս սկսաւ իր քննութիւնը՝ հաստատելու համար թէ Ալմազեան սուտ. 9ի իրիկունը ժամը քանիի՞ն Մոնմորանսի դարձաւ։ Ինքնաշարժի վարիչները եւ Տիկ. Ալմազեան հաստատեցին թէ Ալմազեան ժամը 8էն առաջ հասած էր, մինչ պանդոկին տիրուհին եւ աղջիկը պնդեցին թէ 8.50ին հասած էր. պանդոկին տէրը՝ Մանշըրոն ալ տարբեր ժամի մասին պնդեց։ Այս կէտը տակաւին լուսաբանութեան կը կարօտի։

Հարցաքննիչ դատաւորի հարցումին պատասխանելով, Ալմազեան ըսաւ թէ սուտ. 9ի իրիկունը ժամը 6ին մեկնեցաւ խանութէն։ Ալմազեան նախապէս յայտարարած էր թէ Թափի մեկնելէն յետոյ. Փարիզի փողոցները ուսումնասիրեց խանութին մէջ։ Մաթիֆաս հարցուց թէ ո՛րքան ատեն զբաղեցաւ ատով։ Հայ դերձակը պատասխանեց թէ չի յիշեր ճիշդ ժամը։ Ցետոյ դառնալով հարցաքննիչ դատաւորին, իր կարգին հարցուց.

— Դո՛ւք. Պ. Դատաւոր, կրնա՞ք ըսել ինծի թէ ո՛րքան ատենէ ի վեր կը խօսինք հոս ձեզի հետ։ Ես չեմ կրնար ըսել։

Ամէնէն վերջ լսուեցաւ Ալմազեանի բնակարանին՝ Ավընիւ ժան ժօռէս թիւ 11ի դռնապանուհին, որ նոյնպէս լաւ վկայութիւններ տուաւ Տէր եւ Տիկին Ալմազեանի մասին։

Այսօր հինգշաբթի պիտի լսուին Լիլի ապահովութեան տնօրէնն ու դատական բժիշկը, որոնք դէմ դէմի պիտի բերուին Փարիզի դատական ոստիկանութեան եւ բժիշկին հետ։

Պուլկարիոյ պարտքը եւ դաշնակիցները

Երէկ գրեցինք թէ Սոֆիայի անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական դեսպանները յաջորդաբար ներկայանալով Պուլկարիոյ վարչապետ Լիափչէֆի, անոր հաղորդեցին Պուլկարիոյ պատերազմական պարտքին մասին եղած կարգադրութիւնը։ Ըստ այդ կարգադրութեան, որ որոշուեցաւ շաբաթ օր Փարիզի մէջ, Պուլկարիա 37 տարուան ընթացքին տարեկան միջին հաշուով 12ուկէս միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ պիտի վճարէ։

Երեք դեսպանները ազդարարեցին պուլկար վարչապետին, որ եթէ այս կարգադրութիւնը չընդունի, այն ատեն Լահէյի երկրորդ խորհրդաժողովի ընթացքին Պուլկարիոյ պարտքին հիմ պիտի բռնուի Արեւելեան հատուցումներու մասնաժողովին առաջարկը, այն է՝ 37 տարուան ընթացքին տարեկան միջին հաշուով 15 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ վճարել։

Լիափչէֆ յայտնեց թէ Պուլկարիոյ տնտեսական կացութիւնը շատ գէշ է եւ երկիրը ի վիճակի չէ այդքան գումար մը տալու ամէն տարի։ Վարչապետը իր պատասխանը պիտի տայ, երբ Փարիզէն Սոֆիա հասնին արտաքին նախարար Պուրոֆ եւ ելմտական նախարար Մոլոֆ։ Պուլկար կառավարութիւնը իր կողմէ կ'առաջարկէ տարեկան 10 միլիոն միայն վճարել։

.·. Երէկ Սոֆիայի մէջ մեծ ցոյցեր կատարեցին հանգստեան կոչուած սպաներն ու ենթասպաները։

Երկուշաբթի օրուան ցոյցերու ընթացքին խումբ մը ցուցարարներ ճառ խօսեցան ֆրանսական դեսպանատան մօտերը եւ փակեցին դեսպանատան փողոցը, այնպէս որ դեսպանը չկրցաւ տուն երթալ։

Սոֆիայի ոստիկանական տեսուչը ֆրանսական դեսպան Հանրի Քանպոնի ներկայանալով ներողութիւն խնդրեց այս առթիւ։

Թուրք-յունական վէճը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ ձեռնհաս իշխանութիւնները վերջացուցին խմբագրութիւնը այն հրահանգներուն, որոնցմով պիտի առաջնորդուի նոր դեսպան Փոլիխրոնիատէս Էնկիւրիի բանակցութեանց մէջ։ Վէնիզելոս, Միխալաքոփուլոս եւ Փոլիխրոնիատէս վերջին անգամ քննեցին այս հրահանգները։ Ո՛չ մէկ զեկուցում եղաւ անոնց պարունակութեան մասին։

.·. Հելլէն կառավարութիւնը զանգատած ըլլալով, որ հելլէն նաւերը դժուարութեանց կը հանդիպին թրքական ջուրերը մտնելու համար, Նեղուցներու Յանձնաժողովը արտակարգ նիստ մը գումարեց քննելու համար այս խնդիրը, որ կը կնճռոտէ թուրքեւհելլէն յարաբերութիւնները։

Թուրք-ռուս դաշնագիրը

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հերքէ Աթէնքի մէկ թերթին այն լուրը թէ 1925ին համաձայնութիւն մը կնքուած է Թուրքիոյ և Մոսկուայի միջեւ՝ օտար երկիրներու մէջ լրտեսական կազմակերպութիւն ընելու համար թուրքեւխորհրդային սպայակոյտներու հաշուոյն։

Ռուսիայէն փախչող Գերմանները

Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահ մարաջախտ Հինտէնպուրկ իր քսակէն 50.000 տոլար տուաւ Գերման կարմիր խաչին Ռուսիայէն գաղթող գերման գիւղացիներուն համար։ Նախագահը նոյնպէս կոչ մը ուղղեց բոլոր Գերմաններուն՝ հրաւիրելով զանոնք օգնել իրենց թշուառ հայրենակիցներուն։

Գերման դահլիճը վարչապետ Միւլլէրի նախագահութեամբ գումարուելով, որոշեց 6 միլիոն մարք նպաստ յատկացնել կարմիր սարսափի զոհերուն։

Մոսկուայի գերման դեսպանը այս շաբթու Ռուսիայէն Գերմանիա պիտի ղրկէ 1000 գիւղացի գաղթականներ, որոնք առժամաբար պիտի պատսպարուին Շնայտէմիւլի գաղթակայաններուն մէջ։ Այնուհետեւ Գերմանիա պիտի ղրկուին 3—4000 գերման գիւղացիներ եւս։ Գերման դեսպանատունը ժամանակին լուր առնելով, արգիլեց այդ գիւղացիներուն Սիպերիա փոխադրութիւնը։

Քաղաքական ճառ մը

Ֆիլիպէէն կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի իրիկուն այդ քաղաքին մէկ դպրոցին մէջ հաւաքոյթ մը ունէր պուլկար ազգային ազատական կուսակցութիւնը։ Հաւաքոյթէն վերջ յանկարծ խուճապ մը առաջ եկաւ եւ իրարանցումին մէջ սպաննուեցաւ պուլկար խորհրդարանի ընդդիմադիրներու պետ Բատիլոֆ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի ընկերներն ու ընկերուհիները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի։

Օրակարգ՝ Զեկոյց 7րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Գար Իռէալի մէջ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՏԱԲԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

SALLE VOLTAIRE, PLACE DE L'ODEON, ՄԷԹՐՕ ODÉON

ԵՐԳ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԳ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Բարձր Հայքի Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր կազմութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի ժամը 2ին 48 Րիւ Թափի Վէր, սալօն Սբանեօլի մէջ։ Երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Հ. Սէրէնկիւլեան եւ Ա. Աբօեան։

Մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Եռագոյն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները եւ Վիշապեան խումբը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց Շրջանային ժողովի մասին:

Իսի-լէ-Մուլինոյի Մուրատ խումբի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 164 Ave. de Verdun։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Սարսէլի Հրայր խումբի ընկերահաւաքական առաջին դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին Salle de Nocesի մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Ա. Ասլանեան, նիւթ՝ «Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, որպէս ընկերվարական եւ ազգային կուսակցութիւն»։ Հաղեկառք կար տիւ Նորէն 13.43 եւ 13.52։

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ներկայանալ անդամատետրով: Բացականները նկատողութեան պիտի առնուին։

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այս Երկուշաբթի 25 Նոյեմբեր իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 Rue Duguesclin։ Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն։

Սէն Շամոնի Վարուժան խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 1ին Վարուժանի սրահը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ-ի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 9ին Café des Sports, Անկիէնի կայարանին դիմացը:

ՓԱՐԻԶԻ Մուրատ Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պատարագ եւ պաշտօն պիտի կատարէ Վեր. Հ. Գաբրիէլ վ. Նաճարեան, Սէվրի Մուրատեան վարժարանի մատրան մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres, ընդհանուր պատերազմի միջոցին նահատակուած եւ անկէ ի վեր վախճանած բոլոր Մխիթարեան վերապատուելի Հայրերու եւ Մուրատ Ռափայէլեան նախկին աշակերտներու յիշատակին:

ՆԻՍԻ Լս. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ մասնաճիւղերեւ սրահը, այս կիրակի ժամը 2-30ին: կը հրաւիրուին երկսեռ անդամներն ու համակիրները: Օրակարգը տեղին վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ուկէսին Միութեան ընթերցարանը, Յլոբիա: Օրակարգ՝ շարունակութիւն գաղդ. ժողովի օրակարգի հարցերու վիճաբանութեան:

.·. Զ. Ե. Ռ. Միութեան Գիյեանքուրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ուկէսին Գիւրօ Թապա: Օրակարգ նոյն:

.·. Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պուա-Քոլոնպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ սովորական վայրը: Օրակարգ՝ նոյն:

Պ. ՄԵԼՔՈՆ Հօպոյեանէ կը խնդրուի իր ճշգրիտ հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի:

Պ. Պ. Նուպար Ճիվանեանէ և Նուպար Կիրակոսեանէ (Պոլիս, Սան-Սթէֆանոսցի) կը խնդրուի իրենց հասցէները իմացնել Պ. Ղեւոնդ Հայրունիի, 22 Rue du Vieil Abrevoir, St. Germain en Laye. (S. et O.).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կարապետ Մելքոնեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Էտիրնէցի Արամ Ֆէսճեան: իմացնել «Յառաջ»ի:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան, Յունուար 12 Կիրակի Իէնայի սրահը, ի նպաստ Ռէնսիի իր որբանոցին։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» Փարիզի մասնաճիւղի թէյասեղանը այս Կիրակի ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ 71 Ave. Kléber։ Կը հրաւիրուին անդամները, իրենց պարագաները եւ համակիրներ։ Նուագ, երգ եւ համեղ անակնկալներ։

ՍԱԿԱՐԱՆ

20 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.88
Տոլար,	Dollar	25.41
Մարք 100	Mark	607.50
Թրք. Թղթ.	L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի	» » or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8 75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.25
Լիր »	Lire	133.—
Պելժ. ֆր. »	Fr. Belge	71.10
Զուից. »	Fr. Suisse	492.75
Լէյ »	Leï	15.15

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ.-Քր.-Ֆոնս.	I Cr. Fonc-Eg.	2190.—
»	II »	1520.—
»	III »	1500.—
Թուրքիոյ երկթ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ	40 շլ	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

22 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ Թիւ 1117

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՆԴԱՍԵՂԻ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ԵՒ...

Գնդասեղի հարուած մը,— եւ բերանները կը բացուին իրարու ետեւէ։

Արդարեւ, բոլորովին պատահական երեւոյթ չէ ինչ որ կը տեսնենք այս օրերս։

Բարձր պաշտօնատար մը, Բեսեդովսկի, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան խորհրդականը, նեղը դրուելով Չեկայի գործակալի մը կողմէ, պատէն կը ցատկէ, իր ուխտն ալ կը ժռռնայ, եւ գրչագին մերկացումներ կը ստորագրէ խորհրդային կարգուսարքի խայտառակութեանց մասին։ Հրապարակաւ կը պատմէ գաղտնիքներ որոնք մեծ նորութիւններ չեն պարունակեր, բայց վաւերականութեան կնիքն ունին։

Անդին, Աթէնքի մէջ, Պ. Հաճիանաստասիու, Յունաստանի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթին խմբագրապետը, շունչը կ'առնէ արքայական թերթի մը խմբագրատունը, եւ կը պատմէ նոյնքան ծանրակշիռ գաղտնիքներ։ Կ'ամբաստանէ Աթէնքի խորհրդային դեսպանն ու մեծ ու պզտիկ պաշտօնեաները— քանի մը Հայեր ալ— իբրեւ հասարակ լրտեսներ։ Իբրեւ արտածման գործակալներ քաղաքական եւ զինուորական գաղտնիքներու, ի նպաստ խորհրդային իշխանութեան, այլ մանաւանդ անոր կաթնեղբօր, քէմալական Թուրքիոյ։

Աւելի անդին, Դամասկոսէն, արաբ ազգայնական թերթի մը խմբագիրը, Անմէտ Զէքի Աֆիունի, հրատարակութեան կու տայ Սուրիացի նախկին համայնավարի մը, Ժօզէֆ Պէզպէկի մէկ նամակը, որ ամբողջովին մէջտեղ կը հանէ Պէյրութի կարմիր բջիջին խայտառակութիւնները։ Եզած-չեղած 8–10 հոգի— որոնց մէջ քանի մը Հայեր ալ... (Կարդալ Բ. էջի Ա. յօդուածը)։

Ու վերջապէս, ահա շռնդալից ելոյթը վեց յայտնի համայնավարներու,— անդամ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին։

Երեքշաբթի օր մանրամասնօրէն պարզեր էինք այս անցուդարձը, որ կը սպառնայ աւելի ծանրանալ։ Վեց ամբաստանեալները բոլորովին խզելով իրենց կապերը կուսակցութեան վարիչներուն հետ, արդէն փողոց իջած են։ Ամէն օր, Փարիզի աշխատաւորական թաղերու պատերուն վրայ, անցորդները կը կարդային կարճ եւ ազդու յայտարարութիւն մը՝ վեցին ստորագրութեամբ։

Կ'արժէ թարգմանել քանի մը հատուածներ.

— «Ռուսական յեղափոխութեան, «Իւմանիթէ»ի եւ զաւլումի որոշակ լուսարգելին ետեւ, ստահակներու, փառամոլներու եւ ծամկերպածներու խումբ մը, մոլորեցնելով անկեղծ բանուորները, դէպի անդունդ կը հրէ այն կուսակցութիւնը որ պատմականօրէն պիտի կրէր ընչազուրկներու յեղափոխական ազատագրութեան դրօշը։

— «Այլեւս ոչ մէկ լուրջ մարդ կրնայ մնալ հոն։ Արտաքսումները կը յաջորդեն իրարու։

— կուսակցութիւնը կը պահէ ոստիկանութեան ծառաներն ու թանսարկուները եւ չի կրնար վռնտել։ Այլ կ'արտաքսէ լաւագոյն զինուորեալները։

— կուսակցութիւնը գետին կը կորսնցնէ ճարտարագործական կեդրոններու մեծ մասին մէջ։ Գաւառներու մէջ իր ուժերը կը նուազին ամէն տեղ։ Այստեղ, մեր բջիջները կը պարպուին։

— Օգոստոս 1ի առթիւ «կուսակցութեան դրօշին տակ» կանչուած տասը հազար «նոր ռազմիկներու» փոխարէն, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ արձանագրուեցան միայն 258 հոգի։

— Հարիւր հազարաւոր պատուական սողոց դրամը եւ տաժանքը սպառուած են։»

Ըմբոստները կը խոստանան թուանշաններով եւ փաստերով ապացուցանել իրենց մեղադրանքները, «պայմանաւ որ ժամանակութիւն գտնեն»։

Ուրեմն, պատերազմ ճակատ ճակտի։

Եւ կը թուի թէ ամէնէն ծանր տագնապն է որ կ'անցընէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը։ Ապացոյց՝ Չըգաշրջիկ վայնասունը «Իւմանիթէ»ի, որ ուրիշ ատեն խոհեմլռութիւն կը պահէր։

Ըմբոստներու նոր յայտարարութեան յաջորդ օրը, «եղբայր» Ֆլորիմոնի թերթը մարտակոչ կը հնչեցնէր չորս լայն սիւնակի վրայ.

Նոյեմբեր 21ի թիւին մէջ կը կարդանք. «Յայտառակութիւններ, նախատինքներ եւ բանսարկութիւններ», խորագրին տակ.—

«...Մեր կուսակցութիւնը քանի մը ամիսէ ի վեր քաղաքական հանը փորձ մը կ'անցընէ։ Արդէն բաւական թիւով պատեհապաշտներ, զանազան պատրուակներով, ծգեցին գացին. կամ վտարուեցան եւ դարձան ուրացողներ, իսկական թշնամիներ կուսակցութեան եւ կոմինտերնին։

"... «Իւմանիթէ»ն վտանգի մէջ է։

"...' Պէտք է կորովի պատասխան մը տալ վեցերու պատերազմի յայտարարութեան։

— «Օ՛ն անոր յառա՛ջ, տղա՛ք...»

Այսքան մէջբերումներէ յետոյ, աւելորդ է մեր կողմէ շեշտել տագնապին ծանրութիւնը։

Բնականաբար, քաղքենի մամուլը կը ցնծայ ի տես այս պատկերազարդ ցուցադրութեան։ Եւ իր կարգին շռնդալից լուրեր կու տայ։ Իբրեւ թէ, կարգ մը ընկերվարական դէմքեր ալ կը խրախուսեն պայքարը, «Իւմանիթէ»ն բռնագրաւելու կամ կործանելու համար ևլն.։

Մէկդի դնելով ներքին վէճերն ու արտաքին քրքիջները, կարելի է անվիճելի համարել մէկ իրողութիւն,— Արեւմուտքի մէջ, մարդիկ այլեւս դժուար կը հանդուրժեն Մոսկուայի տիրակալութեան, ըլլայ իսկ յանուն կարգապահութեան։ Աւելի ճիշդ, իրարու ետեւէ կ'ըմբոստանան զարհուրելի ըլիք»ի մը դէմ, որ ահա 12 տարիէ ի վեր որ ընկերվարութիւնը կը չփոթէ մոնկոլեան բռնակալութեան հետ, պղծելով գաղափարներն ու պոռնկացնելով մարդիկը։

Եւ այսքանը՝ տակաւին գնդասեղի հարուածներով։

Ի՛նչքան բուռն պիտի ըլլար ցասումը, եթէ իսկապէս մտրակը շաչեցնել փորձէր Մոսկուան, կարմիր գիծէն դուրս ալ...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԲԵՐՆՈՎ

Հետեւեալ հատուածները կը քաղենք «Խորհրդային Հայաստան»էն, առանց մեկնութեան.

«կուսակցական կազմակերպութեան մէջ դիսցիպլինան չափազանց թոյլ է։ Հարբեցողութիւնը սովորական բան է ոչ միայն շարքային, այլ եւ պատասխանատու աշխատակիցների մէջ։ կազմակերպութեան անդամներից մասնակցել են գողութիւնների, նկատուել է սեռային սանձարձակութիւն, թղթախաղ...։

կուսակցականներից մի քանիսը փորձում են գերեզմանատները ոսկի ատամներ հանելու»։

Արփա գիւղի թղթակիցը կը գրէ.

— «կուսակցականի մէկ ուրիշ փէշակը հարբեցողութիւնն է ու սեռային սանձարձակութիւնը։ Նրա համար սովորական բան է հարբել ու գիւղի մէջ ատրճանակ կրակել, կամ թէ կոմունիստների կանանց վարկաբեկել ու նրանց յետեւից ընկնել, հարբած ժամանակ փորձել ուսուցչուհին բռնաբարել»։

Ահա եւ Ղամարլուի շրջանի թղթակցի վկայութիւնը.

— «կան եւ զանազան տեսակի հիւանդութիւններով վարակուած կոմունիստներ։ Այգեստանի կոմունիստներից մէկը բռնի ոյժ է գործադրում իր բատրակուհու վրայ, ստիպելով նրան, որ իրեն հետ կենակցի։ Հարբեցողութիւնը նկատւում է գրեթէ բոլոր բջիջներում»։

— «Ցեխ շպրտել, հալածանքի ենթարկել, ուսուցչուհու հետ սեռային կապ հաստատելու փորձեր անել եւ մերժում ստանալուց յետոյ նրան հակայեղափոխական անուանել, սրանք դուրս է գալիս, որ առանձնապէս բարոյալքուած, նեխուած, նողկալի կոմունիստների ու կոմերիտականների սիրելի զբաղմունքն են»։

— «Լուսբաժնի Յլդ գաւառամասի Ղազանչի գիւղի երկու ուսուցչուհիների մասին տեղեկութիւններ են սցացւում, թէ նրանք հակայեղափոխականներ են եւ կապ ունին կուլակների հետ։ Հետազօտութիւնը պարզում է, որ կոմերիտական բջիջի քարտուղարը փորձեր է արել նրանց հետ կենակցելու, դիմելով ամենատոր միջոցների, սակայն, կատարեալ ֆիասկոյի հանդիպելով, սկսել է վարկ սբեկել նրանց»։

— «Յրդ գաւառամասում պատասխանատու մի շարք աշխատողներ, ներառեալ նաեւ լուսբաժնի վարիչը, կենակցել են վարժուհու հետ, վերջ ի վերջոյ վարակել «ս նրան վեներական հիւանդութեամբ»։

120 ՏԱՐԵԿԱՆ

Պարսկերէն թերթ մը կը գրէ.

Համատանի շրջանին, Խոսրովապատ գիւղին մէջ կ'ապրի պարսիկ գիւղացի մը, որ 120 տարեկան է եւ 150 մանչ զաւակ եւ թոռներ ունի։

Այդ Պարսիկը այնքան առողջ է, որ դեռ կը շարունակէ հողագործական աշխատանքներ կատարել։

Թեհրանի կեդրոնական իշխանութիւնը լսելով այդ մարդու մասին, բժիշկներ ղրկած է որոշ մանրամասնութիւններ իմանալու։ Ըստ բժիշկներու վկայութեան, պարսիկ Մաթուսաղան պիտի կրնայ դեռ երկար ժամանակ ֆիզիքական աշխատանքներ կատարել։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անոնց որ պահանջ ունին

ՀԵԼԼԷՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Յունաստանէն հասած իրազեկ անձ մը կը հաղորդէ մեզի թէ հաստուցուած պիտի ստանան բոլոր անոնք, որոնք Անատոլուի հելլենական գրաւման ատեն ապրանք տուած են հելլէն իշխանութեանց եւ փոխարէն մուրհակ ստացած։ Այդպիսիները պաշտօնաթերթի միջոցաւ հրաւիրուած են մինչեւ դեկտեմբեր 31 դիմում կատարել հելլէն կառավարութեան՝ ներկայացնելով իրենց պահանջները։

Ասկէ առաջ հետեւանք չէր տրուած այս կարգի դիմումներուն, սակայն նոր որոշման համաձայն, բոլոր պահանջները նկատի պիտի առնուին։

Ֆրանս. սահմաններու պաշտպանութիւնը

Պատերազմական նախարար Մաժինօ անցած շաբաթ քննական պտոյտ մը կատարեց Արեւելեան ճակատին վրայ, աչքէ անցընելով սահմանագլխի պաշտպանութեան համար կատարուած աշխատանքները։ Վերադարձին, նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Բնաւ դժգոհ չեմ տեսածներէս։ Երբ տեղւոյն վրայ քննուի սահմանագլուխի պաշտպանութեան համար կատարուելիք աշխատանքներու յատակագիծը, կը տեսնուի որ անիկա շատ խնամքով յղացուած է, կատարելապէս կը պատշաճի գետնին եւ լիուլի նկատի կ'առնէ պատերազմի դասերը։ Կարգ մը աշխատանքներ սկսուած են արդէն, ու շնորհիւ մեր ամրաշէն սպաներու ցոյց տուած խղճամիտ եռանդին, կրնանք ապահով ըլլալ որ անոնք առաջ պիտի տարուին որքան որ ներեն կլիմայական պայմանները։ Կասկած չունիմ թէ անոնք որ յառաջիկայ տարի այս եղանակին պիտի այցելեն սահմանագլուխը, բոլորովին ապահովուած պիտի վերադառնան։ Ոմանք կը ձգտին ցոյց տալ թէ՝ անհամաձայնութիւն կայ իմ եւ նախորդիս՝ Փէնլըվէի միջեւ։ Կը յայտարարեմ թէ յատակագիծը որուն հիման վրայ կ'աշխատուին այժմ եւ որուն բացարձակապէս համաձայն եմ, գծուած է Փէնլըվէի օրով։ Անիկա է որ կատարած է բոլոր ապսպրանքներն ու ծախքերը։ Ինծի կը մնայ շարունակել սկսուած գործը։ Եւ որպէսզի ժամանակ չկորսնցնենք եւ աշխատանքները կատարենք մեթոտով, խորհրդարանէն պիտի պահանջեմ որ բացուի մասնաւոր հաշիւ մը՝ ինչպէս բացուած էր պատերազմէն առաջ, Թնդանօթի կազմածներ շինելու համար։ Մօտ օրէն այս իմաստով օրինագիծ մը պիտի ներկայացնեմ խորհրդարանին, ու կասկած չունիմ թէ կարելի եղածին չափ շուտ միջոցներ պիտի տան ինծի՝ երկրին պաշտպանութիւնը ապահովելու համար։

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին

«ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՅ»

Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս երէկ լսեց Փարիզի դատական ոստիկանութեան տնօրէն Անտրէ Պընուան, դատական ինքնութեան փոխ-տնօրէն Ամին, Լիլի Ապահովութեան տնօրէն Թուասարը, Լիլի դատական բժիշկ Միւլլէրը, Փարիզի ոստիկաններէն Սավարին, որ Րիկօտէնի անօտւկը Լիլէն Փարիզ բերած էր, ինչպէս նաեւ քանի մը ուրիշ ոստիկաններ։ Այս պաշտօնական վկաները դէմ դէմի բերուեցան։ Ներկայ էր նաեւ Ալմազեանի պաշտպան փաստաբան Լըկրան։

«Ամի տիւ Փէօփլը» կը գրէ թէ ինչ ալ ըլլայ այս նոր հարցաքննութեան հետեւանքը, ներրանցքներու մէջ բռնուած խօսքերը չպիտի ջնջուին։ Փարիզի հարցաքննիչները կասկածի ենթարկած էին Լիլի հարցաքննիչներուն արագութիւնն ու եռանդը։ Լիլի հարցաքննիչները իրենց կարգին զարմանք յայտնեցին թէ ինչպէս մայրաքաղաքի իրենց պաշտօնակիցները կարգ մը պատեհ բայց անակնկալ գիւտերը ըրին։ Նախ փափսուքներ լսուեցան, յետոյ մամուլին մէջ արձագանգ գտած ըլլալով, հիմա պաշտպանողականներու հասան։ Պաշտօնական անձեր կուգան հրապարակաւ պարզել իրենց ըրածները։ Շուտով, կ'աւելցնէ «Ամի տիւ Փէօփլը», Ալմազեանի խնդիրը պետական խնդիր պիտի դառնայ։ Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա։ Այս թերթին մէջ ուր մենք միշտ անկողմնակալ կերպով պարզած ենք երկու կողմի տեսակէտներն ալ, տրամաբանական բացատրութիւն մը կը փնտռենք թէ ի՛նչու չափէն աւելի ուռեցուցին Ալմազեանի պարագան։ Չենք հասկնար թէ ինչո՛ւ անոր հանդէպ տարբեր ուղղութիւն բռնեցին։ Կամ այն է որ դատաւոր Մաթիֆաս բաւարար փաստեր հաւաքած է Ալմազեանի յանցապարտութեան մասին, հետեւաբար եւ պէտք է ամբաստանիչ ատեանին առջեւ ղրկէ զայն, եւ կամ իր ա՛յնքան ծանրաբեռնուած «տօսիէ»ն կարեւոր բան մը չի պարունակեր ուստի և խնդիրը պէտք է փակէ։ Ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է խուսափիլ կացացող լուծումէ մը, անկատար քննութենէ մը, որ պիտի խնայէ անակնկալները կամ անորոշ ամբաստանութենէ, որ մտածել պիտի տայ թէ դատական իշխանութիւնը հաճոյակատարութեամբ կը ծածկէ եւ կը պաշտպանէ ոստիկանական կարգ մը սխալներ։

∴ Դատական ինքնութեան փոխ-տնօրէն Ամի քննելով Ալմազեանի խանութին արեան հետքերը, մասնաւորաբար լուացարանին վրայ գտնուած բամպակը, եկած է այն եզրակացութեան թէ որոշ նմանութիւն կայ Րիկօտէնի արիւնին հետ...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՂԱ ԽԱՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Մեծահարուստ հնդիկ Աղա խան 500 անգլ. ոսկիի մրցանակ մը կը խոստանայ այն հնդիկ օդանաւորդին, որ պիտի յաջողի առանձին թռիչք մը կատարել Անգլիայէն Հնդկաստան կամ փոխադարձաբար։ Թռիչքը պէտք է տեւէ վեց օրէն պակաս։

ՍԱՀՄԱՆԱԳԾՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ֆրանքեւթուրք սահմանագծման յանձնաժողովը իր աշխատանքները կը շարունակէ։ Բազմաթիւ ծրագիրներ եւ խնդիրներ, որոնք կը վերաբերին սահմանային աշխատանքներու, գոհացուցիչ լուծում կը գտնեն։ Սահմանակի համար փոխանակուած հողամասերու բնակչութեանց տուրքերու եւ մաքսային գործառնութիւններու խնդիրները կը կարգադրուին համաձայն գոյացած համաձայնութեան։

Սահմանամերձ շրջաններու ցեղախումբերու զինաթափումը կը կատարուի երկու կողմէն ալ։

ՌՕԼԱՆ ԺՈՐԺԸԼԷՍ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

կոնքուրի Ակադեմիան առջի օր գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց հանգուցեալ Ժորժ Քուրթըլինի յաջորդը։ Երրորդ քուէարկութեան ինը ակադեմականներու 8ին ձայնով ընտրուեցաւ Ռոլան Ժորժըլէս, յետ պատերազմեան գրող մը, որ համբաւ շինեց 1919ին, երբ հրատարակեց իր պատերազմական յիշատակները՝ «Փայտէ խաչեր» անուն գիրքով։ 43 տարեկան է։ Նախապէս եղած է լրագրող։ Ունի ուրիշ գործեր ալ։

ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐ 8 ՕՐԷՆ

Ֆրանսացի օդանաւորդներ Գայեր, Րէժինանսի եւ Մարսօ, որոնք հոկտ. 28ին Փարիզէն Մատակասքար կղզին մեկնած էին, առջի օր Պուռժէ վերադարձան։ Ութ օրուան մէջ Փարիզէն Մատակասքար գացին, 8 օր թանանարիվ մնացին եւ 8 օր ալ վերադարձին յատկացուցին։

Այս թռիչքը կ'արձանագրուի իբրեւ մեծ յաջողութիւն մը ֆրանսական օդանաւորդութեան մէջ։

ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ կը գրէ «Իգտամ»ի մէջ.— Ատենէ մը ի վեր Յունաստան Անատոլուի գորգերուն կեղծերը կը շինէ, մէկ կողմէ գործ տալու համար Անատոլուէն գացած յոյն գաղթականներուն, եւ միւս կողմէ մրցելու համար մեր գորգերուն դէմ։

1927ի ընթացքին, Յունաստան 240 քառակուսի մեթր գորգ շինած եւ ծախած է Եւրոպայի ու Ամերիկայի։ Եւ ասկէ 650 հազար ստեռլին շահած է։ Յետոյ, սակայն, Թրքական գորգերու մրցման վրայ, այս շահը հարիւրին 35ի իջած է։

Ասոր վրայ, Հելլէնները սկսան միջոցներ խորհիլ եւ մեծ ընկերութիւն մը, որ 100 հազար ստեռլին դրամագլուխ ունի, գիւղերու մէջ գործարաններ պիտի հիմնէ եւ կը յուսայ որ այս ձեւով պիտի կրնայ հարիւրին 25 համեմատութեամբ գորգ պատրաստել, որովհետեւ գիւղերու մէջ օրականները քիչ են։ Եթէ դրամագլուխը քիչ գայ, կառավարութիւնը պիտի օգնէ, իսկ դրամատուները խոստացած են զեղչուած տոկոսով փոխդրամ տալ։»

Ահմէթ Ճէվտէթ պէյ յետոյ կը թելադրէ որ ցնտեսական գործավարութիւնն ալ նոյն դիւրութիւնները տայ Թուրք արհեստաւորներուն, որպէս զի Թրքական գորգերը կարենան դիմանալ մրցումին։

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉՊԷՍ ՔԱՅՔԱՅՈՒԵՑԱՒ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԿԱՐՄԻՐ ԲՋԻՋԸ

«Թիւը տասը հոգիէն աւելի չէր, ասոնց մէջ կը գտնուէին մեր Թշուառ ֆիւրերէն Հայեր ալ...»

Ահմէտ Զաքի Աֆիոնի՝ Դամասկոսի «Էլ Հաճաք» թերթին մէջ հրապարակեց նամակ մը, զոր ստացած էր Մարսիլիայէն, Նախկին յայտնի համայնավար Ժօզէֆ Եէզպէքէ։ Այս նամակէն, որ այժմ մեր ձեռքը կը գտնուի, կը տեսնուի նաեւ որոշ հայ տականքներու մասնակցութիւնը տեղական համայնավար կուսակցութեան գործերուն։

— «Մեր գրագէտ բարեկամը Եէզպէք, ծանօթ իր համայնավարական համոզումներով, 1925ին Պէյրութի վերոյիշեալ կուսակցութեան կազմակերպիչներէն էր, որոնց թիւը տասը հոգիէ աւելի չէր՝ ասոնց մէջ կը գտնուէին մեր Թշուառ ֆիւրերէն Հայեր ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընծաները․ եւ մաս մը լիբանանցի բանուորներ ու երկու հոգի՝ գրագէտի հովերով տարուած։ Ասոնցմէ մէկն էր՝ հանգուցեալ Յօքթօ Աւիփ Մուզհէր, որու մահը Պէյրութի թերթերը ողբացին իբր «լիբանանեան լրագիրներու կորուստ»։ Միւսը՝ «ընկեր» Ժօզէֆ Եէզպէք, նախկին խմբագրապետը «Աֆրար» թերթին ու անոր յեղափոխական բաժնին խմբագիրը եւ «Մարդկային հոսանք»ու յօդուածագիրը։ Ան վտարուած էր կուսակցութենէն, իր անկախ, ազատ ընթացքին ու նոյնիսկ իր կուսակցութեան դաւանած սկզբունքներուն հակառակ արտայայտած ըլլալուն համար, ան պատժուեցաւ նախ ֆրանս. իշխանութենէն աքսորուելով, եւ ապա իր շահագէտ ընկերներէն՝ արտաքսուելով ու լքուելով։

Այս շահախնդիր տարրը կը բաղկանար մաս մը բանուորներէ եւ հայ երիտասարդներէ։ Ինչպէս ըսինք, այս տարրը Պէյրութի համայնավար կուսակցութիւնը իրեն միացուց երկու գրագէտներ, Մըղհար եւ Եէզպէք, ասոնց կարծիքներուն դէմ պայքարեցան, իրենց անկեղծ, ազատ եւ անկախ սկզբունքներով։

Կը հաւատանք թէ սոյն կուսակցութիւնը կազմուած էր շահախնդիր տարրերէ, որ մինչեւ իր քայքայմանը օրը կրցաւ պահել իր գոյութիւնը։ Ցեանք որ կուսակցութիւնը խօսքով միայն գոյութիւն ունի եւ կարծես բոլոր այսօրինակ կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւններ են, որոնք օգտակար ըլլալէ աւելի վնասակար են

Կուսակցութեանց առաջին ծիծաղելի արարքը մեր երկրին մէջ այն է, որ իրենց կեանքը խիստ կարճ եղաւ ու գործունէութիւնը անօգուտ։

Համայնավար կուսակցութիւնը ծնունդ առաւ 1925ին եւ ապրեցաւ այնքան՝ որքան ապրեցան նմանօրինակ անպէտ կազմակերպութիւնները, այսինքն քանի մը ամիսներ միայն։

Երբ վրայ հասաւ Սուրիոյ ազգային յեղափոխութիւնը, երկրին մէջ մեր «ընկերները», օգտուելով առիթէն, ինչպէս հաւատացուցին Մոսկուայի եւ Եւրոպայի համայնավար կեդրոններուն, թէ իրենք էին նախաձեռնողը եւ կազմակերպողը այս յեղափոխութեան եւ ի հաշիւ յեղափոխութեան ու յեղափոխականներուն ստացուած նիւթական օգնութիւնը գործածեցին իրենց անձնական հաճոյքներուն ու գեղխութեանց համար։

Ցետոյ, յաջողելով պառակտում առաջ բերել Սուրիոյ յեղափոխական կուսակցութեան մէջ, դիմեցին հոգատար իշխանութեան, ներողութիւն խնդրեցին եւ զղջում յայտնեցին, եւ երբ թէ իրենց առաջ բերած երկպառակութեան եւ քայքայման յաջողութեան ի վարձատրութիւն՝ ստացան կառավարական բարձր պաշտօններ։

Եւ անոնք, որ դեռ կը մնային համայնավար կուսակցութեան մէջ, ձերբակալուելով ֆրանսական իշխանութեան կողմէ, աքսորուեցան հոս ու հոն։ Ինչ՞ու թէ այդ աքսորը տեղի չունենար, որովհետեւ աքսորեալները Եւրոպայի եւ այլ համայնավարներու կողմէ նկատուեցան «հերոսներ», բնաւ արժանի չըլլալով այդ տիտղոսին, քանի որ ոչ թէ ճշմարիտ համոզումով համայնավար եղած էին, այլ տիպար շահագէտներ էին, տեսակ մը գողեր ու ոճրագործներ— որոնք իրենց անձնական շահերը պաշտպանելու եւ կուսակցութենէն օգտուելու նպատակով համայնավար դարձած էին։

Այս «հերոսները»— Հայեր եւ բանուորներ— անշուշտ գոհ մնացին կառավարութեան այս արարքէն, քանի որ իրենք իբր ճշմարիտ համայնավարներ նկատուած եղան տարասահմանի իրենց «ընկերներէն», իրենց ի նպաստ ներկայացուած խաբեպատիր տեղեկագիրներով։

1928 յունուարին մէջ, եթէ չեմ սխալիր, աքսորեալները վերադառնալով, վերակենդանացուցին վախճանեալ կուսակցութիւնը, հեռացնելէ եւ վտարելէ յետոյ իրենց մէջէն նախապէս յիշուած ազատական կուսակցականները, իրենց բանուորական գործչի եւ գիտաւորի... հանգամանքէն չեղած ըլլալուն համար։

Գաղտնիք մը չէ՛ որ կը հրապարակեմ, այլ անոնց հետ ունեցած անձնական նախկին սերտ կապակցութիւնս է՛ որ կը հաստատեմ, ըսելով թէ այս համայնավար ըսուած մարդիկը իրենց սկզբունքը իբր ապրուստի միջոց գործածած են, յանուն համայնավարութեան, եւ իրենց անյաջողութիւնը ոչ թէ Արեւելքի խորշումն էր այդ կուսակցութենէն, այլ այն, որ կը գրաւէր համայնավար կուսակցութիւնը իր անձնական շահերուն ծառայեցնելով, մէկ կողմէ՝ հոգատար պետութեան ի հաշիւ, միւս կողմէ՝ անոր հակառակորդներուն ի շահ եւ երրորդ՝ օտար համայնավար կազմակերպութեանց մօտ կատարած դաւաճանութիւններով ու մատնութիւններով։ Համայնավարական բեմին վրայ խաղցուած այս տեսարանը որքան ողբերգական, նոյնքան ալ կատակերգական է։

Զարմանալի է որ երեք կամ հինգ եւ տասը մօտ թիւով մարդոցմէ կազմուած կուսակցութիւն մը կը յաւակնի իբր մեծամեծ քաղաքական յեղափոխութիւններ յառաջ բերող կազմակերպութիւն մը՝ քարոզչութիւն ընել։ Պէտք է ընդունիլ որ, այս ոգիով գործող կուսակցութիւն մը Աստուծոյ գթութեան արժանի է··· եւ ոչ աւելին։ Ասոնք ոչինչ գործունէութիւն մը կը մեծցնեն, կը չափազանցեն եւ անով կ՚օրօրուին, որով ծիծաղելի կը դառնան եւ աչքէ կ՚իյնան. արդարեւ այս է իրողութիւնը եւ իրենք եւս կ՚ընդունին ասիկա։

Վերոյիշեալ խօսքերը կ՚ընենք Պէյրութի վախճանեալ համայնավար կուսակցութեան մասին, որ գնորած կազմակերպութիւն մըն է եւ ծիծաղելի անոր համար, որ դեռ ան կը սպառնայ եւ կը վախցնէ ոմանք. բայց ճշմարտութիւնն այն է, որ ան մեռած է այլեւս. միաբերան ըսենք.

—Աստուած ողորմի հոգւոյն։

(Յուսաբեր)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

“ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ”

(Գ. եւ վերջին մաս)

Մորիս Բուխորի դէմքը երկնակ պատճառներով մեզ աւելի համակրելի է։ Ան հայ ժողովուրդի մաքուր եւ անկեղծ բարեկամներէն է։

Ներկայ հատորին մէջ մասնաւոր եւ պատուոյ տեղ տուած է Հայերուն։ Ջանացած է ամէն կերպով Հայերը ծանօթացնել, և մանաւանդ սիրցնել։

1913ին գրուած հայ հէքեաթներու բացատրականին մէջ, ահաւասիկ թէ ո՛րքան պարզ են իր տողերը եւ ո՛րքան ջերմին նոյն ատեն.

— «Հայերը չեն կազմեր անկախ ազգութիւն մը, սակայն լեզուով, բարքերով, յիշատակներով, անոնք իսկապէս ժողովուրդ մըն են։ Այս տառապեալ ժողովուրդը ցեղական խնամութիւն մը ունի մերինին հետ. ան կը սիրէ եւրոպական քաղաքակրթութիւնը։ Անոր մասին յաճախ կը խօսուի մեր Արեւմուտքին մէջ. ան տառապած է անդութ բռնակալութիւններէ եւ դեռ ցուցադրուած է ուրիշ բռնութիւններու։ Ան արժանի է մեր խանդաղատանքին, մեր համակրանքին, ինչպէս որ լաւ է զայն աւելի մօտէն ճանչնալ, իր հէքեաթներով ինչպէս նաեւ ուրիշ միջոցներով։»

Ցափազանց ուշագրաւ է նոյն ատեն իր կարծիքը հայ հէքեաթներու մասին։ Յառաջաբանին մէջ հպարտութեամբ և հաճոյքով կը կարդանք հետեւեալը.

— «Dans tout ce que j'ai lu en fait de folk-lore de l'Asie-Mineure, rien ne m'a paru aussi intéressant que les contes arméniens. (Ինչ որ կարդացած եմ իբրեւ անգիր դպրութիւն Փոքր-Ասիայէն, ո՛չ մէկը այնքան շահեկան թուեցաւ ինծ որքան հայկական հէքեաթները)։

Ու կը շարունակէ մէջ բերելով Ռընէ Բասէի կարծիքը.

— «Հայաստանի կարեւորութիւնը անգիր դպրութեան տեսակէտով՝ թերեւս մինչեւ հիմա պէտք եղածին պէս չէ հաստատուած։ Տեղաւորուած սեմական եւ Պարկաստանի իրանական, Փոքր-Ասիոյ արիական իշխանութիւններուն միջեւ, ան հանդիպավայրն էր եւ յաճախ կռուադաշտը զանազան քաղաքակրթութիւններու։ Ուրիշ կողմէ եւ, Հայերը, մեծ ճանապարհորդներ եւ մեծ առեւտրականներ, գունդագունդ ցրուած են բովանդակ արեւելեան Եւրոպայի եւ արեւմտեան Ասիոյ մէջ... Ասոնք խիստ նպաստաւոր պայմաններ են հէքեաթներու տարածումին համար։»

Յետոյ, մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ իր հիւրընկալած հայկական հէքեաթներու մասին.

— «Հնարամիտ Ռստայնանկը» փոխ առնուած է Հայկական հէքեաթներէն՝ թարգմանուած Գ. Ֆրեդերիկ Մաքլէրէն, «Գորգը»՝ Հայաստանի հէքեաթներն ու աւանդութիւններէն, թարգմանուած եւ հաւաքուած նոյն հեղինակէն։ Այս երկու պատմուածքները խիստ ինքնայատուկ են, եւ չեն տեսած ուրիշ ձեւերու տակ։

«Ես կարեւոր փոփոխութիւն մը չմտցուցի ո՛չ մէկուն եւ ո՛չ միւսին մէջ։ Ես միայն ուշադրութիւն դարձուցի, փոխադրութեանս միջոցին, լուսաբանել առոց մանրամասնութիւններ. ճշգել երբեմն ինչ որ կ՚անցնի կը դառնայ գլխուն կամ սրտին մէջ անձերուն, եւ պատմուածքին տալ բերանացիի նկարագիր մը ա՛յնքան որքան կարելի է։»

Ու վերջին ծայր խղճամիտ, կը ճշդէ մանրամասնութիւն մը. Հնարամիտ Ռստայնանկին իսկական տիտղոսն է եղած Խելացի Ռստայնանկը, եւ Գորգը պատմուածքին՝ Երիտասարդ Քիւրտի Աղջիկը։

Իսկ երրորդ հէքեաթին՝ Վիշապին ծանօթութեան մէջ, Մորիս Բուխոր կը յայտնէ թէ՝ չէ կրցած հեղինակին հետքը գտնել, եւ այն հատորը՝ ուսկից քաղած է, գրավաճառներու մօտ չի գտնուիր այլեւս։ Ու կ՚աւելցնէ նաեւ թէ՝ Գ. Մաքլէրի Մանուկ-ցծ հէքեաթը կը սկսի վիշապին նման, սակայն շարունակութիւնը կը տարբերի։

«Արեւահատը (Վիշապի հէքեաթը), կը գրէ դարձեալ, պարէկի սքանչելի հէքեաթ մըն է։ Ես շատ քիչ կը ճանչնամ որ հաճելի ըլլան անոր չափ իր գիւթանքովը հերոսուհիին եւ բանաստեղծութեամբը բովանդակ պատմուածքին։ Զայն քաղեցի կովկասեան Հէքեաթներ եւ Աւանդութիւններէն, թարգմանուած Ժ. Մուրիէրէն։ Հող փոփոխութիւն մը եւ յաւելուած մը ըրի որոնք պէտք է նշանակել, կ՚ուզեմ ըսել թագաւորին, օձին հօրը վերագրուած աւելի մարդկային զգացումները եւ Արեւամայրի երեւումը, զայն ապահովելով հետեւանքներու մասին դեռատի Հայուհիներու առեւանգումին, գիտուններէ խորհուրդ տրուած։ Խորհեցայ թէ՝ առանց գութի՝ անմեղուկ աղջնակներուն հանդէպ, չպիտի արժանանար, վերջաւորութեանը, իր հայրական երջանկութեան։»

Թերեւս շատ շատերու ծանօթ ըլլայ Գորգը պատմուածքին նիւթը։ Խիստ հետաքրքրական է, եւ շինիչ նոյն ատեն։

Դարեր առաջ, Պոլսոյ Սուլթաններէն մէկը, Քիւրտիստան պտոյտի կ՚երթայ։ Հոն իր տղան կը սիրահարուի քիւրտ աղջկան մը, եւ հակառակ հօրը թախանձանքներուն՝ անդրդուելի կը մնայ զայն կնութեան առնելու որոշումին մէջ։ Սակայն, երբ հայրը կը դիմէ, Քիւրտ աղջիկն է որ կը մերժէ զինքը, ո՛եւէ արհեստ մը չունենալուն համար։ Իշխանը կը ստիպուի գորգ գործել սորվիլ։

Ամուսնութենէն վերջ երբ Պոլիս կը վերադառնան, իշխանը ծուղակը կ՚իյնայ կարգ մը չարագործներու, որոնք խոյէկի մը մէջ բանտարկելով կը պահեն զինքը որպէսզի գորգ շինէ եւ սուղ գիներով ծախեն։ Երբ գորգը կ՚աւարտի եւ սուլթանին կը ներկայացուի, աշխատանքի ձեւէն եւ անկիւն մը զարդերու նման գրուած անունէն ու գտնուած տեղին յիշատակութեանը շնորհիւ կը հասկցուի սա բանտուած ըլլալը, եւ կ՚ազատուի։

Հէքեաթի վերջաւորութեանը Մորիս Բուխոր կ՚աւելցնէ.

— «Ինչպէս տեսաք, այս լուգին պատմութիւնը աշխատանքի փառաբանութիւնն է։ Ո՛րքան կը հիանամ քիւրտ աղջկան վրայ։ Իշխան կամ ոչ, իր ի՛նչ փոյթը։ Ան որպէս ամուսին կ՚ուզէ մարդ մը որ արհեստ ունենայ։ Ուրիշին օգտակար ըլլալու անկարող էակ մը արժանի չէ երջանկութեան։»

Հնարամիտ Ռստայնանկի սկիզբը՝ իբրեւ ներածութիւն գրած տողերը քնքոյշ շեշտ մը, մեղրոտ գրաւչութիւն մը ունին, գիտէ մանուկներուն խօսիլ, և ի՛նչ լեզուով։

— «Այս պատմուածքը չի յանձնարարուիր նախորդին նման, ողբերգական շահագրգռութեամբ։ Բայց կարծեմ թէ՝ դուք պիտի գնահատէք իմաստուն եւ արթուն միտքը որուն օրինակը տուաւ պարզ արհեստաւոր մը։

«Մեր պատմուածքը օրինակ մըն է Արեւելքցիներու հաշտակին լռութեան հանդէպ։

«Պիտի սիրէի որ մեր մէջ ալ ի պատուի ըլլար։ Չեմ ուզեր ըսել միշտ, այլ որոշ պահեր, նուիրուած ուսումի, խորհրդածութեան, կամ պարզապէս, երբ խօսելին աւելորդ է։ Ինչո՞ւ մերթ ընդ մերթ, լեզուն չձգել որպէսզի հանգստանայ։»

Դարձեալ թագաւոր մըն է որ տուն տուած է ժողովրդական երեւակայութեան։ Օտար երկրի մը դեսպանը ներկայացեր էր թագաւորի մը եւ գիծ մը քաշելէ վերջ լուռ ու մունջ պատասխանի կը սպասէր։ Պալատականներէն ո՛չ մէկը կրցեր էր իմաստն ըմբռնել, ու ճարահատ ստիպուեր էին դիմել ծերուկ ռստայնանկի մը, որ կրցեր էր լաւծել իմաստուն կերպով, ու նոյն իսկ մերժեր էր թագաւորին առաջարկած նուէրներն ու պաշտօնները, ուզելով ռստայնանկ մնալ, ինչպէս եղեր էր իր բովանդակ կեանքին մէջ։

Վերջաւորութեանը Մորիս Բուխոր հէքեաթին ոգին ամփոփելով կ՚ըսէ.

«Նախորդ հէքեաթը կը փառաբանէր աշխատանքը, իսկ ասիկա՝ արդարութիւն կը բաշխէ աշխատաւորին։»

Վիշապ հէքեաթին սկիզբը կը ճշդէ փոքրիկ բացատրութեամբ մը։ Կ՚արժէ ամփոփել հէքեաթը.—

Հայաստանի դրացի թագաւորի մը աշխարհ կը բերէ վիշապ մը որպէս զաւակ։ Թագաւորը, տխրած, խորհուրդ կը հարցնէ իր գիտուններուն, որոնք կը խրատեն իրեն՝ վիշապը կերակրել դեռատի աղջիկներով։ Իսկոյն զինուորներ կ՚ուղարկէ դրացի երկիրներու սահմանները, որպէսզի աղջիկներ առեւանգեն, սակայն իր սրտին խորքէն դժգոհ էր այդ ծրագրին։ Քովին մէջ կ՚ապրէր կին մը, Արեւամայրը, որ խորհուրդ կուտայ իրեն հետեւիլ գիտուններու ցուցմունքներուն։ Զինուորները ուրիշ Հայուհիներու կարգին կը յափշտակեն Արեւահատը, խիստ գեղեցիկ աղջիկ մը, սիրուած նոյնիսկ տան կենդանիներէն եւ ատուած՝ իր խորթ մօր կողմէն։ Արեւամայրը անոր եւս երեւցեր և ոսկեթել շապիկ մը տուեր էր, ու խրատեր՝ որ բնաւ չվախնայ։ Արեւահատը քաջութեամբ կը ներկայանայ վիշապին, որ թողլով իր օձի շապիկը կ՚առնէ սիրուն պատանիի մը երեւոյթը։ Եօթնօր եօթը գիշեր հարսանիքով ամէն մարդ կը հասնի իր փափաքին։

Զօր, խիստ չոր կմախքն է աս։ Սակայն հէքեաթը լեցուն է անուշութեամբ, աղուոր ու գրաւիչ մանրամասնութիւններով, մարդկային շունչով։ Եւ Մորիս Բուխոր կը վերլուծէ.

— «Եւրոպայի զանազան մասերէն ժողվուած պատմութիւններու առիթով, կը բաղդատէի ֆրանսական հէքեաթներու ամէնէն սիրուն աղջնակները, շնորհալի, քնքոյշ, և անձնուէր, Գերմանիոյ եւ ուրիշ վայրերու քանի մը գեղեցիկ պատմուածքներու հերոսուհիներուն հետ։ Կը բաղդատէի, ո՛չ թէ մէկը միւսին քով փոքրացնելու, այլ ընկերացնելու ամէնքն ալ նոյն համակրանքով, եւ ձեզ կ՚ըսէի. «Բարութիւնը միայն մէկ երկրի չի պատկանիր»։ Այս ազնիւ եւ մաքուր աղջնակներու կարգին, առանց դժուարութեան կրնանք դասել Արեւահատ Հայուհին։ Ան եւս արժանի է սիրուելու եւ օրինակ առնուելու։»

Եթէ քիչ մը ծանրացանք, ու բոլոր մանրամասնութիւններով հետեւեցանք Մորիս Բուխորին, պէտք է խոստովանիլ որ իր գիրքը արժանի է մեր բովանդակ համակրանքին եւ ուշադրութեան։ Յաճախ չէ որ կը հանդիպինք այսպիսի ականաւոր դէմքերու ազնիւ բարեկամութեան։ Նոյն ատեն իր ձայնը մեծ կշիռ ունի միջազգային անգիր դպրութեան մէջ։

ԱՐՏ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՄՈՒԽԹԱՐ ՓԱՇԱ ԿԸ ՊԱՏԺՈՒԻ

Օսմ. կայսրութեան նախկին ծովային նախարար Մահմուտ Մուխթար փաշա վերջերս բարձրագոյն Ատեանի կողմէ դատապարտուեցաւ 22 հազար ոսկեդրամ ոսկի հատուցում ընելու, պատերազմէն առաջ զրահաւորի գնման առթիւ պետական գանձը վնասի ենթարկած ըլլալուն համար։

Ելմտական գործավարութիւնը ձեռնարկած է փաշային կալուածներուն գնահատութիւնը ընելու, ի հարկին անոնց վաճառումով գանձելու համար որոշուած գումարը։ Եթէ Մուխթար փաշա այս գումարը ինքնաբերաբար չվճարէ, կալուածներէն 22 հազար ոսկեդրամի արժէքով մաս մը պիտի ծախուի։

Փաշան Պոլսոյ մէջ մեծ կալուածներ ունի, որոնցմէ միայն Սուլթան Համամի Քաթըրճը օղլու խանը այդ գումարին քանի մը պատիկ արժէքն ունի։ Ասկէ զատ, Մուխթար փաշա ապարանքներ եւ տուներ ունի Մոտայի եւ Ֆէնէր Եօլուի մէջ։

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՑԵՂ ՄԸ

Ճափոնական որքիպէլագոսի հիւսիսային կղզիներուն մէջ կ՚ապրի ժողովուրդ մը, որ օրէ օր կորսուելու դատապարտուած է։

Այդ ժողովուրդը կը կոչուի Այնոս, որ հակառակ ճափոնական ծագում ունենալուն, խիստ տարբեր անկէ լեզուով, ֆիզիքական կազմով եւ մշակոյթով։

Հօքքայտօ կղզին մէջ թուով 15,000 Այնոսներ հազիւ կ՚ապրին բազմաթիւ գիւղերու մէջ. 1.500 հոգի կը բնակին Սախալին կղզիին մէջ, եւ 500 Քիւրիլեան կղզիներուն մէջ։ Այնու բառը համանուն ժողովուրդին լեզուով կը նշանակէ «Մարդիկ»։ Անոնց արտաքին երեւոյթը շատ կը մօտենայ սպիտակամորթ ցեղի մարդոց։ Մորթին գոյնը ճերմակի զարնող պղնձագոյն է, մազերը առատ, սեւ ու գանգուր են, աչքերը մոնկոլեան ցեղը յատուկ նշող անկիւնաւորումը չունին, ծածուած են խիստ ու շէշտ յօնքերով։ Անոնց դէմքին վրայ մոնկոլեան ցեղին դիմագծերը չեղնող պարագան միայն այտերուն դուրս ցցուած ըլլալն է

Անոնք բոլորովին կղզիացած կ՚ապրին եւ ուրիշ ցեղերու հետ որ եւ է յարաբերութիւն չունին.

Այդ կղզիացումը, որ բնական հետեւանքն է իրենց երկրին աշխարհագրական դիրքին եւ իրենց ինքնայատուկ լեզուին, պատճառ եղած է որ անոնց մշակոյթը լայ աղքատ եւ քաղաքակրթութիւնը յետամնաց։

Այնոսներու քով գիր բանը գոյութիւն չունի, համրելու համար խիստ նախնական միջոցներ կը գործածեն, այսինքն ծառերու վրայ փորածոյ նշաններ կամ յարդէ պատրաստուած լարերու վրայ հանգոյցներ կը կապեն։ Օրացոյցի վրայ ալ բնաւ գաղափար չունին։

Ցարուան ամիսներն ու եղանակները կը գուշակեն ծառերու ծաղկելէն կամ տերեւաթափէն.

Գալով իրենց առօրեայ գործիքներուն, այդ մասին ալ կը մնան քարայնաբնակներէն.

Նկատի առնելով անոնց գործիքներու տափակութիւնը, կը կարծուի թէ Այնոս ցեղը ժամանակին եղած է քարի դարուն մէջ ապրող քարայնաբնակներուն, որոնք գէթ կաւեղէն անօթներ կը գործածէին մինչդեռ Այնոսները փայտէ կամ պամպու եղէգէ կը պատրաստեն իրենց անօթները։

Միեւնոյն անկատարելութիւնը կարելի է նշմարել նաեւ իրենց զգեստեղէններուն եւ բնակութեան մէջ։

Հագուստնին թէեւ ընդհանուր գիծերու մէջ կը մօտենայ ճափոնականին, սակայն շինուածքը թը կը հայթայթեն կնձնի նոց ծառի մը կեղեւէն, որ իրենց երկրին մէջ շատ սովորական է։ Անոնց բնակարանները գած ու մութ խրճիթներ են։

Հակառակ ա՛յնքան խղճուկ մշակոյթին եւ նախնական քաղաքակրթութեան, Այնոսներու մէջ քանդակագործութեան արուեստը բաւական առաջ գացած է։ Արդարեւ, անոնց գործիքները շոյնները խիստ նրբօրէն կերտուած, կազապաւորուած ու քանդակուած են նախշերով եւ զարդերով։

Աղտոտ, ծոյլ ու գինեմոլ ժողովուրդ մը, որ միայն ձկնորսութեամբ ու որսորդութեամբ կը պարապի եւ անոնցմով կը շահի իր հացը։

Հակառակոր ո՛չ մեհեան եւ քուրմ ունին, Այնոսները կրօնաւէր են եւ կը պաշտեն բնութեան

...թիւ չասատուածներ, որոնց ամէ...
...ն խորհրդանշանը «Ընտօ» կոչ...
...ոտ դաւագան մըն է, յարգի
...րով շինուած։

Այդ ցեղը ունի նաեւ արջա...
...ական կրօնք մը, որ յայ...
...ար նշանը ըլլալ կը թուի ա՛յն
...պաշտական զգացումին,
...ը Այնոսները կը տածեն արջի
...պաշտակար անասունի մը հան...
...ն խմբովին կ՚որսան արջ եւ
...ատուածացնեն մասնաւոր հան...
...ով եւ մեծաշուք արարողու...
...թեամբ։

...Այնոսներէն գատելով, կը
...թէ Այնոս ցեղը իր գո...
...թիւնը տա տասնեակ դար մը
...յն պիտի կարենայ պահել,
...յէ յետոյ դատապարտուած է
...ուելու։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՍԻ

„ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՇԱՄԱՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՇԱՄԱՏԱՆ (Պարսկաստան).— ...շնակցութեան Օրը այս ...ոք տօնեցինք հոկտ. 12ին ...ներու եւ համակիրներու ...ակցութեամբ։ Նկատելի է, ...ս երկու տարուան տօնա...տարութիւններու շնորհիւ ...շնակցութեան Օրը մեր ...գաղութի համար նոյն ժողովրդա...կանութիւնն է գտնում, ինչ որ ...Մայիս 28ը։

Նախօրօք կազմուած ծրագրի ...ամայն, հանդէսը բաց անե...ց ընկ. Սամուէլ Սահակեան, ...բացման խօսքի մէջ շեշտելով. „Դաշնակցութեան Օր„ը ինք...ն հայ ժողովուրդի վերջին ...մեակի ազատագրական ...ումներու եւ արիւնոտ պայ...քարների պատմութեան օրն է։ ...ետոյ հրաւիրեց խօսելու ...Ջ. Պօղոսեանը, որ ծանրանա...լով Յ. Դ. ծննդի եւ գործու...նէութեան գլխաւոր կէտերի ու ...դրուագ անցքերի վրայ, իր ...ոսքը վերջացուց ասելով. «Հայ յե...ղափոխական կազմակերպու...թիւններից Դաշնակցութիւնը ...միակն է, որ մօտ յիսուն տարուայ ...ընթացքի ժողովրդականութեան ...ու հաւատարմութեան, դարձել է հայ ...ժողովուրդի քաղաքական մե...ծագոյն կազմակերպութիւնը, որի ...դրօշի տակ պիտի ապրել ու մեռնել շար...ունակում ... գործի է լծել նաեւ ...երիտասարդութիւնն, ինչպէս եւ ...նրին գաղութը։ Մենք տե...ս Դաշնակցութեան հերոս...ների սխրագործութիւնները, երբ յաղ...թանակի պսակը՝ Հայաստանի ...անկախ հանրապետութեան կա...ռուցումը եւ այսօր եւս ձախող...ութիւններու այս տարտամ օ...րերին նորից կապուած ենք այդ ...կազմակերպութեան, որովհետեւ ...ւած ենք իր լուսաւոր ապա...գային, իր արդար դատին ու ...յաղթանակին»։

Ապա հրաւիրեց բանախօսե...լու ընկ. Ցրթ. Սարգսեանը, որ նոր եկած լինելով Եւրոպայից, ներկայացրեց գաղութների հայութեան վիճակը եւ իր եզրակացութեան մէջ ասաց. «Հայ ժողովուրդը հոգեպէս կապուած է Դաշնակցութեան, որովհետեւ քանի դեռ եւս հայ ժողովուրդը չի հասել իր քաղաքական ձգտումների յաջողութեանը եւ քանի դեռ Դաշնակցութիւնն է նրա այդ ձգտումների արտայայտիչը, նա դեռ եւս պիտի ապրի եւ յարատեւի։ Այդ ապացուցում են մեր գաղութների վիճակն ու Դաշնակցութեան ունեցած այն հըմայքը, որ տիրող է մեր թէ երկրի, թէ արտասահմանեան հայութեան մէջ։ Երիտասարդութեան հոսանքը դէպի մեր շարքերը գալիս է նոր թափ տալու Դաշնակցութեան եւ յաղթանակով պսակելու իր երկար տարիների արիւնոտ պայքարները»։

Մէջ ընդ մէջ երգուեցին խմբական երգեր, ինչպէս եւ «Մեր հայրենիք» և «Մշակ բանւոր» երգերը։ Տեղի ունեցան նուագներ եւ արտասանութիւններ, որոնց մէջ առանձնապէս գնահատուեցան ընկ. Վահան Ղազարեանի ինքնուրոյն ոտանաւորների արտասանութիւններն ու ընկ. Ա. Ալլահվէրդեանի ջութակի վրայ նուագները։

Ասրայեան

Զ. Ե. Ռ. Մ. ԵՐԵԿՈՅԹԸ

1925ին ծնած այս երիտասարդ կազմակերպութիւնը, որ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց, այսօր Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մէջ, մօտ 20ի հասնող մասնաճիւղեր ունի։

Միութեան անդամները, որոնք գովելի յամառութեամբ կը գործեն, առանց շեղելու իրենց գծած ճամբէն, ամէն ճիգ կը թափեն Միութեան նպատակները իրականացնելու։

Ինչպէս հինգ տարիներու ընթացքին, շաբաթ օր Փարիզի մասնաճիւղին պարահանդէսին ալ սրահը լեցուն էր հոծ բազմութեամբ, թէեւ ուրիշ երկու պարահանդէսներ ալ տեղի կ՚ունենային միեւնոյն օրը եւ միեւնոյն ժամուն։

Չափահաս օրերը, Միութեան՝ Փարիզի, Պիյեանքուրի եւ Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղերը, իրենց առանձին-առանձին կազմով, հայ ընտանիքներ, վերջապէս երկսեռ երիտասարդութիւն կը խայտար սրահին մէջ։ Երիտասարդ Միութեան մը՝ երիտասարդ հասարակութիւն։

Երեկոյթը կը բաղկանար երկու մասէ.— թատրոն եւ պար։

Ժամը 9.30ին կը բացուի վարագոյրը։ Բեմին վրայ կ՚երեւին որբ-երիտասարդներէ կազմուած սիրողներու խումբ մը՝ որ կը փորձէր խաղալ «Աշխարհի Դատաստանը», շատ արագով օղբերգութիւն մը։

Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել որ խաղացողները սխալ ընտրութիւն մըն է որ կատարած էին, ներկայացնելով այս խաղը։ Բուսահայ բառերը խաղացող երիտասարդներու բերնին մէջ կը կորսուէին եւ խաղի էութիւնը ներկայ հասարակութեան անհասկնալի թուեցաւ։ Քիչ յետոյ «Ակրամոլ ծառայ»ի ներկայացումը, (մէկ արարոց կատակերգութիւն մը) քիչ մը փրկեց յուսախաբութիւնը։

Սրահին խորը, հանդիպակաց սեղաններու շուրջ բոլորուած էին Միութեան անդամներն ու համակիրները, երկու խումբերու բաժնուած, «Ներածուտականներ» եւ «Երեսփոխաններ»։ Հոս է որ տեղի ունեցան զուարթ եւ համեմուած գրոյցներ, բաժակաճառեր, արտասանութիւններ, ինչպէս նաեւ հայրենասիրական երգեր։

Պարերու ընդմիջումին եղան զանազան անակնկալներ, մրցումներ եւ հայկական շուրջ-պարեր։

Խանդավառութիւնը որ բոլորին դէմքին վրայ կը շողար ներդաշնակ եւ հաճելի մթնոլորտ մը տակ, շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ։ Մուտքի տոմսերը, վիճակահանութիւն եւ աճուրդ կոկիկ գումար մը գոյացուցին։ Ուշադրաւ է որ կէս գիշերէն վերջն ալ շատ մը ընտանիքներ կուգային շուզելով անմասն մնալ օրերու զուարճութենէն։

*** Դեկտ. 25ին, տօնական օրերուն առթիւ, Փարիզի մէջ կը գումարուի Զ. Ե. Ռ. Միութեան Բ. ընդհ. պատգամաւորական ժողովը։

*** Փարիզի մասնաճիւղը ընտրած է գեղարուեստական մարմին մը՝ որ երեք յանձնախումբերէ կը բաղկանայ. 1) Թատերական յանձնախումբ՝ որ երիտասարդ-սիրողներու միջոցով Փարիզի եւ արուարձաններու իր շրջանակին համար թատերական ներկայացումներ պիտի տայ։ 2) Նուագախումբի գործը, որուն համար կոկիկ հիմնադրամ մը ունի մասնաճիւղը. 3) Երգչախումբի յանձնախումբը, որ երգի-վարիչներու հետ բանակցութիւն պիտի կատարէ համեստ երգչախումբ մը կազմելու համար։

Հ. Այծեմնիկ

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋԸ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

ԱՆԱՍՑՈՒԱԾՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Բոլշեւիկ Ընաստուածներու միութիւնները, համաձայն տըրուած հրահանգներուն, պիտի անցնին անընդհատ աշխատանքի։ Այս առթիւ, Ընաստուածներու Միութեան վարչութիւնը կեդր. խորհուրդը հեռաւուլ կոչ հրահանգը կ՚ուղղէ իր անդամներուն, բացատրելով անընդհատ աշխատանքի նպատակն ու նշանակութիւնը։

— Ընկերվարական շինարարութեան 2րդ տարեշրջանին, հընգամեայ ծրագիրը կը ստանայ միալար առաւելութիւն՝ արագացնելու երկրին ճարտարարուեստացման թափը։ Առկից զատ, այսուհետեւ աշխատաւորները ո՛չ թէ պիտի հանգստանան հին հրէական կրօնի գեղատօնօրով, այլ գիտութեան առումներով, որու հիմ պէտք է ծառայէ աշխատանքի պայմաններու եւ արտադրութեան ուսումնասիրութիւնը։

Անընդհատական ժամհանգուհարուած պիտի տայ ատոնական հանգստութիւններու հին ձեւերուն եւ սկզբ պիտի գնէ բանւոր հանգստեան։

Անընդհատականի անցնելով, պիտի ոչնչացուին ամբողջ շարքը ոսկրացած, սրբազան եւ անձեռնմխելի մաշմնտականներու ուրբաթ օրերը, հրեաներու շաբաթ եւ քրիստոնեաներու կիրակի օրերը, անոնց ոչնչացումովմենք կը ջախջախենք այն պատնէշները, որոնք մինչեւ այժմ գոյութիւն են ունեցեր զանազան ազգերու աշխատաւորութեան մէջ։ Կապիտալիստներն ու կղերածառաները միշտ աշխատեր են բորբոքել ազգային առելութիւնը՝ թուլացնելու համար դասակարգային պայքարը։

Անընդհատականը միեւնոյն ատեն, խիստ հարուած կը հասցնէ կրօնամոլութեանն։

Ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի օրերն ու անոնց կապուած հանգիստները վերցնելով, ընեք գիտեր թէ պիտի վերնա՞ն միջազգային աշխատաւորութիւնը բաժնող պատնէշները։ Բայց, կ՚ենթադրենք թէ այս ընթացքով բոլշեւիկները ձեռնարկած են, բոլորովին վերցնելու աշխատաւորներու հանգիստը։

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԿԸ ՍՂԷ

Համաձայն բոլշեւիկեան լուրերու եւ վիճակագրութիւններու, սեպտեմբեր ամսուան ընթացքին ապրուստի գիները սղած են թէ մասնաւոր շուկային եւ թէ համագործակցականներուն մէջ։ Թիֆլիսի մէջ կաթը սղած է հարիւրին 20, Բագուի մէջ կաղամբը հարիւրին 50, գետնախնձորը, ալիւրը հարիւրին 22, Երեւանի մէջ մաքարոնին 14.3, հաւկիթը 4.5, կաթը 7.7, կարագը 11,1 եւ փայտը հարիւրին 8,2 համեմատութեամբ.

Համագործակցական խանութներուն մէջ, հասած ապրանքները անմիջապէս կը սպառին. Շաքարի չափը նոյնը մնացած է, մարդ գլուխ 800 կրամ։

Ճարպ, իւղ, պանիր, հաւկիթ, կարագ, բրինձ, եւայլն ստացուած են սահմանափակ քանակութեամբ եւ յաճախորդներուն հազիւ կարելի եղած է գոհացում տալ հարիւրին 20.30 համեմատութեամբ.

Սեպտեմբերի մէջ, ատեն եղած է որ շուկային վրայ, միս բնաւ չէ գտնուած։ Հացի մատակարարումը միշտ դժուարութիւններու մատնուած է, թէեւ շահագէտներու դէմ պայքարն աւելի է ուժեղացած եւ ամէն միջոցի դիմուած է արգիլելու համար որ անոնք հաց մթերեն եւ ահզափոխեն, բայց եւ այնպէս, անոնցմէ մէկ քանին, յաջողած են փայտի, բանջարեղէնի եւ պտուղի անուան տակ որոշ քանակութեամբ հաց արտածել գիւղերէն։

Քաղաքներու մէջ մանաւաբաբար, հացթուխներու թիւն աւելի պակսած է։ Սեպտեմբերի մինչեւ 20ը ստացուած է զանազան տեսակի ալիւր՝ 20,068 թոնօ։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ

Անցեալ շաբաթ Պոլսոյ մէջ արկածի մը զոհ գնաց խոստումնալից երիտասարդ մը՝ Ցաւակ Կէօզիւբեան, երբ իբրեւ դերասան կը խաղար Մաքսանենգները անուն շարժանկարի մը համար։

Ողբացեալ երիտասարդը՝ Թեբաւարա Սանասարեան վարժարանէն՝ շատ տարի իբրեւ ուսուցիչ պաշտօնավարած է Շիշլիի Գարակէօզեան որբանոցին մէջ, յետոյ բացած՝ Գարագաշ լուսանկարչատունը։ Սակայն մանուկ սէր եւ ընդունակութիւն ունէր գեղարուեստին ու իր ազատ ժամերուն կը պատրաստուէր այդ ասպարէզին։

Վերջերս Տար-իւ, Պէտայիի վարիչ Էրթողրուլ Մուհսին պէյ գնահատելով իր տաղանդը հրաւիրած էր զայն խաղալու «Մաքսանենգներուն» մէջ։ Ցաւակ դեր ունէր մաքսանենգներու հետապնդման մէջ։

Փորձը կը կատարուէր Մասլաքի կողմը։ Երբ դերասանները ինքնաշարժով մը կ՚երթային, կառքը փոսի մը մէջ իյնալով շրջեցաւ։ Ցաւակի գանկը ջախջախուեցաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուելէ վերջ մեռաւ. միւս թուրք ընկերներն ալ ծանրապէս վիրաւորուած են։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ նոյ. 14ին Բերայի մէջ։ Ներկայ էին Գարակէօզեանի սաները, Տարիւլպէտայիի դերասանները՝ գլխաւորութեամբ Մուհսին պէյի, որոնք ծաղկեպսակ բերած էին։

Նոյնպէս պսակներ բերած էին ողբացեալ երիտասարդին պաշտօնակիցները եւ աշակերտները եւ ուրիշներ։ Շիշլիի գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսեցան Տաճատ եպս. Գարակէօզեան սան մը եւ Պ. Թ. Ազատեան։

Կը թողու այրի մը եւ երեք անչափահասներ, որոնց ապրուստը հոգալ յանձն առած են Իփէքճիգատէ եղբայրները, որոնց հաշուոյն կը դարձուէր Մաքսանենգները ֆիլմը։

ԱՌԱՋԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Առաջինութեան մրցանակներու բաշխման հանդէսը տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 11 երկուշաբթի օրը, Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ։

Մրցանակ ստացան Օրդ. Ե. Մինասեան (Ցրապիզոնցի), Օրդ. Գէորգեան (Պաթումցի), Օր. Զ. Գալֆաեան (Պոլսեցի), Օր. Տ. Սուձեան (Էրզրումցի՛), Օր. Քէօյլեան (Լօտէմիշցի)։ Իւրաքանչիւրը ստացաւ գեղարուեստական վկայագրով մը 2000ական ֆրանք։ Օրիորդ Զարուհի Գալֆաեան իր ստացած նուէրին կէսը 1000 ֆրանք նուիրած է Ազգաստանիստանին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳԸ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան կեդր. Վարչութիւնը կոչ կ՚ընէ բոլոր հայ բանաստեղծներուն, որպէսզի յօրինեն քայլերգ մը Որբերու Միութեան համար։

Այդ քայլերգները պիտի ղրկուին «Երկունք»ի մէջ եւ ամէնէն յաջողը պիտի յայտարարուի Ապրիլին, երբ կոմիտաս Վարդապետի սաներէն Վ. Սարգսեան պիտի տայ եղանակն ալ, եւ այնպէս պիտի նուիրագործուի։

Քայլերգը պէտք է ունենայ բերդ եւ վայրի կշռոյթ մը, արու եւ զօրեղ արտայայտութիւն մը, եւ ներշնչէ այն հաւատքը, զոր հայ որբերը ունին իրենց ապագայ կեանքին մասին։

Արեւափառ ճակատով վահագնեան սերունդն է, որ այդ երգով լսել պիտի տայ իր հեռաւոր բայց մօտեցող ոտնաձայնը։

Զ. Ե. Ռ. Մ. Կեդր. Վարչ.

ԱԿՈՒԱՑԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ, 29 Գալվաա Սէն-Մարթէն, մեր հայրենակիցները պիտի գտնեն հայ համբաւաւոր ատամնաբոյժ մը, որուն դարմանատունը օժտուած է ատամնաբուժական վերջին կատարելագործումներով և որ իւրաքանչիւրը պիտի խնամէ իր պարագային համեմատ։ Ակռայ քաշել՝ ցաւի. կեղծ ատամներու և ատամնաշարերու շինութիւն՝ չափաւոր գիներով։ Երաշխաւորուած աշխատանք։ Ամէն օր ժամը 9էն մինչեւ կէսօր։ Հեռաձայն Archives 55—09։ (Ծ.)

ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 17 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Զ.

...ՐՈՒՆ ՊԶՏԻԿ ՈՍՏՈՒՄ ՄԸ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԱՆՀՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— Հարցում մը, տիկին, ի՞նչ...ն պատահած է որ այդ ֆրանսիացիները Ամերիկայի մէջ կը ...նուին։

— Որովհետեւ բժիշկ ճէք ...անդէ Ամերիկացի էր... Միեւնոյն ժամանակ, երբ իննսուն տարի ...ոչ, բնականաբար մումիաները ...ուած է Ռոքֆէլլըր թանգարանին։

— Եթէ անոնք արթննան, ...րանսական քաղաքացի պիտի ...ուին, այնպէս չէ՞։

— Չեմ գիտեր, պարոն, պատասխանեց չոր կերպով Աննի ...մսըն. եւ արդէն առայժմ ա...ր վրայ խորհող չկայ։

Գաբրիէլ Պէեր չերկարեց։

— Ըսէք թէ մումիաներն ա...ած են, չէ՞։

— Այո՛։

— Սակայն Ռոքֆէլլըր թանգարանն այրած է իբր քսան տարի առաջ, այնպէս չէ՞։

— 2006 թուին. բայց կարելի եղած է կրկնագագաղը ազատել հրդեհէն...։ Եւ արդէն ուրիշ փորձանքներ ալ եկած են անոր գլխուն։ 1935ի եւրոպական յեղափոխութիւնը, 1982ի ճափոնցիներու կողմէ Նիւ Եորքի օդային ռմբակոծումը, 1997ի երկրաշարժը եւայլն։ Բայց թանկագին դագաղը միշտ զերծ մնացած է կորուստէ։

— Հրաշք է, կարծէք։

— Մեր դարուն հրաշք գոյութիւն չունի, պատասխանեց Աննի Թոմսըն. միայն գիտական դէպքեր կան։

— Իրաւունք ունիք, տիկին, ըսաւ Գաբրիէլ Պէեր, բայց մենք ֆրանսացիներս քիչ մը բանաստեղծ մնացած ենք...։

— Ուրիշ բան մը ունի՞ք ըսելու, պարոն։

— Այո՛, տիկին, կը յուսամ քիչ օրէն ձեզ տեսնելու հաճոյքն ունենալ։

— Ամերիկա՞ պիտի գաք։

— Կարելի եղածին չափ շուտ պիտի մեկնիմ, ամենաուշը մայիս 2ին, փորձի գոնէ վերջին մասին ներկայ ըլլալու։

— Շատ լաւ, բայց կ՚իմացնեմ ձեզ թէ ինձմէ եւ իմ օգնականներէս զատ ոչ ոք պիտի մօտենայ երկու քնացողներուն։

— Պիտի տեսնեմ այնչափ որչափ որ հաճիք թոյլ տալ... եւ հաճոյքը պիտի ունենամ ձեզ քանի մը ծաղիկ ընծայելու, աւելցուց Գաբրիէլ, կնամեծար շեշտով մը։

Աննի Թոմսըն շնորհակալ իսկ չըրաւ։ Նորէն կոխեց հեռաձայնի կոճակին վրան եւ ամէն ինչ լռեց, անփայլ պատկերի լուսաւորումն ալ դադրեցաւ եւ վրայի պատկերն անհետացաւ իսկոյն։

Ցնուշուհին ուրիշ քանի մը նամակներն ալ առաւ տեսաւ եւ յետոյ գնաց ելաւ իր գրասենեակէն։

Ռոքֆէլլըր թանգարանը արդիական բոլոր կատարելագործումներով օժտուած շէնք մը չէր։ Այնտեղ չկար շրջիւն գորգ եւ ոչ ալ վերելակներ եւ ալ էլլեւայլն, բոլորովին հին շէնքի մը երեւոյթը պիտի ունենար։ Աննի Թոմսըն մասն երկայն նրբանցք մը որ իր գրասենեակը կը միացնէր կենդրոնական գմբեթաւոր մասին հետ։

Թանգարանը, որ շատ հարուստ էր, բացառապէս յատկացուած էր կենդանաբանութեան։ Այնտեղ նմոյշներ կային երկրի մակերեւոյթէն անհետացած բոլոր կենդանիներէն, ինչպէս նաեւ բոլոր ողջ տեսակներէն։ Այս վերջինները կը բնակէին պարտէզին մէջ շինուած աճապին դատադեղի մը մէջ, եւ ամբողջութիւնը կը դրուէր քանի մը հեկտար տարածութիւն։

Աննի Թոմսըն գրուած էր իր գիրքը մեծ ճիգերով եւ շատ մը մրցումներէ վերջ, որոնց մէջ միշտ առաջին եղած էր։ Համալսարանական ոչ մէկ տիտղոս ունէր, բայց Ամերիկացիները շատոնց նոր գրութիւն մը որդեգրած էին։

Մրցումով ընդունելիք պաշտօններուն համար ոչ մէկ վկայական կը պահանջուէր. ամէն ոք ազատ էր մասնակցելու, բայց քննութիւնները շատ խիստ էին, որով դիպուածի բաժին չէր մնար, եւ անկարողները կը ձախողէին ճակատագրօրէն.

Օր. Թոմսըն կենդանաբանութեան մոլի էր։ Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, որոշապէս գերազանցած էր իր մրցակիցները եւ անոր Ռոքֆէլլըր թանգարանի տեսուչի նշանակուիլը ոչ մէկ բողոքի առիթ տուած էր։

Գմբէթաւոր մասը ճարտարապետական գլուխ գործոց մըն էր, ամբողջովին ապակեայ եւ կապոյտ լոյսով ողողուած։ Այնտեղ կային միայն հազուագիւտ բաներ — երկու ամբողջական կմախքներ նախաջրհեղեղեան կենդանիներու իբրական մամմութ մը Շպիցբէրգի սառոյցներուն մէջէն գտնուած, ուրիշ նախապատմական կենդանիներ եւ վերջապէս, պատուոյ տեղին մէջ, պատնէշներով շրջապատուած փոքր սեղանի մը վրայ մեզի ծանօթ կրկնադագաղը։

Աննի Թոմսըն կը յառաջանար դէպի դագաղը. մէկ դարէ ի վեր պահապան մը գիշեր ցերեկ կը հսկէր մումիաներուն վրայ. բժիշկ Ցրունդլի ձգած կտակին տրամադրութեան էր պահանջելու մշտական պահապանի մը թոշակը եւ եթէ բաւական իսկ չըլլար, Միացեալ Նահանգներու նմանագոյն պիտի հոգացուէր պահպանելու այդ ծախքը, գիտութեան յառաջդիմութեան սիրոյն։

Գիւղացիական ապստամբութեան դէմ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն. Ուկրայինայի Պոլտավա նահանգին մէջ, ապստամբներու ջոկատի մը դէմ կռիւէ մը վերջ, քաղաքապահ զինուորները գերի բռնեցին 47 հոգի և անոնց պետը: Ապստամբներու այս ջոկատը կը թուի թէ քանի մը տարիէ ի վեր կը յարձակէր համայնավարներուն եւ համայնավար հիմնարկութեանց վրայ:

Ուրիշ կռիւ մը տեղի ունեցաւ Քանէֆի շրջանին մէջ (Քիեւի նահանգ): Ջոկատին պետը գերի բռնուելով գնդակահարուեցաւ: Այս վերջին ջոկատն ալ քանի մը տարիէ ի վեր կռիւ կը մղէր, յանդուգն յարձակումներ կը գործէր խորհրդային հիմնարկութեանց դէմ եւ մահափորձներ կը կատարէր համայնավարներու վրայ:

Մոսկուայի շրջանի ընդհ. դատախազը մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտարարեց թէ՝ օգոստոս 1էն մինչեւ հոկտ. 1 այդ շրջանին մէջ 72 յարձակումներ գործած են գիւղացիները: 15 գիւղացիներ հրացանազարկ եղան:

Տեղական բոլոր դատախազները հրաման ստացան ամենակարճ ժամանակի մէջ վակել հակայեղափոխական բոլոր գործերը, մանաւանդ անոնք որ կը վերաբերին ցորենի մթերումին:

Այս գործերը կարգադրելու համար, ընդհ. դատախազը օգնականներ եւ հարցաքննիչ դատաւորներ ղրկեց գաւառները:

Պէյրութի զէնքի մթերանոցը

Գրեցինք թէ Պէյրութի մէջ երեւան հանուած է զէնքի գաղտնի մթերանոց մը: Սուրիոյ թերթերը այս մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.

Շուէյֆաթի մօտերը գրաւուեցաւ ինքնաշարժ մը, որուն մէջ 29 պատերազմական զէնքեր, գնդացիր մը, 500 փամփշտակալներ եւ բազմաթիւ փամփուշտներ կը գտնուէին:

Պաղեստինի վերջին ջարդերէն յետոյ, սիոնական կազմակերպութիւնը, նախորդ դէպքերուն կրկնուիլը հաւանական գտնելով, ինքնապաշտպանութիւնը ապահովել որոշած էր: Այդ նպատակով կազմուած է առանձին յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն է զէնք եւ փամփուշտ հայթայթել եւ զինել Հրեաները: Կազմակերպութիւնը հսկայ գումարներ տրամադրած է այդ նպատակին եւ որոշ գործակատարներ ղրկած դրացի երկիրները՝ զէնք գնելու եւ փոխադրելու համար: Գլխաւոր օժանդակներն եղած են համայնավարներ, որոնք Հաւրան, Սուրիա եւ Լիբանան անցած եւ սկսած են գործի:

Պէյրութի մէջ Ժոզէֆ Բատտէվսքօ անուն մէկն էր անոնց գործակատարը, նախկին ոստիկան Պաղեստինի: Ասոր կ'ընկերանար Հայֆացի Ժոզէֆ Լաւան: Ասոնք երբ Պէյրութ հասան, ընդհ. ապահովութեան կողմէ հետապնդման ենթարկուեցան:

Երկրորդ օրը Բատտէվսքօ ոստիկաններու կողմէ ձերբակալուեցաւ զէնք կրելուն համար եւ բանտ առաջնորդուեցաւ, բայց քանի մը ժամ վերջ ազատ արձակուեցաւ: Այս անգամ աւելի խիստ քննութեան տակ առնուեցան և հասկցուեցաւ որ անոնք գիշերները կը բացակային քաղաքէն: Երկար հետապնդումներէ վերջ երեւան ելաւ որ անոնք իրենց գտած զէնքերը կը փոխադրեն Շուէյֆաթի մօտ անտառ մը.

Եւ երբ կը պատրաստուէին մեկնիլ Պաղեստին, ձերբակալուելով տարուեցան Պէյրութ, իրենց գոյքերով միասին:

Թուրք լրտեսներու դատը

Էնկիւրիի եղեռնադատ ատեանը սկսած է դատել չորս անձեր, որոնք լրտեսութեան ծանր ամբաստանութեան տակ կը գտնուին: Դատավարութեան ընթացքին պարզուած է որ Էսկիշէհիրի պատերազմական պիտոյքներու գործարանին երկու բանուորները, Արաբի մը կողմէ համոզուելով, որոշեր են Դամասկոս երթալ, աւելի դրամ շահելու համար: Այդ միջոցին Էսկիշէհիր գտնուող Իսմայիլ անուն մէկը զանոնք սահմանը անցընելու պատրաստակամութիւն յայտներ է:

Այս չորս անձերը սահմանագլուխին վրայ ձերբակալուած են ոստիկան զինուորներուն կողմէ: Իսմայիլ Հաքքը դրամի փոխարէն կարգ մը նօթեր տուած է ամերիկեան կառավարութեան եւ հայրն ալ աւեն մը յարաբերութիւն ունի եղեր Շէյխ Սնուսիի հետ: Այս անգամ Էսկիշէհիրէն մեկնելէն առաջ, յանձնառու եղեր է Սուրիոյ կառավարութեան տեղեկութիւններ տալ Թուրք բանակին պատերազմական պիտոյքներուն մասին եւ աշխատած է իբր բանուոր մտնել պատերազմական պիտոյքներու գործարանը:

Իրաքի նոր դահլիճը

Իրաքի վարչապետ Սըր Ապտիւլ Մուհսին պէյ էս Սա'ատունի անձնասպանութեան վրայ, Ֆէյսալ թագաւոր նոր դահլիճի կազմութիւնը յանձնեց Նաճի պէյ էս Սուվայտիի: Նոր վարչապետը իրենց պաշտօնին վրայ պահեց նախկին դահլիճին բոլոր նախարարները: Միակ նոր նախարարն է ռազմական եւ երկրագործութեան նախարար Խալիտ պէյ Սիւլէյման:

Գարախանի խորհրդաւոր ճամբորդութիւնը

Պերլինեան կարեւոր թերթ մը՝ «Գերմանիա» կը գրէ թէ խորհրդային միութեան արտաքին փոխ-գործավար Գարախան երկուշաբթի իրիկուն Պերլին հասած է: Այս այցելութեան նպատակը յայտնի չէ:

Մոսկուա չի ձգեր գերման գիւղացիները

Մոսկուայէն վերջին հեռագրի մը համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնները չեն արտօներ գերման գիւղացիներու գաղթը դէպի Գերմանիա եւ կ'ուզեն զանոնք ղրկել հիւսիսային Կովկաս, Ղրիմ ու Սիպերիա: Մոսկուայի դուռներուն առջեւ, ուր համախմբուած են այս գաղթականները, սրտաճմլիկ տեսարաններ կը պարզուին, երբ բոլշեւիկեան գործակալները գիւղացիները կը զատեն իրենց ընտանիքներէն: Կը կարծուի սակայն թէ գերման կառավարութիւնը պիտի կրնայ պարտադրել իր կամքը եւ յաջողցնել անոնց Գերմանիա ներգաղթը:

Քասթի եւ Պէլլոնթի վերադարձը

Տեւողութեան մրցանիշի ախոյեանները ուզելով անակնկալ մը ընել, երկու օր լուր չէին տուած իրենց թռիչքին մասին: Հնդկաստանէն Պասրայի ճամբով Աթէնք եւ Հռոմ հասնելէ յետոյ, Քոսթ եւ Պէլլոնթ երէկ առաւօտ ժամը 3ին Հռոմէն ճամբայ ելան դէպի Փարիզ: Ժամը 8.37ին Լիոնի վրայէն անցան՝ կէսօրին Պուռժէ հասնելու համար:

Կը յուսային աղէկ օր հասնիլ Փարիզ, սակայն Քորֆուի մօտերը փոթորիկի բռնուելով, ստիպուեցան Աթէնք վերադառնալ:

Իր այս վերջին թռիչքով, Քոսթ 120.000 քիլոմեթր ճամբայ կտրած կ'ըլլայ օդանաւով:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի ընկերներն ու ընկերուհիները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի:

Օրակարգ՝ Զեկոյց 7րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Գար Իտէալի մէջ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

SALLE VOLTAIRE, PLACE DE L'ODEON, ՄԷԹՐՕ ODÉON

Կը նախագահէ՝ Ա. ԿԷՆՃԵԱՆ

ԵՐԳ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԳ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Բարձր Հայքի Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր կազմութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի ժամը 2ին 48 Րիւ Թափի Վէր, սալօն Սբանիօլի մէջ: Երգ, նուագ, արտասանութիւն: Կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Հ. Սէրէնկիւլեան եւ Ա. Աբօեան:

Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Անիէռ-Գուա-Քոլոմպի Եռագոյն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները եւ Վիշապեան խումբը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց Շրջանային ժողովի մասին:

Իսի-լէ-Մուլինոյի Մուրատ խումբի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 164 Ave. de Verdun: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Մարսէյլի Հրայր խումբի ընկերահամակրական առաջին դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին Salle de Nocesի մէջ: Կը դասախօսէ՝ ընկ. Ա. Ասլանեան, նիւթ՝ «Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, որպէս ընկերվարական եւ ազգային կուսակցութիւն: Շոգեկառք կար տեւ Նոբէն 13.43 եւ 13.52:

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բացակաները նկատողութեան պիտի առնուին:

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այս Երկուշաբթի 25 Նոյեմբեր իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 Rue Duguesclin: Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն:

Սէն Շամոնի Վարուժան խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 1ին Վարուժանի սրահը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ուկէսին Միութեան ընթերցարանը, Ֆլորիա: Օրակարգ՝ շարունակութիւն պատգ. ժողովի օրակարգի հարցերու վիճաբանութեան:

*. Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պիյեանքուրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ուկէսին Պիւրօ Թապա: Օրակարգ նոյն:

*. Զ. Ե. Ռ. Միութեան Գուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ սովորական վայրը: Օրակարգ՝ նոյն:

Գ. ՄԵԼՔՈՆ Հովսէփեանէ կը խնդրուի իր ճշգրիտ հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի:

Գ. Գ. Նուպար Ճիվանեանէ և Նուպար Կիրակոսեանէ (Պոլիս-Սան Սթէֆանոյէն) կը խնդրուի իրենց հասցէները իմացնել Պ. Ղեւոնդ Հայրունիի, 22 Rue du Vieil Abrevoir, St. Germain en Laye. (S. et O.).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ռուման, Ս. Գիլալեան.— ձեր ուզած հասցէն է 3bis Avenue Thiers, Raincy (S. et O).

ՆԱՄԱԿ ունի ընկ. Քիւթիւկեան դիմել՝ «Յառաջ»ի:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» Փարիզի մասնաճիւղի թէյասեղանը այս Կիրակի ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ 71 Ave. Kléber: Կը հրաւիրուին անդամները, իրենց պարագաները եւ համակիրներ: Նուագ, երգ եւ հաճելի անակնկալներ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Grand bal de l'Echarpe

կազմակերպուած փրոֆէսէօր Գ. ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԼԱԹԵԱՆԻ կողմէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Grand Palaisի սրահը: Թանկօի եւ Շալի մրցում: Զեղչուած տոմսեր կը գտնուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սրճարանները:

ՍԱԿԱՐԱՆ

21 Նոյեմբեր 1929

	ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Ոսկի Անգլ.		L. St.	123.88
Տոլար		Dollar	25.41
Մարք	100	Mark	607.50
Թրք. թղթ.		L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի		» » or	106.90
Մէճիտիէ		Médjidié	8.75
Լէվա	100	Léva	18.62
Տրախմի	»	Drachme	33.25
Լիր	»	Lire	133.—
Պելժ. ֆր.	»	Fr. Belge	71.10
Զուից.	»	Fr. Suisse	492.75
Լէյ	»	Leï	15.15

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ		
Եգ.-Քր.-Ֆոնս.	I Cr. Fonc.Eg.	2190.—
»	II »	1520.—
»	III »	1500.—
Թուրքի երկթ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration
Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin
PARIS (10e)
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
23
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1929
23NOVEMBRE 1929

Ե ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1118

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՎՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

...անի կը քրքրենք, կը պրպտենք խորհրդային թերթերը, ...րան կը համոզուինք թէ իսկապէս պատերազմական վիճակ ...է կը տիրէ ամբողջ Խորհրդային Միութեան տարածութեան ...։ Հիւսիսէն հարաւ։

...ոզո՛ւնք բուն ռուսական անծայրածիր տափաստանները ...րձնենք Անդրկովկաս, այլ մանաւանդ Հայաստան, որ այս ...ստանին վրայ եւս կը մնայ... «օրիգինալ» (ինքնատիպ. նոր-...րենակ։

Այս միջոցին, հրապարակ դրուած են շարք մը ազդանշան-...։ — 1. «Ինտուստրիացման Յրդ. փոխառութիւն (բանի դրամ ...րը ճարտարարուեստը զարգացնելու համար)։ 2. Հացա-...թերում եղած-չեղած ալիւրն ու ցորենը եւ խոտը բռնագրա-...ւ կեդրոնացնել պետութեան ձեռքը)։ 3. Բամպակի մթե-...ւ նոյնպէս։ 4. Անընդհատ աշխատանք։ 5. Պայքար «կու-...ներու դէմ։ 6. Պայքար անգրագիտութեան դէմ եւլն.։

...կը բաւէ հետեւիլ այս աշխատանքներէն կամ պայքարնե-...որ եւ է մէկուն, գաղափար կազմելու համար միւսներու ...ին եւ ամբողջ կացութեան մասին։ Մանաւանդ մեր մի-...ասար հայրենիքին մէջ, ուր մարդիկ անպատուութիւն կը ...ին կէս ճամբան մնալ, եթէ նոյնիսկ ամբողջ հայ ժողովուրդի ...ին քերթելու հրաման արձակուի։

Անենք, ուրեմն, հացամթերման «կամպանիան», որ յառաջ ...տարուի արտակարգ եռանդով։ Ճարտարարուեստի փոխա-...թիւնը կը կատարուի գոռում-գոչումով։ Հրաձգութիւն, հա-...նուագ եւ զանազան խաղեր։ (Իրենք են որ կը նկարա-...ին.

...հացամթերումն ալ՝ նոյն ցուցադրական խեղկատակու-...թիւններով, որոնք ամէն բանէ առաջ սարսափ տարածելու ...ամնուած են։ Եթէ չամչնան, գիւղ մտած ատեն պիտի ...ին պարկ մը ցորեն աւելի հաւաքելու համար. «Թունդ-...նդ ելան Հայոց սրտեր զէնքի շարժումէն...»։

...եւ պայքարը յառաջ կը տարուի առանց նկատի առնելու ...ին տնտեսական վիճակը, իրական տարողութիւնը։ Ինչպէս ...ւն ճակատներու վրայ, այստեղ ալ, մինչ վրացի եւ թա-...ր կոմունիստները կ'աշխատին աժան ազատիլ, նուազագոյն ...ով կատարել կեդրոնին հրամանը, հայ լենինականը հա-...կտոր կ'ըլլայ, հրամանը հարիւրին հարիւր կատարելու ...ար։ Ուրիշ խօսքով, միջոց չի խնայեր հայ գիւղացին քեր-...ու, քամելու։

...եւ ի՞նչ։ Բաւական չէ միայն գիւղ մտնել, մտրակ շաչե-...լ պառնալ, թուրք հարկահաւաքներու եւ «զապթիյէ»նե-...պէս, եւ գրաւել սեւ օրուան համար պահուած ալիւրն ու ...ը։ Պէտք է նաեւ լա՛ւը հաւաքել։

Արդարեւ, «անցեալ տարի մենք ունեցանք հացամթերման ...ին փորձը։ Մթերման ծրագիրը կատարուեցաւ գրեթէ ...րին հարիւր, սակայն յետոյ պարզուեցաւ որ մթերուած ...ին կէսը կը հանէր հարիւրին 30-45ի, մինչդեռ պայ-...գրուած էր որ 16 առ 100ը չպիտի անցնէր» («Խորհ. Հա-...ան», 2 Նոյ. 1929)։

Դարձեալ նոյն աղբիւրէն.

— «Եղեր են պարագաներ երբ մթերուած խոտի որակը այն-...գէշ է եղած որ, ստիպուեր են բոլորը ոչնչացնել։

— Երեւանի բանկօօպը ներկայիս կը ծախէ հաւկիթ, գետնա-...ր. մեղր ու սոխ, որոնց որակը ոչ մէկ դիտողութեան չի դի-...։ Հաւկիթը հինցած է եւ խոնաւութեան հոտ կուտայ. Նաեւ ...րին 15-20 փճացած։ Գետնախնձորի հարիւրին 50-60ը մանր ...ին կարեւոր մասը հիւանդութենէ նեխած է։ Մեղրը՝ տարինե-...թաններու մէջ սեւցած, կէսէն աւելի պարապ ծակտիքնե-...եւ կտրուած ատեն ցեխի կը վերածուի»։

Իսկ հաւաքելով եւ նոյնիսկ լաւը հաւաքելով — բռնա-...ելով — կը վերջանա՞յ ամէն բան։

Ի՛նչ միամտութիւն։ Չէ՞ որ պատերազմական վիճակ է։ «...ակվիզիցիա»։ Հայ գիւղացին պարտաւոր է հայթայթել ...— պարկեր։ Ճիշդ ինչպէս պատերազմի ժամանակ։ ...մթերուած ցորենը տեղաւորելու համար պարկեր չկան»։ ...ւպարբէ «Խ. Հ.»ը։ Եւ անմիջապէս ժողով ու որոշում։

— «Նոյ. 1 — 15 ամբողջ Հայաստանի մէջ յայտարարել ...րկերու հաւաքման երկշաբաթեակ։»

Եւ հեռագրական հրաման՝ հաւաքելու «տեղերում եղած ...կերը, ինչպէս նաեւ կոչ անել ազգաբնակութեանը կամա-...կերպով յանձնելու եղած պարկերը։»

Այս առթիւ խուզարկութիւններ պիտի կատարուին, և եթէ ...ծնուած պարկեր գտնուին, յանցաւորները դատի պիտի ...նուին։ Յետոյ, թեթեւ հեծելազօրքի խմբակներ տրամա-...ած են, իսկ ամբողջ երիտասարդութիւնը եւ աշակերտու-...նը կապուած՝ այս աշխատանքին։ Անշուշտ աւանդական թմ-...ն ալ կը թնդայ փողոցներուն մէջ.—«Վերջին լսեցի - չլսեցի ...էքս։

...Հարեւանցի պատկեր մը՝ մեր հայրենիքի առօրեայ վիճա-...հազարէն մէկը։ Միայն քանի մը լրագիր թղթատելով։

Այո՛, որքան թղթենք միայն եւ միայն խորհրդային ...թերթերուն մէջ, առանց ուրիշ ո՛ր եւ է աղբիւր փնտռելու, կը ...ենանք թէ մարդիկ ինչո՛ւ սկսեր են փախչիլ գունդագունդ, ...տարիէ ի վեր հաստատուած քերման հողագործները, ...Կովկասի հողին եւ ջուրին վաստակաւորը, հայ չարքաշ ...գացին...

Պատերազմական վիճակ՝ առանց պատերազմի։ Եւ առավ ...աւելի հեղձուցիչ եւ կործանարար։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԻՏ ԱՐՇԱՒԱՆՔ

Հայրենիք գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (Նոյ. 8)։

— «Անդրկովկասի մէջ հրատարակուող բոլշեւիկեան հայատառ երեք գլխաւոր թերթերուն — «Խ. Հայաստան»ի, «Պրոլետարի» եւ «Կոմունիստ»ի մէջ կը հրատարակուին ընդարձակ յօդուածաշարքեր որոնք կ'աշխատին ապացուցանել թէ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական գործունէութիւնը՝ Ցաճկահայաստանի եւ յետոյ կովկասահայաստանի մէջ. եղած է միմիայն հայ բուրժուազիայի դասակարգային պայքարի արտայայտութիւնը, քօղարկուած ժողովրդային ազատագրական շարժումի պիտակով։

Այս մարդիկը իրապէս այսքան անմա՞ն են մեր երէկի պատմութեան, թէ պատմութիւնը խեղաթիւրելով կ'աշխատին նախապաշարել ընթերցող հասարակութիւնը։

Հայ ունեւոր դասը՝ քիչ բացառութեամբ՝ փերեզակներու հաւաքածոյ մըն է, որուն մէջ երբեք արձագանգ գտած չէ ազգային հաւաքականութեան գաղափարը։ Ան՝ իբրեւ ցիրուցան բազմութիւն ապրած է օրը օրին, յարմարելով միշտ իր շրջապատի պայմաններուն։

Միւս կողմէն, 40 տարուան մեր յեղափոխական պատմութիւնը բազմաթիւ փաստերով կ'ապացուցանէ թէ՝ հայ ունեւորներու եւ Դաշնակցութեան միջեւ որ եւ է կապ եղած չէ, ընդհակառակն։ Դեռ աւելին։ Ո՛չ մէկ հոսանք այնքան խոշոր վնաս հասցուցած է մեր ազատագրական շարժման, որքան մեր ունեւորները, առաջնորդուած միայն իրենց առօրեայ շահերու վտանգին սարսափէն։

Փաստեր յառաջ բերելու պէտք չկայ, որովհետեւ իւրաքանչիւր ընթերցող բազմաթիւ փաստեր ունի մեր երէկի պատմութենէն քաղած։

Մեր ազատագրական պայքարի սրբազան պատմութեան դէմ ուղղուած հայհոյանք մըն է եղածը, ուրիշ ոչինչ։

Այս խայտակրութեան լծուողները եթէ ըլլային միայն հին անուղղաները, մեզի համար այնքան ալ վրդովեցուցիչ պիտի չըլլար։ Դժբախտաբար, փոր մը հացի համար լծուած են այս արշաւանքին այնպիսիներ, որոնք տասնեակ տարիներ ականատես եւ երբեմն ալ գործակից եղած են մեր սրբազան ընդվզումներուն։»

440 ՌՈՒՄԲ/ՌԻԺԱՆԱԿ

Իզմիրի թերթերը կը գրեն թէ կիւմիւշհանէցի գործաւոր Մէհմէտի սենեակէն քառակուսի օճառներու ձեւով 440 ռումբ գտնուած է։ Մէհմէտ ըսած է թէ ինքը ծամբու գործաւոր ըլլալով, այդ ռումբերը կապալառուէն առած է, բայց ոստիկանութիւնը խիստ քննութիւն մը բացած է։

ԽԱՍՔՕՎԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

Խասքօվայի (Պուլկարիա) թուական պատկերը, վեց տարիներու ընթացքին եղած է հետեւեալ.— 1921ին 12 ընտանիք, 1922ին 180, 1923ին 350, 1924ին 500 եւ 1925ին 590 իսկ 1926ին իջած է 553 ընտանիքի։ Այս թիւը մինչեւ այսօր ալ գրեթէ անփոփոխ կը մնայ։

ՀԱՑԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ.— Հացին քիլոն, որ ներկայիս կ'արժէ 2 ֆրանք, վաղուընէ սկսեալ պիտի ծախուի 1. ֆր. 95ի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Դատական զանցառութիւններ հաստատուած

ՆՈՐ ՎԿԱՅ ՄԸ ՄԷՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԷ

Ինչպէս գրեցինք երէկ, հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս լսեց Լիլի եւ Փարիզի դատական եւ ոստիկանական պաշտօնեաները, որոնք զբաղած էին Րիկօտէնի դիակով եւ սնտուկով։

Նախ լսուեցաւ դատական ոստիկանութեան տնօրէն Անտրէ Գրնուա, որ հոկտ. 17ին Լիլ գացած էր, առանց մասնաւոր յանձնարարութիւն ստացած ըլլալու հարցաքննիչ դատաւորէն։ Ուրեմն չէ յարգուած օրինական պահանջ մը։ Գրնուա բացատրեց թէ սեպտ. 14ին ընդհանուր կերպով պաշտօն տրուած էր իրեն Մաթիֆասի կողմէ՝ Րիկօտէնի վերաբերեալ խնդիրները քննելու համար եւ կը կարծէր թէ այդքանը բաւական էր յաջորդ նկատուած ձեւով գործելու։ Փաստաբան Լըկրան արձանագրեց այս օրինական թերութիւնը։

Յետոյ լսուեցաւ Լիլի դատական բժիշկ Միւլլէր, որ պատմեց թէ ի՛նչպէս սեպտ. 13ին լուր տուին իրեն թէ դիակ մը գտնուած է սնտուկի մը մէջ։ Սակայն երբ ինք դատական բժշկութեան շէնքը գնաց, դիակը արդէն սնտուկէն հանուած եւ յախճապակեայ սեղանի մը վրայ դրուած էր։ Ապահովութեան տնօրէն Գուասար իր աչքեւ այդ սեղանին վրայ թօթուեց սնտուկը, ուսկից բան մը չինկաւ։ Բժիշկը մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեց սնտուկին ամէն կողմը, տեսնելու համար թէ զուրսէն ճանճ անցա՞ծ էր, արիւնի հետք կա՞ր սնտուկին մէջ եւ կամ կղպանքին վրայ մատի նշաններ կարելի չէ՞ր գտնել։ Միւլլէր բան չգտաւ, ոչ իսկ մազի կամ բամպակի կտոր։ Պահարանի մը մէջ պահեց փունջ մը Րիկօտէնի մազերէն, որոնք սկսեր էին թափիլ, ինչպէս նաեւ գլխուն փաթթուած բամպակէն կտոր մը։ Բժիշկը դատական ինքնութեան տնօրէն Ամիի յանձնեց մազն ու բամպակը հոկտ. 17ին, երբ անիկա Լիլ գացած էր Գրնուայի հետ։

Միւլլէր շեշտեց թէ ո՛չ մէկ բան կնիքի տակ առնուած էր. ո՛չ սնտուկը, ո՛չ Րիկօտէնի հագուստները, ոչ ալ իր յանձնած պահարանը։ Ո՛չ մէկ տեղեկագիր պատրաստուեցաւ, երբ այդ իրերը կը յանձնուէին Փարիզի իշխանութեանց։

Լիլի Ապահովութեան տնօրէն Գուասար հաստատեց բժիշկին բառերը, աւելցնելով որ երբ սնտուկը բացաւ, տեսաւ որ դիակը, որուն գլուխը բամպակով ծածկուած էր, ամբողջովին փաթթուած էր մոմլաթով։ Հաստատեց թէ սնտուկը սեղանին վրայ դարձնելով ուժգնօրէն թօթուեց և բան դուրս չինկաւ. յետոյ մատները անցուց սնտուկին ամէն կողմը, բան չգտաւ։ Եթէ մէջը մազ կամ բամպակ ըլլար, անոնք պէտք է ըլլային շատ մանրադիտական եւ ունենային գոյնը սնտուկին՝ որ բոլորովին նոր էր։

Գրուասար նոյնպէս հաստատեց թէ ո՛չ Րիկօտէնի հագուստները, ոչ ալ սնտուկը կնիքի տակ առնուած էին։

Գաղտնի ոստիկան Սավարի պատմեց թէ սեպտ. 17ին Լիլ գնաց՝ սնտուկը բերելու համար։ Գուասար յանձնեց իրեն սնտուկը, մէջը դնելով մոմլաթը եւ այն չուանը, որով կապուած էր սնտուկը Փարիզէն Լիլ ղրկուած ատեն։ Կղպանքը աւրուած ըլլալով, ուրիշ չուանով մը կապեց սնտուկը եւ վաճառաբարձ վակոնի մը մէջ դրաւ, Փարիզ բերաւ զայն եւ յանձնեց դատական ոստիկանութեան սեպտ. 18ին։

Ոստիկանապետ Նիքոլ ըսաւ թէ սնտուկը շատ գէշ կը հոտէր, ամէն կողմ ճանճեր կը բզզային. որոշուեցաւ հականեխել զայն եւ երկու գործաւորներ լուացին՝ հսկողութեան տակ։ Յետոյ սնտուկը յանձնուեցաւ գաղտնի ոստիկան Ժանոյի, որուն պաշտօն տրուեցաւ զայն ցուցնել անոնց որ կրնային հետաքրքրուիլ անով եւ լուսաբանել գաղտնիքը։ Օր մը մուշտակագործ մը ըսաւ իրեն թէ սնտուկը մուշտակավաճառի սնտուկ է եւ անպատճառ մազի կտոր պէտք է գտնուի մէջը։ Աթոռ վրայ սնտուկը քննելով առանց ոեւէ գործիքի, Նիքոլ մուշտակի մազեր գտաւ եւ յանձնեց Ամիի. անոր աշխատանոցին մէջ կնիքի տակ դրաւ նաեւ սնտուկը։

Ամի իր կարգին բացատրեց հարցաքննիչ դատաւորին թէ հոկտ. 17ին Լիլի մէջ Րիկօտէնի մազն ու բամպակի կտորը բժիշկէն ստացաւ առանց ոեւէ օրինական ձեւակերպութեան։ Իսկ Նիքոլի իրեն տուածը ո՛չ թէ մուշտակի, այլ մարդու մազ էր. որ կը պահուի իր աշխատանոցին մէջ։

Ամի բերանացի ցեկոյց տուաւ Նիքոլի՝ Ալմազեանի խանութին մէջ գտնուած արեան հետքին մասին, բայց դեռ գրաւոր տեղեկագիր չներկայացուց։ Զանազան շշուկներ կը շրջին այս մասին, սակայն մինչեւ որ պաշտօնական տեղեկագիրը չստացուի, անկարելի է որեւէ եզրակացութեան յանգիլ։

Ամէն պարագայի մէջ, վերջին հարցաքննութեան ընթացքին ո՛չ մէկ ամբաստանութիւն կարելի եղաւ ընել Ալմազեանի դէմ, ընդհակառակն ամէն ինչ վերջացաւ ի նպաստ իրեն։

Փաստաբանը պաշտօնապէս հաստատեց թէ օրինական բոլոր ձեւակերպութիւնները զանց առնուած են.— հանդիպողը Լիլ գացած եւ բան մը առած եկած է, առանց կնքելու. հանդիպողը Ալմազեանի խանութը կրցած է մտնել, քանի որ բանալին մնացած է գրաւպանին մօտ՝ փոխանակ դատական իշխանութեան յանձնուելու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ի ՊԱՐՏՔԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

— ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ

Ինչպէս դիտել կուտայինք երէկ, տագնապը հետզհետէ կը սաստկանայ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան մէջ։

Օր նոր անակնկալ նոր։ Երէկուան «Իւմանիթէ» դղրդագին ահազանգով մը կը ծանուցանէ թէ «գերագոյն խաղ մը» սարքուած է, թերթը կործանելու համար։

Արդարեւ, Փարիզի Բանուորա-գիւղացիական Դրամատունը, որ վերջերս հսկողութեան տակ առնուած էր, Նոյ. 19 թուակիր Նամակով մը բացէ ի բաց կը պահանջէ անմիջապէս վճարել «Իւմանիթէ»ի պարտքը, 2.372.937 ֆրանք։

Այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ այս պարտքը ճշդուած է առանց նկատի առնելու դրամատան ընդհ. ժողովին կողմէ «Իւմանիթէ»ի համար սահմանուած վարկերը։ Պարտքին վճարման համար ապահովագրեալ Նամակներ գրուած են նաեւ հոկտ. 14ին եւ 29ին, եւ այս երրորդ եւ ամէնէն վճռական ազդարարութիւնն է։

«Իւմանիթէ» պատասխանելով այս ազդարարութեան, կը պատմէ թէ թերթին բացը նախապէս իբր երեք միլիոն ֆրանք էր, բայց Բանուորա-գիւղացիական Դրամատան ընդհ. ժողովը հոկտ. 6ին իբր մէկ միլիոն զեղչեց զայն, «կատարելապէս կանոնաւոր գործողութեամբ մը»։ Սեպտեմբերէն ի վեր եղած վճարումներն ալ հաշուելով, պարտքը իջած է 1,350.000 ֆր.ի։ Այս պարտքը պիտի վճարուէր մաս-մաս, — 200,000 ֆր. նոյեմբերի վերջը, յետոյ ամսական 100,000 ֆրանք եւ վարչական խորհուրդը ընդունած էր — միշտ «Իւմանիթէ»ի պատմութեամբ։ Իսկ հիմա դրամատան մէջ հաստատուած դատական պատուիրակները նկատի չեն առներ այս կարգադրութիւնը եւ կը պահանջեն անմիջապէս փակել հաշիւները։

ՔԼԷՄԱՆՍՕ ԾԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴ

Առջի գիշեր զրոյց շրջեցաւ թէ նախկին վարչապետ ժորժ Քլէմանսօ շունչը փչած է՝ ծանր նոպայէ մը վերջ։ Այս լուրը հերքուեցաւ շուտով։ Սակայն ամբողջ գիշերը մեծ թիւով լրաբերներ հսկեցին՝ Ֆրանքլէն փողոցի իր բնակարանին առջեւ, լուր առնելու համար «Վագր»ին առողջութեան մասին։ Քոյլ Էռնէստ եւ իր ինքնաշարժի հաւատարիմ վարիչը, Ֆրանսուա Պրապան — որ պատերազմի ատեն ճակատ կը տանէր զինք — կը հսկէին սնարին վրայ։

Քլէմանսօ, որուն տաքութեան աստիճանը մտահոգութիւն կը պատճառէ, քանիցս ցնցուեցաւ անկողնին մէջ՝ զառանցելով եւ սուր ճիչեր արձակելով։

Փրօֆ. Կուէ, Տօքթ. Ժէն, Փրօֆ. Կոպրի եւ Քլէմանսօյի թոռը՝ Տօքթ. Ժաքլէր երեք քառորդ ժամուան խորհրդակցութիւն մը ունեցան Քլէմանսոյի տան մէջ։ Վիճակը շատ ծանր կը նկատուի։ Սաստիկ խիթ ունի եւ շարունակ կը պոռայ։ Ձայնը ցածէն կը լսուի։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆոնսիէի Նոյեմբեր 15ի վիճակահանութեան մէջ 500,000ական ֆրանք (ոսկեդրամ) շահեցան հետեւեալ երեք թիւերը.— 386,318 (1886ի պարտաթուղթերէն), 745,136 (1903էն) եւ 289,999 (1911էն)։

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսացի եւ հայ մտաւորականներ, սեղմ շրջանակի մը մէջ, կը տօնեն այսօր Հայագիտական Ընկերութեան (Société des Etudes Arméniennes) հիմնարկութեան տասնամեակը։

Զինադադարէն անմիջապէս յետոյ էր, 1919ին, որ Փարիզի մէջ հիմը դրուեցաւ այդ ընկերութեան, նախաձեռնութեամբ ֆրանսացի խումբ մը գիտնականներու։ Անոնց մէջ են՝ յայտնի բիւզանդագէտ եւ Արձանագրութեանց ու Գեղեցիկ Դպրութեանց Ակադեմիայի անդամ Շառլ Տիլ, Քոլէժ տը Ֆրանսի ուսուցչապետ եւ աշխարհահռչակ լեզուագէտ Անթուան Մէյյէ, նոյնպէս անդամ յիշեալ Ակադեմիային, ծերակուտական եւ Հայ Դատի ջերմ պաշտպան Վիկտոր Պէռար, Փարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Վարժարանին հայերէնի ուսուցչապետ Ֆրէտէրիք Մաքլէր եւայլն։

Այս ընկերութիւնը 1920ի սկիզբէն ի վեր կը հրատարակէ պարբերաթերթ մը՝ Revue des Etudes Arméniennes, ամէն տարի երկու ստուար պրակ։ Տասնամեակին առթիւ հրատարակեց շքեղ հատոր մը՝ գունաւոր բազմաթիւ պատկերներով եւ գիտնականներու կարեւոր ուսումնասիրութիւններով։

Ամբողջ հոգիով գիտութեան նուիրուած այս ափ մը ընտրանիին ճիգերը արժանի են ամէն գնահատանքի։ Հակառակ նիւթական բոլոր դժուար պայմաններուն՝ այս օտար գիտնականները յաջողեցան ամբողջ տասը տարի կանգուն պահել Հայագիտական Ընկերութիւնը եւ մեզի տալ տասը հատորներ՝ բոլորովին նուիրուած հայ լեզուին, պատմութեան, գրականութեան ու գեղարուեստին։

Առաջին երկու տարիներու ընթացքին Թերթին հրատարակութիւնը կանոնաւոր եղաւ։ Այնուհետեւ դրամի պակասը որոշ յապաղումներու պատճառ դարձաւ։ 1924էն ի վեր երկու բարեկեցիկ Հայեր կ'անդամակցին ընկերութեան վարչութեան, պաշտօն ունենալով հայ հարուստներու աջակցութիւնը ապահովել Թերթին։ Կը թուի թէ այս վերջինները այժմ սկսած են քիչ մը հետաքրքրուիլ այս գեղեցիկ ձեռնարկով, որուն միակ նպատակն է հայ քաղաքակրթութիւնը ծանօթացնել Եւրոպացիներուն։ Տասնամեակի հատորին սկիզբը դրուած է հայ նուիրատուներու ցանկ մը, ծանօթութիւնով մը թէ հանգանակուած այդ գումարին շնորհիւ տպուած է այս վերջին պրակը։

Ուրեմն, Հայագիտական Ընկերութիւնը չէ քաջալերուած հայ ժողովուրդին կողմէ. չունի բաւարար թիւով անդամներ. Թերթին ծախքերը չի կրնար գոցել իր անդամներու տարեվճարներով (50 ֆրանքի համեստ գումար մը) եւ ստիպուած է ամէն առթիւ հարուստներու դուռը բախել՝ տպարանին հաշուեցոյցը վճարելու համար։

Հանդուրժելի՞ է այս վիճակը եւ պատիւ կը բերէ՞ մեզի։ Ինչ կը մտածեն մեր մասին Ընկերութեան հիմնադիր օտար գիտնականները, որոնք ինքնաբերաբար, յանուն գիտութեան, պարտականութիւն առանձնած են՝ տքնաջան պրպտումներով փոշիներու տակէն լոյս աշխարհ հանել եւ քաղաքակիրթ մարդկութեան ներկայացնել այն բոլոր արժէքները, որոնք մեր ցեղին փառքն ու պատիւը կը կազմեն եւ որոնք սակայն դատապարտուած պիտի ըլլային մութին մէջ մնալու, առանց մտքի այդ հերոսներուն։

Այս տասնամեակը թող առիթ մը ըլլայ մեր վրայէն թօթափելու այն սառն անտարբերութիւնը, զոր ցարդ ցոյց տուած ենք ա՛յդքան գեղեցիկ եւ հայ ժողովուրդին համար պատուաբեր ձեռնարկի մը հանդէպ։ Տարին 50 ֆրանք անդամավճարը վճարելով, դուք պիտի ունենաք երկու ստուար հատորներ, հայագիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններով, ու միեւնոյն ժամանակ տեւական պիտի դարձնէք Ընկերութեան ու Թերթին կեանքը՝ փրկելով մեր պատիւը։

* * *

Ֆրանսայի մէջ հին դարերէն սկսեալ գտնուած են գիտնականներ, որոնք պարապած են հայագիտութեամբ։ Ֆրանսայի քաղաքական մեծ վարիչներէն մէկը՝ կարդինալ Ռիշլիէօ 1633 թուականին Փարիզի մէջ տպել տուած է հայ-լատին բառարան մը եւ ուրիշ գիրքեր։ Ֆրանսացի գիտնական ճանապարհորդներ ԺԷ. ԺԸ., մանաւանդ ԺԹ. դարերուն Հայաստան երթալով տեղւոյն վրայ ուսումնասիրած են մեր ժողովուրդն ու լեզուն և հրատարակած բազմաթիւ հատորներ, Եւրոպային ծանօթացնելու համար մեր քաղաքակրթութիւնը։

ԺԹ. դարու սկիզբէն նոր զարկ ստացաւ հայագիտութիւնը Ֆրանսայի մէջ, երբ 1798ին՝ Եգիպտացի հայրենակցի մը՝ Շահան Ջրպետի ջանքերով հայերէն լեզուի դասընթացք մը հաստատուեցաւ Փարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Վարժարանին մէջ։ Հայերէնի դասընթացքը կը շարունակուի մինչեւ այսօր։ Այդ դպրոցէն ելած ֆրանսացի հայագէտներ անհուն ծառայութիւն մատուցած են՝ մեր հին պատմիչներն ու դասական գրականութիւնը թարգմանելով, մեր մշակութային արժէքները ներկայացնելով քաղաքակիրթ աշխարհին։

Ֆրանսացի հայագէտներու փաղանգ մը կ'ապրի այսօր եւս, շարունակելով ԺԹ. դարու մեծանուն հայագէտներուն՝ Անթուան-Ժան Սէն-Մարթէնի, Էտուար Տիւլորիէի, Վիկտոր Լանկլուայի, Մարի-Ֆէլիսիթէ Պրոսէի, Լըվայեան Ֆլորիվալի, Էօժէն Պորէի, Օկիւսթ Քարրիէրի, Էվարիստ Փրիւտոմի, Կաթէյրաքի, Փօլէն Մարթէնի եւ ընկերներուն հոյակապ գործը։

* * *

Չի բաւեր պարծանքով յիշել այս գիտնականներուն անունները։ Չի բաւեր փառք տալ, որ այսօր ալ կան մեզմով հետաքրքրուող կարող գլուխներ։ Պէտք է դրապէս քաջալերել զանոնք։ Թոյլ չտալ որ մեռնի հայկական ուսումնասիրութեանց նուիրուած այս միակ հանդէսը Եւրոպայի մէջ, ինչպէս մեռաւ իր անդրանիկ եղբայրը՝ Zeitschrift für Armenische Philologie («Հանդէս Հայագիտութեան»), որ կը հրատարակուէր Գերմանիոյ Մարպուրկ քաղաքին մէջ՝ գերմաներէն լեզուով (հրատարակած է նաեւ հայերէն եւ ֆրանսերէն քանի մը յօդուածներ) եւ որ 1901 հոկտ. 30 էն մինչ 1904 ապրիլ 15 ութ պրակ միայն տալէ յետոյ, փակուեցաւ ընդմիշտ։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ «սկզբում ակնկալուած նիւթական օժանդակութիւնը մեզ խոստացուած չափով չտրուեցաւ եւ առանց այդ տեսակ նպաստի գոնէ այժմ անհնարին է ծախքերը ծածկել»:

Այսպէս կը գրէին այդ «Հանդէսին» հրատարակիչները վերջին թիւին մէջ։

Այսօր «Revue des Etudes Arméniennes»ը բոլորելով իր տասնամեակը, հակառակ բոլոր դժուարութեանց, կը հաստատէ մրցանիշ մը այս մարզին մէջ։

Գիտնանք արժեցնել եւ ապրեցնել զայն։ Գիտնանք ցոյց տալ մեր եւրոպացի բարեկամներուն թէ՝ հայ ժողովուրդը անտարբեր չէ իր մշակոյթին ու քաղաքակրթութեան հանդէպ և գործնապէս կը գնահատէ մտքի վաստակներն ու վաստակաւորները։

Պէտք չէ մեռնի Հայագիտական Հանդէսը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱՆԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԱՆԱՐԴԱՐ

Բարոյական նկարագրից զուրկ եւ երեսուն արծաթով վաճառւող թզուկի մը դաւաճանութիւնը առիթ է առել Վազգէն Շուշանեանին իր հերթական «Խորհրդաւորութիւններից» գիրքը նուիրել եւ մի շարք չափից դուրս պատասխանատու եւ համարձակ միտքեր յայտնել։

Երբեք թոյլ չպէտք է տայի ինձ հրապարակաւ արտայայտուել այդ ոչնչութեան առթիւ, եթէ Վազգէնը դայն չհամարէր մէկ խոշոր երեւոյթ, որի վրայ եւ յենւած մեղադրական վճիռ է արձակում երկրի մտաւորականների հասցէին։

Ես համաձայն եմ Վազգէնի հետ, որ երիտասարդ յեղափոխականը պարտաւոր է բոլորը համարձակ եւ պայքարող լինել։ Բայց միայն մէկ պայմանով որ չկորցնի համեստութեան չափի զգացումը։

Ահա թէ ինչ է գրում Վազգէնը.—

«Դժուարաշնչելի եւ թունաւոր մթնոլորտ կայ երկրի մէջ։ Մարդիկ խեղդւած են ու կորանցուցած ազատօրէն քաղաքացիի իրենց բոլոր գոյքերը։ Ստոր ու դատապարտելի հպատակութիւն մը որ ամէն բանութիւն կ'ընդգրկէ յանուն հնազանդութեան կտոր մը հացին՝ հայ մտաւորականութիւնը երկրի մէջ փոխած է թշուառ ու անարի հօտի մը որ կը շարժի քանի մը բախտախնդիրներու խարազանին տակ»։

Հետաքրքիր մեզ համար պարզ կը դառնայ որ խորհրդային վարչաձեւի տակ ապրող մարդիկ, նոյնիսկ դաշնակցականներ, որոշ չափով կորանցուցած են իրենց հոգեկան պայծառութիւնը, նկարագրի տոկունութիւնը եւ գաղափարներու հանդէպ զգացած անհրաժեշտ հաւատարմութիւնը, առանց որու յեղափոխականութիւնը կը դառնայ պատեհապաշտութիւն։ Նաւին դժւարութեան առջեւ մարդիկ կը պարզեն անձնատուութեան դրօշ » («Յառաջ» 20 Նոյ.)։

Դեռ երեք օր առաջ էր, երբ Վազգէնի հետ ունեցած մէկ զրոյցի ժամանակ, պաշտպանում էի այն տեսակէտը, թէ մենք, մանաւանդ երիտասարդները, յօդւած գրելիս պէտք է աշխատենք ուժ տալ փաստերին ու նրանց պարզաբանման եւ, որքան հնարաւոր է, քիչ դատողութիւններ անել։ Որովհետեւ աւելորդաբանութիւնները անխուսափելիօրէն սխալներով են համեմւում։

Արդ, Վազգէն Շուշանեանը նման ծանր մեղադրանքներ ուղղելով երկրի «մտաւորականներին, մարդկանց ու դաշնակցականներին», ի՞նչ փաստերից է ելնում եւ ինչ ապացոյցներ ունի։ Եթէ մի պատահական մարդու ստոր արարքն է մղել Վազգէնին դէպի այդ «խորհրդածութիւնը», ապա դա քրէական յանցանքի հասնող մէկ անհեթեթութիւն է։ Մի գուցէ Վազգէնը հիմք է ընդունում այն, որ երկրի մարդիկ ինձ պէս եւ իրեն պէս հնարաւորութիւն չունին թուղթը մրոտել եւ յեղափոխական գրգռեցին ճառեր արտասանել։

Սիրելի Վազգէն, եկ մէկ անգամ խոստովանիր որ սխալւում ես։ Վերջապէս աններելի է այդքան ծանր խօսքեր ուղղել այն մտաւորականութեան հասցէին, որ խորհրդային իրաւակարգում ամենահալածւած ու իրաւազուրկ տարրն է հանդիսանում։

Եւ դու՛ք ես կարծում, որ երկրի մտաւորականութիւնը «սարսափի հետապնդութեամբ» է տանում խորհրդային վարչաձեւը։ Տասնեակներ ու տասնեակներ կարելի է թւել այն մտաւորականները, որոնք երկրի խորհրդայնացման առաջին իսկ օրերից պայքարի դրօշ են բարձրացրել եւ մինչ օրս էլ լուռ եւ հերոսաբար տառապում են նկուղներում ու աքսորավայրերում։ Եւ դրանք բոլորն էլ անպայման դաշնակցականներ չեն։ Միթէ՞ մտաւորականներ չեն բոլշեւիկեան կազմակերպութեան այն ընդդիմադիրները, որոնք ազգային տեսակէտների համար զրկելով դիրքից ու պաշտօնով կեանքից, նոյնպէս հիւսիսի ճամբան բանտերին։ Եթէ այնտեղի մտաւորականները կորցրել են ազատօրէն քաղաքացիի գոյքը, ապա ի՞նչով բացատրել այն յաճախակի զտումներն ու հալածանքները, որոնց մինչ օրս էլ ենթակայ են գլխաւորաբար, երկրի մտաւորական խաւերը։ Էլ չեմ խօսում դաշնակցական մտաւորականութեան մասին, որ ցոյց է տալիս դաշնակցականի վայել տոկունութիւն ու յեղափոխական կորով։

Իսկ եթէ երկրի մարդիկ եւ «նոյնիսկ դաշնակցականներ» կորցնելով «նկարագրի տոկունութիւնը, հոգեկան պայծառութիւնը եւ գաղափարներու հանդէպ հաւատարմութիւնը», դժւարութիւնների առջեւ «կը պարզեն անձնատուութեան դրօշ», ապա ո՞ւմ ջանքերով է, որ մինչ օրս էլ ազատութեան գաղափարը կանգուն է մնում եւ յեղափոխական պայքարն էլ չի ընդհատւում ամենեն բանակալ մէկ վարչաձեւ ունեցող երկրում։ Երեւի իմ եւ քո շնորհալից յօդւածների ու յեղափոխական ճառերի շնորհիւ.

Երկու ձեռքով եմ ստորագրում Վազգէնի այն տողերի տակ, որով դասալիքներ է անւանում պայքարող բանակից խոյս տւողներին եւ կոչ է անում ամուր մնալ դիրքերում։

Այո՛, շարունակենք յարատեւ պայքարը, այն գիտակցութեամբ, որ մեզ հետ միասին այնտեղ, երկրում էլ կան պայքարող «մտաւորականներ, մարդիկ ու դաշնակցականներ»։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՆՈՒՆԴԸ

Պարագաներու բերումով, առաջին պատասխանս գրած էի առանց աչքի առջեւ ունենալու Շ. Նարդունիի ծանօթ յօդուածը։ Այժմ երբ սեղանի վրայ ունիմ զայն, կը տեսնեմ որ չափազանց ուշագրաւ եւ նոյնքան վիճելի հարցականի մը առջեւ կը դնէ ընթերցողը։

Մեծ գիծերուն մէջ, իր տեսակէտը հետեւեալն է.— Նոր, թարմ արիւններու ուժով զօրացած ազգային գիտակցութիւն մը ստեղծելու, մեր քաղաքակրթութեան քաղաքական արժէքը աւելցնելու համար, անհրաժեշտ է հայ ցեղը կամ մշակոյթը պատուաստել քիւրտ, տաճիկ, պարսիկ մշակոյթին տարրերով եւ եւ թէ կարելի է նոյնիսկ... տրիւնով։ (Եթէ սխալ չեմ մեկներ Թիւրքը մեզի միացնելու իր առաջարկը։)

Համարիական սրտառուչ զգածուեցաւ այս հետապնդութիւնը — որուն մասին խոհեմութիւնը կը պահանջէ, ըստ իս, բարձրաձայն չխօսիլ — իմ դիտողութեանս ծիրէն դուրս կը մնայ դժբախտաբար։ Հնարաւորութիւններու անո՞ւր թէ՝ յայտնի կարճատեսութիւնն է որ կ'արգիլէ զիս այդքան հեռուն տեսնել, չգիտեմ. իմ բարոյական défaitismeս չեմ ուզեր անշուշտ վարակել զանոնք որ կը հաւատան, կը յուսան եւ կը գործեն։ Բայց թող ներուի ինծ ներկայացնելու վերապահութիւններ։

Արիական միութեան մը գաղափարը— որ ակադեմական արտայայտութիւններու մարզին մէջ է տակաւին— իբրեւ քաղաքական ձգտում որքա՞ն հիմնաւոր, որքա՞ն տրամաբանական է։

Ընդունինք որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իրերու կացութիւնը եւ միջազգային քաղաքական ձգտումները չեն արգելեր, դէթ առայժմ, հայ-պարսիկ, քիւրտ-տաճիկ գործօն եւ սերտ աշխատակցութեան մը կարելիութիւնը։ Աշխարհագրական— տնտեսական— պատմական—ընկերային եւ հոգեբանական միութիւն մը չեն կազմեր անոնք, եւ այդ շարժումը— եթէ ստեղծուի անգամ— նոյնքան կրնայ հասնիլ ամուլ վախճաններու, որքան համասլաւական, համալատինական, համաթուրանական, համարաբական եւայլն քաղաքական ծրագիրները, որոնց թերեւս շատ աւելի յաջողելու շանսեր կը ներկայացնէին։

Բայց պատմութեան, մանաւանդ Մերձաւոր Արեւելքի ճակատագրին մէջ Անակնկալը երբեմն գիտցած է խաղեր սարքել իմաստուն հաշիւներու գլխուն. հայ ժողովուրդը — իրաւունք ունի ապաւինիլ Անակնկալին, ինչպէս ծովը ինկողը կը պլլուի ամէն ինչի, նոյն իսկ օձին կամ փրփուրին. նոյն իսկ պատրաստել Անակնկալը, հասունցնել զայն, ինչո՞ւ չէ, կը յաջողին անոնք որ գիտեն օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն, նոյն իսկ աննպաստ, վտանգաւոր դէպքերու ընթացքէն։ Կրնայ ի հարկէ արիական գործակցութեան մը ծրագիրը— պատմական կարուկ պահու մը, աննախատեսելի բախտէ մը, չկրցուած դէպքերու բերումով — խաղալ վճռական դեր մը...

Մեր ազգային քաղաքականութիւնը, կամ համակերպութիւն մը պէտք է ըլլայ անփառունակ մեր վիճակին եւ կամ— բառ՛նք բացէի բաց — բախտախաղ մը, ուր բոլոր շահաթուղթերը կրնան մեզի դէմ գալ կամ մեր ձեռքը...

Վերջապէս, «խելքին զօռ տալով չէ ամէն բան», ինչպէս կ'ըսէ Փ. Գաթիպայ։ Կեանքի մէջ անտրամաբանականը նոյնքան տեղ ունի որքան մարդոց իմաստութիւնը ..

Թերեւս չափազանց ծանրացայ այս մտորումներուն վրայ, յանգելու համար պարզապէս սա եզրակացութեան.

Արիական միութեան գաղափարը փափաք մըն է, երազ մը, թերեւս հաւանականութիւն մը, բայց վա՜յ հայ ժողովուրդին, եթէ անոր ապագան անկէ կախուած ունի։

Ու քանի որ տակաւին անիկա հայ ժողովուրդին կեանքին եւ հոգեբանութեան մէջ որոշ խմո՛ր մը, խմորում մը, տրամադրութիւն մը չէ ստեղծած, անհնար է այդ տեսիլքէն սպասել գրական-մշակութային զարթօնք մը կամ թարմացում մը։

Այս ուրեմն, ինչ ենթահողեր, ի՞նչ ակունքներէ պէտք է նոր աւիշ ու աւիւն ծծէ մեր հայ մշակոյթը ընդհանրապէս եւ հայ գրականութիւնը մասնաւորապէս։

Աւելորդ է ըսել, հայ կեանքի ներկայ ցրուածութեան առջեւ —ուր ճաշակեցինք լայն աշխարհին համն ու հոտը— անհնար է խօսիլ այլեւս միակ, ազգային եւ ինքնուրոյն գեղարուեստի մը մասին։ Հայաստանի հողին վրայ է մինակ— անկախ հայրենիքի մը, բնագաւառին կառչած ժողովուրդի մը ծոցին մէջն է մինակ որ կրնայ ծնիլ եւ պահպանուիլ ազգային դիմագծութիւն մը եւ մշակոյթ մը, ան ալ հին բարի օրերուն...

Հակառակ ժողովուրդներու քաղաքական միտումներուն, գրական հանգանակներուն, աշխարհի մէջ կը ստեղծուի գեղարուեստական— մշակութային միակ մթնոլորտ մը, որ վեր կը մնայ բոլոր սահմաններէն, բոլոր աւանդութիւններէն, բոլոր միջավայրերէն։ Ինչ անուն

կարելի է տալ այդ մթնոլ
տին. դժուար է ճշդել.
նոյն դէպս ազգայնական,
իսկ ազգային, ցեղային
Մարդկային է, որովհետեւ
դոց կեդրոններուն, պատմ
բուն մէջէն կ'իջնէ անոնց
սարակաց խորքը։ Համաշ
կային է, որովհետեւ
զգայ տքնաջան, տեւա
խոկման մարդկութեան
եւ անձերը։ Աշխարհային
րովհետեւ աշխարհի բոլոր
դեցկութիւնները կը
երկրի բոլոր գաւառներուն
րապէս բարոյական է, որով
տեւ նախապաշարումներ
բաժնուած մարդոց մէջ
սիրելու եւ գնահատելու
կ'արթնցնէ։

Ու անիկա դէմ չէ երկր
բնիկներու կամ պատմ
ներու, կամ անհատականութ
ներու։ Անոնց ամէնը կը
մեն ընդհանրական գեղեց
թիւն մը։ Ան, մեր ժամանակ
ձայնը։ Կը հրաւիրէ ամէն
գեղարուեստագէտ որ երգէ
ծննդավայրը, իր աշխարհ
կեանքը, իր բարեկամութիւ
րը, իր ճակատագրին
րը... Պայմանաւ որ այդ
լինի «ի խորոց սրտի խոր
մարդկանց»։

Ու մինչդեռ մեր գաղ
մթնոլորտը, ինչպէս յ
մը, կը թափանցէ հոգի
ներու, կարելի է ունենալ
եւ ինքնուրոյն, ինքնատ
արուեստ. կամ մշակոյթ
զարթօնք մը պատրաստել
մար անհրաժե՞շտ է որ երթ
մինչեւ մեր երբեմն բնավայր
կամ դուռը ծեծենք մեր երբեմ
հարեւաններուն։

Ոչ, ըստ իս, աղբիւր
տաղձի, հոգեկան սնունդի
կասը չէ որուն վերագրել
լոյ մեր գրական—գեղարուես
տական ու-ներքոյ կեանքը
գրող մը ի՛նչ ճոխ եւ յորդ
նիւթ ունի իր տրամադրութեան
տակ. ամբողջ հայ անցեալ
ողբերգական, տառապական
րումներով, հայ արդիական
քը՝ երբեմն հնաւանդ օճա
շուրջը բոլորուած, յ
նետուած աքսորանքի մը
միր ուղիներուն վրայ ու
հետեւ տարուբեր՝ ափէ ափ
յանէ կայան, յայտնէ ան
թիւն, միշտ անորոշին առջեւ
Ու նաեւ արեւելեան աշխ
մերինը եւ մեր շրջապատ
հէքեաթունակ բանաստեղ
թեամբ, իր կոյս ակերով,
մթնշաղով, յոյսերով եւ
հուրդներով։ Ի՛նչ հզօր,
րանց եւ կենսունակ
մը, կրնայ յանել տաղ
մեր կեանքին, մեր Արեւել
քուրայէն։

Կը կրկնեմ, աղբիւրի պակ
սէն չէ որ ծարաւահիւծ կը
քի սերունդի մը արուեստ
կանութիւնը։ Ինչ որ անզ
սեր է, գեղարուեստական
լոր եւ բեղուն խառնուած
եղած են, ինքը, գրագէտ
դը, որովհետեւ անոր
մէջէն է որ հում նիւթը կ
բածուի ներշնչումի մը եւ
տի մը, որովհետեւ «Մարդ
գործէ զերկիր»։

Ահա առանք է որ կը
սին մեզ, գեղարուեստական
րուստ խորք ունեցող
անկեղծ, հնչուն գրողներ
խանդավառ մշակներ,
մատներուն տակ կեանք
բան կաւը պիտի վերածւ
չն ձեւերու, քանդակներ
հրդանշաններու սերմ եւ
իմաստը։

Ու երբ հնչէ մշակոյթի
վերածնունդի այդ ժամը,
փնտռելու պէտք չունին
նիւթը կամ իրենց հոգեբ
կան միջավայրը, անոնց
նատեսութիւնն ունին
պէտք է երթան, ո՛ր ակ
բուն։

Իսկ այդ մարդիկ, որոն
կը ծնի, կը զօրանայ, կը
կանայ սերունդի մը
դի մը, ժամանակի մը
թը, շատ լաւ գիտենք
կան հանգանակներով կը
բաստուին, ոչ ալ կուսակց
նախաձեռնութիւններով.

Փ. ՍԱՅԱՄ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Մեր եւ մեր հիւրընկալ երկրին մտաւորական կապերը ամրապնդելու նպատակով, խումբ մը ֆրանսացի տիկիններ գեղեցիկ ձեռնարկ մը ձեռնարկած են յարգել մեծ արուեստի ու բարձր իմացականութեան տէր Հայ կնոջ մը յիշատակը։ Այդ կինն է ողբացեալ Տիկին Զօր. Պրէմոն, որ Կիլիկիոյ ֆրանսական գրաւման առեն մայրկօրէն կարեկցած ամէն բան ըրած էր մեր որբերուն տառապանքը թեթեւցնելու համար։

Հայկական Ուսումնասիրութեանց Ընկերութեան (Société des Etudes Arméniennes) հովանիին տակ կազմուած Տիկիններու այս յանձնախումբը հաւաքած է հիմնադրամ մը, որուն եկամուտով պիտի հաստատուի տարեկան գրական մրցանակ մը՝ «Տիկին Զօր. Պրէմոնի Գրական Մրցանակ» անունով (Prix Littéraire de Madame Générale Brémond)

Մինչեւ հիմա հաւաքուած գումարը կը հասնի 56,450 ֆրանքի։ Այս գումարը կը կազմէ անձեռնմխելի հիմնադրամ մը որ կրթական նախարարութեան հսկողութեան ներքեւ դրուած պաշտօնագիրին համաձայն, պիտի մատակարարուի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Վարժարանի տնօրէնին կողմէ։

Մրցանակը պիտի տրուի ամէն տարի Հայաստանի մասին ֆրանսերէն լեզուով գրուած լաւագոյն հրատարակութեան որ պիտի ճանչցնէ Հայ երկիրը, իր ժողովուրդը, իր աւանդութիւնները, իր անցեալը, իր գրականութիւնը եւ իր գործունէութիւնը Ֆրանսայի հետ։

Մրցանակի համար ներկայացուած գործերը կրնան ըլլալ գիտական, գեղարուեստական կամ պատմաբանական. պէտք է կրեն տպուած ըլլալ տարուան կամ նախորդ տարուան ընթացքին։ Մեքենագրուած ձեռագիրները միայն պիտի ընդունուին։ Մրցումին մասնակցիլ փափաքող հեղինակները պէտք է ղրկեն իրենց գործերը, ամէն տարի ապրիլ մէկէն առաջ Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Ազգային Վարժարանի տնօրէնին, փարիզ (Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes, Rue de Lille, 2 Paris). Այդ թուականը անցնելէ ետք ղրկուած որեւէ գործ չպիտի ընդունուի։ Մրցանակը պիտի որոշէ Քննիչ Մարմին մը (Jury) հետեւեալ կազմով.— Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Վարժարանին տնօրէնը, նախագահ, նոյն վարժարանի հայերէնի դասախօսը, Հայկական Ուսումնասիրութեանց Ընկերութենէն երեք անդամներ եւ տիկին մը՝ «Տիկին Զօր. Պրէմոնի Գրական Մրցանակ»ի յանձնախումբէն։

Մրցանակի բաշխումի թուականը որոշուած է ամէն տարի յունիս 1։ Առաջին մրցանակը պիտի տրուի 1 յունիս 1930ին։

Մրցանակին գումարը պիտի հաստատուի հիմնադրամին տարեկան տոկոսով։ Եթէ ներկայացուած գործերէն ոչ մէկը մրցանակի յարմար չնկատուի, քննիչ մարմինը իրաւունք ունի յաջորդ տարուան մրցանակին վրայ բարդելու անգործածելի մնացած գումարը։

Յանձնախումբը կազմուած է հետեւեալ տիկիններէն.— Տիկիններ՝ Սըկոն-Վէպէր, ատենապետ, Մարի Աթամպուլեան փոխ-ատենապետ, Աշոտ Ֆրէնկեան գանձապետ, Հերմինէ Ասլանեան ատենադպիր, Ցալմէսա Բինեթօ, Մարի Կիւլպէնկեան, Հերմինէ Կիւմիւշկէրտան, Ժօրժէթ Ներսէսեան խան։

Տեղեկատու

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ ՍԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

1929-30ի նիւթական տարւոյն մէջ 20,000 րուբլի յատկացուած է երիտասարդութեան համար ճամբարներ կազմակերպելու։ Եւ որպէսզի բանուորներու ընտանիքները հնարաւորութիւն ունենան հանգստեան տուներէն օգտուելու, անոնց կից մսուրներ կառուցանելու համար յատկացուցած է 10,000 րուբլի։

Ծաղկաձորի հանգստեան տան կից ճաշարան կառուցանելու համար, յատկացուած է 28000 ր., իսկ խոհանոցի կառուցման՝ 32 հազար։ Քարաքիլիսէի եւ Ծաղկաձորի հանգստեան տուները ջուրի խողովակներով օժտելու համար, յատկացուած է 24 հազար րուբլի։

Գարնան՝ պիտի սկսին Սեւանի կղզիին մէջ հանգստեան տուն հաստատելու աշխատանքները՝ կը նախատեսուի հոն տեղաւորել 50 մահճակալ։ Կղզիին մէջ եղած շէնքերը պիտի վերանորոգուին։ Նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին ծախքերու քանակը ճշդելու համար։ Հոն պիտի հաստատուին լողարաններ եւ պիտի կազմակերպուին ջրային մարզանքներ։

Սակայն, հակառակ հանգստեան տուներու այս յաջորդական կառուցման, կառավարական վերջին քննութիւն մը գտած է որ անոնք լրիւ չեն օգտագործուած՝ շնորհիւ կարգ մը միութիւններու անփոյթ վերաբերմունքին։

— Դիլիջանի մէջ պիտի բացուի նաեւ դարմանատուն մը։ Կառուցման համար յատկացուած է 720,000 րուբլի։ Արդէն ստացուած է 300,000 րուբլի։ Շէնքը պիտի պատրաստուի 100 հոգիի համար եւ պիտի վերջանայ 1931ին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Հայաստանի շարժանկարային ձեռնարկը հիմնուած է 1924ին։ Անոր առաջին գործերը «Նամուս»ը, «Զար Ոգի»ն եւ «Զարէ»ն այնքան լաւ արդիւնք տուին, որ անոնց եկամուտով կարելի եղաւ ձեռք բերել մեծ արժէք ունեցող գործիքներ եւ շինել խոշոր աշխատանոց մը։ Բայց, արդիւնաւէտ գործունէութեան այս շրջանը երկար չտեւեց։

Գործը անցաւ անվարժ ձեռքերու մէջ ու տուժեց։ Այսօր, սակայն, Հայ Շարժանկարի վարիչ կազմը դարձեալ փոխուած է եւ գործի գլուխ անցած է նախկին վարիչը, որմէ կը սպասուի որ սրբագրէ իր նախորդներուն սխալները։ Նիւթական տեսակէտով գործը ապահովուած է։ 1920—30 եղանակին համար զանազան պետական հիմնարկութիւններ Հայկ. Շարժ. ձեռնարկը օժտած են 620 հազարի հարստութիւնով մը։

Առկից զատ առանձին յատկացուած գումարով պիտի կառուցուին երկու շարժանկարի սրահներ. Ամբողջ գործը պիտի կեդրոնացուի Երեւան քաղաքէն դուրս, շինելով յատուկ քաղաք մը, ինչպէս արդէն կատարուած է Քիէվի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ։ Այդ նպատակով յառաջիկայ տարիէն սկսեալ քաղաքէն դուրս պիտի կառուցուին խոշոր արհեստանոց մը, գիտական աշխատանոց մը, եւայլն։

Մեքենական մասէն զատ, պիտի հիմնուի բեմադիրներ պատրաստելու հիմնարկ մը կամ խորհուրդ մը, որուն համար արդէն հրաւիրուած է ձեռնահաս մասնագէտ մը։

Գալով զուտ արտադրական աշխատանքին, շարժանկարային ձեռնարկը կը մտնէ հնգամեայ ծրագրին մէջ, եւ պիտի ձեռնարկէ արտադրելու շարք մը ֆիլմեր, օգտագործելով ամբողջապէս տեղական նիւթերը։ Այսպէս պիտի պատրաստուին գեղարուեստական, եւ մշակութային ֆիլմեր։

Այս ֆիլմերու շարքին կը պատկանին «Հայաստանի գրօսաշրջիկները», «Ալլահվէրտի հանքերը»։ Հակակրօնական շարքին պիտի պատկանին ''Խաչի տօնուկները:,, Սկաուտական կեանքէն վերցուած է «Կիրովնօրեան ծրագր»ը եւ երիտասարդ համայնավարներու կեանքէն ''Ո՞վ է մեղաւորը»։

Այս վերջին շարժանկարին արտադրութեան պիտի մասնակցին բացառապէս Մոսկուայի շարժանկարի արհեստանոցին ուսանողները։ Ցեղափոխական կեանքէ առնուած է «Հրաբուխ» պատկերը, «Ցանեւվեցերորդ»ը եւ «Համիմալուն»։

ՊԱՀԱՆՈՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Երեւանի մէջ ծրագրուած է շինել պահածոյի գործարան մը, որ պիտի կրնայ տարեկան արտադրել 8 միլիոն տուփ պահածոյ։ Գործարանը պատրաստ պիտի ըլլայ 1930ին։ Այս առթիւ կազմուած յանձնախումբ մը կատարած է քննութիւններ եւ եզրակացուցած որ կարելի պիտի ըլլայ արտադրութիւնը հասցնել 10 միլիոն տուփի։ Բայց, այդ կարելի պիտի ըլլայ այն ատեն միայն, երբ պտուղի եւ բանջարեղէնի մշակման զարկ տրուի։

Կը ծրագրուի Աշտարակի մէջ եւս շինել պահածոյի գործարան մը։ Պահածոյի համար պէտք եղած քանակութեամբ միրգեղէնի եւ բանջարեղէնի արտադրութեան նպաստաւոր կը նկատուի Աշտարակի հողը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԷՆՍ Ցապաղան — Տեղւոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը նոյ. 9ին թէյասեղան մը սարքած էր Պ. Խորէն Համախեանի սրճարանին մէջ, ի նպաստ ֆութպոլի խումբին։

Ժամանակին երկսեռ բազմութիւն մը գրաւած էր իր աթոռները։ Մասնաճիւղին ատենապետը իր բացման խօսքին մէջ պատմեց Հ.Մ.Ը.Մ.ի կազմութիւնը 1924ին։ Մասնաճիւղը կառավարութենէն ճանչցուած է 1925ին եւ մասնակցած Տրոմ-Արտէշ ախոյեանական մրցումներու մինչեւ 1928։ Այնուհետեւ մարզիկ անդամներէն ոմանք տեղէն հեռացան եւ մասնաճիւղը կազմալոյծ վիճակի մէջ էր։ Այս տարի ձեռնարկուեցաւ վերակազմութեան։ Ունինք 18 լաւ գնդակ խաղացող մարզիկներ։ Եւ 30է աւելի օժանդակ անդամներ։

Ներկաները հրաւիրուեցան յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը։ Հանդէսին նախագահեց Պօղ. Քաջնազ, որ շեշտեց թէ գաղութներու մէջ մեր ազգային գոյութիւնը պահպանող ազդակներէն մէկն է մարզական շարժումը։ Կոչ ըրաւ բոլոր երիտասարդներուն որ միանան Հ. Մ. Ը. Մ.ին։ Ցետոյ ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով, պիսքիթով եւ պտուղներով։ Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը վիճակահանութիւն մը սարքած էր, նաեւ անուշեղէն մը աճուրդի գրուեցաւ որ քիչ ժամուան մէջ բարձրացաւ 350 ֆր.ի։ Աճուրդը շահեցաւ Պ. Մ. Դաւիթեան։ Ներկաներէն Պ. Մ. Ցարութիւնեան ամէնէն շատ իր մասնակցութիւնը բերաւ աճուրդին։ Ցետոյ եղան արտասանութիւններ, անակնկալներ ազգային երգեր. Նաեւ մէջ ընդ մէջ Պ. Հրանտ Ցակոբեան իր ջութակով գեղեցիկ կտորներ կը նուագէր։ Նոյնպէս հետաքրքրական էր Պ. Մուշեղ Տէր-Աբրահամի ռուսական պարը։ Հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ Նահատակ»ով գիշերուան 1ին։

Ա. Փ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի օր «Սթատ Պիւֆալօ»ի մէջ տեղի ունեցան երկու կարեւոր մրցումներ։ Առաջինն է Stade Français եւ Amiensի Ա. խումբերու մրցումը։ Երկու խումբերն ալ արագ խաղարկութիւններ ունեցան, Amiensի խաղացողները շնորհիւ իրենց ճարպիկ փասերուն՝ յաղթանակը տարին 2ի դէմ 4 նշանակէտով։

Ժամը 2.30ին դաշտ եկան Club Françaisի եւ F. C. Sèteի Ա. խումբերը 15 հազարի մօտ հանդիսատեսներու ներկայութեան։ Անցեալ տարի Մարսիլիոյ մէջ Club Françaisի խումբը 0ի դէմ 1 նշանակէտով պարտուած ըլլալով, սոյն մրցումը փոխ վրէժի հանգամանք ունէր։ Սէթի խումբին խաղացողները կատարեցին գեղեցիկ եւ նուրբ խաղարկութիւն մը։ Մրցումը վերջացաւ հաւասար արդիւնքով 0ի դէմ 0։

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի բաժակի մրցումներուն չորրորդ շրջանը։ Այս առթիւ C. O. Billancourtի Ա. խումբը Նանսիի մէջ մրցեցաւ A. S. Loraineի խումբին դէմ եւ տիրապետող խաղարկութենէ մը վերջ յաղթեց անոր 0ի դէմ 7 նշանակէտով։ Ֆրանսական մարզական շրջանակները վերջերս մեծ կարեւորութիւն տալ սկսած են Պիյեանքուրի խումբին անընդհատ յաղթանակներուն։ Echo des Sports թերթը վերջերս հրատարակեց, Պիյեանքուրի խումբին շահած 67 նշանակէտները, որոնց 36ը շահած է Սարգիս Կարապետեան։

Գ. Գասապեան

* * *

ՍԵՎՐԱՆ.— C. A. 5me.ի Ա. խումբը Սէվրան հրաւիրուած էր Արաքսի Ա. խումբին դէմ մրցելու համար։

Խաղը սկսաւ երկսեռ բազմութեան մը ներկայութեան։

Ֆրանսացիները անմիջապէս յարձակողականի սկսելով, Արաքսի պաշտպանողականը նեղը դրին, բայց ապարդիւն։ Հայ մարզիկները կրցան առաջին նշանակէտը շահիլ։ Գնդակը երկու կողմերը տարուբերելէ յետոյ, Վահրամի ձեւ վարելէ քով երկրորդ նշանակէտը շահուեցաւ։ Քիչ վերջ հակառակորդներն ալ իրենց կարգին նշանակէտ մը շահեցան։ Երկրորդ կիսախաղին Արաքս երրորդ նշանակէտ մը եւս շահեցաւ։ Հիւրերը թէեւ պաշտպանողական կը խաղային, բայց կրցան հինգ վայրկեանի մէջ երկու նշանակէտ շահելով հաւասարեցնել՝ 3—3։

Նոյն օրը Արաքսի Բ. խումբը 3ի դէմ 2ով յաղթեց Ivry AC Բ. խումբին։ Դժբախտաբար այս մրցման պահուն հայ մարզիկներէն մէկը կից մը կերած ըլլալով, շրթունքը պատռեցաւ։ Գովելի էր հայ մարզիկին ցոյց տուած քաջութիւնը, կարելու գործողութեան ժամանակ։

* * *

Օ. Լ.

Մարսէյլ 17 Նոյեմբեր.— Կիրակի օր քաղաքիս մէջ տեղի ունեցան ֆրանսական Ազգային բաժակի եւ գաւառային բաժակի մրցումները։ Գաւառային բաժակի մրցման կը մասնակցին 150է աւելի խումբեր, որոնց կարգին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը։ Հայերուն վիճակուած էր խաղալ, քաղաքէս 60 քիլոմեթր հեռու փոքրիկ քաղաքի մը «U. S. Pertuisienne»ի խումբին դէմ։ Դաշտը շրջապատուած էր տեղացի հոծ բազմութեամբ մը։

Առաջին կիսախաղին, Հայերը պարտուած էին 2—0։ Երկրորդ կիսախաղին աւելի տրամադրուած էին, ու այսպէս տեւեց քառորդ ժամ առանց փոփոխութեան։ Սակայն խաղը լրանալէ 20 վայրկեան առաջ, Հայ տղաքը տիրապետեցին խաղարկութեան ու շահեցան 5 նշանակէտ։

Խաղը վերջացաւ 5—2 Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ։

Տեղացիները շատ գոհ մնացին մեր խաղարկութենէն ու կարգապահութենէն։

Վ. Քիւրքճեան

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐ

* * Հ. Մ. Ը. Մ.ի Խթալիի մասնաճիւղը կազմած ըլլալով իր սկաուտական խումբը, կը խնդրէ բոլոր այն ծնողքներէն որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները սկաուտ արձանագրել տալ, դիմել Պ. Սուրէն Քնարեանի, 51 Rue Monge, Paris (5e).

«ՅԱՌԱՋ»,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 19 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԻԹԻՆ ՊԶՏԻԿ ՈՍՏՈՒՄ ՄԸ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԱՆՀՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ըննի Թոմսըն կանգնեցաւ բոգոգին մօտ եւ խորհեցաւ։

Առաջին անգամը չէր որ անկարծ կը կենար այսպէս 1927ի ամիսներուն աղջեւ։ Հակառակ իր անհաւատութեան, ջերմօրէն կը փափաքէր անձամբ վարել արթնցման փափուկ գործողութիւնները։

Երկու անձերը կատարելապէս նման էին եգիպտական մոմիաներու։ Ձեռքերը կմախային, դէմքի մորթը մագաղաթեան, գորշ գոյնով եւ ոսկրերուն փակած։ Թանձրիկ մորթին մէջէն կարելի էր նշմարել արեան երակները։

Աչքերը թաղուած էին ակնակապիճներուն մէջ. բայց կարելի էր տեսնել թէ կոպերուն տակի աչքի խնձորները անեղծ էին եւ շրթները ամուր փակուած։ Մէկ խօսքով Ռընէ Լա Ցայեազ եւ Սէլէստէն Մարկիզօ կը նմանէին շատ թուխ, ծայրայեղօրէն նիհար եւ խոր քունի մէջ թաղուած երկու պարոններու։

Այդ վիճակին մէջ ապաւորիչ էին անոնք Ըննի Թոմսըն գիտէր որ անոնց մարմինը փայտի նման կարծր եւ հնչական է։

Մարմիններու իւրաքանչիւրն ունէր սիրտի բաբախումներն արձանագրող իր սլաքը, որ հարիւր տարիէ ի վեր դադրած չէր նշանակելէ կանոնաւոր բաբախումները — Ռընէին երեսուն երկվայրկեան անգամ մը եւ Սէլէստէնին 32 երկվայրկեան անգամ մը — զոր Ցրունդլ հաստատած էր հարիւր տարի առաջ։

Հակառակ այս անվիճելի վկայութեան, տեսուչին կը կասկածէր տակաւին։

— Ով, խորհեցաւ անգամ մը եւս, անկարելի է որ կարենանք վերակենդանացնել։ Եթէ մեռած չեն, պիտի սպասենք զիրենք արթնցնել փորձելով. կարելի է, սակայն, է մինչեւ անգամ թէ Ցրունդլի խնամքի եղանակը անոնց հիւսուածներուն որոշ կակղութիւն կուտայ, բայց խանգարելով, պիտի արագացնենք տարրալուծումը։

Սարսափ. այնպէս կը թուէր իրեն թէ մարմիններուն դպչելով ոճիր մը պիտի գործէր։ Եւ սակայն այլեւս կարելի չէր ընկրկիլ։ Փորձը յայտարարուած էր ամբողջ աշխարհին։ Բոլոր գիտնականներն ալ դիւրըմբռնելի անհամբերութեամբ անոր արդիւնքին կը սպասէին։ Ըննի գիտէին ձէք Ցրունդլի կողմէ որոշուած թուականը եւ Ըննի ամիսներէ ի վեր հարիւրաւոր հարցումներ եւ տեղեկութեանց առաջարկներ կը ստանար ամէն կողմերէ։

Սրահ մը ժամանակաւորապէս պատրաստուած էր յարութեան փորձին համար։ Ըննի Թոմսըն գնաց այնտեղ.

Բոլորովին սրահ մըն էր, ամբողջովին ճերմակ ներկուած եւ առանց տեսանելի լուսամուտի, թէեւ ողողուած ցերեկուան լոյսին նման լոյսով մը որ պատերէն կը բխէր կարծես։

Մէջտեղը գետեղուած մեծ սեղանի մը վրայ դրուած էր քիչ մը ազոտագազ մակերեւոյթով տեսակ մը հայելի մը, հեռատեսութեան յատկացուած գործիքի արձակիչ ձայն էր։

Թէեւ յայտարարուած էր թէ փորձը հրապարակային պիտի ըլլայ, բայց այդ չէր նշանակեր թէ բոլոր հետաքրքիրները պիտի կրնային մուտք գործել սրահին մէջ. ամէն մարդ կրնար հետեւիլ փորձի գործողութեան զանազան փուլերուն, առանց իր ներկայութեամբ անհանգստացնելու Ըննի Թոմսընն ու անոր օգնականները։ Մինչեւ իսկ աշխարհի հինգ մասերու գիտական շատ մը հաստատութեանց համար նախատեսուած էին լուսարձակումներ։

Ըննի Թոմսըն ձեռքը ճակտին տարաւ մտահոգ։

— Հարկաւ պիտի տեսնենք, ըսաւ ինքնիրեն։

ԳԼՈՒԽ Է.

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ ՄԸ

Բժիշկ ձէք Ցրունդլ իր թողած մանրամասն տեղեկագրին մէջ, որ իր գիտական կտակն էր, յանձնարարած էր որ Ռընէի եւ Սէլէստէնի յարութեան ձեռնարկուի մանրակրկիտ զգուշաւորութեամբ եւ տեւէ առնուազն այնչափ որչափ տեւած էին քնացնելու գործողութիւնները։

Նախ եւ առաջ պէտք էր գագաղին մէջի օդին տալ որոշ խոնաւութիւն, որպէսզի հիւսուածքները կարենան կեանքի ճկունութիւնն ստանալ. անհրաժեշտ էր սակայն կանոնաւոր եւ չափաւոր կերպով գործել, որովհետեւ այլապէս անոնք կրնան ուռուիլ։

Միեւնոյն ժամանակ պէտք էր հետզհետէ աւելցնել օդի բարեխառնութիւնը մինչեւ երեսունը եօթը աստիճան, մարդկային մարմնի բնական տաքութիւնը եւ անոր ճնշումն ալ հաւասարել մթնոլորտի ճնշման։

Վերջապէս պէտք էր հետզհետէ աւելցնել ներարկուած սնունդի քանակը, որպէսզի սիրտը վերագտնէ արագագոյն շարժումներու համար անհրաժեշտ ուժը եւ միսը ժամանակ ունենայ կազմուելու մորթին տակ։

Ցրունդլի պատուէրները արագ ձգած էին գործողութեան վերահսկիչները պարագաներուն համեմատ կարգադրելու մանրամասնութիւնները։

Թերթի մը համաձայն, Րիկոտէնի արիւնին մէջ ֆրանկախտի մանրէ գտնուած է եւ իբրեւ թէ Ալմազեանի խանութին արեան հետքերն ալ նոյն մանրէն ունին։ Սակայն մասնագէտները կը շեշտեն թէ նոյնիսկ ողջ մարդու մը արիւնը կարելի չէ տարրալուծել գիտական վերջին ճշգրտութեամբ, ուր մնաց մեռած մարդունը։

Առջի օր Լուի Շլէփովսքի անուն ինքնաշարժի վարիչ մը ներկայացաւ դատարան եւ ուզեց տեսնել Մաթիֆասը։ Հարցաքննիչ դատաւորը յանձնարարեց իրեն գրաւոր հաղորդել իր ըսելիքը։ Շլէփովսքի կ'ըսէ թէ սպանուածներու սկիզբները ինք կառքովը փոխադրած է Ալմազեանը նախ Փարիզի մէջ, Պաթինեօլ փողոց, եկեղեցիին մօտ, յետոյ Մոնմորանսի։

Լիլի դատական բժիշկ Միւլլէր յայտարարեց լրագրողներուն.

— Կ'ըսուի թէ Լիլի մէջ անհրաժեշտ գործիքներ չկան մանրագիտական քննութիւններ կատարելու համար։ Ներողութի՛ւն։ Ֆրանսայի մէջ երեք տեղ միայն կատարելագործուած բժշկա-դատական աշխատանոցներ կան.—Փարիզ, Լիոն, եւ Լիլ։ Այս վերջինը պատերազմի ընթացքին քանդուած ըլլալով, նորը շինուեցաւ եւ կրնաք երեւակայել թէ ո՛րքան աւելի կատարելագործուած կրնայ ըլլալ։ Ես Փարիզ եկայ պարզապէս սաիկա ըսելու համար։

Ցարձակում Արեւելեան ճեպընթացին վրայ

Պելկրատէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի հոկտ. 21 թուականով.

Այս իրիկուն երկու ռումբեր նետուեցան Սէմփլոն-Արեւելեան ճեպընթացին վրայ, երբ Ցարիպրոտի կայարանին կը մօտենար։ Նոյնպէս հրացէնի գնդակներ պարպուեցան կառախումբին վրայ։

Կը կարծուի թէ այս եղեռնափորձին հեղինակն է Պուլկարիայէն եկած աւազակներու խումբ մը։ Վայրաշարժը վնասուեցաւ։ Սակայն կառախումբը կրցաւ հասնիլ Ցարիպրոտ, ուր հաստատուեցաւ թէ ո՛չ ոք վիրաւորուած էր։

.˙. Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ.

— Պոլիս-Փարիզ Արեւելեան ճեպընթացը յարձակումի ենթարկուեցաւ Տրակոման սահմանային կայարանին եւ Ցարիպրոտի միջեւ։ Միայն վայրաշարժը հասաւ Ցարիպրոտի կայարանը։ Ճամբորդներու վիճակին մասին որեւէ տեղեկութիւն չկայ։ Կը կարծուի թէ այս եղեռնափորձը գործն է Ուզունոֆի աւազակախումբին։

Պերլին, 22 նոյ.— Բոլորովին ճիշդ չեն այն լուրերը թէ արեւելեան ճեպընթացին բոլոր ճամբորդները կողոպտուած են եւ միայն կառախումբին վայրաշարժն է որ Ցարիպրոտ հասած է։

Կը հաստատուի սակայն թէ աւազակները պուլկարական հողին վրայ յարձակած են կառախումբին վրայ, որոշ թիւով ճամբորդներ կողոպտուած եւ գոյքեր թալլուած են։

Երկու ճամբորդներ սպաննուած են աւազակներուն կողմէ։

Թրակիոյ Հայերուն հպատակութիւնը

Սելանիկի հայ համայնքի օրէնսգէտ-խորհրդական վլատ. գուրէքժաս Սելանիկի «Հորիզոն»ին մէջ կը գրէ.

—Արեւելեան Թրակիոյ՝ Յոյն բանակներու կողմէ գրաւումէն եւ Սէվրի դաշնագրով Յունաստանի կցումէն վերջ, 10 սեպտ. 1920ին հրատարակուած էր 2492 թուակիր օրէնքը, որուն հիման վրայ, այս երկրամասի թրքահպատակ բնակիչները հելլենահպատակ կը հռչակուէին։

Եւ սակայն, երբ այս երկրամասը դարձեալ ինկաւ թրքական տիրապետութեան ներքեւ, Արեւելեան Թրակիոյ Հայերուն կարեւոր մէկ զանգուածը հետեւեցաւ յոյն գաղթականներուն եւ հելլենական հիւրընկալ դրօշին տակ ապաստանեցաւ Յունաստան։

Թրակիոյ Հայոց այս գաղթին հետեւանքով, անոնց հպատակութեան տեսակէտէն նոր կացութիւն մը ստեղծուած էր։

Հելլէն կառավարութիւնը սակայն, ուզելով արդար եւ իր ազատասիրական աւանդութեան համապատասխան լուծում մը տալ այս հարցին, կ'որոշէ հելլենահպատակ ճանչնալ ընիկ Արեւելեան Թրակիացի եւ նախկին թրքահպատակ այն բոլոր Հայերը, որոնք Յունաստան ապրելով, բաղձանք յայտնած են հելլենահպատակ դառնալ։ Եւ այս նպատակով, 6 օգոստոս 1929ին կը հրատարակէ 4415 թուակիր օրէնքը, որուն համաձայն հելլենահպատակ կը ճանչնայ ընիկ Արեւելեան Թրակիացի եւ նախկին թրքահպատակ այն բոլոր Հայերը, որոնք մինչեւ 6 օգոստոս 1929 արձանագրուած են Հելլէն Պետութեան գիւղական համայնքներու, քաղաքապետութեանց եւ հիւպատոսարաններու արձանագրութեանց տոմարներուն մէջ։»

Մեկնաբանելով այս վերջին օրէնքը, կ'եզրակացնենք, որ ոչ միայն ա՛յս դասակարգի Հայերը կը ճանչցուին որպէս հելլենահպատակ, այլեւ Արեւելեան Թրակիացի եւ նախկին թրքահպատակ այն բոլոր Հայերը՝ որոնք, մինչեւ 6 օգոստոս 1929 պատկան հելլենական իշխանութեանց յանձնած են հելլենահպատակ դառնալու խնդրանք ներկայացնող աղերսագրեր եւ որոնց դիմումները սակայն նկատի չեն առնուած, Լօզանի դաշնագրին հետեւանքով 2492 թուակիր օրէնքը լռելեայն ջնջուած ըլլալուն համար։

Տիւսէլտորֆի ոճիրը

Հակառակ ոստիկանական բոլոր պրպտումներուն ու ժողովուրդին աջակցութեան, Տիւսէլտորֆի հրէշը կարելի չեղաւ գտնել։

Նոր նամակ մը եւս ստացաւ ոստիկանութիւնը։ Նամակագիրը, որ կը կարծուի ըլլալ նոյնինքն ժամփիռը, կ'ըսէ թէ Հոհէնոսի դիմացի եզերքը, նոյնի մօտ թաղուած է կին մը, որ զոհերէն մէկն է խորհրդաւոր հրէշին։ Ոստիկանները սկսան պեղումներ կատարել մատնանշուած տեղը, սակայն մութին պատճառաւ երէկուան յետաձգեցին։

Տիւսէլտորֆի մէջ ձերբակալուեցան զանազան կասկածելի մարդեր եւ յիմարներ, որոնց կարգին Աւստրիացի մը, որ վերջերս յիմարանոցէն փախած էր եւ Ռումանացի մը։

Գարախան պիտի տեսնուի Չիչերինի հետ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Գարախան Վիսպատըն երթալով պիտի տեսակցի Չիչերինի հետ։ Խորհրդային միութեան արտաքին փոխ-գործավարը գերման արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունը երթալով, տեսակցեցաւ Նախարար Քուրթիուսի հետ։ Նախարարին յայտնեց թէ Ռուսիոյ մէջ մեծ մտահոգութիւն առաջ բերած է գերմանեւլեհ հաշուեյարդարի դաշնագիրը եւ կը վախցուի որ տոոր պատճառով Լեհաստան խառնուի ռուսական գործերուն։

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ
(Դիժ Մանուկի դերին մէջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ «Ֆրամ-Օփերէթ»ի խումբը՝ ղեկավարութեամբ դերասան

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ **ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ**

5 ԱՐԱՐ, 7 ՊԱՏԿԵՐ

30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Théâtre Renée Maubel

4, 6, 8 et 10 Rue de l'Orient, Paris (18e), մէթրօ՝ Blanche

Արեւելեան նուագախումբ

ղեկավարութեամբ Թառիստ ԺՕՐԺԻ

Տոմսերուն համար նախօրօք դիմել բոլոր հայ ճաշարաններու

ՄՈՒՏՔ՝ 25, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պար Րոէլի մէջ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԱՏԱԲԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
SALLE VOLTAIRE, PLACE DE L'ODEON, ՄԷԹՐՕ ODÉON
Կը նախագահէ՝ Ա. ԳԷՆՃԵԱՆ
ԵՐԳ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԳ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
կազմակերպուած Ֆրանսայի Հայ Սկաուտներու
Փարիզի շրջանի սկաուտական խումբերու կողմէ
Այս Կիր. ժամը 2.30ին La Démocratieի սրահը, 38 Raspail, Paris (7)
Գեղարուեստական յայտագիր, անակնկալներ
Պիւֆէ եւ ցուցահանդէս

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Նաւարդեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները եւ Վիշապեան խումբը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց Շրջանային ժողովի մասին։

Իսի-լէ-Մուլինոյի Մուրատ խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 164 Ave. de Verdun։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Սարսէլի Հրայր խումբի ընկերահաւաքական առաջին դասախօսական ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Salle de Noceի մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Ա. Ասլանեան, նիւթ՝ «Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, որպէս ընկերվարական եւ ազգային կուսակցութիւն»։ Շոգեկառք կայ տիւ Նորէն 13 43 եւ 13 52։

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։ Բացակաները նկատողութեան պիտի առնուին։

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այս Երկուշաբթի 25 նոյեմբեր իրիկուն ժամը 8.30ին Պրագարանի սրահը, 262 Rue Duguesclin։ Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն։

ԽՈՆՉԿԱՑԻ եւ Էրզ. Հայր. Միութեանց Փարիզի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 64 Avenue de Verdun Issy-les-Moulineauxի մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպատճառ ներկայ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է
Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» Փարիզի մասնաճիւղի թէյասեղանը։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Grand bal de l'Echarpe
կազմակերպուած փրոֆէսէօր Գ. ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԼԱՔԵԱՆԻ կողմէ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30-էն մինչեւ առաւօտ Grand Palaisի սրահը։ Թանկօի եւ Ճալի մրցում։ Զեղչուած տոմսեր կը գտնուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սրճարաններ։

ՍԱԿԱՐԱՆ
22 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.88
Տոլար, "	Dollar	25.41
Մարք 100	Mark	607.50
Թրք. Թղթ.	L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի	» » or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8.75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.25
Լիր »	Lire	133.—
Պելճ. Ֆր. »	Fr. Belge	71.10
Զուից. »	Fr. Suisse	492.75
Լէյ »	Leï	15.15
ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ		
Եգ. Քր. Ֆոնս. I	Cr. Fonc. Eg.	2125.—
» II	»	1580.—
» III	»	1560. -
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	82.—

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ուկէսին Միութեան ընթերցարանը, Ֆլորիա։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն գաղ. ժողովի օրակարգի հարցերու վիճաքանութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ցաճախորդներուս փափաքին գոհացում տալու համար անձամբ պիտի այցելեմ Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ, միասին բերելով արեւելեան ամենանոր փլաքներու ճոխ մթերք մը որ գոհացում տայ նոյնիսկ ամենադժուարահաճ երաժշտասէրներուն։ Փափաքողները դիմեն հետեւեալ հասցէներուն՝

Լիոն. Գ. Ճնկտրեանի, 211 Rue Creq ri, նոյեմբեր 15էն 20.

ՎԱԼԱՆՍ.— Գ. Գրիգորեանի ճաշարանը, 31 Rue Belle Image, նոյեմբեր 20էն 25։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գ. Թաշճեանի, 25 Rue des Dominicaines, նոյեմբեր 25էն 30։

ԱՐԹԻՆԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	
	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

24 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1119

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ինչպէս ծեծեցին Ալմազեանը

ՑԱՐՉՈՒՐԵԼԻ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

...րցաքննիչ դատաւոր Ժանթիլի առջեւ, Ալմազեան ամբողջ ...ժամ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս ծեծեցին զինք։

— ...ջաւակներուս վրայ կ'երդնում որ, ըսաւ, հոկտ. 18 ուրբաթ ...ժամը 10ին ինքնաբերաբար ներկայացայ դատական ոստիկա...թեան՝ բողոքելու համար մամուլին մէջ իմ մասիս եղած ամ...աստանութեանց դէմ: Գաղտնի ոստիկան Մապիյ նստած էր ...դայ մօտ, որ ինծմէ առաջ հասած էր հոն:

...ատ հանդարտօրէն դիտել տուի իրեն թէ մամուլի միջոցաւ ...տը կը վարկաբեկեն զիս: Ոստիկանը յանկարծ բարկացաւ ...ու ըշեց տարաւ քովի սենեակը, Գրնուայի մօտ, ըսելով անոր ...կաւորական եւ անարգական դիրք բռնած եմ: Գրնուա հրա...աւ խուզարկել: Զէնք չունէի: Երբ ըսի թէ ես ֆրանսական ...ցի եմ, պատասխանեց. *«Քեզի պէս Ֆրանսացիի յետոյքին կից ...ւտամ եւ դուռնէն դուրս կը վռնտեմ»։*

...կէսօրէն վերջ զիս տարին Սէն ժիլ փողոցի խանութս եւ ժան ...ու պողոտայի բնակարանս, զորս խուզարկեցին եւ բան չգտան: ...ետոյ ալ զիս գաղտնի ոստիկան Շմիտ հանել տուաւ օծիքս, փող...ցս, ծնրակապերս ու զիս տարաւ արգելարանը: Հոն փայտէ ...ռակալ մը միայն կար եւ օդը ցուրտ էր: Գլուխս կռթնցնելիք ...մը ուզեցի, բայց չտուին։

...յորդ օրը զիս հարցաքննեց գաղտնի ոստիկաններու պետ ...որ հարցուց թէ ինչպէս սպաննեցի Բիկօտէնը: Ըսի թէ ...չեմ սպաննած ու անմեղ եմ: Իրիկուան դէմ ոստիկան ...հագուստներս հանեց եւ զիս տարաւ արգելարանը: Քա...ժամ վերջ ետ բերաւ հագուստներս: Այդ միջոցին կերակուրս ...չէին՝ անօթի էի, կէսօրին չէի ճաշած: Պալըրա թող չտուաւ ...ու ըսելով թէ աւելի կարեւոր գործեր կան, զիս տարաւ ...կը, ուր ոստիկան մը գլանիկ կը ծխէր: Ծխախոտ չունէի. ...մը ուզեցի եւ տրուեցաւ. բայց երբ կը վառէի, Պալըրա ...նեռացաւ, ծեռքէս խլեց զայն եւ գետին նետեց:

...իր հրամանով, Շմիտ ձեռքերս ետեւս տարաւ ու ձեռնակապ ...Նիքոլ բացաւ դուռը, նայեցաւ, բայց ներս չմտաւ: Այն ...Մապիյ քաշկռնակը հանելով ըսաւ.

...երն եմ անիծած «փաթրոն»ին, «փաթրոն»ը ես եմ հոս։

...ատները սկսան տեղալ փորիս, ստամոքսիս, գլխուս, կռ...գաւազանով եւ քաուչուէ խարազանով: Կը մեռցնէին զիս: ...պէս կօշիկներս հանած էին եւ ոտքիս մատներուն վրայ կը ...մուրճով: Կը պաղատէի, բայց կը զարնէին միշտ: Այն ...պռռացի.

— Հաճէ՛ք, մարդ կը սպաննէ՛ն։

Պալըրա հրամայեց սենդուղէն հեռացնել օտարականները: ...մարդը զիս ծունկի բերելով փայտէ գլուխով գաւազանով մը ...զիս՝ մինչեւ որ գաւազանը կոտրեցաւ: Միեւնոյն ժամանակ ...ածներ կռնային ոտքիս տակը, բռւմբերուս: Ի վերջոյ երեսի ...ալով ուշաթափ եղայ: Երբ սթափեցայ, դեռ կը շարու...ին զարնել:

— Գթացէ՛ք, կ'ըսէի, զաւակներուս սիրոյն։ Զգեցէք զիս ...ամ մեռցուցէք, լմնցուցէք զիս գնդակով մը... աւելի լաւ ...նիմ...

Մինչ Շմիտ կը բռնէր զիս, Պալըրա կը հարուածէր կուրծքս:

—Ծարա՛ւ եմ, ջուր տուէք, կը պոռայի։

— Խոստովանէ՛, այն ատեն շամփանիա կուտանք քեզի: Ըսէ՛ ...Բիկօտէն կնոջդ սիրահարն էր, մենք վկայ կ'ըլլանք քեզի:

...սպաննէին՝ դարձեալ չպիտի ըսէի թէ մարդասպան եմ, ...անմեղ էի: Դահիճներուս յոգնութիւնը վերջ դրաւ այս ...տեսարանին: Ուժաթափ եղած էի: Ձեռնակապերս հանե...ոտքի վրայ չէի կրնար կենալ. երկու ոստիկաններ թեւերս ...ով քովի սենեակը տարին: Գլուխս ուռեցքներով լեցուն էր եւ ...չէի կրնար դնել:

Գրնուա զիս տեսնելու եկաւ կաշիէ վերարկու մը հագած:

— Ինչո՞ւ չես ըսեր ճշմարտութիւնը։ Կնոջդ նամակները ...նս են, ըսաւ։

...զիս բռնելով, վար իջեցուցին: Բակին մէջ թերթերու լուսանկա...ը զիս լուսանկարեցին՝ յաջորդ օրը Պալըրա ըսաւ ինծի.

— Ժամանակի խնդիր է։ Կ'անցնի։

— Ի զուր ծեծեցիք զիս, ըսի։

...անիկ սուտ ինծի. կ'ուզէի մերժել, բայց վախցայ որ դարձ...ծեծէ զիս: Ամի մազերէս փունջ մը կտրեց:

...հարցաքննիչ դատաւոր Ժանթիլ դիտել տուաւ Ալմազեանի ...իր խօսքերը չեն համապատասխաներ ոստիկաններու բա... Ալմազեան պատասխանեց թէ ինք բացարձակ ճշմարտու...ն ըսաւ։

. Փաստաբան Լըկրան Բիկօտէնի խնդրին մասին դատա...ոստիկանութեան հասած բոլոր նամակները խնդրեց Գը...յէն։ Այս վերջինը մերժած ըլլալով տալ, փաստաբանը ...ակի բողոք պիտի ուղղէ դատական նախարարին։

Արդարութեան Պալատին մէջ մեծ յուզում առաջ բերած ...ուայի այս մերժումը՝ «արհեստակցական գաղտնիքի ...րուակին տակ։ Փաստաբանները դիտել կուտան թէ պաշտ...փաստաբանը եւս կապուած է «արհեստակցական գաղտ...ով, այնպէս որ անհասկնալի է մերժումը։

...թերթ մը կը հարցնէ. «Կարելի՞ է ընդունիլ որ գաղտնի ...ածրար մը գտնուի ոստիկանութեան եւ պաշտօնական ...ածրար մը դատական իշխանութեան մօտ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Երեքշաբթի իրիկուն (26 Նոյեմբեր) Սալ Վակրամի մէջ «Club du Faubourg»*ի կողմէ հրապարակային մեծ վիճաբանութիւն մը տեղի պիտի ունենայ։ Նիւթն է.—*

Ճշմարտութիւնը Բիկօտէնի խնդրին մասին: Ո՞վ է սպանիչը: Ալմազեան անմե՞ղ է թէ մեղաւոր: Ամբաստանեալները ծեծի կ'ենթարկուի՞ն:

Վիճաբանական ժողովին ներկայ պիտի գտնուի ինքնաշարժի վարիչ Գիլոթէ։ Իբրեւ վկայ հրաւիրուած են Գրնուա, Նիքոլ, Պալըրա, երեսփոխաններ Մոնէ, Լաֆոն, Կէրնիւթ, Շառլ Լըկրան, մուշտակավաճառ Տիւննէր, ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթ, Թրիփոն եւայլն։ Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ պիտի ըլլան։

∴ Հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս առջի օր քննութիւն կատարեց Մոնթրէօյ՝ Տիկին Շէվաքովիցի եւ Բիկօտէնի տան մէջ։

Ո՞վ սպաննեց Սեփանեանը

Անծանօթ մը՝ նամակ մը գրելով Ֆէրասյի դատական իշխանութեանց, կը յայտնէր թէ Ալմազեանն էր սպանիչը ինքնաշարժի հայ վարիչ Սահեանեանի, որուն մարմինը գնդակներով ծակծկուած գտնուեցաւ Սէն-Ժէրմէնի մօտ, 1919 Նոյեմբեր 26ին։

Ալմազեանի կողմի պաշտպան փաստաբանը, Լըկրան ո՛չ մէկ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս ամբաստանութեան։

— Ճիշդ թէ, կ'ըսէ, Ալմազեան իբրեւ վկայ լսուած է այս խնդրին մէջ, սակայն միայն մէկ անգամ լսուած է եւ ո՛չ մէկ կասկած կարելի եղած է ունենալ իր մասին:

Շատ հաւանաբար այս նամակին հեղինակն է զուարճասէր մը, որ դէշ կատակ մը ընել կը փորձէ։

Քլէմանսօ կը մեռնի

Ինչպէս գրեցինք երէկ, «Ցաղթանակի Հայր» Քլէմանսօ իր վերջին վայրկեանները կ'ապրի։ Ուրբաթէն շաբաթ լուսնալիք գիշերը եւս խիթերը շարունակուեցան եւ զինքը խնամող բժիշկները ամէն յոյս յոյս կորսնցուցին։ Կէս գիշերին կատարուած խորհրդակցութիւն մը 24 ժամէն աւելի կեանք չէր տար Քլէմանսօյին։ Սիրտն ու թոքերը լաւ կը գործէին, այդ է պատճառը որ կը դիմանար դեռ, սակայն երիկամունքը բնաւ չէր գործեր եւ արիւնը կը թունաւորուէր հետզհետէ։

Վայրկեանէ վայրկեան մահուան կը սպասուէր։

Երէկ առաւօտ բազմաթիւ դէմքեր, երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ զրագէտներ այցելեցին Քլէմանսօյի բնակարանը։ Զօր. Կուրօ շատ պնդեց տեսնել Վագրը, որ սակայն ուշաթափ կը քնանար այդ միջոցին։

Քլէմանսօ նախատեսած էր որ այս տարի պիտի մեռնի։ Եւ յիշատակները կիսատ մնացած են։ Կտակած է որ առանց կրօնական արարողութեան թաղուի։

Կառավարութիւնը եւ «Իւմանիթէ»ի տագնապը

«Իւմանիթէ»ի վարչութիւնը նոր պայմանաժամ խնդրած ըլլալով իր պարտքերու վճարման համար, Բանուորա-Գիւղացիական Դրամատան հաշուեքննիչ պատուիրակները մերժողական պատասխան տուին։ Պատուիրակները միեւնոյն ատեն կը մերժեն ճանչնալ համայնավար թերթին սահմանուած մէկ միլիոն ֆրանքի վարկը, Դրամատան կարողութենէն վեր գտնելով զայն։

«Իւմանիթէ» երէկ աւելի ուժգնօրէն կը հնչեցնէր ահազանգը.— «Մեզ խեղդելու խաղերը կը շեշտուին».— «Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, բնչացուրկ դասակարգը պէտք է շարժման մէջ դնէ իր բոլոր ուժերը, փրկելու համար իր դասակարգային օրկանը»։—«Իւմանիթէ»ն երբեք չէ գտնուած այսքան ծանր եւ վտանգաւոր կացութեան մէջ։ «Բազքենիներ, ընկերվարական-ֆաշիստները եւ ուրացողներ ձեռք ձեռքի տուած են զայն զգետնելու։— «Եթէ մինչեւ այս ամսու 30ը «Իւմանիթէ»ն չստանայ նոր հարիւր հազարներ, ալ վերջացած է դասակարգային թերթը» եւն։

Այս բացագանչութիւններէն յետոյ, խմբագրութիւնը կը խնդրէ որ կուսակցութեան իւրաքանչիւր անդամ 10 կամ 20 ֆրանքի նոր զոհողութիւն մը ընէ, թերթը փրկելու համար։

Անգլիոյ դրամատան զեղչի սակը

Անգլիական դրամատունը իր զեղչի սակը 100ին 6էն իջեցուց 5ուկէսի։

Ինչպէս կը յիշուի, անգլիական դրամատունը ոսկիի եւ դրամագլուխներու արտածումը արգիլելու համար, սեպտ. 26ին զեղչի սակը 100ին 5 ու կէսէն 6ու կէսի բարձրացուցած էր։ Այս կարգադրութիւնը ունեցաւ իր բարեբեր ազդեցութիւնը եւ հոկտ. 3ին 6ու կէսը իջեցուցած էր արդէն 6ի։

Դրամատան այս որոշումը ելմտանւորական եւ ճարտարարուեստական շրջանակներու մէջ լաւ տպաւորութիւն առաջ բերաւ։

Հակաբոլշեւիկ նոր կազմակերպութիւն մը

Մոսկուայի պաշտօնական մէկ զեկոյցին համաձայն, Ուկրայինայի Գեպէուն երեւան հանած է հակայեղափոխական կազմակերպութիւն մը՝ «Միութիւն Ուկրայինայի Ազատագրութեան համար», ղեկավարութեամբ Զեխովսկիի, նախկին Նախարարապետ Պետլիուրայի կառավարութեան, որ ներկայիս պետն է Ուկրայինայի ինքնագլուխ եկեղեցիին։ Միւս վարիչներն են՝ Էֆրէմով, որ նոյնպէս Պետլիուրայի Նախարարապետն էր եւ յետոյ անդամ նշանակուեցաւ Ուկրայինայի գիտական ակադեմիային, Նիկովսկի՝ Պետլիուրայի նախկին արտաքին նախարար, Հէրմէզ՝ ուսուցչապետ Քիեւի համալսարանին և բազմաթիւ ուրիշ կարեւոր անձնաւորութիւններ։

Այս կազմակերպութեան նպատակն էր տապալել խորհրդային իշխանութիւնը, վերահաստատել անհատական սեփականութիւնը և Ուկրայինան վերածել քաղքենի պետութեան մը՝ դրացի երկրի մը հովանաւորութեան տակ։

Այս կազմակերպութիւնը սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէր Լեհաստանի պետլիուրական կեդրոնին, ինչպէս նաեւ Ուկրայինայի կարգ մը օտար երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ։ Խորհրդային կառավարութեան անդամներուն դէմ մահափորձեր կազմակերպելու նպատակով ստեղծած էր «Երիտասարդ Ուկրայնացիներու Միութիւն»ը։

Այս կազմակերպութեան վարիչներն ու անդամները ձերբակալուելով, խոստովանեցան իրենց հակայեղափոխական նպատակներն ու կատարած գործերը։ Խնդիրը մօտ օրէն պիտի քննուի Ուկրայինայի գերագոյն ատեանին կողմէ։

Պոլսոյ բոլշեւիկ գործակալը չնորհազուրկ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պոլսոյ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան ներկայացուցիչ Սուխարին Ռուսիա կանչուեցաւ։

Իր պաշտօնանկութեան պատճառն այն է որ՝ յիշեալը մաս ունեցած է վստահութեան չարաչար գործածումի խնդրի մը մէջ եւ՝ դժուարութիւններ պատճառած թուրք վաճառականներուն։ Ասկէ զատ ապացուցուած է թէ՝ անկարողութիւն ցոյց տուած է ներկայիս Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ կատարուած առեւտրական բանակցութեանց մէջ։

15 վայրկեան լռութիւն

Պուլկարիոյ նախկին սպաները որոշած էին ցոյց կատարել պարտքերու խնդրին կարգադրութեան դէմ։ Կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով այս ցոյցը, առջի օր Սոֆիայի մէջ բոլոր խանութները գոցուեցան կէս ժամ, ամէն երթեւեկ դադրեցաւ քառորդ ժամ եւ ժողովուրդը փողոցներուն մէջ 15 վայրկեան լռութիւն պահեց։

Մահապատիժ Բեսեդովսկիի

Խորհրդային Միութեան կեդրոնական գործադիր կոմիտէն որոշեց իբրեւ դաւաճան մահապատիժի ենթարկել արտասահմանի խորհրդային բոլոր այն պաշտօնեաները, որոնք Մոսկուա կը կանչուին եւ չեն հնազանդիր։ Այդպիսիները պիտի գնդակահարուին՝ խորհրդային հողէն ներս մտնելէ 24 ժամ վերջ։ Այս հրամանագիրը ուղղուած է մասնաւորաբար Փարիզի դեսպանատան նախկին խորհրդական Բեսեդովսկիի դէմ։

Բանուորական ցոյցեր Մոսկուայի մէջ

Ռուս մենշեւիկ կուսակցութեան արտասահմանեան պատուիրակութիւնը կը տեղեկանայ թէ Նոյեմբեր 3ին Մոսկուայի արուարձան Կրասնայա-Պրէսնիայի մէջ ցոյց մը տեղի ունեցած է խորհրդային կառավարութեան ներկայ քաղաքականութեան դէմ:

Իրիկունը բացօթեայ հրապարակային հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ, մեծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ճառախօսներ մէկ ժամէն աւելի խստիւ քննադատեցին համայնավար քաղաքականութիւնը: Միտինգէն յետոյ թափօր մը ուղղուեցաւ դէպի մայրաքաղաքին կեդրոնը, բայց քաղաքապահ զինուորները համնելով ցրուեցան ամբոխը:

Կրասնայա-Պրէսնիա արուարձանը մայրաքաղաքին ամէնէն զգայուն կէտն է եղած միշտ եւ այս ցոյցը յատկանշական երեւոյթ մըն է, որ կը պատկերացնէ տիրող մտայնութիւնը:

Համայնավար շրջանակներու մէջ մեծ յուզում առաջ բերած է Բուխարինի վտարումն ու կառավարութեան պաշտօնական պետին՝ Րիկովի ուղղուած սաստը: Համայնավար կուսակցութեան աջ թեւը միացում կը փորձէ ձախ ընդդիմադիրներու մնացած մասին հետ:

Բանուորական շրջանակներու մէջ սկսած է մեծ դժգոհութիւն առաջ բերել պարենաւորման քարտերու դրութիւնը, որ յատկանշական մէկ գիծն է 12 տարուան բոլշեւիկեան տիրապետութեան: Գիւղացիներու բողոքները սկսած են լսելի դառնալ: Հիմա կը յիշեն Բուխարինի խօսքը 1921ի տնտեսական նոր կացութեան առթիւ. *«Գիւղացիները՝ իրենց ցորենը չտալով բանուորներուն՝ կրնան այս վերջիններս ապստամբութեան մղել նոյն ինքն բանուորական իշխանութեան դէմ»։*

ԻՆՉՊԷՍ ՅԱՐՁԱԿԵՑԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ՎՐԱՅ

Պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը ճամբորդներէն քաղելով, հետեւեալ կերպով կը պատմէ արեւելեան ճեպընթացի ծանօթ յարձակումը.

— Իրիկուան ժամը 8ին երբ կառախումբը Սուքովայի եւ Ծէյլուշայի միջեւ կը սուրար, ճաշարան-վակոնին տակ լսուեցաւ տկար պայթիւն մը, որուն յաջորդեց աւելի ուժգին պայթիւն մը՝ ետեւի վաճառաբարձ վակոնին տակէն։ Ոեւէ հրացանաձգութիւն չլսուեցաւ եւ ոչ մէկ զինեալ մարդ յարձակեցաւ կառախումբին վրայ։ Վայրաշարժը կանգ առաւ անմիջապէս։ Պաշտօնեաները վար իջնելու ժամանակ չէին ունեցած, երբ վայրաշարժը սուրաց դէպի Ցարիպրոտ։

Պայթումին վայրը, ոչ ոք կար։ Հրացանի գնդակներ սկսան թնդալ այն ատեն միայն, երբ վայրաշարժը Ցարիպրոտէն վերադարձաւ ոստիկան-զինուորներով։ Մինչեւ առանց հասնիլը կառախումբ եւ ճամբորդ մնացին բաց դաշտին մէջ, առանց ոեւէ կերպով անհանգիստ ըլլալու։

∴ Պելկրատէն ալ կը հաղորդեն թէ երկաթուղիին վրայ զանազան տեղեր գտնուած չորս դժոխային մեքենաներ։

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԱՉՔՈՎ ՏԵՍԱԾ, ՀՈԳԻՈՎ ԶԳԱՑԱԾ

Թերեւս կարելի է արդարացնել, որ քսանամեայ սահմաններն անցնող սերունդը, տասնեակ մը տարիներ վերջ իսկ, ինքզինքն անզօր կը զգայ պատմելու մեր երէկի եղեռնի պատմութիւնը, կը վարանի քով քովի բերել պատմուած վկայութիւններն ու ականատեսի յիշատակները, կազմելու համար մեր վկայաբանութիւնը, որ քսաներորդ դարու մարդկային պատմութեան ամէնէն սեւ մէկ էջը կը կազմէ ։ Այդ աշխատանքին համար անհատներուն ճիգերը աւելի հաւաքական, կազմակերպուած, դրութեան վերածուած ըլլալու են, նիւթական ապահովուած միջոցներ անհրաժեշտ են։

Մինչեւ հիմա, զանազան գաւառներու մասին մեզի պատմեցին գիրքերով ներկայացուցիչներն այն սերունդին, որ դեռ մնաց, աւերակներու մոխիրներու վրայ իր ոտքերը տաքցուց, հայրենի օճախներուն, յիշատակարաններուն ու սրբութիւններուն քանդուիլն ու անարգուիլը տեսաւ, հալածուեցաւ, զգալով իր հոգիին խորը անպաշտպան ու անտէր մնացած ըլլալու անբացատրելի ցաւը, երկա՜ր տարիներ լքուած ըլլալով իր սեւ բախտին...։

Այս սերունդն է, որ կուգայ մեզի պատմելու իր աչքերով տեսածն ու հոգիով զգացածը։ Եթէ աչքերով տեսածները պատմել կարելի է վերակազմուած ընտանիքներու մէջ, արիւնի ճէքճաթը սիրտերը կը վառէ, հոգիին զգացածը անկարելի է, որ պատմուի ու գրի առնուի։ Այս էր պատճառը, որ երիտասարդ սերունդին մեզի բերած երէկուան պատմութիւնները, գրեթէ առանց բացառութեան անկատար էին։ Իրենցմէ աւելին սպասել ճիշդ չէր արդէն։

Սերունդը նախակրթարանի մը շրջանը չաւարտած, աչքերը կը բանար տարագրութեան օթեւաններուն մէջ, արհաւիրքի ու վախի, սարսափի ու հալածանքի դողովը կը մեծնար, զրկուած ծնողական գուրգուրանքէ եւ հայրենիքի շունչէ։ Հազիւ թէ մեծ քաղաքներու մէջ անապահովութեան մղձաւանջէն կ'ազատուէր եւ ինքզինքը ինքնակրթութեան ու ինքնազարգացման կուտար, հոգիներուն մէջ ծածուկ պահուած զգայութիւնները յարութիւն կ'առնէին այս անգամ։

Եթէ ուրեմն երէկներն անզօր կը զգային մտնելու նուիրական գործին, գալիք սերունդներուն կտակելու համար պատմութիւններուն պատմութիւնը, որ անուն չունի, ձեւ ու սահման չունի, հետեւաբար անսահմանելի է, երիտասարդ սերունդին փորձը նմանապէս, սկիզբէն իսկ, անյաջողութեան բոլոր պատճառներն իր մէջ կը կրէր։ Որովհետեւ անոնք չէին կրնար տալ այդ ամբողջութիւնը իբրեւ վէպ, կամ դիւցազներգութիւն։ Մօտիկ անցեալին մէջ, համեմատաբար նուազ ծաւալուն, հայ տառապանքը արձագանգ գտած ու մարմին առեր էր, շնորհիւ տաղանդաւոր գրողներու։ Սիամանթօ (1) երգեր էր Հայրենիքի եւ յոյսի ջահերը, կարմիր լուրեր բարեկամէսը, հայորդիներու շարքը։ Վարուժանը՝ ցեղին սիրտը, հեթանոս երգերն ու հացին երգը։ Ա. Ահարոնեան իր գրիչը կը նուիրէր հայկական խիզախութեան ու ինքնապաշտպանութեան, կը քնարերգէր կարօտ հայրենին, կը պատմէր հայրենի գիւղին ու գիւղա իին հոգիին առամը։ Մեր պատմութեան կարմիր այդ էջը, այսինքն 1915-1918ի շրջանին մեր ցեղին վիճակուած ճակատագրական անկիւնադարձին պատմութիւնը գրի առնելու համար, անհրաժեշտ էին ուրեմն այնպիսի ուժեր, որոնք իրենց մէջ պիտի զգային աստուածային այն չեմ գիտեր ինչը, որ սովորական մարդոցմէն պիտի զանազանէր զիրենք, պիտի հասցնէր բարձունքները, անկէ ընդգրկելու համար բովանդակ տարածութիւնը պատմական թատերավայրին ու ապրուած այդ իրականութեան։

Երիտասարդներուն մեզի բերածն ուրեմն վրիպած պիտի ըլլար, մանաւանդ հոն, ուր անոնք կը շեղէին արձանագրողի իրենց դերէն, կը մանէին երեւակայութեան սահմաններուն մէջ, կը փորձէին վիպական գոյն տալ իրենց պատմութեան, ու տասնեակ տարիներ յետոյ իսկ, կը փորձէին բառերուն սաստկութեան ու ուժին ապաւինիլ թշնամին որակելու եւ արհամարհելու համար։ Մեր փնտռածն անոնք չէին սակայն, քանի որ անոնք ո՛չ վէպ, ո՛չ բանաստեղծութիւն եւ ո՛չ ալ պատմուածք մը տալու շնորհն ունէին։ Մեզի պէտք էին թիւեր, ու վաւերական յիշատակութիւններ, արձանագրութիւնը դէպքերու, մի՛շտ իրական, որոնց հեղինակները իրենց քաջութեամբ, անվեհերութեամբ, մարդկային առաքինութիւններով օժտուած, իրենց կեանքին արժէք մը տուած էին, հաւաքականութիւններն առաջնորդել ուզած էին եւ հոգ չէ, նոյնիսկ մինակ մնացած, իրենց բախտին ձգուած ու զոհուած ըլլային ։

Այս տարրերով կազմուած պատմութիւնն է որ պիտի կըրնանք վաղը աւանդել նոր հասնող սերունդներուն, եւ ոչ թէ պատմութիւնը բազմահազար տարագիրներուն, յանձնուած մէկ կամ երկու ասպիկաններու հոգողութեան, որոնց սխուր մէկ էջը կ'արձանագրէ Նախճիրներ հատորին հեղինակը, իր գրքին (1) մէջ։

Մեզի պէտք չեն խորհրդածութիւններ երկար էջերով ապացուցանելու համար մեր երէկի անխոհեմութիւնները, անհեռատեսութիւններն ու անփորձութիւնները, անմիաբանութիւնն ու տգիտութիւնը։ Անշուշտ խիստ շահեկան է, երբ նախճիրներու պատմութեան հասնելէ առաջ, գրողը կը փորձէ տալ իր ծննդավայրին աշխարհագրական, պատմական, կրթական ու տնտեսական անցեալը։ Բայց, հոս ալ անհրաժեշտ է պատմական ճշմարտութիւնը եւ ոչ թէ ընդհանուր բառեր ու խօսքեր։ (Վ. Համբարձումեանի Գիւղաշխարհը, իր տեսակին մէջ լաւագոյնն է. Սեբաստիոյ անցեալը վերակենդանացնող, ուր այնքան թանկագին վկայութիւններ կան, այդ շրջանի հայութեան մշակութային կեանքէն։)

Նախճիրներու հեղինակը աշխատութիւն մը բերած է, որ իր վրայ կը կրէ գրականութիւն ընել փորձողի բոլոր մեղքերը, որոնց համար մեզ չի յուզեր։ Եթէ նուազ ենթակայական մնար, կառչէր միայն իր նիւթին, առ դէպքեր, առանց վիպականութեան ու երեւակայութեան մէջ իյնալու, յաջող գործ մը տուած պիտի ըլլար, մեր վկայաբանութեան պատմութեան շէնքին բերելով տաշուած ու յղկուած քար մը։

Իր գիրքը կարդացողը չի կըրնար ամփոփ գաղափար մը կազմել նոյնիսկ արտասահմանի մէջ, ամէն կողմ ցրուած Մալաթիացիներու վիճակին մասին։ Գիրքը ոչ վէպ է, ո՛չ վաւերագիր, եւ ո՛չ ալ վիճակագրութիւն։ Զատանիի մը յիշատակներէն փրցուած, իր տեսածներէն ու զգացածներէն գանգատած հոգիի մը էջերն են, գրուած՝ միամիտ շեշտով, մէկու մը կողմէ, որ իր հաւատքը կորսնցուցեր է աշխարհի շարութեան համար ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(1) Այս առթիւ, թոյլ տուէք յիշեցնել որ Սիամանթօն Ակնցի էր, ոչ թէ Սեբաստիոյ շրջանէն, ինչպէս թիւրիմացութեամբ գրած էր Վ. Լուսեան, օրաթերթ «Հայրենիք»ի իր պատմական ու գրական տոմսերէն մէկուն մէջ, նուիրուած Սիամանթոյի։

(1) Նախճիրներ (1915-1918) գրեց Գէորգ Մելիտինեցի, 1929, տպագր. «Հայրենիք», Պոստոն։

ԳՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Արտասահմանի հետ մշակութային յարաբերութեան համամիութենական ընկերութեան կողմէ, Երեւան գացած է մանկական գրող Մէկոյին, կազմակերպելու ճափոնական մանկական գրքերու եւ ճափոնցի մանուկներու նկարչական ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէս։

Ցուցահանդէսի ընթացքին՝ զեկուցումներ պիտի տրուին ճափոնական մանկական գրականութեան, արտասահմանի մէջ կազմակերպուած խորհրդային մանկական գրականութեան ցուցահանդէսներու եւ թանգարանական նոր փորձերու մասին։

Այս ցուցահանդէսին համար ճափոնէն առաքուած է 1000 հատոր գիրք եւ 750 նկար, որոնցմէ լաւագոյնները կը ցուցադրուին Երեւանի մէջ։

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԵՐԳԵՐ ՅՈՎՀ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Իր ժամանակին հաղորդեցինք մահը բանաստեղծ Յովհաննիսեանի, որ կաթուածահար եղաւ սեպտ. 29ին, Երե...
Հանգուցեալը կը պատկանէր արեւելահայ գրական ... բունդին, որ բաղդատաբար անծանօթ մնացած է մեր մէջ ... Նմոյշ՝ ահա քանի մը երգեր իր բանաստեղծութեանց հատոր...

ՎԱՀԱԳՆԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

(Բալլադ)

Երկնեց երկին և երկիր,
Երկնեց եւ ծով ծիրանի,
Եւ եղեգնիկը կարմիր
Երկնեց ծովում ծիրանի։
Ծուխ է դուրս գալիս եղեգան փողից,
Բոց է դուրս գալիս եղեգան փողից։
Բոցն է պատել կարմիր եղեգնիկ,
Բոց է դարձել եւ ծով ծիրանի.
Կարմիր բոցից ահա մի մանկիկ,
Վահագն ահա՝—մանուկ գեղանի։
Բոց մորուքով,
Հուր շրթունքով
Հուր հեր գլխին—հրեղէն պսակ,
Եւ աչերն են զոյգ արեգակ։
Ալեծուփ ծովի ծիրանի ալիք,
Գնում են գալիս, ծեծում են ափունք,
Անհանգստանում գոռում է մանկիկ,
Սաստում է ալեացն հրավառ շրթունք։
Վահագն ծնաւ, լռեցէ՛ք ալիք.
Դու ծովահալած, դադար առ, մրրի՛կ։
Թեւերն ոսկեհուռ, հրահեր բաշով
Նժոյգը տակին՝ սլացաւ վերեւ—
Երկինք ծածկէ՛ք համեստ շղարշով,
Տե՛ս, ո՞վ է գալիս, եւ դու, հուր արեւ։

* * *

Ա՜խ, տւէք ինձ քաղցր մի քուն,
Կեանքից հեռու սլանամ
Այն աշխարհը, ուր խնդութիւն,
Ուր սէրն է միշտ անթառամ։
Ինքնուշ վարդերն ինձ բարձ լինին,
Վառ կանաչից իմ վերմակ,
Նոցա բոյրը զւարթագին
Ծծեմ անվերջ ես անյագ։
Եւ խայտալով իմ առաջին
Վտակն անուշ խոխոջէ.
Մի թարմութիւն եդեմային
Չորս բոլորքս տարածէ։
Եւ ինձ ժպտի արշալոյսին
Գարնան մաքուր արեգակ,
Եւ գիշերով իմ ճակատին
Խաղայ զուարթիկ վառ լուսնակ։
Եւ աչազս կայուն ականջիս
Իւր մեղեդին մեղմ հնչէ.
Եւ հերարձակ՝ սիրով վըզիս
Փարէ քնքուշ, փաղաքշէ...
Եւ յաւիտեան վայելչութիւն
Դրէք հոգիս չյագենամ...,
Ա՜խ, տւէք ինձ քաղցր մի քուն,
Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ սլանամ։

ԱՐԱԶՆ ԵԿԱՒ

Արազն եկաւ լափին տալով,
Ժեռ քարերին, ափին տալով,
Ո՞րտեղ թափեմ ես իմ դարդը
Զոր գլուխս տափին տալով.
Ա՛յ իմ Արազ, ջուրդ վարար,
Սիրուն եարիս, եա՛ր, բար...
Ես չհասայ իմ մուրազին,—
Արա՛զ, եա՛ր, եա՛ր, կարօտ...
Ամպերն ընկան Մասիս...
Կարօտ մնացի ես իմ եարին
Աստուծ սիրես, էրւած սրտիս
Ջուզար բերես եկող տարին.
Գիշերն անքուն գլեր կը գալ...
Արտասուոքս գետ կը լինի
Արա՛զ, ծէզը Հրէդ ...
Իմ սեւ դարդը քեզ կը բերի...
Կ'ասես՝ շողքը քարին ընկա...
Կրակն իմ սրտին ընկաւ
Կամար ունքից, Թուխ ...
Ծաւն իմ չիւան ջանին ...
Արազն եկաւ լափին տալով
Ժեռ քարերին, ափին տալով
Ո՞րտեղ թափեմ ես իմ դարդը
Զոր գլուխս տափին տալով

* * *

Ալագեազ բարձր սարին
Ձին ա կիտուել կատարին
Սարի ճամբէք, բաց ելէք
Էրթամ հասնեմ իմ եարին.
Ա՛խ, իմ ճամբէն քարոտ ա,
Սիրտս էրւած, եարոտ ա,
Ղարիբի օրն ըլնի սեւ,—
Աղիզ եարի կարօտ ա.
Եարիս տեսայ, լալիս էր,
Լալիս, գլխին տալիս էր,
Ճամբայ տւէք, ա՛յ սարեր.
Ձեռով արի՝ գալիս էր։
Էն ի՞նչ դուշ ա էն քարին...
Սիրտս կաթում ա արին,
Ա՛յ իմ թաղլան, թեւ տուր ինձ,
Թռնեմ, հասնեմ իմ եարին.

* * *

Մնաք բարով, արե՛ւ, գարո՛ւն
Եւ խնկաբույր ծաղիկներ,
Կարկաչահոս վտակ սիրուն,
Կանաչազգեստ բլուրներ։
Մնաք բարով, համբոյր ու ...
Դէմքով հրեշտակ կոյս չքնաղ ...
Վայելչութեան պայծառ ...
Քաղցր ժպիտ, կեանք ...
Աղքատութիւն ես սիրեցի,
Խեղճի լացը, հառաչանք,
Ես քնարս նւիրեցի
Միշտ երգելու եւ տանջանք...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՇԱՆԿԱԼ ԼԵՌԸ

ՀԸՍԳԻԵ ԹԷԼՍԻՆ

Տըլէ մըն տըպէ, տըլէ մըն տըպէ.
Պլպուլ սը խոյն է ծ'աշխա տը գուլէ։
(Քրդական երգ)

— իմ սիրտս կ'րսէ,
իմ սիրտս կ'րսէ,
վարդի սիրուն է՝
Պլպուլը կ'երգէ...

Նախերգանքն աղօթքի մը մեղմութեամբ իր առաջին մրմունջը կը տանէր սիրակարօտ սիրտերուն, որոնք վրաններուն տակ, հողին՝ հետ՝ կը հեւային հետզհետէ իջնող աշխուշին մէջ։

Էմիր Ջէյտինի իշխանական վրանն իր թեւերը լայն տարածած, ամէն երեկոյ, երգի մեղեդիներով օծուն խորանի մը պատկառանքը կը ստանար, ու բազմութիւնը կրօնական երկիւղածութեամբ՝ իր հոգին կը դառնար, լռելեայն թեւածելով երազներու աշխարհը։

— Երգէ՛ Շիրպար, երգէ՛. քու երգերդ աւելի քաղցր պիտի հնչէն ամենակարող Ալլահի ականջին, քան մեր անկատար աղօթքները։ Երգէ՛...

Ու Ահմէտ Շիրպար, բանաստեղծ ու երգասաց, եօթը տարիներէ ի վեր իր սիրտը կը բանար Արեւատանի մեծազօր իշխանին առջեւ, կեանքի չարն ու բարին, վիշտն ու ուրախութիւնը պատմելով արեւակէզ այդ ժողովուրդին։

Ահմէտ Շիրպար ընտրեալն էմիր Ջէյտինի, սիրուած ու յարգուած բոլորէն, գեղեցիկ ու կտրիճ երիտասարդ մըն էր, հեռո՛ւ, հեռու լեռներէն եկած, իր անհանգիստ հոգին կ'օրօրէր արեւվառ հորիզոններու վրայ։ Ու հակառակ իր ծագումին, որ հասարակ ժողովուրդէն կուգար, ան իր շրջապատի կալուածութեան մէջ՝ բարեկիրթ էր, բանաստեղծի մը աստուածատուր շնորհներով, եւ տեղ կը բռնէր իշխաններուն հետ՝ մեծ Էմիր Ջէյտինի տիւանին մէջ։

Երգիչը բռնկած անհասանելի սէրէ մը, որ իրեն ներշնչեց Էմիրի աղջիկը, չքնաղագեղ Աստուլէն, պլպուլ մը դարձաւ վարդի սէրէն, երգեր յօրինեց ու երգեց Արեւատանի յաղթանակներու եւ ինկած հերոսներու մասին. սրտերու անյայտ կարօտներն արթնցուց ու դարձաւ բարձրախօսը բոլոր անխօս հոգիներուն, որոնք իրենց սրտի լուռ պատկերը կը լսէին Շիրպարի թըրթռուն շեշտերուն մէջ։

Էմիր Ջէյտին, մեծազօր ու յաղթական իշխանն Արեւատանի, խստաբարոյ ու դաժան, աշխարհի բոլոր հաճոյքներէն ու փառքերէն յագեցած, հետզհետէ կը կքէր իր անձնական ..ողբերգութեան բեռին տակ։

Արու զաւակ չունէր...

Եւ, որքան կը մեծնար իր իշխանութիւնը, ու որքա՛ն իր հռչակն ու հարստութիւնը կը դառնային անսահման, այնքան աւելի տխրութիւնը կը ծանրանար անոր ուսերուն, ու անժառանգ իշխանական օջախի վիշտը կը հալեցնէր զինքը։

Այս ունայն աշխարհին մէջ, Էմիրի սիրելիները կը մնային երեք արարածներ միայն,

Արաբական նժոյգը, որ իր հարէմի բոլոր կիներէն աւելի կը սիրէր, եւ որ, շղթան ոտքերուն՝ խնամքով կը կապուէր Էմիր Ջէյտինի վրանին տակ, անոր սնարին մօտիկ։

Աստուլէն, լուսաստղին պէս պայծառ ու գեղեցիկ, մինուճար աղջիկը, որ երանութեամբ լեցուցած էր Էմիրին սիրտը։

Ու Ահմէտ Շիրպար, որ իր արշաւանքներու անբաժան ընկերն եղաւ, երգեց իր յաղթանակները եւ վշտի ու սիրոյ բանաստեղծութիւններով՝ Էմիրի ալեկոծ սրտի մտերիմը դարձաւ։

Մնացած աշխարհի ժխորը ջուրի ձայն էր Էմիրի ականջին։

Ան ինքնակալ էր ու ամենակարող, իսկ մնացած մարդիկ կամակատարներ։ Անոր խօսքը, ձեռքի մէկ շարժումը, աչքի մէկ ակնարկը անառարկելի հրամաններ էին, որոնք կը կատարուէին հլու հնազանդութեամբ։ Սակայն այս ամենազօր ու դաժան մարդը մեղմաբարոյ փիլիսոփայ մը կը դառնար, երբ Աստուլէն իրեն կը ներկայանար։

Էմիր Ջէյտին, դառնութեան բաժակին հետ հաշտուած՝ հաշտուած էր տեսնել Աստուլէն, որպէս միակ ժառանգն իր իշխանական օջախին, ու յարգել անոր կամքն անոր մէջ, իշխանական ու անկապտելի։

Ու Աստուլէն իշխանազունի մը ազատութեամբ մեծցաւ իր հօր մեղմ ժպիտներուն տակ, անծանօթ մնալով հարէմի կեանքին։

Շատ իշխաններ, հարուստ ու կտրիճ, մօտ ու հեռու հովիտներէն եկան անոր ձեռքը խնդրելու, սակայն Աստուլէն մնաց անդրդուելի. ու ամէն անգամ գլուխը նազանքով մը ամփոփեց Էմիրի թեւին տակ, ու խնդրեց որ իրեն թող տայ հայրենական օջախին մէջ մնալ։ Ու ամէն անգամ Էմիր Ջէյտին, ծանրախոհ զառամեալի մը պէս, ճամբու դրաւ իր հիւրերը, յայտնելով որ իր աղջիկը Ալլահի միակ ողորմութիւնն է, ու ինք երդուընցած է իր կամքը չպարտադրել անոր։

∴

Օրերն ու տարիները սահեցան ջուրի պէս։

Աստուլէն, անտարբեր դէպի հզօր իշխանները, Շիրպարի սիրային մեղեդիներուն տակ, գարնանային վարդի մը պէս բացուեցաւ, ու իր բուրմունքով գինովցուց հազարան պլպուլը, որ Աստուլէէն սիրավառ՝ ժամանակն ու տարածութիւնը մոռցած՝ շղթայուած մնաց Էմիր Ջէյտինի վրանին։

Սիրոյ կրակէն բռնկած, այս երկու զգայուն էակները երկա՜ր, շա՜տ երկար իրար զգուեցին երազուն աչքերով, երգի մրմունջներով, փոքրիկ ու անազատ շոյանքներով։ Միշտ իրարու մօտիկ, բայց միշտ իրարմէ անջատ, երկու վառ ճրագներու պէս՝ սիրտ սպառեցին։

Կէս գիշերուան մը մինակութեան մէջ, Աստուլէն կծկուած Էմիրի թեւին տակ, երբ նորէն կը մերժէր հարս երթալ Բահթանի իշխանին, սրտի յորդ ալիքներէն քշուած, արցունքն աչքերուն մէջ, աւանդական պատուարները խորտակած, մատնեց այն հնարաւորութեան մասին, որ զինք Շիրպարին կը կապէր։

Էմիր Ջէյտին, մտահոգ իր անուան յարատեւութեամբ, եկող ու գացող իշխանները կը մոռնար, ու երբ մտածումը ճառագայթի մը արագութեամբ իրեն կուգար՝ երիտասարդի մը հետ ամուսնացնելու Աստուլէն եւ զայն պահելու իր օջախին մէջ, իր հոգին կը փոթորկէր, իշխանական հպարտութիւնը կը վիրաւորուէր, ու զայրացած վճռէր բարձրաձայն.

— Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ ... Էմիր Ջէյտինի տան պատիւ... չի կրնար իջնել... Ո՛չ՝

Կեանքի անել։

Էմիրը մտածումներու ... աւելի կքեցաւ։

Աստուլէն ու Շիրպար, որ... հար թռչուններուն պէս ան... ուեցան իրենց սրտի չուաց...

Բանաստեղծի երգերը ... շարժ ողբեր դարձան, ու մ... մաղձոտ անձրեւի մը պէս ... ուեցան Արեւատանի բ... րուն վրայ։

Էմիր Ջէյտին, անզգամ ... կու սիրահարներու ... ծային հուրէն. Շիրպարի ... մօտիկ բրաւ վիրաւոր մը ... հեշտանքով ու աւելի ... թաղուեցաւ իր վիշտերու...

Ու Շիրպար, առանց ... սպառելու ազգերգներու ... ունկնդիր իր սրտի հեւքեր... յուզիչ երանգներով ... վիշտը տանջուած սիրտ... որ եօթը տարուան կարօտ... տին, գերիի մը համբերութ... սպասած էր երջանկութեան...

—իմ սրտի սիրական ...
րի է կը ...
Մարմինս հալեցաւ ...

Բանաստեղծը բախտ... պաւին, կը խնդրէ որ ... գամ մը միայն իր դէմքը ... ձնէ դէպի վշտահար սիր... ները։ Ու անոնք բախտ...

[illegible] ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

ՇԱՐԼ ՊԷԳԻ

Շարլ Պեգի (Charles Péguy)... [illegible] հեռաքննական եւ քննա[illegible] գէմք մը։ Լուսաւորեալ մը, [illegible] քաղաքական մը, կաթոլիկ [illegible] մը։ Ըմբռնեցաւ որ իր կեանքը [illegible] գրականը ծախսեր էր իրա[illegible] համար իր երազը։ Այդ [illegible] հրատարակած իր [illegible] Quinzaineները (տասնը[illegible] երբեմն տետրեր) նշանաւոր [illegible] են իր շրջանին։ Իր անբա[illegible] բարեկամ, եղած է ժամ ժա[illegible] նմանապէս իրեն բարեկամ [illegible] էին ու յաճախած կիւժաս [illegible] իր գրախանութը, ֆրան[illegible] գրականութեան ամենա[illegible] դէմքերը։ Եղեր էր անիշխա[illegible] ընկերվարական, երթալ [illegible] համար՝ որպէս նորա[illegible] Հռոմի պապական եկեղե[illegible] խանդավառ նուիրուա[illegible]։

[illegible] գրած է բազմաթիւ [illegible] էջեր, մասնաւորաբար [illegible] Արքի նուիրեալ Թատերա[illegible] մը, որ այսօր դասական կը [illegible] իր զաւառանջ եւ խաով[illegible] հոգիին նման իր արձակն ալ [illegible] է, լաբիւրինթոսային, [illegible] անգամ նախադասութիւննե[illegible] անհասկնալի ըլլալու աստի[illegible], թէեւ այդ բաղեղանման [illegible] հոյակապ խոյանք մը [illegible] եւ հոն միշտ մարդկային [illegible] մը կայ։ Կարելի է զինքը [illegible] պահելով մէկն ու միւսը [illegible] նկարագրի տարբերութեան [illegible] ըմբռնումներուն մէջ՝ մեր ս[illegible] [illegible] ներքային՝ Ներաշխարհի [illegible]ներուն։

1914ին, մեծ պատերազմին, [illegible] կռիւներուն առեն, երբ իր[illegible] իր զինուորներուն գլու[illegible] անցած, դէպի առաջ կը սուրար, [illegible] գնդակը գետին կը գլտո[illegible] զինք, "ու Բէգի կ'իյնայ" [illegible] պատրաստ հողին վրայ՝ դէմքն առ [illegible]»։

Իր մահէն վերջ, եւ դեռ մին[illegible] այսօր, իր մասին հատորներ [illegible]։ Այդ առենէն ի վեր [illegible] դարձեր էր իր [illegible] (Prière pour nous autres [illegible]rnels, 1913) քերթուածը, որուն [illegible] տուները ժամանակագրածներ [illegible] դասական։ Կը փորձեմ տալ [illegible] թարգմանութիւնը։

ԱՐՇԱԿ ԶՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԱՂՕԹՔ

Երնէ՜կ անոնց որմեռան մարդերու
մէջ մեծամեծ,
Պառկած հողին վրայ՝ դէմքերնին
առ Աստուած։
Երնէ՜կ անոնց որ մտան վերջին
վայրի մը վրայ վսեմ,
Մեծաշուք թաղումներու փա-
ռաւոր պատրաստութեանց ընդ-
մէջ։

Երնէ՜կ անոնց որ մեռան, որով-
հետեւ դարձան
Առաջին կաւին եւ առաջին հողին։
Երնէ՜կ անոնց որ մեռան կռիւի
մը մէջ արդար,
Երնէ՜կ հասուն հասկերուն եւ
ցորեաններուն հնձեալ...։

ՇԱՐԼ ՊԷԳԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ստորեւ նոյնութեամբ կը թարգմանենք այն յայտարարութիւնը, զոր Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան գործիչներէն վեց հոգի, անդամ փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին, փարիզի պատերը փակցուցեր էին.—

«Մեր համայնավար կուսակցութեան մէջ, հետզհետէ աւելի շատցող անմաութիւնները, մեզ ստիպեցին որ դեկավարութեան ղրկենք բուռն բողոքի նամակ մը։

Այս նամակը կարդացուեցաւ փարիզի քաղաքապետութեան համայնավար ներկայացուցիչներու խորհրդակցական ժողովին մէջ, Նոյ. 10ին։

Ցաջորդ օրն իսկ, Նոյ. 11ին «Իւմանիթէ» առանց այլեւայլի մեզ կապեց անարգութեան սիւնին։

Այդ օրէն անդին, ամէն ջանք կը թափեն հայհոյութիւններով խեղդելու մեր շարժումին իսկական պատճառները։

Եթէ միայն մեր անձերը խնդրոյ առարկայ դարձած ըլլային, պիտի արհամարհէինք բոլոր հնացեալը։

Բայց, խնդիրը կը դառնայ աշխատաւորութեան վրայ, որուն կը ծառայենք մենք բոլորս քսան տարիէ ի վեր եւ որուն կ'ուզենք աւելի եւս ծառայել։

Ռուսական յեղափոխութեան, «Իւմանիթէ»ի, եւ զոպումի երբեակ լուսարգելին եւ, սառահակներու, փառամոլներու եւ համակերպածներու խումբ մը, մոլորեցնելով անկեղծ բանուորները դէպի անդունդ կը հրէ այն կուսակցութիւնը, որ պատմականօրէն պիտի կրէր ընչազուրկներու յեղափոխական ազատագրութեան լոյսը։

Այլեւս ոչ մէկ լուրջ մարդ կրնայ հաւատալ հոն։ Արտաքսումները կը յաջորդեն իրարու։

Կուսակցութիւնը կը պահէ ոստիկանութեան ծառաներն ու բանսարկուները, զորս չի կրնար վանել Ալլ կ'արտաքսէ լաւագոյն զինուորագրեալները։

Կուսակցութիւնը գետին կը կորսնցնէ ճարտարագործական կեդրոններու մեծ մասին մէջ։ Գաւառներու իր ուժերը կը նիհարնան ամէն առեն։ Այսօր մեր բջիջները կը պարպուին։

Օգոստոս 1ի առթիւ կուսակցութեան գրոշին տակ կանչուած տասը հազար «Նոր» ռազմիկներ»ու փոխարէն, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ արձանագրուեցան միայն 258 հոգի։

Բանւորական կազմակերպութեան բոլոր մարզերուն մէջ, այնքան տարիներու ջանքերուն, անձնուիրութեան, կարգապահութեան, զոհողութեան ոգիի արդիւնքը, գրեթէ ամբողջովին փճացած է։

Հարիւր հազարաւոր պատուական աղոց գրամը եւ առաժանքը մսխուած են։

Անհերքելի եւ զարհուրելի հաշուեկշիռը պիտի հաստատենք բոլոր եղանակներուն եւ այն մարդոց որոնք պատասխանատու են։

Անոնց հայհոյութիւններուն, անոնց սոփեստական բանավէճերուն պիտի պատասխանենք թիւերով եւ սառայդ իրողութիւններով։

Պայմանաւ որ մեզ օգնէք։

Կը ճանչնաք մեզ, մեզ միշտ տեսած էք ձեր հրապարակային ցոյցերուն գլուխը։ Գիտէք թէ ինչպէ՞ս պաշտպանած ենք ձեր շահերը քաղաքապետութեան մէջ։

Բանւորներ, պաշտօնեաներ, հանրային սպասարկութեանց աշխատաւորներ, արհեստաւորներ եւ մանր առեւտրականներ։

Միացուցէք ձեր ջանքերը մերիններուն։ Մեր տրամադրութեան տակ դրէք ինչ որ կրնաք։

Ուժ տուէք պայքարին, որ կ'ուզենք մենք մղել»

Իսկ «Իւմանիթէ»ի ուրբաթ օրուան թիւին մէջ, համայնավարութեան վարիչ մարմինը, վերի յայտարարութեան կը պատասխանէ սովորական պոռոտախօսութիւններով եւ յուսադրութիւններով, որոնց այլեւս մարդ չի հաւատար։«Իւմանիթէ»ն որ կարգին իբր անմիջականօրէն վտանգի ենթարկուած, վայնասուն կը փրցնէ,

— Անոնց համար որ կ'ուզեն քայքայել համայնավար կուսակցութիւնը եւ կարմիր Արհեստակցականները, անոնց համար որ յարձակում կը պատրաստեն Խորհրդային Միութեան դէմ եւ օրէ օր կ'ուժեղացնեն աշխատաւորներու պզուելի շահագործումը- ամէն օր նոր հնարաւորութիւն մը կը բերէ հարուածելու «Իւմանիթէ»ն եւ զայն խլելու աշխատաւոր դասակարգին ձեռքէն։ Այլեւս չեն ուզեր վայրկեան կորսնցնել։

Համայնավար բոլոր բջիջներուն, «ենդիկաներուն» «Իւմանիթէ»ի բոլոր ընթերցողներուն կ'իյնայ հասկնալ վտանգին կարեւորութիւնն ու ծանրութիւնը եւ իբր մէկ մարդ կանգնելու իրենց թերթին պաշտպանութեան համար։»

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿՈՆՔՈՒԹՆԵՐԸ

Հինգշաբթի օր կոնքուռները լրացուցին իրենց թիւը որ պակսած էր Քուրթլինի մահով։ Երեք քուէարկութենէ յետոյ, Iի դէմ 8 ձայնով Ակադեմիոյ անդամ ընտրուեցաւ Ռոլան Տորժըլէս։

Տորժըլէս ծնած է Ամիէնի մէջ, 1886ին։ Իր ծննդավայրին մէջ էր որ ստացաւ իր նախնական կրթութիւնը։ Շնորհքը զինքը կը պատրաստէին ճարտարապետութեան։ Տորժըլէս նետուեցաւ հրապարակագրութեան մէջ։ Իր գրական առաջին փորձերը կը կատարէ պատմուածքներով եւ քերթուածներով։ Կ'աշխատակցի նաեւ զանազան մեծ օրաթերթերու եւ նոյնիսկ պահ մը, երգիծական թերթի մը մէջ կը ստանձնէ առեւտական բաժին մը։

Մեծ-պատերազմին՝ զինուորական բժշկական քննութիւնը զինքը անընդունակ կը յայտարարէ ծառայութեան։ Բայց Տորժըլէս կամաւոր կ'արձանագրուի ու կը մեկնի ճակատ, գնդացիրներու խումբի մը մէջ։ Կը վիրաւորուի Արաքինեէն յետոյ, կը մանէ օդանաւորդութեան մէջ։

Անկումի մը հետեւանքով երկար աաեն կը դատապարտուի անշարժութեան՝ հիւանդանոցի մը անկիւնը։ Այս պարագիր հանգամանքն հետեւանքով է որ Տորժըլէս կը սկսի գրել «Փայտեայ խաչեր»ը, հրատարակուած 1919-ին, ուր առանց սեթեւեթի, լրագրական պարզ ոճով ու յաճախ զուարճալի պատկերներու ընդմէջէն, առաջանքը կը զուգադրէ վաշտի մը, պատերազմի զարհուրանքին, եւ անփառունակ հերոսութեան պատմութիւնը կը հիւսէ, իրական կեանքի գոյներով.

Այս առաջին գործէն յետոյ, Տորժըլէս շարունակեց իր տաղանդի փառքը տալ արժէքաւոր գործերով, յաջորդաբար հրատարակեց Le Cabaret de la Belle Femme, Le Réveil des Morts, Saint Magloire, Partir, La Route Mandarine, La Caravane sans Chameaux.

ՄՏՔԻ ՏԱԳՆԱՊ

«Անուանեցէք ինչպէս որ կուզէք, Եւրոպայի մէջ ներկայիս մտքի տագնապ մը կայ որ կապուած է դրամի տիրապետութեան»։

Այսպէս կը հաւատան ու կը հաստատեն խումբ մը գրողներ, որոնց մէկ յայտարարութիւնը հրատարակուած կը գտնենք «1929»ի երկրորդ շարքին մէջ։

«Անոնք որ, կը շարունակէ յայտարարութիւնը, պարտաւոր էին խօսելու սրտի եւ մտքի անշահախնդիր ուժերուն, ընդհակառակն աւելի կ'արծարծեն անոր շահերը կամ անհատական զգայութիւնը։ Նման շարժումի մը դէմ է որ պէտք է հակազդել»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

L'ANNEAU D'ANAHIT Roman). Par René Dastarac. Editions des Roses. 18-20-22, Rue du Peugue. Bordeaux. 1929 Prix 12 francs. ԱՆԱՀԻՏԻ ՄԱՆԵԱԿԸ։ Վէպ հայկական մարտիրոսագրութենէն։

ՍԵՆԵԱԿԻՆ, ԽԱՆՈՒԹԻՆ, ԲՆԱԿԱՐԱՆԻՆ ՎԱՐՁՔԵՐԸ ԿԸ ՎՃԱՐԵՍ ՄԻՇՏ ԿԱՆԽԻԿ։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԴԺՈՒԱՐ ԿՈՒԳԱՅ ՆՈՅՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎՃԱՐԵԼ ՀԱՅ ԹԵՐԹԻՆ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ, ՈՐ ԱՆՈՐ ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՄԻԱԿ ԱՂԲԻՒՐՆ Է, ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԻՆ ՀԵՏ։

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՄԷԿԸ

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան փարիզի Մասնաժողովը պատիւ ունի յայտնելու որ, այս տարի եւս, Պօղոս փաշա Նուպարի կոչին համաձայն պաշտօն ունի, յառաջիկայ դեկտ. 1ին վիճակով «Ոսկեղէն կանոն»ի կիրակին առթիւ նուիրահաւաքութիւն կատարելու յօգուտ ազգիս բազմակարօտ որբ սերունդին։

Այս նպատակով կազմուած են երկու երեք հոգինոց նուիրահաւաք խումբեր, որ մասնաժողովիս կողմէ կնքուած ու թուագրուած տետրակներով, դեկտ. 1էն մինչեւ 22 պիտի դիմեն ամէն հայու, ստանալու համար ինչ նուէր որ տրամադրուի, որպէս կազմնդչէք մեր ծնողազուրկ սրտահատորներուն։

Մասնաժողովս, կը սիրէ յուսալ թէ, փարիզահայութիւնը, ընդ առաջ երթալով Պօղոս փաշա Նուպարի սրտառուչ կոչին, պիտի փութայ առատաձեռն նուէրներով մասնակցիլ Աւետարանին Ոսկեղէն կանոնով նուիրագործուած այս սրտի տուրքին հանգանակութեան, որուն արդիւնքը պիտի հրատարակուի մանրամասն ցանկով։

(կնիք)

ԱԿՌԱՑԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ, 29 Յուլվառ Սէն-Մարթէն, մեր հայրենակիցները պիտի գտնեն հայ համբաւաւոր ատամնաբոյժ մը, որուն դարմանատունը օժտուած է ատամնաբուժական վերջին կատարելագործումներով և որ իւրաքանչիւրը պիտի խնամէ իր պարագային համեմատ։ Ակռայ քաշել ձրի։ Կեղծ ատամներու և ատամնաշարերու շինութիւն՝ չափաւոր գիներով։ Երաշխաւորուած աշխատանք։ Ամէն օր ժամը 9էն մինչեւ կէսօր։ Հեռաձայն Archives 55—09։ (Ծ.)

[illegible]լցած, եօթն օր ու եօթը գիշեր, անօթի ու ծարաւ, ծունկ[illegible] եւ շրթունք շրթունքի [illegible] ապրին, ու անոնք եօթը [illegible] մաշումէն պիտի ազա[illegible]։

Իսկ եթէ բախտը պիտի մնայ [illegible] ... երգը ըմբոստ ալիք[illegible] կը բարձրանայ ու կուտայ [illegible] վճիռը.

[illegible] սիրական, եկուր քեզ փախ-
ցնեմ,
[illegible] աշխարհէ աշխարհ տանիմ.
[illegible] հարցնեն թէ իմ արարքի
պատիժն ի՞նչ է,
[illegible] ծամբոյրի գին, գլխատուելու
պատրաստ գլուխս ցոյց պիտի
տամ։

Ամէն երեկոյ, երբ կէս գիշերուան աստղերը քնար նայուած քներով երկրի լռութեան վրայ կը [illegible], այս երգի վերջին [illegible] կ'երթային մօտակայ ժայռերուն բախելու, եւ [illegible] թռչունի մը պէս՝ ձո[illegible] անդունդը կ'իյնային։

Լռութիւնը գետնատարած կը [illegible] Արեւաստանի բլուրներուն վրայ։ Վրաններն իրենց [illegible] աւելի համարձակօրէն [illegible] կ'առնէին։ Հովը լեռներէն [illegible] կ'իջնէր, թեթեւ ոտքերով [illegible] կը մտնէր, զով ձեռ[illegible] շոյանքներ կուտար, [illegible], ու նորէն կուգար։

Միայն Շիրպարն ու Աստղիկն, աստղերուն պէս կէս քուն կէս արթուն, կը շարունակէին իրենց հոգու անվերջանալի երգը։ Իրարմէ անջատ, բայց հոգիով իրարու պլլուած, անոնք իրենց երազ երջանկութեան մասին կը մտածէին երկար-շատ երկար։

Ու սիրոյ ալիքներն անզուսպ էին ու հզօր։

Գիշեր մը, երբ նորէն վրանները լռութեան մէջ թաղուած էին, Աստղիկն ու Շիրպար սիրոյ ջերմութեամբ բռնկած, հովի պէս զաղտուկ ու արագ՝ թաւուտի մը եւ քաշուեցան։

Կեանքն երկաթէ բանտ մը դարձած էր անոնց համար։ Սըրբազան պատկ մը, որ զանոնք անբաժան զոյգ մը պիտի դարձնէր, անկարելի կ'ըլլար։ Իսկ սէրը վարարած հեղեղի մը պէս էմիր Չէյտունի վրանի սիւները կը խորտակէր։ Աստղիկն սիրոյ եւ հայրենական օջախի միջեւ կը տատանէր, առանց կայմի։

Ու անոր սիրտը կը թփտար Շիրպարի գրկին մէջ։

— Աստ'ղէ, իմ սրտի սուլթան, եկուր քեզ տանիմ աշխարհէ աշխա՛րհ, մեծազօր իշխաններու մօտ, անոնց հովանիին տակ կը պատսպարուինք. Աշխարհը մեծ է, մեր սէրը կ'օրհնէ...

— Չըլլար Շիրպար, չըլլար. մեր սէրը ժեռոտ քարին է բախած, չըլլար։ Իմ հօրս գլուխը բարձր է, չի խոնարհիր, իմ հօրս դուռը բարձր է, չի ցածնար. իմ հօրս ձեռքը երկար է, չի կարճնար... գնա, ո՛վ սրտի մուրացիկ, գնա՛ իմ սիրական, չըլլար ..

— Աստղէ՛, ես քեզ կը տանիմ երկրէ երկիր, կ'երգեմ մեր սէրն այնքան բարձրաձայն եւ յուզիչ, որ մեր պաշտպանութեան համար քարերն իսկ լեզու առնեն. ու եթէ ճակատագիրը զիս պատժել ուզէ, սիրով կեանքս կուտամ մէկ օրուան դրախտ վայելելու համար։

Բանաստեղծ Շիրպար իր հոգին բուռն մէջ բռնած, մահուան հետ հաշտուողի մը առատաձեռնութեամբ՝ դրաւ Աստղէի սիրոյ նժարին մէջ։ Աստղէն աչքերը զոց ըմպեց այդ ինքնանուիրումը, ու հրդեհ մը կաժուրջներն այրեց, կամուրջներն հին Արեւաստանի։

Գիշերուան խաղաղութեան մէջ, երբ ալլան հովը միայն գիրենք կը լրտեսէր, անոնք որոշեցին օրն իրենց փախուստին։

* * *

Էմիր Չէյտունի վրաններն իրենց շուքերը կը ձգէին Արեւաստանի լեռնադաշտերուն վրայ անտառի մը կերպարանքը տալով հեռու շրջապատին։

Էմիր Չէյտուն ընկողմանած իշխանական վրանին առջեւ, արեւմուտքի վերջին ճառագայթներուն հետ՝ իր մարմնուն նայուածքը մշուշոտ հորիզոններու մէջ կ'անթեղէր. առանց ուշադրութիւն դարձնելու զինք շրջապատողներուն, որոնք, ծնկաչոք, ըստ իրենց աստիճանին շարուած էին որբազան զորգին քիչ հեռու։

Էմիրը թաղուած էր մտածումներուն մէջ, որոնք կուգային հեռու տափաստաններէն, հին յաղթանակներէն, սիրոյ օրերէն, զառնութեամբ կը կշռէր ներկան։ Ու տխրութիւնն ու զայրոյթն իրար գրկած՝ օձի գալարումներով անոր հոգին կը պրկէին։ Ան իր շրջապատի զօրութիւնը մոռցած, քարացած անշարժութեամբ, ընկողմանած մնաց երկար, շա՛տ երկար։ Բազմութիւնը որ սովորական թայլտուութիւնը չէր ստացած հանգիստ նստելու, հլու կամակատարը մեծազօր էմիրին, ծունկերու վրայ զամուած՝ իրենց խոհուն խայլըշները կը ծխէին։

Այդ օր հրապ մը կը վառէր երկու սիրահարներու սրտին մէջ իրենց փախուստի ճամբան լուսաւորելու, մինչդեռ խաւարը թանձրօրէն կ'իջնէր էմիր Չէյտունի ալեկոծ հոգիին մէջ։ Բոլոր յաղթանակներն անարժէք յիշատակ մը կը դառնային անոր համար, կեանքի բոլոր հաճոյքները գունաթափ կ'ըլլային ու փլած հեղեղատի մը պէս, անոր ներաշխարհն անորոշ անդունդներուն կ'երթար։

Կէս գիշեր էր արդէն։ Վրաններուն առջեւ պլպլացող կրակները մարած էին. շուներու հաչոցը դադրած էր, ու երբեմն միայն ձիերու վրնջոցը մինջոցը կը ճեղքէր՝ խառնուելու համար Շիրպարի երգի ալիքներուն, որոնք գիշերուան լռութեան մէջ հազար լեզուներով կը խօսէին բնութեան։

Էմիրը ձեռքի անտարբեր ու անորոշ շարժումով մը մեկնումի նշաննըրաւ իր շրջապատին։ Բազմութիւնը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ. ու ակլամի խոնարհ արարողութեննէն յետոյ մեկնեցաւ։ Իշխանին վիշտը բոլորն ալ հասկցած էր։ Իրենց կը մնար աղօթել, որ արշաւանք մը զիրենք հեռու հորիզոններուն քաշէր, որպէսզի զէնքի շաչիւնէն մոռնային ծանր մտածումը, որ վիշապի պէս օղակած էր Արեւաստանի այնքան ուրախ վրաններուն շուրջ։

Արեւաստանի տէրն ու տիրականը կը մնար անշարժ իր տիւանին վրայ, ու անթարթ աչքերով դիտացի լերան հասակը կը չափէր։

Անժէտ Շիրպար կ'երգէր.

— իմ սիրտս կ'ըսէ.
իմ սիրտս կ'ըսէ...
. . . .
. . . .

Կ'երգէր դողացող ձայնով մը, որ իր հոգեկան անհուն յուզումը կը տանէր Աստղէին. վրանի խորքը մինակ նստած՝ ձեռն ի ծնօտ։

Շիրպար կ'երգէր նորոգ կեանքի ալիքներէն տարուած, ու իր հոգին բռնուած էր անանուն զողով մը։ Մինչ էմիրը սովորականէն շատ երկար մնաց իր մտածումներու ցանցին մէջ, լուռ ու անհաղորդ։ Մանօթ աստղերը հորիզոնէն անցան, իրենց վերջին լոյսը պլպլացնելով։ Աստղէն արթուն սառոյի մը պէս կը հսկէր. ու մութ կ'ընէր Շիրպարի սրտի ձայնին։

Արշալոյսը կը մօտենար։ Այս երեք էակները, ճակատագրականօրէն իրարու կապուած, կտրուած աշխարհէն, անշարժ ու միեւնոյն առեն յաւիտենական վայրկեան մը կ'ապրէին, վայրկեան մը, որ ժամանակի իմաստէն դուրս կ'իյնար։

Աստղէն իր հայրը վերջին անգամ ալ տեսնելու բաղձանքէն տարուած, ու քշուած այն մեծ յուզումէն, որ հայրենական օջախէն վերջնական բաժանումն իրեն կը բերէր, խռովքով մը դողդոջուն, մօտեցաւ տիւանին, ծունկի եկաւ ու համբուրեց էմիր Չէյտունի արմուկը։

Էմիր Չէյտուն հետզհետէ արթնցաւ մտորումներէն, մեղմօրէն շոյեց Աստղէի գլուխը, ու կարծես պաքինած իր վիշտերէն, դանդաղօրէն ոտքի ելաւ, երբ Շիրպար մեղմ մրմունջով մը արշալոյսի երգը կը փակէր։

Խոր լռութիւնը ծանր վարագոյրի մը պէս իջաւ աղօթքի նստած վրաններուն։

Լուսաստղը հորիզոնի վրայ հրապ բռնած էր, երբ Անժէտ Շիրպար եւ Աստղէն հրաժեշտ տուին Արեւաստանին։ Ու անոնք իրարու ձեռքէ բռնած՝ կակուղ քայլերով վար իջան հայրենական բլուրներէն, ուր ցեղը խոր քունի մէջ էր, եւ միայն անասուններու արձակած ձայնը կ'օրօրէր ծնրադիր վրանները։

ՎԻԳԷՆ ԳԼԱԿ

(Վերջը յաջորդով)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
8 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ԻՆ
Salle des Hautes Etudes Sociales.
16 Rue de la Sorbonne *Մէթրօ'* St. Michel
Երգիչ-դերասաններ Տէր եւ Տիկ. ՀԱՅԿ ԱՐՇԻՒ (Tenor-soprano)
Իտալիայէն նոր ժամանած
Կ'երգեն՝ հայկական ընտիր կտորներ, իտալական նշանաւոր օփերաներ. Tosca, Butlerfly, La Waly, Berte:
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 25, 15, 10

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
կազմակերպուած Ֆրանսայի Հայ Սկաուտներու
փարիզի շրջանի սկաուտական խումբերու կողմէ
Այսօր ժամը 2.30ին La Démocratie*ի սրահը*, 38 Raspail, Paris (7)
Գեղարուեստական յայտագիր, անակնկալներ
Պիւֆէ եւ ցուցահանդէս

tailleur

A.BERBERIAN

24. RUE BERGERE

Tel.: Prov. 05-09 PARIS.9

ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ O. M. OHANESSIAN
Marque déposée: MELKON
Եթէ կ'ուզէք ճաշակել արեւելեան համեղ անուշեղէններ, փնտռեցէք ամէն տեղ միայն MELKON վաճառանիշով ԼՕՔՈՒՄ. ՓԱՔԼԱՎԱ. ՔԱՏԱՅԻՖ. ԹԵՐԹ (պէօրէկի). ԱԳԻՏԷ ՇԱՔԱՐ. ՀԷԼՎԱ. ՍՈՒՍԱՄՈՎ ՀԷԼՎԱ.
" Իզմիրի համբաւաւոր ՓԻՒՇՄԱՆԻԷ ՀԷԼՎԱՆ. որոնց կեդրոնատեղին է՝
25 Rue Vilin, PARIS (20e) Հեռաձայն MENIL. 69—15
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառէն եւ արտասահմանէն

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԵՐ
Ձեր կօշիկը գնեցէք Դեկտ. 1ին
DORKԷՆ

ՄԱՏԹԷՈՍ ՃԻԼՊԻՐԵԱՆ
կը ստանձնէ հին եւ նոր ամէն տեսակ ապահովագրական գործեր (*Հրդեհ, Կեանքի եւ Արկածներու*), ինչպէս նաեւ առեւտրականներու տոմարներու կարգադրութիւն, հողերու եւ տուներու գնում եւ վաճառում, կալուածներու վրայ փոխառութիւն եւ նմանօրինակ յանձնառութիւններ:
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ.
36, Rue de Bellefond. PARIS (IX)

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ
38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet 4 Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56 - 58
Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ
Ցատուկ յարկաբաժին *Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց*
ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ոսկորի*, Ջղային, Արեան հիւանդութիւնները եւ ցօդացաւ:
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3 -7, կիր. մինչեւ կէսօր

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
MAISON VARTERESSIAN
1bis Rue Hautefeuille, մէթրօ St. Michel
Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ Նպարեղէններ
Ա Մ Ե Ն Ա Լ Ա Ւ   Մ Ա Ք Ո Ւ Ր   Ա Ժ Ա Ն
Մասնաւոր սպասարկութիւն բնակարաններու համար
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

ՓԱՍՏԱԲԱՆ
ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ
Contentieux Général, (Accidents) R. C. Seine 423631
Հասցէ՝ 72 Rue de Ménilmontant. Paris (XX)
Հեռաձայն Ménilmontant 96-74
Ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր եւ պաշտ... նական գրութիւնք, դիւրամատչելի պայմաններով.
ՓՈՂՈՑԻ ԱՐԿԱԾԻ ԴԱՏԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ԱՌԱՋ... ԿԱՆԽԱՎՃԱՐԻ.
Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէ վերջ 2-3, իրիկուան 7էն 8.30.
Մէթրօ՝ Ménilmontant *եւ* Martin Nadaud, *Թրամուէյ* 5 *եւ* 62, *Օթօպիւս* BC, BG, O *եւ* Q.

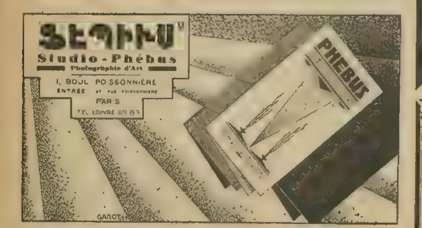

ՄԷԹՐ. Պ. ՎԱՀԷ
(ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)
ԻՐԱՒԱԳԻՏ ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ (10րդ շրջան)
18 Rue Dauphine. PARIS (VI) Tél. Danton 73-97
Իրաւագէտ-խորհրդատու Ցէֆանս Օթօմօպիլ է Սթօրթիվ եւ Միւթիւէլ Միլիթէր ֆրանսական մեծ ընկերութեանց:
Կը ստանձնէ քաղաքային, առեւտրական եւ պատժական դատարաններու առջեւ ամէն տեսակ դատեր, կը հետապնդէ փողոցի արկածներու առթիւ վնասուց հատուցումը առանց կանխիկ վճարումի, կը խմբագրէ աղերսագրեր եւ պայմանագրեր, կուտայ certificats de coutumes եւ կը կատարէ նաթիւրալիզասիոնի եւ քաղաքային ամուսնութեան ձեւակերպութիւնները, ու ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ:
Հայերու համար դիւրամատչելի պայմաններ.
Խորհրդակցութեան ժամեր.— Ամէն առաւօտ ժամը 8—9, եւ երեկոները 7էն 8 եւ ժամադրութեամբ:

ՏՕՔԹ. Գ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ
48 Rue Montmartre (*Բակի մէջ՝ աջ կողմի առաջին դուռ*)
Իր անձնական դարմանատան մէջ կը խնամէ ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ. ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ եւ ՄՈՐԹԱՅԻՆ հիւանդութիւնները:
Tél. Central 73 38 Métro: Sentier կամ Halles
Ընդունելութեան ժամեր՝ ամէն օր 10—12, 1.30—8. Կիրակի եւ տօն օրեր՝ կէսօրէն առաջ 9—12.

SIROUNAK ARABIAN & CIE
24 Rue de Vintimille (Place Clichy) 2ème Etage
ԲՐԴԵՂԷՆ ԵՒ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ NOUVEAUTÉ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ
Շրջազգեստի, մանթոյի, քոսթիւմի, փալթոյի սմոքինկի եւ ֆրաքի համար
ձերմակեղէնի յատուկ ծոլս գոյներով մեծ ստոք
Crèpe de Chine, Georgette, Satin, Toile de soie *եւն.*
ՄԱՆՐԱՔԱՆԱԿԻ ԳԻՆՈՎ. ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՊՐԱՆՔ   ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ
Դերձակ եւ դերձակուհիներու համար մասնաւոր պայմաններ
Տրամադրելի վարպետ դերձակ, փափաքողներու համար

ՎԱՐԺԵԼՈՒՐՋ ՀԱԳՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ
ԿԱՐ. ՄՌՒՐԱՏԵԱՆԻ
Նոր եւ շքեղ խանութը, զարդարուած ընտիր կերպասներով մաքուր եւ խնամուած կար
119 Rue Pelleport, Paris (20e) (Rue Belleville*ի կից*)
Մէթրօ: Pelleport. Tél. Ménilmontant 63—56
Կ'ուզուի լաւ ափիէսէօր մը՝ խանութին մէջ աշխատելու համար

ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Ցաճախորդներուս փափաքին գոհացում տալու համար անձամբ պիտի այցելեմ Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ, միասին բերելով արեւելեան ամենանոր փլաքներու ճոխ մթերք մը որ գոհացում տայ նոյն իսկ ամենադժուարահաճ երաժշտասէրներուն: Փափաքողները դիմեն հետեւեալ հասցէներուն՝
Լիոն, Պ. Ճնկտրեանի, 211 Rue Creqi. Նոյեմբեր 15էն 20:
ՎԱԼԱՆՍ.— Պ. Գրիգորեանի Ճաշարանը, 31 Rue Belle Image, Նոյեմբեր 20էն 25:
ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Թաշճեանի, 25 Rue des Dominicaines, Նոյեմբեր 25էն 30:
ԱՐԹԻՆԵԱՆ

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ԵՂԲԱՐՔ
4, Rue Poissonnière Métro: Sentier
Tél: Gutenberg 74-64
Դերձակներու վերաբերեալ ամէն կարգի պիտոյքներ, աստառներ, մետաքս, դերձաններ, կոճակներ, եւայլն, աժան եւ անմրցելի գիներով.
Անթրբրբընէօրներու եւ մեծաքանակ գնողներու համար մասնաւոր զեղչ: Գաւառներէն նաեւ ապսպրանքներ կ'ընդունուին: ԴԻՄԵՑԷՔ ԵՒ ՓՈՐՁԵՑԷՔ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ
Կը փնտռուի Սէրաֆիմ Սըրապեան. Իմացնել՝ M. Mangen*ի*, 10 Place Waldek Rousseaux, Les Lilas. (Seine).

ՏՈՔԹ. ՀՕՃԵԱՆ, կը գտնուի ամէն օր, բացի կիրակիէ, կէսօրէ վերջ. Թիւ 1 Rue Renniguin (Ave. Wagram*ի* վրայ): Թելէֆոն՝ Wagram 20—35: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԴԱՇՆԱԿԻ ԵՒ ՍՈԼՖԷԺԻ ԴԱՍԵՐ
ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ՄԵԹՈՏՈՎ
ՕՐ. ԺԱՆ ՃԱՄԳԱՋ
61 rue de Flandre Paris (19)
Հայրենակիցներու համար զեղջուած գին:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում առանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ... մամիզ.) եւ վարիսի. Մասն. ... ... եւ ... խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի ...

ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՑԵԱՆ
ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE
Ցեր եւ ցերէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՑԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes. Paris. XIX. Tél. Nord 96 - 61
Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ. Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6, Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3, ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19.

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
ՆԱԽԿ. ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԹԻՖԼԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ
ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻԶԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
42 Rue des Acacias, PARIS (17e) Մէթրօ՝ Etoile
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ
իսկ կիրակի օրերը միայն ժամադրութեամբ

WAGRAM AUTO
75 Av. de Wagram
63 Av. Gde. Armée
149ter Bd. Villette,
84 Rue de l'Aqueduc
Արտօնագիր՝ Թուրիսթ 150, քամիոն 220, մոթօ-սայտ 100, Թաքսի 50, մասն. դաս 15, մեքեն. դաս ձրի:

EMPIRE միւզիք-հոլ՝ 37 Av. Wagram

Cirque de Paris	Եզոլ Միլիթէր	ամենալաւն ու աժանը	2-14 ֆրանք

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
10 Rue Beaugrenelle.Paris (15)
Մէթրօ՝ Beaugrenelle
Միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ: Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9: կիր. եւ տօն օրեր 10 12:

ԵՐԿԱՐ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ
E^TS "TOUT POUR LE CONFORT"
26, Rue de Maubeuge, Paris (9e) Tél. Trudaine 53 - 44
CHAUFFAGE CENTRAL
ԳԵՂԱՄ ՆԱԽՆԻՔԵԱՆ (K. NANIQUE, ingénieur E. T. P.)
Կը ստանձնէ շոգիով ջեռուցում, ... եւ տաք ջուրի կառուցումներ
ԵՐԿԱՐ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ
Մեր միջնորդութեամբ կրնաք նաեւ ձեր ... ... եւ խոհանոցի վերաբերեալ ամէն տեսակ ... գնումը եւ պիտի օգտուիք կարեւոր զեղչէ.
Միեւնոյն ատեն մէջ՝ T.S.F.Ներ, ֆոնոկրաֆներ, լուսանկարչական գործիքներ, դիտակներ, ակնոցներ եւլն. — կանխիկ եւ ապառիկ:

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ
MAISON JOLIVET
17 Rue St. Lazare (Rue St. George*ի* անկիւնը)
Nord-Sud: N. D. de Lorette. Թէլ. Trudaine 24.83
ՍԻՄԻԹՆԵՐ ՀԱՄՈՎ ՀՈՏՈՎ ՏԱՔՈՒԿ
Երբ կ'ուզէք առանց վտանգի նիհարնալ, գործածեցէք հացի տեղ մեր մասնաւոր եղանակով պատրաստուած GRES SIN JOLIVET *հացերը:*
Ունինք խաշխաշով, չուչմայով, ճապուռով եւ քիմիոնով պատրաստուած հացեր:
Փարիզի մէջ ապսպրանքները կը յանձնուին բնակարան
Ներկայ կտրօնը ներկայացնողին հարիւրին 15 զեղչ

ՀԵՐԱԹԱՓ "ՔԻՍ"
Ամէնէն գործնականը եւ ամէնէն ազդեցիկը ներկայ հերաթափիչ (մազ թափող) արտադրութիւններէն:
Երեք վայրկեանը բաւարար է թափելու եւ մաքրելու մազերն ու աղուամազերը, առանց գրգռելու վերնամաշկը:
Գին 5 Ֆր. 60 (Imp. Comp.)
Լապորաթուար՝ «Քիս»
159 Rue Pierre Corneille. Lyon

Յշ. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (Կիր. ալ մէջը) Ժ. 3 7, բացի Եշ.էն. 62 Ruede la Rochefoucauld *բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ.* Métro *և* Nord Sud: Pigalle.

Մ. ԱՐԵՒԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ (ՊՈԼԻՍ)
Ֆրանսայի մէջ կը զբաղի կեանքի, հրդեհի, արկածներու, օթոմոպիլներու եւայլն ապահովագրութեամբ: Իրաւաբանական գրասենեակ, կալուածական առուծախ, դատական հետապնդումներ, թարգմանութիւն, Գումբիոն, Ֆրանսա մուտքի հետապնդումներ, տուն շինողներու փոխատուութիւն եւայլն:
Ամուսնութիւն եւ ամուսնալուծում:
Նպարեղէններու առեւտուր եւ նպարավաճառատուն:
Արեւելեան եւ եւրոպական փլաքներ:
Դիմել՝ 1 Villa Besset. Décines. Isère.
Կը փնտռուին թղթակիցներ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու մէջ:

ԾԱԽՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
ծախու է որ... կամի մը զոց ... ցած Արշամ
Պէհաարեանի արհեստանոցը, չարքի եւ քաշքալի գործիքներով միասին 20,000 ֆրանքի. 197 Bld. Voltaire, Impasse Delépine 12, *առաջին յարկ: Արհեստանոցը կը բաղկանայ մէկ սրահէ եւ երկու սենեակներէ ընդամէնը 114 քառակուսի մեթր տարածութեամբ: Կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն: Յարմար ամէն տեսակ գործի եւ բնակութեան: Պայլ 13 տարի, տարեկան վարձք 5500 Ֆր.: Առանց գործիքներու մասնաւոր գին:*
Մանրամասնութիւններու համար դիմել առաւօտները 8—10 եւ երեկոները 5էն վերջ 12 Impasse Delépine, *միւս ժամերուն* 31 Rue Aumaire, *մէթրօ* Arts et Métiers, *թէլ.* Archives 84—18.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250	կրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	12 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

26 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ Թիւ 1120 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔԼԷՄԱՆՍՕ

Պէտք է հաւատալ, պէտք է յուսալ, զօրաւոր ըլլալու համար...

Խոժակոր եւ բիրտ, վայրենութեան համնելու աստիճան, ամբողջ կեանքը նուիրած պայքարի, պայքարով ալ փակեց աչքերը։ Թառասունըրոպէ ժամուան հոգեվարքէ մը յետոյ, ուր աչքերը կը գալարուէին, մարմինը կը ցնցուէր, բայց սիրտը կը դիմադրէր տակաւին։

Որքան ճիշդ է այլեւս պատմական բնորոշումը.— «Վագր»։ Ամիսներ քանի մը շաբաթ առաջ, «Տէպա»յի թղթակիցը համարձակա՛ծ էր տեսակցութիւն մը խնդրել.— միայն հինգ վայրկեան։ Եւ Քլէմանսօ, ոտքի վրայ, ու միշտ անհամբոյր, լսելու հարցումներուն չոր պատասխաններ։ Ու կը ճամբէր, շարունակելու համար իր շքեղ մեկուսացումը եւ իր յուշերուն խմբագրութիւնը, որ սակայն մնաց կիսատ։

Սրտաշխելով հանդերձ այս դէպ, ամբարտաւան եւ անազորոյն ծերունիի կորուստը, բովանդակ Ֆրանսան երկիւղածութեամբ կը խոնարհի՛ իր գերեզմանին առջեւ։ Մինչեւ իսկ ձախերը։ Ընկերվարական դէմք մը, Լէոն Պլում, այնքան դուսպ արտայայտութեամբ հանդերձ, չի վարանիր շեշտել.

— «Լա Պրիւյէռի խօսքը կուգայ միտքս։ «Պէտք է լռել զօրաւորներուն վրայ։ Գրեթէ միշտ փաղաքշական է լաւ բան ըսել, վտանգաւոր է գէշ բան ըսել երբ ողջ են եւ վատութիւն՝ երբ մեռած են» Դժուար է բոլորովին խուսափիլ փաղաքշանքէ կամ վատութենէ իր յիշատակին հանդէպ։ Մէկ բան միայն ստոյգ է.— այս յիշատակը պիտի պահէ իր մեծութիւնը։ Զինքը ատեցին. չաւ մը գիտեր թէ սիրեցի՞ն, բայց կը հաւատամ։ Մարդիկ գոհեց եւ ուրիշները ծառայեցուց իրեն։ Բայց, թէ առաջիններուն եւ թէ երկրորդներուն պարտադրեց զգացումը բացառիկ, զարմանահրաշ ուժի մը, եւ այդ զգացումը անշուշտ պիտի տեւէ ապագային։ Կը հաւատամ թէ արժանացաւ ամենէն մեծ գովեստին որուն կրնար ձգտիլ — Ֆրանսայի պատմութիւնը չպիտի գրուի առանց իր անունը յիշելու։»

Արդարեւ, ինչ որ կը խոնարհեցնէ բոլորը այս հսկայ կերպարանքին առջեւ, այդ բացառիկ յատկութիւնն է։ Հակասութիւնները մեծ տեղ կը գրաւեն այս իննսուն տարեկան ծերունիին կեանքին եւ գործերուն մէջ. բայց այդ բոլորովին վերեւ կանգուն կը մնայ Մարդը՝ իր սուր իմացականութեամբ եւ զարմանալի կամեցողութեամբ։ Կայսրութեան փլուզումէն, 1870ի պարտութենէն մինչեւ 1919ի յաղթանակը, ու մինչեւ իր դառն մեկուսացումը, Քլէմանսօ պահեց տիրական գիծ մը.— ջախջախել, քրտնիլ, զարնել ճակատ ճակատի։ Պատնէշներ քանդել եւ ինքն իր ձեռքով պատնէշ կանգնել խոշոր դատերու համար։ Յարձակիլ անողոք ատելութեամբ եւ պարտադրել ինքզինքը։ Զինել, ծիծաղելի դարձնել հակառակորդը թունալից սլաքներով։ Ճզմել անարդարութեան դէմ, իր կարգին ուրիշ անարդարութիւններ գործելու գնով, բայց միշտ ամուր հաւատքով։ Պատեհս միտքը եւ վայրագ խառնուածքը չէին հանդուրժեր անկարողութեան եւ միջակութեան։ Ամէնէն լեցուն տարիներուն մէջ իսկ, ո՛ր եւ է խղճահարութիւն չէր զգար, երբ դահլիճ մը կործանել կու տար։ ... կը ձգէր։

Մէկ խօսքով, կրկէսի մարդն էր։ Եթէ իր առջեւ գոց գտնէր քաղաքական ասպարէզը, կամ անբաւական,— ուրիշ բեմեր պիտի պակսէր մտնելու համար։ Բայց մանաւանդ ունէր գրիչը, որ միշտ մնաց մինչեւ իր մահուան ժամը։

— «Պէտք է հաւատալ, պէտք է յուսալ, զօրաւոր ըլլալու համար... Ո՛րքան ատեն որ կրնամ խօսիլ ու գրել, եթէ արդար եմ, անյաղթելի կը զգամ ինքզինքս։ Յաղթականները անոնք են որ կը կռուին... Հոգիին մեծ հիւանդութիւնը՝ պաղութիւնն է։»

Փոթորիկ մը՝ ինքն իր մէջ, կը փոթորկէր շրջապատն ալ։ Ճիշդ ատոր համար, տանելի չէր բազկաթոռի եւ գրասենեակի պաշտօններուն։ Ու երբ, ճակատագրական պահու մը, ամերիկեան հրաւիրուեցաւ գործքով մասնակցելու հայրենիքին փրկութեան, գրչի մարդը դարձաւ պատերազմական նախարար. ... իսկ պահանջով։ «Կ'ուզեմ նախարարութիւն մը որուն պետը ինքս ըլլամ»։

Իշխելու, տիրապետելու ձգտումն էր, նորէն, որ կը խօսէր իր մէջ։ Ու Քլէմանսօ ոչ միայն պատերազմը հրահրեց վճռական կարողութեամբ, զբրդազին կոչեր ուղղելով, այլ եւ փակեց խրամէ խրամ, յաղթանակը ապահովելու համար։

Ֆրանսան փրկուեցաւ. Քլէմանսօն դարձաւ «Յաղթանակի Հայր»։ Բայց նորէն փակեցին իր ճամբան, որ կրնար յանգիլ մինչեւ անձնական իշխանապետութիւն,— անհանդուրժելի՝ այս ժողովուրդին համար։

Մերօրեայ դէմքերուն մէջ, քիչեր կան որ այնքան արժանացած ըլլան իրենց հայրենիքին երկիւղած երախտագիտութեան։ Քլէմանսօ, մտքի եւ գրչի մարդը, դասուեցաւ հայրենիքի հերոսներուն շարքը։ Եւ դեռ այսօր մարդիկ սարսափով կը յիշեն այն օրերը, երբ Գերմանները 80 քիլոմեդր միայն հեռու էին հայրենիքէն։ «Եթէ Քլէմանսօն չըլլա՛ր...»։

Քլէմանսոյի մահով ոչ միայն Ֆրանսան կը կորսնցնէ ազնուագին զաւակ մը, այլ եւ մարդկութիւնը մեծ իմացականութիւն մը։

«Վագր»ին հմայքը սերտօրէն կապուած է նաեւ Հայկական Դատին։ Իր անունը լայն տեղ կը բռնէր բողոքի բոլոր արտայայտութեանց մէջ։ Իսկ զինադադարի բանակցութեանց ատեն ինքն էր որ, Դաշնակիցներուն անունով, պատասխանեց Թուրք պատուիրակութեան (1919 յունիս 25)։

Կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՆ Է ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Յառաջ»ի կը նկատէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 նոյ.)։

— «Համայնավարները աշխարհի բոլոր դատերուն լուծման համար միայն մէկ եղանակ ունին,— «համաշխարհային սոցիալական»ը։ Հրդեհել աշխարհը, ազգերը ազգերու եւ պետութիւնները պետութիւններու դէմ հանել, եւ հին իրաւակարգի ու հին աշխարհիփլատակներուն վրայ կերտել խորհրդային նոր իրաւակարգը՝ իր նոր պատգամներով, նոր բաքքերով ու նոր արդարութեամբ։

Բոլշեւիզմը նաեւ Հայ դատի համար ասկէ դուրս — լուծման այլ ճամբայ չունի։

Ուրեմն... արկածախնդրութիւն չէ յուսալ, սպասել եւ աջակցիլ՝ որ խաւար, մերկ ու յետամնաց Ռուսաստանը համատարած ջարդերու հրդեհով բոցավառէ աշխարհը՝ մեռած Հայ դատը ողջ վիճակի մէջ այդ խառույկէն հանելու համար...

Փաստօրէն ու լռելեայն այս նոյն քաղաքականութիւնը որդեգրած են նաեւ ռամկավարները, բոլշեւիզմի «ուղեկիցները»։ Անոնց համար եւս — Հայ դատ գոյութիւն չունի, ան լուծուած ու կարգադրուած է Հայաստանի ռուսացումով, խորհրդային իրաւակարգի հաստատումով մեր հայրենիքին մէջ։ Կամ եթէ լուծուած չէ, ապա պիտի լուծուի, այնպէս, ինչպէս կը նախատեսէ Քրէմլը, մեր միակ «բարեկամը»։ Բայց որովհետեւ «համաշխարհային սոցիալական» բառերը մէկ հատիկ անգամ արտասանելու համար ռամկավարը եօթն անգամ իր տեղէն պիտի ցնցուի, ուստի ան, հաւատարիմ իր աննկարագիր նկարագրին, նոյն միտքերը կը թոթովէ, բայց միայն ռամկավարասիրպ բառերով.

— «Երբեմն տարիներու, դարերու մէջ կարգադրութիւնը անկարելի եղած խնդիրներ, մէկ օրուան մէջ իրենց լուծումը կը գտնեն, իրենց պատեհ առթիւ» («Արեւ», 4 նոյ.)։

Ինչպէս կը տեսնէք, «համաշխարհային սոցիալական»ի մէկ ուրիշ տարբերակն է։ Այս առաջինը համաշխարհային ծաւալով «կը գործէ» (ու կը յուսայ, որ գործելով ամէն կնճիռ պիտի լուծէ), իսկ երկրորդը համաշխարհային ծաւալով կը քնանայ (ու կը յուսայ, որ քնանալով ամէն խնդիր պիտի կարգադրէ)։

Դաշնակցութիւնը այդպէս չի խորհիր։ Ան չի հաւատար Ռուսիոյ «համաշխարհային սոցիալական»ին։ Ան կը գտնէ, որ շատ աւելի դիւրին է փոքրիկ ժողովուրդի մը փոքրիկ դատը լուծել, քան բովանդակ աշխարհը բոցավառել թաթարական ընկերվարութեամբ։

Դաշնակցութիւնը չի հաւատար նաեւ *Նիրվանա*յի հրաշագործութեան, չընդունիր, թէ դարեր շարունակ քնացողին դատը՝ «մէկ օրուան մէջ» իր լուծումը կը գտնէ։ Դաշնակցութիւնը համոզուած է ու կը հաւատայ, թէ ազգային դատ մը լուծելու համար անհրաժեշտ է յարատեւօրէն այդ դատին համար պայքարիլ, անոր երազը միշտ վառ պահել ժողովուրդի սրտին մէջ, առաւելագոյնը զոհել այդ դատի յաղթանակին համար, տիւ եւ գիշեր, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով ներշնչել ու ներշնչուիլ անով՝ յուսաշող օր մը, իբրեւ արդիւնք այս յաբատեւ ու դարաւոր պայքարին՝ անոր լուծումը ձեռք ձգելու համար։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Քլէմանսոյի մահը

Երկարատեւ հոգեվարքէ մը յետոյ, կիրակի առաւօտ ժամը 1.45ին աչքերը յաւիտեան փակեց ծեր Քլէմանսօ, Ֆրանսայի «Յաղթանակի Հայրը»։ Ուրբաթ օր արդէն բժիշկները ամէն յոյս կտրած էին ու վերջին ժամերուն մորֆինի եւ քոքայինի ներարկումի շնորհիւ միայն կրցաւ հանգստանալ։

Կառավարութիւնը կ'ուզէր ազգային յուղարկաւորութիւն ընել հանգուցեալ վարչապետին, սակայն այս վերջինը կտակած էր թաղուիլ իր ծննդավայրին Մուշան գիւղին մէջ, առանց ոեւէ արարողութեան, ներկայութեամբ միայն իր ընտանեկան պարագաներուն եւ քանի մը հին բարեկամներու։

Կառավարութիւնը՝ յարգելով Քլէմանսոյի այդ կտակը, հրաժարեցաւ ազգային յուղարկաւորութիւն կատարելու ծրագրէն, սակայն որոշեց 1. բոլոր պետական հաստատութեանց վրայ կէս գրօշակ պարզել՝ իբրեւ սուգի նշան. 2. թաղման ժամուն Ֆրանսայի բոլոր կողմերը՝ ցամաքի եւ ծովի վրայ թնդանօթներ արձակել, ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ նոյեմբեր 11ին, Զինադադարի տօնին.3. յառաջիկայ կիրակի 1ղեկտ.բոլոր նախկին պատերազմիկները հրաւիրել որ տողանցք կատարեն Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին առջեւ, ուր ներկայ պիտի ըլլան Հանրապետութեան նախագահը, խորհրդարանի նախագահները, Փարիզի եւ Սէն նահանգի բոլոր պաշտօնական դէմքերը։ Ժողովուրդը նոյնպէս պիտի կրնայ մասնակցիլ թափօրին։

Երէկ Երեսփոխանական ժողովին մէջ Նախագահ Ֆէռնան Պուիսոն եւ վարչապետ Թարտիէօ դամբանականներ խօսեցան Քլէմանսոյի մասին, որմէ վերջ ժողովը փակուեցաւ՝ իբրեւ սուգի նշան։ Ծերակոյտին մէջ նոյն արարողութիւնը պիտի կատարուի այսօր։

Քլէմանսոյի մարմինը կիրակի գիշեր մասնաւոր կառքով մը ղրկուեցաւ Վանտէ, ուր թաղուեցաւ երէկ առաւօտ Մուշան գիւղի ընտանեկան գամբարանին մէջ, իր հօրը կողքին։ Երէկ ժամը 12.15էն սկսեալ Ֆրանսայի ամէն կողմ 101 թնդանօթ արձակուեցաւ՝ թաղման առթիւ։

Քլէմանսօ իր քաղաքական երկար ու փոթորկալից կեանքին ընթացքին՝ Հայկական Դատին համար եւս բարձրացուցած է իր հզօր ձայնը եւ աշխատած օգտակար ըլլալ մեր ժողովուրդին։

Իր կենսագրութիւնը՝ յաջորդ թիւով։

Ալմազեանի նոր բողոքները

Միքայէլ Ալմազեան իր պաշտպան փաստաբանին՝ Ժան-Շառլ Լըկրանի միջոցաւ կարգ մը բողոքներ ուղղեց հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆասի։ Փաստաբանը իր զեկուցագրին մէջ կ'ըսէ թէ՝ նոյեմբեր 21ին Լիլի և Փարիզի դատական պաշտօնեաներուն դէմ դէմի հարցաքննութեան հետեւանքով հաստատուած է թէ՝

1. Հոկտ. 17ին Լիլի մէջ Րիկօտէնի վերաբերեալ կարգ մը գոյքեր առնուած են Պրնուայի եւ Ամիի կողմէ։

2. Ո՛չ մէկ գրաւոր արձանագրութիւն կատարուած է այդ գոյքերը առնուած ատեն։

3. Այդ գոյքերը կնիքի տակ չեն առնուած, ամբաստանեալը զրկելով ամէնէն տարրական երաշխաւորութիւններէ։

4. Պրնուա եւ Ամի, արդարութեան ստորադաս օժանդակներ, նոյնիսկ չեն ստացած բերանացի հրահանգները Լիլի դատական իշխանութեան, որուն յայտնած անգամ չեն իրենց նպատակը Լիլ հասած ատեն։

5. Սնտուկը որուն մէջէն այսօր զանազան բաներ կը գտնուին, երբեք կնիքի տակ առնուած չէ՛ սեպտեմբերի վերջը դատական ինքնութեան գրասենեակը յանձնուելէ առաջ։

6. Այս սնտուկը Լիլի մէջ ճամբորդած է բեռնատար ինքնաշարժով. Լիլէն Փարիզ՝ վաճառաբարձ վակոնով, հոս ալ նորէն դատական իշխանութեան շէնքը՝ ինքնաշարժով, առանց նոյնիսկ բանով մը փաթթուած ըլլալու։

7. Սնտուկը դատական ոստիկանութեան մօտ, առանց կնքուած ըլլալու, ամբողջ ութ օր դրուած է այնպիսի տեղ մը որ ամբաստանեալին համար ո՛չ մէկ ապահովութիւն կը ներկայացնէր եւ հանդիպողը խառնած է զայն։

Աւելի կը հետեւի թէ ո՛չմէկ ապահովութիւն տրուած է ամբաստանեալին։ Քննութեան առարկայ իրերու փոխադրութեան եւ յանձնումին մասին պատժական օրինագրքի տրամադրութիւնները ո՛չ միայն բռնաբարուած են, այլեւ անգիտացուած անոնց կողմէ՝ որոնց պարտականութիւնն էր գործադրել զանոնք։

Ալմազեան կը բողոքէ նաեւ որ հոկտ. 19ին շաբաթ օր, երբ ինք պաշտօնէն կերպով վար դրուած էր դատական ոստիկանութեան մէջ, այս վերջինին կողմէ առանց իր ներկայութեան խուզարկութիւններ կատարուած են Սէն Ժիլ փողոց թիւ 13ի իր խանութին մէջ և կարգ մը առարկաներ վերցուած անկէ։

Դիտել կու տայ նաեւ թէ այս խուզարկութիւնն ու առարկաներու վերցումը, ինչպէս նախորդ խուզարկութիւնները տեղի ունեցած են առանց հարցաքննիչ դատաւորի ներկայութեան, մինչդեռ գործին քննութիւնը անոր յանձնուած էր սեպտ. 13էն սկսեալ։

Հայ գերձակը կը պահանջէ, որ իր այս բողոքներն ու վերապահումները արձանագրուին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

Սան - Ռանպէր Տալպոնէն (Տռոմ) կը գրեն մեզի Նոյ. 22 թուականով.

—Երէկ առաւօտ ժամը 11.30ին հայ երիտասարդ մը՝ Գրիգոր Յովսէփեան, 24 տարեկան, բնիկ Ցիգրանակերտցի, գործէն վերադարձին իր բնակարանին մօտակայ հացագործին օգնելու գացած էր՝ բեռնատար ինքնաշարժին մէջի փայտերը պարպելու համար։ Ինքնաշարժի վարիչին անզգուշութեան հետեւանքով, կառքը դէպի ետ ճամբայ տուած ժամանակ, երիտասարդը սեղմուած կը մնայ հսկայ պատին եւ ինքնաշարժին միջեւ ու մահացու կերպով կը վիրաւորուի կուրծքի վանդակներէն։ Վայրկենապէս կը փոխադրուի Վ.իէնի հիւանդանոցը, ուր երեք ժամ վերջ հէք հայ երիտասարդը կ'աւանդէ հոգին։ Ցեղույն ոստիկանութիւնը անմիջապէս քննութեան սկսած է բժիշկէն ստացած թուղթերով։

Երիտասարդը ունի ամուսնացած եղբայր մը։

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ օր Հաճեան Ցաշարանին մէջ տօնուեցաւ Ֆրանսայի Հայագիտական ընկերութեան տասնամեակը հացկերոյթով մը։ Ներկայ էին բազմաթիւ ֆրանսացի եւ հայ հրաւիրեալներ։

Բաժակաճառեր խօսեցան ընկերութեան նախագահը փրոֆ. Ճառլ Տիլ, ընդհանուր քարտուղար փրոֆ. Անթուան Մէյէ, ծերակուտական վ. իկտոր Պէռար, եւ Ցիւսօ՝ անդամ Արձանագրութեանց եւ Գեղեցիկ դպրութեանց ակադեմիային, պ. Գ. Ըրնապեան եւայլն։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Լիբանանի նորընտիր վարչապետ Էմիլ Էտտէ փոխադարձ այցելութիւն տուած է Պէյրութի առաջնորդ Եղիշէ եպս. Կարոեանին Ազգ. առաջնորդարանին մէջ։ Վարչապետը շատ սիրալիր վերաբերում ցոյց տուած եւ համակրանքով արտայայտուած է։ Կրկնելէ վերջ թէ ինք միշտ բարեկամ եղած է Հայերուն եւ աշխատած օգտակար ըլլալ եւ պաշտպանել Հայերու Դատը, պատրաստակամութիւն յայտնած է, իր իրաւասութեան սահմանին մէջ, ծառայելու Հայերուն եւ մնկնած է խիստ լաւ տպաւորութեան տակ։

Մ. ՔԷՄԱԼ ՊԱՏՄԱԳԻՐ

Ընկիւրիէն ծեռագրի մը համաձայն, Մուսթաֆա Քէմալ սկսած է գրել Թուրքիոյ պատմութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։ Ամբողջ գործը պիտի բաղկանայ քանի մը հատորներէ եւ ամիսներով պրպտումներու պէտք պիտի ըլլայ։ Ամբողջ այդ շրջանին, Մ. Քէմալ գրեթէ բոլորովին կղզիացած պիտի մնայ եւ օրական առնուազն 18 ժամ պիտի աշխատի։

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍԻ ԱՃԻՒՆԸ

Գ. Միջազգայինի Գործադիր կոմիտէն անգլիական կառավարութենէն թոյլտուութիւն պիտի խնդրէ Ռուսիա փոխադրելու համար ընկերվարական մեծ տեսաբան Կարլ Մարքսի աճիւնը որ թաղուած է Լոնտոնի մէջ։ Բոլշեւիկները կուզեն զայն թաղել Կարմիր հրապարակին վրայ։ Կը կարծուի սակայն թէ Կարլ Մարքսի ընտանեկան պարագաները արգելք պիտի ըլլան այդ փոխադրութեան։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Խօսքի, վիճաբանութեան շրջանէն յետոյ, Խորհրդային բոլոր երկիրներու նման, Հայաստանն ալ հապճեպով գործադրութեան կը դնէ անընդհատ արտադրութեան շաբաթը։

Բազմաթիւ փորձ-ձեռնարկներու շարքին փորձ մըն ալ այս, որ սակայն շատ աւելի լուրջ է, բարեյաջողութիւնը պայմանաւորուած հոգեյական խոչընդոտներու, չըսելու համար անկարելիութիւններու հետ։

Իւրաքանչիւր նման ձեռնարկի հանդէպ վերջնական վճիռը պատմութեան թողլով, քննենք անընդհատ ծրագրին առարկայական հնարաւորութիւնները եւ թելադրողներու բուն շարժառիթները, որոնք տրամաբանօրէն պէտք է ծնունդ առած ըլլան բուն երկրի շահերէն։

Այս, ինչպէս եւ բոլոր միւս ձեռնարկները որ կը փորձուին մեր երկրին մէջ, լրիւ ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է բանալ փակագիծ մը։

Գաղթահայութեան մէկ ուրոշ զանգուածը կը թուի թէ մինչեւ այսօր չէ կրցած յստակ բնորոշել Ներկայ Հայաստանի դիմագիծը։ Ուրիշ խօսքով, շատերը դեռ մինչեւ այսօր այն միամիտ հաւատքն ունին թէ հոն, հայութեան մօտքի եւ հոգիի կերտած հայրենիքն է որ կ'ապրի, ղեկավարութեամբ ՑԱՅ համայնավարներուն։ Եւ հակառակ իրենց — Հայաստանի պատասխանատու վարիչներու կտրուկ յայտարարութիւններուն — կարծողներ կան թէ հայ ազգային քաղաքական գիծն է տիրապետող ոգին այս կամ այն կառավարութիւններու վրայ։ Կարճամարդիկ իրենց նախասիրութիւնները, ցանկութիւնները Հայաստան ըմբռնումին մէջ կ'ուզեն հակադրել բուն իրականութեան։ Եւ ասկէ ալ կը ծնին ծանր հիասթափութիւններ, (մասնաւորաբար այս հոգեբանութեամբ ներգաղթողներու շարքերուն մէջ) զառնութիւններ եւ ամէն տեսակի ծայրայեղութիւններ։

Հայրենասիրութիւնը այս ըմբռնումով վնասակար է, շատ աւելի վտանգաւոր քան անտարբերութիւնը։ Որովհետեւ, ի՞նչ շահ կոյր հայրենասիրութենէն տարուած վերագրել մեր երկրին եւ անոր ղեկավարութեան տրամադրութիւններ մը, որ չկան եւ չեն կրնար ալ ըլլալ։ Եւ վերջապէս, ինչո՞ւ շարունակ մեր ազգային ցանկութիւնները որոնել հոն, ուր ամէն ինչ աննպաստ է դաստիարակուած ազգայնականութեան համար, եւ ընդհակառակն նպաստաւոր՝ սպաննելու առողջ ազգային տրամադրութիւնները, եւ այն ամէնը ինչ կը նպաստէ ազգի մը պահպանման։

Ընդունինք որ Հայաստանի արդի վարիչներու գերագոյն նպատակն է մեր հայրենիքը զարգացնել միջազգայնացումի ընդհանուր կարգով։ Ընդունինք որ Հայաստանը կարեւոր է անոնց համար իբրեւ սոսկական անուն մը — զուրկ իրական բովանդակութենէ։ Միջազգայնացուած Հայաստան մը, ծագումով հայ միջազգայնական հայրենիքով, իբրեւ մէկ մասնիկը «համաշխարհային սոցիալիստական հայրենիքին», ահա՛ այն հիմնական նպատակը, որ կ'առաջնորդէ ամէն տեսակի հայ համայնավար ղեկավարները։

Փակելով այս քիչ մը երկար փակագիծը, անհրաժեշտ է կրկնել թէ այս ուղղութեամբ դիտելով միայն հնարաւոր է լուծել այն բոլոր խնդիրները, որոնք կը ծնին եւ կը զարգանան մեր երկրին մէջ։

Անընդհատ աշխատանք առաջարկողներու պատճառաբանութիւններուն մէջ, որքան ալ կարեւոր տեղ տրուած ըլլայ տնտեսականին, նոյն չափով եւ գուցէ աւելի կարեւոր է ընկերային տեսակէտը։ Համայնավարական յայտնի եւ անյայտ բոլոր խոստումները, օրինական հոլածանքները չկարողացան փոխել ընկերային կեանքը «կարմիր դրախտին» մէջ։ Կրօնքի ազդեցութիւնը մասնաւորաբար կը մնայ տիրապետող միլիոնաւորներու վրայ։ Գարազայ մը, որ իր խորքին մէջ խօսոր կը համեմատի համայնավարութեան հետ։

Ի տես այս իրականութեան, կը փորձուի ահա այս նոր միջոցն ալ։

Ամէնէն առաջ պէտք է պատռել հին օրացոյցը։ փոխել դարերու կեանք ունեցող ամիսներու, շաբաթներու, օրերու եւ անտարակոյս նաեւ ժամերու սովորական կարգը։ Ջնջել գիշերուան եւ ցորեկուան տարբերութիւնը։ աշխատանքը դարձնել անընդհատ։ Եւ յետոյ, վարժեցնել մարդիկը դասաւորել իրենց աշխատանքի եւ հանգստի ժամերը ըստ աշխատանքի կարգին, անտեսելով գիշերն ու ցորեկը։

Այսքանը արդէն մէկն է այն մեծ յեղաշրջումներէն, որ իրապէս անփականութիւն պիտի նկատուի համայնավարութեան. Չէ՞ որ այս ձեւով միայն շօշափելիօրէն «խորհրդային դրախտը» ամբողջապէս պիտի տարբերի ամբողջ աշխարհէն։ Ասկէ զատ ժամանակի այս նոր դասաւորումով պիտի ատրճանաբար անհետանան, մասնաւորին բազմաթիւ տօնական օրերը, իշատակութիւնները, «անմիտ կիրակի»ները։

Դիտումնաւոր այս շփոթութիւնը ժամանակի եւ այս եղանակով մարդկութեան բոնի հրաժարեցման ճիգը հին կենցաղին եւ ընկերային սովորութիւններէն, այնքան ալ հեշտութեամբ մարսուելիք նօրոյթ մը չէ ո՛չ միայն հայ գիւղացիի, այլ եւ բովանդակ Ռուսիոյ բնակչութեան համար։ Տարիներէ ի վեր Նոր Տնտեսի եւ Եւրոպական ժամացոյցի կիրառման գէթ ըմբռնողաց ժողովուրդներու համար, այս նոր փոփոխութիւնները նոյնքան անհաշտելի իրողութիւններ պէտք է ընդունիլ։

Այսպէս կամ այնպէս «կուսակցութեան գլխաւոր գծի կիրառման տեսակէտից» անհրաժեշտ նկատուած այս փոփոխութիւնը պէտք է որ դրուի փորձարկութեան, որքան ալ ծանր արգելքներ ըլլան։ Այս «արգելքների յաղթահարումով մենք կը փոխենք ոչ միայն հնաց մնացած բազմաթիւ վնասակար սովորութիւնները», այլ եւ կը նպաստենք «սոցիալիստական ինտուստրացման տեմպի ուժեղացման»։

Արդեօ՞ք։

Հոս արդէն խնդրին անհրաժեշտ է մօտենալ զուտ գործնական հնարաւորութիւններու տեսակէտէն։ Զժխտելով հանդերձ համայնավարներու ճիգերը մեր երկրին մէջ, մէկէ աւելի առիթներով, իրենց իսկ աղբիւրներուն վրայ հիմնուած պարզած ենք բազմաթիւ արգելքներ, որոնք իրական խոչընդոտ են ամէն մէկ քայլափոխին։

Սովորական կարգով կատարուած շինարարական եւ արտադրական աշխատանքներու ընթացքին ամէն օր անհրաժեշտութիւնը կը շեշտուի շինուածանիւթերու, մեքենաներու, զանազան հում նիւթերու, եւ այս բոլորէն զատ մասնագէտ աշխատաւորներու։ Առանց հետ մէկտեղ եղած աշխատանքի մէջ ալ կազմակերպչական աշխատանքը օրուան պահանջի համեմատութեամբ թոյլ է, շնորհիւ որքան վերեւ յիշուած պակասութիւններուն, նոյնքան եւ տարրական անուշադրութեան, թափթփածութեան եւ անտիրութեան։

Բայց լաւ է յիշել նորէն քանի մը փաստեր, որոնք կը վերաբերին մինչայժմեայ սովորական աշխատանքի շրջանին։

— «Բանւորական ուժերու պակասութեան պատճառով դժուարանում է Զանգեզուրի և Ալլահվէրդու հանքերում անընդհատ արտադրութեան սկսելու աշխատանքը։ Անհրաժեշտ է 400 արակեալ բանւոր» («Խ. Հ.» Թիւ 224)։

Միւս կողմէ, «կրկնւող գործալքումներ, աշխատանքի տրացիպլինայի խախտումներուն վերջ տալու համար, անհրաժեշտ է բարելաւել բանւորութեան ապրուստի պայմանները, որոնք աննախանձելի վիճակ են պարզում»։

Անբարեխղճութիւնն ու անտարբերութիւնը դէպի հանրային աշխատանքն ու տուացուածքը որ նոյնքան կարեւոր նկատառութեան խնդիր է նման պարագաներու մէջ, հիւանդագին ծաւալումով կը տարածուի ամենուրեք։

Վառելիք և գործածելի փայտ չկայ, ի՞նչ ընեն մարդիկ։

— «Շամլուղի հանքերի 2րդ. ռայոնում, եղած թանկարժէք գերանները 4—5 կտոր են դարձնում եւ հանքում գործածւում» («Խ. Հ.» Թիւ 227)։

Իսկ եղածը պահպանել եւ գործածե՞լ, այդ ալ խնդիր է։ Մեծ դժուարութիւններով եւ զոհողութիւններով ձեռք բերուած զանազան մեքենաներ կը փճանան եւ անգործածելի կը դառնան։ «Բէջոյիւք-Վէդիի «կարմիր» վարկընկերութեան բակում անխնամ թափուած են բազմաթիւ գիւղատնտեսական մեքենաներ եւ մեքենաների մասեր»։ Իսկ մէկ ուրիշ տեղ «8 տրակտորից աշխատում են միայն վեցը. 2 վնասուածները չեն նորոգւել։ Հոկտ. 5ին արդէն աշխատող տրակտորների թիւը իջել է 1ի.» («Խ. Հ.» 224)։ Հոս արդէն կը տեսնէ՞ք ամենապարզ մեքենագէտի մը — նորոգողի մը ցաւն է. կան այլ ցաւեր, սակայն «եղած տրակտորներից 26ն անսարք են. իսկ տրակտորիստ չունենալու պատճառով 9 տրակտոր անգործ կանգնած են»։ Այստեղ ալ ամէն ինչ տեղն է, վարիչ չկայ։ Բայց հոտ մըն ալ ուր հարցը վարիչի եւ նորոգիչի նման մասնագէտի պակասին չի վերաբերիր։ Երեւանի «բանկոպը» 10,000ական րուբլիով գնած է երկու բեռնատար ինքնաշարժեր. «բայց զարամ չունենալու եւ մեքենաների բեռնաւորման անչափ շատ լինելու հետեւանքով, արդէն սկսել են մեքենաները փչանալ»։

Քանի մը այսպէս պատահական օրինակներ ահա մեր երկրի արտադրական կեանքէն. հարկ չկայ խճողել բազմաթիւ նմանօրինակ փաստերով։ Այսքանը արդէն բաւական է պնդելու համար, որ մեր երկիրը իր աշխատանքի ներկայ վիճակին մէջ պէտք ունի շատ լուրջ զարմանումներու։ Առանց մէկ մասը կը լրացուի անտարակոյս վարչական մարմիններու կանոնաւորումով, իսկ միւս մասը պէտք է լրացուի անպայման փորձառութեամբ, արտաքին օժանդակութեամբ եւ նոր ուժերու մատակարարումով։ Առանց այս լրացումներուն, երկրի արտադրական վիճակը իր արգի վիճակին մէջ իսկ կը կաղայ եւ պատճառ կը դառնայ աւելորդ մախումներու։

Ճարտարարուեստի կողմէն դեռ շատ թոյլ երկրի մը, որպիսին է մեր հայրենիքը, իր արտադրութեան ամենապարզ մի-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՍՊԱՐԷԶԸ ԲԱՑ Է, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ.— ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԽՈՅՍ ԿՈՒՏԱՆ.— ԵՐԵՍՈՒՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ.— ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.— ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԽԱԲՈՒԵԼՈՎ «ՕԼՄՍԱՐ»ՆԵՐԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼԿՈՒԳԱՆ ԵՒ ԿԸ ԹԱՓԱՌԻՆ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 նոյ.— Դեռ չլուծուեցաւ Մարսէյլի ազգային թնճուկը։

Ոչ ոք կը մօտենայ գործին, կարծես բոլորն ալ կը վախնան պատասխանատուութենէ։

Երէկուան ազդեցողներն ու Վարչութիւնը եւ ազգային գործերը քննադատողները, այսօր, երբ ասպարէ՛զ կը հրաւիրուին, մէջտեղ չկան, — գրեթէ չկան։

Այդ քննադատողները կ'ուզէին որ Դաշնակցական Վարչութիւնը իր տեղը տայ «չէզոքներու, «ախրտցաւ»ներու. բայց ահա՛ երկու ամիսէ ի վեր այդ ուղղութեամբ տարուած ամէն ձեւի բանակցութիւններն ու խորհրդակցութիւնները կը մնան ապարդիւն։

Երկու ամիս է որ լապտերը վառած մարդ կը փնտռենք ու չենք գտներ...

Չէզոքներու մեծ մասը «շատ զբաղուած է» իր անձնական գործերով, եւ «բնաւ ժամանակ չունի» ազգային գործերով զբաղելու։ Հին զաղութին շատ մը անդամները նոր եկեղեցիով միայն կը հետաքրքրուին. ու եթէ անոր համար կանչուին, յանձն կ'առնեն Ազգ. Վարչութեան մէջ մտնել, պայման դնելով որ, այդ եկեղեցիի գործերէն զատ ուրիշ ո՛եւէ գործով չպիտի զբաղին։ Կը մոռնան որ Մարսէյլը նախկինը չէ. 15.20,000 հոգինոց գաղութ մըն է այժմ, ունի իրեն կապուած շրջաններ, որոնց հոգն ալ Մարսէյլի ճիտին կապուած է, կ'անգիտանան նոյնիսկ կեդրոնի եւ արուարձաններու մէջ երկու տարիէ ի վեր բացուած դպրոցները։

Հոգները ամուր հիմերու վրայ հիմնած չուզեր եւ մնալ ընդհանուր յառաջխաղացումէն, եւ ընդհակառակն պէտք է ցոյց տայ իր աւելի «ազատ» վերաբերմունքը «անընդհատ աշխատանքի շաբաթւայ» իրականացման գործին մէջ «բարձրացնելու համար սոցիալիստական ինդուստրացման դիմպի» ուժեղացումը, եւ քանդելու «հին կեանքի բոլոր սովորութիւններն ու ընկերային կարգերը»:

Այս բոլորը շատ չի՞ նմանիր «էշով սոցիալիզմ կառուցելու»...

Օ. ԹԱԹՈՒԼ

Աւելորդ հող. ճիգի աւել… վատնուած եւ ժամավաճառ… թիւն համարելով այդ աշխ… կը մերժեն ո՛ր եւ է լծակ… թիւն այդ ուղղութեամբ։ Եկեղեցիի իրաւունքներու մա… կաթողիկոսութենէն մը ա… կարելի է յառաջացնել դպրոց…

Չէզոքներու երկրորդ խում… է այս, որ ինչպէս կը տեսն… կը հետաքրքրուի միայն … բողոքական եկեղեցին … պայծառ պահելով։ Ազգ. … Վարչութիւն կամ Շրջանի … ազգային ընդհանուր կազմ… կերպութեան գործը … լով եկեղեցիի մը հոգաբար… թեան…։

Փորձուեցաւ երրորդ ձեւ … Գործի հրաւիրուեցաւ … յին կեանքի մէջ փորձառու… թիւն եւ հասունութիւն ունեց… հին մը՝ Գ. Ցովհ. Սահաթճեան… Որոշ կէտերու շուրջ համաձայ… նութիւն գոյանալով, կազմ… ցաւ եօթը հոգինոց Վարչ… թեան ցանկ մը, բայց խոր… զօքներ հրաժարեցան եւ … ցանկն ալ վիժեցաւ։

Չորրորդ փորձը՝ երկու … զօքներու փոփոխութեան … դարձեալ ձախողեցաւ անոր … ռարկութիւններով, եւ անոր … բաթները շաբաթներու … կը կահին առանց գործակ… քի մը։

Հնչակ եւ ռամկավար … տը, բաժնուած է իրարմէ … հնչակեանները իրենք իրենց մէ… ալ բաժնուած են մասերու։

Եղած առանձին տեսակցու… թեանց ընթացքին, երեւան … գալ որ ռամկավարները … ձայն իրենց վերջին պատմ… ղովին պաշտօնապէս չ… մասնակցին ազգային կազմ… կերպական որեւէ գործի … ձեռնարկի, երբ մանաւանդ … առեղծուած ըլլայ Դաշնակցու… թեան նախաձեռնութեամբ։

Միւս կողմէ, հնչակեանները … կէս բերնով կը խոստան… գործակցիլ, Դաշնակցութեան … հետ, յառաջիկայ մայիսին … բնափոխանական նոր ընտր… թիւն կատարելու խոստում… նելով։ Բայց գործնականին մէ… կը վարանին. կ'երեւի իրենց … բերնի միւս կէսով կը շարուն… կեն ռամկավարներու հետ … ուած սիրաբանութիւնը։

Փորձերը ցոյց տուին՝ … լորդ անգամ մըն ալ, որ … Մարսէյլի մէջ, Դաշնակցու… թեան շրջապատէն (մէկն … լալով իր համակիրները … շուշտ) դուրս, օգտակար … խմբակցած խմբակցութիւն չ… Ու դարձեալ ամբողջ գործը … տի տանի Դաշնակցութիւնը … համակիրներով եւ իրա… սրտցաւ չէզոքներով։

Ու վստահ ենք, … փորձերէ վերջ, որ … Դաշնակցութիւնը, ի՛նք … եալ ասպարէզ գայ եւ … իր ուսին առնէ բոլոր …

ՇԱՆԿԱԼ ԼԵՌԸ

Աստղիկն ու Շիրպար շատ գացին, քիչ գացին...

Օ՜հ, ո՜վ գիտէ, հէքեաթի չափ երկար էր իրենց ճամբան, ու երազի մը չափ կարճ իրենց ուրախութիւնը։

Անոնք անցան ձորերէ ու սարահարթներէ։ Գիշերներն անցուցին անծանօթ քարերուն տակ։ Բանուկ ճանապարհներու վրայ շատ չերերացին, ու խրտչած այծեամներու պէս, որ մըն ալ իրենք զիրենք գտան Արեւստանի սահմաններէն դուրս։

Հագարի նախշուն վրանները անտարբերութեամբ ընդունեցին զիրենք։ Մուրացիկ փաքիրներն ա՜յնքան շատ էին, այդ ուրախ ու լեռնական աշխարհին մէջ։

Աստղէ ու Շիրպար, իրենց սէրը գրկած, խորհրդաւոր ուխտաւորներու պէս անցան լեռնէ լեռ, վրանէ վրան, ու կանգ առին Հագարի մեծափարթամ Միրէ Միրանի (իշխանաց իշխան) վրաններուն առջեւ։

Միրէ-Միրան... Շաշնշահ մը իր կարգին, վերին հրամանատարը անիշխանական իշխաններու Հագարի բարձունքներէն իր սուրի պարտադրութիւնը կը տարածէր հեռու հեռուները։

Ասպետական հին աւանդութիւն մը երկու սիրահարներու բախտը երկրի ամենակարող իշխանին կը յանձնէր. ու այդ պաշտօնական պաշտպանութիւնը կը դառնար անխուսափելի։ Ցեղը գիտցածօրէն արիւն կը հոսեցնէր, դիւցազներգութիւն մը թողլով որպէս անաղարտ յուշարձան գալիք սերունդներուն։

Առանց արարողութեան, Աստղէն ու Շիրպար անկիւն մը նստեցան Միրէ-Միրանի ընդարձակ վրաններուն տակ, ուր անհաշիւ բազմութիւն մը, ինքնակոչ հիւր, ծալապատիկ վաղուան վճիռին կը սպասէր։

Շիրպարն ալ եօթն օր ու եօթը գիշեր սպասեց. Հիւրասիրութեան անգիր օրէնքը կար. ոչ ոք հոր ուզ թէ ո՛րտեղէն եկած էր եւ ո՛ւր կ'երթար։

Իշխանը միայն եօթներորդ օրը Աշմէտ Շիրպարը կանչեց իր ներկայութեան. Բանաստեղծը, ծանօթ մեծատուններուներին սովորութիւններուն, շնորհալի ձեւով մը մօտեցաւ Միրէ-Միրանի Թախտին։

— Կորի՛ճ, ո՞ր տեղէն կուգաս, ի՞նչ է մուրազդ։

— Իշխան իմ, ես քեզ ծառայ, կուգամ Արեւստանէն. երգիչն եմ Էմիր Ջէյրանին.. Ալլահի կամքով սիրեցի անոր աղջիկը, ու ծակատագիրն տեղեց որ մենք ապաւինինք Միրէ-Միրանի պաշտպանութեան։

Ծանր լռութիւն։

Միրէ Միրանի հպարտութիւնը խայթուեցաւ։ Ասպետական սովորութիւնը զինք կը հարկադրէր պաշտպան հանդիսանալ երկու սիրողներու, որոնք բախտէն հալածուած՝ իր մեծութեան եւ հզօրութեան կուգային։ Ու եկողը երգիչ մըն էր, որ երկրէ երկիր երգը պիտի տարածէր, մարդիկ անմահացնելու, կամ նախատինքի սիւնին գամելու համար։

Մտածեց, շատ երկար մտածեց բայց գիտակ Էմիր Ջէյրանի ուժին ու յանդգնութեան, հագեպէս թուլցաւ, ու խոհեմութիւնը նախընտրեց հերոսական մեծագործութենէն։

— Ցղա՛ս, Էմիր Ջէյրանի սուրը կտրան է, ուժն անզուսպ. ես դաշինք կնքած եմ անոր հետ չպատերազմելու։ Շատ գժուար խնդիր է։ Լաւ է որ երթաք մարգարէի փեսանորդին մօտ։ Շէյխ Սաթին կրնայ Ղուրանի պաշտպանութիւնը տարածել ձեր վրայ։

Հագարէի տէրը պահ մը գլխու երերումով իր մտածումները կշռեց...

— Այո՛, գացէք Ղուրանին, Էմիր Ջէյրանի սուրին դէմ, սուրն անզօր է։

*
* *

Շիրպար, արտաքին՝ ութերորդ օրուան արշալոյսին, Աստղէի ձեռքէն բռնած՝ կը հեռանար մեծ իշխանի դռներէն, ու կը բռնէր փոշոտ ճանապարհը, որ զինք կը տանէր դէպի Շէյխ Սաթի գահը։

Սաթին Մարգարէի սերունդէն շառաւիղ առած Շէրիֆն էր, սուրբ ու ամենազօր։

Շիրպար սիրոյ եւ տառապանքի երգը շրթներուն, անքուն գիշերներէ յետոյ՝ հասաւ մեծահռչակ սրբավայրի դարպասներուն առջեւ։

Մինչ սիրահարները իրենց յոյսը կտրած աշխարհի հզօրներէն, Մարգարէի կանանչ վերարկուին կը դիմէին, անդին Էմիր Ջէյրանի գոռ ձայնը կը հնչէր մզկիթներուն մէջ, ու անոր ծիսաւորներուգոհութիւնըկըլսուէր Արեւստանի սահմաններուն վրայ, պատրաստ արշաւելու այնուղղութեամբ, ուր ցեղին սուրը պիտի փրկէր օջախին պատիւը։

Իրիկուան մութը երբ իջաւ, փոշեպատ ու յոգնաբեկ երկու հալածականները տակաւին կը մօտէին սրբավայրի պատին կռթնած։

Կրօնական երգ… ձայնը խորհրդաւոր ալ… պարիսպներէն դուրս կը թափ… Ու աշխարհի չորս կողմերէն … հասած իշխաններն ու կրօնա… ները պատկառելի քայլերով … րիֆի ընդունարանները կը լեցու…

Շիրպարն ու Աստղէն, դռ… պատին կռթնած, շուարած … խաւարին մէջ։

Շէրիֆի անթիւ ծառաներ… մէկն անոնց շուքին մօտեցաւ…

— Շէրիֆը չուզեր որ մ… գիկ սրբատեղիի պատերուն … կծկուած մնան, ներս եկէ… բասրահները լոյս են, ու Ա… ամենողորմ։

— Եկած ենք սուրբ վերա… կուն համբուրելու։

— Օ՜հ, շատ ժամանակ … նիք. դուք եօթն օրուան հիւր … Մարգարէի տան մէջ գայք … եւ հանգստացէք։

Եօթն օրը եօթը տարի թուեց… անոնց, բայց կրօնական … փարթամ մզկիթին մէջ, … բեմ անոնք մօտցան հալածա… ու մտածեցին Մարգարէի … ուածային ուժին մասին…

(2)

ՎԻԳԷՆ ԳԼ…

...ութիւնը եւ գործի ... այդ նոյն մարդերը «ազ-... իրաւանց պաշտպանն-... զօրանալ հրապարակ պիտի ... աղմկելու, խանգարելու եւ ... տկտելու... որովհետեւ այդ ... միակ նպատակը՝ «՛Իդ ... ներքին որոշումը. ... իրենց ազգային դաշ-... կազմակերպական ա՛ եւ է ... Ուրիշ կերպ կարելի ... տարբել այս երեւոյթը: ... այսու ամենայնիւ, մեր ... մանաւանդ Դար-... որ Գաւառ. ժողովին ... պաշտօն առաջած է վար-... կազմելու, դեռ կը փոր-... զիջումով բոլորը աս ... քաշելու, եւ գործի մէջ ... անոնց անկեղծութիւնը, ... զոհողութեան ... նուիրումը դէպի ազ-... կրթական գործը, դէպի ... ազգային կազմակեր-... ...ութիւնը:

⁂

Near East Reliefի Եգիպտոսի ... Նոյ. 7ին 30 որբեր ... գնելով կը ղրկէ Մարսէյլ ... ագարակներու մէջ աշխատ-... պայմանագրութեամբ: ... Հակառակ իրենց տրուած ... Reliefի Մարսէյլի ... ոչինչ գիտէ եղեր ... մասին. տակաւին հոս ... հաղորդուած չէ եղեր, ... կը դժկամակին իրենցմով ... Երկար սպասումէ եւ ... վերջ, հեռախօսով կը ... Փարիզի կեդրոնին, ու ... 18 որբեր ագարակներու ... կը տեղաւորուին, իսկ մնա-... 12ը կը բաժնեն հոս ... Coderի գործարան-... մէջ:

Այս վերջինները սակայն հա-... մէկ օր աշխատած, կը լքեն ... գանգատելով աշխատ-... ծանրութենէն ու կ'ըսեն. «Ի՞նչ էր մեր յանցանքը ... այս տաժանակիր աշ-... կը լծենք»:

Ու կը պահանջեն որ իրենց ... խոստումը յարգուի, ... ագարակներու մէջ ... տեղաւորելով:

⁂

Այս պատկերը ոչինչ սակայն ... կարելի է հաշտուիլ, խորհելով ... ուշ-կանուխ կարգադրութիւն ... պիտի ըլլայ: Ի՞նչպէս տանիլ ... միւս թշուառութիւնը զոր ... մարդեր — ծերեր մարդ, կին ... երեխաներ — կը պտտցնեն ... Մարսէյլի փողոցները, քանի ... օրէ ի վեր, առաւօտէն երեկոյ ... երեկոյեան մինչեւ առաւօտ...

Ու կատաղութիւնը կատարեալ կ'ըլլայ, երբ կ'իմանաս որ ... դժբախտ մարդերը, զոհ ... եղած են քանի մը թշուառական ... տարրերու:

Պարզենք քանի մը ծալքերը: Աթէնքի մէջ՝ շոգենաւային ընկերութեան մը ներկայացուցիչներ, Պետրոսեան եւ Գումրուեան, կը հաւաքեն կարգ մը հայեր, թէ իրենք պայմանագրութիւններ ունին Ֆրանսայի մէջ ... գործարաններու հետ, անոնց գործաւորներ հայթայթելու համար, յանձնառու կ'ըլլան 1000-1300 տրախմիով (3.400 ֆրանքով) Մարսէյլ փոխադրելու: Ու անոնք Յունաստանէն Մարսէյլ հասնող ամէն շոգենաւերուն մէջ խումբ-խումբ հայեր ընտանիքով թէ անհատ, — որոնց թիւը կ'ըսեն թէ քանի մը հարիւրը կ'անցնի — կ'իջնեն քարափ: Ոստիկանութիւնը քննելով իրենց անցագիրները, վար կը դնէ յաջորդաբարելով.

— «3000ական ֆրանքի չէք ունիք եղեր ձեր քովը, ցոյց տուէք որ առնենք ձեր անցագիրները»:

Ու յետոյ կը պարզուի նաեւ որ, բոլոր անցագիրներն ալ մէկ ամսուան պայմանաժամով միայն վիզէ եղած են ֆրանսական հիւպատոսարանին կողմէ (Յունաստան): Իսկ որ աւելին է, յունական կառավարութիւնն ալ անցագիրներուն վրայ արձանագրած է «վերադարձը անթոյլատրելի է»:

Այս բոլոր եկողներն ալ հո՛ս միայն կը հիասթափուին եւ կը հասկնան որ պարզապէս խաբէութեան մը զոհ գացած են:

Այժմ արդէն իրենց շնորհուած մէկ ամսուան պայմանաժամին 10-15 օրը անցած է, ու մարդիկ ո՛չ վերադառնալիք տեղ ունին, ո՛չ վերադառնալու դրամ, մանաւանդ ո՛չ ալ օրուան ուտելիք հաց...

Ու թշուառութիւնը հայ ուսերու վրայ բեռցուած, քանի մը հայ թշուառականներու կողմէ, գիշեր թէ ցորեկ Մարսէյլի փողոցները կը թափառի: Մէկը անոնցմէ, երիտասարդ տղեկ մը — (Իզմիրցի Ալպօյաճեան) կ'աւաղէր՝

— «Եղբայր ի՛նչ գիտնանք. մեր բոլորին ալ երազը մէկ բան էր: — հանգիստ քուն մը քնանալու տեղ մը գիշերները. ու ամսան մը տաք կերակուր ցերեկին եւ որուն համար մեր այս անվերջ թափառումները. բայց ո՞ւր պիտի յանգի վերջապէս...»

Այո՛, ո՞ւր պիտի յանգի այս հոսանքը, ո՞ւր կանգ պիտի առնեն թշուառութեան այս թափօրները:

Որո՞ւ դիմել, որո՞ւ ըսել, ու ի՞նչ ըսել...

Ա. ՎԱՆԱՏՈՒՐ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Grand Palaisի մէջ բացուած է աշնան մեծ ցուցահանդէսը — Salon d'Automne— որ կը տեւէ մօտ երկու ամիս: Կը մասնակցին աշխարհի բոլոր երկիրներու նշանաւոր նկարիչները, մանաւանդ նոր ոճի ներկայացուցիչները: Հայ արուեստագէտներէն ցուցադրած են՝ Ս. Խաչատուրեան՝ երկու իւղանկար— Վանքին ձկները եւ Սէն Մալոյի ծովեզերքը, Շահինազար՝ երկու իւղանկար— Լուվրի պալատը եւ Պարտէզ մը, Օրիորդ Գուլումճեան՝ մէկ իւղանկար— Rue du Longchamp, Օրիորդ Թամիրխանց՝ երկու ջրանկար— Դաշտանկարներ:

ՁԱՅՆ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԷՆ

Նորեկի մը պատմածները. — Թուրքն ու Քիւրտը իրար կը խաբեն.— «Մ. Քէմալը կեավուր է».—Ինչպէս կը քշեն մնացորդ Հայերը:

Նոյեմբեր 6ին Լիոն հասաւ Դատեմցի ընտանիք մը, որ ուշագրաւ տեղեկութիւններ կուտայ Խարբերդի կացութեան մասին: Ստորեւ կ'ամփոփեմ «Յառաջ»ի համար.—

Ամէն բան աղօտ է: Կառավարութիւնը Հայերու թողած բոլոր կալուածները գրաւելով կը յանձնէ Յունաստանէն եւ այլ տեղերէ Խարբերդ փոխադրուած Թուրք գաղթականներուն: Իսկ այդ գաղթականները անսովոր այնտեղի կեանքին, կը ձգեն կը հեռանան, հակառակ կառավարութեան բարեացակամութեան:

Հայկական գիւղերու մէջ հազ չէ մնացած: (Մանրամասն կը յիշէ Քեսիրիկի, Եղեգիի, Խոյլուի, եւ Դատեմի բարաթներու եւ Թթենիի ծառերուն ոչնչացումը): Գիւղերու աղաները «Ա՛խ» կը քաշեն Հայերու բացակայութեան: Կառավարութիւնը Հայերու տուները եւ արտերը ձրիաբար կը յանձնէ նաեւ Տէրսիմի այն Քիւրտերուն, որոնք կ'ուզեն հողագործութեամբ զբաղիլ: Բայց պէտք է հնազանդ ըլլան կառավարութեան բոլոր հրահանգներուն: Անկարող բռնութեամբ ընկճելու Տէրսիմի ըմբոստ քիւրտ ժողովուրդը, կառավարութիւնը կը փորձէ Հայերու ձգած աւարով խաբել եւ սիրաշահիլ զանոնք:

Թուրքերը Քիւրտերուն կ'ըսեն. —«Մեր եւ ձեր միջեւ տարբերութիւն չկայ»: Եւ Քիւրտերը քիչ քիչ կը խաբուին: Բայց կայ Տէրսիմցի խոշոր զանգուած մը որ ոչ մէկ միջոցով չուզեր յարաբերութեան մէջ մտնել Թուրքիոյ հետ: Շատեր երեւութապէս համակրութիւն կը յայտնեն, բայց մէկ երկու շաբաթ չանցած, խոյս կուտան: Թուրքերը կ'ուզեն ապահովել Քիւրտերու մասնակցութիւնը դաշտային աշխատութեան, բայց Քիւրտերն ալ իրենց կարգին կը խաբեն կառավարութիւնը: Անոնք կառավարութենէն դրամ կը ստանան որպէսզի եզ, ոչխար եւ այլ անասուններ գնեն եւ հողագործ դառնան, բայց երբ դրամը կ'անցնի իրենց ձեռքը, ուղղակի Տէրսիմի ճամբան կը բռնեն: Այսպիսի դէպքեր ընդհանրացած են Թուրքերու եւ Քիւրտերու միջեւ:

Իսկ Թուրք ժողովուրդը աւելի աղքատ է քան երբեք: Գիւղացիները շատ կը վախնան Քէմալական կեղծաղանէն: Անոնք չեն հաւատար թէ՝ Քէմալը իրական Թուրք է: Քանի որ կիներու երեսի քողը վերցուց, ֆէսը փոխեց եւ կամաց-կամաց կ'արգիլէ հօճաներու գոյութիւնը, ուրեմն,— Քէմալ կեավուր մըն է»:

Ով որ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը լուր չունի Հայերու արտագաղթէն, տեղեակ չէ կացութեան: Բոլոր այն Հայերը, որոնք անկախ ընտանիքներ են կամ Թուրքերու քով մշակ եւ սպասաւոր կը մնան, հետեւեալ պարտաւորութիւնը կը ստանան կառավարութենէն. «Քաղաք հաւաքուեցէք»: Եւ երբ քաղաք կը հաւաքուին, կը ստանան կառավարութեան երկրորդ «հրամանագիր»ը —«Գացէք» բանի զայրանալով միայն, գիւղերէն քաղաք բերել կուտայ եւ կը պարտադրէ հեռանալ Թուրքիայէն: Այս առթիւ, յիշենք փոքր դէպք մը, որ տեղի ունեցած է երեք ամիս առաջ — Ինչպէս ըսինք, կառավարութիւնը Հայերը քաղաք բերել կուտայ, իսկ անոնց տունը տեղը կուտայ Քիւրտերուն: Դատեմցի մարդ մը, իր տան տարեկանները ծախու կը հանէ քանի մը օրուան համար, իբրեւ ճամբորդ, եւ ահա իրեն կը ներկայանան զինուոր մը եւ Քիւրտ մը:

— «Քիրվա, գնա չէ՞ս գացեր:»

Երեւակայեցէք, տան տէրը, կարասին ցխախ իրեն կը ներկայանան եւ կ'ըսեն,—«Քիրվա, գնա հո՞ս ես»:

Ես այնքան կարողութիւն չունիմ կամ չեմ յիշեր որ նկարագրեմ ուրիշ երեւոյթներ, որոնք կ'անցնին ամէն օր Հայերու գլխուն: Զարդարեանի, Թլկատինցիի հայրենիքը աւերակ է, գաւառը իրաւունքներ յափշտակուած են եւ վերջին դժբախտ մնացորդներն ալ կը հեռանան, ինչպէս արեւի մայրամուտի շառաւիղները:

Կը ջանամ ուրիշ տեղեկութիւններ ալ քաղել:

Թ. Հերոյեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

ՅՈՒԵԼԵԱՆՆԵՐ

Հայաստանի խորհրդային գրողներու ընկերակցութիւնը որոշած է յառաջիկային տօնել Շիրվանզադէի գրական գործունէութեան 50ամեայ եւ Դերենիկ Դէմիրճեանի 35ամեայ յոբելեանները: Նախապատրաստական աշխատանքներ կը տեսնուին:

1929-30Ի ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

կազմուած ու հաստատուած է 1929-30 տարուան խորհրդ. տնտեսութիւններու արտադրական ծրագիրը: Սարդարապատի մէջ 1930ի գարնան պիտի կազմակերպուի բամպակագործական տնտեսութիւնը, որ պիտի դառնայ նոյն շրջանի գիւղատնտեսական վերակազմութեան կեդրոն: Այս գործին համար յատկացուած է 5000 հեկտար հող, որոնց 100 հեկտարը պիտի բռնեն տուներն ու ճամբաները, մնացած հողը պիտի յատկացուի աշնանացան ցորենի եւ բամպակի պարարտացումով եւ առանց պարարտացման:

Անասնապահական երեք տնտեսութիւններն ունին 13110 հեկտար հող եւ 453 կով: Եթէ իւրաքանչիւր հեկտարի վրայ կարելի ըլլայ հաշուել մէկ թանախոտ, կը յուսացուի որ երեք տնտեսութիւններ պիտի կրնան պահել 2856 կով: 1930ի ընթացքին՝ իւրաքանչիւր տնտեսութեան կովերու թիւը պիտի հասնի առնուազն 500ի: Պիտի շինուին նոր շէնքեր եւ պիտի աշխատուի ձեռք բերել բաւարար քանակութեամբ տարեկաններ եւ անհրաժեշտ պիտոյք:

Նկատի առնելով ոչխարաբուծութեան մեծ պահանջը, արդէն իսկ ձեռնարկուած է Ալագեազի մէջ կազմակերպելու ոչխարաբուծական մեծ տնտեսութիւն մը: Ալագեազն ընտրելու գլխաւոր առաւելութիւնն այն է որ, ամէնէն չոր տարիներուն իսկ, հոն կարելի պիտի ըլլայ ոչխարները կերակրել գոնէ 3ուկէս ամիս: Տնտեսութիւնը պիտի հիմնուի կլիմայական եւ թէ բնական նպաստաւոր պայմաններ ունեցող վայրի մէջ: Տնտեսութեան հողերու տարածութիւնը պիտի ըլլայ 21,840 հեկտար: Բնական եւ տնտեսական յատուկ պայմանները նկատի առնելով, տնտեսութեան համար յարմար նկատուած են տեղական ոչխարները, մասնաւորապէս սպիտակ «բալբաս»ը եւ սպիտակ ու սեւ գոյնի «մազեղ»ը: Այս երկու ցեղերն ալ մսոտ, բրդոտ եւ կաթնատու տեսակին կը պատկանին: «Բալբաս»ն ունի լաւագոյն տեսակի բուրդ, այդ պատճառով պիտի աշխատուի ոչխարներու հօտը կազմել այդ ցեղէն, որ շատ ալ դիւրին է գտնել տեղական շուկային մէջ: Հօտի քանակը առաջիկայ տարիներուն մէջ պիտի հասնի 25 հազար ոչխարի: Փորձի համար պիտի պահուին 200 գլուխ «Մերինոս» ցեղի ոչխար: Այս տնտեսութենէն կը յուսացուի տարեկան ստանալ 3908 փութ բուրդ, 7080 փութ կաթ, 5002 գլուխ սնունդի ոչխար եւ 12,120 գառ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒ՞Ր ՕՐՈՒԱՆ ԿԸ ՍՊԱՍԷՔ

ԼԻՈՆ.— Իսկապէս տարօրինակ է մեր գաղութը, գոնէ կրթական տեսակէտով:

Նախ քան դպրոցին բացումը չկար մէկը որ տրամադրութիւն չունենար զաւակը դպրոց ղրկելու: Որո՛ւ որ հարցում ընէիր, նոյնիմաստ պատասխաններ կը լսէիր:

«Ի՞նչ պիտի ընենք մեր զաւակները. հայկական դպրոց մը չկայ: Ե՞րբ պիտի բացուի հայկ. դպրոց մը: Մեր տղաքը հայերէնը մոռցած եւ հետս ֆրանսերէն կը խօսին. ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը եթէ այսպէս շարունակուի...

Իսկ հիմա որ դպրոցը բացուած է, բոլորովին տարբեր է պատկերը: Ո՞ւր են անոնք որ ցանկութիւն կը յայտնէին իրենց զաւակները հայկական դպրոց ղրկելու.

Ամիսը տասը ֆրանք տալու կարողութի՞ւն չունին թէ խնայողութիւն կը սեպեն: Ձ՞ը պիտի խղճահարին քանի մը տարի յետոյ, երբ իրենց զաւակները ծաղրեն հայերէնն ալ, հայութիւնն ալ, զիրենք ալ...

Մամբրէ Տէր-Պետրոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՓՈՆ Տ'ՕԿՆԱ.— Փոն տ'Օկնայի Հ. Մ. կայծակ խումբը երրորդ մրցումը կատարեց, իր սեփական մարզադաշտին վրայ, Սէն Փրիվայի առաջին խումբին դէմ: Հակառակ օդին աննպաստ ըլլալուն, դաշտը լեցուած էր բազմութեամբ:

Առաջին կիսախաղին մերինները շահեցան նշանակէտ մը: Երկրորդ խաղամասին Սէն Փրիվայի խումբը շատ նեղեց, բայց մեր արագաշարժութեան շնորհիւ շահեցանք երկրորդ նշանակէտ մը եւս: Այս յաղթութեան վրայ հակառակորդները խոյացան եւ շահեցան մէկ նշանակէտ: Խաղը վերջանալուն տասը վայրկեան մնացած մերինները շահեցան երրորդ նշանակէտ մը եւս, եւ Հ. Մ. կայծակ խումբը հռչակուեցաւ յաղթական 1—3:

Ս. Մարալեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 19 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Է.
ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ ՄԸ

Ոչ ոք կրնար առաջուց գիտնալ ստուգապէս թէ ինչ պիտի ըլլայ օրինակ բարեխառնութեան բարձրացման արդիւնքը եւ որոշել ճշգրտօրէն սնունդի անհրաժեշտ քանակը: Մեծ պատասխանատուութիւն մը կ'իյնար հետեւաբար այն անձին վրայ որ յանձնառու պիտի ըլլար այդ որոշումները տալու:

Աննի Թոմսըն այս ամէնը լաւ գիտէր: Ան կը դդար թէ իր գիտական փայլուն ասպարէզին մէջ տակաւին այնչափ դժուար գործողութիւն մը կատարած չէր: Բայց իրեն պիտի օգնէին ամբողջ աշխարհի ամենանշանաւոր բժիշկներէն շատեր, բայց գիտէր որ ամենահին ժամանակներէն ի վեր գիտնականները յաճախ տարբեր կարծիքներ ունեցած են իրենց նմաններուն տրուելիք խնամքներու մասին, որով վերջ ի վերջոյ իրեն կ'իյնար վճռական որոշումներ տալ: Միւս կողմէ այդ որոշումները պէտք էր տրուէին անմիջապէս, որովհետեւ այդ երկու անձերու կեանքը կախուած կրնար ըլլալ վայրկենաբար կատարուած գործողութենէ մը, կամ չափի մէջ գործուած ամենաթեթեւ սխալէ մը:

Այդ մտահոգութիւններով ծանրաբեռնուած, 2027 ապրիլ 25ին Օրիորդ Թոմսըն իր օգնականներու ընկերակցութեամբ մտաւ այն պահը ուր Ռըներ եւ Սէլէստէնի անկենդան մարմինները զետեղուած էին իրենց ապակեայ դագաղով սպասելով վերադարձութեան:

Նիւ Եօրքի ոստիկանապետը կ'ընկերանար փոքրիկ խումբին: Ան էր որ մկրատով մը կտրեց այն երիզը որով ՍԷՆ-Քլէրի ոստիկանապետը հարիւր տարի առաջ շրջապատած էր կրկնադագաղը: Ան՝ ինքը որ տակաւին անեղծ էր, մէկ կողմ դրուեցաւ իբրեւ պատմական յիշատակ մը եւ ոստիկանապետը մէկ կողմ քաշուեցաւ:

Գործողութիւնը սկսաւ: Յաջորդական պիտի ըլլայ մանրամասնութիւնները նշանակել այստեղ: Աննի Թոմսըն եւ իր ընկերները երկարօրէն վիճած էին այդ մասին նախորդ օրերու մէջ, որով կը մնար պատրաստուած ծրագիրը գործադրութեան դնել: Աւելի տաք եւ աւելի խոնաւ օդ մը ներմուծելէ եւ սնդիկաւոր զօրաւոր ներարկում մը ընելէ վերջ մէկ կողմ քաշուեցան սպասելու եւ արդիւնքը տեսնելու համար:

Ոչ մէկ փոփոխութիւն մինչեւ իրիկուն. Անոնց սրտի բաբախումները արձանագրող սլաքները շարունակեցին իրենց սովորական շարժումները, ինչպէս հարիւր տարիէ ի վեր եւ ոչ մէկ նշան ցոյց կուտար թէ երկու քնացողները աւելի գործօն կեանք մը կը վերստանան:

Գիշերն երկու բժիշկներ մնացին պահապանին հետ եւ Աննի Թոմսըն ալ, որ քունը փախցուցած էր, եկաւ իր յարկաբաժինէն անձամբ դիտելու եւ յուսալու նշան մը ձեռք ձգելու: Բայց ի զուր:

Քսանչորս ժամ յետոյ կացութիւնը միեւնոյն էր: Միացեալ Նահանգներու եւ ամբողջ աշխարհի մէջ անձկութեամբ լուրի կը սպասէին: Լրագիրներու մասնաւոր յաւելուածները եւ անթել հեռաձայնի բարձրախօսները միայն օրուան այս մեծ դէպքով կը զբաղէին, բայց ուրիշ բան չունէին ըսելիք, եթէ ոչ կրկնել թէ նոր բան մը չկայ: Երկրորդ օր մըն ալ անցաւ միեւնոյն պայմաններուն մէջ: Գիտնականներն իրենց գլուխները կը շարժէին, հետզհետէ աւելի կասկածելով յաջողութեան վրայ: Աննի Թոմսըն անոնցմէ աւելի հաւատք չունէր, բայց կ'ըմբռնէր թէ անխուսափելիօրէն պէտք էր բան մը փոխուէր եւ կը վախնար որ չըլլայ թէ բժիշկ Տրունդլի յուսադրածին հակառակ, մահ յառաջ գար փոխանակ զարթումի:

Քառասունեւութ ժամ յետոյ բժիշկները նոր խորհրդակցութիւն մը ունեցան Աննիի նախագահութեամբ: Մեծամասնութիւնն այն կարծիքէն էր թէ պէտք է պարզապէս շարունակել Տրունդլի պատուէրներու գործադրութիւնը: Անոր վրայ կ'իյնայ, կ'ըսէին — գերագոյն անոր — ամբողջ պատասխանատուութիւնը. բայց Աննի Թոմսըն տարբեր կարծիք ունէր:

— Տրունդլ. ըսաւ, այսօրուան պատահելիքներուն վրայ ենթադրութիւններ միայն կրցած է ընել: Անոր գիտութիւնն այն ժամանակուան գիտութիւնն էր եւ այսօրուան պարզ ուսանող մը անկէ շատ աւելի ծանօթութիւն ունի մարդկային մարմնին վրայ: Մենք պէտք է օգտագործենք մեր բոլոր ծանօթութիւնները, մեր նպատակին հասնելու համար: Երբ կառք մը անշարժ է, զայն շարժման մէջ դնելու համար շատ աւելի զօրաւոր ոյժ գործածելու է քան ինչ որ պէտք է զայն յառաջ քշելու համար՝ անգամ մը տեղէն շարժելէ վերջ: Միեւնոյնն է այս պարագային: Ոչ մէկ արդիւնք պիտի ստանանք, եթէ այս մարմիններուն չտանք բնական զօրաւոր ցնցում մը, զանոնք կեանքի բերելու համար:

ԱՄԻ 15 ՕՐԷՆ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԻՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Փաստաբան Լըկրան նոյնպէս նամակ ուղղելով հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆասի, պահանջեց դատական ինքնութեան տնօրէն Ամիի տեղեկագիրը, դիտել տալով թէ.—

Սնտուկը Փարիզ կը գտնուի սեպտեմբեր 19էն ի վեր եւ թէ արիւնի հետքերը առնուած են սեպտ. 23ին։ Թէ՝ մասնագէտը շատ երկար ժամանակ ունեցած է աւարտելու համար տեղեկագիր մը, որուն անհամբեր կը սպասէ պաշտպան փաստաբանը՝ անոր պարունակութեան իրազեկ ըլլալու եւ ի հարկին առարկութիւններ ներկայացնելու համար անոր եզրակացութեանց մասին։

Մաթիֆաս անմիջապէս Ամիի հաղորդեց փաստաբանին նամակը։ Ամի խոստացաւ մինչեւ 15 օր ներկայացնել իր տեղեկագիրը։

.·. Յառաջիկայ շաբաթ հարցաքննիչ դատաւորը դէմ դէմի պիտի բերէ Շապանէ փողոց բնակող Տոյչ ընտանիքն ու ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթը։ Ինչպէս կը յիշուի, այս վերջինը յայտարարած էր թէ սեպտ. 9ին իրիկուան ժամը 5ին յիշեալ փողոցէն կառ տիւ Նոր փոխադրած է ոզորենիէ սնտուկ մը՝ երկու երիտասարդներով։ Արդ. հակասութիւնն այն է որ մինչ Ֆլոթ երկու մարդ փոխադրած է սնտուկին հետ, Տոյչ կ'ըսէ թէ իր երկու աղջիկները միայն կ'ընկերանային սնտուկին՝ օչափոխութեան երթալու համար։ Այս հակասութիւնը լուսաբանելու համար պիտի լսուին երկու կողմերն ալ, երբ Փարիզ վերադառնայ Ֆլոթ, որ գաւառ գացած է որոշ ատենի մը համար։

ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Կիրակի գրեցինք թէ անծանօթ մը Վէրսայլի հարցաքննիչ դատաւորին նամակ մը ուղղելով, ըսած էր թէ Ալմազեանն է սպանիչը ինքնաշարժի վարիչ Ստեփան Ստեփանեանի, որ 1919 նոյ. 26ին սպաննուած էր Սէն Ժէրմէնի մէջ։

Դատական իշխանութիւնը նամակին հեղինակը գտնելով հարցաքննեց զայն։ Նամակագիրը շփոթութեան մատնուեցաւ, և չկրցաւ ոեւէ որոշ խօսք ըսել. ի վերջոյ խոստովանեցաւ թէ ոճարանի մէջ խօսակցութեան պահուն մարդ մը իրեն այդպիսի միտք մը յայտնած էր եւ ինք ալ անոր հիման վրայ գրած նամակը։

Այս խնդիրը փակուած է եւ որեւէ կասկած չինծանրանար Ալմազեանի վրայ, որովհետեւ հաստատուած է թէ Ստեփանեան վերջին անգամ 1919 նոյ. 25ին Օփէրայի հրապարակէն առած էր խարտեաշ եւ երիտասարդ յաճախորդ մը, պեխերը ամերիկեան ձեւով կտրուած եւ գորշագոյն անձրեւանոց մը հագած։ Մարդը առանց առարկութեան ընդունեց Ստեփանեանի պահանջած դրամը եւ կառքը ճամբայ ելաւ։

Յաջորդ օրը Ստեփանեան մեռած գտնուեցաւ՝ գանկը ջախջախուած քանի մը գնդակներով և դրամապանակը կողոպտուած։ Այնպէս ենթադրուեցաւ թէ սպանութեան շարժառիթը գողութիւն էր եւ հակառակ բոլոր փնտռտուքներուն, կարելի չեղաւ խորհրդաւոր յաճախորդին հետքը գտնել։

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Եաֆայէն կը հեռագրեն թէ այդ քաղաքին մէջ ձերբակալուած են ինը արաբ խռովարարներ, որոնք գրգռութիւններ կը քարոզէին Հրեաներուն դէմ։ Ասոնց մէջ է Հիւսէյին անուն գործիչ մը, վարիչ համայնավար Արաբներու խմբակի մը, որ կապ ունի Մոսկուայի հետ։ Հիւսէյին Պաղեստինի մէկ գիւղը աքսորուեցաւ։

Եաֆայի մէջ նոյեմբեր 23ին ընդհանուր գործադուլ յայտարարուեցաւ՝ ի նշան բողոքի։

Երուսաղէմ 24 նոյ.— Հողատար պետութեան վերաքննիչ ատեանի ընդհանուր դատախազ Պէնթուիչ այսօր կէսօրէն վերջ ժամը 13.30ին մահափորձի ենթարկուեցաւ։ Գնդակը հանդիպեցաւ սրունքին եւ դատախազը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։ Ահաբեկիչը ձերբակալուեցաւ։ Պէնթուիչ Հրեայ է։

Նոր սպանութիւն Սոֆիայի մէջ

Սօֆիայէն կը հաղորդեն նոյ. 23 թուականով.—

Քաղաքական նոր սպանութիւն մը գործուեցաւ երէկ իրիկուն Սոֆիայի մէջ։ Իրիկուան ժամը 6ին ատեններ երեք անծանօթներ մտան անուշավաճառ Քոսոֆի խանութը եւ անոր վրայ պարպեցին ատրճանակի ինը գնդակներ։ Քոսոֆ մեռաւ անմիջապէս։

Սոֆիայի քաղաքապետին ինքնաշարժի վարիչը, որ դիպուածով հոն կը գտնուէր, խոյացաւ ահաբեկիչներուն վրայ, սակայն անիկա եւս գետին տապալեցաւ գնդակով մը։ Օգտուելով խուճապէն, անծանօթները յաջողեցան փախչիլ։

Ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ Քոսոֆի սպանիչներն են իր պատկանած մակեդոնական խմբակցութեան հակառակորդները։

Արեւելեան ճեպընթացը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ արեւելեան ճեպընթացը, որ ճամբան յարձակումի ենթարկուած էր, Պոլիս հասաւ հինգ ժամուան յապաղումով։ Ճամբորդները պատմեցին թէ ռումբով եւ հրացանով զինուած աւազակներ յարձակեցան կառախումբին վրայ, որ փրկուեցաւ շնորհիւ մեքենավարին արագաշարժութեան։

Գիւղացիներու զանգուածային փախուստը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Խորհրդային Միութեան զանազան կողմերէն զանգուածային կերպով արտասահման փախչող օտար ցեղաքականներու թիւը մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ։ Անոնք որ չեն կրնար արեւմտեան սահմանագլուխներէն փախչելու յաջողիլ, Պարսկաստան կը փախչին։

Տասնըվեց նոր մահապարտներ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Վորոնէժի դատարանը վերջացուց դատավարութիւնը «Քրիստոնեայ օրթոտոքս իսկական ժողովուրդներ» անունով ծանօթ հակայեղափոխական խմբակցութեան 42 անդամներուն։ Վարիչներէն 16 հոգի մահուան դատապարտուեցան։ Ուրիշ 23 ամբաստանեալներ զանազան պայմանաժամով բանտարկութեան դատապարտուեցան։

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ
(Գիժ Մանուկի դերին մէջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ «Տրամ. Օփերէթ»ի խումբը՝ ղեկավարութեամբ դերասան

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ

կը ներկայացնէ **ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ**

5 ԱՐԱՐ, 7 ՊԱՏԿԵՐ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Théâtre Renée Maubel

4, 6, 8 et 10 Rue de l'Orient, Paris (18e). Մէթրօ՝ Blanche

Արեւելեան երաժշտախումբ

ղեկավարութեամբ Թաթիոս ԺՕՐԺԻ

Տոմսերուն համար նախօրօք դիմել բոլոր հայ ճաշարաններուն

ՄՈՒՏՔ՝ 25, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 10ԻՆ

Salle des Fêtes d'Enghien, 30 Rue du Casino

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Ջութակահար Գ. ԺՕՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Palais des Beaux-Arts

կը նուագէ կտորներ՝ Corelliէ, E. Blochէ, Ambrosioէ, Sindingէ, Friedmanէ, Bach Kreislerէ, եւայլն։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը՝ այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Դաշնակցութեան Գրադարանի սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հասցէին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Այրի տիկին Սոֆի Կ. Արսլանեան եւ զաւակները՝ օրիորդներ Մարի եւ Քրիստինէ, Այրի տիկին Ֆիլոմէն Արսլանեան (Պոլիս), Գեր. Հ. Յովհ. Վրդ. Աւգերեան - Արսլանեան (Աբբահայր Վենետիկի միաբանութեան), Տէր եւ տիկին Գէորգ Արսլանեան եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի տիկին Վալանթին Չէօմէքճեան եւ զաւակները (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Եբամեան, Գապաքճեան, Էմինեան, Գույումճեան, Պալթազարեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝

Պ. ԿՂԵՄԷՍ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 22 նոյեմբերին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր երեքշաբթի ժամը 9ին Saint Philippe du Roule եկեղեցիին մէջ։ Մարմինը պիտի ամփոփուի Սէնթ-Ուանի գերեզմանատան մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հէրէքցի Ավնիւ Քրպաշեան կը փնտռէ Մարիամ Քրպաշեան, հօր անունը՝ Յարութիւն։ Իմացնել՝ M. Arévianի, Villa Besset Décines, Isère, France։

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել։

— Կարապետ Մելքոնեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Էսիրնէցի Արամ Ֆէսճեան։ Իմացնել «Յառաջ»ի։

— Երզնկացի հանգուցեալ Միզարէք Նորսիկեանի աղջիկը՝ Երանուհի Նորսիկեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Բերուզ (մականունը չի յիշեր) որ հաստատուած է Ֆրանսա՝ իր երկու զաւակներով, Վերգինէ եւ Սաւրէն անունով, 1912էն ի վեր։ Իմացնել Օննիկ Աղաճանեանի, Str. Regala 128, Braila, Romania։

— Կը փնտռուի Պիլէճիկցի (Պրուսա) Գրիգոր Մութաֆեան (ատաղձագործ) որ 1924ին կը գտնուէր Սէրէզ (Յունաստան)։ Իմացնել՝ իր եղբօր Սողոմոն Մութաֆեանի, 14 Rue Ortolan, Paris (5).

— Մուշի Պուլանըգ Հըմզաշէխ գիւղացի Տիկ. Աննա Յարութիւնեան կը փնտռէ իր որդին Մխիթար Յարութիւնեան։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Նիս։ Իմացնել Գէորգ Միրոեանի, 6 Rue Blanqui, Kremlin-Bicêtre, Seine.

— Տիկ. Տիգրանուհի Մէքինեան կը փնտռէ իր ամուսինը Յովհաննէս Մէքինեան որ Ուրլայի մէջ Ռէժիի հաշուակալ էր։ Իզմիրի Հարդէն 20 օր վերջ Ուրլայի բանտէն նամակ ստացած է իրմէ։ Անկէ վերջ լուր չեկայ։ Իմացնել՝ Mme D. Mekinianի, 12bis Ave. de l'Espérance, Bondy, (Seine), France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

ՍԱԿԱՐԱՆ

25 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ			Ֆր.
Օսթերլին,		L. St.	123.88
Տոլար,		Dollar	25.41
Մարք	100	Mark	607.50
Թրք. Թղթ.		L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի		» » or	106.90
Մէճիտիէ		Médjidié	8 75
Լէվա	100	Léva	18.62
Տրախմի	»	Drachme	33.25
Լիր	»	Lire	133.—
Պելժ. Ֆր.	»	Fr. Belge	71.10
Զուից.	»	Fr. Suisse	492.75
Լէյ	»	Leï	15.15

ԱՐԺԵԹՂԹՔ

Եգ. Քր. Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.		2130.—
»	II	»	1530.—
»	III	»	1510.—
Թուրքիոյ երկաթ.	Lots turcs		82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ...
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: H. STÉPH...

ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յաճախորդներուս փափաքին գոհացում տալու համար անձամբ պիտի այցելեմ Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ, միասին բերելով արեւելեան ամենանոր փլաքներու ճոխ մթերք մը որ գոհացում տայ ... իսկ ամենադժուարահաճ երաժշտասէրներուն։ Փափաքողներ դիմեն հետեւեալ հասցէներուն՝

ԼԻՈՆ, Գ. Ճնկտրեանի, 211 Rue Creqւi, նոյեմբեր 15էն 30.

ՎԱԼԱՆՍ.— Գ. Գրիգորեանի ճաշարանը, 31 Rue Belle Image նոյեմբեր 20էն 25։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գ. Թաշճեանի, 25 Rue des Dominicaines, նոյեմբեր 25էն 30։

ԱՐԹԻՆԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ

Քերական 2 ֆրանք, Լուսաբեր Այբենարան 6, Լուսաբեր Ընթերցարան Ա. Բ. Գ. տարիներ 10, 12, 14, Մայրենի լեզու քեր. ընթց. 5, Թանգարան Հ. եւ Ջ. Աստուր, տարրական դասընթացք 8, Թանգարան Բ. տարի 10, Թանգարան Գ. տարի 12, Թանգարան Դ. եւ Ե. տարի 17.50, Թուաբանութիւն Աւրունի Ա. եւ Բ. տարի 10, Թուաբանութիւն միջին 17.50, Պատմութիւն Հայոց 2 հատոր (Հ. Ս. Մովսէսեան) 40, Հայաստանի մեծադիր քարտէսը 20, Նամականի հայ լեզուի 25, Բառարան հայ. լեզուի 75, Ֆրանսահայ բառարան 75, Հայ Ֆրանս. բառարան 65, Զրուցատրութիւն ֆրանս. հայ 2.50, 3, 6, 7.50, 25, Երգարաններ 5, 10, 25, 30։

Զանազան գիրքեր.— Հայաստան, Բ. Թրքահայաստան, Լիւ. 70, Աննա Քարէնին 35, Հազար եւ մէկ գիշերներ 2 հատոր 70, Կրացիէլլա 8, Ռաֆայէլ 18, Արսլալա 5, Կեանքի Մահուան երգեր 10, Տղու հոգիներ 6, Բժիշկին գիրքէն փըրցուած էջեր 10։

Պահանջեցէք մեր գրացուցակը ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ գիրքեր։

Դիմել՝ Mme. Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux, Seine, France.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

27 NOVEMBRE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1121

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՎՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ

Արտագաղթը կը շարունակուի Սուրիոյ եւ Յունաստանի մէջ, հակառակ բոլոր խրատներուն, կոչերուն եւ յորդորներուն։ Մինչեւ իսկ հակառակ արդէն գացած եւ չարաչար զղջացած բազմութիւններու ազդարարութեանց։

Եւ միայն Հայեր չեն զղջացողները։ Անցեալ օր կը հրատարակէինք տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն Լիբանանի կառավարութիւնը ստուգած է որ 8000 Լիբանանցիներ թշուառութեան մատնուած են զանազան երկիրներու մէջ — 3000 Պրազիլիա, 2000 Արժանթին, 3000 Աւստրալիա, Աֆրիկէ եւ Մեքսիկա։ Ասոնք պիտի վերադառնան, եւ կառավարութիւնը 5000 ոսկի տրամադրած է, իբրեւ շոգենաւի ծախք։

Անշուշտ շատ աւելի թշուառ են մերինները, միեւնոյն երկիրներուն մէջ։

Բայց, ո՞ր իշխանութիւնն է որ տէր պիտի կանգնի, տեղ պիտի ցուցնէ եւ ճամբու ծախք պիտի ճարէ... Գացողը անդարձ գացած է այլեւս, եւ յոյս չի կրնար ունենալ նոյնիսկ իր ձգած երկիրը վերադառնալու։

Նոյն ամէն գացող իր պատմութիւնը, իր զղջումն եւ տառապանքը հաղորդէր ուրիշի մը, բեռները կապած «թեկնածուի» մը, կը թուի թէ նորէն օգուտ չպիտի ունենար։ Ամէն մէկը կ'ուզէ իր անձին վրայ փորձել, առանց մտածելու որ ինքն ալ իր կարգին պիտի մղուի զգուշացնելու նոր մը։

Երէկուան «Յառաջ»ի մէջ, Մարսէյլէն թղթակից մը կը նկարագրէր Յունաստանի մէկ նոր կարաւանին ողբերգութիւնը։ Իրենց ճակատագիրը յանձնելով «սրմսար»ներու քմահաճոյքին, քանի մը հարիւր հայրենակիցներ շոգենաւ նստեր եւ Մարսէյլ իջեր են։ Բայց ոստիկանութիւնը վար դրած է անցագիրները, որոնք միայն մէկ ամսուան պայմանաժամով տրուեր էին։ Խաբուե՞ր են։ — Այո՛։ Բայց մէկ հատիկ մարդ չկա՞ր որ կարդար «վիզա»ները... Եւ այս քանի՞ հարիւրերորդ պատմութիւնն է, միշտ միեւնոյն հէքեաթներով, սկսած Պոլսէն, դեռ տարիներ առաջ։

— «Մէկ ամսուան պայմանաժամին 10-15 օրը անցած է արդէն։ Եւ մարդիկ ոչ վերադառնալիք տեղ ունին, ոչ վերադառնալու դրամ, ոչ ալ օրուան ուտելիք հաց։

«Ու թշուառութիւնը, հայ ուսերու վրայ բեռցուած, քանի մը թշուառականներու կողմէ, գիշեր թէ ցորեկ Մարսէյլի փողոցները կը թափառի»։

Այս դժբախտութիւնը դաս կ'ըլլա՞յ միւսներուն, գալիքներուն։ Կամ աւելի հեռուն, մինչեւ Հարաւային Ամերիկա գացողներուն։ (Վաղը կը հրատարակենք թղթակցութիւն մը Ուրուկուէյէն)։

Պատասխանը տուինք վերը։ Ամէն մարդ իր աչքովը պիտի տեսնէ, իր ձեռքովը պիտի շօշափէ, որ համոզուի։ Իսկ ատոր համար, ե՛ւ բեռ պիտի կապէ, ե՛ւ ունեցած-չունեցած դրամը «սրմսար»ներուն պիտի յանձնէ, ե՛ւ պիտի խաբուի։ Ու ամէնէն վերջն ալ, պիտի պաղատի որ ճար մը գտնենք։ Մինչդեռ, թէ ամբողջ Հայոց ազգը ոտքի կանգնի, չի կրնար Պուլկարիայէն, Յունաստանէն կամ Սուրիայէն հեռացած հարիւր ընտանիք նորէն իրենց տեղերը վերադարձնել։ Ամէն երկիր «ուղուրլա՛ր օլսուն», կ'ըսէ գացողին, Թուրքերէն ցեհրիկ այլ պատկերալից բացատրութեամբ, եւ ետեւէն ամուր մը կը կղպէ դուռը, ինչպէս Թուրքիան։ Ինչպէս նոյնիսկ մեր մնուճար հայրենիքը։

Ո՞ւր է դարմանը։ Ո՞րն է ելքը։

Իսկապէս մենք ալ կ'անճրկինք տալու այս հարցումին պատասխանը։

Անցեալ օր կը բացատրէինք թէ «զօրաւոր, արտակարգ ցնցում մը պէտք ունինք, ըմբռնելու համար մեր իրական կացութիւնը։

Ցնցում մը, որ ընդոստ արթնցնէր մեզ, բանար մեր աչքերը եւ ցոյց տար իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը» («Յառաջ», 21 Նոյ.)։

Բայց ի՞նչպէս։ Արեւմտահայութեան մնացորդն է որ կը նօսրանայ, կը ցրուի, կը հալի։ Կարելի՞ է երեւակայել աւելի զգալի աղէտ, ցնցուելու, ձեռք ձեռքի տալու եւ ելք մը գտնելու համար։

Այո՛, մարդիկ բաներ մը կը փորձեն, եթէ երկրաշարժ կամ ողողում պատահի, կամ հրդեհը մոխիր դարձնէ քաղաք մը։ Իսկ այս աղէտը, այս յամր հիւծումն ու անդարձ կորուստը հազար-հազարներու,— ոչ իսկ հետաքրքրութիւն կը շարժէ։ Հարիւրը կը կարդայ ու հառաչանք մը կ'արձակէ, լաւագոյն պարագային։ «Երեւելի»ն ոչ իսկ թերթ կը կարդայ, ո՞ւր մնաց որ հետաքրքրուի այսպիսի «մանրամասնութիւններ»ով։ Իսկ ընդհանրութիւնը, «ընթերցող հասարակութիւնը» կը կարդայ ու կ'անցնի։

Եւ ամէնէն արտասուելին, այս գետնին վրայ իսկ, կարելի չըլլար գործակցութիւն հաստատել քաղաքական կուսակցութեանց, Բարեգործականի կամ Հայրենակցական Միութեանց միջեւ։

Միայն այս գործին համար, գաղութներու ցիրուցան բազմութիւնները նուազագոյն վնասով ազատելու համար, կ'արժէր կեդրոնական իշխանութիւն մը հաստատել։

Եւ սակայն,—կարդացէք ռամկավարներու վերջին համագումարին որոշումը.

— «Համագաղութային մարմնի մը կազմութիւնը կը գտնենք անգործնական եւ անկարելի»։

Ուրիշ խօսքով,— Թո՛ղ երթան կորսուին, մեր ի՞նչ գործն է...

Բայց մենք, Դաշնակցականներս, չունի՞նք ըսելիք։ Գէթ այնքան որքան կը ներեն մեր ուժերը։

Խօսինք հրապարակաւ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԴԷՄ

«Հնչակեան Մամուլ», օրգան «Սոց. Դէմ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Գործադիր Յանձնախումբին», 3րդ թիւին մէջ (23 Նոյ.) կը հրատարակէ հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Վարագդատի (Յակոբ Թիւրապեան) հրատարակած «Նոր Երկիր» թերթին մէջ Ֆրանսայի Շրջանի Գործ. Յանձնախումբին եւ ընկերներ Սիւնիքի եւ Կէնճեանի դէմ երեւցող փողոցային գրութիւնները բարեբախտաբար յայտնի շանթաժիստի գեղծարանին մէջ դարբնուած-դատապարտող գրութիւններ ունինք ստացած շարք մը Մասնաճիւղերէ եւ ընկերներէ, որոնց այսու կուզանք միանգամ ընդմիշտ յայտնել որ խմբագրութիւնը եւ Գործադիր Յանձնախումբը Ունալով հասարակական մամուլի բարձր կոչման վրայ որոշած են արհամարհական լռութեան մատնել փարիզի Հայ մամուլին մէջ գոյութիւնը ամօթը կազմող յիշեալ թերթին մէջ երեւցող զզուեցուցիչ արտայայտութիւնները՝ առաջնորդուելով հայկական փիլիսոփայութեան ճշմարիտ ասութեամբ՝ «Բանիւ մտաց տխրամաց՝ չէ տալ պատասխանի»։ Բացառաբար տեղ պիտի տրուի պաշտօնական հերքմնագիրերու։»

Իսկ «Նոր Երկիր», օրգան «Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի», կը ձայնէ իր վերջին խմբագրականով (24 Նոյ.).—

—«Ուժգին եւ նոր յարձակողական մը անցած են՝ Հնչակեան կուսակցութեան դէմ Մոսկուայի բազմագունի ու բազմաթիւ վարձկանները, Ամերիկայէն մինչեւ Յունաստան՝ անցնելով Փարիզի վրայէն։ Անոնք յայնօրէն բացած են իրենց հին ու նոր հայհոյաթերթերուն համայնակուլ էջերը՝ գարշելի լուտանքներու, զրպարտութիւններու եւ անուանարկութիւններու տեղատարափով ռմբակոծելու եւ հիմնայատակ կործանելու համար «Սոցիալ Դաւաճան» Հնչակեանութեան ամրակուռ բերդը, որ կը մնայ հրաշափառ Մասիսի նման միշտ անպարտելի, մի՛շտ անսասան՝ հակառակ հիւսիսէն ու հարաւէն իրեն զարնուող խենթ քամիներուն։

«Հնչակեանութեան քանդումը եւ անոր՝ իբրեւ «խարխլած ճախարակ պատմութեան թանգարանը ուղարկելու» սրբազան գործին լծուած Նիւ Եորքի եւ Փարիզի բոլշեւիկեան պաշտօնական եւ անպաշտօն թերթերը զիրար լրացնող երկու ազդակներ են, մէկը ճակատաբացօրէն գործող, միւսը՝ գետնաքարշօրէն սողոսկող։ Մարդի՛կ, որոնց ամբողջ կեանքն ու գործունէութիւնը եղած է — եւ է — շղթայակոյտ մը ապականութեան, մաքրամաքուր գաղափարական գործիչներու պատմուճանով սքօղուած, կը փորձեն մտնել կուսակցութեան աշխատաւորական շարքերուն եւ շնականութիւնը կ'ունենան՝ իրենց իսկ կողմէ բռնաբարուած բանուորական շահերու պաշտպանութեան դիւրեկան խօսքերը փսփսալ անոնց ականջներուն. Հաշխատաւորութեան այս ինքնակոչ «ախոյեան»ներուն սեւ եռեայ նպատակը միեւնոյն է, Ամերիկա թէ Փարիզ — շփոթութիւն յառաջացնել կուսակցութեան մէջ, կասեցնել անոր հոյակապ վերելքը եւ յագեցնել իրենց չարանախանձ ու ատելավառ ծարաւը՝ ապականելով Ֆրանսայի Շրջանի ջինջ ու մաքուր ակը, զոր չէին կրցած ցարդ պղտորել իրենց պիղծ շրթունքներով։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր քննութիւն Ալմազեանի խանութին մէջ

Եօթներորդ անգամ ըլլալով նոր քննութիւն մը կատարուեցաւ Ալմազեանի խանութին մէջ։

Երկուշաբթի ժամը 2.30ին խոշոր ինքնաշարժով մը Սէն Ժիլ փողոցի խանութը հասան դատական ոստիկանութեան տնօրէն Գրնուա, ոստիկանապետ Նիքոլ եւ գաղտնի ոստիկան Լըրուա, որոնց մէջտեղը նստած էր Միքայէլ Ալմազեան։ Ուրիշ ինքնաշարժով մը հասան դատական ինքնութեան տնօրէն Աժի, լուսանկարիչ մը եւ գծագրիչ մը։ Ամէնէն վերջ հասան հարցաքննիչ դատաւոր Մաթիֆաս, օգնականը Մանուէլ տը Արման եւ քարտուղարը Ճէյմս Փրթի։

Մաթիֆասի հրամանով, եւ ի ներկայութեան Ալմազեանի, ու փաստաբան Լըկրանի, ոստիկանները՝ գլխաւորութեամբ Աժիի, երկու փորձեր ըրին։

Ինչպէս կը յիշուի, վերջին խուզարկութեան ատեն Րիկօտէնի դիակը պարունակող սնտուկին մէջ 70 քիլօ ծանրութիւն դնելով փորձած էին նկուղէն խանութ հանել զայն, փորձը անյաջող անցած էր։ Նկատելով որ սեպտ. 9ին Թափ անուն մարդ մը պիտի զար խանութը վարձելու, կ'ենթադրուէր թէ Ալմազեան Րիկօտէնը սպաննելէ յետոյ սնտուկը նկուղ իջեցուցած էր, որպէսզի ոեւէ կասկածի տեղի չտայ։ Երբ հաստատուեցաւ թէ անկարելի էր սնտուկը նկուղ իջեցնել, Գրնուա կարծիք յայտնեց որ Ալմազեան հաւանաբար սնտուկը սենեակին մէկ անկիւնը պահած էր, ծածկուած խաւաքարտով եւ զանազան առարկաներով։

Այս փորձն է որ ըրին առջի օր։

Նախ սնտուկը դրին խաւաքարտէ տուփերու եւ անգրինէրու ետեւը, յետոյ կանչեցին զանապանուհի Րիմը եւ հարցուցին թէ սեպտ. 9ին խանութին ձեւը այդպէ՞ս էր։

— Ոչ՛ երբեք, պատասխանեց կինը։ Խաւաքարտէ տուփերը զորս այդ անկիւնը տեղաւորած էք, երբեք հոն չէին երբ Գ. Թափին ցոյց տուի խանութը, այլ դարակներուն մէջ էին։

Յետոյ սնտուկը դրին գրասեղանին ետեւ եւ վրան ծածկեցին։ Տիկին Րիմ դարձեալ բացարձակապէս յայտարարեց թէ սեպտ. 9ին գրասեղանին եւ պատին միջեւ սնտուկ չէր դրուած։ Հետեւաբար քննիչները բոլորովին համոզուեցան թէ սեպ. 9ին սնտուկ չկար Ալմազեանի ո՛չ խանութին, ո՛չ ալ նկուղին մէջ։

Կասկած յայտնուած ըլլալով նաեւ որ ոճիրէն յետոյ Ալմազեան խանութին տախտակամածը լուացած եւ ջուրը քամած է խանութի ետեւի լուացարանին մէջ, փաստաբան Լըկրանի թելադրութեան վրայ, խողովակին մէկ մասը սղոցելով վերցուեցաւ մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուելու համար, որպէսզի հաստատուի թէ արեան հետքեր կա՞ն մէջը։

ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԲՈՂՈՔԸ

Մինչ մէկ կողմէ հարցաքննիչ դատաւոր Ժանթիլի առջեւ կը քննուի Ալմազեանի բողոքը՝ ծեծի ենթարկուելուն մասին, միւս կողմէ փաստաբան Լըկրան հայ դերձակին անունով երէկ նոր բողոքագիր մը ուղղեց Ժանթիլի։ Լըկրան իր այս բողոքին մէջ գիտել կուտայ թէ՝

«Ալմազեան հոկտ. 18ին ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին ինքնաբերաբար ներկայացաւ դատական ոստիկանութեան, բացատրութիւններ պահանջելու համար դատական ոստիկանութեան կողմէ մամուլին տրուած զեկոյցին մասին, որով ինք իբրեւ Րիկօտէնի սպանիչը կը ներկայացուէր։ Ալմազեան խուզարկուելէ վերջ, դատական ոստիկանութեան մէջ պահուեցաւ մինչեւ կէսօր։ Կէսօրին կնոջը հետ հոն ճաշելէ վերջ, տարուեցաւ Սէն Ժիլ փողոցի իր խանութը՝ գաղտնի ոստիկաններով պաշարուած, յետոյ Քէ տէ՛ զ Օրֆէվրը վերադարձուեցաւ, ու կրկին խուզարկուելէ յետոյ արգելափակուեցաւ մինչդեռ, իրեն դէմ ո՛չ ձերբակալման եւ ոչ արգելափակման հրամանագիր հանուած էր ձեռնհաս դատաւորին կողմէ։

«Շաբաթ մինչեւ իրիկուն արգելարանի մէջ պահուեցաւ, յետոյ հարցաքննուեցաւ այն պայմաններուն մէջ զորս պարզած է իր նախորդ բողոքին մէջ. գիշերը բանտին մէջ պահուեցաւ, ի վերջոյ կիրակի ժամը 14ին Մաթիֆասի առջեւ դրուեցաւ։ Աւելի քան 52 ժամ ապօրէն կերպով վար դրուեցաւ դատական ոստիկանութեան կողմէ, առանց ձեռնհաս դատաւոր Մաթիֆասի հրամանին։ Ոստիկանները հրաման ստացած էին վկաներ միայն լսել եւ քննութիւն կատարել, առանց ոեւէ մէկը ձերբակալելու իրաւունք ունենալու։»

Փաստաբանը յետոյ կը յիշէ օրէնքին տրամադրութիւնները, որոնց համաձայն Ալմազեանի դէմ եղած այս ապօրէն ընթացքին պատասխանատուները ծանր պատիժներու պէտք է ենթարկուին, ստորադաս թէ պետ։

Ալմազեան երէկ հարցաքննիչ դատաւոր Ժանթիլի առջեւ բերանացի կրկնեց իր այս բողոքը։

∴ Տիկին Ալմազեան իբրեւ վկայ լսուեցաւ Ժանթիլի կողմէ՝ իր ամուսինին ծեծի ենթարկուելուն մասին։ Տիկինը ներկայ չէ եղած ծեծին, սակայն կիրակի օր երբ տեսաւ զայն, խօսելու կարողութիւն չունէր։

(Ուրիշ լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 999,381

«Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք՝ (13 Նոյ.).

— Կեդր. վիճակագրական գրասենեակը Հայաստանի բնակչութիւնը կը հաշուէ, մինչեւ 1930 Յունուար 1, նախնական հաշուարկութեամբ, 999,381 հոգի։ Նախորդ տարուան համեմատութեամբ աճումը կը կազմէ հարիւրին 4.01։ Սակայն պէտք է ըսել որ բնական աճման թիւէն քիչ մը պակաս է, բաղդատելով անցեալ տարուան հետ, քութէշի եւ ուրիշ համաճարակներու հետեւանքով, թէեւ ուրիշ երկիրներու հետ համեմատելով, կը կազմէ մրցանիշ։

Անցեալ տարուան 36,725 հոգիի կամ հարիւրին 3.98ի բնական աճման դիմաց, այս տարի (1929) կը սպասուի 36,000 հոգի կամ հարիւրին 3.75 աճում։

Միեւնոյն հաշիւներով, 1930 յունուար 1ին Երեւան քաղաքի բնակչութիւնը պիտի հասնի 86,128 հոգիի, որ անցեալ տարուան համեմատութեամբ 14 առ հարիւր աւելի է։ Լենինական քաղաքի (Ալեքսանդրապոլ) բնակչութիւնը պիտի հասնի 54,408ի։ Տարեկան աճումը կը կազմէ հարիւրին 5.77։

Քանի մը տարուան ընթացքին, Ղարաքիլիսէն իր ազգաբնակութեան թիւով Հայաստանի քաղաքներուն մէջ 6րդ տեղէն բարձրացած է 3րդ.ի։ Մինչեւ 1930 յունուար 1 քաղաքի բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 11,167ի, այսինքն տարեկան հարիւրին 10. 38 աճում։

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Աթէնքի *Նոր Օրը* կը գրէ թէ Նոյեմբեր 16ին տեղւոյն ոստիկանութիւնը ձերբակալած է շոգենաւային գործակալներ Գ. Գ. Սուքիասեան եւ Կէօքճեանը։ Պատճառը յայտնի չէ։

ՀՈՂ ՅՈՅՆԱՀԱՅԵՐՈՒՆ

Աթէնքի *Նոր Օրը* հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ պատրաստութեան մէջ է օրինագիծ մը, որուն համաձայն մինչեւ 1926 թուականը հելլենահպատակութիւնը ընդունող Հայերը իրաւունք պիտի ունենան, պետականացուած հողերէն բաժին ստանալ, ինչպէս յոյն գաղթականները։

ԳԱՐԱԽԱՆԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Խորհրդային միութեան արտաքին գործավար Գարախան իր Թուրքիա այցելութիւնը յետաձգած է, Չիչերինի հրաժարելուն պատճառով։ Գարախան դեկտեմբերի կէսին Պոլիս պիտի հասնի եւ անկէ Էնկիւրի պիտի երթայ։ Ներկայիս Գարախան Գերմանիա կը գտնուի։

ՀԱՐՊԻԷՆ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ Միւլքիէ դպրոցի փոխադրութիւնը վերջնականապէս որոշուած է։ Որոշուած է նաեւ Պոլսէն Էնկիւրի փոխադրել Հարպիէ վարժարանը։ Համալսարանի փոխադրութեան մասին ալ թէեւ նպաստաւոր հոսանք մը կայ, բայց դեռ որոշում չէ տրուած։

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՇԻՆԷ ՀՈՒՎԸՐԻ ԱՐՁԱՆԸ

Ամերիկեան թերթերը կը հրատարակեն նկարը նախագահ Հուվըրի այն կիսանդրիին, զոր կերտած է յայտնի արձանագործ Հայկ Բադիկեան, Քալիֆորնիոյ մէջ։

Թերթերը կ'ըսեն թէ այս արձանը պիտի դրուի Սպիտակ Տան նախագահական պաշտօնատեղին, Ուաշինկթընի մէջ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԱ. Ընդհ. Ժողովի քաղաքական յայտագիրը, հրատարակուած «Դրօշակ»ի մէջ ու արտատպուած այս էջերուն վրայ՝ հաստատելէ յետոյ գաղութներու մէջ մեր կուսակցութեան ցոյց տուած ստոյգ յառաջդիմութիւնը, կը գծէր յառաջիկայ տարիներու համար պայքարի ուղեգիծ ու հրապարակ կը դնէր գործնական առաջադրութիւններ։

ԺԱ. Ընդհ. Ժողովի անմիջական շունչին տակ է որ բացուեցաւ Արեւմտեան Եւրոպայի մեր կազմակերպութիւններու Է. Շրջանային Ժողովը նախորդ ամսու վերջերը ու ինն օրուան տենդագին աշխատանքներէ յետոյ, բացաւ կուսակցական նոր տաբեշրջան, նորոգելով իր մեքենան ու պատշաճեցնելով իր գործունէութիւնը ԺԱ. Ընդհանուր Ժողովի տուած որոշումներու ոգիին ու հրահանգներուն։

Ինչպէս Միջազգայինի բոլոր կուսակցութիւնները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւս՝ երկրի մէջ ու բնականոն պայմաններու տակ անտարակոյս կրնար իր շրջանային ժողովներն ու համագումարները կատարել հայ աշխատաւորութեան անմիջական հսկողութեան տակ ու դռնբաց։ Մեր բացառիկ կեանքն ու մեր մղած պայքարին բացառիկ բնոյթն այսուհանդերձ մեզ յատակօրէն կը զատեն ուրիշ քաղաքական կուսակցութիւններէ, իսկ մեր ժողովներու դռնփակ հանգամանքը մեր շարքերէն դուրս կրնայ ենթադրել տալ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բոլորովին դաւադրական կազմակերպութիւն է։ Ճշմարտութիւնը այն է որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տակաւին զուտ քաղաքական կուսակցութիւն չէ ու դժբախտաբար չի գործեր բնական ու խաղաղ պայմաններու տակ։ Միւս կողմէ՝ դեռեւս հայ աշխատաւորութիւնը բոլորովին հասունցած չէ ու անհրաժեշտ պատրաստութիւնը չունի կարենալ ըմբռնելու համար քաղաքական ու յեղափոխական մեծ կուսակցութեան մը բոլո՛ր ներքին շարժումները, տագնապներն ու կազմակերպական կեանքի վերելքներն ու վայրէջքները։ Ասիկա ըսել չէ որ գաղթահայ աշխատաւորութիւնը պէտք է բոլորովին անգիտանայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներքին բոլոր անցուդարձերը։ Ըլլալով մեր յենարանն ու մեզ ծնունդ տուողը՝ պէտք է որ այդ աշխատաւորութիւնը ապրի մեր կուսակցական կեանքով, բաժնէ մեր դժուարութիւններն ու բեռը եւ կիսէ մեր ուրախութիւնները։

Այս մտահոգութեամբ է որ, համառօտակի ու ընդհանուր ձեւով մենք պիտի խօսինք մեր կատարած աշխատանքի մասին, ըսենք ինչ որ կրցած ենք ընել ու ինչ որ չենք յաջողած, որովհետեւ մեծ մասով մեր կուսակցութեան մեքենայի ներքին թերիները՝ յատուկ են առհասարակ հայ ժողովուրդին ու յառաջիկայ տարիներու ընթացքին մենք անպայման կրնանք անհամեմատ աւելի ուժգնութեամբ կազմակերպել գաղթահայ աշխատաւորութիւնը՝ եթէ այս վերջինը եւս, որպէս զանգուած, ըմբռնէ այդ կազմակերպութեան բացառիկ արժէքը։

Նախ պէտք է ըսել որ, Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, սկսելով մեծ քաղաքներէն ու վերջացնելով մինչեւ յետին գիւղերը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր բազմաճիւղ կազմակերպութիւնով կը յայտնուի հայ կեանքի կենսունակութեան միակ լուրջ ու անվիճելի լծակը։ Մեր ընկերները պէտք է հպարտութեամբ գիտակցին որ եթէ մոգական գաւազանի մը ուժով ու համաձայն մեր խայտաբղէտ հակառակորդներու ցանկութեան, օր մը իսկ հնարաւոր ըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վերցնել մեր գաղութէն, յաջորդ օրն իսկ հայ կեանքը կը դատապարտուի բացարձակ ամլութեան ու մեռելութեան։ Կարելի չէ գաղթահայ կեանք երեւակայել առանց Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան։ Ուր մենք կը գործենք՝ հանրային գործերու շուրջ կայ եռանդ, տենդ ու շահագրգռութիւն, ուր բացակայ ենք մենք՝ կան միայն ցանուցրիւ հայեր, մոռցած երկիր ու ժողովուրդ, բաժնուած ու թշնամի իրարու։ Հայ աշխատաւորութիւնը շատ լաւ կը զգայ ասիկա ու հետզհետէ աւելի մեծ սիրով կը խմբուի մեր դրօշին շուրջ։ Ինչպէս այս յօդուածին խորագրով ըսինք՝ մեր կուսակցութեան վերելքը անընդհատ կը շարունակուի։ Ոչինչէն ստեղծած ըլլալով ուժեղ կազմակերպութիւն մը Եւրոպայի մէջ՝ մենք հետզհետէ կը համոզուինք թէ մեր կուսակցութիւնն է միայն որ լուրջ կապ կը հանդիսանայ ցրուած հայ աշխատաւորութեան զանազան մասերուն միջեւ։ Ո՛չ հայ եկեղեցին՝ որ պատմական հայ գաղութներու մէջ կատարած է մեծ դեր, ո՛չ Բարեգործականը ու այլ քաղքենի հաստատութիւնները և ո՛չ ալ միւս քաղաքական կուսակցութիւնները կրնան տարածուիլ ու գրկել, իր ամենապզտիկ մասերուն մէջ այս ցանուցրիւ աշխատաւորութիւնը։ Կարենան ալ՝ չունին եւ չեն կրնար ունենալ այն ճառագայթումն ու ջերմութիւնը որ կ'արձակէ մեր կուսակցութիւնը՝ իր շարքերուն վրայ ու դուրսը։

Ուրեմն հակառակ մեր կուսակցական մեքենայի թերիներուն որ կը բացատրուին, կ'արդարանան նոյնիսկ, հակառակ մեր հանդիպած դժուարութիւններուն, գաղթահայ կեանքի դժնդակ պայմաններուն եւ մեր հակառակորդներու միացեալ ճակատին՝ մենք կրցած ենք ֆրանսահայ աշխատաւորութեան յառաջապահ տարրերը կապել մեզ ու մեր կուսակցութեան եռանդները երկարել մինչեւ հեռաւոր գիւղեր։

Այսուհանդերձ մենք չենք կրցած մեր կուսակցութեան շուրջ եղած ու մակընթաց հետաքրքրութիւնը լրիւ կերպով օգտագործել, չենք յաջողած լրիւ կերպով օգտուիլ հայ աշխատաւորութեան ինքնեկ ձըգտումէն դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Յաճախ այդ աշխատաւորութիւնը եկած ու գտած է մեզ՝ մինչդեռ մենք է որ պիտի երթայինք ու գտնէինք զայն։ Մէկ խօսքով՝ մենք չենք կրցած մեր թիւը բարձրացնել, մեր կազմը ուժեղացնել, մեր ազդեցութիւնը տարածել ու մեր գործունէութիւնը ընդարձակել՝ մեր իրական ուժին ու մեր գտած համակրութեան համապատասխան չափով։ Այնպէս որ եթէ կարենանք սրբագրել մեր գործունէութեան ու աշխատանքի կերպերուն թերիները՝ վստահաբար մեր ութերորդ շրջանային ժողովին մեր ուժերը պիտի ըլլան կրկնապատկուած ու մեր ազդեցութիւնը այլապէս բարեբար։

Ինչո՞ւ համար մենք այս աշխատանքը չենք կրցած հարկ եղած ուժգնութեամբ ու տարածութեամբ տանիլ։ Շրջանային Ժողովի ընթացքին պարզուեցաւ.—

Ա) Որ մենք դժբախտաբար այս վերջին տարիներու ընթացքին չենք կրցած գաղափարակչական ու ներքին կուսակցական գործը դնել հարկ եղած բարձրութեան վրայ։ Չենք կրցած մանրամասնել ու տարածել մեր կուսակցութեան աշխարհահայեացքը՝ զայն մատչելի դարձնելով ամենայետին շարքային ընկերոջ։ Չենք յաջողած մեր խումբերը վերածել կուսակցական եռուն ու կենդանի աշխատանոցներու ուր պիտի եփին ու կոփուին վաղուան մեր կուսակցական մարտիկները՝ որպէս զինուոր հայ յեղափոխութեան ու որպէս գիտակից քաղաքացի Հայաստանի հանրապետութեան։ Չենք կրցած հերթական քաղաքական խնդիրները իջեցնել մեր ընկերներու մտածման կարողութեան, ոչ ալ մեր ընկերները հասցնել անհրաժեշտ քաղաքական պատրաստութեան՝ ըմբռնելու համար մեր կուսակցութեան առջեւ դրուած տագնապալի ու դժուար հարցերը։ Մէկ խօսքով՝ չենք յաջողած մեր ծրագիրն ու կանոնագիրը եւ մեր հերթական քաղաքական ու յեղափոխական առաջադրութիւնները իւրացնել տալ, լրիւ կերպով մեր շարքերու մեծ մասին։ Այս նկատումով է որ Շրջանային Ժողովը որոշեց լայն տարածութեան վրայ ու մեթոտիկ եւ ուժգին կերպով, այս կուսակցական տարուան ընթացքին տանիլ ներքին կուսակցական-դաստիարակչական աշխատանք՝ մանաւորաբար միջին Ֆրանսական գաւառին մէջ։

Բ) Հակառակ մեր ամբողջ ճիգին չենք յաջողած՝ մտաւորական, իմա՛ կուսակցական անհրաժեշտ տակ ու պատրաստութիւն ունեցող ուժերու, արդար ու օգտակար բաշխում մը ապահովել։ Ու մինչդեռ ամբողջ գաւառը կարօտ է պատրաստուած ու փորձուած ընկերներու, մտաւորականները, հո՛ս, կը մաշին սպառիչ աշխատանքներու վրայ ու կը փտին թշուառութեան մէջ։ Այս ուղղութեամբ մենք պէտք է լուրջ աշխատանք տանինք։ Ու որպէս առաջին քայլ պիտի աշխատինք համախմբել հայ աշխատաւորը, իւնը չորս գլխաւոր կէտերու շուրջ։ Որքան համախումբ ըլլայ հայ աշխատաւորութիւնը՝ այնքան նուազ ենթակայ կ'ըլլայ ձուլման ու ընդունակ կազմակերպուելու։ Դիւրին կ'ըլլայ նաեւ բաշխել մտաւորականները։

Գ) Անուշադրութիւնցայ տուած ենք դէպի նոր սերունդը, երիտասարդութիւնն ու պատանութիւնը։ Այս տարրերը եկած են մեզ՝ ինքնաբերաբար եւ սրտառուչ վստահութեամբ մը՝ զոր չենք կրցած օգտագործել։

Այս բոլորէն դուրս սակայն ու հակառակ այս մատնանշուած թերիներուն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն կատարած է անփոխարինելի աշխատանք։ Այդ աշխատանքը, որ կատարած ենք բոլորս, շարքային եւ պատասխանատու ընկերներ, եղած է թոյլ։ Յառաջիկայ տարուան ընթացքին պէ՛տք է տարածել, ուժեղացնել ու մեծցնել զայն։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ց. Գ.— Նախորդ յօդուածիս առթիւ «Յառաջ»ի մէջ ընկեր. մը մեղադրանքներ ուղղած է ինծ որ բացարձակապէս անտեղի կը համարեմ: Ո՛չ մէկ մտադրութիւն ունեցած ըլլալով՝ փոքր չափով իսկ ստորագնահատել մեր երկրի ընկերներու մղած պայքարը բռնութեան դէմ, ես մատնանշած էի միայն երեւոյթի մը մէկ քանի տխուր երեսները: Յեղափոխական ու արի այլընչին փոքրամասնութեան մը գործը չարդարացներ յանցաւոր ու թոյլ մեծամասնութիւնը: Յօդուածագիր ընկերը մեծ վրէպ գործած է նոյնպէս նման փափուկ հարց մը (որու քննութեան ընթացքին ես ըրած էի միայն ընդհանուր խորհրդածութիւններ) փոխադրելով կուսակցական ու անձնական գետնի վրայ՝ ուր ո՛չ մէկ գնով չեմ ուզեր վէճի բռնուիլ: Վ. Շ.

«ԿԵՑՑԷ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ»

Նաֆայէն կը հաղորդեն թէ նոյեմբեր 7ի ցոյցերուն առեն քննիչ յանձնախումբի այցելութեան առթիւ, — ցուցարարները յանկարծ տեսան որ Թրքական հիւպատոսը ինքնաշարժով կ'անցնէր: Անմիջապէս կեցուցին ինքնաշարժը եւ սկսան պոռալ. «Կեցցէ՛ Մուսթաֆա Քէմալը. կեցցէ՛ Թուրքիան, մեզի վերադարձուցէք մեր աղնիւ բարեբարը» եւն.: Հիւպատոսը կ'ուզէր խուսափիլ ցոյցերէն, բայց ամբոխը չձգեց զայն, մինչեւ որ կիրքերը չհանդարտեցան:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ինչպէս գրեցինք երէկ, շաբաթ օր հացկերոյթով մը տօնուեցաւ Հայագիտական Ընկերութեան (Société des Etudes Armeniennes) հիմնարկութեան տասնամեակը։

Ճաշէն վերջ, Ընկերութեան նախագահ փրոֆ. Շառլ Տիլ, յայտնի բիւզանդագէտ եւ Արձանագրութեանց ու գեղեցիկ Դպրութեանց Ակադեմիային անդամ, խօսեցաւ բաժակաճառ մը։

Նախ յիշեց մահը ընկերութեան առաջին գանձապահին՝ Լաքրուայի (Խաչիկ Հիւնքեարպէյէնտեան), որ յաճախ իր գրպանէն կը հոգար հայագիտական հանդէսի հրատարակութեան ծախքերը։ Ընկերութիւնը կորսնցուցած է նաեւ իր թանկագին անդամներէն մէկը՝ Կիւթավ Շլումպէրժէ, որուն վեհանձն հոգին կը բռնկէր բոլոր ազնիւ դատերուն համար, եւ որ ծագումով Ալզասցի, ուրիշ բոլորէն աւելի լաւ կը հասկնար անսահման վիշտն անոնց զորս ճակատագիրը իրենց հայրենի երկրէն քշած էր։ Ընկերութիւնը կորսնցուցած է ուրիշ անդամներ ալ, սակայն բարեբախտաբար շատերը ողջ են։

Յարգելի ուսուցչապետը յիշեց ողջերէն Պ. Պօղոս Նուպարը, որ տասը տարիէ ի վեր ու դեռ այսօր ալ Նախագահութիւնն է մեր ընկերութեան։ Բոլոր դժուարին ժամերուն — ու այդպիսի ժամեր շատ ունեցած ենք — անիկա հասցուցած է մեզ իր առատաձեռն և հաւատարիմ օժանդակութիւնը:» Յիշեց նաեւ Արեւել. Կենդանի Լեզուներու վարժարանի հայերէնի ուսուցչապետ Ֆրէտէրիք Մագլէրը, «առանց որու անխոնջ նուիրումին, եռանդուն գործունէութեան, խոչընդոտները հարթելու եւ ամէնէն անսասան տարրերը շարժման մէջ դնելու դիւանագիտական ճարպիկութեան, կը կարծեմ թէ մեր ընկերութիւնը թերեւս երբեք ծնած պիտի չըլլար, ու վստահ եմ ամէն պարագայի թէ շատոնց մեռած պիտի ըլլար»։

«Հիմա հարց մը կը ծագի. ինչո՞ւ համար տասը տարի առաջ հիմնեցինք հայագիտական ընկերութիւնը։ 1919ին էր, այն պահուն ուր, Մեծ Պատերազմի վաղորդայնին, Եւրոպան ու Մերձաւոր Արեւելքը կը ջանային վերագտնել իրենց խորապէս խախտած հաւասարակշռութիւնը: Կը վերածնէին ազգեր, որոնք երկար ատենէ ի վեր մեռած կը կարծուէին, անոնց գոյութեան իրաւունքը կը յայտարարուէր հանդիսաւորապէս։ Շատեր ազգային օջախի մը կազմութեան հրճուանքը կ'երազէին նաեւ Հայաստանի համար, ա՛յն Հայաստանին, որ այդ անհելի տարիներու ամէնէն սոսկալի զոհերէն մէկն եղաւ, այն Հայաստանին որ կոտորուած, ամայացած էր ջարդերով, տարագրութիւններով, համաճարակներով, եւ որ կեղեքումի ու թշուառութեան երկար օրերէն վերջ իրաւունք ունէր արդար եւ օրինաւոր հատուցումի մը: Կ'ուզէի այսօր ծանրանալ այդ տխուր, խաբեպատիր եւ շատ նուաստացնող պատմութեան վրայ, որ Սէվրի դաշնագրի հանդիսաւոր խոստումներէն յանգեցաւ Լօզանի դաշնագրին եւ Հայաստանի գրեթէ ամբողջական լքումին։

Եթէ այդ եղերական տարիներու տխուր յիշատակը կ'ոգեկոչեմ այսօր, պատճառն այն է որ — ու ասիկա պէտք չէ մոռցուի — մեր ընկերութիւնը մեծ պատիւ համարած է իր հանդէսին միջոցաւ աշխարհի ուշադրութիւնն ու գթութիւնը հրաւիրելու այս ցաւագին պատմութեան տխուր դրուագներուն վրայ, հրատարակելով ո՛րքան վեհանձն — ու աւա՛ղ անօգուտ — կոչեր, որոնք եկան այն ատեն Ֆրանսայէն՝ ի նպաստ Հայաստանի։ Անշուշտ մենք իրաւունք չունինք քաղաքականութեան խառնուելու, ու երբեք չենք ուզած այդ բանը։ Մեր Ընկերութեան ծրագրին Ա. յօդուածը բացարձակապէս կը յայտարարէ թէ «իր նպատակը զուտ գիտական է»։ Սակայն ցոյց տալ — ինչ որ ո՛րքան մարդիկ չեն գիտեր, եւ կամ գիտնալով կը մոռնան — թէ անցեալին մէջ գոյութիւն ունեցած է ազատ հայ ազգ մը, թէ գիտութեան, բանաստեղծութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ Հայաստանը լուսաւոր հետք մը թողած է քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, յիշել պատմութիւնը եւ երբեմնի փառքը, ու այս զուտ գիտական աշխատանքով ծառայել այսօրուան Հայաստանի Դատին — ապահովաբար չի նշանակեր քաղաքականութիւն ընել։

Արդ, մեր ընկերութիւնը իրեն նպատակ ըրած է այդ բանը։ Մենք ուզած ենք բան մը աւելցնել այս հայկական մշակոյթի պատմութեան, միշտ այնքան հետաքրքիր, երբեմն ո՛րքան ինքնատիպ։ Ցոյց տալ փայլուն ապացոյցները հանճարին ժողովուրդի մը, որ ապրած է ոչ առանց փառքի եւ որ իրեն իր վրայ ունեցած հաւատքով, ապագայի հանդէպ իր վստահութեամբ, դառն փորձերու դէմ իր դիմադրութեամբ ապացուցած է թէ արժանի է ապրելու։

Ահա՛, տիկիններ եւ պարոններ, ինչ որ ուզած ենք մենք։ Ո՞ր աստիճան կրցած ենք իրագործել զայն։

Տասնամեակին առթիւ՝ աչքէ անցուցի մեր հանդէսին տասը տարիէ ի վեր հրատարակուած հատորները ։ Եւ որովհետեւ ես շատ զանցառու աշխատակից մը եղած եմ անոր, կրնամ անկախօրէն արտայայտուիլ այդ մասին։ Ու կ'ըսեմ բոլորովին ճշմարիտ կերպով թէ այդ Հանդէսը հիանալի է։ Երկար պիտի ըլլար հոս ներկայացնել անոր հոյակապ «Ցանկ Նիւթոց»ը, նոյնիսկ համառօտ կերպով։ Սակայն թէ՛ պատմութեան, թէ՛ լեզուաբանութեան, թէ գրականութեան եւ ուրիշ ճիւղերու մէջ, Հանդէսը տուած է յօդուածներ, որոնք պատիւ կը բերեն իրեն. երբեմն եւ այսօրուան Հայաստանին մասին բոլոր իր սորվեցուցածները արժանի են միտք պահուելու։ Ու մանաւանդ զանցառելի երեւոյթ մը չէ առաջին անգամ ըլլալով հայագիտութիւնը օժտել գիտական հանդէսով մը, որ կը խմբագրուի եւրոպական լեզուով մը։ Ֆրանսա, իր աւելի քան դարաւոր աւանդութիւններով, միշտ համակրալիր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է այն բոլորին մասին որ Հայաստանի կը վերաբերի։ Չենք կրնար մոռնալ այն բոլորը զորս Հայաստանը լաւագոյնս ճանչցնելու համար կատարեցին Տիւլօրիէները, Պրոսէները, Վիկտոր Լանկլուաները, Քարիէրները, խօսելու համար միայն անոնց մասին, որոնք ոչ եւս են։

Մեր պրպտումներուն եւ մեր համակրութեան մէջ՝ անոնց յաջորդներն ենք մենք։ Ու կարծեմ թէ անօգուտ բան մը չէ հիմնած ըլլալ հայագիտութեան կեդրոն մը եւ, ինչպէս ըսուած է իրաւացիօրէն, «ճշգրիտ և անշահախնդիր ուսումնասիրութիւններով ցոյց տալ հայ ազգին ինքնատպութիւնը, հզօր կենսունակութիւնն ու կորովը»։ Մեր հայ եւ ֆրանսացի բարեկամներէն շատեր հասկցած են արդէն ասիկա եւ անվերապահօրէն մեզի բերած իրենց աշխատակցութիւնը, աջակցութիւնն ու համակրանքը»։

Համակրելի ուսուցչապետ Շառլ Տիլ յիշեց «Տիկ. Զօր. Պրէմոնի Դրական Մրցանակ»ին հաստատումը եւ վերջացնելով, իր բաժակը պարպեց «ի պատիւ [...] երիտասարդ ընկերութեան, ի պատիւ բոլոր այն հայ [...] ֆրանսացի բարեկամներուն [...] րոնց աշխատակցութեան և [...] ընկամութեան շնորհիւ կ[...] ընկերութիւնը եւ որոնք [...] կցած են թէ մեր գիտական [...] անշահախնդիր ձեռնարկը [...] քան կրնայ օգտակարապէս [...] ռայել ո՛րքան ազնիւ Դա[...] մը,— հայ հայրենիքի Դատ[...]

Երկրորդ խօսողն էր Պ. [...] զոր Սինապեան — յանուն [...] Պօղոս Նուպարի — որ շնոր[...] կալութիւն յայտնեց ընկեր[...] թեան հիմնադիր Ֆրանսացի [...] գիտնականներուն եւ մաղթեց [...] հակառակ բոլոր դժուար[...] թեանց, կանգուն մնայ ընկ[...] րութիւնը։

Ուսուցչապետ Մէյյէ, ըն[...] քարտուղարը ընկերութեան [...] վեր հանեց ընկերութեան [...] տարած գործը տասը տարի[...] վեր։ Աւելցուց թէ պէտք [...] րունակել այդ գործը՝ յանու[...] գիտութեան եւ միաժամանակ [...] ի սէր հայ ազգին:

Ներակուտական վիճա[...] Պէտար ըսաւ թէ 33 տարի[...] վեր հայ ազգին հետ ապրելո[...] յոյսի եւ հաւատքի օրե[...] Յունաստան ապաստանե[...] ցաւ Նավարինի Նաւամարտ[...] բայց Վինքելման, Շէնյէ եւ Շա[...] թօպրիան պանծացուցին ան[...] արուեստը. Լեհաստան պիտի [...] վերածնէր, եթէ չունենար Փա[...] րիզի իր դպրոցը, հանրային [...] կարծիք, գիտութիւն և արուեստ [...] մեծ արժէք կը կայացնեն [...] այսօր Հայագիտական ընկե[...] րութիւնը 10 տարուան մէջ [...] հիանալի գործ կատարած [...] համեստ մէկ թմբկահարն [...] գած Հայկական Դատին. Այսօր [...] 65 տարեկան եմ: Սակայն [...] տատ հաւատք ունիմ թէ [...] Հայաստանի ճգնաժամը [...] գայ օրը, երբ մենք պիտի [...] ւաքուինք ո՛չ թէ Փարիզի [...] կական մէկ ճաշարանին [...] ազատագրուած Էջմիածինի [...] սական ճաշարանին մէջ [...] ժակները պիտի վերցնենք [...] զատ եւ անկախ Հայաստանի [...] կենացը»։

Համակրանքի խօսքեր [...] նաեւ Արձանագրութեանց [...] Գեղեցիկ Դպրութեանց ակադ[...] միայի անդամ Պ. Բ. Տիւ[...]

Իսկ ռամկավար Զօպանեան [...] խօսեցաւ յեղափոխական [...] մը. «Այսօր, ըսաւ, Վանի եւ [...] գրումի մէջ ո՛չ իսկ մէկ [...] հայ մնացած է, սակայն այդ [...] ները պատմականօրէն եւ [...] ւանդականօրէն հայ ազգին [...] պատկանին ու մենք հաստատ [...] հաւատք ունինք թէ [...] դարձեալ հայկական պիտի [...] լան...»։

Հացկերոյթին ներկայ [...] նաեւ զօր. Պրէմոն, [...] Կրաֆէն, հայագէտ Հ. Յարու[...] եւ ուրիշ ֆրանսացի [...] դէմքեր։

ԺՈՐԺ ՔԼԷՄԱՆՍՕ ԵՒ ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ

Երիտասարդ տարիքէն [...] ուած է քաղաքական ասպ[...] մինչեւ իր վերջին շունչը [...] ներկայ ժամանակներու [...] մէնէն հետաքրքրական դէ[...] րէն մէկը: Քլէմանսօ աւելի [...] որեւէ պետական մարդ, [...] յուզումնալից կեանք մը [...] արդիւնաւէտ իր երկրին [...] տութեան համար, կիրքով [...] թորելով ու պատասխանատու[...] գուն ։

Ծնած էր 1841ին, Սեպտ. [...] Մուլյերոն-ան-Վարէի մէջ [...] միշտ կապուած մնաց ծննդ[...] հանդէպ խանդոտ գուրգուր[...] մը: Նանթի վարժարանը [...] լէ յետոյ, հետեւեցաւ [...] թեան։ Իր ծնողքը կը սպա[...] ան մտնէ բժշկական ասպ[...] մէջ, բայց երիտասարդ Ք[...] սօ՝ իր ժամանակակից [...] պէս՝ բռնուած էր հանր[...]

...զգացումներու հոսանքէն։ Բացարձակութեամբ կապուած էր երիտասարդներու հետ, որոնք կը պատրաստէին իր քաղաքական հայեացքները, եւ որոնք, հիմնելէ յետոյ le Travail (Աշխատանք) թերթը դարձան հանրապետական երիտասարդութեան ամէնէն գործօն տարրերը, որոնց մէջ Քլէմանսոյի կը փնտռէր կատարելու տիրական դեր մը։ Երբ հեղինակ կոչի մը, որով հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, ժողովուրդը կը հրաւիրուէր ցոյց կատարելու, Քլէմանսօ կը ձերբակալուէր եւ քիչ ամսով բանտ կը նետուէր։

Բանտէն կ'ազատուի եւ բացարձակութեամբ կը կապուի Պլանքիի հետ, որուն հանդէպ կը տածէր բուռն համակրանք եւ ...ագուած Քլէմանսոյի բախտը ...ուած էր։ Բոլորովին մէկդի կը նետէր բժշկութիւնը ու կը նուիրուէր քաղաքական ասպարէզին։

Արդէն ժողովրդական դարձած էր գրական եւ հանրապետական շրջանակներու մէջ։ Բայց, Քլէմանսօ գովեստներէ եւ փառքայանքներէ տարուող մարդ չէր։ Ինք կը զգար ուսումնասիրութիւններու եւ ընկերային մեծ հաստատութիւններու մասին տեղի վրայ ծանօթութիւններ քաղելու նպատակով կը մեկնի Ամերիկա. Երկիրը կը հմայէ զինք, ...ց մը կը մտածէ հոն հաստատուիլ եւ մինչեւ իսկ պաշտօն ուսուցչութեան եւ գրականութեան ...ով կը ստանձնէ աղջկանց վարժարանի մը մէջ։ Իր աշակերտուհիներէն մէկը կը գրաւէ իր սիրտը։ Կ'ամուսնանայ անոր հետ եւ կը վերադառնայ Փարիզ, ուր գիծերը չպիտի ուշանային զինքը խանդելու յորձանքին, երբեւան ...իրելով իր ուժեղ մարդու յատկութիւնները։

1870 71ի Ֆրանքօ-գերման պատերազմը կը յայտարարուի, ինկնելու Ֆրանսայի ազատութիւնը։ Կը կազմուի Ազգային Պաշտպանութեան կառավարութիւն մը։ Քլէմանսօն կը նշանակուի Մոնմարթրի քաղաքապետ ցոյց տալով տեւական ու եռանդուն գործունէութիւն մը։ Խորհուրդներ կը կազմակերպէ, ինչպէս նաեւ սնունդի եւ օժանդակութեան ձեռնարկներ կ'ընէ պաշարման վայրերէն փախած գաղթականներուն համար։ Ժողովուրդը 1871ին զինքը կ'ընտրէ երեսփոխան։

Վիկտոր Հիւկոյի, Կամպեթթայի հետ, Քլէմանսօ կը ստորագրէ Ալզասի եւ Լորէնի յանձման դէմ բողոք մը եւ Նոյար քննէի ու Լուի Պլանի հետ դէմ կը կանգնի հաշտութեան նախագիծերուն։ Երեսփոխանական ժողովը այդ պահուն կը գումարուէր Պորտօ։ Փարիզ փոթորկած է։ Բայց հակառակ ամէն տեսակ վտանգներուն, զգալով որ իր ներկայութիւնը հոն անհրաժեշտ է, Քլէմանսօ կը դառնայ Մոնմարթր, ուր ջանք չի խնայեր փրկելու համար Լըքոնթ եւ Թոմա զօրավարներուն կեանքը, որոնք պաշտօն ունէին զինաթափելու Մոնմարթրը։ Ժողովուրդը որ զինքը կը սիրէր, այս անգամ կատաղօրէն կը դառնայ իր դէմ եւ քիչ կը մնայ որ զոհ երթայ ժողովրդական ցասումին։ Ի վերջոյ ըմբոստները կը յաղթեն, կառավարութիւնը կը ստիպուի ապաստանիլ Վերսայլ։ Քլէմանսոյի կը պարտադրուի լքել իր պաշտօնատեղին, կը բողոքէ. ձերբակալման հրամանագիր մը կը հանուի իր դէմ. ան կ'ապաստանի Օպրէ. բայց, ո՛չ երկար ատենի համար։

Մէկ քանիներու հետ, կը հրաժարի երեսփոխանութենէ, կը դառնայ Փարիզ եւ կը հիմնէ միութիւն մը, որուն նպատակն էր հաշտութեան եզր մը գտնել օրուան երկու հակամարտ հոսանքներուն միջեւ։ Վտանգաւոր գործ, որովհետեւ, ի վերջոյ, Քլէմանսօ երկու կողմերու ալ կասկածին կ'ենթարկուի. բայց, ատոնց վախ զգալու, կը մեկնի գաւառները, տեղական իշխանութիւնները համոզելու։ Կը վերադառնայ այն պահուն իսկ, երբ Վերսայլի բանակը կը մտնէր Փարիզ եւ քիչ կը մնայ որ դարձեալ իր կեանքը վտանգի ենթարկուի։

1875ի Յուլիսին, կեանքը կը խաղաղի Ֆրանսայի. Մայրաքաղաքին մէջ։ Քլինեանքուրէն՝ Քլէմանսօ կ'ընտրուի Թաղապետական խորհրդական եւ 1875ին կը դառնայ Թաղապետական խորհուրդի Նախագահ։ Յաջորդ տարին, կը վերընտրուի եւ 17 տարի անընդհատ կը մնայ երեսփոխան, դառնալով Ձախերու անվեհեր լիտըրը։ Երեսփ. ժողովի վիճաբանութիւններուն իր ամէն մէկ միջամտութիւնը նշանակելի եղած են։ Իր գաղափարները պաշտպանելու համար, կը հիմնէ la Justice (Արդարութիւն) թերթը։

Համբաւաւոր է 1880 Հոկտ. 28ին Մարսէյլի մէջ իր խօսած ճառը, որ նոր թուական մը բացած է Ֆրանսական 19րդ դարու քաղաքականութեան մէջ։ Քլէմանսօ նոր աշխարհի մը գալուստը կ'ողջունէ. կը խօսի աշխատաւորութեան պահանջներուն մասին, կը շեշտէ ամբողջական կրթութեան մը ծրագրին իրականացման պէտքը, կը պահանջէ անուղղակի տուրքերը փոխել՝ ժառանգութեանց եւ եկամուտներու վրայ յառաջդիմական տուրքով։

Երբ զօրավար Պուլանժէ կը ստանձնէ պատերազմական նախարարութիւնը, Քլէմանսօ նախ զայն կը պաշտպանէ՝ բայց յետոյ կը ստիպուի դառնալ անոր դէմ, երբ կը նշմարէ որ ան կը ծառայէ պահպանողականութեան, կը հարուածէ անխնայ, մինչեւ իր դէմ կը հանէ պուլանժիստներն ու արքայականները։ Ընտրութիւններու մէջ կը ձախողի, բայց չի վհատիր։ Իր թշնամիները յաղթած են կարծել անոր լռելն, բոլոր քանդել անոր ուժերուն տակ, բայց կը մնայ գրիչը. անով է որ կը մղէ պայքարը, յայտնուելով իբր ուժեղ գրող մը։

1895ին կը հրատարակէ La Mêlée Sociale. էջ մը նախապատմական խաւարէն, ուր կենդանական աշխարհը անխնայ կը ջարդէ զիրար։ Յաջորդ տարին կը հրատարակէ Le Grand Pan, Գիտութեան փառաբանութեան նուիրուած հրաշալի տողեր՝ Les Plus Forts հատորով Քլէմանսօ անողոք հարուածներ կուտայ մէկ քանի մեծահարուստներու, որոնք կեղծաւորաբար կ'իշխեն եւ կը շահագործեն տկարներու եւ ժառանգազուրկներու բազմութիւնը։

Les Embuscade de la vie եւ au Fil des Jours հատորներուն մէջ, կը պատմէ յիշատակներ, տուած է նաեւ թատերգութիւն մը՝ le Voile du Bonheur. Զօլայի, Ժորէսի, Փրեսանսէյի հետ կը պաշտպանէ Տրէյֆիւսը։

1900 ին կ'ընտրուի Վառի նահանգի ծերակուտական։

Քլէմանսոյի նախարարական ասպարէզը կը սկսի 1906ին, իբրեւ Ներքին Նախարար. նոյն տարին կը նշանակուի Նախարարապետ։ Գործադուլներու շրջան էր։ Քլէմանսօ կը կառավարէր իրեն յատուկ բրտութեամբ՝ ընդդէմ ընկերվարականներուն։ Ժորէս կը պայքարէր անոր դէմ, բայց Տէլքասէ էր որ կը տապալէր անոր դահլիճը։ 1919ին վերադարձաւ հրապարակագրութեան եւ հիմնելով թերթ մը, պայքար բացաւ Փուանքարէի թեկնածութեան դէմ, իբր նախագահ Հանրապետութեան։

Վրայ հասաւ պատերազմը՝ Քլէմանսոյի թերթին պայքարները յուզման ժամերին կառավարութիւնը, թերթը ընդհատուեցաւ. Քլէմանսօ այն ատեն հիմնեց l'Homme Enchainé թերթը։

1917ին անգամ կառավարութեան գլուխը, Փէնլըվէի դահլիճին անկումէն ետք. Չորրորդ դահլիճն էր որ գործի կուգար պատերազմին ի վեր։ Քլէմանսոյի ժամը հնչած էր, ժողովուրդը իրմէ կը յուսար փրկութիւնը։ 1918ին ճգնաժամ մը կ'անցնէ Ֆրանսա։ Թշնամին կը փորձէ վերջին եւ ուժգին հարուած մը տալ։ Ռուսիայէն յոյս չկայ ու Քլէմանսօ կը պոռայ.

— Արտաքին քաղաքականութիւն եւ ներքին քաղաքականութիւն, բոլորը մէկ են։ Արտաքին քաղաքականութիւն,— պատերազմ կ'ընեմ։ Ներքին քաղաքականութիւն,— պատերազմ կ'ընեմ։ Ռուսիա կը դաւաճանէ մեզ, կը շարունակեմ պատերազմիլ ու պիտի շարունակեմ մինչեւ վերջին քառորդ ժամը...

Կը վիրաւորուի անիշխանական քոթէնի կողմէ, բայց արագօրէն կ'ապաքինի հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ 1920ին կը ներկայանայ Հանրապետական Նախագահութեան թեկնածու, ընդդէմ Տէշանէլի։ Կը ձախողի։ Իր կեանքին ամէնէն մեծ դառնութիւնն է որ կը կրէր, որմէ յետոյ կը քաշուի առանձնութեան եւ կը սկսի հրատարակել գրքերու շարք մը, Au soir de la Pensée.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

300 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԱՐԴԻՒՆՕՏԱՐԱՅԱԾ

ՎԱԼԱՆՍ, 24 Նոյ.— Մեր գաղութը այսօր ունի 3.500ի չափ Հայեր։ Ընդարձ չկայ եւ գրեթէ բոլորն ալ բարեկեցիկ վիճակ ունին։ Կան 10 նպարավաճառ, 5 դերձակ, 4 մսավաճառ, 5 կօշկակար, 6 սրճարան ճաշարան 4 սափրիչ։ Յանկաւ մը Հայեր ունին սեփական տուներ, գաղութը հետզհետէ կը բազմանայ։

Հակառակ այս տեսակ բազմութեան, Վալանսը չունի իր սեփական մանկապարտէզը։ Կազմուած յանձնախումբը Մանկապարտէզի համար կը յայտնէն թէ պէտք եղած պիւտճէն չունենալով դժուար է տեղ գտնել։ Հինգ ամիսէ ի վեր շաբաթական մէկ օր 85 փոքրիկներ կ'ուսանին մատուռին մէջ, շնորհիւ հոգեւոր հովիւ Պատ. քահանայ Սարգիսեանի։ Շէնքը անյարմար է օդի տեսակէտով։ Կարելի չէ՞ որ բարեկեցիկ անհատները քիչ մը օգնեն, որպէս զի Վալանս ունենայ իր մանկապարտէզը։ Այսօր Վալանսի փողոցները կը թափառին 300է աւելի մանուկներ, որոնք մէկ բառ իսկ հայերէն չեն կրնար արտասանել, որով ձուլման ենթակայ են բոլորն ալ։ Ազգային կեանքը խաղաղ է։ Ամէն կիրակի պատարագ կը մատուցուի եւ քարոզ կը տրուի։

Կան շատ մը Հայրենակցական եւ այլ Միութիւններ.— Արեւմտեան Եւրոպահայ Կարմիր Խաչ, Մալաթիոյ Կրթ. Միութիւն, Խարբերդի Հայր. Միութիւն, Շապին Գարահիսարի եւ Հապուշէյի Հայրենասիրացը. 2 Ե. Ս. Մ. Մասնաճիւղ մը, Եկեղեցասիրաց Միութիւն մը։ Բացի Բոլորու Միութիւնէն եւ Եկեղեցասիրացէն, միւսները խոր քունի մէջ են։ Ու մէկ հետաքրքրութիւն ազգային խնդիրներու շուրջ։

Ունինք սկաուտներու եւ գայլուկներու խումբ մը, որ երբեմն արշաւանքի կ'երթայ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբ մը 40 հոգիներէ բաղկացեալ, եւ «Արարատ» ֆութպոլի խումբը՝ (15 հոգի)։ Միայն Հ. Մ. Ը. Մ. է որ կրնայ արդարացնել իր վրայ տրուած յոյսերը։

Ամէն տարի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն զանազան բանախօսութիւններով եւ ներկայացումներով ազգային ոգին վառ կը պահէր գաղութիս մէջ։ Այս տարի արտաժամադրելի որոշ չգտնելով, անշուշտ անգամ Գաղութը խոր քունի մէջ է։

Կառավարութեան գործերը կը վարեն անհատ թարգմաններ, բայց պետք քահանայի սատրապութեամբ, որ վստահութիւն կը ներշնչէ տեղական իշխանութեան։

Յանկալի է որ Հ. Յ. Դ. տեղական կոմիտէն որքան կարելի է շուտ գտնէ սեփական ակումբի շէնք մը եւ շարունակէ իր բանախօսութիւնները եւ երեկոյթները, վառ պահելու համար ազգային ոգին։ Իսկ մեր հարուստներէն կը խնդրուի Մարսէյլի եւ Փարիզի մէջ բազմաթիւ եկեղեցիներ շինած ատեն, չմոռնալ խոնարհ գաղութներն ալ։

Ս. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ախոյեանութեան մասնաճիւղային մրցումները աւարտեցան այս Կիրակի, Stade Pershingի մէջ։ Մրցումը եղաւ Գիյանքուրի եւ Ալֆորվիլի մասնաճիւղերուն միջեւ, և վերջացաւ Գիյեանքուրի յաղթութեամբ 1—2։ Մեծ զարմանք պատճառեց Սարսէլ Հօմի մրցումը որ վերջացաւ 0—0։ Իթալի յաղթեց Գուա-Քոլոմպին 2—0. Անկիէն եւ Ռօնի հաւասար մնացին 1—1։

Այս առթիւ յիշենք որ եօթը շաբթուան միօրինակ մրցումներէն վերջ, հետեւեալ կարգով կարելի է դասաւորել մասնաճիւղերը 1. Իթալի, 2. Սարսէլ, 3. Գիյեանքուր, 4. Հօմ, 5. Անկիէն, 6. Գուա Քոլոմպ, 7. Ռօնի եւ Ալֆորվիլ։

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԱՂՔԱՏԵԱՆ

ԵՒ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՂՕԵԱՆ

(Խարբերդ - Խուլուգի)

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ

Փարիզ 14 Նոյեմբեր 1929

Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր խմբապետները կը հրաւիրուին վաղը հինգշաբթի իրիկուն ներկայ ըլլալ Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը, որոշելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի բաժակի մրցումներուն օրն ու տեղը։

Հ. Պագիրկեանեան

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովը հաճոյքն ունի հաղորդելու որ, Նոյեմբեր 1էն ի վեր Պէլվիլի մէջ, եւ 7էն ի վեր Ալֆորվիլի մէջ բացուած են հայ լեզուի եւ Ազգ. պատմութեան դասընթացքները։

Պէլվիլի մէջ 36, իսկ Ալֆորվիլի մէջ 78 երկսեռ աշակերտներ կը հետեւին այս դասերուն։

Պուա-Քոլոմպի եւ Անկիէնի դասընթացքները պիտի բացուին անմիջապէս որ այդ վայրերուն մէջ ապահովուին յարմար դասարաններ։

Ժողովս ուրախ է որ այս դասընթացքներու բացումը ուրախութեամբ ողջունուեցաւ հայ ծնողներու գիտակից հայրենակիցներու եւ տեղական մամուլին կողմէ, եւ կ'արժանանայ դրական գնահատանքներու։

Այսպէս, Փարիզահայ յայտնի առեւտրական Յ. Գասլը Սիրաքեան, արժանապէս գնահատելով հայ լեզուի եւ Ազգ. Պատմութեան ուսուցման կարեւորութիւնը, 6000 Ֆր.ի գումար մը տրամադրած է Մասնաժողովիս, ի նպաստ այս դասընթացքներու տարածման։

Ժողովս քաջալերուած Պ. Գ. Սիրաքեանի այս ձեռնտուութենէն՝ որուն համար կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնը, որոշած է Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ ուրիշ հայաշատ կեդրոնի մը մէջ եւս ձեռնարկել նման դասընթացքներու հաստատման։

Լիայոյս ենք թէ շատեր պիտի փութան հետեւիլ Յիար Գ. Սիրաքեանի օրինակին, որպէսզի Մասնաժողովս ի վիճակի ըլլայ այս դասախօսութիւնները տարածելու ամէնուրեք ուր կարելի է համախմբել տասնեակ մը հայ մանուկներ։

(կնիք)

ԽՄԲ.— Կը տեղեկանանք թէ Իսի-լէ-Մուլինոյի դասընթացքին բացումը տեղի կ'ունենայ վաղը հինգշաբթի կէսօրէ վերջ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 20 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Է.

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ ՄԸ

— Բայց, պատասխանեց Ամերիկայի հիւանդանոցներու ընդհանուր քննիչը, այդպէսով կրնայ ըլլալ որ մենք մահացնենք զանոնք։

— Հակառակը չեմ կարծեր, պատասխանեց Ըննի Թոմսըն եւ այդ պատճառաւ ալ պէտք չէ որ այդ գնցումը շատ յանկարծական եւ կոպիտ ըլլայ, բայց անհրաժեշտ է։

Վիճաբանութիւնը շարունակուեցաւ եւ տեսչուհին յաջողեցաւ համոզել բժիշկները։

Անդրական ներարկումը կրկնապատկուեցաւ եւ անոր աւելցուցին ուրիշ հիւթ մը, որ տկար սիրտ ունեցող հիւանդներու վրայ յաճախ փորձուած էր իբր դիւրիչ արեան շրջանառութեան։

Գիտնականներն սպասեցին անձկութեամբ։ Ոչ մէկը կը հեռանար սրահէն եւ բոլորը իրենց աչքերը շարունակ յառած էին դագաղին եւ բարոմեթրերն արձանագրող սլաքներուն, որոնք անփոփոխ կը շարժէին։ Երկրորդ օրուան իրիկունը տակաւին Ըննի Թոմսըն յաղթական աղաղակով մը գոչեց.

— Տեսէ՛ք, արդէն բարոմեթրերուն սլաքը փոխանակ իր ուղիղ գիծին, սկսաւ նշանակել աղեղ մը, որու կորութիւնը կ'աւելնայ հետզհետէ։ Բաբախումներուն թիւը արդէն հասած էր վայրկեանը երեք անգամի. Ժամ մը վերջը հինգի կը բարձրանար եւ իրիկուան ժամը տասին ալ կը նշանակէր տասը բաբախում վայրկեանը։

— Այժմ, ըսաւ տեսչուհին, յաջողութեան մեծ հաւանականութիւններ ունինք։ Միայն թէ պէտք չէ շատ արագ յառաջ երթալ։

Այս յառաջդիմութեան լուրը տարածուեցաւ ամէն տեղ։ Սպասուած արդիւնքները չափազանցուեցան. իսկ հեռաւոր երկիրներու մէջ լուր տարածուեցաւ թէ երկու քնացողներն արդէն դուրս ելած էին իրենց ապակեայ բանտէն։

Իրականին մէջ, սակայն, անոնք տակաւին հեռու էին այդ վիճակէն։ Բայց անոնք որ երեք օրէ ի վեր ամենամեծ ուշադրութեամբ կը դիտէին դագաղը, կրցան հաստատել թէ մարմիններու գոյնը թեթեւօրէն բարւոքած է. անոնք այլեւս չունէին հին փայտի երեւոյթը որ այնչափ խորապէս կ'ազդէր այցելուներուն վրայ, այլ աւելի ջերմ գունաւորում մը ուր կը նշմարուէր քիչ մը վարդագոյն։

— Այժմ արդէն կարելի է բանալ դագաղը, ըսաւ տեսչուհին։

— Կափարիչը բացուելուն, զգաց տաքին անգամ վարանոտ մատով մը Ռընէ լը Տայեաքի այտին. մորթը տակաւին կարծր էր, բայց ունէր արդէն որոշ առաձգականութիւն։

— Կեանքը կը վերադառնայ հաստատեց ընդհանուր քննիչը։ Օրիորդ տեսչուհի, դուք արժանի էք մեր յարգանքին ձեզի է որ այս երկու անձերը կը պարտին իրենց վերադարձութիւնը։

Յաջորդ օրը տագնապ մը յառաջ եկաւ. յանկարծ Ռընէի բազկերակը դանդաղեցաւ եւ վայրկեանը քսան բաբախումէն վերստին տասի իջաւ։ Անմիջապէս դրդիչ ներարկում մը կատարեցին, որ յաջողեց խանգարումին եւ յառաջդիմութիւնը շարունակուեցաւ կանոնաւորապէս։

Քնացողներու կերպարանքներն զգալապէս կը բարեփոխուէին. անոնց մորթը կը կարմրէր եւ միս կը կազմուէր անոր տակ. Մայիս 2ին, անոնք արդէն բնականոն պայմաններու մէջ քնացած կատարեալ մարդու կը նմանէին։ Եւ երբ Մայիս 3ի առաւօտը ծագեցաւ, ապահով էին թէ քանի մը ժամ չանցած — եթէ որեւէ անակնկալ չպատահէր — անոնց յարութիւնը կատարուած իրողութիւն մը պիտի ըլլար։

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԵՐԿՈՒ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ՆՈՐ ԴԷՄՔԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Սէլէստէն աչքերը շփեց քանի մը երկվայրկեան, ինչպէս կ'ընէ մէկը գիշերուան քունէ մը վերջ։ Անոր տակաւին տարտամ նայուածքը հանդիպեցաւ Ըննի Թոմսընի դէմքին, որուն ճերմակ վերարկուն անոր կուտար հիւանդապահուհիի երեւոյթ մը։

— Բարեւ, տիկին, ըսաւ Ֆրանսերէն. հիւանդ էի ուրեմն։

Այս վայրկեանին Ռընէ լը Տայեաք հառաչեց։ Սէլէստէն անոր կողմը դարձաւ աշխուժիւ եւ ճանչցաւ իր երիտասարդ տէրը, որ կ'զգար տեղէն հանելու չափ բաց բերանով կը յորանջէր։

— Ահ... հիմա կը յիշեմ. գոչեց։ Ճէք Տրունգլի քունը, ան նշանաւոր քունը որ հարիւր տարի պիտի տեւէր իբր թէ. պարապ խօսքեր՜...

Ռընէ աւելի երկար ժամանակի պէտք ունեցաւ քան իր ծառան, իր ուշքը վերադարձնելու համար։ Սէլէստէն վրդովեցաւ այդ յարատեւող թմրութենէն։

— Ի՞նչպէս կը զգաք դուք ձեզ, պարոն.

— Շատ լաւ, սիրելի Սէլէստէն. այնչափ լաւ կը քնանայի, որ դժուարացայ արթննալու. դո՛ւն ինչպէս ես։

— Սոսկալի անօթի եմ։

— Ես ալ, խոստովանեցաւ Ռընէ, բայց ո՞ւր ենք։

Բուխարին, Րիկով եւ Տոմսկի յետս կը կոչեն

ՄՈՍԿՈՒԱ, 25 Նոյ. Բուխարին, Րիկով եւ Տոմսկի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին յանձնեցին յայտարարութիւն մը, որով կ'ընդունին 18 ամիսէ ի վեր իրենց պաշտպանած տեսակէտներուն սխալ ըլլալը: Կը յայտարարեն թէ կուսակցութեան հետ ձեռք ձեռքի տուած պիտի կռուին ընդհանուր ուղեգիծին դէմ եղած բոլոր շեղումներուն, ու ամէնէն առաջ դէպի աջ թեքումին դէմ, մերժելով հաշտարար ամէն ընթացք աջակողմին հանդէպ: Ուղղարէ, անդամ կեդրոնական կոմիտէի, որ նոյնպէս կը պաշտպանէր Բուխարինի, Րիկովի եւ Տոմսկիի կարծիքները, յայտարարեց թէ կ'ընդունի իր սխալները:

Հրաբուխ մը Բագուի մօտ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Բագուէն 80 քիլոմեթր անդին հրաբուխ մը բորբոքած է: Ստորերկրեայ սաստիկ որոտումներ կը լսուին: Հրաբուխի բերնէն կը ժայթքին բոցեր, որոնք մինչեւ 100 մեթր կը բարձրանան:

Սերպիոյ բողոքը Պուլկարիոյ

Սոֆիայի սերպ դեսպանը խիստ լեզուով խմբագրուած բողոքագիր մը յանձնեց պուլկար կառավարութեան՝ Արեւելեան Ճեպընթացին դէմ գործուած եղեռնափորձին առթիւ: Պուլկար կառավարութիւնը կը հրաւիրուի վերջապէս ազդու միջոցներ ձեռք առնել այն աւազակախումբերուն դէմ, որոնք կը վխտան սահմանամերձ շրջաններուն վրայ:

Պելճիքայի դահլիճը հրաժարած

Պելճիքայի վարչապետ Ժասփար երէկ առաւօտ ժամը 10ին դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց Ալպէռ թագաւորին: Նախարարական այս տագնապին պատճառն է լեզուական խնդիրը: Ազատական կուսակցութիւնը կը պահանջէր որ Կանտի համալսարանին մէջ բոլոր դասերը աւանդուին Ֆլամաններէն լեզուով: մինչդեռ վարչապետ Ժասփարի կուսակցութիւնը կը հակառակէր այդ տեսակէտին եւ իրաւախոհութեան մը յանգիլ կ'ուզէր:

Շաբաթներէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին երկու կողմերուն միջեւ, սակայն ի վերջոյ կարելի չեղաւ միջին ճամբայ մը գտնել եւ դահլիճը հրաժարեցաւ:

Ֆլամանները մեծամասնութիւն կը կազմեն Ֆլանտրի մէջ, ուր միայն կէս միլիոն ֆրանսախօս Պելճիքացիներ կան (Վալոն): Վարչապետը կ'ուզէր ապահովել նաեւ այդ փոքրամասնութեանց իրաւունքը:

Նպաստ յոյն Պատրիարքարանին

«Սօն Սաաթ» ստուգած է որ ամէն ամիս Յունաստանէն 1200 անգլիական ոսկի կը ղրկուի Ֆէնէրի Պատրիարքարանին: Այս հրատարակութեան վրայ Պատրիարքարանի շրջանակները իրար անցեր են եւ զանազան պատճառաբանութիւններ մէջ կը բերեն: Իբր թէ, կ'ըսէ յիշեալ թերթը, այս դրամը յոյն դպրոցներուն եւ եկեղեցիներուն կը յատկացուի եւ թէ այս դրամը պատրիարքարանին կը ղրկուի բոլոր «օրթոտաքս» եկեղեցիներուն կողմէ, որովհետեւ անոնք Պոլսոյ Պատրիարքարանին կապուած են եւ պարտաւոր են որոշ վճարում մը ընել Պատրիարքութեան կեդրոնին: «Սօն Սաաթ» անհիմն կը նկատէ այս պատճառաբանութիւնը, որովհետեւ դրամական առաքումը կ'ըլլայ միայն Յունաստանէն եւ այն ալ պետական ելմտացոյցէն կտրուելով: Այս դրամով մէկ կողմէն յոյն դպրոցներուն տղաքը երկրին դէմ կը մեծցնեն ու միւս կողմէ ալ անյայտ եւ մութ նպատակներու կը ծախսեն:

«Այս պատճառաբանութիւնը պէտք է խիստ կերպով հետապնդուի, կ'եզրակացնէ «Սօն Սաաթ», եւ պէտք չէ տեղի տալ որ այս սեւհոգի կրօնաւորները երկրին մէջ գէշ նպատակներ հետապնդեն»:

Թուրք-յունական վէճը

Թուրքիոյ Էվգաֆի վարչութիւնը երկար ատենէ ի վեր քննութիւն կը կատարէր՝ Յունաստանի մէջ ունեցած կալուածներուն ցուցակը պատրաստելու համար: Էվգաֆը անհագին կալուածներ եւ անտառներ ունի Յունաստանի եւ Մակեդոնիոյ մէջ, որոնց արժէքը հարիւրաւոր միլիոն ոսկիի կը հասնի: Էվգաֆի կալուածներուն համար յատուկ տրամադրութիւն կայ Լօզանի դաշնագրին մէջ, որուն համաձայն փոխանակութեան ենթակայ են այն կալուածները որոնք Յունաստանի մէջ կը գտնուին եւ հասոյթը կը յատկացուի տեղական բարեգործութեան: Ոչ փոխանակելի են, սակայն, անոնք որոնք թէեւ Յունաստան կը գտնուին, բայց անոնց հասոյթը Թուրքիոյ մէջ բարեգործական նպատակներու համար գործածելի է:

Էվգաֆի վարչութիւնը, փոխանակելի կալուածներուն համար Անատոլուի յունական կալուածներէն հող ու կալուած ուզած է: Այս պահանջը կը քննուի գաղթականներու գծեղական վարչութեան կողմէ: Գալով ոչ փոխանակելի կալուածներուն, որոնք խնդրին ամէնէն կարեւորը կը կազմեն, Յունաստանի կառավարութիւնը, Աթէնքի համաձայնութեամբ ընդունած է որ այս կարգի կալուածները կարենան ծախուիլ Էվգաֆին կողմէ: Էվգաֆ այս կէտին վրայ հաստատ կը մնայ եւ կը պահանջէ որ իրեն սեփական կալուածները վերադարձուին:

Պահանջուած կալուածները, ցուցակագրութեանց համաձայն, 574.934.371 ոսկի արժէք ունին եւ կը բաղկանան շէնքերէ, գետիններէ եւ անտառներէ: Ասոնցմէ զատ կան նաեւ հարիւրաւոր միլիոն արժէքով գերեզմաննոցներ, արտեր, ագարակներ, որոնք տոմարներուն մէջ իրենց տեղով արձանագրուած են, բայց արժէքները չեն նշանակուած:

Յունաստանի հետ կատարուելիք նոր բանակցութիւններու միջոցին, Էվգաֆին իրաւունքը նկատի պիտի առնուի: Միւս կողմէ, Ներքին գործավարութիւնը հրամայած է որ Անատոլուի յոյն բարեգործական հաստատութիւններն ու անոնց ստացականութիւնները ցուցակագրուին եւ արժէքները գնահատուին:

Հ. Ց. Դ.

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՒԷՐ

Կարեւոր խորհրդակցութեան մը կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 71 Ave. Kléber, հետեւեալ ընկերները.

Հրանտ-Սամուէլ, Մկ. Փարսամեան, Հայկ Սարգսեան, Բ. Նալչաճեան, Ջ. Վարդետեան, Տէրպէտէրեան, Լեւոն Մեսրոպ, Գ. Յովհաննէսեան, Բժ. Նորայր, Բժ. Փօղոսեան, Սուրէն Նաւասարդեան, Կ. եւ Ս. Սասունի, Ե. Յարութիւնեան, Սահակ Տէր-Թովմասեան, Մ. Գույումճեան, Կ. Կ.ի անդամները եւ Շ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

Փ Ա Ր Ի Զ

Պէլվիլի *Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131* Fbg. du Temple: *Օրակարգ.— ա) գեկոյց, բ) կոմիտէի եւ նոր ներկայացուցիչներու ընտրութիւն:*

Գ Ա Ր Ա Ն

Լիոնի *Քեռի խումբի ժողովը՝ վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Դաշնակցութեան Գրադարանի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:*

Լիոնի *Վրէժ խումբի ժողովը՝ ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի «Իսագմիկ» հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին 40 Rue de Bellevilleի *սրահը: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:*

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ Միութիւնը իր բոլոր հին ու նոր անդամներու, բացառիկ ընդհ. ժողովի, այս գիշեր ժամը 9ին 130 Bld. St. Germain, Métro' Odéon: *Օրակարգ՝ վերակազմութիւն Հ.Մ.Մ.ի վարչութեան ու խումբերու ընտրութիւն: Բոլոր անդամներէն ու համակիրներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Երզնկացի հանգուցեալ Միգարէք Նորսիկեանի աղջիկը՝ Երանուհի Նորսիկեանը կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Բերուզ (մականունը չի յիշեր) որ հաստատուած է Ֆրանսա՝ իր երկու զաւակներով, Վերգինէ եւ Սուրէն անունով, 1912էն ի վեր: Իմացնել Օննիկ Աղաճանեանի, Str. Regala 128, Braila, Romania:

— կը փնտռուի Պիլէճիկցի (Պրուսա) Դրիգոր Մութաֆեան (ատաղձագործ) որ 1924ին կը գտնուէր Սէրէզ (Յունաստան): Իմացնել՝ իր եղբօր Սողոմոն Մութաֆեանի, 14 Rue Ortolan, Paris (5).

ՍԱԿԱՐԱՆ

26 Նոյեմբեր 1929

		Դ Ր Ա Մ Ն Ե Ր	Ֆր.
Սթերլին,		L. St.	123.85
Տոլար,		Dollar	25.38
Մարք	100	Mark	607.75
Թրք. Թղթ.		L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի		» » or	106.90
Մէճիտիէ		Médjidié	8 75
Լէվա	100	Léva	18.62
Տրախմի	»	Drachme	33.25
Լիր	»	Lire	132.95
Պելժ. Ֆր.	»	Fr. Belge	71.10
Զուից.	»	Fr. Suisse	492.75
Լէյ	»	Leï	15.15

Ա Ր Ժ Ե Թ Ո Ւ Ղ Թ

Եգ. Քր. Ֆոնս. I	Cr. Fonc. Eg.	2130.—
» II	»	1530.—
» III	»	1510.—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

28 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1122 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[...]ՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔ ՄԸ

Ի՞նչ կրնանք ընել մենք, Դաշնակցականներս, արտա[...]գրքի հոսանքը սահմանափակելու համար։

[...]ւնք ըսեր խափանել, որովհետեւ մեր ուժէն վեր է այդ։ [...]րտի աշխատինք չարիքը պակսեցնել, փորձելով ամէն միջոց։ [...] կէս ճամբան կեցնել կարաւանները։

Օրինակ, եթէ Յունաստանէն կամ Սուրիայէն կարաւան մը [...]ւած է, ստիպուած է հեռանալ ամէն գնով, մեր ջանքը պի[...] ըլլայ համոզել որ գոնէ Ֆրանսայէն անդին չանցնին։ Զատ[...]ածութեն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկաները։

Բայց, ո՛ր եւ է աշխատանքի կապուած ատեն, հրաշք [...]պիտի խոստանանք։ Զմոռնանք ժողովրդական երգը,— «Ան[...]ւսա ժողովուրդ՝ հրաշք կը սպասէ.— Գետ չտեսած՝ ծովու [...] կը բամբասէ։»

Գիտի ըսենք, պիտի ընենք այն ինչ որ կրնանք, ինչ որ [...]րելի է տուեալ պայմաններուն մէջ։

Արդ, պէտք է խոստովանինք որ ժողովուրդը այնքան չի [...]ւսնար լրագրի լեզուէն, որքան կենդանի խօսքէն։ Նախ, [...]համատարար քիչ են թերթ կարդացողները, իսկ աւելի քիչ՝ [...]ակցողները։ Եթէ մէկը երկու տող գիր կարդայ Ֆրան[...]այի կամ Հարաւ. Ամերիկայի մասին — լաւ կամ գէշ — իր [...]րգին կը պատմէ ուրիշի մը, ան ալ երրորդի մը եւ այսպէս [...]մէկ բերան, կը շինուի պատմութիւն մը որ չի համապա[...]տասխաներ իսկական բնագրին։

Յետոյ, որովհետեւ պատասխանատուութեան զգացումը [...]ւելորդ պերճանք է հայկական շատ մը թերթերու համար, [...] դուռն գէշ նկարագրեն Ֆրանսան կամ Հարաւ. Ամերիկան, [...]նդին ազգասէր չի պակսիր որ բոլորովին հակառակ պատկեր [...] ներկայացնէ։ Եւ բնականաբար, իր գործին եկածը, հա[...]նի ձայնը կը լսէ Սուրիոյ կամ Յունաստանի գաղթականը։ [...]ինչպէս որ, հայկական դատին առթիւ, եթէ ամբողջ աշ[...]ւարհ դառն ճշմարտութիւն մը յայտնէ, չենք հաւատար, բայց [...]մէկ «հայասիրական» ճառի վրայ ջուրը կը նետուինք։

Եթէ մեր ընկերները կ'ընդունին այս իրականութիւնը, [...] ուրեմն կ'ըմբռնեն իրենց պարտականութիւնը՝ այս կէտին [...]մէջ։

Կարճ խօսինք.— Անոնք ման պիտի գան կայանէ կայան, [...]պիտի մտնեն գաղթելու տրամադիր բազմութիւններուն, եւ [...]տերմօրէն, եղբայրաբար, իբրեւ բախտակից եւ ցաւակից՝ [...]գիտնկարագրեն երկիրէ երկիր թափառելու չարիքը։ Պիտի բա[...]ցատրեն թէ ինչո՛ւ նախընտրելի է մնալ հոն ուր կը գտնուին [...] տարիներէ ի վեր։ Պիտի մերկացնեն ուրիշ երկիրներու, Ֆրան[...]սայի, Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի, Մեքսիկայի եւն. [...]ասին պատմուած հէքեաթները։ Ո՛չ թէ իրենց կարգին հէք[...]եաթներ պատմելով, այլ պարզելով կացութիւնը այնպէս ինչ[...]պէս որ է։

Եւ նիւթեր չեն պակսիր այս աշխատանքին համար։ Ո՛չ [...]միայն դաշնակցական, այլեւ ուրիշ թերթերէ ու աղբիւրներէ [...]կարելի է քաղել, ամփոփել փաստացի եւ համոզիչ տեղեկու[...]թիւններ։

Կարելի է նոյնիսկ հրապարակային, վիճաբանական ժողով[...]ներ սարքել այս նպատակով։ Այսինքն, կենդանի խօսքի մի[...]ջոցաւ, հարիւրաւորներու լսելի, հասկնալի դարձնել այն անհա[...]ւանքը որ կը հնչեցնենք թերթերու միջոցաւ։

Ո՛րքան ալ սպասուած արդիւնքը չտայ այս ձեռնարկը, [...]բոլորովին անօգուտ չէ։ Եթէ տասը ընտանիք համոզուին եւ [...]ձեռները քակեն, շահ պիտի նկատենք։

Այս տեսակէտէն, շատ օգտակար կրնան ըլլալ մանաւանդ [...]անոնք որ տեսեր են Ֆրանսան կամ Հարաւ. Ամերիկան եւ [...]նորէն դարձած իրենց նախկին տեղերը։

Երկրորդ միջոց մը այն է որ, Դաշնակցական թերթերը [...]իրենց շօգենաւային կասկածելի ընկերութեանց ազդերը, [...]որոնք ամէն բան կը խոստանան, մինչեւ որ զոհը շոգենա[...]ւին եւ նաւը խարիսխ վերցնէ։ Անկէ անդին — Ջրհեղեղ։

Ամէն տեղ ալ խումբեր ունինք։ Եթէ մեր տղաքը բան[...]ուոր ըլլան եւ պտտին Հալէպի խաները, Պէյրութի կայաններն [...]ու նաւահանգիստը, կամ Մարսէյլի քարափը,— կրնան երե[...]ւան հանել շատ մը խաբէութիւններ, ինչպէս եւ կէս ճամբան [...]ցնել պարզապէս հոսանքէն վարակուած միամիտներ։ Որով[...]հետեւ, շատեր իրարու նայելով ճամբայ կ'ելլեն, առանց ո՛ր[...] է հաստատ բան գիտնալու, եւ առաջին խօսակցութեան, [...] վարանոտը բանաս, կը սկսին մտածել։

Ընկերներ ունինք, նաեւ, Հայր. Միութեանց մէջ։ Արդ. [...]հայրենակիցը աւելի դիւրաւ կը համոզէ իր հայրենակիցը։ Օրի[...]նակ, Գիրէսունէն հեռացողները մեծ մասով Մշեցիներ են։ Եթէ [...]Սասուն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի եւ Հարաւ. [...]Ամերիկայի մասնաճիւղերը ըշօրէն հետաքրքրուին եւ զգու[...]շացնեն, վստահ ենք որ շատ-շատեր ծանր կը նստին իրենց [...]տեղը, եւ կը զոհանան Պուլկարիոյ, Յունաստանի կամ Սու[...]րիոյ մէջ վաստկած պատառ մը հացով։

Կ'ընդունինք որ մանր բաներով զբաղեցանք եւ «խոշոր» [...]ծրագիրներ չպարզեցինք։

Եթէ ծրագիր կազմելով ցաւ դարմանուէր...

Մեր ամբողջ դժբախտութեան մեծագոյն մասը հետեւանք [...]է խոշո՛ր ծրագիրներու եւ զարմանազան մարգանքներու, [...]որոնք պարզապէս նոր խրամատներ կը բանան։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ ԳՈՒՆԴԱԳՈՒՆԴ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կ'օգլա խմբագրականի մը մէջ (16 նոյ.).

— «Ու կ'երթան գունդագունդ...

— Ցեսնելիք բան է Բիրէաւի նաւամատոյցը շաբաթ օրերը, երիտասարդներ, կիներ, աղջիկներ, խումբերով կը գաղթեն, կ'ըսէ ականատես բարեկամ մը:

Կ'երթան ուրախ զուարթ, ինչպէս պիտի երթային տօնախմբութեան մը: Ինչո՞ւ կ'երթան: Պատճառներ կանանչուշտ, բայց ոչ համոզիչ: Անգործներու հետ նաւ կը նստին նաեւ գործ ունեցողները:

Ֆրանսայէն կամ Արժանթինէն եկած թեթեւ լուր մը անմիջապէս ոտքի կը հանէ բազմութիւնները: Տրամաբանութիւն չի մնար, ոչ ալ խելք՝ լաւն ու գէշը զանազանելու:

— Ի՞նչ պիտի ըլլանք Յունաստանի մէջ, եօթը տարի աշխատեցանք, բայց եօթը տրախմի չկրցանք աւելցնել: Ընդհանուրին պատճառաբանութիւնը այս է:

Թշուառ ու մերկ եկած են այս երկիրը ու հագուած դուրս կ'ելլեն, բայց եւ այնպէս գոհ չեն, որովհետեւ դրամ աւելցուցած չեն: Մինչդեռ իրողութիւն է որ յունահայ գաղութը աղէկ գէշ յաջողած է տնտեսական կեանք ստեղծել իրեն համար, ինչ որ չեն կրցած ընել յոյն գաղթականները:

Ցենք ըսեր թէ մեղրի ու կաթի երկիր է Յունաստան: Բայց չենք ալ ուզեր ապերախտ ըլլալ այս ժողովուրդին ու պետութեան մեզի ցոյց տուած հիւրընկալութեան հանդէպ, մանաւանդ երբ գիտենք թէ Ֆրանսայի եւ Արժանթինի պայմանները կարծուածին չափ ալ փայլուն չեն:

Աշխատանք ամէն տեղ կայ, բայց Յունաստանի խաղաղ ու դանդաղ կեանքը ոչ մէկ երկրի մէջ կարելի չէ գտնել: Եւրոպայի մէկ մասին մէջ Արեւելքը կ'ապրինք հոս, իսկ Ֆրանսա կամ Արժանթին օտար են մեզի ամէն բանով:

Ահա թէ ինչու Արժանթին գաղթողները գործ կը գտնեն, դրամ կը շահին, բայց կարօտը կը քաշեն հայ հաւաքոյթին, հայ գիրին ու հայ խօսքին:

Եզրակացութի՞ւն: Ոչ:

Նոր բան չունինք ըսելիք: Գաղթի խնդրոյն մէջ ժողովուրդը չի լսեր մեր խօսքը: Շատ քիչեր մեզի պէս կը մտածեն ու շատեր մեզի պէս պիտի մտածեն՝ երբ որ հեռանան յունական ջուրերէն եւ անստգութեան մատնուին:»

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖԻ ՀՐԷՇԸ

Շաբաթներէ ի վեր կատարուած հետազօտութիւնները մնացին եւ ցարդ կարելի չեղաւ գտնել Տիւսէլտորֆի ծանօթ հրէշը, որ 19 հոգիի արիւնը խմած է, վերջին անգամ հետք մըգտնուած էր, բայց հետեւանք մը չտուաւ:

Կը կարծուի թէ խորհրդաւոր ոճրագործը յաջողած է Գերմանիայէն փախչիլ, առանց որեւէ հետք ձգելու: Պերլինէն Տիւսէլտորֆ հասած գաղտնի ոստիկանները, գիրի մասնագէտները եւ ուրիշ փորձագէտներ, կը պատրաստուին մեկնիլ Տիւսէլտորֆէն, որովհետեւ վամփիրը ձեռք անցընելու ամէն յոյս կորսուած է այլեւս:

Իզմիրի այգիներէն մէկ մասը փճանալ սկսած է, լքուած վիճակի մէջ մնալուն համար: Էնկիւրիի դիմում կատարուած է այս այգիները ծախելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՐԱՊ. ԺՈՂՈՎ ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ Է

Ինչպէս յայտարարած էինք, երեքշաբթի իրիկուն Սալ Վակրամի մէջ վիճաբանական ժողով մը տեղի ունեցաւ Րիկօտէն Ալմազեան խնդրին՝ մասին, նախաձեռնութեամբ Club du Faubourg *գրական ակումբին։*

Ժամը 8ին սրահը իր բոլոր կողմերով լեցուած էր արդէն հազարաւորներու բազմութեամբ մը։ 8.30ին դուրսի դուռները փակուեցան եւ հարիւրաւոր հետաքրքիրներ դուրսը մնացին։

Հրաւիրուած էին դատական ոստիկանութեան տնօրէն Գրնուա, ոստիկանապետ Նիքոլ, «պրիկատիէ» Գալըրա, երեսփոխաններ, ինքնաշարժի վարիչներ եւ զանազան ուրիշ վկաներ։ Դատական ոստիկանութեան կողմէ մարդ չէր եկած, միայն Գալըրա ղրկած էր գրութիւն մը որ կարդացուեցաւ։

«Քլիւպ տը Ֆօպուր»ի նախագահ Լէօ Փոլտէս վիճաբանական ժողովը բանալով, հրաւիրեց ներկաները, որ պահեն իրենց պաղարիւնը եւ հանդարտօրէն լսեն երկու հակառակորդ կողմերը։

Լէօ Փոլտէս նախ կարդաց Ալմազեանի յայտարարութիւններիր ծեծի ենթարկուելուն մասին—հրատարակուած «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ։ Ասոր ի պատասխան կարդացուեցաւ դատական ոստիկանութեան գլխաւոր պաշտօնեաներէն Գալըրայի մէկ գրութիւնը։ Ասիկա յօդուած մըն էր՝ վերջերս հրատարակուած թերթի մը մէջ եւ որ բացարձակապէս կը հերքէր թէ դատական ոստիկանութեան մէջ ամբաստանեալները խոստովանցնելու համար չարչարանքի մասնաւոր սենեակ մը կայ։ Նոյնպէս կ'ըսէր թէ ո՛չ մէկ վկայ կամ ամբաստանեալ քաուչուէ խարազանով, փայտով եւ այլ գործիքներով կը ծեծուի։ Այդ կարգի չարչարանքի գործիքներէն հեռքչկայ դատական ոստիկանութեան մէջ։

Յետոյքեմ հրաւիրուեցաւ «Ժուռնալ»ի խմբագիրներէն Գարբիէլ Րըկար, որ սկիզբէն ի վեր զբաղած է Րիկօտէնի խնդրով։ Րըկար ըսաւ թէ Գալըրայի գրականութեան պիտի պատասխանէ իրողութիւններով։ Փաստերով կրնամ ցոյց տալ որ, ըսաւ, դատական ոստիկանութեան մէջ կայ չարչարանքի սենեակ մը, որ կոչուած է ինքնաբերաբար խոստովանանքներխլելու ամբաստանեալներէն։ Եւ ըրաւ որոշ դիտողութիւններ։

Կարդացուեցաւ Լիլէն՝ լրագրող Ժիւլ Կուլոյի կողմէ ղրկուած նամակ մը, որ կը պատմէր թէ երբ Րիկօտէնի դիակը գտնուեցաւ, ամէն մարդ ազատ համարձակ կը խառնէր սենեակը։ Նամակագիրը անձամբ ձեռք առած է, ուրիշներու հետ, Րիկօտէնի մէկ կօշիկը, հագուստէն մասեր, մետուկին վրայի հասցէին խաւաքարտը եւայլն· այնպէս որ անկարելի է այժմ ոեւէ լուրջ քննութիւն կատարել։

Յետոյ խօսեցաւ «Փարի-Միտի»ի խմբագիր Էմմանուէլ Պուրսիէ, որ վերջերս Լիլ գացած եւ տեղւոյն վրայ քննած էր խնդիրը։ Պուրսիէ նմանապէս վեր հանեց Լիլի մէջ պատահած անկանոնութիւնները եւ յիշեց կարգ մը պարագաներ՝ ցոյց տալու համար թէ ի՛նչպէս դատական ոստիկանութեան մէջ մարդ կը ծեծեն, սկսեալ Լէոն Տօտէէն։

Կարդացուեցաւ Փարիզի քաղաքապետութեան աւագ բժիշկ Գրիզարի պատասխանը այն հարցումին թէ՝ պստի մը վրայէն առնուած արեան հին հետքի մը մէջ ֆրանկախտի մանրէ կարելի՞ է գտնել։ Գրիզար բացարձակապէս ո՛չ կը պատասխանէր։

Բեմ կանչուեցաւ ինքնաշարժի վարիչ Գիլոթէ, որ յայտնած էր թէ Սեպտ. 9ին Մոնթրէօյլէն ստուկ մը փոխադրած է հոտ տեղ։ Նոր։ Գիլոթէ յիշեց թէ մահուան սպառնալիքի ենթարկուած է իր վկայութենէն օր մը վերջ, ու չուզեց որոշ բան ըսել հրապարակաւ՝ իր «ապագան չվտանգելու համար»։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ «Ալմազեանի Բարեկամներ» խմբակցութեան կազմակերպիչ Գ. Վահան Միրզայեանց (Մարք Վանիէ), որ բացատրեց թէ ի՛նչպէս Նոյ. 11ին ինքնաշարժով մը փորձած էին Ալմազեանի խանութէն ստուկ մը փոխադրել հոտ տեղ։ Նոր եւ վեր հանած ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթի վկայութեանց կարգ մը հակասութիւնները։ Յիշեց թէ Ալմազեան չորս անչափահաս զաւակներ ունի, որոնց պէտք է օգնել։ Թէ հայ դերձակը լաւ արհեստաւոր եւ պատուաւոր քաղաքացի մըն է։ Ամէնէն վերջ կարդաց Ալմազեանի մէկ նամակը, որուն մէջ մեր հայրենակիցը կը պատմէ թէ ի՛նչպէս, երբ դատական իշխանութեան ներկայութեան Ֆլոթ փորձ կը կատարէր իր խանութին առջեւ, դէմքը մեռելի գոյն առած էր եւ չէր համարձակեր գլուխը վեր առնելով իր աչքերուն մէջ նայիլ։

Սրահը որոտընդոստ ծափերով կ'ողջունէր բոլոր այն ճառախօսները, որոնք Ալմազեանի ի նպաստ կ'արտայայտուէին, իսկ հակառակ խօսողները կը սուլէր եւ աղմուկի մէջ կը խեղդէր, թոյլ չտալով շարունակել։

Րիկօտէնի բարեկամներէն լուսանկարիչ Մարթինի կարծիք յայտնեց թէ Րիկօտէն սպաննուած է դրամի համար, ոչ թէ քաղաքական նպատակներով։

Էնրէսթ Րուա անուն մարդ մը ըսաւ թէ Գալըրա պատերազմի ընթացքին օտար երկրի մը մէջ կը գործէր եւ Գերման-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՀԱՅԵՐՈՒ «ԼՔԵԱԼ» ԳՈՅՔԵՐԸ

Թուրք թերթ մը գրած էր թէ ելմտ. գործավարութենէն հրաման եկած է որ Հայերու եւ Յոյներու լքեալ գոյքերուն սեփականատիրութեան թուղթերը տրուին զանոնք գրաւող գաղթականներուն եւ փոխարժէքը 20 տարիէն գանձուի: Այս լուրին վրայ, բազմաթիւ գաղթականներ պատկան պաշտօնատունը դիմած են իրենց տրուած կալուածներուն համար սեփականաթուղթ ստանալու: Յայտնի եղած է, սակայն, որ այդ տեսակ հրաման մը չէ տրուած գործավարութեան կողմէ եւ լուրը ճիշդ չէ: Այս տեսակ հրահանգ տրուած է միայն Իզմիրի լքեալ գոյքերու տնօրէնութեան, ինչպէս գրած են տեղական թերթերը:

Աքշամ կը գրէ թէ իր քննութեանց համաձայն, Պոլսոյ տնօրէնին այս տեսակ հրահանգ չէ եկած եւ թէ գրաւուած 1000 հայ եւ յոյն կալուածներէն շատը գաղթականներուն տրուած են եւ անոնց շատ աննշան մէկ մասը միայն սեփականացուած է:

200 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Քիշնեւի Ռումանիա մէջ համայնավարները փորձած ըլլալով ցոյց կատարել, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 200 հոգի: Հարցաքննութենէ վերջ վար դրուեցան 30 հոգի, միւսները ազատ արձակուեցան:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ անգլիական «Քամիլլիըս» յածանաւը կիրակի օր հասած է Եաֆա, ուր երեք օրէ ի վեր ընդհանուր գործադուլ եւ խռովութիւններ կը պատահին:

Արաբ պրոպագանդիստներու ձերբակալման հետեւանքով, մօտ 300 արաբ ցուցարարներ բռնի կառավարչատուն մտան եւ տեսակցութիւն մը պահանջեցին կառավարիչին հետ: Ոստիկանութիւնը ցրուեց զանոնք: Ամբողջ շրջանին մէջ օդանաւեր պահակի դեր կը կատարին:

.•. Աշխատաւորական երեսփոխան գնդապետ Ուէճվուտ երեսփ. ժողովին մէջ առջի օր հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան՝ Երուսաղէմի ընդհ. դատախազ Պէնթուիչի մահափորձի ենթարկուելուն առթիւ: Հարցուց թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ պաշտպանութեան տակ չէ առնուած յիշեալը եւ իր կինը, որոնք մահուան սպառնալիքի տակ կը գտնուէին: Գաղթային փոխ-նախարար Լըն պատասխանեց որ Պէնթուիչի վէրքը թեթեւ է. իսկ միւս հարցերու կարգադրութիւնը պէտք է թողուլ Պաղեստինի քննիչ մարմնին:

4000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ գործավարներու խորհուրդը որոշած է արտօնել Գերմանիա մուտքը 4000 գերման գաղթական գիւղացիներու, որոնք Մոսկուայի դուռներուն առջեւ պատսպարուած են: Ասոնցմէ զատ 8500 ուրիշ Գերմաններ պիտի վերադառնան իրենց հայրենի երկիրը:

ՀԱՅ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ ԱՆԹԵԼՈՎ

Այսօր հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.45ին Օր. Լուիզ Աղապէկեան P. T. T.ի անթելի կայանէն պիտի երգէ երեք կտորներ՝ *Միրէյլէն* (կունօ), *Լաքմէէն* (Լէօ Տէլիպ) և *Գիտէ՞ք տը Լօթըրի* (Նիքոլօ):

Օր. Աղապէկեան 15 օր առաջ երգած էր Մարթինիի Plaisir d'Amourը, նոյն կայանէն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ, 25 Հոկտ.— Օգտուելով այցելութենէ մը, կ'աշխատիմ տալ քանի մը տեղեկութիւններ Ուրուկուէյի եւ մասնաւորապէս Այդ երկրի հայկ. կեանքի մասին։

Ուրուկուէյի հանրապետութիւնը ունի 186,480 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն։ Ամբողջապէս ինկած է բարեխառն գօտիի վրայ եւ գրեթէ ամէն կողմերէն շրջապատուած ջուրերով. Հարաւէն եւ հարաւ-արեւելքէն Ռիօ տը լա Պլատա գետն ու Ատլանտեան ովկիանոսը, իսկ արեւմուտքէն Ուրուկուէյ գետը։ Վերջինս միեւնոյն ժամանակ կը ծառայէ իբրեւ սահմանագիծ Արժանթինի եւ Ուրուկուէյի հանրապետութիւններու միջեւ։ Արեւելք եւ հիւսիս Մէրիմ լիճն է համանուն գետով։ Անկէ զատ երկրի ամբողջ տարածութեամբ՝ սկսած հիւսիս արեւելեան անկիւնէն մինչեւ հարաւ-արեւմտեանը, կը հոսի Նեգրօ գետը, որ կը թափի Ուրուկուէյի մէջ։

Հողը ընդհանրապէս բարեբեր է. բուսականութեան համար ունի կլիմայական յարմարութիւններ։

Ըստ 1926ի վիճակագրութեան, Ուրուկուէյի բնակչութիւնը կը բաղկանայ 1,677,686 հոգիէ. այսինքն միջին հաշուով ամէն քառ. քիլոմեթրին 9 հոգի։ Ցեղային տեսակէտով բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն ճերմակները։ Զգալի չափով կուգան դրսեցիներ, նորեկներ, այսպէս, օրինակ՝ 1918-1922 թուականներուն ներսէն եկած են 760,419 հոգի, բայց շուտով կրկին հեռացած են, որովհետեւ մեծամասնութիւնը կուգայ միայն ժամանակաւոր աշխատանքի համար։ Ասով մէկտեղ բնակչութեան հարիւրին 20ը կը կազմեն գաղթականները։

Հիմա այլեւս դադրած է ներգաղթի նախկին թափը։ Նոյնիսկ Իտալացիներ ու Սպանիացիներ որոնք եկւորներու մեծամասնութիւնն են կազմած, ամէն տարի, այլեւս չեն գար։ Երկրի տնտեսական վիճակը չի կրնար գոհացնել օրը օրին աւելցող բնակչութեան պահանջները։ Անոնք գլխաւորապէս կը լեցուին քաղաքները, աւելի ճիշդը մայրաքաղաքը։ Մոնթէվիտէօ, որ 1924ին ունէր 407,249 հոգի բնակչութիւն, մինչդեռ հիմա կը համրէ մօտաւորապէս 800,000 հոգի։

Այս փոքրիկ հանրապետութեան քաղաքական պայմանները այնքան ալ նախանձելի չեն եղած։ Բնակչութիւնը բաղկացած ըլլալով գլխաւորապէս Իտալացի, Սպանիացի եւ Փորթուկալցի անհանգիստ ժողովուրդներէ, ամբողջ 19րդ. դարը քաղաքական վերիվայրումներու շրջան կը համարուի։ Այնքան շատ են եղած քաղաքական յեղաշրջումները։ Միայն այս վերջին տարիներուն է որ սկսած է բնականոն վիճակ։ Այժմ միջոցներ են ձեռք առնուած բարձրացնելու բնակչութեան կրթական մակարդակը, բարելաւելու ընկերային պայմանները, պաշտպանելու աշխատանքը եւ անկարողներուն օգնելու։ 1919էն ի վեր կը գործէ նոր օրէնսդրութիւնը, որ հիմնուած է ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ։ Այս օրէնսդրութեամբ, եկեղեցին բաժնուած է պետութենէն, կիներուն ընտրելու իրաւունք է տրուած, ներքին գաւառներուն կատարեալ ազատութիւն, ութժամեայ բանուորական օր եւլն. եւլն.։ Նոյն այս օրէնսդրութեան հիման վրայ 1919 մարտ 1ին ընտրուած է հանրապետութեան նախագահ՝ Բալդասար Պռում, որ վերջացնելով իր քառամեայ պայմանաժամը իր տեղը ձգած է նորընտիր նախագահ Խոսէ Սերրատոյին, իսկ վերջինս իր կարգին 1927ին Դոն - Ժուան Կամպիստեգին։

Ժողովրդական տնտեսութեան գլխաւոր հիմը կը կազմէ խաշնարածութիւնը։ Հողագործութիւնը երկրորդ տեղը կը բռնէ, իսկ երրորդ տեղը՝ լեռնային արդիւնաբերութիւնը։

Արտածութեան մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնեն խաշնարածութեան վերաբերեալ նիւթեր, միս, կաշի, բուրդ եւլն.։

Հաղորդակցութեան գլխաւոր միջոցը գիւղային երթեւեկն է, Փարակուէյ գետի վրայով։ Կայ նաեւ 2560 քիլոմեթր երկաթուղի։

Շատ լաւ է կազմակերպուած ժողովրդական կրթութեան գործը։ Գոյութիւն ունին շուրջ 1400 դպրոցներ նախնական կրթութեան համար, քանի մը միջնակարգ դպրոցներ ու մէկ համալսարան Մոնթէվիտէօի մէջ ուր կ'ուսանին շուրջ 2000 ուսանողներ։ Կրթութեան համար պետութիւնը ամէն տարի կը ծախսէ հսկայական գումարներ։

⁂

Այս հանրապետութեան մայրաքաղաքին, Մոնթէվիտէօի մէջ հաւաքուած են մեր հայրենակիցներէն մօտ 2500 հոգի, հին եւ նոր գաղթականներ։ Ինչպէս Հարաւային Ամերիկայի միւս վայրերը, հոս ալ Հայերու վիճակը մխիթարական չէ։ Նոյն իսկ քիչ մը աւելի գէշ է, որովհետեւ գրեթէ անկազմակերպ վիճակի մէջ են։ Չկայ հայկական դպրոց մը, եւ մեր մանուկները արդէն դադրած են հայ ըլլալէ... «Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսին, դարձայ կողքս նստած երկու փոքրիկներուն, մասնաւորապէս ստուգելու թէ հայերէն գիտե՞ն։ Եւ կսկիծով իմացայ որ փոքրը՝ հազիւ 5—6 տարեկան՝ բոլորովին չի գիտեր իր մայրենի լեզուն, իսկ մեծը 9—10 տարեկան արդէն գիտցածը մոռնալու վրայ է։ Եւ այս բոլորը դեռ այսօր է, երբ այս գաղթականութեան մեծ մասը հազիւ 2—4 տարի է որ եկած է։

Դէպի ո՞ւր կ'երթանք...

Դարեր կռուեցանք, կոտորուեցանք Թուրքին, Ռուսին և ուրիշներու հետ մեր ազգութիւնը պահելու համար, մինչդեռ այսօր մեր իսկ ձեռքով մեր մանուկները եւ մեզ կը նետենք ձուլման այս հնոցը։

Ինչո՞ւ. Որովհետեւ հեռուէն թմբուկին ձայնը անուշ կուգայ, որովհետեւ ամէն եկող կ'երեւակայէ չտեսնուած հարստութիւն մը դիզել հոս, մինչդեռ իրականութեան մէջ բոլորովին նոր երկիր է ու նոր կառավարութիւն, հետեւաբար ինք աւելի շատ պէտք ունի դրամի, նիւթի, քան կարող է տալ իր ժողովուրդին։ Հարաւային Ամերիկայի բոլոր հանրապետութիւնները հսկայական պէտքեր ունին Եւրոպայէն ու Հիւսիսային Ամերիկայէն։ Երբ առիթ կ'ըլլայ առանձին առանձին խօսելու որեւէ հայ երիտասարդի մը հետ, բացէ ի բաց կը խոստովանի որ սխալած է, թէ երբեք չէր կրնար երեւակայել թէ իրեն պիտի վիճակուէր փողոցները թափել, կօշիկ կարկտելու կամ մաքրելու համար, իսկ լաւագոյն պարագային որեւէ տեղ բանուոր դառնալ։ Կը խոստովանի որ սխալած է ու կ'աշխատի քիչ մը դրամ տնտեսել օր մը դուրս գալու անկէ։ Ենթադրենք թէ հայ երիտասարդը կրցաւ խնայել, մանաւանդ եթէ ինքը ծանրաբեռնուած չէ, իսկ ի՞նչ ընեն միւսները, բազմանդամները որոնք սպառած են իրենց նիւթական բոլոր միջոցները, բացի ասի՞ց ո՞ւր պիտի երթան, երբ երկիրը հիմա մենաշնորհն է դարձած զանազաններուն...

Վերջերս տեղւոյս կազմակերպուած է Գաղթահայ Միութիւն մը որ պիտի աշխատի գոհացնել գաղութի պահանջները. գլխաւորաբար դպրոցն եւ եկեղեցին։ Մեծ յոյսեր դրուած են այս նորակազմ միութեան վրայ ու գաղութի թէ անհատներն եւ թէ կազմակերպութիւններ ընդառաջ կ'երթան։

Առողջ հիմքերու վրայ է գրուած Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ իր շուրջ հաւաքած է բաւական թիւով երիտասարդութիւն։ Մարզական զբաղումներով օգտակար դեր մը կը կատարեն անդամները, իրենց ազատ ժամերը անցնելով ազատ բնութեան մաքուր ծոցին մէջ։

ԳՈՐԳԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ
ԹԱՒՐԻԶԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ
ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊ

ԹԱՒՐԻԶ, 15 Նոյ. (Սեփ Թղթ.) —Թաւրիզը Հիւսիսային Պարսկաստանի (Ատրպատական) ոչ միայն վարչական, այլ նաեւ առեւտրական կենդրոնն է։

Այս շրջանում արտադրւող բոլոր տեսակի ապրանքներն ու հում նիւթերը կենդրոնանում են Թաւրիզում, եւ արտահանւում այնտեղի, ուրիշ երկիրներ։ Ճիշտ այնպէս էլ Ատրպատական ներածուած բոլոր ապրանքները տարածւում են նոյն Թաւրիզի միջոցով։

Ահա թէ ինչու, խօսելով Թաւրիզի շուկայի մասին, պիտի հասկանալ ամբողջ շրջանի հրապարակի կացութիւնը։

Ինչպէս առաջ, այնպէս էլ այժմ, Թաւրիզի շուկայից արտահանւած ապրանքների մէջ գորգը բռնում է առաջին տեղը, ոչ միայն իր քանակի տեսակէտից, այլ եւ որպէս միակ ապրանքը, որի արտադրութեան մասնակցում են Ատրպատականի բոլոր շրջանները։ Գորգը միակ ապրանքն է, որ տեւականօրէն արտահանւում է Եւրոպա եւ Ամերիկա։ Զարմանալի չէ ուրեմն, որ գորգի արեւտուրի (արտածում) զգալի անկումը կամ բարձրացումը մեծապէս ազդում է Թաւրիզի հրապարակին վրայ մասնաւորաբար եւ Պարսկաստանի հետ առեւտուր ունեցող բոլոր երկիրների առեւտրական տների վրայ ընդհանրապէս։

Ինչպէս գրած էինք նախապէս, գորգի առեւտուրը անցեալ գարնանից զգալի անկում է ունեցել։ Դրա գլխաւոր պատճառը Ամերիկեան կառավարութեան դրած հսկայական մաքսն է, որ մի քանի անգամ թանկացնում է դրսից ներածուած գորգերի արժէքը եւ անհնարին դարձնում տեղական— տեսակով ու որակով պարսկական գորգից շատ վար գորգի հետ մրցիլը։

Ցաւոք, տեղիս շուկայի հետ գործ ունեցող եւրոպական խոշոր տները, որոնք դեռ որոշ չափով պարսկական գորգին սպառողն են, համարեա թէ դադարեցրել են շուկայից պատրաստի ապրանք գնելը եւ իրենց պէտք եղածը իրենք պատրաստում՝ են սեփական արհեստանոցներում։

Գորգի արժէքի անկումը գնալով աւելի մեծ չափերի է հասել եւ այսօր պատճառ է դարձել Թաւրիզի հրապարակի գրեթէ կանգ առնելուն։ Պահանջ չկայ, թէ չհաշւենք հատ ու կենտ գնողներին, որոնք հետաքրքրւում են բացառապէս հին ու բարձր որակի ապրանքներով եւ Հէրիզի առաջին տեսակի գորգերով։

«Գորովան», Բախշէիշ», «Հէրիզի» վարնոց տեսակը եւ շրջանների զանազան անուններով յայտնի գորգերի արժէքները ինկած են։ Երբ կ'անցնէք Թաւրիզի շուկան, քարվանսարաները ամբողջովին դիզւած են այդ ապրանքներով։

Գորգի առեւտուրով զբաղւող բոլոր առեւտրական տները, (որոնք մեծ թիւ կը ներկայացնեն) գրեթէ գործ չեն անում։ Նրանց մէկ յոյսը դրսի պատւէրների աւելացումն է, որը հնարաւորութիւն պիտի տայ ապահովելու կուտակւած ապրանքը եւ բարձրացնելու արժէքները։ Այս պարագային, միայն Ատրպատականի գորգի գործը իր կանոնաւոր ընթացքի մէջ կը մանի։

Աւելի մխիթարական չէ Թաւրիզի շուկայի միւս ճիւղերի վիճակը։ Չոր մրգի առեւտուրը, որի արտածումը ամէն տարի միլիոնաւոր ոսկիներ կը հանէր, այժմ նոյնպէս ընկած վիճակի մէջ կը գտնւի։ Ռովխանները, որ մինչեւ 1925 26թիւը չտեսնւած մեծ արժէքներով էին գնում պարսկական չոր միրգը, այժմ սահմանափակւանակութեամբ են միայն թոյլ տալիս արտահանել, պայմանով, որ ստացւած արժէքի դիմաց ոչ թէ դրամ, այլ ապրանք ստանան։ Եւ այն էլ ոչ թէ առեւտրականի ուզած եւ շուկայում պէտք եղած ապրանքը, այլ իրենց, բոլշեւիկների ուզածը։

Միակ բանուկ վիճակում գտնւողը՝ աղիքի եւ մորթեղէնի (մօգեղէնի) գործն է, որ սակայն Թաւրիզի շուկայում աչքի ընկնող համեմատութեան չի հասնում։

* *

Արտահանման պակասումն իր հերթին ազդել է նաեւ պարսկական դրամի (ղռան) վրայ։ Այսպէս՝ ոսկելինը 45 ղռանից,— ինչպէս գրած էինք անցեալ անգամ— հասել էր 56 ղռանի. իսկ այսօր, տողերս գրելուց նա հասել է 63 ղռանի։ Դոլարը 9.80ից հասել է 12 ղռանի. Ֆրանքը 0.38ից հասել է 0.53ի, եւ այնպէս միւս դրամները։

Միակ բացառութիւնը կազմում է խեղճ ու կրակ չերվոնեցը։ Ընկած էր եւ մնում է նոյն ընկած վիճակում եւ 17—18 ղռանից չի բարձրանում։ Սակայն այդ չի խանգարում Թաւրիզի ռուսական բանկի կամ խորհրդային «Ֆինանսական» բաժնի, իրենց Բանկի պատիւը փրկելու յայտարարութիւն, չերվոնեցը 45 ղռանից բարձրացնել է 60 ղռանի։

Իսկ թէ 45ղռանով գնող կայ, այժմ էլ 60 են դարձրել։ ... յիմարն է, որ շուկայում չերվոնեցի արժէքը 17 ղռան ... կը գնայ եւ ռուսական բանկին 60 ղռանով կը գնէ։

Մէկին հարցրին, ինչու ապա... ռուսը պարապով կը պատեու ... տանելանց — Արդեօք տեսն... ամէ Ճահ Բուստոզը այգի ունի.

Ճիշդ այդ դերի մէջ կը գտնուին տեղիս ռուսական բանկի «խելօք»ները։

ՔԻԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

ՕՏԱՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վերջերս, Երեւանի ոստիկանութիւնը լուր առեր էր որ քանի մը ամիս առաջ գնդակահարուած աւազակներու ընկերներէն մէկ քանին կը շարունակեն յարձակումներ եւ կողոպուտներ կազմակերպել, պարտէզները թալանել ու, մանաւանդ, քաղաքացիներու եւ կիներու վրայ, զանոնք ծեծել եւ բռնաբարել կիները։ Այս մարդիկ իրենց շուրջ հաւաքելով 40ի մօտ անապաստան պատանիներ, դպրոցական աշակերտներ, մանկատուներ, անոնց կը սորվեցնէին գողութեան արհեստը, զանոնք կը բաժնէին առանձին խումբերու եւ կազմակերպուած կերպով ... բռնի ուժով կը մտնէին պարտէզները ու պտուղները կը ստէին շուկայ ծախելու։ Ձեռք անցած արդիւնքը անոնք կը յատկացնէին խնջոյքներ սարքելու։

Խումբը ձերբակալուած է. յանձնուած համապատասխան մարմնին դատուելու համար։

ԽԱՂՈՂԻ ԲԵՐՔԸ

Վիճակագրութեան մը համաձայն՝ 1929ի գարունէն յա... նի էր թէ Հայաստանի խաղող...

ՇԱՆԿԱԼ ԼԵՌԸ

Ողորմութեան օրը հասաւ։ Հաւատացեալները կարգով Շէյխ Սատիի գահին կը մօտենային։ Անոնց մէկշատերը եկած էին կրօնական ջերմեռանդութեան մղումով, ոմանք եկած էին աստուածային ողորմութիւնը խնդրելու իրենց տան եւ ժողովուրդին վրայ, ուրիշներ, ներշնչուած առաքեալներ եկած էին համբուրելու Մարգարէի փոխանորդին արմուկը, որպէսզի վերադառնային սրբացած, ու համբուրել տային իրենց արմուկները... Եկամուտի անսպառ աղբիւր։

Ահմէտ Շիրպար ամէնէն վերջին ներկայացողն էր։ Ան ոչ կրօնական մըն էր, եւ ոչ ալ ազնուական մը, այլ հասարակ անհատ մը, որ մտած էր Շէրիֆին վեհարանը, առանց նուէր մը իր հետ բերելու։ Այդպիսի հիւրերու հանդէպ արարողապետները զգաստ էին, բայց բանաստեղծ երգիչը հիւրասրահներուն մէջ իր շնորհքը ցոյց տուած էր, յուզումի մատնելով բոլորը։

Շիրպար վերջին դատաստանին ներկայացողի մը ծանրութեամբ՝ մօտեցաւ Սատիի գահին, ծունկի եկաւ, համբուրեց կանանչ վերարկուի քղանցքը, ու այդպէս խոնարհած մնաց։

Շէյխ Սատին, առանց իրեն ներկայացողներու դէմքին նայելու, Մարգարէին պէս, աչքերն անորոշ անհունին, աղօթքներ կը շշնջար, ու Ղուրանի մէկ խօսքով, արտաբերուած իր սրբազան բերանէն, գոհացում կուտար ամէն խնդրանքի։

Շիրպար խոնարհած կը մնար։ Ու անոր գլուխը ծանրօրէն վար կախուած էր, վշտի բեռի մը պէս։

Շէրիֆ Սատին, մարդը խորապէս ճանչցող ծերունի, տեսաւ Շիրպարի հոգւոյն վրայ ծանրացած վիշտը, ու մեծ խալիֆի մը գթասրտութեամբ հարցուց.

— Ո՞վ հաւատացեալ, ո՞ր թշուառութիւնը քեզ հոս բերաւ. յայտնէ խնդիրդ. մեծ է Մարգարէի ողորմութիւնը։

Ահմէտ Շիրպար խոհուն աչքերով կախուեցաւ Սադիի ալեփառ դէմքէն։ Բանաստեղծօրէն օրհնեց Մարգարէն եւ անոր փոխանորդը։ Պատմեց իր սէրը եւ թափառական կեանքը, ու Ղուրանի խօսքերով խնդրեց Շէրիֆէն Մարգարէի օրհնութիւնը տալ իրեն եւ Ասուլէին, անքակտելի եւ օրինական դարձնելու իրենց միութիւնը։

Շէյխ Սատին էմիր Զէյտինի անունը երբ լսեց, դէմքի վրայէն մտահոգութեան հեղեղ մ'անցաւ, դէմքն իր պայծառութիւնը կորսնցուց, ու ճակատին վրայ, մտածումներուն չափ կնճիռներ կազմուեցան։ Մտահոգ, շփոթուեցաւ իր գահոյքին վրայ, շարքը վերջացուց իր համրիչին. երկարօրէն մատներով սանտրեց իր մօրուքը, շուրջը նայեցաւ կարծես ամօթանք մը խուսափելու համար, ու ըսաւ հառ-հառ, իր համրիչը քաշելով.

— Թող Ալլահը բոլոր թշուառներուն ողորմի, ես քեզ չեմ կրնար պահել։ Էմիր Զէյտինի ձեռքը շատ երկար է և թուրը՝ կտրուկ։ Ան երբ զայրացած է, Ղուրանին մտիկ չըներ։ Չէ՛, չեմ կարող պահել... Երթաք խաղաղութեամբ։

Բանաստեղծ Շիրպարի աչքին Մարգարէն փոքրացաւ ու դարձաւ անպաշտպան մուրացիկներ, որ սուր շարժող ամէն Բէգուինի գլուխ կը խոնարհէր։

Իր վիշտի ծանրութեան չափ հանդիսաւոր յարգանքով՝ վեհարանէն դուրս ելաւ։ Ու ութերորդ օրուան մթնշաղին՝ Ասուլէի ձեռքէն բռնած՝ նետուեցաւ դէպի անորոշ տարածութիւնները։

⁂

Ասուլէն ու Շիրպար փոքրիկէն ծնած մուրացիկներուն պէս իրարու յենած՝ անցան գիւղերէն ու քաղաքներէն, Սիրեցին ու մխիթարեցին իրար, կլանուած աշխարհէն, անտարբեր դէպի աշխարհը։ Բայց էմիր Զէյտինի սուրի շաչիւնը հովի մը պէս իրենց լսելի կ'ըլլար. ու անոնք կը քալէին առանց հանգիստի։

Աշխարհի փառքերը Շիրպարի աչքին նսեմացան։ Հզօր Ռոստէմներն ու Շէրիֆներն իր սրտին մէջ ա՛լ երգ չունէին։

Մէկիկ մէկիկ մոռցեր են դիւցազներգութիւններն ու կրօնաշունչ երգերը, որոնք իր հոգւոյն այլեւս չէին հնչեր։

Ու վերացումով կանգ առաւ հեռաւոր երգի մը վերջին վանկերուն վրայ, ազանչացուածով իր հոգւոյ կամուրջներուն տակ կրկնեց երգն աղօթքի մը ջերմեռանդութեամբ, ու արտասուեց հրաշագործ վանքի եւ հայոց եպիսկոպոսի աստուածային բարութեան զովքերէն։

Ցայտի ջահ մը վառուեցաւ անոնց հոգւոյն մէջ, ու անոնք կարաւաններու փոշիին տակ ծածկուած՝ ուղղուեցան դէպի Տիարպէքիր, հայկական վանքի հրաշագործ զօրութեան ապաւինելու համար։

Երբ անոնք Տիարպէքիրի հաստաբեստ պարիսպներուն տակ հասան, արեւն արդէն մարը կը մտնէր ու կարաւաններու զանգակներու ձայնը դարպասներէն ներս կը խլանային։ Ցաւած ու անօթի, մեծ քաղաքի ամբոխին խառնուեցան եւ շուարուն հարցուփորձէ յետոյ՝ մտան հայկական վանքի ընդարձակ բակը, ու տաք սալերուն վրայ հանգստացուցին իրենց ջարդուած ոսկորները։

Շիրպարն ու Ասուլէն օրով հիւրասիրուեցան վանքի հոյակապ կամարներուն տակ։ Ու երբ վերջացաւ աւանդական երեք օրն ու երեք գիշերը, Հայոց եպիսկոպոսն իր քով կանչեց այս տարօրինակ հիւրերը, հայրաբար օրհնեց զանոնք, ըսաւ թէ աւետարանի հովանիին տակն են ու իրենց խնդիրքը կը լուծէ Սուրբին կողմէն։

Ահմէտ Շիրպար երգի քաղցրութեամբ վանքի հրաշագործութեան մասին խօսեցաւ։ Ե... նաստեղծի առաքինութեամբ գոհացած, ըսաւ թէ սէրը սրբազան է, կրօնքի մէջ տարբերութիւն չի դներ, եւ կարող է պաշտպանել ամէն սրբութիւն. Ղուրան կամ Ինջիլ սիրոյ օրհնութեան համար գրուած են։

Ու պատմեց խնդրանքն ... կու ուխտաւորներուն։

— Այսպէս, մենք փախանք Արեւմտեան էմիր Զէյտինի տունէն. ու թափառական երկիր երկիր անցանք, առանց հովանաւոր մը գտնելու։ Լսած էինք այս վանքի եւ եպիսկոպոսի գթութեան մասին։ Մեր սէրը ... գի ըսաւ, որ զանք ձեր ... բուն առջեւ, ո՛վ մեծ ... խալիֆա։ Մեզ պաշտպանէ ... օրհնէ մեր պսակը, կ'ուզես ... ջիլով, կ'ուզես Թավրաթով (հրէական թալմուտ), կ'ուզես Ղուրանով. Ալլահի բոլոր ... ճարներն ալ մեր սիրոյ համար ընդունելի են։

Ծպիտը քաշուեցաւ հայոց եպիսկոպոսի երեսէն. բարի ... րուքը երերաց. մտոցաւ հրաշագործ վանքի զարկը. ... քանի խօսքեր մրթմրթաց, ...

— Ես անկարող եմ, ... սուրբը անկարող է... էմիր Զէյտինի ձեռքը շատ երկար ... սուրը շատ կտրուկ... էլ.

(3) ՎԻԳԷՆ ԳՆԱԿ

...ոլը այս տարի աւելի վատ
...ած ըլլար քան անցեալ տարի։
...ագէտներու եզրակացութեան
...մաձայն, Մայիս 15ին խաղողի
...թերը կը գտնուէին 3 1
...ով՝ 1928ի 35ին դիմաց,
...եքն՝ 15 տոկոս պակաս։ Վը-
...ած գաւառներուն մէջ ամէ-
...ղէպ վիճակին ունէր Էջմիածի-
...ռաջնը, որ մեծապէս վնաս-
...ած էր հիւանդութիւններով, ա-
...ոլ վատանգուեցաւ կարկուտի հե-
...ւանքով։
...միայն Աշտարակի շրջանին
...ը կարկտահար եղած են 2294
...ր պարտէզներ եւ խաղողի
...ներ։ Աշտարակի, Օշականի,
...Թումբի եւ Փարպիի մէջ,
...գիներու մեծ մասը վնասուած
...միայն Աշտարակի մէջ, 382
...արածութեամբ խաղող
...ւոյն փճացած են։ 2 տարի
...ք պէտք ըլլայ խաղողի մշա-
...ը հոն արգիլուելու հա-
...ր։

...Ղոմարլուի մէջ կարկտահար
...ներու տարածութիւնը, մեծմա-
...ւթիւններ, կը հասնի 2185 հեկ-
...Սեպտեմբերի վերջերը ան-
...ռատ տեղացող անձրեւները
...մեծ վնաս պատճառած
...Այս պատճառներով ալ, խա-
...բերքին վերջին գնահա-
...3,1 տոկոսէն իջած է 2,5ի։
...համաձայն մասնագէտներու
...ւթեան, այս տարի 1
...խաղողի միջին բերքը ե-
...45 կենդինար, անցեալ
...80,6 կենդինարին փո-
...այսինքն 44,2 տոկոս ա-
...պակաս։

...Ամենէն քիչ բերք ստացուած
...Աշտարակի շրջանին մէջ.- 97,5
...ինարի փոխարէն՝ 17,6 կենդ.
...պէս Էջմիածնի եւ Դ. սրալագ-
...շրջաններուն մէջ։

1928ին խաղողի ընդհ. բերքը
...էր 788,918 կենդինար, իսկ
...տարուանը 462,358 կեն.
...Այսինքն՝ մօտ երկու մի-
...պակաս։

...ՊԼԱՆԸ ՉԷ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ

...Աշնան ցանք կատարելու հա-
...համաձայն ծրագրի, Վա-
...շրջանին տրուած
...հեկտարէն՝ նոյ. 1ին ցան-
...2000 հեկտար։ Որոշ...
...ստացած 7020 կենդինար
...100 ու 100, ...
...պատճառաւ ...
...20 տոկ) ցանքեր ստացած
...ալով, շրջանի մէջ գա-
...5 գործներով կարելի եղած
...1100 կենդինար, որ կը
...ամբողջ սերմացուի 15,8
...Այսպիսով, սերմնացա-
...ծրագիրը չէ կատարուած։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ

Քօրիւզէն Մենաշնորհի տուրք չառնուիր մաքսային նոր սակագոյցին գործադրութենէն ի վեր, շաքարի տուրքն ալ ապրիլէն սկսեալ պիտի դադրի. այնպէս որ ապրիլէն այլեւս հոշխնները կը փակէ շաքարի եւ քարիւղի մենաշնորհներու վարչութիւնը։ Կը պատրաստուի նոր օրինագիծ մը որուն համաձայն արտադրութեան տուրք անունով գանձում մը պիտի ըլլայ եւ այս գործը պիտի կատարէ մենաշնորհի վարչութիւնը նոր անունով։

Այս տուրքը մենաշնորհի տուրքին աւրիճանով պիտի ըլլայ եւ պիտի գանձուի երկրին մէջ արտադրուած շաքարէն։ Նոյնպէս տուրք պիտի առնուի արտադրուած «քօլլա»էն, արգիլելու համար որ քօլլա խառնուի քարիւղին մէջ։

ՊՈԼՍՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

Պոլսոյ նաւահանգիստի վարչութեան վիճակագրութեան համաձայն, 1927ին 18,371 թոնօ քարիւղ եւ 24,969 թոնօ պէնզին բերուած է։ Նոյն զատ, բերուած են նաեւ 388 թոնօ ուգելից ըմպելիներ, 432 թոնօ սաքինձ եւ 4 միլիոն 382 թոնօ բժշկական եւ քիմիական նիւթեր։

Ամբողջական ներածում ըլլալով, անցեալ տարի նաւահանգիստը 462 միլիոն 723 թոնօ 916 քիլօ զոյք եկած է։ Նոյն զատ, 13 միլիոն 143 թոնօ 903 քիլօ ապրանք ալ աքթարմա եղած է։

ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Ոգելից ըմպելիներու վարչութիւնը սկսած է ձեռնարկներ ընել Թուրքիոյ ըմպելիները եւրոպական հրապարակներու վրայ սպառելու համար։ Կարգ մը կեդրոններէ բաւական քանակութեամբ նմոյշներ ղրկուած են եւ «ռեքլամ»ներ կ'ըլլան։ Արտածումներուն ամէնէն գլխաւորը Ֆրանսա եղած է ուր ամէնէն աւելի օղի կը ղրկուի։ 1928ի վիճակագրութեան համաձայն, այդ տարուան մէջ 38 հազար ոսկիի օղի ղրկուած է Ֆրանսա։ Օղին գետ նոր կը ճանչցուի Եւրոպայի մէջ, եւ հաւանական է որ առաջիկային աւելնայ արտածումը։

Վարչութիւնը յոյս ունի որ առաջիկային պատրաստուելիք «լիքէօռ»ներն ալ մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնեն Եւրոպայի մէջ։

Եւրոպացի մասնագէտը յայտարարած է թէ Պրուսայի կերասով ու գեղձով պատրաստուելիք ըմպելիները անմրցելի պիտի ըլլան ու եւ է հրապարակի վրայ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Ֆրանսայի ելմտական վարչութիւնը հրատարակած է 1927ի ընթացքին, ժառանգական փոխանցումներու վիճակագրութիւնը, որու համաձայն 381,456 փոխանցումներ տեղի ունեցած են, 12 միլիառ, 142 եւ կէս միլիոն արժէքով։

«Փօփիւլէռ» այս առթիւ կ'ընէ կարգ մը դիտողութիւններ. —«Այս վիճակագրութիւնը անկատար է եւ պէտք է անոր վրայ աւելցնել ընչազուրկներու դասակարգը, որոնք կը մեռնին առանց ժառանգութիւն ձգելու։ 1906ին ծօռէսի մէկ հարցապնդման պատասխանելով, այն ատենի ելմտական նախարարը (Քայյօ) 7 միլիոն 500.000 կը հաշուէր ընչազուրկներու թիւը։ Ցնտեսագէտները 12 միլիոն կը հաշուէին փոքր, միջակ եւ մեծ հարուստները։ Այս թիւին համեմատ՝ ընչազուրկները կը ներկայանան հարիւրին 60 տոկոսով։ Ընկերվարական օրէնք կը հանէ հետեւեալ եզրակացութիւնը։ Եթէ ժառանգութիւնները եւ հետեւաբար հարստութիւնները բաշխենք երեք գլխաւոր դասերու միջեւ, կը յանգինք հետեւեալ թիւերուն։ Հարիւրին 97 համեմատութեամբ 100.000 ֆրանքէն վար ունեցող փոքր՝ հարուստներ եւ ընչազուրկներ՝ իրենց ձեռքին մէջ ունին ամբողջ հարստութեան հարիւրին 36ը։

Մօտ հարիւրին 2 միջակ հարուստներ՝ (100,000 - 200,000 Ֆր.) հարիւրին 14ը ամբողջ հարստութեան։

Ֆրանսացիներու հարիւրին 1ը միայն տիրացած է ամբողջ հարստութեան հարիւրին 50ին։

Այսինքն 100 ֆրանսացիներու վրայ, մէկը միայն այդքան ունի որքան մնացեալ 99ը։

ՈՐԲԵՐՈՒ ԿԻՐԱԿԻՆ

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը, Պօղոս Նուպարի ստորագրութեամբ.—

Որբերու Կիրակին այս տարի կը հանդիպի Դեկտեմբեր 1ին։

Եօթներորդ տարին է որ Դեկտեմբերի առաջին կիրակին կը նշանակուի, որպէսզի մեր մտածումը մասնաւորապէս կեդրոնացնենք մեր ազգին եղբայրական բեկորներուն վրայ, զոր մեզի թողուցին պատերազմը, կոտորածը, տարագրութիւնն ու սովը, եւ առաւել կամ նուազ կարեւոր ճիգ մը ընենք՝ անոնց օգնութեան հասնելու համար։ Ըրէք ուրիշներուն ինչ որ կ'ուզէք որ ուրիշները ընեն ձեզի։

Անոր Ռօքֆէլլէրն Պատուիրանքը, որուն քանի մը տարիէ ի վեր կը հետեւին, Հայերէն զատ, աշխարհի լաւագոյն խղճմտանքները, նպաստ մը փութացնելու համար իրենց չառներուն տանելով միայն ծանօթ ժողովուրդի մը բախտազուրկ զաւակներուն՝ հայ որբերուն, ցոյց տալով համամարդկային համերաշխութեան գեղեցիկ օրինակ մը։

Եթէ ուրիշ ազգերը կը մասնակցին ընդհանուր եղբայրակցութեան այս գործին, որքա՜ն աւելի մեծ է մեր վրայ ծանրացող պարտքը մեր հայրենակիցներուն հանդէպ։

Այսօր ամէնքս ալ կը հանդիպինք նախկին որբերու, որ շնորհիւ այն գթութեան ձեռքին զոր իրենց երկարեցին հայ եւ օտար կազմակերպութիւններ եւ մասնաւորապէս Ամերիկեան Նիր Իսթ Ռըլիֆը եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, ինքնաբաւ եղած են, տուն տեղ շահած, ընտանիք կազմած եւ զաւկի տէր եղած։ Ի զուր չեն անցած կատարուած զոհողութիւնները եւ տախտապարուած ծառը կը վերընձիւղի նոր աւիւնով։

Բայց այս յուսադրիչ պատկերին քով կը պարզուի ուրիշ տխրարան մըն ալ։

Ո՛չ միայն արհաւիրքի տարիներուն որբացածներէն մաս մը տակաւին կը կարօտի օժանդակութեան, մինչեւ որ հասնի չափահասութեան եւ ինքնաբաւ դառնայ, այլեւ վերջին տարիներուն դէպքերը քայքայելով բազմաթիւ հայ ընտանիքներ անոց թողած են հարիւրաւոր տղաք, որ փողոցները կը թափառին ամենատխուր պայմաններու մէջ, ենթակայ հիւանդութեան, այլասերման եւ կորուստի։

Այսպիսիներուն համար է որ Ռօքֆէլլէրն Պատուիրանքը ձեր խղճին կ'ուղղէ, սիրելի հայրենակիցներ, իր սրբազան պատգամը։

Դեկտեմբեր 1ի կիրակիէն սկսեալ, յիշենք որ մեր պարտականութիւնը հայ որբին հանդէպ վերջ չէ գտած տակաւին, եւ թէ հարիւրաւորներ կը սպասեն հայրական ձեռքի մը որ զիրենք առաջնորդէ դէպի փրկութիւն։ Այդ օրը, եւ ամբողջ դեկտեմբերի ընթացքին, մինչեւ Կաղանդ, տանք ինչքան կրնանք հայ որբին համար, եւ առինկա թող մեր կաղանդչէքը ըլլայ իրենց, տեսակ մը փրկագին որ մեր խղճմտանքը հանգիստ թողու՝ երբոր Նոր Տարիի ուրախութեանց մասնակցինք։ Հանգէններու եւ հաւաքոյթներու կազմակերպութեամբ, անձնական դիմումներով կամ տետրակներու միջոցաւ հանգանակութիւն կատարելով, տանք մեր լուման, միշտ աչքի առաջ ունենալով որ իրական ցաւեր պիտի մեղմենք առով եւ արցունքներ պիտի սրբենք։

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան բոլոր Մասնաժողովները ամենուրեք սատանձնած են այս նուիրահաւաքութեան գործը, օժանդակութեամբ բոլոր որբախնամ մարմիններուն, Տիկնանց Միութիւններուն եւ բոլոր բարի կամեցողութիւններուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երբեւ հետեւանք հայաջինջ տարափներու ամբողջ հայութեան հետ, Խարբերդցիներն ալ օտար հորիզոնի տակ, շքեղ սատաններու մէջ մէկ օրէն միւսը ձուլուելու վտանգին ենթարկուած են։ Թոյլ պիտի տանք որ Թլկատինցիներու, Չարսանճագցիներու, Պէննէներու եւ Սղըրթեաններու հայրենիքին սատարութեան մէջ ծլող սերունդը անհետանայ այսպէս, օտար ազգերու հնոցին մէջ։ Մենք Խարբերդի ծոցէն ծնած եւ անոր քաղցր ու գաղջ յիշատակները մեր սիրտերուն խորը անջնջելի պահող երիտասարդներս, կը կարծենք որ արդէն շատ յապաղած ենք կազմակերպուելու տեսակէտէն։ Խարբերդցի երիտասարդներ, գուք որ ձեր երիտասարդական կորովով թէեւ ու թիկունք կը հանդիսանաք հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն, եւ անտարբեր չէք ազգային հասարակական գոյութեան պահպանման հարցերուն, պատ տարբերելու իրաւունքներուն հանդէպ, ինչո՞ւ չկազմակերպուինք մենք մեր մէջ։ Չէ՞ որ այս ուղղութեամբ կազմակերպուիլն ալ միջոց մըն է նոյն ձգտումներու իրականացման։

Միւս կողմէ, Խարբերդի մէջ մնացած բեկորներէ սրտաճմլիկ նամակներ կը հասնին հայրենակիցներու։ Արդ, թէ ինքնապաշտպանման առաջադրութիւններով եւ թէ Խարբերդի յիշատակը յաւերժացնելու ձգտումով, մենք հիմը դրինք Խարբերդի Երիտասարդաց Միութեան եւ կը հրաւիրենք երիտասարդ խարբերդցիները կազմակերպուիլ իրենց տեղերուն վրայ, առանց կուսակցական խտրութեան։

Ուրեմն ձեռք ձեռքի, կուշտ կուշտի Խարբերդի երիտասարդ զաւակներ, կազմակերպուինք թէ Խարբերդի խորերը մնացած բեկորներուն օգնելու եւ թէ մեր ինքնազարգացման սէր տալու համար։

(Կնիք)

ԿՈՉ ՀԱՊՈՒՍԷՑԻՆԵՐՈՒ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հապուսէի Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 6րդ Պատգ. Ժողովը գումարուեցաւ 1929 Նոյ. 10ին, Պ. Կ. Կարապետեանի բնակարանին մէջ, Rue Bayard No 6, Valence (Drôme):

Այս առթիւ Նորընտիր Վարչութիւնս հաճոյքով կը տեղեկացնէ իր բոլոր հայրենակիցներուն, թէ Հապուսէ գիւղի Հայրենասիրաց Ընկերութիւնը, այսօր հինգերորդ տարին է որ կը բոլորէ Ֆրանսայի շրջանի մէջ։ Ունի չորս մասնաճիւղեր եւ աւելի քան 70 անդամ։ (Վալանս, Լանսէյ, Փօն տ'Օպնա, Փօն տը Շէրիւի։) Այսպէս ուրեմն ընկերութիւնս իր կազմին մէջ շատ տկուն է։

Ընկերութիւնը յիշեալ հինգ տարիներու ընթացքին օգնութիւններ ըրած է շատ մը կարօտեալներու։ Անհրաժեշտ է որ բոլոր Հապուսէցիները միանալով զօրել տան ընկերութեանս յառաջդիմութեան, որովհետեւ մեր հայրենակիցները սկսած են խումբ խումբ Խարբերդէն գաղթել դէպի Հալէպ։ Անշուշտ այսնորեկ հայրենակիցները իրենց կամքովը չէ որ կը ձգեն իրենց կալուածները եւ կը հեռանան։ Այլ թրքական բռնութիւնն է որ զիրենք դուրս կը ձգէ։

Հայրենակիցներ, ուրեմն մեզ կը մնայ հանգանակութիւն կամ ո եւ է միջոցներ գործածել, որպէսզի կարենանք մեր որբինու որբեւայրիին արցունքները սրբել։ Վստահ ենք թէ ամէն Հապուսեցի իր օժանդակութիւնը պիտի բերէ այս հայրենասիրական գործին։

Ի դիմաց Ֆրանսայի Շրջ. Կեդրոնական Վարչութեան՝ ատենապետ Յ. Մ. Խօճիկեան, ատենադպիր Ն. Թէպօեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ատափազարի Հայրենակցական Միութեան Նորընտիր Վարչութիւնը կազմուած է հետեւեալներէ.— Ատենապետ՝ Արմենակ Ջալըգեան, ատենադպիր՝ Հրանդ Ակոնայեան, գանձապահ՝ Միհրան Մինասեան, փոխ - ատենապետ՝ Մկրտիչ Ջալըգեան, խորհրդականք՝ Արտաշէս Գիպէռեան, Զաքարիա Դաւիթեան, Յովհաննէս Յովհաննէսեան։

Փարիզէն դուրս գտնուող Ատափազարի հայրենակցական միութիւններէն կը խնդրուի, կապ հաստատել մեզի հետ հետեւեալ հասցէով.— H. Agonayan 67 Rue Julien Lacroix, Paris (20e): Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել սոյն կոչը։

Վարչութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ (Պաշտօնաթերթ Հ. Մ. Ը. Մ.ի)։ Թիւ 2. Հոկտեմբեր-Նոյեմբեր։ Պատկերազարդ։ Հատը 3 ֆրանք։ Հասցէ՝ Haï Scout: 12 Pasage du Caire, Paris.

ՅԱՌԱՋ...Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 20 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԵՐԿՈՒ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ՆՈՐ ԴԷՄՔԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

— Հիւանդանոցի մը կը նմանի՛ … կ'ըսէր.

Այս խոստովանութեան պահուն Թոմսըն, որ Ռըբէրի եռեւը կ'երթար, տեղէն չէր շարժեր … օգնականներն ալ մէկ … քաշուած էին։ Աննի մօտեցաւ Ռըբէրին օգնելու, որ նստի … հետեւ կը տեսնուէր որ շատ … կը զգար ինքզինք։

— Մի՛ յոգնիք, պարոն, ըսաւ … անշուշտ Հին անգլիերէն լե…

Ռըբէր գիտէր անգլիերէն նաեւ … անոր եւ հարցուց.

— Ո՞ւր եմ։

— Նիւ Եորքի Ռօքֆէլլէր … հիւանդանոցին մէջ, պատասխանեց Աննի Թոմսըն։

Ռըբէր ապշեցաւ, իսկ Սէլէստէն, որ չէր հասկնար Շէյքսպիրի լեզուն, անմիջապէս հարցուց

— Ի՞նչ կ'ըսէ այս կինը իր սրնգային ձայնով։

— Կ'ըսէ թէ Նիւ Եորք ենք եղեր թէ։

Կարգը Սէլէստէնինն էր ապշելու, բայց գտաւ հաւանական բացատրութիւն մը։

— Ցրունգլի գործն է այս, պարոն. մեզ իր երկիրը փոխադրած է։ Քանի՞ օրէ ի վեր կը քնանանք արդեօք։

Թուականը գոյց տուող ոչինչ կար սրահին մէջ, բայց հեռատեսութեան յատկացուած հայելիէն որ զետեղուած էր գագաթին վրայ։ Բայց այդ հայելին ալ կը նմանէր քառներորդ դարուն գործածուած լուսարձակներուն։

— Ո՞ւր է ձեր Ցրունգլ, հարցուց Ռըբէր։

Աննի Թոմսըն ժպտեցաւ։

— Ինննսուն տարիէ ի վեր մեռած է...

Ռըբէր դառնօրէն ընդոստ այս յայտնութեան վրայ։

— Իննսո՛ւն տարի՛, կրկնեց։ Բայց ... ուրեմն.. ո՞ր թուականին ենք այսօր։

— 2027 Մայիս 3։

— Ամբողջ դար մը քնացա՞ծ ենք ուրեմն։

— Ճիշդ։

— Ցարօրինա՛կ բան։

— Այդպէս չէ՞ք համաձայնած։

— Այո՛, բայց...

Սէլէստէն բռնեց իր տիրոջ դաստակը։

— Ի՞նչ բանի կը զարմանաք այդչափ, պարոն. բան մը չեմ հասկնար այս չինարէնէն։

Ցեսուհին պատասխանեց

— Եթէ ներողամիտ ըլլաք գէշ չէշտ, ֆրանսերէն ալ կը խօսիմ։ Այսօր 2027 թուականն ենք, ինչ որ կը նշանակէ թէ ձեր քունը հարիւր տարի տեւած է։

— Ուրեմն զարմանալի չէ որ անօթի ենք, ըսաւ Սէլէստէն։

Ցեսաւ, աւելի լաւը կերպարանք մը առնելով.

— Բայց ճշդապահութիւն է այս... Այս ամերիկուհին մեր քթին կը խնդայ. պարոնը հարիւր քառասունհինգ տարեկան մարդու կերպարանք չունի...

Եւ սակայն, Սէլէստէն...

— Համբերեցէ՛ք պարոն, ես թամբ առաջքայլի սերունդէն եմ. ինծի ապացոյցներ պէտք են։

Աննի Թոմսըն կճնակի մը վրայ կոխեց եւ մարդու ձայն մը լսուեցաւ։

— Այստեղ Սիլվէն Գրոնժան, Փարիզի Գիտութեանց ակադեմիային երէցը. շնորհակալ եմ Ռօքֆէլլէրի Թանգարանին տեսուչին Օ. Ֆորդ Աննի Թոմսընէն որ հաճեցաւ թոյլ տալ ինծ առաջին անգամ բարեւելու մեր երկու հայրենակիցները։ Պարոնա՛յք Ռըբէր Լը Ցայեօզ եւ Սէլէստէն Մարկիզօ, երջանիկ եմ ձեզ բարի գալուստ մաղթելու այս նոր աշխարհին մէջ, ուր կը վերածնիք մէկ դարու անհրեւութացումէ մը վերջ։

Սէլէստէն գոչեց զուցամառն իր գլխուն վրայ ուղղելով.

— Պարո՛ն, պարո՛ն...

Հայելիին մէջ Ռըբէր պայծառութեամբ կը տեսնէր համազգեստով ակադեմական մը, որ կը խօսէր իրեն հանգիստաւոր կերպով։ Պատկերը կատարելապէս պայծառ էր եւ բնական գոյներով։ Հարիւր քառասունհինգ տարեկան երիտասարդն առաջին անգամ ըլլալով հասկցաւ թէ շատ ժամանակ անցած էր Սէն-Քլուի մէջ բժիշկ Ցրունգլի գեղերու ազդեցութեան տակ քնանալու սկսած օրէն։

Բայց հայելին աղօտացաւ յանկարծ, որովհետեւ Աննի Թոմսըն վերստին կոխեց կոճակին վրայ։

— Պէտք է հանգստանաք, պարոններ, ըսաւ, որովհետեւ կը վախնամ թէ կրնան բնախօսական հակազդեցութիւններ յառաջ գալ։

— Կատարելապէս առողջ եմ, պատասխանեց Ռըբէր։

— Անօթի՞ էք։

— Այո, ինչպէս նաեւ ընկերս։

— Որ եւ է անպատեհութիւն չեմ տեսներ որ ուտէք։

— Մէկ բաժակ մածուն գէշ չպիտի ըլլար։

— Անկէ աւելի լաւն ունիմ, ըսաւ օրիորդ Թոմսըն եւ պզտիկ տուփ մը բացաւ, ուրկէ մեծութեամբ գորշ գեղահատիկներով լեցուն։

— Առէք ասոնցմէ հատ մը, ըսաւ։

— Այս ի՞նչ է, հարցուց Սէլէստէն, մինչ Ռըբէր կը հետեւէր տեսուհիին խորհուրդին։

ները վարձատրութիւն խոստացած էին անոր գլուխը բերողին։ Բուա չկրցաւ շարունակել իր խօսքերը։ Իսկ ներկաներէն «Փըթի Փարիզիէն»ի աշխատակից հրէս հարցում ուղղեց անոր Պրնուայի մասին։

Ասոր յաջորդեցին երկու «տէթէքթիվ»ներ, հոլանտացի մը եւ ուրիշ մը, որոնց խօսքերը աղմուկներու մէջ խեղդուեցան։

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ փաստաբան Ալֆրէտ Տոմինիք, որ շեշտեց թէ պէտք է յարգուի անհատական ազատութիւնը եւ օրէնքը անխտիր գործադրուի բոլորին համար։

Հաւաքոյթը փակուեցաւ ժամը 11ուկէսին, երբ գրեթէ ոչ ոք կ'ուզէր բաժնուիլ սրահէն եւ շատ էր թիւը անոնց, նոյնիսկ կիներ, որոնք խօսք կ'ուզէին։

ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՆՈՐ ԲՈՂՈՔԸ

Ալմազեանի փաստաբան Շառլ Լըկրան Հանրապետութեան դատախազ Փրէսարի ուղղեց բողոքագիր մը՝ անոր համար որ դատական ոստիկանութիւնը մերժած էր իրեն հաղորդել բոլոր այն անստորագիր կամ ստորագրուած նամակները, որոնք Րիկոտէնի սպանութենէն ի վեր ուղղուած են յիշեալ պաշտօնատան եւ որոնք կրնան մեծ լոյս սփռել հարցաքննութեան վրայ։

Բողոքագրին պատճէնը կը հրատարակեն վաղուան թիւով։ Այս բողոքագիրը պիտի յանձնուի դատականնախարարին։

Երեքշաբթի օր Ալմազեան Սանթէի բանտէն տարուեցաւ դատարան, ուր իր փաստաբանին ներկայութեան, հարցաքննիչ դատաւոր Ժանթիյի առջեւ կրկնեց իր բողոքը՝ իր «ապօրէն ձերբակալութեան եւ քմահաճ արգելափակման» մասին։ Դատաւորին պահանջին վրայ, Ալմազեան 500 ֆրանք յանձնեց դատարանի քարտուղարութեան՝ այդ նոր դատին համար։

Ֆրանքօ-թրքական բանակցութիւնները

Պէյրութէն կը հեռագրեն Թանյմի նոյ. 26 թուականով.

Ֆրանսական մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Էնկիւրի՝ դեկտեմբերի ընթացքին վերսկսելու համար սեպտեմբերին ընդհատուած բանակցութիւնները։ Օրակարգի խնդիրներն են՝ մաքսային սակացոյցը, Մէրսին-Տարսոն-Ատանա երկաթուղիին Թուրքիոյ յանձնումը, Թուրքիոյ մէջ գրաւուած սուրիական եւ հայկական կալուածներու եւ Սուրիոյ մէջ գրաւուած թրքական կալուածներու խնդիրը։

Ռուսական վէճը կը ծանրանայ

«Մորնինկ Փոստ»ի Շանկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ բոլշեւիկները մեծ ուժերով կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը Մանչուրիոյ մէջ՝ խորտակելով ամէն դիմադրութիւն։ Օդանաւեր, թնդանօթներ, հեծելազօրք, հետեւակազօրք եւ հրասայլեր միաժամանակ կը մասնակցին յարձակողականին։ Կ'ըսէ թէ գրաւուած է Հայլար, արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի գիծին վրայ, եւ թէ 10.000 զինուորներ եւ քաղաքացիներ ջարդուած են։

Այրերու, կիներու և մանուկներու անհաշուելի բազմութիւն մը կը փախչի խուճապահար։ Կ'ըսուի թէ ռուսական յառաջխաղացումին առջեւ 20.000 Մանչուրիացի զինուորներ նահանջած են՝ առանց ո եւ է դիմադրութեան։

Կը հաստատուի թէ Չինացիները ծանր պարտութիւն կրած են։ Աւելի քան չորս չինական զօրաբաժիններ բնաջնջուած են։ Միւս զօրաբաժինները նետուած են Մոնկոլիոյ ամայի շրջանին մէջ, ուր հաղորդակցութեան միջոցներ չկան։

Արեւելեան ճակատին վրայ, չինական ընդհ. բանակատեղին փոխադրուած է Հանթաու-Հէցեւ, Խարպինէն 240 քիլոմեդր անդին։ Չինական ճակատներու քայքայումը տեղի ունեցած է միայն երկրորդական գործողութիւններով։ Այս պարագան մեծ ապշութիւն առաջ բերած է օտար զինուորական շրջանակներուն մէջ։

Չինաստան կը դիմէ Ազգ. Դաշնակցութեան

Մանչուրիոյ վրայ կատարուած բոլշեւիկեան այս յարձակումներուն առթիւ Չինաստանի կեդրոնական կառավարութեան պետական խորհուրդը կոչ մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Պրիան-Քէլլոկ դաշինքը ստորագրող պետութիւններուն՝ կասեցնելու համար չինական հողին վրայ բոլշեւիկեան արշաւը, որ բացէ ի բաց բռնաբարում մըն է Փարիզի դաշինքին։

Դիմումնագրին մէջ կ'ըսուի թէ բոլշեւիկները Չինաստանի վրայ յարձակեցան առանց նախապէս պատերազմ յայտարարելու, թէ չինական քաղաքներ գրաւեցին եւ ջարդեցին անմեղ քաղաքացիներ։ Կ'աւելցնէ թէ՝ հակառակ կրկնակի յարձակումներու՝ Չինաստան պաշտպանողականի վրայ մնացած է։

Իտալիա եւ Պուլկարիա

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Պուլկարիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց մէջ պաղութիւն մը յառաջ եկած է։ Մուսոլինի բոլորովին դժգոհ մնացած է որ Պուլկարիոյ արտաքին նախարար Պուրոֆ Փարիզէն Սոֆիա վերադարձին Հռոմ չէ հանդիպած։ Նախարարը անձնական հակառակութիւն ունենալով Հռոմի պուլկար դեսպան զօր. Վոլքոֆի դէմ (նախկին պատերազմական նախարար), Միլանէն անցած ատեն դեսպանատան քարտուղարը հոն կանչած եւ հրահանգներ տուած է անոր։

Թերթերը կը գրեն թէ պուլկարօ-իտալական բարեկամութիւնը տագնապ մը կ'անցընէ։

Թուրքիա բարեկամ է բոլորին

Կարգ մը թերթեր վերջերս կը գրէին թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ մօտերս Լոնտոն պիտի այցելէ։ Թերթ մը հետեւեալը կը գրէ այս առթիւ.

«Թուրքիա շատ սիրալիր յարաբերութիւն կը մշակէ Ռուսիոյ հետ, բայց եւ այնպէս, այս մտերմութիւնը արգելք չէ եղած որ Թուրքիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բարեկամական յարաբերութիւնները ամրանան։ Միւս կողմէ, Թուրք ֆրանսական տարակարծութիւններն ալ հարթուելու վրայ են։ Թուրքօ-իտալական յարաբերութեանց մտերմութիւնը ծանօթ է արդէն։ Իտալական թերթերը ամէն առթիւ մեծ գոհունակութիւն կը յայտնեն այս մասին։ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը շատ քիչ ազգերու արժանացած դիրք մը գրաւեց, ու բարեկամութիւնը ապահովեց թէ արեւելեան եւ թէ արեւմտեան պետութիւններուն»։

«Ազգամ» կը գրէ թէ արտաքին գործավարին այս տեսակ ճամբորդութեան մը մասին տեղեկութիւններ չկան։ Մնաց որ այս բանը կարելի ալ չէ այս օրերուն, նկատելով որ Ռուսիոյ արտաքին գործավար Գարախան 15 օրէն Էնկիւրի պիտի հասնի։

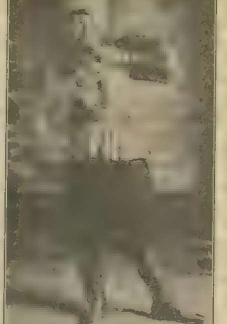

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ
(Գիժ Մանուկի դերին մէջ)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերները, այս կիրակի ժամը 3.30ին սովորական վայրը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ շրջ. կոմիտէն։

Հ. Յ. Դ.

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՒԷՐ

Կարեւոր խորհրդակցութեան մը կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 71 Ave. Kléber, հետեւեալ ընկերները.

Հրանտ-Սամուէլ, Մկ. Գարասեան, Հայկ Սարգսեան, Բ. Նալչաճեան, Զ. Վարդեւոեան, Տէրպէտէրեան, Լեւոն Մեսրոպ, Գ. Յովհաննէսեան, Բժ. Նորայր, Բժ. Պօղոսեան, Սուրէն Նաւավարեան, Կ. եւ Ս. Սասունի, Ե. Յարութիւնեան, Սահակ Տէր-Թադէոսեան, Մ. Գույումճեան, Կ. Կ.ի անդամները եւ Շ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

Փ Ա Ր Ի Զ

Փարիզի Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 184 Ave. d'Italie, Paris (13e)։

Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի Վռամեան, Մշոյի եւ Մուրատի խումբերու ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 164 Ave. du Verdun Չեկոյց՝ 7րդ շրջ. ժողովի մասին։

Պէլվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple։ Օրակարգ.— ա) զեկոյց, բ) կոմիտէի եւ նոր ներկայացուցիչներու ընտրութիւն։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Դաշնակցութեան Գրադարանի սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անզանցառօրէն։

Տէսինի Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, Քաֆէ Կարտընի մէջ. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

Վալանսի Շրջ. կոմիտէի շրջ. ներկայացուցչական ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 26 Bld. Vauban Դաշնակցութեան ակումբին մէջ, կը խնդրուի Կրընոպլի, Լանսէի, և Փրիվայի ներկայացուցիչ ընկերներէն, որոշեալ ժամուն ներկայ գտնուիլ։

. ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ իմացնել «Յառաջ»ի Գ. Զաւէն Միլտոնեանի հասցէն որ Լա Սիօթայէն մեկնած է Մարսէյլ։

ՍԱԿԱՐԱՆ

27 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ			Ֆր.
Սթերլին,		L. St.	123.85
Տոլար,		Dollar	25.38
Մարք	100	Mark	607.75
Թրք. Թղթ.		L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի		» » or	106.90
Մէճիտիէ		Médjidié	8.75
Լէվա	100	Léva	18.62
Տրախմի	»	Drachme	33.25
Լիր	»	Lire	132.95
Պելժ. Ֆր.	»	Fr. Belge	71.10
Զուից.	»	Fr. Suisse	492.75
Լէյ	»	Leï	15.15
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆոնս.		I Cr. Fonc. Ég.	2130.—
		» II »	1530.—
		» III »	1510.—
Թուրքիոյ երկթղ.		Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն: 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

29 NOVEMBRE 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1123

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՈՐՆ Է ԲՈՒՆ ՄԵՂՔԸ

Նոր լուր չունինք Անատոլուի բեկորներու տեղահանութեան մասին:

Սպասելով Սուրիոյ մեր թղթակիցներուն լուսաբանութեան, այսօր կը հրատարակենք ականատեսի մը վկայութիւնը՝ որ կրնայ քիչ մը բանալ մեր հակառակորդներուն աչքերը:

Ի՞նչ կ'ըսենք... Բաց են այդ աչքերը, բայց յանկարծ կը գոցուին, ամէն անգամ որ կը ստիպես շեշտակի նայիլ անողոք իրականութեանց:

Այսպէս, անոնց համար գաղտնիք չէ քէմալական Թուրքիոյ հետեւած քաղաքականութիւնը, ոչ-թուրք փոքրամասնութեան հանդէպ: Անոնք շատ լաւ կը հասկնան թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ ոչ միայն Անատոլուի խորերը, այլեւ Պոլսոյ փողոցներուն մէջ: Անոնք մանրամասնօրէն, փաստացի կրնան գրել քեզի Թուրքիոյ մէջ մշակուած բազմաթիւ, գոյնզգոյն նախահայ ծրագիրները:

Անոնք երբե՛ք կը համարձակին մատնանշել Թուրքիոյ «մարդկ» քաղաքականութիւնը, եւ ամենայն լրջութեամբ կը յիշեցնեն Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները:

Վերջապէս անոնք ալ, գոնէ իբրեւ լուր, կը հրատարակեն «լքեալ» գոյքերու յափշտակութեան պատմութիւնները, Անատոլուի խորերէն արձակուած լեզապատառ ճիչերը, տարուէ տարի սաստկացող հալածանքները: Մէկ խօսքով, բոլոր մեղքերը կանխորոշ, հետեւողական ծրագրի մը, որ յամառօրէն յառաջ կը տարուի 1922էն ի վեր, որպէսզի Անատոլու մնացած վերջին «բայածն ձգէ «Թուրքին հողը», եթէ չուզեր թրքանալ:

Եւ սակայն, յանկարծ կը մոռնան այս բոլորը: Եւ նոյն իսկ մէկ վայրկեան միտքէ չեն անցըներ, որ Անատոլուի խորերը, մնացած յետին հայ գիւղացին ալ մարդ է, հոգի ունի եւ հետեւաբար իրաւունք՝ թօթուելու դժոխքի փոշին:

Ի՞նչ ըսել կ'ուզեն այս մարդիկը: Ուրեմն մեր բեկորները հանգիստ կ'ապրէին Անատոլուի մէջ, կ'ուտէին, կը խմէին, պարզ եւ եկեղեցի ունէին, մարդ չէր դպչեր իրենց մէկ մազին, ոչ ալ պատիւին, կեանքին եւ գոյքին, եւ հիմա կը գրկուին հանելի կեանքէ մը, այս կամ այն պատրուակով:

Հարկ է կէս-բերան խոստովանիլ, վերջապէս— հա՛մ այն է որ մարդավայել, տանելի վիճակ ունէին Անատոլուի բեկորները, եւ զոհ գացին արտասահմանի «արկածախնդիրներուն»: Եւ խեղճ, արդէն դանակը ոսկորին հասած էր— ու շատոնց հասած էր, դեռ 1920ին— եւ լաւ կ'ըլլար որ հեռանային ժամ առաջ:

Այս երկուքէն ո՞րը կ'ընդունին մեր հակառակորդները, երբ, իրարու ետեւէ, քրտական գնդակ մը կը գլորեն մէջտեղ, աւելի մեծնանդ նախանձախնդրութեամբ քան էնկիւրին, որ գիտէ թէ ի՛նչ կ'ընէ եւ ինչո՛ւ կ'ընէ:

Անհրաժեշտ է որ պատասխանեն այս հարցումներուն, եթէ արդար դատաստան ընել կ'ուզեն:

Քէմալական Թուրքիան, յամառօրէն՝ շարունակելով իր իրաւազրկման, կողոպուտի, թրքացման քաղաքականութիւնը, դեռ անցեալ տարի ծրագիր մշակեց նստակեաց դարձնելու քիւրտ լեռնականները: Եւ սկսաւ անոնց ալ հող ու տուն բաժնել «լքեալ» գոյքերէն, ինչպէս Թուրք «մուհաճիր»ներուն: Ու մասնաւորապէս կ'ուզէ քանդել Տէրսիմը, լեռնէն իջեցնելով եւ հողին կապելով քիւրտ գիւղացիները:

Արդ, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ այդ նպատակին զոհուած են Խարբերդի եւ Տիգրանակերտի հայկական մնացորդները: Հայ գիւղացին կը հանեն իր ձեռքը մնացած տնակէն եւ արտէն, եւ տեղը կը հաստատեն Քիւրտը, թէեւ այս վերջինը քիչ մը տաքնալէ յետոյ, նորէն լեռ կը բարձրանայ:

Այս քաղաքականութիւնը վարած ատեն, էնկիւրին պատրուակներ փնտռելու պէտք չունէր: Բայց ահա իրեն օգնութեան կը հասնին մեր կարմիր եւ դեղին տիրացուները, եւ կը պատմեն բանե՛ր, բանե՛ր, որոնք անշուշտ երախտագիտութեամբ պիտի արտատպուին «Ազգամ»ներու եւ «Իգտամ»ներու մէջ:

Ո՞րն է բուն մեղքը.— ա՛յն որ Դաշնակցութիւնը՝ իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն, կը հետաքրքրուի քրտական շարժումներով: Թէ՞ այն որ մարդիկ, ստորին կիրքէ մը տարուած, իրար կը կապեն եղած-չեղած պատմութիւններ, Թուրքին կը յանձնեն զանազան բանսարկութիւններ, եւ անպատճառ գիտացինը յանցաւոր հանելու մտադրութեամբ, իւղ կը քսեն Թուրքերու հացին: Ու մանաւանդ, ակադեմական վէճեր յարուցանելով եւ կիրքեր գրգռելով, մոռացութեան կու տան բուն խնդիրը— Անատոլուի բեկորներուն փրկութիւնը, որ շատոնց հասունցած է եւ գործ կը պահանջէ, ոչ թէ շանքարոզ:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Անատոլուի հեռաւոր գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ ցիրուցան, անհաշիւ հարազատներ իրենց աղաղակը հասցուցին ամէն տեղ, եւ մենք չլսեցինք: Զուգեցինք լսել:

Հիմա եկեր ինկեր են Սուրիոյ սահմանին վրայ, գոնէ ողջ մնալու երաշխիքն ունենալով. իսկ մենք օրը իրիկուն կ'ընենք ջուր ծեծելով...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՀԱՐՑ ՄԸ

Հալէպի «Եփրատ»ը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (16 Նոյ.)

— «Վերջին տարիներս հիւղաւանի հարց մը գոյութիւն առած է որ մեծաւանքը դարձած է հիւղաբնակներուն եւ մտահոգութեան առարկայ՝ ազգային վարիչ շրջանակներու:

Քաղաքապետութիւնը որոշած է քաղաքը բարեզարդելու մտօք կարգ մը ծրագիրներ գործադրել, որոնց կարգին է նաեւ հիւղաւաններուն քայքայումը: Այս ծրագրին գործադրութեան իբր նախաքայլ, անցեալ յուլիսին 400ի մօտ հիւղակներ փլցուեցան, որոնց բնակիչներուն մէկ մասը իրենց սեփական տնակները շինեցին Գաբակէօզեաններու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրած հողերուն վրայ, ուրիշ մաս մըն ալ՝ հակառակ ամէն դժուարութեանց, կըցաւ որ եւ է կերպով տեղաւորուիլ զանազան վայրեր:

Հիւղակներու մեծ մասը կը մնայ տակաւին, որուն բնակիչները քաղաքապետութեան որոշման հակառակ անհոգ ու անտարբեր կը կենան ու երբեք չեն խորհիր իրենց ապագայ բնակավայրերը որոշելու համար: Անոնք կը յուսան թէ կառավարութիւնը բարեացակամօրէն թոյլ պիտի տայ անսահման կերպով երկարաձգել իրենց բնակութիւնը այդ խղճալի հիւղակներուն մէջ:

Այս մասին որոշ կերպով լուսաբանուելու համար, խմբագրութիւնս հարկադրուեցաւ տեսակցիլ բարձր պաշտօնատարի մը հետ, որ մեզի արտօնեց պաշտօնապէս յայտարարել թէ հիւղաւանի բնակիչները բացարձակապէս կը սխալին, եթէ կը կարծեն որ հիւղակներուն մէջ բնակութիւնը պիտի արտօնուի անորոշ ժամանակով: «Կառավարութիւնը, ըսաւ պետական պաշտօնատարը, վճռապէս որոշած է մօտ ապագային հիւղաւանի հարցին վերջ տալ, փլցնելով բոլոր հիւղակները. բնակիչները պէտք է լրջօրէն նկատողութեան առնեն այս որոշումը, անակնկալի առջեւ չգտնուելու համար:»

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ Ալպանիոյ ներքին կացութիւնը շատ գէշ է: Կը հաստատուի թէ քանի մը զօրաւոր ցեղապետներ զինեալ կռիւ կը մղեն ուրիշ ցեղապետներու դէմ: Իտալացի հազարապետ Ցոնաթոյի սահմանագլուխ հասնիլը աւելցուցած է դժգոհութիւնը: Ցոնաթոյի պարտականութիւնն է խաղաղութիւնը ապահովել ալպանեւսերպ սահմանին վրայ:

Կարգ մը ցեղապետներ, մասնաւորապէս Մուրատ Քալեոշ եւ Ցինա Օցա, որոնք մինչեւ հիմա Ահմէտ Զօկու թագաւորին վստահութիւնը կը վայելէին, իրենց կուսակիցներ հաւաքելով զինեալ կռիւներու ձեռնարկած են: Ցեղի ունեցած են քանի մը կռիւներ, որոնց ընթացքին երկուստեք մեռելներ եւ վիրաւորներ կան: Ալպստամբ ցեղապետները Թիրանա կանչուած են: Թագաւորը կը փորձէ հաշտեցնել զանոնք:

ԷՆԿԻՒՐԻԻ իտալական դեսպան Սրոինի Պարոնէ Պերլինի դեսպան նշանակուած ըլլալով, հրաժեշտի այցելութիւն մը տուաւ Մ. Քէմալի եւ այս առթիւ անոր նուիրեց վերջին դրութեամբ երկրագործական տրակտոր մը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ալմազեանի բողոքագիրը նախարարին

ԴԱՏԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Ահա՛ պատճէնը այն բողոքագրին, զոր Ալմազեանի պաշտպան փաստաբան ժան Շառլ Լըկըան ուղղեց դատական նախարար Լիւսիէն Իւպէրի՝ Հանրապետութեան դատախազ Փրէսարի միջոցաւ.

«Ալմազեանի դէմ բացուած քննութիւնը երեւան հանեց կարգ մը անվիճելի իրողութիւններ, որոնց մասին լուսաբանութիւն կը պահանջէ արդարութեան շահը: Վերապահելով 52 ժամուան ապօրէն արգելափակման խնդիրը, որուն զոհ դարձաւ Ալմազեան եւ որու մասին կը վերապահէ ձեռնհաս դատարանին մօտ դատ բանալու իրաւունքը, հաստատուած է թէ երկու ամսուան քննութիւններէ յետոյ եւ հակառակ հարցաքննիչ դատաւորի մը եւ ամբաստանեալի մը գոյութեան՝ դատական ոստիկանութեան մօտ կը գտնուի գաղտնի թղթածրար մը, զոր ո՛չ հարցաքննիչ դատաւորին, ոչ ալ պաշտպան փաստաբանին կը յանձնէ:

Այս թղթածրարը մասնաւորապէս կը պարունակէ՝

1. Ինքնաշարժ վարիչ Գիլոթէյի տեղեկագիրը կամ վկայութեանց առձեռնագրութիւնները, զորս ամբաստանող կողմը անշահ կը նկատէ, բայց որոնց առաջնակարգ կարեւորութիւն կ'ընծայէ պաշտպանող կողմը՝ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար: Այս թուղթերը չէին գտնուեր դատաւորին յանձնուած թղթածրարին մէջ, ու տրուեցան պաշտպան փաստաբանի գրաւոր եւ պատճառաբանեալ պահանջին վրայ միայն:

2. Անստորագիր նամակներ եւ ցուցմունքներ՝ որոնց թղթածրարին միացուիլը պահանջուեցաւ նոյ. 13ին պաշտպան փաստաբանին պատճառաբանեալ մէկ նամակովը, եւ որոնց յանձնումը մերժեց դատական ոստիկանութիւնը միայն նոյ. 21ին, արհեստակցական գաղտնիք պատրուակելով, իբրեւ թէ հարցաքննիչ դատաւորը եւ ամբաստանեալին փաստաբանը, նոյնպէս կապուած արհեստակցական գաղտնիքով, կրնային այդ տեսակ պատրուակ մը գտնել իրենց դիմաց:

Դատական ոստիկանութեան կողմէ պահուած այս նամակները առաջնակարգ կարեւորութիւն ունին ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար: Արդարեւ այս կարգի նամակներէն մէկուն մէջէն ելաւ ինքնաշարժի վարիչ Ֆլոթի վկայութիւնը, այսօր էական զէնք ամբաստանողներուն ձեռքը: Այս կարգի ուրիշ նամակի մը շնորհիւ էր— հաղորդուած մամուլին— որ ամբաստանող կողմը կ'ուզէ Ալմազեանի մեղսակցութիւնը փնտռել 1919ին գործուած ոճիրի մը մէջ: Ցայտնի է որ, եթէ հարցաքննիչ դատաւորը իր թղթածրարին մէջ ունենար այս նամակները, պիտի կրնար քննել ուրիշ հետքեր, որոնք պիտի կրնային զինքը հեռացնել Ալմազեանէն:

Անընդունելի է եւ պատժական բոլոր կանոններուն հակառակ, որ դատական ստորադաս օժանդակ մը ինքզինքին իրաւունք տայ կազմելու եւ պահելու գաղտնի թղթածրար մը, որուն տեղեակ չեն թէ՛ հարցաքննիչ դատաւորը, պատասխանատու և տէր անոր քննութեան, թէ՛ ամբաստանեալին պաշտպանը, եւ ուսկից այս ստորադաս օժանդակը կը քաղէ միայն իր պաշտպանած տեսակէտին նպաստաւոր տարրերը, առանց ենթարկուելու պաշտպան կողմի անհրաժեշտ հակակշռին:

Կ'աւելցնեմ որ հիմա այլեւս չեմ պահանջեր անանուն նամակներու թղթածրարը, որուն ուշ յանձնումը այլեւս ո՛չ մէկ ապահովութիւն կու տայ ինծի:

Վերջապէս, նոյ. 19ին, ինքնաշարժի վարիչ Վան Թրէնփոնի Գ. Մաթիֆասի առջեւ տուած վկայութիւնով հաստատուած է թէ յիշեալը 1929 սեպտ. 22ին արդէն լսուած էր դատական ոստիկանութեան քննիչ Գ. Շմիտի կողմէ, թէ՛ անիկա իրեն ներկայացուած լուսանկարներուն մէջէն ճանչցած էր Ալմազեանը՝ իբրեւ այն ճամբորդը, զոր փոխադրած էր սեպտ. 9ին, ոճիրին օրը, և թէ զայն Անկիէնէն իր կառքին մէջ առած էր ժամը 19.30ին: Այս իրողութիւնը էական է պաշտպան կողմին համար: Արդ, քննիչ Շմիտ ո՛չ մէկ տեղեկագիր պատրաստած է այս վկայութեան մասին, քանի որ թղթածրարին մէջ բան մը չկայ:

Ընդհակառակն՝ սեպտ. 24 թուակիր տեղեկագրով մը, ճշմարտութեան հակառակ ըլլալով յայտարարած է թէ՛ միակ վարիչը որ կրնայ Ալմազեանը փոխադրած ըլլալ, Ժանսոնն է, որ ժամը 21ին առած էր զայն:

Այս դէպքը շատ ծանր է. անիկա կասկածելի կը դարձնէ այն բոլոր ստուգումները, որոնք իբրեւ թէ կատարուած են, եւ որոնց համար կարելի է հաստատել թէ — ինչպէս ցոյց կու տայ Վան Թրէնփոնի պարագան,— տեղեկագիրներ չեն պատրաստուած եւ կամ կորսուած են:

Կը խնդրեմ, պարոն դատախազ, որ արձանագրէք իմ բողոքս եւ վերապահումներս՝ գաղտնի թղթածրարներու գոյութեան, ինչպէս նաեւ քննութեան մը դէմ, որ ո՛չ մէկ ապահովութիւն կը ներկայացնէ դատական իշխանութեանց ոչ ալ պաշտպան կողմին համար:

Կը խնդրեմ որ ձեր տրամադրութեան տակ գտնուած բոլոր ճամբաներով եւ միջոցներով յիշեցնէք արդարութեան ստորադաս օժանդակներուն իրենց դերը, դատական իշխանութեանց եւ պաշտպան կողմի հակակշռին տակ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԲՈՂՈՔԸ

Ընկերվարական բանւորական Միջազգայինի գործադիր մարմինը Պրիւքսէլի մէջ ժողով գումարելով քննեց քաղաքական կացութիւնը զանազան երկիրներու մէջ: Միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով կը բողոքուի Լիթուանիոյ ներկայ վարչաձեւին դէմ եւ կը պահանջուի վերադառնալ իրաւական կանոնաւոր դրութեան:

Կարճ վիճաբանութենէ մը յետոյ, միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը՝ Ռուսիոյ քաղաքական հալածանքներուն մասին: Ընկերվարական Միջազգայինը կը դատապարտէ զանգուածային գնդակահարումները, որոնք վերջերս խիստ ծանր համեմատութիւններ առին: 1919էն ի վեր ա՛յսքան շատ գնդակահարում տեղի չէր ունեցած: Կը պահանջէ որ Խորհրդային միութեան մէջ տիրող սարսափի վարչաձեւը եւ ռուս աշխատաւոր բնակչութիւնը ազատ ըլլայ ինք իր բախտը տնօրինելու:

ԱՆԳԼԻԱ ՉՈՒԶԵՐ ԴՐԱՄ ՏԱԼ ՌՈՒՍԻՈՅ

Անգլիական կառավարութիւնը մեծ փութկոտութիւն ցոյց չիտար Մոսկուայի հետ իր բանակցութեանց համար: Պոլշեւիկները կ'ուզեն երկար պայմանաժամով փոխառութիւն կնքել Անգլիայէն, սակայն Լոնտոնի դրամատիրական շրջանակները շատ տրամադիր չեն տալու դրամ փոխ տալու՝ մինչեւ որ Մոսկուա նախապէս որոշ յանձնառութիւններ չստանձնէ պատերազմէն առաջուան եւ այլ պարտքերու մասին:

ՍԵՐՊԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը կը տեղեկանայ թէ եուկոսլաւ իշխանութիւնները փակած են սահմանագլուխը՝ Ցրակոմանի ճամբուն վրայ: Այս որոշումը սահմանի պահականոցներուն միջոցաւ հաղորդուած է բնակչութեան:

Սոֆիա հասած տեղեկութեանց նայելով, փականովօ, Ջվանթի, կոռնա, ցոնա, ցեվրլա, գորովօ եւ Սլիվնիցա գիւղերու բոլոր այր բնակիչները ձերբակալուելով ցարիպրոտ դրկուած են:

Քալոթինայի շրջանի եուկոսլաւ պահականոցները զօրացուած են:

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՑՈՅՑԵՐ

Խարքովի լեհ հիւպատոսարանին առջեւ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու նախաձեռնութեամբ մեծ ցոյց մը կատարուեցաւ, բողոքելու համար Լէմպէրկի խորհրդային հիւպատոսարանին խուզարկուելուն դէմ: Ջինուորներ եւ քաղաքապահներ կը հսկէին հիւպատոսարանին վրայ:

Նման ցոյցեր տեղի ունեցան նաեւ Քիեւի, Օտեսայի եւ Ուկրայինայի քանի մը քաղաքներուն մէջ: Ոեւէ միջադէպ չպատահեցաւ:

ԼԷՆԻՆԳՐԱԴԻ երկրագործական հիմնարկութեան ուսուցչապետ եւ յայտնի գիտնական Շուլկով անձնասպան եղաւ՝ կոկորդը կտրելով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ֆրանսական դեսպան կոմս տը Շամպրէօն Պոլսէն Էնկիւրի մեկնեցաւ ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց առթիւ:

Ի՞ՆՉՈՒ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՔՇԵՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Անատոլուի հայ բեկորներուն բռնագաղթը դէպի Սուրիա-Կրկին սեղանի վրայ կը բերէ անոնց փրկութեան հարցը որ, ամիսներ շարունակ լրագրական նիւթ ըլլալէ վերջ, մոռացութեան արուած էր գրողներու թէ ընթերցողներու կողմէ, առանց դրական արդիւնքի։

Վերջերս Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի շրջաններէն Սուրիա ապաստանած տարագիր հայրենակիցներէն ոմանք, խօսելով արտագաղթի գլխաւոր պատճառներու մասին, իբր թէ ըսած ըլլան «Եփրատ»ի խմբագրութեան թէ «արտասահմանի Հայերը համաձայնած ըլլալով քիւրտ կոմիտէներու հետ, Թուրք կառավարութիւնը յարմար դատած է Հայերը հեռացնել երկրէն, որպէսզի անոնք չթունաւորեն Քիւրտերը»։

«Իբր թէ» ըսինք, որովհետեւ ամէն հաղորդակցութենէ զրկուած եւ արտաքին անցուդարձերէ անտեղեակ գաղթականներու բերնին մէջ դրուած բառերը այնքան հակասական ու անիմաստ են որ, առանց վերլուծումի կը մատնեն դարբնողներու ինքնութիւնը։

Աւելորդ պիտի ըլլար անդրադառնալ այդ շինծու յայտարարութեան, եթէ ան համազգային աղէտի մը նախօրեակին գրուած չըլլար։ Եւ այն ալ այսպիսի պահու մը, երբ հալածականներու կարաւանը մերկ ու բոպիկ, ծայրագոյն թշուառութեան մէջ քշուած է դէպի սահմանագլուխ։ Շատեր արդէն անցած են սահմանը ու կը սպասեն արտասահմանի հայրենակիցներու եղբայրական աջակցութեան։

Հանրային կարծիքը լուսաբանելու եւ անախորժ թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, անհրաժեշտ կը նկատենք փաստացի հերքել «Եփրատ»ի խմբագրութեան հաղորդուած—կամ չարափոխուած — պատճառաբանութիւնը։ Թուրք կառավարութիւնը Հայերը կը տեղահանէ ոչ թէ արտասահմանի Հայերը քիւրտ «քոմիթաճի»ներու հետ համաձայնած ըլլալու պատճառով, այլ որոշեալ պայմանաժամը լրացած ըլլալուն համար։

Ո՞րն է այդ պայմանաժամը եւ Թուրք կառավարութիւնը ի՞նչու կը տեղահանէ Անատոլուի հայութիւնը — խօսինք փաստերով։

1925 օգոստոս 19 չորեքշաբթի առաւօտ, Տիգրանակերտի ոստիկան-զօրքի հրամանատարութեան պարտէզին մէջ, թէյասեղանի մը շուրջ բոլորուած էին Թուրք խմբագիրներ — Իսմայիլ Մուշթաք, Սուպհի Նուրի, Ահմէտ Շիւքրի, Ահմէտ Էմին, Աքա Կիւնտիւզ, Նուրի, Ապտիւլ Րէզզաք պէյեր եւ Տիգրանակերտի երեսփոխաններէն Շէրէֆ, Իհսան եւ Համիտ։ Կը խօսէին Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան պատճառներու եւ արտաքին միջամտութեան հաւանականութեան մասին։

Շէրէֆ պէյ մանրամասնութիւններ տալով քրտական ապստամբութեան, դաւադրական միջոցներու եւ Շէյխ Սայիտի ու 47 ընկերներու կախաղան բարձրանալու մասին եւ պատասխանելով Իսմայիլ Մուշթաք պէյի հարցումներուն, աւելցուց.

— Այո՛, բաւական թիւով Հայեր կան մեր շրջանին մէջ, բայց քաղաքական արժէք չեն ներկայացներ: Հայերը եթէ մասնակցէին քրտական ապստամբութեան, 24 ժամուան մէջ կրնայինք ոչնչացնել զանոնք:

— Ի՞նչ նկատումներով Հայերը վար դրուած են Անատոլուի մէջ։

— Նախ արհեստաւորներու պէտք ունինք, եւ յետոյ որոշուած է Թրքացնել Հայերը: Ազգային Մեծ Ժողովը հրահանգեց կառավարութեան որ մինչեւ հինգ տարի վերջնականապէս լուծէ այդ հարցը:

— Ի՞նչ միջոցներով։

— Շատ պարզ ու կտրուկ: փակել եկեղեցի, դպրոց, գրաւել ազգապատկան թէ անհատական սեփականութիւններ, արգիլել հայ գիրն ու լեզուն, եւ ամուսնանալ հայուհիներու հետ, մին չեւ որոշեալ թուականը այդ սեղմումներու շնորհիւ կա՛մ կը ձգեն կը հեռանան, եւ կամ կը Թրքանան վերջնականապէս:

Լսենք ուրիշ պաշտօնական յայտարարութիւն մը։

1926ին խնդրագիր մը ներկայացուցի Սեբաստիոյ կուսակալ Հիլմի պէյին, խնդրելով որ մանկապարտէզ մը բանալու արտօնութիւն տրուի։ Կուսակալը իր ձեռագրով եւ կարմիր մելանով հետեւեալ պատասխանը գրած էր աղերսագրին վրայ։

— «Պետական վարժարաններ բաց են, օրէնքը չարգիլեր որ ընդունիք Թրքութիւնը. հոս Թուրքերու հայրենիքն է. չհամակերպողները կրնան մեկնիլ անմիջապէս, եթէ չեն ուզեր որ բռնի դուրս հանուին մեր սահմաններէն»:

Փորձը ցոյց տուաւ որ բռնութեամբ կարելի չէ Թրքացնել։ Վարժարաններու փակումը, հայ աղջիկներու առեւանգում, սպանութիւններ չկրցան իրագործել կառավարութեան ծրագիրը «չհամակերպողները» մեկնեցան, իսկ յամառողները ահա դուրս կը հանուին «Թուրքերու հայրենիք»էն։ Եթէ Թուրք կառավարութիւնը նկատի առնէր արտասահմանի Հայերուն միջամտութիւնը քրտական շարժումին, ոչ թէ այսօր, այլ 1925ին պիտի տեղահանէր Անատոլուի Հայերը, երբ երկիրը ապստամբութեան մէջ էր եւ Քիւրտերը աւելի անհաշտ էին ու վրէժխնդիր քան այսօր։ Արտասահմանի Հայերուն զգացումները շատոնց ծանօթ են Թուրքերու։ Թուրքը եթէ վախնար Անատոլուի Հայերու միջամտութենէն, կրնար «24 ժամուան մէջ ջարդել», ինչպէս գիտել կուտար երեսփոխան Շէրէֆ։ Հետեւաբար սխալ է կուսակցական նեղմիտ հաշիւներով արտագաղթը վերագրել «արտասահմանի գործակցութեան» եւ համազգային աղէտի մը նախօրեակին միտքերը պղտորել։

Այսօր կատարուած իրողութեան մը առջեւ կը գտնուինք։ Այն ինչ որ կ'ուզէինք մենք մեր միջոցներով ընել, Թուրքը կ'ընէ իր ծանօթ միջոցներով։

Պայմանաժամը լրացաւ, Թուրքը չյաջողեցաւ Հայը Թրքացնելու իր քաղաքականութեան մէջ եւ կը տեղահանէ խմբովին։ Կարաւաններ ճամբայ հանուած են արդէն եւ կը սպասեն արտասահմանի աջակցութեան։ Պիտի չուզէ՞ք Հայ մը աւելի փրկել վաղուան հայրենիքի համար։ Գործելու լայն ասպարէզ բացուած է բոլորիս առջեւ. աղէտը համազգային է եւ կը կարօտի ընդհանուր գործակցութեան։ Գոնէ այս անգամ ցոյց տանք թէ գիտենք միանալ վտանգի պահուն։

Շարժեցէք, հայրենակիցներ։ Միահամուռ լծուինք գործի, Սուրիոյ սահմաններուն վրայ սպասող մերկ ու բոպիկ խլեակները ոչ դաշնակցական են, ոչ ալ հնչակեան կամ ռամկավար, այլ հալածական հարազատներ, որոնք հաց եւ ապաստան կը փնտռեն։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ՄՈՒՇՏԱԿԱՒՈՐ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՄԵԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21էն 24 տեղի ունեցաւ Փալէ տէ զ'Էքսփոզիսիոնի ընդարձակ սրահին մէջ (Փօրթ տը Վէրսայլ) մուշտակաւոր կենդանիներու միջազգային մրցում ցուցահանդէս մը զոր առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէր Փարիզ եւ որ ունեցաւ ահագին յաջողութիւն։

Այս կարեւոր ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուցիչներ ունէր ոչ միայն ֆրանսական, այլեւ գերման, իտալական, աւստրիական, զուիցերիական, պելժ, հոլանտական եւ ամերիկեան ստանապարուծութիւնը, կը համախմբէր առնուազն 10 միլիոն արժողութեամբ ողջ կենդանիներ:

Ինչպէս յայտնի է, մուշտակի գործածութիւնը մեծ տեղ կը գրաւէ այսօրուան կեանքին մէջ, կազմելով մանաւանդ կանացի զգեստներու անբաժան մէկ մասը։

Վայրի կենդանիներու մուշտակի հայթայթման աղբիւրը, նախամարդէն մինչեւ այսօր, կը կազմէր որսորդութիւնը, զէնքով թէ թակարդով, եւ որ անշուշտ միշտ կը շարունակուի։ Սակայն, մէկ կողմէ, որսորդութիւնը հատցնելու վրայ ըլլալով վայրի տեսակները, միւս կողմէ ալ՝ ներկայացնելով բազմապիսի դժուարութիւններ, եւ վերջապէս մատուցուած որսի մորթերուն քանակութիւնը ըլլալով բոլորովին անբաւարար՝ հրապարակի յարաճուն պահանջին, անասնաբոյծներ խորհեցան ողջ ողջ բռնել այդ կենդանիները, պահել ու բազմացնել զանոնք գերութեան մէջ, նման ընտանի կենդանիներու։

Այս փորձերուն նախաձեռնութիւնը կուգայ Ամերիկայէն ու Գանատայէն։ Յետ-պատերազմի Եւրոպան, հրապուրուած այն վիթխարի շահերէն զորս կ'արտադրէ այս անասնապահութիւնը, հետեւած է անոնց օրինակին, հրաշալի արդիւնքներ ձեռք բերելով սա վերջին մէկ քանի տարիներու ընթացքին։ Մանաւանդ Գերմանիոյ եւ սքանտինաւեան երկիրներու մէջ է որ աւելի ծաւալ առած է անասնական այս արդիւնաբերութիւնը։ Ու թէեւ Ֆրանսան, իր մուշտակաւոր կենդանիներու թիւով կուգայ ասոնցմէ վերջը, սակայն որակով կրնայ արժանապէս մրցիլ անոնց հետ եւ ներկայիս մեծամեծ ճիգեր կը թափուին անոնց արտադրութիւնը օրըստօրէ բազմացնելու։

Մուշտակաւոր կենդանիները յայտնի է որ կը բաժնուին երկու դասի, վայրենիներ եւ ընտանիներ։ Եւ վայրիներու մուշտակը անհամեմատօրէն աւելի սուղ է, որովհետեւ շատ աւելի շքեղ, պէսպիսուն, տոկուն, ու նաեւ շատ աւելի հազուագիւտ։

Ցուցահանդէսը հիւրընկալած է այս երկու տեսակներն ալ, անոնց գլուխն ըլլալով այն մեծարժէք կենդանին որ կը կոչուի արծաթաձոյլ սեւ աղուէս (Renard noir argenté)։ Այս աղուէսին մորթը, մուշտակավաճառներուն մօտ կ'արժէ 5—8—10 հազար ֆրանք եւ երբեմն շատ աւելի, իսկ ողջ մէկ զոյգը՝ 50.000 ֆրանք։ Եւ հարիւրաւոր էին՝ այն աղուէսները, աշխարհիս ամենագեղեցիկները, ղրկուած զանազան երկիրներէ, որոնք սքանչացում կը գրաւէին ցուցահանդէսին մէջ։

Իբրեւ թանկարժէք կենդանի, արծաթաձոյլ աղուէսէն վերջ կուգար վիզոնը՝ իր թուխ ու թաւ հրաշալի մազերով, հակառակ իր շատ մանր հասակին։ Այնուհետեւ, իր ցեղակիցները, (mustélien) Եւրոպայի բնիկ մանրահասակ ու մազեր վայրենիները՝ վիզոնէն աւելի խոշոր— կզաքիս (martre), կուզ (fouine) եւ ժանտաքիս (putois), որոնց անընդգործածումը ու բազմացումը գիտութեան մէջ՝ կը թուի հարթած ըլլալ առաջին դժուարութիւնները։ Յետոյ, սքանքներ skunks), օփոսումներ։ Յետոյ կրծողներու եւ բուսակերներու ու հնտակերներու շարքը։ Ներածուած՝ Ամերիկայէն,— խուլչան մշկամուկը (rat musqué կամ գիտական բառով՝ ondatra)։ խելօքիկ ռակոնաէնը, որուն էգը իր ծիծերը կը կրէ կռնակի վրայ եւ որ թոյլ կուտայ շոյելու, անշարժ, իր հասարակաթել ստեւը, ռաքունը (raton laveur), որ իր կերը ուտելէ առաջ կը լուայ ջուրին մէջ եւ որուն երկայնահասակ մորթը կանացի ուսերու արժէքաւոր զարդը կը կազմէ աղուէսի մը մորթին նման։

Եւ ահա՛ մայիւնը զարագիւլ (աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ գարակէօլ) խոյերուն եւ ոչխարներուն, որոնց ոմանց հայրերը բերուած են ուղղակի հայրենիքէն՝ Պուխարայէն, ուրիշները, Լեհաստանէն կամ Ռումանիայէն։ Այս այն ոչխարն է, որուն գառնուկը կ'արտադրէ աստրաքան կոչուած յարգի մուշտակը։

Եւ վերջապէս, այս բոլորին կողքին, այն սքանչելի ընտանի անասունիկը, որուն շնորհիւ մուշտակի գործածութիւնը՝ դադրելով առանձնաշնորհեալ դասակարգի մը զարդն ըլլալէ, դարձած է սեփականութիւնը ժողովրդային լայն խաւերուն։ Ատիկա՝ ճագարն է, որուն քառասնեակ մը ցեղերու եւ ենթացեղերու պատկանող շուրջ 850 խայտաբղէտ ներկայացուցիչները, իրենց մետաքսափայլ ստեւով եւ ճերմակէն մինչեւ սեւ երկարող գոյներու բոլոր երանգաշարով, ակնախտիղ տեսարան մը կը պարզէին։

Ֆրանսան, որ սկիզբէն ի վեր գերազանց երկիրը կը հանդիսանայ գեղեցիկ ճագարին, կ'արտադրէ տարեկան 120 միլիոն ճագարի մորթ, որուն մէկ քառորդը միայն մուշտակագործութեան յարմար ըլլալով, ճագարի մորթին պահանջը կը մնայ միշտ մատուցումէն բարձր։ Ներկայիս, բոլոր երկիրներու մէջ, ամենամեծ մղումը տրուած է ճագարի արտադրութեան, և երկու երեք տարիէ ի վեր ամէն օր ստեղծուելու եւ շատնալու վրայ է Ֆրանսայի մէջ թիւը այն հսկայ ճագարատուներուն, ուր այս կենդանին կը բուծանուի ամենալայն սանդղակի մը վրայ, ճարտարարուեստական եղանակով։ Նրբամուշտակ ճագարի յետ-պատերազմեան այս արգիւնաբերութիւնը, որ իր սաղմնային մէջ է դեռ, հրաշալի իրագործումներու անսահման հեռանկարներ կը պարզէ, թէ՛ ճագարաբոյծներու եւ թէ մուշտակագործներու աչքին։ Ցուցահանդէսը, առաջին անգամն ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, կը համրէր 450 հատ այն նորագիւտ թաւշամուշտակ ճագարէն որ կը կոչուի rex, եւ որուն զմայլելի մորթը ամենամեծ ընդունելութիւնը գտած է Լայփցիկի, Լոնտոնի եւ Փարիզի խոշոր մուշտակագործներուն կողմէ։ Ճագարի մորթով իրագործուած այն սքանչելիքները,— շքեղ վերարկուներ, զգեստի մայելուչ զարդարանքներ, ամենատիրուն բարձեր, եւլն., եւլն.— զորս փայլփայլելու առիթը կ'ունենար այցելուն այս ցուցահանդէսին մէջ, փայլուն ապացոյցն են այս կենդանիին վերապահուած մեծ ապագային։

Ու մարդ կը խորհի թէ՝ Հայաստանի մէջ այս ընտանի կրծողին մուտքը՝ նիւթական բարեկեցութեան ինչպիսի՜ կարեւոր ազդակ մը պիտի կազմէր ժողովրդային զանգուածներուն, թէ՛ անոր բուծանումին … ջական արդիւնքներուն … յած առաւելութիւններով … անկէ գոյանալիք հում նիւթ … րուն ճարտարագործութեամբ …

Ու դեռ կարելի էր փորձել … յաստանի մէջ բուծանումը … գական մանր վայրի մուշտակ … ւորներու, մանաւանդ … մակ աքիսի (hermine) որուն … մէնէն յարգի տեսակը ընդունուած է Հայաստանէն եկած մորթը։

Ջերմապէս պիտի յանձնարարէինք Ֆրանսա հաստատուած հայ ագարակատէրերուն զբաղիլ մուշտակաւոր … րին մշակութեամբ որ … շահաբեր է քան … դարը։

Նրբամուշտակ ճագարներու … դասին մէջ յաջողութիւններ … նեցած է նաեւ հայ ցուցադրող մը, Գ. Վ. Թաթուլ, որ քանի … տարիէ ի վեր մասնագիտացած է անասնաբուծական այս հիւղին մէջ, Գ. Վ. Թաթուլ ցուցադրած է հինգ ճագարներ՝ չորս զանազան ցեղերու պատկանող … նապիտակ երկայնամազ … տահեղ Անկորա մը որ … է Ցաւելուածական մրցանակ … այս միեւնոյն կենդանին … նացած էր առաջինէն վեր … պատուոյ մրցանակին … ուան սկիզբը Սթրազպուրկի մէջ տեղի ունեցած Հաւաբուծական միջազգային ցուցահանդէսին մէջ։ Յետոյ, սեւ … ու փայլով՝ Ալասքա … կրորդ ճագար մը, որ … տարուան նոյեմբերին … էր երկրորդ մրցանակ՝ … Հաւաբուծական Միջազգային մեծ ցուցահանդէսին մէջ, … ցահանդէս՝ որ կը պարունակէր աւելի քան 10,000 … մանր կենդանիներ։ Իր Սանտ… ճագարներէն մէկը, ինչպէս … Քարայծագոյն ճագարը … նացած են մէյ մէկ պատուոյ յիշատակութեան, մրցելով … բաւաւոր ճագարաբոյծներու կենդանիներուն հետ։

Կ'արժէ որ Հայերս շահագործենք այս պատուական կենդանիով, որ ո՛չ միայն կրնայ շահաբեր դառնալ հայ ագարակպաններուն, այլեւ արտադրանները հաստատուած … տիկ պարտէզի մը տեղ … տանիքներուն։

ԱՅՑԵԼՈՒ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

«Ազդակ» կը գրէ թէ … նիֆաթուրայի մեծ վաճառա… մը որ արտասահմանի մէջ … նաճիւղեր ունի, պարտքերը … րելու անկարելիութեան մէջ … է։ Վաճառատունը սկսած է … ցութիւն կատարել պահանջատէ… րերուն հետ։

Ասկէ զատ, … հաստատութիւն մըն ալ … թեան մատնուած է։ Հրեական … վաճառատուններ նոյնպէս … մոն անկարելիութեան մէջ … ցած են եւ 270 հազար … պարտք ունին։

ՇԱՆԿԱԼ ԼԵՌԸ

* * *

Ցիգրանակերտի սրբավայրի զանգակներու զօղանջը մեղեդիի պէս կը տարածուէր ու կ'ելլէր Նիբհող քաղաքին վրայ, երբ Շիրպար ու Աստղէն տխուր յուզարկաւորներու պէս կը հեռանային իրենց համար մեռնող աշխարհէն։

Դարերու խորհուրդները շալկող պարիսպներէն անդին, անորոշ սահմաններով անհորիզոն տարածութիւն մը կը բացուէր ու անոնք Ցիգրիսի մեծ փուլին վրայ կայնած, իրենց ճանապարհը կորսնցուցած երկու թռչուններու պէս շուարած արձաններ ըլլային կարծես։

Ժամանակն անոնց համար անշարժ էր, ու միայն բնազդը զանոնք մղեց իրենց շուքը երկրցնելու արեւէն ձեղքուած դաշտերու մէջէն։

Հալածանքը լեզու առած էր քաղաքէ քաղաք, աւանէ աւան ու տիւններուն աւատատէրներուն տակ։ Աստղէի անուներգերու մէջ կ'արձագանգէր։

Հալածական սիրահարները անցան անծայրան ուղերէ, անցան աննպատակ ու անհանգրուան։

Արեւը զանոնք այրեց, փոշին զանոնք ծածկեց, ու քամելով չոր երկրին՝ մաշեցան մարմնով։ Իրենց նեցուկ մնաց կենարար սէրը, ու անմեկնելի իրարու սրտին՝ քալեցին դէպի անյայտ յոյսը։

Օր մը, երբ արեւի յոգնած ճառագայթները շրջակայ բլուրներէն կը քաշուէին, Աստղէն ու Շիրպար անծանօթ ճանապարհը եզերող քարի մը վրայ երկարած էին։

Անոնք լուռ էին քարին պէս, բայց անոնց հոգին կը խօսէր բնութեան երաժշտութեամբ։

Շիրպար ինքն իրեն հետ խօսեցաւ եւ մտածումներն հեռացան անցեալ շրջանէն, մրմունջը լռեցաւ, երբ հոգեբուժ տարածուեցաւ դէպի դիմացի բարձունքները, ու վիշտի ալիքները զինք համակեցին։ Նայեցաւ իր վիճակին, նայեցաւ Աստղէին աչքերուն ու արնաքամ, բանաստեղծի սիրտը փլաւ ու արցունքները երգը խեղդեցին...

Անոնք միասին լացին, ու լռութիւնը արցունքի կայլակներով զանոնք մխիթարեց։

Աստղէն, լուսաստղի պէս գեղեցիկ՝ արցունքով օծուած, սիրտ տուաւ Շիրպարին.

— Շիրպար, գիտ սար այս բարձր լեռները, հեռու մարդոցմէ, հեռու անոնց բարիքէն, հեռու անոնց չարիքէն։ Մեր ճակատագիրը այսպէս է գրուած։

Լոյսի շող մը փայլեցաւ Շիրպարի աչքերուն մէջ ու անոնք գօտեպնդուած նոր կեանքի մը երազանքէն, իրենց աշխուժին հետ, բարձրացան դէպի երկինք խրած բարձրաբերձ լեռան կողն ի վեր։

Շանկալ լեռը ժայռ առ ժայռ խրած էր երկրի կուրծքին մէջ, ու երկնակամարն սփռէր մը պէս գլուխին բանած՝ հանգարտօրէն կ'իշխէր մշուշոտ անդունդներուն։

Մեծ ուխտերներէն որսորդ, «Հուրանցի»էն, «Ինճիլ»էն եւ «Թափրաթ»էն յուսախաբ, անոնք բնազդօրէն յուզումի մատնուեցան, երբ ծոթիներուն դէպի իջեր կը մագլցէր դէպի Շանկալ լեռան գագաթը։

Բայց յաջորդ առաւօտուն՝ երբ անոնք իրենց աչքերը բացին, արեւի ջերմ ճառագայթներն անհամար ծաղիկներու հետ կը խաղային։ Բարձրաբերձ լեռը քարէ վեհութեամբ կը հսկէր հեռաւոր տափաստաններուն վրայ։

Աստղէն ու Շիրպար, մինակ ու ազատ, տատրակներու պէս իրենց թեւերը բացին։

* * *

Կաղնիէ ճիւղերով շինուած հիւղակ մը կը դողդղար մեծ ժայռին ստորոտը։ Արծիւ ինքնիշխան՝ կը թեւածէր իր բոյնին վրայ։ Աղբիւր մը ժայռին կուրծքը պատռած դուրս կը թափէր, ու Շանկալ լեռը, սուլթանի մը պէս հզօր, փրփուրը բերանին, յաւիտենական խաղաղով կը խօսէր հեռու անյայտին։

Շանկալի հովանիին տակ, անոր ծերպերուն մէջ, Շիրպար ու Աստղէն ապրեցան երկար շա՜տ երկար։

Ու Էմիր Ջէյտունի ձիերը չերկարեցան դէպի անհաս բարձունքները..։

(4) Վ. ԻԳԻԵՆ ԳԼԸ…

(ՎԵՐՋ)

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան … տարակութեան մէջ, Բ. սիւն… 13րդ տող. վարէն վեր. … բերի մը»— պիտի ըլլայ … մը։ Սիւնակ 6, վարէն 6րդ … «վանքի զարկը պիտի ըլլայ … վարկը»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն)

ՀԱՑԱՀԱՏԻԿԻ ՄԹԵՐՈՒՄԸ ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅ. 1

Ծրագրուած էր հացամթերումն աւարտել մինչեւ հոկտեմբերի վերջը սակայն մինչեւ նոյ. 1ի ծրագիրը իրագործած է միայն ... տոկոս համեմատութեամբ։ Աշնան մթերումներու վերջնական ծրագիրը իրագործուած է ... համեմատութեամբ. իսկ ... մանագործականները 42. 2 տոկոսով։

Օգոստ., սեպտ. եւ հոկտեմբեր ամիսներու ընթացքին մթերումները ամբողջ երկանակին գիւղատնտեսական համագործակցականը կրցեր է հաւաքել ընդամէնը 30,433 կենդինար ցորեն՝ ծրագրի 41946 կենդինարին փոխարէն. եւ 32537 կենդինար գարի։

Ցորենն ու գարին միասին մթերուած են ընդամէնը 70400 կենդինար, ծրագրի 79844 կենդինարի դիմաց. որ ըսել է՝ ծրագիրը իրագործուած է 87,7 համեմատութեամբ։

ԲԱՄԲԱԿԱՑԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

1929—30 թին բամբակի ցանքի տարածութիւնը Հայաստանի մէջ պիտի հասնի 20 հազար հեկտարի։ Անցեալ տարի ցանքերու տարածութիւնը եղած է 13,200 հեկտ.։ Բամբակադաշտերու բերքը շուրջ ... միջոցներու կիրառման ու ... հետեւանքով, պիտի բարձրանայ 9,8 կենդինարի՝ հեկտար գլուխ։

Այս ծրագիրն իրագործելու համար կան գրեթէ բոլոր անհրաժեշտ պայմանները։ Անցեալ տարուան 300 հազար փութ ցորենի փոխարէն բամբակացաններուն 1929-30 տարուան մէջ բաշխուելու է 700 հազար փութ ցորեն։ Բամբակի շրջանները կը նոր... հարիւրէն աւելի մեքենայ եւ այլ բարդ մեքենաներ։ Մարգարաշատի շրջանին մէջ կը հաստատուի առաջին մեքենայ-տրակտորային կայանը, որ պիտի նախապատրաստէ այդ շրջանի ...ջին համայնացումը։ Բացի ...ցէն, բամբակացաններուն պիտի ... նմանապէս կտաւեղէն, թէյ, շաքար եւն.

ԱՆՏԱՌԱՅՐԵՐՈՒ ՀԵՏԱԶՕՏՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Հայաստանի Ժող. Տնտ. Խորհուրդի Հանքային Բաժնի գիտական-հետազօտական աշխատանքները՝ Զանգեզուրի գունաւոր մետաղներու հանքավայրերուն մէջ չափազանց նպաստաւոր արդիւնքներ են տուած, որոնց հիման վրայ հնարաւոր է ձեռնարկել անոնց մշակման գործը։ Երկրաբանական-հետախուզական խմբակը Դիլիջանի գաւառի մէջ հետազօտած է մետաղներու (կապարաչինկային եւ պղինձի) հանքավայրերը։

Համամիութենական երկրաբանական կոմիտէի խմբակը քննած է աւելի քան 10 այգալիծի հանքավայրեր, որոնցմէ երկուքը յարմար նկատուած են սկսելու նախնական հետազօտական աշխատանքները։

Վերին Աղդան գիւղին մօտ կատարուած կապարացինկային հանքերու հետազօտութիւնները որ կատարած է Հանքային Բաժինը, ամենայն հաւանականութեամբ պիտի շարունակուին նաեւ յաջորդ եղանակին։

ԽՈՐՀԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՄԻՐ ՑԱՆԿԸ

Կեդրոնակիր թերթը La Russie Opprimée կը գրէ.— Մեր վերջին թիւին մէջ, գրեր էինք թէ համաձայն պաշտօնական վիճակագրութիւններու, բոլշեւիկները մահապատիժի ենթարկած էին 235 բանտարկեալներ։ Արձանագրած էինք միայն խորհրդային թերթերու կողմէ յայտնուած մահապատիժները. ինչ որ կը նշանակէ թէ այս վիճակագրութիւնը մօտաւոր բան մըն է, քանի որ ամէն ինչ չի յայտնուիր մամուլին մէջ։ Անշուշտ իրական թիւը շատ աւելի բարձր ըլլալու է։

Իրականութեան մէջ, ըստ լրացուցիչ տեղեկութիւններու եւ վերջին մեր ձեռքը հասած թերթերու ընթերցումէն դատելով, հաստատեցինք թէ պէտք է զգալի կերպով աւելցնել այս թիւը։

Այսպէս, հոկտեմբեր ամսուան համար, կրցանք արձանագրել 348 մահապատիժներ, եւ այս թիւ մըն է որ, կը կրկնենք, իրականութենէն վար կը մնայ։

Նոյեմբերի առաջին 15 օրերուն մէջ, միշտ խորհուրդներու պաշտօնական տուեալներուն հիման վրայ, կրնանք արդէն արձանագրել 206 մահապատիժներ։

Մեծ մասամբ, զոհերը որ առհասարակ կը յորջորջուին կուլակ, աւազակ, հակայեղափոխական, խռովարար, եւլն, իրականութեան մէջ, գիւղացիներ են որ ընդդիմացած են՝ ի հաշիւ պետութեան իրենց ցորենը վերցնելու եկող կառավարական պաշտօնեաներուն։

ՓԱԽՈՒՍՏ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԷՆ

Անցեալ շաբթու կը գրէինք թէ երկար ատենէ ի վեր Ռուսիա հաստատուած գերման գաղութներ, կը հեռանան խորհրդային դրախտէն, այն պատճառով որ կառավարութեան ... քաղաքականութիւնը, զանոնք մատնած է թշուառութեան եւ վհատութեան։ Այս գաղութները հաստատուած էին Վոլկայի եզերքները, Սեւ ծովու հարաւային ափերուն վրայ, Գաւկասի, Կովկասի եւ Սիպերիոյ մէջ։ Ու պահելով մէկտեղ իրենց մայրենի բարքերն ու սովորութիւնները, դարձած էին ռուսական քաղաքացիներ։

Խորհրդային մամուլը ոչինչ կը գրէ այս թշուառներուն մասին։ Փարիզի համայնավար օրկանը միայն գոհացաւ արձանագրելով թէ այս գաղթականները որ կ'ուզէին հեռանալ Ռուսիայէն, կուլակներ էին.

Անոնց վիճակը հետզհետէ աւելի կը վատթարանայ։ Բոլշեւիկները սկսած են արդէն երկրէն դուրս հանել եւ դէպի Գերմանիա ճամբել անոնցմէ 14000 հոգի, որոնք Մոսկուայի ...երուն առջեւ, ապաստանած էին խրճիթներու տակ։ Իսկ Գերման թերթ մը կը գրէ թէ 2000 գաղթականներ վար դրուած են։ Անոնց ստորագրել տուած են թուղթ մը, որուն համաձայն, յանձն կ'առնեն վերադառնալ իրենց գիւղերը։ Փոխարէն, կառավարութիւնը կը խոստանայ իրենց վերադարձնել ինչքերը որ մեկնելու առթիւ ծախեր էին։ Պարտադրելու համար որ անոնք ստորագրեն այս յանձնառագիրը, սպառնացած են զիրենք աքսորել հեռաւոր վայրեր։ Կ'ըսուի նաեւ Ռուսիա հաստատուած 50000 յոյն գաղթականներ եւս փափաք յայտնած են հեռանալու երկրէն։ Յոյն կառավարութիւնը դժուարութիւններ կը հանէ անոնց առջեւ, որովհետեւ, դիւրին չէ պարտկել այդքան մեծ զանգուած մը։ Ցարդ, երեք հազար Յոյներ միայն կրցած են անցագիր ստանալ եւ մեկնիլ Յունաստան։ Այս գաղթականները երկար ատենէ ի վեր հաստատուած են Սեւ ծովու հարաւային ափերուն մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՉԷՄՊԷՐԼԻ ԹԱՇԸ

Դանիացի հնագէտ փրոֆ. Ֆայթ որ անցեալ տարի Չէմպէրլի Թաշի շուրջը պեղումներ կատարելով վեց աստիճան սանդուղքով պատուանդանը երեւան հանած էր, կրկին Պոլիս գացած եւ պեղումները վերսկսած է։ Հնագէտ փրոֆէսէօրը ներկայիս զբաղած է յիշատակարանին պատուանդանը ծակելով։ Այս գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ բարակ ու երկար դուրբերով եւ նպատակ ունի երեւան հանելու յիշատակարանին բուն պատուանդանը, որովհետեւ այսօրուան տեսնուածը 200 տարի առաջ շինուած է Թուրքերու կողմէ։

Փրոֆ. Ֆայթ մանրակրկիտ քննութեամբ ստուգած է որ յիշատակարանը ոչ մէկ վտանգի մէջ կը գտնուի։ Գիտունը շեշտած է որ Չէմպէրլի Թաշը Պոլսոյ ամէնէն հին եւ արժէքաւոր յիշատակարաններէն է. 1600ին շինուած է Կոստանդին կայսեր կողմէ, մայրաքաղաքին փոխադրութեան ի յիշատակ։ Դանիացի գիտնականը երկար ատենէ ի վեր բանակցութիւն կը կատարէ, որպէս զի երեւան հանած պատուանդանին շուրջ պատշաճ ցանկապատ մը շինուի, խարխուլ ու տգեղ խանութները փլցուին։ «Ճամբան քաղաքապետութեան կը պատկանի, քարը Թանգարանին եւ գետինն ալ Էվգաֆին. կը մնայ այս երեք պաշտօնատուները համաձայնեցնել», ըսած է գիտնականը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

„ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 25 Նոյ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն կամ քէ անխոնջ պատճառներով, ստիպուեցաւ այս տարի «Դաշնակցութեան Օր»ը տօնել ընկերա-համակրական շրջանակի մէջ, թէյասեղան մը սարքելով։

Ժամանակէն առաջ արդէն պզտիկ սրահը լեցուած էր ընկերներով եւ համակիրներով։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Գ. Յովհաննէսեան, որ իր բազմաբան խօսքով վեր հանեց Հ. Յ. Դ. 39 տարուայ գործունէութիւնը, եւ առաջարկեց մէկ վայրկեան լռութիւն պահել մեր նահատակներուն համար։ Յետոյ սկսան երգերը եւ պարերը, տաքուկ մթնոլորտ մը ստեղծելով։ Իրենց արտասանութիւններով խնջոյքին փայլը աւելցուցին ընկերներ գերասան Կ. Մուեթաֆեան, Նուպար Պասուրեան եւ ուրիշներ։

Սեղանապետը խօսքը տուաւ ընկ. Լ. Զորմիսեանի, որ բացատրեց թէ ինչ ուժ կը ներկայացնէ Դաշնակցութիւնը։ «Հ. Յ. Դ.ը պայքար կը մղէ ամէն ճակատի վրայ թէ ներսը եւ դուրսը, եւ վերջ ի վերջոյ յաղթելով դուրս պիտի գայ, ճակատը բաց, ինչպէս ջուրի կաթիլ մը ժայռի մը մէջ մտնելով օր մը չէ օր մը կը գլորէ զայն։»

Յետոյ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ Քրիստափորի նկարը։ Շահողը ընկ. Չէմշեան կրկին աճուրդի դրաւ եւ այս անգամ ալ շահեցաւ ընկ. Պայանարեան որ զայն նուիրեց կոմիտէին։ Աճուրդէն եւ զարդանիշէն գոյացաւ մօտ 300 ֆր.։ Խնջոյքը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով։

** Վերջերս քանի մը պարոններ իրենց թերթերուն մէջ ստացած ու իրաւ իրար խառնելով, թուղթ կը մրոտեն։ Այդպիսիներուն կը յայտարարենք թէ իրենց պատասխանելու պատիւ չպիտի ընենք։

Կ. Գանթարճեան

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՃԻԳԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ— Այս տարի ամիերուն վրայ շատ ծանր պարտականութիւն մը կ'իյնայ մեր երիտասարդներու վզին։ Աւելի ծանր քան երբ մեր սեփական հողին վրայ կ'ապրէինք։

Եւ հպարտութեամբ պէտք է արձանագրել որ, գործարաններու անտանելի ժխորին մէջ անգամ, մեր երիտասարդները չեն կորսնցներ իրենց հաւատքն ու եռանդը, վառ պահելու համար ազգային ոգին. Երիտասարդական Միութիւններու մէջ ուշագրաւ տեղ մը կը գրաւէ Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւնը, որ կիրակի օր տօնեց իր կազմութեան Գ. տարեդարձը, ցերեկոյթով մը։

Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով, որոնց մէջտեղ զետեղուած էր Քեռիի լուսանկարը, ոսկեզօծ շրջանակի մէջ առնուած։

Հանդիսականներ իրար կը հրմշտկէին առաջ անցնելու համար եւ սրահին պատերը կը քրտնէին բազմութեան շունչէն։

Միութեան Վարչութենէն երիտասարդ մը բացաւ հանդէսը հակիրճ խօսքերով։ Ապա ջութակով երգուեցան «Մեր Հայրենիք»ը ու «Մեր Արիւնը, Մեր Արցունքը»։ Քանի մը հայրենաշունչ արտասանութիւններէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսներէն Պ. Աբոյեան որ երկարօրէն բացատրեց միութիւններու իսկական նպատակը, պարզեց օտարներու կարծիքը հայ անհատի եւ հաւաքականութեան մասին՝ յիշեց Ֆրանսացիներու խօսքը թէ՝ «Մէկ Հայը տասը Ֆրանսացի կ'արժէ բայց տասը հայ մէկ Ֆրանսացի չեն արժեր»։ Յետոյ գիտել տուաւ թէ գիւղերու, գաւառներու, գաւառակներու եւ աւաններու այլազան միութիւններով մեր ուժերը կը ջլատուին եւ նիւթապէս ալ մեծ կորուստ կ'ունենանք։ Պէտք է համախմբուիլ մէկ միութեան շուրջ, տոկալու համար այլասերման մեծ վտանգին։ Իր խօսքը վերջացուց «Գիւղը գերան կը կարէ» ժողովրդական իմաստալից առածով։

Օր. Վերժինէ Պոզալեան (Պոլսէն) իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերելով, նուագեց դաշնակի վրայ։

Յաջող անցաւ նաեւ Պ. Գաւիթեանի արտասանութիւնը՝ «Իմ Հայաստան»։ Օր Գայեանէ Խաչատուրեանի կովկասեան պարէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ վերջին բանախօսը, Պ. Հ. Սերէնկիւլեան, որ նկարագրեց Նորքումի եկեղեցին իր զանգակատունով, գերեզմանները իրենց հպարտ կեցուածքով, Եփրատ գետակը իր խաղաղ գնացքով, դաշտերը, լեռներն ու ձորերը եւ այս բոլորին ձգած ազդեցութիւնը ներկայ գաղթական երիտասարդութեան վրայ։ «Մենք ժամանակին մեծ ջաղացք մը ունէինք, զայն կորսնցուցինք ու մեր ձեռքը մնաց ջախջախը եւ երկրէ երկիր թափառելով պիտի պահանջենք ջաղացքը։ Մեր երիտասարդներու պարտականութիւնն է ամուր բռնել ու անվաս պահել ջախջախները, մինչեւ որ տիրանանք մեր մեծ ջաղացքին»։

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ, աճուրդի դրուեցաւ Քեռիի մեծ լուսանկարը, որ քառորդ ժամուան մէջ բարձրացաւ 310 ֆրանքի։

Հանդէսը փակուեցաւ «Երկու Անվարտիներ» քրքջալից զաւեշտով։

Ս. Միլտոնեան

ԼՐԱՏՈՒ

Մարսէյլի Պետ. Երաժշտանոցի այս տարուան քննութեան մասնակցած են 30 հոգի, որոնց մէջ Տիկին Լորէտա Մարութեան։ Յաջողած են միայն 4 հոգի, որոնց մէջ առաջնութիւնը շահած է Տիկին Մարութեան։

— Վալանսէն կը տեղեկացնեն թէ Պ. Դաւիթ Թովմասեան որ անցեալ տարի տեղին Բազմարուեստեան վարժարանը աւարտելով, ընդունուած էր Ֆր. 35րդ. օդանաւորդական զօրաբաժնին մէջ, օդանաւային մեքենագիտութեան հետեւելու համար, յաջողութեամբ տուած է իր քննութիւնները եւ կը պատրաստուի հետեւելու մեքենագիտութեան վարժարանին։ Լիոնի Ֆրանսական օրաթերթերը գովեստով կը խօսին մեր երիտասարդ հայրենակիցին մասին, որ Երզնկայի որբ մըն է եւ գործարաններու մէջ աշխատելով՝ յաջողած է պահել իր ծերունի մայրը եւ ապահովել իր ուսման ծախքերը։

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տիկին Արմինիա Բաբայեան կը մասնակցի նկարահանդէսի մը որ պիտի տեւէ մինչեւ դեկտ. 5, Galerie Albany մէջ, 149-154 Galerie de Valois, Palais Royal եւ 19, Rue de Valois:

Տիկին Բաբայեան կը ներկայացնէ 10 ծաղկեփունջեր եւ ներքնանկարներ, 6 դաշտանկարներ եւ 1 դիմանկար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 21 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԵՐԿՈՒ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ՆՈՐ ԴԷՄՔԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

— Այս մեր ճաշն է, կ'երեւի։

— Շատ անմաքուր է։

— Կ'ըսէ՛ք հաւ մը։

— Ամբողջ տուփը կարելի՞ է կլլել։

Հազիւ դեղահատ սնամոքին հասած էր երբ Ռընէ տարօրինակ փոփոխութիւն մը զգաց իր մէջ։ Մէկ վայրկեան չանցած այնպէս զգաց իբր թէ առատ ճաշ մը կերած ըլլար։

— Պարո՛ն, հեւաց Սէլէստէն։

— Ի՞նչ է։

— Կարծես վեց հաւկիթ եւ մէկ վառեակ կերած ըլլամ։ Տարօրինակ բան, ես այլեւս բնաւ չեմ նեղուիր դժուարամարսութենէս. մինչ Ցրոնդալի հետ հաշտուած եմ այլեւս։

Աննի Թոմսըն Ռընէի բազկերակը կը քննէր։

— Ձեր արեան շրջանը բնականոն է. վտանգուելու վարկ։

— Այդ դեղահատ ազդեցութիւնն հրաշալի է, տիկին։

— Օրիորդ, ուղղեց տեսչուհին։

— Ներեցէք, օրիորդ... Ի՞նչ էր մեզի տուածնիդ։

— Ձեր հիւսուածքին կարեւոր բոլոր տարրերը. երեսուն տարի կայ որ իրականացած է ձեր գիտուն Բերթըլոյի երազը։ Ան էր որ առաջին անգամ մտածեց մարդկային մարմինը քիմիապէս սնուցանել։

— Իսկ ճաշե՞րը։

— Անոնք ջնջուած են... Թանկագին ժամանակ մը կը կորսնցնէիք կերակուր ուտելու համար։ Հիմա ամէն բան կէս վայրկեանէն կը լմննայ եւ կրնանք աւելի ժամանակ յատկացնել աշխատանքի։ Պարզութիւնը չի ծանրացներ ձեզ, ինչպէս երբեմն։ Բայց շատ խօսեցայ, մինչդեռ մեզի կը սպասեն։

— Ո՞վ։

— Ամբողջ աշխարհը հանդարտեցէք սակայն. այսօր միայն քանի մը հոգի պիտի տեսնէք։ Հագուելու կարողութիւն ունի՞ք։

— Այո... ըսաւ Ռընէ յօդերը շարժելով։

— Աննի Թոմսընի օգնականները մէկ կարէ հիւսուած ճերմակեղէններ բերին, վարտիք, թիկնոց եւ այլն ինչպէս եւ տասից կրունկի կօշիկներ որ ոտքերուն կը յարմարցուէին փոկերով։

— Բայց այս մետաքս է, ըսաւ Սէլէստէն։

Արդարեւ այդ փայլուն եւ ողորկ կերպասը կը նմանէր արհեստական մետաքսի։

— Ռընէ Լը Յոյեռդ յետագային վերապահեց շատ մը հարցումներ զորս կը փափաքէր ընել Թանգարանի տեսչուհիին։ Արդէն ստացած քիչ մը բաներէն կը կահէր թէ շատ մը անակնկալներու պիտի հանդիպի եւ պէտք պիտի ունենայ իր ամբողջ պաղարիւնութեան։

— Սէլէստէն, բաւ, հրաշալի արկած մը կ'անցընենք։

— Այո պարոն, պատասխանեց սպասաւորը. գէշ չերեւիր սակայն։

— Աղահո՞վ ես։

— Պարոնը բաւական տալիք ունէր իր գերծակին. այդ մարդուկը շատոնց հոգին աւանդած պէտք է ըլլայ։

— Այնչափ շփոթութեան պիտի մատնուինք, որչափ պիտի մատնուէր մեր հին ժամանակները Բոռնէօյի վայրենի մը յանկարծակի Փարիզ փոխադրուելով։

Սէլէստէն բողոքեց ջերմօրէն։

— Մենք կատարելապէս քաղաքակրթուած ենք։

— Շատ ապահով չեմ այդ մասին։

— Յամենայն դէպս ուշադիր պիտի ըլլամ չտեսի կերպարանք չունենալու, որովհետեւ կը փափաքիմ պատիւ բերել պարոնին։ Օրինակ, առաջին անգամն է որ մետաքսեայ զգեստ կը հագնիմ։

Տեսուչուհին, որ դուրս ելած էր, որպէսզի երկու պարոնները հանգստութեամբ հագուին, երեւցաւ վերստին։

— Կ'ուզէ՞ք Ֆրանսացի լրագրող մը տեսնել։

— Հաճոյքով։

— Երէկ Փարիզէն մեկնած է ձեզ տեսնելու համար։

— Երէ՞կ. ո՞րչափ ժամանակուան մէջ կ'անցնին Ատլանտեանէն։

— Ճեպընթացով տասը տասներկու ժամէն։

Ռընէ, շփոթած, անհնարին կը նայէր տեսչուհիին, հաստատելու համար թէ լրջօրէ՞ն կը խօսէր։ Աննի Թոմսըն բառ չէր կատակաբաներ արդէն։

Գաբրիէլ Պլէռ ներս մտաւ եւ Ռընէ ճանչցաւ անմիջապէս որ ան Ֆրանսացի է, ձեռքերն երկնցուց անոր։ Բայց հրապարակագիրը չհասկցաւ այս շարժումը, որ մոռցուած էր կէս դարէ ի վեր։ Բարեւելու համար ալ ձեռքը բարձրացուց հռոմէական նորաձեւութեան համաձայն։

— Ուրախ եմ ձեզ բոլորովին առողջ տեսնելով, ըսաւ։

— Ա՜հ, Աստուած իմ, բացագանչեց Սէլէստէն, զմայլած. դուք Ֆրանսացի մըն էք, պարոն։

— Փարիզցի, ճշգրիտ լրագրող։

— Շատ ուրախ եմ ձեզ տեսնելուս. ինչպէ՞ս է Փարիզը։

— Շատ լաւ, շատ լաւ։

— Կարօտցեր եմ քաղաքս. Էյֆէլի աշտարակը։

Կը խնդրեմ որ շահագրգռուողներէն պահանջէք ձեր յարմար նկատած բացատրութիւնները: Կը խնդրեմ մանաւանդ ըսել թէ՝ դատական ոստիկանութիւնը իրաւունք ունի՞ ինք իր կողմէ եւ իր գնահատութիւնով ընտրութիւն կատարել իր հաւաքած տեղեկութեանց եւ թուղթերուն մէջէն, ու քմահաճօրէն զատել այն վաւերաթուղթերը զորս պատշաճ կը նկատէ հաղորդել դատաւորին: Կը հարցնեմ նոյնպէս ձեզի թէ օրինակա՞ն է դատական ոստիկանութեան մօտ գաղտնի, իսկ դատաւորին մօտ ուրիշ թղթածրարի մը գոյութիւնը:

Վերջապէս, յարգալիր կը խնդրեմ, պարոն դատախազ, որ հաճիք նուիրապետական կարգով Պ. Դատական Նախարարին յանձնել այս բողոքագիրը, զոր ձեզի կ՚ուղղեմ, որովհետեւ Նախարարը պէտք է գիտնայ այս իրողութիւնները:»

Ց. Գ.— Նոյնպէս Պ. Մաթիֆասի կը յանձնեմ դիտողագիր մը. ցոյց տալու համար դատավարութեան ուրիշ անկանոնութիւններ, որոնք հաստատուեցան նոյեմբեր 21ին երբ դէմ դէմի բերուեցան Լիլի եւ Փարիզի քննիչները: ԺԱՆ-ՇԱՐԼ ԼԸԿՐԱՆ

∴ Հանրապետութեան դատախազ Փրէսար փաստաբան Ժան-Շառլ Լըկրանի այս բողոքագիրը յանձնեց ընդհ. դատախազ Տոնա-Կիկի, որ իր կարգին զայն ղրկեց դատական նախարարին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎ

Ալմազեանի խնդրին համար 15 օր վերջ հրապարակային վիճաբանական նոր ժողով մը պիտի գումարուի դարձեալ, նախաձեռնութեամբ «Քլիւպ տը Ֆօպուր»ի: Այս անգամ ներկայ պիտի ըլլան նախապէս հրաւիրուած երեսփոխանները եւ ուրիշ հռետորներ, որոնք երեքշաբթի իրիկուն չէին կրցած գալ:

Ժամանակին կը յայտարարենք օրն ու վայրը:

Րիկովի չնորհազրկումը

«Թայմզ»ի Թղթակիցը Րիկայէն կը հեռագրէ.

Մոսկուայէն հասած լուրերու նայելով, այն կարծիքը կը տիրէ թէ՝ հակառակ ընդդիմադիր տեսակէտներէ իր հրաժարումին, Րիկով չպիտի կրնայ Խորհրդային Միութեան ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին նախագահ մնալ: Կը սպասուի որ կեդրոնական Գործադիր կոմիտէի (կամ խորհրդային միութեան Խորհրդարանին) յառաջիկայ նստաշրջանին անիկա պիտի զրկուի իր պաշտօնէն, զոր Լենինէն ժառանգած էր 1924ին: Տոմսկի եւ Բուխարին արդէն պաշտօնանկ եղած են բոլոր պատասխանատու պաշտօններէն:

«Պրաւդա», պաշտօնաթերթը ռուս համայնավար կուսակցութեան, այս առաւօտ կը հրատարակէ առաջնորդող յօդուած մը (նախապէս հաղորդուած եւ միաժամանակ հրատարակուած բազմաթիւ թերթերու մէջ), ըսելով որ Րիկով, Բուխարին, Տոմսկի եւ անոնց հետեւորդները սնանկացած են: Բուն դիմադրութենէ յետոյ, անոնք անձնատուր եղան, չկրնալով տանիլ Տոմսկիի վիճակին ենթարկուելու հեռանկարը:

Սակայն անոնք ի զուր երկար յամեցան, գործածելով ամէն կարգի զէնքեր, մէջն ըլլալով գրպարտութիւնը համայնավար կուսակցութեան դէմ, որուն համբերութիւնը չարաչար գործածեցին: Անոնք անձնատուր եղան խօսքով, հիմա գործքով պէտք է ցոյց տան թէ շիտակ գծի վրայ եկած են:

1928ին Դոնէցի ճարտարագէտներու դատավարութեան առթին, անոնք սկսան ընդդիմադիրի վճռական դեր, ու անկէ իվեր ամէն առիթէ օգտուեցան կուսակցութիւնը քայքայելու, ամէնէն դժուարին վայրկեաններուն, մանաւանդ յարձակողական քաղաքականութիւն հետապնդելով այս տարի խորհրդային միութեան մէջ մասնաւոր ձեռնարկներու դէմ: Այս անձնատուութիւնը կրթիչ դաս մըն է հերձուածողներուն համար, սակայն կուսակցութիւնը կը հաւատայ թէ, նոյնիսկ անոնց անձնատուութենէն վերջ, աջ թեւի տեսակէտներն ու հաշտարար ոգին տեսականապէս միայն մեռած են եւ վճռած է ամէնէն սաստիկ հարուածները տալ աջ թեւին:

Գաղտնի թուղթեր Այտընի մէջ

Այտընէն կը հաղորդեն թէ վերջերս կարգ մը թուղթեր բաժնուած են զանազան տեղեր: Այս առթիւ ձերբակալուած են «արգուհալճի» Նիյազի և երկու նախկին ոստիկաններ, որոնք կը կարծուի թէ կապ ունին այս գրութեան հետ:

Ոստիկանութիւնը խիստ գաղտնապահ է թուղթերու բովանդակութեան մասին:

Ռուսաեւգերմանա գաղտնի կապեր

Գերմաներէն «Վէլթ ամ Մոնթակ» թերթին մէջ ֆոն Կէրլախ խօսելով Բեսեդովսկիի յայտնութիւններուն վրայ, կ՚ըսէ որ եթէ ճիշդ են անոր ըսածները, սոսկալի ամբաստանութիւն մը կը կազմեն գերման բանակին դէմ: Ըսել կ՚ըլլայ որ ռուս կարմիր բանակը եւ գերման ճերմակ բանակը իրար կը նկատեն զինուորական բարեկամներ եւ կը գործակցին իրարու հետ: Ասիկա ցաւալի է՝ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան համար:

Ֆոն Կէրլախ կը կարծէ թէ պատերազմական նախարար ֆոն Կրէօնէր տեղեակ չէ իր պաշտօնատան կարգ մը գրասենեակներու գործերէն. փափաքելի է որ ֆոն Կրէօնէր վերջապէս ընդունի ոչ-զինուորական փոխանորդ մը՝ պատերազմ. Նախարարութեան համար: «Ռայխսվէրը, կ՚ըսէ, պետութեան մէջ պետութիւն մը կը նկատէ ինքզինքը եւ բոլորովին օտար մարմին մը կը կազմէ գերման Հանրապետութեան մէջ: Պատերազմական Նախարարութեան մէջ կան մեծ թիւով սպաներ, որոնց մեղաւոր զործունէութեան շնորհիւ վերջին տարիներս սիրալիր յարաբերութիւններ հաստատուած են բոլշեւիկներուն հետ»:

Սոֆիայի մէջ արգիլուած ցոյցեր

Պուլկար հայրենասիրական կազմակերպութիւնները որոշած էին Նէօյիի դաշնագրի տարեդարձին առթիւ մեծ ցոյց մը կազմակերպել Սոֆիայի մէջ չորեքշաբթի Նոյ. 27ին բողոքելու համար Պուլկարիոյ վրայ ճնշող զանազան ծանր պարտաւորութեանց դէմ: Կազմուած էր մասնաւոր ծրագիր մը եւ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին: Վերջին պահուն սակայն, կառավարութիւնը արգիլեց ու եւ է ցոյց կատարել փողոցին մէջ:

Սոֆիայի համայնավարներն ալ կը պատրաստուէին իրենց կարգին հակացոյց մը կազմակերպել՝ ընդդէմ հայրենասիրական կազմակերպութեանց: Ոստիկանութիւնը յանկարծակիի բերաւ համայնավարները, երբ գաղտնի ժողով կը գումարէին անոնք եւ ձերբակալեց վարիչները:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ

ատիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերները, այս կիրակի ժամը 3.30ին սովորական վայրը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ՚ըլլայ շրջ. կոմիտէն:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER
Վաղը իրիկուն ժամը 9ին
Կը խօսի՝ Ա. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 10ԻՆ
Salle des Fêtes d'Enghien, 30 Rue du Casino

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսիլաhայ Դրամատիկ Ստուդիան
Ղեկավարութեամբ դերասան՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Salon Chapeh մէջ (184 Rue Chape)
կը ներկայացնէ՝ ՍԷՐ եւ ԽԱՐԴԱՒԱՆՔ
Ողբերգութիւն 6 պատկեր — Գիները սովորական են

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 184 Ave. d'Italie, Paris (13e):

Իսի-լէ-Մուլինօի եւ Գիյեանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի Վ. Ռամեան, Մշոյի եւ Մուրատի խումբերու ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 164 Ave. du Verdun Զեկոյց՝ 7րդ շրջ. ժողովի մասին:

Պէլվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple: Օրակարգ.— ա) զեկոյց, բ) կոմիտէի եւ նոր ներկայացուցիչներու ընտրութիւն:

ԳԱՒԱՌ

Ցէսինի Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, Քաֆէ Կարտընի մէջ. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին:

Վալանսի Շրջ. կոմիտէի շրջ. ներկայացուցչական ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 26 Bld. Vauban Դաշնակցութեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի Կրընոպլի, Լանսէի, և Փրիվայի ներկայացուցիչ ընկերներէն, որոշեալ ժամուն ներկայ գտնուիլ:

Փոն տը Շէրիւի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ ժամը 6ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը: Ներկայ կ՚ըլլայ Լիոնի շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ս. Էթիէնի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին 3 Փլաս տիւ Փէօփլ սովորական ժողովատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսով: Կը խօսի՝ ընկ. Գ. Թուրիկեան:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆլորիա: Օրակարգ՝ պատգ. ժողովի օրակարգի հարցերու վիճաբանութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւ. Շրջանի (Պանեօ Պուր լա Րէն Քաշան)Բարաւաշխիմասիրաց Միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր երեսուն անդամները եւ հայրենակիցները, այս կիրակի ժամը 3ին, 142 Route d'Orléans, (Bagneux) ծանօթ հաւաքատեղին, Օրակարգ՝ վարչութեան եռամսեայ տեղեկատուութիւն եւ ամսկապարտէզի սենեակի հարց:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արծիւ մարզական միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 7.30ին 41 Rue Tubaneau, Պար տը լ՚Էթուալ սրահը: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԱՆԵՕ.— Ներկայիս «Արծիւ» միութեան ժողովատեղին, վերուիչեալ սրճարանի սրահն է, ուր ամէն Շաբաթ իրիկուն տեղի պիտի ունենան ընդհ. ժողովները:

Արձանագրուիլ փափաքող մարզիկները դիմեն նոյն հասցէին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէրին, Գարծ.— 448 ֆրանք:
Լիոն, Լ. Կ.— 35:
Փարիզ, Ա. Օ.— 35:
Աղեքսանդրիա, Մ. Խ.— 2անգլ.:
Պէյրութ, Զ.— 100:
Լիվրի-Կարկան.— Ալթ. 35:
Պէլֆոր, Ղ. Հ.— 105:
Տէրին, Յ. Պ.— 35:
Թուլուզ, Ս. Ք.— 35:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» Փարիզի մասնաճիւղի թէյասեղանը այս Կիրակի ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ 71 Ave. Kléber: Կը հրաւիրուին անդամները, իրենց պարագաները եւ համակիրները: Նուագ, երգ եւ հաճելի անակնկալներ:

Անդամներու նոր հրաւէր չի ղրկուիր:

ՍԱԿԱՐԱՆ

28 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ			Ֆր.
Անգլիհ.		L. St.	123.84
Տոլար.		Dollar	25.38
Մարք	100	Mark	607.75
Թրք. Թղթ.		L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի		» » or	106.90
Մէճիտիէ		Médjidié	8 75
Լէվա	100	Léva	18.62
Տրախմի	»	Drachme	33.25
Լիր	»	Lire	132.85
Պելժ. Ֆր.	»	Fr. Belge	71.10
Զուից.	»	Fr. Suisse	492.75
Լէյ	»	Leï	15.15

ԱՐԺԵԹՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆոնս.	I	Cr. Fonc. Eg.	2125.—
»	II	»	1525.—
»	III	»	1510.—
Թուրքի լոթ.		Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1929

30 NOVEMBRE 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1124

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽԱԲՈՒՍԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային իշխանութեան ամենազգի գործակալները ...ինց բոլոր ուժով կը հնչեցնեն քչոցն ու ծնծղան, տօնելու ...մար Չինաստանի պարտութիւնը։

Արդարեւ, Մուքտէնի կառավարութիւնը տեղի տուաւ կարմիր բանակին յառաջխաղացման առջեւ, եւ ընդունեց անոր ...դրնական պայմանները։ Բուն բանակցութիւնները պիտի ...ւին յառաջիկային։

...սկուա վեց ամիս փոխն ի փոխ շարունակեց ռազմական ու դիւանագիտական խաղերը, որպէսզի կարենայ լրացնել ...պատրաստութիւնները։ Անբաւական էր չինական սահմանագլուխին վրայ համախմբուած ռուսական զօրքը, այլ մանաւանդ պաշարն ու ռազմամթերքը։ Իսկ փոխադրութիւնը չափազանց դժուար ու երկարատեւ։

Վեց ամիս յետոյ, երբ ժամը յարմար նկատեցին բանակը ...ռաջ քշելու, անա Չինաստան կ'ընդունի նախապէս մերժած ...յմանները.— Կը հաւանի ճանչնալ Ռուսիոյ իրաւունքները՝ ...չեւեան Չինաստանի երկաթուղիին վրայ, ճանչնալ ռուս ...որէնները եւ ազատ արձակել բանտարկեալները։

Այս դիւրին յաղթանակը կրնայ բարձրացնել կարմիր բանակին վարկը եւ խորհրդային իշխանութեան հմայքը։ Բայց ...նոյնատեն կ'ապացուցանէ թէ՝ ոչինչ փոխուած է ռուսական քաղաքականութեան մէջ։

Աշխարհակալութեան միեւնոյն ձգտումն է որ կը քշէ բոլշեւիկները դէպի Ծայր. Արեւելք, եւ մոլեռանդութեամբ, նոյն ...պատերազմի սպառնալիքով պաշտպանել կուտայ ցարական մականով շահուած «իրաւունքներ»։ Չինաստան կրնար ...ադրել եւ թերեւս դղրդացին անակնկալի մը առջեւ դնել ...ւարը, եթէ ունենար կեդրոնական ուժեղ կառավարութիւն մը։ Այդ խռովայոյզ երկիրը, տակաւին կը գալարի ներքին բուռն պայքարներով։

Վերջին փոթորիկներէն յետոյ կազմուած ազգային կառավարութիւնը հազիւ կրնայ պահպանել իր գոյութիւնը։

Միւս կողմէ, այդ կառավարութիւնը ձեռնարկած ըլլալով ...մուտքի աշխարհակալութեան շղթաները թօթափելու, կը ...ւանայ կռիւ սարքել միանգամայն քանի մը ճակատի ...։ Արդէն երկու զօրավարներ կը սպառնան նոր կառավարութիւն մը հաստատել Քանթոնի մէջ։

Մնաց որ, Ռուսները իրենք ալ շատ չեն հաւատար Չինաստանի անկեղծութեան։ Անձնատուութեան դրօշ պարզողը՝ ...քտէնի (Մանչուրիա) կառավարութիւնն է, անշուշտ համաձայնութեամբ Նանքինի կառավարութեան հետ։ Վախ կայ որ ...վերջինը երբ զօրաւոր զգայ ինքզինքը եւ մանաւանդ ուժ ...։ Ազգերու Դաշնակցութենէն կամ քաղքենի պետութիւն... վճռական պահուն խանգարէ համաձայնութիւնը։ ...թուան այդ կասկածը ունի անոր համար որ, տակաւին ...մը օր առաջ, Չինաստան Ժընեւ, Փարիզ եւ Լոնտոն դիմած էր, միջամտութիւն խնդրելով։ Նոյն իսկ Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճը, իբրեւ պատասխան հարցումի մը, կը ...արարէր թէ չի կրնար անտարբեր մնալ։

Այս բոլոր երեւոյթներէն կը հետեւի որ ոչ Մոսկուան, ոչ ...իւսները կ'ուզեն զոհել իրենց շահերը՝ Խաղաղականի ափունքին վրայ, որոնց շուրջը պիտի մղուին յառաջիկայ մեծ ...յքարները։ Չինաստանի անծայրածիր տարածութիւնը եւ ...կան անիշխանութիւնը ամէն պատեհութիւն կ'ընծայեն ...րին ալ, կրակը վառ պահելու եւ շագանակ որսալու։

Անշուշտ ժամանակները շատ են փոխուած, եւ այսօրուան ...արհակալները չեն կրնար Չինաստանի հետ վարուիլ այնպէս ինչպէս 1840ին, 1860ին, կամ 1903ին։ Անոնք հրաժարած են զարմանազան առանձնաշնորհներէ, որոնք Չինաստանը դարձուցեր էին կաթնտու կով։

...եւ սակայն, տիրապետելու, շահագործելու, կեղեքելու ...ակը միշտ կը մնայ սուր, ինչպէս «կարմիր» Մոսկուայի, ...պէս միւսներուն քով։

...ատր համար ալ, Չինաստանը միշտ խնդիր պիտի ունենայ Եւրոպայի հետ, երբեմն ակռայ ցոյց տալով, երբեմն տեղի ...լով — ինչպէս ներկայ պարագային, մինչեւ որ կարենայ ...երկայպէս տէր դառնալ իր ճակատագրին։

Մոսկուայի շահած յաղթանակը ոչ թէ լուծումն է ռուսական վէճին, այլ պարզ հանգրուան մը։

Խորհրդային իշխանութիւնը ներքին սուր տագնապի մը ...ջքին շահած ըլլալով այս յաջողութիւնը, անշուշտ չափանց պիտի ուռեցնէ զայն, դժգոհ բազմութիւններուն ուշադրութիւնը շեղեցնելու համար։

Այլ մանաւանդ պիտի օգտագործէ զայն, այդ բազմութիւններու ...ւելի վայրենօրէն ճնշելու համար։

Մոսկուայի վարիչները անհամբերութեամբ կը սպասէին ...քին ո՛ր եւ է յաղթանակի, ներքին խլրտումները խեղդելու եւ իրենց վարկը վերահաստատելու համար։

Անգլեւռուս յարաբերութեանց վերահաստատումէն յետոյ, ...քտէնի այս յաջողութիւնը կուգայ թեւ տալու Ստալին եւ ... միեւնոյն ատեն ուրախացնելով Մեծ Բրիտանիոյ գինուորները,— ամէնէն կատաղի միապետականները։

ՄԱՄՈՒԼ

ՁԵՌՆԱՐԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ը Ամերիկայի մէջ յառաջ կը տանի Նուպարաշէնի հանգանակութիւնը։ Այս առթիւ «Հայրենիք» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (13 Նոյ.).—

«Դիւրին է ցնցուցնել թէ՝ Հայաստանի մէջ կատարուելիք ո եւ է վերաշինական ձեռնարկ մեր քաջալերութեան միայն կ'արժանանայ, սակայն ատիկա պատճառ մը չի կրնար ըլլալ որ մոռնանք այնպիսի գործեր, որոնք նոյնքան եւ թերեւս աւելի ֆրամայական կարեւորութիւն ունին։

Մենք պատճառ չունինք թագցնելու մեր յոռետեսութիւնը թէ՝ Նուպարաշէնի եւ այլ աւաններու շինութեամբ կարելի ըլլայ լուծում տալ մեր ներգաղթի ցաւին, որովհետեւ մեր դժբախտ հայրենիքին այս օրուան տէրերը, լաւագոյն պարագային շատցնելու թիւով գաղթականներ պիտի ընդունին իրենց սահմաններէն ներս։ Միամտութիւն պիտի ըլլայ կարծել թէ՝ այդ «շէն»երու վրայ մեր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով, արդէն լուծած կ'ըլլանք ներգաղթի հարցը։

Քանի այս է ճշմարտութիւնը, ուրեմն ազգովին պարտաւոր ենք մտածել գաղութներու մէջ տառապող մեր ցիրուցան բեկորներու մասին, միաժամանակ ուժ տալով նորանոր աւաններու կառուցման Հայաստանի մէջ։

Թուրքիոյ մէջ տառապող մեր բեկորները, որոնք օրը օրին կ'ոչնչանան, չենք կրնար յուսադրել ապագայի ֆեռանկարներով, քանի որ անոնք օր մը աւելի ապրելու եւ շնչելու ֆնարաւորութենէն զրկուած են։ Գաղթակայաններու կամ անապատներու մէջ ֆիւծող մեր ֆայրենակիցներուն չենք կրնար ըսել թէ մնացէք այդ վիճակին մէջ, մինչեւ որ Հայաստանի մէջ գիւղեր ու աւաններ շինենք՝ ապագային ձեզ ֆոն փոխադրելու ֆամար, մանաւանդ երբ վստաֆ չենք թէ իրապէս ապագային պիտի կրնանք ֆոն ղրկել զանոնք, քանի գոյութիւն ունի խորհրդային *բէժիմը*։

Կարճ խօսքով, Նուպարաշէնի ֆանգանակութիւնը պէտք է կատարուի առանց աւելորդ ցուցարարութիւններու։ Այդ միջոցին մոռացութեան պիտի չտրուին նաեւ գաղութներու անյետաձգելի ձեռնարկները։ Ու ամէնէն կարեւորը՝ երբեք սին յոյսերով պէտք չէ օրօրուի ֆայրենաքաղծ ժողովուրդը, ֆետագային խնայած ըլլալու ֆամար յուսախաբութեան դառնութիւնը։»

ԱԹԷՆՔԻ մէջ վերջերս ուսանողները ցոյց կատարած ըլլալով, համալսարանի տնօրէնը դադրեցուց դասերը հինգ օրուան համար։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ խորհրդային գեսպան Բոգոմոլով յանկարծակի Մոսկուա մեկնեցաւ՝ իր ընտանիքով եւ գոյքերով, առանց հրաժեշտ առնելու լեհ կառավարութենէն։ Կը կարծուի թէ հրաժարած է կամ պաշտօնանկ եղած։

ՖՐԱՆՔ ՔԷԼԼՈԳ, Մ. Նահանգներու նախկին արտաքին նախարարը Օքսֆորտի համալսարանին «պատուոյ վարդապետ»ի տիտղոս ստացաւ։

Քէլլոգ երէկ ճամբայ ելաւ Անգլիայէն դէպի Նիւ Եորք։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՏԱՒՈՐԸ ՆՈՐ ՀԵՏՔ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ

Փոփիւլէր՝ ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը գրէ.—

Դատաւոր Մաթիֆաս կը զգայ թէ Ալմազեանի խնդիրը բոլորովին համը կը փախցնէ։ Դատական ոստիկանութեան այդ պարոնները իրապէս անհաւատալի ձախաւերութիւն մը ցոյց տուին։ Պէտք պիտի ըլլայ «նորէն կարել», որովհետեւ դատաւոր Գ. Մաթիֆաս, որ ինչպէս ուրիշներ, կ'ուզէ պահել իր դիրքը, բնաւ չուզեր քշուիլ այն աղէտին մէջ, որուն պիտի ենթարկուի մօտ օրէն Գ. Գրնուա եւ իր խմբակը։

Արդ, կասկած չկայ որ դատաւոր Գ. Մաթիֆաս կ'ուզէ խաղէն քաշուիլ։ Կը սկսի հասկցնել թէ՝ իր կարծիքով, ա՛յնքան ալ շատ համոզուած չէ Սէն-Միլ փողոցի դերձակին յանցաւորութեան, եւ թէ վերջի վերջոյ կ'ուզէ որ այլուր փնտռուի դժբախտ Բիկօտէնի սպանիչը։

Դատաւոր Գ. Մաթիֆաս իր հարցաքննութիւնը կը վերջացնէ հոն՝ ուսկից պէտք էր որ սկսէր։ Կ'ըսեն թէ՝ 24 ժամէ ի վեր իր ուշադրութիւնը գրաւած է վկայութիւնը ինքնաշարժի վարիչ Գիլօթէյի, զոր նախապէս զանց կ'առնէր խիստ սխալմամբ կերպով։

Ինչպէս յայտնի է, այս վկայութիւնը բոլորովին կ'արդարացնէ Ալմազեանը։

Ինքնաշարժի վարիչ Գիլօթէ կը հաստատէ առանց այլեւայլի թէ ինք է որ սպիտակ ձիաւորը բերեր Մոնթրէօյլի մէջ։ Արդէն Գ. Գրնուա եւ իր աշխատակիցները երկու անգամ Մոնթրէօյլ տարին Գիլօթէն, որպէսզի ցոյց տայ թէ ո՛ր փողոցէն առած էր նշանաւոր մնասկը։ Առաջին փորձը բացասական եղաւ. երկրորդը, առանց վճռական եզրակացութեան յանգելու, թոյլ տուաւ Գիլօթէյի աւելի որոշ ըլլալ։ Իր նախապէս հետեւած ճամբուն հակառակ ուղղութեամբ գալով,— անշուշտ նախ քիչ մը վարանումներով, բայց յետոյ ուժով— ոստիկաններուն ցոյց տուաւ այն փողոցը, ուր ճշդիւ կը գտնուի Բիկօտէնի տունը, գնուած իր սպանութենէն քիչ ժամանակ առաջ։

Արդ, այս փորձին յաջորդ օրն իսկ, Գիլօթէ, որ կարշի իր փոքրիկ տան մէջ արդէն մահուան սպառնալիք ստացած էր, կրկին խորհուրդ ստացած է լռելու՝ եթէ կ'ուզէ ապրիլ։ Ու աւելի խռովիչ իրողութիւն, Մոնթրէօյլի մէջ լսուած վկաներէն մէկը— որուն վկայութիւնը կը հաստատէ Գիլօթէյի յայտարարութիւնը— ստացած է նոյն սպառնագիրը։

Դատաւոր Գ. Մաթիֆաս որոշած է քիչ մը զբաղիլ այս գործերով։ Ժամավաճառ չպիտի ըլլայ։

ԾԵԾԻ ԽՆԴԻՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երեսփոխանական ժողովի երէկուան օրակարգին վրայ գրուած էր նաեւ Ալմազեանի ծեծի ենթարկուելուն խնդիրը։ Ինչպէս կը յիշուի, ընկերվարական երեսփոխաններ Մոնէ, Կէրնիւթ եւ Էրնէսթ Լաֆոն քանի մը շաբաթ առաջ երեսփոխանական ժողովի դիւանին հաղորդած էին թէ հարցապնդում պիտի ուղղեն դատական եւ ներքին նախարարներուն՝ դատական ոստիկանութեան մէջ ամբաստանեալներուն ծեծի ենթարկուելուն մասին։

Մանրամասնութիւնները՝ վաղուան թիւով։

Թուրքերը կրնա՞ն Հայերուն տեղը բռնել

Ֆրանսացի յայտնի գրագէտ եւ հրապարակագիր, Փիէր Միլ՝ «Քոթիտիէն»ի մէջ կը գրէ.

«Դիկտատոր Քէմալ փաշայի Թուրքիային մէջ կ'երեւի թէ պատմութիւնը կը վերսկսի... հակառակ կողմէն։ Այլեւս քրիստոնեաները չէ որ կ'արտաքսեն Հրեաներն ու իսլամները։ Այլ Անատոլուի իսլամներն են որ կը վտարեն Յոյներն ու Հայերը։

Արդ, Յոյներու եւ Հայերու ձեռքն էր ամբողջ առեւտուրը, ամբողջ ճարտարարուեստը, նոյնիսկ երկրագործութեան մեծ մասը, գոնէ այն մասը, որ կը գործածէր լաւագոյն մեթոտները ծխախոտի, բամպակի եւն. մշակութեան համար։ Կը վռնտեն զանոնք։ Անոնց կ'ըսեն. «Հաճեցէ՛ք գացէք»։ «— Ո՞ւր կ'ուզէք որ երթանք», կը հարցնեն։ «— Ուր որ կ'ուզէք։ Մենք չենք ուզեր պահել ձեզ։ Մենք կ'ուզենք կերտել Թուրքիա մը, ուր միայն Թուրքեր գտնուին։»

Անատոլուի Յոյները եւրոպական Յունաստան գացին։ Նախ խճողում առաջ եկաւ այդ փոքր երկրին մէջ։ Յետոյ, շատ արագ կերպով՝ բարգաւաճում։ Նորեկները միասին բերին իրենց գործունէութիւնը, նախաձեռնութեան ոգին։ Հայերը գացին Եւրոպա, մանաւանդ Ամերիկա, ուր կը բարգաւաճին։

Հապա՞ Թուրքերը։ Անոնք պիտի կրնա՞ն լեցնել գոյացած պարապը։ Պիտի կրնա՞ն ընել նոյն բանը, զոր այս բռնադատեալ գաղթականները կ'ընէին։ Ամբողջ խնդիրը հոդ է։ Քէմալ ինքն ալ շատ լաւ գիտէ ատիկա։ Պէտք է որ Թուրքերը ցոյց տան նոյն յատկութիւնները, ինչ որ ունէին մեկնողները։ Վարժուա՞ծ են ատոր։ Պատրաստութիւնը ունի՞ն։ Ծանր խնդիր մըն է ատիկա, որուն առջեւ մարդ կը վարանի...»

Փարիզի Սակարանին տագնապը

Նիւ Եորքի Սակարանին մէջ վերջին շաբաթներու ընթացքին առաջ եկած խուճապը մեծապէս ազդեց Եւրոպայի գլխաւոր Սակարաններուն վրայ։ Այդ հակազդեցութիւնը շարթուա ըն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻԱՆ

«Ալիք», հրատարակութիւն Սեբաստիոյ Վերաշինական Միութեան Նիւ Եօրքեկողրոնին, իր վերջին թիւին մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Նոր Սեբաստիոյ մասին.

Նոր-Սեբաստիան ունի 644 հեկտար տարածութիւն։ Արեւելեան կողմը կը գտնուին Ազատաւան գիւղի հողերը։ Հիւսիսային կողմը, Սարտարապատի փոքր Ջրանցքն ու Ալագեազ լեռան ստորոտի ծմեռուան արօտատեղիները, որոնք պետական սեփականութիւններ։ Արեւմտեան կողմը կը գտնուին Լուկաշէն գաղութի հողերը, իսկ հարաւային կողմը՝ Երեւան—Լէնինական երկաթուղագիծը եւ Նոր-Սեբաստիա—Էջմիածին ճամբան։

Նոր-Սեբաստիան Էջմիածնայ նահանգին մէջ է եւ Երեւանէն, երկաթուղիով, միայն 2 ժամ, իսկ Լենինականէն 3ու կէս ժամ հեռու է։ Կլիման տաք է, իսկ ծմեռուան ցուրտերուն մեղմ։ Երկրագործութեան, այգեգործութեան, ֆիւսուածեղէնի, կօշկակարութեան եւ այլ արհեստներու յառաջացման լաւագոյն կարելիութիւններ ունի։ Սպառման համար մեծ շուկայ ունի, շրջապատուած ըլլալով զանազան գիւղերէ։

Այժմ, սկսուած է քաղաքին յատակագծային աշխատանքները կատարել եւ շինանիւթեր պատրաստել։

Սկսուած է նաեւ անտառ տնկելու եւ գիւղական ոռոգումներ շինելու գործին։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Մաթէն» կը գրէ թէ յաճախ իբրեւ կը ֆակադրեն «մեծ Գերմանիա»ն եւ «փոքրիկ Ֆրանսա»ն։ Այսպէս ընողները, կ'ըսէ, շատ մը Ֆրանսացիներու պէս աշխարհագրութիւն չեն գիտեր։ Արդարեւ, Ֆրանսան, որ 550,985 քառակուսի քիլոմեդր տարածութիւն ունի, աւելի մեծ է քան Գերմանիան, որուն տարածութիւնն է միայն 470,116 քառ. քիլոմեդր։

Յետոյ կ'աւելցնէ.

«Ճիշդ է, աւա՛ղ, որ բաղդատութիւնը նուազ նպաստաւոր է մեզի, երբ ֆամեմատութեան դրնենք բնակիչներուն վերջին թիւերը. 62,475,000 բնակիչ յանկոյս Հռենոսի՝ մեր 40,744,000ին դէմ։

«Բայց ասիկա յարաբերական ստորադասութիւն մըն է միայն, որովհետեւ, բացի տնտեսական դժուարութիւններէն որոնք կը ցցուին երբ քառակուսի քիլոմեդրի վրայ բնակչութեան խըտութիւնը կ'անցնի որոշ ֆամեմատութիւն մը, պէտք չէ մոռնալ որ մեր գաղթավայրերու ամբողջ բնակչութեան թիւը 60 միլիոնը կ'անցնի։

Մայր Ֆրանսայի կը մնայ կարենալ կազմակերպել 100 միլիոն բնակիչով այս սքանչելի կայսրութիւնը»։

ՀՌԵՆՈՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՕՏԻՆ ՊԱՐՊՈՒԱԾ

Քօպլէնցէն կը ֆեռագրեն թէ Հռենոսիոյ երկրորդ գօտին գրեթէ պարպուած է։ Արդէն իսկ 10,000 ֆրանսացի զինուորներ եւ իրենց ընտանիքները Ֆրանսա վերադարձած են։

Այսօր՝ 30 Նոյեմբեր, առաւօտուն կանուխ ֆրանսական վերջին դրօշակը վար պիտի առնուի Էրէնպրայթշթայնի ամրոցէն եւ տեղը պիտի տնկուի գերմանական դրօշակը։

Այս կերպով ազատագրուած պիտի ըլլայ ֆողամաս մը, որ ունի 6.500 քառակուսի քիլոմեդր տարածութիւն եւ 1.200,000 բնակիչ։

Գերման թերթերը այս դէպքը կը նկատեն իբրեւ մեծ յաջողութիւն մը, ֆետեւանք չորս տարիէ ի վեր Գերմանիոյ ֆետապնդած քաղաքականութեան, յաջողութիւն՝ մանաւանդանոր ֆամարոր այդ քաղաքականութեան ջատագովները ցնորամիտ կ'որակուէին Գերմանիոյ մէջ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ "ԳԵՐ-ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ„Ը

Ինչպէս արիթ ունեցած ենք յիշելու, Եընկի ծրագիրը պարտադրած էր Միջազգային Կարգադրութեանց Դրամատուն մը հիմնումը, երբ գործադիր մարմին Գերմանիոյ վճարելիք գումարներու գանձումին եւ անոնց՝ զանազան պահանջատէրերուն մէջ բաշխումին համար։

Եընկի ծրագիրը վաւերացուած ըլլալով պահանջատէր պետութեանց կողմէ, հոկտեմբերի սկիզբին Պատէն-Պատէնի մէջ գումարուեցաւ մասնագէտներէ բաղկացած յանձնաժողով մը, այդ դրամատան հաստատման մանրամասնութիւնները որոշելու համար։

Յանձնաժողովը լրացուց իր նախապատրաստական աշխատանքները նոյեմբեր 15ին և կը յուսացուի թէ նոր տարիէն վերջ արդէն կարելի պիտի ըլլայ պաշտօնները որոշել։

Յանձնաժողովը երկու կերպ լուծում կրնար տալ այդ Դրամատան զոր Ամերիկացիները սկսած են Գեր-Դրամատուն կոչել (Super-Bank)։ Կարելի էր հաստատել դրամատուն մը որ զբաղի միայն Եընկի ծրագրին գործադրութեամբ, ինչպէս եւ կարելի էր հաստատել դրամատուն մը, որ զբաղի միջազգային ելմտական ամէն տեսակ գործառնութիւններով, նման ամերիկեան կամ անգլիական մեծ հաստատութեանց։

Յանձնաժողովին անդամները ընտրեցին երկրորդ ձեւը և դրամատան բեր նպատակ որոշեցին «Նպաստել կեդրոնական դրամատուներու համագործակցութեան, դիւրացնել միջազգային ելմտական գործառնութիւնները, եւ կատարել միջազգային դաշնագրութիւններով իրեն վստահուած ելմտական պարտականութիւնները։»

Այսպէս ուրեմն, Գեր-Դրամատունը ոչ միայն Գերմանիոյ պահանջատէր պետութեանց, այլեւ ելմտական մեծ հաստատութեանց հետ կրնայ գործել որոշ երաշխաւորութիւններով։

Դրամատան կանոնագրութիւնը կը պարունակէ վաթսուն յօդուած։

Դրամագլուխը պիտի ըլլայ 100 միլիոն տոլար որ հաւասար է 2ուկէս միլիառ ֆրանսական ֆրանքի. 100ին 25ը վճարելի՝ արձանագրութեան պահուն։

Վարչական խորհուրդի նախագահը միեւնոյն ժամանակ պիտի վարէ Դրամատան տնօրէնութիւնը եւ կ'ընտրուի երեք տարի պայմանաժամով։

Ընդհանուր տնօրէնը պիտի նշանակուի վարչական խորհուրդին կողմէ եւ պատասխանատու պիտի ըլլայ անոր նախագահին հանդէպ։

Դրամատան գործերը պէտք է համերաշխին շահագրգռուած պետութեան ելմտական քաղաքականութեան հետ։

Միջազգային Դրամատունն իրաւունք չունի դրամատոմսեր շրջաբերութեան հանելու, բայց կրնայ ոսկի գնել եւ երաշխաւորութեամբ փոխատուութիւններ ընել դրամատուններուն։

Դրամատունն իրաւունք ունի մեծ դրամատուններու փոխանակագիրները գեղչելու, պետական պարտաթուղթեր առնել ծախելու, զանազան երկիրներու վրայ չէքեր քաշելու, ընթացիկ հաշիւներ բանալու եւայլն, բայց իրաւունք չունի առեւտրական կամ ճարտարարուեստական ձեռնարկութեանց մասնակցելու կամ ընկերութեանց արժեթուղթեր գնելու։

Դրամատան բացումէն մինչև երկու տարի դրամագլուխնիմաբորդ մասը պէտք է վճարուի։ Բաժնեթուղթերը պէտք է ծախուին միայն Հաստուցումներու խնդրին շահակից պետութեանց հրապարակներուն վրայ եւ կամ այն տեսակ երկիրներու մէջ ուրոնց դրամը որոշ վստահութիւն կը ներշնչէ վարչական խորհուրդին։

Եթէ համապատասխան երկրի կեդրոնական դրամատունը չհակառակի Գեր - Դրամատունը կրնայ սեղանաւորներու, ընկերութեանց եւ մինչեւ իսկ անհատներու հետ գործառնութիւններ ընել, որոշ պայմաններով։

Վարչական ժողովը կը բաղկանայ եօթը պետութեանց — Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա, Ճափոն, Գերմանիա, Ամերիկա, Պելճիքա — կեդրոնական դրամատուններու նախագահներէն եւ եօթը ներկայացուցիչ ալ պիտի գտնուին ճարտարարուեստի եւ վաճառականութեան շրջանակներէն,նշանակուած իրենց երկրի դրամատաննախագահին կողմէ։ Եթէ ամերիկեան Federal Reserve boardը չուզէ մասնակցիլ, ամերիկեան դրամատուններուխմբակ մը պիտի փոխարինէ անոր։

Հաւանական է որ առաջին հինգ տարիներուն համար նախագահութիւնն յանձնուի ամերիկեան ներկայացուցչին։

Մեծ հակաճառութիւններ տեղի ունեցան դրամատան կեդրոնատեղիի ընտրութեան առթիւ։ Գերմանիան կը փափաքէր որ Ցուրիխի մէջ ըլլայ, Ֆրանսան եւ Իտալիան Լօզանը կը նախընտրէին, իսկ Անգլիացիները, Ամերիկացիները կ'առաջարկէին Պազէլը (Պալ)։ Վերջ ի վերջոյ Պազէլը ընտրուեցաւ իբրեւ կեդրոն, որովհետեւ անմիջական հաղորդակցութեան մէջ է ինչպէս Պրիւքսէլի եւ Փարիզի, նոյնպէս եւ Պերլինի եւ Հռոմի հետ,և շատ հին ժամանակներէ ի վեր կը նկատուի իբր ելմտական կեդրոն,

Դեկտ. 10ին Լահէյի մէջ պիտի գումարուի պետութեանց նոր համաժողով մը, որ պիտի զբաղի Պատէն-Պատէնի յանձնաժողովի առաջարկութեանց քննութեամբը եւ ինչպէս ըսինք, կը յուսացուի թէ 1930ի սկիզբները Միջազգային Դրամատունը կրնայ իրականութիւն մը դառնալ։

Միջազգ. Դրամատան հաստատութիւնը կը համարուի իբր գրական քայլ մը դէպի ազգերու իրական մերձեցում մը եւ նախագիծը Եւրոպայի յառաջիկայ Միացեալ Նահանգներու կանոնագրութեան:

Ըստ Բայեռի ̫ բացատրութեան, «Միջազգային Դրամատունը կրնայ կենդանութիւն տալ թշուառութեան մէջ տուայտող երկիրներուն եւ կամ իր միջամտութիւնով մահուան դատապարտել յառի վարչութիւն ունեցող ազգերը»։

Ինչպէսոր պետութեանց ներկայացուցիչները տարին քանի մը անգամ կը հաւաքուին Ժընեւի մէջ, վիճաբանելու համար ընդհանուր միջազգային քաղաքական խնդիրներու վրայ,նոյնպէս ալ այսուհետեւ պետութեանց կեդրոնական դրամատուններու ղեկավարները տարին առ նուազն մէկ անգամ պիտի հաւաքուին Փարիզի մէջ, լուծելու համար միջազգային ելմտական հարցերը։ Եւ եթէ նկատի առնենք այն մեծ ազդեցութիւնը որ ունի երկրի ելեւմուտքը ունի այդ երկրի քաղաքական կեանքին վրայ, կրնանք կասհել այն մեծ եւ վճռական դերն որ կոչուած է կատարելու Գեր-Դրամատունը, միջազգային հրապարակին վրայ։

Մ. Տ.

ԱՂԱՆԴԻԱՈՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լոնտոյի մէջ «Պիպէրի» աղանդին պատկանող 25 հոգի աբարոյութիւն կատարած ըլլալնուն ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուած եւ կատարեալ հնազանդութեամբ ոստիկանատուն առաջնորդուած են։ Հոն այս մարդիկը խոստովանած են թէ՝ իրենք Նոգչի Պենտի աղանդին կը հետեւին եւ իրենց չէ յին է ցեցի օղլու խալիլ էֆէնտի։

ՔՈՒՐՄԵՐՈՒ ԱՂՕՐԻՆ

(Յուշեր պատմութենէն)

Մաժակ Ջաղացքէն դուրս ելած,Ջուխակծնոք կ'առնէր։Տաժանքներէն վերջը, սովորութիւն ունէր Ջուխակին լարերուն հետ խօսելու։ Լարերն էին որ իրեն հետ կը խօսէին, իր սրտին հետ կը խնդային, իր սրտին հեծեծը հրճուէին։ Մաժակ տխուր ժամեր չունէր, Ջուխակը զինք միշտ զուարթ կը պահէր։

Վանաշին տաճարէն քիչ մը հեռու, մարմար սիւնաշար գաւիթին մէջ, նուաղետ քուրմ Շամբուտ, (այսպէս կը կոչուէր եղեռնուտի պէս խիտ մօրուքին համար) Մաժակի Ջուխակին երգակից կ'ըլլար, եւ վզէն կախ պարկէն ցորեն ու գարի կը հանէր եւէ սրսկէր բակին մէջ, եւ հաւերը անոր շուրջ կը խռնային։

⁂

Սեղանին վրայ նոյն օրը վիճաբանութիւն կ'ըլլար, Ջուխակ բառի ստուգաբանութիւնը խնդրոյ նիւթ էր։ Մեհենագիրէն հոն սեղանակից էր չինական սերունդ քրմորդի Թիպլաը՝ որ կը պնդէր թէ Ջուխակը չինական բառ է, թէ այդ փայտէ նուագարանը՝ Չինաստանի մէջ շատ հին ժամանակէ սկսեալ կոչուած է ջուն Թու եւ Չինաստանէն Հայաստան հասնելով, այս բառը հայերէնին անուշութիւնը հագեր եւ փոխուեր ու կոկիկ ձեւ մը առեր եղեր է ջու-Թակ։

⁂

Աշնանամուտի առաջին ցուրտ հովը կը փչէր երեք օր առաջ քուրմերը Մեհենագիրի քարայրներէն հասող Ջրվէժներուն տակ՝ գլուխնին դրած կը զովանային։ Արդ, կը զգային ցուրտին ազդեցութիւնը։ Ջաղացքին մէջ կը փակուէին, կ'երգէին, կ'աշխատէին, աղօրիներու երկանաքարերը միօրինակ կը ճռնչէին, անոնց երգին հետ Ջաղացքին մխոցը կը ներդաշնակուէր։

Ջաղացքի բակին մէջ շար ի շար կը պպզէին գիւղացիներ ցորենի պարկերը վար առած, անոնց վրայ նստած կը խօսէին, կը լսէին քուրմերուն պատմութիւնները։ Աշնանամուտի արեւը տակաւին ամբ կորանցուցած չէր, կը տաքցնէր զանոնք։

Մաշած, անպէտ, հին երկանաքարեր, Ջաղացքի երդիքին տակ պատին կոթնած հողին մէջ կէս թաղուած էին։ Աղած ցորենի ալիւրի պարկերը, Ջաղացքէն կը հանէին եւ այդ քարերուն վրայ կը շարէին։

Գաւիթին մէջ բազմութիւնը կը լեցուէր։

Թէ քուրմերը, թէ գիւղացիները եթէքաղաքացիներըմանաւանդ աշխատելու ատեն միեւնոյն տարազը կը կրէին, երկայն պարեգօտ մը, ասանց գոյնի միօրինակութեան. գլխարկնին սովորական թաղիկ էր. մեյկ կարմիր, դեղին բառ ախորժակին։

⁂

Եկաւ Վիճառը, եկաւ...Վիճաբը։ Վիճաբանող տարեց քրմապետն էր. գլխագիր Տ ի մը պէս ծռած, գլուխը փորին վրայ կքած, ոտքերը եռ ինկած, աղջիկները «եռ ընկած» կը կոչէին զայն։

Սրամիտ գիւղացիներէն մէկը Ջաղացպան Մաժակին կ'ըսէր.—

— Սա Վիճառը դի՛ս գնէք երկանաքարին տակ որ հարթուի, շտկուի։

Վիճառ լսած էր իր մասին եղած ծաղրածութիւնները. կը նստէր Վանաշին արձանինպատուանդանին վրայ եւ փիլիսոփայի անխռովութեամբ՝ խօսքերը ուղղելով իր ունկնդիրներուն,

— Շիտակն ըսելով ես ինքս ալ իմ վրաս կը խնդամ. եւ ալ իմ տգեղութեանս վրայ կը ծիծաղիմ։ Եթէ գիտնայի որ այսքան ծաղրելի պիտի ըլլայի, մօրս արգանդին մէջ անկիւն մը ծածկուած կը մնայի։ Նայ նահատակը իր տապանին մէջ պէտք չէր գնեն այն հունտերէն՝ ուսկից ինծի պէս տգեղ մարդիկ պիտի բուսնէին. ինչպէս որ պէտք չէր տանեն այն հունտը ուսկից Բաբելոնի աշտարակին ամբարտաւան որմնադիրները պիտի ծնէին։

Տգէտները, որ չէին գիտեր աշտարակին պատմութիւնը, կը պոռային։

— Վիճառ, ի՛նչ է այդ աշտարակը, ի՛նչ է անոր պատմութիւնը.

Վիճառ երկու ցուպերուն կոթնեցաւ եւ կանգնեցաւ Վահագնի արձանին վերին աստիճանին վրայ. որբեց քիթը եւ մեծ թաշկինակը ծալլեց ու ծոցը դրաւ։ Ու ըսաւ.

— Իարայէլի աստուածը զարհուրելի է. իրեն դէմ ամբարտաւան, սիգացող մարդիկը, այս թաշկինակիս պէս կը ծալլէ գետին կը թաղէ։ Ես մեր մեհեաններն մէջ գտայ այդ Աստուծոյ բարկութեան եւ պատուհասանելուն պատմութիւնը։ Աշխարհաւեր Ջրհեղեղէնվերջը,մարդիկ ապագայ Ջրհեղեղի պատուհասէն ազատելու համար, Սէնահարի դաշտին մէջ սկսան աշտարակ մը կանգնել, որ մեր Արարատէն ամէնէն սուր սարէն բարձր պիտի ըլլար։ Բագաւի առաջին տարին արդէն շինեցին եւ աւարտեցին, շքեղ շէնքերով զարդարեցին քաղաքը, միեւնոյն ատեն աշտարակին խարիսխները դրին, ոսկի եւ արծաթ աղիւսներով բարձրացուցին պարիսպները. ամէն մէկ պատուհան ունէր «ակունս լուսարձակս»: Շէնքը կը բարձրանար արագօրէն, աշխատաւորները՝ այր մարդ եւ կին ամառ ձմեռ կ'աշխատէին, մրջիւնի թափօրին պէս ամէն օր աշխատաւորները կ'ելլէին, կ'իջնէին։ Բագաւի իշխանութեան մինչեւ քառասուներորդ տարին աշխատանքը կը շարունակուի, եւ աշտարակին ծայրը ամպերուն ու երկինքին մէջ կը ծածկուի, ոչ մէկ թռչուն կրնար այնքան բարձրանալ. եթէ ոչ արծուէն տոռքութենէն թեւակիզուլ գետին կ'իյնար։ «Եւ ասեն թէ զսկին՝ յատակացն սկսեալ տարան ընդ մէջն ի վեր». բայց Հրէաներուն սոսկալի Աստուածը կը սաստկացնէր արեւուն կրակը, այնպէս որ ոսկին կը հալէր, եւ աշտարակին պատուհաններէն, ոսկին հալած սառի պէս կը հոսէր, եւ որմնադիրները կը շարունակէին իրենց աշխատութիւնը։

Ամբոխին մէջէն առաջ անցաւ ձիթենիներու մեծ կալուածատէր Փշակը, որուն մէկ աչքը փուշով կուրցած էր. հարցուց թէ ի՛նչու համար Սէնահարի մէջ կը բարձրանար այդ բազմածախս աշտարակը։

Վիճառ ծոցէն հանեց թաշկինակը, խնչեց, որբեց քիթը, մաքրեց պեխերը, եւ պատասխանեց։

— Ես կարդացեր եմ Տիրենացիներու մեհեանին մէջ պահուած «Դիրք Պատմութեան Ներբովթայ», ուր յայտնապէս կը տեսնուի որ Բագաւի հպատակները, այդ աշտարակը կը բարձրացնէին ոչ թէ նոր Ջրհեղեղէ մը ազատելու համար։ Ո՛չ, ո՛չ, անոնց նպատակը ուրիշ էր։ Անոնք կը կարծէին որ այդ աշտարակը սանդուղ մը կ'ըլլար, դիւրաւ երկինք բարձրանալու եւ ծածկուած Աստուածը գտնելու համար։ Այդ գիրքը կը յիշատակէ որ Իսրայէլի Աստուածը վտանգը տեսնելով, խոյսն սարհանդակ մը կը ճամբէ որ ամպերէն վար կ'իջնէ Սէնահարի մէջ մարմարէ եւ պորփիւրէ շքեղ պալատէն ներս կը մտնէ, պահակ զինուորներուն առանց յայտնուելու, անոնց առջեւէն անցնելով կ'երթայ կը գտնէ աշտարակին տէրը Ներբովթը, որ կ'իշխէր եւ տայր շինողացն կենակուր, մինակ կերակուր կուտար, ո՛չ դրամ, որմնադիրները եւ աշխատաւորները ձրի այդ տաժանելի աշխատանքը առաջ կը տանէին։

Սարհանդակը կ'ըսէր Ներբովթին.«Ես եմ Աստուծոյ հրեշտակը, արեւելքի կողմնապետը, այսպէս կ'ըսէ երկնի եւ երկրի տէր Աստուածը, լսեցէք, դադրեցէք ինծի գալէն, վասնզի չէք կրնար գալ.յարմար ատենին ես ձեզի կուգամ, եւ ձեզի կուտամ սանդուղ մը «որով կարէք եւ դուք գալ առ իս»: Բայց Հրեաները չլսեցին իրենց Տիրոջ հրամանը։ Եւ այն ատեն Տէրը երկինքէն սանդուղ մը կախեց, իջաւ Աղամին դրախտը, կրակ տուաւ խնկենիներու անտառին։ Դրախտը կը գտնուէր ճիշդ այդ աշտարակին դիմացը։ Բռնկած անտառէն բուրեց անուշ բոյր մը. աշտարակին աշխատաւորները առին այդ խնկենիներուն անուշ բոյրը. Տէրը անուշութեամբ պատժեց զանոնք, «ֆոտով դրախտին արբեցոյց զնոսա»: Անոնք աշտարակէն վար իջան։ Տէրը հրամայեց հովերուն, հովերը ուժգին փչեցին, եւ հսկայ աշտարակը մախիր դարձած եղէգի մը պէս ինք իր վրայ հոսեցաւ։ Եւ նոյն ատեն խառնակեցաւ անոնց լեզուն. պատրիժէն բարիք ծագեցաւ, առաջին խոշոր կոպտաձեւ լեզուէն ծագեցան զանազան լեզուներ, Եղիպտացիներուն փափկազոյն լեզուն, Հռոմայեցիներուն սաստկագինը, Հոներուն՝ սպառնականը, Ասորի՝ աղաչականը, Պարսիկ՝ պերճականը, Ալան գեղեցկաձեւը, Եգիպտացի՝ խարաբաձայնը, Հնդիկ՝ ճճուաղը, «Հայն ՞ամեղ եւ ամենազարդ եւ ՞ամեմական»։ Այսպէս կը վերջանար Վիճառի բանախօսութիւնը։

⁂

Վերջալոյսին Ջաղացքէն Մաժակ դուրս կ'ելլէր, ամբողջովին ճերմկած։ Բակին մէջ մեծամեծ սայլեր ալիւրի պարկերով կը բեռնաւորուէին։ Սայլորդներուն բարի ճանապարհ կը մաղթէին, Մաժը կը պատէր, մէկ գծի վրայ սայլերը շարուած ճամբայ կ'ելլէին բռնելով Պաղիատոնի ճամբան։ Անոնք ուղղուած էին դէպի Անտիոք։

Մաժակ քրմատուն չմտած, նստաւ կաղնիին դրան առջեւ, քրմորդին մատուցակեց, գինետունէն դուրս եկան բարեկամներ, Մաժակին շուրջը առին։ Աշխատաւորներ եկան բարեւեցին Ջաղացքի պետը եւ ետեւն տեղ բռնեցին սայլերուն վրայ. ամէնն ալ իրենց վզէն ծախուած պայուսակ մը ունէին՝ մէջը մուրճ եւ քերիչ ու գրիչ։ Անոնց սայլերը հեռացան, բռնեցին Անտիոքի ճամբան։

Մաժակ տարիքը առած էր, յուզուեցաւ եւ քովիններուն ըսաւ.— Անոնք մեր երկրին ծաղիկները Հռոմայեցիներուն գերեգին են այլեւս։ Հռոմի բարեկամութիւնը մեզի շատ սուղի նստաւ։ Արշամ մեր թագաւորը Հռոմի գերին է։ Մեր կարիճ աշխատաւորները կ'երթան Եփրատաշէժի տաճարը նորոգելու եւ Անտիոքի քաղաք վտաւան երկայնութեամբ ճանապարհըսպիտակ կաճով սալարկելու։ Խմենք գինին, խմենք չլռղնեցնենք կեանքի տխուր ընթացքին...

Վիճառը պատգարակի մէջ դրած կը տանէին։ Մաժակ ու միւս գինով քուրմերը զայն գլխէն վիրաւորած էին. գի ան Վահագնի արձանին մերկութեան մեկնութիւն տուած էր, թէ Վահագնը իր բրոշ անկողինէն արտաքսուեր է բոլորովին մերկ վիճակի մէջ։ Վիճառի կողմնակից քուրմերը կրակ տալով Մաժակի Ջաղացքին, իրենց վրէժը կը լուծեն։

ՄՈՒԳՊԵՏ

«ԵԱՎՈՒԶ» ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

«Եաւուզ» մարտանաւին նորոգութիւնը աւարտեցաւ եւ մօտերս պիտի սկսին սրնթացութեան փորձերը: Այս առթիւ պիտի Եանդըրպի Գոլիս: Յունաստանի մէջ կը շարունակէ աղմուկը «Եաւուզ»ի շուրջ: Հելլէն կառավարութիւնը վերջերս որոշեց նաւատորմը զօրացնել թեթեւ յածանաւով եւ սուզանաւերով: Այս մասին բուռն վիճաբանութիւններ կ'ըլլան: Թովակալ Յուսմանիս կը քննադատէ Հելլէն կառավարութիւնը եւ կ'ըսէ թէ թեթեւ մարտանաւեր չեն կրնար որեւէ ազդեցութիւն ունենալ «Եաւուզ»ի դէմ, եւ կը թելադրէ որ Հելլէն կառավարութիւնը պէտք է զօրաւոր մարտանաւեր ճարէ:

ԹԱՏՐՈՆ

„ԺԱՆԳԸ"

(Théâtre de l'Avenue)

Այս տարի բացառապէս փ... րիզեան բեմերը արշաւեցին օտ... թատրերգութիւններ — անգլի... սաքսոն, իտալական, գերմա... կան, նոյն իսկ հունգարական ... գործեր բեմադրուեցան։

Ռուսական թատրոնը ... բոլշեւիկեանը կը պակսէր ... Չէխով, եւն. եւն. կը ներ... յացուէին մինչեւ հիմա. Ռուս... կան գաղափարական ... պատմուած քններքաւական թատ... մանուած էին. սակայն ... թատրոնը առաջին անգամ ... Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացն... Երկու տարի առաջ բոլշեւիկ... խումբեր խաղացին, սակայն ... նոթ գործեր էին միայն ... կան արդի բեմադրողութ... եւ գերասաններու խաղերուն ... սին ունեցանք որոշ գաղափ...

Փարիզի Art et Actionը ... բաւական լուսաւորած էր ... այս մասին։

Avenue սիրուն թատրոնի ... այս տարուան տնօրէնը, ... գերասանուհի Ցիկին Փոլ... բացումը կատարեց «Ժանգ»... կտորով, որուն հեղինակները ... կու երիտասարդ բոլշեւիկ... Գիրշօն եւ Ուզբանօֆի, կը ներ... կայացնեն արդի ռուս թատրոն... գայտուն յատկանիշը.

Այս գործը 1926էն ի վեր ... ներկայացուի Մոսկուայի մէջ ... մեծ յաջողութիւններ ունեցած է ... հեղինակները իրենց ձգտումներ... մէջ չեն սխալած, կրցած ... պատկերացնել ճշգրտօրէն միջ... վայրը։ Ցիպարները կենդա... մթնոլորտը իրական, նիւթը ար... դիական, յեղափոխական, ... բոլշեւիկեան, սակայն կը պակս... անհրաժեշտը։ Բանաստեղծութի... չեն գրած գործին տալու համա... արուեստի իրական շունչ եւ ... նորութիւն չկայ «Ժանգ»ի մէ... նիւթը առնուած է իրականէն ... քէ։ Մոսկուայի մէջ ուսանող... կան «Բջիջ»ի մը օրական ... ծունէութեան ցուցադրումն է ... րախ թէ դժբախտ ուսանողներ... կը վիճաբանին՝ նուագ, ... մանրամասնորդ կամ ճառախօս... թիւն կ'ընեն, ընկերային հարց... կը լուծեն։ Կան իրենց հետ ... ալ որոնց կարգին Նախկին ... կան Դինան որ սիրուհին է ... «Բջիջ»ին ամենէն ուժեղ եւ ... պուրիչ կոստանդին Տերեխ... Նախկին բանուոր, թունավ... մունիստ, շատ յեղափոխական ... պատեհապաշտ զինուոր ... ու սարքին. խօսելու գիտակ... ունի եւ ուժեղ բնազդ, ... կուսակցութեան մէջ ... դիրք կը գրաւէ։ Ընկեր... Ցօն. Ֆուանի հովիր կ'առնէ ... դառնայ յաջող սիրական, ... նի յաղթանակներ որոնք ... սրեն ախորժակը եւ կը ... վայրագ բնազդը։ Ետ ... նացի զոհ կ'իյնայ Ճանէլ, ... անգամ կը դառնայ։ ... դարպասն, իրմէ կը վ... եւ վրան կը հիանան ... ժամանակ. կոմունիստական ... սէրէն կ'օգտուի իշխանութ... բանութեամբ եւ բռնութ... կիրքերով։

«Բջիջին» մէջ կեդր... դէմք մընէցերէքին.բանուո... եւ գիւղացիներու նոր կեա... պատկերացնէ մեր աչքի... պէս հետաքրքրական է ... կը գիտնեք բաց ... ռուսական արդի կեանքի ... ծունէութիւնը։ «Մխատմի... շեւիքի կողքին, գինով ... բանաստեղծ մը, շահատ...

... ընկեր մը, «խանդավառ» ... մը որ կ'ուզէ ամենայն ... յեղափոխութեան անանկու... անձնուրաց հոն։

Արգարեւ հերոսներուն բաղ... ... գտնուած են իրենց ... յայտնութեանց մէջ. ան... ... քաղաքին երկիրներու ... եւ փառքերը բաղդատու... ... կոտորեր եւ Ռուսաստան ...

... գործը ունի ուրիշ ... լաւագոյն յատկանիշ մը. «ա... ... եւ «անկեղծ» հնով լեցուն ... կը վերլուծեն անուղղակի ... թիւնը գոյութիւն չունի, ... եւ սերը ազատ է, զաւկի ... պետական օրէնքով հոյ... ... երեխաներ կը առնէ ն... ... գործած բոլշեւիկ, հետը ... եւ կը մաշի յուսահատ ... այդ անկիւն հրա... ... մանկին մէջ։ Ցերեկին ... մեղ իր բուն կինը, մինչ... ... գարպաս կ'ընէ ուրիշ ... Լիզային։ Ցեցալ է ... «փոշա» որուն կա... ... համայնավար օրէնքով ... կը սրէն քմա... ... գտնուած կը սառեալ, ... պարսին հնազանդիլ եւ ... դիտողութիւն կ'ընէ, ... կը եռեւոյ, եւ ... բարկութեան մէկ ... կուրացած իր միւս... ... յողնածութիւններէն կը մեռցը... ... եւ կարծել կուսայ թէ ... անձնասայն է եղած, ... որ իրապաշտ պատկեր... ... կը յաջողէ մերկացնելու ... գործողութեանց շարքը մը։ ... անգամները գործը ձեռք ... եւ գաղր կը քաշեն ... ինչ որ խստորէն կը ... նոյնիսկ կը սպառնայ, ... կուսակցութենէն կը վտա... ... ազդեցիկ գիրքին կը վերա... ... եւ խնդիրը փակուած կը ... Միայն թէ «դեռն ... մը ձգած է, որուն մէջ գրի ... էր ռազմին մանրամասնու... ... եւ որ հեղինակութեան ... մը կ'ըսայ։

Վայրագ կուիւ մը, վերջ ցե... ... կ'ըլլայ գիրքը, յետոյ ... կ'ընէ եւ աւելի բանի ... մը կ'առնէ, մա... ... որ մերժած կը հանէ ռազմին ... Ցերեկին մարդայ ... կը յարձակի եւ ընկերները ... կը հանեն զայն պարտաւո... ... թէ ընելու այս «խանդավառ», որ կուսակցութեան հիմքե... ... կը մաշեցնէ։

Վերջաւորութիւնը վիպային է, սակայն իրական պատկերները յուրժաւոր եւ կեանք ունին եւ մեծ ... կը ձգեն։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը ՀՈՄԻՆ ՄԷՋ

ԼԸ ԿՈՏԻՆԻԷՌ.— Վերջացող շաբթուան ընթացքին, Գարակէօզեան «Հօմ»ի մէջ պատեհութիւն ունեցանք ճաշակելու գաղթահայութեան առաջին ֆիլմը, «Անդրանիկ»ը։

«Անդրանիկ»ը, եթէ չենք սխալիր, առաջին հայ ֆիլմն է՝ գէթ իբրեւ գաղափար, իբրեւ նախաձեռնութիւն, իբրեւ գլուխ հանուած գործ։ Գիւթական ճիգ, մասնագիտական աշխատանք, ֆիզիքական կորով եւ յարատեւութիւն անհրաժեշտ են՝ կեանքով, շարժումով լեցուն շարժանկարի մը պատրաստութեանը համար։

Մինչդեռ մեր միջոցներն ու կարելիութիւնները համեստ են։ Ունեցողէն շատ կը պահանջուի, քիչ ունեցողէն ա՛յնքան, որքան որ կրնայ, չունեցողէն ալ՝ երբեք։

Շահխաթունիի նպատակը անպայման Անդրանիկի կեանքի ամբողջական փուլերը ներկայացնել չէ եղած. այդ ֆիլմին իմաստն ու ոգին պատմական դէպքերու եղերերը կը գծէ կ'անցնի։ Դերասանը, թերեւս ուզելով, թերեւս չուզելով մեզի տուած է Անդրանիկ մը, որ մարդ մը ըլլալէ աւելի խորհրդանշան մըն է, հայ կեանքի ամբողջ եղերերգութիւնը անձնաւորող տիպար մը։ Ժամանակագրութիւն, պատմական ճշմարտութիւն փնտռելու չէ այդ ֆիլմին մէջ։ Արուեստագէտը ուզած է, փորձած է ներկայացնել թէ ինչ ներշնչումներու կամ ազդեցութիւններու տակ հասունցած է հայ հայդուկին հոգին։ Անիկա պատմութիւնն է վերջապէս ճակատագրին մարդու մը, որ անանուն ատաղձագործի մը կրպակէն ներուած է պատմական դէպքերու կրկէսը։ Շահխաթունի լիովին յաջողած է ի յայտ բերելու այն խռովքոտ, հպարտ հոգեբանութիւնը որ Անդրանիկինը պէտք է եղած ըլլար։

«Անդրանիկ»ի արհեստագիտական պատրաստութիւնն ալ կը մատնէ բեմադրողին քով գեղարուեստական պատշաճ հասկացողութիւն մը, տիպարներու ընտրութիւնը, միջավայրներու համապատասխանութիւնը եւ ճշդութիւնը յարմարցուած են կեդրոնական անձին եւ գաղափարին։

Ու Շահխաթունի փորձած է թէեւ ժուժկալ, բայց տպաւորիչ չափով տալ նաեւ հոգեբանական խռովքներու պատրանքը։ Իր Անդրանիկը լոկ հպարտ եւ անդուսպ ուժի մը արտայայտութիւնը չէ, այլ ներքին խորունկ յոյզերով բաբախուն հոգեբանութիւն մը միանգամայն։ Իր ներքին պայքարներն ու երազները կ'ընկերանան իր շարժումներուն, կը բացարձն զանոնք։

Իմ տպաւորութիւնս այն է որ «Անդրանիկ»ը — բոլոր համեմատութիւնները պահելով — յաջող գործ մըն է զոր պէտք է գնահատել։

Փ. ՍԱՆ.

«ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ»

Փարիզի Գրական Ակումբը արդէն բացած է իր երկրորդ շրջանը։ Անցեալ շաբաթ օր Ակումբի հերթական գրոյցի նիւթն էր՝ «Ցնահսական տագնապներ» եւ դասախօսը՝ փրոֆ. Մ. Բունեաթեան։

Դասախօսը, որ մասնագէտ է քաղաքատնտեսութեան, նախ հարցին պատմականն ըրաւ, բացատրելով թէ անտեսական տագնապները պատահական երեւոյթներ չեն, այլ պարբերաբար կը կրկնուին 7—11 տարուան ընթացքին։ Կանգ առաւ քանի մը տեսութեանց վրայ, որոնք նպատակ ունին մեկնելու տագնապներու պատճառը եւ գտաւ որ անոնք բոլորն ալ անբաւարար են։

Ցայտնեց թէ ինքը իր սեփական տեսութիւն ունի, որուն վրայ երկար աշխատած է եւ որդէն յայտնի է գիտութեան եւ շատերու կողմէն ընդունուած։ Տագնապները արդիւնք են դրամագլխի ամբարման եւ սպառումի անհամեմատութեան։

Ժամանակակից արդիւնաբերութիւնը կը պահանջէ մեծաքանակ դրամագլուխ եւ երկար ժամանակ, կառուցանելու համար խոշոր գործարաններ, համաձայն ճարտարարուեստի նորանոր գիւտերու որոնց հետեւանքով ժամանակաւորապէս կանգ կ'առնէ գերարտադրութեան ձգտումը։

Սակայն նոր գործարաններու եւ յարմարութեանց երեւումով, մեծաքանակ արտադրութիւնը կը ստանայ այնպիսի ծաւալ, որ արտադրեալ բարիքները մեծապէս կը գերազանցեն սպառումի չափերը։ Այստեղէն կը ծագի այն երեւոյթը, որ կը կոչուի— Տագնապ։ Բանախօսը մանրամասնօրէն բացատրեց այս կէտը։ Այս առթիւ տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւն յաջորդ հաւաքոյթին։

*
* * Այս գիշեր դասախօսութիւն՝ Հայաստանի գրականութեան մասին։

ՌՈՒՆԿՆԴԻՐ

ՏԻՊԱՐ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՄԸ (ԱԼՄԱԶԵԱՆ)

Ալմազեան, որուն շուրջ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը հետզհետէ կը ստուարանայ մինչեւ ժողովրդական ցասում առաջ բերելու աստիճան, բանտի իր խցիկին մէջ կը պահէ նշանակելի պաղարիւն մըւշեան։ Փարիզի գնդող ազմուկներէն, բանտի հաստ պատերով բաժնուած է անվերջ վէճերէն, որ կը բորբոքեան իր շուրջ թերթերու մէջ, արճարաններու անկիւնները եւ բեմերու վրայ։

Բոլոր ոճրագործներուն պէս, Ալմազեան գրուած է «Խիստ հսկողութեան» ենթակայ բաժնին մէջ, որ շատ մօտ կը գտնուի մահապարտներու բաժնին։

Դրամ չունի եւ չի կրնար մասնաւոր ճաշ ապսպրել։ Ստիպուած է գոհանալ բանտի կերակուրներով, առաւօտ ժամը 10ին մէկ չերեփ ապուր, իրիկուան ժամը 4ին նոյնքան կերակուր։ Երբեմն միայն, հազիւ կրնայ բանտի նպարատունէն մանր-մունր ուտելիքներ գնել։

Բայց աշա չար զուգադիպութիւն մը։

Ալմազեան, բանտարկուած է այն խցիկին մէջ, ուր շատ տարիներ առաջ համարձակ թունաւորիչ մը՝ Ժէրար, ծիւրախաէ բանտեցաւ եւ մեռաւ, հոն է գործեալ որ Լանտրիւ՝ որուն գլխաւոր ոճիրը կիներ էին, գծեց իր պաշտպանողական ճառերը յատակագիծը, առանց սակայն կարենալ փրկուելու կառափնատէն։

Ուրիշ մը՝ նոյնքան նշանաւոր որքան այս երկուքը՝ Պիւրժէ, որուն մոլութիւնն էր դիակներ ջարդել, գողգոթուն ձեռքերով պատերուն վրայ կ'արձանագրէր իր մահապատիժի գործադրութեան թուականը։

Ծանր անցեալ մը ունի այդ խուցը, ուր Ալմազեան բանտարկուած կը մնայ, հաստ երկաթ ձողերու ետին, բայց հակառակ ատոր, կը պահէ իր հանդարտութիւնը. կ'ուտէ, կը խմէ, կը քնանայ, կը հնազանդի բանտապահներուն։ Խելօք բանտարկեալ մըն է կ'ըսեն իրեն համար բանտապահները, հակառակ իր շուրջ յարուցուած աղմուկներուն, որ բոնդմէ չի շփանար...։

ԿՂՄԻՆՏՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Քէօթահիոյ մէջ քանի մը ձեռներէց դրամատէրներ միանալով կղմինտրի գործարան մը հիմնած են, ուր տարեկան 2 միլիոն չափ կղմինտր պիտի կրնայ պատրաստուիլ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՍԷՎՐԱՆ. Նոյ. 24ին Արաքսի Ա. խումբը մօտեցաւ U. S. Olidayի Ա. խումբին դէմ։ Խաղը սկսաւ Ֆրանսացիներուն յառաջխաղացումով։ Փոխն ի փոխ երկու կողմերն ալ լաւ վայրկեաններ ունեցան, եւ Ֆրանսացիները առաջին նշանակէտը շահեցան։ Առաջին կիսախաղին քանի մը վայրկեան մնացած Արաքս ալ իր կարգին նշանակէտ մը շահելով խաղը հաւասարեցաւ։

Երկրորդ կիսախաղին Ֆրանսացիները աւելի յաճախ կը մօտենային Արաքսի բերդին, եւ շարունակական յարձակումներէ վերջ երկրորդ կէտը շահեցան. Արաքսն ալ ջանքեր ընելով արդիւնքը նորէն հաւասարեցուց։

Արդէն ժամանակը բաւական ուշ էր եւ մթութեան պատճառով անկարելի՝ խաղը շարունակել։ Դատաւորը ստիպուած խաղը ընդհատեց եւ երկու կողմերն ալ հաւասար արդիւնքով մնկնեցան 2—2։

Նոյն օրը Արաքսի (Բ.) խումբը 1-1ով հաւասար մնաց Անկիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի (Բ.) խումբին։

Արաքս առաջին անգամ ըլլալով հայ խումբի մը դէմ կը խաղար, եւ այս պատճառով հետաքրքրական էր գիտնալ երկու խումբերուն կարողութիւնը։

Եթէ մէկ կողմէ տողոց խաղարկութիւնը եւ միւս կողմէ արդիւնքը նկատի առնենք, երկու խումբերը հաւասար արժէք կը ներկայացնեն։

Օ. Լօրէնեան

ՎԻԷՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր Գ. ախոյեանական մրցումը կատարեց Նոյ. 24ին Club Hongroie Ա. խումբի դէմ, հակառակորդի մարզադաշտին վրայ։

Լիոնէն բաւական թիւով երիտասարդներ եկած էին՝ քաջալերելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները։ Մրցումը սկսաւ մաճառներուն յարձակումով, բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդապահը շատ լաւ պաշտպանեց եւ առաջին խաղամասը լրացաւ 0.0։ Երկրորդ խաղամասը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը առաջին վայրկեանին իսկ շահեցաւ նշանակէտ մը։ Մաճառները ձեռնարկեցին յարձակողականի եւ նշանակէտ մը շահեցան։ Դատաւորի կողմնակալութիւնը ակներեւ էր, եւ խաղը վերջացաւ հաւասար 1-1։ Լիայոյս ենք որ փոխ-վրէժի մրցում պիտի կատարուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ, աւելի մեծ յաջողութեամբ։

Ցարդ կատարուած մրցումներուն մէջ Հ. Մ. Ը.ը դասաւորման գլուխը կը գտնուի 9 կէտով, նաեւ Cercle l'Olympique Verpierre խումբը միեւնոյն կէտը ունի։ Դեկտ. 8ին Հ. Մ. Ը. Մ.ը սըմի-ֆինալի մրցումը պիտի կատարէ Olympique Verpierreի դէմ։ Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահի այս մրցումը, հաւանական ախոյեանն է այս տարի, բայց իբր դէմ ունի զօրաւոր հակառակորդ մը։ Այս խումբը Մաճառներուն յաղթած է 2ի դէմ 1։ Մրցումը Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը այդ օրը ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ եւ ամէնէն լաւ խաղացողներով դաշտ պիտի ելլէ։

Մ. Փափազեան

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի օր Սթատ Պիւֆալօի մարզադաշտին վրայ տեղի պիտի ունենայ «Paris - Cologne» տարեկան ֆութպոլի մրցումը։ Այս առթիւ «Լիկ տը Փարի»ի ներկայացուցիչները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, եւ պատուաւոր արդիւնք մը ձեռք բերելու համար կրցած են զօրաւոր խումբ մը կազմել, Փարիզի բարձր խումբերու ամենալաւ խաղացողներէն, որոնց կարգին ուրախութեամբ կը տեսնենք հայ մարզիկ Սարգիս Կարապետեանի մասնակցութիւնը։ Փարիզի լիկին վարիչները գնահատելով հայ մարզիկին փայլուն յաջողութիւնները մասնաւոր հրաւէր ուղղած են իրեն, Փարիզի ներկայացուցիչ խումբին կեդրոնի յառաջապահի պաշտօնը վստահելով իրեն։

Ֆրանսական թերթերը մինչեւ քսան հազար հանդիսատեսներ կը նախատեսեն։

Գ. Գասապեան

ՆՊԱՍՏ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ մէջ յունարէն նոր թերթերու համար արտօնութեան դիմումներ կատարուած են կուսակալութեան։ Արտօնութիւն ուզողներուն մէջ կը գտնուին նաեւ անձեր, որոնք Ցինադադարին հրատարակուած յունարէն թերթերուն մէջ աշխատած են։ «Սօն Սաաթ», կը գրէ թէ նորընտիր Ցօթիս Պատրիարքը Պոլսոյ յունարէն թերթերուն առատ դրամ կուտայ, զանոնք իր բաղձանքներուն ծառայեցնելու համար։ Թերթի մը 2000, ուրիշի մը 500 եւ հին լրագրողի մըն ալ 200 ոսկի տրուած է։ Կ'ըսուի նաեւ թէ նոր հիմնարկուելիք թերթերն ալ Պատրիարքը պիտի հովանաւորէ հելլենական բաղձանքներուն ծառայեցնելու համար։ «Հելլէն կառավարութենէն առնուած դրամները ո՞ւր կ'երթան.—ահա հաշիւը...», կ'եզրակացնէ «Սօն Սաաթ»։

ԱԿՈՒԱՑԻ ՑԱՒԻ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ, 29 Պուլվառ Սէն-Մարթէն, մեր հայրենակիցները պիտի գտնեն հայ համբաւաւոր ատամնաբոյժ մը, որուն դարմանատունը օժտուած է ատամնաբուժական վերջին կատարելագործումներով և որ իւրաքանչիւրը պիտի խնամէ իր պարագային համեմատ։ Ակռայ քաշել ձրի։ Կեղծ ատամներու և ատամնաշարերու շինութիւն՝ չափաւոր գիներով։ Երաշխաւորուած աշխատանք։ Ամէն օր ժամը 9էն մինչեւ կէսօր։ Հեռաձայն Archives 55—09։ (Ծ.)

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 22 —

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՔՆԱՑՈՂ ՄԱՐԴԸ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԵՐԿՈՒ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ՆՈՐ ԴԷՄՔԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

— Օ՜... աշտարակը, ըսաւ Գաբրիէլ Պլէռ, այլեւս չպիտի տեսնէք. շատոնց քակած են։

— Ինչո՞ւ։

— Ռօովհեռեւ շրջագայութեան արգելք էր։

Սէլէստէն չհասկցաւ։

— Շրջագայութեա՞ն...

— Այո՛, սաւառնակներու եւ օդապարիկներու շրջագայութեան. քանի մը պզտիկ փոփոխութիւններ պիտի տեսնէք Փարիզի մէջ։ Աւելի շատ օդի մէջ կը շրջագային այժմ եւ դուք ալ շուտ պիտի վարժուիք թռչելու։

— Բնաւ երբեք, յայտարարեց Սէլէստէն։ Ես ծծեռնակ չեմ։

— Ինչպէս որ կ'ուզէք, եթէ կը նախընտրէք ձեր ոտուքներն օգտագործել։ Ցօգուածս պիտի խմբագրեմ ձեր յարութեան վրայ. մասնաւոր բան մը ունի՞ք ըսելիք։

— Ոչ, պատասխանեց Ռընէ. ոչինչ ունինք ըսելու եւ շատ բան՝ ուսանելու։

— Ձեր արամ'ագրութեան տակ եմ, սիրելի հայրենակիցներ, կ'ուզեմ քանի մը օր ձեզի հետ անցնել։

— Շնորհակալութիւն, ըսաւ Սէլէստէն սրտագեղումով։

— Դժբախտաբար, ըսաւ Ռընէ, առանձին չպիտի մնանք ուրիշ լրագրողներ ալ պիտի գտնուի՞ն։

— Քիչեր... ամէնքն ալ պէտք չունին ձեր քովը ըլլալու, որպէսզի գիտնան թէ ինչ կ'ընէք։

— Ի՞նչպէս։

— Բաւական է որ իրենց հետաքրքրական հետեւին ձեզ։ Այս վայրկեանին, օրինակ առանց ձեր գիտութեան, [illegible] ձեր լուսանկարը [illegible] անոնց հետաքրքիր ամէն [illegible] ծանօթացած է ձեր յարութեան։

Սէլէստէն քննեց արտաքին [illegible]։

— Այսպէս ուրեմն ամէն կողմէ կը դիտե՞ն մեզ. քայլ մը չպիտի կրնա՞նք առնել առանց ուշադրութիւն գրաւելու։

— Ոչ-Ֆոյեր[?]... [illegible] կամ [illegible] ... չէ՞ք [illegible]։

— Ոչ, ոչ այդ՛։

Ձեր կեանքը հրաշալիք մըն է այդ պատճառով ամէնքն ալ հետաքրքիր են ձեզ տեսնելու։

Սէլէստէն լեցուեցաւ գոհունակութեամբ։

— Ի՞նչ կ'ընես, հարցուց Ռընէ։

— Ինծի նայող բոլոր ապուշները երեսին կը խնդամ. ես ամօթխածութենէ հրճուեցայ։

Գործը բացատրեց եւ Թոֆփէլը [illegible] պաշտօնաց մը յայտարարեց։

— Ռոսոլլապայտական Ցօնձ-նաւորդուը։

ԳԼՈՒԽ Թ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԾՆՆԴԵԱՆ ՄԸ ՑՆԾԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հինգ ծնողքներէ, բոլորովին անհետացած պարտէզներ Թոֆփէրի քաղաքով յառաջացան դէպի [illegible] մէջտեղը։ Ալէննուն մայրը ձեռքերը էին եւ ամէնէն երիտասարդը վերջինը շատոնց անցած։ Ռընէ [illegible] մը արտօնագրեց, ամէն ձեռքի վրայ ամենամեծ երկարը առաջինը տոպրեց, զոր Ռընէ փառաւոր բերել տուած էր, եւ գիտնական կերպը յարուցածները։

— Նա կը հեռանամ, ըսաւ միջադէպին հետեւանքով հեռացաւ։ Ռընէ կարծեց որ պէտք է կատարեալ վերջաբանութեան մը լսենք աղատ։

— Ի՞նչ պիտի ընեն մեզ, հարցուց Սէլէստէն շուարած։

— Հիմա կը տեսնենք, պատասխանեց Ռընէ. կ'ենթադրեմ թէ քննութենէ մը պիտի անցնենք. այս կը յիշեցնէ ինծի այն օրն երբ, Հարվարդի տարի առաջ, պատերազմի քննութեան կուսակալ...

Հինգ անձնաւորութիւն երկայն խորհրդակցական վայրկեան մը եւ ամէնէն տարեցը, որ ծերը մէջանցէն նստած էր, խօսք առաւ ֆրանսերէն լեզուով։

— Պարոններ, ըսաւ, Անգդիացիներուն կողմէ Ցօնձնաւորդեր, որուն նախագահն ըլլալու պատիւն ունիմ, ձեզ կը ներկայացնէ իր շնորհակալութիւնները դէպի կեանքը ձեր վերադարձին առթիւ։ Բայց նախ քան ձեզ արտօնելու որ ձեր նմաններուն հետ հաղորդակցութիւն մտնէք, սովորական ենք մեկ քանի զօրեղութիւն կատարել, որոնք պիտի զարմացնեն ձեզ թերեւս։ Օրէնքն է որ պիտի գործադրենք... Հաճեցէք ըսել ձեզ նշաններ, մականուն եւ ծննդեան թուականն ու վայրը։

Այս տեղեկութիւններն առնուելէ վերջ, նախագահը աւելցուց։

— Այժմ պիտի քննենք ձեզ մանրակրկիտ կերպով։

Ցօնձնաւորդի անդամներէն երկուքը Ռընէն բռնեցին եւ երկուքն ալ Սէլէստէնը, ու զանոնք հանուեցին վերջ սկսան ամէն կողմէն չափել։

— Ցեղաբանական վերաքննութեան առանձին ալ աւելի խիստ են, մրմնջեց Ռընէ։

Զանազան գործիքներ գրին այլազանիչ անոնց մարմնի զանազան մասերուն վրայ եւ նախապէս պատրաստուած թերթերու վրայ նշանակեցին թիւերն'իրը այդ քննութեանց։

Թացքին զգալի դարձաւ Փարիզի Սակարանին մէջ, ուր թէ՛ ֆրանսական թէ՛ օտար արժէթուղթերը մեծ անկում ունեցան։

Ամառգլուխը մօտեցած ըլլալով, շատեր աշխի օր ծախեցին իրենց արժէթուղթերը, որպէսզի կարենան ծածկել ամսավերջի իրենց բացերը, մանաւանդ պայմանաժամով գնուած արժէթուղթերու անկումին պատճառաւ։ Անկումէն ազդուեցան նոյնիսկ ամէնէն կարեւոր եւ զօրաւոր արժէթուղթերը՝ ինչպէս Պանք տը Ֆրանս, Սուէզի ջրանցքը եւն։ Մէկ ամիսէ ի վեր զանազան արժէթուղթեր 100ին 20-25 անկում ունեցան։

Խորապէս ազդուած են նաեւ Լոնտոնի, Ամսթերտամի, Պրիւքսէլի եւ մանաւանդ Պերլինի հրապարակները։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ելմտական նախարար Հանրի Շէրոն աղջի իրիկուն իր մօտ հրաւիրեց Սակարանի ընդհ. գործառնութեանց տնօրէնը, սեղանաւորներու ընկերութեան ներկայացուցիչը եւ Փարիզի մեծ դրամատուններու տնօրէնները՝ խորհրդակցելու համար կացութեան մասին։

Ներկաները բացատրեցին թէ Փարիզի հրապարակին վրայ կացութիւնը կարծուածին չափ գէշ չէ. վերջին քանի մը օրուան ընթացքին առաջ եկած անկումները արտաքին շուկաներու ազդեցութիւնով եղած են։

Ծախուած արժէթուղթերը գնորդ գտած են Ֆրանսայի մէջ եւ այս ձեւով Ֆրանսա կը վերադառնան բազմաթիւ արժէթուղթեր, որոնք վերջին տարիներս գնուած էին օտար հրապարակներու կողմէ։ Այս պայմաններուն մէջ, կը յուսացուի թէ այսօրուան հաշուեյարդարը տեղի պիտի ունենայ բնական պայմաններու տակ։

Ելեկտրականութիւնը կը սղէ

Սէնի նահանգապետը աղջի օր Թաղապետական ժողովին ներկայացուց յուշագիր մը, որով կ'առաջարկուի կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել ելեկտրական ընկերութեան պայմանագրութեան մէջ։ Ածուխը սղելուն պատճառաւ 1930ին 9 սանթիմի յաւելում պիտի ըլլայ հեկտովաթի գինին վրայ։

Ռուսաչինական վէճը

Մոսկուայի ցեռագրական գործակալութիւնը կը ցաղորդէ ցետեւեալ զեկոյցը.

Զօրավար Ջանկ Սուէ Լիանկ հեռագրով առաջարկեց Լիտվինովի՝ բոլորովին վերահաստատել արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի վէճէն առաջ գոյութիւն ունեցող վիճակը և պաշտօնի վերակոչել երկաթուղիի նախկին տնօրէնն ու փոխ-տնօրէնը։

Լիտվինով հաւանութիւն տուաւ այս առաջարկին եւ հեռագրով յայտնեց թէ փոխադարձաբար չինական իշխանութիւնները պէտք է ազատ արձակեն վէճի ընթացքին ձերբակալուած խորհրդային քաղաքացիները։

Լիտվինով առաջարկեց նաեւ Մուքտէնի կառավարութեան՝ լիազօր ներկայացուցիչներդրկել Խապարովսք՝յիշեալ առաջարկներու գործադրութեան եղանակին մասին խորհրդակցելու համար։

Չինական պատուիրակներր հասան արդէն Խապարովսկ, Մանչուրիոյ սահմանագլխին վրայ՝ հաշտութեան բանակցութիւնները վարելու համար։

Խորհրդային զինուորները պարպած են չինական հողերը, զորս գրաւած էին վերջերս։

Ամերիկեան կառավարութիւնը պաշտօնապէս յարաբերութեան մէջ մտաւ անգլիական, ճափոնական, ֆրանսական, իտալական եւ գերման կառավարութեանց հետ, խորհրդակցելու համար թէ՝ ի՛նչ միջոցներ կարելի է ձեռք առնել, որպէսզի Մանչուրիոյ կացութիւնը չկնճռոտի։ Կը ծրագրուի վեց պետութեանց կողմէ հաւաքական ձեռնարկ մը կատարել այս առթիւ։

Պաշտօնապէս կը հերքուի այն լուրը թէ՝ Չինաստան դիմում կատարած է Ազգերու Դաշնակցութեան, Ռուսիոյ հետ իր վէճին առթիւ։

Քլեմանսոյի կտակը

Քլէմանսօի ընտանիքը որոշեց են հրատարակութեան տալ հանգուցեալ վարչապետին կտակին այն մասը, որ կը վերաբերի իր յուղարկաւորութեան։կտակակատար փաստաբան Մարսէլ Ֆուէնիէ այս առթիւ դիմեց Սէնի դատարանի նախագահ Վաթինի, արտօնութիւն ձեռք բերելու համար։ Նախագահը արտօնեց, որով հրատարակութիւնը պիտի կատարուի շուտով։

Պուլկարիոյ հատուցումները

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդարանի արտաքին յանձնաժողովը նիստ գումարելով, ամբողջ եօթը ժամ լսեց բացատրութիւնները արտաքին նախարար Պուրոֆի եւ ելմտական նախարար Մոլոֆի, որոնք վերադարձան Փարիզէն, ուր գացած էին բանակցելու՝ Պուլկարիոյ պարտքին համար։ Պուրոֆ պարզեց թէ պուլկար պատուիրակութիւնը մեծ ճիգ թափած էր Փարիզի մէջ՝ բացատրելու համար որ Պուլկարիա բացարձակապէս ի վիճակի չէ իրմէ պահանջուած ահագին գումարները վճարելու։

Ի՞նչպէս սպաննեցին Պէչէի Սախան

Փէշավարէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն՝ Պէչէի Սաքայի (այլ անունով Հապիպուլլահ) եւ իր հինգ նախարարներու սպանութեան մասին։ Աֆղանիստանի ինքնակոչ թագաւորը եւ իր մարդիկը մահուան դատապարտուելէ վերջ, մազերէն բռնուելով քաշկռտուած են միջնաբերդէն դէպի օդանաւային կայանը, պաշտպանուած սուինաւոր զինուորներով, որոնք ամենափոքր ընդդիմութեան վրայ, կը հարուածէին զանոնք։

Կայանին մէջ վեց կախաղաններ տնկուած էին մէկ շարքի վրայ։ Իւրաքանչիւր հինգ վայրկեանը մահապարտ մը կախաղան կը բարձրացուէր։ Մահապատիժը կախաղանի եւ գնդահարումի խառնուրդով մը գործադրուեցաւ։ Չուանը այնպիսի ձեւով յարմարցուած էր, որ մահը դանդաղ ըլլայ ու երբ կը տեսնուէր թէ կախուողը մեռնելու վրայ է, տասնեակ մը զինուորներ համազարկի կ'ենթարկէին զայն։

Չրկիրին տղան ականատես եղաւ իր հինգ նախարարներու այս եղերական վախճանին, որմէ վերջ կարգը իրեն եկաւ։ Իր Հապիպուլլահ մեծ քաջութիւն ցոյց տուաւ, երբ իր կարգին չուանը անցուցին իր վիզը։ Կը ժպտէր ու կը ծաղրէր գահիճները։ Մօտ հինգ վայրկեան կախուած պահեցին զինքը, մինչեւ որ հրացանաձգութիւնը վերջ տուաւ իր հոգեվարքին։

Վեց դիակները անշիրիմ ձգուեցան օդանաւային կայանին վրայ, ուր անոնք կեր դարձան արծիւներու եւ անգղներու։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ

տեղեկագրական ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվառ Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերները, վաղը կիրակի ժամը 3.30ին սովորական վայրը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ շրջ. կոմիտէն։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

Այս իրիկուն ժամը 9ին
կը խօսի՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 10ԻՆ
Salle des Fêtes d'Enghien, 30 Rue du Casino

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսիլիահայ Դրամատիկ Ստուդիան
Ղեկավարութեամբ դերասան՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի
Այսօր իրիկուն ժամը 8.30ին Salon Chapeի մէջ (184 Rue Chape)
կը ներկայացնէ՝ ՍԷՐ եւ ԽԱՐԴԱԽԱՆԱՆՔ
Ողբերգութիւն 6 պատկեր. Գիները սովորական

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

ՏԵՍԻՆԻ «ԵՌԱԳՈՅՆ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
կը ներկայացուի՝ «ԿՈՅՐ ՆԿԱՐԻՉԸ» եւ զաւեշտ մը
Վաղը Կիրակի ցերեկ ժամը 2ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը
ԳԻՆ 3 ԵՒ 4 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Երգիչ-դերասաններ Տէր եւ Տիկ. Հայկ-Արծիւի (Իտալիայէն նոր ժամանած Tenor Soprano) 8 Դեկտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին։ Կը մասնակցի ծանօթ դաշնակահարուհի Օրիորդ Տիրուհի Ջառափեան։

Կը երգեն՝ հայկական ընտիր կտորներ, իտալական նշանաւոր օփերաներ՝ Tosca - Per te, La Waly, Mdme Butterfly եւայլն։ Նոյնպէս կը ցուցադրեն երգախառն պատկերներ։

ՏԵՂԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 25, 15, 10

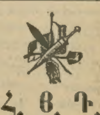

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի Ազբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 184 Ave. d'Italie, Paris (13e)։

Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ Գիյեանքուրի Ջաւարեան ենթակոմիտէի Վռամեան, Մջոյի եւ Մուրատի խումբերու ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 164 Ave. du Verdun Զեկոյց՝ 7րդ շրջ. ժողովի մասին։

ԳԱՒԱՌ

Տէսինի Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, Քաֆէ Կարտընի մէջ. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

Վալանսի Շրջ. կոմիտէի շրջ. ներկայացուցչական ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 26 Bld. Vauban Դաշնակցութեան ակումբին մէջ։ Կը խնդրուի Կրընոպլի, Լանսէյի, և Փրիվայի ներկայացուցիչ ընկերներէն, որպէսզի ժամուն ներկայ գտնուին։

Լիոնի Արամ խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 24 Rue d'Alsaceի սրահը։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆլորիա։ Օրակարգ՝ պատգ. ժողովի օրակարգի հարցերու վիճարանութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւ. Շրջանի (ՊանեօՊուր լա Րէն-Բաշան) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր երկսեռ անդամները եւ հայրենակիցները, վաղը կիրակի ժամը 3ին, 142 Route d'Orléans, (Bagneux) ծանօթ հաւաքատեղին. Օրակարգ՝ վարչութեան եռամսեայ տեղեկատուութիւն եւ մանկապարտէզի սենեակի հարց։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թուրիզ, Մ. Ս.— 2 անգլ.։
Սուլթանապատ, Վ. Գ.—2 անգլ.։
Սուլթանապատ, Բժ. Տ. Մ.— 2 անգլ.։
Լիոն, Գ. Ս.— 85 Ֆրանք։
Լիոն, Մ. Թ.— 35։
Իւզէս, Յ. Օ.— 100:
Լա Սիոթա, Ղ. Թ.— 56.80։
Մէրինեակ, Ա. Տ.— 35։
Հարեհ, Տքթ. Ո.— 30։
Փարիզ, Մ. Ղ.— 35։
Շաթու, Բ. Զ.— 50։
Տէսին, Ն. Շ.— 50։
Մարսէյլ, Կ. Գ.— 35։
Սարսէլ, Ա. Ա.— 100։
Արժանթէօյլ, Խաչ.— 35։
Մարսէյլ, Գ.— 15:
Պրիւսէլ, Մ. Ս.— 100։
Փրէ Ռիան, Յ. Կ.— 50։
Գրիստ, Յ. Ա.— 35։
Նիս, Գ. Ա.— 70։
Տրակինեան, Ջառ.— 15։
Մարսէյլ, Մար.— 20։
Հէրիքուր, Ս. Ս.— 70։
Լուիզա Լաֆֆեոռ, Յ. Գ.— 150 տրախմի։
Նիս, Հ. Յ.— 47։
Փարիզ, Հ. Տ.— 100։
Լիոն, Զ. Զ.— 35։
Քասապլանքա, Է. Գ.— 35:
Ամսթէրտամ, Կ. Թ.— 102։
Սէն Սիֆէ, Տ. Տ.— 35։
Վալանս, Գործ.— 439.70։
Քոնսթանցա Գործ.— Ստացանք։
Շաթու, Ս. Գ.— 50։
Նէօյեի, Իշխ. Ա.— 35։

ԱՌԱՔԵԼ Վարդեանէ կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել՝ Զ. Կարապետեանի, 4 Rue des deux Avenues, Decines, Isère.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ իմացնել Յառաջի վարչութեան հասցէն Միսաք Գարաեանի որ կը գտնուէր Lannemezan (HautesPyrénées):

ԼԻՈՆԻ ՆՈՐԱՀԱՍՏԱՏ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ս. Սահակ-Մեսրոպ նորահաստատ եկեղեցւոյ անդրանիկ պատարագը տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի օր, 202 Rue Boileau, Նախագահութեամբ Տ. Անանիա Ծ. Վ. Հաբէշեանի։

Այս առթիւ ընդհ.ննջեցելոց և նահատակաց հոգւոյն համար հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի։ Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամ 8, Ս. Պատարագ ժամը 10։ (կնիք)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԲԱՑՈՒԵԼՈՒ ՎՐԱՅ Է
Կ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
ՄԱՍԻՍ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
57A Rue Nationale

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» Փարիզի մասնաճիւղի Թէյասեղանը վաղը Կիրակի ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ 71 Ave. Kléber։ Կը հրաւիրուին անդամները, իրենց պարագաները եւ համակիրները։ Նուագ, երգ եւ հաճելի անակնկալներ։

Անդամներու նոր հրաւէր չի ղրկ ուիր։

ՍԱԿԱՐԱՆ

29 Նոյեմբեր 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթեռլին.	L. St.	123.84
Տոլար.	Dollar	25.38
Մարք 100	Mark	607.75
Թրք. Թղթ.	L. Trq.	12.26
Թրք. ոսկի	» » or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8.75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.25
Լիր »	Lire	132.85
Պելժ. Ֆր. »	Fr. Belge	71.10
Զուից. »	Fr. Suisse	492.75
Լէյ »	Leï	15.15
ԱՐԺԷԹՈՒՂԹ		
Եգ. Քր. Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.	2125.—
»	II »	1525.—
»	III »	1510.—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN